

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark

SWIETEN, G. von

XXI6

GERARDI VAN SWIETEN

M E D. D O C T.

COMMENTARIA

I N

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS

D E

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

M O R B I S.

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

GERARDI L. B. VAN SWIETEN,

*Ordinis Sancti Regis Stephani Commendatoris, Augustiss. Imperator.
& Imperatric. a Consiliis Archiat. Com., Bibliothecae Augustae Prae-
fecti., Inclyt. Facult. Medic. Vienn. Praesidis Perpetui., nec non
Academiae Reg. Scient. & Chirurg. Paris., Academiae Scient.
Petropolit., Academ. Natur. Curios., Institut. Bonon., Colle-
gii Medici Regii Edinburg., Societ. Scient. Harlem., Bota-
nic. Florent., Germanic. Jenens., Degli Agiati di Rove-
red., Academ. Botanic. Cortoniens., Honorarii
Academ. Scient. Senens., Membri.*

COMMENTARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

MORBIS.

TOMUS QUINTUS.

LUGDUNI BATAVORUM

Apud JOANNEM ET HERMANNUM VERBEEK, Bibliop.

MDCCLXXII.

Cum Privilegio Praepotent. Ord. Hollandiae & West-Frisiae.

LONDON. MEDICAL SOCIETY OF

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT
APPLIED PHYSICS

PHYSICS DEPARTMENT
UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT
UNIVERSITY OF CHICAGO

P R I V I L E G I E.

DE STAATEN VAN HOLLAND ENDE WESTVRIESLAND;
Doen te weten: Alzo ons te kennen is gegeven by JAN VERBEEK,
Burger en Boekverkoper te Leyden; dat hy Suppliant benevens zynen Broe-
der HERMANUS VERBEEK, zedert overleeden, van ons op den 24 Novem-
ber 1756 had geobtineert gehad, Prolongatie eener Octroy en Privilegie op
het Werk geintituleert GERARDI VAN SWIETEN, Med. Doct. Com-
mentaria in HERMANNI BOERHAAVE Aphorismos de Cognoscendis &
Curandis Morbis, eerst geweest 3 Voll. in Quarto, en daar na tot vier a vyff
Voll. in Quarto vermeerderd, om het zelve Werk voor Vyftien eerst agter een
volgende Jaaren, met Seclufie van alle anderen, alleen hier te Lande te mo-
gen drukken, uitgeven en verkopen &c en also de voorfz. 15 Jaaren den 24
November 1771 zyn geëxpireert, en de Suppl. niet zonder reeden bedugt was,
dat door eenige baatfoekende Menschen de nadrukken (waarvan verscheyden
buyten 's Lands gevonden wierden) hier te Landen mogte werden ingevoerd
tot des Suppls. groote schade en nadeel, zoo keerde hy Suppl. zig tot ons oot-
moediglyk verfoekende prolongatie van het voorschreeve Octroy en Privilegie,
om het voorn. Werk nu geintituleert Gerardi L. B. van Swieten Augustissimi Im-
peratoris & Imperatricis a Consiliis & Archiatri &c. en thans Vyf Voll. in Quar-
to, en geheel afgedrukt op dezelve Naamen van Jan en Hermanus Verbeek
voor den tyd van Vyftien eerst agter een volgende Jaren met Seclufie van alle
anderen, alleen hier te Lande te mogen drukken, uitgeven en te verkopen op
zodanige Poenaliteiten als Wy zouden goedvinden te statueeren: ZOO IS 'T,
dat Wy de faake ende het voorfz. verfoek overgemerkt hebbende ende genegen
wezende ter beede van den Suppl. uit onse regte Wetenschap, Souveraine Magt,
ende Authoriteit den selven Suppl. geconsenteert, geaccordeert en geoctroyeert
hebben, Consenteren, Accorderen, en Octroyeren hem by desen, dat hy
gedurende den tyd van nog Vyftien eerst agter een volgende Jaaren het voor-
noemde Werk geintituleert Gerardi L. B. van Swieten Augustissimi Imperatoris
& Imperatricis a Consiliis & Archiatri &c. en thans groot Vyf Voll. in Quarto
en geheel afgedrukt, indiervoegen als zulks by den Suppl. is verfoegt, en hier vooren
uitgedrukt staat, binnen den voorfz. Onzen Landen alleen zal mogen Drukken,
doen Drukken, Uitgeven ende Verkopen, verbiedende daar omme allen ende
een igelyken het selve Werk in 't geheel ofte ten deelen te Drukken, naer
te Drukken, te doen naer Drukken, te Verhandelen ofte te Verkopen, ofte el-
ders naargedrukt binnen denselven Onsen Lande te brengen, uit te geeven ofte
te verhandelen en verkopen op verbeurte van alle de naar gedrukte ingebragte,
verhandelde ofte verkogte exemplaren, ende een boete van drie duyzend Gul-
dens daerenboven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier,
die de Calange doen zal, een derde part voor den Armen der plaats, daar het
Casus voorvallen zal, en het resteerende derde part, voor den Suppl., ende
dit telkens zo meenigmaal als dezelve zullen werden agterhaalt: Alles in dien
verstande, dat wy den Suppl. met dezen onzen Octroye alleen willende gra-
tificeren tot verhoeding van zyne schade door het nadiukken van het voorfz.

Werk daardoor in geenigen deele verstaan den Innehouden van dien te autho-
riferen ofte te Advouereen, ende veel min het selve onder onse protectie ende
bescherminge eenig meerder Credit, aensien ofte reputatie te geven, ne maar
den Supplt. in Cas daarinne iets onbehoorlyks zoude influeeren alle het selve
tot zyn laste zal gehouden wezen te verantwoorden, tot dien eynde wel ex-
pressieflyk begeerende, dat by aldien hy dezen onzen Oetroye voor het selve
Werk zal willen stellen, daar van geene geabrevieerde ofte gecontraheerde
mentie zal mogen maken, ne maar gehouden wesen, het selve Oetroy in 't
geheel, en sonder eenige omiffie daar voor te drukken, ofte te doen drukken,
en dat hy gehouden zal zyn een Exemplaar van het voorsz Werk op groot
Papier, gebonden en wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van
Onse Universiteit te Leyden binnen den tyd van ses weken, na dat hy Supplt.
het selve werk zal hebben beginnen uit te geven, op een boete van ses hon-
derd Guldens na Expiratie der voorsz. ses Weeken by den Supplt. te verbeu-
ren ten behoeve van de Nederduytsche Armen van de plaats, alwaar den Supplt.
woont, en voorts op poene van met 'er daad versteeken te zyn van het effect
van dezen Oetroye, dat ook den Supplt. schoon by het ingaan van dit Oetroy
een Exemplaar geleverd hebbende aan de voorsz. Onse Bibliotheek by zoo
verre hy geduurende den tyd van dit Oetroy het selve Werk zoude willen
herdrukken met eenige observatien, noten, vermeerderingen, veranderingen,
Correctien of anders hoe genaamt, of ook in een ander formaat, gehouden zal
zyn wederom een ander Exemplaar van het selve Werk geconditioneert als
voren te brengen in de voorsz. Bibliotheecq, binnen den selven tyd, en op de
boete en poenaliteyt als voorsz.

Ende ten einde den Suplt. desen onsen Consente ende Oetroye moge ge-
nieten als naar behooren; Lasten wy allen ende eenen igelyken, dien het aan-
gaan mag, dat zy den Supplt. van den inhouden van dezen doen, laten ende
gedogen, rustelyk, vredelyk en volkomentlyk genieten ende gebruyken, Ces-
serende alle belet ter Contrarie. Gegeven in den Hage onder onsen grooten Ze-
gele hier aan doen hangen op den 30 April in 't Jaar onses Heeren en Zalig-
makers Duyzend Seven honderd Twee en Seventigh

P. S T E Y N ,

Ter Ordonnantie van de Staaten

C. C L O T T E R B O O K E.

Aan den Supplt. zyn nevens dit Oetroy
ter hand gestelt by Extrâct. Authenticq.
Haer Ed. Groot Mogende Resolutien
van den 28 Juny 1715, en 30 April 1728
ten einde om zig daar nae te reguleeren.

P R A E-

P R A E F A T I O .

absolvi tandem opus, quod promiseram : tarde quidem, fateor, cum inter editionem primi & ultimi tomi triginta fere annorum interval- lum sit.

Licet quam maxime cuperem finem tanti la- boris, & ingravescens aetas moneret, prope- randum esse, ne ultima linea rerum, mors, omnem spem operis finiendi tolleret, tamen mihi, quantumvis invito & reluctanti, perpe- tuo nova nascebantur impedimenta, quae tem- pus huic labori dicatum subducerent.

Omnem tamen oportebat adhibere operam, ut, eadem cum cura, ultimorum sex morborum totam historiam perpenderem, quam adhibui in praecedentibus. Addidi & *Boerhaavii libellum de Materia Medica & remediorum formulis* huic ultimo tomo, quia frequens ejus mentio fit in omnibus tomis.

Incipit quintus tomus a Variolis, cujus mor-
bi

P R A E F A T I O.

bi historiam jam dudum finiveram. Et quidem antequam ullus ex Augusta Familia passus variolas fuerat.

Cum autem noveram, successu temporis, per conjugia quosdam ex Augusta Familia peregre abituros, totam variolarum historiam imprimi curavi, ut discedentibus tradere possem, singulis exemplar. Nondum tunc aliquid audiveram de variolarum insitione facta per methodum *Suttonianam*, qua apice lanceolae inter cutim & cuticulam paululum puris variolosi deponitur, unde suscepto contagio variolarum morbus sequitur.

Praemittebatur cura quaedam praeparatoria; sequenti post insitionem die dabatur purgans remedium; severa abstinentia a carne carniū jusculis, pinguibus, ovis, imperabatur; aqua pura, emulsa, potus ex succo Citri, Aurantium &c. parati, dabantur liberaliter. Subinde purgantis remedii usus repetebatur, quandoque & clysmatibus ducebatur alvus strictior.

Sed imprimis notandum hoc erat, quod quotidie libero aëri exponerentur, tota fere die, curru veherentur, ambularent, vestibus solitis induti.

Sed & dabantur pulvisculi quidam, varii a variis Medicis, qui aliquid antimonii & prae-

P R A E F A T I O.

parati cujusdam mercurialis habebant. *Suttonus* tegebat horum remediorum compositionem sollicitè, simulque illis adscribebat summam efficaciam, in curandis variolis ex insitione natis.

Cum miro modo incretaret insitionis celebritas, pluribus adfui per totum morbi decursum, ut observarem omnia, & vidi, curam praeparatoriam absque periculo omitti posse.

Cavetur semper, ne insitio tentetur, nisi in corporibus sanis.

Sed viennenses Medici quidam sexta post natiuitatem hora tentaverunt insitionem, in quo casu nulla praeparatio locum habere poterat.

Sed & plures celebres Medici, qui variolarum insitioni operam dederunt, ejusdem opinionis fuerunt circa curam praeparatoriam.

Cum autem severior videretur illa abstinentia a carnium jusculis & ab omni cibo animali; placuit quibusdam tentare, an hoc foret absolute necessarium? In orphanotrophio, quod in Viennensi suburbio situm est, post variolarum insitionem nihil in victu mutatum fuit, & communi cibo cum reliquis utebantur, absque ulla noxa.

Sed omnes fruebantur aëre liberrimo tota
* * * die,

P R A E F A T I O.

die , & in cubiculis magnis , altis , optime perflatis , dormiebant.

Iidem illi Medici & tentaverunt postea , an Medicamentis opus foret post insitionem variolarum factam.

Cum enim *Suttonus* sua tegeret remedia , quibus vim specificam inesse vult , adversus variolarum morbum : hinc sponte patet , nihil certi de remediis statui posse.

Unde satis magnum numerum vidi , feliciter insitionem qui subiverant , & toto variolarum decursu ne minimum quidem de ullo remedio sumserant.

Cibus erat ex jusculis , carnibus juniorum animalium , oleribus mollibus , fructibus horaeis bene maturis , pane & farinaceis ferculis ; simul concedebatur & ova in cibus.

Habitabant omnes in palatio aestivo satis amplo , Augustissima Imperatrix omnia ad victum , & lectos , necessaria curabat adesse , imo post morbi finem largiebatur munuscula singulis. Quotidie versabantur omnes per plures horas in horto , ante meridiem , post meridiem , ad prandium & coenam redibant domum. Curam habebat omnium ex Archiatriis unus , cui haec provincia demandata fuerat.

Cum in propinquo satis loco habitarem ipse , in quindecim juvenibus totum morbi decursum

P R A E F A T I O.

vidi ab insitione facta ad sanationem usque.

Omnia autem, quae in variolis per insitionem productis, observatione digna videbantur, sollicite notata, publico communicabuntur brevi.

Cum autem Variolae hae contagiosae sint, aequae ac naturales, in pago vicino arci Regiae idem morbus propagatus, & illis, qui naturalibus Variolis laborabant, concedebatur in arce locus, apud priores, & omnes eadem methodo tractabantur, felici cum eventu.

Unde quibusdam nata fuit haec opinio, variolas naturales, si libero aëri exponerentur aegri, sine remediis multis, sine stricta adeo vivendi norma, curari posse aequae feliciter, quam illas, quae insitionem sequuntur.

Confluentibus admodum Variolis laborantem puellam, in arce regia, eodem in loco cum insitione Variolosus, habitantem, & cum illis in hortum quotidie delatam, evasisse feliciter, novi.

In pluribus, Variolis admodum numerosis, discretis tamen aegrotantibus, eandem curandi methodum tentavi cum optimo successu.

Mirabantur adstantes his aegris, simplici tali curae cedere tantum morbum. Sed dudum jam innotuit haec sententia.

Simplex, veri sigillum.

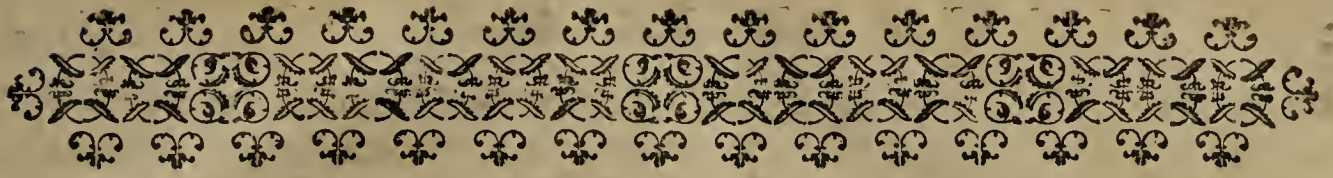
INDEX CAPITUM

H U J U S T O M. V.

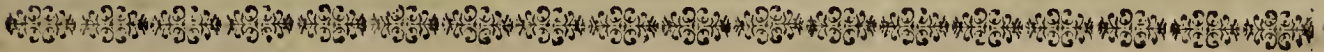
	Pag.
<i>Variolae.</i>	I
<i>Morbi Epidemici.</i>	152
<i>Calculus.</i>	201
<i>Lues Venerea.</i>	372
<i>Rachitis.</i>	578
<i>Rheumatismus.</i>	635

COM-

COMMENTARIA
IN
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS
DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS.

VARIOLAE.

§. 1379.

Quin, infantibus frequens, huc referetur, morbus, qui vocatur Variolarum. Cujus quidem adeo accurata Sydenhami descriptio, ut decies legi merenti pauca modo addenda habeam, unde pateat & has ad eandem simplicitatem, ut praecedentes morbos, reduci posse, & aliquid in ordine medendi desiderari haecenus.

Novum hoc nomen apud medicos recentiores occurrit, diminutivum nempe a *Varis*, apud *Celsum* (a) sic vocatis, pustulis faciei, quas adeo parvi momenti esse credidit, ut curam Varorum fere inter ineptias reperuerit. Unde facile patet, nullam omnino similitudinem inter *Varos* & *Variolas*, praeterquam nominis folius, inveniri. Notum tamen est, *Celsum* in lectione graecorum medicorum admodum versatum fuisse.

Interim circa variolarum antiquitatem in diversas sententias abiverunt ce-
le-

(a) Lib. VI. cap. 5. pag. 345.
TOM. V.

lebres in arte Viri, dum quidam statuebant, manifesta hujus morbi vestigia in scriptis *Hippocratis*, *Aëtii*, aliorumque, reperiri, alii vero illud negabant. Notum est, Celeberrimum & eruditissimum virum *Joannem Gotthofredum Habn* (b) acri studio conatum fuisse, ut Variolas ex Graecorum monumentis erueret. Contrariam autem sententiam tuetur aequali eruditione Celeberrimus Vir *Paulus Gottlieb Werlhof* (c), cui plura alia debet ars nostra, & utilissima quidem. Opinione dissentiebant quidem clari illi viri, animis minime; unde amicum illud dissidium summa cum modestia absque ulla acerbitate tractatum fuit, & magno servire potest exemplo, quomodo bella literaria geri possint, imo debeant. Sententiam enim suam tueri, & docti adversarii argumenta diluere, conatus fuit alio tractatu (d) Celeberrimus *Habn*, cui sunt adjunctae binae Epistolae *Trilleri*, qui multifaria eruditione artem medicam, quam tanta cum laude profitetur, ornare non desinit, & antiquitatem variolarum pariter tuetur. Malui fontes hos indicare, qui & utilitate & eruditione placebunt legentibus, quam fusius ipse de hac re dicere.

Temerarium foret homini, qui suo se modulo dudum metiri didicit, si litem hanc inter tantos viros ortam componere vellet: hoc tamen fateri debeo, quod credam, non omnibus saltem primo intuitu patere, Variolas ab Antiquis Graecis Medicis cognitatas fuisse, & descriptas. Cum enim Medicinae faciendae me dedissem totum, incepti Graecos Medicos Antiquos legere sedulo, & ex illis excerpere cum cura omnia, quae morbis cognoscendis & curandis utilia imprimis videbantur: illa autem cuncta in adversariis sic disposui, ut uno intuitu possem videre praecipua, quae in geminis his medicinae fontibus circa singulos morbos habebantur. Magnum hunc laborem major compensavit utilitas, cum in morbis arduis tractandis, qui in numerosa satis praxi occurrebant, plurimum inde emolumentum habuerim, sicque Veterum Medicorum saluberrima praecepta in succum & sanguinem, ut dici solet, convertere potuerim. Dudum hoc feceram, antequam de hac controversia vel minimum mihi innotuisset, & lecto Celeberrimi *Habnii* tractatu, consului adversaria, ubi ne verbum quidem ex Graecis Veteribus Medicis de Variolarum morbo me adnotasse inveni. Novi probe, quod tale fuerit, saltem pro maxima parte, vitae meae institutum, ut aegrorum lectulis fere continuo assidens vix primis labris cultiores literas attingere potuerim, quas tamen magni facio; facile ergo contingere potuit, ut me, Graecos Medicos legentem, fugerint plura, quae oculatiores non latuissent. At hoc saltem inde concludi posse confido, non adeo obviam esse Variolarum descriptionem apud Veteres Medicos, ut ab omnibus facile observetur.

Prae-

(b) Variol. antiquit. nunc primum e Graecis erutae &c. Brigae 1733. in 4°.
 (c) Disquisit. Medic. & Philolog. de Variolis & Anthrac. Hannoverae 1735. in 4°. (d) Carbo pestilens a carbunculis sive Variolis veterum distinctus &c. Vratislaviae 1736. in 4°.

Praeterea forte & hoc mirum videbitur, Veteres Medicos Graecos morbum, adeo molestum, adeo conspicuum, obiter tantum tetigisse, si illum cognovissent. Quod si *Hippocrates* dicatur sermonis brevitati studuisse, certe *Galenus* stylo magis diffuso usus fuit, neque tamen apud illum evidentiora hujus morbi vestigia reperiuntur.

Quidquid sit de antiquitate hujus morbi, saltem in eo satis videntur convenire eruditi, quod *Rhazes* primus fuerit, qui distinctam & exactam historiam hujus morbi dederit (*e*), licet ipse fateatur, se compilasse vetustiorum Medicorum Arabum scripta, quae tamen ad nostram aetatem non pervenerunt, vel forte in manuscriptis voluminibus latent. Praeterea & hoc constare videtur, quod una cum *Mahumedis* imperio late dispersus fuerit morbus per plurima loca, ubi antea incognitus erat (*f*), de qua re celebres hic citati auctores videri poterunt. Post bella autem cum Saracenis gesta, ad recuperandam terram sanctam, per Europam late dispersus fuit hic morbus (*g*), & constat, decimo tertio saeculo in Anglia jam frequentem & vel ipsis vetulis cognitum morbum fuisse (*h*), qui postea nunquam penitus extinctus fuit: quin imo & hoc constat, quod contagiosum hoc malum, ubi semel in quadam regione apparuerit, postea ibi sedem figat, & subinde repullulet. Communis etiam opinio est, Americae incolis hunc morbum, ipsis omnino incognitum, per Europaeos communicatum fuisse (*i*).

Quamvis autem, uti postea patebit, omni aetati infestus sit morbus, tamen cum junioribus frequentior sit, hinc, infantum morbis prius pertractatis, ordine sequitur Variolarum historia.

Ab omnibus merito laudatus *Sydenhamus*, qui sollicita morborum observatione *Hippocratis* vestigia adeo feliciter secutus fuit, totam suam industriam huic morbo cognoscendo & curando impendit, & solus fere torrenti se opponere ausus, damnosam calidi regiminis methodum in hoc morbo tractando emendavit; quem postea secuti fuerunt plurimi in Europa Medici, & quidem felici cum successu: factum hinc, ut ille solus auctor sufficere videretur, imo supervacaneum crederetur ulterius de hoc morbo scribere.

Interim minimè negligendae videntur posteriores curae, quas egregii in arte viri huic morbo adhibuerunt; cum autem inventis aliquid addere facilius sit, manebit semper honor, qui *Sydenhamo* debetur. Magnus enim ille vir imprimis in hoc sedulus fuit, ut furentem hujus morbi impetum prudenti regimine & idoneis remediis moderaretur, amoveret omnia, quae morbum exasperare possent, metuendam hic humorum putredinem caveret, vel emendaret jam praesentem. Postea autem cogitatum fuit, quomodo posset contagium hoc susceptum iners reddi, ut vel difflaretur de corpore, antequam

pe-

(*e*) Freind hist. of Physick tom. 2. pag. 190.

(*f*) Freind de purgant. in Variol. confluent. pag. 76. & sequent. Hillary on the small pox. pag. 6. & sequent.

(*g*) Mead de variolis & morbillis pag. 8.

(*h*) Hillary on the small

POX. pag. 21. 22.

(*i*) Werlhof de variol. & anthrac. pag. 15.

penitus mutasset humores , vel saltem sic enervaretur , ut minus noceret , nec tantum induceret periculum. Praeterea , cum constanti observatione certum esset , paucos numero homines tota vita ab hoc morbo immunes manere , certo tamen vitae tempore facilius tolerari morbum , non omni anni tempore aequè molestum esse , nunc majorem , nunc minorem , stragem edere , crediderunt multi , utile fore humano generi , si hominibus nondum hunc morbum passis communicaretur per artem contagium , dum mites Variolae grassantur , praeparato prius corpore , & tali vitae tempore , quo plures evadere hoc morbo correptos observata docuerant. Ex omnibus his tentaminibus novae fuerunt natae observationes , quae morbi genium illustrent , & in ipsa cura multum utilitatis habent ; quas singulatim & ordine in sequentibus conabor recensere.

§. 1380. **E**st ut plurimum Epidemicus , verno tempore primo incipiens , aestate crescens , languens autumnò , hyeme frequenti fere cedens , vere iterum eodem ordine rediturus. Quo citius in hyeme incipit , eo violentior , quo ferius , eo mitior , erit mali natura. Hinc liquet , quo anni tempore periculosior.

Quando morbi perpetuo in quodam loco grassantur , tunc vocantur morbi Endemii , sive inquilini ; talis est *Scorbutus* v. g. uti antea dictum fuit : verum ubi morbus quidam multos affligit eodem tempore , & cum similibus symptomatibus , neque tamen perpetuo grassatur in eodem loco , sed post aliquod tempus desinit , rediturus forte post aliquot annos similis , tunc vocatur a medicis Epidemicus , sive popularis , morbus ; de qua re sequenti Capitulo adhuc plura dicenda erunt.

Inter epidemicos morbos recensendas esse Variolas , & *Sydenhami* observata docent , & omnes practici testantur. Quandoque enim per aliquot annos successivos dominantur , & postea denuò disparent. Hoc in pagis & minoribus urbibus manifestissimè constat , ubi quandoque per plures annos nullae omnino cernuntur Variolae. In majoribus urbibus observarunt celebres practici , quod quidem subinde per aliquot annos non grassentur Variolae epidemicorum more , sed tamen hinc inde unus plerumque vel alter hoc morbo laboret , vix propagato ad alios homines contagio : tunc autem *morbus sporadicus* solet vocari. Verum , cum ad majores urbes , & imprimis ad celebria emporia , ingens advenarum numerus confluat , potest advectum ex aliis locis contagium in paucis hunc morbum excitare , licet non semper propagetur ita , ut epidemici nomen mereatur. Etenim praeter contagium morbosum requiri causas praedisponentes , ut morbus ille nascatur , certum est , uti in sequentibus fufius demonstrabitur. Observavi aliquoties , urbem immunem esse , dum in vicinis pagis epidemicae regnabant Variolae , & contra vicinos pagos immunes manere a morbo , licet in urbe frequentissimus observaretur , & quotidiano commercio incolae horum locorum uterentur. Quin imò probe memini , me binos aegros , ex loco , ubi Variolae

lae immaniter grassabantur, delatos in urbem curavisse ab hoc morbo, & tamen non fuisse propagatum malum. Egregii plures Medici, quibuscum amica circa praxim medicam commercia colui, testati sunt, se similia observasse. Imo in quibusdam locis determinato temporis intervallo redierunt Variolae, uti *Bartholinus* (*k*) monet, se a studiosis Islandicis Hafniae commorantibus audivisse; *in Islandia quovis anno vigesimo recurrente tantum eas grassari, & tantam esse ejus periodi vim, ut qui liber a variolis fuit eo anno, quo epidemicae sunt, superstes esse non possit ad recurrentem terminum.*

Praeterea observatum fuit, Variolas, a recens conscriptis militibus in castra delatas, brevi cessasse (*l*), nec multum dispersas fuisse, licet alii morbi epidemici castrenses tam cito disseminentur, ut notum est.

Hinc merito dicitur, hunc morbum plerumque epidemicum esse, sed non semper, cum & quandoque occurrat sporadicus.

Verno tempore primo incipiens &c. In morbis epidemicis cognoscendis adeo versatus *Sydenhamus* observavit, Variolas frequenter circa aequinoctium vernum apparere (*m*), indies dein latius grassari, & sub autumnum numerosissimos hoc morbo aegros decubuisse, superveniente dein hyemali frigore imminutum fuisse aegrorum numerum, verno tempore sequenti denuo invaluisse morbum, donec sequente hyeme morbi impetus coerceretur. Tertio autem vere insequente, denuo increbuit malum, sed languidius, & minus late dominabatur per aestatem, tandemque Augusto mense penitus disparuit, alteri epidemico, dysenteriae nempe, locum cedens. Simul observavit, mitiores & regulares Variolas circa aequinoctium vernum incipere, irregulares & periculosas citius prodire, Januario nempe mense (*n*). Aliquoties & Variolas simili modo ortas vidi, uti describit *Sydenhamus*: verum anno 1733. mense Novembri vidi Variolas discretas regulares, sequenti mense Decembri augebatur parum numerus aegrorum, pergebant toto mense Januario 1734, augebantur numero mense Febuario, ita & Martio, Aprili mense longe plures occurrebant, sed omnes distinctae & regulares, & ex magno satis numero aegrorum, quos tractavi, ne quidem unicum perdiidi: Majo mense adhuc plures, sed benignae tamen: Junio mense incipiebant confluentes reddi, longe putridioris indolis occurrebant mense Julio, & adultos aggrediebantur longe frequentius quam ante, imo & senes mense Augusto. Mense Septembri pejus confluebant, & longe erant periculosiores: Octobri minuebatur numerus ad medietatem, & distinctae denuo reddebantur: pergebant minui mense Novembri, & difficilius suppurabantur, morbusque diutius protrahebatur. Decembri silebat fere morbus. Januario 1735 parum crescebat denuo; mense autem Febuario cessabat omnino, uti & Martio. Mense Aprili iterum apparuerunt, sed tantum in uno urbis loco, & ex septem aegris tres laborabant Variolis confluentibus. Mense

(*k*) Th. Barthol. Epist. Medic. Centur. 3. Epist. 90. pag. 390.

(*l*) Pringle

on the diseases of the army pag. 42.

(*m*) Prax. Medic. Sect. 3. cap. 1.

pag. 159.

(*n*) Ibid. cap. 2. pag. 161.

se Majo, & Junio, pauci occurrebant adhuc, sed in eodem tantum urbis loco, nec latius spargebatur morbus: deinde cessaverunt omnino Variolae, & successit spurium quoddam genus (*Steenpokken* solent vocare); quae pustulae nunquam suppurantur, sed indurescunt, & decidunt: plurimi infantes ac pueri corripiebantur hoc morbo; qui adeo levis erat, ut ne decumberent quidem, & vel omnino non, vel levissime, febricitarent. Postea Variolae denuo apparuerunt mense Februario 1739, quae epidemice grassatae fuerunt, nunc magis, nunc minus, per integrum biennium, & ultra.

Plures constitutiones Epidemicas Variolosas vidi; & plurima in his conveniebant illis, quae *Sydenhamus* observaverat: quaedam tamen occurrebat diversitas; nam mense Novembri & Decembri incipientes Variolae erant admodum regulares ac benignae, & paucissimi inde moriebantur, licet non circa aequinoctium vernalis, sed citius longe, ipsa nempe hyeme inceperit haec epidemica constitutio. Omnes autem in praxi medica versati norunt, eundem morbum in diversis constitutionibus epidemicis varium saepe inveniri; & probe hoc notavit *Sydenhamus*, dum monet, anno 1667, 1668, & parte anni 1669, regulares Variolas epidemice grassatas fuisse (*o*); verum annis 1674 & 1675 Variolae epidemice regnabant, anomalae omnino, & a prioribus diversae (*p*). Magnae certe utilitatis est, sedulo notare omnia, quae in morbis epidemicis occurrunt, quoad tempus, durationem, symptomata, exitum funestum vel salutarem &c.; & deinde haec notata conferre cum eodem morbo, dum post aliquot annos redit; sic statim apparebit, qualis sit differentia, & plurima detegentur quoad methodum medendi ab attento ad haec Medico, quae alios latent, qui tota die cursitando plurimos vident aegros, morbos vero paucos intelligunt. De similibus dici posset merito: Oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt (prudentiorum consilia); manus tantum habent ut palpent, pedes ut ambulent, sicque annosa etiam praxi fiunt magis magisque stupidi & hebetes, quos tamen quandoque

— — — — — *Summa ad fastigia rerum*
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Hinc liquet, quo anni tempore &c. In illis constitutionibus Epidemicis, quas mihi videre contigit, observavi satis constanter, vere jam adulto augeri aegrorum numerum, aestivis mensibus adhuc magis incrementum, sed & simul periculosius decumbere aegros, praecipue mense Septembri, & imprimis si fervida aestas fuerit. Octobri jam minuebatur aegrorum numerus, morbique ferocia, & adhuc magis sequentibus mensibus. Praeterea primo anno, si reliqua omnia sint paria, major morbi vis, sequentibus annis minor: in initio autem constitutionis epidemicae variolosae fere infantes & juniores tantum afficiebant, circa finem aestatis etiam ad-

tos,

(*o*) Ibid. cap. 2. pag. 161.

(*p*) Ibid. sect. V. cap. 4. pag. 294.

tos, imo & fenēs, tuncque simul majoris putredinis indicia in hoc morbo apparebant. Simul etiam vidi, quod verissima monuerit *Sydenhamus* (q), dum afferit, post summam siccitatem veris & aestatis, ita ut ubique locorum omnis ferme herba exaruisset, omnium pessimas ortas fuisse variolas, & faevissimis stipatas symptomatibus.

Nullus tamen dubito, quin & in aliis locis, & diversis constitutionibus epidemicis, quandoque & aliud quid observatum fuerit, quod praecedentibus minus quadrat. *Sydenhamus*, uti dictum fuit, anno 1667. & sequentibus notavit, brumali sub frigore mitescere variolas. In Gallia autem anno 1666 observatum fuit, pessimum variolarum genus longe magis faevisse, & longe plures abstulisse homines, acerrima hyeme, quam fervidissima aestate (r).

In eo tamen satis conveniunt practicum testimonium, quod nempe vernum & autumnale tempus magis faveat hoc morbo decumbentibus, tam ob majorem aëris temperiem, quam etiam, quia solet mitior esse morbus tempore verno, & autumnali plerumque incipit remittere ab illa ferocia, qua aestivis mensibus faevire solet. Videtur etiam ut plurimum hyems praeferrenda esse aestati, quia foco instructo satis commode lenire possumus acere etiam frigus: aestivos autem calores difficilius moderari licet, saltem apud vilioris fortis homines, qui saepe cum numerosa prole angustas aedes incolunt, & fervidis aestatis caloribus vix non suffocantur, etiam sani.

Quamvis autem inoculatio variolarum Constantinopoli imprimis hyemali tempore instituta fuerit, forte quia tum pestis, adeo frequens ibi, filere solet, tamen in Anglia hodie vernum tempus & autumnale praefertur, uti videri potest in utili tractatu (s), ubi omnia, quae inoculationem variolarum spectant, collecta habentur.

§. 1381. **O**ccupat omnem aetatem, sexumque, maxime autem pueros, eosque, qui haecenus hunc morbum nondum passi sunt; quo aetas humida plus dissipavit, solida magis coëgit, eo violentior morbus: Hinc pueris, mulieribus, mollibus, laxis, facilius: exercitatis, viris, senibus, pejor.

Occupat omnem aetatem &c. Nemo certe, hunc morbum non expertus, blandiri sibi poterit, quod ad ultimum vitae terminum a Variolis immunis mansurus sit, ne quidem illi, qui saepius contagio varioloso expositi fuerunt absque ulla noxa. Memini, me curavisse hoc morbo decumbentem Vetulam jam plus quam sexagenariam, quae ridebat me, dum variolas erupturas brevi praefagebam: Probe enim conscia erat, se cum fratribus & sororibus hoc morbo laborantibus comedisse, bibisse, imo in eodem conclave dormivisse, per plures septimanas, & quidem hac spe, ut una cum

re-

(q) *Dissertat. Epistol. pag. 443.*
Tom. III. pag. 383.
 pag. 201 — 207.

(r) *La motte traité complet de Chirurgie*
 (s) *Kirckpatrick the analysis of inoculation*

reliquis morbo defungeretur, cum mites admodum & benignae Variolae epidemico modo tunc grassarentur. Sana tamen perstiterat, & postea frequenter variolis laborantibus praestiterat opem, firmiter sibi persuasum habens, quod ab hoc morbo nihil metuendum foret. Novi satis, quosdam inveniri quandoque, licet raro, qui tali idiosyncrasia praediti sunt, ut millies contagio varioloso expositi nunquam inficiantur: Celeberrimum Medicum novi, qui septuagenario major mortuus est, & numerosissimam praxin exercens millenos aegros hoc morbo decumbentes tractaverat, nunquam infectus ipse. Notum est, & inter illos, quibus per inoculationem morbum hunc excitare conantur Medici, paucos quosdam non affici ab hoc contagio. Hoc tamen credo, nemini posse plenam ab hoc morbo immunitatem promitti, licet saepius contagio expositus nullam omnino inde noxam fenserit, cum in decrepitae etiam senectutis stadio quidam hoc morbo correpti fuerint, qui non sine probabili ratione credebant, se hujus morbi periculo jam dudum defunctos esse. Octuagenaria majorem hoc morbo correptam fuisse novi, & avidos nepotes, qui certa opimae haereditatis spe freti advolaverant ex diutis etiam locis, falsè risisse, dum ex tanto discrimine emergebat, per integrum adhuc sexennium superstes, & quantum in ultimo senio sperare licet, sana satis. Plures similes casus apud *Stalpart van der Wiel* (t), & alios, leguntur. An, uti morbi haereditarii inveniuntur, ita etiam rara haec a variolis immunitas quibusdam familiis propria est? Certe *Diemerbroeckius* (u) de se ipso testatur, quod, jam fere septuagenarius, millenos viderit & curaverit hoc morbo decumbentes, tetrum hujus morbi foetorem satis diu perpessus fuerit, aegrorumque ulcera tractaverit, semper immunis: sed & patrem & patruum fere nonagenarios, aviam octogenariam, cognatos duos octogenarios, & nonnullos alios ex sua familia, recenset, qui nunquam variolis tentati fuerunt.

Neque tantum morbus ille ab ipsa nativitate ad seram usque in ultimo senio mortem metuendus est, verum etiam latentem adhuc in utero materno foetum aggreditur quandoque, & ante diem humanas calamitates ferre cogit. *Bartholinus* (w) oculatus testis affirmat, pauperulam mulierem, variolis correptam, edidisse foetum, cujus tenerum corpus aeque multis, ac maternum, Variolis oblitum erat, & qui paulo post nativitatem mortuus est, matre adhuc per triduum superstite, tuncque pariter vi morbi succumbente. In hoc casu videtur mater cum foetu eodem tempore infecta fuisse. Verum & contigit alius casus, qui docet, prius matrem, & postea foetum, hoc morbo laborasse. Gravidae enim mulieri, quae a mitibus & non adeo numerosis variolis feliciter convaluerat, dabatur lene purgans, quod cum effectu careret, post biduum dabatur alterum, quod semel aut bis tantum alvum movebat: hinc post biduum validum catharticum sumsit, adeo infausto cum eventu, ut non tantum post validissimas sur-

(t) Observat. rarior. Centur. poster. part. prior. observ. 42. pag. 425. (u) De variol. & morbill. cap. 3. pag. 274. (w) Epist. Med. Cent. 2. pag. 682.

sursum & deorsum factas evacuationes animi deliquia & convulsiones sequerentur, verum etiam quinque post dies mortuam puellam pareret, boni quidem habitus, sed cujus totum corpus Variolis pure maturo plenis obsitum erat (x). Cum tantum intra matrem & foetum in utero commercium sit, non adeo mirum videbitur, a matre foetum infici; hoc potius mirum apparet, quod non statim cum matre inficiatur, sed, illa jam morbo feliciter defuncta, incipiat eodem laborare. Longe magis miratus fui certe, quod Illustris matrona, quam *Celeberrimus Boerhaavius* curaverat feliciter sexto graviditatis mense pessimis variolis confluentibus decumbentem, debito tempore pepererit sanum puerum, in quo ne minimum materni morbi vestigium inveniebatur. Sic foetus immunis mansit a morbo, quocum conflictabatur mater, a qua tamen sanguinem & nutrimentum recipiebat perpetuo.

Verum & alia observata docuerunt, foetum variolis correptum fuisse in utero matris ab hoc morbo liberae. *Mauriceau* (y) testatur, se saepius ab utroque parente audivisse, quod in lucem editus quinque vel sex pustulas variolosas habuerit: sexennis autem frater ejus pridie ante ejus nativitatem variolis mortuus fuerat, & quidem septimo morbi die, cui noctes diesque sollicita mater adfuerat, sicque contagium foetui brevi nascituro communicaverat. Cum autem non constet, saltem mihi, an *Mauriceau* postea a variolis immunis manserit, an non, adeoque dubium superesse possit, an illae pustulae fuerint verae variolae, nec ne, alium & recentiore recensero casum, qui mihi a fide dignissimis viris communicatus fuit, de quibus certus sum, quod fallere neminem vellent, nec facile sibi ab aliis imponi paterentur. Gravida jam dudum foemina, ante plures annos variolas passa, assiduam curam gerebat ancillae hoc morbo decumbentis: felici partu, debito tempore, enitur puellam sanam, in cujus tamen cute manifesta variolarum toleratarum vestigia se deprehendere assererat egregius apud Londinenses Medicus *Watson*, & promittebat, hanc puellam postea ab hoc morbo immunem fore. Post quadriennium contigit, ut fratri hujus puellae inocularentur Variolae, & obtinuit idem ille Medicus a parentibus licentiam, ut in hac quoque puella experimentum fieret. Simili modo in utrisque instituta fuit haec operatio; idem pus variolosum applicatum fuit vulnere brachio inflictio, sed dispari cum eventu: puero enim eruperunt variolae, & feliciter ab hoc morbo evasit: puellae autem nec vulnusculum inflammatum fuit, nec suppuratum (uti caeteroquin fieri solet, quando variolarum eruptio sequetur inoculationem); decimo post institutam inoculationem die palluit plus solito, & languit per biduum, postea optime se habuit: in vicinia vulnusculi inflictio pustula apparuit, similis his, quas saepe observamus in illis, qui, hoc morbo jam defuncti, variolis decumbentium curam gerunt perpetuam noctes diesque. Docet ergo haec observatio, quod
foe-

(x) Philosoph. Transact. abridg'd Tom. III. pag. 308.
des femm. gross. Tom. I. pag. 66. 67.

(y) Traité des malad.

foetus in utero, illaesa matre, possit hoc contagio infici, hunc morbum pati, ac superare; & quidem hoc cum effectu, ut postea ab eodem contagio varioloso non inficiatur amplius. Verissima ergo sunt, quae Sydenhamus (z) de variolis dixit: *nemini parcunt, cujuscumque demum aetatis is fuerit, nisi prius hoc morbo laboraverit.*

An autem semel hunc morbum passus nihil amplius metuendum habeat, nondum penitus convenit inter medicos: quidam affirmant, alii negant, & ab utraque parte inveniuntur magna certe in arte medica nomina. Millies audiivi homines narrantes, quod bis, ter, imo quater, Variolas passis fuissent: imo & quidam aegre ferebant, dum videbant, me non adeo plenam fidem adhibere his narratiunculis, & omnem cautelam arripere, si decumberent febre continua tali tempore, quo epidemice grassabantur Variolae, ac si hunc morbum exspectarem; qui & saepius successit in hominibus, qui certo certius affirmabant, se jam dudum hoc morbo defunctos fuisse. Semper enim tunc suspicabar variolas, nisi certus essem, me hunc aegrum in hoc morbo tractasse; vel manifesta morbi antea tolerati vestigia in cute perciperem. Tuto autem haec omnia fieri poterant, cum illa, quae tentari solent in primo Variolarum stadio, etiam in aliis morbis acutis absque noxa fieri possint; uti postea in curatione hujus morbi patebit.

Notum est omnibus Medicis practicis, occurrere aliquoties tales morbos, qui, prima fronte genuinis variolis non dissimiles, a minus peritis hoc nomine vocantur; a Medicis autem *variolae spuriae* solent vocari. Triplicem talium pustularum speciem observavi. Praecedit plerumque levis febricula, aliquando tantum languor aliquis, & lassitudo spontanea; primo quandoque die, aliquando secundo, vel tertio, prorumpunt hinc inde pustulae rubrae elevatae in cute, quae quandoque statim indurescunt, siccantur, cadunt; has vulgus solet vocare *Steenpocken*. Quandoque lymphae tenui videntur distendi, imprimis in apice, hae brevi pariter exsiccantur, & decidunt; vocanturque *Waterpokken*; aliquando deest illa lymphae, & vacua, distenta tamen, vesicula apparet, pariter cito decidua; tunc solent dici *Windpokken*. Imo & pluribus aliis nominibus in diversis locis donantur, quae hic recensere opus non est. Verum hoc habent omnes sic dictae Variolae spuriae, quod non adsint illa symptomata, quae primum Variolarum verarum stadium comitantur; quod incerto tempore erumpant; quod nunquam vero pure impleantur; nec ulla relinquunt in cute vestigia. Vidi, has Variolas spurias epidemico modo regnasse, & quidem eo tempore, quo verae Variolae grassabantur; sed hoc rarius contigit. Vidi, spurias Variolas successisse veris Variolis jam cessantibus, quae epidemico more regnaverant diu, & juniores adultosque occupasse, & quidem magno numero: imo videbantur esse contagiosae, dum omnes fere eandem scholam frequentantes afficiebantur. Verum nunquam graviter aegrotantem ab hoc morbo observavi; nunquam ullum inde mortuum memini; imo tam levis morbus est,

(z) Sect. 3. cap. 1. pag. 161.

est, ut rarius vocentur Medici, ut ejus curam habeant, & nullis etiam remediis adhibitis sanentur omnes. Apparet ergo, minime mirum esse, si ab ignaris Variolae spuriae pro veris & genuinis habeantur. An simile contagium est in his ac in genuinis variolis, sed quod, effoetum jam, vel magis iners, ex sua natura turbat corpus minus valide, vel facilius diffatur absque suppuratione sequente? Sic quidam crediderunt, dum videbant, spurias variolas regnare, postquam verae grassari desinebant. Interim videtur obstare, quod Variolae illae spuriae etiam illos infestaverint, qui ante paucos menses a veris variolis sanati erant; qui tamen solent a contagio varioloso postea immunes esse: praeterea, spurias variolas passi, saepe paulo post laborabant veris variolis, si tunc temporis grassarentur. Quidquid sit de hac opinione, observata practica confirmaverunt, verissima dixisse *Sydenhamum* (a), dum monet, quod a genuinarum variolarum contagio non eximantur illi, quos *adulterinum variolarum genus aliquod, ad hunc morbum nihil attinentium, prius obsederit.*

Si jam consideretur simul, quod quandoque verae Variolae occurrant admodum mites, vix multum turbantes corpus, paucis stipatae symptomatibus, & levibus admodum, cito suppurentur, & cito arescant, nemini mirum videbitur, quod imperiti hos morbos inter se confuderint. Cum autem & spuriae Variolae quandoque bis vel ter eundem hominem invadant, satis patet, plurimas historias, quae affirmant, eundem hominem saepius genuinis variolis laborasse, non adeo firmo niti fundamento, ut pro certis haberi possint: accedit, quod plures haec tantum audiverint a parentibus narrata, immemores illorum, quae in prima aetate contigerunt.

Verum graviora longe sunt testimonia Medicorum, qui, in variolis curandis versati, adeoque hujus morbi optime gnari, affirmant, se bis variolas veras in eodem homine, vel & saepius, vidisse. Sic *Forestus* (b) de proprio filio narrat, quod, quadriennis cum esset, & bis variolas jam habuisset, deinde in morbillos inciderit. Verum, si omnia ritè ponderentur, videbitur illud testimonium non adeo magni ponderis, ac quidem prima fronte apparet. Notandum enim est, quod in Scholio praecedentis observationis adoptaverit descriptionem hujus morbi, quam *Fracastorius* dederat, qui manifestè videtur confudisse variolas spurias cum genuinis; ita enim habet (c); *nam ut plurimum circa quartum diem, aut paulo post, apparere solent primum quidem sparsae quaedam ceu maculae rubentes, mox manifestius in pustulas concresecunt, interdum humidiores & varis similes, interdum sicciores & similes illis exanthematibus, quae ex calore solent pueris evenire, quas vulgus suffusuras vocat.* Postea autem addit in eodem Capite sequentia: *Ob id etiam, quum semel accessit, non reverti praeterea solet, quoniam secreta jam sit infectio: visa tamen quandoque fuit bis accessisse, quibus scilicet prius non exacte* se-

(a) Sect. 3. cap. 1. pag. 161.

(b) Lib. VI. observ. 43. Tom. I. pag. 244.

(c) De Morbis contag. Lib. II. cap. 2. pag. 115 versa.

secreta fuisset. Si igitur sanguis pituitosior sit, pustulae variformes fiunt, albae, rotundae, mucore quodam plenae, si vero biliosior extiterit, pustulae siccores erumpunt. Si quis haec conferat cum illis, quae antea de variolis spuriiis dicta fuerunt, patebit satis, quod *Fracastorius* has non distinxerit a genuinis. Praeterea facile contingere potuit, *Forestum* abfuisse, dum aegrotaret filius: nullam enim mentionem facit, quales Variolae fuerint, sed simpliciter dicit, illum bis laborasse hoc morbo. Certe *Forestus* ipse fatetur, quod non adfuerit filio morbillis laboranti, cum proficisci hoc tempore debebat in *Thessaliam* (texel), insulam batavorum, non graecorum, quum ad aegros ibi curandos accitus esset. Patet igitur, credo, ex dictis, minime constare, quod *Foresti* filius bis variolis genuinis laboraverit.

Alter casus (*d*) legitur: Septennis puer vidit infantem variolis defunctum, quem mater, ostiatim stipem petens pro sepultura, circumferebat; territus, immediate coepit aegrotare, & graviter ex variolis copiosis decubuit. Decem annis postea a simili spectaculo, fortuite viso, iterum perterritus, denuo variolis multo gravius laboravit, quam antea; evasit tamen & secunda vice ab hoc morbo. Notandum, quod *D. Jacobus Dobrzensky de nigro ponte*, qui hanc observationem Academiae naturae curiosorum transmisit, oculatus testis non videatur fuisse; nam in fidem historiae subjungit literas parentis, qui haec in notatis se invenisse bona fide testatur: in literis illis autem legitur, filium, paulo ante completum octavum aetatis annum ex tetro tali adspectu morbum variolarum contraxisse, & post decennium a simili causa summo cum periculo recidivam habuisse: addit simul, dum in juventute *Lintii* degeret, se vidisse hominem sexagenarium, pustulis mortuum, qui, prout a domesticis ejus accepit, bis antea hunc morbum sustinuerat.

Magis, ut verum fatear, urgere videtur *Diemberbroeckii* observatum (*e*), qui, describens epidemicam constitutionem anni 1640, sic habet: *varios hoc tempore vidimus, qui, cum variolas copiosissimas habuissent, vix ab his sanati, paulo post in idem malum reciderunt, atque illis ista secunda vice saepe multo majori copia eruperunt, quam prima: Imo aliqui visi sunt, qui intra spatium sex mensium ter copiosissimis variolis laboraverunt, quod alioqui raro solet contingere, imprimis tam parvo temporis spatio.* Sedulum fuisse *Diemberbroeckium* in observandis morbis, testantur observationes, quas de peste, variolis, morbillis, aliisque morbis, posteritati reliquit. Interim aliqua, fateor, mihi nascitur suspicio, quod variolas spurias cum genuinis confuderit. Sic enim habet paulo post: *Multis post primum aut secundum, sed pluribus non ante tertium, quartum, vel quintum, diem, Variolae prodibant. Quibus tardius apparebant, illi periclitabantur, multique moriebantur.* Notum autem est ex *Sydenhami*, aliorumque medicorum, quotidianis observatis, tanto periculosiores esse, caeteris paribus, variolas veras, quanto citius prodeunt. An ergo non licet suspicari, quod Variolae primo vel secundo die prodeuntes, nec

(*d*) Miscellan. natur. curios. dec. 2. an. 4. pag. 80.

(*e*) Oper. omn. pag. 290.

periculosa, fuerint de genere spuriarum, & quod tardius erumpentes fuerint Variolae verae? Imprimis cum dicat, quod secunda vice longè majori copia eruperint, quam prima.

Verum apud eundem auctorem alia habetur observatio (*f*), quae adhuc magis confirmare videtur, variolas saepius invadere eundem hominem. Quater enim hoc factum vidit in domo, in qua habitabat, testaturque, summam se adhibuisse diligentiam, & singulis fere horis oculos convertisse in hos aegros. Primus adolescens erat quatuordecim annorum, qui copiosissimis variolis decubuit; hic cum convalescens ad decimum quartum diem pervenisset, frater duodecim annorum similiter copiosis variolis correptus fuit; cum hic ad decimum sextum diem morbi pervenisset, soror decem annorum eodem morbo decubuit; tandemque post quatuordecim dies natu minima soror, octo annorum copiosissimis variolis correpta est. Interim binii fratres jam sani foras exiverant; sed vigesimo die, ab incepto morbo sororis natu minimae, frater natu major demum febre & variolis decubuit; quo fere sanato, similiter decubuit frater; & deinde eodem ordine binae sorores. Sicque omnes quatuor bis hunc morbum passi fuerunt intra breve satis temporis spatium. Ex hac descriptione videtur satis evidens esse, quod prima vice omnes laboraverint veris variolis; spuriae enim longe citius finiuntur: cum autem nihil moneat de duratione secundi morbi, neque dixerit, copiosas fuisse variolas, aliquid dubii adhuc superesse videtur, an secunda vice veris laboraverint variolis, nec ne. Certe omnes evaserunt, & arduum maxime videtur bis tantum morbum ferre potuisse tenera haec corpora tam brevi temporis intervallo. Praeterea addit, quod nemo ex illis fovea aut cicatrice foedatam faciem habuerit; quod pariter in morbo bis repetito rarum oppidò foret.

Plures certe casus in historia Medica habentur, quibus adstruitur, variolarum morbum bis, imo & saepius, ab eodem homine toleratum esse: omnes recensere, nec vacat, nec operae pretium fore credo: selegi tantum aliquos, & quidem satis urgentes. Sed si consideretur, directa experimenta probare, non affici a contagio illos, qui semel hunc morbum passi sunt, videntur levari posse defuncti semel hoc morbo a recidivae metu. Cum infertio variolarum regia auctoritate institueretur in maleficis aliquot, antequam in familia regia experimentum hujus methodi fieret, factum hoc fuit in homine, qui anno praeterito in carcere variolas passus fuerat, & larga variolosi puris quantitate irrorata fuerunt vulnera; quae tamen nunquam inflammabantur, sed sexta die siccata coaluerant, absque ullo morbo sequente. Una ex his, quae variolis per insertionem natis poenam mortis redemerat, viginti aegris variolis decumbentibus infervit postea, nec amplius infecta fuit. Quidam, ab hoc morbo per insertionem nato sanati feliciter, in eodem lecto decubuerunt cum aegris per totum variolarum decursum,

abs-

(*f*) Oper. omn. pag. 295.

absque ulla noxa. Puella duodecim annorum, superato feliciter morbo per insertionem excitato, post aliquot septimanas sibi ipsi novum vulnus inflixit, & tribus diebus successivis recens pus applicuit vulneri, nec tamen secuta fuit recidiva (g). Dum gravida mulier, diu ante hunc morbum passa, mariti variolis decumbentis curam gerit, debito partus tempore enititur foetum mortuum, toto corpore pustulis variolosis foedatum; ipsa tamen mansit a morbo immunis, licet cadaver hoc morbo mortui foetus in utero contineret (b). Unde conclusit felici annosae artis usu adeo celebris in Anglia Meadius: *Nemo igitur, mortalium quemquam hoc periculum bis unquam subire posse, vel minimam suspicionem fovere debet.* Et alibi statuit (i), *experientia compertam esse, nunquam iterum reverti posse variolas.* Si tantorum virorum testimoniis & meum addere liceat, candidè fateor, me triginta annorum spatio, & in numerosa quidem praxi, nunquam vidisse aliquem bis variolis laborantem. In votis habebam, hoc morbo defungi, antequam Medicinae discendae operam darem: hinc decimo sexto aetatis anno adivi variolis decumbentem; contagium suscepi ilico; graviter hoc morbo decubui; feliciter emersi; &, millies postea eidem periculo expositus, mansi incolumis: Hinc, nec pro me, nec pro aliis, hunc morbum passis, vel minimum unquam metum habui. Novi, egregios Medicos, quos equidem veneror, contrarium tueri: scio, multa potuisse fieri, quae ego non observaverim ipse; sed hoc saltem concludere licebit, rarissimè variolarum morbum bis eundem hominem invasisse. Cum autem, ex obviis & communibus axiomata practica colligi debere, omnibus in confesso sit, non video, quare mutanda foret sententia, quae statuit, homines, in universum, bis non pati variolas.

Quo aetas humida &c. Morbus hic, ut postea §. 1384. patebit, inducit sanguini talem spissitudinem, quae in morbis maxime inflammatoriis observatur; & illa spissitudo toto decursu morbi augetur potius, quam minuitur; imo &, postquam ab hoc morbo emerferunt aegri, ophthalmiae inflammatoriae, furunculi, & similia, sequuntur: excipitur pessima variolarum species, in qua sanguis & omnes humores fere corporis in putridum liquamen vertuntur, & vix non semper lethales sunt, nisi funesta haec putredo caveri vel emendari possit. Observatur jam, in quibusdam hominibus, caeterum sanis; sanguinem in spissitudinem inflammatoriam vergere, imo aliquando crustam densam, pleuriticam dictam, in superficie insulae rubrae ostendere, dum ob plethoram, vel ex consueto multis more, verno imprimis tempore venis emittitur. Cum autem constet ex Physiologicis, vasorum actione chylum condensari, uti & sanguinem; simul etiam constet, tenue liquidum, partibus sanguineis in concretionem maxime pronis interpositum, impedire, ne cohaerere incipiant nimis inter se; patet evidens ratio, quare humidorum dissipatio, & solidarum partium magnum robur,

(g) Kirckpatrick the Analyf. of inoculation pag. 119. 120.
riol. & morbill. pag. 66.

(i) Ibid. pag. 74.

(b) Mead de va-

minus faveant in hoc morbo, ex sua indole in spiffitudinem inflammatoriam prono. Hoc autem fit per aetatem. In recens natis totum corpus humidum, molle, & flexile admodum; quinquagesimo anno firma omnia, sed minus succulenta; in decrepita senectute rigida omnia, & arida. Verum quidem est, quod in primo morbi insultu sanguis inveniatur saepe omni conditione sanus; verum, paucis diebus post, inflammatoriae densitatis manifesta signa habet: raro autem in primo morbi initio pereunt ab hoc morbo aegri, sed sub reliquo variolarum decursu in magno discrimine versantur illi, quibus in ipsa sanitate sanguis in spiffitudinem inflammatoriam vergit. Ob hanc causam, dum post siccissimam veris & aestatis temperiem plurimum humidi difflatum fuerat de hominum corporibus, omnium pessimas, & faevissimis symptomatibus stipatas, variolas observavit *Sydenhamus*; uti ad paragraphum praecedentem notatum fuit.

Hinc pueris &c. Quia in illis sanguis ab inflammatoria densitate omnino alienus est, & solida mollia facile cedunt liquidis celerius motis absque rupturae tanto periculo, vel obstructionis non resolvendae metu. Praeterea in prima aetate nullum habent morbi metum aegri, quod magni momenti est in hoc casu: vidi saepius, adultiores fere exanimatos fuisse terrore, simul ac noverant, variolas erupisse; quin imo licita fraude aliquibus celavi morbum, donec in vado essent, cum scirem, pluribus in eadem familia funestum fuisse, & summam animi perturbationem metuerem in talibus, si novissent, se eodem morbo decumbere. Probe norunt omnes practici, quantum profit in morbis curandis, si aegri serena pacatae mentis tranquillitate fruantur, & recuperandae sanitatis magnam fiduciam habeant.

Verum in infantibus convulsiones a levi etiam causa metuendae semper sunt, & saepe morosi respuunt remedia in curatione hujus morbi requisita: unde multi in prima infantia pereunt variolis, qui forte servari potuissent, si adultiori aetate idem morbus illos invasisset. Optimum pro hoc morbo tolerando vitae stadium videtur esse, quod inter quartum annum absolutum ad pubertatem fere intercedit: hoc enim vitae tempore nondum adest magna sollicitudo rerum futurarum, simulque solent satis morigeri esse medicorum jussis, tam ratione diaetae, quam remediorum. Praeterea tunc nullum adest periculum, ne dentitio, una cum variolis contingens, mala augeat. Accedit, quod ex catalogis mortuorum in variis Europae locis appareat, longe plures perire a nativitate ad quintum usque annum, quam a quinto anno ad pubertatem. Ob has rationes & insertio variolarum hoc vitae tempore imprimis solet institui (k).

Mollis autem & laxae temperiei hominibus hunc morbum, caeteris paribus, mitiorem contingere, omnes Medici fatentur, & *Sydenhamus* (l) jam monuerat, *in sanguine laxiori atque ευμεταβλήτω nonnunquam accidere, ut separationis periodus sensim atque gradatim sine insigni aliqua aegritudine transi-*
ga-

(k) Kirckpatrick the analysis of inoculat. pag. 184. & seq. cap. 2. pag. 162.

(l) Sect. 3.

gatur, priusquam expulsio materiae pustularum eruptione se prodat. Plures tales casus me vidisse memini, inter quos tamen sequentem maxime miratus sum. Nobilis juvenis, hyemali tempore, usque ad undecimam nocturnam rhedae super nives densas uestione se oblectaverat, domum redux coenaverat, tota nocte placidissime dormiverat; sequenti mane evigilat, nullius mali conscius, sed miratur in facie, collo, & manibus, pustulas apparere rubras: vocatus, invenio, veras esse variolas, sed benignas; a quibus facile & feliciter emerfit: toto morbi decursu nequidem decumbere coactus, musica & amicorum confortiis tempus fallebat.

Cum autem muliebri corpus mollius & laxius sit corpore virili, hinc, caeteris paribus, & in his mitior esse solet hic morbus.

Dura vero & exercitata corpora, uti & obesuli, qui in flore aetatis constituti lauta diaeta utuntur, imprimis si Baccho indulserint nimis, periculosissimè solent hoc morbo decumbere.

Senes tamen ex hoc morbo adhuc fatis frequenter emergunt, uti historiae paulo ante memoratae docent: in illis quidem est exsucca ista senii rigiditas in partibus firmis corporis, verum vasa majora non patiuntur se multum distendi, cum dura sint, imo quandoque ossæ; hinc & minor reactio vasorum in fluida, minor ergo illorum condensatio. Lentor quidem adest in sanguine senili, sed mucosus, iners, frigidus, omnino oppositus densitati inflammatoriae, quae metuenda est imprimis in hoc morbo, uti dictum fuit. Hinc, si vires sufficiant tolerandis morbi molestiis, saepe adhuc evadunt.

§. 1382. **M**alum hoc, licet Epidemicum, contagio suscipitur communicato ab homine qui prius laboravit: quod primo videtur aëri inhaerens, pulmonibus, ori, naribus, oesophago, stomacho, intestinis, dari. Adeoque hoc tempore admodum parum materiei venenatae habere.

Quare Epidemicus vocetur variolarum morbus, dictum fuit ad §. 1380. Verum plures morbi epidemici observantur, uti dicetur sequenti capitulo, quorum causa manifesta est; pendens nempe a qualitatibus sensibilibus aëris, qui nos ambit, calore, frigore &c.; vel a malo victu, ut in annonae penuria, urbibus obsessis &c.; tuncque observatur, illos, qui has morbum epidemicum producentes causas vitare possunt, eodem non affici, licet in locis non multum distitis ab aegrotantibus versentur. Sic antea in scorbuti historia notatum fuit, in obsessis urbibus milites saepe scorbuto languere, dum obsidentes optima sanitate fruuntur. In annonae penuria infimae sortis homines ob malum victum pessime saepe afficiuntur morbis, dum divites ab his liberi sunt, qui necessaria ad victum sibi comparare possunt. Saepe observaverunt Medici castrenses, partem exercitus, in humidis & paludosis locis, morbis epidemicis affligi, dum altera pars, castra occupans, sicciori & elatiori loco posita, ab his immunis manet. Merito

rito tunc tales morbi adscribuntur causis sensibilibus; quarum evitacione, vel ablatione, morbi illi vitari poterunt.

Verum sollicita observatio morborum docuit celebres in arte viros, quod morbi a causis manifestis nati sic mutent corpus aegri tali morbo decumbentis, ita degenerare faciant humores ejus, ut aeger ille postea per contagium propaget morbum, quem per manifestas & obvias causas acquisiverat: ita ut hoc contagio recepto sanissimi homines, qui non obnoxii fuerant causis, quae in priori aegro hunc morbum excitaverant, tamen confestim eodem decumbant. Antea ad §. 1150 enarrati fuerunt errores in victu, qui scorbutum producere valent, & quorum evitacione morbus ille vitari, vel & curari potest jam praesens, si nondum ad summam malignitatem pervenerit; sed §. 1151. n°. IV. notatur, quod celere contagium metuendum sit, ubi in ultimo stadio ad summum gradum evehctus est: Notavi ibidem, quod non videatur omnino certum esse, an solo contagio nascatur scorbutus in homine caeterum sano. Verum in pluribus aliis morbis hoc videtur constare. Observaverunt medici castrenses, quod dysenteriam milites brevi occupet, si in humido loco cogantur decumbere, imprimis absque tentoriis; uti quandoque post conflictus bellicos fit, ubi honori sibi ducunt victores in ipso conflictus loco pernoctare, licet omnia fere necessaria desint: manifesta tunc est hujus dysenteriae causa, & milites, haec incommoda non passi, immunes manent ab hoc morbo, licet in loco non admodum dissito castra posuerint, & simili victu ac potu utantur (*m*). Verum simul ac dispersae antea cohortes uniebantur, dysenteria, in prioribus a manifesta causa nata, mox inficiebat alios per contagium solum, absente illa causa, quae ab initio dysenteriam produxerat. Dumque plurimi milites dysenterici ad pagum milliaris spatium a castris distantem deferebantur, maxima pars incolarum eodem morbo affecta fuit. Alia occasione ad §. 722. notavi, Celeberrimum Medicum ilico correptum fuisse hoc morbo, dum foeces olidissimas moribundi dysenterici lustraret. Praeterea certae docuerunt observationes, squalorem carceris, in quo miseri non renovato aëre diu manere coguntur, plenitudinem nimiam nosocomiorum, & imprimis si unus vel plures inter hos gangraena decumbant, producere febrim malignam, imo fere pestilentialem, quae a tali causa nata vero contagio communicatur aliis hominibus, caeteroquin sanissimis. Mirum casum, qui hoc confirmat, refert idem ille celeberrimus auctor (*n*), cui plura & pulcherrima inventa debet ars medica. Aegrotantes hac febre navi ex Germania deducebantur secundo Rheni flumine; simul in eadem navi erant tentoria, ut *Gandavi* repararentur: huic operi incumbebant viginti tres operarii, qui statim eadem febre corripiebantur, & septendecim ex hoc numero perierunt.

Con-

(*m*) Pringle Diseases of the army pag. 24. & seq. jail fevers pag. 11.

(*n*) Pringle of hospital and

Constat ergo, morbos posse nasci in homine a causis manifestis, quarum causarum illi morbi effectus sint; & tamen per hos morbos sic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iisdem morbis inficiat alios homines, qui non expositi fuerant causis illis manifestis, a quibus ille aeger morbum sibi contraxerat. Sic ut vere dici possit, quod *totus homo morbus fiat*, & illum undique propaget. Contagium ergo nascitur in humano corpore illo tempore, dum morbus adest absque contagio natus, & per hoc contagium semel natum latissime disseminari morbus poterit. Quando de rabie canina agebatur, dictum fuit §. 1133 & 1134, in quibusdam animalibus ex causis internis, absque contagio, nasci horrendum hunc morbum, & postea totum hoc animal in omnibus suis partibus contagio morbum propagare, quod, incredibiliter parva mole corpori sano applicatum, eundem morbum producat, ita ut, dum laceratam a cane rabido vestem consuens mulier filum mordendo rumperet, rabie correpta perierit. Certe *Arctaeus*, dum mirabatur in pessima Anginae specie hominem subito suffocari, absque ullo tumore in faucibus apparente, dicit se credere, quod interior nascatur in homine causa tam subiti morbi: (o) *quandoquidem & alia milena eorum quae in homine sunt, eandem speciem cum exterioribus exhibent: succi perdentes intus & extus: morbi quoque medicamentis perniciosi similes &c.* Deinde, ut hanc suam opinionem confirmet, exemplum rabidi canis adducit; addit postea, quod crediderint quidam, pestem Athenis ortam fuisse ideo, quod Peloponnenses veneno puteos infecerant; *homines enim pestilentis mali cum venenis similitudinem ignorabant.* Eandem opinionem habet *Galenus* (p), dum conatur explicare affectus hystericos; dicit nempe; *nos infestari affectibus, qui, ex nobismet ipsis accepto suae originis impetu, similes sunt iis, qui pernicioso epoto eveniunt.* Quod autem & contagium sic posse nasci crediderit, inde patet, quod & rabidi canis exemplum attulerit, ut illustraret hanc opinionem, *in quo animali tanta fit humorum corruptio, ut sola ejus saliva, si humanum corpus contigerit, rabiem excitet.*

Omnia haec, si rite expendantur, mihi videntur demonstrare, morbum posse nasci in corpore humano absque ullo contagio praeëxistente, & tamen per hunc morbum nasci contagium, quod se quam latissimè diffundere possit, & multiplicari, ubi semel natum fuit, absque ullo cognito limite, simili fere modo, uti ex minima ignis scintilla latissime propagari potest incendium, si combustibile ignis pabulum non defuerit.

Quantumcumque enim hanc rem animo versemus, non possumus dubitare, quin primus mortalium, qui variolis laboraverit, hunc morbum receperit sine contagio. Si ergo semel potuerit morbus hic nasci ab aliis quibuscumque causis, quas me ignorare lubens fateor, poterit & reproduci a similibus, licet contagium desit. Credibile quidem est, quod morbus ille per contagium repullulet nunc temporis, cum in majoribus urbibus raro diu fileat,

(o) Morbor. acutor. Lib. I. cap. 7. pag. 5.
cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 520.

(p) De Locis Affectis Lib. VI.

leat, & contagium variolosum diu manere possit integrum & efficax, uti postea probabitur; interim non videtur negari posse, quod & a concursu aliarum causarum hic morbus excitari queat absque contagio, cum in prima origine sua necessario sic natus fuerit.

Idem verum est de reliquis omnibus morbis, qui per contagium ab uno homine in alium propagantur: primus enim omnium, qui hoc morbo laborat, non potuit contagium ab alio homine recepisse; implicat enim manifestam contradictionem. Haec forte ratio est, quare quidam morbi, olim cogniti & admodum contagiosi, nunc in pluribus regionibus omnino disparuerint: deleta enim semel contagio, non renascetur morbus, nisi contigerit talis causarum concursus, qui illum produxerat in primo homine, qui hoc morbo laboraverat; quod forte raro fit; & in quibusdam regionibus nunquam fieri observatur. Hinc intelligitur, quare quidam morbi certis regionibus endemii sint, & in alias regiones tantum per contagium deriventur, dum in illis non fit talis causarum concursus, per quem immediate excitari possit. Lepra Hebraeorum, in sacris literis (q) adeo exactè descripta, non tantum humana corpora foedabat, sed & vestes lineas & laneas, imo ipsis domorum parietibus inhaerebat pertinacissime: atque adeo metuendus erat contagio suo teter morbus, ut leprosi ab hominum consortio debuerint separari, ne regibus quidem exceptis, & integrae domus dirui, ne contagium latius serperet. At ne vestigium hujus morbi quidem in Europa reperitur. Imo & aliae species leprae, quae a Graecis Medicis & Arabibus descriptae fuerunt, duodecimoque saeculo, tempore expeditionum, quae religionis causa in terram sanctam suscipiebantur, in Europa frequentes admodum erant, decimo quinto saeculo inceperunt minus saevire, & debilitata sensim ferocia per saeculum decimum sextum, fere penitus evanuerunt nostro saeculo: unde nosocomia leproforum, ante frequentia in Europa, aliis usibus in pluribus locis adhibita fuerunt. Per contagium in Europam ex Syria & Aegypto delatus fuerat morbus, sensim sic fatiscens. Imo lues Venerea, per contagium pariter ad nos delata, sensim mitescere incipit; de qua re postea plura dicentur.

Quandoque contagium tale morbosum per saecula durat, antequam penitus deletum fileat omnino: aliquando citius finitur. Ephemera illa pestilentialis Britannica, intra paucas horas homines antea sanissimos de medio tollens, & a *Cajo Britanno* adeo exactè descripta, quinque Angliam invasit intra septuaginta annorum spatium. Ast jam ultra ducenti anni elapsi sunt, quod ille morbus disparuerit omnino.

Patet ergo, a causis saepe non adeo obviis, ut exacte notari possint, novos morbos nasci, qui per contagium diffunduntur, atque illud contagium nunc citius nunc serius deleri; spes autem tunc imprimis est, talem morbum versus finem tendere, si ejus ferocia minuatur multum, & con-

ta

(q) Levitic. cap. 13. & 14.

tagium minus celere fit. Ephemera illa pestilentialis Britannica, *sudor anglicus* dicta, in initio horae spatium quandoque necabat; postea trihorii spatium inter morbum incipientem & mortem erat; quarta vice dum invadebat, per sex horas tolerabatur morbus; ultimo accessu idem morbus tardius necabat; uti apud *Cajum Britannum* videri potest.

Maxime probabilis mihi videtur, ob rationes ante dictas, haec sententia, per contagium in Europam delatum fuisse hunc Variolarum morbum: cum autem jam per tot saecula duraverit, & morbi hujus descriptiones antiquissimae illum nobis exhibeant talem, qualem hodie observamus, nec videatur de ferocia adhucdum remississe, jure metuendum videtur, quod infestus adeo generi humano morbus non tam cito delendus sit; praecipue, cum certa experimenta (de quibus postea dicetur) doceant, contagium variolarum diu manere posse aptum, ut morbum propaget, neque haecenus certi sumus, quodnam temporis intervallum requiratur, ut illud evanescat in auras, vel iners reddatur penitus. Si jam simul consideretur, contagium illud variolosum habere potentiam incredibilem se multiplicandi, adhuc magis confirmabitur haec sententia. Certe minima guttula puris variolosi, in quo illud contagium haeret, applicatum recenti & crudo vulnusculo, excitat morbum in homine sanissimo, ita ut intra binas septimanas totus scateat variolis pure plenis, cujus puris minima particula iterum morbum propagare potest: praeterea sola effluvia hominis variolis laborantis morbum propagant, uti certis & numerosissimis observatis practicis constat, quod plures infecti fuerint, tantum ingressi cubiculum, aut & domum, in qua talis aeger decumbebat. Quin imo integra gymnasia infecta vidi, dum sanatus ab hoc morbo puer, sed maculis rubris adhuc in tota cutis superficie foedus, solitis exercitiis cum sodalibus suis interesse ceperat. Imo post mortem nequidem cessat hujus contagii virus, uti constat ex casibus ante allegatis, qui docent, ipsum cadaver hominis hoc morbo extincti nocuisse. Perierat hoc morbo infantulus sex septimanarum, & nondum illo tempore videram alium in urbe decumbentem variolis; licet numerosam satis praxin exercerem; ornatur flosculis cadaverculum; more patrio, ex vicinia plures invitantur, ut cadaverculum viderent expositum in amplo conclavi, & quidem tali, in quo non decubisset, dum viveret, imo satis longe inde remoto: paucis diebus post omnes aegrotare ceperunt hoc morbo, qui nondum illum passi fuerant, & accesserant, ut viderent, paucis tantum tempore ibi morati.

Cum ergo, ex minima puris particula, sanissimi hominis corpus sic possit mutari, ut morbi tempore, post sanationem, imo post mortem, totus contagium spiret, & quidem tale, quod variis rebus adhaerere potest, & diu malignitatem suam servat, patet satis, quam parum spei superfit, ut illud contagium cesset. Si vero hoc unquam contingeret, non absque ratione sperari posset, quod morbus cessaret tandem, cum nullis certis observatis constet, variolas sponte, & absque contagio, in Europa natas fuisse,
&

& longe magis credibile videatur, quod ex aliis regionibus per contagium ad nos delatae fuerint.

Cum autem observarent medici, vix millesimum ab hoc morbo immunem manere tota vita, in ipso utero materno variolis infectos fuisse aliquando foetus, toto vitae tempore a nativitate ad extremam senectutem usque hunc morbum metuendum esse illis, qui eundem nondum passi fuerant, credere inceperunt, fomitem hujus morbi, congenitum homini, latere in corpore, & diu quandoque, antequam actuosus fiat, & morbum producat. Haec opinio imprimis placebat illis, qui coevum generi humano hunc morbum volebant.

Rhases, qui de se ipso testatur, quod primus sit, qui distinctè de hoc morbo scripserit (*r*), supposuit tale innatum contagium a matre in foetum derivatum illo tempore, dum adhuc in utero haeret, & quod simili modo, dum in actum deducitur, sanguinem depuraret, uti per fermentationem turbidus succus uvarum in lymphidum & fragrans vinum, foecæ crassa separata, convertitur. Cum jam experimenta docerent, in ipso utero nascentem hominem hoc morbo corripì quandoque, juniores frequentius eodem affici, semel hunc morbum passos postea immunes esse, plurimis arrisit haec opinio, imo fere universaliter statuebatur olim, tale fermentum morbosum, a matre foetui communicatum, nunc citius nunc serius actuosum reddi, hunc morbum excitare, & per ipsum hunc morbum expelli illud fermentum a corpore, totum sanguinem depurari ab omni noxio inhaerente, adeoque semel hunc morbum passum hominem tota vita dein liberum esse. Naturalem ergo & utilem sanguinis despumationem quasi crediderunt variolarum morbum, quo tantum perirent illi, quibus mala fortuna contingerat acrior indoles illius fermenti; vel major ejusdem copia; vel denique, si corpus tam parum firmum esset, ut turbas excitatas tempore hujus depurationis ferre non posset.

Cum autem menstruus sanguis apud multos male audiret, & naturali lege toto graviditatis tempore retineri soleat, ut futuro homini nutrimentum det, crediderunt, inde aliquid maligni communicari foetus sanguini & humoribus, quod postea depuratione per hunc morbum exhibat. Quid autem de indole sanguinis menstrui sentiendum sit, dictum fuit in Capitulo de *morbis Virginum*; patuitque tunc, mala, quae sequuntur menstruorum suppressionem, non a quadam malignitate sanguinis menstrui pendere, sed aliis longe causis tribuenda esse. Alii voluerunt, in culpa esse liquoram amnii, cui foetus innatat, quem & ejus nutritioni servire credebant: alii considerabant, funem umbilicalem ligari post nativitatem ad aliquam distantiam ab umbilico, & partem illam, quae inter ligaturam intercipitur, tabescere & emori, attamen per aliquot dies haerere partibus vivis, antequam cadat, & hinc credebant aliquid noxii communicari sanguini

foe.

(*r*) Freind Histor. of physick Tom. II. pag. 190.

foetus, quod postea morbosum hoc fermentum faceret. Non citavi auctores harum opinionum, quoniam nimis multi sunt, uti unicuique in lectione librorum Medicorum versato satis notum est. Licet autem in diversas sententias abiverint circa primam originem fomitis illius sive fermenti morbofi, tamen in eo satis conveniebant, illud, qualecumque demum fuerit, communicari foetui, dum adhuc in utero materno haeret, atque diu latere posse in corpore, antequam actuosum reddatur.

Facile videbant, illud non potuisse circulantibus humoribus mistum manere, tunc enim brevi debuisset diffilari de corpore, vel saltem non poterat concipi, quomodo per tot annos iners manere posset illud fermentum, immutatum tamen, & aptum suo tempore hunc morbum producere, si perpetuo cum humoribus circulantibus per vasa circumduceretur. Hinc coacti fuerunt supponere loca quaedam in corpore, in quibus ille connatus fomes hujus morbi tuto latere posset. Celebris *Hofmannus* (s) statuebat: *ex succo quidem chyloso lymphatico corrupto & impuro matris, oriri primum hunc subtilem & virulentum humorem, sed viscositate quadam obvolutum, firmitusque tubulis quibusdam impactum, delitescere tamdiu, donec in motum fermentativum, sui multiplicativum, ab aliis causis deducatur, succis insinuetur, & critica quasi despumatione ex corpore exturbetur.* Medullae spinalis tubulos quosdam obstructos latibulum dare virulento huic succo credidit, quia spinalis medulla cum capite primum sensibus occurrunt in minimis embryonibus, & magnam molem habent respectu reliquarum corporis partium, quae successive postea in conspectum veniunt. In infima autem parte spinalis medullae illud latibulum posuit, quia incipiens morbus quandoque totum systema nervosum turbat, convulsionibus & deliriis supervenientibus: idem testari credidit dolorem capitis, dorsi, & lumborum, individuum ferè morbi incipientis comitem.

Longaevo & felici artis usu celebris *Violante* latibulum hujus fomitis morbofi in capsulis atrabilaris, sive renibus succenturiatis dictis, posuit, vel saltem strenue defendit hanc opinionem a *Willisio* jam olim propositam (t). Imprimis autem hoc probare nititur, quia nondum certus usus harum partium ab Anatomicis & Physiologis assignari potuit, tantoque majoris molis sunt capsulae illae atrabilariae, quo homo origini suae propior; crescente vero aetate minuantur, & in senio fere evanescant. Praeterea ater succus in illis invenitur, quem pro fomite hujus morbi habet; contagium autem variolarum tantum in actum deducere hunc humorem statuit. Sed pace tanti viri fateri debeo, quod haec sententia minus mihi arrideat. Certe plures partes inveniuntur in corpore humano, quarum usus nondum penitus perspectus est, a posteris forte detegendus; quae pariter mole majores sunt in foetibus & junioribus; reliquo vitae tempore sensim decrefcunt & abolentur tandem. Glandula thymus talis pars est, exempli causa,
de

(s) Medic. Systemat. Pract. Tom. IV. pag. 144.
& morbillis pag. 22. & sequentibus.

(t) *Violante* de variol.

de cujus usu nondum omnino certi sumus : imo ipsae glandulae mesentericae quid proprie faciant ad chylicationem , nondum liquido constat , & illae majoris molis in junioribus , in ultimo senio quandoque omnino obliterantur. An ideo sedes forent hujus fomitis ? fateor , quod nigrum illum succum non habeant , verum non constat , fomitem variolarum nigrum debere colorem habere.

Multae aliae praeterea & graves admodum difficultates opponi possent huic sententiae : sequeretur enim inde , quod morbus hic coevus esset generi humano , cum apothecam hoc virus recondentem quivis homo in se gereret ; sed ex ante dictis patuit , credo , hanc opinionem minus probabilem esse. Praeterea , cum in junioribus capsulae atrabiliariae majores sint , & sensim per aetatem minuantur , deberent Variolae illis esse funestiores , quam adultis ; quod observatis practicis repugnat : imo pro insertionem variolarum tempus illud eligitur imprimis , quod inter quartum quintumve annum & pubertatem intercedit. Toties observantur febres validae intermittentes , imo & acutae , in junioribus ; an non deberet tunc excitari , & actuosum reddi , virus in renibus succenturiatis latens ? Contagium sufficit in sanissimis etiam corporibus ad hunc morbum producendum , quare ergo incertam aliam causam ponemus , cum videamus & in aliis morbis contagiosis solum contagium sufficere. Nemo enim facile credet , requiri fomitem quemdam morbosum in corpore praeëxistentem , ut quis a rabido cane demorsus rabiosus fiat , ut cum peste laborantibus conversatus eundem morbum acquirat , ut dysenterici foeces lustrans eodem morbo corripiatur. Si omnia haec serio ponderentur , non facile placebit haec sententia , quae statuit , naturali lege in corpore humano perfecto & sano , & ab ipsa quidem origine , fabricari seminum morbi futuri , illudque ibi immutatum , & efficax tamen , usque ad seram senectutem manere posse ; cum per ipsas vitae & sanitatis actiones omnia in nobis deterantur perpetuo , & per nutritionem restituantur , nequidem solidissimis corporis partibus exceptis (u).

Novissime autem aliam variolarum Theoriam proposuit celeberrimus antiquitatis hujus morbi defensor *Habnius* (w) , quae & confirmaret , morbum hunc fuisse humano generi coevum , adeoque semper existisse. Quin imo variolas e morborum classe fere eximere voluit , statuens , variolas esse *speciem evolutionis corporis humani* (x) , per quam nova vascula sanguinea in cute prodeant , quae hactenus convoluta latuerant , nuncque evoluta functionibus suis exercendis aptiora reddantur. Plurima enim talia futurarum rerum primordia in corpore humano reperiri , quae diu sopita & inutilia quasi manent , ex dentitione duplici , dum secundorum dentium rudimenta in ipsis abortibus jam adsunt , demonstrare conatur , uti etiam ex insigni illa mutatione , quae corpori humano in utroque sexu circa puber-

(u) H. Boerh. Instit. §. 476.
in 4°.

(w) Variolarum ratio &c. Wratislaviae 1751

(x) Ibidem pag. 11.

bertatis tempus contingit. Sic autem habet : *Scilicet intellexi tandem , quod illae ipsae variolarum pustulae revera sint totidem praegnantes arteriarum gemmae , ab illarum ramulis sub cuticula abditis , determinataeque evolutioni suae propinquis , emissae. Quibus multiplicatarum , incremento corporis , summum vasculosarum stamina prorumpunt ; soluto cuticulae cum cute nexu bullulas efformant ; hisque tanquam totidem perianthiis tantisper custodita latent , affluenteque succo benigno nutrita , justam maturitatem indipiscuntur , liberumque aëris accessum sine laesione ferunt. Quo ipso temporis momento feliciter impetrato , caedem variolarum gemmae , hucusque florum conniventium more clausae , diductis labiis suis rictum aperientes , superfluas humiditates exhalare patiuntur ; tum denique tanquam inutiles corollae defluunt , vascula ipsa , tali florendi ratione renata , novaque cuticula minuta , functionibus suis obeundis paria sibi relinquentes. (y).* Voluit enim , uti gemmae teneras plantae partes , evolutioni suae proximas , asservant , variolas pariter esse glomeres vasorum nascentium , evolutioni suae proximorum , adeoque iisdem plane usibus destinatas in homine , quibus servire novimus arborum gemmas (z). Imo uti arborum gemmae unctuosio quandoque humore oblitatae defenduntur , qui humor saepe peculiarem odorem emittit , sic etiam variolas erupturas , vel jam erumpentes , singularis odor comitatur , distinctus omnino ab illo foetore , qui corruptelae testis est , & quem spirant ulcerosa loca , aut sanie humectatae crustae , ipsaeque Variolae suppuratae (a). Pus autem variolarum , boni moris nempe , quem liquorem variolosum vocat , liquorem quemdam amnii salutem , juvenes illos nascentium arteriolarum embryones ambientem , foventem , nutrientem , mora perficientem (b). Et veluti in floribus perianthium huic inservit usui , ut tenellos adhuc defendat ab aëris injuriis , dein , iisdem jam firmioribus redditus , & explicatis , inutile jam futurum munimentum cadit ; uti suavissime cecinit elegans Poëta (c) ;

*Omnia enim Verno spes est in flore : tenellum
Hinc solers natura fovet , ramoque comanti
Et duro calicis munimine vestit , hiantem
Dein modice jubet , explicitas evolvere frondes ,
Nec totos aperire sinus , sed discere sensim
Frigora nocte pati , calidoque assuescere soli ;*

Sic etiam crustas variolarum deciduas pro perianthiis variolarum exarescentibus habet ; quas a pueris non sine voluptate degustari observavit , voluitque , innoxio insolentium ejusmodi deliciarum epulo omnem venenatae qualitatis suspicionem a variolarum succo removeri (d). Interim quam certiffi-

(y) Variolarum ratio &c. Wratislaviae 1751. in 4°. pag. 12. (z) Ibidem pag. 30.
(a) Ibidem pag. 32. (b) Ibidem pag. 37. (c) Vanier. Praed. rust. lib. V.
(d) Hahn. ibid. pag. 41.

tiffimum est, morbum per haec propagari posse, licet, semel variolas passi, impune haec ferant.

Ex his omnibus conclusit (e), citra omne dubium esse, quod tota cutis tela integretur variolarum morbo. Dum autem facile videret Celeberrimus auctor, a confluentibus variolis, adeo frequenter lethalibus, & semper periculosis, validum argumentum huic sententiae opponi posse, conatus est hunc nodum solvere sequentibus: *Distat variolarum confluentium morbus a distinctarum morbo vere ut partus difficilis & praeternaturalis a facili & naturali. Eruntque adeo nobis Variolae confluentes, Variolae difficiles, sive evolutio difficilis vasorum sanguiferorum cutis, qua illorum actus florendi, pustularum aut duriorum, aut gentilitia quadam pravitate dignoscendarum, copia, vicinia, confluxu, nunc totus fatiscit, nunc insurgentibus inde diris symptomatibus per cuncta variolarum stadia interturbatur (f).* Dumque considerabat, obijci praeterea posse ingentes turbas totius corporis, & infelicem toties exitum confluentium variolarum, tanquam maxime aliena ab evolutione utili vasorum sanguineorum in cute, quae secundum naturae leges ex hac hypothesis fieret, conatus fuit, & hanc difficultatem superare, dum omnia haec mala epidemicae malignitati adscriberet, quae concurrebat cum naturali hac vasorum evolutione, dicens: *Accidit tunc variolis laborantibus, sola ejusmodi epidemiarum culpa, quod florentibus hortis, quod sylvis virentibus, quod fertilibus agris. Foedae tempestatis injuria dispereunt flores, folia, fruges, pessundantur horti, silvae, agri. Sed nulla vel hortulani, vel agrorum, unice incongruae tempestatis, culpa (g).*

Tanto molimine Celeberrimus ille autor conatus fuit firmare novam hanc, quam proposuit, de variolarum morbo, opinionem; quae tamen mihi, omnia sedulo examinanti, ingeniosa magis quam vera semper visa fuit, nec dubito, quin & pluribus talis apparitura sit. Omnes Medici in eo conveniunt, tanto leviolem & tutiolem, caeteris paribus, esse variolarum morbum, quanto minori numero variolarum foedatur corpus: felices certe illi forent, quibus naturalis illa evolutio vasorum sanguineorum in cute contingeret imperfectior, & nemo facile, credo, redimere vellet graviore morbo majorem cutaneorum vasorum perfectionem. Sed & Variolae internas partes obsident, uti postea demonstrabitur, quae penitus diversam a cute structuram habent. An & ibi in spem evolutionis vasorum prodeunt haec germina, adeo tunc infelicia? Nares internas obsident, fauces, velum palatinum &c., ubi nulla cutis adest. In decrepita senectute exsucca & pallida cutis minime apta videtur, ut evolvendorum vasorum gemmas protruderet, & tamen nec ultimum hoc vitae stadium a variolis immune manet. Variolarum pus certum habere contagium insertio Variolarum docet, nec adeo blandum est, cum quandoque in ulcera difficilia transcant vulnuscule, quae hoc pure imbuuntur. Ab eodem hoc pure in sangui-

(e) Hahn ibidem pag. 43.

(f) Ibidem pag. 56.

(g) Ibidem pag. 84.

guinem resorpto difficillima mala fiunt, & , si deponatur per metastasin de-
nuo hoc pus ad alia loca, non tantum mala ulcera facit, sed & ossa ex-
dit carie. Imo & crustulae exsiccatarum variolarum, exsucca nempe gem-
marum cutanearum perianthia ex celebris autoris sententia, contagium ha-
bent, & Chinensium methodo internis naribus applicatae morbum excitant.
Quibus paucae, verae tamen & genuinae, variolae eruperunt, non afficiun-
tur iterum a contagio, etiam, per infertionis methodum, crudo & san-
guinolento vulnere applicato, licet adhuc innumera vasa cutanea evolvenda
superfint.

Haec, & alia plura, objeceram Egregio huic viro, dum per literas ami-
cissime rogaret, quid sentirem de nova hac Variolarum theoria; non po-
tuerunt tamen hae difficultates efficere, ut mutaret sententiam, & mansit
inter nos opinionum dissensio, animorum minime, cum amicum & utile
mihi literarum commercium cum eruditissimo hoc medico coluerim, quam-
diu vixerit. Pauco ante mortem tempore alium scripsit tractatum (b), in
quo non tantum opinionem suam defendit, licet, integras gentes per saecula
variolis caruisse, objecerint Celeberrimi viri, huncque morbum postea per
contagium accepisse tantum, & quidem multis lethalem; verum etiam
probare conatur, per morbillos lymphatica cutis vasa evolvi, simili modo
ac per variolarum morbum vasa sanguifera cutis evolvebantur; & ideo mor-
billos variolarum vindices vocavit, quia credebat quam maxime stabiliri
per hos opinionem, quam de variolis conceperat. Imo tam firmiter inhae-
rebat huic sententiae, ut contagium, per totam gentem diffundens mor-
bum antea incognitum, non magis miraretur, quam sterilium palmarum
silvam foecundatam & prolificam redditam antherarum pulvere (i); deinde
addit sequentia: *Ludere velle, haec asserens, in re seria videri poteram, nisi
variolas flores humani corporis esse intime cognovissem, & nisi publice tale quid
contra integrum secus sentientium exercitum proponere ausus fuissem.* Ignoscant
pii manes egregii viri, cujus memoria apud omnes bonos in pretio est, si
aliter sentientium exercitui nomen meum dederim; & , tanti viri errore
monitus, cavebo, ut spero, ne ipse speciosis opinionum commentis indul-
geam, dum morborum historiam & curam pro modulo explicare conor.
Caeterum bini illi tractatus plurima continent lectu dignissima, obser-
vationes fideles, & descriptiones exactas utriusque morbi per totum de-
cursum.

Credo, si illa, quae haecenus dicta fuerunt, sedulo ponderentur, nullum
manere dubium posse de propagatione variolarum per contagium. Sequitur
jam, ut consideremus, quibus viis illud ab homine variolis decumbente in
corpus sanum alterius hominis derivetur.

In aëre volitare hoc contagium posse, & una cum aëre haustum corpus
ingredi, plurima certe observata docent. Multi enim infecti fuerunt hoc
mor-

(b) Morbilli variol. vind. delineat. a Jo. Goth. de Hahn Wratislav. 1753.

(i) Ibid. pag. 18. 19.

morbo, dum cubiculum talis aegri ingressi sunt, licet nullo modo aegrum tetigerint, vel aliquid attrectaverint, quod prius ab aegro tactum fuerat: imo aliqui variolis laboraverunt, vix limen supergressi domus, in qua talis aeger decumbebat: sed & post mortem cadaver adhuc contagium in auras spargit, uti dictum fuit. Verum, si aëri inhaereat, & cum aëre deferatur, tenue & volatile esse debet, adeoque posset & illud contagium, cum aëre inspiratum, denuo cum aëre exspirari, sicque elabi e corpore.

Notandum autem est, os, nares, asperam arteriam, pulmones, ventriculum, intestina, quae omnia loca aër, vel inspiratus, vel deglutitus, libere ingreditur, semper madere lubrico & mucoso humore, qui sua viscositate irretire potest miasmata haec contagiosa, licet ex sua indole admodum volatilia sint; quin & tota cutis unctuosa est, pariter libero aëris accessui semper obnoxia; adeoque non videtur improbabile, quod & unctuosae cuti contagium variolosum adhaerere possit, sicque morbum propagare. Tentatum fuit, si, absque vulnere inflictio, per solam applicationem puris variolosi ad integram cutim possent excitari variolae, & in multis res successit, dum tenaci emplastro pus illud variolosum coerceretur ad locum (k). Interim non successit hoc experimentum in omnibus, & videtur verosimile, quod contagium non tam facile per cutim communicetur, quam per inspirationem, aut deglutitionem; semper etiam aliquod dubium manere potest, an non effluvia contagiosa per inspirationem recepta fuerint illo tempore, dum pus variolosum applicabatur cuti. Quaedam tamen observata videntur docere, cuti adhaerere quandoque illud contagium, & deinde morbum producere. Vidi aliquoties, perfecta sanitate fruentibus, unicam in cute pustulam attolli, rubere, dolere, suppurari, & cutim satis profunde exedere, cicatrice satis insigni relicta: paucis diebus postea variolarum morbus cum omnibus suis symptomatibus sequebatur. Audivi ab aliis Medicis, quod & idem aliquoties observaverint; imo mulierculae, quae variolis decumbentium custodiam agere solent, has pustulas *Moederpokken* solent vocare, tanquam sequentium brevi variolarum genitricum, & audacter praedicunt, secuturum morbum. Plerumque in facie talis pustula solet apparere, fere semper unica, raro binae vel plures; saltem non memini, me in praxi unquam plures quam binas vidisse, & semper foediorem cicatricem relinquunt, quam ipsae variolae. Hinc cogitare coepi, an non forte contagiosum miasma, parvo cutis loco adhaerens, tale ulcusculum excitaret, humores huc adfluentes inficeret, sicque postea morbum excitaret; sane, dum insertio variolarum tentatur, vulnusculi inflictio labia incipiunt inflammari, a se mutuo recedunt, suppuratio sequitur, & parvum vulnusculum in profundum & satis latum ulcus degenerat (l).

Videtur autem hoc contagium, cum per aëra volitare possit, tuncque nullis

(k) Journ. Britann., mars, avril, 1754. pag. 417.
tom. 2. pag. 558.

(l) Academ. de Chirurg.

nullis deprehendatur sensibus, admodum tenue esse, quod certe & ulterius directis experimentis confirmatur. Olim pus recens ex pustula variolosa expressum applicabatur vulneri inflictio, & cautela habebatur, ut absque notabili mora interposita hoc fieret. Dum autem non semper praesto essent variolis decumbentes, cum in Anglia imprimis increbresceret inoculatio variolarum, magis commodam methodum tentaverunt: fila nempe madefecerunt pure varioloso; haec exsiccata servari poterant per aliquot menses, integris adhuc manentibus contagii viribus. Filum tale, contagio imbutum, imponebatur vulnuscule, tegebatur emplastro tenaci, & sequebatur morbus. Quantillum jam est, quod parva longitudine talis fili contineri potest, neque tamen pauculum illud resorbetur totum a venis bibulis: imo experimenta docuerunt, sufficere brevem in vulnuscule moram fili contagio varioloso imbuti. Certe sufficit morbo producendo, si semel tantum perfricatur vulnus spleniolo, quod pus variolosum continebat (*m*). Mulieri fila imbuta pure varioloso imponuntur vulneri; paulo post poenitet illam tentatae insertionis; removet apparatus, aufert fila, alia pura vulneri imponit, & denuo firmat haec imposita apparatu solito, non monens medicum se hoc fecisse, metuens ne levitatis argueretur, & sperans se nondum infectam fore. Sequitur tamen morbus, a quo feliciter sanata cum esset, fraudem passa est.

Patet ergo, quod sufficiat tanto morbo excitando minima puris variolosi copia; sed pus hocce videtur adhuc tantum esse vehiculum contagii; quod ergo sua exilitate omnem fere imaginationem superat. Maxime autem mirum videtur, quod major copia materiae contagiosae, sano corpori applicata, non faciat difficiliorem morbum. In Graecia usi fuerunt numerosis incisionibus aut puncturis, & puris variolosi notabili copia singula vulnera imbuebant, attamen ut plurimum feliciter cedebat morbus. Dum ad mortem damnatos homines his experimentis tentandis adhibebant in Anglia, tria splenia, larga puris copia imbuta, applicabantur singulis, & tamen feliciter evadebant omnes (*n*). Dum in tribus infantibus tentabatur variolarum insitio, dubitabatur, an junior ex his morbum acquireret, cum minus inflammatum appareret vulnus, quam in reliquis binis, hinc de novo contagium admotum fuit, tamen non citius variolis corripiebatur quam reliqui, imo minorem pustularum numerum, & leviora symptomata, habuit (*o*). E contra minima puris variolosi quantitas quandoque periculosas, imo lethales, variolas produxit. Patet ergo, incredibiliter parvam materiae contagiosae particulam sufficere ad morbum producendum, nec largam copiam pejorem morbum reddere.

Interim materia illa contagiosa adeo tenuis, ut in aëre volitare possit, adeo subtilis, ut omnes sensus fugiat, potest aliis corporibus adhaerere, & diu apta manere, ut morbum propaget. Dum indusium juvenis, qui hoc morbo

(*m*) Kirckpatrick on inoculation pag. 165. (*n*) Ibidem pag. 162. (*o*) Ibidem pag. 166.

bo laboraverat in Dania, lavat mulier in infulis Ferroënsibus, inficitur, & propagatur morbus magnam stragem edens: imo literas, a fratre hoc morbo decumbente scriptas, dum secum gestat per aliquot dies puella, eodem morbo affligitur, licet nullae omnino variolae in loco, in quo degebat, observarentur (*p*). Dum homo ingreditur cubiculum, in quo ante tres menses decubuerat aegrotans hoc morbo, inficitur. Chirurgus venam fecat mulieri, utens lanceola, qua ante novem dies disciderat variolas maturas, & variolis paulo post decumbit haec mulier (*q*). Per plures menses in pyxide bene clausa servata fuerunt fila varioloso pure imbuta, & vulneri recenti imposita produxerunt morbum (*r*). Hoc tamen observatum fuit, diutius asservatum contagium tribus quatuorve diebus tardius morbum excitare (*s*). Chineses crustulas exsiccatarum variolarum vase porcelano recondunt, cujus orificium cera accuratissime claudunt, sicque per plures annos contagium his inhaeret, quod per spatium centum dierum diffletur, si negligentius hae crustulae servarentur (*t*). Duas tales crustulas, si majores fuerint, quatuor vero, si minores, addito pauco moscho, lanugine bombacina excipiunt, & inde turundam formant, quam naribus imponunt, sicque intra paucum tempus variolae prodeunt. Patet ergo, hoc contagium diu manere posse, neque haecenus constare certo, quodnam temporis spatium requiratur, ut vires morbum hunc propagandi perdat penitus.

Non inutile credo, quaedam hic enumerare corollaria, quae ex haecenus dictis sequuntur:

1. Certum est, morbum variolarum per contagium ab alio homine, qui hoc morbo laborat, vel laboravit paulo ante, acceptum propagari.

2. Nec constat ullo certo experimento, variolas unquam absque contagio in Europa natas fuisse.

3. Soli homines apti sunt, ut hoc contagio afficiantur: nullo enim experimento, quantum novi, constat, canes aliave domestica animalia unquam infecta fuisse, licet in eodem lecto cum aegris manserint, & lingua lambendo variolas jam maturas, pure plenas, tetigerint frequenter.

4. Per ipsum tamen morbum, a contagio excitatum, sic disponitur corpus, ut postea idem illud contagium, quocumque etiam modo, vel cuicumque corporis parti applicatum, impune ferat.

5. Quamvis plures, etiam frequenter huic contagio expositi, tota vita nunquam hoc morbo afficiantur, nemo tamen omnino certus esse poterit, se tota vita ab hoc morbo immunem fore.

6. Contagium hoc molem corpoream adeo exiguam habet, ut omnes sensus fugiat, & tamen adeo miro modo corpus humanum, etiam sanissimum, turbat.

7.

(*p*) Werlhoff de variol. & anthrac. pag. 16. 17. in notis. (*q*) Kirckpatrick of inoculation pag. 167. 168. (*r*) Acad. de Chirurg. tom. 2. pag. 556. (*s*) Ibidem pag. 559. (*t*) Lettres edif. & curieuses. tom. XX. pag. 317. 318.

7. Contagium illud potest irretiri viscidis & tenacibus quibuscumque, diversis inhaerere & adhaerere corporibus, & diu quidem, superstite manente vi morbum propagandi.

8. Contagium hoc miram habet potentiam, qua sanissimos etiam humores in suam indolem convertit, sicque in infinitum fere multiplicari potest. Minima particula puris variolosi inficit sanum hominem, uti per insertionem variolarum manifestè probatur: singulae variolae suppuratae in tali homine pus contagiosum simile continent, per quod morbus in alios denuo propagari potest. Octo vicibus, successiva quasi generatione, per insertionem puris variolosum natum fuit aequè contagiosum (u).

9. Cum ergo tanta vi sese multiplicandi hoc contagium polleat, plurimisque corporibus adhaerere possit, & quidem integra manente efficacia, patet, quare in populosis urbibus raro diu fileat hic morbus, sed frequenter repullulet; & contra in locis campestribus, undique aëri libero patentibus, nec frequens commercium cum urbibus majoribus habentibus, saepe per plures annos nullae observentur variolae.

10. Nec videtur major copia contagii recepti morbum pejorem producere, licet minima ejus copia morbo excitando sufficiat: tenue filum, parca puris variolosi copia imbutum, facit similem effectum, ac dum majus plumaceolum, eodem pure madidum, crudo vulnere applicatur. Observationes certae & plurimae docuerunt, simili modo affici hominem, qui per momentum temporis in infecto per haec miasmata loco fuerit, ac alter, qui per plures horas, imò dies & noctes, ibi moratus est, adeoque procul dubio longe majorem contagii copiam hausit.

11. Idem tamen contagium, diversis hominibus applicatum, nunc mitiorem, nunc periculosiorem, morbum producit, licet eodem tempore anni, eadem in domo, hoc fiat, & eodem regimine tempore morbi tractentur. In binis gemellis, eodem tempore hoc contagio affectis, quadriennibus, longe disparem decursum morbi & eventum observavit *Celeberrimus Hofmannus* (w). In utraque puella confluentes variolae succedebant; sed in una obesiori, segni, & torpida, tardè admodum proruperunt, septimo nempe die, pure nunquam, sed sero sanguineo, replebantur, & periit undecima die morbi: in altera, tertio die prodierunt, totus morbus mitior fuit, & feliciter convaluit, nono die jam arescentibus pustulis. Verum haec erat sorore sua macilentior, statura minor, & alacrioris animi.

Major ergo, vel minor, morbi malignitas non a majori vel minori virulentia contagii pendet, sed potius a varia dispositione corporis, cui contagium applicatur. Confluentium variolarum ichor multum differre videtur a pure variolarum discretarum & benignarum, attamen experimenta docuerunt, ichorem confluentium variolarum, & quidem lethaliū, applicatum vul-

(u) Kirckpatrick of inoculation pag. 132.
pag. 178.

(w) Med. System. pract. tom. IV.

vulneri, produxisse mites & benignas variolas (x). E contra mitissimarum variolarum contagium quandoque produxit omnium pessimas, quas vidi unquam. Juvenis, *Amstelodami* moratus per aliquot septimanas, in qua urbe tunc epidemico more grassabantur variolae, redit ad suos, qui in praedio vicino urbi *Leydae* aestatem transigebant, & tunc temporis nullae ibi, nec in locis vicinis, erant variolae: absque ulla febre praegressa, nullis cum symptomatibus, huic juveni prodeunt variolae discretae, sed paucae numero, & evadit quam facillime, cum adeo levis esset decursus morbi, ut ne quidem decumbere coactus fuerit, sed liberrime per totam domum obambulet: erat autem laudabilis admodum temperiei juvenis, & moderatè semper vixerat. Inficitur a contagio morbi adeo mitis amita ejus, quae atrabiliariae admodum temperiei erat, scorbutica, & jam quadragenaria major; mox cum pessimis symptomatibus decubuit, adeoque saevus fuit morbus, ut totum corpus non tantum foedaretur confluentissimis variolis, verum quinta morbi die ingentes vesicae orientur sparsim per corpus, ichore adeo putrido plenae, ut, dum aegra movendo corpus, prae intolerabili anxietate, in lecto unam alteramve rumperet, tanta exhalaret mephitis, ut fere in animi deliquium caderem, licet satis assuetus similibus tolerandis; nec potuerunt adstantes ferre tantum foetorem, nisi ori & naribus spongiam aceto fragranti madidam admoverent perpetuo. Filia miserae hujus aegrae non potuit ullo modo prohiberi, quin matri decumbenti adesset frequenter, & post mortem matris corripiebatur variolis, sed aequè mitibus ac fuerant illae cognati, qui contagium huic domui intulerat. Sicque felicissime haec evasit, quamvis pessimi morbi contagio exposita, absque ullo vitae, vel formae venustae, periculo. Haec, & plura similia, quae in praxi vidi, faciunt, ut facile accedam sententiae *Clarissimi Meadii*, qui dicit (y): *Praeterea plus mea opinione refert, in quale corpus infundatur, quam de quali eximatur, pestilentiae virus.* Merito autem damnat temerarios chirurgos, qui imbecillis vel morbofis corporibus hunc morbum conciliabant per insertionem vel inoculationem sic dictam variolarum.

12. Videtur autem hoc contagium tantum producere variolas, non vero ullum alium morbum.

Certe semel hunc morbum passus, licet per longum tempus morentur in aëre referto miasmatis contagiosis ex corpore talium aegrorum undique exhalantibus, imo licet de novo tentetur insertio variolarum, nihil inde patiuntur mali, uti antea pluribus observatis demonstratum fuit.

Cum autem morbilli quandoque praecedant variolas, quandoque sequantur, imò & aliquando bini hi morbi simul eodem tempore grassentur epidemice, juniorem aetatem praecipuè adorianantur morbilli, a *Japanensibus* (z) pro variolarum specie habeantur, &, dum prorumpunt, fatis similes apparent

(x) Kirckpatrick of inoculation pag. 135. 136.
cap. V. pag. 84.

(y) De Variol. & Morbilli

(z) Koempfer histor. van Japan pag. 123.

reant variolis confluentibus, ita ut & periti Medici quandoque ancipites haeserint in Diagnosi morbillorum, hinc dubitaverunt quidam, an non bini illi morbi, quos adeo affines credebant, orirentur ab eodem contagio. Certe anno 1732. in quibusdam Angliae locis grassabantur morbilli, & variolae: in quibusdam, pure varioloso crudo vulnere imposito, septima die febris oriebatur, & nona die, loco variolarum, quae exspectabantur, tota corporis superficies morbillis tegebatur: aderat simul molesta tussis, morbillorum perpetua comes. Febris tunc minuebatur; verum undecima vel duodecima die nova febris accendebatur, & decima quarta die prorumpabant variolae distinctae, quae solitum suum decursum absolvebant, felici cum eventu (*a*). Verum, si haec bene considerentur, videtur merito concludi posse, quod variolae, & morbilli, sint morbi omnino diversi: morbilli enim tunc temporis erant epidemici, & ex junioribus vix ullus ab his manebat immunis: prodierunt quidem morbilli, postquam contagium variolarum corpori applicatum fuerat, sed illud contagium adeo tenax suae indolis fuit, ut ne quidem per alium morbum intercurrentem sic mutari potuerit, quo minus produceret solitum effectum. Morbilli ergo retardaverunt quidem variolas a contagio applicato nascituras, sed non deleverunt illud contagium, neque sic mutaverunt corpus aegri, ut a contagio varioloso nil mali pateretur, quod tamen observatur fieri, ubi illud contagium semel morbum sui generis in corpore humano produxit.

Alter casus legitur (*b*), qui suspicionem fecit, ac si virus venereum degenerare posset in contagium variolarum. Mulier, quae puerperis solebat ubera exfugere, dum nimio lacte turgebant, ulcus venereum in labii inferioris parte interna habuit, & infecit tunc omnes, quarum ubera duceret: una mansit immunis a labe venerea, licet bis de die haec infecta mulier mammas ejus fugendo evacuaret: verum correpta fuit statim variolis, & quidem admodum confluentibus. Ast potuit haec foemina solito modo per contagium variolosum infecta fuisse, & per validam diuturnam febrim, quae confluentes variolas comitari, uti & per emaciationem corporis, quae tantum morbum sequi, solet, virus venereum, si susceptum fuerit, deleri vel expelli de corpore. Patebit postea, ubi de cura luis venereae agetur, decocto guajaci impleto corpore, & dein per febrim artificialem excitato sudore, emaciari totum corpus, & tetrum hunc morbum saepe feliciter curari. Sic patet, hunc casum non demonstrare, quod virus venereum produxerit variolas.

Antequam ad reliqua pergam, consideratione digna videtur opinio clarorum in arte virorum, quae statuit, esse in humanis liquidis quasdam partes, quae facilius patiuntur se assimilari contagio varioloso, quam reliquas. Videbant, contagii minimam particulam sufficere, ut morbus nasceretur; sed

(*a*) Philosophic. Transactions num. 429. §. IX. pag. 121. &c. Journal des sçavans 1740. avril pag. 500. (*b*) Medical Essays Vol. III. n°. XXI. pag. 326.

sed & simul observabant, per ipsum morbum multiplicari illud contagium; dum pus in singulis variolis suppuratis contentum contagiosum est, imo totus homo, uti antea dictum fuit, undique contagium spirat. Debit ergo contagium susceptum sibi assimilasse, & in suam naturam convertisse, multas humorum nostrorum particulas. Has humorum particulas, quae huic assimilationi aptae erant, vocabant pabulum contagii, vel fomitem, & credebant, in diversis hominibus variam quantitatem illius pabuli, sive fomitis variolosi, adesse, mitiusque aegrotare illos, quibus parca talium particularum copia esset, & contra periculosius decumbere alios, quorum humores magna copia particularum assimilandarum scaterent. Immunes ita tuebant a morbo hoc illos, quorum humores omnino carebant his particulis; & ideo, per ipsum variolarum morbum consumpto hoc pabulo, semel variolas passos postea a contagio non affici (c). Non credebant, illud pabulum, in quod contagium variolosum ageret, quodque in suam naturam converteret, haerere absconditum in quodam corporis loco; sed volebant illud esse aequabiliter dispersum per integram humorum circulantium massam. Probabant hanc opinionem multis observatis practicis, quae ei favere videbantur. Si enim pabulum illud toti humorum massae permixtum est, necessario sequitur, minuta humorum copia, proportionaliter minui & pabuli morbosi quantitatem. Verum Celeberrimus Meadius (d) testatur, se observasse, morbum hunc, si forte post insignem aliquam humorum exinanitionem, sive natura sive arte factam, quenquam invadat, plerumque mitissimum esse. Hinc puerperae, si parum vires receperint, variolas experiuntur mitiores; & illi, qui per salivationem mercurialem omnino fere exhausti sunt, si variolis corripiantur, facillime salvos evadere vidit: unde statuit: *Indicium satis manifestum, quamcumque materiae diminutionem, fomitem igni subtrahendo, huic morbo apprime convenire.* Neque tantum profuit minuta humorum copia, antequam contagium variolosum in corpus reciperetur, verum etiam, dum contagium jam receptum erat, & turbare totum corpus inceperat, validae evacuationes morbum quandoque penitus abstulerunt, vel saltem reddiderunt adeo mitem, ut absque periculo fere decursum suum absolveret. Notat Behrens, quod, dum plures juniores in eadem domo variolis decumberent, unus ex illis, quarto die morbi, & praesentibus omnibus signis, quae variolarum eruptionem praecedere solent, incidit in immanem diarrhoeam, cum foetore horrendo, sed simul solutus fuerit feliciter morbus, nec postea variolis correptus sit (e). Similes casus & ipse in praxi non semel vidi. Spontaneos sudores, non medicamentis calidis datis expressos, primis morbi diebus copiose profluentes, multum profuisse, observatum fuit (f). Juvenis, dum epidemice grassabantur vario-

(c) Hillary Essay on the Small Pox pag. 57. Lobb of the Small Pox pag. 169. &c. Kirckpatrick of inoculat. pag. 37. (d) De variol. & morbill. cap. IV. pag. 70. 71. (e) Werlhoff de variol. & anthrac. pag. 32. in notis.

(f) Lobb of the Small Pox pag. 209. 210.

riolae, incipit aegrotare, cum acri capitis dorisque dolore & delirio; numerosae prodeunt papulae, quas medicus, qui ejus curam gerebat, variolas esse agnovit; incipit sanguis de naribus fluere copiosus, ita ut binae ad minimum librae exiverint; mox omnia symptomata una cum papulis evanescent, & redit perfecta sanitas, nec postea unquam variolis laboravit (g). Plures similes observationes ex probatis auctoribus colligere, imo & ex propria praxi addere, possem, quae docent, quod profuerit saepissime in hoc morbo, si copia humorum minueretur per evacuationes, quandoque spontaneas, quandoque arte factas. Praeterea notum est, quod soleant praemitti evacuationes a prudentibus medicis, dum insertio variolarum tentatur, & quidem optimo cum successu.

Omnia tamen haec si ritè ponderentur, non videntur evincere, quod quaedam tantum humorum nostrorum particulae pabulum aut fomitem dent contagio varioloso, & quod, his particulis consumptis per morbum, ipsum contagium non amplius efficax esse possit, licet corpori applicetur; ob defectum nempe pabuli.

Si enim hoc verum esset, homo a variolis resurgens, postquam omnes functiones penitus sunt restitutae, omni fomite varioloso jam consumpto, non posset retinere in suo corpore contagium, quod omni jam careret fomite: tamen observationes practicae docent, quod totus adhuc per plures septimanas contagium spiret, non sibi quidem noxium, sed aliis, qui nondum hunc morbum passi sunt. Praeterea, interna quoque corporis obsidentur, in quibus longe alii humores secernuntur, quam in ipsa cute: tota membrana mucosa, quae nares, os internum, fauces, tegit, aliquando variolis scattet, in qua membrana ingens copia mucii perpetuo secernitur; qui penitus diversus est ab illis, qui in cute praeparantur, humoribus; imo solidae partes cutis eroduntur a variolis, ut docent foveae, & foedae cicatrices, toties post hunc morbum relictæ; solidaeque crustulae exsiccatarum variolarum, Chinesium methodo naribus internis applicatae, variolas propagant. Omnia haec videntur docere, contagium variolarum non assimilare sibi tantum certas quasdam humorum moleculas, sed omnia fluida & solida corporis posse corrumpere.

Quandoque observatur, variolas epidemice grassari quidem, sed benignas, omnes fere inde evadere, & in plerisque paucas numero tantum emergere papulas. An credibile videtur, tunc tantum tales infici, quibus parca copia pabuli variolosi in humoribus corporis adest? Et contra, dum quibusdam annis confluentes variolae, & mali moris, regnant, in omnibus aegris deberet adeste ingens copia particularum talium, quae facile assimilari possent contagio, & ipsi fomitem praebere. Certe si vis & malignitas morbi a copia talium particularum assimilandarum pendeat, non videtur concipi posse, quare contagium, per insertionem corpori communicatum, tam frequenter levem tantum morbum excitet.

Præ-

(g) Hillary on the Small Pox. pag. 48.

Praeterea illud pabulum variolosum, in humoribus praeëxistens secundum hanc opinionem, antequam contagium applicatur corpori, fecit partem liquorum sanorum, nam & sanissimos homines variolis corripit, omnibus notum est. Cum autem corporis sani talis conditio sit, ut per actionem vasorum & viscerum restituantur ex ingestis tot & talia, quot & qualia perierant de corpore per ipsas vitae & sanitatis actiones, quaenam foret ratio, cur in hominibus post hunc morbum toleratum perfecte sanis non renasceretur idem illud pabulum, quod antea in corpore sano praesens jam per morbum consumtum erat. Certe eadem est actio vasorum & viscerum in ingesta similia; adeoque, manentibus iisdem causis, necessarium est, ut & idem sequatur effectus.

Videtur ergo concludi posse, quod constet, ab eodem contagio, diversis hominibus applicato, nunc mitiorem, nunc saeviolem, morbum excitari, adeoque hanc diversitatem non pendere ab ipso contagio, sed a constitutione peculiari hominis, qui contagium recipit, multumque huc contribuere, vitae genus praegressum, aëris temperiem, humorum minorem vel majorem densitatem, acrimoniam variam &c. de quibus agetur §. 1397.

Cum autem, uti §. 1384. dicitur, per ipsum contagium excitata febris; spissitudo inflammatoria sanguinis producat, & totus decursus morbi eo pejor sit, quo majoris inflammationis signa adsint, patet facile ratio, quare depletis vasis per evacuationes, vel solutis per vim argenti vivi humoribus, mitior soleat esse productus variolarum morbus.

Sequitur jam, ut agamus de effectibus, qui observantur, postquam contagium corpori applicatum fuit.

§. 1383. **H**aec contagiosa materies (1382.) humoribus mista statim producit effectus quosdam ordine se mutuo excipientes; qui sunt: horripilatio; rigor; febris acuta; calor ingens, perpetuus; oculorum splendor, a liquore tenui & calido illapso; Capitis, dorsi, artuum, dolor magnus, maxime circa partes, cordis scrobiculo subjectas; vomitus, nausea; inquietudo magna; stupor; somnolentia; atque infantibus insultus Epileptici.

Antea dictum fuit, contagium susceptum, & humoribus mistum, quandoque, licet raro, nullas omnino turbas excitare in corpore, ita ut nequidem de morbo cogitantibus improvise erumpant variolae, quae tunc plerumque & paucae numero, & benignae admodum indolis, esse solent: verum longe frequentius symptomata plura, & gravia saepe, morbum hunc incipientem comitantur.

Praecedenti paragrapho notatum fuit, illud contagium, in aëre volitans, nares, os, pulmonem &c., una cum aëre inspirato, vel deglutito, ingredi, tenacique harum partium mucosum irretiri, & figi, tuncque totum reliquum morbi decursum producere. Operae pretium autem erit indagare,

quomodo partem, cui haeret, afficiat, uti etiam, an statim actuosum fiat, & morbum excitet, an vero per aliquod tempus iners quasi manere possit, & quiescere in loco, antequam in actum deducatur. Praeterea, valde probabile videtur, quod, praeter communia symptomata hujus morbi incipientis, etiam alia occurrant, quae pendent imprimis a parte, cui contagium adhaeret. Cum autem, ubi contagium una cum aëre suscipitur, tunc talibus adhaereat partibus, quae oculis commodè lustrari nequeunt, utile erit considerare illa, quae successive apparent, symptomata, quando per insertionem contagium communicatur crudo sanguinolento vulnere; & deinde haec debent conferri cum illis, quae observantur in aegris, quibus absque insertionis artificio variolarum morbus nascitur.

Observationes practicae quaedam videntur docere, contagium susceptum satis cito morbum producere. Probe memini, nobilissimo genere & meritis Illustrem virum, dum, rus petens, mala fortuna ingreditur domum, in qua decumbebat variolis infans, eodem adhuc die aegrotasse, cum omnibus symptomatibus variolosis, & secutum tertio die morbi incipiente densum agmen variolarum confluentium, quibus periit. Plures alios similes casus vidi; sed ferè semper in illis, qui morbum hunc horrebant quam maxime, & vel solo ejus nomine audito expallescebant. Metum enim, & tristitiam, contagiosos morbos reddere pejores, *Helmontius* (b) monuit; imo erat in illa opinione, solum metum, absque contagio, pestim producere posse; quod minus verum videtur; interim hoc inde conclusit, quia & facilius corripiebantur peste meticulosi, & pejus afficiebantur. Hinc potus meracus ad hilaritatem usque ab *Helmontio* tanquam optimum remedium prophylacticum commendabatur (i). Certe *Diemerbroeckius*, per integrum biennium noctes diesque peste laborantibus adsistens, liber a tetra hac lue mansit, & dum propriam vivendi normam describit (k), dicit: *omnes animi excessivos motus, quantum poteram, refrenabam, intrepidus plane vivebam, nec pericula, nec mortem, nec aliud quippiam, timens: mihi eodem redibat, aedesne infectas, an non infectas, adirem, pestiferosne, an alios aegrotos, inviserem. Nec terrori, nec irae, nec moerori, locum concedebam.*

Fatetur simul, se vino interdum indulgisse usque ad hilaritatem, ad ebrietatem nunquam. Imo, si quandoque moerorem subrepere sentiebat calamitoso illo tempore, statim aliquot haustibus vini illum pellebat.

Aliae tamen, & satis multae, observationes videntur docere, quod contagium susceptum diutius manere possit, antequam morbum producat. Cum autem, ubi variolarum morbus naturaliter contrahitur, non semper certi esse possimus de tempore, quo contagium susceptum fuit in corpore, melius hoc patebit per variolarum insertionem. Constitit in Anglia multis observatis, post insertum contagium septimo vel octavo die morbosa sympto-

(b) *Tumul. Pestis* pag. 871.

(i) *Ibidem* pag. 887.

(k) *Diemerbroeck de*

peste lib. 2. cap. 12. pag. 147.

symptomata apparere, & sequi eruptionem variolarum nono vel decimo die (1). Genevae quinto, sexto, vel septimo die, nunquam tardius, apparuerunt morbi symptomata; nisi quando diu asservatum fuerat contagium; tunc enim tribus vel quatuor diebus tardius apparebant eadem (m). Neque tamen adeo certa haec eruptionis periodus est, quin quandoque & exceptiones patiatur. Subinde ad decimum quartum diem morbi protrahebatur variolarum eruptio, imo ad decimum septimum, & vigesimum tertium, diem usque in puero septenni, qui numerosas variolas habuit, & validè aegrotavit, evasit tamen: frater ejus, eodem veneno infectus, levem morbum passus fuit, & solita temporis periodo aegrotare cepit. Unde videtur, peculiaris idiosyncrasia corporis, contagium recipientis, accelerare vel retardare posse morbum (n). Imo in quadam puella undecim septimanis post applicationem contagii prodierunt variolae: merito dubitari quidem potest, an non, tanto temporis intervallo, naturali modo contagium suscepisset, evanido jam illo, quod insertionis methodo applicatum fuerat. Verum, cum toto hoc tempore nec solitum ciborum appetitum, nec somnum, habuerit, uti in sanitate consueverat, iusta saltem suspicio nascitur, contagium tamdiu latuisse in corpore, antequam morbum produceret (o).

Ex omnibus his videtur concludi posse, contagium variolosum non statim effectus sensibiles producere semper, sed quandoque satis diu manere iners, & tamen efficaciam retinere producendi morbum post notabile temporis intervallum.

Sequitur jam, ut consideremus illas mutationes, quae fiunt in loco, cui contagium applicatur, & imprimis illo tempore dum actuosum fit. Leve vulnusculum cuti infligitur, huic applicatur contagium variolosum, &, si antea hunc morbum passus fuerit homo, cui contagium applicatur, tertio die jam coalescit integre vulnusculum, nihilque mali sequitur. Notabilis circa hanc rem casus legitur (p). Septenni puellae, post symptomata communia morbi hujus incipientis, unica erumpit variola, quam medicus veram & genuinam affirmat. Post annum parentes dubii, an hunc morbum passa esset, curant insertionis methodo contagium applicari; sed absque ullo effectu: tertio enim die integre consolidatum erat vulnusculum: idem tamen contagium, sex aliis applicatum, eodem vel sequenti die, in omnibus morbum excitavit. Ubi vero contagium applicatur corpori, quod huic morbo suscipiendo aptum est, in quibusdam tertio vel quarto die clausum apparet vulnusculum, sed quinto die in vulneris loco cernitur linea alba, quam undique cingit levis rubedo; sexto die omnibus vulnusculum dilatur, margines duri & elevati albicant, cum rubedine inflammatoria vel erysipelatosa per totum ambitum, nunc magis nunc minus expansa: prout jam morbus augetur, ita & magis a se recedunt labia vulneris: inflammatio & suppu-

(1) Kirckpatrick of inoculation pag. 86. (m) Academ. de Chirurg. tom. 2. pag. 559. (n) Kirckpatrick of inoculation pag. 87. (o) Ibidem: (p) Academ. de Chirurg. tom. 2. pag. 560. 561.

suppuratio vulneris pari passu procedunt cum inflammatione & suppuratione variolarum; & leve vulnus, quod tantum fere raserat cutim, degenerat quandoque in ulcus medium pollicem latum, ac penetrans in tunicam adiposam (q). Illa autem linea alba, quae recedentibus a se mutuo vulneris labiis apparet, a peritis insertionis variolarum magistris pro certo signo habetur, quod actuosum jam contagium brevi morbum producturum sit (r). Primum signum illius solet fere esse levis pruritus circa vulnusculum; quandoque ingratus quidam sensus, a loco vulneris, ad digitos manus usque: in robusto adolescente observata fuit tertio die cita, & valida, contractio brachii, ita ut subito exsiliret, miratus, quid sibi contigisset: similem autem concussum se percepisse dicebat, qualem sentiunt illi, quibus valida vis Electrica applicatur. Sequuntur deinde reliqua symptomata, quae incipientem morbum comitari solent; de quibus statim agendum erit.

Tales effectus habet contagium vulneri applicatum: verum praecedenti paragrapho notatum fuit, quod & integrae cuti adhaerens contagium morbum produxerit, quamvis forte hoc rarius & majori cum difficultate fiat. Sed in locis densa cute carentibus, simulque mucoso humore madentibus, facilius una cum aëre recipi potest contagium, irretiri, & postea actuosum fieri. Probabile autem videtur, quod primo afficiat locum, cui adhaesit, antequam reliquum corpus totum turbet, & sanos humores sibi affimilet: si autem similia ibi producat mala, qualia videmus fieri, dum vulnusculo applicatur contagium, patet satis, quod diversa debeat producere symptomata pro varietate partium, quibus adhaeret, atque etiam majus vel minus esse periculum morbi pro diversa indole partium, quibus primo applicatur. Forte felix successus insertionis variolarum etiam inde pendet, quod inflammatio & exulceratio a contagio excitentur in tali parte, quae absque periculo haec mala tolerare potest. Morbum hunc tractavi frequenter, nec perfunctorie, sed ad omnia attentissimus; imo quandoque & hanc opportunitatem habui, ut unico aegro omnem operam impenderem, nullis aliis distractus curis, sicque solidos dies observando morbum, & meditando super illa, quae observabam, transigerem; dum haec notabam sedulo, & conferebam cum illis, quae summi in arte viri de hoc morbo scripserant, veni in hanc opinionem, quod magna sit diversitas morbi pro diversa parte, cui videtur adhaesisse primum contagium. Attenta autem symptomatum observatio potest inducere cognitionem partis affectae; imo videtur satis verosimile, quod quandoque pluribus partibus simul contagium adhaerere possit, sicque numerosam molestorum symptomatum congeriem producere.

Naturali modo contagium videtur una cum aëre inspirato, vel deglutito, communicari; adeoque posse adhaerere omnibus partibus, per quas aër ingreditur; quae omnes densa cute carent, & mucoso madent humore, ut notum est. Probe memini, me talem casum vidisse, in quo credo contagium

(q) Academ. de Chirurg. Tom. II. pag. 558. (r) Kirckpatrick on inoculation pag. 169.

gium adhaesisse velo pendulo palatino. Oriebatur enim levis rubor in velo pendulo palatino, praecipue in dextra parte, non se extendens per partem sinistram integrè; febricula aderat fatis mitis, nec minuta, licet velum pendulum palatinum rubesceret. Notum enim est practicis, saepe leviores tales anginas occurrere, quas aliquot horarum febricula praecedit; deinde incipiunt rubescere fauces, & pulsus redit ad naturalem statum: talem anginam in eadem hac aegra aliquoties videram, & curaveram. Cum autem febricula non cessaret, nec rubedo propagaretur ad sinistram faucium partem, suspicari incepti variolas, cum regnarent epidemicorum more tunc temporis, & de dolore dorsi, licet leni, conquereretur. Nec fefellit eventus: secutae sunt variolae, sed mites, & admodum benignae, a quibus absque ullo fere artis auxilio convaluit.

Si autem narium internarum membranae applicatum haeserit contagium, videtur pluribus & difficilioribus symptomatibus stipari morbus, & majori cum periculo decurrere. Dum in septem capite damnatis insitionis variolarum experimentum, jussu Regis Angliae, faceret *Meadius* (s), uni ex illis, adolescentulae octodecim circiter annorum, penicillum pure varioloso madidum naribus indi curavit: pariter, ac reliqui, morbum contraxit, & evasit; sed graviora tamen omnia passa est, & statim a recepto naribus veneno acutissimis capitis doloribus miro modo discruciatata fuit. *Celeberrimus Hofmannus* (t) videtur & hoc observasse, quamvis forte de contagio naribus internis adhaerente non cogitaverit. Ubi enim signa malignarum variolarum describit, inter alia notat sequentia: *Salivatio, & insolita muci e naribus ejectio, malignam plane prodiderunt indolem, licet interdum nec dolor, nec calor notabilis, nec anxietas, nec sitis, adessent.* Similia habentur apud *Huxham* (u), qui pariter observavit, sternutationem, acris feri ex ore & naribus profluvium, docere, membranam Schneiderianam affectam esse; multasque inde metuebat molestias non tantum, sed & discrimen. Verum quidem est, quod videatur hoc deducere a pustulis variolosis membranam hanc obsidentibus; unde per vesicatoria, & alia artis auxilia, ab his locis revelere morbi materiem studet: interim, si totus egregii hujus auctoris contextus legatur, patebit, quod quandoque haec symptomata observata fuerint in ipso morbi initio; adeoque non a pustulis variolosis hic haerentibus. Praeterea notat, circa finem morbi imprimis magnas tunc oriri molestias, imo quandoque aegros suffocari, nisi perpetuis gargarismatibus & injectionibus strenue succuratur. Certumque est, quod & variolae in his locis observentur, sed quantum videre potui, citius maturantur & decidunt, quam illae, quae in externa cutis superficie haerent, adeoque circa finem morbi magnas non poterunt facere molestias. Sed si contagium, his locis applicatum, latum & profundum ulcus faciat aliquando, uti

(s) De Variol. & Morbill. cap. V. pag. 78. 79. (t) Medic. System. Pract. Sect. I. cap. 7. tom. IV. pag. 164. (u) An Essay on fevers &c. pag. 140. 141.

uti observatur subinde fieri in brachio post insitionis methodum; si illud ulcus per plures aliquando septimanas persistet, post variolas jam curatas; satis patet, quam turpia & tristia mala nasci debeant in tali casu. Vidi, & dolui, egregio & venustae formae adolescenti erosas fuisse narium cartilagineas, partemque septi narium, ubi in initio morbi talia symptomata praecesserant, quae membranam internam narium affectam docuerant.

Praeterea notum est, olfactorios nervos per nares internas distribui, hosque nervos acutissime sentire & distinguere posse talia, quae nullo alio sensu percipiuntur: Fragrantia certe rerum odoratarum solo olfactu distinguitur, dum sub alium sensum nullum cadit. Porro constat innumeris observatis, totum corpus miro modo turbari posse a solis subtilissimis effluviis corporum agentibus in hos nervos; atque e diverso turbas excitatas in corpore sedari per alia, quae in olfactus nervos agunt tantum. Moschi penetrabilis fragrantia teneras puellas spasms hysterice afficit toties, quos Castorei virus, & gravis Asae foetidae odor, sopit tam feliciter. Submersi cadaveris tumidum abdomen, dum crepat, tetram adeo exhalat mephitim, ut & robustum hominem in animi deliquium cadere faciat, resolutis uno momento omnibus in valido hoc corpore viribus: aceti autem fragrantia in syncopen ipsam delapsos excitat. Opii odor virosus, croci amabilis fragrantia, si nimia fuerint, somnum fere apoplecticum faciunt. Numerosissima similia recenseri possent; sed haec sufficient, ut probetur, metuendum esse, ne a contagio varioloso, in naribus haerente, nervi afficiantur, & encephali functiones turbentur, miro saepe modo. Observationes plures docuerunt, in ipso variolarum morbi initio nervos ac encephalon affici, & quidem quandoque satis vehementer. Sexennis puella conqueritur de capitis & dorsi dolore, postea valide & diu convellitur, cessante convulsione admodum balbutit, redit loquela, sed sequenti die ter adhuc convulsiones passa amittit loquelam motumque corporis; &, quamvis variolae erupissent discretae, feliciterque terminarentur, tamen per tres integros menses in eodem statu mansit, antequam loquela & motus membrorum inciperent restaurari; sicque tarde pristinam valetudinem recuperavit (w). Alii similes casus apud eundem auctorem leguntur, qui idem docent. Observavit pariter *Sydenhamus* (x), variolas, quoties affectus comatosos a tergo insequuntur, admodum confluere. Verum quidem est, quod in casibus modo recitatis nulla certitudo sit, contagium nervos olfactorios affecisse, & quod ex illis, quae antea de *Delirio Febrili, Melancholia, Epilepsia &c.*, dicta fuerunt, satis pateat, ventriculi nervos, & alios, etiam in distitis ab encephalo locis positos, turbare posse totum sensorium commune, si afficiantur: Interim semper periculosum videtur, si nervi adeo sensiles, adeo facile irritabiles, a contagio varioloso immediate afficerentur.

Opponi forte posset Chinesium methodus: illis enim solenne est, variolas

(w) Kirckpatrick on inoculation pag. 75. &c.

(x) Dissert. Epist. pag. 462.

las excitare, dum exsiccatas variolarum crustulas naribus imponunt, uti antea dictum fuit. Verum videtur haec methodus non adeo felicem eventum habere, ac illa, quae recens facto vulnuscule in brachio contagium applicat. Legitur enim (y), adeo funestum a Chinesibus reputari hunc morbum, ut in numero liberorum non recenseant nisi illos, qui jam hunc morbum superaverunt. Praeterea notatur in descriptione methodi Chinesium (z), vario tempore post febrim natam prodire variolas: si primo die prodeant, ex decem vix unus servatur; si secundo die, ex eodem numero quinque versantur in summo periculo; si tertio die, ex decem servantur octo vel novem; magna certe diversitate in eventu hujus morbi, cum velint illi, qui huic rei operam dederunt, vix centesimum quemque insitivis variolis perire (a). Adeoque apparet saltem, ipsa Chinesium observata confirmare sententiam, quae statuit, contagii applicationem ad nares internas periculosam esse.

Procul dubio periculosum foret, si contagium una cum aëre inspiratum adhaereret pulmonis internae superficiei, quam aër undique alluit. Sed forte hoc rarius fit; saltem peripneumoniae symptomata rarissime mihi occurrerunt in initio hujus morbi. Ratio videtur haec esse, quod rapida admodum circulatio sit per pulmonem, & halitus ex vasis exhalantibus magna copia ac vi diffletur perpetuo per omne punctum superficiei aëreae pulmonis, hincque facile averratur, quidquid ibi haerere inciperet.

Quamvis autem contagium in aëre volitans, una cum aëre inspiratum, pluribus locis adhaerere possit, videtur satis probabile, quod longe frequentius viscidae salivae irretitum una cum hac deglutiatur, sicque vel superiori orificio ventriculi, circa quod deglutita aliquam patiuntur moram, vel & ipsi ventriculi superficiei interiori, muco obductae naturaliter, adhaereat. Sydenhamus (b), adeo accuratus hujus morbi observator, inter signa hujus morbi recenset *doloris sensum in partibus, quae scrobiculo cordis subjacent, si manus premantur*. Et alibi (c) monet, quod semper observaverit, in juvenibus, *immani vomitione, aegritudine, & dolore, praeter solitum vexatis, variolas insequentibus ultra modum confluisse*. Signa autem haec ventriculum pessime affectum esse docent. Imo Helmontius (d), haec considerans, voluit, venenum variolarum semper circa ventriculum accendi. Videor mihi observasse, quod nondum hunc morbum passi certissime inficiantur, si in aëre miasmatis variolosis pleno cibum sumserint. Novi, multis egregiis medicis in more esse, ut, dum in cura morborum contagiosorum versantur, nunquam salivam deglutiant coram talibus aegris: hoc autem commodissime obtinetur, si acre quoddam aroma ore retineatur; tunc enim,

ne-

(y) Salimon hedendaegse hist. tom. I. pag. 95.

(z) Lettres Edifiant. & curieuf. tom. XX. pag. 319 & 335.

(a) Mead de variol. & morbill. Cap. V. pag. 79.

(b) Sect. 3. Cap. 2. pag. 162.

(c) Dissertat. Epistol. pag. 474.

(d) In Capit. Lunare tributum pag. 584.

(d) In Capit. Lunare tributum pag. 584.

nequidem de hac re cogitantes, perpetuo salivam exspuunt. *Diemerbroeckius* (e), dum peste affectos invilebat multo mane, & jejunos quidem, cardamomi minoris grana masticabat, totoque die, simul ac tantum tempus dabatur, tabaci fumum per fistulam ducebat; quod fere perpetuam sputandi consuetudinem facit. Fatetur autem, se tabacum pro primario praeservativo in peste semper habuisse, & ab ejus usu abstinuisse, postquam pestis cessasset, ne assuesceret nimis. Facile inducor, ut credam, perpetuam salivae exspuitionem plus conduxisse, quam ipsius tabaci vim medicatam. A fide dignissimo & admodum Reverendo viro accepi, quod a peste moribundis adstiterit frequenter & diu, animae nempe non corporis medicus, nec unquam infectus fuerit ipse. Hanc autem a tetro morbo immunitatem tribuebat fabae S. Ignatii vocatae, cujus particulam continuoolvebat in ore. Verum ingentem amarorem haec faba habet, qui facile impedit, quo minus saliva, ingrato hoc sapore imbuta, deglutatur.

Cum autem insitionis methodus docuerit, vulnusculum, cui contagium applicatum fuit, in ulcus quandoque degenerare, latum & profundum satis, quod copiam plorat puris, ac variolosi quidem, (per pus enim talis ulceris contagium propagatum fuisse legitur (f)), & aliquando per plures septimanas tale ulcus manere, antequam curetur, intelligitur certe ratio multorum symptomatum, quae & hujus morbi tempore, & post morbum, observantur quandoque, dum contagium inspiratum, vel deglutitum, partibus internis corporis adhaesit. Observatum fuit, dum ulcus tale magnam copiam puris plorat, non multum attolli pustulas (g). Doluerunt saepius medici, praeter expectationem mori aegros, quibus non adeo numerosae pustulae spem faciebant felicitis eventus. An tunc simile quid in causa fuit? Visum fuit, post insitionem symptomata ingruentis morbi solito tempore apparere, & tamen ne unicam quidem pustulam prodire; sed pus, de loco insitionis fluens, contagiosum erat aequae ac pus variolarum (h). An simile quid obtinet in febre variolosa, quam nullae variolae sequuntur, qualem febrem *Sydenhamus* & alii observaverunt illo tempore, dum variolae epidemice grassabantur? imo quandoque illa febris admodum periculosa non tantum, sed & lethalis, est. An tunc in illo corporis loco, cui contagium applicatum fuit, pus illud contagiosum nascitur tantum, non autem per reliquum corpus dispergitur malum? Haec & plura similia relinquo exploranda attentis in Praxi Medica viris, ideoque tantum indigitare volui. Credo tamen, utile fore, si sollicitè attendatur, an symptomata incipientis morbi doceant, huic illive parti adhaerere contagium: inde enim & in Prognosi formanda, & in Methodo curandi, multum emolumenti obtineri poterit.

Ex illis, quae haecenus dicta sunt, satis patuit, symptomata, quae morbum

(e) De peste lib. 2. cap. 12. pag. 147. (f) Kirckpatrick on Inoculation pag. 133.
 (g) Academ. de Chirug. Tom. II. pag. 559. (h) Kirckpatrick on Inoculation pag. 133.

bum hunc incipientem comitantur, fatis varia esse posse pro diverso morbi impetu, pro diversa constitutione Epidemica, aetate, & temperie aegri: hic tantum recensentur maxime communia, quae apud *Sydenhamum* (i) enumerata leguntur. Est praeterea quaedam diversitas symptomatum, quando morbus per infectionem excitatur, uti postea dicitur. Hic enim agitur de signis hujus morbi incipientis, quando contagium suscipitur naturaliter, ut dici solet, prout praecedenti paragrapho dictum fuit.

Horripilatio, & rigor, communia fere sunt omnium morborum acutorum incipientium symptomata, quae deinde febris sequitur. Antea monitum jam fuit, quandoque sine ulla febre prodire variolas, mites & benignas: sed statim monēbitur, aliquando & pessimas praecedere ingentem dolorem dorsi sine febre. Febris illa pergit continua, imo plerumque augetur, donec erumpant variolae: calor fatis magnus solet adesse per totum corpus ad extrema usque, saepe cum sensu levis punctationis per totam cutim, & magna propensione in sudores; in adultis nempe; nam in infantibus hanc se nunquam observasse testatur *Sydenhamus* (k). Oculi splendent, quandoque & vasa adnatae solito plus rubent: sed oculos lacrymantes potius observamus in morbillis, quam in Variolis. Capitis dolor fere semper adest, & saepe simul delirium; quod tamen in hoc morbi stadio non adeo mali ominis est, & erumpentibus variolis cessare solet. In morbo incipiente plerumque ingens & spontanea lassitudo percipitur, omnesque artus obtusè dolent; quod cum aliis multis morbis commune habent variolae: verum quandoque contingit, uti *Sydenhamus* (l) monuit, ut oriatur *acutissimus dolor, nunc in regione lumborum, paroxysmi nephritici aemulus, nunc in latere, qualis pleuriticus vexat, nunc in artubus, ut in rheumatismo, nunc denique in ventriculo cum ingenti aegritudine & vomitu enormi.* Observavit autem, variolarum eruptionem ab acri tali dolore multum retardari, postea prodire variolas admodum confluentes, & periculosas. Imprimis mihi semper suspectum fuit in praxi, si variolarum morbus cum immani lumbagine inciperet, ita ut aegri prae doloris acerbitate corpus movere non possent: quandoque talis dolor subinde mitescit, & per intervalla recrudescit denuo, tanta cum vi, ut toto tremant corpore ob intolerabilem doloris cruciatum: febricula lenis admodum tunc adest, imo & aliquando in pulsu parvo & debili nulla omnino percipitur celeritas, tuncque vidi, adeo malignas secutas fuisse variolas, ut nullus emerferit illorum, quos tractavi, licet omnia, quae novam, artis auxilia adhibuissim: obtinui aliquoties, ut ultra vigesimum diem protraheretur morbus, sed tandem, in pessimam putrilaginem resolutis omnibus humoribus, post summas miseras toleratas, succumbebant miseri diro malo. Vidi, maximi nominis in hoc morbo curando Medicos similia notasse. Sic *Mortonus* (m) habet sequentia: *-Coma profundum usque* ad

(i) Sect. 3. cap. 2. pag. 161. 162.

(k) Ibidem.

(l) Ibidem pag. 166.

(m) De Febr. inflamm. universal. cap. 7. pag. 53.

ad crisi protensum, unde aeger jaceat quasi attonitus aut inebriatus, & vix lumen aspicere, vel interrogatis respondere, potis sit, vel atrox, fixus, & spasmodicus, lumborum dolor, vel intestinorum (colici scilicet vel nephritici affectus aemulus), aut quidem totius corporis; praesertim, si cum ἀπορῆλα conjunctus fuerit, pessimè ominatur. Siquidem, extremam esse spirituum veneno irretitorum prostrationem, aut saltem inanem eorundem conatum, concludere licet. Postea observatis practicae funestam hanc Prognosin confirmat (n). Pariter tanquam pessimarum & certo lethalium variolarum signum damnavit intolerabilem dorsi & lumborum dolorem Hillary (o), si in ipso morbi initio adfit: solent enim tunc petechiae malignae, & lethales haemorrhagiae, sequi.

E contra, dum utilitas insitionis variolarum adstruitur, magnum argumentum inde petitur, quod nunquam acris illa lumbago, quae pessimas variolas praecedere solet, observetur post insitionem, licet etiam numerosae postea sequantur variolae (p). Dolent quidem subinde, circa scapulas, pectus, &c.; sed obtusi & erratici sunt illi dolores, nunquam fixi vel acuti admodum. Simul etiam notandum est, lassitudinem dolentem totius corporis, & praecipue dorsi ac lumborum, quod merito Celeberrimus *Violante* (q) signum posuit peculiare & proprium variolarum, non semper dare funestam Prognosin, sed tunc tantum, quando acutus, fixus, & intolerabilis fere, dolor dorsum aut lumbos occupat.

Videtur certe *Hippocrates* & in aliis morbis dorsi dolorem suspectum habuisse, dum dicit: *ex dorsi dolore morborum principia, difficilia* (r): & paulo post: *Lumborum dolor, sine causa manifesta celeriter invadens, maligni morbi signum*. In libris vero Epidemicorum aegri recensentur, quos in morbi initio talis dolor corripuit, & qui periculose admodum decubuerunt.

Dolor autem circa cordis scrobiculum, vomitus, nausea, tunc imprimis videntur hunc morbum incipientem comitari, quando contagium ventriculi superiori orificio, vel & ipsi ventriculo, adhaesit, uti paulo ante dictum fuit. Haec symptomata tamen non semper adsunt: pluribus enim, variolis, tam discretis, quam confluentibus, dum corriperentur, nullum vomitum nec dolorem circa cardiam adfuisse, novi. At inquietudo magna, dum perpetuo situm corporis mutare moliuntur aegri, malum in morbis signum dat; uti pluribus dictum fuit in capitulo de *Anxietate Febrili*, ad §. 739., ubi de pessimis febris ardentis symptomatibus agebatur. Stupor autem, & somnolentia, oppressum vi morbi encephalon indicant, malique moris variolas haec signa praecedere, antea dictum fuit.

In infantibus convulsiones Epilepticae saepe contingunt: nec hoc mirum videtur, cum admodum irritabile in hac aetate genus nervosum a levioribus

(n) De Febr. inflamm. universal. pag. 180. & seq. (o) An Essay on the Small pox pag. 164. (p) Kirckpatrick on Inoculation pag. 257. (q) De Variol. & Morbil. pag. 13. (r) Coacar. Praenot. num. 310. Charter, tom. VIII. pag. 869.

bus etiam causis totum turbetur facile: certe magnus & insolitus fragor, dolor gingivarum dentitionis tempore, acre irritans in ventriculo vel intestinis haerens, hisce toties convulsiones faciunt. Quandoque contingit, ut in ipso morbi initio convellantur infantes, dum contagium variolosum corpori applicatum, haecenus silens, in actum deducitur. Paulo ante dictum fuit, quod in robusto adolescente, dum contagium per insitionem applicatum incipiebat actuosum fieri, convelleretur subito brachium, & postea secutae fuerint variolae numerosae admodum; a quibus tamen evasit. Unde in ipso morbi initio nata infantibus convulsio non adeo felix omen exhibet. Si vero paulo ante variolarum eruptionem convellerentur infantes, saepe saepius observavit Sydenhamus (s), variolas sequi *magnitudinis conspicuae, mites, boni moris, & rarissime confluere*. Imo, si infantes, dentitione jam perfuncti, convellerentur, semper suspicabatur, variolas in procinctu esse; quia & in genere statuit alibi (t); *in hoc casu cogitandum est, convulsionem illam fortassis a naturae conatu, quo variolas, scarlatinam febrim, aut morbillos, in corporis habitum protrudere satagit, pendere, licet huc usque lateant sub cutis tegmine*. Observata enim plura docere videntur, uti alia occasione ad §. 1075. 4. dictum fuit, convulsiones nasci, dum corpus gravatur, vel irritatur, insolito stimulo, & tunc per illas expelli illud, quod gravat, aut irritat, vel deponi ad talia corporis loca, ubi minus nocet; pluribus exemplis hoc tunc fuit probatum. Simul etiam §. 1077. 4. notatum est, tempore insultus epileptici dilatari vasa cutanea, & magis urgeri ab humoribus impulsis; quare noxium miasma, sanguini permixtum haerens, versus cutim saepe feliciter deponitur post convulsionem talem. Simul etiam apparet ratio, cur diversa prognosis habeatur pro vario morbi tempore, quo talis convulsio irruit: si enim in ipso morbi initio oriatur, validam irritationem stimuli morborum significat: si paulo ante eruptionem variolarum contingat, tunc salubre naturae conamen plerumque innuit, per quod morbi materia versus cutim determinatur.

§. 1384. **I**nitio hujus status (1383.) cruor venis missus pulcher, saluberrimoque simillimus; secundo, tertio, quarto, die, jam instar pleuriticum & inflammati cernitur (384.), eo plus, quo plus duravit, & vehementius fuit, malum.

Dum in morborum indolem inquirunt Medici, semper sollicitè solent attendere, qualis humorum mutatio contingat tempore morbi praesentis, & ex hac cognitione utiles in methodo medendi regulas eliciunt. Invenerunt autem in initio hujus morbi sanguinem vix mutatum esse a conditionibus

sa-

(s) Sect. 3. Cap. 2. pag. 162.

(t) Dissertat. Epistol. pag. 459.

sanitatis. *Sydenhamus* (*u*), in sanguineo & florentis aetatis viro, tertio morbi, & quidem satis validi, die, sanguinem de vena missum invenit optimum ac floridum: dum autem, convalescente jam aegro, vigesimo primo die morbi sanguis mittebatur, *pleuriticorum sanguinem aemulabatur, & puris fere instar erat* (*w*). Qualis autem sit ille sanguis pleuriticorum, cujus pars rubra concrefcens dura & crassa pelle tegitur, antea ad §. 384. & §. 890. dictum fuit. Certum satis ex observatis practicis videtur, sanguinem in decursu hujus morbi inflammatoriam talem spissitudinem acquirere, nunc citius, nunc ferius. Memini, me aliquoties vidisse, dum urgentia symptomata repetitam venae sectionem poscebant, secundo jam morbi die talem crustam densam in sanguine. *Baglivus* (*x*) inde praesagiebat variolas copiosas, ac valde periculosas.

Interim minime certum videtur, talem spissitudinem in sanguine produci per immediatam contagii variolosi actionem, sed magis probabile videtur, illam nasci per febrim acutam calidam a stimulo contagioso excitatam. Antea ad §. 587., ubi de febris effectibus dicebatur, uti etiam ad §. 689., ubi de noxis caloris febrilis agitur, constitit, dissipatis liquidissimis per vim febris & caloris intensiorem gradum, sanguini induci majorem spissitudinem, & concretionem faciliorem. Cum ergo febris acuta, calorque ingens, comitari soleant morbi hujus primum stadium, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, merito lentor ille inflammatorius febrili & calori aucto potius tribuitur, quam ipsi contagio, a quo febris nata fuit.

Quin imo celebres viri in illa opinione fuerunt, variolosum virus potius fundere humores, quam inspissare. Tussim, quae lentori nato a frigore & impedita perspiratione adscribi posse merito videbatur, integre sublatam vidit egregius autor (*y*) quadraginta horis, postquam variolarum insitio instituta fuisset. Vir, valetudinarius jam per duos tresve annos, laetabatur de sanitate restituta pridie, antequam acerbo dorsi dolore & sequentibus hunc variolis corripere, quibus periit octavo morbi die. *Mead* (*) observavit, variolarum morbum profuisse illis, quibus sive a natura, sive a victu, vitium contraxit sanguis, & lympham viscidior glandularum tumores fecit. Certe plura alia observata probabilem reddunt hanc sententiam, quod contagium variolosum fundat humores: *Lister* (*z*) in pessimis & lethalibus variolis animadvertit, *sanguinem refrigeratum tenerrimum fuisse, ut ejus crassamentum rubrum vel molliori pennae pluma percussum facile divideret potuerit*. Deinde addit: *In aliis autem multis, quibus urina cruenta mota est, sanguinem e brachio missum adeo aquatum putridumque esse vidi, ut fluctuaret crassamentum in vase, non aliter quam ipsum serum*. Similia *Hofmannus* (*a*) habet, testans, se invenisse in corporibus defunctorum, post malignas vario-

(*u*) Dissertat. Epist. pag. 475.   (*w*) Ibidem 477.   (*x*) Oper. omn. pag. 61.
 (*y*) Kirkpatrick on Inoculation. pag. 62. 63.   (*) De variol. & morb. pag. 71. 72.   (*z*) De variolis pag. 30.   (*a*) Med. ration. System. Tom. IV. pag. 146.

riolas, sanguinem totum fluidum, neque in serum, nec in coagulum, secessisse. Ab hac sanguinis dissolutione videntur nasci lethalibus in variolis illae haemorrhagiae, *dum non ex ore tantum, naribus, & oculis, sanguis emanat, sed per cunctos etiam corporis meatus, maximeque urinae itinere, perfluit* (b). Antea ad §. 730., ubi de febre continua putrida agebatur, monitum fuit, stimulum morbosum, corpori applicatum, vel & a degenerantibus in corpore humoribus natum, quandoque quidem producere inflammatoriam humorum densitatem; verum etiam aliquando solvi humores, non inspissari, sic ut variis viis de corpore elabantur, cum subita & valida virium jactura; quod tunc ibidem pluribus observatis practicis confirmatum fuit. Idem certe & in variolarum morbo observatur. Plerumque enim, dum morbus ille aggreditur, febris fatis valida cum calore magno & perpetuo adest, tuncque omnia signa docent, spissitudinem inflammatoriam metuendam esse, dum per ipsam febrim natura pellit susceptum contagium, & ad corporis superficiem critica metastasi deponere nititur: vehemens quidem talis morbus potest esse, sed & vires vitales valide in morbum agunt, felixque eventus sperari potest, licet a copia magna variolarum, vigiliis, pure re-sorpto, febre secundaria &c., non leve periculum praevideatur. Verum quandoque contingit, ut variolosum virus plus noceat vires vitales projiciendo; tunc nullus quidem periculosa inflammationis metus, nec caloris aucti nimis: aestus enim vix ullus adest, imo potius frigescit corpus, pulsus debilis omnino, licet simul celer, fit, imo quandoque praeter debilitatem & parvitatem pulsus nulla observatur celeritas; anxietas autem magna adest, & signa dissolutionis putridae humorum brevi sequuntur, dum haemorrhagiae enormes, dejectiones alvi liquidae, fuscac, debilitantes, cada-verosi foetoris, succedunt, uti & maculae lividae, pluraque alia funesta symptomata, quae mortem prae foribus esse nuntiant. Versatissimi in hoc morbo curando medici suis observationibus hoc confirmaverunt. Quinque annorum puellae erumpebant variolae absque notabili febre, anxietate, aut dolore, praegressis; nec numerosae erant pustulae; sed nigrescebant, & copiosum fundebant sanguinem, simul apparentibus maculis lividis & nigricantibus: frequens aderat, sed leve, animi deliquium; quo cessante, ad crepundia sua redibat haec aegrotula. Nona morbi die, copioso sanguine per alvum evacuato, una cum aliquot grumis coagulati cruoris, placidissime obiit (c). In alia virgine, quae immediate ante morbum incipientem, calida admodum tempestate, validissime corpus exercuerat, una cum numerosissimis variolis prodierunt maculae lividae & nigrae per totum corpus tertia morbi die; femora & tibiae purpureo colore foedabantur; haemorrhagia larga ex gingivis ac naribus succedebat; & menstrua copiosa admodum fluebant sex diebus ante consuetam periodum; sexta autem morbi die periit. Ab initio morbi, ad mortem usque, de anxietate ingenti, & ponderis

(b) Mead de variol. & morbill. pag. 22.

(c) Huxham on fevers pag. 52. 53.

deris molestissimi sensu circa pectus conquesta fuerat; frequentia animi deliquia adfuerant; & pulsus celer admodum parvusque erat (*d*). Licet jam in hoc casu motus corporis validus, magno sub aestu, inflammatoriae sanguinis spissitudini producendae faveret, tamen sanguinis nimia solutio secuta fuit, uti profusae Haemorrhagiae testantur. *Mortonus* (*e*) vidit in puella duos & viginti annos nata morbum incepisse subito cum cephalalgia & lumbagine immani, absque calore, imo potius cum frigoris sensu: obambulabat tamen per domum, imo alteri aegrotto ministrans vigilabat tota nocte: tertio morbi die sanguis e vena cubiti eductus nullatenus concrevit: quarto die maculae nigrae apparuerunt in pectore, & urina sanguinolenta, una cum jactatione perpetua, languore, pulsu tremulo & inordinato: sub finem quintae diei haemoptoë subita erupit, unde suffocata perit. In cadavere cutis tota nigricabat; color autem niger cutis sequenti die mutabatur in caeruleum; qualem colorem & omnia lintea sanguine conspurcata habebant, dum lixivio saponaceo immergerentur. In hoc casu, absque calore aucto, absque ullis inflammatoriae spissitudinis indiciis, mors secuta fuit, sic degenerante per contagium variolosum sanguine, ut vasis suis amplius coërceri non potuerit.

Dum eundem nomine morbum tam diversis symptomatibus stipatum incedere videret *Celeberrimus Meadius*, commodissimam statuit hanc variolarum divisionem, per quam in simplices, & malignas, distribuerentur (*f*). Simples dicendae, quae cum febre simplici, cito desinente, prorumpunt, facile maturantur, pus bonum colligunt, cito exsiccantur, & decidunt. His febris inflammatoria initio adest, cessans, dum variolae erumpunt. Malignae vero appellantur, quas febris maligna comitatur, cum anxietate, subita virium prostratione, quae non suppurantur, sed potius in gangraenam degenerant, & saepe putrida solutione humorum lethales sunt, antequam maturari potuissent, si meliorem habuissent indolem. Magis autem arridebat haec variolarum divisio egregio huic viro, quam illa in discretas, & confluentes, quia quandoque & in discretis talis malignitas apprehenditur, quae mortem inopinam facit, licet minus peritis lenis satis morbus videatur, & paucae tantum prodeant Variolae, uti ex observationibus medicis modo recensitis patuit; quod idem in praxi aliquoties observavi; uti postea dicetur.

Simul facile patet, magni momenti in variolarum curatione esse, si haec bina rite distinguantur: longe enim alia medendi methodus requiritur in morbo inflammatorio, quam ubi malignum virus sanguinem fundit, cum subita vitalium virium jactura. Utilissimam hanc hujus morbi distinctionem pariter notavit egregius *Huxham* (*g*), in tractatu, quem *de febris* scripsit.

§. 1385.

(*d*) *Huxham on fevers* pag. 52. 53.   (*e*) *Pyretolog.* pag. 183.   (*f*) *De Variol. & morb.* pag. 19.   (*g*) *Essay on fevers &c.* pag. 127. 128.

§. 1385. **D**urat hic status, pro varietate epidemica, vehementia morbi, temperie aegri, vario tempore: quo diuturnior ex sua natura, eo mitior futurus totus morbus, & contra.

Agitur hic de illo temporis intervallo, quod inter prima symptomata morbi incipientis, §. 1383. enumerata, & papularum eruptionem, intercedit; uti & de Prognosi, quae haberi potest ex citiori vel tardiori papularum eruptione. Observationes practicae docuerunt, varium fuisse illud temporis intervallum.

Pro varietate epidemica. Ex illis, quae ante dicta fuerunt, patuit, contagium variolosum, licet exiguae admodum molis sit, corpori applicatum, turbare totam sanitatem, febrim accendere, inflammare & irritare loca, quibus adhaeret, si corpus variolarum morbo suscipiendo aptum fuerit, simulque habere hanc proprietatem, ut vel in sanissimo homine assimilet in suam naturam bonos humores, majori vel minori copia; & hoc facto, assimilatas humorum partes versus superficiem corporis externam, imo & internam quandoque, deponi per metastasin, cum levamine symptomatum, & subinde cum abolitione integra omnium malorum; ita ut aeger, erumpentibus variolis, omnino sanus sibi videatur. Haec autem assimilatio bonorum humorum in contagii suscepti indolem, & depositio ad superficiem corporis, non semper eodem tempore fit. Dum variolas epidemicas annorum 1667. 1668. & partim anni 1669. describit *Sydenhamus* (*b*), notat, quod quarto ut plurimum die a prima morbi invasione prodierint, nonnunquam & aliquanto serius, ante quartum diem autem rarissime. Verum annis 1670. 1671. 1672. observavit, discretas variolas tertio jam die erumpere, atque etiam periculosiores esse, & ad confluentium indolem propius accedere (*i*). Praeterea quandoque contingit, constitutionem epidemicam talem esse, ut omnes fere variolis confluentibus decumbant, quae solent tertio, imo quandoque secundo, die prodire (*k*). Quando per insitionem morbus nascitur, simili fere temporis spatio eadem morbi periodus absolvitur, ut nempe tertio vel quarto die, postquam inceperint aegrotare, papulae erumpant (*l*). Non enim computandum est morbi initium ab illo tempore, quo contagium applicatum fuit corpori, verum ab illo, quo inceperunt aegrotare. Octavo enim vel nono die ab insitione papulae prodire solent; sed primis diebus alacres sunt, & nihil omnino in sanitate mutatum apparet. Ex ante dictis enim patuit, posse hoc contagium in corpore haerere notabili tempore, antequam actuosum fiat & morbum excitet.

Vehementia morbi. Confluentes dictae variolae validiorem febrim comitem

(*b*) Sect. 3. cap. 2. pag. 162. (*i*) Idem Sect. 4. cap. 6. pag. 251. (*k*) Idem ibid. p. 252. & Sect. 3. cap. 2. pag. 165. (*l*) Mead de variol. & morb. pag. 23. Kirckpatrick on inoculation pag. 87. Acad. de Chirurg. tom. 2. pag. 557.

mitem habere solent, & pluribus faevioribusque symptomatibus stipantur, quam discretæ ac benignæ; sed & citius erumpunt: sic etiam discretæ illæ, anomalæ dictæ *Sydenhamo*, tertio die prodibant, sed peioris erant indolis, uti modo notatum fuit. Septima die febris erumpentes variolas regulares, mites, atque benignas, semper huc usque se observasse testatur *Violante (m)*; quod temporis intervallum ab incepto morbo in illis locis, ubi praxin exercui, nondum mihi videre contigit; si nempe bonæ & mites prodirent Variolæ postea; aliquoties enim adeo tarde prodeuntes observavi; sed ab initio morbi prostratæ fuerunt ilico vires, & prodierunt Variolæ nigrae, cum maculis purpureis, brevique mors secuta fuit. Interim egregio ac candido huic viro plenam fidem non negavero; procul dubio enim in diversis regionibus varietas in duratione primæ periodi hujus morbi occurrit; sic *Regius Archiater Erndtelius (n)*, *Warsaviae* morbos describens, dicit: *Variolæ, periodis consuetis longe solent esse lentiores ac segniores, neque quinario facile absolvuntur dierum numero ter repetito, sed septenario potius, ita ut tres vel quatuor septimanae transeant communiter, antequam totaliter earum virus defervescat, ac de purgatione cogitare possit medicus.* Cum autem prima periodus variolarum terminetur eruptione, secunda maturatione, tertia autem finiatur exsiccatione, videtur satis verosimile, quod, primo septenario absoluto, papularum eruptionem viderit. Imo apud *Diemerbroeckium (o)* legitur de muliere triginta annorum, quæ nunquam variolas passa fuerat. Cum autem variolæ tunc temporis grassarentur, febricitaret aegra, somnolenta esset, de cardialgia conquereretur, cum gravitate capitis, & leni aliquo intercurrente delirio, hunc morbum suspicatus est *Diemerbroeckius*; & cum jam in Prognosi se deceptum crederet, vigesimo morbi die eruperunt papulae, morboque feliciter superato convaluit. Rarum oppido exemplum; nam & ipse autor fatetur, se tantum semel tardam adeo eruptionem variolarum observasse.

Temperie aegri. Constans observatio est omnium medicorum, periculosius hoc morbo decumbere illos, qui sanguineam habent temperiem, in ipso ætatis flore sunt, & lautæ diætæ indulserunt. E contra, cæteris paribus, levius afficiuntur illi, qui nondum ad pubertatem pervenerunt, laxiori corporis habitu præditi sunt; & si per largas evacuationes morbum incipientem prægressas vasa depleta fuerint, uti antea ad §. 1382. dictum fuit. Quod & confirmatur observationibus *Violante*; qui sic habet; *Cæterum pluries retardatum variolarum exortum a copia sanguinis per nares effluxi, vel diarrhoea, observavi, & variolæ, ut tardiores, sic variores, & interstinctæ, fuerunt, minoremque secum malignitatem, & vitæ periculum, ob ante ætas evacuationes, attulerunt.* Agitur hic de illis evacuationibus, quas salubre vi-

rium

(m) De variol. & morb. pag. 33. (n) *Warsav. Physic. Illustrat. cap. V. pag. 169.*

(o) De variol. & morb. *Histor. 3. pag. 293.*

pag. 34.

(p) De variol. & morb.

rium vitalium robur comitatur; non autem de illis, quae fiunt solutis humoribus per malignam morbi indolem, una cum subita virium prostratione; de quibus praecedenti paragrapho dictum fuit. Ubi autem insignis humorum acrimonia adest, ut in biliosis, scorbuticis, atrabilaris, tunc plerumque pessimae indolis variolae observantur.

Quo diuturnior ex sua natura &c. Dum videbant Medici, febrim & omnia symptomata levare, imo quandoque integre cessare, dum papulae incipiunt prodire, cogitaverunt, illam medendi methodum optimam fore, quae promoveret, & acceleraret, eruptionem hanc. Cum autem calida & sudorifera remedia versus corporis peripheriam humorum impetum & copiam ducerent, his inceperunt uti, ac larga quidem copia. Sollicitae de prolium salute matres, & sciolae aegrorum custodes, talia remedia vi vel precibus extorquere solebant a Medicis, vel quandoque, ipsis invitis & insciis, clam propinabant. Simul, cubiculi calore, & stragulorum pondere, aestivis etiam sub caloribus, torquebant miseros aegros, dum unicam salutis spem ponerent in sudoribus copiosis, & celeri papularum eruptione. Haec methodus elapso saeculo fere ubique invaluerat; sed funesto eventu. Pauci admodum ex ditioribus evadebant; pauperum proles, quibus officiosa talis curatio deerat ob rem angustam domi, superabant feliciter morbum. Probe memini, monstratum mihi fuisse manuscriptum volumen, quod in Archivis nobilis familiae servabatur, in quo legebatur, quod sapiens matrona, dolens sibi periisse aliquot liberos ex hoc morbo, dum vicini rusticorum filii, quorum vix ulla cura habebatur, feliciter evadebant, postea in reliqua prole, dum eodem morbo decumberet, rusticorum methodum secuta fuerit: nullum nempe vocabat medicum, nulla dabat remedia; lac dilutum aqua pro potu, lac ebutyratum cum hordeo coctum pro cibo, erat; addebat & poma bene matura in clibano cocta, ab aere frigido defendebat aegros, solitis tamen vestibus indutos, nec plura stragula imponebat dormientibus, quam in sanitate fieri solebat. Felicem effectum cum vidisset, posteritati suae hanc methodum reliquit, & postea nobilis illa familia semper hac usa fuit: nec tamen alii sequebantur exemplum, credentes soli huic familiae congruere talem medelam, aliis futuram noxiam. Adeo difficile est hominum praejudicia delere.

Sydenhamus, qui maxima cum cura hunc morbum observabat, dum videret, eo pejoris indolis esse variolas, eo magis numerosas, quo citius prodirent papulae, audacter se huic torrenti opposuit, & calidum illud regimen acriaque sudorifera damnavit. Statuit autem sequens axioma practicum: *Quanto magis quartum diem praevertent Variolae, tanto etiam confluent magis* (q). Quod posteriorum Medicorum observatis omnino confirmatum fuit. Imo legitur (r), apud Chineses jam olim pro malo omine habitum fuisse, si cito prodirent Variolae.

Ve-

(q) Sydenham. sect. 3. cap. 2. pag. 165. 166.
Tom. XX. pag. 326. & 335.

(r) Lettres édif. & curieuses.

Verum in textu additur, ex sua natura; quia quandoque contingit, ferius prodire variolas pessimae indolis, quae *ex sua natura* secundo jam die erupissent. Hoc autem fieri, licet raro, monet Sydenhamus (s), ob atrocius aliquod symptoma morbum comitans. *Verbi gratia, dum acutissimus dolor, nunc in regione lumborum, paroxysmi nephritici aemulus, nunc in latere, qualis pleuriticis vexat, nunc in artubus, ut in rheumatismo, nunc denique in ventriculo cum ingenti aegritudine & vomitu enormi, ante eruptionem aegrum fatigat angitque.* Similis retardatio eruptionis quandoque occurrit, dum subita in initio morbi virium prostratio observatur, cum pulsu celeri, debili, inordinato. Verum periti medici semper praefagiunt malas variolas, imo plerumque lethales, dum talia symptomata observantur; uti antea jam dictum fuit.

§. 1386. **U**nde videtur morbus in hoc statu (1380. ad 1386.) esse velocitas liquidorum aucta a stimulo inflammatorio omni sanguini admisto.

Si considerentur Symptomata inflammationis §. 382. enarrata, & conferantur cum illis, quae hactenus dicta sunt, patebit evidenter, stimulum contagii, sanguini permistum, augere plerumque velocitatem liquidorum, febrim excitare acutam continuam, & inflammationem producere.

Dum per infectionem hic morbus excitatur, primum signum contagii in actum jam deducti est tensio & rubedo labiorum vulnusculi, cui contagium applicatum fuit; postea sequitur suppuratio in eodem loco, utpote inflammationis effectus (vide §. 387). Antea ad §. 1384. notatum fuit, cruorem in initio hujus morbi venis missum saluberrimo sanguini simillimum esse; progrediente autem morbo inflammatoriam spissitudinem acquirit. Papulae, dum prodeunt, rubent, tument, calent, dein suppurantur; & suppurationis tempore cutis inter variolas media rubet, calet, tenditur. Dum confluentes Variolae erumpunt, quae semper admodum numerosae sunt, tota facies erysipelatoza apparet, cum molesto cutis ardore. Post morbum toleratum ophthalmiae inflammatoriae, furunculi, anginae, quandoque sequuntur, & sanguis per venae sectionem eductus pleuriticorum sanguini simillimus est. Custodes, qui hoc morbo decumbentibus perpetuo assistunt, licet a contagio tuti fuerint morbum hunc jam dudum antea passi, tamen ophthalmia & angina inflammatoria saepe corripiuntur. Praeterea curatio, quae morbis inflammatoriis adhiberi solet, toties & in hoc morbo profuit, uti postea in cura dicetur.

Haec omnia considerans Sydenhamus statuit; morbum variolarum esse *Inflammationem (a caeteris tamen inflammationibus specie diversam) tum sanguinis tum*

(s) Loco supra citato.

tum reliquorum humorum, in qua amolenda per dies priores duos tresve id agit natura, ut particulas inflammatas digerat, coquatque, quas postea in corporis habitum ablegatas maturat adhuc, & sub abscessulorum forma demum suis finibus expellit (r). Alibi (u), postquam similia dixerat, addit sequentia: Et sicuti natura non alia quidem methodo, quam accensa febra, materiam in sanguine peccantem novit amoliri, ita etiam non nisi facto apostemate massam carneam a re qualibet externa liberat: ut si forte sentis, aut quidpiam ejusmodi, carni inhaeserit, partes circumjacentes mox apostemate obsidentur, nisi id, quidquid est, molesti protinus extrahatur. Sed & diversi inflammationis exitus, de quibus in historia inflammationis §. 386. & sequentibus dictum fuit, in variolis pariter observantur.

Uti enim inflammatio resolvi potest absque suppuratione sequente, si humores blandi, motus sedatus, obstructio parva, canales mobiles, diluens vehiculum, adsint, sic & idem videtur fieri in variolis quandoque, ut illud inflammatorium, cutis vasis impactum jam, vel brevi in illorum angustiis haesurum, ita attenuetur, ut transeat per vasa exhalantia, & avolet: idem etiam obtinebit, si vasa, vel ex sua natura, vel per artem, reddantur adeo laxa, ut facile cedant liquidis impulsis, & patiantur se dilatari. Postea ad §. 1393. patebit, morbum variolosum quandoque sine variolis esse; illudque videtur fieri, dum, vel attenuatis humoribus, vel laxatis vasis, vel ambobus his simul concurrentibus, cavetur obstructio vasorum, vel jam nasci incipiens feliciter resolvitur. Laxis corporibus juniorum minus periculosus, caeteris paribus, morbus est, quam duris & exercitatis. Balnea hinc tantum usum habent in hujus morbi principio; uti postea in curatione dicetur: per illa enim saepe obtinetur, ut vel omnia in cute tollantur obstacula, vel saltem plurima, dum paucae & mites prodeunt Variolae, blanda suppuratione brevi cessurae.

Uti autem inflammatio nec resolvitur, nec in blandam suppurationem abit, si humores sint acres, motus febrilis ingens, & obstructio valida, sed tunc in gangraenam tendit; sic etiam idem in variolis observatur manifeste. Post validam enim admodum febrim confluentes Variolae pessimae, & vere gangraenosae, solent sequi, uti optime monuit Sydenhamus: idem adhuc longe magis metuendum erit, si magna humorum acrimonia ante morbum hunc praecesserit, vel per ipsum contagium in corpore producta fuerit, uti ante dictum est. Observavit Sydenhamus (w), in pessimis confluentibus interspergi, in femoribus praecipue, vesiculas ambustorum instar, sero limpidiore distentas; quod quidem disrupta subinde pellicula copiose effluebat, subiecta carne nigredine & sphacelo quasi affecta. Tristes tales casus & mihi aliquoties contigit in praxi videre, verum, uti Sydenhamus monuit, semper lethales.

UI-

(r) Sect. 3. cap. 2. pag. 175. (u) In dissertat. Epistol. pag. 448. (w) Sect. IV. cap. 6. pag. 252.

Ultimus inflammationis exitus, §. 392. descriptus, in scirrhum nempe, in hoc morbo proprie non observatur: verum tantum hoc locum habet, ubi pars inflammata glandulosa est. Variolarum tamen species observatur, uti postea dicetur, in qua papulae non suppurantur, sed indurescunt, & verrucas callosas fere referunt, sicque utcumque scirrhos imitantur.

Omnia haec satis evincere videntur, morbum variolarum inflammatoriorum morborum classi adscribi posse, licet multa habeat peculiaria, per quae ab aliis morbis inflammatoriis distinguitur.

Interim notandum est, quod inflammatoria haec dispositio hujus morbi tunc tantum locum habeat, ubi contagium corpore susceptum febrim acutam calidam excitavit; non autem, ubi vires vitales ilico prostravit, cum pulsu celeri quidem, sed debili, & frigoris sensu, potius, quam aucti caloris; de qua re dictum fuit §. 1384.

§. 1387. **M**orbus ergo ille (1386.), affinis omni acuto inflammatorio, difficulter in hoc statu ab eo distinguitur; scientia Epidemici regnantis (1380.), aegri in hunc morbum prona (1381.), contagii praegressi (1382.), & inde secutorum symptomatum (1383.), docet quod adsit, & quod secuturae sint papulae ipsae in altero, mox describendo, decursu.

Omnes in praxi Medica versati, credo, libenter agnoscent, non adeo facile esse, ut in ipso initio variolarum morbus ab alio acuto inflammatorio distinguatur: hinc prudentes raro vel nunquam absolute pronunciant in morbi principio, variolas secuturas esse, contenti monuisse, quod suspicentur hunc morbum in aegro, qui nunquam antea eum passus fuit. Cum autem cura incipientis hujus morbi talis sit, ut satis conveniat aliis morbis acutis, hinc nunquam nocebit illa tentare, quae profutura novimus, si papularum eruptio sequeretur. Dum Variolae epidemice grassantur, omnes Medici de hoc morbo cogitant, ejusque symptomata animo obvia habent, nec facile tunc aegros aggreditur hic morbus non praevifus. Verum, uti antea monitum fuit, in magnis & populosis urbibus raro integre silent Variolae, & plerumque sporadicè hinc inde aliquos aggrediuntur, solentque tunc saepe adeo mites esse, ut non semper Medici vocentur ad morbum curandum, imprimis apud tenuioris fortis homines. Hoc fecit aliquando, ut in luculenta etiam praxi constituti Medici quandoque non cogitaverint de hoc morbo, sed ejus principium pro febre acuta continua vulgari habuerint, & quidem non sine famae periculo, si in honoratiori familia illud contingeret. Ideo, vel proprio, vel aliorum damno, cautiores redditi, hanc sibi regulam ponunt, semper de hoc morbo cogitare, nisi certi fuerint penitus, aegrum febre continua decumbentem variolas olim jam superavisse. Nec facile fidendum hic adstantium narratiunculis, cum minus periti spurium variolarum genus a genuinis non satis accurate distinguere noverint, uti antea monitum fuit.

Longe jam probabilior redditur suspicio, variolas instare, si epidemice grassentur, si aeger, nunquam antea morbum passus, contagio manifesto expositus fuerit; omnium maxime, si morbum metuens subito viderit variolis decumbentem, vel recens ab hoc morbo resurgentem, & maculis rubris adhuc foedum, moxque horrore quodam percussus sit. Si tunc paulo post febris continua sequatur cum symptomatibus §. 1383. enumeratis, auderem variolas certo secuturas praedicere: non memini, me unquam tunc in hac Prognosi deceptum fuisse, & in historia Medica plurimae observationes leguntur, quae idem omnino confirmant.

Caeterum semper mihi dubium superfuit; cautelas quidem adhibui omnes, ac si morbum hunc adesse crederem, sed nunquam absolutam Prognosin enunciaui. Certe mihi contigit talis in Praxi casus, qui circumspectum quam maxime reddidit. Puer, & puella, in prandio ab avia paulo lautius excepti fuerant: trihorio post inceperunt eodem momento temporis horripilare, frigere, & deinde incaluerunt. Sollicita haec matrona utrumque in eodem lecto, sed amplo admodum, deposuit, credensque ab onusto ingestis ventriculo aegrotare, calidum potum aquosum dedit, a quo vomuerunt ambo cum quodam levamine. Vesperi vocatus inveni utrumque febricitantem, & quidem satis valide. Cum epidemice tunc temporis regnarent Variolae, & sequenti die continua febris pergeret, cum solitis plerisque symptomatibus, quae hunc morbum comitari solent, monui, me hunc morbum suspicari in ambobus. Ad initium quartae diei febris cessavit in utroque; sed simul in puero prodierunt papulae discretae, numerosae, & feliciter ex hoc morbo emerit: puella autem surrexit sana, & rediit ad parentes, nec aliquid mali postea passa fuit, licet variolis decumbentem fratrem inviseret saepius. Non poterat ovum ovo similis esse, quam febris haec in ambobus illis, eodem tempore incipiens, eodem tempore desinens, & tamen dispar omnino fuit eventus.

Sic vidi, verum esse, quod dixerat Sydenhamus (x); nempe, dari febrem variolosam absque variolis: monet enim: *cum Variolae, eo tempore latissime depopulantur, febris toto anno sparsim oberrans ejusdem plane inflammationis est particeps, quae variolas parit. Uterque nempe morbus ad eandem fere normam adoritur, maximaque inter maxime propria utriusque symptomata intercedit cognatio, excepta variolarum eruptione, & reliquis, quae ab illa pendent &c.* Idem deinde attenti ad Praxin Medici observaverunt frequenter. Non tantum hoc, sed & accuratus maxime morborum observator (y) putat, se frequenter observasse, epidemicam febrem quandoque coincidere in eodem homine cum variolarum morbo. Dum enim annis 1740. 1741. 1745. epidemica febris maligna grassaretur, imprimis inter classarios, milites, & carceribus detentos, observavit cum symptomatibus febris hujus malignae prodire variolas admodum lethales: plures autem in vicinia, qui nullum

com-

(x) Sect. 1. cap. 2. pag. 50.

(y) Huxham Essay on fevers pag. 131.

commercium habuerant cum decumbentibus maligna hac febre, corripiebantur variolis admodum benignis. Antea ad §. 1382. dictum fuit, contagio variolarum per insitionem communicato successisse morbillos tunc epidemice regnantes, & postea nova febre orta successisse variolas. Facile jam patet, magnam tunc symptomatum diversitatem observari debuisse ante variolarum eruptionem. Ex quibus omnibus concluditur, certam prognosin futurarum variolarum difficulter haberi posse, & prudentissime agere Medicos, qui non nimis audacter hic sententiam proferunt.

§. 1388. **C**ognito (1387.) hoc morbi statu (1380. ad 1387.), indicatio videtur oriri haec primo; ut, stimulo inflammatorio ablato (1386), sanetur status praesens, & impediatur ulterior ejus progressus, & proinde caveatur futura suppuratio, gangraena, &c.

Quando attenta mente, & ab omni praejudicio libera, considerantur omnia, quae haecenus dicta sunt, non potest manere dubium, quod variolarum morbus per stimulum contagiosum excitetur, simulque, quod illud contagium variolosum talem habeat potentiam, ut sibi assimilet sanas antea partes corporis nostri. Adeoque prima indicatio curatoria nascitur, ut tollatur illud contagium de corpore quam ocyssime, vel sic enervetur, ut nocere nequeat. Verum, cum illud contagium adeo exiguae molis sit, ut omnes sensus fugiat, & per varias vias corpus ingredi possit, nemo facile distinguet locum, cui adhaeret, vel fluidum, cui permistum est, antequam illud contagium jam in actum deductum fuerit, & suis se manifestaverit effectibus. Non sine ratione dixit *Helmontius* (z), quod *venenorum interna essentia non sit demonstrabilis a priori: adeoque per effectus proprietatem venenametiamur*: agit autem in hoc loco de veneno varioloso, & *Scholas* arguit, quod sanguinem menstruum accusaverint, ac si illud inde originem haberet; postea autem dicit: *Ergo venenum fit in homine, non autem illi connotatum ex menstruo. Quale autem istud sit, describi nomine nequit, quia proprium nomen extra effectus non habet.* Hinc apparet, quanta semper erit difficultas, tollere contagium susceptum, cum non se manifestet ullo modo nisi per effectus, quos producit, dum agere incipit; sed tunc jam morbus adest, & tantum poterit ars impedire ulteriorem morbi progressum.

Major spes est, enervari posse susceptum venenum ita, ut variolarum morbo producendo aptum non sit amplius, vel, dum hoc obtineri nequit, saltem procurare, ut diffusetur de corpore, antequam multum nocuerit, vel deleatur, aut minuatur, illa ejus potentia, qua partes corporis in similem venenatam indolem permutat. Si oppositam huic veneno antidotum

CO

(z) In capit. *Lunare tributum* pag. 584. col. 1.

cognosceret ars, posset illud statim iners reddi: cum autem illa haecenus lateat, videndum est, an corpus possit sic muniri, ut a contagio, integris licet viribus praedito, non afficiatur. Observata docuerunt, quosdam tota vita non affici, licet frequenter & diu huic contagio exponantur: praeterea illi, qui semel hunc morbum passi sunt, postea impune idem contagium ferunt: adeoque si per artem medicam sic posset disponi corpus sanum, ac obtinet in illis, qui vel morbum semel passi sunt, vel ex propria idiosyncrasia a suscepto contagio non afficiuntur, effectus foret idem; sequeretur enim immunitas ab hoc morbo, licet contagium nihil de sua efficacia amisisset. Nemo autem, quantum novi, haecenus inter Medicos existit, qui potuerit distinguere, quatenam sit illa mutatio corporis, quae semel variolas passum a morbo postea immunem reddat; vel quatenam sit illa peculiaris idiosyncrasia, per quam homo tota vita ab hoc morbo liber maneat. Ars autem nunquam poterit imitari illa, quae penitus ignorat.

Supereft ergo tantum, ut contagium, stimulo suo jam incipiens turbare sanitatem, expellatur de corpore quantocyus, si hoc fieri possit, vel saltem deleatur, aut minuatur multum, illa contagii potentia, qua in suam indolem partes corporis convertit. Licet enim hoc contagium susceptum turbet omnes functiones corporis, febrimque validam saepe excitet, tamen haec omnia tolerari possent; raro enim moriuntur hoc morbo, antequam papulae eruperint; quibus erumpentibus, symptomata solent minui; imo quandoque integre cessant. Verum, si hoc venenum multa sibi assimilaverit in corpore, tunc numerosae admodum papulae nascuntur, quae, dum inflammantur & suppurantur, novam febrim accendunt, qua saepe pereunt aegri. Postea a pure resorpto, & adhuc magis a tabo gangraenoso, si peioris indolis fuerint Variolae, putrida febris accenditur, qua plurimi hoc morbo decumbentes moriuntur, imprimis si interiora corporis similiter affecta fuerint ac cutis externa, uti postea dicitur. Si ergo vasa cutanea sic disponi possent, ut transmitterent, per contagium assimilata, materiam, quae critica metastasi versus haec vasa deponitur, vel & ipsa haec materia morbosa sic attenuaretur, ut per vasa exhalantia diffaretur de corpore, vel in totum, vel pro maxima parte, tunc nullae, vel paucae numero, nascerentur papulae, & absque magno periculo totus morbi hujus decursus absolveretur. Praeterea, licet materia morbi, cutis vasis jam impacta, papulas fecerit inflammatas, adhuc spes est, idoneis remediis incipientem hanc inflammationem sic resolvi posse, ut non sequatur suppuratio. Postea videbimus in cura hujus morbi, hanc resolutionem papularum inflammatarum non semper impossibilem esse, & quasdam papulas, jam prominere incipientes ultra cutis superficiem, perpetuis fomentis, aliisque remediis, feliciter cessasse. Dum hoc obtinetur, multum minuitur morbi hujus periculum.

§. 1389. **S**timulus videtur auferri posse correctione per specifica ita dicta, vel methodo universali antiphlogistica.

Specifica remedia vocantur talia, quae causam morbosam, corpori inhaerentem, vel applicatam, sic reddunt inertem, ut non noceat amplius, & tamen, dum hoc faciunt, sensibiliter corpus non mutant. Ubi enim per vomitum, alvi expurgationem, aut sudorifera, febris intermittens curatur, tunc haec curatio non vocatur specifica. Verum cortex Peruvianus merito dicitur specificum febrium intermittentium remedium, quia absque sensibili ulla evacuatione illas tollit. Si argenti purissimi granum spiritui nitri concentratissimo uniatur, inde paratur acre adeo pharmacum, ut ipso momento destruat partem corporis, quam tangit: haec vis non aderat talis in binis his corporibus separatis, sed nascitur, dum illa simul uniuntur. Quidquid ergo horum unionem tollere valet, antidotus vera est hujus veneni: hoc autem efficiunt omnes sales alcalini, quia se uniunt ilico spiritui nitri, & cum illo blandum salem neutrum constituunt, excussa statim inertis argenti calce. Ubi ergo inventum fuerit tale remedium quodcumque, quod stimulum hunc morbosum auferre potest, vel inertem reddere, non turbando corpus, cui ille stimulus inhaerebat, tunc haec curatio morbi merito vocabitur specifica.

Venenorum jam historia docet, quaedam adeo deleteria facultate praedita esse, ut absque ullo morbo praegresso mortem producant ilico. Vapor sulphuris, halitus fermentantis liquidi, aer diu reclusus &c., uno momento hominem etiam sanissimum perimunt. Ad hanc classem contagium variolarum non pertinet: nullo enim experimento constat, illud unquam mortem fecisse absque morbo praegresso. Merito autem recensetur inter illa venena, quae, antequam interimant, effectus morbosos producant, quibus ita corrumpitur fabrica corporis, uti in certis morbis cognitis observatur: adeoque tunc requiritur, ut adhibeantur illa remedia, quae profuerunt in sanatione talium morborum, qui similibus effectibus se distinguebant (a).

Cum ergo per hunc stimulum excitata febris sequantur papulae, quae inflammantur, suppurantur, imo & in gangraenam quandoque abeunt, merito laudatur illa methodus, quae his morbis curandis cum fructu adhiberi solet. Cura ergo antiphlogistica proderit, & quidem hac spe, ut inflammatio nata curetur blanda resolutione, cavendo reliquos molestiores inflammationis exitus, suppurationem nempe & gangraenam, quantum per artem fieri poterit. Si enim possim tollere omnes effectus, qui a causa morbosa pendent, certus sum, me abstulisse causam hanc, vel saltem inertem adeo reddidisse, ut corpus amplius turbare nequeat. Sed haec bina, quatenus scopum curationis hujus morbi spectant, conveniunt.

Dum

(a) Herm. Boerh. Institut. Med. §. 1125.

Dum autem, uti antea dictum fuit, contagium variolarum prosterndo vires vitales quandoque in ipso morbi initio nocet, non autem inflammatoriam febrim producit, tunc certe cura antiphlogistica tentari non debet, sed talis, quae morbis verè malignis dicendis convenit, uti postea pluribus in cura hujus morbi dicetur.

§. 1390. **C**orrectio specifica niti debet invento remedio opposito illi veneno contagioso, quod tam parva mole susceptum reliqua parit, ut effecta (1382. 1383.).

Ex ante dictis constitit, stimulum illum contagiosum admodum exiguae molis esse, & tamen stupendas mutationes corpori humano, etiam sanissimo, inducere: adeoque sperari potest, simile & remedium posse inveniri, quod forte talis efficaciae sit, ut minima quoque ejus pars sufficiat enervando huic veneno. Cum autem hoc tempore pluribus in locis Europaeus illud contagiosum asservetur, & conitet, per plures menses servari posse aptum adhuc, ut per insitionem morbum faciat, cum pariter, secundum Chinesium methodum, exsiccatae variolarum crustulae, vase clauso sollicitè reconditae, eandem potentiam servant, poterit lustrari hoc venenum; poterunt varia tentari circa illud experimenta; ita forte invenietur aliquid, quod hoc venenum specifica vi domare, sicque morbum hunc in ipsis incunabulis suffocare, valeat.

§. 1391. **Q**uale (1390.) inveniri posse, comparatio historiae antidotorum, & indoles hujus mali, faciunt sperare; & ad indagandum impellit summa hinc futura humano generi utilitas.

Constat satis, variolas a contagio oriri, quod applicatum corpori venenorum instar agit. Historia autem venenorum satis probabilem reddit opinionem, quod singula habeant sua antidota, per quae penitus destrui possunt, vel enervari ita, ut non amplius noceant, & ab his antidotis, sumtis, vel applicatis, nova noxa corpori non fiat. Certe, uti a priori non intelligimus venenorum indolem, sic nec antidotorum; quae plerumque simplicissima sunt, & talia, in quibus non facile quis suspicaretur tam egregias inesse vires. Terribilis illius veneni, quo Indi tela sua inficere solent, antidotus est saccharum, corpus adeo blandum, in pulverem contritum, & deglutitum statim. Sic gallina, licet venenum vulnuscule applicatum fuisset, evasit, dum ingluvies repente impleretur saccharo puro contrito, ubi altera, non applicata hac antidoto, subito moriebatur. Funesta vis spiritus vini, a foliis laurocerasi destillando abstracti, in Anglia observata fuit, qua statim mors inducebatur: infusum foliorum ejusdem, cum aqua & lacte paratum, saccharoque edulcoratum, potavi saepius ipse cum con-

discipulis meis, dum studiis in prima juventute operam dare incipiebam, nec inde unquam vel minimum mali observatum fuit. *Guilielmus Piso* (b), plurima talia antidota indagare conatus, testatur sequentia: *Quamobrem multa, partim propria experientia, partim pretio & precibus a barbaris extorquere necesse fuit; qui sicut tenebriones sunt in porrigendis venenis, & pertinacissimi in revelandis ejusmodi secretis, ita officiosi in exhibendis antidotis; dictoque citius, ubi de natura Veneni constiterit, in silvis efficacissimas herbas colligunt, quas contusas instar potionis aegris subministrant, animasque pene extinctas suscitant.* Haec autem antidota, vel casu, vel varia tentando, inventa fuerunt a barbaris his gentibus, minime vero per ratiocinium detecta. Unde merito conclusit *Celsus* (c), medicinam ubique locorum adesse. *Siquidem etiam imperitissimae gentes herbas, aliaque, prompta in auxilium vulnerum morborumque noverunt.* Si ergo rudibus talibus hominibus tanta contigerit felicitas, ut & morbis & venenis domandis specifica ac certa invenerint remedia, quid non poterit sperari ab egregiis Medicis, quibus & mentis acies, & rerum naturalium cognitio, longe major est, si, omni hypothesi remota, veneni hujus indolem indagare serio vellent, & tentare varia ad domandam ejus malignitatem. Quamdiu autem subtili disputatione tantum de hac re, & aliis similibus, agetur in Scholis Medicis, fateri debebimus diu, *verba superesse, deesse medendi scientiam* (d). Amplus patet hic experimentorum campus, imprimis dum Variolae per insitionem excitantur, & prohibitu dari remedia possunt, antequam contagium applicetur corpori humano. Malefici, si principum auctoritas concesserit, facile his tentaminibus ultimum, commissis criminibus debitum, supplicium rediment. Tedium laboris facile compensabit apud omnes bonos spes utilitatis publicae. Et si ullibi, certe in hoc casu, locum habet, quod talis facti, fecisse, merces sit.

Supereft, ut consideremus illa, quae ad hunc scopum tentata fuerunt, & quidem aliquo cum successu, ut inde possint erui alia tentamina, quae forte magis adhuc fortunata erunt.

§. 1392. **I**n stibio, & mercurio, ad magnam penetrabilitatem arte deductis, nec tamen salina acrimonia nimium corrosivis, sed bene unitis, ut quaeramus, incitat aliquis horum aliquando successus.

Magnam vim medicatam latere in argento vivo, Medici & Chemicis factis evicerunt, simulque docuerunt, in diversis praeparationibus ejus magnam varietatem quoad effectus observari. Certe, postquam nimum metum hujus remedii, quem veteres Medici habuisse videntur, deposuerunt re-

(b) *Histor. Natur. & Med. Ind. Lib. V. cap. 1. pag. 272.*

pag. 1.

(d) *Ibid. pag. 8.*

(c) *In Praefat.*

recentiores, feliciter usi sunt argento vivo in morbis difficillimis. Negari nequit, quod imprudentium hominum temeritas optimo huic remedio saepe pessimam famam fecerit, dum acerrimis argenti vivi praeparationibus audacter nimis usi sunt, vel tutiora mercurialia remedia imprudenti dosi dederunt, vel nimis saepe repetiverunt talium exhibitionem, vel denique talibus exhibuerunt aegris, quorum morbis argentum vivum nocere, certis constat observatis. Verum aequi rerum aestimatores nunquam has calamitates tribuerunt remedio, sed jure accusaverunt imperitos artifices, qui, illotis manibus dum haec sacra tractant, de corio humano ludunt audacter nimis, & impune saepius, quod dolendum quam maxime.

Certum est, difficillimas ulcerationes, cutanea vitia multa, ad alia fere omnia remedia rebellia, ipsum luis venereae virus, feliciter debellari per prudentem argenti vivi usum. Non mirum ergo, quod & contagii variolosi antidotum hic quaesiverint, praecipue cum quaedam observata suadere viderentur, aliquid boni inde sperari posse. Antea ad §. 1146. dictum fuit, non sine fructu ad horrendum rabiei caninae venenum adhibitum fuisse argentum vivum; quod venenum satis diu in corpore latere potest, & tandem actuosum redditum horrenda mala ac mortem producit, simulque in contagiosam naturam convertit hominis ante sani humores, & pariter, uti pus contagiosum variolarum, filis ac vestibis adhaerere potest, sicque morbum propagare.

Sed & in ipso variolarum morbo profuisse mercurium dulcem, testantur Medici (e), ut feliciter prodirent papulae non tantum, verum etiam quandoque, ut vel nullae omnino nascerentur, vel saltem quam paucissimae. Propriae filiae, decenni, dum omnia signa aderant morbi incipientis, pater Medicus dedit audacem satis dosin mercurii dulcis, grana nempe viginti cum quatuor granis scammonii sulphurati; unde ter dejecit, & sub vesperam vomuit enormiter; postea dormivit quietissime; nec secutae fuerunt Variolae, licet tunc temporis epidemice grassarentur non tantum, verum etiam puellae frater numerosissimis eodem tempore decumberet variolis. Postea octenni puellae idem remedium dedit; sed non in primo morbi initio; illo cum effectu, ut paucissimae erumperent Variolae (f). Dum foemina, a lue venerea curata, applicatum haberet ossi sacro Emplastrum de ranis Vigonis cum quadruplici portione argenti vivi addita; ob reliquias tumoris, qui hanc partem occupaverat, corripiebatur variolis, & mox emplastrum abstulit: totum corpus plenum fuit variolis, sed ille locus, cui emplastrum adhaeserat, omnino liber mansit (g). Haec & alia plura suadere videntur, cum prudentia argenti vivi usum in hoc morbo tentari posse. Interim ab acrioribus praeparatis mercurialibus cauti abstinerebunt satis, ne in morbo, ex sua indole saepe vehemente, novas & nimias turbas excitent; vel, si

va-

(e) Miscellan. curios. dec. 1. an. 3. pag. 13.
 Louin Chimie Medic. Tom. II. pag. 133.

(f) Ibidem pag. 93. (g) Ma-

validioribus talibus remediis utantur, hoc fiet tuto, moderata admodum dosi. Multis experimentis certus sum, ipsum mercurium sublimatum corrosivum, qui inter acerrima praeparata mercurialia merito numeratur, tam minuta dosi datum, ut nec ventriculum nec intestina irritare possit, multos difficillimos morbos curavisse, absque ulla fere evacuatione sensibili aucta; de qua re in *Capitulo de Lue Venerea* plura dicentur.

Sed & in stibio mirabiles vires latere, ars chemica imprimis docuit. Quamdiu pars metallica regulina alteri parti sulphureae haeret, iners satis corpus est; verum ubi pars regulina a nexu sulphuris libera est, tunc miram efficaciam acquirit, & quidem talem, ut absque sensibili ponderis sui diminutione communicet vino, cui infunditur, vim emeticam validissimam: nec illa vis repetitis vini puri affusionibus exhauritur facile, uti nimis notum est. Sed exercitati in arte viri norunt illud vinum emeticum antimonialiale, & alia stibii praeparata, sic diluere, & tam refracta dosi dare, ut non agant in primas vias, sed diaphoresin augeant, & expectorationem per sputa in multis morbis promoveant, pulchro cum successu, uti postea in cura videbimus. Certe *Sydenhamus* (b), ubi confluentes suspicabatur variolas, praemissa venae sectione, emeticum dedit (antimonialia autem emetica ipsi in usu erant). Imo, si undecimo die in confluentibus variolis, salivatione suppressa, in summo periculo versaretur aeger, vinum emeticum ex infusione croci metallorum, & paulo majori dosi, dabat, videturque in ancipiti hoc morbi statu solam spem in hoc remedio posuisse, cum quandoque feliciter cessisset, licet non semper.

Interim mitiora ex stibio praeparata remedia, quae non multum corpus turbant, imprimis laudata fuerunt; quale est stibium diaphoreticum dictum, imprimis cum nitro fixante relictum; quod stibium diaphoreticum non ablutum vocari solet in officinis, & fit, dum antimonium purum cum tripla quantitate nitri in calcem comburitur. Ob eandem rationem, & nitrum aqua calida ab antimonio hoc diaphoretico ablutum adhibetur, quod sub titulo nitri antimoniatum in officinis prostat.

Praecipue autem laudata fuerunt illa remedia, in quibus argentum vivum, vel ejus praeparata leniora, uniuntur cum antimonio. Cinnabaris hinc antimonii, quae constat parte sulphurea antimonii unita argento vivo purissimo, magnum in hoc morbo nomen obtinuit. Notum est, hoc remedium praeparari, dum mercurius sublimatus corrosivus cum antimonio puro, in pollinem prius redacto, diu teritur, & tunc haec mista per retortam destillantur igne arenae satis valido. Hac ratione Spiritus falis marini purissimus, qui in sublimato corrosivo aderat, argentum vivum deserit, parti regulinae antimonii unitur, & cum illa transit in excipulum; tuncque vocatur antimonii butyrum, vel oleum; acerrimum remedium corrosivum: sed argentum vivum, a nexu spiritus falis marini liberum, unitur sulphureae

par-

(b) De febre putrid. variol. consil. pag. 692.

parti antimonii, & sublimatur in collum retortae, veramque cinnabarin exhibet, quae antimoniata vocari solet.

Cum autem multi credant Chemicis, sulphur antimonii non multum differre a sulphure vulgari puro, hinc & cinnabarin artificialem dictam adhibuerunt in eisdem usus; uti & illam, quae, in mineris reperta, vocatur cinnabaris nativa, ex sulphure pariter & argento vivo unitis constans. Apud Chineses jam dudum cinnabarin laudatam fuisse tanquam variolarum prophylacticum, legitur (*i*). Certe ipsum sulphur miras vires habet in emendandis miasmatis contagiosis per aëra dispersis, & domandis venenis, uti alia occasione ad §. 605. 4. dictum fuit. Similiter in affectibus multis cutaneis egregium usum habet. Non mirum ergo, quod de sulphure cogitaverint Medici, dum prophylacticum variolarum remedium quaerent; praesertim, cum ex sulphure & argento vivo bene unitis molle remedium nascatur, quod vix turbat corpus, & tamen in multis morbis curandis egregium usum praestat. Tale est Aethiops mineralis dictus, dum sulphur leni igne fufum argento vivo puro instillato unitur ilico, & massam nigerimam facit; idem obtinetur, sed longiori tempore, si sulphur cum argento vivo diu in mortario teritur. Aethiops autem mineralis vasis clausis valido igne si agitatur, sublimatur in cinnabarin, uti notum est: ideo ab aethiope minerali, & a cinnabari, similes effectus expectare solent Medici. Egregius Medicus (*k*) aliquot casus recenset hominum, qui, nunquam variolas passi, cum aegris tamen hoc morbo decumbentibus versati diu, imo & partim in eodem lecto cubantes, liberi manserunt ab hoc morbo, dum bis in die aethiopem mineralem fumerent ad dr. β, addita adhuc aliqua quantitate sulphuris. Quandoque his miscuit, myrrham, camphoram, & alia quaedam; sed praecipuum effectum videtur expectasse ab aethiope minerali, sulphure, & cinnabari (*l*); quae remedia non tantum ut prophylactica ad morbum cavendum dabat, sed etiam hoc scopo, ut morbi jam incepti vim frangeret; & quidem satis larga dosi. Interim fatendum est, his tentaminibus non semper successisse felicem eventum; legitur enim (*m*), dum anno 1733. epidemice grassarentur *Edinburgi* Variolae, quosdam perisse variolis confluentibus, licet, mercurialem curationem experti prius, postea notabili tempore constanter usi fuissent aethiope minerali, prophylaxis gratia.

Certa ergo antidotus contagii variolosi nondum cognita videtur: at operae pretium erit, ut omnes boni de hac re cogitent, & debita cum prudentia tentent varia, quae profutura suadebit attentam hujus morbi meditationem.

Caeterum in *Materia Medica* ad hunc numerum formulae habentur, in qui-

(*i*) Lettres edifiant. & curieuses. Tom. XX. pag. 342. 343. (*k*) Lobb of the Small pox Praefat. pag. 33—39 (*l*) Ibidem pag. 173. 175. (*m*) Medical. Essays Tom. III. pag. 30.

quibus mercurialia atque antimoniata praeparata uniuntur ; & ad harum normam aliae similes parari poterunt facile.

§. 1393. **M**ethodus universalis videtur hic adhiberi posse , & experimentis perfici debere , illa , quae deprehensa est in omni inflammatorio valere , ne inflammatio in pus , gangraenamve , abeat : quum in aliis omnibus succedat , hic nihil repugnet , morbus variolosus saepe sine variolis fit.

Quamdiu nondum cognita est certa contagii variolosi antidotus , non potest ars huic morbo opponere meliora remedia , quam illa , quae in aliis morbis , similia symptomata producentibus , prodesse observantur. Verum ad §. 1386. dictum fuit , illud contagium , dum agit , inflammationis symptomata producere , & quandoque fallere hunc morbum peritos etiam Medicos , cum reliquis morbis acutis inflammatoriis adeo similis appareat , ut certa & absoluta Diagnosin tantum habeatur tunc , quando papulae in ipsa corporis superficie apparent , quae inflammantur , dein suppurantur , vel & quandoque omnino gangraenosae fiunt. Patet ergo evidenter , rationi quam maxime consentaneum esse , ut methodus universalis antiphlogistica & in hujus morbi initio adhibeatur , dum symptomata inflammationis adsunt. Nemo prudens permittet , si evitare poterit , ut phrenitis , angina , pleuritis , & similes morbi , in suppurationem abeant , licet *Helmontius* pessime debacchatus fuerit in Medicos ideo , quia pleuritidem sanguinis missione , etiam repetita , si opus videretur , aggrediebantur. Clamabat , spinam illam pleuriticam evellendam esse de latere , hoc solum requiri , hoc unicum sufficere ad delendum totum morbum. Jaetabat se hoc posse facere sanguine hirci , floribus papaveris rhoeados , & aliis similis farinae remediis ; verum non respondit eventus tantis promissis , & ipse *Helmontius* , bona fide in se ipso tentans , quod aliis suadebat , spe cecidit , uti in Capitulo de *Pleuritide* dictum fuit.

Interim haec methodus ubique multos adversarios invenit ; imprimis ; quia saeculo praeterlapso , & hujus initio , ubique fere moris erat , ut calidis alexipharmacis , lecti calore , stragulorum pondere , & luculento foco , aestivis etiam mensibus instructo , ignes adderentur ignibus. Si in Anglia , torrenti huic se opponens , solus fere , *Sydenhamus* multa & gravia tulerit , non minora certe apud Batavos passus fuit *Celeberrimus Boerhaavius* , dum in Variolis , aliisque multis morbis , curandis a trita majorum via recedere. Si dira morbi vis omnem superaret opem , occisus dicebatur ; quisquis servari non poterat : felices eventus , quantumlibet numerosi , portentis rerum adnumerabantur. Veterani Medici facile persuadebant credulo vulgo , piaculum esse , res novas in arte Medica moliri : inde calumniae spargebantur , & murmura perpetua ; quorum testis saepe fui : aequo animo haec omnia tulit magnus ille vir , unicam hanc contumeliae contum-

meliam opponens, ut dignam non judicaret vindicta. Error tamen erat credere, curam illam antiphlogisticam novam esse, cum certum econtra sit, illam antiquitus commendatam fuisse. *Celeberrimus Mead*, cui bonae literae & ars medica tantum debent, curavit ex Arabico idiomate in linguam latinam verti tractatum Rhasis de variolis & morbillis; qui primus auctor fuit, ubi aliquid distincti de variolis legitur (*n*). In hoc tractatu non tantum laudatur missio sanguinis tanquam prophylacticum remedium, uti & cubi-
 colorum refrigeratio (*o*); verum etiam in morbi initio jubet sanguinem magna copia detrahi, ad animi deliquium usque; si nempe signa sint plenitudinis, & motus nimii humorum; qualia notat sequentia; *corporis distensionem, nimiamque jactationem, dolorem dorsi, ruborem coloris & oculorum, cephalalgiam vehementem admodum, pulsum magnum & plenum, itemque respirationem angustam, & urinam turbidam rubram, nec non tactum corporis calidum &c.* (*p*). Cautè tamen subjungit, si signa manifesta quidem fuerint, sed non admodum valida, parcius sanguinem detrahendum esse; & paululum tantum, si leviora adhuc fuerint. Imo, postquam variolae omnes eruperunt, sanguinem mitti voluit, modo satis virium superesset, *quando cum variolarum signis aliis adfuerit raucedo vocis, angustia in respiratione, & in faucibus, dolor in gutture* (*q*). Timebat enim in morbi progressu suffocationem. Adeo autem metuebat a nimio aestu in variolis, ut & ausus fuerit, aquam nive refrigeratam effusim & affatim dare, brevibusque intervallis, *ita ut ea prematur, & frigiditatem ejus sentiat in intestinis suis, aegrotus* (*r*). Laudabat serum lactis ebutyrati acidum, succum acidum malorum citreorum (*s*). Ab omnibus illis, animosè adhibitis, sperabat ardoris & febris nimis intensae mitigationem in primo stadio morbi. Ubi autem instabat eruptionis tempus, illam promoverè conabatur, fricando corpus, illudque vestibis involvendo; dabat frigidam, paulatim ac successive sorbendam, dum simul totam superficiem corporis externam, sola facie excepta, vapori aquae fervidae exponeret (*t*). Videtur praecipuus ejus scopus fuisse, ut aqua frigida potata impediret variolarum eruptionem in corporis interioribus, dum simul per balneum vaporis laxata tota cutis externa redderetur aptissima materiae morbosae recipiendae. Dum enim oculos cupiebat immunes servare a variolis, alluebat faciem aqua frigida, multis vicibus in die, & eadem oculos adspergebat (*u*). Simili modo, ut fauces & os internum libera servaret, acida austera dabat gargarismata, vel, si nihil aliud suppeteret, aquam frigidam: *idque multis vicibus, ne quid nimium prorumpat in guttur & os: at potius loca ista bene confortentur, ne multum erumpant; aut saltem, ut id, quod eruperit, nullam creet suffocationem* (*w*). Praeterea fornaces, imò & balnea, damnavit, si nimis calefacerent (*x*).

Ve-

(*n*) Freind histor. of physic tom. 2. pag. 190
 pag. 124. (*p*) Ibid. pag. 138. 139. 140.
 dem pag. 141. (*s*) Ibidem pag. 130.
 pag. 152. 153. (*w*) Ibid. pag. 157.

(*o*) Mead de variol. & morb.
 (*q*) Ibidem pag. 157. (*r*) Ibi-
 dem pag. 143. (*u*) Ibid.
 (*x*) Ibid. pag. 144.

Verum quidem est, quod in calido Persiae climate vixerit *Rhazes*, adeoque refrigerantibus remediis fatis validis uti potuerit, quae in alio frigidiori climate minus profutura credi possent. At patuit, non semper illis usum fuisse *Rhazem*, sed tantum, ubi ingens ardor, & morbi vehementia, hoc poscerent. Poterit ergo & a prudenti Medico, habita ratione climatis, temperiei aegri, anni tempestatis, & vehementiae morbi, similis methodus adhiberi. Saltem inde constat, methodum antiphlogisticam, & frigidum sic dictum regimen, jam ante saecula in usu fuisse in hoc morbo tractando. Adeoque odiosum illud apud credulum vulgus novatoris nomen non merebantur egregii illi viri, qui similia tentaverunt. Nec videtur Arabum haec doctrina sequentibus temporibus oblivioni omnino tradita fuisse, & renovata denuo a *Sydenhamo*: certe *Forestus* (y), qui circa medium saeculi decimi sexti floruit, & ab avis ac majoribus haereditariam artem acceperat, maximamque famam inter medicos sui aevi obtinuit, eandem hanc curandi methodum laudabat, & sequebatur; antiphlogisticam nempe. In principio suadebat sanguinis missionem ad fervorem extinguendum. *Ubi autem erumpebant, omnibus modis studuit, ne naturae motus impediretur; adeoque, ut aërem frigidum evitarent, imperavimus, inquit, quoniam cutim densat, & harum pustularum eruptionem prohibet. Ideo in aëre mediocriter calido eos versari iussumus, & ut corpus vestibus, stragulisque, ita tamen, munirent, ne calorem febrilem augerent; ut vulgus facere solet, supra modum calidis dum utuntur hypocaustis (ut in Germania fieri assolet), aut nimis tegumentis ac stragulis, ut saepe syncope accedat, atque aegrotantes suffocent &c.*

Facile hinc videntur componi posse lites, quae adhuc inter medicos observantur, dum quidam venae sectionem semper requiri in hoc morbo contendunt, alii vero, illam tanquam noxiam, vel inutilem, damnant, aut saltem trepida manu administrant, aliquid noxae inde metuentes semper. Certum videtur, sanguinis missionem non semper & absolutè requiri in hoc morbo, cum proprie non serviat huic scopo, ut morbum debeat, sed ut nimia plenitudo vasorum, si adsit, minuatur, & febris nimius impetus ad debitum moderamen deducatur; de qua re videantur illa, quae ad §. 610. habentur, ubi de temperando impetu febrili nimio agitur. *Sydenhamus*, dum calido regimini in hoc morbo curando totis viribus sese opponeret, dicitur utcumque in oppositum extremum nimis declinasse in prima editione operum suorum (z), sed in sequentibus hoc correxisse, & moderatum regimen, quod rationi & climati Britannico magis consentaneum erat, commendasse. Certe *Sydenhamus* scopum suum in hoc morbo curando disertè declarat sequentibus (a); *ut aequabilis ille tenor ebullitionis in sanguine conservetur, qui neque nimis propere separationem nimia sua vi perficiat, neque tamen torpido nimis motu eandem remoretur, vel non satis idoneam praestet.* Ubi mor-

(y) Tom. I. Lib. VI. observat. 44. pag. 245.

(z) Freind histor. of physick

Tom. II. pag. 202.

(a) Sect. 3. cap. 2. pag. 176.

morbus mediocribus symptomatibus stipatus incedebat, contentus erat, si aeger aura liberiore, vino, carnibus, abstineret, & tenui uteretur diaeta, regimen calidius & cardiacorum usum damnabat tantum; caeterum non multum operosus erat in reliquis (b). Ubi vero ad tales aegros vocabatur, qui in flore aetatis versabantur, & vino aliisque liquoribus spirituosos indulserant, tunc necessarium duxit, sanguinis missionem imperare; si ex vulgi praejudicio obedire nollent aegri, missionem petebat, ne testis inutilis foret secutorum symptomatum pessimorum, quae ingens morbi aestus produceret, certo fere semper cum interitu, vel saltem maximo vitae periculo (c). Pro regula enim universalis habebat: *curationis exitum, sive laetum, sive funestum, ab ea potissimum, si non in solidum, ratione pendere, quae aeger primis morbi diebus tractatur* (d). Neque solam spem moderandi impetus febrilis ponebat in sanguinis missione; si enim, post hanc factam, calidis cardiacis, nimio calore lecti, novum suscitaretur incendium, nullum sperabat fructum a sanguinis evacuatione. Sanctè autem asserit, se nunquam peiores confluentes variolas vidisse, quam in juvenula, quae, post rheumatismum copiosis & iteratis venae sectionibus curatum, in hunc morbum inciderat; quo periit undecima die (e). Suis observationibus idem confirmavit egregius *Huxham* (f). Ubi ergo plenitudo nimia, ingens calor, febris validus impetus, aderant in hoc morbo incipiente, nunquam dubitavi sanguinem mittere, etiam in tenera aetate. Tunc enim cura illa antiphlogistica locum habet. Si autem symptomata omnia mitia fuerint in hoc morbo incipiente, nulla ratio suadet, ut multa hic moliamur; tunc enim tuto totus morbus sibi relinquitur, & sola tenuis diaeta sufficit.

Cum vero omnia symptomata crescere soleant, donec papularum eruptio sequatur, tuncque minuantur, vel integre aliquando cessent, contingit quandoque, ut circa eruptionis tempus, imo & ubi hinc inde jam quaedam stigmata in cute apparent, febris validissima sit, cum aestu ingenti, respiratione difficili, anxietate magna. Celebres viri plures credunt, tunc omnino abstinendum esse a venae sectione, & *Diemerbroeckius* (g) dicit, se sedulo semper inculcasse discipulis, ut caverent a sanguinis missione, si vel minima papularum indicia in cute apparerent: metuebat enim, ne inde turbaretur ilico critica metastasis, qua morbi materies versus corporis superficiem deponitur. Interim bona fide asserere possum, me aliquoties tentasse venae sectionem, licet jam quaedam papulae rubrae apparerent, nec potui videre, ullo modo eruptionem inde turbari. Idem hoc tentatum fuit feliciter a magnis in arte viris, quos enumerat *Freind* (h). Imo Celeberrimus *Mead* (i) testatur, quod saepe observaverit, cum initio aegritudinis exanthe-

(b) Sect. 3. cap. 2. pag. 182.
pag. 462.

(c) Ibidem.

(d) Dissertat. Epistolar.

(e) Ibid. pag. 451.

(f) An Essay on fevers pag. 104.

(g) De variol. & morb. pag. 280.

(h) De purgant. in secund. variolar.

confluent. febre pag. 14. &c.

(i) De variol. & morb. pag. 34.

exanthemata parvula & densa morbum pessimi generis minarentur, misso semel atque iterum sanguine, rerum faciem sic mutatam fuisse, ut majora, & numero pauciora, apparerent. Utilitatem venae sectionis in eodem hoc morbi stadio multis argumentis pariter *Celeberrimus Violante* (k) confirmat. Simul etiam ex his apparet, quod non omnes papulae semper suppurentur, sed quandoque plures, in cute jam manifeste apparentes, resolvantur; quod & *Meadii* observata testantur, & ipse in praxi saepius observavi. Antea ad §. 1382. notatum fuit, per largam narium haemorrhagiam evanuisse papulas, quae jam in cute conspicuae erant, absque ullo malo sequente.

Cum ergo in omnibus morbis acutis inflammatoriis curatio per resolutionem tentetur a Medicis, & alii inflammationis effectus omni molimine artis praecaveantur, nulla videtur esse ratio, quare idem non deberet fieri in hoc morbo. Verum quidem est, quod in aliis morbis inflammatoriis ideo imprimis metuatur suppuratio, quia in partibus interioribus haerent, & non semper tuto potest conciliari puri facti exitus; variolae autem potissimum in externa superficie corporis observantur; at patebit postea, internas quoque partes obsideri iisdem quandoque; praeterea, ab ingenti variolarum suppuratarum numero febris malae indolis accenditur, pessimis saepe stipata symptomatibus; pus illud resorbetur, putrescit, corrumpit omnia; vel, per metastasim depositum, nova mala producit, & quidem teterrima; uti postea ad §. 1400 pluribus dicetur: operae pretium ergo erit, animose adhibere omnia illa artis auxilia, quae ad resolvendam inflammationem in aliis morbis cum fructu adhibentur, ut vel evitetur omnino suppuratio, vel saltem numerus papularum suppurandarum minuatur insigniter. Nec credi debet, quod materies morbi reliquis humoribus mista maneat, licet numerus papularum suppuratarum minuatur; nam observata satis evidenter docere videntur, hanc materiam per cutis spiracula avolare posse, imo & cutaneis vasis jam impactam quandoque adhuc penitus resolvi, ita ut papulae jam conspicuae evanescant, nulla suppuratione secuta. Si perfecta talis resolutio fiat, tunc obtinet febris variolosa sine variolis, cujus memorabile exemplum §. 1387. habetur. *Sydenhamus*, uti tunc dictum fuit, testatur, quod illo tempore, dum Variolae grassantur, observetur talis febris, quae similia omnino symptomata habet, sed nullas papulas producit. Hoc & aliquoties ipse observavi, & ab aliis praeclaris Medicis, quibuscum commercium literarium colui, pariter observatum fuisse novi.

Verum & in aliis morbis inflammatoriis, si nec multa, nec gravia, aut suspecta, symptomata adsint, blanda sperari potest resolutio, absque multo artis molimine: unde vel in ipsa pleuritide ad §. 887. monui, quod in tali casu optima medicina sit, nullam medicinam facere, sed sufficere, si tenui victu sustineantur aegri vires, & sanguini copia diluentis attenuantisque liquidi subministretur. Idem certe in hoc morbo verum est: si enim

(k) De Variol. & morbill. pag. 92. & seq.

lenis febris, nec magnus calor, nec signa plenitudinis nimiae, nec ullum aliud suspectum symptoma, adfit, quale v. g. est intensus capitis dolor, delirium, dolor dorsi vel artuum saevus &c., tunc tuto similibus tractari talis aeger potest, praecipue si laxa fatis vasa humores meabiles transmittant facile, uti in junioribus, & laxae temperiei hominibus, obtinere solet. Curatio autem antiphlogistica tunc tantum locum habet, quando febris valida, calor intensus, una cum gravibus symptomatibus, periculosum fore morbum indicant.

Quamvis autem plerumque in hoc morbo per stimulum contagii nata febris inducat inflammatoriam humoribus spissitudinem, tamen quandoque contingit, uti ad §. 1384. dictum fuit, ut cum aliis longe symptomatibus morbus ille incedat, vires vitales deprimat, sanguinem solvat; unde lethales saepe haemorrhagiae, maculae purpureae adeo funesti ominis, animi deliquia, anxietas intolerabilis &c., sequuntur, ferè semper lethali cum eventu. Certum est, in maligna hac variolarum specie non conducere methodum antiphlogisticam, sed requiri potius potentissima adversus subitam hic metuendam putredinem remedia, quae simul fluiditatem nimiam humorum emendare valent, & blando stimulo suppressas vires vitales erigere. Certum est, diagnofin fatis evidentem esse, qua binae hae variolarum species a se invicem distingui possunt a Medico, adeoque non facile hic errare posse peritum. Interim mirum videri potest, cur hujus rei mentio hic nulla fiat; sed tantum laudetur methodus universalis antiphlogistica in initio morbi, si gravioribus symptomatibus stipatus fuerit.

Ratio haec videtur: cum *Celeberrimus Boerhaavius* Sydenhami descriptionem pro basi hujus morbi pertractandi posuisset, uti ex §. 1379. patet, & apud egregium hunc auctorem describantur tantum tales casus, qui validae inflammationis manifesta indicia habent, hinc videtur tantum methodi antiphlogisticae mentionem fecisse illo tempore, dum *Aphorismos de cognoscendis & curandis morbis* conscriberet; & imprimis ideo, quia methodus tractandi hunc morbum per alexipharmaca & calidum regimen omnino invaluerat. Optimè notavit celebris auctor (1), omnes casus, a *Sydenhamo* enarratos, esse talium variolarum, quae inflammationem validam monstrabant; e contra vero *Mortonum*, qui *Sydenhamo* coaetaneus fuit, tantum fere tales recensuisse aegros, in quibus projectae vires vitales in primo hoc morbi stadio aliam medelam poscebant: & ideo conclusit, *licere sibi, veritatis ergo, renitenti licet animo, a magni Sydenhami sententia regimine in hoc morbo discedere* (m). Sed & optime notavit *Freind* (n), quod *Mortonus* totam medendi rationem ad hypothesein istam, de spirituum nescio quo miasmate, a semet ipso confectam, fere semper detorqueat. Prudens ergo Medicus semper atten-

det

(1) Holland a short view &c. of the small pox pag. 41.
variola cap. 7. pag. 57.
febre pag. 24.

(m) Morton de
variola. conf.

(n) De purgant. in secunda variola.

det ad symptomata, quae morbum hunc incipientem comitantur, & ex his determinabit, qualis medendi methodus eligi debeat.

Quod autem *Celeberrimus Boerhaavius* agnoverit, in variolis non semper curam antiphlogisticam requiri, sed quandoque alexipharmacis opus esse, ut languentes vires vitales excitentur, omnes noverunt, quibus haec felicitas contigit, ut ejus institutionibus frui potuerint. Verum quidem est, quod, ob angustum anni Academici spatium, postremos, qui in his Aphorismis describuntur, morbos raptim magis percurrere soleret, dum in initio inculcandis praxis Medicae fundamentis inhaereret diutius, & hinc aliquando contingebat, ut auditores suos remitteret ad illa, quae §. 608. & sequentibus habentur, ubi de febris impetu moderando agitur; ut nempe nec nimius sit, nec torpeat tamen magis, quam requiritur ad subigendam morbi materiem. At ego, qui toties in hoc morbo tractando magni viri consilio opus habui, ab illo didiceram, semper praesto habere saturatissimam croci tincturam (o), quam solebam propria arte parare, ut illam exhiberem, ubi depressas vires vitales oportebat erigere. Vocabar ad juvenem octodecim annorum, biliosae temperiei, tertio morbi die, cui post immanem capitis & dorsi dolorem inceperant hinc inde prodire papulae: pulsus inveni debilem, parvum, celerem, intermittentem; respiratio satis bona, sed anxietas vix tolerabilis circa praecordia, aderat: dato grato cardiaco, ex vino rhenano, cinamomo, corticibus citri, superbibendo decoctum ex radicibus scorzonerae, sarzaeparillae, graminis, inveni circa vesperam pulsus insurgere, & plures prodire papulas: undecima autem hora noctis subito vocatus inveni pulsus tremulum, parvum, vix percipiendum, cum anxietate intolerabili, ita ut adstantes mortem jam prae foribus esse judicarent: saturatissimae croci tincturae, quam mecum attuleram, guttas viginti adhibui statim; vix hora elapsa erat, quin pulsus insurgeret, anxietas minueretur, papulae numerosae prodirent, & simul dolor capitis ac dorsi cessaret omnino. Quamvis autem numerosas variolas haberet, & ipsae fauces his occupatae non levem molestiam facerent, sospes tamen a tanto morbo evasit. Culpabant nihilominus, qui aderant, audax facinus, & nisi conclamatum jam credidissent, non permisissent facile, ut concentratissimum croci aroma juvenili corpori in tanto morbo ingereretur, idque larga satis dosi. Famae periculum me incurrere probe noveram: sed mens conscia recti & hoc spernere novit, ubi de salute aegri agitur.

Ut autem omnibus constaret, quam diversa methodo usus fuerit in vario variolarum genere *Celeberrimus Boerhaavius*, sufficient sequentia.

Piae memoriae *L. B. Joannes Baptista Bassandus*, qui Archiatri munere apud Lotharingiae Ducem, nunc, dum haec scribo, felicissime regnantem Imperatorem, summa cum laude fungebatur, commercium literarium cum *Celeberrimo Boerhaavio* coluerat, & de tanti Principis salute sollicitus, petierat, qua methodo

(o) H. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 244.

thodo in curandis variolis uteretur. Candidè, ut solebat, Boerhaavius communicabat amicissimo suo *Bassando* illa, quae profutura credebat; & optimus iste vir, quo erat animi candore, sanato a variolis Duci fatebatur, se methodum *Boerhaavii* in hoc morbo curando secutum fuisse. Non mirum ergo, saepius de hoc morbo inter illos sermonem fuisse postea. Noveram, conjunctissimum mihi collegam *D. de Lebzelteri R. I. Equitem* possidere literas *Boerhaavii* ad *Bassandum*, & facile impetravi ab integerrimo hoc amico, ut illis frui liceret non tantum, sed & sequentia excerpere ex epistola Leydae 30 Aprilis 1736 scripta: postea omnes Epistolas *Boerhaavii* ad *Bassandum* dono dedit Augustae Bibliothecae, ubi inter pretiosa maxime in perpetuam *Boerhaavii* & *Lebzelteri* memoriam servabuntur. En haec sunt.

Juvenis viginti duos annos natus in India, robustus, dives, luxui perditè deditus, vino, electis inde spiritibus, opiparis mensis, pergraecationibus, exercitiis immoderatis, uti suetus, media aestate, debacchatus solito jam immanius, hinc, febre ardente, dolore capitis summo, vomitu assiduo, angore terribili, inquietudine perpetua, somno turbulentissimo, pressus, Amstelaedamo Leydam vehitur velociter, ut consilia petat.

Nihil de variolis suspicans, mitto sanguinem largiter, ocysissime. Statim purgans de cremore tartari, nitro, pulpa tamarindorum, rheo, exhibeo dosi larga: id rite purgavit: potum exhibeo ex radicibus acetosae pratensis, graminis, scorzonerae, una cum tamarindis incoctis, nitro addito, & succo inspissato baccarum sambuci liberaliter admisto; unde multum ille & assidue bibit. Ad sitim vero, quae insatiabilis illi erat, utebatur aqua cum succo recenti presso limoniorum, cum pauxillo succi ribesiorum, & syrupo violaceo; addebatur subinde & pauxillum vini Mosellani. Decumbebat in lectica aperta, corio Russico obducta, in cubiculo temperate frigido, apertis semper portis. Contra omnia haec insurgebat atrocior morbus: urina flammea, aestus exurens, profusus sudor, somnus fere furibundus, lingua sordide fusca, taurini oculi, igne & sanguine suffusi. Itaque die sequenti, nondum apparentibus indiciis variolarum, eadem omnia aequè libere repeto: neque prohibebatur adscensio incrementis per omnia mali. Sed paulo post omnis conspicua totius capitis pars, ubique, minutissimis punctulis rubris, proximè junctis, foeda, oculi lacrymantes, rubri, sternutatio, tussis: unde videbam variolarum confluentium teterrimam speciem. Serio, diu, meditatus, gaudeo acta, quae inflammationi adversa; metuo suppurationis, & gangraenae, dira ventura effecta; his cavendis invigilo: mane & vesperi pediluvia ex aqua & vigesima parte aceti, cavis pedum & poplitem fermentum panis acidum, aceto & nitro permistis, noctes diesque applico. Temporibus placentas rosaceas, aceto rosaceo & sambucino irroratas, appono, saepe renovandas. Jubeo, sedeat erectus, quantum ferre potest. Decubitum in lectica, loco obscurissimo, modice frigido, silentia muta ministrantium, impero. Decoctum avenae in aqua, cum succo limoniorum gratum, lac ebutyratum coctum cum avena, cerasa nigra acidula (morelles) contusis cum suis nucleis in sero lactis cocta, per setaceum pressa, pauco saccharo grata, cum intrito pulvisculo pauco panis biscocti, pro cibo exhibeo, nec aliud dari passus sum. Potus erat Caffè cum $\frac{1}{4}$ lactis, The Bouhi cum $\frac{1}{3}$ lactis, cere-

vicia Mol, serum lactis, aqua pura cum pauxillo succi limonum. Decocto tamarindorum supra descripto utebatur toto morbi decursu ea quotidie copia, ut semper quater interdium alvum laxaret, usque ad quartam decimam morbi diem. Post meridiem, hera tertia, quotidie, sumebat haustum soporatum, ex aq. stillatit. flor. rhocados unc. iij, opii puri gr. ij, sp. sulph. per Camp. gtt. vj, syr. violar. dr. iv. Accessere interim deliria, furores, convulsiones dirae, obmutescitiae: perrexi semper eodem modo. Post diem quintum morbi semper ad decimum quartum sumsit omni quadrihorio pulvisculum ex Cinnab. nativ. hungar. gr. vj, flor. sulph. dr. ij, stibii diaphoretici non abluti a nitro fixante dr. β. m. f. pulv. tenuis divid. in xij. dof. aeq. Saepe utebatur ad asperitatem dolentis gutturis emulsis ex iv. sem. frigid. maj. & amygdalis cum syr. althaeae fernel., gargarismata assidua ex decocto ficuum: erant enim omnia obsessa & ulcerata eo usque, ut omnis corporis cutis una tantum foret exulcerata crusta; quam post diem undecimam, jam penitus aridam, quater interdium oleo recens presso de amygdalis opime inungendam curavi. Sensim tunc vino rhenano, jure carniū, refocillans vires, omnia superavi mala. Vivit usque. Legati Gallorum uxor, sex menses gravida, correpta virulentissimis variolis, secunda statim die effusissime erumpentibus, cum pessimis symptomatibus, maxime in cerebro, missu sanguinis liberali statim facto, decoctis similibus utens, ut bis quotidie alvum deponeret, opiato vesperi ad gr. j, similibus pulveribus, omnique alio regimine ut prius, tractabatur. Huic tamen pultes avenaccae, jura vitulina leviora cum diu incōcta oriza, cerasa recentia cōcta in lacte ebutyrato cum paucō pane biscocto, largius oblata, respectu foetus. In illa tanta variolarum vis, ut prorsus incredibile. Sanata integrè. Tempestive pulchrum enixa filium, non passum variolas in utero. An balneum vitale amni probibuit? vivit bene sana illa, & ille robustus vivit.

Interim monendum, accidere quandoque in hoc morbo, ut venenum variolarum plus noceat, spiritus projiciendo penitus, quam inflammando corpus. Tum aelus haud adeo magnus, pulsus creber, debilis prorsus, deliria levia, virium projectio, Variolae lentae, planae, parvae, depressae, non adsurgentes, interstitia pustularum languida, pallida, certa mortis indicia: tum foeces alvi solutae, cadaveroso foetore, colore fusco, debilitantes: delirium, vox clangosa. His casibus methodus dicta obest: morbus ex se lethalis. Tum rad. contrajerv. dr. j, Serp. virgin. dr. β, rutae recent. uncia semissis, infundantur cum aq. stillatit. rutae ℞. j, vini rhenani unc. vj, adde saccheri dr. iv.; bibat unc. j. omni hora fervidè, superbibendo decoctum scorzonerae, ut excitentur vires. Dein pro re nata instituat regimen.

§. 1394. **C**onsistet illa (1393) in his: 1. mittatur cruor, ut (854. N°. 1. 890. N°. 1. &c.). 2. Clysmatibus, fotibusque, laxetur tota cutis, os, oesophagus, intestina, saepe. 3. potetur multum aquae tenuissime farinosae, acidulae, nitrosae; hauriatur nitrum stibii, vel polychrestus sal, & hydrogala tenue. 4. sit victus te-

tenuis; aër in pulmones ducendus frigidiusculus; corpus bene tectum, & perspirabile.

1°. Antea ad § 395, ubi de generali cura inflammationis agebatur, probatum fuit, quantae utilitatis sit, ad resolutionem inflammationis obtinendam, sanguinis copiam & impetum minuere per venae sectionem; postea, in cura morborum inflammatoriorum, numeris hic citatis, etiam de hac re dictum est. Praecedenti vero paragrapho signa recensita fuerunt, quae docent, an haec cura antiphlogistica tentari debeat, vel non.

2°. Constitit ex illis, quae ante dicta sunt, materiam morbi per criticam metastasin deponi versus superficiem corporis, non tantum externam, sed & internam. Praecipue autem observatum fuit, quod os internum, fauces, oesophagus, imo & ventriculus ac intestina, variolis obsideantur, magno cum incommodo, & periculo. Verum, si vasa harum partium, & cutis externae, sic disponi possint per artem, ut facilius cedant liquidis impulsis, transmittere poterunt plura, quae, absque hoc, vasorum angustiis impacta manebunt, inflammationemque & omnes ejus sequelas producere poterunt. Hoc obtinebitur, si major laxitas conciliatur vasis; quod imprimis fit aqua calida, aut vapore ejus, perpetuo applicatis. Sive enim liquidi immeabilis moles minuatur, sive vasis obstructi capacitas augeatur, effectus erit idem; libertas nempe transitus liquidi per vas transmittens. Dum ergo materia morbi, cuti impingenda, vasa invenit facile pervia, diffabitur, vel integre, vel saltem pro maxima parte; sicque, vel nullae omnino papulae sequentur, vel saltem pauciores longe, quam absque hoc artis adminiculo factum fuisset. Imo, perpetuo fotu adhibito, plures ex papulis, jam in cute haerentibus, resolutas denuo vidi, & nulla suppuratione secuta, evanuisse. Hoc imprimis observavi, dum, omnem curam impendens unicae aegrae, nocte dieque spongiis aqua calida madidis foveri curavi cutim; sic enim evidenter patuit, plures resolutas fuisse, paucas admodum suppuratas. Per cutis vasa diffari partem materiae morbosae, docet singularis odor, quem spirant variolis decumbentes, & quem periti in hoc morbo tractando satis distinguere norunt: confirmatur adhuc magis, quod certa observata doceant, infici alios homines, nondum hunc morbum passos, per aegrorum exhalationes. Quo magis ergo perspirabilis est cutis, eo melius, caeteris paribus, & contra: unde etiam patet ratio, quare junioribus, & laxiori corporis habitu praeditis, mitior hic morbus esse soleat, robustis autem, & exercitatis corporibus, difficilior.

Observatum fuit, Indos, qui tota vita nudi incedunt, sylvarum incolae, & praeterea cutim pigmentis, crassorumque pinguium frequenti inunctione, foedant, omnes perire fere, si variolis corripiantur; ex illis vero, qui vel nati, vel diu saltem inter Lusitanos morati, sunt, & vestibus utuntur, plures evadere; quod idem verum est de Afris in Americam delatis, qui etiam feliciter hunc morbum tolerant: interim mirum hoc est, quod,

dum iisdem hominibus per infitionem excitabatur morbus, evaserint omnes (p). Verum observata docent, contagium variolosum, per infitionem applicatum corpori humano, saepe non tantam copiam sibi assimilare humorum sanorum, quam quidem fieri solet, ubi morbus communi modo hominem adoritur. Hinc suffecerunt vasa cutis adhuc libera vel transmittendae, vel saltem excipiendae, materiae morbosae, adeoque interiora corporis minus obsidebantur.

Præcedenti paragrapho dictum fuit, *Rhasin* circa tempus eruptionis totam superficiem corporis, capite excepto, vaporibus aquae fervidae exposuisse. Sed & recentioribus temporibus egregii viri, dum cutis sicca & dura excipiendae materiae morbosae minus idonea videbatur, balneis usi fuerunt. Tanquam audax & insolitum factum, sed felici cum eventu tamen, tentatum a *Celeberrimo Lemery* hoc legitur (q). Simili methodo feliciter usus fuit Medicus Helvetus *Martin* (r), qui omni quadrihorio universam totius corporis cutim linteo molli aqua tepida madido fovendi curavit, donec papulae prodirent: sic vidit, valida morbi symptomata sedari, papulas cito prorumpere, nullasque fere cicatrices relinquere.

Verum omnium maxime balnei utilitatem videtur suadere, quod rudes satis, apud Hungaros, Arvenses, montium Carpatorum incolae, frigidiori sub climate viventes, solius balnei usu variolis laborantes tractent, absque remediis fere ullis, & felicissimo successu. A multis saeculis constanti traditione hanc methodum excoluerunt, & tanquam sacram venerantur. Simulac, dum Variolae grassantur, paulo majorem calorem observant in decumbente, mox imponunt balneo aquae dulcis, temperatè calido; post dimidiam horam, ex balneo egressum, mantilibus ad ignem calefactis involvunt, & in lectum deferunt. Bis de die repetitur balnei usus, donec maturescere incipiant Variolae; quod solet fieri tertio post eruptionem die: pergunt tunc quidem in usu balnei; sed aquae simplici substituunt serum lactis, vel, ejus defectu, lac dulce aequali copia aquae dilutum: sic citissime ad maturationem papulae perducuntur, & cito decidunt, absque ullis cicatricibus relictis, nec alio quovis malo sequente. Morbus autem, sic tractatus, placide decursum suum absolvit, nec molestis symptomatibus stipatur, nec ullo remedio interno indiget (s). Felicitatem & simplicitatem curae, etiam in teneris infantibus, miratus egregius Medicus postea eandem felici successu tentavit, & multis encomiis extulit; imo credidit, sic inventum esse illud remedium a *Boerhaavio* anxie quaesitum, quod nempe stimulum contagii specifica vi deleret (vide §. 1389 & seq.). Sed pace egregii hujus Medici dicere liceat, quod non recte perceperit *Boerhaavii* men-

(p) *Condamine* relat. d'un voyage dans l'Amerique &c. pag. 183. &c. (q) *Academ. des sciences* l'an 1711. hist. pag. 38. (r) *Academ. des sciences* l'an 1737. hist. pag. 67. (s) *Fischerus* de remedio rustic. variol. per balneum &c. curandi. In Praefat. & pag. 8. & seqq.

mentem. Desiderabat enim tale remedium, quod contagium, variolarum causam, sic enervaret, vel deleret, ut morbo producendo amplius aptum non foret. Usus autem balnei morbum non tollit, sed hoc tantum efficit, ut absque malis symptomatibus, & sine multo periculo, decursum solitum absolvat; bina autem haec omnino inter se differunt. Interim magnas laudes meretur talis methodus, per quam morbi molestiam & periculum minui constat.

Inculcabat semper auditoribus suis *Celeberrimus Boerhaavius*, ut inferiores corporis partes perpetuo foverent, & laxarent, ubi hujus morbi suspicio adesset, sive balneo, sive pannis laneis emolliente decocto calido madidis, perpetuo applicatis; qualis decocti formula in *Materia Medica* ad hunc numerum legitur. Simul autem hoc fiebat ideo, quia sperabat, maximam copiam materiae morbosae sic versus inferiora corporis derivari posse, & a superioribus partibus averti; de qua re postea ad §. 1399. adhuc dicendum erit. Simul jubebat, os, fauces, nares, eodem decocto emolliente frequenter abluui.

Verum, dum simile decoctum emolliens duodecima quaque hora per anum injici jubebat, invenit multos, qui contradicerent, & periculosam non tantum, sed & damnosam omnino, alvi ductionem censerent. Fatebantur quidem aliqui, quod in ipso morbi principio non inutile esset alvinas foeces molli clysmate eluere; sed, hoc facto, severe prohibebant, ne postea per totum morbi decursum idem tentaretur. Imo impense gaudebant, si strictissima alvus maneret toto morbi tempore; & vidi plures pessima quaevis metuentes, dum alvum naturalem mollem & figuratam deponerent aegri, licet benignis admodum variolis decumberent. Cum enim naturali lege in hoc morbo materies morbosa versus cutim soleat deponi, metuebant semper, ne turbaretur critica haec metastasis, si alvus laxior foret. *Cutis raritas, alvi densitas*, dixerat *Hippocrates* (t); & hinc concludebant, strictam alvum requiri in hoc morbo, laxam nocere semper. Confirmabantur in sua hac opinione, cum viderent in malignis & pessimis variolis omnes vires illico prosterni, sed & simul cadaverosum foetorem spargere liquidam alvum. Certum est, tunc summum discrimen adesse, non adeo, quia alvus fluit, sed quia pessimus egestorum foetor tetram morbi malignitatem indicat. Nemo enim dubitare potest, quin putridissimae hae foeces, si manerent in intestinis, citius adhuc destruerent omnia.

Mortonus (u) adeo inhaerebat huic opinioni, ut scripserit, se ab alvo usque ad vigesimum diem constipata in hoc morbo nullam noxam hactenus deprehendisse, praeter molestam foecum nimis induratarum egestionem circa finem morbi. Interim non levem molestiam inde nasci, fatetur ipse alio in loco (w). Sic autem habet: *Novi mulierem (cui alvus per duodecim dies consti-*

(t) Epidem. VI. Charter. Tom. IX. pag. 433.
§1. 82.

(w) Ibidem cap. 10. pag. 126.

(u) Pyretologiae cap. 8. pag.

stipata fuerat), quam, nisi egerendi pene confectam, nec clysteris, glandis, vel fotus, ope, a foecibus induratis liberare potui, donec sphincter ani speculo sensim dilataretur, & stercora forcipibus confracta vi extracta fuerint. Credo, quod nemo prudens facile exponere vellet aegros tantae calamitati, & diris malis, quae violentam talium foecum educationem sequi solent. Econtra adeo metuebat diarrhoeam, praesertim torminosam, in quovis morbi stadio, potissimum circa tempus eruptionis, ut illam symptomatice, & plane deleteriam, crederet, ilico sistendam, illa paregorici quantitate, quaecumque fuerit, qua scopus attingi potest (x). Multos certe sequaces habuit Mortonus, & non sine luctu recordor, quod nullo modo persuadere potuerim Medicis, qui Illustrem aegram, in aetatis flore variolis confluentibus decumbentem, tractabant, quibus periit undecima die, ut vel semel alvum, toto morbi tempore strictam, mollissimo enemate injecto ducerent. Gaudeo tamen, plures resipuisse, postquam innocuum mollium clysmatum usum repetitis experimentis viderant. Certe Hippocrates (y) monuit, a diu stricta alvo periculum esse, ne febris sequatur, aut alvi profluvium; & Galenus (z) notat, omnes cerebri affectiones augeri, & deteriores reddi, alvo intercepta.

Celebres autem plures in arte viri, & in hujus morbi curatione felicissimi, aliam amplexi sunt sententiam. Sydenhamus noxiam quidem damnavit diarrhoeam, quae a retropulsa materia variolosa, pustulisque subsidentibus, nascebatur; dum nempe a frigore nimis intenso fuerat laesus aeger, vel imprudenti & larga nimis sanguinis missione, aut nimia evacuatione alvi per cathartica data, sic fractae essent aegri vires, ut non sufficerent materiae morbosae versus cutim deponendae (a): Verum alibi serio monuit (b), multa infantium millia letho data fuisse, dum imprudentes mulierculae in variolis confluentibus natam diarrhoeam sistebant, quae aequae utilis est, ac in adultis ptyalismus, dum simili morbo decumbunt: Celeberrimus Hofmannus (c) non timebat alvi fluxum, etiam copiosum, in hoc morbo; imo testatur, se eundem vidisse per totum morbi decursum absque ullo periculo; & Amati Lusitani observatis confirmat, qui ex centum & quinquaginta pueris, quos unica aestate variolis ac morbillis decumbentes tractaverat, vidit evasisse omnes, qui evacuati fuerant; reliquos vero, quibus parentum culpa evacuatio facta non erat, vel periisse, vel difficillimis ulceribus in gangraenam admodum pronis laborasse. Imo sedulo monet (d), ne unquam permittat Medicus, ut alvus per octo vel decem dies suppressa maneat: inde enim credit, vel suffocativum sequi catarrhum, vel purpuram variolas, aut erumpentes comitari, aut, suppuratis iisdem, non sine insigni virium

jactu-

(x) Pyretologiae pag. 82.

(y) Praediēt. Lib. II. cap. 4. Charter. Tom. VIII.

pag. 813.

(z) Comment. in Prorrhetic. Lib. I. Charter. Tom. VIII.

pag. 756. (a) Sect. 3. cap. 2. pag. 174. (b) Ibidem pag. 192. (c) Medic.

ration. System. Tom. IV. sect. I. cap. 7. pag. 148. 149. (d) Ibidem pag. 156.

jaſtura, & *ſymptomatum vehementia*, excipere. Ipſo autem eruptionis tempore ab omnibus moventibus abſtinendum ſuadet, etiam ab enematibus. Similia his apud alios habentur (e). Imo obſervatum fuit, ſexaginta alvi evacuationes intra ſpatium viginti quatuor horarum non impediviſſe papularum eruptionem, ſed promoviſſe potius (f). Accuſat heteroelitus hicce: auctor *Celeberrimum Boerhaavium*, aſi purgantium uſum damnaveſſet in hoc morbo ſemper. Sed certe epiſtola, quae praecedenti paragrapho habetur, contrarium docet ſatis evidenter. Probe memini, me ſaepius, ex praecceptoris conſilio, decocto tamarindorum edulcorato per ſyrupum eichoreicum rheo diarrhoeam artificialem feciſſe, & ſuſtinuiſſe per plures dies; imprimis, ſi deliria aſſent, aut anguſtia circa fauces variolis obſeſſas; & felici quidem cum ſucceſſu. Praeterea in cura inflammationis §. 396. 2. purgationem alvi laudat; & in *Materia Medica* ad eundem hunc numerum talia habentur, quae adhibuit in caſu adeo difficili, qui in eadem epiſtola deſcriptus habetur. Semper enim uſus fuit talibus, quae, abſque augmento motus humorum, alvum ſolvunt; qualia etiam ſunt illa, quae ſequenti numero laudantur.

3°. Notum eſt, ſalem polychreſtum, & huic ſimile nitrum ſtibi, largiori copia ſumtum, alvum blande movere. Verum in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur decoctum, ex avena, fl. ſamb., & papav. errat., paratum, in cujus unciis viginti uncia media nitri ſtibiati ſolvitur, ut ex hoc decocto bibant aegri, quantum velint. Cum acutum nimis ſaporem habeat hoc remedium, plerumque majori aquae quantitate diluendum curavi. Sed facile patet, ab hoc remedio, etiam diluto, larga copia potato, alvi evacuationem exſpectandam eſſe.

Praecedenti numero hujus paragraphi dictum fuit de illis, quae vaſa ſic diſponere poſſunt, ut facile admittant & transmittant humores, cum hac ſpe, ut ſic multum materiae morboſae exire poſſit per cutanea vaſa, & ſpiſſiora, quae haerere incipiunt, perpetuo ſotu ſic ſolvi, ut non ſequatur ſuppuratio, ſed blanda reſolutio. Multum conducet ad hunc effectum obtinendum, ſi lenitas & dilutio procuretur humoribus (vide §. 398. 399.) potu tenui aquoſo copioſo, cui avena, hordeum, aliave ſimilia farinoſa mollia, incoquantur, ut ſimul leve nutrimentum praebeant, & blanda emolliente vi ſolidas vaſorum fibras reddant laxiores. Cum autem febris acuta continua ad putredinem diſponat humores, adduntur acida, ut hoc caveatur: imprimis autem in hoc morbo talia laudantur, cum notum ſit, in fine morbi, praefertim ſi confluentes & numeroſae fuerint Variolae, peſſimum & cadaveroſum foetorem aſſe. Serum lactis, lac tripla aquae copia dilutum, vel & decoctum hordei, aut avenae, cum quarta parte lactis dulcis

(e) Violante de variol. & morbill. pag. 101. Medical Eſſays Tom. V. part. 2. pag. 579. & ſeq. (f) Ouvrage de Penelope, ou Machiavel en Medicaine, Tom. II. pag. 192. in notis.

cis recentis, gratum & utilem potum aegris exhibent. Infusum theae, baccarum Caffè, cum paucò lacte mistum, nunquam negavi illis, qui his potibus assueverant sani: nec unquam aliquid damni ab horum usu observavi.

4°. Antea §. 599. & sequentibus de diaeta febricitantium dictum fuit, & de omnibus cautelis tunc observandis; quae omnia & in hoc morbo locum habent. Cibi enim hic requiruntur fluidi, facile digerendi, putredini adversi, & aegris tamen satis grati, minori copia, sed repetitis vicibus, adhibendi. *Sydenhamus* (g) carniùm esum, & vinum, interdicebat; cerevisiam tenuiorem leviter tepefactam concedebat pro potu ordinario; nec unquam aliquid mali observavi a cerevisiae tenuis bene defoecatae usu, si sanitatis tempore huic potui assuevissent aegri. Juscula avenacea, hordeacea, poma cocta, vel in clibano affata, commode exhibentur. Cum autem aliquid consuetudini dandum sit semper in victu aegrotantium, illis, qui jusculis carniùm utebantur sani, eadem dedi aegris, sed diluta, & nullo modo meraca, ex carne vitulina vel gallinacea cocta, addito succi citri vel arantiorum pauxillo, & cremore hordei vel oryzae: simili modo dantur panatellae sic dictae, ex iisdem jusculis paratae, sed tenuiores pariter. Totus enim scopus est, ut tenui alimento sustineantur vires, dum interim non gravatur corpus solidiori cibo. Facile impetratur ab aegris, ut tali diaeta utantur: febricitantes enim dilutos potus & acidulos quam maxime appetunt, meraciores, uti & solidiores cibos, abhorrent.

Cum autem huic morbo proprium sit, ut eruptionis tempore symptomata multum leventur, vel & cessent omnino, materie morbosa ad cutim deposita, hinc aegrorum custodes non tantum, sed & multi Medici, fuerunt in hac opinione, nihil utilius esse talibus aegris, quam si sudore perpetuo diffluerent; sic enim aperta manebant & pervia vasa cutanea, transmittendisque etiam crassioribus idonea. Ob hanc rationem stragulis obruebant aegros, aërem perpetuo foco reddebant aestuosum, portas, fenestras, perpetuo clausas retinebant, aëris renovationem vel minimam cane pejus & angue vitabant, cortinis lectulorum accuratissime clausis cogeabant aegros in aëre calido, propriis & ministrantium exhalationibus pleno, adeoque subputrido, perpetuo decumbere. Probe memini, me, quandoque olim cubicula talia ingressum, per pauca horae minuta vix potuisse tolerare aestum & foetorem, licet non adeo delicatum me credam, ut a leviori incommodo afficiar facile. Verum antea §. 611. notatum fuit, aëre calidiore febrilem impetum augeri, & contra §. 610. dictum fuit, aëre frigidiusculo exorbitantem febrilem impetum ad debitum moderamen reduci. Si simul conferantur illa, quae §. 689. de caloris aucti effectis habentur, uti & §. 698, patebit satis, quam damnosum sit, aegros tali methodo tractare. Huic praejudicio vulgi sese opposuit *Sydenhamus*, & testatur (b), se majorem sanguinis contemperationem obtinuisse ab aëre intromisso, quam a venae

sectio-

(g) Sect. 3. cap. 2. (b) Dissertat. Epistol. pag. 451.

fectione, etiam tempestive celebrata. Acerbè autem queritur optimus ille vir, quod pessimas calumnias tolerare debuerit, dum suadebat prudens aëris refrigerium & renovationem, quae adeo utilia invenerat, dum proprios liberos, sanguine & propinquitate conjunctissimos quosque, & alios plures, curaverat feliciter ab hoc morbo. Unde dicit (i); *Qua de causa, accedente insuperabili τ̄ ποῦδῶν praejudicio, bene mecum agi putarem, si nunquam deinceps ad variolis laborantes accirer.* Nec minora olim pati debuit convicia *Boerhaavius*, dum clamabant, quod aegros pavimento marmoreo frigido incumbere juberet aestivo tempore; hybernis vero mensibus, apertis fenestris, in conclavi frigido, rigidissimae brumae exponeret. Haec, absurda omnino, & falsissima, tamen apud quosdam fidem inveniebant. At quomodo tractaverit aegros variolis decumbentes, patet ex epistola ante allata. Cavebat tantum, ne stragulis onerarentur, & talem aëris temperiem servabat, quae sanis commoda esset: hyberno tempore, loco moderatè instructo, aëris frigus temperabat; aestivos calores moderari conabatur illis, quae §. 605. 2. enumerantur. Aërem, apertis portis, vel fenestris, renovabat; cavendo semper, ne frigidus aegri corpus tangeret; quod facile obtinetur adductis cortinis per aliquod tempus, vel sepimento (*paravent*) interposito inter lectulum aegri & portam aut fenestram apertam. Semper servabat corpus bene tectum & perspirabile, manicis curabat tegi manus, cavebat tantum, ne calidum nimis aërem inspirarent aegri; imprimis partes inferiores corporis contra frigus muniebat, caput & thoracem minus; sic tamen, ut nullum incommodum a frigore partes superiores sentirent. Hoc autem faciebat ideo, ut papularum eruptio procul a capite fieret, uti postea ad §. 1399. dicitur. Necessariam illam aëris renovationem, fenestris apertis, pariter suadet *Hofmannus* (k), & ob hujus neglectum, simul adhibito regimine calido, plures ex plebejis perire monet a variolis, licet bonae satis indolis fuerint: maxime si in loco humiliori plures eodem morbo decumbant. Simul notat, largissimos sudores, si diu perseverent, nunquam sine periculo esse. Quamvis nemini suaderem, ut, hoc morbo correptus, se frigido aëri exponeret, tamen per plures observationes certus sum, nec hoc adeo insigniter nocere, ac quidem creditur. Plures domi meae consilium petierunt, dum papulae jam erupissent in facie, inscii se variolis correptos esse, nec novi ullum ex his periisse: rusticorum pueros, eruptionis tempore cum levius se haberent, vidi aperto in aëre versatos saepius, & absque ullo damno. Imo ipse hujus rei testis sum: Decimo enim sexto aetatis anno febre satis valida, cum delirio, correptus fui per triduum; nec Medicum vocavi; & nihil praeter tenuem potum sumsi, pomaque clibano cocta cum paucis pane. Mane evigilans me sanum omnino credidi, pisces assos avidus comedi, vestibus indutus ac pallio exivi medio mense Decembri, & quidem,

nive

(i) Dissertat. Epistol. pag. 455.
cap. 7. pag. 158.

(k) Med. System. pract. Tom. IV. Sect. 1.

nive fatis copiosa cadente, amicum invisi. Dum autem, foco assidens, plus incalescerem, & candelis accensis, faciem aspicerent, monebant me, qui aderant, numerosas fatis papulas rubras in facie & collo apparere, uti & in manibus; atque inde concludebant, variolis me laborare: domum redii, & vocatus Medicus confirmavit Diagnosin, simulque objurgavit, quod nivali frigori imprudenter adeo me exposuissem. Interim morbum facile tuli, licet numerosas admodum variolas haberem, sed discretas; & absque ullo periculoso symptomate emersi feliciter. Plures similes casus novi; sed credo haec specimina sufficient, ad probandum, aëris frigus non tantum nocere, ac quidem creditur. Hinc nunquam dubitavi ad alium locum transferre, sed tecto bene corpore, hoc morbo correptos, si ob contagii metum illos tolerare nollent in domo, in qua laborare inceperant, & sanctè testari possum, me nunquam aliquid damni inde observasse.

§. 1395. **Q**uamvis enim in hoc morbo raro cogitetur de hac indicatione (1388.), & de hac methodo imprimis (1393. 1394.), casus tamen, ignaro morbi Medico, saepe dedit successus probantes talem artem.

Quando epidemicè grassantur Variolae, omnes Medici de hoc morbo cogitant, simulac aliquis, variolas nunquam passus, febre continua laborare incipit; & unusquisque tunc illam methodum medendi adhibet, quam utilissimam aestimat. Verum ubi sporadicus idem morbus in majoribus urbibus hinc inde unum alterumve aggreditur, quod saepe fit, dum aliis in locis contagium susceptum secum ferunt advenae, tunc saepe Medici, imprimis numerosa praxi obruti, de hoc morbo non cogitant, & tanquam febrim acutam inflammatoriam tractant. Candide fatetur in Epistola, quae ad §. 1393. habetur, sibi hoc accidisse *Celeberrimus Boerhaavius*, dum juvenem illum tractabat pessimis variolis confluentibus infectum. Cum enim perditissimum vitae genus, aestivis sub caloribus, facile febre acutae inflammatoriae ansam dare potuisset, in initio morbi non suspicabatur variolas, sed methodum antiphlogisticam animose adhibuit; nec poenituit hoc tentasse, dum erumpentes postea vidit variolas. Novi, pluribus idem contigisse, qui pessimè debacchabantur contra hanc methodum, & stupebant felicem curae eventum; indignabundi obmurmurabant, nunquam evasuros fuisse hos aegros, nisi in fatis fuisset, quod vitae terminus nondum adesset. Nec mutabant tamen ideo methodum curandi, sed strenue in calido regimine & usu alexipharmacorum pergebant, ut olim. *Ballonius* (1) de se ipso candidè fatetur sequentia: *Inmo inopinato venam secuimus, & medicamentum purgans dedimus, quibus die sequenti aut postridie apparerent Variolae,*

(1) Epidem. & Ephemer. Lib. I. constitut. 4^a. Tom. I. pag. 24.

Et melius multo habuerunt, quam quibus non ausi fuimus idem exhibere: sic parum probabile, quod dicitur, minus affatim erumpere pustulas, si corpus ante purgaveris. Dominus ab insula de summa difficultate deglutiendi (quae erat tantum morbillorum latentium soboles; nos autem nil tale suspicabamur) conquerebatur; insignis febris. Eluimus alvum clymate, venam metu synanches secuimus; sequenti die exanthemata apparent; Et brevi tamen convaluit. Summus ille Medicus mutabat opinionem, dum videbat, curam antiphlogisticam tam feliciter cedere in his morbis. A sollicita observatione illorum, quae in morbis juvant vel nocent, prima artis Medicae praecepta originem duxerunt, & certe ars iisdem adminiculis adhuc indiget, cum non omnia a priori deducere possimus in morbis. De hac re videri possunt illa, quae ad §. 602. 7. habentur, ubi de optima hac regula artis agitur. Sydenhamus, cujus candor & sagacitas in morborum indole inquirenda apud omnes in pretio sunt, semper attentus erat, an prodesset methodus medendi, quam sequebatur, an non: sic fatetur, se proprios in praxi errores ilico detexisse, dum novus morbus epidemicus ingruebat, & non minus feliciter correxisse.

Cum ergo methodus tractandi hunc morbum talibus remediis, quae inflammatoriis morbis conducunt, toties felicem eventum habuerit, merito commendanda videtur in primo hoc morbi stadio, ubi symptomata §. 1383. adsunt. Sic enim spes est, ut vel nullae, vel paucae admodum, papulae ad suppurationem perveniant; vel si contingat, ut pessima variolarum species omnem spem benignae resolutionis irritam reddat, conducet tamen, ut minori cum ferocia morbus decurrat, & pessima morbi symptomata, delirium, stupor, faucium angustia, calor urens &c., leniantur, sicque aeger tantis malis diutius resistere possit, vel & tandem feliciter emergere, uti pluribus & certissimis observationibus constitit.

§. 1396. **M**orbus hic ubi statum primum, quem Contagii voco, absolvit, secundum ingreditur, qui sic se habet: punctis parvis rubris, instar morsus pulicaris, cutis capitis primo & faciei, mox manuum & brachiorum, dein trunci, & inferiorum, inficitur; mox mitescunt symptomata (1383.); augentur omni hora, quoad magnitudinem & numerum, pustulae valde rubescentes; assiduo magis, magisque, elevantur; inflammantur; cutis tenditur; dolor; calor; impedita circulatio; impedita perspiratio; hinc humorum major ad interiora repulsus; febris; anxietas; dyspnoea; dolor faucium; angina; diarrhoea; dysenteria; mictus cruoris; haemoptoe; cutis inter pustulas liberae inflammatio rubra, dolens, calens; quae ubi duraverunt spatio 4, 5, vel 6, dierum, jam absolute suppuratae sunt, & in totidem parva apostemata conversae. Hunc Inflammationis decursum voco, usque in Abscessum; durat pro varietate Epidemici, temperiei, magnitudinis, regiminis, vario tempore,

plerumque quatuor, aut quinque diebus; ita, ut octavo, ab inchoamento, die suppuratio adsit; cruor tum valde inflammatus.

Ufu jam obtinuit apud Medicos, morbum hunc in tria stadia dividere: primum est a morbi initio usque ad papularum eruptionem; secundum a papularum eruptione incipit, & durat, donec papulae in abscessum abiverint; tuncque incipit ultimum morbi stadium, quod dicitur adesse, donec morbus hic desinat in mortem, sanitatem, vel alium morbum (vide §. 591). Magnam utilitatem habet illa hujus morbi divisio, cum & symptomata differant diversis his temporibus, & methodus medendi saepe mutationem requirat vario morbi tempore.

Morbi autem initium a primo aegritudinis sensu solet computari, qui plerumque solet esse horripilatio & rigor, sequente mox febre. Unde etiam a quibusdam status febrilis dicitur (*m*). Interim videtur satis apte status contagii vocari; quia est illud morbi tempus, quo contagium corpori applicatum redditur actuosum, & corporis sani functiones turbando morbum inducit, simulque sibi assimilat humorum antea sanorum partem; quae dum critica metastasi ad corporis externam superficiem deponitur, papulae excitantur, & incipit secundum morbi stadium, sive periodus, in qua tamen non semper febris adest.

Primum illud stadium, sive status contagii, brevius esse solet, ubi numerosissimae papulae prodeuntes confluunt inter se, longius, si minus numerosae, & a se mutuo distitae, sunt papulae; quae ideo discretiae vocari solent.

Secundum stadium morbi computatur ab illo tempore, dum incipiunt primae papulae apparere; tuncque imprimis certa morbi diagnosi habetur, cum in statu contagii semper adhuc aliquid dubii supersit; uti antea dictum fuit.

In facie plerumque omnium primo observantur parvae maculae, quandoque ipso initio tam exiguae; ut, teste *Sydenhamo* (*n*), tenuissimarum acicularum puncta tantum aequent magnitudine: paulo post fiunt latiores, fatisque similes maculis, quae pulicum morsus sequi solent; a quibus tamen distingui possunt, quod non habeant in medio sui centro stigma, per quod pulex proboscidem introduxit, ut sanguinem exfugeret. In facie autem & collo solent primo observari, quia hae partes conspectui maxime patent: sed in capillata capitis parte aequae cito ac in facie erumpere vidi in illis, qui rasum caput habebant: paulo post, & quandoque eodem fere tempore, in manibus aut brachiis sparsim papulae conspiciuntur: serius plerumque in trunco corporis; quem tamen saepe, si discretiae & mites fuerint Variolae, vel paucae admodum, vel nullae, papulae occupant. Ultimo solent apparere in artubus inferioribus.

Si-

(*m*) Lobb of the small Pox pag. 3.

(*n*) Sect. 3. cap. 2. pag. 163.

Simulac prodire incipiunt papulae, statim minuuntur symptomata, quae statum contagii comitabantur; imo quandoque penitus evanescunt, ita ut aeger pulchre valere sibi videatur, uti optime monuit *Sydenhamus* (o), & in me ipso expertus fui, posteaque in aliis pluribus vidi; imprimis, si nescii fuerint, papulas prodire, vel morbum non metuant; quod praecipue in junioribus obtinet: unde rusticorum pueri, si discretis laborent variolis, lecto statim exeunt, & vix domo se coerceri patiuntur. In adultis tamen, licet alacres admodum se sentiant, manet in sudores propensio, quamvis leviter tegantur, donec papulae jam maturitatem attigerint; tunc enim sponte sua sudores cessare solent. In adultis etiam, imprimis, si tenerae fuerint & mobiles in genere nervoso puellae, pusillanimitas ac morbi metus quandoque novas turbas excitant, in miti etiam morbo. Hinc hilari vultu Medicus talibus certam salutem, & venustae formae integritatem, promittere debet, ut animus erigatur. Pessima quaevis metuentem Medicum vidi, dum in formosa puella, erumpentibus variolis, videret anxietatem magnam, pulsus tremulum, angustiam faucium, pallorem in facie. Cum autem toto contagii stadio mitis morbus fuisset, & nova haec symptomata contigissent, dum in speculo faciem paucis numero maculis notatam vidisset, audacter certam salutem promisi, & de forma securam esse iussi, simulque in memoriam revocavi casum amicae, quae eodem morbo decubuerat, & de qua jam sanata merito poterat dici;

*Morborum pigmenta abeunt, faciesque renitet
Purior, & speculo laevior ipsa suo.*

Mox illae turbae compescebantur, & morbus reliquum decursum suum absolvit quam placidissime.

Papulae porro, quae prius maculae planae apparebant, incipiunt elevari, & successive novae similes in variis corporis locis occurrunt. Non enim simul & semel prodeunt omnes; nisi in pessima variolarum confluentium specie, ubi furibundo morbi impetu ingens copia materiae morbosae totam cutim externam, imo & interiora, denso agmine minimarum pustularum implet. Caeterum plerumque per triduum eruptio papularum pergit, praecipue in variolis discretis & benignis, in quibus eruptio quarta die incipit, nec ante septimum tota absolvitur, vel saltem rarius, uti optime notavit celebris auctor (p), qui voluit, *hac arte cautum esse, ut natura vim morbi, in partes sibi invicem continuatas divisam, facilius perferat & sustineat.* Verum quoque est, non omnes pustulas eodem tempore suppurari; nam illae, quae artus inferiores occupant, pure turgent, dum in facie Variolae jam exsiccatae decidunt. Interim & hoc frequenter observavi, quod, licet in facie serius quaedam papulae emerferint, tamen omnes, si discretae forent,

octa-

(o) Sect. 3. cap. 2. pag. 163.

(p) Nichols de anima Medica pag. 20. 21.

oétavo die pure maturo turgerent : idem in artubus inferioribus fit ; ut nempe ferius quidem maturentur quam in facie , sed tamen ibi omnes simul maturentur , licet quaedam ex illis tardius emerferint , quam aliae. Nec omnes eandem acquirunt magnitudinem : vidi enim saepius , inter magnas admodum discretas variolas intercurrere aliquot admodum parvas , attamen simili pure , & eodem tempore , impleri ac majores. Aliquoties observavi , haec minoris molis papulas longe ferius emerfisse , sexto vel septimo morbi die , attamen cum prioribus simul maturefcere , & exficcati. Fateor , non femper hoc contigiffe in illis aegris , quos tractandos habui. Optima tamen fidei autor (q) testatur , post primam papularum eruptionem femper fequi novam feptima die a febris invafione , fed eodem tempore maturefcere cum reliquis. An materies morbofa , dum diutius cum humoribus fanis per vafa fluxit , magis fubaéta , citius ad maturationem perducitur ? Videtur *Rhazes* tale quid obfervaffe , licet non videatur afferere , quod femper hoc fiat , fed tantum , ubi copia materiae morbofae adefl. Sic enim habet (r) : *Variolae duplicatae copiam materiae indicant : quod fi fint de genere fanabili , id falutem portendit , fi vero fint de genere lethali , interitum.*

Papulae illae fati cito augentur mole , & nifi refolvi poffit inflammatio per fomenta perpetua , ac bona remedia , de qua re ante jam dictum fuit , & §. 1399 adhuc agetur , mutantur fingulae in totidem parvos abfceffus circa oétavum diem. Verum antea ad §. 386 , ubi de inflammatione agebatur , dictum fuit , curam inflammationis per refolutionem tunc tantum fperari poffe , quando humores blandi funt , motus fedatus , & caufa obflruens non nimis folidata : adeoque , nifi morbus ex fua indole mitis fit , vel tempore flatus contagii per curam antiphlogiflicam fedatus fuerit nimius impetus , & canales mobiles , humoresque fati diluti , evaferint , non obtinebitur refolutio papularum inflammatarum , fed fequetur neceffario fuppuratione , & in pejori morbi conditione gangraena ; quam ars omni molimine conatur avertere , & procurare benignam fuppurationem , per quam vafa obflruéta una cum materie obflruente a vafis vivis apertis feperantur , & in pus convertuntur.

Sed dum hoc fit , augentur omnia fymptomata inflammationis , uti ad §. 387. dictum fuit , dolor nempe , calor , pulfus , febris &c. , imo inflammatio puftularum extenditur ad vicinum ambitum , ideoque , fi numerofae fuerint puftulae , tota cutis tenditur , dolet , calet , & libera circulatio per vafa cutanea impeditur , adeoque & perfpiratio , dum craffiores humores in vafa minora dilatata impinguntur , vel & majoribus vafis diftensis vicina minora comprimuntur.

Facile jam patet , enumerata in textu fymptomata tantum tunc locum habere , dum numerofae adfunt papulae. Si enim paucae tantum prodierint , exigua pars totius cutis inflammabitur , reliquum totum liberum erit , & abs-

(q) *Violante de Variol. & morbill. pag. 60. pag. 193.*

(r) *Mead de variol. & morbill.*

absque multa molestia sequens pustularum suppuratio decursum suum absolvet. Potest tamen contingere, ut & pustulae non numerosae multum molestiae adferant, si quaedam loca corporis occupaverint, quae suppurationem comitantia symptomata non adeo commode ferre possunt. Sic vidi, unicam papulam in praeputio infantis molestissimam fecisse phymosin, dum cellulosa tunica, miro modo inilata in hac parte, difficilem reddebat urinae exitum. Notum est, palpebras facillime in magnum tumorem attolli, & in hominibus etiam sanis post somnum tumere plus minusve. Si paucae papulae palpebras obsederint, vel & locum illum, ubi sub palpebra inferiori laxissima cutis est, dum suppurantur papulae, adeo tument palpebrae, ut nullo modo deduci queant, donec, finita suppuratione, & pustulis exsicari incipientibus, tumor ille subsideat. Inde autem saepe tristia mala sequuntur, imprimis in junioribus, qui, fricando palpebras, visus obstaculum removere nituntur, sicque irritationem augent, & faciunt saepe, ut inflammetur oculi bulbus, acres lacrymae inter palpebras clausas retineantur, mora acriores redditae rodant vicina, & quandoque immedicabilem caecitatem relinquunt, tota cornea penitus opaca reddita. Nunquam enim observare licuit, papulas occupasse tunicam adnatam, vel corneam, sed tantum palpebras, tam in superficie exteriori, quam interiori, quae tota rubet numerosissimis vasculis sanguineis, & inflammationem conceptam facile communicat oculi bulbo. Idem testatur *Celeberrimus Hofmannus* (s). Nisi igitur tementis mollissimis perpetuo tegantur palpebrae, & subinde tenui siphone aqua pura tepida injiciatur leniter inter palpebrarum commissuras, ut eluantur acres lacrymae, visus laesio, imo & caecitas, metuenda est. Similiter vidi, paucas papulas, sub callosa epidermide plantae pedis latentes, intolerabilem fecisse pruritus, qui vix levari poterat perpetua applicatione calidi decocti ex emollientissimis herbis parati: in aliis nihilominus observavi plurimas in eodem loco, absque ulla tere molestia. Quandoque & in aliis locis corporis molestus pruritus adest, dum prodierunt papulae (t), qui simili remedio lenitur.

Si jam illa symptomata, quae in cute externa apparent illo tempore, dum papulae inflammatae suppurantur, applicentur partibus internis, quae in hoc morbo similiter afficiuntur quandoque, uti §. 1403. dicetur, patebit ratio summi periculi in hoc morbo, & diversissimorum symptomatum, quae quandoque occurrunt, & diversam Prognosin faciunt. Singulorum viscerum mala investigare, quae sequuntur, si variolis obfideantur, & operosum valde foret, & forte non adeo utile, cum de inflammatoriis viscerum morbis antea actum fuerit. Unicum specimen sufficiet, quod reliquis omnibus facile applicari poterit.

In statu contagii, si valida febris fuerit, frequenter delirant aegri, neque

ta.

(s) Med. rat. systemat. Tom. IV. Sect. 1. cap. 7. pag. 165. (t) Lobb of the Small Pox pag. 134.

tamen periti Medici semper pro funesto omine illud delirium habent. Verum si, erumpentibus papulis, dum reliqua symptomata minuuntur, vel cessant, delirium maneat, aut, sedatum, redeat ferocius, dum papulae in cute conspicuae inflammantur magis & ad suppurationem vergunt, tunc justus metus est, meninges cerebri simili modo affici, ac fit in cute externa; id est, inflammari; & metuendas hic esse omnes inflammationis sequelas, toties lethales in hoc loco, de quibus §. 775. in historia *Phrenitidis* dictum fuit. Adeo mali ominis notam ferox delirium, si post variolarum exitum supervenerit, habuit *Celeberrimus Freind* (u), ut testetur, se fere neminem adhuc vidisse, qui, hoc periculo conflictatus, ad sanitatem pervenerit. Simul (w) ibi casum recenset hominis, qui, variolis discretis laborans, nec admodum numerosis, quarto post eruptionem die insomnis cepit aliena loqui; sequebanturque postea perpetua garrulitas, oculi scintillantes, perpetuo rotati, sanguineis vasis tumentibus suffusi, somnus nullus, tremores, mors: febris tamen levis tantum aderat, & Variolae fatis laudabiliter se habere videbantur. Aperto capite, cerebri vasa adeo sanguine referta apparuerunt, ut jamjam rumpenda viderentur. Verum, quarto post eruptionem die, omnes papulae, & vicina cutis, maxime inflammatae sunt; unde, si similes in meningibus cerebri fuerint, tunc omnia symptomata phrenitidis sequi debent. Similia habet *Hillary* (x); qui & monuit, quod in tali casu pupillam aegri inspicienti Medico fundus oculi rubro flammeo colore rutilus appareat; quod pro pessimo pariter omine habuit.

Ubi mihi tales casus in praxi contigerunt, audacter adhibui omnia, quae §. 781. in cura phrenitidis laudantur, & laetus recordor, me plures servasse, de quibus vix non desperabatur. In Epistola *Celeberrimi Boerhaavii*, quae habetur ad §. 1393, recensentur bini casus, qui docent, quantum boni a tali cura sperare liceat. Delirium ergo in variolis oritur ab impetu febrili nimio, calore intenso, rarefactione sanguinis, impletione nimia vasorum sanguineorum, & tunc, sedato impetu febrili, depletis vasis, minuto calore nimio, solet feliciter cedere, imo plerumque, eruptionis tempore, dum omnia symptomata decrescunt, & delirium sedatur. Verum, ubi tempore eruptionis non cessat, vel redit, & ferocius redditur, illo tempore, dum papulae in cute externa maxime inflammantur & suppurationi proximae sunt, tunc metus est, meninges cerebri papulis obsideri, praecipue, si discretas, nec numerosas adeo, Variolae in cute externa appareant; quae ergo ex sua indole non possent gravia symptomata producere. Quas binas delirii in hoc morbo species optime distinxit *Lobb* (y). Nec videtur improbabile, si paucae tantum numero papulae meninges obsederint, delirium, coma vigil, & alia terrificamala, adeste quidem toto tempore, dum in-

flam.

((u) Ad Richard. Mead de quibusd. Variol. gener. epist. 2. pag. 18. (w) Ibid. pag. 10. & seq. (x) Essay on the Small Pox pag. 85. (y) Of the Small pox pag. 56.

flammantur & suppurantur papulae; verum dum, suppuratione jam perfecta, caeterae exarescunt Variolae, omnia sedari denuo, & resorpto paucarum illarum papularum pure, evadere posse aegros postea; cum paucae Variolae non adeo magnam, ea ratione, laesionem in meningibus cerebri relinquunt. Talis casus apud eundem auctorem legitur (z), ubi in adulta muliere, discretis variolis laborante, delirium eruptionis tempore incepit, & duravit ad finem morbi; a quo feliciter evasit, licet nec remedia fere admiserit, neque multum nutrimenti. Notandum tamen, quod tertio die morbi menstrua prodierint, & sequentibus diebus commode fluxerint: hoc enim prodesse potuit multum, minuendo vasorum plenitudinem, & avertendo impetum a capite. Interim omnes facile credent, delirium in stadio eruptionis, si non possit tribui febris impetui, aut nimiae rarefactioni humorum, periculosum valde esse. Unde & Baglivus (a), simile malum metuens, dixit: *Si circa quartum, cum jamjam erumpunt, caput impetunt, cum magno calore, anxietate, motibus tendinum subsultoriis &c., statim impero cucurbitulas scarificatas scapulis, & momento fere, facta quasi furentis sanguinis revulsione, omnia praedicta symptomata velut in ovo suffocantur, & paulo post feliciter erumpunt Variolae, ut saepius vidimus.*

Verum, praeter illa mala, quae fiunt, dum papulae inflammatae has illasve partes corporis internas occupant, sicque varias functiones laedere possunt, oriuntur & alia symptomata, si numerosae papulae cutim externam occupaverint: inflammatur enim tunc universa fere cutis, & inde humorum major fit ad interiora repulsio. Imprimis molesta satis mala fiunt, si tota facies & capitis cutis papulis numerosissimis obsideatur: innumeramque ramuli arteriosi carotidis externae tunc impervii fiunt, hinc reliquis adhuc pervii tanto plus urgentur, uti etiam carotidis internae rami per encephalon dispersi. Hinc saepe tumet interna narium membrana, & illa, quae os internum faucesque vestit, & magna copia liquidi, quandoque satis tenacis, exit. Unde in confluentibus variolis Sydenhamus (b) notavit, quod salivatio nonnunquam sub primum eruptionis tempus se prodat, nonnunquam non nisi postridie, biduove praeterlapso. Infantibus, simili morbo correptis, diarrhoea contingere solet; forte a deglutita saliva copiosa & acriori. Partem enim materiae morbosae tali modo evacuari voluerunt celebres auctores; si nempe tam copiosa sit, ut papularum eruptione exhauriri integre nequeat. Sic Mortonus (c) voluit, salivationem jure merito habendam esse *Symptoma veneni per glandulas cutis ex parte tantum protrusi*. Hinc alio in loco dixit (d); *Ptyalismus, eruptionem comitans, malus est, quia venenum per regiam viam non satis eliminari significat*. Hoc quidem observata docent, salivationem adesse tantum in Variolis peioris notae, adeoque damna-

ri

(z) Of the Small pox pag. 254. & seq. (a) Prax. Med. Lib. I. pag. 61.
 (b) Sect. 3. cap. 2. pag. 169. (c) Pyretolog. cap. 8. pag. 71. (d) Ibidem
 pag. 76.

ri posse tanquam signum; verum tamen videtur illa salivatio utilis esse in talibus Variolis, cum ab ejus suppressione omnia mala augeantur, uti postea patebit. Certe *Baglivus*, regulas practicas colligens ex probatissimis auctoribus, & ex propriis observationibus, non dubitavit ponere sequentia (*); *Qui in variolis maxime sputant, raro moriuntur, nullumque in variolis sputatorem vidi mortuum.* An autem pars materiae morbosae per salivationem, vel diarrhoeam, sic eliminetur de corpore, noluit definire *Sydenhamus* (e), cum fateatur, se historiam morbi tantum scribere, non solvere problemata. Neque tamen improbabilis videtur haec opinio: certitudinem dare posset, si Variolarum insitio, per fila tali saliva imbuta, tentaretur: sed forte inhumanum videretur, contagium, ex confluentibus variolis decumbente homine sumtum, sano corpori applicare, antequam omnino certum sit, morbi virulentiam pendere ab aegrotantis idiosyncrasia, vel methodo perversa medendi, aut utrisque his simul concurrentibus; contagium autem semper ejusdem indolis esse in omnibus.

Raro contingit, faciem numerosis Variolis obsideri, quin etiam adsint in naribus internis, ore, faucibus, papulae manifestae; quae inflammatae stimulo irritante copiosam salivae viscidae mucosae excretionem facere possunt. Notum est, quantam copiam salivae & mucii excreant quotidie anginosi. Interim certum est, externa cute faciei tota inflammata, magis urgeri vasa libera & dilatari, adeoque majorem copiam humorum fecerni & excerni debere. Antea ad §. 988, ubi de aphthis agebatur, notatum fuit, vasorum oscula per crustas aphthosae dum diu occlusa fuerint, sic dilatari ramos secretorios, ut, crustis his deciduis, ingens & perpetuus salivae fluxus sequatur, qui quandoque fere exhaurit aegros, a praegresso gravi morbo jam debiles. Certe, quandoque similis nimia dilatatio vasorum hic observatur, facitque, ut salivatio post morbum supersit, quae tamen moderate adstringentibus tuto tunc suppressi potest; quod morbi tempore tutum non est. Dolebat *Mortonus* (f), nobilem virginem vigesima prima morbi die perire, nimia salivatione exhaustam, absque febre vel delirio, sed animi deliquis tentatam frequenter: nec fas erat suppressere hunc ptyalismum, cum ilico suffocationis periculum adesset, si cessaret.

Quandoque numerosissimae sunt Variolae in cute capillata capitis, & capillis densis tectae, vix apparent: tunc observavi deliria satis valida, & capitis intensos dolores. In octenni puella vidi febrim validam, delirium, coma somnolentum, in statu contagii; post sanguinis missionem, clysmata, pediluvia, epispastica, remedia antiphlogistica, animose adhibita, quarto die inceperunt prodire Variolae, discretae, nec adeo numerosae, sed parvae. Licet autem febris, calor intensus, & reliqua symptomata, multum minuerentur, simulac papulae prodire incipiebant, mansit tamen delirium, &

(*) *Prax. Med. Lib. I. pag. 62.*
retolog. cap. 11. pag. 191.

(e) *Section. 3. cap. 2. pag. 169.*

(f) *Py-*

& intensus capitis dolor : circa finem quintae diei delirium cessavit penitus, sed capitis dolor persistit usque ad finem morbi ; a quo feliciter evasit. Cum autem, pustulis in facie exsiccatis, mater capillos pectere vellet, invenit, numerosissimas variolas cutim capillatam obsedisse, licet in facie, & reliquis partibus corporis, non admodum numerosae fuissent.

Dum, cute inflammata, vasa cutanea impervia fiunt, ab humorum ad interiora repulso quandoque diarrhoea nascitur, vel &, acrioribus humoribus, aut abrafo muco intestinorum, dysenteria. At, cum morbi materies versus cutim externam soleat deponi in hoc morbo, plures Medici pessima quaeque praevidebant, si alvus tantum laxior foret, quocumque morbi tempore ; hinc diarrhoeam, si nasceretur, statim adstringentibus coercere tentabant. Re vera, a frigore externo imprudenter admissio, aut insigni diaetae vitio, natam diarrhoeam nocere in hoc morbo, nemo dubitat : sed caeteroquin non videtur adeo metuenda esse. Profuisse illam in statu contagii, antea ad §. 1382. patuit, & in reliquo morbi decursu non nocere, si modum non excesserit, ad §. 1394. dictum fuit : Quin imo artificialis diarrhoea levavit morbum, imprimis si delirium, coma, & alia caput affectum indicantia symptomata, adfuerint, uti pariter ante notatum est. In confluentibus variolis diarrhoeam prodesse junioribus, observavit *Sydenhamus* (g) ; & ideo a paregoricorum usu abstinebat in hac aetate, ne diarrhoea sisteretur ; cum hoc sine magno aegri discrimine fieri non possit (h). Ubi autem, ob frigus imprudenter admissum, vel evacuationes intempestivas, diarrhoea nascebatur, cum subsidentia pustularum, tunc cardiaca dabat una cum opiatis. Caute pariter in compescenda diarrhoea procedendum esse monuit *Violante* (i), & videtur illam imprimis metuiffe in pueris quatuor vel quinque annorum ; ubi nempe circa decimam quartam morbi diem accidit ; quia quandoque diuturna fit & sanguinolenta, vel in veram dysenteriam commutatur : non utebatur hic adstringentibus, sed rhabarbaro conabatur expellere acre ex intestinis, dum simul erosa ab acribus loca clysmatibus, ex lacte & sebo cervino paratis, similibusque, demulcere tentabat (k).

Verum in eodem hoc morbi stadio haemorrhagiae fiunt, & quidem diverso effectu. Illa, quae per nares fit, frequenter in omnibus morbis acutis observatur, & salubris esse solet : unde monet *Galenus* (vide §. 741.), haemorrhagiae nomen, si simpliciter occurrat apud *Hippocratem*, semper designare illam, quae per nares fit, sanguinis eruptionem. Quantum boni sperare liceat a narium haemorrhagia in morbis acutis inflammatoriis, in illorum historia dictum fuit saepius. In statu contagii utilem esse narium haemorrhagiam, omnes fere Medici, consensu unanimi, testantur : verum, ubi jam papulae eruperunt, quidam aliquid sinistri inde metuunt, imprimis,

(g) Sect. 3. cap. 2. pag. 190.
Morbill. pag. 113. 106.

(h) Ibidem pag. 192.
(k) Ibidem pag. 114.

(i) De Variol. &

mis, dum vident, papulas pallefcere non tantum, fed & quandoque integre evanefcere; inde enim metuunt materiae morbofae retropulfionem verfus interiora, & funeftum morbi exitum. Ego bona fide testari poffum, me nunquam aliquid damni obfervaffe a narium haemorrhagia in fecundo hoc variolarum ftadio, fed e contra multum boni. Eruptione facta, & papulis elevari jam incipientibus, fi narium haemorrhagia fupervenerit, rem in vado effe, monuit *Violante* (1). Metuebat tantum ab enormi nimis fanguinis fluxu, & tunc fanguinis miffionem ac paregorica fuadebat: neque tamen profufam admodum narium haemorrhagiam nocuiffe femper obfervaverat, quin imo morbum in ipsis incunabulis quandoque fic exftingui. Monet enim fequentia: *Si vero, ratione enormis haemorrhagiae, Variolae jam eruptae difsipentur, evanefcant, e confpectu fe auferant, & febris caeteraque fymptomata pariter abeant, nihil timendum; naturam enim morbofam materiam hacce via eieciffe compertum eft.* Similiter falutarem eventum habuit narium haemorrhagia, dum per infitionem Variolae excitatae jam prodierant (m).

Neque obfervavi unquam, menftruum fluxum nocuiffe hoc morbo decumbentibus; licet ipfo eruptionis tempore contingeret; non impediabatur eruptio inde ullo modo. Ubi autem ante tempus confuetae periodi erumpit, tunc obfervavit *Diemberbroeckius* (n), funeftum fuiffe morbi exitum. Interim dubium videtur, an menftruo fluxui hoc adfcribi debeat. Sic enim dicit: *Idque in hoc morbo etiam alias multoties a nobis obfervatum, cum valida fit fanguinis ebullitio, & copiofiffimae Variolae profiliunt, sine febris & fymptomatum imminutione, tunc peffimum, imo lethale, fignum effe, fi menftrua extra periodi tempus erumpant.* Verum omnes Medici pro peffimo figno habent, fi, erumpentibus papulis, fymptomata non minuantur, adeoque jam mala Prognofis aderat, licet menftrua non prodiiffent: praeterea in ipfo cafu, quem describit, lethalia figna jam aderant, & gravis error in metho- do medendi commiffus: Plethorica enim & fortis virgo viginti trium annorum theriacam fumferat cum vino; unde fudor copiofus prodiit, & fimul copiofiffimae eruperunt Variolae: febris autem, & anxietas, non modo non imminutae, fed graviores factae, fuerunt: fimul aderat tanta virium proftratio, ut, praeter lapides cancrorum, pauxillum decocti hordei, & gratum julebum, nihil aufus fuerit dare *Diemberbroeckius*. Unde patet, lethalem morbi exitum non adeo adfcribendum effe menftruis ante confuetam periodum fluentibus. Videtur tamen inde & fufpecta habuiffe menftrua in hoc morbo debito tempore prodeuntia; licet generalis regula practica fit, tanto melius fperari poffe de morbi exitu, quanto plurium functionum integritas fuperfit. Quando per infitionem Variolae excitantur, folent plerumque hoc facere tali tempore, ut totus morbus finiatur, antequam menftrua proditura fint denuo; & quidem merito; quia quibusdam circa hoc tempus do-
lo-

(1) De Variolis & Morbill. pag. 114. & 115. (m) Academ. de Chirurg. Tom. II. pag. 560. (n) De Variol. & Morbill. pag. 296.

lores capitis, lumborum, & aliae molestiae, oriri solent, quae ipsius morbi taedium augere possent. Contigit tamen quibusdam, ut post infertionem, papulis jam praesentibus, ante consuetum tempus menstrua prodierint, absque ullo damno (o). Sed & in variolis, naturali modo venientibus, saepe vidit menstrua primis morbi diebus prodire *Violante* (p), atque ad maturationis tempus usque durare; & quidem absque damno; si caeteroquin bona medendi methodus adhibeatur, & naturali modo pergat menstruatio, neque in uteri haemorrhagiam degeneret. Quin imo, nec abortum, nec partum naturalem, multum timuit variolarum tempore, modo uteri haemorrhagia, & lochiorum fluxus, placide, ordinate, ac naturaliter, procedant, absque defectu, vel excessu. Vidit, plures feliciter evasisse; fateatur tamen, variolas non adeo magnas & elevatas fuisse, quam solent aliter, & citius in crustas abivisse.

De fluxu menstruo in variolis similiter sentit *Celeberrimus Mead* (q), dicens: *Sive consueto naturae tempore, sive effervescente ultra modum sanguine extra ordinem, emanet, utroque casu levamen magis quam periculum adfert.* Imo observavit, sanguinem per uterum exivisse toto morbi tempore, absque virium jactura, aut aegrae incommodo. Abortum tamen, & partum naturalem, in hujus morbi decursu non leviter metuit; licet quandam viderit justo tempore edidisse puerum, qui una cum matre superstes fuit; sed *eventu non minus raro, quam felici* (r). Curavi foeminam, quae quarto mense gravida incepit variolis laborare; dolor aderat intensus capitis, lumborum, femorum, abdominis: Variolae tertio die prodibant discretae, non nimis numerosae quidem, sed planae, & sessiles. Nona die morbi salivatio copiosa, & admodum molesta aegrae, incepit: sequenti die aphthae fauces ac os internum ceperunt occupare, & quidem adeo densae in pharynge, ut deglutitionem impedirent: sequebatur per triduum diarrhoea valida: salivatio durabat usque ad diem vigesimum. Sanguis de utero incepit fluere vigesimo secundo die; cessabat die sequenti; redibat vigesimo quarto; sedabatur denuo. Convaluit tamen, & debito tempore sanum satisque robustum foetum peperit, licet ipsa tenella foret. Sed raris casibus felicem hanc curam adnumero, probe gnarus, quod plures viderim gravidas, quae, variolis correptae, abortiverunt, & perierunt. Hinc facile accedo sententiae clarorum Virorum (s), qui ingens periculum imminere gravidis credunt, si Variolis corripiantur.

Verum ante recensitae haemorrhagiae, minuendo impetum & copiam humorum per arterias & venas majores motorum, calorem ac febrim minuunt, & pleraque morbi symptomata leniunt; hinc minime formidolosae a Medicis habentur. Antea autem ad §. 1384. monitum fuit, quandoque in hoc

(o) Acad. de Chirurg. Tom. II. pag. 560.

(p) De Variol. & Morbill. pag.

52. 53.

(q) De Variol. & Morb. pag. 68.

(r) Ibid. pag. 62. 63.

(s) Hofm. Med. System. Tom. IV. pag. 159. Manningham art. obstet. Compend. pag. 82.

hoc morbo sanguinem non acquirere densitatem inflammatoriam, sed potius solvi, & solutum quaquaversus exire e vasis; unde pessimae Haemorrhagiae, & quidem plerumque lethali cum eventu, semper summo cum periculo. Simul tunc dictum fuit de signis, quibus pessimae tales Variolae cognoscuntur; quae quandoque, numero etiam si paucae, tantam perniciem adferunt. Facile patet, si, soluto per contagium venenatum sanguine, per nares vel per uterum cruor affatim exeat, nil boni inde sperandum esse. Tales variolas *Sanguineas* vocavit Celeberrimus *Mead* (*t*); in quibus cruor, sub cute effusus, maculas nigras, ferale omen, facit, vel per omnes meatus corporis profluit. Unde merito comparavit cum illis horrendis malis, quae in demorsis ab Haemorrhoidae, serpente Africano venenatissimo, observantur, & a *Lucano* (*u*) tam exacte describuntur. Sanguinem ex sinistro oculo, mirum statim tumente, vidit manasse in puero, quinto morbi die mortuo, *Hofmannus* (*w*). In aliis ex ipsis papulis stillantem sanguinem observavit (*x*). Per vomitum, per urinam, per alvum, exivisse sanguinem, docent illa, quae ad §. 1384. habentur.

Cum autem vasa fecernentia urinam in renibus talis sint diametri, ut, parum dilatata si fuerint, vel sanguis magis solutus, illum satis facile dimittant, uti observatis practicis numerosis constat, & antea ad §. 994. dictum fuit, hinc, in tali dissolutione sanguinis, mictus cruentus observatur, & merito pro malo signo habetur, imo a quibusdam damnatur tanquam fere semper lethalis (*y*). Quosdam salvos evasisse vidit *Mead* (*z*), licet sanguis magna copia, simul cum pustulis erumpentibus, per urinae vias fluxisset: monet tamen, omnes illos, qui evadebant, sub finem morbi aliquid grave passos fuisse; furunculos nempe frequentes, tumores glandularum subaxillarium, vel parotidum, aegre suppurandos, ulcera gangraenosa tonsillarum, difficillimae curationis. *Sydenhamus* (*a*) maculas purpureas, & mictum cruentum, adscribebat quidem *laxatae sanguinis compagi*; sed per inflammationis vim hoc fieri volebat; cum tamen, ut vera fateamur, spissitudo sanguinis in inflammatione merito accusetur, non sanguinis dissolutio. Quamvis autem *omnem spem salutis reponat in paucitate exanthematum, & discrimen in eorum multitudine, ut, prout plura vel pauciora sint haec, aut moriatur, aut vivat, aeger*, tamen fatetur, mictum cruentum, & maculas purpureas, quandoque contingere, vel nullis, vel paucissimis, pustulis apparentibus; sed credit hoc fieri, quia aeger tunc perit ante plenam eruptionem. Certum quidem est, ingentem variolarum numerum facere magnum periculum tempore suppurationis; sed patuit ex pluribus observationibus antea memo-

(*t*) De Variol. & Morbill. pag. 27.

(*u*) Lib. IX.

(*w*) Med. rat. system.

Tom. IV. pag. 165.

(*x*) Ibidem pag. 167.

(*y*) Sydenham. sect. 3.

cap. 2. pag. 173. & Dissertat. Epistol. pag. 443. Drelincurt. pag. 660. Huxham

on fevers pag. 151. 152. Diemerbroeck de Variol. & Morbill. pag. 291. (*z*) De

Variol. & Morbill. pag. 46.

(*a*) Sect. 3. cap. 2. pag. 173. Dissertat. E-

pist. pag. 442. 443.

moratis, quandoque summum etiam discrimen adesse, licet paucae numero Variolae sint, si funesta illa sanguinis dissolutio metuendas haemorrhagias produxerit. Majus adhuc periculum imminere, si de pulmone exiens sanguis haemoptoën excitaverit, nemo dubitat; unde illam, si violenta fuerit, pro absolute lethali habuit *Sydenhamus*. (b).

Valida tunc tentanda esse remedia, sponte patet, ut metuenda illa sanguinis dissolutio tollatur. *Mead*. (c) usus fuit cortice Peruviano, alumine, & praecipue spiritu vel oleo vitrioli potui communi assidue instillato, dum simul tincturae rosarum rubrarum, quae cum oleo vitrioli parari solet, aliquot cochlearia identidem propinabat; & testatur, nonnullos se servasse hac methodo: sed & experimento didicit, licet mictus cruentus adesset, vesicatoriorum usum satis tutum esse, si delirium illa posceret. Videmus pariter, *Sydenhamum* (d) suasisse liberalem usum spiritus vitrioli potui tenuiori permitti, etiam usque ad plenam pustularum eruptionem, ubi haec mala metuenda erant: imo, ubi jam aderant, praeter spiritum vitrioli commendat & talia, a quibus sanguinis nimis soluti incrassationem sperabat, *terram Lemniam, bolum armenam, lap. haematit., sang. draconis &c.* (e).

Papulae variolosae, dum morbus ritè procedit, magis magisque elevantur, & inflammantur; tunc apex illarum albescere incipit, basi adhuc manente rubra, & simul illa rubedo basis per cutim vicinam extenditur: unde, si numerosae fuerint Variolae, tota cutis, inter papulas media, inflammatur, & colore florido, Rosarum Damascenarum aemulo, perfunditur (f). Molestum quidem inde calorem, & dolentem tensionem, in cute percipiunt aegri; sed bonum tamen omen dat illa cutis rubedo: unde dixit *Sydenhamus* (g); *Quo mitiores sunt Variolae & genuinae magis, eo etiam magis tum ipsae pustulae, tum & cutis, in earundem interstitiis, dictum colorem ad vivum exprimunt.* Ubi autem in pejus vergit morbus, tunc pallere incipiunt interstitia, uti postea ad §. 1398. dicetur. Si vero paucae numero, & distant a se invicem, fuerint Variolae, tunc cutis intermedia non rubet, sed singularum pustularum basis limbo circulari rubicundo cingitur: Durat haec cutis rubedo, & tensio, quam semper tumor aliquis, major vel minor, comitatur, donec singulae papulae in apostemata conversae fuerint; hoc enim facto, rubedo cutis minuitur, tumor subsidet, & molestiae, quae inde natae fuerant, minuuntur. Si numerosae fuerint in facie, ingens tumor fit, palpebrae imprimis inflantur, nec deduci possunt, labia quandoque miro modo intumescunt. Unde facile intelligitur, quanta mala metuenda sint, dum Variolae, fauces internas obsidentes, hoc morbi tempore faciunt tumere vicinas partes. Impossibilis hinc quandoque redditur deglutitio, ac suffocationis imminet periculum. Sed & inde patet, regularem puris generationem hic fieri post inflammationem non

re-

(b) Dissertat. Epistol. pag. 197. (c) De Variol. & Morbill. pag. 45. (d) Dissertat. Epistol. pag. 463. (e) De febre putrida variol. &c. pag. 697. 698. (f) Sydenham. sect. 3. cap. 2. pag. 164. (g) Ibidem.

resolutam; nam quadrat omnino Hippocratis axioma, quod ad §. 387. habetur: *Circa puris generationes dolores & febres magis accidunt, quam pure facto.* Simulac enim papulae in abscessum versaer sunt, symptomata omnia, quae ab inflammatione pendebant, minuuntur.

Hoc vocatur secundum variolarum stadium; quod incipit ab eruptione papularum, & finitur, dum suppuratae sunt. Uti vero stadium contagii non eodem temporis spatio durat in omnibus aegris, sic & idem obtinet in secundo hoc stadio. Quandoque enim Epidemice regnant Variolae mites & benignae, quae cito suppurantur, arescunt, & decidunt: aliquando contrarium omnino obtinet, dum pejor species adest: si enim confluant Variolae parvae & numerosae, tunc facies tumet ac inflammatur longe citius quam in discretis & benignis; sed suppuratio diutius protrahitur. Quantam autem varietatem ipsa temperies aegrorum & varium regimen inducere possit huic morbo, antea ad §. 1381. & 1385. dictum fuit. In discretis variolis octavo die, ab ipso morbi initio, suppuratio adesse solet, quem diem inde tanquam molestissimum, & magis periculosum, consideravit *Sydenhamus (b)*. Unde etiam apud vulgum haec opinio percrebuit, in vado aegrum esse, si nonum morbi diem attigerit; quod, licet in discretis & benignis variolis satis respondeat observatis, in confluentibus tamen falleret, ubi fatalis morbi exitus longe diutius timendus est, uti postea patebit.

Morbum hunc inflammatorium esse, antea §. 1384. 1386. 1387. satis probatum est; simul tunc dictum fuit de malignis variolis, quae non videntur inflammatoriam spissitudinem inducere sanguini. Verum, cum illae rarius occurrant, videtur merito statui, cruorem eo magis inflammari, quo diutius morbus duraverit; adeoque in hoc morbi stadio, ac imprimis circa ejus finem, cruor erit valde inflammatus; quod & apparuit, ubi urgentia admodum symptomata postulabant sanguinis missionem; tunc enim cruor emissus adeo spissam crustam lardaceam habebat, ac in validissima pleuritide: ophthalmiae, anginae, rheumatismi, & alii morbi inflammatorii, variolis succedentes, idem testantur (*i*).

§. 1397. **S**i morbus contagii ingens (1383 ad 1386,), pustulae multae, sibi mutuo proximae, ac quasi implicitae, inflammationis omnia signa magna, temperies salina oleosa, vigor aetatis, vita praegressa lautissima, remedia & regimen velocitatem multum augmenta, aestas fervidissima, fuerint, tum ad finem inflammationis vesiculae lymphae rubellae distentae adsunt, gangraenosae indolis indices (427. N°. 5.); hinc cutis circulationi, & exhalationi, inepta; inde humorum in interiora repulsus; inde salivatio ingens; tumor magnus manuum, pedumque.

Sympto-

(b) Sydenham. Ibidem pag. 171. (i) Huxham an Essay on fevers &c. pag. 158.

Symptomata, quae statum contagii comitari solent, §. 1383. enumerata sunt; quae si valida admodum fuerint, tunc secundo die aliquando, saepius tertio, papulae prodeunt, sed longe alia specie, quam ubi mitior morbus fuit. Optimè notavit Sydenhamus (*k*), quod, nunc erysipelatis ritu, nunc morbillorum, erumpant, a quibus nonnisi a Medico in his morbis versatissimo distinguuntur, saltem quoad faciem externam. Non semel vidi, pro morbillis habitas fuisse pessimas variolas, dum prodibant, a Medicis; imprimis, si bini hi morbi eodem tempore grassarentur; quod aliquando contingit. Praecipue autem in facie tales apparent; nam papulae, quae manus & pedes occupant, semper fere majores sunt, & facile distinguuntur a morbillis; dum in facie minutissimarum arenularum molem vix superant, numerosissimaeque & sibi contiguae apparent non tantum, sed quasi implicatae; unde tota facies aequali quasi rubore perfunditur, & statim tumere incipit. Præcedente morbo non apparent tunc in facie papulae distinctae, sed unica continua crusta omnia teguntur, omnibus pustulis confluentibus inter se; unde & nomen *confluentium variolarum* acceperunt; cum *discretæ* vocentur, ubi inter pustulas sibi vicinas intervallum observatur.

Inde videtur contigisse, ut, dum Angliae Regina pessimis correpta fuisset variolis, in diversam sententiam abiverint Medici; quidam enim variolas, alii morbillos, prodire affirmabant. Harris (*l*) judicabat, binorum horum morborum vires simul unitas esse, seque hoc plus semel observasse affirmabat. Agnoscebat tamen, a nemine literis consignatum, neque ab alio Medico forsan prius observatum, fuisse. At, si considerentur omnia, quae in hoc morbo contigerunt, apparebit satis evidenter, variolarum confluentium pessimam speciem imposuisse, dum prodibant papulae. Ex consilio enim Loweri, tum jam defuncti, solebat Regina Theriacam Andromachi sumere, & quidem haud parce, ad sudores ciendos, simulac male se valere perciperet. Vespere igitur, prima morbi die, sumsit theriacam; & cum nullus sudor sequeretur, sequenti mane duplicem copiam addidit, antequam Medicos advocaret; tertia die exanthemata apparuerunt, de quibus dubitabant Medici, an Morbilli, an Variolae, forent; quarta die in facie & toto corpore, sub propria & distincta forma, se ostenderunt Variolae (*m*); sexta die Erysipelas, rosa dicta, totam faciem intumescere fecerat, pustulis prioribus locum cedentibus (sed certe confluentes pessimae talem speciem referunt, uti optime notavit Sydenhamus); successerunt petechiae, haemoptysis, mictus sanguineus, feralia pessimarum variolarum symptomata; & octava die periit.

Credo, quod cuivis legenti descriptionem fatalis hujus morbi appareat, Celeberrimum auctorem parum detorsisse morbi symptomata ad suam hypothesein de variolarum & morbillorum simultaneo concursu. Hoc usum habere potuit ad excusandam Medicorum cespitationem in Diagnosi morbi, sed non videtur inde probari rei ipsius veritas.

Apud

(*k*) Sect. 3 cap. 2. pag. 166.

(*l*) Observat. de morb. aliquot. gravior. pag. 15.

(*m*) Ibidem pag. 16.

Apud *Diemerbroeckium* (n) habetur casus, ubi credidit, morbillos & variolas eodem tempore occupasse. Verum, si tota historia attente consideretur, admodum probabile videtur, exanthemata miliaria inter variolarum interstitia apparuisse, non morbillos. Nam in juvene forti morbus incepit cum pulsu crebro, parvo, & inaequali, magna anxietate, sopore &c., quae symptomata malignitatem morbi satis indicabant. Licet Variolae maxima copia undique erupissent, febris & anxietas permanserunt: die septimo morbi toto corpore inter variolas exanthemata apparuerunt, simulque febris & reliqua symptomata mitiora evaserunt. Notum autem est, morbillis erumpentibus, symptomata non cessare, vel insigniter minui, ut in variolis fit; sed febrim magis intendi, uti *Sydenhamus* (o) optimè notavit. Si ergo & Variolae & Morbilli adfuissent simul in hoc juvene, febris debuisset auctior fuisse, morbillorum causa, non mitior. Praeterea observata docent, septimo variolarum die, imprimis si pejoribus symptomatibus stipatus morbus fuerit, exanthemata miliaria saepe his jungi; uti & plurimis aliis morbis.

Sane, si unquam morbilli variolas comitari debuissent, hoc factum fuisset in illo casu, de quo §. 1382. mentio facta est, ubi, contagio varioloso per insitionem corpori applicato, septimo die febris nata fuit, & morbilli prodierunt, absque variolis; atque post morbillos, nova febre accensa, Variolae eruperunt, solitum suum decursum feliciter absolventes. Haec mihi magnam suspicionem fecerunt, Egregios caeteroquin viros in Diagnosi morbi hallucinatos fuisse. *Freind* (p), qui similia viderat, cautius nominavit *papulas rubras, morbillorum instar, fere intra cutim haerentes: aliquae tamen ita exstabant, ut tuberculi alicujus speciem referrent.* Videntur & haec exanthemata miliaria rubra fuisse; quod tanto probabilius videtur, quia & miliaria alba lymphata turgida vidit, uti & exsucca illa ac arida, quae quandoque observantur. Dicit enim (q): *Nonnunquam pustulis, tum verrucosis, tum crystallinis, aliquando & corneis, reperiuntur interstinctae. Sed hic fere naturae lusus humorum cruditatem arguit, gravioremque morbum significat.*

Patet hinc, quanta opus sit prudentia, ne in Diagnosi peioris speciei variolarum fallatur Medicus.

Ex illis, quae ad §. 1386. dicta fuerunt, satis constitit, papulas variolosas inflammatorias esse, adeoque diversos inflammationis exitus hic sequi posse. Ad §. 388. recensitae fuerunt illae conditiones, quae concurrunt, dum inflammatio in gangraenam terminatur; quae similes sunt illis, quae hic enumerantur. Si enim humores acres valida admodum febre moti sint, simulque calidum regimen & remedia similia conspirent, ac magnus aëris fervor fuerit, certo certius tristis ille inflammationis in gangraenam exitus expectandus erit. De vesiculis autem illis gangraenae indicibus ad §. 1385. & 1386. dictum fuit. *Rhazes* (r) jam observaverat, in corporibus macilentis biliosis calidis

(n) De Variol. & Morbill. pag. 302. (o) Sect. IV. cap. 5. pag. 245. (p) De purgant. in secunda variolarum febre &c. pag. 49. (q) Ibid. pag. 50.
(r) Mead de Variol. & Morbill. pag. 116.

dis & siccis variolas esse *pravas admodum, enormes, fallaces, siccas, cum putrefactione, & absque maturatione.* Simul hinc apparet ratio, quare colorem cutis scarlatinum, universalis inflammationis in hoc morbo indicem, adeo metuerint celebres in variolis curandis Medici (s).

Cum autem, in hac specie variolarum, tota cutis, & imprimis faciei, obsideatur numerosissimis papulis, sibi mutuo proximis, hinc omnia vasa cutanea obstructa sunt; adeoque sequitur major impetus humorum per vasa cuti supposita, adhuc libera; ab hac causa solet deduci salivae copiosa excretio, tumor magnus manuum pedumque, &, uti videtur, non sine ratione. Interim fatendum est, quandoque salivationem incipere cum ipsa papularum eruptione, antequam supponi possit, omnia vasa cutanea infarcta esse (t). Quod etiam aliquoties observavi in praxi. Praeterea notavit Sydenhamus (u), in variolis, quas ideo anomalas vocavit, *quod nonnunquam, licet rarius, aegrum, etiam paucissimis notatum pustulis, ptyalismus, haud secus atque in confluentibus, exerceret.* Similes casus aliquot vidi; sed semper majori cum molestia morbus decurrebat, quam a numero exiguo pustularum expectandum videbatur, & Variolae nigrescebant, dum exsiccabantur, profundasque fatis foveas relinquebant; quod raro contingit, dum Variolae discretas, & numero exiguae, sunt.

Non tantum hoc, sed monuit Sydenhamus (w), illo tempore, quo latissime grassantur Variolae, sparsim oberrare febrim, quae, praeter variolarum eruptionem, & reliqua, quae inde pendent, similia cum variolarum morbo habet symptomata, ipsamque etiam salivae copiosae excretionem: unde febrim variolosam sine variolis vocavit; cujus antea ad §. 1387. jam facta mentio. Videtur ergo salivatio non semper pro causa habere repulsum humorum ad interiora, ob vasa cutanea obstructa, sed fieri forte evacuationem materiae morbosae pro parte per salivalium glandularum ductus excretorios. Observationes enim docent, per salivationem levari aegros, & contra, ejus suppressionem nocere quam maximè.

Ex illis enim, quae hactenus de pluribus aliis morbis dicta fuerunt, satis patuit, diversas vias Naturam affectare in morbi materia eliminanda de corpore, vel in totum, vel pro parte; & Medicum, naturae ministrum, haec naturae conamina promovere debere, si feliciter artem exercere velit. Videtur ergo salivatio, & tumor manuum pedumque, numerari debere inter salutaria haec Naturae morbo medentis conamina, quorum observatio magnum usum habet in Praxi, licet a priori non possit dari liquida ratio, quare potius per haec quam alia corporis loca expellantur illa, quae relicta nocerent.

(s) Lobb of the Small Pox pag. 110. Hillary Essay on the Small Pox pag. 164.

(t) Lobb of the Small pox pag. 8.

(u) Sect. IV. cap. 6. pag. 251.

(w) Sect. I. cap. 2. pag. 50.

§. 1398. **E**x his diagnosis & prognosi secundi status cognoscitur, ratioque morbi, & omnium symptomatum in eo, capitur; his fere regulis circumscripta:

Quo mitior status contagii, eo lenior status inflammationis.

Ex omnibus illis, quae haecenus de Diagnosi morbi praesentis, & diversae ejus vehementiae, dicta sunt, uti & de Prognosi, quatenus docet illa, quae speranda, vel metuenda, sunt in reliquo morbi decursu, deducuntur quaedam regulae, quae singulae nunc considerabuntur.

Morbus vocatur ille status corporis viventis, qui tollit facultatem exercendae actionis cujuscumque (*). Quo ergo plures functiones laesae fuerint per morbum, & quo gravior illa laesio, eo pejor a Medicis censebitur morbus, & praecipue, si vitales functiones multum turbatae sint. Ad §. 1383. enumerati fuere illi effectus, qui observantur, simul ac contagium variolarum incipit turbare functiones sani haecenus corporis. Quo autem leviora sunt omnia haec morbi incipientis symptomata, eo melior habetur Prognosis. Dictum ibi, quibusdam, licet raro, hanc contingere felicitatem, ut functiones turbentur tam parum, ut non nisi papulis erumpentibus noscant, se hoc morbo aegrotare: verum tunc totus reliquus decursus morbi lenis admodum esse solet. Monitum tamen fuit in praecedentibus, quandoque non adesse in statu contagii febrem validam, nec calorem intensum, & tamen ingens discrimen imminere; dum nempe contagium non agit inflammando corpus, sed vires vitales prostermit ilico. Peritus Medicus fallaci hac lenitatis specie non decipietur, dum pulsus parvum, celerem, inaequalem, anxietatem perpetuam circa praecordia, frigusque extremorum, videt, & licet reliqua omnia appareant satis mitia, periculosum admodum fore morbum praesagiet.

Quo lentius erumpunt pustulae, quoque proin diuturnior status contagii, eo morbus levior. Non satis potest inculcari hoc monitum, quia contraria opinio tantum damni fecit, dum calido regimine, remediis alexipharmacis, stragulis, calore conclavis, tentabant hoc efficere, ut quam ocyssime prorumperent Variolae: certum enim est per observata quotidiana, tanto pejus confluere variolas, & tanto numerosiores esse, quo citius prodierint. Videantur illa, quae ad §. 1385. de hac re habentur.

Quo pauciores, magis separatae, majores, plus a facie remotae, candidiores, & dein flavae magis, pustulae, quoque tardius procedunt, eo meliores. Cum ab ipso pure variolarum suppuratarum, si copiosum fuerit, multa nasci possint mala, uti postea ad §. 1400. patebit, sequitur evidenter, eo minus metuendum esse, quo numerus papularum fuerit minor. Verum, si paucae numero sint, & per varia corporis loca dispersae,

(*) H. B. Institut. Med. §. 696.

fae, necessario a se mutuo separatae sunt. Has ideo vocavit *Discretas Sydenhamus* (*y*), vel & *Interstitas*, quia notabile spatium inter variolas a se mutuo distans apparet. Praeterea omnia symptomata, quae pustularum & vicinae cutis inflammationem comitari solent, de quibus §. 1397. dictum fuit, leniora sunt, si exiguus tantum adsit variolarum numerus. Solent autem tunc discretas tales & mites Variolae in molem satis insignem excrescere, ita ut pisum grandiusculum quandoque aequare magnitudine sua testetur *Sydenhamus* (*z*); quod & ipse saepius vidi, dum vix triginta in toto corpore numerabantur Variolae, sed omnes insignis magnitudinis. Omnia morbi symptomata tunc leniora sunt, & functiones corporis non multum turbantur; quod quam maxime notandum est in Prognosi. Si enim paucae numero Variolae, quantumvis etiam discretas fuerint, stipentur malis symptomatibus, ingens discrimen adest; imprimis, si intolerabilis anxietas, & virium vitalium prostratio, adsint. *Mortonus* (*a*) in binis puellabus in eadem domo decumbentibus vidit discretas variolas, absque vehementibus symptomatibus quidem, sed vigiliae perpetuae suspicionem justam dabant periculosi morbi, quam confirmabant miliaria exanthemata, & petechiae, inter papularum interstitia; utraque periit ante maturationem Variolarum. Idem suis observationibus confirmavit *Huxham* (*b*), uti antea ad §. 1387. notavi. Vidi ipse maculas lividas, discretis variolis interspersas, quas brevi mors sequebatur. Unde patet, exiguum variolarum numerum tunc tantum promittere felicem morbi eventum, si nullo malo symptomate stipatae fuerint.

Simul in Prognosi laudatur, si a facie remotae sint; quia minores molestias pariunt in aliis locis corporis, & in facie imprimis foveas relinquunt, quae tamen nec multae nec profundae admodum post variolas discretas & benignas relinqui solent. Quoniam autem mala metuenda sint, si numerosae Variolae faciem occupent, paulo post dicitur.

Ubi incipiunt maturescere pustulae in facie, simul evadunt asperiores, cum antea laeves ad tactum fuerint; simulque incipiunt albescere; quae albedo sensim ad flavedinem vergit: in manibus autem, & pedibus, Variolae maturae plerumque albae manent, nec flavescunt (*c*).

Tarditas quidem in pustularum eruptione laudatur, ut dictum fuit; verum in maturatione variolarum non adeo. Quo enim minus cruda est materia morbosa, eo facilius ac citius mutatur in pus coctum. Dum variolas pejoris indolis observabat *Sydenhamus* (*d*), quae annis 1674. 1675. epidemice Londini grassabantur, & quas anomalas vocabat, quia multum diversae erant a regularibus variolis, quas ante paucos annos viderat, exactissimeque descripserat, imprimis illud notat, quod non tantum majorem putredinem

nem

(*y*) Sect. III. cap. 2. pag. 161.   (*z*) Ibidem pag. 164.   (*a*) Pyretolog. cap. 2. pag. 171.   (*b*) An Essay on fevers pag. 131.   (*c*) Sydenham. Sect. III. cap. 2. pag. 164.   (*d*) Sect. V. cap. 4. pag. 294. 295.

nem haberent, & pessime olerent; verum etiam, quod longe tardius periodum suam absolverent, & diutius haerent. Unde conclusit: *Quod, quanto mitior est morbi species, tanto citius pustulae ad maturitatem, atque morbus ad finem perducitur.* Idem confirmat *Mortonus (e)*, licet in multis longe aliter de hoc morbo sentiat, quam *Sydenhamus*: imo testatur, se vidisse, natura cum morbo diu luctante, decimo septimo vel & decimo octavo die maturas tantum fuisse variolas. Saepius vidi, in benignis admodum variolis, quod nono die omnes jam suppuratae, & arefactae, deciderint.

Quo plures, magis intricatae, minores singulae, magis in facie haerentes, fuscae, nigraeve, citiusque incedunt, eo pejores. Quo major est pustularum numerus, eo molestiora erunt symptomata, quae pustularum inflammationem & suppurationem comitantur; eo magis erunt sibi vicinae pustulae; adeoque tota cutis superficies inflammabitur, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, & metuenda erunt omnia mala ibi recensita. Unde ab ingenti numero pustularum fatalem morbi eventum metuebat semper *Sydenhamus (f)*. Dum autem numerosissimae pustulae sibi mutuo fere contiguae sunt, non manent distinctae singulae, sed, dum incipiunt magis expandi papulae, interstitia delentur; imprimis in facie, quae pelle rubra tecta tunc apparet; eaque deinde in albedinem mutatur, post fusca fit, & tandem nigrescit saepe, si pejor morbi species fuerit: hae *Confluentes* vocantur *Sydenhamo (g)*; quas tanto periculosiores esse credebat variolis discretis, quanto pestis pejor est confluentibus; quamvis diversos malignitatis gradus in ipsis confluentibus agnoscat, & quidem pro ratione, secundum quam maturatio tardius procedit. Contingit quandoque, numerosissimas prorumpere papulas, ita tamen, ut in paucis tantum locis confluant, in reliquis inter vicinas papulas aliqua, licet parva, distantia maneat. Cespitaverunt aliquando, ut videtur, Medici, an tales Variolae confluentium nomen mereantur, nec ne? *Freind (h)* maluit illas vocare *cohaerentes*; fatetur tamen, quod *a confluentium natura ita parum abhorreant, ut eadem fere sui signa praebent, eandemque plane, maturescendi tempore, febrim accendant.* Confluentes autem variolas vocandas esse voluit *Lobb (i)*, licet hinc inde tantum in quibusdam locis confluerint. Interim vidi aliquoties, discretas variolas, & benignas, licet satis numerosas, in paucis locis corporis exhibuisse papulas ob contiguitatem unitas inter se, abolito spatio intermedio; adeoque & hae confluentes dici debuissent; licet magnitudine pustulae maturae, puris bona indole, & lenitate symptomatum, omnino differrent a confluentibus *Sydenhami*; quod durius videtur. Cum autem, uti optime notat *Freind (k)*, tam cohaerentium quam confluentium species, uti in reliquis perparum discrepat,

(e) Pyretolog. cap. 9. pag. 95. (f) Dissertat. Epist. pag. 444. (g) Sect. III. cap. 2. pag. 188. Dissertat. Epistol. pag. 444. (h) In Epistola praefixa tractat. de purgant. in secunda variol. confluent. specie &c. (i) Of the Small Pox in Praefat. pag. 14. (k) In Epistola modo citata.

pat, ita similem omnino curandi viam desideret, videtur merito conclusisse; quod periculi imminet, non tam ab ipso pustularum genere, quam a numero, prorsus oritur: qui quidem si ingens fuerit, idem de rei exitu timor subesse debet, sive confluerint, sive non.

Forte & ob hanc rationem, uti antea ad §. 1384. dictum fuit, maluit Mead (1) distinguere variolas in simplices & malignas, quam in discretas & confluentes; cum observasset, quandoque discretas admodum periculosas esse, licet papularum numerus non adeo magnus foret; quod etiam paulo ante monitum fuit.

Verum hoc satis constanter observatur, quod in discretis benignis variolis ad magnam satis molem excrescant papulae; & contra minores sunt, si a bona hac indole degenerent. Hinc minoris molis papulae peioris ominis solent haberi a Medicis, imprimis, si planae ac sessiles appareant, neque multum ultra cutis superficiem emineant, &, licet parum eminuerint, tamen non appareant fastigiatae, sed in apice foveolam impressam gerant. Semper enim tunc periculosiorem morbum inveni; &, dum in melius aegri conditio mutabatur, tunc magis attollebantur papulae, & illae foveolae debebantur.

Verum quidem est, quod Freind (m) dixerit, ad praesagium faciendum non tantum attendi debere ad papularum numerum in facie, sed & in reliquo corpore: attamen negari nequit, majores molestias, imo & majus periculum, imminere, si densa agmine faciem obsideant, quam si in aliis partibus corporis idem contingat. Vigiliae, capitis dolores, deliria longe majora, adesse solent, dum tota facies inflammata turget, & hinc, partibus exterioribus minus perviis, sanguis interna capitis vasa magis urget. Praeterea, raro facies numerosis variolis tegitur, quin & nares internae faucesque iisdem occupentur: simul etiam a palpebris obsessis, imprimis, si in superficie interna earundem papulae haeserint, quandoque visus depravatur. Neque improbabilis videtur opinio (n), acriorem ac mobiliorem partem materiae morbosae petere superiora. Manantia capitis ulcera in infantibus, pustulae labia & nares occupantes in febribus intermittentibus vernis, pluraque similia, hoc suadere videntur. Novi plures, quibus vere singulis annis febris nascitur, cum pectoris oppressione & sibilo; erumpunt pustulae in facie, quae acrem lympham, sed cito in crustas flavas concrefcentem, plorant; mox cessat febris, & liberatur pectus. Aliae adhuc rationes suadent, idem fieri in variolis: turpes enim foveae & cicatrices, imprimis in facie, relinquuntur, in reliquo corpore vix apparent: dum in facie & collo papulae prodeunt, levantur omnia symptomata, licet postea longe plures papulae in aliis partibus erumpant. Haec omnia docere videntur, quod magnus numerus variolarum in facie denotet copiam acrioris materiae mor-

bo-

(1) De Variol. & Morb. pag. 19.
patrick of inoculation pag. 154.

(m) In Epistola modo citata.

(n) Kirck-

bofac, & majus discrimen in morbo. Sydenhamus (o) attenta observatione hujus morbi didicerat, praecipuam Prognosin eventus morbi deducendam esse a numero variolarum majori vel minori in facie; quae si his tanquam injecta arena ubique contegatur, ut ut paucae atque discretae sint eae, quae in reliquo corpore cernuntur, haud minus periclitatur aeger, quam si membra omnia denso agmine pervaserint: atque ex adverso, quantumlibet spisse truncum, & artus, occupaverint, si in facie rariores comparuerint, magis in vado res est. Magis autem magisque confirmabatur in hac Prognosi sequentibus annis vitae; nam postea (p) scripsit; Quanto magis Medicus, ubi, primis morbi diebus aegrum invisens, faciem adinstar pulveris e limatura acicularum undique respersam contemplabitur, mortem praedicet &c., ut ut belle se habere aeger, & sibi videatur, & adstantibus. Veritatem hujus Prognosis in praxi saepius expertus fui.

In variolis discretis benignis, uti dictum est, papulae prius rubrae albescere incipiunt, dum suppurantur, dein procedente suppuratione flavescunt, & dum arefcere incipiunt, in fuscum colorem vergunt, tuncque brevi cadunt. In confluentibus circa diem undecimum tota facies alba quasi pelle tegitur, quae sensim magis fusca fit, & arefcit.

Verum quandoque talis epidemica constitutio variolarum observatur, in qua longe peioris indolis morbus est: malignas vocavit has variolas Mead, uti antea dictum fuit; Sydenhamus vocavit *anomalas* (q), quia a praecedentis constitutionis variolis, quas accuratissime descripserat, deviabant. Discretae enim Variolae tertio die erumpebant; minores mole erant; & sub diebus ultimis, postquam jam maturuerant, nigrescebant. In confluentibus autem pellicula alba undecimo die toti faciei obducta erat, quae fissa eructabat materiam, concretum quasi sanguinem referentem, quae quotidie nigrior fiebat; & tandem, foedo spectaculo, tota facies nigerrima fuligine obducta apparebat; simul intolerabilis foetor aderat, & post vigesimum diem adhuc in periculo versabantur aegri, plurimique perierunt. Pauci evadebant, diu adhuc luctati cum molestissimis atrocis morbi sequelis, doloribus nempe artuum, apostematibus &c. Vidi dolens aliquoties has miseriae; & crustae illae nigerrimae pertinacissime inhaerebant potius cuti, quam adhaerebant, turpissimasque relinquebant cicatrices. Imo & in discretis talem nigredinem summumque foetorem vidi; & plures inde moriebantur, dum totum corpus in putrilaginem vertebatur. Unde merito niger ille color pro infausto omine habetur.

Illae autem Variolae citius quidem prodeunt, quam benignae, sed reliquas periodos majori tarditate absolvunt, & longe diutius aegri in ancipiti periculo haerent, uti modo dictum fuit.

Quo materies pustularum ichorem gangraenosum plus refert, eo pejus Variolae, uti antea jam saepius dictum fuit, sunt pustulae inflammatae, quae

si

(o) Sect. III. cap. 2. pag. 168.

(p) Dissertat. Epist. pag. 445.

(q) Sect.

IV. cap. 6. pag. 250. & Sect. V. cap. 4. pag. 294.

si resolvi nequeant, tunc reliqui inflammationis non resolutae exitus expectandi sunt. Verum, uti antea in *Historia Inflammationis* dictum fuit, post resolutionem, maxime optabilis inflammationis exitus est in suppurationem, longe pejor in gangraenam. Idem in variolis obtinet, uti sponte patet: augetur autem periculum inde, quia, si Variolae copiosae fuerint, semper pars materiae pustulas replentis resorbetur per venas, & febrim accendit, uti §. 1400. dicitur; quae ergo tanto pejor erit, quo haec materies magis ad ichorem gangraenosum accesserit.

Praeterea observaverunt Celebres Medici, semper majus discrimen subesse, si materies pustularum a boni puris indole recesserit, licet etiam gangraenosum ichorem non referat. Vidit *Habnius* (r) *Coccineo liquore tumentes variolas, per totum corpus disseminatas, floridum sanguinem loco puris effundentes*. Similia observaverat *Mead*, uti antea ad §. 1384. dictum fuit; sed semper summo cum periculo. Monuit *Freind* (s), morbum rarissime periculo vacare, si pustulae crystallinae fuerint, vel siliquosae, aut verrucosae. Crystallinae autem dicebantur, quae loco puris crassi atque concocti nihil praeter laticem quemdam tenuem, pallidum, & pellucens, continent; quales vidit *Mead* (t), & discretas, & confluentes. Vidi quandoque confluentes variolas, quarum quaedam bonum pus, aliae pellucidam lympham, habebant. Siliquosas omni humore vacuas vidit *Freind* (u), quae referebant vesiculas, molles, rotundas, cavas: illas autem crystallinis adnumerandas esse, voluit *Mead* (w), putavitque nasci, dum extrusus jam humor partim per cutim statim transfudat, partim per canales, qui lympham in corpore circumferunt, absorbetur. Siliquosas tales & vacuas pustulas observavit *Lobb* (x) postea bono pure repleri, dum in melius vergebat morbus. Verrucosae, quae duritie & prominentia verrucas referunt, pariter observatae fuerunt, & a *Rhaze* (y) jam damnatae, tanquam lethales, imprimis, si morbi pravitas augeatur post eruptionem. Rarius occurrunt; contigit tamen & mihi bis illas videre; sed pessimis cum symptomatibus, & lethali eventu: discretas erant, & eruptio tardius solito fiebat; in uno aegro quinto, in altero septimo, die tantum prodierunt.

Constat ergo, variolas boni moris materiam puri similem continere, semperque periculosum esse, si ab hac conditione recesserint.

Quo spatium inter pustulas magis rubet, calet, tenditur, tumet, circa tempus abscessus, eo melior spes, ob circulationem hic remanentem. De hoc dictum fuit ad §. 1396. Suppuratio enim fit, & dum haec fit, omnia symptomata inflammationis augentur, donec suppuratio perfecta sit: tunc enim minuuntur. Unde illa rubedo cutis inter pustulas mediae a *Sydenhama* pro bono omine habita fuit, uti dictum antea.

Quo

- (r) Variol. antiquit. cap. 5. pag. 65. (s) Epist. de quibusd. Variol. gener. pag. 16. (t) De Variol. & Morb. pag. 21. (u) In Epistola modo citata. (w) De Variol. & Morbill. pag. 23. (x) Of the Small Pox pag. 292. (y) Mead de Variol. & Morbill. pag. 162.

Quo idem plus pallet, vel fuscum evadit, eo pejus; angina sequitur lethalis, aut peripneumonia; nisi salivatio liquida, vel ingens tumor manuum, pedumve, accesserit; ratio est, liquorum hic impedita, hinc ad interiora aucta, circulatio. Antea §. 388. & 427, ubi de gangraena inflammationem praegressam sequente agebatur, notatum fuit, rubro coloris partis inflammatae succedere pallidum aut cineritium, & partem, antea tensam renitentemque, flaccidam fieri ac mollem. Simul notabatur, colorem illum pallidum, in pejus vergente malo, fuscum, imo & atrum, fieri. Tunc adest gangraena (vide §. 419.), five ea partis mollis affectio, quae, abolito influxu vitalis humoris in arterias, effluxu per venas, in mortem tendit. Non mirum ergo, quod *Sydenhamus* (z) pro funestissimo omne habuerit, si in summo morbi vigore pallerent interstitia variolarum. Imprimis hoc contingere solet in discretis variolis octavo die, in confluentibus undecimo. Sudor, quo promptè satis diffluere solent adulti, dum discretis laborant variolis, evanescit subito, oritur summa anxietas, delirium, urina parca frequens, & intra paucas horas mors; licet adstantes & Medici quandoque bonum speraverint eventum morbi. In confluentibus similia contingunt undecimo die; salivatio cessat subito, facies, antea immaniter tumens, subito collabatur, saliva, quae antea tenuior facile excreari poterat, tenax & viscida in faucibus haeret, deglutitionem impedit, vox rauca fit, quandoque furor summus adest, aliquando stupor, & paulo post mors. Imprimis subita & infelix haec morbi catastrophe metuenda est, si per calida remedia, stragulaeque imposita, copiosi sudores expressi sanguinem orbaverint diluente vehiculo. Vulgus solet tunc credere, quod Variolae retrogressae evanuerint, hincque causam mortis deducit, & fere semper frigus imprudenter admissum fuisse clamat. Verum optime notavit *Sydenhamus* (a), quod *albescant interstitia, licet interim rubescant pustulae atque eleventur, etiam post aegri mortem*. Hoc autem in discretis apparet imprimis: in confluentibus enim, dum una continua crusta faciem tegit, minus distingui possunt pustulae; sed, quia facies, ante turgidissima, subito subsidet, credunt, pustulas se subduxisse. Tamen hoc notandum est, quod in confluentibus post undecimam diem facies subsidere incipiat; sed non subito, verum tunc simul salivatio liquida solet succedere, vel manus insigniter tumere, uti etiam quandoque pedes. Manuum tumorem, si magnus fuerit, tanti momenti esse observavit *Sydenhamus* (b), ut plures ex ipsis orci faucibus creptos crediderit, ob hanc solam rationem. Cum autem facies tumidissima sit illo tempore, dum inflammatae pustulae ad perfectam suppurationem pervenerunt, & tardius suppuratio fiat in artubus, dum nempe in facie jam incipiunt exarescere, hinc patet ratio, quare tumor manuum ac pedum bonum adeo tunc signum det, cum inde pateat, vires vitales ad-

(z) Sect. I. cap. 5. pag. 126. 127. & Sect. III. cap. 2. pag. 170.
dem & pag. 194. & 689.

(b) Ibidem 190. & 172.

(a) Ibi-

huc tam validas esse, ut in bonum pus materiam morbosam convertere valeant, & tumidae tenesque partes indicent, gangraenam non adesse. Quid autem sentiendum sit de humorum versus interiora repulso, tanquam causa salivationis & tumoris manuum pedumque, ad praecedentem paragraphum dictum fuit.

Si in locis inter pustulas liberis maculae purpureae, lethalis gangraena designatur. Quam mali ominis sint maculae purpureae, dum in morbis apparent febrilibus, antea ad §. 723. dictum fuit. Unde *Sydenhamus* (c) illas damnavit, *tanquam mortis fere semper praenuncias*: gangraenosam enim sanguinis dissolutionem indicant, & pessimae indolis variolas tantum solent comitari. Ubi tamen fiunt a nimio impetu febrili, tunc, illo temperato, maculas quoque purpureas sublatas vidit (d). Alius casus aegri sanati, quibus illae maculae aderant, legitur (e). Interim omnes Medici conveniunt in eo, periculosi admodum morbi signum esse; & in febre variolosa tales maculae observatae fuerunt ante ipsam papularum eruptionem, cum eventu cito lethali (f).

Quandoque inter pustulas variolosas apparent exanthemata miliaria, tam rubra, quam alba. Licet hoc inter bona signa numerari non possit, & molestiam morbo addat talis eruptio, tamen, cum non sint gangraenae indicia, longe minus funesta sunt haec exanthemata, & plures a variolis emississe novi, licet alba, & rubra, miliaria accessissent. Aliquoties vidi, variolis jam exsiccatis, erupisse miliaria alba, attamen feliciter evasisse aegros. Idem observavit *Violante* (g), imprimis, si quantitas foecum in intestinis diu haeserit: unde etiam notat, non apparuisse, si clysmatibus, vel leniter alvum evacuantibus remediis, haec saburra educta fuisset in tempore; vel etiam statim evanuisse, cum aegrorum levamine, si, illis jam apparentibus in cute, alvus evacuetur. Hoc autem imprimis notandum erat, quia multi in illa opinione versantur, alvi evacuationem in variolis, & exanthematibus miliaribus, semper vitandam esse.

§. 1399. **I**ndicatio hoc in statu (1396.) est varia pro vario gradu durantis morbi: nam in primo initio apparentis inflammationis externae, videtur requiri cautela, ne vergat in suppurationem: de qua jam actum (1393. 1394.): aut, si id spernitur, curandum, ut minima fiat, procul a capite, & tarda: quod fit 1. victu tenuissimo, putredini resistente: 2. potu, diluente, blando, subacidulo: 3. medicamento antipyrico, aperiente, diluente, assiduo magna copia ingesto: 4. balneo pedum bis de die repetito, horum fotu tepido continuo, epi-

(c) Sect. III. cap. 2. pag. 173. (d) Ibidem pag. 197.
pox pag. 262. (f) Ibidem pag. 373. 380.

(e) Lobb of the Small
(g) De Variol. & Morb.
pag. 136.

epispasticis applicatis ad cava pedum & poplitum: 5. regimine frigidiusculo, maxime admissu puri & frigidi aëris, interim corpore inferiore contra frigus munito: haec autem statim & ab initio sic applicanda sunt: 6. si nimio impetu fuerit morbus, opiata vespertina quinta conducunt, reliquis simul, ut praescriptum est, actis.

Agendum jam est de methodo medendi, quae convenit in hoc variolarum stadio, quod decurrit a papularum eruptione usque ad suppurationem earundem inceptam. Sponte patet, methodum hanc variam esse pro diverso durationis gradu: in primo enim inflammationis initio spes benignae resolutionis adhuc manet; verum, quo diutius duravit nata jam inflammatio, eo difficilius obtineri poterit resolutio inflammati; tuncque sola suppuratio superest, per quam irresolubilis inflammatio in pus conversa separetur a partibus sanis. In primo ergo initio hujus stadii poterunt adhuc illa tentari, de quibus §. 1393. 1394. dictum fuit. Verum, si suppuratio vitari nequeat, tunc imprimis optandum est, ut minima sit, faciesque & caput minori numero variolarum occupentur, nec nimio impetu morbus procedat: omnium horum ratio in praecedenti paragrapho patuit; ubi simul monitum fuit, quid de tarditate suppurationis sentiendum sit. Ad hunc scopum autem conducent sequentia.

1°. De utilitate, imo necessitate, victus tenuis §. 1394. dictum fuit, & ob easdem rationes similis victus in hoc stadio morbi requiritur. Verum, cum simul constet, per ipsum hunc morbum omnia disponi ad putredinem, si vehementior fuerit, uti docent olidus sudor, urinae acres, foeces alvinae foetidissimae, imo in confluentibus variolis totum corpus putrido diffuens tabo, hinc talia dantur in victu, quae minime in putredinem vergunt, sed potius, spontanea mutatione in acidum, omni putrido resistunt. Ideo a carnibus, ovis, imo carniū jusculis, abstinere aegros jussit *Sydenhamus*, uti ad §. 1394. monitum fuit; & contra, poma cocta, hordei vel avenae cremorem, dedit. *Rhazes (b)* quidem carnes concessit, & gelatinas ex carne vitulina; sed simul monet, haec esculenta commisceri debere cum succo omphacino, seu uvarum acerbarum: praeterea jubet, ut frequenter utantur malis punicis acidis, & similibus. Calidi autem & sicci temperamenti aegris commendabat *portulacam*, *betam*, *malvam*, *cucurbitam*, *cucumerem* &c.; lac recens damnabat; continet enim butyrum, facile rancescens, & partem caseosam, quae in putredinem rancidam vergit; sed laudabat lactis ebutyrati tenue serum cum succo malorum citreorum.

2°. Quantum prodest, diluens vehiculum perpetuo sanguini subministrari, in cura inflammationis, & in morbis acutis tractandis, saepius jam dictum fuit. Cum autem tempore suppurationis febris adsit, hinc simul requiritur,

(b) Mead de Variol. & Morb. pag. 124. &c.

tur, ut potus blandus sit, ne stimulo motum augeat. Laudatur potus subacidulus, utpote putredini omni adversus, ob rationes modo dictas. De hoc potu autem jam dictum fuit ad tertium numerum §. 1394: omnia enim ibi laudata & in hoc casu conducunt.

Ubi vero metus est, ne, per putridum stimulum, dissolutus nimis sanguis periculosas faciat haemorrhagias, tunc *Sydenhamus*, & post illum plures alii egregii Medici, magnam spem posuerunt in usu spiritus vitrioli, potui tenui admisti, uti ad §. 1396. monitum fuit. Ubi autem non metuitur nimia dissolutio sanguinis, tunc potius acida vegetabilia adhibentur, cum Variolarum morbus acutis inflammatoriis affinis sit, uti §. 1387. dictum fuit.

In junioribus, qui ubera ducunt, vel lactea diaeta utuntur, abstinendum esse ab acidis, imprimis fortioribus, prudentia jubet, ne valida lactis coagula in ventriculo & intestinis fiant, unde plurima mala sequi possent (i).

3°. Omnia haec ad eundem scopum collimant cum illis, quae binis praecedentibus numeris habentur; & ad tertium numerum §. 1394. similia laudata fuerunt. In Materia Medica ad hunc numerum tales formulae habentur, & plures aliae similes facile concinnari poterunt. Magna autem copia talia remedia, sed copiosa aqua diluta, ingeruntur assiduo, ut omnes humores diluantur, vasa pervia maneant, acrioribusque humorum partibus per cutis & urinae vias eliminandis suppeditetur idoneum vehiculum.

4°. Dum per antedicta, strenue & perpetuo adhibita, tentatur, ut materia morbosa attenuata expellatur de corpore, quantum fieri potest, sicque minuatur pustularum suppurandarum numerus, simul conducet, omnem adhibere operam, ut pustulae variolosae talia occupent loca, ubi minori cum periculo & molestia reliquum totum decursum absolvere possint. Praecedenti paragrapho monitum fuit, pro malo semper omine haberi merito, si densum variolarum agmen faciem obsideat: ob hanc causam, ab ipso morbi initio, balneis foventur inferiores partes corporis, & per lenia epispastica, quorum formulae in Materia Medica ad hunc numerum habentur, leviter stimulantur partes illae balneo prius emollitae, ut huc versus imprimis materiae morbosae derivatio fiat. Videantur illa, quae ad §. 134 & 135. de derivantibus, attrahentibus, & propellentibus, habentur.

Observationes practicae confirmant utilitatem hujus methodi. Visum fuit saepius, si fonticulum gererent aegri in hac illave corporis parte, numerosissimas variolas occupasse totam fonticuli viciniam, imo & per ipsum fonticulum exivisse longe majorem copiam humorum, quam ante solebat. Notatum fuit ad §. 1383, vulnusculum, inoculationis causa brachio inflictum, quandoque in latum ulcus degenerare, & magnam copiam puris variolosi fundere, tuncque pustulas, per corpus reliquum dispersas, vix attolli, & fa-

(i) Lobb of the Small Pox pag. 432.

facile admodum morbum tolerare aegros. Quin imo observavit egregius Medicus (k), prorumpentes jam in facie numerosas papulas variolosas pro magna parte denuo evanuisse, dum, balneis & epispasticis applicatis ad artus inferiores, numerosissimae in his locis prodibant Variolae, inter quas quaedam erant magnae admodum molis, quae per duas tresve septimanas magnam acris puris copiam fundebant, reliquis omnibus pustulis jam exsiccatis & deciduis. Unde apparet, per haec loca tam diu ulcerosa exivisse non tantum pus contentum in pustulis; sed & illud, quod jam in sanguinem resorptum fuerat, quodque, nisi per haec loca exivisset, ad alia loca potuisset deponi, & pessima producere mala, uti sequenti paragrapho patebit. Evidens ergo est hujus methodi utilitas, quam satis numerosis observationibus ipse in praxi confirmatam vidi.

Interim dissimulandum non est, quod *Celeberrimus Hofmannus* (l) observaverit, situm erectum, qualis balneo pedum utentibus esse solet, pessimè cessisse illis, qui variolis laborabant: sed simul notandum est, quod in binis casibus, quos recensuit, malus eventus situs erecti observatus sit octavo & nono die, ubi Variolae erant in plena suppuratione. Verum tunc temporis derivatio materiae morbosae versus loca inferiora amplius locum non habet, uti facile patet. Sufficit tunc, epispasticis lenioribus pedibus applicatis perpetuo leniter irritare has partes, ea spe, ut pus, in sanguinem resorptum, per haec loca denuo exeat, uti modo dictum est. Caeterum omnia illa praecipue tentantur in ipso morbi initio, & tempore eruptionis. Si autem aegri debilitas, quae in primo morbi stadio malignam futurarum variolarum indolem designat, majorem cautelam suaderet, possent pedes, e lecto penduli, balneo immergi, absque situ erecto aegrotantis, vel panis laneis, decocto emollienti calido madentibus, foveri perpetuo. Praeterea, si attente perpendantur binae illae aegrorum historiae, apparebit, mala satis adfuisse signa, & periculosum morbi tempus. Primus enim in flore aetatis erat, & obesior; morbus cum gravi dolore dorsi ac capitis & quodam delirio inceperat; Variolae prodierant copiosissimae; nono die de summo dolore & ardore manuum conquerebatur; uti & de anxietate; ideoque petiit ab adstantibus, ut illum vellent e lecto dimittere. Alter, juvenis pariter, sed tenerae constitutionis, de debilitate & lassitudine conquerebatur per totum morbi decursum; pulsus habebat cum aliqua frequentia languidum; alvus, per sex dies clausa, octavo morbi die solvebatur clysmate injecto; simul de inflammatione quadam faucium eodem morbi die incepit conqueri; ac, tertia vice alvum exoneraturus, dum diutius extra lectum versabatur, livescere cepit, animo linqui, & post decem horas convulsus periit.

Certè, si omnia haec ritè ponderentur, & conferantur cum illis, quae
hactè-

(k) Hillary Essay on the Small Pox pag. 100. 101. (l) Opusc. patholog. pract. Dissert. IX. pag. 244. Medic. system. ration. Tom. IV. pag. 149. 165.

hactenus de Prognosi hujus morbi dicta sunt, patebit satis, nullo modo certum esse, quod situs erectus fuerit mortis causa unica, vel praecipua. Interim certum est, circa hoc variolarum stadium convenire, ut aegri perpetuo in lecto decumbant; neque prudentia dicat, ut tunc surgant *Sydenhamus* ipse (m), qui pessima quaevis metuebat a jugi in lecto decubitu, similia observavit; unde sequens monitum dedit: *Hic itaque serio monendum est, aegrum nullo pacto se lectulo interdum debere committere, nisi sexto die jam advesperascente, unde se plurimum usque refocillari sentiet: a quo tempore vix se continebit a jugi in lecto decubitu, si insignior fuerit pustularum συνδρομή, tum ob acriorem jam pustularum molestiam, tum quod ab ipso sessionis habitu in animi deliquium sit propensior; quod cum saepenumero animadverterem, in mentem mihi venit, ex communi hujus morbi lege naturam ipsam quasi digito mihi monstrasse, quo primum morbi tempore aeger lectulo continuo adjudicandus est.*

Pedum balneum condemnavit *Diemerbroeck* (n), tanquam inutile; imo & noxium credebat; quia facile frigidior aër allabi potest, dum tale balneum adhibetur. Sententiam suam confirmat ex eo, quod nobilis virgo, usa pedum balneo, ex lacte dulci calido parato, in initio hujus morbi, nullibi in corpore plures habuerit variolas, quam in facie. Notandum autem est, quod haec aegra, toto corpore bene contacta, in lecto jacuerit, pedes tantum a lecto pendulos ad furas usque lacti dulci immerfos habuerit, & quidem per integrum diem, deinde, remedio sudorifero sumto, perpetuo sudore maduerit, corpore bene tecto. Pedes ergo soli ad furas usque fuerunt detecti, & cum per integrum diem manserint in hoc balneo, vix evitari potuit, renovando balneum, quin minus caluerint saepius, quam reliquae partes corporis, stragulis tectae, & sudore calido madentes. Adeoque minime mirum est, derivationem materiae morbosae versus partes inferiores corporis non successisse. Uti enim statim dicetur, requiritur, ut partes inferiores corporis contra frigus bene munitae sint, dum, admissu puri & frigidiusculi aëris, partes corporis superiores minus incalescunt.

Caeterum *Diemerbroeck* (o) totam spem curae in calido regimine & sudoriferorum usu posuisse videtur; imo gaudebat, si intensus admodum motus febrilis foret: hinc acida, cum nimium ardorem temperarent, adeo noxia credidit, ut his nihil damnosius praescribi posse statuatur. Contrarium hujus asserti innumeris observationibus constare, nimis hodie notum est.

5°. Quantum prodest in variolarum cura puri & frigidiusculi aëris admissio, & quibus cum cautelis hoc fieri debeat, dictum fuit ad quartum numerum §. 1394. Totum quidem corpus tectum & perspirabile retineri debet, solito in sanitate more; sed imprimis partes inferiores magis tegendae sunt, quam superiores; cum scopus sit obtinere hic majorem derivationem pustularum versus inferiores corporis artus. Frigidiusculus enim aër, al-

luens.

(m) *Dissertat. Epistol. pag. 446. 447.*
pag. 300.

(o) *Ibidem. 264.*

(n) *De Variol. & Morbill. hist. XV.*

luens partes corporis superiores, illas sic disponet, ut minus afficiantur a materia morbosa, dum illa circa eruptionis tempus corporis superficiem incipit occupare. Nec novum est hoc artificium: *Rhases* enim (*p*), cavere volens, ne pustulae variolosae oculos occuparent, iussit ablui faciem aqua frigida, saepius in die, & eadem etiam oculos adspergi. Imo & adstringentia collyria oculis applicuit ob eandem rationem.

6°. Quantum usum habeant anodyna, & opiata, in compescendo nimio febris impetu, antea ad §. 610. dictum fuit. Locum autem tantum habent, ubi nimio impetu furens morbus magnas creat molestias, & tale lenimen postulat. Quandoque enim adeo mitis est variolarum decursus, ut vix ullam medelam poscant: ubi ergo lenis febris est, molestia exigua, & nullae vigiliae, nulla omnino ratio jubet, ut haec adhibeantur. Facile etiam patet, quod in illa variolarum specie, in qua statim omnes vires vitales projiciuntur & languent, opiata & anodyna locum non inveniant: tunc enim non incedit furibundo impetu morbus; sed vires vitales oppressae aliam longe medelam poscunt, uti antea dictum fuit. Interim circa anodynorum & opiatorum usum in variolis non idem sentiverunt Celebres Medici. *Sydenhamus*, uti notum est, illorum usum laudat quam maximè, & plures ex orci faucibus ereptos per opiata asserit. *Celeberrimus Hofmannus* (*q*), magnum certe in arte nostra nomen, & sanguinis missionem proscribit in hoc morbo, & ab opiatis soporiferisque se abstinuisse testatur, edoctus infortunis aliorum, qui haec adhibuerant in cura hujus morbi. Lenissima tantum papaveracea laudavit tanquam saluberrima, aquam nempe, & syrupum, ex *papavere rhoeados* parata, semenque *papaveris albi* in emulsione. At quam levis sit vis anodyna in floribus *papaveris rhoeados*, omnes practici noverunt: Semina autem *papaveris albi* carent omni vi soporifera; integram libram horum seminum comedi ipse absque ulla noxa, & nimis notum est, haec semina multis in locis cibis admisceri tuto. Haec ergo non videntur sufficere, ut summas atrocis morbi molestias leniant. Dum enim suppurationis tempore tota cutis, numerosis variolis obsita, tensa & inflammata dolet, inquietudo magna, & pertinaces vigiliae, torquent, efficax lenimen omnino postulare videntur. Certe, jam apud *Rhasem* papaver in cura variolarum laudabatur (*r*). Sic enim habet: *Quod si insuper vigil & infomnis sit aegrotus, adjicito aquae hordei partem aliquam ex papavere. Quod si venter admodum sit solutus, addito aquae hordei granorum mali punici acidi siccorum partem unam, & papaveris partem unam.* Verum & ante *Sydenhamum* plures alii medici opiatis usi fuerunt in cura variolarum, uti probat *Celeberrimus Werlhof* (*s*); & *Mortonus* (*t*), licet in tractando hoc morbo a *Sydenhamo* in reliquis quam maxime dissentiret, tamen aequè audacter, imo adhuc

(*p*) Mead de Variol. & Morbillis pag. 152. & seq. (*q*) Med. ration. system. Tom. IV. pag. 173. (*r*) Mead de Variol. & Morbill. pag. 176. (*s*) De Variol. & Anthrac. pag. 95. & seq. (*t*) Pyretolog. cap. 8. pag. 77. 78.

adhuc audacius, opio utebatur. Jubet enim, *ita nullam opiatorum dosin formidare, quousque sensim progrediendo ad eam demum devenerimus, quae somnum conciliet, & efferatum eorum motum quadantenus cohibeat: & sensim opiati dosin diminuere pro gradu quietis redintegratae.* Sane, si vigiliae pertinaciores id requirerent, fatetur, se quarta quaque hora granum Laudani dedisse aegris.

Sydenhamus autem dabat opiata tantum illis aegris, qui pubertatem excefferant (*u*); in junioribus abstinere maluit; cum facilius in his somnus sit, minus ferveant, & praeterea diarrhoea, junioribus imprimis in hoc morbo salutaris, per opiatorum usum sisti posset, non absque aegrorum damno. Nihilominus, si phrenesi corripenterentur infantes, vel pustulae mali moris essent, anodyna omnino indicari statuit. Dabat autem *Sydenhamus* (*w*) opiata post plenam eruptionem usque ad finem morbi: Antea notatum fuit, erumpentibus variolis, omnia symptomata, quae in statu contagii aderant, cessare fere integre, vel saltem insigniter minui; adeoque non opus erat tunc temporis opiatis. Verum, postquam Variolae prodierunt, incipiunt turgere, inflammari, tendi; uti & cutis pustulis vicina; tuncque conducebat, his remediis uti. Utebatur *Sydenhamus* laudano liquido, quod ipsius nomine adhuc in multis officinis prostat: adhibebat etiam ex papavere Europaeo paratum Syrupum, quem sub nomine *Syrupi de papavere*, vel *de Meconio*, officinae servant. Hunc Syrupum, tanquam tutiorem, praetulit Laudano liquido; quod minus calefaceret (*x*). Certe formula laudani liquidi, quam dedit *Sydenhamus* (*y*), talis est, ut librae vini hispanici infundantur in balneo Mariae per duos tresve dies unciae binae opii, croci uncia, cum drachma pulveris cinamomi & caryophyllorum; sicque satis calidum & aromaticum est illud remedium. Verum opii vis medicata potest corpori humano tuto applicari absque ulla additione aromatum; quae olim solebant imprimis admisceri, ut scilicet opium, in quarto gradu frigidum dictum, corrigeretur. Sane opium ipsum calidum satis & amarum remedium est, nec ullo modo his indiget. Ipse *Sydenhamus*, solito suo candore, hoc agnovit (*z*), dicens; *mirandos illos (opii) effectus, quos edit, nativae ipsius plantae bonitati atque excellentiae, non vero artificis polydaedali solertiae, deberi.* Hinc facile patet, posse parari Laudanum liquidum optimae efficaciae, absque ullis aromatibus additis; quale in pluribus officinis sub titulo *Laudani liquidi simplicis* prostat, & aequè tuto usurpari potest ac syrupus ex papavere Europaeo paratus, qui aliquando ab hysteris foeminis non facile fertur, & vertigines vomituritionemque excitat; cum tamen Laudanum liquidum ipsis profit insigniter: idem se in nobili adolescente, variolis decumbente, observasse, *Sydenhamus* testatur (*a*).

Solebat autem dare pro dosi in adultis guttas sedecim Laudani liquidi, vel

(*u*) Sect. III. cap. 1. pag. 190. Dissertat. Epistol. pag. 471.

(*w*) Ibidem pag.

191. (*x*) Idem in Dissertat. Epistolari pag. 464.

(*y*) Sect. III. cap.

3. pag. 230. (*z*) Ibidem pag. 231. (*a*) Dissert. Epist. pag. 515. 516.

vel unciam unam fyrupi de Meconio; in junioribus minuebat quantitatem pro ratione aetatis. Simul hoc monitum practicum dedit: *Si prima dosis metam non attingat, alia atque alia debito tempore assumatur, donec tandem medicamentum Medici votis responderit, non tam ad ingestam anodynii quantitatem, quam ad effectum, quod in aegro producendum erat, respectu habito; quod ubi primum successerit, nec citius, a Paregorici usu ita copioso & frequenti cessandum est; interposito tamen semper inter singulas doses spatium aliquo, ut pernoscere valeamus, utrum dosis ultima id, quod quaerimus, praestiterit, antequam nova ingeratur.*

Cum autem magna diversitas in variis officinis occurrat pro formulis Laudani liquidi, & syrupi papaveris albi, oportet, ut Medicus dispensatorium loci, in quo praxin Medicam exercet, consulat, & videat, quo usque haec convenient cum formulis Sydenhami. In *Materia Medica* ad hunc numerum simplicissimae formulae, efficaces tamen, habentur.

Cum fideli observatione hujus morbi constet, circa noctem exacerbari omnia mala, & imprimis molestissimam mentis corporisque anxietatem, ideo circa quintam vespertinam tale remedium propinatur, ut praecaveantur haec molestiae; imo & quandoque tertia post meridiem hora dedi, si vidissem praecedenti die citius exacerbata fuisse symptomata. Ubi incipit fatiscere assumpti remedii vis, quod post sex vel octo horas solet contingere, si de novo recrudescant mala, tuto idem remedium repeti poterit. Fatetur Sydenhamus (b), quod in ultimis diebus variolarum admodum confluentium quandoque necesse habuerit, octava quaque hora narcoticum exhibere. Hinc voluit, illud semper praesto esse, ut statim propinari possit, ubi symptomatum subitum augmentum illud postulat: quin imo persuasum sibi habebat quam maxime, plures periisse hoc morbo, qui servari potuissent, si narcoticum remedium in promptu fuisset.

Bona fide testari possum, quod in numerosa praxi pulcherrimos effectus viderim opiatorum in curandis variolis: idem novi contigisse aliis egregiis viris, qui adhuc in vivis sunt, & felicissime artem exercent, cum quibus hac de re saepius egi. Alvum constipari a narcoticorum usu certum est; sed huic incommodo clysmatibus, potu feri lactis cum tamarindis cocti, & similibus, facile subvenire potui semper. Omni enim modo assentior *Celeberrimo Simson* (c), dum docet, alvi perpetuam constipationem noxiam esse in variolarum curatione; quod & alia occasione ad §. 1394. monui.

§. 1400. **P**ost toleratum decursum hunc (1396.), sequitur status tertius suppurationis, quo incepta illa crescit & perficitur: in eo pustulae jam purulentae quotidie augentur, dein maturescunt, albescunt, flavent, ac tertio, quartove, die hujus decur-

(b) Differt. Epistol. pag. 469. & seq.

(c) Medical Essays vol. V. part. 2. pag. 579.

curfus, rumpuntur. Tum vero tota pinguitudo & cutis pure scatet mobili, externe aret, locis liberis inflammatur; hinc impedimento perspirationis, circulationisque, irritatione generis membranosi & nervosi, absorptu puris in venas, fit febris pessimae indolis, cum pessimis symptomatibus; si materies haec purulenta sanguini mista diu movetur, putrescit (82. 100. 406.); hinc pro vario delapsu in diversas corporis partes diros effectus, vixque superabiles, producit; deliria; phrenitides; anginas; peripneumonias; pleuritides; vomitus; dysenterias; hepatitidem; apostemata; anthraces; juncturarum tumores, abscessus, immobilitates; tabem; phthisin; & infinita similia.

In praecedenti paragrapho dictum fuit de illo stadio variolarum, ubi inflammatae papulae jam suppurari incipiunt; hic agendum erit de suppuratione increcente, ac perfecta tandem, & de malis, quae necessario inde sequi debent, si nempe numerosae Variolae partes corporis obsideant.

Primum signum suppurantium variolarum observatur in apice variolarum, qui albescere incipit, dum basis, & pars cutis vicinae adhuc rubent: haec albedo per reliquam pustularum molem brevi diffunditur, ita ut totae albescant, turgidae, margaritarum instar; si nempe discretae fuerint; in quibus haec pustularum mutatio pulchre observari potest: intra viginti quatuor horas illa albedo suppuratarum variolarum mutari incipit in colorem flavescentem; tuncque rubedo cutis vicinae incipit minui multum: flavedo illa in fuscum colorem magis vergit sensim, donec penitus fuscae fuerint Variolae; tunc exsiccatae brevi decidunt in facie; absque eo quod crepent pustulae; nisi forte fricando disrumpantur. In manibus autem rumpuntur plerumque, antequam exsiccantur; & idem in artubus inferioribus contingere solet.

Sed in confluentibus Variolis tota facies numerosissimis & minutis papulis tegitur; hinc, dum incipiunt suppurari, tota facies apparet alba pelticula tecta; & albedo haec citius apparet quam in discretis, brevique in fuscum colorem mutatur, ultimo nigrescit saepe, & exsiccata, laminarum instar, dehiscens decedit. In pessimis autem confluentibus quandoque loco purulentae materiae gangraenosus ichor colligitur, & tunc fusco ac subnigro colore perfunditur facies, absque albedine praegressa.

Tum vero tota pinguedo & cutis &c. Facile patet, hoc tantum locum habere, ubi numerosae admodum sunt Variolae discretae, vel ubi confluentes totam fere corporis superficiem occupant: ubi enim paucae numero sunt Variolae, tunc, suppuratione perfecta, omnia symptomata cessant, & brevi redit optata sanitas. At ubi denso variolarum agmine totum corpus tegitur, tunc intermedia inter variolas cutis inflammata rubet ubique, tenditur, dolet, & vel ab hac sola causa febris accenditur, uti in historia inflammationis ad §. 382. 8. dictum fuit. Interim haec febris mo-

lesta quidem est; sed, ab hac sola causa pendens, brevi minueretur; solet enim cutis tensio & inflammatio statim minui, quando pustulae incipiunt exsiccari; verum alia causa adest, quae febrim hanc perennare facit: tota fere cutis fit imperspirabilis; quod vel in ipsa sanitate noceret, dum excretio per vasa exhalantia impeditur illorum, quae relicta in corpore nocere possunt. Si jam cogitemus, longe acriora hic retineri effluvia, quae & foetore loci, in quo talis aeger decumbit, & dispersione contagii, se fatis manifestant, facile patet, adhuc pejora mala metuenda esse. Præterea pus verum in variolis colligitur, quod nisi extrorsum exire possit, a venis bibulis resorptum humoribus circulantibus miscetur, & purulentam caco-chymiam sanguini inducere potest, plurimaque mala producere, uti statim dicitur. Pus autem variolarum, licet spissum videatur, & exsiccatum in lemas duras concrescat, resorberi posse, manifestè demonstratur. Dum hoc morbo decumbebam ipse, sub plantis pedum variolas habebam fatis numerosas, quae, dum suppurabantur, duram & callosam epidermidem elevabant quidem, sed non rumpebant; unde totum illud pus sub duro hoc tegmine continebatur. Aliquot septimanis, postquam hunc morbum superaveram, integra solea a plantis pedum secessit, cui adhaerebant planae orbiculares crustulae, variolarum exsiccatarum reliquiae: totum ergo pus, quod his variolis contentum fuerat, resorptum erat, cum non potuerit per callosam epidermidem transire. Simile quid solet contingere in volis manuum; ubi pariter epidermis crassior & callosior est, imprimis in adultis. Dum vero non adeo magna Variolosi puris copia in sanguinem resorpta est, illud per alvum, vel urinam, vel jam liberari incipientia cutis loca, diffatur de corpore, absque noxa relicta, uti in me ipso, & aliis, observavi saepissime: contagium morbi quidem spirat diu ab hoc morbo resurgens, & alios, nondum variolas passos, inficere potest, uti antea dictum fuit; verum ipsum hoc contagium satis impune fertur in corpore variolis defuncto. A pure autem copioso resorpto metuendum est. Si jam cogitur, in discretis numerosissimis, & imprimis in confluentibus, totam cutim converti in aridam quasi pellem, sub qua pus collectum haeret, quod mora & calore febrili acrius redditur ac tenuius (vide §. 406), adeoque facile resorbetur, apparebit ratio, quare tunc accendatur febris pessimae indolis, & periculosa admodum, qua toties pereunt miseri aegri. Tunc vere potest dici, quod Variolae non desinant in sanitatem, vel mortem; sed in alium morbum (vide 591). Haec est illa febris *secundaria* dicta Medicis, quam jure adeo metuunt omnes: haec ultimum variolarum stadium sequitur, suspecta semper: hac pereunt toties variolis confluentibus laborantes vigesimo quarto morbi die, vel adhuc serius, corruptis omnibus totius corporis humoribus, & saepe mutilatis variis partibus corporis ante mortem, prout in has illasve dira metastasi acris haec materia deponitur. Ambos oculos destructos vidi intra paucas horas, nasum subito erosum, & alia dirissima mala, antequam mors tantis miseriis finem imponeret. Quo jam acrius fuerit illud pus, quo diutius illud pus resorptum cum humoribus fluxerit per

vasa,

vasa, quo validiore febre agitata fuerit, eo pejora metuenda sunt mala. Diversitas autem horum malorum praecipue pendet a partibus variis, in quas derivatur illa materies purulenta: si in cerebrum, post deliria subita & ferocissima certam mortem facit; si in pectus, subitam quandoque suffocationem producit, vel, eroso pulmone, tabem, vix unquam sanabilem. Si in ventriculum & intestina, vomitum, erosisque intestinis, molestissimam dysenteriam, facit. Post pessimas confluentes hepatitis natam vidi, & icterum; fluxu alvi olidissimo levatum quidem; sed successit hydrops, a quo aegerrime evasit aeger, languidam postea semper vitam ducens.

Feliciores quidem puris variolosi resorpti metastasis fit versus exteriorem corporis superficiem, aut artus; sed tamen & tunc miseri molestissimis saepe malis vitam redimunt. Vidi utriusque cubiti immedicabilem anchylosin inde natam in vegeto juvene: in genibus simile infortunium observavi. Saepius ulcera sinuosa, quae magna cum difficultate curari poterant, vidi in carnosissimis artuum superiorum & inferiorum partibus. Anthraces numerosi & dolentes, ab eadem causa nati, multum molestiae quidem aegris faciunt, sed curati minus damnum relinquunt. Nullus Medicus est, qui praxin luculentam habuit, quin similia viderit; hinc & observationes Medicae numerosissimae habentur, quae hanc rem confirmant. *Sydenhamus* (*d*) dolebat, post confluentes pessimas variolas paucos illos, qui evaserant, saevissimis artuum doloribus corripere: partes autem dolentes in tumores elevabantur, qui haud raro suppurabantur, & in sinus ingentes desinebant, non sine vitae periculo. Optime hinc monuit *Mortonus* (*e*), in malignis variolis ultimum morbi stadium, declinationis nempe, diuturnum esse, & nullo certo dierum numero terminandum. Licet enim morbus ipse variolarum decursus suum accuratè satis fervet, uti ex antedictis patet, tamen hoc non amplius locum habet, ubi Variolae in alium morbum terminantur. Merito hinc semper pro signo maxime suspecto habuit, si, variolis deciduis, non appetent aegri, & hecticus maneret in corpore calor (*f*). Sequuntur enim tunc semper, citius vel serius, quaedam ex malis recensitis.

§. 1401. Si vero tum materies tenuior, acrior, morbusque vehementior, exeditur cutis, pinguitudo, & caro; fiunt, lata, pessima, ad ossa saepe penetrantia, ulcera cacöethe; cicatrices foedae.

Si tanta mala fiant, ubi pus variolarum adhuc indolem similem boni puris habet, quam atrociam fient, ubi loco puris in pessimis confluentibus gangraenosus ichor adest: cutis certe tota fere exeditur, &, si evaserint tales aegri, foedissimis cicatricibus deformes vivunt.

In

(*d*) Sect. V. cap. 4. pag. 295. Hofmann. Med. Rat. System. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 147. (*e*) Pyretolog. Cap. X. pag. 113. (*f*) Ibidem pag. 114.

In confluentibus peioris notae Variolis tota facies una quasi pelle tegitur, quae, exsiccari incipiens, nigra fit, & pertinacissime cuti inhaeret, quae ab acri ichore roditur perpetuo. Dum emollitae per fomenta crustae tales secedunt, erosa cutis tenax liquidum plorat, quod brevi spiffescens novam crustam format, sub qua profundior adhuc erosio cutis fit. Accedit, quod resorptus a venis ichor quandoque per erosa haec cutis vasa viam sibi faciat, sicque liberentur interiora ab acris materiae affluxu, sed tota fere cutis destruitur, & nil superest postea praeter turpissimarum cicatricum foedam congeriem. Memini probe, & horresco referens, me vidisse formosissimum juvenem, qui per octo septimanas cum diro hoc morbo luctatus evasit tandem: verum alae narium erosae, labia a vicinis cutis cicatricibus distorta, palpebrae inversae cum lippitudine perpetua, adeo deturpaverant venustam faciem, ut de morbo resurgens a parentibus vix agnosceretur. Didici quidem inde, quantum ars possit in difficillimo etiam casu, sed vix a me ipso impetrare potui, ut non poeniteret servasse miserum.

Tanta saepe oritur in hac materia, in sanguinem resorpta, malignitas, ut ilico nascatur funestus sphaelus partis, in quam decumbit (g). Refert *Mortonus*, quod bis terve observaverit, *ex veneni adeo deleterii reliquiis hujusmodi aegrotantes vel ad quadragesimum usque diem appetitu privari, elumbes reddi, atque calore hectico affici, & post solennes humorum & sanguinis evacuationes peractas, tandem funesta Claviculae, Maxillae, vel Tibiarum, sphaelo inexpectato suborto interimi.*

Ossa inde saepe ceduntur carie. Os sternum, ossa brachii & crurum, pessima carie erosa, & fracta, post variolas toleratas vidit *Paraeus* (h). Calcaneum, pedum & manuum articulos, nasum, oculos, aliaque membra, post variolas exesa doluit. *Celeberrimus Trillerus* (i) in formosa virgine uvulam erosam vidit, partem ossis palati secessisse, nasum subsedisse, post variolas confluentes pessimi moris; nulla autem vel minima luis venereae suspicio adesse poterat in integerrimae vitae puella, quam placida & optata mors tandem tot calamitatibus eripuit.

Certe, si firma & solida ossa eroduntur ab acri hac materia, citius & facilius partes molliores ab eadem hac causa in veram putrilaginem diffluent; praecipue, si liber aëris accessus, & loci affecti perpetua humiditas, simul concurrant. In ore interno & faucibus tristissima talia mala aliquando observata fuerunt. *Jacotius* (k) habet sequentia: *Vidimus in puella, febriente, cum variolis, mortem inde sequutam, cum febris remissa videretur. A gingivis inceperunt ulcuscula, deinde palatum, totumque os, occuparunt, tum ad uvam faucesque descenderunt: quibus obsessis, in cancrum desierunt, ex quo, excitata dysenteria, mors est insequuta.* Exercitati in arte Medici, quibus haec in-

(g) Pyretolog. cap. x. pag. 114. (h) Lib. 20. cap. 1. pag. 468. Morton. Pyretol. cap. xi. pag. 195. (i) Epist. 2. ad Jo. Gothofr. Hahn pag. 18. (k) Holler. in Coac. Hippoc. pag. 571.

fortunia vidēre contigit, ideo pessima quaevis metuunt, si, post variolas peioris notae toleratas, aliquid ulcerosi in ore interno observent: nisi enim gangraena brevi secutura per spiritum salis-marini. (vide §. 432.) cohibeatur, cito & certo depascentur omnia vicina.

Si jam cogitemus, acrem illam materiem versus omnes & singulas corporis partes posse deponi, facile intelligitur, diversissimos & vix curabiles morbos inde sequi posse. Unico, sed satis raro, exemplo hoc confirmare sufficiet. Octenni puellae, pessimis variolis confluentibus decumbenti, sexto morbi die difficultas respirandi aderat, quae multum augebatur octavo die; simul tumor collum occupabat, crescens subito; dum manu comprimeretur, multum minuebatur; ubi vero pressio cessabat, augebatur denuo; & tandem flexilem cutim colli adeo extendebat, ut, ultra mentum prominens, turgidam columbarum ingluviem referret. Moritur puella circa finem decimi diei; tumor post mortem subsidet. Dum in cadavere mirum tumoris causam inquirat medicus egregius, invenit interititium septimi & octavi annuli cartilaginei asperae arteriae erosum: hinc facile intelligebatur, quomodo aër inspiratus viam sibi fecisset in membranam cellulofam colli, sicque emphysema produxisset (1).

§. 1402. **I**n hoc statu (1400.) curandus puris ad exteriora exitus, ab interioribus expulsio; quod fit laxando cutim fomentis laxantibus tepidis, assiduo & laboriose renovatis; ablutione & gargarismo oris, fauciumque, assiduo; potu largo, calido, cardiaco, detergente, aperiente, putredini resistente; clysmate blando, diluente, emolliente, laxante, quotidie injecto, diu retento; victu ex jure carniū cum sale & acidis condito; vini meracissimi subinde moderato usu; dato simul, contra enormes impetus, opio.

Tristissima haec mala, de quibus dictum fuit binis numeris praecedentibus, ideo contingunt, quia pus variolosum, in sanguinem resorptum, cum sanguine per vasa motum, acrius perpetuo fit, & saepe tantam acquirit malignitatem, ut destruat partes, in quas deponitur. Quo validior autem est impetus febrilis, eo citius & pejus pus illud corrumpitur. Unde indicatio curatoria quadruplex nascitur. 1°. Ut concilietur puri facilis exitus versus exteriora. 2°. Ut illud, quod jam resorptum est, expellatur de corpore. 3°. Ut degeneratio humorum in putredinem, hic metuenda quam maxime, caveatur, vel, nata si jam sit, emendetur, quantum fieri potest. 4°. Ut febrilis impetus in debito retineatur moderamine.

Ad primam indicationem prae reliquis conducit, ut cutis laxa & mollis servetur: Antea jam dictum fuit ad §. 1394, quantum noceat cutis densi-

(1) A&. Helvet. vol. 2. pag. 159.

tas, & ob hanc causam adeo funestum fuisse Americanis hunc morbum. De egregio balneorum usu ad hunc scopum tunc locuti fuimus; & procul dubio in hoc quoque variolarum stadio insigniter prodesse; imprimis balnea vaporis, quae omnium maxime laxant partes. Verum, cum hic imprimis agatur de variolis malae indolis, plerumque vires aegrorum hoc tempore morbi vix sufficiunt, ut balneum adhiberi possit: praeterea, in facie numerosae Variolae maximam molestiam faciunt, uti antea dictum fuit, & caput extra balneum haerere semper debet. Ob hanc rationem perpetuo fovendam faciem & manus, imo & pedes, pannis laneis, vel spongiis, decocto emolliente calido madidis, curaverunt Medici, ut humectarentur & laxarentur omnes hae partes, sicque puri conciliaretur exitus. Molestum quidem hoc est illis, qui aegri curam gerunt continuo, sed utilitas magna hunc laborem compensat. Observavit *Sydenhamus* (m), in pessimis confluentibus ita exsiccati crustas, imprimis in facie, ut ipsis quasi carnibus impactae haereant, & ad separationem nulla arte perducantur. Nullum pus tunc per cutim, in aridum & durum corium quasi conversam, exire potest; hinc suppositas partes rodit, & maxima copia resorbetur, sicque omnia mala hic metuenda auget. Perpetua talis humectatio praecavet crustarum illarum duritiem, & emollire valet eandem, si jam adsit. Saepius curavi, illiniri lactis cremore recenti has crustas, dein decocto emolliente calido foveri, donec penitus emollitae tabescerent quasi & secederent; vidique, crustis his separatis, copiam puris per cutim jam liberam exivisse continuo; & hinc didici, non tantum pus sub his crustis latens exire, sed & partem illius, quod resorptum erat, per eadem haec loca expelli, cum manifesto levamine symptomatum. Candide possum asserere, me sic servatos vidisse aliquos, de quibus ipse, & omnes, qui aderant mecum, desperaverant. Memorabile exemplum talis medelae legitur (n) de juvene robustissimo, qui, pessimis laborans confluentibus variolis, maturationis tempore habebat totam faciem nigram, aridam, & gangraena putrescentem. Cum spes nulla superesse videretur, curavit summus ille vir, cutim incidi usque ad sanam carnem multis in locis scalpello, deinde foveri decocto emollientium herbarum, adjecto spiritu vini camphorato, ob putredinem puris effluentis, quae tanta erat, ut nemo ex domesticis sustinere potuerit abominabilem foetorem. Evasis tamen a tanto morbo incolumis, nisi quod lacero vultu deformis manserit tota vita. Remotis his crustis, loca supposita cruda sunt ac dolentia, & nisi caveatur, ab humoribus exeuntibus siccatis similis crusta renascitur. Conducit tunc, ut molli emplastro, diapompholygos v. g., vel simili, tegatur tota facies, & cura Chirurgica adhibeatur, ut in ulcere aperto fieri solet. Integram larvam sic a facie juvenis secessisse novi, & periti chirurgi opera, postquam per aliquot dies maxima

pu-

(m) De febre putrida Variol. confl. superveniente pag. 690.
Variolis & Morbillis pag. 49.

(n) Mead de

puris cōpia exivisset, curatam fuisse ulcerosam cutem faciei tam feliciter, ut longe minor deformitas superesset, quam exspectabatur: minutis quidem & numerosissimis foveolis cutis notata erat, sed ubique aequabili modo, nullaeque turpes aderant cicatrices, uti fieri solet, dum zonae cutis hinc inde eminent, vicinis locis profundius erosis.

Cum autem perpetua fomentorum emollientium applicatio somnum impedire possit, vel excitare dormientes aegros, forte conduceret, postquam tota die fomenta applicata fuerint, de nocte emplastra adhibere, saltem illis locis, ubi numerosissimae Variolae crustam densam constituunt. Neque videre potui vel minimam noxam ab applicatione emplastrorum: quin imo citiorem pustularum maturationem observavi, dum, revulsionis causa, post balnea, pedes & partem furarum texti emplastro de meliloto, quod, grati odoris cum sit, minus displicet delicatioribus aegris. Notum est, quod pustulae in artubus inferioribus serius ad perfectam maturationem perveniant, ita ut illae pure turgeant, dum in facie jam exsiccatae decidunt: per applicationem vero emplastri de meliloto longe citius suppurabantur. Mollescere cutim per emplastra applicata, in Chirurgicis nimis notum est; adeoque & tensionem inflammatoriam minui patet. Multum confirmabar in hac sententia, dum ante paucos annos editum ab egregio Medico (o) tractatum legi, ubi applicationem emplastri meliloti laudat, simulac suppuratio incipit, imo totum corpus hoc emplastro involvi suadet, & uno alterove exemplo practico utilitatem hujus methodi demonstrat. In uno casu, ubi pustulae septimo post eruptionem die planae cernebantur & rugosae, nec eminentes fere ultra cutis superficiem; interstitia inter pustulas pallida erant, pulsus debilis: toto hujus morbi decursu, per vesicatoria applicata, alexipharmaca remedia, & largum satis vini usum, debuerunt erigi vires vitales: universum corpus involutum fuit emplastro meliloti; post sex horas pulsus plenior erat, & aequalior, quam unquam fuerat morbi ullo tempore; facies tumere incipiebat; dolor tensivus totius corporis minuebatur; Variolae in extremis corporis, antea rubrae, durae, & parvae, augebantur mole, & distendebantur pure cocto; singultus antea molestus cessabat; & evasit felicissime. In alio casu optimus pariter successus hujus methodi observabatur. Verum custos aegrotae, pertaesa foetoris puris sub emplastro collecti, illud removit: post biduum corripiebatur valida pleuripneumonia, cum pulsu durissimo: repetitis venae sectionibus, fomentis, clysmatibus, vesicatoriis &c., levata fuerunt haec mala: verum tussicula manebat, & appetitus deletus. Capiti & thoraci applicatum fuit denuo Emplastrum, mox tussis cessavit, & rediit appetitus; sicque evasit, quamvis gravida foret, & debito tempore sanum puellum peperit.

Cum ergo naturalis huic morbo, & utilis adeo, sit puris versus exteriora exitus, an non conveniret pertusio Variolarum, dum pure cocto turgente

om-

(o) Alex. Sutherland a. medical Essay &c. pag. 17. & seq.

omnino maturae? Ex illis, quae ad §. 1396. dicta fuerunt, satis constat, Variolas in totidem parva apostemata converti. Ad §. 402, ubi de abscessu inflammationem sequente agebatur, demonstratum fuit, puri cocto exitum conciliandum esse, ne, relictum nimis diu, & imprimis resorptum, plura mala produceret. Ex quibus omnibus videretur concludendum esse, quod Variolae, bene maturae, aperiri deberent. Interim in diversas opiniones hic abiverunt Medici. Arabes aperturam Variolarum commendaverunt. Sic *Avicenna* (p) suadet: *Quando egrediuntur Variolae cum complemento, & pertransit septima, & apparet in eo maturatio, tunc necesse est, ut rumpantur cum facilitate cum acubus de auro, & auferatur humiditas cum cotto.* Dum metuebat articulorum corruptionem *Rhazes* (q), ubi numerosis variolis obsidebantur, dicit: *Quod si pustulae in iis magna eruptione prodierint, cito recurrere ad perforandas illas & aperiendas, educendamque materiam, immisso scalpello: neque hanc rem diu procrastines: nam ingens adest periculum.* Metuebat enim a pure retento profundam erosionem, adeo ut inde ossa & muscoli, tendines & nervi, patefiant. In alio autem loco (r), ubi de amovendis squamis siccis & escharis loquitur, siccas quidem oleo instillato emolliri jubet, ut cadant; *Quae autem ex illis escharis similes sunt, habentque aliquam magnitudinem, si videris iis subesse humorem, aufero eas excoriando, & praecidendo caute, nullo oleo adhibito.* Hanc Arabum methodum secutus fuit *Paraeus* (s), iussitque, acu aurea vel argentea pertundendas variolas, imo forfice scindendas voluit, ne contenta pustulis sanies cutim eroderet, sicque foveae relinquerentur: videtur autem imprimis hoc suasisse ad cavendam faciei deformitatem. Videtur tamen haec methodus pertundendi variolas postea neglecta fuisse, imo a multis etiam improbata. Quantum memini, *Sydenhamus* de hac re nullam mentionem fecit: *Mortonus* (t) damnavit omnino, metuens, ne jugis fluxus acris lymphæ ex pertusis variolis faciem deturparet magis. *Diemerbroek* (u) pariter damnat aulicorum morem, qui curabant, variolas acu aperiri, testaturque, sibi compertum esse, quod post apertionem variolarum vestigia admodum profunda & foeda relictæ fuerint. Notat simul, variolas non posse aperiri, nisi ubi pus bene maturum continerent: cum autem pus album & coctum omni acrimonia careat, statuit, nihil metuendum esse ab ejus rosione: monet insuper, emisso pure, cavum pustulae ab aëre admissio exsiccatum durefcere, sicque impedire, quo minus substrata caro increfcens foveolas impleat. Alibi (w) casum puellae narrat, quae deformis admodum ab hoc morbo emerfit, postquam Variolas acu aurea sibi aperiri curaverat, & pus expresserat. Sed, si consideretur, viginti quatuor annorum puellam fuisse, Augusto mense decubuisse hoc

(p) Hahn Variolar. antiquit. &c. pag. 106. Avicenn. Tom. II. Lib. IV. Fen. I. cap. 10. pag. 75. (q) Mead de Variol. & Morbill. pag. 159. (r) Ibidem pag. 167. (s) Lib. XX. cap. 3. pag. 470. (t) Pyretolog. cap. x. pag. 131. 132. (u) De Variol. & Morbillis cap. xii. pag. 237. (w) Idem Histor. XIV. pag. 299.

hoc morbo, & totum caput ipsi mirabiliter intumuisse, variolas copiosissimas per totum corpus erupisse, faciemque admodum obsedisse, satis patet, quod variolis confluentibus laboraverit, quae raro formae integritatem post se relinquunt. Plures alii in eadem fuerunt opinione, quod nempe apertura variolarum maturarum noxia foret (x); quos omnes recensere supervacaneum videtur.

Illo tempore, dum Variolae in statu suppurationis sunt, juniores imprimis, taedio harum molestiarum, quandoque manus fricant faciem, & pustulas nondum maturas lacerant; unde maturatio impeditur, crusta nascitur, & sub hac crusta natum pus cuti profundiores foveas imprimit: in quibusdam pruritus sentitur; tuncque vix impediri possunt infantes, quin scalpendo dilacerent cutim, imo, ligatis manibus, faciem affricant pulvicaribus. Hoc nocere, nemo facile negabit. Ubi autem non adeo magno numero pustulae variolosae adsunt, totum negotium facili naturae committitur, cum a parca copia puris nihil metuendum sit. Interim fateor, quod non facile capiam, quare, pertusis variolis, foveae profundiores nascerentur: si ab exsiccatione aëris metus foret, blando emplastro possent tegi: praeterea sponte sua exsiccantur Variolae, & quidem cito, si sint boni moris; atamen, crustis deciduis, nullae manent foveolae. Sed & hoc notari meretur, quod fere omnes Variolae, quae dorsum, nates, femorum & tibiarum posticam partem, occupant, rumpantur, dum maturae sunt, a decubitu, & motu corporis in lecto: interim longe rarius in his partibus manent foveae, quam quidem in facie. Verum antea monitum fuit, quod acrior & subtilior materiae Variolosae pars faciem magis obsidere videatur, caeteris partibus, quam reliquas corporis partes; & hinc videtur majoris erosionis ratio potius deduci posse. Cum ergo a resorpto pure tot & tanta metuenda sint mala, antiquissimi Medici, Arabes, qui de hoc morbo scripserunt, illud jam commendaverint, celebres multi Medici adhuc hodie in illa opinione sint, tuto & cum fructu hoc fieri posse (y), pulcherque effectus observetur, dum crustae crassae, sub quibus ichor putridus variolarum confluentium collectus haeret, discinduntur, facile eandem ego amplector sententiam, & quidem tanto magis, cum in me ipso viderim, non ideo faciem deturpari, quia puri collecto paratur exitus. Probe enim memini, quod, dum numerosis variolis, quae faciem occupabant, exsiccari incipientibus, totus nasus densa crusta tegeatur, sub qua pus collectum haerebat, curam mei gerens custos, usu, ut aiebat, edoctus, me nil minus exspectante, ictu digiti totum hoc operculum excusserit, crudum locum leviter abstersum molli emplastro texerit, atque indignantem me pacaverit, promittens, nullam deformitatem inde metuendam esse. Eventus probavit asserti fidem: nam vix una vel altera foveola, finito morbo, in naso apparuit, cum reliqua

(x) Andry Orthopedie Tom. II. pag. 156.
151. Wintringham Comment. Nosolog. pag. 65.

(y) Hillary of the Small Pox pag.

faciei pars plurimas haberet, sed non admodum profundas, quae sensim per aetatem deletae sunt eo usque, ut vix appareant, nisi attente & cominus intuenti. Laboraveram enim variolis, numerosis quidem, sed discretis, & quae multum eminebant supra cutis superficiem: hoc autem observavi frequentissime, quod elevatae & majores Variolae longe pauciores & minus profundas foveas in cute relinquunt, quam planae & sessiles, quae minus super cutim eminent, sed profundius in ipsam quasi cutis substantiam demerguntur, quam suppurando consumunt. Imo saepius vidi, in mitioribus variolis post lapsum crustularum exsiccatarum cutim elevatam & rubentem, minime autem exesam: rubor autem ille cutis & elevatio intra paucas septimanas integrè abolentur, & quidem citius, si diutius domi se contineant, nec frigido aëri exponantur, ab hoc morbo resurgentes.

Quamvis autem ipse, repugnante vulgi praejudicio, non satis numerosa experimenta circa variolarum maturarum aperturam tentaverim, ut ex propriis observationibus hanc litem dirimere vellem, tamen novi probe, Celeberrimum, & mihi longa amicitia junctum, medicum hoc tentasse saepius, cum fructu egregio.

Sed cum, si numerosae adsint Variolae, os internum faucesque his pariter obsideantur, ablutiones & gargarismi oris ac faucium, ex emollienti decocto paratae, egregie profunt, ut cito maturentur in his locis, & cadant: imo & naribus similia attrahere, vel saltem vapore aquae calidae humectare siccam & tumentem narium internam superficiem, egregie conducet.

Sequitur jam, ut dicatur de secunda indicatione in hoc morbi stadio: videndum enim est, quomodo, & per quas vias, pus resorptum educi tuto de corpore possit.

Pus illud resorptum nunquam potest denuo indolem & dotes sanorum humorum acquirere; adeoque debet exire de corpore, ut redeat sanitas. Praeterea illud pus, dum cum humoribus per vasa fluit, partem liquidorum saepe insignem pariter corrumpit, adeoque etiam expellendam. Cum autem, uti saepius jam in praecedentibus monitum fuit, boni Medici munus sit, observare accurate, per quas vias, & quo modo, natura soleat materiam morbosam expellere de corpore, felici cum eventu, ut per artem hoc imitari possit, & vias solitas expedire, ut hoc fiat facilius, hinc attendendum, quid fidelis observatio docuerit circa hanc materiae morbosae expulsionem. Certum est, in variolarum morbo naturaliter materiam morbosam versus corporis superficiem derivari; adeoque non sine ratione Medici & hanc viam secuti fuerunt. Saepe observatur, per furunculos & parotides expelli illud, quod adhuc supererat de materia morbosae (z). Aliquoties accidit, ut, exsiccatis jam variolis, ultimis diebus novae minores appareant pustulae, quae cito suppurantur, materiam morbosam insigniter minuunt, & quandoque integrè exhauriunt (a). Saepius & ipse vidi tales pustulas; quae

(z) Morton. Pyretol. cap. x. pag. 119.
mat. Tom. IV. pag. 161.

(a) Hofman. Medic. Ration. Systeme.

quae penitus diversae sunt a variolis, & citissime suppurantur: imprimis hoc observavi, ubi confluentes Variolae densas escharas exsiccatas reliquerant; quibus emollitis, & remotis, tales pustulae numerosae saepe prodibant. Hoc cum vidissent Medici, omni molimine conabantur versus cutim derivare materiam morbosam, dato vino, & cardiacis remediis. Imo ipse *Sydenhamus* (b), qui caeteroquin calida & cardiaca remedia damnabat in hoc morbo, similia propinari jussit, variolis jam in siccis crustas conversis: *ne scilicet halitus illi putridi in sanguinis massam postliminio revertantur*. Interim videtur hoc non absque cautela fieri debere, imprimis, si in confluentibus tota fere corporis superficies arida crusta tegitur, & pauca loca adhuc libera inflammantur, sicque nihil transmittunt. Si enim, per cardiaca aucto humorum motu, & calore, agitetur acris haec materies, per cutim obstipatam exire non potens, pessima quaevis metuenda sunt mala, nisi per alias vias de corpore expelli possit illud noxium, vel ad talia deponatur loca, ubi minus nocere queat. Observaverat *Sydenhamus* (c), salivationem semper comitari confluentes variolas, ita ut unicum tantum viderit aegrum, in quo hoc symptoma non contingebat: salivatio haec quandoque eruptionem variolarum comitatur, aliquando post unum alterumve diem sequitur tantum. In initio tenuis saliva exit magna copia, sed postea inspissatur, ita ut circa undecimum diem, omnino viscida facta, aegerrimè exscreetur. Quamvis autem in initio salivae major secretio videatur fieri, quia tota cutis faciei inflammata nihil transmittit, adeoque secretoria harum glandularum vasa adhuc pervia magis urgentur; tamen in reliquo decursu morbi videtur admodum verosimile, partem materiae morbosae exire per hanc viam; cum tantum levamen afferat haec excretio, & pessima mala sequantur, dum supprimitur. Observavit *Lobb* (d) in aegro decima morbi die copiosam admodum salivam excretam, quae tenuis instar aquae videbatur, sed post aliquod tempus spissescibat tota, referens molliorem gelatinam cornu cervi; unde videtur concludi posse, non meram salivam, sed & alia huic permista fuisse excreta. Dum autem notaverat *Sydenhamus* (e), circa undecimum diem in confluentibus salivationem minui, imo quandoque integre cessare, curavit applicari nuchae amplum & satis acre vesicatorium, hac lege, ut illud effectum suum praestare posset ante diem undecimum, *in quo de summa rerum agitur*, ut nempe *materiae peccanti detur exitus*, dum salivatio decrescet, vel cessabit integre. Facile patet, quod per hoc amplum & acre vesicatorium *Sydenhamus* conatus fuerit novam viam facere materiae morbosae, antequam salivatio cessaret, quae, ut monet alibi (f), aegrum hactenus in tuto posuerat: unde etiam in confluentibus saepius moriuntur aegri die undecimo, cum circa hoc tempus salivatio soleat desinere, vel

(b) Sect. III. cap. 2. pag. 186. 187.
Pox. pag. 339.

(c) Ibidem 169.

(e) Differtat. Epist. pag. 472.

pag. 171. 172. Differt. Epist. pag. 470.

(d) Of the Small

(f) Sect. III. cap. 2.

vel faltem insigniter minui. Simul notat, quod ingens illud periculum minuatur multum, si facies non penitus detumuerit, & manus insigniter incipiant intumescere, deposita versus has partes pro tempore materia morbosa, quae per salivationem exiverat antea. Certe, tantam fiduciam in hoc manuum tumore posuit *Sydenhamus*, ut non dubitaverit, certam mortem praedicere, si ille tumor non adesset, vel ante justum tempus recederet; & econtra, nullum minus fallax creditit convalescentiae Prognosticon, quam si, salivatione cessante, remitteretur quidem faciei tumor, sed non omnino evanesceret, simulque manus insigniter tumerent. Quandoque & pedes tumerent, pariter cum levamine: imo observavit *Sydenhamus* (g), a variolis confluentibus jam sanatis, & quotidie e lecto surgentibus, oriri in cruribus tumorem ferum ac molestum, qui tamen post venae sectionem & catharsin sponte evanescit, vel usu emollientium & discutientium facile fugatur. Hinc videtur constare, quod in hoc morbo metastasis materiae morbosae saepe contingat versus artus, & plerumque cum effectu salubri. Interim in eo conveniunt omnes Medici, quod evacuatio materiae morbosae, si tuto obtineri possit, semper praeferenda sit metastasi, cum ab hac nova mala oriri possint in partibus, in quas materia morbosa deponitur, & praeterea semper metus sit, ne per metastasin in periculosa loca ruat materia: saepe doluerunt Medici, quod, dum salivatio minui incipiebat, subito augetetur febris immaniter, delirare inciperent aegri, vel in somnum profundissimum incidere, & citam sequi mortem, dum ante paucas horas adhuc magna spes erat de fausto morbi eventu: in aliis subito pulmo impletur, stertere incipiunt, & per-eunt: admodum verosimile videtur, in his casibus materiam morbosam subito in caput, aut pulmones, ruere. Licet autem tumor manuum merito pro bono signo habeatur, tamen facile intelligitur, quod quandoque tanta possit esse materiae morbosae copia, ut tota tumore manuum, imo & pedum, exhausti non possit, sed magna adhuc ejus pars humoribus mista maneat, in periculosiora loca forte deponenda; vel & metus est, ne omnes humores inde corrumpantur, uti in pessimis Variolis toties contingit, ut ante mortem omnia putrescant cum intolerabili foetore.

Non mirum ergo, quod magni in arte viri cogitaverint de alia evacuatione materiae morbosae, imitando naturae, morbum hunc sic saepe curantis, molimina.

Maxime solennes viae, per quas inutilia, vel noxiosa corpori, expelluntur, sunt per alvum, & urinam. Observaverat *Sydenhamus* (h) in infantibus, dum variolis confluentibus laborant, non minus certo diarrhoeam adesse, quam ptyalismum in adultis: monet autem, multa infantum millia hoc morbo periisse, dum imprudentes mulierculae hunc alvi fluxum, tanquam noxium, suppresserant: videantur & illa, quae ad §. 1394. & 1396. de hac re habentur. Alibi (i), ubi variolas, anomalas ipsi dictas, quae annis

1674.

(g) Sect. III. cap. 2. in fine pag. 199. (h) Ibidem cap. 2. pag. 161. (i) Sect. V. cap. 4. pag. 300.

1674. 1675. Londini grassabantur, describit, notat, quod periculoso illo morbi tempore, quando saliva viscidior facta fauces fere praecludit, utilis diarrhoea successerit, quae vel sponte cessabat, vel, ubi nullum amplius a variolis periculum supererat, facile poterat compesci. Utilem in hoc morbi stadio diarrhoeam laudaverunt postea & alii. Sic notavit *Lobb* (*k*), quod, ubi numerosae admodum Variolae interiora & exteriora corporis obsederent, tunc prodesset circa 12. diem nata diarrhoea; licet illam ideo imprimis utilem crediderit, quia sic expellebantur decidui furfures Variolarum, quae totum tractum primarum viarum obsederant: simul monet, non esse sistendam hanc diarrhoeam, sed promovendam potius: imo alibi casum narrat (*l*), ubi salubris illa diarrhoea, levamen omnium symptomatum faciens, imprudenti arte sistebatur, sed mox omnia in pejus ruebant, & sequebatur subita mors. Minime dubium est, per talem diarrhoeam abstergi illa, quae ab oesophago ad anum usque haeserant morbosa, verum simul videtur materia morbosa, quae reliquum corpus occupavit, & resorpta cum humoribus per vasa fluxit, hac via exire de corpore: tanta enim copia olidissimarum foecum exit alvo per spontaneam diarrhoeam, vel purgans datum, ut non possit tribui illis variolis solis, quae in tractu primarum viarum haeserant: Cum autem *Sydenhamus*, uti passim ex ejus operibus patet, semper conaretur, arte imitari illa, quae sponte nata observaverat profuisse in morbis, hinc commendabat, ut pustulis deciduis, aegro jam convalescente, daretur ter vel quater purgans, ut nempe sic expelleretur de corpore residuum materiae morbosae, quod relictum producere posset multa & molesta mala (*m*). In isto autem tractatulo (*n*), quem paulo ante mortem scripsit, in febre illa secundaria variolarum, quam merito putridam vocat, laudavit purgantia, & quidem repetita, si opus foret; more autem suo semper conabatur, turbas a purgante excitatas compescere anodyno remedio vesperi ejusdem diei exhibito. Interim purgans tantum tunc adhiberi voluit, si alvus stricta admodum foret, febrisque adeo intensa, ut aeger fere conclamatus videretur; tunc jussit, *ut duro huic nodo durus aptaretur cuneus*. Adeoque videtur *Sydenhamus* tantum adhibuisse purgantia, ubi fere desperabat de aegro; simili modo, ac antea, alio in loco (*o*), laudaverat validam vini emetici dosin, dum a salivatione suppressa circa diem undecimum mortem imminuentem metueret.

Ast, qui praecipue commendavit purgantia in hoc variolarum stadio, fuit *Celeberrimus Freind* (*p*); probavitque pluribus casibus practicis, quantum profuerit haec methodus, dum gravia symptomata mortem brevi secuturam minarentur. Usus fuit blandis purgantibus, ex foliis fenae, manna, & si-

(*k*) Of the Small Pox pag. 6. & 10. 78. (*l*) Ibid. pag. 365. Histor. XXXV.

(*m*) Sydenham. Sect. III. cap. 2. pag. 199. (*n*) De febre putrida Variol. confluent. pag. 695. (*o*) Sect. III. cap. 2. pag. 197. (*p*) De purgantibus in secunda Variol. confl. febre a pag. 1. ad 75.

milibus, dabatque minorem quantitatem eorundem repetitis dosibus, ne subito & impetuoso alvi fluxu vires aegrorum nimis dejicerentur. Pergebat in horum usu, donec levare multum omnia periculosa symptomata observaret: post aliquot alvi evacuationes olidissimas citius levabantur omnia mala, quam sperari posse videbatur. Cum autem tunc temporis vulgi & plerorumque Medicorum animis firmiter inhaereret opinio, damnosum esse alvi fluxum in hoc morbo, hinc a plurimis tanquam audax & inauditum facinus damnabatur. Interim probat *Freind* (q), jam apud Arabes hanc methodum tentatam fuisse; per aliquot saecula deinde nullam hujus methodi mentionem factam esse, sed postea *Fernelium*, aliosque plures, quos recenset (r), purgantium usum laudasse, ad exturbandam de corpore morbosam materiem, febris secundariae variolosae causam praecipuam. In locis citatis monet *Celebris* auctor, quod purgantia dederit quocumque die morbi, si aruissent jam pustulae, & gravia symptomata operam citam poscerent; modo impulsus, & respiratio, adhuc constarent. Ubi enim vitales functiones jam admodum laesae sunt in hoc morbo, mors prae foribus est, & occidisse crederetur Medicus aegrum, qui servari non poterat.

Mortonus, qui certissime funestum eventum metuebat, si sequeretur in Variolis salivationem diarrhoea, nisi statim cohiberetur (s); tamen alibi (t) usum purgantium leniorum cum quadam limitatione admittit.

Inscripserat *Freind* Opusculum suum de purgantibus, in secunda variolarum febre exhibendis, *Celeberrimo Mead*; qui, de eodem morbo scribens, eandem hanc methodum laudat (u), leniora tantum cathartica suadens. A purgantibus autem abstinendum suadebat, si vel a naturali intestinorum laevitate alvus foret laxior, vel, ob frequentia per morbi decursum applicata clysmata, sponte flueret. Tunc enim merito purgantium usum non credidit necessarium, vel saltem ad aliquot dies differendum voluit, ne nimis debilitaretur aeger. Simul prudenter monuit, attente lustrandum esse corpus aegri, ut videatur, an non forte hinc inde sub crustis variolarum arefactis pus collectum haereat; tunc enim purgantibus opus non est, sed via puri collecto paranda; de qua re paulo ante dictum fuit.

Postea plures alii *Celebres Medici* eandem hanc methodum probaverunt (w); praecipue, ut morbi reliquias, post exsiccationem, ex corpore eliminarent, ne inde novi morbi nascerentur. Sed & ad ipsam febrem secundariam nil felicius successisse, testatur *Huxham* (x), quam repetitum cathartorum usum, adjecto interdum *Calomelane*, & paregoricis subinde interpositis, ut in propriis liberis, & in aliis plurimis, se expertum asserit.

Certe, si tot *Celebrium virorum* testimoniis & mea observata addere liceat,

(q) De purgantibus in secunda Variol. conf. febre pag. 98. (r) Ibidem pag. 99. & seq. (s) Pyretolog. cap. 9. pag. 96. (t) Ibidem cap. 10. pag. 127. (u) De Variol. & Morbill. pag. 47. & seq. (w) *Frider. Hofmann.* Tom. III. Sect. I. cap. x. pag. 243. *Violante de Variol. & Morbill.* pag. 137. (x) De Aere pag. 37. & *Essay on fevers* pag. 164. & seq.

ceat, candide fateri possim, quod & diarrhoeam sponte natam, dum sicantur Variolae, salubrem viderim saepius, & blandis purgantibus datis ingentem copiam olidissimae materiae per alvum expelli, observaverim frequenter, cum levamine magno & subitaneo omnium symptomatum, febrisque imminutione notabili: ter, quaterve, interposito unius vel alterius diei intervallo, haec cathartica repetii; nec poenituit unquam, haec tentasse. Imo saepius observavi, plura mala, quae a variolis resurgentibus contigerant, repetitis aliquoties purgantibus optime cessisse. Fateri debuit hoc ipse *Mortonus* (y), licet caeterum ab hac methodo alienus esset. Observavit etiam (z) quandoque hebetudinem, cum delirio melancholico conjunctam, successisse post variolas: reliquiis veneni variolosi, uti & multo opiatorum usui, quem morbi praegressi violentia postulaverat, haec symptomata adscribebat: dedit tunc lenia cathartica, quae per epicrasin sine tumultu vel virium jactura agerent, & quidem felici successu, quamvis tamen curae felicitatem tribueret cortici peruviano, vesicatoriis, & roborantibus remediis adhibitis. Probè memini, variolas epidemice grassatas fuisse in pago quodam, & paucos admodum aegros Medicorum opem adhibuisse. Plurimi, qui evaserant ab hoc morbo, manserunt hebetes, stupidi, & obliviosi, licet per totum morbi decursum opio vel opiatis nunquam usi fuissent: omnibus, qui me consuluerunt, dedi purgantia repetitis vicibus, optimo cum successu.

Novimus & per urinae vias eliminari multa de corpore, quae nocere possent, si relinquerentur; adeoque mirum non est, si & per hanc viam quandoque materiae morbosae evacuationem observaverint Medici. Salivationi nimis propere declinanti succedaneum observavit profluvium urinae limpidae copiosum, & diabeticum fere, *Mortonus* (a), tam fausto cum eventu, ut illico febris, anhelitus, pectoris angustiae, & caetera funesta symptomata, mirum in modum levarentur. Pariter copiosam urinae excretionem profuisse observavit *Lobb* (b); & hinc voluit, ut, in declinatione variolarum, illis diebus, quibus non dabantur purgantia, blandis diureticis uterentur aegri (c). Ipse aliquoties observavi in variolis discretis, boni moris, licet numerosae forent, ab octava die usque ad undecimam, copiosum urinae profluvium, cum levamine: mirabar autem, stans horis tantam urinae copiam excerni, ab hora nempe septima vespertina ad duodecimam; reliquo tempore parum admodum urinae excernebatur. Potus tenuis, largior, ut feri lactis, vel lactis tribus partibus aquae diluti, sufficit, ut hoc naturae molimen juvetur, nec requiri videntur acriora diuretica, cum quandoque contigerit, adeo validum fuisse urinae profluvium, ut cohiberi debuerit, ne corpus nimium exhauriretur.

Tertia indicatio curatoria, uti ad principium hujus paragraphi dictum fuit,

(y) *Pyretolog.* cap. 10. pag. 133. (z) *Ibidem* pag. 134. (a) *Ibidem* pag. 41. 42. (b) *Of the Small Pox.* pag. 472. (c) *Ibidem* pag. 52.

fuit, erat, ut degeneratio humorum in putredinem, hic metuenda quam maxime, caveatur, vel, nata si jam sit, emendetur, quantum fieri potest. Quantus foetor adsit, imprimis, dum confluentibus variolis laborant aegri, noverunt omnes, qui unquam hunc morbum tractaverunt. Hinc merito *Sydenhamus* passim commendat, ut variolis decumbentibus in victu tantum dentur talia, quae ex sua indole putredini adversa sunt; carnes igitur, & carniū juscula, damnavit ubique; mollia tantum dabat, quae sponte sua acescerent, ut juscula avenacea, hordeacea, poma cocta, lac, cerevisiam tenuem. Antea vidimus, apud Arabes jam similem diaetam commendatam fuisse. Huic indicationi etiam favet aër frigidiusculus, & saepe renovatus, ne putridis effluviis plenum inspirare cogantur miseri; de qua re jam dictum fuit ad §. 1394. Pessimus ergo mos est, plures hoc morbo decumbentes in eodem contineri conclavi; & hinc plures pereunt pauperiores, quorum angustae domunculæ hanc cautelam non admittunt. Notum est, in nosocomiis, nimia aegrorum multitudine plenissimis, ob putridis halitibus plenum aërem, omnes morbos in pejus ruere, vulnera non sanari, sanos, qui aegrorum curam gerunt, pessimæ indolis febre infici, quae latè saepe contagium spargit. Ob eandem rationem convenit, mutare linteamina, quae, variolis jam maturis, pure, vel & pejori ichore confluentium, plena, rigent non tantum, sicque molestissima sunt aegris, verum & pessimo foetore nocent quam plurimum. Novi quidem, mutationem linteaminum a multis tanquam maxime perniciosam damnari in hoc morbo. Sic *Diemerbroeck* (d) hortabatur aegros, ut ad decimum quartum diem usque foetorem hunc patienter ferrent; imo audacter dicit, se millies vidisse, hunc *aliqualem foetorem* nunquam nocuisse aegris, econtra vero, semper plus minusve obfuisse, si ante decimum quartum diem lintea mutarentur. Adeo autem firmiter haec opinio multorum animis insedit, ut Medicus de fama periclitetur, nisi emerferit aeger a morbo, si linteaminum mutationem suaserit, vel permiserit tantum: Probe memini, quod *aliqualem illum foetorem Diemerbroeckii* quandoque tantum invenerim, ut fere in animi deliquium lapsus fuerim, licet me non adeo delicatum credam, ut a levioribus facile afficiar. Dum juniores infantes, qui urina & foecibus alvinis conspurcant indusia, variolis laborant, putrescerent toti, si per tantum tempus linteamina non mutarentur. Hinc sollicitae matres coguntur vel invitae tentare in junioribus illud, quod in adultioribus non auderent; & si cum debita cautela fiat, nunquam inde aliquid mali orietur. Econtra vidi, quasi revixisse miseros aegros, dum impetraveram, ut his fordibus liberarentur. Indusia autem calida sint & sicca, succini, olibani, mastichis, vapori exposita prius, ut odor saponis, quem lota lintea habere solent, deleatur: citoque hoc perfici debet, ne, nudato corpore, incipiant rigere aegri, & exhorrescere; quod merito pro malo signo habuit *Huxham* (e): tunc enim contrahitur tota cutis, palle-
re

(d) De Variol. & Morbil. cap. 7. pag. 278.
pag. 37.

(e) De Aëre & Morb. Epidem.

re incipiunt, & anxii fiunt, aegri, ac merito quid mali metuitur. Vidi, hoc contigisse, dum rigidum pure indusium non poterat satis cito tolli de corpore, & purum indusium allatum, quamvis calefactum, jam frigescere inciperet, antequam sordidum auferri poterat. Ut omnes hae morae tollerentur, suasi semper, ut sordidum tale indusium discinderetur; sic citissime auferri poterat, dum praesto erat purum & calidum. Simul curavi, ut combureretur ilico tale indusium, quoniam contagium latissimè spargere valet, dum lavatur; uti antea ad §. 1382. notatum fuit. Multi sunt in illa opinione, tutius hoc fieri posse, si lintea sani hominis corpori applicata fuerint, per aliquot saltem horas: Medici debent quandoque indulgere vulgi opinionibus, modo hac facilitate obtinere possint praecipuum scopum, ut nempe aegri hac sorditie liberentur. Facile tamen accedo opinioni *Celeberissimi Huxham (f)*, qui nullo modo id necessarium credidit: sufficit enim, ut lintea sint bene sicca & calida: certe in propriis liberis hoc tentavi, & in aliis omnibus, quibus persuadere potui; nec poenituit unquam, hoc fecisse, modo cautelae modo recensitae adhiberentur.

Interim quandoque tanta est malignitas, imprimis in confluentibus, ut etiam victu antiseptico, aliisque modo laudatis cautelis, non possit caveri humorum in putredinem degeneratio. Dolebat *Sydenhamus (*)*, sibi hoc contigisse in variolis, quas anomalas vocat, quia & tardius periodum suam absoluebant, & adeo foetebant maturae, ut graviter his decumbentes vix potuerit accedere. Methodum, qua antea usus fuerat in confluentium cura feliciter, videbat in hac pessima specie non sufficere ad domandam putredinem. Dedit tunc *vitrioli spiritum* quinto jam vel sexto die a principio morbi, tenui cerevisiae ad libitum potandae illum instillans, laetusque vidit, ad miraculum usque feliciter cedere (g). Facies enim & maturius & melius intumescebat, variolarum interstitia rubebant, pustulae mole augebantur, flavo turgebant humore, celeriusque maturabantur, modo liberaliter haurirent hunc potum: hinc, ubi minus potabant aegri, aquae destillatae instillabat hunc spiritum, & syrupo edulcorabat, sic medicamenti forma propinans, ut compensaret parciores spiritus vitrioli usum. Efficaciter certe spiritus ille putredini resistit, simulque nimiae humorum dissolutioni cavendae prodest. Nunquam autem aliquid damni se observasse a largo hujus remedii usu testatur, imo vix deturpari tunc faciem observavit (h), cum loco acris rodentis ichoris purulenta materies magis blanda variolosis pustulis contineretur. Ubi ab intensa putredine metuebam, saepius hoc remedium cum fructu adhibui; idemque ab aliis factum novi bono cum effectu. Monuit tamen *Hofmannus (i)*, se observasse, illos, qui larga quanti-

ti-

(f) An Essay on fevers pag. 162. 163. (*) Sect. V. cap. 4. pag. 294. (g) Ibidem pag. 299. (h) Ibidem pag. 300. 301. (i) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 169.

titate spiritibus acidis mineralibus usi fuerant, habuisse profundiores foveas : in his illud singulare fuit, quod papulae siccescentes magnam exercuerint corrosivitatem, profundius serpendo, & depascendo subjectam carnem, insigni cum dolore, ardore, & inquietudine. Sed notandum est, quod haec remedia data fuerint etiam ante morbum, & primis morbi diebus, imprimis hac spe, ut vel nullae, vel paucae admodum, prodirent Variolae : unde facile credi potest, quod majori copia, & diutius, dederint, quam Sydenhamus suadebat. Notat enim Hofmannus (k), complures ex illustribus aliquot antivariolosi liquoris absumpsisse ante & post invasionem uncias : in his autem profundas illas erosiones cutaneas observavit. Alia occasione ad §. 1110 ex Tulpio memoratus fuit casus, ubi per infortunium magna copia olei vitrioli ingesta fuerat, & postea tota cutis foedissime ulcerata fuit ; hinc non mirum videtur, ab imprudenti similibus usu tale quid contigisse. Sed notandum est, quod Sydenhamus non speraverit ab usu spiritus vitrioli hunc effectum, ut minori numero prodirent Variolae : suavit enim hoc remedium, in confluentibus pessimis, quinto vel sexto morbi die, quando papularum eruptio jam absoluta est : & tantum dedit illud hoc scopo, ut putredinem caveret futuram, vel emendaret jam nascentem : praeterea dedit illud in potu communi admodum dilutum ; & ideo nihil metuendum erit a nimia acrimonia. In statu quoque contagii dedit quandoque refrigerii causa, uti ad §. 1396. 1399. dictum fuit. Cum autem hodie noverimus insignem efficaciam corticis Peruviani in coercenda gangraenosa putredine, cum praeterea vim ejus antisepticam efficacissimam demonstraverit experimentis suis *Celeberrimus Pringle* (l), ita ut non tantum impediverit putredinem futuram, verum etiam emendaverit jam praesentem, operae pretium videtur, cum prudentia tentare corticis Peruviani vim in variolarum morbo.

Mortonus, qui, ut notum est, in pluribus morbis liberaliter cortice utebatur, illum etiam adhibuit, laudavitque, in cura variolarum. Cum autem vim antisepticam corticis non nosset, tantum dedit, ubi in febre, sub initium maturationis suborta, exacerbationes & remissiones quotidie recurrentes observabat ; quod tamen monet admodum raro contingere : exhibuit tunc corticem remissionis tempore, & vidit, duorum vel trium dierum spatio, febre penitus exulante, variolas citissime, fere benignarum more, maturari (m). *Mortoni* sententiae accessit *Mead* (n), corticem laudans, si tertiana simplex aut duplex febre variolarum se comitem adjungat. Cum autem corticis efficaciam contra gangraenam novisset, dari illum jussit in variolis sanguineis ipsi dictis (o), in quibus solutus & in putredinem simul vergens sanguis per diversas vias exit, potentissimaque antiseptica indicantur.

(k) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 169.

(l) Observat. on the Diseases of the army in append. pag. 378. & seq. (m) Pyretolog. cap. 9. pag. 101. & cap. 10. pag. 121. 122.

(n) De Variol. & Morbill. pag. 69. (o) Ibidem, & pag. 45.

tur. Cum vidisset *Celeberrimus Monro* (p), in gangraenis curandis, a corticis usu gangraenosae faniei succedere bonum coctum pus, credidit, idem remedium in variolis peioris indolis profuturum. Laetusque vidit optimum effectum: pustulae enim vacuae, dato cortice, pure implebantur, tenuis fanies in crassum album pus mutabatur, petechiae gradatim pallecebant, & tandem penitus evanescebant, Variolae citius exsiccabantur: dedit autem a decem granis ad quadraginta corticem in substantia, varia sub forma ad placitum decumbentium: junioribus, qui remedium illud fastidiebant, evacuatis prius intestinis per clysmata laxans, injiciebat, a drachma dimidia ad drachmas duas, addendo pauculum lactis calidi, cum syrupo papaveris, aut diascordio. Candidè autem monet, nocuisse corticem, dum pulmones valide infarcti erant: addit, se unice expectare a cortice blandam concoctionem materiae morbosae, per benignam suppurationem. Similia circa usum corticis monita habentur apud *Huxham* (q), qui simul improbat hoc remedium, si abdomen durum ac tumidum fuerit, saltem eo usque, donec mollescat prius, & subsideat.

Quarta indicatio erat, febris impetum tenere in justo moderamine, ut nempe nec exorbitet nimis, nec plus justo deprimatur. Optime enim monuit *Lobb* (r), mali quid metuendum esse, si febris augeatur ultra modum, vel deprimatur nimis, praecipue in confluentibus circa undecimum diem, ubi salivatio cessare incipit. Quomodo, & per quae remedia, obtineri possit illud debitum moderamen impetus febrilis, antea dictum fuit ad §. 610. 611. Omnes quidem Medici conveniunt in generali hoc dogmate, quod minuendus sit febrilis impetus, si nimius sit; sed non convenit inter omnes, qua methodo, & quibus remediis, illud tentari debeat.

Verum quidem est, quod per opiata remedia, prudenter data, multum compesci possit febrilis impetus. *Sydenhamus* (s) tamen, qui satis audacter his usus fuerat, fatetur, quod quandoque illa non suffecerint ad nimium aestum febrilem compescendum, sed coactus fuerit sanguinem mittere, & aegrum liberiori aerae exponere, praecipue, si circa periculosum tempus phrenitis oriretur; & miro satis casu, cujus alia occasione ad §. 743. mentionem feci, confirmat; juvenis nempe, media aestate variolis laborantis, qui Phrenitide corripiebatur. & postea, pro mortuo habitus, mensae imponebatur nudus, linteo tantum superstrato, revixit tamen, & post aliquot dies a morbo surrexit sanus. Circa finem vitae autem (t), pluribus experimentis, ut videtur, jam firmior, statuit omnino, febrim illam secundariam esse morbum prorsus diversum, tam ab ipsis variolis, quam a febre, quae earum eruptionem praecedat: nihilque efficacius credidit ad retundendum hujus febris impetum, quam copiosam sanguinis educationem; & candidè

(p) Medic. Essays Tom. V. part. 1. art. X. pag. 102.
 (r) Of the Small Pox pag. 43. 44.
 (s) De febre putrida Variol. conf. Ibid. pag. 693.

(q) An Essay on fevers pag. 152. 153.
 (t) Sect. III.

dide fatetur, opiata sola non sufficere: *Sydenhami* methodum secuti fuerunt alii plures *Celebres Medici* (*u*), inveneruntque sanguinem, in talibus aegris de vena eductum, admodum viscidum, & inflammatoria densitate tenacem; unde per validum febris impetum facile impingetur immeabilis in angustos fines arteriarum pulmonis, cerebri &c., brevique lethalem inflammationem producet. Confirmatur ulterius inflammatoria sanguinis dispositio, quae hujus morbi decursu in sanguine nascitur, quod ophthalmiae, furunculi &c., variolas jam perpeffos frequenter corripiant. Videantur illa, quae ad §. 1384. habentur.

Alii quidem damnaverunt sanguinis missionem; inter quos *Celeberrimus Lobb* (*w*), qui optime de hoc morbo scripsit, numeratur, improbens omnem sanguinis missionem, nisi plethora adsit. Credebat autem, aliis remediis aequae tuto posse minui nimium illum febris secundariae impetum. Sed, stricte loquendo, non potest hoc morbi tempore adesse plethora; quae est nimia boni sanguinis copia (vide §. 106.); cum sanguis certe morbosus sit. Potest tamen abundare copia humorum, quae per vasa moventur; possunt vasa sic distendi, dum sanguis in angustiis extremis haerere incipit, ut summa & subita mala inde metuenda sint, praecipue in pulmone, & cerebro. Numquid in pleuritide, aliisque inflammatoriis morbis, repetita saepe sanguinis missione opus est, licet ante morbum plethoricus non fuerit aeger, vel per primam largam venae sectionem plethora ablata sit, quae adfuerat ante morbum? Eadem ratio in hoc variolarum stadio venae sectionem aliquando poscit, dum pulsus durus, celer, plenus, est, arteriae carotides validissime micant, delirare incipit aeger, vel & pulmo impleri, ut in peripneumoniacis observatur. Plurima observata docuerunt, validam narium haemorrhagiam, mensium eruptionem, lochiorum fluxum, sedasse ilico metuendum febris secundariae impetum, & ex ipsis quasi orci faucibus ereptos fuisse aegros. Cur ars haec naturae molimina salutaria non imitaretur? imprimis, cum adeo anceps discrimen tunc adsit, ut saepe intra unam alteramve horulam pereat aeger. Scio, validam sanguinis missionem factam fuisse in juvene undecima die variolarum confluentium, ubi tantus pustularum numerus erat in utroque brachio, ut venam secturus chirurgus per mediam variolarum congeriem lanceolam adigere debuerit: feliciter tamen evasit a tanto periculo. Probe novi, Medici famam quam maxime periclitari in tali casu, cum omnes fere audacissimum facinus clament, ubi vena secta fuerit: si perierit aeger, qui servari non poterat, mors non morbo, sed Medico, imputabitur: Attamen probus Medicus propriam famam postponere debet aegrorum saluti. Prudenter nihilominus monendi sunt amici, summum discrimen adesse, certamque instare mortem, nisi succurratur ilico. Fateor, me non dubitasse de suaden-

da

(*u*) Freind de purgant. in secund. febre Variol. passim. Huxham. on fevers pag. 158. Hillary on the Small Pox 121. (*w*) Of the Small Pox pag. 140. &c.

da venae sectione in his angustiis : non semper tamen inveni obsequiosam consilio aegrorum familiam : sed mihi sufficiebat indicasse illud, quod profuturum sperabam.

Interim, non in omni casu hoc prodesse, nemo dubitat : quandoque enim in eodem hoc morbi stadio fatiscunt vires vitales, anxietas quidem magna adest, sed pulsus debilis & inaequalis, facies pallefcit, extrema frigido sudore madent : facile patet, tunc non cogitandum esse de minuendo febris impetu; sed omne molimen potius adhibendum est, ut instaurentur vires vitales. Certe *Celebris Huxham* (*), qui in priori casu Venae sectionem absque mora instituendam voluit, dum haec symptomata adsunt, vix nimis calida posse dari contendit, numerosa vesicatoria applicanda suadet; imo testatur se vidisse, largam vini calidi copiam profuisse insigniter.

Quantum clysmata juvent ad minuendum impetum febrilem, antea §. 610. dictum fuit; sed haec simul in hoc morbo profunt, quatenus evacuationem materiae morbosae per alvum, & leniorum purgantium actionem, promovent : hinc tanti usus sunt. Cum autem in hoc stadio morbi vires quandoque minutae sint, & ob molestias morbi toleratas, & ob tenuem hactenus victum, hinc solet tunc carniurn jusculum concedi; si nempe febris moderata sit; additur salis aliquid, & succus citri, vel aurantium, ut caveatur putredo hic metuenda. Ubi ingens febris adest, in tenui victu pergitur : melius est enim, aegrum debilem ex praesenti mortis periculo eripere, quam gravare corpus alimento meraciori, quod digeri nequit. Ubi enim ingens illud discrimen superavit aeger, non adeo difficile erit, bono nutrimento & gratis cardiacis collapsas vires erigere.

Hinc apparet, quando proficit moderatus usus meraci vini : tunc nempe, ubi vires languent, & debilis pulsus est. Cum autem in graviore morbo fauces & oesophagus saepe pustulis obsideantur, quarum crustae in humidis his locis citius decidunt, quam in externa corporis superficie, hinc vinum purum sensiles has partes quandoque offendit. Dilutum tunc decocto hordei, panis &c., addito pauco saccharo, & corticum citri recentium frustulo, gratissimum potum dat, qui admodum reficit debiles aegros, & simul putredini resistit efficaciter. Dum, Anglorum more, ℞. iv. lactis dulcis recentis ebullientis additur media libra vini, & deinde per colatorium separatur lactis colostrum, habetur serum lactis vinosum, jucundissimi saporis. Similes potus ex decocto hordei, cum cerasis, fragis, pomis fragrantibus, plures parari possunt, addita pariter illa vini quantitate, quam Medicus requiri autumat, ut languentes aegrorum vires excitentur absque periculo.

De opiatorum usu ad sextum numerum §. 1399. dictum fuit.

Absolutis, quae ad curam hujus morbi spectant, forte non inutile erit, pau-

(*) Essay on fevers pag. 158.

pauca quaedam addere de quibusdam symptomatibus, quae quandoque hunc morbum comitantur.

Convulsiones in statu contagii, imprimis circa tempus eruptionis, in junioribus satis frequenter contingunt, & plerumque sine malo eventu: imo, uti antea monui, *Sydenhamus* variolas boni moris praesagiebat, si convulsiones variolarum eruptionem praecederent in junioribus. Interim per ipsas convulsiones possunt mira mala produci in corpore, praesertim, si validae fuerint, ac frequentes, uti in *Capitulo de Epilepsia* probatum fuit. Multum profuisse observavi, si caveatur, ne infantes dorso incumbant supini, sed in alterutrum latus conversi jaceant.

Dolores subitos, & molestissimos, quandoque observavi: sic in puella septendecim annorum, quae laborabat variolis discretis, nec numerosis admodum, nec mali moris, mirabar, suppurationis tempore subito oriri enormes dolores circa pedum plantas, qui dein per crura ac femora dispergebantur, ita ut inde convelleretur: postea & tales dolores brachia invadebant. Legeram apud *Diemerbroeckium* (y), circa eruptionis tempus, aut dum maturescere incipiunt Variolae, interdum ingentem dolorem & pruritum percipi in volis manuum plantisque pedum, eo quod densior illarum partium cutis variolarum eruptionem impediatur: fovendas tunc suadet has partes aqua calida lacti mista, vel decocto emolliente. Vidi, & *Rhazem* (z) simile quid observasse. Sic enim habet: *Quando sub finem variolarum tumultus fit, & hinc aegrotum occupat dolor vehementissimus, vel in crure, vel in manu, vel in alio aliquo membro; aut pustulae celeriter convertuntur in viridem & nigrum colorem; tum postea vires fiunt debiliores, quam erant antea, augetque frequens reditus doloris debilitatem, & varios colores capit hoc membrum; haec sunt interitus signa. Quod si tamen nihilominus augeantur vires, incolumis evadet aeger, & membrum illud sanabitur.* Jussit autem, cavendum esse, ne huic membro dolenti admoveatur aliquid refrigerans; sed laudavit scarificationem, vel immersionem in aquam calidam. Mollissimis igitur decoctis calidis ilico in supradicta puella curavi foveri dolentes pedum plantas; sed absque ullo levamine: cum autem viderem, eosdem dolores dispergi per crura ac femora, postea etiam brachia invadere, & simul convelli miseram praedolorum acerbitate, dedi Laudanum liquidum repetitis vicibus, donec levaretur dolor, optimo cum effectu. Sedato dolore, morbus reliquum decursum placide absolvit, & brevi perfecte sanata fuit aegra.

Glandularum inguinalium tumor semel a me observatus fuit subito ortus tempore maturationis in puero, qui variolis confluentibus periculose decumbebat. Feliciter superavit morbum, &, una cum morbo, ille tumor sponte evanuit.

Urinae suppressio. Hoc symptoma a Sydenhamo observatum est (a), praeser-

(y) De Variol. & Morbill. cap. xii. pag. 286. (z) Mead de Variol. & Morbill: pag. 195. 196. (a) Sect. III. cap. 2. pag. 174.

fertim in juvenibus, in statu, vel declinatione, variolarum discreti generis: fatetur autem (b), quod quaevis diuretica tentaverit in tali casu, sed quod nihil felicius ipsi cesserit, quam si lecto eximeret aegrum, ut sic; adstantium manibus suffultus, bis terve cubiculum circumambularet; mox enim sequebatur copiosa urinae excretio; pluresque Medicos testes habebat, qui idem in aegris suis felici cum eventu tentaverant. Alibi (c), ubi casum juvenis confluentibus variolis correpti describit, in quo urina quandoque supprimebatur, notat, quod genibus innixus in lecto aeger urinam reddiderit: videtur ergo, caeteris paribus, augeri stimulus ad reddendam urinam, dum erecto corporis situ urina urget collum vesicae; longe minus autem hoc fit, dum aeger decumbit. Saepius profuisse vidi clyisma injectum, quo, dum alvum duceret, & aeger erecto trunco corporis pelvi insideret, simul cum alvo vesica exonerabatur. Idem consilium laudavit Mead (d), simulque commendavit usum *Salis mirabilis Glauberi*, cum hoc alvum laxaret, & urinam moveret simul.

Mictus cruentus. De hoc jam quaedam monita fuerunt ad §: 1396, & tunc constitit, ab omnibus pro periculoso symptomate habitum fuisse. Sive enim impetu febris dilatatae renales fistulae sanguinem transmiserint, sive solutus a stimulo putrido sanguis vasa minora ingressus fuerit, in quibus naturaliter sanguis non continetur, semper magnum designat periculum. Videtur tamen illud symptoma frequentius ortum ducere a sanguine nimis dissoluto, & acri: in qua sententia & *Hofmannus* fuit (e). Credidit autem, serum lactis, & lac ebutyratum, plus opis tunc praestare, quam reliqua omnia, etiam exquisitissimi artificii, remedia. Certe haec acrimoniae demulcendae serviunt, & putredini resistunt. Verum aliquando tanta est sanguinis dissolutio, ut validiora poscat remedia. Memorabilis talis casus legitur (f) de homine, qui decimo ab eruptione variolarum confluentium die, valida cum febre, phreniticus evasit: urinam non tantum sanguineam emittebat, verum ex ore, naso, oculis, auribus, ipsisque variolis, per totum corpus, sanguis exhibat. Cum nec copiosi sanguinis missione, nec validis stypticis & paregoricis datis, ullo modo remitteret malum, quadraginta guttae olei vitrioli datae fuerunt in largo vehiculo; & post dimidium horae eadem dosis repetebatur. Statim omnes illae haemorrhagiae sistebantur, in somnum incidebat, ex quo evigilans mentis penitus compos erat, absque ulla febre, & postea, gradatim convalescens, perfectam recuperavit sanitatem. Postquam vero sanus esset, narravit, se, post hoc remedium sumtum, tantas sensisse turbas, dolores, anxietates, ut candide fateretur, quietam se potius electurum mortem, quam denuo tot & tanta pati, ut vitam redimeret.

Prae-

(b) Sect. III. cap. 2. pag. 197.
Variol. & Morbill. pag. 62.
159.

(c) Dissert. Epist. pag. 476.

(d) De

(e) Medic. Ration. system. Sect. I. cap. 7. pag.

(f) Holland observations on the Small Pox. pag. 92.

Praeterea summa attentione dignum videtur illud monitum practicū, quod celebres in arte viri dederunt: posse nempe quandoque cum variolis concurrere alium morbum, vel saltem alia saepe variolas comitari symptomata, quae non pendent a proprio variolarum genio, sed ab alio miasmate Epidemico. Attentae observationes hujus morbi satis verosimilem reddunt hanc observationem. Antea ad §. 1382. notatum fuit, quod, dum, morbillis epidemice regnantibus, contagium variolosum per insitionem applicatum fuerat corpori triennis pueri, post quatuor dies in vulnere insitionis phyma apparuerit; septima vero die febris nata fuerit morbillosa; quae octava & nona die morbillos produxit: minuebatur porro febris usque ad diem duodecimam; dein increfcebat iterum; & decima quarta die discretae prodierunt Variolae. In hoc corpore contagium morbillosum & variolosum adfuerunt simul; sed tamen singula seorsim suum morbum produxerunt; neque videntur se mutuo multum turbasse; cum contagium variolosum tunc tantum inceperit fieri actuosum, postquam morbilli jam deserbuerant. Crediderunt tamen celebres Medici, se observasse, quod alia epidemica constitutio symptomata anomala produxerit in aegris, qui eodem tempore variolis decumbebant; hincque monuerunt, & methodum curandi variandam esse (g). Observavit *Huxham* (h), uti antea ad §. 1387. jam monitum fuit, annis 1740, 1741, & 1745, malignam admodum febrim regnare, imprimis inter classarios, milites, & captivos. Omnes, qui huic contagio expositi corripiebantur variolis, periculossime decumbebant. Et contra, plures in vicinia, qui nullum omnino commercium habuerant cum nosocomiis, in quibus hi aegri decumbebant, variolis corripiebantur admodum mitibus. Paulo ante dictum fuit, quod *Mortonus*, & *Mead*, aliquando observaverint intermittentem febrim variolis junctam, quodque tunc corticis Peruviani usum commendaverint. *Sydenhamus*, uti antea dictum fuit, illo tempore, dum Variolae grassabantur, observavit febrim acutam continuam, quam variolosam vocabat, quia plura variolarum symptomata aderant; sola papularum eruptio, & sequelae harum, aberant. Omnia haec merito suspicionem movent, an non forte quandoque aliae causae epidemicae morbosae concurrant cum variolarum contagio; quod tamen adeo constantis indolis est, ut in eodem corpore cum morbillorum contagio haerens non reddatur actuosum per febrim morbillosam, sed, hac deservescente, suum decursum incipiat demum, & solito more absolvat. Attenta sapientium Medicorum observatio poterit docere, qui morbi apti sint, ut se variolis jungant: mihi sufficit, rem hanc magni satis momenti indicasse.

Cum autem Variolae quandoque foveas in cute satis profundas relinquunt, & egregiam vultus formam saepe pessime deturpent, non immerito solliciti fue-

(g) Hillary an Essay on the Small Pox. pag. 119.
pag. 131.

(h) An Essay on fevers

fuerunt Medici, ut omnem aegrorum deformitatem caverent, vel emendarent, quantum per artem fieri potest.

Antea ad §. 1398. dictum est, pro bono signo haberi, si paucae Variolae faciem occupaverint; & contra: hinc in curatione morbi monitum fuit, in ipso initio morbi per balnea, frictiones, epispastica &c., impetum & copiam materiae morbosae a superioribus debere averti: sed per eadem haec formae vultus conservandae prospicitur: Quo enim minores numero papulae faciem occupant, eo minor, caeteris paribus, erit cicatricularum numerus.

Omnes autem hae foveae fiunt, dum a pure, aut ichore, variolis contento, cutis ipsa eroditur. Quo igitur materia variolis contenta blandior est, eo minus deformitatis periculum erit; & ob hanc causam a variolis discretis minor metus, quam a confluentibus.

Praeterea, quo magis variolae extra cutis superficiem eminent, eo minus eroditur cutis; contra, dum Variolae planae & sessiles sunt, in ipsa cutis substantia quasi haerentes; tunc longe plures relinquuntur foveae. Saepe, ut jam ante monui, observavi, quod mites, discretae, & magnae molis, Variolae, postquam exsiccatae deciderant, reliquerint, loco fovearum, tubercula rubra, elevata, quae post aliquot septimanas sensim sponte subsidebant, sicque reddebatur cuti perfecta aequabilitas. Aliquando contingit, similes variolas, licet insigniter supra cutim emineant, tamen & in profundum simul demergi, satisque profundas foveas, licet numero paucas, in facie relinquere, consumpta per puris copiam cutis substantia: semper tunc vidi, quod hae pustulae maturationis tempore habuerint circa basin circum rubrum longe ampliorem, profundioris suppurationis indicium. Prodest tunc, maturam talem variolam pertundere, & postea tractare secundum artem chirurgicam, ut ulcus apertum: tunc enim possumus, applicato oleo ovorum, vel aliis similibus mollissimis adhibitis, fundum ulcusculi sic emollire, & a rosione puris defendere, ut vasa apta maneant ad restitutionem perditae, atque ita repleantur foveae, vel longe minus profundae saltem maneant.

Interim verum est, quod rarius a variolis discretis benignis relinquuntur vestigia, uti Sydenhamus (i) monuit; & observavit, hoc imprimis fieri sex postremis anni mensibus: notat etiam, *pustulis faciei deciduis succedere squamulas furfuraceas, quas aliquando excipiunt foveae cutis. Etenim, ubi primum decidunt pustulae, nulla adhuc in cute cernitur inaequalitas: at vero, huiusmodi squamis exsurgentibus, recedentibusque vicissim, tandem excavantur foveae istae, quae saepenumero in convalescentibus ab hoc morbo diu visuntur.* Antea monitum fuit, a variolis resurgentes contagium adhuc spargere satis diu; tota cutis in locis, ubi pustulae haeserunt, per plures septimanas rubra manet, dilatatis adhuc vasis cutaneis; quaedam morbosa adhuc exeunt per cutim,

(i) Sect. III. cap. 2. pag. 165.

& in pustularum locis haerent, dum adhuc crassioribus non facile perviis humoribus infarcta sunt: hinc non mirum est, furfuraceis talibus desquamationibus extremam cutim secedere, sicque foveas fieri: verum hae nunquam adeo profundae fient; & in junioribus si contigerint, per aetatem solent fere integre obliterari; uti in me ipso, aliisque plurimis, factum novi.

Sed in confluentibus variolis major metuenda est deformitas, & cavere semper debet Medicus, ne, vel aëgris, vel amicis, saepe maxime de hac re sollicitis, formae integritatem promittat. Si enim pristinus faciei nitor post curationem non redierit, culpa tribuetur Medico, non morbo.

Ex historia variolarum patuit, in confluentibus pejoris notae, loco puris, ichorem fere gangraenosum contineri, qui subjectam cutim, imo & ipsas nasi cartilagineas subinde, erodit. Magna pars cutis quandoque gangraenosa facta secedit; tuncque in illis locis alba, splendens, & polita, cicatrix manet, dum vicina loca naturalem cutis colorem retinent; quod magnam deformitatem facit. Praeterea, hinc inde profundius erosa cute, in vicinis major elevatio apparet, sicque tota faciei aequalitas tollitur. Dictum fuit ad §. 1398., in pessimis confluentibus totam faciem una quasi pelle obduci, quae in fine morbi nigerrima fit, firmissime subjectis partibus adhaeret, & profunde quasi in cutim demergitur: sub dura, arida, hac pelle acres humores colliguntur, & suppositas partes profundissime erodunt; unde postea miser aeger, si a teterrimo hoc morbo evadat, monstro magis, quam homini, similis manet.

Oleo amygdalarum suasit quidem inungi has crustas *Sydenhamus* (k), ut sic emollitae caderent citius: fatetur tamen, se nihil moliri, ne facies turpibus cicatricibus deturpetur; cum ab oleis, linimentis &c., observasset, illa plus nocuisse, quam profuisse. Recentem lactis cremorem inunctum siccas illas crustas emollivisse satis feliciter, novi. Decoctum, quod ex ventriculis animalium ruminantium ad eundem usum paratur, laudavit *Lobb* (l). Unicum, quod profuisse novi ad minuendam deformitatem, ubi densis crustis tegitur facies, est, si crustae illae, siccati incipientes, molliantur blandis pinguis, vel, decocto emolliente applicato, emollitae crustae separentur prudenter, & ulcerosa cutis tegatur molli emplastro; tuncque peritus chirurgus, bis de die detegens faciem, prudenti arte poterit multum emendare deformitatem, & cavere, ne turpes naevi a corrugata hinc inde cute manent. Simul diversa potest applicare remedia locis diversis, prout vel eminent super vicina, vel deprimuntur. Sed & hoc boni habet haec methodus, quod paratur puri resorpto versus exteriora exitus, uti antea dictum fuit. Vidi, plures, quibus a confluentibus variolis tota facies quasi larva obducta fuerat, periti chirurgi ope sic curatos fuisse, ut minimae & numerosissimae foveolae quidem manserint, sed, cum aequabilissime per totam faciem dispergerentur, parum deformitatis gignerent.

Ex

(k) Sect. III. cap. 2. pag. 192.

(l) Of the Small Pox pag. 50.

Ex dictis apparet, quid credendum sit de topicis remediis ad praecavendam deformitatem, quae apud auctores multis encomiis laudantur: in discretis, & mitibus, variolis vix unquam deformitas manet, tuncque his applicatis immerito tribuitur felix successus. In pejori autem variolarum specie haec eadem inveni semper inutilia; imo & quaedam ex ipsis manifeste damnosa: adeoque iis recensendis non inhaerebo.

Cum autem illa mala, quae a variolis resurgentibus contingere observantur, praecipue oriuntur a materie morbosa nondum penitus expulsa de corpore, omnia, quae in hac paragrapho ad hunc scopum laudata fuerunt, haec mala cavebunt, vel emendabunt, si adfuerint. Monendum tamen videtur, quod ophthalmiae post variolas admodum periculosae sint, &, nisi ilico sanguinis missione, purgantibus antiphlogisticis, & mollissimis collyriis, succurratur, immedicabilem saepe coecitatem relinquunt, destructa tota oculi fabrica, vel pellucida cornea omnino opaca reddita, licet interiora oculi adhuc manserint integra.

§. 1403. **S**i morbus vehementissimus; ichor gangraenosus loco puris; tota fere cutis occupata; facile patet, cur infelicem adeo, imo ineluctabilem, perniciem adferat hic morbus: omnium vero clarissime id liquebit ei, qui ex anatomicis norit, ut externam cutim, ita oculos, narium omnes membranas, oris omnia velamenta, asperam arteriam, bronchia, oesophagum, stomachum, intestina, jecur, lienem, pulmones, obsideri his pustulis; hinc quippe dicta intelligit, & videt, quid ad curationem requiratur, & an magnitudo mali, perditio tot aegrorum, post vulgata auxilia applicata frustra semper, non excitet boni Medici solertiam, ut initio mali invadentis summa tentet; vulgata quippe methodo nullus, nisi sponte, emergit. Prophylaxis insitiva videtur satis certa, tutaque.

Ex illis, quae haecenus de Variolarum morbo dicta fuerunt, satis constitit, quantum periculum saepe adsit, & quanta in curatione difficultas quandoque inveniatur. Dictum fuit, plerumque febrim validam inflammatoriam comitari hujus morbi initium; si ergo morbus vehementissimus fuerit, pessimus inflammationis exitus, in gangraenam nempe, merito metuetur. Hoc toties contingit in validis juvenibus, succo plenis, laute viventibus, praecipue, si aestate fervida corripiantur variolis confluentibus: tunc enim, uti §. 1397. dictum fuit, ad finem inflammationis adsunt vesiculae lymphae rubella distentae, loco puris; certo signo, inflammationem summam in gangraenam abire. Verum, si a pure resorpto (vide §. 1400.) tot & tanta mala sequi possint, quid non metuendum erit a tabo gangraenoso acri & putrido, humoribus circulantibus tanta copia admisto. Facile apparet, ineluctabilem perniciem inde sequi debere.

In illo autem casu, ubi variolarum virus non excitat febrim inflammatoriam, sed vires vitales omnino prostermit, majus fere adhuc adest periculum, licet tantae non appareant in corpore turbae. Patuit enim ex praecedentibus, tunc putrida dissolutione fundi sanguinem, lethales sequi haemorrhagias, petechias nigras, maculas livescentes, & alia pessima ac lethalia symptomata. Recensita tunc fuerunt potentissima auxilia, quae tantis malis Medici opposuerunt, optato quidem cum successu aliquando; sed fateri debemus, quantoque tantam esse hujus morbi atrociam, ut nullis se patiantur debellari remediis.

Si jam consideremus, tanta mala sequi posse, dum cutis externa denso Variolarum agmine obsidetur, facile percipimus, longe pejora adhuc metuenda esse, si interiora corporis obsideantur pariter. Fuerunt olim quidam in illa opinione, ac si cutis externa corporis sola foret Variolarum sedes: sed certe manifeste videmus in naribus internis, ore, faucibus, oesophago, numerosas quandoque adesse variolas; & plura hujus morbi symptomata docere videntur; in ventriculo, intestinis, aliisque partibus internis, pariter haerere. Verum & dissectio cadaverum hoc morbo defunctorum docuit, partes internas variolis obsideri (m). Imo contigisse legitur (n), in cute externa paucas apparuisse variolas, dum viscera scaterent numerosissimis papulis. Si jam Variolarum mali moris acris sanies cutim, cartilagineas, imo ipsa ossa, erodere possit, quam cito destruet tenerioris longe fabricae viscera. *Celeberrimus Violante* (o) propriis oculis vidit mediam pulmonis partem variolis exesam & destructam, intestina omnia, & praecipue crassa, plena Variolarum pustulis manantibus, in quibus jam gangraena aderat. Plura certe adferri possent hujus rei testimonia; addere possem & quaedam, quae propria mihi praaxis subministravit; verum haec sufficere credo, ut nemini dubium maneat, etiam internas corporis partes variolis obsideri.

Patet inde ratio, quare prudentes Medici, dum haec metuenda noverunt, non facile hunc morbum omni periculo carere statuunt, licet satis mitis videatur. Ideo etiam tam sollicitè attendunt illo tempore, quo erumpunt Variolae, an symptomata omnia, quae in statu contagii aderant, cessent, vel saltem plurimum minuantur; an nova quaedam appareant, quae non observabantur in primo variolarum stadio. Delirium sic saepe adit in morbi initio; si illud cesset, dum papulae erumpunt, non portendit malum, cum ab impetu febrili tantum productum fuerit. Verum, si post eruptionem Variolarum delirium maneat, vel redeat, postquam sedatum fuerat, tunc justus metus est, variolas in meningibus cerebri haerere, quae, si numerosae fuerint, summum discrimen facient postea: imo, uti antea dictum fuit, celebres Medici delirium illud pro malo adeo omine habuerunt, ut

(m) Fernel. de abdit. rerum caus. Lib. II. cap. 12. pag. 503. Thom. Barthol. Epist. Centur. 3. Epist. 90. pag. 388. Ambr. Parè liv. 20. Chap. 1. & 2. pag. 469. Frid. Hofman. Med. System. Rat. Tom. IV. Supplem. pag. 42. Mead de Variol. & Morbillis pag. 36. (n) Werlhoff de Variol. & Anthrac. pag. 6. & 7. in notis. (o) De Variol. & Morbill. pag. 71.

ut fere desperaverint de aëgrorum salute. Si enim consideremus, manus & faciem adeo intumescere, dum inflammatae Variolae numerosae in suppurationem tendunt, facile intelligimus, quid contingere debeat cerebro a tumentibus & inflammatis meningibus pressio; quid metuendum sit a pure varioloso hic collecto. Unde intelligitur, quare *Hofmannus* (p) pro suspecto signo habuerit, si tempore suppurationis sopor adesset, & post hunc alienatio mentis ac incongruus sermo loqueretur: a tumentibus enim tunc meningibus cerebrum male afficitur. Etiam patet ratio, quare juvenes quosdam, variolis jam exsiccatis, subito insultu apoplectico extinctos viderit (q), posteaquam in ipso morbo capitis gravitate, vigilia, & per intervalla mentis emotione, laborassent. Admodum enim verosimile videtur, in tali casu non modo a tumore meningum inflammatarum oppressum fuisse cerebrum, sed & erosum ab acri pure. Semper mihi suspectum fuit, si, post statum contagii, intensus capitis dolor, vigiliae, vel & delirium, quamvis leve, adsint. In juvène sano, optimae temperiei, Variolae confluentes numerosae eruperant, licet status contagii mitis satis fuisset: quarta die caput doluit, & profusa satis narium haemorrhagia levavit dolorem: licet omnia viderentur optime procedere, cum subinde tamen doleret caput, leviterque hinc inde deliraret, multum metuebam: aegre ferebat tota familia hunc metum, & me pusillanimitatis arguebant quidam, alii credebant, morbi periculum extollere, ut tanto major postea videretur cura, quam facilem & tutam fore putabant. Sed decimo die augetur febris subito, incipit delirare ferocius, paulo post fit apoplecticus, cum stertore validissimo, & perpetua capitis jactatione, atque intra spatium dimidiae horae moritur.

Si vox rauca admodum fuerit, difficilior respiratio, & anxietas, post papularum eruptionem, merito metuitur, ne & pulmo variolis obsideatur: si tunc, suppurationis tempore, incipiat tumere pulmo, ut tumet facies, subita, & intra paucas horas lethalis, peripneumonia sequitur. In cadavere Principis Auriaci, qui Hagae comitis 1650. variolis periit, totus pulmo valde niger, inflatus, inflammatus, sanguine nigro circumseptus, inveniebatur (r).

Patet hinc, summa prudentia opus esse, ut de hujus morbi exitu Prognosis fiat: maximè autem attendendum est ad symptomata, quae adsunt illo morbi tempore, dum pustulae inflammatae in suppurationem tendunt: ex functionibus enim laesis peritus Medicus colligere poterit, quatenam partes internae affectae sint.

Dum haec omnia considerabat *Celeberrimus Boerhaavius*, credidit, in initio morbi omnia tentanda esse, ut metuendi illi variolarum effectus caveantur. Hinc curam antiphlogisticam adhibebat, ut impediret, ne numerosae pustulae periculosam facerent suppurationem, vel pejorem adhuc gangraenam:

omni.

(p) *Medic. Ration. Systemat. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 148.* (q) *Ibidem pag. 149.* (r) *Thom. Barthol. Epist. Centur. 3. Epist. 90. pag. 389.*

omni modo tentabat, morbi impetum a superioribus corporis partibus abducere, per balnea, & alia artis auxilia, uti antea dictum fuit: Quando nam cum fructu cura antiphlogistica adhiberi possit, dictum fuit pariter; ubi etiam enumerata fuerunt accuratè illa symptomata, quae aliam Methodum Medendi indicant.

Vulgata methodus, quae adhibebatur olim huic morbo curando, dum haec scripsit Celeberrimus auctor, vix multum boni praestare poterat; imo saepe multum damni adferebat. Calidissimo in aëre, stragulis obruti, cogebantur decumbere aegri; dabantur remedia calida sudorifera a quibusdam, & quandoque, ne horum virtus enervaretur, sitientibus aegris omnem denegabant potum, vel parcissimum tantum concedebant, quem adhuc stercore ovillo conspurcabant mulierculae, assentientibus saepe Medicis. Qui etiamnum prudentiores erant, dabant decoctum rasurae *Cornu Cervi*, vel radicem scorzonerae, & pulvisculos absorbentes innocuos. Sanguinem mittere in variolis, scelus credebatur; piaculum erat, vel molli clysmate alvum ducere: de purgantibus, etiam lenissimis, ne hiscere quidem audebant Medici, ne crederentur occidisse aegrum, si hoc morbo periret: unde Medicus spectatorem agebat tantum, & tota cura relinquebatur mulierculis. Haec est ratio, quare dixerit auctor, quod vulgata methodo nemo, nisi sponte, emergeret.

Prophylaxis insitiva videtur satis certa, tutaque. In prima editione horum Aphorismorum, quae nono hujus saeculi anno Lugduni Batavorum apud Joannem van der Linden prodiit, non adest hoc. Verum in editione tertia, quae auctior est, & anno vigesimo secundo hujus saeculi prodiit, jam reperitur; & in quinta ac ultima editione, quae anno ante mortem celeberrimi auctoris prodiit, pariter invenitur. Noverunt omnes, qui magnum hunc virum audiverunt, quod circa finem anni Academici festinare debuerit semper; hinc brevis erat, dum de Insitione Variolarum loquebatur. Affirmabat simpliciter, quod plures relationes docerent, parum periculi in Variolarum insitione observari in Asia & Graecia; in Anglia apud plures feliciter cessasse; interim requiri plura experimenta, antequam quid certi statui posset. Quantum novi, consuluit nemini, ut insitionem tentaret Lugduni Batavorum, neque in aliis Hollandiae urbibus. Nec novi, unquam tentatam fuisse variolarum insitionem ibi, quamdiu *Celeberrimus Boerhaavius* vixit. Verum, octodecim circiter annos post mortem ejus, cepit insitio Variolarum increbrescere. Acriter satis circa insitionis utilitatem, & noxas, disputatum fuit in utramque partem, &, cum ab omni bello literario quam alienissimus fuerim semper, legi pacata mente scripta, quae hanc controversiam spectant, si non omnia, saltem illa, quae a Celeberrimis Medicis, & aliis Eruditissimis viris, laudabili instituto, ut veritas erueretur, exarata fuerunt.

Multum certe favere videbantur insitioni Variolarum sequentia.

Affirmabatur a fide dignis viris, rarissime contingere, ut a variolis insititiis quis moreretur, & contra, mortem frequenter sequi variolas natu-

rales. Statuebatur, decursum Variolarum post insitionem semper mitem esse, & omni vacare periculo; nihil metuendum esse circa venustae formae deturpationem, cui adeo caeterum insidiosus est ille morbus; nec ophthalmias, furunculos, & alias, a materiae variolosae metastasi ad varia loca corporis, molestas sequelas, observari post insitionem; imo nequidem febrim secundariam adesse, quae variolas naturales, si utcumque numerosae fuerint, comitari solet.

Magnam etiam utilitatem videbatur habere, quod Medicus posset eligere illud aetatis tempus, quod maxime favet huic morbo superando, & illam anni tempestatem, qua facilius hic morbus toleratur. Verum & contagium per insitionem poterat applicari, dum perfecta adest sanitas; si quid in sanitate deficeret, poterat illud per artem emendari, antequam insitio tentaretur, & simul corpus sic praedisponi, ut facilius morbum ferret. Econtra Variolae, dum Epidemice grassantur, passim solent aggredi illos, qui hunc morbum nondum passi sunt, cum nulli aetati parcat; & quandoque, dum alio morbo praegresso fractae fuerunt vires; vel & gravidas, puerperas &c., adoriri potest. Per insitionem autem, levi cum molestia, & minori adhuc cum periculo, redimeretur aeternus ille metus tetri, & toties periculosi, morbi; nihil enim a recidiva metuendum esse, statuebatur, & confirmabatur Celeberrimi *Maty* experimentis, etiam in proprio corpore institutis.

Multa sunt haec, & magna, commoda, quae a Variolarum insitione sperantur. Ut autem mihi agendorum normam formarem, opus erat, attente ponderare singula, antequam quid decernere auderem. Sedulo me ipsum examinavi, & credidi, me, quantum humana conditio fert, ab omni partium studio liberum esse. Opinione inter se dissidentes Medici circa insitionem Variolarum in eundem collimant scopum, ut nempe generi humano profint; hoc sufficit, ut omnes amore & veneratione dignos existimem. Si qui fuerint, qui dolo & malis artibus opinionem suam tueri sunt conati, hos, si non odio, saltem contemptu, dignos esse, nemo honestus dubitat.

Primum, quod inquirendum mihi videbatur, erat, an possem detegere numerum morientium, & sanatorum, a variolis naturalibus. Lustravi attente diaria, quae olim feceram, dum in chara Patria praxin exercebam sat luculentam: plures Variolarum Epidemias vidi, & tractavi; in pluribus integrum morbi decursum notavi; sed nullo modo inde eruere potui mortuorum proportionem ad illos, qui ex hoc morbo emerferant.

Sed & magnam difficultatem inveni *Vindebonae*, ut aliquid certi statuere auderem. Numerum illorum, qui variolis pereunt, satis exactum habere potui, sed numerum illorum, qui in populosa hac urbe variolis decubuerunt, nunquam potui eruere. Si omnes cives Medicos vocassent ad aegros decumbentes hoc morbo, indagare potuissem: verum plurimi nullo utuntur Medico in cura hujus morbi, neque hoc tantum contingit apud vilioris fortis homines, verum etiam apud cives honoratiores. Cum enim lege cautum sit, ne quis accedat aedes, in quibus quis variolis decumbit, nisi

velit, & possit, per quadraginta dies omne commercium cum aula, quandoque etiam cum aulicis, vitare, hinc plures, quam creditur, morbum hunc tegunt, ac dissimulant.

Ideo tentavi hunc calculum in variis locis, ubi plures cohabitant, & ubi certus eram, me posse exacte noscere numerum illorum, qui variolis decumbunt, funestumque, aut felicem, morbi exitum. Inveni autem frequentia, quorum certitudinem spondeo.

Neostadii (Neustatt) in Austria erecta fuit Academia militaris ab *Augustissima Imperatrice*, ubi nobiles juvenes sub disciplina militari vivunt, discuntque artem militarem, & omnia, quae ad illam spectant. Inveni, octo annorum spatio, triginta tres variolis decubuisse: unus periit; reliqui omnes convaluerunt. Recipiuntur ibi tantum, qui pubertatis annos jam superaverunt.

Sed & alia schola militaris est in suburbio Viennensi, in quam recipiuntur juniores, a sexto anno, vel septimo, & aluntur ibi ad annos pubertatis usque, ut linguis, arithmeticae &c., operam dent. A solstitio hyemali 1756. ad solstitium aestivum 1757. quadraginta ibi variolis decubuerunt, & evaserunt omnes. In eodem loco a solstitio aestivo usque ad solstitium hyemale ejusdem anni triginta variolis laboraverunt, omnesque pariter convaluerunt.

In collegio Theresiano, ab Augustae nomine dicto, ubi nobilis juvenus studiis, & bonis artibus, operam dat, anno 1749 & 1750. Variolae grassabantur: triginta hoc morbo correpti fuerunt, plurimi ex his graviter decubuerunt, unus tantum periit. Anno 1753. unus ibidem variolis decubuit. Anno 1757. bini. Anno 1759 & 1760. in eodem collegio viginti quinque variolis decubuerunt, plerique graviter, evaserunt omnes. Anno 1761. bini; Anno 1763. unus; qui pariter a morbo hoc convaluerunt. Totus ergo numerus Variolis correptorum in collegio Theresiano a 23 Novembris 1749. usque ad annum 1765. fuit 61; ex quo unus periit, & quod doleo, hic fuit filius meus. In Nosocomio civico Viennensi, anno 1759. quinquaginta novem variolis laboraverunt: bini ex his mortui sunt; qui miserrime Rachitide laborabant, antequam variolis corriperentur.

Anno 1757. in Orphanotrophio viginti septem decubuerunt variolis, & ex his duo mortui sunt. In eodem loco circa finem anni 1759. & initium 1760. octodécim variolis laboraverunt, & ex illis unica puella mortua est, octavo morbi die: haec diu ante morbum habuerat labium superius tumidum & lividum, quod, tempore suppurationis variolarum, in gangraenam abiit, & alimentorum ac remediorum assumptionem impedivit.

Anno 1759. in domo pauperum (*armen haus*), quae in suburbio Viennensi sita est, triginta variolis laboraverunt, & omnes evaserunt.

Dum eadem haec Epidemia variolosa regnabat, in *Nosocomio Pasmaliano*, quod pariter in suburbio Viennensi situm est, quatuor mensium spatio, quinquaginta septem aegri variolis decubuerunt, quorum plerique in magno di-

discrimine versabantur : omnes autem evaserunt (s). Admodum pauci benignis variolis laborarunt ; reliquorum morbus gravissimis stipatus erat symptomatibus. Adeo autem mali moris erat haec Epidemica constitutio , ut & discretæ admodum Variolæ non sine magno periculo decurrerent. In binis enim pueris , & unica puella , febris non remisit die quarto (uti in variolis discretis fieri solet) ; sexto die accedebant debilitas virium , anxia respiratio , & delirium ; septimo die proruperunt petechiae purpureae ; variolæ tamen optime assurgebant , albi subflavescentis coloris ; vires quidem manebant debiles , sed delirium , & pectoris anxietas , cessaverunt ; decimo septimo die evanuit febris , & dein integra rediit sanitas : imo & in reliquis nulla mala sequela post variolas observata fuit.

Ratione subducta , patet , quod numerus omnium , qui in his locis variolis decubuerunt , sit 355 , & quod ex hoc numero septem mortui fuerint. Adeoque proportio mortuorum ad numerum sanatorum est ut 1. ad 50. circiter. Si autem de hoc mortuorum numero detraherentur tres aegri , quorum mors solis variolis adscribi nequit , tunc certe proportio mortuorum ad sanatos foret ut 1. ad 89. circiter.

Non ergo , saltem in his locis , tantum discrimen est , quoad numerum mortuorum , inter variolas insititias , & naturales , ac quidem asseruerunt plures. Cum Medici potuerint tot servare hic , durum mihi videtur , morbum excitare in homine , qui periculo non caret , & quo forte , vel nunquam , vel saltem tardius , laborasset.

Antea ad §. 1382. notavi , idem variolarum contagium diverso modo afficere varios homines ; adeoque morbi virulentiam non pendere a contagio suscepto solo , sed & a peculiari dispositione corporis , cui contagium applicatur. Ichor variolarum confluentium , insitionis vulnuscule applicatus , produxit mites variolas. Econtra mitissimarum variolarum pus , simili modo adhibitum , produxit confluentes admodum periculosas. Licet enim sanissima eligantur corpora , & pus optimum adhibeatur , neminem credo adeo oculatum , ut certo praedicere auderet , quales excitabuntur Variolæ. In corpore sanissimo , verno tempore , post sollicitam aegri praeparationem , & omnes cautelas , secundum artis regulas institutas , a bono & selecto pure varioloso excitantur Variolæ pessimæ confluentes , quas molestissimi furunculi sequuti sunt , & in quibus *Celeberrimus Gaubius* tota sua arte & prudentia opus habuit , ut aegrum servare posset (t). Optime notat candidus ille vir , hoc exemplum docere , non posse absolutè statui , variolas insititias nunquam febrem secundariam habere comitem , nec ullas malas sequelas relinquere.

In juvene duodecim annorum , post diligentem praeparationem , & venae sectionem praemissam , levi vulnuscule , utriusque brachio inflictæ , applica-

(s) Anton. Störck Ann. Medic. Secund. pag. 165. & seq. Maatschappy der Wetenschappen Tom. II. pag. 319. & seq.

(t) Hollandsche

batur contagium 24 Martii post meridiem anno 1758. Pruritus & lancinationes versus axillas jam aderant 26 Martii; facies pallebat; vulnusculi in brachio uno labia a se mutuo recesserant, & puris copia exiverat; in altero brachio vulnusculum erat omnino siccum; 27 Martii calor major, pulsus celerior, oscitatio perpetua, lingua alba, gravitas circa frontem, levata per narium haemorrhagiam; ex brachio sinistro tanta copia puris exiverat, ut totus apparatus illo madesceret; ulcus erat cavum, labia per quartam pollicis partem dehiscebant. Vesperi dolor capitis augebatur, cum pulsatione, & febre; 28. urina flammæa, pulsus celer, facies rubra, tumida, oculi lacrymosi, continua gravitas circa frontem; ulcus brachii sinistri copiosum pus fundebat, labia magis a se invicem recesserant, brachii pars superior tumebat. Vesperi palpebrae, & labia, intumuerunt, facies rubrum flammæum colorem habuit, nausea, febris, aucta circa undecimam nocturnam, nox inquieta, cum delirio intercurrente. Superior pars brachii sinistri inflammata, & tertia parte crassior ac naturaliter erat; ulcus pergebat dilatari; labia ulceris rubra, dolentia; ingens puris copia prodibat; eodem tamen hoc tempore labia vulnusculi in dextro brachio inceperunt indurescere, inflammari; & utriusque brachii superiorem partem inflammatio Erysipelatosa occupabat, febris erat continua, cum aliquo delirio, & vomitu pituitoso circa meridiem; vesperi magna admodum puris copia ex brachio prodiit dextro, & ulcus pergebat dilatari: nox sequens erat inquieta, somnus paucus, narium levis haemorrhagia. Sequenti die, omnia symptomata eadem. Ulcus brachii sinistri quatuordecim lineas aequabat latitudine, & decem lineis excedebat longitudinem vulnusculi inflictæ; 31. Martii, post noctem inquietam, cum levi delirio (quod huic aegro etiam in leviori febre solitum erat), eadem ac ante manebant symptomata; sed & oculi inflammati erant, & nasus faciesque tumebant; sequebatur haemorrhagia narium, cum levamine doloris capitis: vesperi sudor copiosus per totum corpus; evanuit tumor brachii sinistri; sed perrexit pus adeo copiosum prodire, ut ulcus ter de die mundari debuerit; cum unica deligatio intra 24 horas sufficeret pro ulcere brachii dextri; a quo tamen postea Eschara separata fuit.

Non obstante copiosa adeo puris excretionem, in artubus superioribus & inferioribus copiosae prodierunt Variolae, in facie paucae. Ulcus brachii dextri sanatum fuit 19. Aprilis; in brachio sinistro clausum fuit septimo die Maji (u). In fratre natu minore hujus aegri, post insitionem, prodierunt Variolae confluentes (w), & trigesimo post insitionem factam die sub axilla dextra tumor observatus fuit, qui postea suppuratus est. Credo, quod ex his observationibus tuto concludi possit, non semper post insitionem sequi mitem morbum; & quandoque, absoluto Variolarum insitarum

sta-

(u) Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen Tom. V. pag. 73. & seq.

(w) Ibidem pag. 80. & seq.

stadio, alios morbos superesse, vel sequi. *Ex quatuordecim infantibus, qui mensibus Martii, Aprilis, Maji, anni quinquagesimi quarti hujus saeculi inoculati fuerunt, tres vel quatuor, adhibitis frustra omnibus cautelis, tempore delapsus harum crustarum, correpti sunt febre miliari Erysipelatode, cum ardore, rubore, & tumore pruriginoso faciei (x).* Celebris autor *Kirckpatrick*, qui optime de inoculatione scripsit, & cujus saepius jam in praecedentibus mentionem cum laude feci, recenset tres casus; binarum puellarum nempe, quae discretis variolis naturalibus laborabant, & morbi tempore loquelam perdidit, membrorumque motum omnem; quae mala postea sensim emendata sunt quidem; sed longo tempore opus fuit, antequam integre restituerentur: idem vidit contigisse in homine adulto, qui discretis, & satis benignis, variolis laborabat, quique post sedecim menses tantum loquelam, & membrorum usum, recuperavit (*). Verum & addit casum pueri, cui, a febre praegressa adhuc debili, intra tertium & quartum aetatis annum contagium variolosum per insitionem applicatum fuerat. Secutae sunt convulsiones violentae, sed numerus exiguus variolarum, quo solitum decursum absolverunt: integre tamen perdidit loquelae usum, & membrorum motum; ita ut nequidem caput erectum tenere potuerit. Post tres menses loquela rediit; sed post quinque menses nondum recuperaverat artuum robur, nec solus incedere poterat. Plura facile possent colligi, quae modo dicta confirmant; verum haec sufficere puto, cum desumpta sint ex observationibus celeberrimorum virorum, qui omnem fidem merentur, & variolarum insitioni favent.

Ad §. 1382. pluribus probare conatus sum, contagium Variolarum sua efficacia variolas producere, non alium morbum. Contigit tamen, ab insitione febrim quidem excitatam fuisse, sed variolas nullas prodiisse; quia corporis dispositio illo tempore non aderat talis, quae, una cum contagio, variolas producere possit: tunc adfuit aliquando febris anomala, quae per quatuordecim dies durabat: utriusque brachio applicatum fuerat contagium; sed dextri brachii vulnusculum post quatrimum integre consolidatum erat; in sinistro brachio omnia illa signa aderant, ex quibus concludi solet, contagium in corpus efficaciter agere, & copia puris inde exivit, donec & illud ulcus quadragesima ab inflictio vulnere die consolidaretur integre (y).

Egregius Medicus, qui hanc operationem perfecerat, non quidem absolute statuebat, sed tamen spem magnam habebat, quod haec virgo postea a variolis immunis foret; quia fratri, cui eodem cum pure insitio facta fuit, semper adfuerat, & cum illo dormiverat. Tamen ex haecenus observatis videtur haec spes satis incerta esse.

Constat enim, corpus hominum, qui variolas nondum passi fuerunt, non semper aequae dispositum esse, ut a contagio Varioloso afficiatur. Vidi plures,

(x) Act. Helvet. vol. 2. pag. 259.

(*) The Analyf. of Inoculation. pag. 75.

&c. (y) Hollandsche Maatschappy Tom. V. pag. 90. &c.

res, qui, tempore variolarum Epidemicarum, impune se contagio exposuerant, sequente alia Epidemica constitutione variolosa fuisse infectos, & quidem fati graviter. Antea memini virginis, quae, jam sexagenaria major, variolis decubuit, & feliciter evasit, quaeque in prima aetate cum fratribus & sororibus, dum variolis laborabant, in eodem cubiculo manducaverat, luserat, dormiverat, impune, sicque per octo septimanas perpetuo exposita fuerat morbi contagio. Postea per totum vitae decursum, absque ullo metu, contagio se exposuerat; imo false deridebat me variolas suspicantem, a quibus se certissime immunem fore credebat. Plura alia exempla, quae hoc confirmant, legi possunt (z).

Necdum etiam omnino certum est, an non aliorum morborum semina, in pure varioloso insitio, latentia, possent communicari corpori humano per insitionem. Plurimi auctores, qui insitionem Variolarum defendunt, statuunt, nihil inde metuendum esse. Egregius *Guillot*, qui de felici successu insitarum variolarum *Genevae* scripsit, affirmat, se certum esse evidenti experimento, hanc sententiam esse erroneam, & inculcat, magna cum cura contagii materiam colligendam esse ex corpore, quod nullo alio praeter variolas morbo laborat (a).

Insitio Variolarum etiam inde commendabatur, quod, post hanc factam, a perpetuo liberentur Variolarum metu, cum nulli aetati pareat hic morbus. Sed plura dantur exempla, quibus fides denegari non potest, rediisse veras variolas post insitionem tentatam, sive illa successu caruerit, sive variolas solito tempore excitaverit. Videantur illa, quae apud *Celeberrimum Haenium* leguntur (b). Literas, a nobili Legato ad me datas, servo, quae totum decursum Variolarum insitivarum, & naturalium, quae priores post biennium circiter secutae sunt, continent, una cum diario utriusque morbi, a binis peritissimis Medicis conscripto; haec autem historia (ibidem) enarrata habetur.

Ista autem fiducia, quod nempe post tentatam insitionem omnis variolarum metus per totam vitam absit, fuit, ut postea plures statuerint, omne vitae tempus aptum esse ad tentandam prophylaxin insitivam, a prima infantia, ad senectutem usque. Patuit tamen ex praecedentibus, quandoque & mali moris variolas sequi post insitionem, aut numerosas fati, quamvis discretas: verum in his curandis arte opus est, nec potest adeo facile impetrari a morosis infantibus, ut remedia sumant. Quod si dentitio coincidat cum morbo varioloso, an non multa mala metuenda forent? Certe plures egregii Medici noluerunt insitionem tentare ante quintum aetatis annum, & prudenter quidem, ut mihi videtur.

Verum quidem est, fide dignissimorum virorum observata allegari, quod con-

(z) De Haen responsio ad Epist. Apolog. Tralles pag. 26. & seq. (a) Academi-
Royal. de Chirurg. Tom. II. pag. 556. (b) Rat. Medend. Tom. IX.
pag. 261.

contigerit, illos, qui variolas naturales jam passi fuerant, denuo eodem morbo corripit. Sed constat, similem recidivam post infitionem contigisse. An saepius post infitionem recidiva fiat, quam post variolas naturales, tempus docere poterit. Haec, & plura alia terio considerans celebris in arte nostra *Tralles*, dum jam in procinctu esset, ut in propria filia, aliisque, infitionis periculum faceret; cui favebat, abstinere ab hac maluit, cum in bivio cespitaret. Conclulit tandem, *Inoculationem, diversimode consideratam, diversam semper faciem exhibere; difficile esse, bisrontis modo vultum blandientem, modo severiorem & austeriorem, contueri, atque illo non allici, hoc non in quemdam terrorem conjici; Nondum id felix temporis momentum adesse, quo, quem prae altero adspicere juvet, extra omnem controversiam collocari possit* (c).

Ante aliquot annos infitio Variolarum in Hollandia a Medicis non infimae notae laudabatur, & increbrescebat; sed sensim iterum ille impetus deferbuit; ita ut fere oblivioni traderetur. Dum autem Parisiis ageretur quaestio de admittenda, vel rejicienda, variolarum infitione; placuit quibusdam, *Hagam Comitum* accedere, ut ipsis a Celeberrimo viro, infitionis arte claro, Variolarum inoculatio adhiberetur. Sed, cum nullus tunc temporis eo loco variolis decumberet, Magistratus Hagensis, ob metum contagii, publico decreto prohibuit, ne in illa urbe tentaretur inoculatio, uti nec in tota urbis ditione.

Notum est, prudentes viros, qui infitioni favebant, notasse plurima, quae, si adessent, nolebant hanc tentari, quaeque collecta videri possunt (d): inter illa imprimis cavendum volebant, ne unquam tentaretur Variolarum infitio, dum illae Epidemice grassantur in eodem loco. Maxime enim omnes metuebant, ne contagium, non tantum per infitionem, verum etiam per aliam viam, fusciperent. Unde & sollicitè monet *Celeberrimus Gaubius* (e), nullum morbum Epidemicum, multo minus variolas, adfuisse Lugduni Batavorum, dum in nobili juvene tentaret infitionem; quam tamen pessimae Variolae sequebantur.

Ast jure Magistratus, civium saluti invigilans, prohibet infitionem in locis, ubi nemo variolis decumbit. Negari enim nequit, variolas, per infitionem natas, contagium spargere. Notavi in praecedentibus, pus variolarum infititiarum, alteri homini applicatum, produxisse variolas, & simili modo contagium ex hoc in tertium fuisse derivatum, dein in quartum &c.; sic novem vicibus hoc tentatum fuit, eodem cum successu. Unde merito conclusum fuit, non minui contagium per tot successivas applicationes in diversis corporibus, sed manere aequè actuosum.

Verum antea demonstratum fuit, hominem, qui ex variolis resurgit, licet integrā sanitas redierit, per aliquod tempus adhuc contagium spirare,

(c) *Tralles* vexatiss. nostra aetate de Infit. Variol. Argum. pag. 231. (d) *Ibidem* pag. 216. &c. (e) *Hollandische Maatschappy* Tom. II. pag. 321.

re, quo alios, morbum nondum passos, inficere valet. Quamvis autem non auderem determinare tempus, quo cessat contagium dispergi ex corpore hominis, qui a variolis convaluit, dicam tamen, quid observaverim circa hanc rem in *Collegio Theresiano*, cujus curam, saltem in rebus gravioris momenti, gerere debeo.

Moris ibi erat, ut variolis correptus separaretur ab omni commercio cum reliquis per sex septimanas, computando ab ipso morbi initio. In spatiosis his aedibus, loco remotissimo, cubicula alta, bene perflata, servantur in hos usus: tamen a 23 Novembris 1749. ad 10. Aprilis 1750, quo ultimus aegrotare incepit, triginta variolis decubuerunt. Siluit hic morbus omnino per integrum fere triennium. Tertio Julii 1753. Illustris juvenis variolis corripitur; a quibus cum feliciter convalesceret, rogavit ipse, ut diutius a reliquis separatus maneret; memor enim praegressae Epidemiae variolosae, metuebat, ne alios inficeret. Tulit solitudinis taedium per integros tres menses animose, hoc cum effectu, ut nullus ex commilitonibus infectus fuerit.

Anno 1757 Octobris vigesima secunda die variolis correptus fuit in collegio hoc Illustris juvenis, quem sequebatur alter vigesima prima Novembris ejusdem anni. Per novem septimanas separati ab aliis manserunt, nec praeter hos binos ullus infectus fuit.

Fortè quis credere posset, numerum illorum, qui variolas nondum passi fuerant, per Epidemiam annorum 1749 & 1750, fere exhaustum fuisse; sed certe adhuc plures tunc supererant, qui nunquam hoc morbo laboraverant, & quotannis abeunt varii, studiis absolutis, quos suppleant novi advenae, plerumque abeuntibus numerosiores. Unde, dum anno 1759 Variolae quam maxime grassarentur per urbem, in *Collegio Theresiano* quoque denuo ceperunt multos corripere; ita ut, a 26 Julii ad 2 Januarii, viginti tres laboraverint; antequam cessaret morbus. Notandum autem est, plures ex Academicis suos adire, qui in urbe habitant; in qua dum variolae quam maximè grassabantur, facile contagium contrahere potuerunt. Siluit tunc morbus per decem fere menses in Collegio, donec 12 Novembris & 9 Decembris 1760 iterum corripere duos, quos 3 Januarii & 1 Februarii 1761 secuti sunt bini alii: solitis cautelis adhibitis, morbus ulterius non fuit propagatus. Anno 1763 Octobris decima quarta die unicus variolis correptus fuit; quo remoto ab aliorum commercio per novem septimanas, nullus amplius infectus est.

Ex his constat, a variolis sanatos satis diu adhuc aptos manere, ut contagium aliis, nondum hunc morbum passis, communicent; tempus autem, ad quod aptitudo illa permanet, licet novem septimanas non excedere utcumque forte videri queat, non tamen satis liquido inde patet, ut certi quid exhibere possit haecenus.

Novi quidem, cautelas & monita egregii *Kirckpatrick*, qui optime & summo candore de Variolarum Infitione scripsit, aliorumque prudentium virorum, negligi, dum in omni aetate, anni tempestate qualibet, etiam tem-
po-

pore Variolarum Epidemice grassantium, commendatur Variolarum insitio. An autem tale consilium utile futurum sit generi humano, quam maxime dubito. Terret exemplum clari apud Lipsienses Medici, qui candide fatetur sequentia: *Hoc anno habui quatuor inoculatos, & duodecim aegros naturalibus variolis affectos. Ex prioribus unum amisi; ex posterioribus nullum; licet inter illos essent, quos, ob humorum malam constitutionem, ab operatione arcendos statueram (f).* Insitio ergo instituta fuit tali tempore, quo Variolae Epidemice grassabantur; quod tamen illi, qui insitioni favebant, olim omnino improbaverunt.

Sic breviter recensui rationes, quae me permoverunt, ut hactenus nemini Variolarum insitionem suaserim.

(f) De Haen Rat. Medend. Tom. IX. pag. 282.

MORBI EPIDEMICI.

§. 1404. **N**otandum vero est super omnia, morbos hactenus descriptos fluidorum, licet nomine, signis plerisque, & aliqua specie eventus, iidem appareant incauto, tamen in indole tecta, phaenomenis non nisi perito observatis, vario tempore incrementi, status, coctionis, crisis, effectu, eventu, sanandi methodo requisita, saepe immensum differre.

Hactenus de morbis internis actum fuit, illorumque historia, & curatio, satis operose descriptae sunt. Sequitur jam, ut consideretur illa mutatio, quae observatur in morbis quandoque, non pendens a propria & individua morborum singularium indole, sed ab alia causa, admodum latente saepe, per quam fit, ut morbus, homines plures invadens, longe diversus sit a morbo ejusdem nominis, qui antea observatus fuerat. Sic in febrium historia §. 566. monitum fuit, febrim esse vel Epidemicam, sive communem, vel huic illive homini singularem; & ad §. 584. dictum fuit, causas febrium pariter bifariam dividi, quod vel singulares sint cuique, vel universales, pluribusve communes, quae plerumque aëri, victui, vitae, eidem debentur. Pariter monitum fuit in historia febrium intermittentium, vernaes ab autumnalibus omnino differre, varios harum febrium mores esse, symptomata, exitum, durationem, curationem, plane alia.

Sic *Ephemera* (vide §. 728.), inter continuas febres simplicissima, spatio viginti quatuor horarum initium, incrementum, statum, declinationem, absolvens, facile curatur, & absque ullo periculo decursum suum absolvit. Verum *Ephemera Britannica* dicta, a *Cajo Britanno* optime descripta, ingentem edidit stragem. Idem nomen utriusque morbi, idem tempus decursus, sed diversissimus exitus. *Ephemera communis* omni periculo vacat; *Britannica*, quae & *Sudatoria febris* dicitur, saepe intra paucas horas necabat plurimos, ac contagio celeri dispergebatur per integras nationes. Unde & postea *Ephemerae pestilentialis* nomen acquisivit. In utroque morbo sudor adest; blandus in *Ephemera Communi*, cita crisi morbum solvens; in *Ephemera Britannica* adeo profusus, ut robustum hominem exhauriat penitus, paucarum horarum spatio; nec tamen absque praesenti vitae periculo poterat sudor coerceri.

Vidi, Pleuritidem Epidemicam non cessisse solitae hujus morbi curationi, nec tulisse repetitas sanguinis missiones, sed, copia decoctorum emollientium, & oleosis larga dosi datis, feliciter cessasse.

Ipsa pestis quandoque sub larva aliorum morborum latuit. Dum pestis anno decimo tertio hujus saeculi *Vindobonae* grassabatur, saepius occultabatur

tur sub pleuritis, catarrhi, anginae, specie (a). Brevi post prodibant bubones, & carbunculi, certissimi pestis testes, & stipati solitis symptomatibus. Sydenhamus (b), qui sollicitudine summa morborum genium indagavit, monet, dum Epidemica constitutio quaedam dominatum tenet, morbos intercurrentes participare de genio regnantis Epidemici, licet ab illo ex propria sua indole omnino diversi fuerint. Sic v. g. dum Variolae Epidemice regnant, febres continuae intercurrentes plura symptomata habent communia cum variolis, dum status contagii adest, carent illis, quae eruptionem & suppurationem Variolarum comitantur. Sic notat (c), Pleuriticam, (symptomaticam vocat) supervenisse febrili, quae hyeme anni 1675 grassabatur; sed omnes illi Pleuritici, dum morbus ingruerat, capitis, dorsi, & artuum, patiebantur dolorem, quae certissima erant, & maxime vulgaria, morbi, Epidemice tunc grassantis, symptomata. Magno tamen ingenii acumine, & attentissima observatione, opus esse ad hanc Diagnostica dicit, ut Medicus, ubi eos inspexerit, genus statim norit distinguere, licet differentiarum characteristicarum aliae ita sint fortasse subtiles & delicatae, ut easdem alteri verbis nequeat exprimere.

Vere magnus in arte nostra Sydenhamus saepius hoc inculcat, ut semper attenti sint Medici ad constitutionem Epidemicam, quae regnat, dum alios etiam morbos curant. Quoties enim constitutio aliqua varias Epidemicorum species parit, singulae hae species genere ab illis differunt, quae, cum idem plane nomen sortiantur, alia tamen constitutione generentur (d). Praedominans nempe Epidemicum etiam in alios morbos intercurrentes imperium exercet. Notandum enim est, quibus annis variae illarum species grassantur uno eodemque tempore, eas omnes, modo, quo primum aggrediuntur, atque invasionis symptomatis, consentire (e).

Videtur Hippocrates (f) illam latentem Epidemicorum causam τὸ Θεῖον vocasse, & pulchre confirmare Sydenhami doctrinam. Sic enim habet: Debet autem morborum ejusmodi naturas cognoscere, quantum corporis vires exsuperent, simulque &, si quid divinum in morbis insit, hujus praecognitionem addiscere. Debet autem differentiam morborum, assidue in vulgus grassantium, cito animadvertere, nec temporis statum ignorare. Sic enim eum omnes merito admirabuntur, & bonus erit Medicus. Namque & eos, qui servari possunt, multo etiam melius servare poterit, longe ante singulorum curationem praemeditatus &c.: Similiter alio in loco (g) inculcat, Medicum cito debere cognoscere morbos Epidemicos, nec ignorare tempestatis constitutionem.

Quamvis enim, uti postea ad §. 1408. dicitur, Epidemicorum causa non semper possit erui ex mutata aëris tempestate, tamen ab omnibus admittitur,

(a) Wiener Pest beschreibung und Infections ordnung pag. 245. (b) Sect. VI. cap. 1. pag. 327. 328. (c) Ibidem. (d) Sect. I. cap. 2. pag. 51. (e) Ibidem. (f) Prognostic. text. 4. Charter. Tom. VIII. pag. 585. (g) Ibid. pag. 687.

tur, aëris nos ambientis sensibiles qualitates etiam a Medicis considerandas esse, cum prodesse, aut nocere, possint in morbis. *Si statis temporibus tempestive anni tempestates succedant, morbi bene morati, & judicatu faciles, oriuntur. Male vero constitutis, male morati, ac intempestivi, difficilisque judicii (b).* Alibi (i) eandem Prognosin repetit; & mox subjungit; *Quales in Perintho grassantur, quando quid defecerit, aut exsuperaverit, aut flatus (ventorum), aut non flatus, aut aquae, aut siccitates, aut ardores, aut frigora &c.* Pluribus autem in locis recenset Hippocrates morbos, qui tempestatum anni mutationes, imprimis subitas, pro causa habent. Imo & notat (k) sequentia: *Naturarum quaedam ad aestatem, aliae ad hyemem, bene aut male se habent.* Cum ejusdem morbi effectus diversi sint pro varia corporis aegrotantis natura, patet, & anni tempora in curandis morbis attentionem mereri.

§. 1405. **A** deoque requirere longe aliam administrationem 6. Rerum non Naturalium; aliam medelam; alia medicamenta.

Cum igitur notabilis adeo diversitas in morbis ejusdem nominis observe-
tur, dum haec vel illa Epidemica constitutio dominatum tenet, sponte li-
quet, quod & medendi ratio varia esse debeat. Morbi ergo illi intercur-
rentes dicti Sydenhamo, de quibus praecedenti paragrapho dictum fuit, non
quidem omnino eandem curationem postulant, ac morbus ipse Epidemicus
tunc temporis praedominans, attamen peculiaris talis morbi epidemici indoles
semper etiam consideranda est. Sic v. g. Pleuritis largam plerumque,
& repetitam, sanguinis missionem postulat: Si autem morbus Epidemicus
regnans venae sectionem largam, vel repetitam, non ferat absque noxa,
tali tempore in curanda Pleuritide parcius sanguinem mittet prudens Me-
dicus. Imprimis attendendum est, per quas corporis vias natura materiam
morbosam, post coctionem, eliminat; solet enim tunc feliciter idem fieri
in morbis intercurrentibus, licet ab Epidemico diversis. Sic si morbus Epi-
demicus per sudorem criticum terminari soleat feliciter, idem in Pleuritide
expectare licet; cum & ille morbus ex propria natura per sudores quan-
doque solvatur. Potus ergo calidi, aquosi, tenues, dabuntur copiose,
qui ad sudorem illum criticum sensim corpus disponent, & tamen in Pleu-
ritide curanda nunquam nocere poterunt. Prudentissime hoc monuit Sy-
denhamus (l), dum de his agit morbis: *Quo in casu non iam illa methodus
adhibenda est, quae iis debetur, quoties sunt morbi Essentiales, at ista potius,
quam postulat sibi morbus, cujus nunc sunt symptomata, ad quorum quidem cu-
rationem illa leviter tantum inflectenda est.*

(b) Aphorism. VIII. Sect. III. Charter Tom. IX. pag. 97. (i) Epidem. lib.
2. Text. V. Ibid. pag. 119. (k) Aphor. II. Sect. III. Ibid. pag. 93. (l) Sect.
VI. cap. 1. pag. 326.

§. 1406. Cujus tamen varietatis causa adeo latens, ut a nullo sensili vitio 6. Rerum non Naturalium deduci haec teneat.

Quid per sex res non naturales intelligant Medici, jam saepius dictum fuit, tam ad §. 586, ubi febrium causae recensentur, quam aliis in locis. Minime autem dubium est, malo sex rerum non naturalium usu, morbos posse produci, & quidem tales, qui plures simul invadunt homines, si idem in cibo, potu &c., vitium pluribus commune fuerit. Sic v. g. in annonae penuria, in urbibus obsessis, ob usum frumenti situ corrupti, defectum cibi vegetabilis, aquae putridae potum, & his similes causas, varii morbi oriuntur, qui plurimos corripunt, si iisdem causis obnoxii vixerint. Attamen, ex his vitiis rerum non naturalium, haud intelligitur latens illud, quod reliquos morbos mutat in sua indole ad Epidemicorum morem. Illi enim, qui in eodem loco degunt, & meliori victu uti possunt, ab his morbis immunes manent. Sic, in urbibus obsessis, gregarii milites, & inops plebecula, ab annonae penuria morbos patiuntur, dum militum Praefecti, & ditiores cives, commoda satis sanitate adhuc fruuntur. Imo, dum obsessi pessime talibus morbis mulctantur, obsidentes, modo bonus victus abundet, sani vivunt.

Prudenter Hippocrates (m) monuit sequentia: *Morbi oriuntur, partim quidem ex vivendi ratione, partim vero ex spiritu, quem introducendo vivimus. Deinde describit, quomodo morbi Epidemici ab aliis distingui possint: Diagnostice autem utrorumque ita facere oportet. Quum multi homines uno morbo corripuntur eodem tempore, in id quod maxime commune est, quoque omnes utimur, potissimum rejicienda causa est. Id autem est, quod inspirando trahimus. Quod enim vivendi ratio cujusque nostrum in causa non sit, jam liquido constat, quum morbus omnes continenter attingat, & juvenes & senes, & mulieres & viros, perindeque temulentos & abstemios, tam eos, qui Maza, quam qui pane, vescuntur, & eos, qui multis, quam qui paucis, exercitationibus utuntur. Non igitur victus rationi assignanda causa est, quum cujusvis generis victu utentes eodem morbo corripuntur. Unde monet, in cura morborum particularium, vivendi rationem incusari posse, si vitiosa fuerit. Verum, ubi morbus aliquis populariter grassatur, admonendi sunt homines, ut ne victus quidem rationem immutent, quum morbi causa minime existat. Provideant tantum, ut corpus quam minime intumescat, sitque attenuatissimum, tum cibos tum potus, quibus uti consueverint, sensim demendo. Si quis enim subito victus rationem immutet, ne quid in corpore ex immutatione innovetur, periculum est (n).*

Patet ergo, quod Hippocrates noluerit, dietam mutandam esse, dum morbi populares grassantur; sed frugalitatem tantum laudaverit; cujus utili-

(m) De Natur. homin. text. 2. & 3. Charter. Tom. III. pag. 131.

(n) Ibid.

text. 4. pag. 132.

litas observationibus fidelibus confirmatur. *Cajus Britannus* (o) statuit, *Britannos*, cum plena variaque mensa delectentur, plus cacteris, & pene solos, febre illa sudatoria tentatos fuisse. *Indicio est annus hic pestifer*, qui ex teris infestus non fuit, atque ex nostris nullos aeque pressit aut absumpsit, atque bene saginatos, otio, & quieti per superiorem vitam deditos. *Nam miseram illam, & jejunam plebeculam, belli pacisque laboribus duratam, aut omnino non attigit, aut sine gravi noxa vel periculo.* Alibi notat (p), *Scotos*, communis insulae ratione junctos, & *Gallos*, qui per ea tempora in legatione erant, omnino non affecisse.

Alia occasione, ad §. 11, sequens *Galenus* textus (q) citatus fuit: *Corpore nostro ad morbos quasi praeparato, externum quoddam adveniens accendit febrim, quod ex se morbum vehementem minime generaret &c.; & propter corporis dispositionem, unumquodque horum, non morbi causa, sed occasio, redditur, has causas vocaverunt προφάσεις.* Unde errores, in diaeta commissi, praedispone quidem possunt corpus, ut facilius & gravius a causa alia, occasionali, sive excitante, afficiatur; sed, absque hac, nunquam soli morbum Epidemicum excitabunt. Si, verbi gratia, quis pessime debacchatus fuerit, tali anni tempore, quo nullae quartanae adsunt, non incidet in quartanam; Verum, sub alia constitutione, dum quartanae febres Epidemice grassantur, etiam ob levio rem in diaeta errorem hoc morbo corripitur. Quare *Galenus* (r) sequentia statuit: *Hujus semper meminisse oportet toto hoc sermone, quod nulla causa, sine corporis aptitudine, efficere possit; alioquin omnes, qui in sole versantur aestivo, in febrim inciderent, & qui plus aequo moventur, aut irascuntur, aut moerent. Nec secus, omnes aegrotarent circa canis sideris ortum, aut peste perirent.* Interim nulla fuit tam faeva pestis, ut omnes ad inter necionem deleverit: Multi enim, licet continuo pestis contagio afflarentur, manserunt immunes; in quibus ergo non erat illa praedispositio, ut infici potuerint. In praecedenti Capitulo notatum fuit, variolas semel passos sic mutari, & manere dispositos, ut vix eodem morbo corripiri possint denuo.

Ergo concludere licet, causam illam excitantem, sive procatarteticam, non esse quaerendam in abusu, sive vitio, sex rerum non naturalium; sed illam longe minus obviam esse; ita ut exercitatissimi quoque Medici, faepe fuerint, se penitus ignorare latentem illam Epidemicorum causam, quae tantum suis effectis in corpore humano se manifestat, dum propria & specifica ejus indoles ignoratur. Hinc statuit *Sydenhamus* (s), *In cassum desudare illos, quotquot diversarum febrium rationes a causa morbifica in humano corpore aggesta deducunt: nam liquido patet, quemlibet, pancreaticae etiam valentem, si certa quaedam hujus nostrae regionis loca adeat, Febre ibidem grassante intra dies aliquot laboraturum. Vix autem credibile est, manifestam aliquam mutationem ab aere praefati viri humoribus tam brevi impressum iri.*

Illud

(o.) De Ephem. Britann. pag. 62. (p.) Ibid. pag. 40. (q.) Comment. IV. in Hippoc. de victu Acut. Charter. Tom. XI. pag. 178. (r.) De Febris. Lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 112. (s.) Sect. I. cap. 2. pag. 51.

Illud Epidemicum latens, uti dictum fuit, aliorum morborum intercurrentium ordinem turbat, cogitque Medicos, curationem horum inflectere ad genium praedominantis Epidemici. Verum in Epidemicorum morborum principe, saeva peste nempe, omnes reliqui consueti morbi silent, & si forte unus vel alter propulsiulet, in pestem desinit semper. Hoc apud *Thucydidem* (t) legitur, dum describit Atheniensium pestem, qua & ipse correptus fuit, at feliciter evasit. Notat autem simul sequentia: *Jam vero corpus nullum visum est adversus morbum sufficere, quod ad robur, aut ad debilitatem, attinet, sed sublata sunt omnia, quavis etiam vivendi ratione ad curationem uterentur.* His similia leguntur de peste illa, quae anno 543. Constantinopoli grassata fuit (u). Quae omnia si rite considerentur, patebit, Epidemicorum naturam, & indolem, non posse deduci a vitio sensibili sex rerum non naturalium.

§. 1407. **E**t tamen ob communem pluribus afflictionem, possibilem evitacionem, & exclusionem vento, vel igne, in aëre residere comprehenditur.

Cum ergo morbi Epidemici magnum satis hominum numerum simul affligere soleant, licet diverso utantur vitae genere, hinc merito causam quaesiverunt in illo, quod omnibus commune est, & quo nemo carere potest; aëre nempe. Unde *Hippocrates* (w) statuit: *Ubi vero morbus aliquis populariter grassatus fuerit, non victus rationem in causa esse, sed quod spirando ducimus, manifestum est, illudque morbosam quandam excretionem plane obtinere.* Unde, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, in Diaeta nihil mutandum voluit, sed, *ut aëris quam minimum in corpus influat, isque ut maxime peregrinus sit, providendum, regionum loca, in quibus morbus consistit, quoad fieri poterit, permutando.* Cum autem absque respiratione nemo vivere possit, patet, hic tantum agi de vitando aëre morbosus inquinamentis repleto. *Galenus* (x), varias morborum causas enumerans, noluit, a diaeta nasci morbos Epidemicos, sed horum causam in aëre haerere. *Aliis enim causis neque simul omnes occurrimus, neque diem integrum subjicimur; sed aër solus foris omnes ambit, atque ab omnibus inspiratur.* Hodie, satis unanimi consensu, Medici statuunt, morborum Epidemicorum causam in aëre haerere.

Confirmatur ulterius haec sententia per possibilem evitacionem. Qui enim ad primum pestis appropinquantis nuncium mutaverunt locum, ac longe a contagio remoti vixerunt, immunes manserunt, uti notum est. Sed & observata docuerunt, illos, qui domibus suis inclusi vixerunt, ab omni

com-

(t) Lib. II. Schulz. *Histor. Medic.* pag. 188. & seq. (u) *Freind Histor. of Physic.* part. I. pag. 143. & seq. (w) *De Natura Hom.* textu IV. Chapter. Tom. III. pag. 132. (x) *Comment. I. in Lib. I. Epidemic. Charter.* Tom. IX. pag. 2.

commercio hominum remoti, a peste tutos mansisse. Plures tales casus legi poterunt (y), ubi homines, de omnibus ad victum necessariis colligendis solliciti prius, domos deinde occluserunt; ita ut toto morbi grassantis tempore nihil de illis audiretur omnino. Finita labe hac Epidemica, nullus ex his familiis desiderabatur. Dum pestis anno 1718 & 1719. in urbe *Aleppo* saeviret adeo, ut octoginta hominum millia perirent sex mensium spatio, familiae Anglicae, domibus suis reclusae, manserunt incolumes. Simili modo collegia a civibus Academicis inhabitata, & monasteria, manserunt pro maxima parte a peste libera. Aliis quoque temporibus in *Aleppo* grassante peste, Europaei, domibus suis occlusi, ab omni commercio reliquorum remoti, a peste liberi vivunt, dum incolae Mahometani, fatalem necessitatem omnium rerum contingentium, ex religionis suae instituto, credentes, nullam volunt cautelam adhibere, & turmatim pereunt. Prudentiores tamen, sub praetextu religiosae peregrinationis, Mahometis nempe sepulchrum veneraturi, se contagii periculo subducunt. Voluerunt quidam ex illis, Europaeos, peculiari quadam idiosyncrasia, a peste minus infici; sed certis constitit observatis, nativos hujus regionis incolas, si una cum Europaeis reclusi maneant, eodem cum illis privilegio gaudere; & contra, Europaeos, si hanc cautelam vel negligant, vel sero nimis adhibeant, aut in publicum prodeant, antequam pestis cessaverit, aequae infici, ac reliquos. Cautelae autem, quae cum successu adhibentur ad vitandum pestis contagium, legi possunt (z).

Verum quidem est, quod legatur apud eundem auctorem, Europaeos, sic reclusos, vesperi in superiore domus parte, quae plana est, cum vicinis, similiter reclusis, confabulari, imo, fenestris apertis, cum invicem loqui (a). Adeoque videretur, inde concludi posse, pestis contagium non haerere in aëre; cum tunc tales reclusi, in urbe infecta habitantes, eundem cum reliquis civibus aërem inspicient, & totum corpus eorum undique alluatur aëre infecto, nec tamen inficiantur.

Sed considerandum est, haec colloquia tantum misceri in superiore domuum parte; adeoque contagium, de peste laborantium corporibus exhalans, dispergi per totam atmosphaeram, & omni inferiore aëre quasi dilui, sicque iners reddi. Notum est, venena acerrima, ingenti aquae copia diluta, reddi innocua. Videtur itaque pestis venenum ibi imprimis nocentissimum esse, ubi confertum & copiosum, longe minus, ubi dilutum & rarum, est. Multa hanc opinionem confirmant experimenta: dum putei profundi effodiuntur, vel aperiuntur, qui diu clausi & derelicti fuerant, saepe adeo deleterium venenum in aëre hoc recluso haeret, ut incautos in tales puteos descendentes uno momento necet. Dum autem, pyrobolo immisso (*band-granaet*), exploditur subito & magna vi contentus in talibus pu-

(y) Lobb of the Plague pag. 45. &c. (z) Russel the natural Histor. of Aleppo pag. 250—262. (a) Lobb of the Plague pag. 45.

puteis aër, omne periculum abest, nec vicini ab aëre discolo mali quid patiuntur. Dum merces, ex infectis regionibus delatae, lustrantur in locis ad hunc usum destinatis, sarcinae solvuntur, contentae his merces evolvuntur, aëri exponuntur saepe ac diu, ut in auras avolet totum contagium, immensoque atmosphaerae oceano mistum & dilutum reddatur iners. Nisi enim hoc fieret, per ipsam mercium, ex suspectis locis allatarum, lustrationem & depurationem quam latissime diffunderetur pestis venenum. Unde merito conclusit modo citatus auctor (b), contagium, de corpore peste infecti exhalans, dum diffunditur per aërem, sic dilui brevi, ut virus perdat. Unde & concludit (c), non esse necessarium, ut Nosocomia pro pestiferis recipiendis construantur ad trium quatuorve miliarium distantiam, sed longe minorem sufficere, & pro securitate publica, & pro aegrotantium commodo.

Consideravit autem singulos peste laborantes, tanquam totidem fontes, e quibus exhalat contagium (d). Quod ergo copiosius haerebit in aëre aegrotanti proximo, & in loco notabiliter remoto sic dilutum erit, ut amplius nocere nequeat.

Unde & intelligitur, quod, crescente aegrorum numero, augeri sic possit contagii copia, ut aërem plus repleat, adeoque ad majorem etiam distantiam a contagii fomite illum reddat contagiosum. Hoc imprimis tunc locum habebit, quando illud contagiosum non diffunditur aequabiliter per aërem statim, sed in quodam atmosphaerae loco collectum manet, aut dispersum antea demum colligitur. Novimus, aërem, tempore sereno, calido, sicco, continere copiam aquae, sed dispersae. Docent hoc oleum vitrioli concentratissimum, glaciale dictum, sales alcalini summo igne calcinati, sal ammoniacus, sal marinus &c.; quae omnia, aëri etiam sicco calido exposita, madescunt, & pondere augentur. Tamen in aëre tali sereno calido nulla aqua apparet. At, si in nubes colligatur haec aqua, ante dispersa aequabiliter, serenitas aëris turbatur, & pluviae, nivis, grandinis, specie cadit. Sed & nubes collectae in aëre, satis etiam densae, imo atrae, sensim denuo resolvuntur, absque pluviae, grandinis, aut nivis, lapsu, hisque disparentibus, pulchra redit serenitas. Constat ergo, multa sic colligi posse in aëre, & collecta denuo resolvi, ac disparere. Si contagium, in aëre dispersum, aquae aëris cohaereat, & cum illa cogatur in nubes, poterit collectum denuo nocere, quod antea dispersum iners credebatur.

Videntur observationes practicae hoc confirmare: *Chirurgus, fide dignus, se in locis infectis nullas aves obvolitantes observasse, testabatur; ipsis autem usque supernataste nebulam, etiam sereno caelo (e).* Sed & ipse auctor, *Medio mense Septembri, ipsa meridie, dum omnino sudum esset, ingressus est oppidulum, per tres menses clausum; in quo conspexit adolescentem, modo mortuum, cum carbon-*

CU-

(b) Lobb of the Plague pag. 44.

(c) Ibid. pag. 46.

(d) Ibid. pag. 42.

(e) Schreiber de Pestilentia &c. pag. 6.

culo, atque similem notavit subeculam. Hanc semper adfuisse, & incolae, & custodes, testati sunt (f). Videtur admodum verosimile, collectum in nubecula tali huic oppidulo incubuisse contagium, quod forte dispersum per aëra iners reddebatur, & denuo collectum dissito satis loco nocuit: Nonnulla enim loca paludosa, infectis locis propinqua, impune incolebantur; contra fuerunt loca, ab infectis magno intervallo remota, ut & in alto constituta, quae eadem vexabat aegritudo, intermediis sanissimis. Celeberrimus olim in Viennensi Lycaeo Professor, & Archiater, Sorbait (g) testatur, quod in aëre varii, caerulei, igneique, globuli visi fuerint pestis tempore: imo vigesima die Octobris sub crepusculum tales globi deciderunt; unde aër adeo incaluit, ut prospicientes per fenestram sibi viderentur, caput clibano calefacto imposuisse; quod in seram usque noctem perduravit. Porrecta moribundis ardente candela, visus ex ore eorum lividissimus vapor exhalare. Optimus Parochus, qui quotidie plures peste decumbentes invisere debebat, notavit illa, quae apud aegros observaverat; & testatur, se multoties quasi fumum caeruleum in ejusmodi infectis hypocaustis observasse, ubi infirmi continebantur; quare, apertis fenestris, per ludimoderatorem, pulverem nitratum subito, in charta contentum, accendi fecit; quo auram illam caeruleam, & consequenter venenosam supra modum, per fenestrellas apertas expulit (*). Ipse postea peste correptus, sumto quodam remedio, nil evomuit praeter aquam caeruleam, cujus foetore unus ex domesticis correptus statim aegrotare cepit, & sumto tartaro Emetico, curatus fuit.

Videntur omnia haec evincere, in aëre haerere illud noxium, quod morbos Epidemicos producit, & quandoque aliis signis se manifestat. Sic in peste Odzakovienzi observatum fuit, quod instrumenta, quibus chirurgus usus erat, adeo livida & atra fuerint reddita, quasi aqua forti imbuta essent. Quin imo, capulum argenteum gladii, qui, per omne tempus pestis, tentorio adfixus fuerat, nigrescens factus fuit (h).

Videntur illud contagium, in aëre haerens, sentire & fugere aves, quae saepe nullae pestis tempore obvolitant; uti paulo ante dictum fuit. Confirmat hoc suis observatis Sorbait (i), & notat, Alaudas, adeo numerosas in Austria tempore autumnali, defuisse penitus; ita ut ne unica quidem inveniretur: Aviculae domesticae, caveis ante fenestras inclusae, moriebantur omnes. Praeterea observavit, triplo plures infectos perire, quoties tempestas urgebat humida, quam ubi sudum & siccum erat caelum. Contagium enim, de tot infectis exhalans, longe difficilius & lentius per atmosphaeram dispergitur humida tempestate; uti in fumo ex caminis ascendente observari potest. Ubi ergo his inquinamenti plenus est aër nobis vicinus, nec illa dispergantur per atmosphaerae ambitum, sed collecta manent, &

(f) Schreiber de Pestilentia &c. pag. 6.

(g) Consil. Medic. de Peste Vienn.

pag. 137 — 140.

(*) Æsopus Epulans &c. pag. 413. 415.

(h) Schrei-

ber de Pestilentia pag. 75.

(i) Consil. Medic. de peste pag. 34. 36.

loco infecto incumbunt diu, tunc numerus aegrotantium augetur. Tali autem tempestate corpora humana absorbent humidum ex aëre contiguo: totam enim superficiem corporis, internam & externam, aequè inhalare, quam exhalare, pluribus demonstravit *Kaau* (k). Sed & ipsum aërem corpus magna copia ingredi, partibusque fluidis ac solidis uniri quam firmissime, novimus hodie, experimentis *Celeberrimi Hales* edocti, etiam in annosis v. g. Cervorum cornibus ingentem aëris copiam contineri, & per artem Chemicam inde extricari posse. *Hippocrates* (l) itaque verissime dixit: *Hominum, & reliquorum animantium, corpora triplici alimento nutriuntur; quorum haec sunt nomina: cibus, potus, spiritus.* Quid autem per spiritum intellexerit *Hippocrates*, patet ex illis, quae eundem textum mox sequuntur: *Ac spiritus quidem, qui in corporibus sunt, flatus nominantur; qui vero extra corpora, aër.* Qui quum maximus in omnibus, quae corpori accidunt, auctor & dominus sit, dignum ergo videtur, illius potentiam inspicere &c. Quid enim sine hoc fit tandem? aut a quonam hic abest? aut cui non praesens est? Postquam haec latius deduxit, tandem concludit *Hippocrates* (m); *Morbos unquam vix aliunde, quam ab aëre, oriri posse, quum is, aut copiosior, aut parcius, aut etiam plenior, aut & morbidis inquinamenti infectus, in corpus subierit.* Quandoquidem ergo & in fluidis nostris solutus haereat aër, & cum solidis nostris firmiter concreascit, intelligitur facile, quomodo contagium, in aëre haerens, una cum illo per omnia penetrare possit, & totum corpus turbare. Sed & aquam, in aëre haerentem, venae inhalantes facile admittunt, uti statica experimenta docent; corpora nempe in aëre humido ad stateram graviora reddi; hinc, non tantum ob minutam exhalationem, verum etiam, ob auctam inhalationem, videntur hoc modo morbosa inquinamenta corpus ingredi, sanitatemque turbare, posse.

Praecipue hoc metuendum videtur, si aër sic inquinatus, nullis ventis agitatus, incumbat eidem loco diutius; uti paulo ante dictum fuit, illud observatum fuisse in urbibus, dum pestis grassabatur. Idemque in aliis morbis Epidemicis observatum fuit: *Forestus* (n) describit gutturis morbum Epidemicum, qui mense octobri 1557. subito grassari cepit, integras familias invadens *Almariae*, & intra duas tresve septimanas ultra ducentos homines perimens. *Hic morbus tanquam flatu quodam oriebatur, cum nebulae densae, maleque olentes, per aliquot dies prius praecessissent, adeo subito irrepens, ut mille mortales uno fere momento invaserit.* Morbum hunc, quem catarrhosum malignum vocat, graphice descripsit, quo & se ipsum laborasse fatetur. Non sine ratione adscribebatur morbi hujus Epidemici origo nebulae mali odoris per aliquot dies urbi *Almariae* incumbenti. Hinc apparet ratio, quare a ventis validis sperent saepe Medici aëris infecti emendatio-

(k) Perspir. dicta Hippoc. &c. pag. 184. & seq.

(l) De Flatibus cap. 2.

Charter Tom. VI. pag. 214.

(m) Ibid. pag. 215.

(*) Libr. VI. ob-

servat. I. Tom. I. pag. 188.

tionem; dum nempe sic diffari potest illud contagium, quod in aëre collectum haeret; de quo nunc dicendum erit.

Vento. Statuit *Verulamius* (o) sequentia; *Ventus non est aliud quidquam ab aëre moto, sed ipse aër motus.* At motus aër omnia, quae continet, secum vehit. Ventus enim est, ut *Hippocrates* (p) dixit, *aëris fluxus & effusio.* Merito hinc *Celeberrimus Hofmannus* (q) monuit, *nullum ventum per se singulari & specifica qualitate ac virtute pollere, nisi quae a loci, unde oritur, natura, nec non mediis, per quod transit, indole, derivanda sit.* In qua sententia *Hippocratem* consentientem habet (r); qui, de ventis agens, statuit sequentia: *Verum propter situm regionum & locorum, per quae ad regiones quasque accedunt, inter se differunt, & frigidiores, calidiores, humidiores, sicciores, morbosiores, & salubriores, existunt.* Inde enim pendent varii in variis regionibus ejusdem venti effectus. Sic dixit *Verulamius* (s); *Auster nobis (Anglis) pluviosus, Africae vero serenus, sed magnos immittens fervores, non frigidus, ut alii dixerunt. Est tamen Africae satis salubris. At nobis, si flaverit paulo diutius in sudo, absque pluvia, Auster, valde pestilens est.* Per ventum ergo, id est, per aërem motum, possunt infinita deferri ab uno loco in alium, & quidem admodum diffitum. Quidquid enim de tota telluris superficie, de animalibus vivis vel mortuis, de vegetabilibus, de mineralibus, sponte, vel per artem, exhalat, omne illud per aërem diffunditur, omne illud per aërem motum dispergi potest quaquaversum. Legi merentur illa, quae *Celeberrimus Boerhaavius* (t) de illis, quae aëri mista haerent, scripsit.

Unde videtur, ventos prodesse posse, & nocere. Proderunt, si noxium illud, Epidemicorum causam, diffilent, & per totam atmosphaeram sic dispergant, ut, divisum per ingens spatium, minus nocere possit, vel penitus reddatur iners, uti antea dictum fuit. Nocebunt, si illud noxium, non dispersum, sed collectum manens, ab uno loco ad alium deferant. Minuetur quidem malum Epidemicum in illo loco, ubi prius fuit; sed communicabitur alteri loco, ad quem defertur; nisi in hoc itinere per Atmosphaerae oceanum diluatur sic, ut minus nocere possit, vel alia quacumque ratione reddatur iners. Utrumque eventum probabunt observationes Medicæ.

Interim hoc boni a vento expectari poterit semper, ut minuatur, a moto aëre, noxium Epidemicum in loco, quem occupat, & illa, quae in aëre haerent putredini obnoxia, difficilius putrescant in aëre moto, quam in quiescente, praecipue, si posteriori huic simul adsit calor humidus, qui,
uti

(o) *Bac. Verulam. histor. ventor. oper. omn. pag. 497.* (p) *Lib. de flat. cap. 2. Charter. Tom. VI. pag. 214.* (q) *Opusc. Physic. Medic. Tom. I. pag. 27.* (r) *De victu acutor. lib. 2. cap. 2. Charter. Tom. VI. pag. 464.* (s) *Histor. ventor. oper. omn. pag. 450.* (t) *Chem. Tom. I. pag. 478 & seq.*

uti notum est, adeo putredinem promovet (u). Americae incolae, qui loca habitabant arboribus & fruticibus obsita, peribant maligno morbo, corpora citissime dissolvente, putrida quadam febris specie. Cum enim constet ex observatis *Celeberrimi Hales*, ingentem aquae copiam dispergi in aërem per folia plantarum, & imprimis magnarum arborum, necessario aër humidus erit in talibus locis, dum simul clima admodum aestuosum est; quae bina juncta putredini admodum favent. Postquam autem incensae fuerunt omnes caeduae sylvae, apertus aër admissus fuit quam liberrime per hanc regionem, & mali illi morbi cesserunt (w). Eandem sententiam probavit *Mead* (x) ex naturali historia plurium regionum.

Hinc *Sanctorius* (y) dixit: *Radii pestis vento loco dimoventur, corporis lucidi nulla vi.* Credebat enim, a domo infecta, tanquam a centro, dispergi radios contagiosos in omnem ambitum: mirabatur simul, radios a corpore lucido emissos quaquaversum, nulla ventorum vi turbari unquam. *Degnerrus* (z) attenta observatione didicit, primam domum, in qua aeger dysenteria correptus moriebatur, tanquam centrum fuisse, ex quo malum per totum urbis ambitum dispergeretur. Sed praeterea notavit, in illo loco, ubi primo morbus apparuit, illum per omne grassationis tempus fuisse vehementissimum, & longe plures ibi dysenteria decubuisse, quam in aliis urbis locis, ad quae sensim propagabatur haec labes. Haec autem manifeste confirmant *Sanctorii* opinionem.

Patet ergo, radios illos morbosos per ventos dissipari posse; quod & observationibus Medicorum confirmatur. In Austria venti observantur, frequentes, subito orti, & saepe satis validi, quos adeo salubres credunt incolae, ut communi proverbio utantur; *Austria ventosa est, sine ventis est venenosa.*

Observavit *Sorbait* (a), tempore pestis Viennensis ventos integro trimestri fuisse incarceratos; postquam autem, ruptis repagulis, avitam libertatem recuperassent, torpentem excitabant aërem, & foetor, antea molestus, magna ex parte dissipabatur, cum manifesto mali levamine. Morborum Epidemicorum accuratus adeo observator *Huxham* (b) testatur, quod haud raro viderit, post procellas & graves pluvias, febres Epidemicas fuisse multum diminutas: *Effluviis nempe contagiosis, & morbificis Atmosphaerae conspirationibus, hoc modo dispersis.* Pulchre simul notat, quod *Divus Augustus* templum fecerit & voverit Circio, vento vehementissimo, Gallicaque gens olim publicas gratias egerit Turbini, etsi aedificia saepe diruenti: utpote cui salubritatem coeli sui deberet. Videri possunt & illa, quae ad §. 605. n°. 4. dicta sunt de correctione aëris acris & putrefacientis. Legitur apud

Fo-

(u) Chem. Tom. I. pag. 483. (w) Ibid. pag. 620. 621. (x) De Peste pag. 8. (y) N°. 137. Gorter de Perspirat. pag. 212. (z) De Dysenteria &c. pag. 4. & seq. (a) Consil. de Peste Vienn. pag. 144. (b) De Aëre & Morb. Epidem. pag. 4.

Forestum (c), sudorem Anglicum invasisse *Amstelodamum* urbem 27 Septembris 1529, sed tribus aut quatuor diebus tantum populariter grassatum esse: nam post quintum diem ad alia loca celeritate quadam transvolabat, neque amplius in urbe visus est. An contagium per ventos ad alia loca delatum liberavit urbem affectam? satis videtur probabile. *Forestus* ipse hunc morbum non viderat, cum illo tempore adhuc puer esset.

Quod autem per ventos de loco moveri ad locum possit Epidemicorum morborum causa, monitum fuit §. 605. 4; ubi dictum fuit, *Empedoclem*, obturato montis hiatu, unde gravis & insalubris spirabat Auster, pestem exclusisse. Observavit *Cajus Britannus* (d), nebulas quasdam densas, putidas & graveolentes caligines, ex agro *Salopiensi* ventis delatas, per omnem Angliam Epidemicum hunc morbum produxisse. Nam a primo suo ortu & foetor gravis malum prodebat, & visus est veluti nimbus de loco in locum gubernantibus ventis se promovere, & nimbi vestigia pestem hanc secutam esse observatum est. Dum in littore Batavo ingens piscis, de cetaceo genere, portentosae molis, haereret, nec amplius profundum maris attingere posset, licet, maximo cum ejulatu, vivus adhuc, illud tentaret, tandem moritur. Inter numerosos homines, qui undique advolabant, ut insolito hoc spectaculo fruerentur, fuit & *Forestus* (e). Cum, ob vastam molem, piscis mortuus loco moveri non posset, & statim in frustra dividere cadaver neglexissent accolae, totus computruit, horrendaque fracedine omnia loca vicina infecit, hoc cum effectu, ut pagum *Egmondanum* maritimum, & vicinum, peste infecerit, qua multi perierunt incolae. Facile patet, ventum, ab hoc loco spirantem, putridissima haec miasmata ad alia loca deferre debuisse, cum simili effectu.

Ex omnibus his liquet, quid a ventis metuendum, & sperandum, sit in constitutionibus Epidemicis.

Ignem. Omnes Philosophi, qui ignis naturam rimati sunt, obstupuerunt mirabiles ejus dotes: omnia corpora ingreditur, in illorum intima agit, dividit mista, unit separata, penetrat per omnia, ubique praesens. Unde Chemicis, ambizioso titulo, se dixerunt Philosophos per ignem. Non mirum ergo est, & Medicos cogitasse de lustratione aeris per ignem, si crederent, illo contineri talia, quae nocere possent humano generi. Per majorem ignem destrui omnia vegetabilia, & animalia, viderant veteres adepti; noverant & ipsa fossilia summo igne posse destrui, ita ut vel dissipentur in auras, vel vitrescant tandem. Sed & viderant, illa, quae majori igne dissipantur, si clausis vasis hoc fieret, dare producta admodum similia, licet ex diversissimis plantis forent per ignem expulsa; adeoque non sine ratione concluderunt, specialem singulorum characterem sic destrui, vel insigniter mutari saltem. Hinc sperabant, noxiam illam morborum Epidemicorum

cau-

(c) Lib. VI. observat. 8. Tom. I. pag. 198.

(d) De Ephem. Britann. pag.

34. 38.

(e) Lib. VI. observat. 9. Tom. I. pag. 202.

causam, in aëre haerentem, valido igne sic mutari posse, ut non noceret amplius. Ex illis, quae ad §. 605 n. 4. dicta fuerunt, patet, *Hippocratem* hoc tentasse non tantum, sed & diu ante *Hippocratem* sperasse Medicos, aërem a noxiis per ignem depurari posse. Verum quidem est, pro vario pabulo, quo ignis excitatus sustinetur, diversum effectum fieri posse, dum per ignem expulsi de hoc pabulo vapores per aërem infectum disperguntur: sed de hac re quaedam adhuc dicenda erunt ad sequentem paragraphum. Hoc in loco agitur tantum de igne, quatenus destruit, mutat, vel & dissipat, noxia illa, quae in aëre haerent; unde considerandum erit, quidnam observata fidelia de ignis efficacia ad hunc usum docuerint.

Ignis certe multorum corporum actionem auget; hinc, nisi per ignem destrui possit absolute noxium illud, quod in aëre haeret, vel aliorum dispergi, non sine ratione metuitur, ne augeatur per ignem ejus actuositas. *Celeberrimus Mead. (f)*, quamvis agnosceret, imo certo sciret, nonnullas aëris affectiones vitiosas, ex pravis terrarum exhalationibus natas, igne corrigi & tolli posse, metuebat tamen, ne, postquam morbus initium sumsit, & jam rabiem collegit, malum auferretur per ignem. Ultimo pestis tempore fatalis eventus fuit: *Nam, ignibus per omnes vicus imperatis totum triduum, nocte una insequente non pauciores quatuor millibus obierunt, cum, singulis prioribus vel posterioribus septimanis, non multo ter amplius hoc numero elati fuissent.* Vigesimo primo anno hujus saeculi, saeva pestis vastavit *Tolonem urbem (Toulon)*, per decem menses; ita ut duae tertiae fere partes incolarum perierint tetro hoc morbo. Nobilis vir, qui primi Consulis munereungebatur toto pestis tempore in hac urbe, exacte descripsit omnia, quae ad delendum hoc malum adhibita fuerunt, & horum tentaminum successum enarrat candide. Quibusdam persuasum erat, valido igne excitato, aërem depurari, & pestem dissipari, posse: in actis publicis inveniebatur, idem antea in peste factum fuisse in eadem hac urbe: sed nulla inveniebatur mentio, quali cum successu tentatum esset. Cum tamen omnes cives hoc tentamen desiderarent, imo urgerent, tanquam ultimam publicae salutis anchoram, jussit magistratus, ut ante singulas domos ligna struerentur, hora tertia pomeridiana, dein hora septima vespertina, ad sonitum campanarum, omnes foci simul incenderentur. Ad amissum hoc factum fuit, & per generale hoc incendium tota urbs denso adeo fumo tecta fuit, ut nequidem sequenti die integre dissiparetur. Effectus autem nullus fuit; pestis enim saeviit aequae ac antea. Unde praeclarus ille vir *(g)* cives suos monitos voluit, ne impostero tanto lignorum & thymiamatum. (nam & illa adhibuerant) dispendio simile tentamen facerent.

Imo Regis Poloniae Archiater *Erndtelius. (h)*, ex aliorum, fide tamen dignorum, relatione, refert, pestem, quae a prima Maji ad ultimam Octo-

bris.

(f) De Peste pag. 34.
Chap. 22. pag. 148.

(g) D'Antrechaus Relation de la Peste de Toulon
(h) Warsav. Phys. Illustrata cap. V. pag. 171.

bris plus quam viginti hominum millia leto tradiderat, multum exacerbata fuisse, dum in suburbio Warsaviensi, casu, magnum fuit exortum incendium prima die mensis Julii, postquam jam fere siluerat pestis. Notat tamen, prudentiores attribuisse pestis augmentum, non igni, sed potius terrori in civibus ex vehementi incendio nato.

Haec observata fecerunt, ut postea Medici minus speraverint ab ignis efficacia in peste domanda; quidam metuebant, inde augeri malum posse; alii inutilem hanc methodum credebant saltem (i). Dum enim aër, qui libere adfluit & influit undique, similis priori sit, qui prius urbi peste afflictae imminebat, hinc videbatur, ab ignibus in aëre aperto accensis non multum utilitatis expectari posse. Verosimile quidem videtur, noxium quid, in aëre haerens, destrui posse, si aër inquinatus per ignem transire cogeretur omnis: verum haec ignis destruens actio videtur in proximum aërem agere tantum, cessare omnino in remotiore aëris regione. Cum ergo ignis actio multarum rerum actionem augeat, in peste Londinensi, & Warsaviensi, auctus fuerit occumbentium numerus post incendium, in aliis observationibus saltem absque ulla utilitate hoc tentatum sit, patet facile, quid de hac re sentiendum.

Nec obstant illa; quae ad §. 605. 4. habentur; nam ex illis apparet, quod odoratis lignis usi fuerint (de qua re sequenti paragrapho dicetur); & quod Acron Medicus, antiquior Hippocrate, ignem accenderit prope aegrotantes, sicque non paucos juverit. Longe enim alius effectus sperari poterit ab igne, si in domo infecta accendatur, quam si in libero & aperto aëre hoc fiat.

Pulcherrime hanc rem distinxit, & tractavit, Celeberrimus Lobb (k). Magnam hic spem ponit in eo, si focus accendatur sub camino aperto in loco, ubi aeger decumbit; sicut enim perpetuus motus fit aëris, dum, rarefacto per focum aëre, novus ad caminum tendit, & pro magna parte per ignem transit, antequam, per tubum camini exiens in atmosphaeram dispergatur. Verum monet, in reliquis domus cubiculis idem fieri debere: nisi enim hoc fiat, tunc in uno camino per tubum ruit aër ab inferioribus sursum, dum per reliquos caminorum tubos aër a superioribus deorsum trahitur, ut aequilibrium aëris restituatur. Foetorem aëris, qui in cubiculo variolis decumbentis adeo molestus est, feliciter tolli, Egregius Medicus Mortimer (l) ipse expertus fuit, dum variolis decumberet, mense Junio: focum ex lignis instrui iussit diu noctuque, ut aër perpetuo renovaretur; sed de die, porta & fenestris apertis, cavebat, ne a foco nimis incalesceret cubiculum: sic aër, contagio varioloso inquinatus, per focum lustrabatur, dum exiret per tubum camini in atmosphaeram, per quam diffundebatur. Cre-

(i) Lobb of the Plague pag. 54. 55. (k) Of the plague pag. 10—20. & pag. 43. & seq. (l) Ibid. pag. 10. in not.

Credebat enim *Lobb*, haec contagia, ubi per aliquam distantiam disperguntur in Atmosphaeram, inertia reddi.

Interim notandum est, contagium variolosum hoc transitu per focum non statim iners redditum fuisse penitus. Verosimile videtur, illum aërem, qui directe per flammam ignis transire cogitur, depurari ab hoc contagio; sed ille, qui ad latera ignis utrimque per camini tubum defertur, inquinatus videtur manere, dum atmosphaerae miscetur; licet majori postea dilutione iners reddi possit. Observavit *Mortimer (m)*, contiguas domui, in qua ipse decumbebat Variolis, aedes, quae vicinae erant camini tubo, per quem aër renovabatur in ejus cubiculo, contagio varioloso fuisse affectas, dum ab altero latere contigua domus, a tubo camini illius remotior, omnino maneret libera. Ex quo patet, non omne deleri semper per ignem, fumumque, contagium, sed partem ejus immutatam manere in aëre, quae ulteriori dilutione per atmosphaeram iners reddi videtur, cum remotam a tubo camini domum non infecerit.

Facilis autem illa dispersio, & quasi dilutio in aëre, non semper aequaliter adest. Videmus enim, aëre nubilo, tepido, humido, silente vento, fumum ex caminis, vel omnino non, vel difficulter, ascendere, & saepe, dum ex camini tubo jam emerit, in atmosphaera pendulum haerere, ac camini orificio satis diu imminere, immobilem quasi, magno cum incommodo, dum integra domus tunc fumo impletur. Videtur autem talis dispositio aëris fuisse in peste Viennensi, ubi per tres integros menses, uti dictum fuit, omnes venti siluerunt. Pariter notatur in descriptione pestis, quae *Toloni* (Toulon) grassabatur, fumum, ex incensis focus per totam urbem natum, nequidem sequenti die dissipatum fuisse per atmosphaeram; & forte hoc in causa fuit, cur nullo modo pestis imminuta fuerit ignibus excitatis per totam urbem.

Cum autem tristibus experimentis constiterit, contagium pestis diu adhaerere posse lectis, & aliis, quae decumbentium corporibus contigua fuerant, patet ratio, quare Celebres Medici metuerint a combustione harum rerum tempore pestis; ne contagium nempe hoc modo latius dispergeretur. Notavit *Erndtelius (n)*, cessante jam per integrum annum peste, dum aulam regiam comitans transiret per *Warsaviam*, plures denuo peste correptos periisse. Origo mali haec fuit: aurigae uxor, puerperio proxima, ut commodius decumberet, culcitrans abstulit, quibus ante annum peste mortui incubuerant. Dum his uteretur misera, mox aegrotare cepit; sequenti die jam bubones aderant in inguinibus; paulo post feliciter peperit; sed immani haemorrhagia uteri oborta periit, una cum infante. Brevi post maritus, eodem contagio prehensus, carbunculis simul & bubonibus obortis, eodem morbo mortuus est; dum autem & alii in eodem comitatu infice-

(m) Of the Plague pag. 10. in not.
171. 172.

(n) Warsav. Phys. Illust. cap. V. pag.

ficerentur, necesse fuit, infectos a sanis omnino separare. Hoc facto, absque insigniori strage (ultra viginti tamen peste mortui fuerunt), post quatuor menses cessavit malum; imprimis, quia Aulici, per plures villas & pagos distributi, habitabant, sicque facilius caveri poterat, ne serperet contagiosum malum.

Unde solent lecti, stragula, &c., comburi; verum, nisi per ignem destruaturs contagium in his utensilibus, vel dispergatur in auras ita, ut iners fiat, contagii propagationem metuerunt plures. *Sorbait* (o), qui pestem Viennensem anni 1679 vidit, & exacte descripsit, dum de cremandis lectisterniis agit, habet sequentia: *Quando haec comburuntur, vento in contrarium non flante, perniciosissimum spargitur miasma per urbem, & ejus compita; dissuasi per saepe horum combustionem, praecipue flante vento, consuluique potius, ut effossis foveis inhumarentur, vel saltem, tempore, tempestate, & loco debitis, concremarentur; sed nihil effeci; adeoque hoc cum caeteris erroribus transire debuit.* Merentur imprimis legi illa, quae de hac re *Celeberrimus Lobb* (p), qui pariter multum metuit de combustione utensilium, nisi in locis disitis ab hominum habitationibus hoc fiat, & vento sic flante, ut fumus rerum combustarum a locis habitatis, & viis publicis, removeatur. Cum autem venti directio saepe subito mutetur, ut versus oppositam plagam tendat, nec haec directio praevideri possit, hinc credidit, rerum infectarum combustionem semper esse incertae opus aleae. Longe tutius statuit, si infectae naves profundo mergerentur mari, lecti, vestes, & similia, profunde sepelirentur, injecta calce viva, vel inspersa aqua forti, aut oleo vitrioli, ut ad omnem usum redderentur inepta, ne forte avaritia incitaret ad effodienda illa, quae inhumata fuerant, sicque denuo spargeretur contagium.

Simul memorat (q), variolis infectorum vestes combustas fuisse ad delendum contagium; quod optime successit in domo variolis infecta, imo & in vicinia. Ventus autem fumum rerum combustarum depulit versus oppositum aedificiorum ordinem, in quibus subitum & mirum variolarum contagium fuit observatum. Sic confirmatur, quod per ignem non destruaturs omne contagium, sed integris viribus dispergi possit. *Celeberrimus Mead* (r) vestes concremandas jussit quidem; erat enim de vestibus aegrorum consumendis impense sollicitus; verum, cum illud, ut dictum fuit, tutiori modo possit obtineri, res eodem redit. Ex *Boccaccii* autem relatione pestis Florentinae, quae 1348 grassata est, probat, virulentissimum contagium vestibus adhaerere posse. Viderat enim ille, *suis testibus oculis, duos porcos; cum laceros pauperis cujusdam morbo sublatis pannos, in vicum projectos, rostris follicantibus excussissent, dentibusque laniassent, nervis statim convulsis, hora minus exspirasse.*

Praeter contagii destructionem per ignem, plurimum spei posuerunt Medici-

(o) Consil. Medic. de Peste Vienn. pag. 52. (p) Of the Plague pag. 356. & seq.

(q) Ibid. pag. 360.

(r) De Peste pag. 21.

dici in eo, ut contagium, collectum haerens in uno loco, subito dispergeretur per atmosphaeram; tunc enim, uti dictum fuit, vel omnino non, vel saltem minus, nocet. Cum autem pulvis pyrius ingentem dispersonem producat, dum incenditur, & quaquaversum aërem vicinum dispellat, hinc merito ad hunc usum commendari solet. Legitur in historia (s), pestem, quae in urbe obsessa grassabatur, ilico cessasse, dum, mala fortuna, turri pulveraria incensa, ingens pulveris pyrii copia simul & semel disploderetur; unde aedes vicinae subvertebantur, murus urbem cingens disjiciebatur, & plures homines misere peribant. Antea ad §. 605. 4. dictum fuit de sulphuris insigni virtute ad depurandum aërem, noxiis miasmatibus inquinatum, & laudatus fuit tunc pulvis pyrius, qui sulphure, nitro, & carbonibus, constat, cujusque incensi vapor facile ab hominibus fertur, cum econtra, si sulphur solum incendatur, vaporem spargat suffocantem.

Quamvis ergo & vapore suo pulvis pyrius prodesse possit, videtur tamen verosimile, quod subita illa explosio multum contulerit ad delendam simul & semel pestem in obsessa urbe.

Sed & pulvis pyrius, mistus camphorae, aliisque aromatibus, gratam horum fragrantiam subito per aërem dispergere potest, dum incenditur (t); quod non inutile esse, patebit ex illis, quae mox sequentur.

§. 1408. **E**t in eo magis ob varietatem inexplicabilem exhalationum, quae vel misturae, vel stimuli, ratione nostrae machinae nocent, quam ob mutationem notabilem qualitatum sensilium; ut observatio docet.

Hactenus dicta satis evincunt, causam morborum Epidemicorum in aëre quaerendam esse. Verum determinare, quid sit illud in aëre, quod noxam hanc faciat, summam habet difficultatem. Notabilis quidem in aëre mutatio, sensibus obvia, diversis anni temporibus, & aliis de causis, observatur, dum calidus, frigidus, humidus, siccus, gravior, levior, est, hoc illo tempore; &, ab illis sensibilibus aëris nos ambientis qualitibus, solida ac fluida nostri corporis mutari, certum omnino est, sicque ad hos, illosve, morbos magis aut minus disponi; quae omnia collegit *Celeberrimus Boerhaevius* (u), ubi de morborum causis agit; verum simul sollicitè monet sequentia (w); *Coelum, anni tempestas, solum, mare, lacus, paludes, flumina, vapores, exhalationes, meteora, aërem ita permutant, ut creent varios morbos, non pendent adeo ex ipsa aëris indole, ejusve dotibus, qualitibusque, quam quidem ex natura & efficacia admisti: unde etiam inde inquiri, atque intelligi, debent.* Adeoque, licet aëris qualitates minime sint negligendae Medico, dum

(s) *Vaderlandsche Historie* lib. 33. Tom. IX. pag. 30. 31.

(t) *Lobb of the*

Plague pag. 62. 293.

(u) *Institut. Medic.* §. 746. & seq.

(w) *Ibid,*

§. 752.

dum morbos considerat, tamen non videntur sufficere ad intelligendam morborum Epidemicorum indolem. *Sydenhamus*, qui tanta cum cura morborum Epidemicorum indolem rimari conatus est, candide fatetur, quod diversas diverforum annorum habitudines, quoad manifestas aëris qualitates, maxima, qua potuit, diligentia, notaverit, ut causas tantae Epidemicorum vicissitudinis expiscaretur, sed operam se perdidisse: animadvertit enim, *annos, quoad manifestam aëris temperiem sibi plane consentientes, dispari admodum morborum agmine infestari, & vice versa* (x). Minime miror igitur, me feliciorum non fuisse tanto viro, dum, per decem annos continuos, ter de die, altitudinem Barometri, Thermometri, Ventorum directionem & vim, pluviae cadentis copiam, aëris tempestatem variam, morbos, aegrotantium numerum, uti & mortuorum, sollicitè notavi. Non tamen laboris poenituit; licet inde circa morborum Epidemicorum originem doctior non evaserim. Dantur enim plures morbi, qui a sensibilibus, & manifestis, aëris qualitatibus ortum ducunt, teste etiam *Sydenhamo* (y); quales sunt, pleuritides, anginae, &c.; quae a subito calore, intensius diuturnum frigus statim excipiente, plerumque invadunt: hos autem morbos *Sydenhamus* vocabat *Intercurrentes*; qui ab Epidemico regnante omnino distincti erant. Observavit tamen, *praedictas aëris qualitates corpora nostra ad hujus illiusve morbi Epidemici generationem magis minusve disponere*. Neque hunc effectum a mutatis aëris qualitatibus exspectabat tantum: mox enim subjungit, *quod & de quocumque errore circa res naturales dictum volo*. Alio in loco (z) doctrinam hanc, quae tanti in praxi momenti est, adhuc magis dilucide explicat: *Notandum est itaque, quod, licet aëris qualitates manifestae non eam vim cuilibet constitutioni imprimant, ut sint causae Epidemicorum, qui ad illam proprie referuntur, productivae (cum a recondita atque inexplicabili ejusdem conditione fluant isti), pro tempore tamen in eos habent potestatem, & proinde intromittuntur Epidemici, vel etiam excluduntur, prout illis favent qualitates manifestae, vel adversantur; universalis enim constitutio eadem prorsus manet, sive eam promoverint illae, sive quadantenus retardaverint*.

Observata plura confirmant hanc rem: Pestis saepe corpora, quae occupat, ad subitam putredinem disponit; cum autem calor aestivus putredini faveat, imprimis si simul humidus sit, uti omnibus notum est, hinc in locis peste affectis hyemale frigus anhelant miseri, dum sperant inde mali abolitionem, vel saltem imminutionem. Verum Londinensis pestis incepit mense Decembri 1664. (a). Pestis Warsaviensis incepit mense Majo; in fine mensis Junii fere fiebat (b); fortuito incendio prima die Julii excitato, incepit denuo saevire ferocius. Dum pestis grassabatur in *Aleppo*, ac ini-

(x) Sect. I. cap. 2. pag. 44. (y) Ibid. pag. 45. (z) Sect. III. cap. 4. pag. 237. 238. (a) Plague no contagious disease pag. 10. (b) Warsav. Phyc. Illustr. pag. 171.

initio mensis Julii calidissima tempestas ingrueret, insigniter minuebatur malum, & circa finem ejusdem mensis integre cessabat (c). In genere, observatum fuit in *Aleppo*, quod pestis desinat semper, dum fervidissima aëris tempestas adest; uti enumeratio plurium annorum, quibus pestis grassabatur, docet manifeste (d). Unde concludi potest, putrefaciens illud in peste diversum quid esse a putredine, quae per calorem augetur, & fovetur.

Illud autem, quod aëri admistum haeret, ab aëre omnino distinctum, & morbos Epidemicos producens, quandoque a manifestis fatis causis oritur. Dum, uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit, balaena vastae molis, in littus ejecta, putrescebat, ita ut post paucas septimanas sola ossa relinqueret, reliquis omnibus partibus mollibus pessima putredine sic resolutis, ut per aërem difflatae evanescerent, omnes merito attribuebant pestim inde natam putridissimis effluviis magna copia aëri admistis. Dum fluxu maris in littora projiciuntur plurima, putredini obnoxia, quae sabulo, dum mare recedit, affixa manent, & corrumpuntur, praecipue aestivo tempore, non sine ratione accolae attribuunt febres Epidemicas, molestas, & diuturnas, quibus affliguntur, huic causae. Quantum noceant stagnantes aquae in lacubus, paludibusque, post inundationes insignes, omnes noverunt; & innumera in Historia Medica habentur exempla pessimorum morborum Epidemicorum, qui ex sola hac causa nascuntur, & omnino delentur, si stagnantium aquarum foeda colluvies impediri possit. Legi meretur de hac re egregius tractatus ante paucos annos scriptus (e), qui demonstrat, febres Epidemicas malignas pessimas ab hac causa ortas fuisse, & omnium maxime funestas illis, qui in vicinia harum stagnantium aquarum habitabant. Praeterea, summo cum fructu de eadem hac morborum Epidemicorum causa legetur tractatus Eruditissimi Medici *Targioni Tozzetti* (f), tot aliis editis operibus clari, ex quorum lectione me multa didicisse gratus agnosco; qui simul collecta habet optima quaevis, quae *Lancisus*, & alii, de eadem re scripserunt. Bini hi egregii Medici dissentiunt quidem de loco (g), ubi maxima aquarum stagnantium corruptela fuit, de malo autem harum effectu conveniunt. Verum morborum talium Epidemicorum causa satis nota est, imo sensibus facile distinguitur, nempe foetore putrido, & observantur tales morbi calore aëris activo augeri, hyemali frigore minui. Hoc, variorum annorum constitutiones Epidemicas recensens, *Targioni Tozzetti* (h) confirmat: semper enim sponte cessabant ingruente hyeme; imprimis, si copiosae pluviae diluerent limum in paludosis locis collectum; sic enim pura aqua dilutus limus, accedente simul tempestatis frigore, minus nocere poterat. Unde etiam monet peritos in operibus hydraulicis magistros, dum

pu-

(c) Ruffel Natur. histor. of Aleppo pag. 192. (d) Ibid. 228. & seq. (e) Nenci intorno le acque stagnanti &c. pag. 53. &c. (f) Dell' insalubrità d'aria della val di nievole Tom. I. parte terza pag. 97. & seq. 268. & seq. (g) Ibid. pag. 282. (h) Ibid. pag. 108. &c.

puteos fodiunt, canales excavant ad exsiccanda loca paludosa, lacunas exhauriunt &c., ut semper hoc faciant circa hyemis finem, vel veris initium, nunquam autem vere jam adulto, vel autumno, vel aestate; probe enim noverat, pessime nocere sanitati, si paludosa loca calido sub aëre moverentur. Plurimis dein observatis, & fidelissimis quidem, utilitatem hujus cautelae recenset, ac damna, si haec negligeretur. Cum e contra saeva pestis, calore aëris aucto, saepius mitescat, imo cesset integre, uti ex ante dictis patuit; quod & in peste, quae annis 1738 & 1739. *Odzakovium* vastavit, observatum fuit (i); Mense enim Aprili incepit, saeviit usque ad 12 Junii, decrevit multum postea, & mense Septembri penitus cessavit; Mense Februario sequentis anni rediit, mense Julio ejusdem anni integre desit.

Quamvis autem negari non possit, putridas exhalationes nocere, & ab illis morbos Epidemicos produci, minime tamen certum est, omnes morbos Epidemicos a putredine produci. Latens enim illud in aëre malignum, quod vel misturae vel stimuli ratione nostrae machinae nocet, non potest semper facile ad cognitam quandam acrimoniae speciem reduci. Sic ad §. 1605. 4. notatum fuit, illos, qui coria animalium ad varios usus parant, illos, qui gluten ex animalium partibus conficiunt, perpetuo inspirare aërem putridis exhalationibus inquinatum, & tamen vivere satis sanos. Foetor autem tantus est in his locis, ubi talia opificia peraguntur, ut vel transeuntes offendat. Praeterea nullo modo sic intelligi poterit, quare morbus Epidemicus, nunc humano generi infestus sit, nunc huic illive animalium generi proprius; nec ad homines, aut ad alia animalia, propagetur, licet sub eodem tecto vivant. Imo observatum fuit, aërem, putridis effluviis repletum, fuisse pestis remedium. Celeberrimus *Malouin* (k), qui meretur quam maxime legi circa morbos epidemicos, notat, grassante peste in urbibus *Lyon*, & *Marseille*, observatum fuisse, loca urbis maxime habitata, ubi plateae angustae & sordidiores erant, minus affecta fuisse morbo, quam alia, quae magis perflata erant, & puriora. Dum sub regno *Caroli Secundi* pestis grassabatur Londini, Medici consuluerunt, ut omnia stercorum receptacula, quae exactissime clausa servari solent, aperirentur. Foetido hoc odore per totam urbem sparso, cessabat pestis. Contra pestis Athenis sedata fuisse legitur, dum plateae vino respergebantur (l). Inde merito videtur concludi posse, morborum Epidemicorum causam, in aëre haerentem, variam esse. Antea, dum de *Phthisi pulmonali* curanda ad §. 1210. agebatur, notatum fuit, terram inodoram, dum sicca est, spargere fragrantem odorem, dum humectatur, & quidem satis fortem: simul tunc constitit, terram non facile orbari posse hac potentia odorem spargendi, cum *Reaumur* per quindecim dies, & quidem saepius singulis diebus, placentulas ex terra madefacta fecerit,

(i) Schreiber de Pestilentia pag. 75.

(k) Acad. des Scienc. l'an 1751. Mem.

pag. 137. & suiv. in 4.

(l) Le Clerc hist. de la medec. liv. 2. chap. 4.

pag. 90.

rit, exsiccaverit, humectaverit denuo; nec tamen potuerit percipere, quod, post toties repetita haec experimenta, minus fragrans esset terra, si denuo madesceret. Notabile quoque est, quod haec terrae fragrantia non ascendat ad magnam altitudinem. Pariter observatum fuit, in variis terrae locis ex terrae superficie ad parvam altitudinem exire noxios vapores, qui animalia necant, quae, si elevatori loco teneantur supra eosdem vapores, nihil damni patiuntur. Denique observatum fuit, tales exhalationes non nocuisse semper omnibus animalibus, sed tantum quibusdam speciebus (*m*). Unde non immerito concludit *Malouin*, terrae in variis locis exhalationes causam morborum Epidemicorum esse posse.

Notavit *Egregius Huxham* (*n*), terram, gelu constrictam, exhalationes illas impedire; unde in degelationibus *omne solum quasi aqua perfusum, humescit, imo fere spumescit, data scilicet via vaporibus, a calore subterraneo elevatis, at gelu ante ad superficiem terrae adstrictis*. Indeque credit, post longum gelu, accedente degelatione, morbos Epidemicos saepissime observari.

Dum ergo per terrae motum tanta mutatio fit in globo terraqueo, ut montes quandoque subsidant, novi emergant, terra dehiscat subito erumpentibus vaporibus copiosis, mirum non est, quod Veneti pestem, quae terrae motum secuta fuit, qui octavo calendae Februarii anni 1343 contigit, his exhalationibus adscripserint (*o*). Noxii enim potuerunt esse. Contra, dum *Odzacovium* vastabat pestis, eodem die, quo pestis furor cessare coepit, terra vehementer contremuit (*p*). An per terrae motum exhalavit quid adversum pestis contagio? an priores exhalationes noxiae cessaverunt post terrae motum? certe impossibile non videtur, dari exhalationes, quae pestis venenum domant, dari & alias, quae illud magis deleterium reddunt. Observavit *Sorbait* (*q*), in suburbio Viennensi, quod a *S. Udalrico* nomen habet, fontem quemdam ad basim templi, quem salubrem non tantum, sed & febrifugum, antea salutabant omnes; pestilentem exspirasse foetorem, pestis tempore; sed in unico hoc suburbio plura hominum millia peste perierunt; *ita ut viginti quinque foveas majores, cadaveribus plenas, & tria coemiteria amplissima, ita tumulis exarata, ut in iis nemo amplius inhumari potuerit, invenerit*. Contra idem autor testatur, vindemiarum tempore, dum musta fermentescerent, pestim circa *Mosellam* grassantem, *miraculi instar*, suppressam fuisse. Viennae pariter, tum durante, tum finito, vindemiarum tempore, observatum fuit, pestim manifesto decrescere (*r*): Gas enim illud *sylvestre Helmontio* dictum, penetrabilis nempe admodum vapor, ex musto fermentante exhalat, & per aërem undique spar-

(*m*) *Academ. des Scienc. P'an. 1751. in 4to. Mem. pag. 140.* (*n*) *De Aëre & Morbis Epidem. pag. 17.* (*o*) *Cajus Britann. de Ephem. Brit. pag. 29.*
 (*p*) *Schreiber de pestilentia pag. 75.* (*q*) *Consil. Medic. de Peste Vienn. pag. 88.* (*r*) *Ibid pag. 46.*

spargitur. Vapor ille, si magna copia inspiretur, dum quis locum, ubi mustum fermentat, incautus ingreditur, omnes cerebri functiones turbat illico, imo & subitam saepe mortem inducit, uti nimis notum est: hujus tamen pars, novo vino mista manens, illud adeo reficiens & petulcum reddit, ut fiat senibus languentibus summum remedium, uti in se ipso expertus fuit nobilis Venetus *Cornaro*, qui centenario major defecit tandem, ad ultimam horam usque sanus & vegetus.

Verum & alia plura, salutaribus effluviis, morborum Epidemicorum latentibus in aëre causas enervare observata sunt. Notabile est, quod apud *Celeberrimum Hofmannum* (s) legitur, *Halam*, ante usum carbonum fossilium, quorum jam ingens copia ad salis coctionem incenditur, multis malignis morbis, febribus petechialibus, ac disenteria, fuisse infestam, & malo scorbutico, huic urbi familiarissimo, obiisse quam plurimos; qui omnes morbi per divinam gratiam jam fere per viginti annos, ex quo carbonum fossilium usus increbuit, ex finibus nostris excefferunt. Carbonum autem fossilium, a quo multi metuunt, salubritatem inde probat, quod illae habitationes, quas aër his carbonum vaporibus repletus perpetuo transit, & fumosa nigredine inficit, nulum adferant incommodum incolentium sanitati.

Observatum fuit, loca, aromatum promptuariis vicina, a peste intacta mansisse (t). Ita & constitit, in peste Londinensi immunes mansisse omnes homines, qui navibus construendis occupabantur, dum perpetuo versabantur in aëre picis fragrantia imbuto (u). *Helmontius* (w) voluit, *Hippocratem* vino picato usum fuisse; tantam autem fiduciam in picis fragrantia habuit, ut crederet, Hispanos ideo rarius peste affligi, quia doliis plerumque carent, & vina picatis coriis conservant: regio tamen fervida est, Africae aemula, & contermina; nec sordes desunt, ubi nullae propemodum latrinae sunt. Confirmant hoc satis itineraria, quae testantur, stercora humana, in plateas projecta, siccati subito, & dissipari in auras, non sine foetore; advenis satis molesto, donec assueverint longiori mora. Verum paulo ante notatum fuit, profuisse in peste, dum cloacis apertis stercoraceus odor per aërem dispergebatur. An & ab hac causa rarior in Hispania pestis? sed & alii odores foetidi nocuerunt in peste: fordida lintea lixivio saponis eluuntur; quod dum fit, ingratus odor undique dispergitur, qui in non assuetis nauseam movere solet, quandoque & vomitum: ille odor linteis jam puris & siccatis saepe satis diu adhaeret, praecipue, si sapor ille, qui, profunde viridis, fere ad nigredinem accedit, adhibitus fuerit, ille enim ex sale alcalino, per calcem vivam acriori reddito; & balaenarum pinguedine, excoquitur. Observavit *Diemerbroek* (x), pessime nocuisse saponis foetorem pestis tempore. Imo testatur, in proprio hospicio tres foeminas,

(s) Medic. ration. system. tom. 2 pag. 236. (t) Acta erudit. Septemb. 1721. pag. 413. (u) Plague no contagious disease pag. 36. (w) Tumulus pestis pag. 890. col. 1. (x) De Peste Cap. 3. pag. 90.

minas, dum lintea laverant, nocte sequenti peste correptas fuisse, brevi post mortuas: omnes autem conquerebantur, se sensisse primum morbi initium ab aquae saponaceae foetore. Similiter credebat, mala, quae linteorum mutationem in morbis sequi solent, licet calida & siccissima induantur, ab hoc saponis foetore pendere.

Nicotianae herbae usus a multis & praeclaris auctoribus laudatur, tanquam utilissimus, dum pestis grassatur. *Diemerbroeckius* multus est in laudibus *Tabaci* (y), & pro se ipso utebatur hoc unico prophylactico, satis liberaliter, ante prandium, post prandium, post coenam, & saepe intermedio etiam tempore. Ubi enim proprium vivendi modum pestis tempore describit, dicit: *Si vero ab aegrotorum foetore me vel tantillum alteratum sentirem, statim, postpositis omnibus negotiis, quantumvis necessariis, qualicumque diei hora foret, duarum triumve fistularum tabaci fumum suctione traheram; nam, ut verum fatear, tabacum pro primario praeservativo in peste semper habui, neque aliud melius pro ordinario usu hactenus inventum existimo, dummodo illud sit melioris notae, ex maturioribus foliis in funes coactum.* Alio loco (z) narrat, quod, a pessimo foetore excrementorum aegri, qui peste cum diarrhoea laborabat, mox graviter se affectum senserit, vertigine, nausea, & cordis anxietate, ita ut de suscepto contagio nullo modo dubitaret: unde statim se domum contulit, & *tabaci optimi quinque sexve fistulas fumi suctione exhaustit.* Statim omnia symptomata evanuerunt, & ne minimum mali amplius sensit. Fatetur autem, sibi ter quaterve idem contigisse, & cum semel, similiter affectus, confugeret serius ad tabaci usum, longe molestius se habuisse, & tardius liberatum. Optimus Parochus, qui peste decumbentibus sacra administrabat, simul ac egressus fuerat ex infecta domo, vicinam ingrediens, tabaci fumo utebatur, sicque liber mansit (a). Cavebat simul, ne salivam coram aegris deglutiret: huic autem scopo & tabaci usus servire potest, cum fumo tabaci assueti perpetuo salivam exspuere soleant, unde saepe tabaco abutentes obstructionibus viscerum abdominalium afficiuntur. Sed & *Benza* (*), qui pestem annis XII. XIII. XIV. in Austria grassantem descripsit, commendavit pulverem tabaci, naribus atrahendum. Forte similia antidota, aut & meliora, serior aetas deteget.

Interim illud morbosum Epidemicum in aëre haerens, quod tantum ex effectis suis cognoscitur, non semper idem, sed omnino varium, est: docet hoc multiplex adeo in morbis Epidemicis observata diversitas, quae & Medicorum & Philosophorum semper animos torfit, dum horum causas indagare conabantur.

Cum Historia Naturalis docuerit, incredibilem insectorum copiam vel in ipso aëre haerere, & per aërem communicari aquae, infusis plantarum &c, adeo,

(y) Ibid. Cap. X. lib. 2. pag. 134. & Cap. XII. pag. 147. (z) Lib. IV. pag. 235. histor. 17. (a) Æsop. Epulans pag. 414. (*) De Peste Viennensi 1712. 1713. 1714. pag. 82.

adeo, ut in unica aquae guttula immensus talium animalculorum numerus deprehendatur oculis armatis, hinc quibusdam in mentem venit, talia infecta minima in aëre haerentia posse esse causam morborum Epidemicorum. Notum est, *Kircherum* hanc sententiam defendisse, & post illum plures alios, etiam summi nominis viros. Dum celebris *Reaumur* (b) considerabat, quod, optimis microscopiis aquam examinans, nihil inveniret animati; postquam autem eidem aquae admiscuisset piper, fragmenta quarundam plantarum &c., pauco tempore tota aqua appareret animalculis minimis fertissima; credidit, minimas muscas per aërem volitantes horum insectorum matres esse. Mirum videri posset, tenerrima talia infecta in acri infuso granorum piperis vivere posse, & nutriri. Verum in acri aceto natant anguillulae, nudis etiam oculis conspicuae, quarum metamorphosin *Mentzellio* videre contigit (c), dum in veras muscas mutabantur. Acerrimos thymalos a teneris erucis rodi, notum est; neque mollissima harum viscera eroduntur ab acri harum plantarum lacte, quod duras in cute verrucas consumit. Unde admodum probabile judicat, morbos epidemicos a tali causa nasci posse; imprimis, si quibusdam annis solito majori copia haec infecta propullulaverint; uti observatur contingere in erucis, locustis, muscis, culicibus, &c.:. Similis opinio apud *Varronem* legitur (d): *Advertendum etiam, si qua erunt loca palustria, & propter easdem causas, & quod arescunt, crescunt animalia quaedam minuta, quae non possunt oculi consequi, & per aëra intus in corpus per os ac nares perveniunt, atque efficiunt difficiles morbos.* Uti & apud *Columellam* (e); *Nec paludem quidem aedificiis vicinam esse oportet, nec junctam militarem viam, quod illa caloribus noxium virus eruât, & infestis aculeis armata gignit animalia, quae in nos densissimis agminibus involant, tum etiam natricum serpentumque pestes, hiberna destitutas uligine, coeno & fermentata colluvie venenatas (vere natas alii legunt) emittit, ex quibus saepe contrahuntur caeci morbi, quorum causas ne Medici quidem perspicere queunt.* In peste *Lausannensi* notavit *Hildanus* (f), insectorum copiam ingentem observatam fuisse annis praecedentibus: ipso autem illo tempore, quo pestis in illa urbe grassabatur, muscarum copia talis fuit, ut post hominum memoriam vix tanta visa fuerit.

Unde credidit *Reaumur*, quibusdam annis multiplicari posse talium insectorum in aëre copiam; ut milliones una cum aëre inspiremus. Et, cum quandoque in guttula aquae tantus insectorum numerus deprehendatur, ut fere totam guttulae molem facere videantur, conclusit, homines in tali casu non satis aëris singulis inspirationibus in pulmones trahere, & ex his infectis ingentem numerum in vasis aereis manere atque accumulari, dum viscido, pulmonum superficiem internam vestiente, muco irretiuntur, vel calore

(b) Memor. pour servir a l'hist. des Insect. tom. IV. Mem. X. pag. 431. & suiv.

(c) Ibid. pag. 435. (d) De re rustica lib. I. Cap. XII. pag. 163. (e) Lib. I. Cap. V. pag. 402. (f) Centur. IV. Observat. 23. pag. 306.

lore pulmonis necantur, aut, debiliora reddita, suis alis se sustinere nequeunt, ut una cum aëre exspirato avolent denuo. Haec autem mortua, putrefacta, corpori humano nocebunt; sicque credit, epidemicos morbos a tali causa produci posse. Accedit, quod aër, non tantum pulmones ingrediatur, sed cum cibis potibusque corpus intret, uti etiam per venas absorbentes, quae totam superficiem internam aequè ac externam corporis occupant. Concludit igitur, ingens agmen talium insectorum minimorum, quae sensus fugiunt, devastare posse corporis interiora, aequè ac majora, quae campos & hortos depopulantur. Huic sententiae favere videtur, quod illis annis, quibus mali morbi regnant, major solito insectorum copia saepe adfit.

Cum autem adeo subito multiplicentur haec insecta, inde voluerunt deducere quidam, contagium in morbis animatum esse, & ab uno homine in alium per talia insecta propagari: atque huic sententiae multae & magnae opponi possunt difficultates. Notat enim *Hildanus* (g), a peste liberas non fuisse rusticorum & pauperum tabernas, in ipsis etiam altissimis montibus sitas, etiamsi inter se separatae, nullaque vicinitas & usus inter rusticos esset. Unde concludit, causam hujus pestis *Lausannensis*, & vicinarum partium, non solum propter contagium, verum etiam propter corruptionem aëris, fuisse. Praeterea, si minimorum animalculorum in aëre congeries causa foret pestis, & aliorum morborum Epidemicorum, non posset intelligi, quomodo per severam custodiam pestis arceri queat, ne ex una regione in aliam vicinam transeat; quod tamen toties factum fuisse, historia docet. Omnes custodes, quantumvis etiam armatos, falleret talium insectorum, in aëre haerentium, agmen. Plura argumenta contra hanc sententiam legi possunt (h). Et sane, quamvis opinio *Reaumurii* non prematur iisdem difficultatibus, saltem non omnibus, tamen multa observantur in morbis Epidemicis, quae inde intelligi nequeunt; si enim ab inquinato innumeris insectis aëre orirentur illi morbi, omnes fere affici deberent plus vel minus. *Sydenhamus* (i) notat de peste Londinensi, illum annum ipsum, tot millium strage funestum, alioquin mitissimum ac saluberrimum existisse, omnesque, qui a peste immunes perstiterunt, nunquam meliori valetudine usos fuisse, quin & eos, qui ab eadem convaluissent, cachexiae aliisque affectibus, a residua priorum morborum labe provenire solitis, non magis obnoxios deinde vixisse. Imo uti alia dictum fuit occasione, observatum fuit, quod ab Epidemicis morbis minus afficiantur languidi, debiles, cachectici, podagrivi. Dubitabat *Reaumur* (k), an non catarrhi Epidemici, quales circa finem anni 1732, & primis mensibus 1733, per totam Europam grassabantur, producti fuerint ab aëre insectis repleto potius, quam a nebulis frequentibus. Cum enim aër praeprimis in pulmones agat, hoc

vi.

(g) Centur. IV. Observat. 23. pag. 306. (h) Recueil des observations sur la maladie de Marseille &c. pag. 58. & suiv. (i) Sect. II. cap. 2. pag. 137.
(k) Memoir. pour l'hist. des Insect. Mem. X. pag. 435.

videbatur verisimile. Sed hyemalis tempestas insectorum propagationi minus favere videtur; & , dum *Reaumur* (1) recenset observata *D. Cossigny*, circa thermometri altitudinem facta, notat, quod ex ejus literis, versus finem Decembris 1732. scriptis, didicerit, similem morbum in *Insula Bourbon*, quae in Africa sita est, grassari eodem tempore; imo constitit, in medio mari navigantes similiter affectos fuisse; si per tam immanem distantiam idem morbus ab insectis aëreis productus fuisset, horum numerus omnem superasset imaginationem. Interim *Reaumur*, in hoc loco, certae aëris conditioni hunc morbum adscribit tantum, nec ullam insectorum aëreorum mentionem facit.

In *Dysenteria Neomagensi*, quam *Degnerus* descripsit, observatum fuit, nationem Gallicam ab hoc morbo fere immunem mansisse, e qua duo tantum viri annosi eodem correpti sunt, ac occubuerunt. Judaei vero omnes a vera dysenteria plane immunes fuerunt, & ne unicus quidem cum hoc morbo conflictatus fuit. Si autem a copia, & corruptione, insectorum aëreorum talis morbus ortum duxisset, vix videtur explicari posse, cur in eodem aëre viventes cum reliquis non aegrotaverint.

Longe mirabilius est, quod apud *Heisterum* (m) legitur, qui & fide dignissimus est, & vivos rei hujus testes citat. Anno hujus saeculi undecimo *Altdorfi* incepit grassari febris acuta continua, quae, licet non haberet pessimam & malignam indolem, tamen nec mitis vocari poterat. Morbus solos cives Academicos invadebat, caeterum neminem, licet cives Academici per urbem dispersi habitarent, & eodem victu ac aëre cum reliquis urbis incolis uterentur. Unde vocabatur *Febris universitatis*. Imo universitatis *Typographus*, qui remote a Collegio habitabat, una cum suis famulis, sive operariis, affectus morbo fuit, dum alter *Typographus*, aedes collegio propinquiores multum inhabitans, cum tota familia manebat immunis a morbo. Cum autem de hoc morbo Academico rumor increbresceret, quidam ex *Norimbergensibus* filios suos domum redire jusserunt; qui tamen eadem febre apud suos decubuerunt, & aliqui ex hoc morbo mortui sunt. Mirum praeterea hoc erat, quod, dum Professores morbo corripiebantur, proles illorum, & reliqua familia, eodem malo afficiebantur pariter, studiosi vero aegrotantes eodem morbo non inficiebant cives, apud quos habitabant.

Dum haec perpenduntur, optimum videtur, cum *Sydenhamo* (n) fateri, quod hi morbi a secreta atque inexplicabili aëris alteratione hominum corpora insufficientis gignantur, neque a peculiari sanguinis & humorum crasi omnino dependant, nisi quatenus occulta aëris influenza dictis corporibus eandem impresserit. Hi, durante arcana illa aëris constitutione, nec ultra, pergunt laceffere. *Epidemici dicti sunt.*

(1) *Academ. des scienc.* 1733. *Mem.* 589.

&c. *Wahrnehmungen* n°. 95. pag. 171.

(m) *Medicinische Chirurgische*

(n) *Sect. I. cap. 1. pag. 42.*

§. 1409. **T**amen vix nisi contagio humano, quod mirum, morbos excitare.

Illud incognitum, & toties inexplicabile, in aëre haerens, quod vel miscelae vel stimuli ratione nostrae machinae nocet, per contagium in humano corpore ex hac causa natum, videtur se quam latissime diffundere. An ergo omnes morbi Epidemici sunt contagiosi, & ex contagio, ab homine ad hominem delato, nascuntur? vix videtur hoc de omnibus morbis Epidemicis statui posse. Dum duplices tertianae, quae, protractis paroxysmis, aemulantur febres continuas, autumnali tempore grassantur, licet numerosi decumbant his febribus, non potui observare, quod contagium spargerent tales aegri: nam dum ad alia loca transferebantur tales aegri, vel ab his febribus convalescentes, non inficiebant alios homines. In mitioribus morbis Epidemicis, tertianis vernis verbi gratia, nemo de contagio cogitat, & nullae adhibentur cautelae. Imo febres tales Epidemicae, pessimis symptomatibus stipatae, quae non levem malignitatis suspicionem dabant, non fuerunt contagiosae. Dum anno hujus saeculi quinquagesimo sexto (o), ob noxia paludum effluvia, pessimae febres epidemicae grassarentur, quae satis magnam hominum stragem edebant, erumpentibus exanthematibus, petechiis, maculis gangraenosis latis valde in corporis peripheria, parotidibus, aliisque malis symptomatibus, perniciosam suam indolem testabantur satis; tamen non erant contagiosae. Nam in salubriori aëre degentes, licet in domos suas recepissent homines epidemicis his febribus decumbentes, tamen non inficiebantur. Dum in puriori aëre, etiam montano, viventes ad vallem morbosam hanc descendebant, operam suam locaturi pro messe, aliisque laboribus, pessime aegrotabant satis cito, &, ad suos reversi, non spargebant contagium. Adeo autem morbosa erat aëris in valle indoles, ut etiam illi, qui non laborabant morbo Epidemico, naturali calore deperdito, & facie Hippocratica, referrent cadavera ambulantia.

Ergo communis causa in aëre haerens potest Epidemicos, & quidem mali moris, morbos producere, qui plures quidem afficiunt eodem tempore, nec tamen ex uno homine in alium transeunt communicato contagio. Hoc dum considerabant quidam, venerunt in hanc opinionem, morbos epidemicos, imo pestem ipsam, vel nunquam, vel quam rarissime, per contagium propagari, sed tantum pendere a quadam noxia aëris qualitate: multis, & satis speciosis, argumentis hoc probare conatur Anonymus auctor (p). Imprimis urget illud, quod nempe primus omnium, qui quodam morbo, contagioso dicto, laborat, non potuerit illum per contagium recepisse. Contagium enim semper supponit duos homines, unum, a quo exit contagium,

al-

(o) Targion. Tozzetti de l'insalubrità dell'aria della valdinievola Tom. I. pag. 111. 112. 113. (p) Plague no contagious disease pag. 13. &c. & per totum.

alterum, qui idem in se suscipit, & inde simili morbo, ac prior, aegrotat. Cum ergo primus, qui laborat morbo, illo fuerit affectus absque contagio, cur non & secundus a similibus causis, quae in primo morbum produxerunt, eodem modo potuit affici? unde conclusit, morbi propagationem sine contagio fieri posse. Verum alia occasione ad §. 1382. probatum fuit, morbos posse nasci in corpore humano a causis manifestis, quarum causarum illi morbi effectus sunt, & tamen per eosdem hos morbos sic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iisdem morbis inficiat alios homines, qui non expositi fuerant causis illis manifestis, a quibus ille aeger morbum contraxerat. Ad quod probandum, dysenteriae castrensis exemplum sufficeret, uti tunc pluribus demonstratum fuit. Dum Epidemicam Dysenteriam tractabat Degnerus (q), omnibus bene ponderatis, conclusit, *miasma illud contagiosum, semel natum, potentiam consequi se diffundendi, ac per contactum aliis se communicandi*. Ubi autem semel natum est hoc contagium, non necesse est, ut eadem aëris conditio maneat, qua ortum est malum; sed morbus vim suam exercere pergit, licet alia fiat aëris constitutio.

Insitio variolarum manifesto hoc docet: in loco, ubi nullae Variolae regnant, si sanissimo homini, vulnuscule levi facto in cute, applicetur tenue filum pure varioloso imbutum, licet per plures menses servatum fuerit, sequuntur omnes contagii variolosi effectus, & sani corporis humores convertuntur in simile contagium, ita ut in singula pustula variolosa, per insitionem nata, haereat sufficiens contagii copia, qua plures homines infici possint. In tali casu contagium non venit ex aëre in corpus humanum, sed filo tenui adhaerens corpori communicatur. Hinc patet, quod contagium multiplicetur in corpore humano, & ex illo in alios transeat. Imo, uti demonstratum fuit, dum de variolis agebatur, homo, variolas passus, diu toto corpore illud contagium spirat, quo alios eodem morbo inficere potest: imo & post mortem cadaver adhuc contagium exspirat. Simul videtur constare observatis, aërem contagium hoc, ex corpore hominis infecti receptum, non longe diffundere posse, si accessu ad infectum locum, & omnibus cum eo commerciis, severissime interdicator (r). Dum in nobilium Collegio unus variolis inficeretur, mox ab omni commercio cum reliquis remotus fuit, & post morbum toleratum per plures septimanas habitavit solus; licet autem Variolae grassarentur Epidemice, nullus ex reliquis infectus fuit. Notum est, publicae securitatis causa, merces suspectas, & vestes, per plures dies, quotidie exponi aëri & vento, ut latens in his contagium dissipetur in auras, atque evanescat; & optimo cum successu quidem; cum contra in oriente, ubi cautelae illae non adhibentur, vel negligentius saltem, toties recrudescat pestis.

Negari non potest, aëris constitutionem ad majorem morbi contagiosi progressum, ejusque diminutionem, contribuere posse. Praecedenti paragra-

pho.

(q.) De Dysenter. Neomagensi pag. 62. 63.

(r.) Mead de peste pag. 17.

pho notatum fuit, pestem in urbe *Aleppo* imminutam, imo fere integre abolitam, fuisse, dum fervidissimus aëris aestus aderat; sed contagium non erat deletum; recrudit enim postea. Videtur tamen calor aëris minuisse contagii vires. In aliis pestibus hyemale potius frigus prodesse videbatur. Dixerat *Hippocrates* (s): *Morbi omnes in omnibus anni tempestatibus oriuntur: nonnulli tamen in quibusdam magis tum fiunt, tum irritantur.*

Illud autem contagium, in corpore humano natum, posse adhaerere aliis rebus, certum est. Docet hoc variolarum insitio manifestè. Sed ad §. 1382. notatum fuit, tentoria, una cum militibus pessima febre maligna decumbentibus, ex Germania, secundo Rheni flumine, eadem navi devecta fuisse *Gandarum*, ut repararentur: viginti tres operarii, qui huic labori incumbabant, statim eadem febre corripiebantur, & septendecim ex illis perierunt.

Contagium ergo nascitur in humano corpore, dum morbus adest, etiam sine contagio natus, & per hoc contagium, semel natum, latissime disseminari potest, praecipue, cum illud contagium, ex corpore humano emanans, aliis rebus adhaerere possit diu, manente efficacia eundem morbum propagandi. Vidit *Helmontius* (t) hominem, qui, tangendo chartas pestiferas, eo ipso sensit dolorem quasi pungentis acus, moxque pestilentem Anthracem in indice digito ostendit, & post biduum occubuit. Decubuerat mense Julii peste famulus *Pharmacopoei*, in horto, intra domunculam incurvis lateribus sursum quidem contactam, sed sine parietibus, & undique circum circa apertam: velis tamen undique muniverant, ut ab aëris injuriis liber foret aeger; quo sanato, lectus, vela, & reliqua suppellex, ablata fuerunt, relicto solo stramine, cui lectus aegroti impositus fuerat. Post octo menses *Pharmacopoeus* casu stramen, quod autumnus, totaque hyeme, vento, pluviis, nivibus, frigori, expositum manserat, dextro pede ab uno in alterum latus dimovet, mox situs foetorem naribus percipit, & paulo post acrem ac pungentem dolorem in inferiore cruris parte prope pedem sentit, ac si aqua fervida pars combusta fuisset; sequenti die Epidermis in magnam vesicam elevabatur; qua pertusa, effluxit aliqua nigricantis aquae copia, & sub illa vesica carbunculus pestilens latens inventus est, qui vix duabus septimanis sanari potuit. In reliquis tamen bene valuit (u).

Potuit ergo pestis venenum tanto tempore manere in hoc stramine, & tamen tantam virulentiam adhuc habere, ut uno momento carbonem faceret in corpore sano. Cum autem satis densa straminis strues soleat lectis supponi, illud quidem aëri undique libere expositum fuit, sed non satis perficari a ventis potuit, ut contagium dissiparetur in auras, & evanesceret. Hinc intelligitur ratio, quare *Celeberrimus Mead* (w) damnaverit domorum clausu-

(s) Sect. III. Aphor. 19.

(t) Tumul. Pests pag. 853. col. 1.

(u) Diemerbroeck de Peste Lib. IV. Observat. 119. pag. 336.

(w) De

Peste pag. 28.

furam: *Aedes ita obturatae sunt totidem contagionis, citius aut serius diffundendae, seminaria. Per menstruam enim, vel longiorem, ab aegri, qui ultimus occubuit, obitu moram nihilo plus ages, quam si merciam infectarum fascis servetur resoluta (non videtur omissum fuisse). Pandorae pyxide reclusa, evolabit venenum.* Eandem aedium infectarum clausuram condemnat Lobb, & pluri-
ma, quae inde pendent, incommoda recenset (x); simulque notat, infectorum numerum auctum potius fuisse, quam minutum, per hanc methodum.

An pestis contagium reclusum acrius fit mora, dum aliis corporibus adhaeret? Quaedam observata videntur favere huic opinioni. Sub stramine congesto latens pestis venenum crure vestito movetur tantum, ilico cum sensu caloris urentis excitatur in homine sano carbo pestilentialis, ut supra dictum. Verum illi, qui de peste scripserunt, carbonem damnaverunt, tanquam pejorem pestis effectum, quam bubo foret. Postquam tribus annis, per Geldriae provinciam, truculenta pestis grassata esset, & jam cessaret, Capitaneus quidam in pago quodam decubuit, varios carbunculos habens, qui & remediis sero adhibitis, periit. *Diemberbroeckius (y)*, cum aegrum primo inviseret, statim infectus fuit, & ingens carbunculus cum maximo dolore manum sinistram occupavit. Caeterum, nec febrim, nec ullum aliud malum in reliquo corpore, sensit, nec internis remediis opus habuit, solitae antidoto, tabaci fumo, confidens. Miles, qui Capiteo aegrotanti serviebat, simili modo infectus fuit, nec praeter topica remedia opus aliis habuit. Figebatur sic pestis contagium in uno corporis loco, quem destruxit, carbonem excitando; caeterum corpus non mutavit. Hinc non inepte videtur dixisse *Helmontius (z)*: *Anthrax, Bubo, aut Eschara, non sunt materia primitiva pestis, sed effectus, ac productum, quod pestis sibi paravit; in quo pestis sedet, quasi in nido.* Illud autem pestis contagium adeo subtile est, ut omnes sensus fugiat, licet ejus effectus in corpore sensibus manifesti appareant. Hinc alio loco (a) dixit: *Venena caetera sensibili aliquo signo produuntur, sola vero pestis insensibili contagio communicatur, perinde atque humani pedis vestigium odorem suum servat.* Sed canes odorisequi noverunt herum suum, odorando vestigia, invenire, & ferarum vestigia pariter legentes, illarum latebras distinguere. Norunt venatores, canes tunc feliciter feras rimari, dum rori matutino inviscatum adhuc manet illud, quod odore distinguunt. Videmus jam, quorundam corporum effluvia, pertinacissime adhaerere aliis corporibus, & longissimo quidem tempore. Vidi scriniolum, ex pretioso ligno factum, quo antea moschus reconditus fuerat, servasse odorem, licet certo constaret, viginti quinque annos ad minimum elapsos esse, quibus nullus moschus in hoc scriniolo fuerat; & dum aperiebatur, fragrantiam moschi spirabat tam valide, ut hysterice malis obnoxia virgo statim

ca-

(x) Lobb of the Plague pag. 116. & seq. (y) De peste Lib. IV. Histor. 120.
pag. 337. (z) Tumulus Pestis pag. 854. col. 1. (a) Ibid. pag. 370.
col. 1.

caderet in animi deliquium, ac post validè convelleretur. Lavabatur acri lixivio, exponebatur aëri libero per menses, nec potuit deleri moschi fragrantia, licet minuta videretur. Simulac autem per unam alteramve septimanam clausum maneret scriniolum, diffundebat moschi odorem per totam domum, dum aperiebatur. Notum est, *Boylei* experimentis, moschum diffundere fragrantiam suam per magnum spatium, & notabile tempus, absque sensibili ponderis jactura. Unde Physici solent hoc experimento demonstrare divisibilitatem materiae corporeae, quae fere omnem superat imaginationem.

Si jam idem obtineat in pestis contagio, poterit illud, sarcinis reclusum, diffundi quaquaversum, & subito magnam stragem edere, licet sensus non afficiat. Si enim, vel mora pejus reddatur, vel effluviis perpetuo emanantium ingens copia collecta sit, idem malum metuendum erit. Haec videtur ratio, quare illi, qui sarcinas aperuerunt infectas pestis contagio, mortui conciderint ilico; alii statim correpti fuerunt vertigine, quam excepit febris pestilentialis, & mors, spatio paucorum dierum. Si enim illud latens contagium aequè malignum fuisset, dum consarcinabantur merces, debuissent homines, qui hos labores perficiebant, aequè male mulctati fuisse, ac illi, qui postea sarcinas solvebant. Unde conclusit *Celeberrimus Fromond (b)*, contagium pestis, haerens in sarcinis bene tectis & clausis, per longam navigationem reddi magis deleterium. Dum sarcinam serici, ex infecto loco delatam, & in insula quadam depositam, solvebant homines lucri avidi, infelicem hanc praedam inter se diviserunt; sed brevi perierunt omnes, & infecerunt suas familias, ita ut ne unus quidem evaserit; sicque pestis cessasset in hoc loco, nec ulterius propagata fuisset, nisi, mala fortuna, *Tolonienfis* civis ex eodem loco in urbem rediisset, & morbum propagasset (c).

Sollicite monuit *Lobb (d)* cautelas observandas, dum sarcinae, a suspectis locis venientes, aperiuntur: si enim in aëre libero hoc fiat, jubet, ut dorsum opponant vento; sic enim, quod exhibit noxium ex sarcinis solutis, ventus propellet in aërem. Si autem in aedificiis idem tentetur, tunc monet, ut focus incendatur, & portae simul maneant apertae: ille autem, qui sarcinam deligabit, dorsum opponat portae apertae, sarcinamque inter se & caminum locet. Sic enim obtinebitur, ut aër, per portam ruens versus focum, pellat in camini tubum quidquid ex sarcinis apertis exhalat, quod per extremum camini tubum in aërem dispergetur, & sic evadet innoxium, dum in atmosphaera diluitur, quod antea collectum nocebat quam maxime, uti in praecedentibus dictum fuit.

Quamdiu autem contagium aliis corporibus adhaerens manere possit, sic ut morbum propagare aptum sit, non adeo certo determinari potest. Videtur admodum probabile, si omnino reclusum fuerit in loco quodam, quod

(b) Risposta Apologet. &c. pag. 150.

(c) Antrechaux Relat. de la peste pag.

65. &c.

(d) Of the Plague pag. 16. 17. 48.

quod diutissime nocendi vires retineat, & effluviis accumulatis libere dein erumpentibus, deleteriam vim exercere possit. In Historia multa talia exempla recensentur, quae docent, cista aperta, quae pestis tempore ante plures annos clausa fuerat, & talis manserat, morbum recruidisse. Notum est, suspectas merces ventilando depurari, ut caveatur pestis. Reclusus diu moschus indelebili odore inficit illa, quibus continetur, & apertis dein vasis, vix tolerabilem odorem spargit. Sydenhamus (e), qui tanta cum cura morbos Epidemice grassantes observavit, dicit, *per annos aliquot, pestem insigniorem subsequentes, sparsim occurrere pestiferorum funera, paulatim imminui ac evanescere solita* &c. quippe quae antegressae messis tantum specilegia reputari debent. A quibus etiam nuperae luis reliquiis fit, ut febres, quae anno post graviores pestem uno aut altero grassantur passim, pestilentes esse soleant, & licet aliquibus verae pestis notis destitutae, tamen ejusdem naturam ac indolem quam plurimum referant, nec non consimilem medendi rationem sibi vindicent. Manet ergo illa dispositio pesti resuscitandae favens diutius, & morbi sequentes genium pestis adhuc quasi redolent. Sed simul monet sequentia: *Verum, praeter illam aëris constitutionem, seu causam communioem, accedat oportet & alia procatartica, nimirum μιάσματῶν, sive seminii, a pestifero aliquo corpore, vel immediate ac propinquiore consortio, vel mediate ac per fomitem aliunde transmissi, susceptio.* Postea (f) subjungit: *Interea, aëris dispositionem quantumvis λοιμώδη, pesti suscitandae per se imparem esse, vehementer suspicor; quin pestilentiae morbum, alicubi semper superstitem, aut per fomitem, aut per pestiferi alicujus appulsam, e locis infectis in alios deferri, ibidemque non nisi accedente simul idonea aëris diathesi popularem fieri.* Fatetur enim, aliter intelligi non posse, cur, dum unum oppidum peste devastatur, aliud, non longe distans, omne commercium cum loco infecto caute inhibendo, prorsus immune maneat. Confirmat hoc exemplo magni Hetruriae ducis, qui pesti, quae totam fere vastabat Italiam, cura & prudentia, aditum in fines suos penitus interclusit.

Observatum fuit in peste Viennensi 1713, illas domos, quae tempore pestis 1679. nosocomiis condendis serviverant, vel in quibus plurimi a peste mortui fuerant, omnium primo infectas fuisse, & vehementius reliquis (g). An per tot annos in his locis latuit contagium, dormiens, nunc novae pestis occasione excitatum, & actuosum redditum? sic ab exigua scintilla ingens erumpit incendium, & contagium crescit cundo, cum affectorum tetro morbo hominum humores in suam naturam convertat. In peste Atheniensium (h), aves & quadrupedia, quaecumque humana carne vescuntur, cum plura jacerent insepulta cadavera, aut non accedebant, aut, si accederent, & degustassent, interibant. In peste Viennensi 1713. muscae, quae sanguinem peste laborantium gustaverant, ilico moriebantur (i). Videntur enim omnes hu-

(e) Sect. II. cap. 2. pag. 130. 131.

(f) Ibidem pag. 132.

(g) Wiener Pest-

beschreibung. pag. 235.

(h) Schulz. Histor. Medic. pag. 189.

(i) Wic-

ner Pestbeschreibung pag. 263.

Humores hoc contagio in pestiferis inquinari; uti in variolis a minima puris variolosi particula sani corporis humores in contagiosam indolem permittantur.

Conclufit hinc *Lobb* (*k*), infectionis periculum plurimum pendere a copia contagii per aërem dispersi, & a proximitate ejus, qui contagium recipit. Neque, uti jam saepius monitum fuit, videtur contagium longe dispergi per aërem, absque jactura malignitatis. Inde intelligitur, cur observetur, pestis in initio lente procedere. Circa finem Decembris 1664. Londini unicus periit (*l*) a peste; cumque hoc tempore anni foci in cubiculis instrui soleant, credibile est, plurimum de pestis contagio per tubum camini ascendisse, & per aërem fuisse dispersum, ita ut vim nocendi perdidit; nullum enim hujus morbi vestigium per sex deinde septimanas observatum fuit. Mense februarii iterum unicus a peste mortuus fuit; post integre siluit morbus per novem septimanas; deinde sensim & tarde prorepsit; ita ut pauci tantum inficerentur. Unde etiam multi, omne omnino commercium cum infectis vitantes, in domibus suis vixerunt immunes; quod & in collegiis, & monasteriis, observatum (*m*). Contra in peste Viennensi (*n*) proximum in eadem domo habitantibus contagium infecit omnes, si unus hoc morbo aegrotare cepisset, *communicante altero alteri, circa nonum praesertim diem, malignae hereditatis portionem, aliquando etiam citius; & sic integrae, caeque plurimae, extinctae sunt familiae.*

Ubi autem, plurimis aegris peste decumbentibus, contagium multiplicatur de illorum corpore exhalans, tunc tanta copia in aëre haerere potest, ut etiam in majore distantia a fomite suo maneat actuosum. *Tunc enim ad tristissimae aegritudinis propagationem jam non amplius vel fomite vel personali consortio opus est; verum quemcumque hominem, vel summa cura a peste correptis remotum, ipse aër cum spiritu intro subiens per se ac suo Marte inficere valet, modo ille habeat corpus humoribus ad afflatum excipiendum paratis refertum* (*o*).

Hinc patet, non confidendum esse, si unus alterve in quodam loco peste laboraverit, licet per plures septimanas postea nullum mali vestigium appareat.

Neque tantum in Peste, verum etiam in aliis morbis Epidemicis contagiosis, idem observatum fuit. Sic *Degnerus* (*p*) decimo septimo mensis Julii primum dysentericum viderat; circa finem mensis, & in principio Augusti, magis vero circa medium, prorepere morbum observavit per vicinas plateas; & dein, circa finem Augusti, gradatim de platea in plateam dispergebatur; imprimis autem, versus meridionalem civitatis partem; ita ut ejus vestigia presso quasi pede legere, & sequi, potuerit. Circa initium Septembris per totam civitatem grassabatur morbus, ita ut nulla urbis pars om-

(*k*) Of the Plague pag. 4. 5.   (*l*) Ibidem pag. 43 & seq.   (*m*) Ibid. pag. 46.
 (*n*) Sorbait de Peste pag. 11.   (*o*) Sydenham. Sect. II. cap. 2. pag. 131.
 (*p*) De Dysenter. pag. 4. & seq.

omnino immunis a morbo foret: haecenus tamen intra civitatis pomoeria substitit malum, nec vicina loca fuerunt infecta. Unde illud contagium Epidemicæ Dysenteriae, licet copiosum ex tot aegrotantium corporibus exhalaret in auras, tamen vicinos *Neomago* pagos non infecit. Verum, dum in hac urbe Encoenia celebrabantur, ingens, ut solet, ruricularum numerus confluebat, qui, infectas domus intrantes, contagium ad suos retulerunt. Plura alia exempla enumerat *Deznerus*, quae evidenter docent, contagium illud ex urbe ad alia loca delatum fuisse hoc modo.

Contagiosi illi morbi Epidemici cessant tandem, citius, vel serius, sive inertii reddito contagio, sive mutatis causis praedisponentibus, quae apta reddebant hominum corpora, ut a contagio suscepto inficerentur. Dixit *Sanctorius* (q); *Res peste infectae inficiunt, quo usque durant proximae, & remotae, causae: unica tamen deficiente, cessat virus, ad instar motus horologii, dum rotarum unica irritato dente quiescit.* Potest causa excitans, pestis contagium nempe, diu latere, & adhuc aptum quidem, ut actuosum reddatur denuo. Hinc merito tanta habetur cura, ut res infectae depurentur post morbi contagiosi finem. In oriente, ubi vel nulla, vel superficialia tantum, cura habetur, inde toties recrudescit malum; cum aliae nationes, his cautelis usae, & severis poenis omne cum locis infectis commercium inhibentes, per saeculum vixerint a peste immunes.

Solum contagium, absque causa praedisponente, non sufficere, ut morbum contagiosum producat, videtur multis probari argumentis. In oriente deberet pestis absque intermissione grassari: cessat tamen, & recrudescit: pestis tempore non omnes inficiuntur, qui eidem contagio expositi vivunt: Animi affectus validi, imprimis terror, contagii efficaciam augent, uti omnes omnino, qui de peste scripserunt, testantur. De hac re dictum ad §. 1383, ubi de variolarum contagio, per metum aucto, dictum fuit. Observavit *Bensa* (r), illos, qui ex terrore pestim contraxerant, vel nunquam, vel rarissime saltem, evasisse. Hinc credit, *Turcas*, qui pestim non magis metuunt, quam alium vulgarem morbum, non adeo copiosa numerare funera, licet singulis ferme annis *Constantinopoli* hic morbus observetur. Vidit nobilem virum, qui de fenestra conspiciens currum, quo aegri vehabantur, ex concepto terrore peste tactus, intra paucos dies periit (s).

Patet ergo, morbos Epidemicos aliquando carere contagio, dum causae morbosae, extra corpus humanum natae, agunt in corpora illorum, qui his causis exponuntur. Quandoque his contagium adest, quod ex uno homine in alium transit, & sic morbum multiplicat. Horrendae illae pestes, quarum in sacris literis mentio fit, non videntur egisse per contagium (t). *David* vidit Angelum percussorem, dum supplices Deo preces funderet ad placandam divinam iram; obtinuit misericordiam; & mox cessavit malum.

Un-

(q) N°. 126. Gorter de Perspirat. pag. 211.

(r) De Peste Austr. pag. 52.

(s) Ibidem pag. 37.

(t) Lobb of the Plague pag. 175.

Unde merito *Helmontius* (u) dixit: *Duas igitur, specie diversas, Pestes agnosco solum; unam nempe, quae immediate ex manu Omnipotentis, per Angelum percutientem, mittitur, ad executionem occulti iudicii suae Deitatis. Hanc etenim quanquam pestim agnoscam, eandem tamen Domino meo integraliter committo, dicoque resignata mente, Fiat voluntas tua, Domine; siquidem nec remedium opto nisi pro tuo beneplacito. Finaliter itaque, pestim naturae tantum ubique attingam, ut philosophus. Eamque voco alteram.*

§. 1410. **H**os autem proprie Epidemicos vocare solemus.

In ipso initio Commentariorum in librum primum Epidemiorum *Hippocratis* exacte definit *Galenus* (w), quid per morbos Epidemicos intelligendum sit. Monet enim, quod *Hippocrates*, in libro de aëre, locis & aquis, egerit de Morbis Endemiis, sive vernaculis, qui, incolis cujusdam loci tanquam cognati, nullo non tempore illos comitantur. In libris vero Epidemiorum agit de morbis, qui non semper, uti Endemii, sed per aliquod tempus, passim, vel civitates, vel nationes universas, adoriuntur. Caeteros morbos vocavit Sporadicos; qui scilicet non communiter multos, sed seorsum quemque,prehendunt, adeoque non a generali causa, sed a particulari, pendent. Haec autem definitio Epidemicorum morborum evidens, & adaequata, est; nihilque habet ambigui. *Aegineta* vocavit πανδημία νοσήματα, populares, & communes, morbos, qui multis simul contingunt, quorum ut generatio, sic etiam causa, communis est (x). Sed non videtur adeo exacte distinxisse morbos Endemios ab Epidemicis; unde *Galenus* definitio praeferenda.

Unde etiam *Scaliger* (y) carpsit Interpretes, quod libros *Hippocratis* ἐν τῷ ἐπιδημίων verterint de morbis popularibus. Dicendum voluit, de vulgaribus morbis, vel potius de volgiovagis morbis. Endemios morbos populares vocavit; Epidemicos autem vulgares dixit: nam τὸ ἐνδημιον est, quod in populo, ἐπιδημιον vero, quod vagatur per populum, grassatur, & populatur. Ἐνδημιον enim νόσος potest esse etiam citra aëris vitium, ἐπιδημία non potest. Si ergo ex loci natura & situ morbi oriantur, illorum causa perennis manet, semperque adsunt, & dicuntur *Endemii*; si autem quodam tempore tantum regionem pervadant, vocantur *Epidemici*.

§. 1411. **H**orum cognoscitur natura juxta regulas datas (11. 12. 13.)

In numeris hic citatis dictum fuit de methodo indagandi morborum naturam

(u) Tumulus Pestis pag. 850. col. 2. (w) Epidem. Lib. I. Charter. Tom. IX. pag. 2. (x) Lib. II. cap. 34. pag. 20. versa. (y) Scaligerana, Thuana, &c. pag. 86. Tom. II.

ram ac indolem, eorumque causas, & effectus in corpore humano, ut inderuatur methodus medendi, seliganturque apta remedia, ad emendandas morborum causas, sollicita observatione detectas, & ad tollendos effectus morbi in corpore humano. Patuit tunc, non perfunctorium opus esse, indagare morbum, nondum cognitum: requiruntur enim cognita omnia illa, quae aegro contigerunt; opus est, ut ponderentur singula, comparentur inter se universa, conferantur cum illis, quae in sanitate contingunt, & dein severo ratiocinio ex his eruatur causa proxima morbi, atque curandi methodus.

Hae sunt generales Praxis Medicae regulae, quae ubique locum habent: quomodo autem, & quibus cum cautelis, applicandae sint morbis Epidemicis, dicetur sequenti paragrapho.

§. 1412. **L**ucem vero affundit Medico incognitum talem, & recens invadentem, Epidemicum curaturo 1. Determinatio ejus ad speciem notam, cui maxime similis. 2. Observatio ejus, qui eo tempore, circa aequinoctium vernum, vel autumnale, frequentior. 3. Attentio ad phaenomena spontanea, quae mortem, salutem, meliorem, pejorem, statum morbi, praecedunt, comitantur, sequuntur. 4. Eorum, quae inevitabiliter geruntur, ingeruntur, egeruntur, adjutamentum, vel nocumentum. 5. Comparatio plurium eodem tempore decumbentium simul. 6. Abstinentia ab omni auxilio, quod dubium, valde movens, mutans, tectum morbi genium obscurans.

Fatetur Sydenhamus (z), se saepius cespitasse, dum novus morbus ingrueret, ac, nisi ingenti abhibita cautela, intentisque animi nervis omnibus, vix ac ne vix quidem potuisse efficere, ne unus aut alter illorum, qui se primi illius curae commiserant, vita periclitaretur, donec, investigato jugiter tandemque perspecto morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede & intrepidus denuo procederet. Dantur enim quandoque morbi, qui, licet Epidemicorum insigniantur nomine, omnino anomali sunt, & nulli typo se patiuntur adstringi, incertamque symptomatum varietatem ostendunt adeo, ut idem morbus in ipsissima anni constitutione varia & dissimili se ostendet facie (a). Unde optandum foret, ut Medici, qui in majoribus urbibus lautam praxin habent, simul convenirent saepius, collatis observationibus deliberaturi, quid de genio ingruentis morbi Epidemici statuendum foret, & quaenam curandi methodus successerit, vel successu caruerit. Sic multi vitarentur errores, & si quid erratum fuerit, posset ilico emendari. Verum summa attentione hic opus est, etiamsi in arte jam longaevi fuerint Medici, & meritorum fama celebratissimi. In Oratione publica, quam Ramazzini in Patavino Lyceo habuit, ut demonstraret, *Theoricae Medicinae nullum jus esse, ut supra practica*

(z) Sect. I. cap. 2. pag. 43.

(a) Ibid. pag. 46.

dominatum affectet, sed binas has Medicinæ partes arcto connubio jungendas esse, memorat, anno 1576 non adspernanda pestilentiae signa Venetiis se prodidisse; cum autem ob frequentiora indies funera metus augeretur, ac magnae inter Medicos, uti mos est, abortae fuissent contentiones circa morbi naturam, aliis pestilentem morbum esse negantibus, aliis affirmantibus, publico decreto acciti fuerunt *Hieronymus Mercurialis*, & *Hieronymus Capivaccius* (quanta in arte nomina!). Splendido comitatu Venetias profecti sunt celeberrimi hi viri, neque minori expectatione suscepti. Severum instituerunt examen, audiverunt Medicorum inter se dissidentium opiniones, deinde, ad excelsum Collegium deducti, coram serenissimo Principe, sententiam dixerunt: *Nequaquam pestilentem esse eam, quae vagabatur, Epidemiam; ac libere professi sunt, se suis methodis & praesidiis hunc morbum curaturos.* Pronis auribus excepta fuit haec sententia, & civitas omni metu soluta: verum, cum a solita diligentia, aegros hoc morbo Epidemico laborantes ad distita loca adsportandi, cessarent, intra paucos dies exitialis ille morbus, a iudicibus tantae auctoritatis tanquam insons absolutus, majori securitate in vulgus saevire coepit, ita ut anni unius spatio centum fere hominum millia perierint. *Perhumaniter tamen erga suos iudices se gessit pestilens ille morbus; illis enim pepercit, ac indulgit, ut sospites, comitatu suo tamen magna ex parte orbat, Patavium redirent. Quaesitae nocuere artes, cessere magistri.* (b).

Si in tantos viros talis error, & tam perniciosus, cadere potuerit, quantum non debent metuere Medici, dum de morbis Epidemicis consuluntur; praecipue, si contagii suspicio simul adsit. Consideranda nunc sunt singularim illa, ad quae attendere debet Medicus prudens, dum latentem Epidemicorum indolem indagat.

1°. Hoc est primum, ad quod Medicus prudenter indagaturus morbos Epidemicos attendere debet. Si v. g. autumnali tempore, vel & citius, plurimi in quodam loco febribus decumbant, inquit sedulo, an illae febres pertineant ad classem febrium continuarum, an vero intermittentium genus habeant. Forte mirum videbitur, quod de hac re ullum dubium esse possit, cum §. 727. tam exacta intermittentiùm febrium definitio data fuerit; quae nempe per vices integre remittunt, ut plena ἀνυπέλα inter duos quosque paroxysmos intercedat. Verum ad §. 748. monitum fuit, quod febres autumnales saepe exacte aemulentur indolem febrium continuarum, ob longiores & duplicatos paroxysmos; dum tamen indoles & curatio longe diversae sunt. Solent autem illae febres, quae continuis simillimae apparent, dissilire quasi in intermittentes, ubi illarum impetus deferbuit. Simulac prudens Medicus in uno alterove aegro hoc observavit, jam tuto concludit, febres tales, licet continuas mentiantur, tamen esse de genere intermittenti-
tium.

(b) Ramazzin. oper. pag. 58. 59.

tium, & illarum curam requirere. Facile patet, quanta utilitas ex hac observatione redundare possit.

Licet autem febres illae intermittentium indolem habeant, differunt tamen multum a febribus simplicibus intermittentibus, symptomatum numero, & gravitate. Hinc monuit *Sydenhamus* (c), morbos Epidemicos, certa constitutione genitos, multum differre ab illis, qui, licet idem plane nomen fortiantur, alia tamen constitutione generantur. Sic vidi Pleuritides Epidemicas, quae non obediebant consuetae Pleuritidis curae, nec ferebant repetitas Venae sectiones, sed emollientium decoctorum usui, una cum oleosis, cedebant feliciter, materia morbosa per alvum critice evacuata. Ita & *Sydenhamus* (d) observavit illo tempore, dum Dysenteriae praecipue grassabantur, febrim, quae *Dysenteriae indolem non leviter aemulabatur (nisi quod illa causam morbificam per sedes eliminat, & pauca alia exinde nascantur symptomata)*; quod, tum a consimili utriusque morbi insultu, tum etiam quod, utroque malo correpti, Aphthis, similibusque invicem symptomatibus, admodum sint obnoxii, satis evincitur. Et sane Dysenteria, de qua agitur, ipsissima illa febris est; hoc tantum discrimine, quod introvertatur, & in intestina se exonerans, per eadem viam sibi faciat.

Hinc semper considerandum est illud Epidemicum praedominans in omnibus morbis, qui in Epidemica quadam constitutione occurrunt. Sic, uti praecedente Capitulo dictum fuit, illo tempore, dum Variolae Epidemice grassantur, observatur febris variolosa, quae omnia variolarum symptomata habet, exceptis illis, quae a variolarum eruptione, inflammatione, supuratione, exsiccatione, pendent. Epidemicum autem illud in diversis etiam morbis vestigium adest. Unde *Sydenhamus* (e) probat, quod, *quantocumque ab invicem quoad typum & formam specificam intervallo distent, constitutio tamen omnibus communis subjectam singularum materiem ad ejusmodi conditionem atque statum effingit formatque, ut praecipua symptomata, quae ad particularem evacuationis modum nihil attinent, omnibus paria sint; singulis etiam in hoc conspirantibus, ut eodem pariter omnes tempore & intendant saevitiem, & remittant. Notandum est insuper, quibus annis variae illarum species grassantur uno eodemque tempore, eas omnes modo, quo primum aggrediuntur, atque invasionis symptomatis, consentire.*

2°. Quamvis *Hippocrates*, non tantum morborum vernalium ac autumnalium, sed & hyemalium ac aestivalium, morborum mentionem fecerit passim, tamen sedula observatione *Sydenhamus* didicit, Epidemicorum morborum indolem bis in anno mutari, circa aequinoctium vernali nempe, & autumnale; hincque morbos Epidemicos divisit in vernos, & autumnales (f). Fatetur quidem, morbos alia quavis anni tempestate nasci posse; sed istos relegandos voluit ad illam tempestatem, quam proximè contingunt; sive ver, sive autumnus, fuerit. Accidit enim, ut, aëris temperie con-

(c) Sect. I. cap. 2. pag. 51. (d) Ibid. pag. 50. (e) Ibid. pag. 51. (f) Ibid. pag. 46. 47.

spirante, citius emergant hi morbi, & e contra serius, si haec adversa fuerit. Unde monet sequentia: *Cum itaque ver dico, vel autumnum, non de ipso statim aequinoctio, sive verno, sive autumnali, ad amissim loquor.* Sic notat, Epidemicos vernos quandoque maturius incipere, mense nempe Januario, & sensim increbrescentes, circa Aequinoctium vernum ad statum pervenire, dein sensim imminutos circa solstitium aestivum evanescere, nisi quod hinc inde unum alterumve hominem adhuc infestent. Sic observavit, morbillos saepe mense Januario incipere, tertianas vernas mense Febuario; quae tamen circa solstitium aestivum pariter se subducunt. Alii autem morbi Vere orti, & de die in diem invalescentes, statum acquirunt longe serius, nempe circa aequinoctium Autumnale, dein paulatim cedunt, donec hyemali frigore in fugam vertantur. Hoc in variolis, dum reliquorum morborum praedominio potiuntur, observatum fuit saepius.

Unde, uti ad §. 747. dictum est, vernae febres incipere solent mense Febuario; autumnales mense Augusto; ita tamen, ut quandoque citius, quandoque serius, hi morbi caput efferant. Observatum pariter fuit, illas febres tunc imprimis citius incipere, quando maximum hominum numerum adoritur; & contra, si serius emergant. Unde, dum circa finem Junii 1661. Sydenhamus viderat, aliquos jam quartana correptos fuisse, conclusit, numerosissimas quartanas expectandas esse; quod & eventus probavit.

Patet inde, quare mensibus Junio & Julio minor aegrotantium numerus inveniatur. Verni enim morbi fatiscunt; autumnales nondum incipiunt, vel saltem nondum multum invalescunt. Batavi solent imminutorum morborum causam tribuere recenti sale conditorum haeccum usui; sed verosimilior videtur causa dicta.

Monuit autem merito Sydenhamus (g) sequentia: *Porro, quod sedulo advertendum, cum plures aliquot horum morborum eundem fatigent annum, unus eorum aliquis reliquorum praedominio potitur, caeteris in ejus quasi ditionem redactis, & parcius id tempus saevientibus, ita ut, illo augefcente, imminuantur hi, eodemque rursus imminuto, recrudescant.*

Inde patet ratio, quare in textu dicatur, attendendum esse ad illum morbum, qui circa aequinoctium vernum, vel autumnale, adest frequentior, ut habeatur cognitio constitutionis Epidemicae tunc regnantis. Imprimis enim attendendum est ad illum morbum, qui circa Aequinoctium autumnale maxime furit, & cumulatissimam edit stragem; ille enim totius anni constitutioni nomen impertit suum (h).

Monet pariter Sydenhamus (i), quod, uti morbi singulares habent suum incrementum, statum, & decrementum, idem etiam in morbis Epidemicis occurrat; quatenus indies magis & magis Epidemice grassantur, donec ad statum incrementi pervenerint; postea gradatim decrescunt, donec penitus

cxu-

(g) Sect. I. cap. 2. pag. 49.
215. 216.

(h) Ibidem.

(i) Sect. IV. cap. 1. pag.

exulent, alteri constitutioni locum cedentes. Symptomata horum morborum sunt atrociora, dum primo emergunt, dein paulatim mitescunt, fiuntque in fine constitutionis Epidemicæ adeo benigna, & toleratu facilia, ac morbi grassantis natura pati potest. Notandum autem est, *Epidemicorum alterum ab altero, ut clavum a clavo pelli quidem, non tamen statim eum, qui pellitur, ac cedit, morbum in solidum evanescere, sed variis invadere, donec tandem penitus cesset, vel, vertente constitutione, novas denuo vires sumat, & reliquis morbis dominetur iterum; quod si contingeret, tunc hos morbos non tantum Epidemicos, sed Stationarios, vocabat (k): dicit autem, se hoc nomine intelligere febres, quæ cum a particulari quadam, at nondum satis cognita, hujus aut alterius anni constitutione pendeant, singulæ suo ordine invalescunt, grassantur admodum, & quasi caeteris dominantur per continuam illarum annorum seriem. Fatetur, se nondum satis compertum habere, an tales morbi exacto quodam annorum curriculo se mutuo excipiant, an non. Interim caute addit, se nullam de nominibus movere litem velle, modo de re conveniat; integrum tamen sibi esse voluit, morbum hoc vel illo nomine designare pro arbitrio suo.*

Verum eodem tempore, quo morbus quidam Epidemicus grassatur, præter hunc & alii occurrunt morbi, qui proprie non pendent a constitutione Epidemica regnante; hos morbos *Intercurrentes* vocavit *Sydenhamus* (l); quamvis nonnunquam, licet non ita frequenter, Epidemice grassentur; tales autem ab Epidemico regnante bene distinguere, operæ pretium est.

Distinguuntur inde, quod aëris manifestas qualitates pro causa agnoscant immediata: sic v. g., dum post diuturnum gelu, in ver usque se extendens, derepente calida tempestas succedit, *Pleuritides, Anginae*, similesque morbi, homines invadere solent; qualiscumque demum fuerit constitutio annorum generalis; imò omnibus indifferenter annis adsunt, si similis aëris vicissitudo occurrat. Idem verum est, si quis, ab exercitio corporis incalescens, depositis vestibus, auræ frigidiusculæ se exposuerit. Hos morbos tunc vocabat *Sydenhamus* *Intercurrentes* (m), qui plerique, si non omnes, sunt morbi essentialis, & ex sua propria indole a Medico tractari debent.

Verum observavit *Sydenhamus* (n), similes intercurrentibus his morbis occurrere affectiones, quæ non sunt morbi essentialis, sed nuda tantum febris Stationariæ regnantis symptomata; adeoque non requirunt curam morbi essentialis, quem referunt, sed febris Stationariæ, cujus sunt symptomata: ita tamen, ut curatio febris Stationariæ leviter inflectatur ad indolem morbi, quem symptomata hæc referunt, uti ad §. 1404. dictum fuit. Prædominatur enim illud Epidemicum in talibus morbis, uti pariter fuit notatum.

Ut autem tales morbos symptomaticos distingueret ab essentialibus *Syden-*
ba-

(k) Sydenham. Sect. VI. cap. 1. pag. 323. (l) Ibidem pag. 324. (m) Ibidem pag. 326. (n) Ibidem.

hamus (o), attendebat sollicitè ad phaenomena, quae febrem Stationariam tunc regnantem comitabantur, dum ingrueret. Si enim similia inveniret in Pleuritide vel Angina incipientibus, itatuebat, hos morbos non esse essentialia, sed symptomatica tantum. In Pleuritide enim symptomatica, quae febris per hyemem grassanti anno 1675. supervenerat, observavit sequentia: *Quotquot hac laborabant Pleuritide, ubi primum corripiebantur, capitis, dorsi, & artuum, patiebantur dolorem, quae certissima & maxima erant febrium earum omnium symptomata, quae & antequam ingrederentur Pleuritides invadebant, atque illis exspirantibus adhuc durabant. Cum, quoties uterlibet horum Intercurrentium morbus essentialis est, omnibus indifferenter annis pari modo aggrediatur, nihil prorsus habens commune cum febre Stationaria per id tempus regnante. Ad haec, symptomata omnia, quae post emergunt, magis perspicua sunt, cum non obscurentur & confundantur ab aliorum Φαινομένων, quae naturae diversae sunt, & ad aliam spectant febrem, admixtione.* Ad confirmationem hujus Diagnosis multum conducit tempus anni, quo morbi illi, Intercurrentes dicti, observantur. Sic v. g. Pleuritis, si adulto vere, vel aestatis initio, aliquos invadit, pro morbo Intercurrente habebitur, sed essentiali, & omnino distincto a febribus Epidemicis vernis, quia illud anni tempus morbis inflammatoriis maxime favet. Si autem idem morbus tempore constitutionis Epidemicæ autumnalis adoritur, justa suspicio est, talem pleuritidem de genio morbi Epidemici regnantis participare; unde ejus cura, respectu simul habito ad illud Epidemicum, tentanda erit.

3°. Et hoc quam maxime necessarium est, dubiisque rebus magnum lumen affundere potest. Si enim Medicus attentè observatione didicerit, quænam morbi symptomata mutationem morbi in pejus præcedant vel comitentur, omne artis molimen adhibebit, ut hæc præcaveat, si nondum adsint, vel jam nata emendet. Si vero talia appareant symptomata, quæ salutem, vel meliorem morbi statum, præsagiunt, spectatorem sæpe ager, nec ullis validis remediis turbabit naturæ morbos sanantis molimina salutaria. De qua re in Febrium historia abunde dictum fuit.

Verum attentissima observatione opus est ad hæc detegenda: *Nam unaquæque morborum, non minus, quam animalium aut vegetabilium, species affectiones sibi proprias, perpetuas, ac pariter univocas, ab essentia sua promanantes, sortita est. Neque interim magnoperè urgebit illa quæstio. Quæ demum morborum medela administrabitur, dum causæ ipsorum nos latent: Quandoquidem non causarum, sed methodi convenientis atque experientia comprobatae, cognitione, affectuum plurimorum curatio absolvitur* (p). Dum pessimæ febres, de genere continuarum remittentium, quam maxime grassabantur, a noxiis paludum effluviis natae, tanta fuit harum malignitas, ut ilico omnes vires prosternerent, doloremque validum capitis, cum delirio, & comate somnolento, producerent;

(o) Sect. VI. cap. I. pag. 327.
pag. 134.

(p) Sydenham. Sect. II. cap. 2.

rent; imo & in quibusdam Apoplexiam. In pluribus, Exanthemata, Pe-
techiae, Parotides, in quibusdem maculae gangraenosae, admodum largae,
crumpebant. Tantus tamen morbus, & qui gravem stragem ediderat, sa-
nabatur mirabiliter, & sine ullo artis auxilio, in illis, quibus in cute ef-
florescebant parvae pustulae purulentae (q). Non mirum ergo, si Medici,
his pustulis visis, laetati fuerint, totumque opus naturae commiserint.

In pestis initio, contagium, maxima pollens subtilitate, subito, ac quasi
ex improvise, hominem de medio tollit, & post mortem cadaver maculis
purpureis undique foedatum apparet. Nulla tamen febris, vel alia aegri-
tudo, mortem praecesserat; uti solet fieri, ubi causa morbifica minus subtilis
existit, & obtusiore quasi telo vitam impetit (r). At non tantum in Peste
hoc verum est, sed & observavit Sydenhamus (s), quod Epidemici omnes, ubi
primum ex naturae sinu exsiliunt emerguntque, quantum ex eorum phaenomenis li-
cet conjicere, principio magis subtili ac spirituosissimo videantur inhaerescere, quam ubi
jam magis adoleverint; quoque magis ad occasum vergunt, eo magis indies crassi
atque humorales fiunt. In Dysenteria epidemica incipiente vidit, quampluri-
mos nullis omnino dejectionibus molestari, primo autumno quo invasit mor-
bus, qui Stationarius fuit; duravit enim per subsequentes annos. Torminum
autem quod spectat atrocitatem, febris intensiorem, subitam virium prostrationem,
aliaque symptomata, insequentium annorum dysenterias longo intervallo post se reli-
quit. Imo, dum jam dysenteriam incipiebant comitari dejectiones, conatus
& irritatio ad alvum deponendam erant frequentiores, molestioresque, at
saepius irriti, raroque quid stercorosae materiae exhibat, sed mucosa & san-
guinolenta fere tantum. In progressu autem morbi tormina minuebantur,
dejectiones magis stercorosae fiebant, donec tandem, fatifcente Epidemica
hac constitutione, tormina nulla perciperentur, & dejectiones alvinae po-
tius stercoraceae essent, quam mucosae.

Sed & quandoque morbi genius ab alia accedente causa mutatur, licet
illud Epidemicum maneat ut ante. Solertissimus in his detegendis Sydenha-
mus & illud distinguere noverat. Regnabat febris Epidemica, in qua ma-
teries morbi caput invadebat, & comatosum stuporem inducebat, praeci-
pue, si in sudoribus excitandis morbi curatio ponebatur (t). Morbus il-
le, licet tentaretur variis remediis, non cedebat, nisi tarde. Unde opti-
mus ille medicus, postquam primis morbi diebus venae sectionem in brachio
instituerat, epispasticum nuchae, & duo vel tria clysmata ex lacte saccha-
rato, adhibuerat, nihil amplius moliebatur, nisi quod aegrum a carnibus
& liquoribus spirituosissimis quibuscumque arceret. Sic morbus tuto, licet tar-
de recedens, tandem evanuit. Verum, dum ille morbus Epidemice regna-
bat solus (u), contigit, aëris teporem, praeter solitum productum usque
ad

(q) Targioni Tozzetti Della insalubrità d'aria Della Valdinievole Tom. I. pag. 112.

(r) Sydenh. Sect. II. cap. 2. pag. 134. 135.

(s) Sect. IV. cap. 3. pag.

224. 225.

(t) Sect. V. cap. 2. pag. 277. & seq.

(u) Ibid. cap. 5.

pag. 305.

ad finem mensis Octobris, subito mutatum fuisse in frigus humidum; mox sequebantur tussies numerosae adeo, ut integras familias infestarent, absque ullo discrimine aetatis vel temperamenti. Tussies illae hoc imprimis habebant discriminis, quod excitarent febrim, & materiem morbi, quae ex Epidemica constitutione caput petebat, nunc ad pulmonem atque latera derivarent; unde Pleuritides, & Peripneumoniae, frequenter post tales tussies sequebantur.

Verum cum haec mala inciperent iisdem symptomatibus, quae febrim Epidemicam comatosam ingruentem comitabantur, conclusit Sydenhamus, hos morbos non esse *Essentiales*, sed eandem cum Epidemico regnante indolem habere. *Materia tantum febrilis, cum stimulante tussi in pleuram ac pulmonem uberius deponeretur, symptomata dictas partes attinentia excitabat.* Confirmavit medendi methodus hanc veritatem: iisdem enim promptissime parebant remediis, quae in cura febris epidemicae comatosae profuerant. Methodus autem Pleuritidem, & Peripneumoniam, curandi, quando essentialia hi morbi sunt, non conducebat.

Patet ergo, quanta attentio, & perspicacia, requirantur in tractandis morbis Epidemicis.

4°. Haec est illa doctrina de nocentibus, & juvantibus, quae tantum in arte Medica usum habet; de qua re ante ad §. 11. uti & ad §. 602. n°. 7., dictum fuit. Omnis enim aeger aliquid agit, aliquid ingerit, aliquid tentat, ad levandam molestiam, quam percipit. Dum autem varia sic tentantur, observatum fuit, quaedam ex his profuisse, alia nocuisse. *Haec, similiaque, cum continuo inciderent, diligentes homines notarunt, quae plerumque melius responderent, deinde aegrotantibus ea coeperunt praecipere. Sic medicina orta, subinde aliorum salute, aliorum interitu, perniciose discernens a salutaribus (w).* Patuit ex ante dictis, latentem saepe esse morborum Epidemicorum indolem, ita ut etiam exercitatissimi in arte viri ancipites haereant.

Tunc a folis illis, quae nascenti Medicinae utilitatem praestiterunt, lucem haurire possumus. *Quod si jam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen Medico cogitandum de rebus obscuris; protinus enim visurum, cui morbo id proximum sit, tentaturumque remedia similia illis, quae vicino malo saepe succurrerint, & per ejus similitudinem opem reperturum (x).* Verum successus bonus, vel malus, tantum determinare poterit, an pergendum sit in eadem medendi methodo, an non. Fatetur Sydenhamus, se febrim continuam ingruentem tentasse eadem methodo, qua prioribus annis in simili febre cum successu usus fuerat; sed, cum attentus esset ad omnia, brevi detexit, aliis armis aggrediendum esse novum hunc hostem. Certe, quod de agricultura dixit Columella (y), applicari potest arti medicae: *Ufus, & experientia, dominantur in artibus, neque est ulla disciplina, in qua non peccando discatur:*
nam,

(w) Cels. in Praefat. pag. 9. (x) Ibidem pag. 10. (y) Scriptor. Rei Rust. lib. 1. cap. 1. pag. 394.

nam, ubi quid perperam administratum cessit improspere, vitatur, quod fefellerat; illuminatque rectam viam docentis magisterium. Testatur Galenus (z): Dum olim Asiam gravis pestilentia invasisset, a qua multi moriebantur, tunc ego secundo morbi die, nulla facta remissione, crus scalpendo, ad binas libras vacuationem fieri permisi, atque hac ratione periculum effugi. Multi quoque alii, hoc auxilio dum usi fuissent, fuere servati, ac maxime, qui larga manu sanguinem eduxerunt. Largam sanguinis, in pestis initio, missionem pariter laudavit Sydenhamus (a); in vera peste nempe, quae per bubones, anthraces, maculas purpureas, lividas, nigras, materiam morbosam ad diversa loca deponere solet. Si autem apparuisset aliquis jam tumor pestilentialis in corporis superficie, tunc illam damnavit tanquam omnino noxiam. Sed largam voluit: siquidem cum mediocris tantum quantitas cruoris adimitur, hinc naturae, quae tumori protrudendo totas intendit vires, rei administratio e manibus eripitur, nec interea alia satis efficax materiam morbificam evacuandi ratio substituitur. Plurium celebrium scriptorum testimoniis & auctoritate sententiam suam confirmat; imprimis Leonardi Botalli (b), qui in omnibus fere morbis largas sanguinis missiones laudavit. De peste autem testatur, quod in diversis locis diri hujus morbi curationi praefuerit, & in omnibus suis aegrotis, qui innumeri fuerunt, nullum praesentius ac salutaris repererit ipsa larga & tempestiva sanguinis missione. Quin imo Sydenhamus (c) fidem appellat Medicorum, qui, grassante nupera peste Londinensi, in urbe perstiterunt, num quis eorum Phlebotomiam, larga manu, ac repetitis vicibus, tumore nullo adhuc protuberante, celebratam, Peste laborantibus funestam esse animadverterit. Narratque, ante aliquot annos, inter caeteras belli civilis calamitates, pestim in quibusdam locis grassatam fuisse; dum autem in quodam castro milites aliquot praesidiarii cum macularum efflorescentia subito exanimarentur, & pestis complures alios corripuisset, chirurgum quemdam, a longa in regionibus exteris peregrinatione reducem, praesidii Praefectum enixe rogasse, ut liceret horum curam gerere. Annuente Praefecto, singulis aegris mox a primo morbi insultu, atque nullo adhuc tumore conspicuo, sanguinem ingenti copia detraxit, donec pedes deficere inciperent; nam stantibus, ac sub dio, vena pertusa est, nec aderant vascula, quae cruoris in terram defluentis mensuram definirent. Hoc facto, eos in tuguriola sua ad decumbendum dimisit. Et quanquam a Phlebotomia nullum omnino remedium adhibuit, tamen ex compluribus iis, quos hoc modo tractasset, mirum dictu, ne unus quidem desideratus est (d). Rei veritatem Sydenhamo nobilissimus artis Praefectus, oculatus testis, confirmavit.

Interim alii auctores observaverunt, noxiam fuisse sanguinis missionem in peste; quod Diemerbroeck (e) passim inculcat. Imo vidit, quod, si praeservationis causa, ut a multis fieri solet, in robustis, sanis, plethoricis, edu-

(z) De Venae Sectione. Charter. Tom VIII. pag. 899. (a) Sect. II. cap. 1. pag. 142. & seq. (b) Ibid. 144. (c) Ibid. 143. (d) Ibid. 145. (e) De Peste pag. 234. 240. 248. & pluribus aliis in locis.

educeretur sanguis, five per venae sectionem, five per cucurbitulas scarificatas, mox sequeretur pestis, & fere semper lethali cum eventu. In peste Viennensi 1679. *Sorbait (f)* tristissima experientia edoctum se fatetur, *plerosque, qui sanguinem miserunt, occubuisse; & si forte nonnulli evaserunt, id evenit, quod vel plethorici essent, vel quod solum venam pedis, & in principio, priusquam venenum radices egisset, viresque contrivisset, secuerint.* Plures alios citare possem, sed credo hos sufficere, ut constet, eundem morbum, Epidemice grassantem, diversa fuisse methodo tractatum, solamque doctrinam nocentium, & juvantium, posse hic dare tutam in praxi regulam. Saltem in eo conveniunt omnes, sanguinis missionem non profuisse, nisi in ipso morbi initio, & semper nocuisse, si tumores quidam jam erupissent.

Verum etiam hoc notari meretur, in morbis Epidemicis, & in ipsa peste, observari quandoque diversam penitus sanguinis constitutionem in variis hominibus, eodem morbo decumbentibus. Dum *Benza (g)*, aliique Medici Viennenses, peste defunctorum viscera intrepide scrutabantur, *apparebat, sanguinis consistentiam in uno subiecto plane dissolutam, in alio in gelatinam poly-piformem, in ventriculis praesertim cordis & cerebri, coagulata esse.* Omnes Medici satis conveniunt, in inflammatoria sanguinis spissitudine, & morbis inde pendentibus, largam sanguinis missionem optimum dare remedium. Contrarium autem obtinet, dum in putridum liquamen tendit sanguis nimis dissolutus. Videantur illa, quae de diversa hac sanguinis dispositione ad §. 743. dicta sunt. In Variolarum historia notatum fuit, ut plurimum cum febre inflammatoria incipere; unde toties sanguinis missio in stadio inflammatorio locum habuit. Sed & simul monitum, quandoque eundem morbum incipere cum anxietate summa, pulsu quandoque vix mutato, aliquando debili & celeri, cum subita virium dejectione, non sine ingenti vitae periculo: in tali morbi statu, sanguinis missio non conducebat, sed longe alia tentanda erant, uti tunc dictum fuit.

Videmus autem, in illis casibus, ubi *Sydenhamus (h)* sanguinis missionem utilem invenit, adfuisse inflammatoriam sanguinis spissitudinem. In juvene, athletici habitus, & sanguineo, post tres liberali manu factas sanguinis missiones, urgebat quartam *Sydenhamus*, cui pertinaciter obstabant amici, nec volebant admittere: postridie prodierunt maculae purpureae, & post aliquot horas mors secuta fuit; *nimirum materiae peccantis reliquiis, quas radicitus evacuari oportuit, cum jam omnem abscessus spem Phlebotomia toties repetita abstulisset; mora sua universam cruoris massam pervertentibus, ejusdemque compagem subtilitate eximia disrumpentibus.* Si haec conferantur cum illis, quae paulo ante de peste scripserat *(i)*, patebit, etiam in illo casu, in quo phlogistica sanguinis diathesis aderat, per morbi vim nimis dissolvi humores. Sic enim habet: *Cum praecipua hujus mali labes in spirituosiori massae sanguineae parte re-*

(f) Confil. Medic. de Peste Vienn. pag. 76.
jus saeculi XII. XIII. XIV. pag. 7.

(g) Historic. Relat. pestis anni hu-
(h) Sect. II. cap. 1. pag. 151.

(i) Ibid. pag. 146. 147.

sideat, unde crassiorum particularum agitatio nonnihil languidior, quam in aliis inflammationibus plerumque existit, tenuior illa portio, novi caloris incendio in majorem rabiem acta, impetu demum facto, omnes cruoris fibras ultra texturae modum distensas prorsus frangit & diminuit. A qua fibrarum sanguinearum dissolutione macularum pestilentialium causam petendam esse censeo &c.

Fatetur tamen egregius auctor, quod methodum mutaverit, pertaesus obstaculorum, quibus impediabatur saepe, quo minus largas & repetitas venae sectiones adhibere posset. Per sudores enim morbum tentavit (k) feliciter, modo nondum aliquis tumor protuberaret. Unicam nunc tantum venae sectionem instituebat, & moderatam quidem, pro aegrotantis viribus & temperamento, in lecto jacente aegro; & mox stragulis aegrum obruebat, remedia calida sudorifera dabat, potuque tenui, leviter aromatico, inceptam diaphoresin sustinebat per viginti quatuor ad minus horas. Sanguinis missionem praemittebat ideo tantum, ut calidum in sudore educendo regimen facilius absque noxa ferrent aegri: incommoda autem, quae a parciore sanguinis evacuatione metuebat, tollebantur sudore, post venae sectionem statim sequente.

Sic pulchre confirmantur illa, quae de doctrina juvantium, & nocentium, dicta sunt, ac patet, quantum profit in detegenda morborum Epidemicorum latenti natura. Sydenhamus (l), parum indulgens inani subtilium speculationum pompae, veniam a suis lectoribus petit, si in theoria hallucinatus fuerit: Verum, quod ad Praxim attinet, profitetur, se omnia ex vero tradidisse, nihilque usquam proposuisse, nisi quod probe exploratum haberet.

5°. Hoc maximum lumen affundit obscurorum morborum indagationi: si enim in pluribus, eodem morbo decumbentibus, quaedam symptomata, praecipue in morbi initio, occurrant semper eadem, inde genius morbi optime cognoscetur, licet, pro varia aegrotantium temperie, vita praegressa &c., diversa sub larva ludat quandoque. Passim hoc in suis operibus inculcat Sydenhamus. Sic, dum regnantibus variolis observabat plures decumbere febre quadam, quae in initio similibus stipabatur symptomatibus, ac variolae, dum adoriuntur, non dubitavit, febrim hanc variolosam vocare, & eandem curationis methodum adhibere, quam in variolis incipientibus prodesse noverat. Ita & in febribus autumnalibus, quae acutas continuas aemulantur, si videat Medicus remissionem manifestam, statis horis redeuntem, & fractum morbum dissilire quasi in intermittentem febrim, concludet, intermittentium curam hic convenire, & tales febres, licet sub continuarum larva decurrant, cortice Peruviano tolli posse, si periculosa symptomata ejus usum postulent; uti egregius Terti suis observatis luculentissime demonstravit; de qua re in *Februm intermittentium historia* dictum fuit.

Hinc iterum optandum foret, ut Medici, in eodem loco Praxin exercentes, convenirent, imprimis circa illa anni tempora, quibus Epidemicae con-

fti-

(k) Sydenhamus Sect. II. cap. 1. pag. 152. & seq. (l) Ibid. pag. 157.

stitutiones mutari solent, ut, collatis inter se invicem observationibus, communi consilio, statui possit de utili medendi methodo. Figulus quidem, juxta tritum proverbium, Figulo invidet, & rara est concordia fratrum. Sperare tamen licet, publicam utilitatem bonis omnibus cordi esse satis, ut, remotis contentionibus; huic soli omnem adhibeant operam.

6°. Maximi certe momenti haec artis regula est, quam jam dedit *Hippocrates* (m), dicens: *In morbis, quos quis minime cognoscit, medicamentum non vehementer potandum.* Quantas enim turbas excitat in corpore quandoque purgans validum per superiora, & inferiora! illae mutationes, a tali remedio factae in corpore, non pendent a morbo solo, sed a morbo una cum hoc remedio agente. Dum autem Medicus occupatur in detegenda indole morbi Epidemici, quam nondum novit, nullum de hac judicium ferre poterit, si per drastica remedia omnes corporis functiones turbet. *Omnia medicamenta sunt, quae praesentem statum dimovent: vehementiora autem omnia dimovent* (n). Paulo post subjungit: *Nisi enim, quod morbum facit, dimoveris, augetur.*

Hinc coeco impetu videntur agere, qui initio morbi Epidemici, nondum satis cogniti, valida medela corpus exagitant. Prudens *Sydenhamus* (o) dixit: *In hac itaque tam spissa rerum caligine nihil mihi prius est, quam, quando novae febres grassari incipiunt, cunctari paulisper, & ad magna praesertim remedia non nisi suspensio pede ac tardius procedere; diligenter interim illarum ingenium atque morem observare; quibus itidem praesidiorum generibus aegri juventur, vel laedantur, ut quam primum, his repudiatis, illis utamur.*

Non quidem abstinebat ab omnibus remediis, sed tantum a validioribus. Diluentia, omni putredini adversa, sitim sedantia, & his similia, dabat, una cum victu tenui, ex talibus, quae vires sustinere poterant, nec tamen corpus gravabant. In similibus pergebat, observans sollicitè morbi decursum, & vias, per quas natura materiam morbi de corpore expellere satagebat. Cavendum semper est, ne aeger suspicari possit, quod Medicus spectatorem agat tantum; crederet enim se negligi; verum omnes officinae abundant talibus remediis, quae tunc imprimis locum habent, ubi nihil agendum esse ars dictat.

Objici posset, quod primus aeger, incipiente novo statu Epidemico, morbo decumbens, dum Medicus nihil vel parum agit, ea ratione in discrimine versetur, dum vel non, vel tarde nimis, adhibetur adaequatum morbo remedium. Sed hoc inevitabile est; nam in tali casu incognita adhuc est medendi methodus, quae & difficilius & tardius detegi poterit, dum, corpore validis remediis exagitato, turbatur naturalis morbi decursus. Fateatur candidè *Sydenhamus* (p): *Novo gliscente malo, anceps rursus haereo, qua mihi insistendum via sit, ut aegris subveniam, ac proinde, nisi ingenti adhibita cautela, intentisque omnibus animi nervis, vix ac ne vix quidem possum efficere,*

(m) De locis in homine cap. 13. Charter. Tom. VII. pag. 371.
cap. 16. pag. 375.

(o) Section. I. cap. 2. pag. 52.

(n) Ibidem
(p) Ibid. pag. 44.

ne unus aut alter, qui se primi meae curae commiserint, vita periclitetur, donec, investigato jugiter tandemque perspecto morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede & intrepidus denuo procedam. Dum hac cum cautela incederet, detegebat statim, si quid vitii in methodo medendi foret. Candide fateatur (g), quod vocatus fuerit ad nobilem foeminam, sanguinei temperamenti, & in flore aetatis versantem; cum, praeter alia symptomata febrilia, adessent & vomitiones importunae, curam auspicabatur a venae sectione, & sequenti die vomitorium dabat, ad cavendam diarrhoeam, quae in fine morbi solebat succedere, nisi Emeticum datum fuisset in morbi principio: sequenti autem die, aegram alvi profluvio correptam cum videret, statim conclusit, methodum mutandam esse, &, omnibus rite ponderatis, judicavit, morbum hunc tractandum esse cura inflammatoria; quod felicissime cessit.

§. 1413. **E**x quibus omnibus accuratissima attentione observatis indicatio nascitur.

Si regulae, praecedenti paragrapho enumeratae, rite observentur, cito & certo detegetur morbi cujuscumque Epidemici indoles, eruaturque recta medendi methodus. Omnium optimum erit, uti paulo ante dixi, si plures Medici communi consilio indagaverint, vertente anno, genium Epidemicum morborum. Longaevae salutaris artis usu claris Medicis honor debetur, & reverentia; sed & illi supercilium ponant, oportet, nec juniorum Medicorum consilia spernant. Si & olitor quandoque opportuna loquatur, quanto magis hoc a Medicis, licet junioribus, expectari potest, si, artis praeceptis imbuti, omni cum diligentia se totos consecrent Praxi Clinicae: his datur opportunitas, integros morborum decursus videndi, & observandi successivas mutationes, dum alii, numerosa praxi obruti, raptim vident quaedam tantum ex illis, quae morbi tempore contingunt, reliqua ex imperitis aegrorum custodibus, non semper vera narrantibus, colligere coguntur. Omnium maxime publica utilitas promovebitur, si fervidum juniorum ingenium Veteranorum matura prudentia moderetur, nec hos unquam, dum docent, discere pudeat:

*Disce, sed ira cadat naso, rugosaque sanna,
Dum Veteres avias tibi de pulmone revello (r).*

(g) Sect. II. cap. 2. pag. 148.

(r) Aul. Persii Sat. V. vers 91. 92.

C A L C U L U S.

§. 1414. **U**bi in corpore alicubi corpus quoddam plane insolubile haeret, ei crusta calculosa brevi se applicat, plus, minusve.

Calculus vocatur concretum intra corpus humanum, durum, quamvis diverso gradu, & tactui semper resistens, plerumque satis fragile, si comparatur ossibus dentibusque, non solubile in aqua, nec in ullo alio humore, qui in corpore humano deprehenditur, differens ab omni alia specie coaguli morbofi corporis humani.

Vix ullus, ut patebit in sequentibus, locus corporis est, ubi non fuit inventus aliquando calculus: unde videtur materia, ex qua calculus concrevit, in toto corpore adesse, vel saltem per totum corpus deferri.

Cum autem variae adeo fuerint Medicorum opiniones circa calculi originem, ejusque materiam, operae pretium erit, considerare illa experimenta, quae *Celeberrimus Boerhaavius* instituit, ut calculi naturam, & originem, indagaret.

Calculus vix unquam cognoscitur, imo non potest detegi, dum formari incipit in partibus corporis interioribus. Tunc tantum, signis laesarum functionum, se manifestat, ubi, jam factus, mole sua ac figura functiones sani corporis in quibusdam locis turbat, vel impedit. Frequentes, & fideles, observationes docuerunt, calculos, ac satis magnos quidem, diu latuisse in corporibus, licet, vitae tempore, nullum unquam praesentis calculi signum observatum fuerit. Nequidem in utero materno adhuc latens infans a calculo liber est: in pelvi renis recenter nati masculi calculus inventus fuit pisum magnitudine aequans (s). Multum tamen intererat ad detegendam calculi naturam, si in ipsa sui origine sensibus detegi posset. Cum autem in urinae viis frequentius occurrant calculi, quam in reliquis corporis partibus, &, in vesica relictis diutius, notabile acquirant molis augmentum, hinc spesoriebatur, quod in urina calculi rudimenta inveniri possent: hanc ergo *Celeberrimus Boerhaavius* sequenti modo examinavit.

Selegit urinam hominis, in cujus familia, quam optime noverat, nunquam fuerat vel minima suspicio haereditariae labis calculosae; nec in ipso hoc homine ullum unquam calculi latentis signum fuerat observatum.

Uri-

(s) Loeske observ. Anat. Chirurg. Medic pag. 39.

Urinam hujus hominis, sanissimi, duodecim horis ab ultimo pastu, matutino tempore, post pacatissimum somnum, emissam, excepit vitro puro cylindrico, cujus diameter erat medii pollicis: calebat adhuc urina; coloris erat citrini; pellucida, & ubique homogenea. Lente microscopica, nec in fundo vasis purissimi, nec in ullo alio loco, vel minimum quid heterogenei detegere potuit.

Relinquebatur haec urina in aëre aperto, fatis calido (thermometrum enim *Fahrenheitianum* indicabat 72 gradum); chartula tantum tegebatur vasis cylindrici orificium, ut pulvisculi, in aëre obvolitantes, arcerentur. Post octavam horae partem eadem urina denuo conspiciebatur microscopio; tunc apparebat plena corpusculis, quae non habebant politam & aequabilem superficiem, sed tomentosi quid & flocculenti referebant: haec corpuscula fatis rapide sursum & deorsum agebantur, ita ut tot descenderent, quot ascenderent: hinc adhuc aequilibratae videbantur partes, nec quidquam aliis praeponderabat: flocculi enim, qui descenderant, readscendebant de novo, & vicissim.

Paulo post incepit aliquid subalbicans apparere in urina; simul etiam videbantur striae, pingues quasi, similes illis, quae apparent, quando spiritus vini aquae infunditur sensim; tunc enim, antequam spiritus vini aquae permixtus est intime, pingues quasi anguillulae apparent. Dum novum hoc phaenomenon accuratissime per microscopium observabatur, patuit, ex pinguibus illis striis sensim formari nubeculam, quae, pendula primo per totum cylindrum, sensim magis magisque recedebat a lateribus, & colligebatur versus axim. Solet hoc in urinis vocari *Innatans*, *Suspensum*, *Enaeorema*. Flocculi illi, qui antea movebantur per urinam, incipiebant disparrere, & colligebantur in nubeculam, quae, omni momento densior facta, incepit descendere, & tandem substitit, in vase tali cylindrico, sex pollices alto, ad distantiam dimidii pollicis a fundo vasis; pollicis distantia erat inter summam nubeculae & supremam urinae superficiem.

Verum tota haec nubecula, microscopio conspecta, miculas minimas concretas splendentes continebat, in omni ambitu, & in interiori etiam sui parte. Simulque fundo & lateribus vitri, similes miculae splendentes adhaerere ceperunt.

Miculae illae, primo candidae, post mediam horam rubescebant, dein fiebant magis ruffi coloris, & intra bihorii spatium habebant eundem colorem, ac arena lotii, quae deponitur ad fundum & latera matulae, in qua urina emissa diutius relinquitur. Minuta tamen haec calculi nascentis rudimenta sic manebant nubeculae irretita, ut non caderent ad fundum vasis, sed sub forma nubeculae fuscae apparerent.

Sensim quaedam ex his miculis adeo augebantur mole, ut ad fundum caderent: eodem tempore, & in suprema urinae superficie, quae aëri contigua erat, similes moleculae concredebant, quae, leviter concusso vase, cito cadebant ad fundum. Pariter & ad omnia vasis latera moleculae illae cre-

crescebant mole, adeo, ut post viginti quatuor horas finapi semen aequarent magnitudine.

Figuram autem habebant rhomböideam, cujus anguli oppositi sunt obtusi & aequales. Intercurrebant aliae moleculae parallelopipedae, magis rubicundae reliquis, & majoris molis.

Aliquando intercurrunt quaedam grana figurae quadratae, sed admodum pauca.

Nunquam in his experimentis observatum fuit, in nubecula urinae concrefcere moleculas tam magnas, ac sunt illae, quae lateribus & fundo cylindri, urinam continentis, accreverunt.

Apparuit etiam, quod moleculae illae rhomboideae per latera concrefcerent inter se hinc inde, ita ut fierent molis majoris, ex sex corpusculis talibus, sibi mutuo accretis.

Rhomboidea haec rudimentorum calculi figura confirmatur *Peirescii* observatis. *Gassendus* enim in descriptione vitae ejus (t.) habet sequentia: *Ut de sabulo autem illo calculoso observationem adjiciam, animadvertit ille primus, ipsum a natura ita conformari in figuram rhomboicam, ut, microscopio inspectum, appareat, veluti rhomborum lateriorum congesta moles. Ex quo difficile non est, causam explicare illius doloris, quem sabulum ejusmodi cum urina egestum creat; nempe singulorum granorum acutiores anguli canalem ita vellicant, ut sui sensum acerrimum faciant.*

Observatum fuit, in sanissimorum hominum urina illud sabulum calculosum sic nascens rubri coloris esse: in quibusdam observatur flavum, cinereum, album, nigrum quandoque, sed admodum raro. Multi credunt, se observasse, pejores calculos nasci, si sabulum illud alium colorem haberit, quam rubrum.

Hinc calculus nascitur granulatione, vel crySTALLIZATIONE, non ex principiis diversis in corpore, vel ex confusione humorum concrefcentium, sed applicatione elementorum similium.

Haec calculi rudimenta adsunt etiam in urina hominum sanissimorum; quae, si una cum urina secernuntur, antequam ab urina secesserint, & concrefcere inceperint, nullo modo sanitatem laedent. Cum autem observatum fuerit, illam separationem rudimentorum calculi citius fieri in quibusdam hominibus, tardius in aliis, patet, illos magis calculo obnoxios vivere, in quibus citius haec separatio arenularum obtinet. An quandoque illa separatio contingit jam in renibus, & in vesica, antequam urina expellatur de corpore? Certe videtur. Vidi saepius, una cum urina excretum sabulum nephriticum expulsus fuisse, statimque, calente adhuc & fumante urina, in fundo matulae subsedisse. Contigit aliquoties, inventam fuisse, in linteis sanorum infantum urina madidis, copiam sabuli nephritici, satis duri, quod

vi-

(t) De Peiresc. vita pag. 150.

videtur una cum urina excretum fuisse. Cum enim magna cura haberetur, ne hi infantes, illustri genere nati, diutius urina, vel aliis sordibus, conspurcati manerent, & urina statim per lintea penetret, vix videtur possibile fuisse, ut in urina jam emissa hoc sabulum productum fuerit, intra unam alteramve horam.

Hoc sabulum, in urina etiam sanissima concrefcens, vocari posset calculus natus; a quo nemo liber est; at qui tunc tantum metuendus videtur, si cito in urina concrefcatur. Felices illi, in quibus tardissime hoc fit. Propriam saepius examinavi urinam, laetusque vidi, rudimenta illa prima calculi separari quam tardissime, requiri quandoque horas viginti quatuor & ultra, antequam in sabulum majoris molis concrefcere potuerint. Sed &, licet decimum tertium aetatis lustrum emensus jam fuerim, ab omni lithiasi immunis vixi.

In quantam molem excrefcere possit natus ille calculus, non videtur constare. Admodum verosimile est, quod hoc sabulum, ex natura sua, non excrefcatur in molem notabilem. Reliqui per plures menses urinam in eodem vase; quod undique incrustabatur sabulo in fundo & lateribus, sed singula sabuli grana non excedebant sinapi feminis molem. Unde, quando calculus crescit extra corpus, fiunt, laterali appositione, in libero liquido concrectiones laterales extensae, non multum crescentibus ipsis granis sabuli. Nec potui obtinere, ut calculus major cresceret in urina, etiam diu asservata: pergebat enim tantum incrustatio; sed in media urina non coagmentabatur major calculus. Unde videntur calculi rudimenta, ab urina fecedentia, internae superficiei vesicae accrescere posse, sicque crustam calculosam facere; sed non facile in calculum majorem redigi, nisi alia causa accesserit. Cum autem vesica, omni urina evacuata, aliquoties de die, sic contrahatur, ut cavum ejus fiat fere nullum, hinc videtur deteri debere omne concrefcens sabulum, quod adhaerere ipsius lateribus inciperet. Interim pulchra habetur observatio, vesicam sic incrustari posse. *Drelincurtius* (u), in literis, quas dedit ad Archiatrorum comitem Regis Galliae *Valot*, agens de fene, post lithotomiam administratam mortuo, describit statum vesicae, prout in cadavere invenerat. Erat nempe in pluribus locis nodosa, ac callosa, ita ut duri tales tumores prominere, scirrhusi, quibus accreverat materia calculosa tam firmiter, ut nullo modo inde separari potuerit: verum & similis sabuli, solidi, ac friabilis, cumuli reperiebantur in vesica, nulli parti adhaerentes. Simul notat, quod crassitiem uteri gravidam haberet haec vesica, & adeo esset rigida, ut cornu, igne utcumque emollium, referret, nec pateretur extensionem, nec compressionem. Sed talis vesica non poterat se contrahere, sicque averrere sabulum, quod, ex urina separatum, ejus lateribus incipiebat haerere; hoc ergo firmiter accrescebat scirrhusis illis tuberibus, ubi omnis contractio vesicae cessabat; dum, in reliquis locis, mollioribus,

(u) Opuscul. Medic. pag. 160.

& adhuc mobilibus, haerere incipiens fabulum cadebat; unde in vesicae cavo cumuli talis materiae calculosae nascebantur.

Sic in vetulae mulieris, phtisi defunctae, cadavere *Mortonus* (w) non tantum in renibus & vesica fellea numerosos invenit calculos, verum *Emulgentes etiam venae*, quae sanguinem a renibus referebant, prae insigni calculosa sanguinis diathesi, qua misera haec vetula afficiebatur, quasi lapidei canales, intus plane calculosa crusta (dictu mirandum) obducebantur.

Vidi aliquoties, non tantum in ipsa substantia placentae uterinae fabulum calculosum, verum etiam ejus convexam superficiem, quae uterum tangit, fabulo calculoso adhaerente asperam. Mirabilius est, quod apud *Paraeum* (x) legitur, ubi de difficilis & laboriosi partus causis agit. Sic enim habet: *Animadverti ego aliquando mulierum duarum, quas mortuo in utero foetu expediveram, secundinas plenas & distentas arena, ei simili, quae in fluminum ripis reperitur, adeo ut sua utriusque arena libram penderet.* Notandum autem est, intra paucorum mensium spatium magnam adeo copiam fabuli concrevisse, & tamen omnes illas fabuli moleculas mansisse separatas a se mutuo, non vero in majorem calculum unitas fuisse.

Hinc, licet calculi rudimenta praesto sint, non tantum in urina, sed & in aliis corporis humoribus, non videtur tamen, ex his solis, absque alia causa accedente, major facile calculus nasci: expansae superficiei accrescunt quidem facile granula calculosa, sed manent separata, nec cum se invicem ita uniuntur, ut in majorem molem accrescant.

Videndum ergo, quid docuerint observata fidelia circa calculi incrementum.

Si calamus laevigatissimus immergatur urinae sanae, recens emissae, ille crustam fabuli tenerrimi acquirit, quae adhaeret, & dum nova denuo urina affunditur, augetur. Sic poterit calculus generari extra corpus; quando nempe aliud corpus solidum immittitur urinae; ad quod, quasi ad basim, colliguntur calculi elementa, & adhaerent. Unde causa materialis calculi in sanissimis etiam humoribus haeret; sed causam occasionalem praebet quodcumque corpus insolubile, in quodam corporis loco haerens, ad se trahens elementa calculi, etiam in homine, in quo nulla dispositio ad calculum unquam observata fuit. Nascitur enim calculus per appositionem externam; nec crescit, ut corpora organica, per vasorum extensionem, sed per depositionem materiae calculosae ad primam basim, & quidem, quod mirum est, ex liquido humano sano, quod invenitur in illo loco, ubi calculus crescit.

Pulchro experimento hoc demonstravit *Celeberrimus Nuckius* (y). Inciso canis vivi hypogastrio, vesicam protraxit ex vulnere, cujus fundum acutiori instrumento discidit; per vulnus factum immisit in cavum vesicae glo-
bu-

(w) Oper. Medic. Phtisic. Lib. III. cap. 14. hist. 5. in fine. (x) De generat. homin. Cap. XXIX. apud Spachium pag. 421. (y) Adenograph. curios. pag. 78. & seq.

bulum ligneum; mox, contrahentibus se fibris, vesicam per vulnus abdominis reduxit, & debitam curam habuit. Animal hoc primo biduo tristius videbatur; sed paulo post appetitus & alacritas redierunt; haec sola superesse observabatur molestia, quod frequentius ad excernendam urinam stimularetur. Post aliquot septimanas in Amphitheatro domestico coram auditoribus suis canem dissecuit, & *particulam ligneam, ex vesica extractam, vestitu calculoso indutam repraesentavit. Dissimili haud modo, quo saccharum cantum album bacillis suis adhaerere videmus.* Unde conclusit, eodem modo calculum, in renibus primo genitum, dein in vesicam delapsum, nucleum constituere, cui dein substantia calculosa accrescit; sicque calculus tractu temporis monstrosam non raro magnitudinem acquirit.

Simul monet, quaevis alia heterogenea, in cavum vesicae delapsa, posse fundamentum calculo nascituro constituere. Sic ex *Tulpio* refert (z), taurum ferocem sylvestrem cornu sic feriisse hominem, ut vulnus in cavum vesicae penetraret: Chirurghi incuria, amplior turunda, vulnere applicata, in cavum vesicae delapsa fuit; & ibi, consolidato sensim vulnere, relicta. Secuta sunt postea omnia symptomata, quae calculum vesicae comitari solent; & sectione facta, Lithotomus eduxit calculum, magnitudine pugnum humanum aequantem, qui continebat turundam olim in vesica relicta: evasit autem feliciter a tanto malo. Mirabatur *Celeberrimus Lucas Schachtius*, olim apud Batavos Medicinae professor, (cujus nepos & nominis & muneris dignitatem in Academia Ultrajectina magna cum laude sustinet), a *Celebri* tunc temporis Lithotomo *Smaltzio* protrahi ex vesica secta *duas fistulae tabacinae partes, calculosa crusta notabiliter obductas* (a). Miser ille ante aliquot annos Lithotomiam subiverat; dumque molestum vulnere nondum consolidati pruritus frictione fistulae tabacinae, quae forte ad manus erat, lenire conabatur, haec fragmenta, in vesicam delapsa, calculosa materie incrustata, debuerunt nova sectione educi.

Plura observata habentur in Historia Medica, quae manifeste docent, varia corpora peregrina posse dare basin calculo nascenti. Legitur in *Actis Eruditorum* (b), acum crinalem eburneam, quatuor pollices longam, ex vesica virginis eductam fuisse: acus haec perforaverat vesicam sic, ut pars ejus vesicae cavo contineretur, pars extra vesicam prominere: postquam novem hebdomadis in corpore morata fuisset, per sectionem supra os pubis factam extracta fuit. Ubi imprimis hoc notandum est, quod pars obtusior acus, quae in vesica haeserat, undique calculosa materia incrustata esset, acutior, quae extra vesicam haeserat, glabra manserit. Fingebat quidem aegra, hanc acum, dum fauces irritando vomitum sibi conciliare conabatur, fortuito per oesophagum in ventriculum delapsam esse. Verum, si tota historia attente consideretur, facile patebit, quid de hac narratiuncula cre-

(z) Adenograph. curios. pag. 80.
pag. 231.

(a) Ibid. pag. 82.

(b) Anni 1700.

credendum sit : sequenti enim die narrabat , se sensisse dolorem pungentem sub umbilico versus dextrum latus , qui dolor vesperi jam appropinquabat dextro inguini. Chirurgus vero accersitus quarto die *acum*, non quidem circa anum , sed immisso in uteri vaginam digito observabat , & , quoniam misera de urinae difficultate conquerebatur , applicato cathetere , *acum in vesica tangere sibi videbatur* &c. : Quatuordecim dies post immissus catheter manifesto acus in vesica praesentiam prodebat. Plures similes historiæ occurrunt , ubi Medici misere se torquent , ut explicent , quomodo res deglutitæ in vesicam venire potuerint integrae. Si minus creduli fuissent , invenissent faciliorem viam. *Molinettus* publice ostendit *Calculum ad ovi magnitudinem , circa acum osseam in vesica collectum , quem puellae Venetae extraxerat . Acus per annum in vesica latuerat , quae lascivienti ; dum se ea fricaret , e manibus praeter opinionem in vesicae cavitatem elapsa erat* (c). Post trimestres spatium eduxit *Benevoli* ex vesica puellae theculam ligneam , qua acus recondere solent mulierculae , quae jam fere toto ambitu erat obducta materie calculosa ; simul & eduxit plures calculos , quosdam nuculas mole aequantes , alios minores ; eluit , per injectiones factas in vesicam , plurimas arenulas ; sicque illam feliciter curavit ; ita ut postea de nullo incommodo unquam quæsta fuerit (d).

Cum autem miraretur , quomodo tantæ molis corpus per sphincterem vesicae potuisset ingredi , plures quaestiones aegrae proposuit : sed , cum miseram hanc videret pudore & moerore affici quam maxime , consultum duxit , ab ulteriori inquisitione abstinere.

Similis casus legitur (e) , ubi acicula longa ferrea , in vesicam delapsa , delit basim calculo , undique accreto , spatio viginti mensium : misera haec puella texerat morbum , donec , doloribus fere enecta , totam rem fateretur. Licet autem , sectione supra os pubis instituta , eductus fuerit calculus , neque operationem sequerentur ulla mala symptomata , post triduum tamen , viribus exhausta , defecit. Duorum annorum puella , absque ulla causa cognita , dolores colicos , & dysuriam , incepit pati , quae apta medela leniebantur : tertio aetatis anno acres dolores aderant circa os pubis , vomitus frequentes , & quandoque urinae suppressio. Levamen insigne sentiebat a semicupio. Crescebant omnia mala usque ad quartum aetatis annum , tunc ceperunt pudenda dolere , valide timere , inflammari : fluctuatio dein percipiebatur in dextro pudendi labio , & aliquid purulenti in rima pudendi inveniebatur ; applicabantur cataplasmata emollientia ; & post biduum duram albam substantiam in vaginae extremo vidit mater , eodemque die , dum vesperi applicabatur fomentum , excidit calculus , unciam mediam pondere superans , accretus acui , ita tamen , ut utrumque acus extremum extra calculosam substantiam prominere , ab omni in-

cru-

(c) Thom. Barthol. Epistol. Medicin. Centur. 2. Epist. 87. pag. 688. (d) Dissertaz. ed osservaz. Anton. Benevoli osserv. XXII. pag. 205. (e) Académ. des scienc. l'an 1750. in 4. hist. pag. 5.

crustatione liberum (*). In hoc casu suppuratio viam paraverat. Quo- modo autem acus in vesicam hujus puellae venisset, detegi non potuit.

Joannes Casparus Bauhinus ostendebat amicis suis calculum, quem ex ho- mine robusto quadragenario extrahere incassum conatus erat exercitatissimus Lithotomus: globus plumbeus dederat huic calculo basim, & immobilis omnino haerebat intra substantiam calculosam. In inguine cadaveris cicatri- cula aderat, & vir ille in juventute castra secutus fuerat, solebatque narra- re amicis suis, quod in bello vulneratus esset globo sclopetario, qui nun- quam post apparuit. In parte autem membranosa vesicae nullum apparuit vulneris, aut cicatricis, vestigium (f). Si plena vesica fuerit, dum vul- nus infligebatur, urina evacuata sic contrahi & corrugari potuit, ut post viginti annos cicatrix disparuerit, praesertim, cum in inguine tantum appa- reret cicatricula. Saltem hoc certum est, globulum illum plumbeum dedisse basim calculo vesicae. A fide dignissimis viris audivi, quod aliquoties simi- les casus viderint.

Dum peritus Lithotomus calculosum secat, extrahit ex vesica lapidem, qui racemum forma referret, & pro basi haberet spicam tritici, calculosa ma- teria incrustatam. Rogatus aeger fatebatur, memorem se esse, quod olim ruri degens, dum magnis doloribus conflictaretur, tentaverit explorare ure- thram spica tritici, quae postea, cum illam retroducere non posset, dispa- ruit (*). Plures tales casus in Historia Medica leguntur; & non ita diu partem talis spicae Calculo incrustatae mihi misit *Nobilissimus Eques de Bra- dy*, apud *Celsum Principem Carolum Lotharingiae Ducem &c. Archia- tri* munere fungens, quam peritissimus & dextrerrimus Chirurgus *Himmel- bauer* ex urethra protraxerat militis in Nosocomio decumbentis. Negavit quidem pertinacissime aeger, quod hanc spicam in vesicam detrusisset. Ve- rum nulla alia via est, per quam in vesicam spica talis venire posset; neque semper fidendum esse aegris, docet casus omnino similis (g); sectione ex vesica viri educta fuit spica hordei, calculo undique incrustata, & quidem adeo, ut *fragmenta calculi delapsi pependerit uncias quatuor & semis*. Litho- tomus ab aegro frustra explorare conatus fuit modum, quo spica in vesicam pervenisset; nam omnia se ignorare simulabat: unde suspicabatur, aegrum habuisse alvum & vesicam excisa, sicque spicam deglutitam in vesicam venisse. *Celeberrimus Platnerus* rogatus respondit, sibi extra dubium videri, aegrum hunc, sive ut molestiam leniret, sive ludibundum & petulantem, spicam per naturale urinae iter demisisse, ac postmodum, cum illa, obnitentibus rigidis glumis, sine magno dolore protrahi non potuerit, totam spicam in vesicam propulisse. *Et totam rem ita actam esse, homo, ad accuratiorem dis- quisitionem vocatus, tandem aperte & ingenue fassus est.*

Plu-

(*) *Medic. Essais and observat. vol. IV. n°. XVI. pag. 297.* (f) *Thom. Bart- hol. Epist. Medicin. cent. 3. Epist. 35. pag. 128.* (*) *Academ. des scienc. in 4°. l'an 1753. hist. pag. 128.* (g) *In dissertat. J. Christ. Tilling sub prac- sidio J. Zacchar. Platneri Lipsiae habita XIII. Decembr. 1737.*

Plures casus similes collegit *Celeberrimus Morand. (b)*.

Ex omnibus dictis patet, rudimenta calculi, quae etiam in sanissimorum hominum urina latent, cito se applicare cuicumque corpori indissolubili, quod in urinae viis haeret, sive illud fuerit animale, vegetabile, aut fossile. Omnium enim exempla casus modo enumerati dederunt; nequidem excipiuntur corpora terrea, valido & diuturno igne excocta; quales sunt fistulae, quibus tabaci fumus hauriri solet. Omnia haec igitur basin, & nucleum, crescenti calculo dare possunt.

Nullum autem videtur dari corpus, cui facilius uniuntur calculi rudimenta, quam ipse calculus. Unde, si minor calculus, in renibus formatus, per ureteres in vesicam descenderit, nisi cito expellatur, satis brevi mole augebitur, appositis quotidie novis calculi elementis. Unde frequentissime minor talis calculus invenitur in meditullio majoris. Plurimos diffrangi calculos, de vesica exsectos, multos in thesauris celeberrimorum lithotomorum vidi diffractos, qui talem nucleum habebant, ut concludere liceat, calculum renalem frequentissime dare basin & fundamentum calculo vesicae. Crebris & felicissimis sectionibus calculi, secundum methodum *Ravianam*, celebris *Denys (i)* testatur, quod omnes, quos sectione a calculo liberavit, habuerint antea signa calculi renalis; idque pluribus exemplis confirmat.

Ex quibus patet, non tantum metum esse a fabulo illo, nephritico dicto, quod in urina sana concrevit, dummodo non accreverit basi cuidam indissolubili: incrustare posset vesicam, si illa non satis contractilis foret, ob quamcumque demum causam, urina diutius in vesica retenta; sed vix concretio in calculum alicujus molis fiet. Homo nephritidis calculosae paroxysmis saepius excruciebatur a pluribus annis, & multoties inde feliciter evaserat: raro tamen urinam sine difficultate emittebat, saepiusque una cum lotio exhibat fabulum rubrum; tandem atrocissimi lumborum dolores, cum febre acutissima, accedunt, & convulsus moritur. Praeter alia in cadavere observata, in dextro uretere prope vesicam tangebatur obstaculum durum, quod, sectione enucleatum, exhibebat calculum irregularis figurae. Cavum vesicae pauculum urinae continebat, & latera vesicae arenulis hinc inde incrustata deprehendebantur (*k*). In hoc homine diathesis calculosa aderat; calculus erat in uretere dextro, sed sic reclusus membranis, ut lotium, vesica contentum, non posset alluere calculum; urina vel in ipsa vesica deponere fabulum, quod toties eminxerat: nec tamen inde natus fuit in vesica calculus; sed latera ejus incrustabantur.

Videtur inde melius intelligi posse *Hippocratis Aphorismus (l)*, qui sic se habet: *Quibus in urina subsident arenosa, illis vesica calculo laborat.* Notum est,

(*b*) *Academ. Royal. de chirurg. tom. 3. pag. 605. & seq.* (*i*) *Heelkundige aanmerkingen over den steen der nieren, blaase &c. Sesde Hoofdstuk pag. 90.*
 (*k*) *Hafenohrl Histor. Febr. Petechial. pag. 64.* (*l*) *Sect. IV. 79. Character. Tom. IX. pag. 189.*

est, inter Eruditissimum medicum *Beverovicium* (m), & *Claudium Salmasium* (n), de sensu hujus Aphorismi disputatum fuisse. *Beverovicus*, artis salutaris exercitio celebris, saepe viderat, arenosa emingi ab illis, qui a calculo vesicae penitus immunes erant; unde falsi deberet argui *Hippocrates*, si arenarum in urina subsidentiam pro calculi vesicae signo poneret. Praeterea alio in loco (o) penitus oppositam habet sententiam: Ibi enim inter signa calculi renalis numerat; *Ubi cum urina arena egreditur, & ubi per urethram arena exit, vehementem in urethra dolorem exhibens.* Paulo post addit sequentia: *At multi Medici morbum ignorantes, quum arenam vident, vesicam calculo laborare existimant. Haec autem minime, sed ren, calculo laborat.* Ideo *Beverovicus* voluit, vocabulum ὑψίσται non significare subsidentiam arenarum in urina, sed retentionem horum, quae antea cum urina solebant excerni. Probat autem pluribus, ὄυρον sumi, non tantum pro urina jam emicta, verum etiam pro urina, dum adhuc in vesicae cavo haeret: hinc ejus opinio haec erat, tunc calculum vesicae metuendum esse, si urinae, antea sabulum secum vehentes, postea absque hoc sabulo prodirent; non quod sabulum non generarent aequae ac ante; sed quod illud retineretur in vesica, & in calculum coagmentaretur. Contra hanc *Beverovicii* sententiam toto vastae suae eruditionis pondere insurrexit *Salmasius*, contrariumque probare conatus est. Cum autem summus ille vir non esset Medicus, mirum non est, si non semper antiquorum Medicorum genuinum sensum attigerit; uti & in aliis ejus operibus subinde occurrit, dum per transennam, uti dici solet, de rebus Medicis differit. Unde *Beverovicus*, licet immensae & multifariae eruditionis palmam ipsi facile cederet, tamen sententiam suam gnaviter tuebatur.

Recentiora circa calculum facta observata & experimenta, de quibus modo dictum fuit, videntur favere *Beverovicii* sententiae. Haerent enim calculi rudimenta in urina naturaliter, quae si tam facile & cito secedant ab urina, ut etiam in vesica sabulum colligatur, tales homines merito diathesin calculosam habere creduntur: si autem illud sabulum cum urina emingatur, liberi manebunt a calculo. At si, vel lapillus ex renibus delapsus, vel quodcumque aliud corpus insolubile, in vesica haeserit, rudimenta calculi ex urina trahentur ad hanc basim, illi accrescent, & calculum formabunt in vesica, neque amplius in urina apparebit sabulum. Sensus ergo hujus Aphorismi foret, quod, si urina, sabulum gerens, ante emicta fuerit, post vero absque sabulo prodeat, tunc calculi vesicae metus adfit.

Creſcunt ergo calculi ex elementis, quae, sub specie fluidi, primo haeserunt in humoribus humanis, dum a se mutuo separata erant; postea vero unita majores massulas formant; & sabulum, nephriticum dictum, constituunt; quod, basim insolubilem nactum ubi fuerit, illi haeret, accrescit,

(m) Beverwyck Steenstuck: 181.

(n) Interpret. Aphor. Hippocrat. de calculo pag. 649.

(o) De Internis Affect. cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 649.

scit, & calculum format, qui, cum quotidie alluatur humoribus, eadem calculi elementa continentibus, novorum applicatione, augetur continuo: nec videtur huic incremento limes ullus poni, quamdiu conceptaculum, in quo calculus haeret, distendi ulterius potest. Juvenis viginti quinque annorum, calculo vesicae laborans, sectionem subiit; sed nunquam calculum educere potuit Lithotomus; licet forcipe prehenderet, & fragmenta quaedam extraheret.

In cadavere inventus fuit calculus, adeo replens vesicam, ut paucis tantum urinae guttis locus superesset. Vesica, digitum transversum crassa, in sua substantia continebat materiam purulentam (p). In figura autem, quae apponitur, aliqua delineatur distantia inter calculum & vesicae latera. Verum *Cornelius a Someren*, celebris elapso saeculo apud Dordracenos Medicus, ex cadavere nobilis virginis eduxit calculum, qui totam vesicam non tantum implebat, sed & extremo suo, rostri instar incurvo, cervicem vesicae obturabat (q). Vidi ipse talem ingentem calculum, frustra sectione tentatum, in juvene, qui adhuc aliquot mensibus supervixit: calculus ille totam vesicam opplebat penitus, &, elongata quasi appendice, cervicem vesicae ingrediebatur.

Certe plures casus in historia Medica habentur calculorum vesicae, qui in molem immensam excreverant. Celeberrimus Medicus (r) eduxit ex cadavere senis calculum vesicae, ovalis figurae, laevem, densum, pondere aequantem uncias triginta novem. Cum autem calculi humani fere semper satis leves esse soleant, facile intelligitur, quantum volumen debuerit habere talis calculus, qui adhuc Florentiae servatur. In ultimo morbo tantum levis calculi suspicio aderat; caeterum prospere senilem aetatem peregerat, & absque incommodo venationibus adesse potuerat. In alio viro, in quo jam ante viginti annos latentis calculi signa adfuerant, post dolentissimam inflammationem & gangraenam colli vesicae partiumque adjacentium mortuo, inventus fuit in vesica calculus, figurae ovalis, densus, & durus, pendens viginti octo uncias: praeter hunc & alter aderat, sex uncias pondere aequans, minus densus priori, ovalis pariter & oblongae figurae, qui, non potens ingredi vesicam, priori calculo jam oppletam, incarceratus mansit, partimque in fine ureteris dextri, partim inter membranas vesicae, ubi ureter transire solet, extendebatur. Membrana autem vesicae, digitum crassa, callosa, steatomatibus plena, inventa (s). Calculus librarum quatuor, totidemque unciarum, in equo inventus est (t), qui octo vel decem ante mortem diebus nullam omnino urinam reddidit, sed & toto hoc tempore oblatam aquam pertinaciter repudiavit, ac omni, quo potuit, modo

(p) Ruyfch. Observat. Anat. Chirurg. Centur. observat. 89. pag. 82. (q) Beverwyck Steensuck pag. 324. (r) Giov. Targioni Tozzetti osservaz. Medich. pag. 121. (s) Ibid. pag. 122. (t) Acta Erudit. 1682. pag. 344.

do vehementiam doloris indicavit. Verum quidem est, illum, qui calculum post mortem de corpore exemerat, asseruisse, quod inventus fuerit inter vesicam & intestinum rectum; sed homo ille videtur partium corporis, earumque situs, fatis ignarus fuisse, & forte detritam a tanto calculo vesicam lacerasse, nisi ipsa a calculo pro parte jam destructa fuerit.

Alia observatio (u) docuit, ingentes calculos in vesica equina crescere posse: obtulit Academiae *Celeberrimus Lemery* calculum ex vesica equae e ductum, qui, mole referens melonem mediocrem, viginti tres uncias & septem drachmas ponderabat.

Cum autem calculus, natus in quocumque loco corporis, alluatur perpetuo humoribus, qui calculi rudimenta continent, sponte patet, illum perpetuo augeri posse, dum semel adest nucleus calculosus, cui applicentur nova elementa calculi. Hinc etiam intelligitur, quare plures saepe reperiuntur calculi in eodem corporis loco. Si nempe plures occurrant tales nuclei. Vidi hominem, qui omni mense emingebat viginti & ultra calculos renales, quos sentiebat manifeste a renibus descendere, & praedicebat, se calculos emicturum. Mira cum facilitate prodibant, licet plures viderim, qui phaseolum minorem mole aequarent. Certe tales calculi, si relictii fuissent in vesica, nucleos dare potuissent majoribus calculis formandis. Plura exempla recensentur in historia Medica numerosorum calculorum in corpore humano latitantium, quibus recensendis non immorabor. Constans autem lithotomorum observatio est, calculos divisos in meditullio nucleum ostendere, cui reliqua calculi substantia lamellatim circumaccrevit.

Successiva ergo est calculi generatio, non momentanea; uti *Helmontius* voluit, qui credebat, uno momento calculum, ac magnum quidem, formari posse, a spiritu quodam petrifico pervadente omnia, quique eundem effectum produceret, ac de *Medusae* capite Poëtae fabulati sunt.

Viderat *Helmontius* (w), spiritum urinae alcalinum volatilem, si misceatur alcoholi vini purissimi, statim cum illo in coagulum abire; quod *offam Helmontianam* vocare solent; licet ipse auctor hujus experimenti non fuerit; sed jam olim *Raymundus Lullius* (x). Nec tantum ex spiritu urinae, verum etiam ex meracissimo spiritu salis ammoniaci, & alcohole, simul mistis, tale coagulum nascitur, *album, opacum, consistens, & quidem adeo, ut de inversae lagenae osculo ne guttula quidem defluat, acsi in lapidem concrevisset* (y). Verum, in urina sana, nec sal volatilis alcalinus, nec alcohol, adest unquam. Sed *Helmontius* (z), potentialiter saltem haec adesse, vult: *Spiritus quippe, apprehendens terram volatilem, procreatam semine, ac fermento fracido & putrescente, suscitatur occultum adhuc in potentia vini spiritum, urinae incolam, quibus, tanquam duobus sexibus, concurrentibus, terreus quidam praefatus spiritus*

(u) Acad. des scienc. l'an 1700. Hist. pag. 52. (w) De Lithiasi cap. IV. pag. 677. §. 1. (x) H. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 372. (y) Ibid. pag. 370. (z) Loco modo citato.

tus imbibit praedictum unicum coagulatore; cujus reciprocationis ergo, oritur in agendo amborum connexio penitissima: quia congregiuntur spiritu tenuis, per illorum minima. Adeoque coagulator coagulat unico instanti spiritum vini, potentialiter excitum, in putrescente fermento, cui cum fracida massa suam praebeat materiam, simul condensantur in verum *Duelech*, monstrum sane novum hoc aliquid, coagulatum in media aqua, nec iterum ideo in aqua resolubile; *Ens* nempe petrosum, animale, nulli alteri simile. Sed illud concretum, ex sale volatili alcalino & alcoholé, non calculus, at sapo, est, qui calore liquefcit, aqua diluitur, sponte volatilis totus evanescit (a). Certe in omnibus experimentis, chemicis imprimis, magna cautela opus, ne praeceptus fiat conclusio, dum videntur praconceptae hypothefi favere. Recenset autem *Helmontius* (b) casum, quem momentanae calculi generationi per subitam coagulationem favere insigniter credit: *Praedicator haereticus, prope Barclayam in Anglia, anno 1629, sanus atque sospes, contendens a prandio librum e sublimi ad se trahere, in imo ventre magno percussus pondere atque dolore, certis inde a quatrinduo signis scivit, se calculo gravatum. Inde post octiduum, Londini, sub novacula Lithotomi exstinctus. Pendebat autem libram Anglicanam, & binas insuper drachmas. Nec memini, me parem unquam vidisse calculum. Non credebatur, hunc casum ullo modo explicari posse, nisi subita coagulatione nasceretur calculus: cum autem in chemicis viderat, ex duobus lympidissimis fluidis, ipso miscelae momento, nasci albam opacam massam, statim conclusit, sed temere, eodem modo calculum nasci.*

Verum ex modo dictis patuit, calculum, longe majorem, triginta novem unciarum nempe, potuisse latere in vesica, sine ulla fere molestia. Senex enim erat, ac sanus, qui tantum calculum gerebat; absque incommodo venationibus interesse poterat, quibus delectabatur; & in ultimo morbo tantum quaedam signa apparuerunt, quae calculi suspicionem facerent: unde procul dubio in Anglo hoc praexistit calculus, inscio aegro, qui, dum librum e sublimi trahere nitebatur, situm mutando insolitas creavit molestias.

Sententiam suam etiam probare tentat *Helmontius* (c) inde, quod unus quandoque ren calculo labore, dum alter sanus suo munere rite fungitur. Inde enim deducit, quod *urina, non sui vitio, aut mucagine, ergo in sua basi petrescat (quod jam ante sat esto conculcatum); quod denique non ex diaeta, ciborum potuumque imaginato tartaro, sed quod renes, proprio defectu, vitiosum suscitent fermentum, ac tandem insolens hoc monstrum pariant. Verum demonstrabitur, calculum non crescere in renibus ob vitiosum quoddam fermentum, sed quia nucleus, qui basim crescenti calculo dat, ibi reperitur.*

Coagulatore autem illum spiritum, qui calculum producit, soli urinae hu-

(a) H. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 372.

(b) De Lithiasi Cap. 3. pag. 676.

§. 40.

(c) Ibid. Cap. 5. pag. 685. §. 12.

humanae proprium statuit. *Urinam tamen equinam, nomine armentorum, examinavit curiosus, an forte alter similis coagulator spiritus esset, qui propter connata impedimenta non ubique sortiretur coagulandi imperium. At, ut ut laboravit, non reperit coagulatorem illum spiritum in urina equina (d).* Interim constat ex ante recensitis observationibus, ingentis molis calculos in vesicis equinis inventos fuisse; unde facile patet, quid de illo spiritu coagulante credendum sit.

Viderat quidem *Helmontius (e)*, & satis bene descripserat, quomodo in urina sana, fulva, pellucida, nasceretur sponte fabulum, ex elementis calculi, per totam urinam dispersis antea, nunc sensim sibi invicem adunatis, & per totam urinam collectis ubique. Fatebatur *(f)*, quod *par utrobique ratio, essentia, causa, & proprietates, calculi in nobis orti, cum eo, qui, ejusdem identitatis, & subjecti materialis, in urina foris circum matulam coagulatur.* Viderat ergo, elementa calculi sensim adunari in fabulum, non vero uno momento concreescere per vim spiritus coagulantis. Diserte monebat *(g)*, *Quemvis hominem potentialem in urina calculum habere &c.; at solum eum esse miserum, cujus nempe in urina latens petrificandi potestas in actum, intra pellem suam, explicatur.* Verissima hactenus dixerat; sed, paulo post, *Gorgonis sigillarem, notam* inesse voluit, spiritum nempe coagulatorem. Unde etiam invehitur in Scholas *(h)*, quod palliativam tantum curam calculo, non vero eradicativam, adhibeant. *Si quidem non insudatum hactenus, nisi excludendo calculo jam facto: fiendo autem, nullatenus obviam itum est: ut neque impressionis, sive proclivitatibus in calculum, extirpationi quicquam est consultum:* Verum quidem est, quandoque contigisse, ut quidam bis, ter, imo & saepius, lithotomiam subire debuerint. Sed pariter verum est, multos tota vita a calculo immunes fuisse, licet in prima aetate ipsis calculus sectus fuerit, & postea ad maturam senectutem pervenerint. Quibus autem haec calamitas contigit, ut frequenter in renibus coagmententur calculi, hi, in vesicam devoluti, nisi cito inde exiverint, basim denuo dare poterunt calculo vesicae. Solent Chemicis jactare hic arcana sua; sed nullo fido experimento constat, quod illam diathesin calculosam sanare potuerint. Vidi homines, qui fere singulis septimanis emingebant calculos: de talibus dixit *Aretaeus (i)* merito: *Calculorum igitur procreationem ex foecunda sterilem reddere, nemo potest. Facilius enim est, uterum a pariendo prohibere, quam calculosos renes facere (ἀλιθῆς) ut sine calculis sint. Ad exitum quoquo modo procurandum auxilia quaerenda sunt.* Nemo enim est sine elementis calculi, cum etiam in sanissimorum hominum urina adsint; hinc illam potentiam generandi calculos ars delere non potest: multi tamen sine calculo vivunt, dum calculi elementa, nondum unita, sed dispersa adhuc, expelluntur de

cor-

(d) De Lithiasi cap. 3. pag. 676. §. 42. (e) In capitulo *Paradoxum numero-criticum* pag. 557. §. 16. (f) Ibid. §. 18. & de Lithiasi cap. 2. pag. 666. §. 10. (g) Ibid. pag. 560. (h) Ibidem pag. 557. §. 9. (i) De curat. morbor. diuturn. Lib. II. cap. 3. pag. 130.

corpore. Illi vero, in quorum urina illa adunatio elementorum contingit in ipso corpore, Lithiasi laborare dicuntur, dum semper periculum adest calculi nascituri in his, si urina in renibus, vel vesica, occurrat corpori cuicumque indissolubili, cui tanquam basi elementa calculi accrescere possint. Tota felicitas talium hominum consistit in eo, ut illa, quae concreverant, cito exeant de corpore, sub sabuli, vel minorum calculorum, forma: Corporis motus, tenuis potus, frequens mictio, praecipue ad hunc scopum faciunt. Inde etiam intelligitur, cur toties calculosa mala sequantur, dum, ob fracturas, Podagrae cruciatus, Paralyfes, immoto corpore jacere coguntur homines diu, qui antea, dum actuosam vitam ducebant, penitus ab his malis immunes fuerant: Unde *Sydenhamus*, uti in capitulo de Podagra dictum fuit, coenae loco cerevisiam tenuem bibebat, ut urinae vehiculum praerberet, hac spe, ut sic ablueretur, si quid in urinae viis inciperet colligi.

Quamvis autem in tota bilis officina, locisque, in quibus urina fecernitur, colligitur, retinetur, & viis, per quas transit, dum excernitur, frequentissime occurrant calculosae concrectiones, tamen magna spes superest, ut concreta talia sponte exire de corpore possint, vel per artem via parari, si tantae molis jam fuerint, ut per vias naturales expelli nequeant. Verum & in aliis locis corporis inventi fuerunt calculi, quibus nullus datur exitus sponte, nec per artem parari potest; unde saepe mirabiles morbi oriuntur, quorum Diagnofis vix possibilis, vel saltem difficillima, est, & quorum curatio sperari non potest. Notandum enim est, quod in textu hujus paragraphi, non determinetur aliquis in corpore locus, tanquam calculi domicilium, aut sedes; sed universaliter dicatur; ubi in corpore alicubi corpus quoddam plane insolubile haeret, ei crusta calculosa brevi se applicat, plus minusve. Credibile est, ob rationes postea dicendas, in bile, & urina, majorem copiam elementorum calculosorum haerere, & per collectionem horum liquidorum, moramque diuturniorem in cavis, ubi haerent, facilius adunari; interim numerosae & fideles observationes docent, in aliis etiam corporis humoribus adesse calculi elementa.

Antea, in *Capitulo de Hydrope*, constitit, omnia cava corporis, majora, minora, exhalare tenue quoddam liquidum, quod, nisi a venis absorbentibus recipiatur denuo, stagnat, accumulatur, & hydropem facit, in illo loco, in quo colligitur. Si vivi animalis abdomen, thoraxve, aperitur subito, fumus quasi exhalat, qui manifeste urinosum odorem spirat. Sanguis, de fani hominis, vel alterius animalis, vena vel arteria missus, vase puro exceptus, similis odoris halitum emittit. Unde non sine ratione creditur, exhalans illud, suburinoso odore nares feriens, aequae in se continere calculi elementa, quam urinam. Confirmatur haec suspicio, quia in illis locis, quae hoc exhalante liquido alluuntur perpetuo & madescunt, calculi inveniuntur toties.

Ventriculi cerebri tali halitu replentur in sanitate: invenitque *Wepfe-*

rus (*k*), in cadavere mulieris fere septuagenariae, in medio plexu choroideo calculum, gypseum, candidum, asperum, & inaequalem, seminis lupini magnitudine; alios, in utraque plexus parte, seminis milii, & majore, magnitudine, hinc inde dispersos, vidit. In sene, septuagenario majore, praeter calculos in renibus, & unicum in vesica fellea, qui nucem moschatam mole aequabat, fabulumque crassius & calculos minores in vesica urinaria, inventus fuit calculus in glandula, pineali dicta, membranae involutus (*l*). Glandula Pinealis & alibi lapidibus viridibus referta legitur (*m*). Ac quamvis *Cartesio* placuerit, animae domicilium in hac corporis particula figere, tamen frequenter calculosae concretiones ibi inventae sunt. In capite infanticidae mulieris, recens abscisso, & adhuc calente, invenit *Wepferus* (*n*) calculum, album, angulosum, lente majorem, in glandula pineali latentem, simulque aliquot arenulas pellucidas angulosas. *Regnerus de Graef* (*o*) testatur, se plus quam vigesies in hominibus, lento morbo, vel violenta morte, extinctis, vidisse in glandula pineali calculos. *Celeberrimus Gunzius* (*p*), cujus praematuram mortem merito respublica literaria dolet, in quinque mente alienatis lapillos in glandula pineali invenit, ac descripsit, ubi simul plures aliorum auctorum observationes collectae habentur. Plura alia similia his addere facile potuissem, nam sylvam horum in Historia Medica habetur; sufficient haec, ut probetur, encephalon ipsum a calculorum generatione immune non esse.

Sed nec pectoris cavum, & viscera in hoc contenta, a Lithiasi sunt immunia. In *Capitulo de Phibisi* jam dictum fuit de illis, qui calculos asperos tussi eduxerunt, & inde in tabem, plerumque immedicabilem, inciderunt.

In glandulis illis nigris, quae ramis asperae arteriae adjacent, aliquoties calculos invenit *Heisterus* (*q*). In homine, post asthma diuturnum & molestissimum suffocato, in angulo bifurcationis asperae arteriae, adeoque inter ipsa bronchia & arteriam pulmonalem, calculus haesit, pollicem magnus, oblongus, utrimque acuminatus, satis asper, substantiae glandulosae involutus (*r*). Addit quidem vir *Celeberrimus*; *Qui tamen tunc, nec bronchia, nec arteriam pulmonalem, sive premendo, sive alio modo, in actione sua impedivisse nobis visus est.* Verum, dum vitae tempore per respirationem movebantur asperae arteriae bifurcationes, totaque vi cordis dextri urgebatur, & sanguine distendebatur, arteria pulmonalis, videtur admodum verosimile, quod calculus, satis magnus, asper, utrimque acuminatus, actionem harum partium turbaverit saepius. Calculus autem ille extra pulmonem haerebat. In Nauta novitio, tabe peremto, inventus fuit calculus, durus, asper, figurae quasi cubicae, ponderis circiter octo granorum, qui haerebat inter lobum pulmonis finistram

(*k*) *Histor. Apoplectic.* pag. 9. (*l*) *A&E. Eruditor.* mens. Maj. 1688. pag. 236.
 (*m*) *Ibid.* Mens. Jun. 1689 pag. 311. (*n*) *Histor. Cicut. Aquat.* pag. 116.
 (*o*) *De succo Pancreat.* cap. VII. pag. 113. (*p*) *Prolusio ad Panegyrim Medicam &c. per totum.* (*q*) *Medic. und Chirurg. Wahrnehm.* n°. 497. pag. 843. (*r*) *Josephi Baader Observat. Medic.* n°. 33. pag. 159.

strum & pleuram, quae in omni suo ambitu integra ac sana; excepto illo in loco, ubi calculus crevit; ibi enim incrassata, & obscure rubra, apparuit (s). Adferebatur in nosocomium cadaver classici militis veterani, subita, ut putabatur, morte extincti. Totum, quod de morbo praegresso renunciabatur, erat, quod, orthostadius adhuc, duodecim ultimis vitae diebus, sanguinem exspuisset, & conquestus esset de pectoris dolore. Interior Pericardii superficies pro maxima parte erat obducta substantia calculosa, instar ossium dura, & utcumque friabili: Pericardium illud apparebat osseum intuenti, amissa penitus flexilitate; tamen manserat membranaceum, aliquantum incrassatum, & arctissime crustam illam calculosam, quae interna ejus superficiei accreverat, investiens. Quaedam nihilominus loca erant, quae non tegebantur hac crusta calculosa; ubi Pericardium membranaceum erat. Crassitudo illius crustae, in quodam loco, dimidium pene digitum aequabat; in aliis locis erat multo tenuior, & ubique spinis obtusis aculeata; sic scabra & aspera erat Pericardii superficies ubique, ubi crusta illa calculosa adhaerebat (t). Cordi autem cohaerebat crusta illa interventu crassissimarum membranarum, quibus illud convolutum maxime hirsutum & difforme oculis apparebat.

Magis mirabile videtur, ipsum cor, nunquam quiescens toto vitae tempore, calculosum fuisse. In cadavere viri, aqua suffocati, vidit *Kulmus* (u) in ventriculo cordis sinistro, sub valvulis venae pulmonalis, infixum substantiae cordis carnosae calculum, transversum pollicem longum, hujusque quartam partem latum. In cadavere mulieris quinquagenariae, post hydroperem, & alias miserrimas calamitates, extinctae, invenit *Eruditissimus Velse* (w), nunc *Hagae Batavorum* numerosa & felici *Praxi* celebris Medicus, de cujus industria & candore nullum dubium esse potest; Ille, inquam, invenit sequentia: *In cordis thalamo sinistro, circa basin, & supra valvulas mitrales, nec non in latitudine sinus venosi, itidem sinistri, plus quam dimidia, assurgebat ordo, sive series, calculorum majorum minorumque, colore subfuscorum, & duritiei summae, juxta invicem dispositorum, & quasi inter se mutuo articulorum, qui, substantiae fibrosae partium illarum radices suas infixas habentes, velamentum illarum nervosum internum perforaverant, & intra cavum sinus venosi ejusdem porrigebantur nudi, in cuspides acutatas & inaequales terminati: ita ut ad ipsum illum calculosum ordinem manus adstricta sensum, veluti si ad ordinem acutorum in lupo pisce dentium fricaretur, ferme referret.* Toto morbi, satis complicati, decursu, respiratio fuerat brevis, & molesta admodum, tussis perpetua ac molestissima, nullis cedens remediis. Ab ingestis in ventriculum praesens suffocationis periculum quidem, nunquam autem vomitus, imo ne vomituritio quidem (x). Conquesta

(s) *Sinopei Parerg. Medic. §. 27. pag. 57.*(t) *Ibidem §. 25. pag. 51. & seq.*(u) *Act. Erud. mens. April. 1726. pag. 184.*(w) *Dissertat. Miscell. Anatom. Practic. pag. 44.*(x) *Ibidem pag. 42.*

questa fuit de moleſtiis profunde ſub ſcrobiculo cordis haerentibus.

Plures hiftoriae calculorum in corde reſtorum, non tantum in hujus viſceris ſubſtantia, ſed & in ventriculis, videri poterunt apud *Celeberrimum Senac* (y). Suſpicatur quidem, & non ſine ratione, ſummus ille vir, ſacpiſſime offeas concretionem haberi pro calculis cordis, cum illae ſatis frequenter in hoc viſcere occurrant. Interim non negat, calculos in corde fuiſſe reſertos; & hac occaſione refert, quod viderit ipſe in infante dimidium thoracis omnino petreſactum.

Anno 1747, menſe Octobri, maſtavit lanio Vienneniſis bovem; dumque cor ſolito majus & durius ſentiret, illud diſcidit, ac ingentem calculum eduxit; quem mox ad me attulit (ſoleo enim munuſculis redimere illa, quae rara inveniunt hi homines in extis animalium). Calculus ille figuram cavi cordis referebat, totus adhuc ſanguinolentus in fulcis, quos in omni ſuperficie habebat impreſſos, uti videbatur, a columnis carneis internae ſuperficie cavi cordis: aderant & lacerarum membranularum partes, quibus adhaeſerat. Rudis ille lanio, calculo educto, cor undique diſciderat, diſciſſumque projecerat; hinc nihil ulterius indagare potui. Affirmabat tamen, ſanum ſibi viſum fuiſſe bovem, antequam maſtaretur, & ſe nullum aliud vitium in reliquis viſceribus deprehendiſſe. Novi, alteri Medico, ante aliquot annos, ſimilem lapidem oblatum fuiſſe a lanione.

Si autem in corde, perpetuo moto, & per cujus cava, ac ſubſtantiam, ſanguis rapidiſſimo motu pellitur, calculi concreſcere potuerint, minus miramur & in vasis, per quae humores moventur, ſimilia contigiſſe. *Tulpius* (z) credidit, ſe primum deſcripſiſſe inauditum calculi genus, quod a loco, cui inhaeſit, Arteriale vocavit. In cadavere enim Pharmacopolae miniſtri, qui miſerrimis cum malis diu conſictatus obierat, praeter alia inſolita, inveniebat calculum in aortae ramo, qui vergit ad glandulam Eufſtachii ſiniſtro reni impoſitam: hunc calculum, exacte delineatum, figura expreſſit. *Diſruperat autem calculi caput (ita appellamus rotundam illam ex-crescentiam, quae cum anguſtiore collo haud male refert caput implumis pipionis) arteriae tunicam, latitante reliquo corpore in dilatata ejus fiſtula. Sed ita, ut vulneris orae minime biarent, verum contraherentur tam arte circa ipſius col-lum, ut vix guttula ſanguinis potuerit illinc effluere.* Protuberans extra arte-riam calculi pars fere filicis duritiem habebat: illa, quae in arteria latebat, mollior erat. *Totus autem lapis referebat, ad amuſſim, implumem aviculam: lanci impoſitus ponderabat drachmas duas.* Cum autem leves ſatis eſſe ſoleant calculi humani, lapis ille ſatis magni voluminis eſſe debuit; licet maxima ejus pars latuerit in arteria, quae naturaliter non adeo magna eſſe ſolet.

Sed mirabilius longe eſt, quod vidit Piſo (a), qui ante *Tulpium* ſcripſit, in

(y) *Traité de la ſtructure du coeur* Tom. II. pag. 428. & ſiv. (z) Lib. II. Cap. 25. pag. 136. &c. (a) *Obſervat. & conſil. de morb. a. colluv. ſeroſ.* Sect. IV. cap. 2. pag. 315.

in cadavere senis, qui centesimum vitae annum fere attigerat, firma satis valetudine fruens, si abscessum in alterutro rene excipias. *Thorace namque ejus aperto, Aörtam praeter morem oppido dilatatam observavit non sine stupore &c. Dissecta Aörta, prope cor, fistula quaedam lapidea, instar tubuli veluti incrustans totum stipitem arteriae, reperta fuit, extractaque, cum admiratione omnium; minime enim adhaerescibat; alioqui cineracei coloris, sed vitri instar fragilis.* Verum quidem est, Aörtam, prope cor, in hominibus aliisque animalibus longaevis, satis frequenter ossream inveniri, non amplius membranaceam; dum nempe tunicae ejus, vel integre, vel pro parte, in os mutatae sunt: at distincte notat autor, tubulum illum incrustasse quidem Aörtam, sed non adhaesisse, cum totus extrahi potuerit. Praeterea major observabatur fragilitas in hoc concreto, ac quidem in ossibus esse solet; unde merito ad calculum refertur.

Sed & in venis calculos repertos fuisse legitur. Cum autem sanguinis per venas motus fiat a loco angustiore in latiore, mirum videtur, cur calculus, in vena incipiens concrefcere, non abripiatur per venam, in decursu semper latiore, ad cor. In cadavere tamen pueri febre ardente mortui (qui sanus nunquam, sed tantum ultimis morbi diebus de ardore urinae conquestus fuerat) in venis emulgentibus prope renes inventi fuerunt duo calculi (b), unus utrimque. Summae perspicaciae & probatae fidei ab omnibus habitus fuit *Thomas Bartholinus*; sed hujus facti testis oculatus non fuit; nam in fine hujus historiae leguntur sequentia: *Quemadmodum testis mihi est frater charissimus Doct. Erasmus Bartholinus, qui per D. Moretum, insignem Patavii Mathematicum, a Brixiano Medico hanc observationem accepit.*

In vena portarum calculos inventos fuisse, minus mirum videtur, cum a visceribus abdominalibus redux sanguis venosus in truncum venae portarum derivetur omnis, & ex hoc per convergentes canales, arteriarum more, fluat in hepar. Verum quidem est, in venis tardum quandoque motum humorum esse in languidis, & otio torpentibus, hominibus, indeque concretionibus ansam dari posse; praesertim, si circa venarum valvulas aliquid haerere incipiat, vel a vicino tumore compressae venae figura mutetur. Videtur tamen statui posse, quod longe rarius nascantur calculi in venis, quam in aliis corporis locis.

Cum autem abdominis cavum perpetuo madescat exhalante tenui rore, qui, aperto vivi animalis abdomine, suburinoso odore nares ferit, videntur in ipso cavo abdominis, aeque ac in cavo thoracis, pericardii, & aliis cavis, calculosae concretiones nasci posse. Vidit *Celeberrimus Littre* (c) in abdomine cadaveris corpus durum cartilaginis instar, politissimum, & albissimum.

(b) Thom. Bartholini Histor. Anatom. rarior. Centur. 3. hist. 34. pag. 71. (c) Academ. des scienc. l'an 1703. hist. pag. 46.

bissimum; longum erat pollicem cum duabus lineis, latum decem lineas; crassum septem: figuram habebat ovalem, & nullibi adhaerebat. In centro gerebat calculum rotundum, glabrum admodum & album, qui pisum mediocris magnitudinis mole aequabat. Videbatur cartilagineum illud involucrum esse ejusdem naturae cum calculo incluso, sensimque in calculosam duritiem transiturum. Quod autem ros, ex minutis arteriis in cavum abdominis exhalans, corpori plane non solubili, peregrino, in cavo abdominis haerenti, crustam apponat, pulchro constitit experimento. *Clarissimus Job. Conrad. Brunnerus* cani juniore vulnus inflixit dextro Epigastrio, per quod duodenum cum pancreate & portione omenti protraxit, acumque cum filo sericeo prope insertionem ductus Pancreatici traduxit, fortiter constrinxit, ac trans vinculum Pancreatis ductum, cum ejus & omenti portione, penitus abscidit. Brevi sanatum fuit vulnus, & canis optima sanitate fruebatur. Post bimestre spatium, datis *Cocculis Indicis*, & postea *nuce vomica*, periit canis; statimque post mortem dissectus est, ut constaret, an ductus Pancreaticus rite dissectus fuisset. *Foris, ubi ductus Pancreaticus inseriebatur, atque abscissus fuit, filum sericeum adhuc constrictum reperit, cui arenulae albae accreverant (d).*

Sed & in abdominis visceribus cavis calculi reperti fuerunt frequenter; in ventriculo nempe, & intestinis. Antea in *Capitulo de Hepatitide & Ictero multiplici* dictum fuit, calculos saepius concrefcere in vesicula fellea, per cujus ductum dilatatum in intestinum duodenum, & hinc in reliqua venire possunt intestina, ac dein per alvum excerni; uti toties fit. Cum autem locus duodeni, in quem ductus bilarius inseritur, satis vicinus pyloro sit, & vehemens vomitus adfit saepe illo tempore, dum calculi bilarii in intestina transeunt, non videtur impossibile, per validos tales abdominis concussus calculum talem, in duodeno intestino haerentem, per pylorum in ventriculum venire posse.

Verum proprie non agitur de calculis, alio loco natis, & deinde in ventriculum ac intestina deductis; sed certis observatis demonstrandum est, humores, qui in ventriculum & intestina veniunt, continere in se calculi elementa, quae corpori plane insolubili se applicant, & tanquam basi accrescunt, sicque calculum formant, magnae satis molis quandoque. *Celeberrimus Lanzoni (e)* in cadavere mulieris (quae diu conquesta fuerat de ventriculi dolore, nausea, inappetentia, & optimis artis praesidiis incassum tentatis, accedente febre continua, fato cesserat) invenit in ventriculo decem lapillos, quorum major unciam ponderavit. Quamvis autem in hac historia mentio fiat nulla de nucleo interno horum calculorum, & forte dubitari posset, an non calculi bilarii in ventriculum venerint? tamen considerari meretur, quod in enumeratione symptomatum, quibus misera haec conflictata-

(d) Joh. Jac. Wepfer. *Cicut. aquat. histor. & noxae. cap. 13. §. 3. pag. 202. & seq.*

(e) *Acta Physic. Med. &c. Natur. curios. Vol. I. observat. 64. pag. 117.*

fluctabatur, nulla fiat mentio talium, quae calculorum biliosorum transitum in duodenum comitari solent. Praeterea calculi bilarii satis leves esse solent, hinc magnum volumen habent, adeoque non videtur credibile, calculum, unciam pendentem in libra, potuisse ex intestino duodeno transire per pylorum in ventriculi cavum. Unde, licet concederetur, calculos illos decem fuisse in origine sua bilarios, tamen ille, qui unciam pondere aequabat, debuisset in ventriculo acquisivisse molis augmentum insigne; quod pariter probaret, calculosae concretionis originem in ventriculo hospitari. Calculos enim biliosos posse nucleum dare, cui calculosa materia circum accrescat in intestinis, extra dubium videtur; cum calculi elementa cuicumque corpori insolubili applicari, & accrescere, possint. Legitur apud egregium auctorem (f), qui optime de concretionibus bilariis scripsit, quod sequitur: Mulier credebatur laborare colica nervosa, & remediis tali morbo convenientibus utebatur non sine successu. Mutatis postea symptomatibus, judicatum fuit, calculum a rene ad vesicam descendere; quae Diagnos inde confirmari videbatur, quia post aliquot dies levamen sentiebat; sed & aderat ponderis sensus circa vesicam. Post aliquod temporis interval- lum successit subitus nixus deponendi alvum, & ponderis sensus augebatur; simul aderat dolor vehemens in medio intestino recto; succedebant enormes, sed irriti, conatus alvum deponendi, cum sudoribus frigidis, & vix non animi deliquio. Solidum corpus tangere potuit in recto intestino, quod, digitis arreptum, simul adhibito nixu validissimo, tandem una cum foecibus prodiit, &, a Medico praesente examinatum, inveniebatur, quod esset calculus, de genere calculorum intestinalium, & in medio haberet parvum calculum bilarium pro nucleo, cui reliqua materia calculosa circum accreverat.

Sed & alia obvia in his locis corpora insolubilia nucleum calculo dederunt. Servabat *Ruyfchius* (g) in Thesauris suis duos calculos, quos equus Viennae in stabulo Imperatoris per alvum reddiderat, & quos dono acceperat. Animali huic sex septimanarum spatio triginta sex calculi diversae magnitudinis per anum prodierant.

Præto calculo majore, in ejus medio invenit granum avenae. Notum est, illos, qui equorum curam gerunt, avenae miscere stramen minutim scissum, ut haec animalia mandere cogantur avenam, quam aliter integram deglutirent. Nisi haec cautela fiat, saepe observatur, languere haec animalia.

Puella duodecim annorum sex annis passa fuerat dolores abdominis molestissimos, per vices recrudescentes immaniter, ab acidorum usu, & difficilioris digestionis cibis, exacerbatos: solebant cessare illi dolores, si alvus flueret sponte, vel per artem, purgantibus remediis, aut clysmatibus, adhi-

hi-

(f) Thom. Coe on Biliary concretions cap. 2. pag. 137.
cula VIII. pag. 83.

(g) Thesaur. 2. Ar-

hibitis. Tandem sequebatur vehementior dolorum insultus, cum vomitu ingestorum, & valida alvi constipatione. Vocatus tunc *Celeberrimus Simson* (b) tentavit plurima, absque successu; ita ut per integras tres septimanas perpetuos fere pateretur dolores, ob quos, & somni nutrimentique defectum, misera puella, quae antea boni habitus & bene colorata fuerat, tota emaciata fuit, ut sceleton referret. Dum jam fere desperabatur de cura pertinacis adeo morbi, incepit vomere bilem profundi coloris; iussa fuit bibere copiam aquae tepidae, & quidem repetitis vicibus; quod strenue perfecit. Postquam sexies vel septies vomuerat, copiosam alvum evacuavit, & sensit, per anum transire duram massam, quae, examinata, erat cubicae irregularis figurae, quatuor pollices habebat in circumferentia, & ponderabat drachmas quinque. In meditullio haerebat pruni officulum, cui calculosa materies per strata accreverat; uti in figura exhibetur. Praedixerat amicis *Simson* levamen omnium malorum post evacuationem hujus molis; forte tamen redituros aliquando leviores adhuc dolores, donec partes distentae & compressae ab hac mole ad naturalem statum redirent. Licet autem obvia quaeque comederet, etiam talia, a quibus antea observatum fuerat, dolores redire certo certius, tamen eventus respondit promissis.

Dum avidus puer, manducando pedes ovillos & agninos, minora degluciret officula, per sex annos languit miserrime, frequentes abdominis dolores passus; nec toto hoc tempore ullo modo increvit corpus. Forcipe ex ano eductis tribus globis calculosis, & aliis duobus exeuntibus inter conatus alvum deponendi, ab omnibus malis immunis mansit, brevique vires, sanitatem, & corporis incrementum, recuperavit. In dissectis aliquot ex his inventum fuit planum officulum pro nucleo (i). *Celeberrimus Alexander Monro* plures casus eodem in loco recenset, qui probant, calculosas tales concretiones in ventriculo, ac intestinis, fieri. Legi & merentur similes observationes, quae apud *Coe* habentur (k).

Unde patet, quam imprudenter agant illi, qui fructuum nucleos, ossa, & alia similia, quae in ventriculo & intestinis solvi nequeunt, deglutiunt. At haec evitari facile poterunt, modo quis voluerit: verum alia sunt, quae basim calculis intestinalibus dare possunt, neque tamen semper tam facile evitari. Docuerunt enim observata, foeces alvinas induratas, diu in crassis intestinis haerentes, calculosa crusta obductas fuisse ita, ut in ingentem molem excreverint. Talis eductus fuit calculus, uncias duas cum drachmis duabus & dimidia pendens, qui, cum levis esset in proportione ad volumen, adeo magnus erat, ut non potuerit forcipe prehensus protrahi, absque incisione ani in pluribus locis (l). In medio habebat stercus induratum,

(b) *Medic. Essays and observat. Tom. I. n°. XXXII. pag. 301.* (i) *Essays and observat. Physic. and Liter. vol. 2. art. 26. pag. 345. & seq.*
 (k) *On biliary concretions cap. 2. pag. 137.* (l) *Academ. Royale de chirurg. Tom. III. pag. 56. Memoir.*

tum, cui varia strata calculosa accreverant, uti in figuris, quae integrum, & per medium sectum, calculum exhibent, videri potest. Per decem annos miserrime vixerat haec mulier; quae, educto hoc calculo, intra mensis spatium integre sanata fuit. Calculus ille servatur in Thesauro *Celeberrimi Morand*, qui & similis molis calculum forcipe ex ano eduxit, nec sectionibus opus habuit, ut in casu praecedenti, cum forcipe potuerit frangere calculum adhuc in intestino haerentem, & frustillatim educere (*m*). Pars calculi in eodem loco figura exprimitur; in qua patet, quod ex concentricis lamellis, ut prior, concreverit. Qualis autem nucleus fuerit, cui hae lamellae accreverant, non indicatur: forte difficilius hoc poterat cognosci, cum per partes eductus fuerit. Plures alios similes casus indicare potuissim; sed credo, hos sufficere, ut probetur, calculos in tota longitudine tubi alimentarii inventos fuisse.

Verum & in uteri cavo inventi fuerunt calculi: memorabilis casus apud *Hippocratem* (*n*) legitur, de ancilla juvencula, quae dolebat valide, dum venere uteretur, alias non, & nunquam concepit. Cum autem jam sexagenaria evasisset, & ante meridiem copiosa porra comedisset, post meridiem incepit dolores, tanquam parturientis, pati. Posteaprehendit dolor, qui, cum prioribus comparatus, erat vehementissimus: exsurgens, asperum quidem in uteri orificio deprehendit. Deinde, ipsa jam animo linquente, alia mulier, immissa manu, asperum calculum, fusi verticillo aequalem eduxit; & statim erat sana, mansitque postea.

Ex hac observatione videtur deduci posse, quod calculus, licet forte in initio mole minor, per quadraginta ad minimum annos in utero haeserit; dolores vehementes enim senserat, coitus tempore, dum juvencula fuerat, & sexagenaria cum esset, a calculo demum liberata est.

Plures historias calculorum uterinorum collegit egregius *Louis* (*o*); ubi & agitur de sententia cujusdam Medici, qui volebat, calculum illum, de quo *Hippocrates* scripserat, non ex utero, sed ex vesica, prodiisse. Videtur autem suam sententiam non adeo firmis argumentis stabilivisse; uti optime notatur.

Recentior observatio, a *Celeberrimo Gaubio* (*p*) communicata Societati Batavae Haarlemensi, dat exemplum calculorum uterinorum, quod omni exceptione majus est. Virgo viginti octo annorum per duodecim annos laborabat uteri prolapsu, quem a conculcatione abdominis natum affirmabat. Prolapsus in initio parvus fuerat, sed, sensim auctus, prominebat jam ad septem pollicum longitudinem, & tumoris ambitus totus tredecim aequabat pollices; in initio manu retroducere poterat tumorem, postea minime. Prudens

(*m*) *Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 66.*

(*n*) *Epidemic. V.*

textu 20. *Charter. Tom. IX. pag. 340.*

(*o*) *Academ. Royale de Chirurg.*

Tom. II. pag. 130. & seq.

(*p*) *Haarlemsche Maatschappy. Tom. III.*

pag. 604. &c.

dens Chirurgus, aliis in consilium etiam vocatis, palliativam tantum curam adhibuit, una cum diaeta mollissima. Sic levamen attulit miserae; cui subito dolores validi, parturientium instar, orti sunt, per intervalla redeuntes; & post horam calculus ex utero prodiit, fatis magnae molis, uti apposita figura docet. Magnum inde sequebatur levamen; verum sequenti die similes redibant dolores, & major lapis exitum moliebatur. Cum autem, ob insignem molem, per uteri orificium transire non posset, findi debuit superior pars orificii uteri, ut via pararetur calculo exituro. Simul ac prodierat, cessabat prorsus omnis dolor. Continuo tamen prodibat fabulosa materia. Cum autem per tres quatuorve annos sine sensu urina prodiiisset, post binos hos calculos eductos stimulum ad mingendum sentiit. Nono & decimo die, similes sensit dolores, sed sine effectu. Tribus septimanis post binorum illorum calculorum expulsionem, Deo gratias actura, templum adivit, tribus horae quadrantibus distans a loco, ubi habitabat. Postea dolores iterum augebantur, & una cum materia calculosa prodibant plures parvi calculi. Post mensis circiter spatium acres redierunt dolores, & prodierunt duo calculi, qui simul pendebant sex drachmas, una cum copia cruentae materiae. Intervallo quatuor horarum exitus primi calculi distabat ab exitu secundi. Deinde melior apparebat valetudo, quam toto triennio ante fuerat; omni dolore libera, fatis commode incedere poterat. Uteri tamen prolapsus non minuebatur, imo potius auctus videbatur.

Ex binis calculis, qui primo prodierunt, minor ponderabat unciam & drachmas quinque, major uncias duas & drachmam mediam; adeoque omnes quatuor simul ponderabant uncias quatuor, tres drachmas & dimidiam. Constabant omnes substantia ex cinereo albicanti, cretae instar: exterior superficies tegebatur crusta flavo-fusca, fragili, hinc inde decidua. Caeterum, uti in calculis vesicae observari solet, lamellis sibi mutuo incumben- tibus componebantur. Alba autem, cretacea quasi, calculorum uterino- rum substantia etiam inventa fuit in illis casibus, qui in Academia Regia Chirurgica recensentur.

Sed & in partibus utero nexis calculi fuerunt reperti. Ubi de tubis Fallopiianis agit *de Graef* (q), habet sequentia. *In foliaceo hoc tubarum orna- mento quandoque Hydatides accrescunt: vidimus quoque, singulis ejus extremita- tibus calculos durissimos adhaerere, quos una cum ornamento illo etiamnum con- servamus.*

Haec puto sufficere, ut constet, vix loca in corpore humano reperiri, in quibus non fuerit aliquando inventus calculus. Plura facile recensere potuissim (Historia enim Medica in his dives est). Fuerunt enim calculi inventi in ore, lingua, naribus, auribus, hepate, liene, &c. sed, ne nimis in his longus sim, summatim haec monuisse sufficiet.

Quae

(q) De Mulierum organis cap. XIV. pag. 230.

Quaenam fit calculi materies, multum disputatum fuit. *Galenus* (r) pro demonstrato assumebat, *calculos illis in corporibus procreari, in quibus humorum crassamentum igneo calore concretum fuerit.* Unde pueris frequentiore esse calculum credidit, quia voraces sunt, & calidiores, crassamque urinam mingunt; quod crassamentum si consistat & accumulatur, quum decenti tempore non excernatur, & intus copiosum maneat, cogitur, concrefcitque. Hoc autem orto principio, residuum crassum, quodcumque in vesicam appellat, isti adhaerescit, creaturque calculus. Postea tota fere Medicorum schola *Galenii* sententiae acquievit, & multis argumentis eam stabilire conata est. Videbant, mucum narium exsiccando formare lemas satis duras, quae quandoque non nisi difficulter emungi poterant: observabant, quandoque similia per tussim ex pulmone prodire; hinc mucum, calore imprimis majore corporis totius, vel saltem renum & vesicae, inspissatum, sufficere omnino credebant ad calculorum generationem in corpore. Unde volebant, semper cavendum esse, ne renes a calore lecti, solis, aut foci, incalescerent: imo multi crediderunt, sufficere ad calculum renalem producendum, si quis mensae affidens dorsum foco obverteret. Verum mucosae concrectiones in aqua brevi emolliuntur, & tandem solvuntur integre; quod in calculo non fit, & tamen fieri deberet, si ex muco inspissato constaret.

Alii, cum viderent, ex fluido lacte parari posse caseum, qui per aetatem durissimus fit, inde deducebant calculi originem, & hinc illis, quibus calculus metuebatur, omnem lactis ac casei usum interdicebant quam severissime. Verum caseus, etiam durissimus, igne mollitur, & liquefcit, aequae ac cornua animalium, in aqua macerando emollitur, & coquendo solvitur; quod in calculo non obtinet. Praeterea, in bobus, ac equis, qui nunquam lacte caseove utuntur, reperti fuerunt calculi ingentis molis. Plures se sectione a calculis liberasse testatur *Denys* (s), qui nunquam caseum gustaverant. Duros calculos eduxit ex urethra infantum, qui solo lacte materno vixerant: imo, uti in eadem hac paragrapho notatum fuit, in recens nato infante calculus deprehensus fuit; qui certe, nec caseo, nec lacte materno, usus fuerat. Verum quidem est, quod antea, ubi de gravidarum & puerperarum morbis agebatur, dictum fuit, non improbabile esse, quod ultimis graviditatis mensibus aliquid lactis ad uterum veniat, ut foetus nutrimento serviat; sed inde non sequitur, quod caseo, in pauculo hoc lacte contento, tribui possit origo calculi, quem foetus intra uterum maternum jam gerebat in corpore.

Constat quidem, calculosos morbos apud Batavos satis frequentes esse; hoc *Ruyschius* (t), hoc *Denys* (u), hoc plures alii, testantur; certumque est, quod caseo, carnibus, & piscibus, sale, fumo, aëre, induratis, delecten-

(r) Commentar. in text. VI. Lib. 3. Epidem. Charter. Tom. IX. pag. 128. (s) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen cap. 6. pag. 97. (t) Observat. Anatom. Chirurg. pag. 1. (u) Loco modo citato pag. 96.

lectentur multum Batavi; & quod plures Medici calculosorum frequentiam huic victui tribuerint. Observavit autem *Denys* (*w*), qui per septem annos in India orientali vixerat, parvum calculosorum numerum in calida hac regione occurrere. Mirabatur, in vasta & populosissima urbe *Batavia*, celebri Indiae Emporio, in quod, praeter magnum Batavorum numerum, plurimarum nationum homines confluunt, integro septennio tantum binos inventos fuisse homines, qui Lithotomiam subire debuerint. Tamen & ingens casei copia in hanc urbem defertur, & Batavi, qui illuc transmigrant, per octo, novem, imo plures, menses, pane durissimo, caseo, falsamentis, vivunt. In Indiam appulsi, piscibus salitis, & siccatis, aliisque falsamentis, vivere pergunt, quibus acida, aut calidissima, condimenta addere solent. Copia fructuum, non bene maturorum, abutuntur; quos sale, acidis, vel calidissimis aromatibus, condiunt. Potum dat aqua, de vicinis montibus defluens, terrestribus & lapidosis particulis graviora. Tali tamen cum diaeta, quae minime laudabilis est, tam pauci ex numerosissimis incolis calculo affliguntur.

Praeterea observavit, in quibusdam urbibus, habita proportione numeri incolarum, plures calculosos reperiri, quam in aliis: quin imo notat, in quarta parte ejusdem urbis invenisse se plures calculosos, quam in reliquis tribus.

Tamen eadem utuntur Diaeta. Observavit, illos, qui mare accolunt, caeteris magis immunes esse (*x*). Rationem credit hanc, quod in illis locis, quae aqua dulci, non falsa, alluuntur, hac aqua utantur ad coquendos cibos, ad parandos potus. Verum aqua rarissime pro potu utuntur Batavi, cerevisiae a teneris unguiculis jam assueti. Lege autem jussum est, ut aqua, quae parandae cerevisiae adhibetur, deferatur ex loco, ab urbibus satis distito, ut foeculenta subsidere possint, sicque purior hauriatur ad hunc usum aqua. Praeterea vix ulla domus est, quin habeat puteum, antlia instructum, ex qua commodissime aquam haurire possunt pro cibis coquendis, quae saepe satis bona invenitur, imprimis si solo subsit stratum arenosum, uti non raro fit, per quod aqua transcolatur, sicque lymphida ac pura in puteum venit. Colligunt & magna cura aquam pluviam, qua praecipue utuntur ad cibos coquendos, & potum theae ac caffae parandum; quibus plures abutuntur, & calidis hisce aquosis potibus corpus enervant. Unde apud omnes cives, si infimae fortis & pauperrimos exceperis, in culinibus duplex antlia est, facili Emboli motu agitanda, quarum una putealem aquam, altera pluvialem, suppeditat.

Verum quidem est, plures pauperes, quam divites, calculo laborare: illis autem haec vitae commoda saepe deesse solent. At cum pauperum plures, saltem apud Batavos, sedentariis artibus victum sibi parare debeant, forte huic causae illud tribui possit, cum jam antea monitum sit, postea ulterius confirmandum, quietem corporis calculo producendo favere.

Diffi-

(*w*) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen Cap. VI. pag. 95. (*x*) Ibidem pag. 96. 97.

Disimulari tamen nequit, mulieres, quae magis sedentariae viris esse solent, rarius calculo laborare, vesicae saltem. Propriis observatis didicit *Denys* (y), quadraginta homines Lithotomiam subire debuisse, dum unica tantum mulier Chirurghi manu opus habuerit, ut a calculo vesicae liberaretur. Verum urethrae brevitatis, rectitudo, & major amplitudo, in sexu muliebri faciliorem exitum reddunt illis, quae in vesica haerere incipiunt. Calculo vesicae rarius laborare mulieres, certo constat: nephriticis malis, renum & vesicae felleae calculis, aequae frequenter laborare, si non frequentius, quam viros, credo me observasse; idemque ab aliis fide dignissimis Medicis audivi saepius.

Sed & pueri frequentius calculo laborant; licet natura sua agiles, & motus amantissimi, sint: nunquam enim quiescunt vigiles fere, nisi severus Paedagogus cogat invitos. Certe considerari meretur, quod, primo vitae tempore, pessimo more, fasciis stringi soleant; unde facilis renum compressio, & impedimentum liberae secretionis & excretionis urinae. Cum autem hac aetate fere semper dormiant, si sani sint, fere semper in cunis decumbunt. Fasciae autem sic applicari solent, ut commode possint ab urina & foecibus depurari corporis inferiora; superior pars abdominis & dorsi semper fasciis stricta manet. Hinc saepe, primis vitae mensibus, infelix rudimentum calculi nascitur; quod dein, in vesicam delatum, mole augetur, nec potest educi nisi sectione. Duros valde calculos ex urethra puerorum, octo vel decem mensium, eduxit *Denys*, & biennem puerum sectione a duro admodum calculo liberare debuit (z).

Ratio autem, quare pauperum filii frequentius aliis laborent calculo, videtur haec esse: parentes labore continuo victum sibi & suis parare coguntur; hinc multam infantibus curam adhibere nequeunt, & illos diu in cunis relinquunt; quod ut pacate ferant, nec ejulatibus totam domum turbent, abutuntur *Requie Nicolai*, aliisque similibus opiatis; quorum dosis sensim augeri debet, vel nihil agunt. Sic miselli, hebetes, somniculosi, noctu diuque jacent, donec matri commodum sit, sordes auferre, & alimentum praebere. Mulierculae, quae ditiorum pueros curant, frequenter eadem facere audent, nisi parentes solliciti caveant. Ubi jam, aetate firmiores redditi, gressum tentare inciperent, nec tam diu decumbere volunt, pauperes matres illos sedilibus perforatis insidere cogunt totos dies, ut ipsae necessariis laboribus vacare possint; sicque miseri pueri ab omni motu desuescunt, rachitici fiunt, distortis cruribus, ad omnem corporis motum inhabiles; uti postea dicitur. Facile tunc, ob perpetuam corporis quietem, calculosi fiunt.

Inter calculorum causas solet a multis numerari quotidianus aquae usus, quae particulas terreas, calcarias, lapideas, in se gerit. Notum est, in plu-

(y) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen Cap. VI. pag. 93.
pag. 97. 98.

(z) Ibidem

pluribus terrae habitatae locis inveniri speluncas, ex quarum parte superiori lente destillat aqua limpidissima, quae brevi in lapidem concrefcit, fatis durum, unde ingentes striae ex laqueari dependent, secundum quas aqua decurrens illarum molem auget, & si adhuc fluida in pavementum cadat, ibi brevi simili modo induratur, cum striis ex laqueari pendulis unitur, sicque mirabiles saepe figuras excitat, quandoque tam nitidas, ac si sculptoria arte factae fuissent: intercurrunt tamen & plures aliae penitus informes; quod mirum non est. In *Styriae* montibus talis caverna est, accuratissime depicta, & fideliter, ab egregio viro *Nagel*, qui Mathematici *Caesarei* munere fungitur, pluraque itinera, & difficilia quidem, jussu ac impensis *Caesareis*, perfecit, ad augendam & illustrandam historiam naturalem. A talium aquarum potu concreciones calculosae in corpore humano metuendae videntur multis, cum tam cito in lapidem indurentur. Sed certe apud *Batavos*, licet calculus fatis frequens ibi morbus sit, nullae similes aquae potantur, & in primis viis potius, a tali potu, quid metuendum videretur; Chemicumque examen docuit, tales concreciones dare aquam puram, qua expulsa, in fundo relinquatur mera terra, quae fixa admodum est: Longe alia producta dant calculi humani, & aliorum animalium, si per artem Chemicam examinentur; uti postea patebit; unde non videtur calculi materia inde deduci posse.

Celeberrimus Hales (a), cui tot bona & nova debet ars Medica, observavit, in quibusdam locis aquas, quae communi hominum usui serviunt, dum decoquantur, incrustare vasa materie quadam lapidea, ac quidem ita, ut biennii spatio crusta, quae medium pollicem crassa erat, accreverit lateribus & fundo vasis, quod quotidie huic usui serviverat. Notavit autem, in fundum vasis deponi hanc materiam, & undique lateribus affigi, uti tartarus solet facere, & hinc tartaream vocare voluit. Cum autem *Parisiis* aquae tubos, per quos decurrunt, sic incrustent, ut tandem penitus obturentur, hinc deduxit rationem, cur *Parisini* frequentius laborent calculo vesicae, quam aliarum urbium incolae. Verum quidem est, *Lithotomiam* frequenter *Parisiis* institui: sed haec urbs regni *Metropolis* est, ad quam confluit ingens numerus hominum, tam peregrinorum, quam regnicolarum, qui in aliis *Galliae* provinciis educati sunt. Accedit, quod peritissimorum *Chirurgorum* celebritas in causa sit, quare plurimi calculosi hanc *Metropolin* adeant, ut opem quaerant, licet jam diu calculo laboraverint, antequam *Parisinas* aquas biberint.

Dum ad *Vellensem* urbem *Olaus Borrichius (b)* horrendum specum, sed nativum (*Ukis-hole* Angli nuncupant), ingrederetur, obstupebat pendulas strias, quae ab aqua pura, insipida, lente destillante, sensim in saxum conversa, concreverant; rogabatque accolas, *anne calculi dolores sentirent*

(a) *Haemastatics on the animal calculus* Experim. X. pag. 236.
Barthol. Epist. Centur. IV. n°. 92. pag. 476.

(b) Thom.

vicini; quod rivus, mediam illam rupem subterlabens, potum ministraret incolis: responderunt, se multo minus affligi calculo, quam quamvis aliam in Angliam gentem. Quin imo sustinebant affirmare, illam ipsam antri hujus Trophoniani lympham, si potetur, calculos, & praesertim arenulas, largiter exigere; in stranguria autem non ea aliud praesentius esse remedium. Idem postea ab aliis confirmatum fuit (c). Notum est, Thermas Carolinas incrustare quaevis corpora immersa materie calculosa dura, per omnem superficiei ambitum, & quidem densa, ac satis cito. Nemo tamen largum harum usum timet; imo a multis laudantur ob vim Lithonripticam; de qua re postea ad §. 1428. dicetur.

Praeterea raro inveniuntur aquae, quae nihil heterogenei in se continent, vel, decoctae in vasis, non incrustant illa, plus minusve, materie quasi tartarea, fundo & lateribus adhaerente: Unde, si hinc calculi origo deberet peti, adhuc longe frequentius occurrerent calculosi. Simul notandum est, aquas tales, excussa per coctionem materia hac terrestri, & tartarea quasi, minus aptas esse, ut concretiones similes in corpore producant. Igitur tales aquae potius nocerent, si potarentur crudae. Verum ex statim dictis patuit, particulis talibus gravidas aquas impune potari crudas. Antea dictum fuit, Batavos satis frequenter calculosos morbos pati; qui tamen nunquam, vel rarissime, aquam potant. Aquam parandae cerevisiae adhibent, aut ebullientem *Theae* vel tostis *Coffeae* baccis affundunt, & postea calentem sorbent: sed in utroque casu jam aqua deposuit in vasis illud, quod calculi causa materialis creditur.

Si omnia illa considerentur, quae observantur in urina hominis sanissimi, de quibus antea dictum fuit, videtur calculi materia non ingeri in corpus humanum, sed in hominis sanissimi humoribus adesse naturaliter. Haec calculi futuri materies, dum adhuc divisa in suis quasi elementis haeret, nullo modo laedit corpus humanum, nullas turbat functiones: tantum nocere poterit, ubi adunata concrevit; caeterum sponte exit de corpore; & sic omnes calculum mingimus, sed separatum in minimas partes constituentes, concreturas brevi ad quodcumque corpus insolubile, cui occurrunt: hinc materia calculi non est aliquid degenerascens a sanitatis lege, sed inseparabile a sanitate perfecta; & semper praesens. Docuerunt enim experimenta *Nuckii*, & observata antea memorata, in sano homine, & animalibus sanis, si corpus insolubile in vesicam introducatur, statim calculum formari, formatumque augeri, & quidem satis cito. Si tollatur illud corpus insolubile, cessat calculi productio. Dum in prima aetate, per sectionem, a calculo vesicae liberatur homo, tota vita immunis manet ab hoc malo, nisi aliud corpus insolubile denuo in vesicam veniat; calculus v. g. renalis, sanguinis concreti grumulus, vel aliud quid simile. Notum est, semel a calculo

sectos.

(c) Herm. Boerhaave Chem. Tom. I. pag. 607.

fectos raro recidivam pati, licet ad ultimam senectutem perveniant quandoque.

Calculus ergo corporis humani productum est; hincque ad regnum animale pertinet; & Chemico examine, uti postea dicitur, eadem producta exhibet, ac ossa, ungues, cornua, pili, coria, &c., animalium. Dum hoc considerabat Egregius *Lobb* (*d*), conclusit, *Vehementer calculo & podagra vexatos, omnino victu animali abstinere debere.* Quia nempe carnes quorumcunque animalium continent in se cunctas partes, quae calculum & podagram constituunt; salem nempe alcalinum animale, oleum animale, aërem, & terram. Verum videtur notandum, in corpore humano, conspirantibus omnium viscerum & vasorum actionibus, obtinere hanc efficaciam, ut ingesta, deposita propria natura, mutantur in indolem nostri corporis. Unde, licet vegetabili diaeta sola viveret homo sanus, tamen calculi elementa in urina ejus adessent, & pili ejus, ungues, &c.; destillatione animalium producta darent, non vegetabilium, licet his solis vixerit. Cornua, ungulae, &c., boum, equorum, &c., destillata, dant salem volatilem animale, & oleum animale, licet sola vegetabilia bobus, & equis, cibum praebeant.

Neque haec animalia a calculo vivunt immunia; uti ante dictum fuit. Quinquemestris puellus binos excrevit calculos, minorem unum, alterum pili mediocri magnitudine (*e*). Sed in hac aetate lacte materno, aut pulcibus ex lacte & farina, nutriri solent, quae ad vegetabilem victum pertinent.

Antea, ubi de *Merbis ex alcalino spontaneo* §. 76. & seq. agebatur, constitit, victum animale magis disponere humores nostros ad putredinem, quam victum vegetabilem. Notavit autem *Celeberrimus Hales* (*f*), plus calculosae materiae secedere ab urina, dum in putredinem tendit; atque, hoc respectu, victus ex vegetabilibus acescentibus prodesse posset calculosis. Non tamen videtur a tali victu promitti posse immunitas a calculo futuro, vel imminutio calculi jam concreti; cum in urina sana, diu antequam putrescat, jam coire incipiant calculi elementa; quae ergo se applicabunt calculo jam facto, illumque augebunt. Unicum, quod utcumque sperari posset ex victu vegetabili, foret, ut sic urina, a putredine magis aliena, minus calculosae materiae dimitteret intra datum tempus, adeoque calculus auferretur tardius; qui effectus certe contemnendus non esset. Quid autem sperandum sit, de calculi dissolutione per alimenta ingesta, postea ad §. 1428 dicitur.

Demonstratur in Physiologicis (*g*), per circumductionem humorum perpetuam, uti & per actiones musculares, necessario minimas partes ex solidis de-

(*d*) *Traetat. de curat. Calcul. & Podag. Cap. XV. pag. 127.* (*e*) *Lautter Histor. Medic. bienn. Morbor. Rural. Cap. I. pag. 11.* (*f*) *Haemastatics on the animal calculus Exper. VIII. pag. 218.* (*g*) *H. Boerh. Institut. Med. §. 435.*

deteri, detritas liquoribus misceri, moveri, exire de corpore; unde vivum corpus cito destrueretur, nisi per nutritionem quotidie restituerentur corpori tot & talia, quot & qualia per ipsas vitae actiones pereunt de corpore. Sic tota cuticula (b), ubique, & perpetuo, desquamatur, perit, renascitur; pili, ungues, dentes, assiduo rasi, abscissi, detriti, renascuntur; ablatae vasorum, ossiumque, partes brevi recrescunt ab omni parte. Dum, supra fericum extensum, Emplastrum applicatur digito, qui levi vulnere laesus est (quod solitos motus non multum impedit), miramur, intra unum alterumve diem deteri fericum, & foraminulentum fieri: idem certe in Epidermide, & cute, contingeret, nisi per nutritionem perpetuo restituerentur perdita.

Similis jactura partium detritarum, & restitutio perditarum, fit in illis locis corporis, quae ab omni attritu externo tuta sunt. Antea ad §. 1261, ubi de creta, sive calce, Podagricorum dicebatur, mentio facta fuit pulcherrimorum experimentorum, quae facta fuerunt ad demonstrandam vim *radicum rubiae tinctorum*, quae ossa animalium rubro colore inficit, & quae tantum partem terream, quae ossium fabricam ingreditur, tingit; unde nec cartilagineas colorem rubrum ab usu *radicum rubiae* acquirunt, antequam ossescescant, neque etiam callus ossa fracta uniens tingitur, antequam ossis naturam jam incipiat induere. Verum experimentis, a *Celeberrimo du Hamel* institutis, patuit, intra sex septimanarum spatium colorem rubrum, usu *radicis rubiae* ossibus conciliatum, evanescere, si ab hac radice abstineatur omnino. Successive enim deteruntur particulae tinctae, in quarum locum aliae succedunt non tinctae. Imo, dum alternatim addebat alimentis porci junioris rubiae radicem, vidit, in osse femoris hujus animalis discisso, circulos rubros alternatim locatos. Inde videtur patere evidenter, deteri, & renovari, ossium substantiam, quae ab omni attritu externo tuto defenditur. Si ergo hoc in dura adeo corporis parte, osse nempe, fit, idem in aliis partibus, quarum moleculae constituentes minus cum se invicem cohaerent, fiet.

Verum illud, quod detritarum partium locum supplet, per vasa adfertur ad haec loca sub forma liquidi; cumque simile fit illi, quod detritum est, hoc cum liquidis per vasa, sub forma liquidi, redibit. Caeteroquin solida haec ramentula accumularentur in loco, ubi secesserunt a reliquis, & brevi turbarentur partium functiones.

Haec elementa solidarum partium corporis, quae sanitatis usibus serviverunt, jam inepta, abrafa a loco, ubi haeserant, vi vitali separantur, & ex corpore educuntur: forte totum corpus tandem obrigesceret, nisi haec, jam sanitati inutilia, exirent de corpore.

An haec eadem, si degeneraverint per morbos, nec cum reliquis redire potuerint per venas in humorum circulum, accumulantur in loco, ubi abrafa fuerant, & calcem podagricam, exostoses, &c., constituunt? Tophacei cer-

(b) H. Boerh. Institut. Med. §. 476.

certe tumores in visceribus toties inveniuntur, qui gypseam quasi materiam continent.

Si autem humoribus misceantur elementa haec solidarum partium abrasa, per venas redeunt; cumque inepta sint sanitatis usibus, quibus jam perfuncta fuerunt, illorum expulsio de corpore requiritur. Hoc autem fiet per illa loca, quibus naturali lege exeunt illa, quae nocitura forent, si diutius relinquerentur; nempe per urinam, alvum, & vasa exhalantia, quae omnem superficiem corporis, externam aequae & internam, occupant.

Verum circa bilis, quae in intestina transit, officinam, & in locis, ubi urina secernitur, transit, colligitur, omnium frequentissime calculi occurrunt. An & exhalans liquidum, per cutis spiracula exiens, & cava corporis majora, minora, roris instar humectans, calculi rudimenta habet? sic videtur ex illis, quae ante memorata sunt. Pericardii superficies calculo incrustata fuit; in thoracis cavo, in abdominis cavo, inventi fuerunt calculi, nulli parti nexi; tota media thoracis pars in calculum obrigit. Illud, quod per cutem exspirat, mox dissipatur in auras, nec in vasis cutaneis satis longam moram trahit, ut elementa calculi sibi mutuo uniri possint, unde ibi tales concretiones raro admodum contingere poterunt. Tamen & hoc factum fuisse legitur (i) in viro Illustri, qui, calculo & artbritidi, domesticis hospitibus, saepe obnoxius, subinde in largissimum sudorem solvebatur, quo non serum exsudabat, aut sucti per poros liquores, sed, quod mireris, manipuli arenularum, quas inducta manu abstergebat. Quotidianum id nobili viro, & a Medicis saluti illius excubantibus visum persaepe; testis mihi est fide dignissimus Olaus Wormius.

Cum ergo in omni urina, etiam sanissimi hominis, adsint elementa calculi, atque per urinam exeant de corpore detritae solidorum corporis partes, humoribus excrementitiis mistae, videtur calculi origo non sine ratione iisdem adscribi; dum nempe adunantur illa, quae prius separata in urina fluxerant. Adeoque calculi materies proxime accederet ad officium naturam. Hoc videtur pluribus confirmari. Celebres Medici magnam statuunt affinitatem inter calcem Podagricam & calculum; imo quibusdam placuit, calculos Podagricos vocare concreta illa, quae ex nodis & articulis in inveterato hoc morbo educuntur; uti in *Capitulo de Podagra* dictum fuit. Simul tunc notatum, aquam fortem, sive spiritum nitri, solvere partem illam terrestrem, quae in ossibus adest, eaque, hac ablata, in cartilagine verti. Sed & spiritus nitri calculum vesicae solvit integre. Praeterea, invenit *Denys* (k) saepius lapides, calcarios dictos, albos, vel subcinereos, satis fragiles; observavit autem, tales calculos prae reliquis citius mole augeri, & e contra illos, qui duri, firmi, & graves, sunt, lentius crescere. Si dentes male affecti fuerint, crusta calculosa ipsis adnascitur, saepe tam du-

(i) Thom. Barthol. *Histor. Anatom. rar.* Cent. I. observ. XXXIV. pag. 54.
(k) *Aanmerkingen over den Steen &c.* Cap. VI. pag. 93. 94.

dura, ut non nisi acuto ferro, & vi adhibita, diffringi possit; vidi in puella, quae nascentem hanc crustam calculosam neglexerat, auctam deinde auferri non permiserat, vano instrumentorum metu, omnes dentes, imprimis maxillae inferioris, sic tectos fuisse, ut foedo spectaculo unam referrent massam, quam peritus chirurgus cuneo acuto chalybeo, & mallei plumbei ictibus, sed molliter tamen applicatis, findere debuit, ut auferre posset. Parte quadam separata, facilius reliquum tolli potuit: quo facto, & ore bene eluto, emendabatur satis cito molestissimus oris foetor; ob quem misera haec ab hominum consortio fere removeri debuerat.

Cum ergo solidae partes corporis, licet durae admodum fuerint, inevitabili vitae sanae actione deterantur, illa, quae detrita secesserunt, corpori humano jam inutilia reddita, de corpore expelli debent: unde in humoribus excrementitiis talium copia adesse debet, quae, separata si fluxerint cum humoribus, donec exeant de corpore, nullam parient noxam; si autem concreverint denuo, calculo originem dare poterunt.

Antea patuit §. 21, dum de morbis fibrae solidae simplicis agebatur, solida minima, quae, ope glutinis tenuissimi, aquosi, vel pinguis, sibi invicem unita, constituebant solidas partes majores, esse terrestri naturae. Unde in calculis terrae copia abundabit; quod & Analyfis Chemica confirmat. An lapides, calcarii dicti, friabiles, tunc concrescunt, dum terra praedominatur reliquis principiis constituentibus? Non enim calculus sola terra constat, nec humores excrementitii solas solidorum detritas partes de corpore remonent, sed & aquam, & sales, & olea, quae, corporis calore, motuque per vasa perpetuo, redduntur acriora, & nocerent relicta. Pro diversa jam horum salium & oleorum indole, pro diversa proportione admistorum, varia poterit esse indoles concretorum, quae ex his unitis fiunt.

Sic videmus, in diversis urinis sabulum concrescere diversi coloris, album, flavum, rubrum, nigrum quandoque. Imo in eodem homine, vario tempore, diversi colores sabuli, in urina concrescientis, inventi fuerunt. Similiter aliquando calculi inventi sunt variegati coloris; nec omnes orbiculi, ex quibus major calculus concrevit, eundem colorem habent; prout forte plus vel minus olei intercurrit, vel quid aliud intermixtum est. Sed & homines differunt in quacumque parte visibili, colore, densitate, laxitate: stamina solida nostri corporis in unguibus, & pilis, videmus, in quibus multa solida concreta apparent. Sed quanta ibi diversitas in colore, & soliditate, invenitur!

Cum ergo materies calculi constet solidorum & fluidorum nostri corporis elementis, quae vitae serviverunt, quae partes nostri corporis fecerunt, quae tandem, inepta reddita ad vitam, abrasa motu vitali, separata sunt, patet ratio, cur tanta diversitas observetur in calculis, prout diversam materiam in prima sua formatione admiserint, aut partes calculum constituentes diversa proportione inter se mistae fuerint.

Operae pretium videtur considerare, quomodo calculus ex his concretus

se habeat; & quid sedula observatio, atque analysis chemica, in calculis detexerint.

In tractatu pulcherrimo, qui *Medicinae Hydrostaticae* nomine inscribitur (1), *Boylæus* examinavit pondus specificum calculi humani ad aquam, & invenit, illum aqua graviorem esse semper; sed diversum pondus vidit in variis calculis; sic tamen, ut non aequarent duplum pondus aquae ejusdem voluminis. Idem invenit in lapidibus, ex aliis animalibus defunctis, *Bezoardicis* nempe dictis. Imo hoc pondere specifico usus fuit tamquam criterio, ut genuinos lapides bezoardicos distingueret a spuris; & emptionem talis lapidis dissuasit, quia possessor volebat hunc lapidem, licet genuinis simillimus appareret, submittere examini hydrostatico (m). Unde dixit: *In omnibus his exemplis observare licet, animales illos lapides, non aequantes duplicatum pondus aquae aequalis ipsis quoad molem, continere minus gravitatis specificae fere quinta parte, quam veri fossiles lapides, cujusmodi est Crystallus, quae quinta parte ipsis specificè gravior est.* Novi quidem, in *Musaeis* ostendi calculos, tanquam ex humana vesica eductos, qui silicem, duritie, & pondere specifico, aequant; pluresque similes quandoque & mihi oblatis sunt. Sed magnum dubium manet de rei veritate. *Bartholinus* (n) testatur, quod in *Musaeo* suo haberet similis duritiei calculum, qui ex vesica humana sectus dicebatur; sed nil certi affirmare ausus est. *In his enim, aliisque, stamus donantium fide & relatione, quam sine offensa in dubium vocare non audemus.* Certo constat, insignes fraudes subfuisse saepius. Ad Regem *Daniae* (o) ex *Cimbria* missi fuerant calculi plures, satis magni & duri, saxo simillimi, qui a puero quodam excreti dicebantur. Rex puerum jussit adduci, praecepitque, ut arcta sub custodia in arce aleretur. Sed, quamquam ita edoctus puer aliquoties convulsiones simulasset praevias, nihil tamen successit, nec ullum calculum excrevit, quia remotis amicis suis custodiebatur. Hinc, cognita impostura, singulari serenissimi Regis clementia, puer innocens dimissus; & artificio honesto traditus.

Vocatus ad mulierem *Hydrope Ascite* tumentem immaniter, cum in aetatis vigore esset, & vires optime adhuc constarent, suasi *Paracentesin*; sed obedire noluit omnino, dicens, se certam esse, quod absque ulla humana ope curaretur. Rationem hujus asserti dabat, quod, absque ullis remediis, vix non quotidie, calculos emingeret, nullo doloris sensu. Cum me non adeo credulum videret, mox jussit quaeri pyxidem, in qua excreti calculi servabantur collecti, numero plurimi. Examinavi singulos, & nihil inveni praeter silices variae magnitudinis, marmoris fragmenta, & laterum coctorum frustra, qualia in via publica abunde reperiuntur. Rogabam, an non sentiret, inter mingendum, exire hos lapides: respondit, non; nec sibi hoc mirum videri, cum non statim in urina emissa apparerent hi lapides; sed post

(1) pag. 9. & pag. 66. (m) Ibid. pag. 11. (n) Epistol. Medicin. Centur. IV. Epist. ultim. pag. 510. (o) Ibidem Epist. 89. pag. 453.

post unam alteramve horam in fundo matulae invenirentur. Scelesta ancilla, pietatem simulans, stolidae herae persuaserat, suis ad Deum precibus deberi, quod absque molestia a calculis liberaretur, seque certam esse, quod & precibus cederet hydrops. Munusculis incitabat illam hera, ut adhuc oraret diligentius. Sed licet adeo stupida, adeo manifesta, haec fraus fuerit, nunquam tamen impetrare potui ab hac muliere, ut resipisceret; sicque tandem hydrope periit.

Notum nimis est, & olim, & adhuc hisce temporibus, vagabundos homines audacter suscipere difficillimam lithotomiae operationem: tales, ut ignorantiam & scelera sua tegant, saepius supposuerunt saxa, & filices, pro calculis humanis, quos se sectione ex vesica eduxisse jactabant quam impudentissime. Imo quandoque vafri tales impostores misero aegro & adstantibus persuadere noverunt, se filicem eduxisse de vesica humana. Nobilissimo Dano *Hugoni Lutzovio* ita imposuisse scelestum hominem, ad *Thomam Bartholinum* (p) scripsit *Paulus Barbette*, qui, elapso saeculo, apud Batavos floruit; substituerat enim pro calculo humano filicem. Judicaverat antea probus & peritus Lithotomus, nobilem virum laborare vesicae calculo, sed parvo: hinc noluit contristari aegrum *Barbette* tristi hoc nuncio, sperans, illum nebulonem calculum quidem extraxisse, sed magnum pro parvo supposuisse. Rediit *Hafniam* nobilis *Lutzovius*, ostendit calculum *Bartholino* (q), & rogavit sententiam, cum plurimi illum factitium crederent. Fatetur *Bartholinus*, quod non ovum ovo sit similis, quam iste calculus pyriti, adeo ut & scintillae inde elicerentur, & cotis vice esse posset. Tamen supposititium renunciare ausus non fuit; quia & similem casum apud *Schenkium* se legisse meminerat, & in Musaeo servabat similem, quem ab homine exsectum narraverat amicus, qui dono hunc lapidem dederat. Dubius hinc mansit *Bartholinus*, & prudenter judicium suspendit; praecipue ideo, quod nobilis aeger testaretur, se magnum levamen percepisse, peracta sectione, & magnum iter perfecisse sine multo impedimento: praeterea comites affirmabant, se vidisse factam sectionem. Imo adeo persuasus erat nobilis aeger de fide, & dexteritate, scelesti illius hominis, licet iisdem molestiis, quam olim ante sectionem, vexaretur, ut omnem dolum malum abesse firmiter crederet; sed, uno calculo exempto, adesse adhuc alterum, sibi persuaderet; cum recordaretur, alium Lithotomum ipsi renunciasse, quod binos in vesica calculos gereret. Post annum Parisiis detectae fuerunt fraudes vafri impostoris, qui, ut publicum supplicium evitaret, clam se subduxit; & nobilis *Lutzovius* curae solertissimi Lithotomi *Francisci Collott* se commisit; qui, felici sectione, duos calculos ex vesica eduxit, quorum major uncias duas, & septem drachmas, minor duas uncias, & totidem drachmas, pendebant (r).

Ex

(p) Epistol. Medicin. Centur. IV. Epistola 38. pag. 451.
pag. 452.

(q) Ibid. Epist. 89.

(r) Ibid. Epist. ult. pag. 510. 511.

Ex hac historia patet, quid cogitandum sit de durissimis, filicem aut faxum omnino referentibus, calculis, qui in thesauris curiosorum quandoque occurrunt. Memorabilis historia legitur (s), de muliere Bernensi, quam societati Regiae Londinensi communicavit *Sigismundus König*, Medicus Nofocomii Bernensis. Foeminae huic partes variae corporis, menstruis deficientibus, successive acerbissimis doloribus excruciantur, variis subito ad palmae latitudinem erumpentibus vesicis, limpida aqua plenis, cum summo ardore; nisi cito diffecarentur, sequebatur dolor adeo intolerabilis, ut mentem turbaret. His malis curandis salivatio Mercurialis adhibita fuit, & quidem hoc cum effectu, ut per decem fere integros menses vixerit sana. Tunc cepit denuo redire vesicarum eruptio. Dum Medici de repetenda salivatione cogitant, atque ad hanc subeundam corpus aegrae disponere tentant, nullo tamen purgante remedio propinato; subito omnes evanuerunt vesicae; simul aberat omnis dolor. Verum post quinque dies secuta fuit Lerna malorum: dolebant lumbi, vesica, perinaeum, inguina: vires prosternebantur: nausea aderat cum retentione urinae: inflammationis sequebantur signa, cum pulsu celeri, intercepto. Sanguinis missionibus aliisque remediis adhibitis, injiciebatur clyisma, quod post horae quadrantem per os rejectum fuit; repetitum, simili modo per vomitum rediit, *cum quantitate, instar topi, lapillorum ad unciam semis, nullis unquam excrementis permistis*. Omnia assumpta evomuit, & cum his *quantitatem lapidum, mox duriorum, instar filicis, & frusta corticum marmoris albo simillima, durissima, rejecit*. Post clyisma denuo injectum, & per os redditum, *quantitas lapidum augebatur, & ut priores exigui fuerant, pisorum instar, hi avellanas minores nuces, quas tamen mox excedebant, magnitudine aequabant*. Abstemiam fere omnino vitam egit per quatuor menses, omnem cibum & potum repudians. Cum urina saepius supprimeretur, catheter applicatus fuit tertia quavis die. Cum alvus pertinaciter stricta foret, *sal polychrestus* in aqua fontana solutus dabatur: Medicus, per bihorium lecto assidens, omni quadrante horae propinabat uncias sex, & os aegrae comprimens, cohibebat vomitum; sic effecit, ut sequeretur dejectio crassissimorum & durissimorum alvi excrementorum, anum distendentium non sine rupturae periculo; simul tunc appetitus rediit. Omni quinto vel sexto die postea alvus deponebatur, *intercedente vomitu, adeo ut calculi jam superne & inferne dejicerentur, tantae magnitudinis, ut saepius unus alterve drachmas duas non modo ponderaret, sed excederet; quorum copia penes me* (inquit author). Porro redierunt menses, ardentisque vesicae velut prius eruperunt; cepit quandoque acutissimum lapidem emingere; postea demum calculi per anum prodierunt. Sensim convaleuit, & ad obeundas solitas actiones, vires collegit; longe tolerabilius se habens, quam antea; sed calculi subinde ex ano & vesica prodeunt etiamnum.

Cal-

(s) The Philosophic. transact. Abrigd. Tom. III. pag. 167. & sequent.

Calculorum horum Chemicam Analysin instituit Medicus, & producta invenit satis similia illis, quae ex calculis humanis educi solent. Scrupulus tamen aliquis manet, an haec analysi omnino accurata fuerit, cum ex unciis sex horum calculorum habuerit Caput mortuum unciarum quinque cum drachmis duabus, salis lixiviosi vix scrupulum cum dimidio, & phlegmatis cum spiritu ac immisto sale volatili drachmas quinque cum dimidia, adhaerente quadam portione recipientis lateribus. Sic autem in recipiente collecta producta, una cum capite mortuo relicto, praecise aequarent, simul sumpta, pondus calculorum, qui huic experimento adhibiti fuerunt. Verum Chemicus omnes, qui animalium & vegetabilium partes igne examinauerunt, notant, semper notabilem portionem in auras evanuisse, nullis vasis coercendam; hinc nunquam producta, in vase recipiente collecta, una cum capite mortuo, aequare potuerunt pondus materiae vegetabilis vel animalis, quae tali examini per ignem adhibita fuit. Cum autem, uti postea dicitur, aer magnam partem substantiae calculi constituat, omnino impossibile videtur, ut nihil de pondere perierit in his experimentis.

Bini ex his Calculis, ab hac muliere excretis, missi fuerunt ad *Societatem Regiam Londinensem* a *Sigismundo König*, & egregius *Slare* (*) hydrostatico examine invenit, pondus specificum horum calculorum esse ad pondus aquae ut 217 ad 100, adeoque duplo, & amplius majus; quale pondus in saxis & silicibus inveniri solet. Examinauit dein *Stalactitem lapidem*, qui ex aqua, per rimas rupium lente destillante, sensim concrevit, & invenit; ejus pondus specificum se habere ad aquae pondus, ut 219 ad 100. Unde suspicio nascebatur, magnam affinitatem esse inter hos calculos & *Stalactitem*; cum pondera specifica adeo parum a se mutuo differrent. Praeterea & alia tentavit experimenta, quae videbantur docere, mira haec concreta, potius ad lapidum, quam ad calculorum humanorum, naturam accedere. Confirmabatur haec suspicio, quia historia miri illius morbi docebat, foeminam hanc aquae magnam copiam bibisse, in qua forte lapidea talis materia haerere potuerat.

Cum autem *Analysis Chemica*, quam *König* fecerat, minus placeret, *Slare* unum ex his calculis, in pulverem crassiorum tritum, immisit retortae loricatae; quam per aliquot horas nudo igni exposuit, & quidem tam valido, ut vitrum liqueceret: tres quatuorve guttae prodierunt liquidi, quod spiritum cornu cervi rectificatum referebat, & similem spargebat odorem. Unde merito conclusit, ad animale substantiam pertinere haec concreta; quae tamen longe minus principiorum animalium dabant, quam solent calculi humani, aut similes ex aliis animalibus desumpti: unde etiam major copia capitis mortui remansit in retorta. Patet hoc ex *Analysi calculorum humanorum* (†). Quenam ergo ratio est, cur illa concreta cal-

(*) The Philosophic. transact. Abridg. Tom III. pag. 176. 177.
pag. 181.

(†) Ibid.

culosa, ab hac muliere excreta, tam ponderosa fuerint. An aliquid peregrini, quod diversum erat a materia animali, admistum fuit? An magis accesserunt ad ossium naturam? Antea dictum fuit, probabile admodum videri, solidorum corporis partes detritas, & inutiles redditas, dare materiam calculo. Verum ossium pondus specificum se habet ad aquam, ut duo ad unum: inde videntur haec concreta pondere suo propius ad ossa accessisse: tamen minorem longe copiam partium volatilium in destillatione dederunt, quam ossa solent (*u*). Plus autem materiae, ad magnum etiam ignem fixae, exhibuerunt, quam calculi humani.

Saltem hoc inde concludi potest, quod iusta sit fraudis suspicio, dum offeruntur calculi, ex humano corpore educti, qui multum excedunt pondus specificum, & solitum, calculorum humanorum. Neque tamen videtur absolute statui posse, quod hoc nunquam contigerit. Historia modo descripta fidem facit. Mulier enim haec, in Nosocomio detenta, a peritissimo Medico *König*, & aliis, quotidie examinata, per plures menses lecto affixa, non potuit substituissse saxa & filices, ut fraudem faceret: nec potuit fingere vesicas illas dolentissimas, in diversis corporis partibus exortas, nec urinae suppressionem, ob quam toties catheteris usu opus fuit; nec mucum vesicae exitum obturantem, nec ingentem urinae copiam, quae quandoque, praesente Medico, effluxit &c. Sed & concreta, quae sursum ac deorsum prodierunt, igne examinata, dederunt producta, quae animalem naturam horum fuisse testantur. Suspendere iudicium in dubiis prudentem Medicum decet; minime autem convenit negare omnia, quorum ratio non ilico patet. In calculis humanis diversa gravitas obtinet; biliosi ut plurimum reliquis leviores sunt; quandoque visi sunt, qui aquae innatabant primo, post aliquod tempus submergebantur. Sed & in calculis vesicae varium pondus observatum fuit: plerumque tamen pondus specificum calculi ad aquam invenitur, ut quinque ad quatuor (*w*).

In calculis humanis, alicujus molis, quos observare licuit, & diffringere (vidi autem multos), observavi semper in centro nucleum, uti antea dictum est, cui lamellae diversae circumcreverant, simili fere modo, uti cepae bulbus ex concentricis orbiculis componitur, in quorum medio germen plantae locatur; unde, successiva applicatione similis materiae, calculus crescere videtur. Observatur, illas incrustationes non esse semper ejusdem crassitie; unde concluditur, urinam non semper eandem quantitatem materiae calculosae gerere, vel saltem non eadem copia dimittere, & apponere calculo crescenti (*x*). Eandem sententiam tuetur *Hales* (*y*), putatque, illo tempore, dum urina minus materiae calculosae deponit per aliquod tempus, calculi superficiem magis politam reddi, dum rotatur in vesicae

ca-

(*u*) The Philosophic. transact. Abridg. Tom. III. pag. 181. (*w*) Ibid. pag. 182.
 (*x*) Ibid. pag. 178. (*y*) Haemastatics on the animal Calculus Exper. VIII. pag. 226.

cavo, & a vesica contracta premitur. Ubi vero postea urina copiosam materiam calculi deponit, nova incrustatio fit; sicque lamella calculosa apponitur denuo politae & glabrae jam superficiei; cui tamen minus fortiter haeret. Hanc rationem credit, quare calculus in lamellas facile separetur. Existimat autem, urinam, quo acrior & coloratior est, eo majorem copiam materiae calculosae continere: ideo putat, calculum magis crescere aestivo, quam hyemali, tempore.

Figura calculorum varia est, uti in magnis Nosocomiis, ubi horum numerus colligitur, videri potest. Si cavum, in quo haerent, repleant omnino, ejus figuram assumunt. Sic vidi calculum ingentem, qui vesicae & colli ejus figuram perfecte imitabatur. Sic occurrunt calculi, qui pelvis & ramorum ejus figuram exacte referunt; quales aliquot vidi, & passim apud auctores figuris exprimuntur. Si plures simul in eodem loco fuerint, a pressione ac tritu vicinorum figura mutatur saepe miris modis. Vidi aliquoties unius calculi extremum rotundum vicini calculi cavum profundum occupasse, ita ut femoris articulum non inepte referrent. Ubi vero in vesica unicus calculus adest, saepius oblongo rotundam figuram habet.

Illa, quae ante dicta sunt, videntur satis docere, quod calculosa concreta ex materia animali componantur; quod Chemica calculorum analysis pariter confirmat. *Helmontius* (z), novis vocabulis gaudens, vocavit *Duelech* calculum humanum; de quo sic scribit: *Exsectum Duelech destillavi, per se, nec quicquam elicui, praeter spiritum foetidum urinae, & flavam crystallum, simulque oleum, quale ex desiccata urina trahitur. Quod autem in fundo mihi remansit, terra erat nigra, ambusta, friabilis, & insipida.*

Calculos renales humanos Chemico examini submisit *Celeberrimus Fredericus Hoffmannus* (a), diversae figurae, coloris, magnitudinis, soliditatis, & ponderis, ex diversis subjectis desumptos; & invenit sequentia.

Carboni ignito imposuit calculum renalem, qui tria grana ponderabat; mox flavum colorem in nigrum mutavit, & statim odorem salis volatilis fortem, sine visibili fumo, sparsit, totusque fere consumptus fuit, pauca saltem materia nigra relicta, quae insipida erat, nec effervescentiam faciebat injecta spiritui salis. Calculorum, in pulverem contritorum, illam quantitatem, quam cultri cuspis capere poterat, carbonibus vivis injecit; mox totum conclave volatili foetido odore impletum fuit, qualem cornua combusta spargere solent.

Pulvis calculorum, decoctus in aqua, illam reddidit albam, turbidam; quae, leni calore inspissata, reliquit materiam siccam albicantem, saporis paululum amaricantis salis: sed haec materia, candenti carboni imposita, nullum spargebat odorem, nec cum spiritu acido effervescebat, nec sali tartari mista odorem salis volatilis dabat. Relictus a coctione pulvis, siccat-

tus,

(z) De Lithiasi Cap. V. §. 9. pag. 684. observat. 25. pag. 230. &c.

(a) Observat. Physic. Chem. Lib. II.

tus, pristinum volatilem foetidum odorem in nares adstantium diffundebat, dum comburebatur.

Integris aliquot calculis, qui coriandri feminis magnitudinem aequabant, affudit spiritum vitrioli, & in alio vitro spiritum falis; sed nulla facta fuit solutio, exiguis tantum bullis in altum elevatis. Aqua fortis, bonae notae, ad triplum calculorum pondus affusa, cum intensa effervescentia statim illos dissolvit; uti & spiritus nitri fumans, sed cum vehementiori adhuc effervescentia. Solutio turbida, albicans, paulo spissior apparebat; cui dum addebatur oleum tartari per deliquium ad saturationem usque, facta fuit effervescentia, nulla praecipitatio; sed haec mixtura flavescens, & pellucida, fuit, nitroso sapore imbuta.

Ex quibus omnibus patet, nihil falis alcalini fixi, nec terrae lapidosae, aut calcariae, inesse calculis renalibus, sed falem volatilem alcalinum, qualis ex animantium partibus educitur.

Voluit *Celeberrimus Hoffmannus (b)*, nullam pinguedinem, vel oleosum aut sulphureum principium, calculorum mixturam ingredi; hoc ex eo colligimus, quod non flammam concipiunt, nec crassum vaporem emittunt, neque etiam per destillationem, quod novimus ab aliis tentatum, quidquam olei largiuntur. Verum ipse *Hoffmannus* hanc analysin non fecit. Hinc major fides debetur illis, qui describunt ea, quae propriis viderunt oculis. *Egregius Stare (c)* plures calculorum analyses tentavit, & ex ejus descriptione patet, quod & oleum illorum compositionem ingrediatur. Calculi humani, recens de corpore exsecti, unciam destillavit ex retorta; prodierunt in excipulum binae drachmae spiritus (sic dicti) fusci, qui plus accedebat ad spiritum cornu cervi, quam ad spiritum urinae: notum autem est ex Chemicis, colorem illum fuscum oleo deberi, quod sali alcalino volatili semper in tali destillatione adhaeret, & cum illo in phlegmate simul ascendente solutum, constituit spiritum sic dictum Cornu Cervi, urinae &c. Unde etiam, ut depurent sales volatiles ex animalium partibus productos Chemicis, cretam solent addere, & tunc leni igne sales hos sublimant in alto vase, qui facile ascendunt, relicto in creta omni oleo, quod salibus adhaeserat, & tam leni calore in altum non poterat evehi: hac methodo illi sales volatiles purissimi habentur, & ab omni foetore empyreumatico liberi.

Postea alium calculum humanum, ponderis binarum unciarum, nudo destillavit igne, & satis intenso; prodierunt vapores, qui, condensati, dabant falem solidum, absque ullo liquore. Sal ille erat valde fuscus, saporis amari; quem comparat saporis olei empyreumatici Cornu Cervi.

Praeterea, in fundo retortae relictus carbo niger, sive caput mortuum, in igne aperto combustus, fumum satis crassum dat, donec, consumpto
omni

(b) Observat. Physic. Chem. Lib. II. observat. 25. pag. 232.
Transact. Abridg. Tom. III. pag. 179. & seq.

(c) Philosoph.

omni oleo, cineres foli superſint. Notum autem eſt ex Chemicis, oleum ſolum dare igni pabulum, & ultimum illud fixumque oleum pertinaciſſime adhaerere partibus terreis, nec ab his divelli, niſi vi ignis in aëre aperto agentis. Quamdiu enim, vaſis clauſis, ignis agit in tale caput mortuum; carbo manet, qui nunquam in cineres redigetur, niſi aër libere acceſſerit. Hinc evidenter patet, oleum adeſſe in calculis humanis, uti in aliis ſolidis animalium partibus. *Celeberrimus Hales (d)*, ſummae in ſimilibus auctoriſatis, invenit pariter, in calculis humanis oleum adeſſe, licet minori copia, quam in ſanguine, aut ſolidis animalium partibus, reperitur. Majorẽ autem copiam olei in calculis veſicae felleae invenit, quam in reliquis calculis humanis; quod adſcribit bili, ſuperficieĩ horum calculorum adhaerenti, & exſiccatae: verum tales calculi pro nucleo ſaepe habent bilem inſpiſſatam, & ex bile concreverunt, quae olei copiam in ſe continet.

Aſt ſimul invenit, in calculis bilioſis, & in aliis calculis humanis, plus quam dimidiam partem molis horum conſtare aëre; qualem copiam aëris non potuit unquam educere ex ullo alio corpore animali, vegetabili, aut minerali. Quis credidiſſet, tantam copiam aëris, non elãſtici, tam firmiter uniri poſſe reliquis partibus calculum conſtituentibus, ut non niſi ſummo igne ab his divelli queat? Dum vero idem ille aër, priſtino nexu liber, elãſticitatem ſuam recuperat, tunc ſpatium occupat, quod eſt ad volumen calculi, in quo latuit, ut 645 ad unum. Antea ad §. 647, ubi de ructibus & flatibus agebatur, notatum fuit, *Hippocratem* jam monuiſſe, quod hominum aliorumque animantium corpora nutriantur triplici alimento, cibo, potu, & ſpiritu: atque addidiſſe, ſpiritus, qui in corporibus ſunt, flatus vocantur; extra corpora vero aër. Patuit autem ex *Celeberrimo Hales*, aërem, non elãſticum, firmiter uniri partibus, ſolida & fluida noſtra conſtituentibus, eundemque aërem, ab hoc nexu, quacunque de cauſa, liberatum, denuo elãſticum fieri. Spem concipiebat ſummus ille vir (e), inveniri poſſe remedium, quod nexum illum aëris cum reliquis calculi partibus ſolveret, ſicque dimidia pars molis totius calculi evaneſceret in auras: neque hoc tantum, ſed ille aër, dum ex calculo exit, jam elãſticus, reliqua illa calculi elementa a ſe mutuo removeret, ſicque & horum cohaeſionem tolleret; hoc imprimis inde concludebat, quia eadem ignis vi, qua aër expellitur, etiam prodeunt vapores albi, qui condenſati, exhibent ſalem volatilem alcalinum; quem ideo aëri arcte unitum fuiſſe in calculo ſuſpicatur. An igitur, ſi aëris ex calculo ſeparatio obtineri poſſet, dum in veſica haeret, ſimul exharet ſal volatilis? An reliquae partes, educto aëre, facile ſepararentur ab invicem, ut calculus, in pulverem collabens, facile cum urina elui de veſica poſſet? Hoc ſaltem ex his deduci

po-

(d) Vegetable ſtatics Analyſ. of the air Experim. 77. pag. 188. &c.
les Haemaſtatics on the animal Calculus Experim. I. pag. 196.

(e) Ha-

potest, calculum dimidiam partem suae molis perditurum, si omnis aër posset extricari. De his autem postea adhuc dicendum erit ad §. 1428, ubi de Lithontripticis agetur.

Celeberrimus Lister (f) statuebat sequentia : In omni aqua, certe dulci, vel per se, vel marina mixta, succus lapideus, & vere metallicus, inest, fere ferreus, aut calcarius, ob utriusque metalli infinitam copiam, per omnia terrae viscera dispersam, ejusque vaporem sulphureum, si sit a pyrite, aëri commistum. Cum autem observaret, omnes fere calculos extra sanguinis circulum nasci, imprimis in locis, ubi mora & quies aderant simul, hinc credidit, tunc partes tales metallicas, aut calcarias, antea dispersas, per attractionem uniri, & concretiones tales in corpore humano facere; dein sic pergit : Ad hujus rei fidem olim coram societate Regali Londinensi, ex humano calculo cremato metallum ferreum extraxi, magnete adhibito. Ideo existimavit, ferrum, corpori irrepens, humoribus intime mistum, calculo gignendo fervire. Certum est (g), ferrum ubique fere nasci, ubique quotidie consumi, sic prodire de terra, redire in eandem. Quam facile ferrum solutum corpora hominum ingreditur, quam saepe? cum acidis quotidie tractetur, tractatum solvatur, solutum potetur. Plura experimenta docuerunt, in cineribus vegetabilium, & animalium, fuisse particulas, quae a magnete attrahebantur. Novi quidem, multum disputari inter eruditos de ferri origine, quod in cineribus vegetantium reperitur. Quidam crediderunt, non praëxstitisse ante calcinationem illas ferri particulas, sed per calcinationem natas esse: ferri enim primordia statuebant terram, sulphur, sales acidos, ex quibus unitis per calcinationem produciretur ferrum calcinationis tempore, quod ante calcinationem non adfuerat. Alii statuerunt, ferrum, quod in cineribus his reperitur, jam adfuisse ante calcinationem, sed, quamdiu permistum erat reliquis principiis, quae plantas vel animalia constituunt, non apparuisse sub ferri forma; per calcinationem vero dissipatis his, sub ferri forma apparere.

Celebris Gusmanus Galeatius (h) suis observatis hanc litem dirimere tentavit. Jussit comburi plantas in Bononiensi agro crescentes, ubi metallorum nihil effoditur; dein & plantas Brixienfium montium, quos ferri fodinae claros faciunt. Invenit, cineres plantarum Brixienfium centuplo plus ferri continere, quam cineres plantarum, quae in Bononiensi agro creverant. Unde conclusit, ferrum, quod ex his cineribus collegerat, delituisse in his plantis ante calcinationem, non productum fuisse per calcinationem. Eadem differentia quantitatis ferri inventa fuit in cineribus animalium combustorum, quae in diversis his locis vixerant.

Obstare videbatur, quod in cineribus sanguinis humani, exsiccati, & combusti, non appareret diversitas illa quantitatis ferri, licet alii in Bononiensi

(f) Dissertat. de humor. Cap. XXX. pag. 331. 332.
Chem. Tom. II. pag. 447.

(g) Herm. Boerhaave
(h) Institut. Bonon. Tom. II. part. 1. pag. 109. & seq.

nienſi agro viverent, alii in Brixienſibus fodinis, aut prope illas, actatem degerent. Haec obſervatio adeo movebat candidum hunc virum, ut de ſententia mutanda cogitaret. Verum, omnia dum attentus inveſtigaret, intellexit, *metallicos illos homines, qui in Brixienſibus fodinis, aut prope fodinas, vitam agunt, cibis perpetuo veſci, non inde quaeritis, ſed longe adveſtis; ſimiliterque aquas reſugere, quae ex illis ſcatebris manant, ſed aliis uti; quippe illas ſine noxa ſumi non putant.* Unde manifeſta patet ratio, quare eadem ferri paucitas apparuerit in omnibus, licet in diverſis adeo locis vitam ducerent. Haec omnia alibi (i) adhuc latius deducuntur. Imo ſedimentum urinae, exſiccatum, & calcinatum, plures dedit ferri particulas, quam cineres ſanguinis combuſti. Praeterea, ex relatione *Antonii Badae*, in Taurinenſi Univerſitate medicinae practicae lectoris primarii, refert (k), in hyſtericae mulieris urinis tantam copiam ferrearum particularum inventam fuiſſe, ut brevi dierum ſpatio aliquot uncias colligere potuerit: verum huic mulieri chalybeata plurima, imo ipſa chalybis limatura, ſaepe exhibita fuerant. Aliam obſervationem Parmenſis cujuſdam Medici addit, quae adhuc longe mirabilior eſt. De propriis autem obſervatis ſic loquitur: *Ego quoque, etſi in urinis hominum tantam ferri copiam nunquam reperire potui, multas tamen huiusce metalli particulas obſervavi in ſedimentis plurimum urinarum, quas ex variis aegrotantibus collegeram, & copioſiores etiam in urinis cujuſdam ex noſtris medicis, nephriticis doloribus ſaepe obnoxii, eo ipſo tempore, quo ab huiusmodi cruciatibus vexabatur.*

Demonſtravit pulcherrimis experimentis, maxima induſtria captis, *Vincenzius Menghini* (l), in animalium & hominum ſanguine eſſe particulas ferreas, illasque praecipue inveniri in rubra ſanguinis parte: computo ſubducto, concluſit, plus quam ſeptuaginta ſcrupulos, qui fere uncias tres faciunt, ineſſe libris viginti quinque ſanguinis humani; quae ſanguinis quantitas per vaſa hominis adulti ſani moveri creditur a Phyſiologis. Poſtea (m) aliis experimentis demonſtravit, ferrearum particularum in ſanguine copiam augeri, ſi ferrum, & imprimis ferri minera, una cum alimentis ingereretur; quod fiebat abſque ſanitatis noxa.

Ex quibus omnibus conſtare videtur, ferrum aſſe in ſanguine humano, ac aliorum animalium; imo illud repertum fuiſſe in cineribus ſolidarum partium, & in ſedimento urinae calcinato: unde non videtur mirum, ſi & in calculo tales particulae inventae fuerint aliquando. An autem ſemper adſunt in urina? an tanta copia, ut baſim ac duritiem calculo dare poſſint? Certe hoc minime demonſtratum videtur.

In experimentis *Slare* (n) habetur, quod applicaverit validum magnetem capiti mortuo, a calculi deſtillatione reſiduo, qui nullas ferri particulas

(i) Inſtitut. Bonon. Tom. II. part. 2. pag. 20. & ſeq. (k) Ibidem pag. 37.
 (l) Ibid. pag. 245. & ſeq. (m) Ibid. Tom. III. pag. 475. & ſeq. (n) Phi-
 loſoph. Transact. Abrigd. Tom. III. pag. 178.

las inde attraxit : verum ex descriptione patet, quod carboni, in fundo retortae haerenti, magnes admotus fuerit. Nam autor ipse monet, unicum hoc tentamen superesse, an nempe post ignem reverberii in residuo invenirentur particulae quaedam ferreae; cum nequidem detegantur in Marcassita, licet ferro divite, nisi prius calcinata fuerit.

Supra dictum fuit, veteres Medicos, postque plures alios, calculorum originem deduxisse a pituita inspissata, majori calore quasi excocta in lapideam duritiem. Omnia autem, quae haecenus dicta sunt, satis evincunt, hanc opinionem non posse admitti. Interim negari nequit, aliquid mucosi, sive glutinosi, in calculo reperiri, quod, cum reliquis aliis partibus, ad formandum calculum concurrat, & cujus interpositione cohaesio reliquarum partium fit, vel augetur. Antea ad §. 21, ubi fibrae solidae minimae considerabantur, dictum fuit, minima solidorum elementa, quae videntur terrestria esse & simplicissima, interpositione glutinis aquosi vel pinguis, vicinis sic uniri, ut fibram minimam solidam constituent. Cum autem, uti demonstratum fuit, calculus ex solidorum corporis, per vitae sanae inevitabiles actiones abrasis, elementis constet, simul & in calculo aderit illud gluten, cujus ope partes illae minimae ante cohaeserant inter se.

In parvo tractatulo *Benedicti Staechelini Medici Basiliensis* (o), qui decies legi meretur, habentur pulcherrima experimenta, quae docent, glutinosum tale, & in filicibus, & in calculis humanis, aliorumque animalium, adesse; ac quidem in his majori copia. Invenit, hanc materiam glutinosam elasticam esse; creditque, huic inhaerere irretitum aërem non elasticum, quem *Hales* invenit tanta copia in calculis adesse. Unde conclusit (p) : 1°. *Calculos animalium omnium maxime abundare materia Elastica glutinosa.* 2°. *Materiam hanc Elasticam aliquam analogiam habere cum illa, quam aqua ex seminibus Cydoncorum elicere solet.* 3°. *Omnia ea, quae aërem in hac materia elastica latentem in statum activum reducere valent, esse dissolventia calculi.* Certe illo tempore, dum particulae aëris, non elastici, ad se mutuo accedentes, recuperant elasticitatem pristinam, a contactu removebunt partes, inter quas locantur; & quidem satis magna vi; cum experimentis *Hales* constiterit, quod aër, non elasticus, in calculo latens, dum denuo elasticus fit, impleat spatium 645 vicibus majus illo, quem occupat calculus, in quo haeserat. Inde *Staechelinus* deduxit corollaria, quae magnam utilitatem habebunt in consideratione medicamentorum Lithontripticorum, de quibus §. 1428. dicitur.

Ultimum, quod notari meretur in calculosis his concretionibus, est, quod magnam affinitatem videantur habere cum tartaro vini. Media pars calculi, uti dictum fuit, aër est; sed invenit *Celeberrimus Hales* (q), in tartaro rhenano haerere tantam copiam aëris, ut tertiam partem ponderis

(o) Epistol. Eucharist. ad Daniel. Hartley passim & pag. 23.

(q) Vegetab. statiks Cap. VI. Experim. 73. pag. 178.

(p) Ibid. pag. 33.

aequet. Adeoque, hac proprietate, tartarus multum accedit ad calculum. Aër, sic extricatus ex calculo, & ex tartaro, intra paucos dies plus de elasticitate sua amittit, quam similis aër, ex aliis corporibus expulsus (r). Tartarus Rhenanus, si destilletur, minus olei dat, quam femina, & aliae solidae vegetabilium partes, simili arte tractatae. Calculus vesicae felleae, septem dierum spatio, solvebatur in salis tartari lixivio; in quo & tartarus rhenanus solvitur. Calculi tamen renum, & vesicae, non solvuntur in hoc menstruo. Calculus in spiritu nitri dissolvitur; sic & tartarus. Ambo haec solvuntur in oleo tartari; sed longe tardius. Praeterea, Tartarus oritur ex vino puro lymphidissimo: calculus ex urina lymphida sana. Tartarus nascitur ad latera, & in omni puncto superficiei vini; idem & de calculo verum est. Tartarus nascitur, orbiculatim incrustando, & superficies liquidum spectans scabra est, versus dolium polita: idem & in calculo. Tartarus durus est ac friabilis, licet antea fluxerit in liquidissimo vino, & pondus habet longe minus, quam saxa & silices: idem & de calculo verum est. Tartarus non amplius solvitur in vino, in quo concrevit, licet antea cum vino fluxerit: sic & calculus, licet solutus antea in urina fluxerit, concretus ab urina solvi nequit.

Unde placuit *Celeberrimo Hales* calculum vocare tartarum, sed animale: sic optime distinguitur a tartaro vini, qui ad regnum vegetabile pertinet.

Praemittenda haec mihi videbantur, quae ad calculi humani naturam spectant, in quocumque demum corporis loco haereat. Nunc sequitur, ut considerentur illa, quae ad Diagnosin, Prognosin, & Curationem, calculi pertinent, dum in renibus, ureteribus, vesica, aut urethra, haeret. Verum est, quod calculi in pluribus aliis corporis locis inventi fuerint, uti ex ante dictis patet; imo & frequenter satis occurrunt in vesica fellis, ac hepate; sed de his actum fuit in *Capitulo de Hepatide & Ictero multiplici*. Ubi autem calculi in aliis visceribus, & locis corporis, haerent, fere semper deficiunt certa signa Diagnostica, quibus illorum praesentia detegi possit. Sic v. g., si pericardium calculosa crusta obductum fuerit, vel calculi in ipsa cordis substantia, aut ejus cavis, concreti haeserint, actio cordis turbabitur quidem, sed inde calculi praesentis cognitio determinari non poterit. Numerosae enim aliae causae deprehensae fuerunt, quae eadem mala producere possunt; ut polyposae concretiones, vermes, aneurismata cordis, vel vasorum majorum circa cor &c.: Unde quidem probabilis suspicio calculi latentis adeste aliquando poterit, sed nunquam certa Diagnostis. Imo, si constare possiet de calculorum in visceribus quibusdam praesentia, nisi arte Chirurgica inde educi possent, vel Lithontripticorum remediorum vi solvi, parum emolumenti inde redundaret ad curationem. Si in uteri

cavo

(r) Vegetab. statiks Cap. VI. Experim. 73. pag. 189. & seq. Haemastatiks pag. 194. 223.

cavo calculus haeret, via adest, per quam sponte, vel artis auxilio, expelli possit; sed nihil tale sperare licet, si in pericardio, cordis cavis, vel ejus substantia, calculus haeserit.

Unde sufficit de renum, & vesicae, calculis agere; ubi simul occasio erit dicendi de remediis, quae ob vim Lithontripticam laudari solent.

§. 1415. **I**d si in Renibus fit, a parte terrestri sanguinis exsiccata, fit Calculus Renum, maxime ortus ad ultimas arterias, specie arenae.

Ab illo sanguine, qui per emulgentes arterias ad renes fertur, secernitur urina; quae, etiam in sanissimo homine, calculi elementa continet; uti demonstratum fuit. Toto ergo vitae tempore per renes transit tale fluidum, quod calculi elementis dives est, & ex quo illa separari possunt, si mora imprimis, quamcumque demum ob causam, accesserit. Imo ad paragraphum praecedentem dictum fuit, in ipsis arteriis, quae circa renem sunt, concrevisse calculos. Simul tunc notatum fuit, calculi elementa cito accrescere ad quodcumque corpus insolubile, quod reperitur in locis corporis, ubi urina secernitur, vel colligitur secreta. Hinc, inflammatoria spissitudine in finibus arteriarum haerens, sanguis irresolubilis, parvus thrombulus sanguinis extravasati ac concreti, puris inspissati, vel brevi inspissandi, guttula, plures arenulae, crystallizando quasi, sibi mutuo unitae, basin, sive nucleum, facere poterunt, cui elementa calculi haerere possunt, & sic moles augeri.

Antea ad §. 1004, dum de Nephritide agebatur, notatum fuit, in renibus adesse folliculos minimos, qui videntur urinae secretioni inservire; licet & alia vasa secretoria, absque talium folliculorum interpositione, directe ab arteriis derivata, adsint. Si jam in talibus folliculis minimae arenulae concrevere inceperint, illae, per folliculorum membranas a mutuo contactu remotae, non unientur inter se, sed per totam renum substantiam haerebunt dispersae. Dictum tunc, in cadavere viri consularis, nephriticos dolores frequenter passi, tandemque Phthisi mortui, inventos fuisse renes fabulosos; *ita ut, cum hinc inde parenchyma secaretur, quasi sabulum humidum scindi appareret.* Adversas sententias Anatomicorum, de horum folliculorum in renibus existentia, ulterius excutere, non videtur hujus loci; cum sufficiat, novisse, calculosam materiam in renibus separari & colligi posse, sive hoc fiat in folliculis, in angustis arteriarum finibus, vel in ipsis ductibus secretoriis, qui maximam partem papillarum renalium constituunt. Arenulas enim his papillis adhaerere, in cadaveribus visum fuit saepius, & illa corpuscula, quae pro folliculis habentur a multis Anatomicis, in parte renum extrema, quae corticalis solet vocari, inveniuntur imprimis. Plures calculos renales vidi, qui tenuem appendiculam habebant,
dum

dum reliqua pars sphaericam figuram referret ; acsi in ductibus excretoriis, Bellinianis dictis, prima concretio, pedunculum referens, incepisset, cujus extremum, extra talem ductum prominens, nova continuo calculosa materia apposita, sphaericam acquisivisset figuram. Servo adhuc talem calculum renalem, qui parvam lagenulam, collo suo instructam, refert, & undique politissima ac splendente superficie aemulatur lapides Bezoardicos dictos in officinis. Plures ab eodem homine excretos vidi calculos, post dolorem nephriticum molestissimum, qui omnes glabri erant ac splendentes, sed variae figurae, & magnitudinis.

Praecedenti paragrapho dictum fuit, in urina sana, vase puro servata, arenulas concrefcere quidem, sed nunquam in calculum alicujus molis uniri : paucae arenulae quandoque sibi mutuo junguntur, nexu non adeo firmo ; sed undique ad fundum & latera vasis continentis accrescunt : videntur enim uniri tunc tantum illa vi, qua calculi elementa, per urinam dispersa, accedunt ad se mutuo. Verum, ubi simul compressio accedit, plurimum arenularum inter se unio continget facilius, & cohaesio augebitur ; sicque fingi, & quasi configurari, poterunt. Magna enim est arteria emulgens, valide pulsat, & mox ramos suos per totam renum substantiam distribuit. Nec adeo multum a corde distat ; unde, ab ipsa arteriarum diastole, vicina premuntur. Absque tali perpetua alterna pressione vix intelligi posset, quomodo quandoque glabri & politi adeo calculi renales excernerentur. Vis illa comprimens augebitur, dum crescit moles calculi in rene haerentis. Quamvis autem calculi materia omni corpori insolubili se applicare possit, tamen ex dictis in praecedenti paragrapho patuit, omnium facillime calculi elementa uniri calculo jam facto ; qui tunc cito satis crescit mole. Vidi hominem, qui singulis mensibus triginta, imo & plures quandoque, calculos emingeret, variae magnitudinis, inter quos vidi, qui phaseolum minorem aequabant magnitudine. Sentiebat calculorum descensum a renibus, sed absque magna molestia. Monebat me praesentem, se calculos emicturum, modo per quadrantem horae expectare vellem. Stetit promissis, & coram me quatuor calculos excrevit, qui pisum mole aequabant ; & licet unus ex his per minutum circiter in urethra haereret, nulla doloris signa dabat, digitisque calculi exitum promovebat. Sexagenario proximus erat, & tota vita fere nullam servaverat diaetae normam, potuumque spirituosorum usui indulgebat quam maxime. Monui, ut frugi viveret, & sensim minueret copiam spirituum, quibus abutebatur : sed, monentem ridens, respondit, se velle suo more vivere, probe quidem gnarum, quod calculorum mineram in renibus gereret, sed tam parvam molestiam inde se pati, ut non crederet, operae pretium esse, ideo vivendi normam mutare.

Celebris Anatomicus *Bertin* (s) historiam renum, illorumque fabricae, de-

(s) Academ. des scienc. l'an 1744. Mem. pag. 116. & suiv.

dedit accuratissimam, quam & pulcherrimis figuris illustravit: optime notavit, sic disponi ramos insigniores arteriae emulgentis per substantiam renum, ut arteriarum pulsatio leviter concutere possit ductus urinarios, promovetque exitus illorum, quae in his vasis inciperent concrefcere, & haerere. In pelvi autem observavit, quod duplici arteriarum serie percutiatur, sicque inde propelli possit in ureterem sabulum, si quod in pelvis lateribus haerere incipiat. Cum eadem arteriarum series in ureteribus continuetur, idem erit effectus. Verum si obstaculum, in his locis haerens, his arteriarum pulsationibus non possit expediri, tunc magis magisque compingetur, & condensabitur, massula ibi haerens; quae, mole aucta dum fuerit, sensibilis adeo superficies ureterum premetur a pulsantibus arteriis ad calculum durum; unde dolor, imprimis si asperam habeat superficiem. Hinc colicam nephriticam, & alia mala, egregius auctor deduxit; quae sequi debent, si calculus, vel mole distendat has partes, vel asperitate suae superficiei laedat.

In homine erecto declivis via est urinae, in renibus secretae, per ureteres in vesicam: imo tunc & sabulum, & minores calculi, proprio pondere adjuti, descendere possunt facile, si minores sint ureterum cavo. Verum in homine decumbente illud non obtinet; unde major mora urinae secretae fiet, & calculi elementa in urina secedere poterunt, dum adhuc in pelvi, vel pelvis infundibulis, quae papillas renales excipiunt, haeret. Vidi hominem, in quo nulla unquam lithiasis suspicio fuerat, decubuisse in lecto immotum, ob femoris fracturam, per decem septimanas. Paucis septimanis post sanationem incidit in colicam, nephriticam dictam, & post magnos dolores toleratos, calculum excrevit satis asperum, posteaque obnoxius simili malo vixit. Ob eandem causam Podagrici toties calculo renali affliguntur; quod *Sydenhamus*, in se ipso, aliisque multis, observavit; uti in *Capitulo de Podagra* dictum fuit. Unde monuit, coenae loco, cerevisiam tenuem potarent magna copia, ut, aucta tenuioris urinae secretionem, renes & ureteres abstergerentur quasi.

Omnes Medici conveniunt, diuturnum in lecto decubitus dispositionem ad calculosas concretiones facere, vel illam augere, si prius jam adfuerit. Ex veterum opinione, rationem dederunt, quod renes diuturno decubitu incalescerent nimis; unde mucosum, vel pituitosum, in renibus aut pelvi haerens, excoqueretur in lapidis duritiem; unde etiam Medici monebant homines, praecipue quos ad Lithiasim pronos credebant, ne dorsum foco obverterent diu; quod in solemnioribus conviviis quandoque contingere solet. Verum ad praecedentem paragraphum fuit demonstratum, calculi originem non posse imputari pituitae per calorem excoctae.

Celeberrimus *Hales* (t) longe melius explicuit, quare diuturnus decubitus calculi in rene generationi faveat. Dum Horizontali situ in lecto decum-

(t) *Haemastatics on the animal calculus* Experim. IX. pag. 228.

cumbimus, per gravitatis actionem non potest juvari descensus urinae a renibus in vesicam. Dum dextro, vel sinistro, lateri incumbit homo, ren ejusdem lateris declivior est, quam vesica. Si dorso incumbat homo, uterque ren declivior est; vel saltem non elevantur a plano horizontali magis quam vesica; unde urina in pelvi accumulabitur facile, & elementa calculi ab urina secedere poterunt, uti etiam in ureteribus. Cum tamen urina tali situ in vesicam urinariam veniat, debet vis expellens renum, vel vis propellens ureterum, superare nixum gravitatis, dum vesica altiori situ ponitur, quam renes; sed & debet vesicam, semper contractam, dum vacua est, distendere, & remove ambientes vesicam partes: unde sequitur, si vesica jam plena sit, quod eadem haec urina, in pelvi & uretere collecta, debeat reprimi satis notabili vi contra orificia vasorum, quae urinam excernunt. Sic ergo retardatur urinae progressus in vesicam, & occasio datur arenulis concretis, in pelvi non tantum, sed & in ductibus *Belinianis*; ideoque in cadaveribus fabulum in his toties repertum fuit. Unde videtur erectus corporis situs inter causas numerari posse, cur vigilantibus major copia urinae excernatur, quam dormientibus. Hinc concludit *Hales*, utile fore, si non decumberent homines horizontali situ in lecto; sed capite & trunco corporis magis elevatis; uti solent milites decumbere, dum excubias agunt. Unde patet utilitas, non semper decumbendi in unum latus; ne idem ren perpetuo maneat in declivi situ, dum ex altero, tunc altius posito, libere urina ad vesicam venit.

Plerique dormientes solent se circumvertere in lecto aliquoties: dantur tamen aliqui, qui, profundiori somno pressi, situm in lecto non mutant: hoc autem in junioribus saepius contingit, quam in adultis. Sed & observata docent, juniores frequentius laborare calculo, quam adultos; & ideo major numerus illorum calculi sectionem subire debet. Praeterea, somnus in prima aetate longior est, fasciis constricti situm corporis mutare nequeunt, diu in horizontali situ, vel alterutri lateri incumbentes, relinquuntur in cunis. Pauperes matres saepius opiatorum usu reddunt miseros infantes perpetuo somnolentos, ut ipsae diurnis laboribus vacare possint, & nocturna requie frui. Sed & omnes Lithotomi testantur, quod plures fecerit vilioris fortis pueros, quam ditiorum; quorum nempe major cura geri solet.

Ex omnibus his patet, non vilipendenda esse *Celeberrimi Hales* monita de situ dormientium, quatenus cautelam calculi in renibus nascituri spectat. Horizontalis situs videtur & ideo nocere posse, quod totum pondus viscerum abdominalium in renes premendo agat; hanc autem pressionem renum urinae secretionem, & excretionem, turbare posse, nullo modo dubium videtur. Obesi admodum homines frequentissime laborant calculo renali: renes enim in his sub ingenti copia pinguedinis quasi sepulti jacent; uti in faginatis animalibus maectatis quotidie apparet. In his, vasa egredientia ex renibus, & pelvis, undique pinguedine copiosa ambiuntur. Dum in gravidis uterus assurgens intestina sursum elevat, illaque retrorsum &

ad latera removet, renes, pelvim, ac ureteres, impedire poterit, quo minus bene functiones suas peragant. Non raro observatum fuit, mulieres post primum partum fuisse obnoxias malis nephriticis, a quibus antea immunes omnino vixerant; imprimis, si uterus, gemellos continens, distentus admodum fuerat. Notavit *Piso* (u): *Ex centum nephritide laborantibus octoginta & amplius renem sinistrum dolent, experientia teste.* Credit quidem, hoc ideo fieri, quod lien saburram ichorosam sanguinis atrabilarii in renem sinistrum repurgaret potius quam in dextrum. Ob vicinitatem nempe. Illo enim tempore, dum *Piso* scribebat, communis inter Medicos opinio vigeat, lienem esse atrae bilis officinam, & promptuarium. An forte pluribus hominibus mos est, inter dormiendum, sinistro lateri incumbere potius quam dextro? Celeberrimus *Hofmannus*, uti ad §. 997. dictum fuit, credit, ideo imprimis renem sinistrum nephriticis malis frequentius affici, quia proxime ipsi adjacet flexura coli, flatibus ac foecibus induratis saepius distenti, adeoque vicinum renem comprimentis. Ob quam causam & clysmata mollia adeo laudantur in nephriticis malis, quae durarum foecum & flatuum eductionem promovent, sicque vicinos renes a compressione liberant. Notum est, colon in latere dextro incurvari tantum leniter, sed in sinistro flexum sigmoideum facere, qui majoris retardationis causa est. Verum quidem est, quod in *Tabulae Eustachianae* (w) figura quinta similis flexus sigmoideus coli in latere dextro videatur; sed in figura secunda, & quarta, in latere sinistro solo apparet; notumque est, *Eustachio* solitum fuisse, ut in tabulis suis consuetum situm, & figuram, partium corporis designaret, simulque adderet alias figuras, quae varietates ab ipso observatas, licet rarius, exhibebant.

§. 1416. Qui sensim ibidem accrescens renem obstipat, carnem ejus suffocat, consumit, specie grumi, puris, carunculae, pellium, expellit, totumque tandem corrumpit, mictus sanguineos, purulentos, foetidos, excitat; quin saepe ulcerationem vicinorum, post inflammationem, creat.

Quamdiu calculus, in rene concretus, magnam non habet molem, nec asperam superficiem, aut acutos angulos, acquisivit, quibus substantia renis laedi, & irritari, potest, saepe diu ibi haeret absque magna molestitia. Unde toties calculi in renibus inventi fuerunt post mortem, quorum suspicio nulla fuerat toto vitae tempore. Verum, dum calculus ibi haeret, eadem causa, unde formari cepit, pergit agere, & potest moles augeri semper, novisque appositis calculi elementis, quae in urina adsunt, superficies, quae ante glabra erat, aspera reddi, & sphaerica figura in angulosam

(u) De Morbis a colluvie serosa ortis Sect. IV. cap. 2. pag. 314.
XI.

(w) Tab.

sam mutari; unde renis substantia contundi, premi, obstipari, lacerari, inflammari, suppurari, destrui, poterit; uti facile patet. Si festuca, digito inhaerens, saevam inflammationem producere potest, quam suppuratione sequitur, per quam, rupto postea abscessu, una cum pure festuca expellitur, facile intelligitur, eadem sequi, dum renum substantia ab acuto pungente calculo irritatur perpetuo. Omnia autem haec mala necessario augeri debebunt, dum corporis motu, succussione currus, sternutatione, tussi, ren sic affectus agitur, & contra acutum calculum affricatur.

Non ergo mirum est, renis substantiam sic consumi, suppurando, grumos concreti sanguinis, laesis vasis, exire, partem substantiae renum, vel separatam a pure, vel abrasam a laedente calculo, cum urina expelli, sub forma caruncularum, vel pellium: miro enim modo degenerare posse renum substantiam, dum a calculo laeditur, postea patebit. Praeterea tunica cellulosa, ut notum est, omnia vasa ambit, inter horum sibi mutuo accumbentium vestigia se interferit, & suppuratione facta, a reliquis partibus separatur, ruptoque abscessu, sub flocculorum forma una cum pure exit; quandoque integrae membranae sic prodeunt, dum abscessus, externis in partibus corporis haerentes, a Chirurgis secantur. Verum quidem est, teneram esse tunicam cellulosam, quae in ipsa renum substantia adest: sed in historia inflammationis patuit, illius sedem esse praecipue in tunica cellulosa, quae tunc miro modo turgere, & crassescere, potest. Numquid, phlegmone nata in dorso manus, ubi tunica cellulosa tenuis est, ingens tumor quandoque attollitur, in quo, suppuratione sequente, magna satis copia puris colligitur? Unde patet ratio, quare, in renum suppuratione, pelles quandoque cum urina prodeant.

Sed notavit jam *Hippocrates* (vide §. 1001.), a renibus suppuratis cum urina excerni crassiores particulas; carnosas magis; quas vocavit *σαρκία σπιγγά*, & a renibus venire monuit; quae videntur esse partes semigangraenosae substantiae renum. Possunt & similes abradi per asperum calculum: *Galenus* (x) habet sequentia: *Sed certissima ulceratorum renum coniectura est, si cum urina exiguae quaedam carunculae excernantur, renum substantiae partes, ob vehementem ulceris erosionem avulsae.* Neque tantum parvae tales carunculae secedunt; sed & quandoque longe majores. Sic ad §. 1102. dictum fuit, aliquando renum frustra, pollicis magnitudine per virgam maximo dolore & tormento excreta fuisse. In eodem loco (vide §. 1002.) legi possunt observata, quae docent, quatuordecim puris libras in rene collectas fuisse. Unde patet, tanta puris copia potuisse totam renis substantiam consumi sic, ut sola membrana externa superesset; sed, incrassata multum, tantam puris accumulati copiam potuit continere absque ruptura. *Renes fragiles, putres, invenit Eustachius* (y); ubi & plura alia pulchra observata habentur, quibus modo dicta confirmantur. Vi-

(x) De locis affectis Lib. VI. cap. 3. Charter. Tom. VII. pag. 510. (y) Opusc. Anatom. de renib. pag. 120.

Videtur & alia ratio esse, quare potius in renum, quam aliorum viscerum, affectionibus tales carunculae secedant. Notavit *Celeberrimus Hallerius* (z), renes habere papillas, numero quidem incertas, ita ut tredecim papillae ac ultra, & simplices, & triplices, & quadruplices, quandoque viscae fuerint. Illae autem papillae in foetu ita distinctae videntur, ut ren ex totidem constet renculis, quot sunt papillae: renculi illi tamen eundem apparatus habent omnino, qui in rene adulti hominis conspicitur. Quilibet enim ex his habet suam substantiam corticalem, ex serpentinis vasculis factam, habet propriam rectorum vasorum uriniferorum compagem. In adulto homine densior tela cellulosa papillas has, ante separatas, ad se invicem adducit, & in unum renem unit; qui tamen in pristinum statum, quem in foetu habuerat, fere redit, si per aquam, vasis injectam, cellulosa tela, quae unionem fecerat, laxetur denuo. Unde, dum, pure collecto, vel urina retenta in pelvi, a quacumque demum causa hoc fiat, maceratur renis substantia, talis partium a se mutuo separatio sequi poterit. Accedit, quod papillarum extrema ultra reliquam renis substantiam promineant, & in pelvis ramis haereant pendula, hincque facile a calculo aspero laedi, & abradi, possint.

Calculi autem, in renibus concreti, quandoque adeo numerosi sunt, ut renum substantiam premendo suffocent, & corrumpant. Aliquando unicus tantum, sed mole magnus, idem efficit. In cadavere mulieris quadragenariae, coram Medicis eximiis & peritissimis Chirurgis dissecto, *Rayschius* (a) invenit calculum ingentem in rene sinistro, partim in ipso rene, partim in ejus pelvi, haerentem, qui magnitudine & forma ingentem radicem Zingiberis apprime referebat: tribus figuris hunc calculum expressit; prout nempe in rene dissecto bifariam apparebat, dein partem, quae pelvim occupabat, & ultimo calculum integrum ex rene & pelvi eductum, ut tota ejus compages oculis appareret. Sed (b) & magnum satis calculum invenit in pelvi renis sinistri, in cadavere pueri triennis, qui plus quam quinquaginta calculos jam excreverat, quorum multi magnitudinem pisi minoris aequabant. Plures similes casus in historia Medica leguntur; hi sufficiunt, ut demonstrantur omnia illa mala, quae a calculo, in rene haerente, metuenda sunt.

Verum quandoque calculi renum non tantum illorum substantiam destruant, sed & vicina renibus loca, vel premendo, vel aspera figura (imprimis si in quodam renis loco jam substantia destructa fuerit), irritant, inflammant; &, suppuratione sequente, pus quandoque extrorsum prodit, saepiusque in fistulosa lumborum ulcera degenerant haec mala, ex quibus quandoque calculi variae molis prodierunt. Videantur illa, quae ad §. 1001. de renum suppuratione dicta sunt.

No-

(z) Prim. Lin. Physiolog. §. 753. pag. 494.
observ. 56. pag. 52.

(a) Observat. Anatom. Chirurg.

(b) Ibid. pag. 53.

Notabilis talis casus legitur apud *Tulpium* (c), de jurisconsulto, qui, patre calculoso natus, a puero jam obnoxius fuit eidem malo. In hoc homine calculus per lumbos expulsus fuit; sed relinquebat ulcus callosum; ex quo perpetuo cum urina pus stillabat. Varia tentata fuerunt remedia, & inter illa aquis Spadanis, ac thermis Aquisgranensibus, usus est; sed absque ullo effectu. *Quin potius, occluso per lumbos exitu, & derivato deorsum sordidissimo pure, incidit tandem in febrim acutissimam, quae ipsum miserandum in modum occidit.* Unde simul apparet, periculosum esse, si tale ulcus fistulosum sanetur, nisi prius constet, urinam & pus libere in vesicam descendere, expellique de corpore; quod noscitur, si per aperturam talis fistulae nihil amplius exeat, nec tamen ulla febris, vel aliud malum symptoma, sequatur.

§. 1417. **I**dem quacunque causa ex loco originis (1415.) in pelvim, & inde in ureterem, hujus flexus, angustias, introgressum in vesicam, delatus, saepe intercipit urinas, cum dolore inflammatorio.

Ante jam dictum fuit, papillarum renalium apices excipi canalibus membranaceis, qui, infundibulorum instar, recipiunt urinam, ex vasis secretoriiis stillantem, quae fistulae *Bellinianae* vocantur, & quorum extrema papilla in papillis illis renalibus haerent, quae vel singulae, vel plures simul, excipiuntur canalibus illis membranaceis. Alterum extremum horum canalium, sive infundibulorum membranaceorum, deducit stillantem ex papillis urinam in cavum quoddam commune, quod pelvis dicitur, quae pariter membranacea est, ut illa infundibula, quorum continuatio est, & ex quibus constat, unitis quasi in tres magnos canales, qui ex renis concava parte exeunt, atque in unum truncum coeunt, qui postea longum canalem producit, qui ureter vocatur, & urinam ad vesicam deducit.

Unde tres illi canales, & truncus, in quem coeunt, formant illud, quod in homine pelvis vocatur; cui continuatur ureter. Pelvis inferiori parte extra sinum renis prominet, dum superior in substantia renis quasi occultatur. Simul autem talis situs est pelvis in homine, ut emulgentis arteriae pulsationes validas excipere debeat, per quas sabulum nephriticum, quod in pelvi haerere incipit, loco moveri potest, & urina quasi ablui, inque ureterem propelli. Videtur inde fieri, ut calculosae concretiones minus frequentes accidant in renum pelvi, quam absque hoc adminiculo contingeret.

Consideratio hujus fabricae fecit, ut *Celeberrimus Winslow* (d), ad facilio-

(c) Lib. IV. observat. Medic. cap. 28. pag. 320.
du bas ventre §. 421. pag. 552.

(d) Exposit. Anatom. Traité

liorem intellectum, maluerit considerare ureterem, ac si, ab inferioribus ortus, & ascendens, renem ingrederetur in sinus renalis parte inferiori, prope renem jam amplior factus, &, antequam sinum renis attingat, divisus in ramos, qui, in renum substantia subdivisi, ulterius formant infundibula illa, quae renum papillas excipiunt. *Eustachii* Tabulae, si conferantur cum hac descriptione, illam ulterius illustrare poterunt.

Ureter, pelvi continuatus tubus, sic ab utroque rene descendit oblique, parum admodum inflexus, usque ad lateralem anteriorem faciem ossis sacri; dein se subducit inter intestinum rectum & vesicam urinariam, cui inferitur ad duorum digitorum transversorum distantiam circiter a vesicae collo; antequam autem ureteris orificium aperiatur in vesicae cavum, decurrit inter vesicae tunicas per aliquam distantiam, & dein osculo ovali, quod diametro ureteris angustius est, urinam in vesicam deducit; simili fere modo, ac ductus communis choledochus inter tunicas intestini duodeni decurrit, antequam in ejus cavum hiet. Margo orificii ureteris, ubi in vesicam penetrat, satis tenuis est, & videtur constare ex tunicis internis ureteris & vesicae unitis (e).

Ureteres sunt canales teretes, aequalis crassitiei in statu sano per totum decursum; ampliores solent inveniri in illis, qui saepius renales calculos excreverunt; post retentiones urinae diuturnas, aut calculos diutius illis impactos haerentes, fuerunt aliquando inventi dilatati quam maxime; uti statim dicitur. Sunt autem elastici, ac patiuntur extensionem in longum & latum, sed mox se restituunt in pristinum statum, nisi per diuturnam distractionem amiserint omnem fere elasticitatem. Interna horum canalium superficies ligamentosa est, & mucilaginoso humore madet; rugas autem longitudinales habet plicasque, & multas similes transversim positas, sed minores, quae priores interfecant.

Si ergo sabulum, nephriticum dictum, in renum substantia natum, vel circa papillas renales haerens, aut in majores massulas jam compactum, proprio pondere, valido corporis motu, equitatione, ventione in curru, vel alia quacumque de causa, loco moveatur, primo haerere in pelvi poterit, quia ureter longe pelvi angustior est, ibique frequentius renum calculi retinentur, & mole augentur, sicque renum substantiam premendo suffocant & destruunt, uti praecedenti paragrafo dictum fuit.

Remoram calculi in pelvi imprimis augere poterit pinguedo copiosa renes involvens. Notum autem est ex Anatomicis, sinum renalem, ubi vasa renalia ingrediuntur ac egrediuntur, & ubi inferior pars pelvis prominet, copioso pingui tegi, & undique obvolvi. *Eustachius* (f) hanc pinguedinem adeo concretam & duram aliquando invenit, ut lapidis duritiam fere aequaret; qua pinguedine renes obstrui, & constringi, ac plurimum imminui, non semel vidit.

Ab

(e) Exposit. Anatom. Traité du bas ventre §. 460. 461. pag. 558.
Anatom. de Renum structura Cap. 45. pag. 120.

(f) Opusc.

Ab his aliisque similibus causis impediri poterit calculi ex pelvi in ureterem deductio; &, quo plus mora augetur calculi moles in hoc loco, eo difficilior fiet transitus, tandemque reddetur impossibilis omnino. Vidit in cadavere virili *Tulpius* (g) in utroque rene calculum, dispergentem se quadruplici ramo, crucis instar, per universam renis substantiam, adeo ut non potuisset inde eximi, nisi decerpisses frustulatim totum ipsius parenchyma. Urgebat hanc observationem contra illos, qui nephrotomiam suadebant, ubi calculus in renibus tantam molem acquirit, ut nulla spes sit, illum per ureteres transire posse; de qua re postea dicetur. Ubi autem calculi ex pelvi ampliori in ureterem, qui angustior est, perveniunt, ibi remoram patientur primo, nisi adeo minuti fuerint, ut per ureteris cavum in vesicam delabi facile possint. Hoc in loco toties haerent calculi, qui sensim mole aucti ureteris principium obturant omnino, ita ut nulla omnino urina in vesicam a rene descendere possit; quod si fiat in utroque rene, lethalis Ischuria sequitur. Vidit talem casum *Tulpius* (h) in cadavere viduae quadragenariae, quae post acres nephriticos dolores, diu toleratos, cum vomitu, febre, urinae difficultate, & interceptione, tandem in urinae totalem suppressionem incidit; ita ut per octodecim dies nihil lotii reddiderit; unde, soporosa facta, & mox dein convulsa, periit. Ren sinister inveniebatur extrinsecus lividus & tumidus: dissectus, copiosa aqua, & calculis, infarctus erat; quorum maximus acuto apice se insinuaverat in ureteris principium tam longe, ut id integre clauderetur: basis autem latior calculi impediabat ulteriorem transitum. In dextro rene inveniebatur latior calculus, qui, operculi instar, tegebat ureteris principium, sicque omnem descensum urinae in vesicam pariter impediabat.

In Ischuria prudentes Medici distinguere solent sollicitè, an in renibus aut ureteribus, an vero circa vesicae collum, haereat obstaculum, quod urinae exitum impedit. Si posterius malum adsit, vesicae, urina plenae & turgidae, fundus supra pubis ossa tangi potest, & per catheterem immissum, aut per punctiorem, educi poterit: simul aegri magnam tensionem ac dolorem circa pubem & in perinaeo percipiunt. Si vero vesica vacua sit, & adsit ischuria, tunc certo concluditur, altius haerere mali causam; in renibus nempe, vel ureteribus.

Postquam calculus ex renibus in ureteres descendit, debet adhuc satis longam emetiri viam, antequam in vesicam pervenire possit. Quamvis enim ureteres interne lubrico muco madescant, teretem figuram habeant, extensionem patiantur, elasticitate sua premant calculum haerentem, sicque ejus descensum promoveant, tamen saepissime observatur, calculos in hoc transitu haerere diu, & mole augeri. Verum quidem est, a *Vesalio*, & *Eustachio*, ureteres in tabulis delineari, vix inflexos, & in tota sua longitudine ejusdem amplitudinis; at *Nuckius* (i) tamen, dum indagabat vasorum lymphati-

(g) Observat. Medic. Lib. II. Cap. 44. pag. 165.
167.

(h) Ibid. Cap. XLV. pag.

(i) Adenograph. curios. Cap. VII. pag. 76.

ticorum per viscera decursum, testatur sequentia: *Circa ureteres, quos Authores a renibus ad vesicam aequaliter (sed male) extensos delineant, hoc observavi, & perpetuae veritatis esse jam toties notavi, illos nunquam, tam in sexu masculino, quam foemineo, esse aequales ubivis, sed tribus, quatuorve, & aliquando quinque, in locis angustatos conspici, speciatim vero circa illorum exitum in vesicam.* Quasdam tales ureterum coarctationes in decursu suo figuris expressit.

Ante dictum fuit, internam ureterum superficiem rugosam esse; unde etiam descendentem calculo mora fieri poterit, praecipue, si angulosus fuerit, aut asperam superficiem habuerit.

Sed praeter haec & alia causa est, cur ureterum figura mutata toties inveniatur, saltem in illis, quibus calculi in renibus crescunt. Dum calculus in ureterem delabitur & haerere incipit, dolor percipitur, eo intensior, quo calculus angulosior, vel asperior, fuerit: unde apparet, ureterum internam superficiem satis sensibilem esse, & irritari valide a calculi transitu, imprimis, quando prima vice per ureterem calculus descendit: hinc, si caetera paria fuerint, primus paroxysmus nephriticus saevior esse solet. Vidi, aegros, qui saepius jam calculos excreverant, praedixisse Medico & adstantibus, calculum, qui movebatur per ureterem deorsum, fore scabrum & angulosum; quia majorem sentiebant dolorum vehementiam. Dolens igitur ureter contrahitur, & arctat cavum suum, sicque calculi descensum impedit: hinc tantae turbae comitantur paroxysmum nephriticum, si dolens admodum fuerit; vigiliae, febres, vomitus &c. Si guttula aceti, insiliens in oculum, irritat sensibilissimam palpebrarum internam superficiem, vel scabra arenula haeserit inter palpebram & oculi bulbum, tam valide constringuntur palpebrae, ut nulla vi diduci possint. In Capitulo de *Ructibus & Flatibus* dictum fuit, quanta vi intestina contrahantur, dum ab acri quocumque irritantur valide. Imo symptomata, quae excitantur ab aspero calculo per ureteres moto, adeo similia sunt torminibus intestinorum, ab inflammatione valida aut acri irritante ortis, ut colicam nephriticam vocaverint Medici morbum, qui a calculo moto nascitur. Sed & in Capitulo de *Intestinorum Inflammatione* monitum fuit, hunc morbum, incipientem imprimis, non adeo facile a *Nephritide* distingui semper posse: interim simul notatum fuit, ab illo in Diagnostici errore non imminere aegro periculum, cum uterque morbus similem medelam poscat, uti postea patebit, dum de cura calculi renalis agetur.

Optime hoc notavit *Helmontius* (k), & hinc diuretica remedia damnavit, imprimis si acriora fuerint. *Verumtamen, quia, transeunte calculo, ureter prae dolore contractus plerumque crispatur, Diuretica in paroxysmo danda cum praecautione. Nimirum propinanda sunt doloris, & crispaturae inde natae, inhibitiva. Cujus solius puncti incuria, vel inscitia, subinde contigit, calculos*

me-

(k) De Lithiasi Cap. V. §. 16. pag. 686.

media stetisse via, & miserandis ejulatibus necuisse &c.: Neque enim putandum, canalem ureteris esse inaequalis stricturae, ut calculus, qui per ureterem primo impulsu descendit, tandem, angustia itineris pressus, haereat; sed compressiones posteræ sunt crispaturæ morbosæ, ac spasmodes, a dolore. Idem alio in loco (l) confirmat: Nephriticus ergo dolor immanis ille a contractura: non autem a boli, vel sabuli, transitu. Saepe enim magnus calculus postmodum minus dolet, qui minutulus primum summe dolorificus.

In *Nephritidis* historia ad §. 994. probatum fuit pluribus observatis, spasmodicam contractionem vasorum diu permanentem merito inter *Nephritidis* causas recenseri. Notatum ibi fuit, aliquando *Ischuriam* adfuisse in hominibus, quibus prima vice calculus per ureterem in vesicam descendebat. Calculus autem, qui post aliquot dies cum urina expellebatur, asper quidem erat, sed parvus tamen adeo, ut vix credibile videretur, illum potuisse obturare ureteris cavum; neque ulla suspicio aderat, alterum renem affectum fuisse unquam simili malo. Imprimis hoc confirmabatur miro casu puerperæ, quæ undecimo post partum die *ischuria* periit; vesica manente vacua. Post mortem in visceribus nihil præternaturale inventum fuit, præter utriusque renis inflammationem, sed absque tumore. In sinistro rene inveniebatur asper calculus, pisum magnitudine æquans, qui certe non potuit *ischuriam* producere obturando vias, sed potius spasmodica contractione illas clausit.

Verum omnium maxima remora fiet calculo per ureteres moto circa illum locum, ubi ureterum orificia in vesicam hiant; ibi enim ureteres per aliquam distantiam decurrunt inter membranas vesicæ urinariæ, & ultima illorum orificia angustiora fiunt. Pulchre hanc rem notavit *Galenus* (m), & comparavit insertioni ductus *choledochi*. Monuit autem, ureteres velut membranam quandam vesicæ succedere, quæ a descendente urina *evertitur*, ac *patefit*, reliquo vero tempore omni *concidit*, ac *contrahitur*; atque ita *meatui firmum efficitur operculum*, ut non solum humoribus, sed & flatibus, *reclitus omnis sit interclusus*. Hinc videtur *Galenus* ibi *valvularem fabricam suspicatus* fuisse. Confirmabatur autem in hac opinione, dum videbat, vesicam inflatam non dimittere aërem per ureteres *abscissos*. Saltem inde patet, ureterum illam partem, quæ inter vesicæ membranas decurrit, a liquido vesicam distendente sic comprimi, ut ex vesicæ cavo in ureteres urina *regurgitare* nequeat: satisque in eo conveniunt *Anatomici*, ureterum aperturas in cavum vesicæ angustiores esse, quam cavum ureterum in reliquo decursu; unde merito concluditur; calculum a rene descendentem difficilius per hunc locum transire, adeoque remoram pati debere. *Sectiones Anatomicæ* docuerunt, sæpius hic calculos inventos fuisse, qui diuturniori

(l) De Lithiâ Cap. VI. §. 15. pag. 690.
Charter. Tom. IV. pag. 410.

(m) De usu part. Lib. V. cap. 13.

niori mora quandoque in molem ingentem excreverant, uti ad §. 1414. dictum fuit. Quandoque tales calculi uno extremo in vesicae cavum prominent, dum reliqua pars membranis vesicae, & uretere dilatato, tegitur; de qua re dicendum adhuc erit postea, ubi de Sectione calculi vesicae agitur. Accedit, quod probabile videatur, ureteres in hoc loco, aequae ac in reliquo decursu, ab aspero calculo irritari, & hinc constringi posse; quod transitus difficultatem augebit.

Dum in hoc loco haeret calculus, si omnino impediat transitum urinae a renibus perpetuo delabentis, implebuntur ureteres sensim, uti & pelvis. Cum autem in Hydrostaticis demonstratur, fundum lateraque vasis, & operculum, premi a particulis fluidi illa immediate tangentis, pressionem hanc crescere ad instar altitudinis fluidi (*n*), & ab illa altitudine pendere, non a fluidi quantitate, patet, in hoc situ, maxime premi calculum, ac tandem saepe transprimi ex his angustiis in vesicae cavum, non sine magno dolore praegresso, cum tanto major sit liquidi incumbentis pressio, quo calculus in demissiore ureteris loco haereat. Sed cum latera vasis fluidum continentis aequali vi premantur ut fundus, patet ratio, quare flexilia ureterum latera adeo distendantur in tali casu; imo & renes, qui tanquam vasis opercula considerari debent, tantum dilatentur.

In cadavere Chirurgi, a longo tempore Nephritici, & qui multos calculos excreverat, tandem Ischuria mortui, invenit *Ruyschius* (*o*) calculum in uretere sinistro, magnitudine & forma olivae, qui omnem transitum urinae impediverat. *Pars hujus ureteris supra calculum, propter calculorum transitum, admodum erat dilatata, infra eundem vero naturalis capacitatis, ast rubicundior justo, ab inflammatione excitata. Renem ejusdem lateris monstruosae magnitudinis, ut & ureteris maximam partem, aqueo humore obsessum invenit; cujus liquoris motum saepissime percepit aeger, cum se moveret.* Optimus *Ruyschius* adscripsit quidem ureteris distensionem frequenti calculorum transitui; verum ob hanc rationem tota ureteris longitudo dilatari debuisset. Manifesta ratio ex modo dictis patet. Ureteres dilatatos adeo, ut radicem pastinacae majorem admitterent, invenit in ove; renes autem adeo extensos & humore aquoso repletos vidit, ut duas fere pintas uterque contineret. Obstacleum membranaceum invenit in utroque rene, per quod facile transprimi poterat urina a vesica versus renes, sed a renibus & ureteribus vesicam versus nonnisi vi adhibita per exiguum foraminulum aliquid exprimere poterat (*p*).

Unde patet ratio, quare tanta ureterum dilatatio, tam mirabilis renum degeneratio, in cadaveribus quandoque inveniatur illorum, qui Ischuria perierunt. Sic in tali casu (*q*) ambo ureteres inveniabantur in varias flexuras in-

(*n*) 's *Gravesande Elem. Physic. Math. Lib. III. Cap. 3. pag. 406.* (*o*) *Observat. Anat. Chirurg. N. XV. pag. 16.* (*p*) *Ibid. Observat. 99. pag. 92.* (*q*) *Anton. Störck ann. med. secund. pag. 256.*

incurvati, & adeo ampli, ut diameter sinistri quatuor pollices superaret, dextri unum ac dimidium pollicem. Renis utriusque substantia erat destructa penitus, & in saccum membranaceum tenuem extensa; quorum sinister caput quadriennis pueri magnitudine aequavit; dexter duorum pugnorum molem habuit: replebantur hae partes dilatatae sero subflavo inodoro. Immanis illa distensio renum & ureterum producta fuit ab obstaculis in ureterum parte inferiori haerentibus. Circa insertionem enim sinistri ureteris in vesicam deprehendebatur callosa durities instar nucis avellanae, quae omnem transitum urinae in vesicam impedivit. Dexter autem ureter ad distantiam pollicis a vesica erat firmissime constrictus, inflammatus, semigangraenosus. In hoc casu ureteres non fuerunt distenti per calculorum transitum, sed a pressione urinae distendentis; quae tanto fortius agit, quo obstaculum, urinae in vesicam descensum impediens, vesicae propinquius fuerit. Unde simul patet ratio, quare miser ille conquestus sit dolores ex inguine versus renes in utroque latere, & in lumbis tensionem dilacerantem.

A tanta distractione ureterum, vel & laesione illorum a calculis asperis transpressis, inflammari quandoque ureteres, adeoque omnes inflammationis effectus metuendos esse, facile intelligitur: tunicis enim vasculosis constant, dolores quandoque enormes adsunt, dum asper aut angulosus calculus transprimitur, & his tormentis accedunt vomitus, validique in abdomine motus. Verum ex illis, quae antea de causis inflammationis dicta fuerunt, patet satis, haec sufficere, ad producendam inflammationem, & omnes ejus sequelas. Inflammatio, ac incipiens gangraena, aderant in uretere dextro in casu modo enarrato; in sinistro uretere inveniebatur callosa durities. Sed & suppurationes ureterum observatae sunt.

Dum renes suppurantur, pus ex illis in ureteris cavum venire posse, nemo dubitat, quod, si liber transitus per ureterem in vesicam impeditur, a pure immaniter distendi potest. Talem casum descripsit *Ruischius* (r), & monstruosum ureterem, sic dilatatum, ut pintam puris ad minimum contineret, figura expressit, in cujus parte inferiori calculus haerebat, nucis avellanae magnitudine, qui viam obturaverat tandem: antea enim purulentam reddiderat urinam. Summis cruciatibus misera haec affligebatur, antequam toties desiderata mors tantis malis finem fecerit. Vidit *Celeberrimus de Haen* (s) in cadavere viri, cujus vesica, plane ulcerosa, continebat calculum, ponderis fere quatuor unciarum, renem sinistram magnum, qui saccos pure plenos referebat, & cujus ureter intestinum colon magnitudine superabat. Sed in utroque hoc casu, potuit pus ex renibus in ureteres venire, ibique retentum, illos immaniter distendere. Verum alius casus recensetur (t), ubi in cadavere viri inveniebatur abscessus secundum totam longitudinem ureteris dextri, ab insertionem in vesicam ad renem usque.

(r) Observat. Anatom. chirurg. n°. 94. pag. 87.

(s) Rat. Medend. Tom. V.

pag. 147.

(t) Acad. Royal. de Chirurg. Tom. I. pag. 401.

§. 1418. **P**er Ureteres in vesicam delatus expellitur saepe.

Si nempe calculi renalis tam parva moles fuerit, ut per ureteris cavum transire possit. Licet autem calculi magnitudo superet cavum ureteris naturale, tamen spes superest, ut in vesicam descendere possit: ureteres enim dilatabiles sunt, & dum incipit haerere in hac via calculus, sua vi contrahuntur calculumque promovent; quo multum juvat lubrica superficies interna ureterum, quae naturaliter mucosae madet. Simul illo tempore, dum calculus ex pelvi per ureterem protruditur, vomitus frequens ac validus adesse solet, cujus concussibus promovetur calculi descensus. Si autem sic haerere incipiat, ut cavum integre obturet, urina, continuo a renibus depluens, implebit illam partem ureteris, quae superior est loco, ubi calculus haeret; tota ergo columna incumbens liquidi calculum premet, & propellet deorsum. At vim hanc magnam esse, & crescere pro ratione altitudinis, antea demonstratum fuit. Saepius certe calculi haerent ad ipsum ingressum ureterum in vesicam, ubi angustiores fiunt, nisi tunc altior columna retentae urinae in uretere fortius urgeret calculum. Verum ubi talis est moles & figura calculi, ut difficiliter transeat quidem, sed tamen non impediatur urinae transitum penitus, tunc saepe manent tales calculi, augenturque sensim ita, ut descensus reddatur impossibilis omnino. Tales casus frequenter satis observati fuerunt, uti antea dictum est; imo & quandoque visus in calculis talibus sulcus a depluente urina excavatus, per quem urina in vesicam descendere poterat, licet calculi moles mora perpetuo auferetur.

Caeterum, calculos renales feliciter saepe expelli de corpore, nimis notum est. *Anus septuagenaria, defatigata aliquamdiu, a febre, ac dolore lumborum, minxit tandem, unico impetu, quasi relaxatis repagulis, trecentos amplius calculos (u).* Similem calculorum numerum ab alia muliere excretum vidit, quae postea ab omni molestia immunis vixit.

§. 1419. **R**estitans in vesica crescit per orbem appositos.

Ad §. 1414. pluribus probatum fuit, materiam calculi, in urina, etiam sanissimi hominis, contentam, accrescere cuicumque corpori plane insolubili, in vesica contento. Quandoque contigit, post inflammationem vesicae, acerrima diuretica assumpta, & alias forte minus cognitae causas, membranam internam vesicae secedere, quae, ab omni cohaesione separata, fluctuat cum urina in vesicae cavo, & cum corpus non solubile sit, calculosa materia

(u) Tulp. observat. Medic. Lib. II. Cap. 47. pag. 171.

teria ipsi accrescit. Vidi, post suppurationem vesicae, ejusmodi membranam cum urina expulsam, quae, dum evolvebatur, talis magnitudinis apparebat, ut sufficere potuisset obvolvendo totius vesicae cavo. Nulla tamen in hac membrana materiae calculosae accretae vestigia apparebant; non enim videbatur diu haesisse in vesica mulieris aegrotantis, antequam excerneretur. Vidit *Tulpius* (w) mulierem, quae credebatur a calculo obsessa, *eminxisse tandem membranam sat amplam, obductam exilibus lapillis, sed in medio ita perforatam, ut per hiatus illum commode excerneretur urina.* Remanserant tamen in vesica adhuc ejusdem membranae fragmenta, quae tantum negotii pepererunt, antequam expellerentur, ut sequeretur urinae incontinentia, quae tamen roborantibus remediis postea curata fuit. Notandum videtur, quod in mulieribus excretio majoris talis membranae contigerit: in hoc sexu enim urethra brevior est, & amplior, neque curvaturam habet: in viris vix posset exire nisi sub fragmentorum forma.

Verum pariter ad §. 1414. notatum fuit, calculi materiam quidem adhaerere omni corpori insolubili, sed omnium facillime calculo jam existenti in loco quodam corporis. Ubi ergo calculus renalis, per ureteres delapsus, in vesicam pervenit, nisi brevi inde expellatur, basin dabit calculo vesicae, qui saepe in maximam molem excrescet, uti ex ante dictis patuit.

Majus autem incrementum calculus capiet in vesica, quam dum in renibus haerebat, quia vesica longe majorem copiam urinae colligit, & per plures horas saepe collectam retinet; dum calculum haerentem in renibus urina secreta praeterlabitur tantum, nec circa calculum collecta stagnare potest, nisi liber urinae transitus a renibus per ureterem a quadam causa impeditus fuerit. Accedit, quod urina, in vesica collecta, calore loci, mora, resorptione forte partis tenuioris, aquosae, reddatur coloratior, acrior, magis foetida, quam fuerat, dum in renibus secernebatur a sanguine. Certe renes sanorum animalium inter delicias mensarum numerantur, nec saporem urinosum habent. Unde, dissipata parte aquosa de urina, vesica contenta, major copia materiae calculosae est, & cum simul jam magis in putredinem tendat urina, facilius ab urina secedet, ac forte majori copia; haec fuit opinio *Celeberrimi Hales* (x), qui tam pulchra tentavit experimenta circa calculum humanum. Imo putavit, aestivo tempore calculum majus incrementum capere; quia urina tunc solet esse coloratior acriorque, ob dissipatam tenuiorem humorum partem per transpirationem auctam hoc tempore, & sudores frequentes. Videtur & *Hippocrates* (y) tale quid indicasse. Postquam enim dixerat, illis, qui facile urinam expellunt, in vesica nil colligi, addit sequentia: *Quum enim magis, quam pro natura, fuerit calefacta (vesica), inflammatur os ipsius. Quum vero haec patitur, urinam non demittit,*
sed

(w) Observat. Medic. Lib. II. Cap. 48. pag. 172.

(x) Haemastatics on the

animal calculus pag. 217—225.

(y) Libr. de Aëre, Locis, & Aquis, in

sine. Charter, Tom. VI. pag. 200.

sed in se ipsa concoquit, & adurit, & quod quidem in ea tenuissimum secernitur, quodque purissimum, transit, & emingitur; quod vero crassissimum est & turbidissimum, colligitur & condensatur, & primo quidem parvum, dein majus fit. Circumvolutum enim ab urina, quidquid crassum collectum fuerit, ad se ipsum adaptat, & applicat, sicque augetur, & in totum durefcit &c.: Signum autem, quod hoc ita se habeat, hoc est, quod, qui calculo laborant, urinam limpidissimam reddant instar seri; quia id, quod crassissimum est, & turbidissimum, isthic manet, & coalescit. Et sane plerumque hoc modo lapidem contrabunt.

Observatur in illis, qui calculo vesicae laborant, imprimis, si calculus magnae molis, & diuturnus jam morbus, fuerit urinam emingi longe pallidiorum urina sana, ac pessime foetentem. Dum enim exterior calculi superficies, recenti materia calculosa applicata, mollior est, & interstitiis hinc inde relictis quasi pumicosa, urinam imbibit, diuque retinet; quae, putrescens, foetorem illum spirat, donec, rotatione calculi in vesica, & compressione vesicae, eadem superficies firmior reddatur, ac aequabilior; sed eandem ob causam, putredine semel nata, omnis urina, quae a renibus in vesicam defertur, brevi corrumpetur, novamque materiam calculosam calculo adjunget: videtur enim maxima pars illorum, quae urinam tingunt, adhaerere calculo; unde urina decolor emingitur, quae putrida salsamenta spirat; qui foetor & aegro & adstantibus non parum quandoque molestus est.

Inde apparet ratio, quare per orbem appositos calculi moles augeatur; de qua re actum fuit ad §. 1414, & adhuc quaedam dicenda erunt ad paragraphum sequentem.

§. 1420. **M**anente semper nucleo rubro, reliqui orbem, rubri, albi, cinerei, caerulei, perque gradum colorum notatur gradus insolubilitatis, ipsa Chemia detegendus.

Omniū frequentissime calculis vesicae basin, & nucleum, dant calculi renales in vesicam delati: in ipsis illis calculis renalibus, antequam in vesica per orbem applicatos creverint, si cito emingantur, inveni quandoque nucleum, cui reliqua calculi substantia lamellatim circumaccreverat. Cum autem ipsum sabulum rubrum saepius inveniatur, hinc & calculi renales frequenter hunc colorem habent; sed non semper; unde non videtur absolute statui posse, quod nucleus calculi vesicae semper ruber sit.

Praeterea, vesica ipsa inflammationibus, suppurationibus, haemorrhagiis &c., obnoxia est, per quos morbos possunt in cavo vesicae produci corpora indissolubilia; quae basin calculo praebere queunt, cui deinde orbiculatim accrescet nova materia calculosa. Solet, nec inepte quidem, calculus vesicae comparari ceparum bulbo, in cujus meditullio germen futurae plantae haeret, plurimis lamellis sphaericis, sibi mutuo incumbentibus, obvolutum, quae deglubi possunt successive, donec solum germen relinquatur nudum: idem in pluribus aliis plantis bulbosis verum est. Sed in

in calculo vesicae illi orbes nucleo circumpositi observantur quandoque varii coloris, & diversae crassitiei.

Antea ad §. 1414. dictum fuit, elementa illa calculosa, dum ab urina separantur, non semper habere eundem colorem. Unde *Eustachius* (z) carpit illos, qui renem calculos ab iis, qui in vesica generantur, solo colore distingui posse asserunt: *Quandoquidem renum lapides rubei, vel crocei, non perpetuo occurrunt, sed non raro albi, & cinericii, conspiciuntur.* Vidit enim in *Episcopo Senogaliensi lapidem album insignis magnitudinis principium vasis urinarii occupare, reliquum vero cavitationis renum innumeris fere lapillis ejusdem coloris repletum esse.* Varii coloris lapillos ab eodem homine excretos vidi: imo & observavi, in urina ejusdem hominis prima illa calculi elementa differre a se invicem colore.

Admodum verosimile videtur, urinam non semper continere eandem copiam elementorum calculi, neque illa semper aequali facilitate ab urina secedere: hinc potest fieri, ut quandoque urinae per aliquod tempus parum materiae calculosae apponant calculo in vesica haerenti; uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit. Tunc calculus, rotatione in vesicae cavo, & compressione valida vesicae, dum urinam expellit, acquirit politam magis superficiem; quae sic manet, donec urina, alio tempore copia materiae calculosae gravida, nova calculi elementa applicet politae calculi superficiei, quae tunc aspera redditur, & manet, donec a similibus causis denuo laevigetur. Sic satis intelligitur, quomodo per orbiculos appositos crescat vesicae calculus. Postea ad §. 1428, ubi de *Lithontripticis* agitur, patebit, egregios Medicos magnam spem posuisse in eo, ut sic mutaretur per remedia urina, ut vel nihil omnino, vel saltem minus, materiae calculosae applicaretur calculo; imo quidam speraverunt, hoc obtineri aliquando posse, ut urina, medicata reddita, calculi superficiem leviter rodendo cohaesionem partium calculum constituentium sic minueret, ut facile deteri possent, & sic moles sensim minui.

Hinc videtur intelligi, quare calculosi quandoque levius, quandoque molestius, habeant. Dum laevigata est calculi superficies, vesica minus laedetur; ubi vero calculosae materiae nova congeries applicatur calculo, novam lamellam formatura, augebuntur mala. Accedit, quod aspera haec calculi superficies urinam alluentem imbibere, & retinere, possit; quae, mora putrescens, adfluentem urinam corrumpet, & reddet acriorem, sicque omnia mala augebuntur.

Legitur (a) de homine quinquagenario, qui octodecim circiter mensibus vesicae calculo laboraverat, per tres septimanas miserrime dolore calculi excruciato, & dein trium septimanarum spatium ab omni dolore libero: hoc temporis spatium elapso, redibant iidem dolores, non tantum eodem die, sed eadem

(z) Opusc. Anatom. de renib. Cap. 45. pag. 122.
stück Erste Deel Capitt. § pag. 113.

(a) Beverwyck Steen-

eadem hora. Tribus autem quatuorve diebus ante dolorum reditum, ingentem foetorem toto corpore spirabat, una cum anxietate, & sinistri cruris tumore; qui tamen dissipabatur, dum in lecto decumberet.

Calculi autem albi sunt fere semper fragiliores reliquis; cinerei duriores sunt; communi opinione, tanquam durissimi, damnari solent calculi, qui ferrugineum nigricantem colorem habent.

De Analyfi Chemica calculorum ad §. 1414. abunde dictum fuit.

§. 1421. **I**n vesica haerens inflammationem, ejusque symptomata, tum pressiones, attritus, ulcera, puris mictus, strangurias, obstructionem urethrae, impossibilem mictum nisi supino, febrim hecticam, tabem, facit; saepe impellitur in urethram immobilis.

Uti ad §. 1416. dictum fuit de malis, quae a calculo, in renibus haerente, metuenda sunt, ita nunc agendum erit de illis, quae calculum, in vesica, comitari, vel sequi, solent.

Quando calculus ex renibus in vesicam delapsus est, doloris insigne levamen percipiunt aegri: si vehementior fuerit dolor nephriticus, solent per unum alterumve diem de dolore obtuso circa renem, & totum ureteris ductum, conqueri. Caeterum, cum tales calculi non adeo magnae molis sint, ad cavum vesicae delati vix ullam molestiam faciunt. Interim huic doloris levamini aegri confidere non debent, cum calculus talis, nisi cito expellatur, crescens, pejor evasurus sit. Si autem acutae, aut angulosae, figurae fuerit, laedetur vesica, dum, post absolutam mictionem, adeo contracta est, ut nullum cavum relinquat: tunc enim sensilis interna vesicae superficies atteretur ab aspero calculo. Nervos certe satis copiosos vesica accipit a nervis cruralibus, & a plexu mesenterico inferiori. Quam sensilis sit vesica, stranguriae ab acriori urina, & miserrimi calculosorum ejulatus, testantur satis. *Aretaeus (b)*, postquam dixerat, vesicam difficiles dolores pati, quum ab aliis (partibus) vitium participat, difficiliores & magis mortiferos, si per se laborare inceperit, rationem addit, *quandoquidem omni corpori, & nervis, & menti, labem communicare valentissime potest. Quippe vesica nervus frigidus albusque est.* Quod confirmat alio loco (c), dicens: *Sed in hoc membro acutior dolor est, interitusque celerrimus; vesica enim nervus latus est.* Novi quidem, a veteribus Medicis nervi nomen datum fuisse quibusdam corporis partibus, qui proprie loquendo non sunt nervi hodie dicti; attamen inde constat, summos dolores a vesica male affecta observatos fuisse; qui imprimis tunc magnum discrimen habent, si inflammatio comitetur; *quandoquidem omni corpori, & nervis, & menti, labem communicare valentissime potest vesica (d).* Sed a frequenti illa pressione & attritu vesicae,

(b) De caus. & sign. Morbor. acut. Lib. II. Cap. 10. pag. 23.

(c) De curat.

Morbor. acut. Lib. II. Cap. 9. pag. 110.

(d) Ibid. pag. 23.

ficae, dum constringitur inter mingendum, vesicam inflammari, facile patet; imprimis, si angulosus, aut alper, fuerit calculus; cumque toties renovetur eadem haec causa, & acris urina locum inflammatum alluat perpetuo, nulla fere resolutionis spes erit, sed sequetur suppuratio, ac puris mictus. Nec poterit tale ulcus curari, quamdiu eadem causa maneat. Si autem sectione feliciter calculus educatur, & aeger in flore aetatis sit, satis cito talis ulcerationis curatio saepe succedit: ablata enim est causa perpetuo irritans; nec colligi, vel stagnare, potest in vesica urina, cum primis post sectionem diebus omnis per vulnus effluat; adeoque nunquam tunc distenditur vesica: simul, molli & copioso potu dato, urinae acrimonia minuitur multum. Omnibus his conspirantibus, magna spes est curandi ulcus vesicae, quod calculum pro causa habuit.

Quandoque contingit, inflammatam in calculosis vesicam suppurari quidem, sed sic, ut pus factum non libere exeat in vesicae cavum, verum in ipsa vesicae increassatae substantia collectum haereat. Vidit hoc *Ruyschius* (e) in cadavere juvenis viginti quinque annorum, ex cujus vesica dissecta Lithotomus calculum educere non potuerat; nimis magnus enim erat, & cavum vesicae implebat adeo, ut paucis tantum urinae guttis locus superesset. Vesica, digitum transversum crassa, separari poterat in tunicas innumerabiles; inter quas materia purulenta, pinguedini-liquefactae ad amussim similis, haerebat: inter calculum & vesicam parum aut nihil hujus materiae purulentae reperiebatur. Pus autem illud in membrana cellulosa vesicae collectum haesisse, vel inde patet, quod, vulnere inflictio, materia purulenta simili modo efflueret, quemadmodum aqua effluit ex cruribus oedemate obsessis, si cutis dissecetur. Simile pus inveniebatur haerere etiam inter tunicas, quae renes, atque ureteres, ambiunt.

At (vide §. 406.) pus, diutius in loco clauso relictum, acre fit, putrescit, & vicina consumit; sicque tota vesicae substantia consumi potest; unde horrenda mala sequuntur: talem casum recenset *Tulpius* (f) de juvene, calculo vesicae, post enormes cruciatus, mortuo. Duos insignes in vesica gerebat calculos, sed mucos ac puri ita immersos, ut a Lithotomo tangi non potuerint; unde nec sectio tentata fuerat. In cadavere inveniebatur, tunicas vesicae integre consumptas fuisse, illaeso solummodo, vel potius aliquatenus adhuc superstitite, musculo ipsius collo; unde & urina per abdominis cavum reperiebatur diffusa.

Monuerat *Aretaeus* (g), spasmos, sive nervorum contractiones, metendas esse in gravioribus vesicae affectionibus. Miser ille juvenis coactus fuit integrum annum sedendo transigere, & caput continenter ita sublime habere, ut nunquam illud licuerit ipsi in pulvinar reclinare, quin statim opist-

(e) Observat. Anatom. Chirurg. observ. 89. pag. 82.
Lib. III. Cap. 2. pag. 182.

(f) Observat. Medic.

(g) Morb. acut. Lib. II. Cap. 10. pag. 23.

opisthototo, aut tetano, corripere, cum summis doloribus. Non semel ipsi contigit, tam vehementer incurvari per opisthotonum dorsi spinam, ut *universum corpus videretur, instar alicujus globi, retrorsum conglomerari.*

Haec vesicae mala imprimis contingunt, si calculus vesicae angulosus, & scaber, fuerit; minus affliguntur aegri, si laevis, ac polita, sit calculi superficies, & figura rotunda. Unde peritissimus *Lithotomus* (*b*), si in calculosorum urinis nullum foetorem inveniret, concludebat, calculum, durum quidem, sed glabrum, in vesica contineri: e contra, si pessimum foetorem spargeret urina, tunc praesagiebat, calculum durum, scabrum, angulosum, in vesica adesse. Quandoque tantam fracedinem spirat talium calculosorum urina, ut a paucis unciis amplum conclave intolerabili mephitii impleatur.

Facile intelligitur, ab acri tali putrida urina irritari perpetuo ulcerosam jam vesicam, & sensile ejus collum, cum frequenti ad urinam excernendam tenesmo, sed fere irritato, dum paucae tantum guttae acerbo cum dolore exprimuntur, quandoque tanto, ut majores ejulatus exprimat miseris, quam ipsa calculi sectio (*i*). Vidi, defecisse senem sexaginta trium annorum, dum summum nixum emittendae urinae tentaret; lethalis enim syncope sequebatur; & mox facies, illius nixus tempore distracta, in pristinam formam redibat, ita ut placide dormientem referret. Per plures annos calculi vesicae molestias toleraverat, & cum magna molestia urinam exprimebat semper, una cum ingenti copia mucii: Urina autem citrini coloris erat, non semper foetida, nec aderant post mictionem, dum vesica contracta a calculo resistente premitur, enormes illi dolores: ausus fui praedicere calculum magnum latere, sed glabrum. Explorationem per catheterem admittere noluit, asserens, ante multos annos frustra hoc tentatum fuisse in Italia a perito Lithotomo, qui, digito, in anum immisso, cum magnam duritiem perciperet, concluderat, vesicam esse scirrhosam; quod & aeger firmiter credebat, irascens, si vel minimam calculi vesicae suspicionem moverem. In cadavere inveni vesicam, in parte inferiori & posteriori, qua incumberebat intestino recto, quasi in sinum protensam, qui continebat duos calculos, quorum unus tredecim, alter viginti tres, drachmas pondere aequabat, nullos angulos habebant prominentes; nullis aculeis hirti erant; sed manifesta attritus ad se mutuo vestigia habebant: imo minor calculus excavatam habebat superficiem, satis profundam, quae adjacentis majoris convexam prominentiam excipiebat, simili fere modo ac coxae acetabulum femoris ossis caput continet. Cum autem mortuus esset in nixu reddendae urinae irritato, vesica distenta erat adeo, ut ejus fundus quinque digitis transversis supra pubis ossa emerret.

Difficulus quidem, nec nisi magnis nixibus, urinam excernebat, ob calculorum molem, quae impediens liberam vesicae, urinam exprimentis, con-

(*b*) Denys over den Steen &c. Cap. 1. pag. 36. 37.

(*i*) Ibid. pag. 40.

contractionem, & mucii tenacis ingentem copiam, quae simul exprimebatur; non tamen integre supprimebatur urina; uti quandoque fit, dum minoris molis calculus vesicae collum oburat, omnemque urinae exitum impedit, cum miseris doloribus & anxietatibus, quae levari non possunt, nisi summis illis nixibus transprimatur calculus per collum vesicae & urethram, vel retroprimatur in vesicae cavum, sicque concilietur urinae exitus. Tam acerbi autem illi dolores sunt, ut quandoque miseri insaniant, imo in furorem rapiantur (*k*). Dum cathetere repellebatur ex collo vesicae calculus, evacuata vesica, ad sanam mentem redibant aegri: imo quandoque opus fuit, ut catheter flexilis relinqueretur in vesica, ad impediendum, ne calculus denuo in has angustias impingeretur. Quandoque & aegri, inter labores agrestes, se ipsos levaverunt, caulibus gramineis per urethram immixtis (*l*); quorum fragmenta, si in vesica manserint, novis calculis basim dare poterunt; uti ad §. 1414. dictum fuit. Unde *Aretaeus* (*m*) monuit: *Sin haud ita magnus sit calculus, lotium frequentius cohibetur: nam facile in cervicem delapsus lotii transitum obstruit; securius autem, quam grandiores, exciditur.* Paulo post addit sequentia: *Sed neque dolorum neque gravitatis expertes sunt, licet urinam expedite reddant:* hoc enim tunc imprimis obtinet, quando calculus vesicae major est, quam ut ingredi possit vesicae collum.

Unde patet ratio, quare miseri calculosi varium tentent corporis situm, ut ab his angustis liberentur: vidi, qui, capiti insistentes, reliquum corpus miris movebant modis; sicque aliquando, mutato situ calculi, levabantur: simul intelligitur, quare quidam urinam vix dimittere possint, nisi supino corporis situ; in talibus non videtur calculus impactus esse in collum vesicae, sed potius major calculus in situ erecto incumbere vesicae orificio, sicque exitum urinae impedire: si enim calculus collo vesicae impactus haereat, non videtur ob corporis situm supinum facile retrolabi posse.

Hippocrates (*n*) hoc notavit jam, & a levamine, ob mutatum situm, signum diagnosticum deduxit. *Calculosi ita positi, ut lapis ad urinarium meatum non illabatur, facilius mingunt. Quibus autem tuberculum est circa vesicam, quod dysuriam facit, ad omnis generis positiones vexantur; hujus autem solutio fit, pure erumpente.* At quam periculosa sit vesicae inflammatio, ex *Hippocrate* (*o*) colligi potest: *Vesicae durae & dolentes omnino quidem malae, pessimae vero cum febre continua. Nam dolores ab ipsis vesicis ad occidendum sufficiunt, & alvi his non valde dejiciunt. Solvit autem hos urina purulenta prodiens, album ac laeve sedimentum habens. His vero non solutis, & non mollescente vesica, in primis circuitibus aegrum moriturum esse, timor est. Quanta autem vis inferatur vesicae, dum, per calculum obturato ejus orificio, in-*
viti

(*k*) Denys over den Steen &c. Cap. 1. pag. 41. (1) Ibid. pag. 42. (*m*) De caus. & sign. morbor. diurn. Lib. II. Cap. 4. pag. 54. (*n*) Coacar. Prae. not. n°. 472. 473. Charter. Tom. VIII. pag. 879. (*o*) Ibid. n°. 471.

viti etiam aegri coguntur, validis & perpetuis fere nixibus aliquot urinae guttulas exprimere, facile colligitur. Quandoque calculi insignis magnitudinis sic expressi fuerunt, in mulieribus praecipue, quibus brevior, & magis dilatabilis, urethra est, quam in viris. In vetula, quae octuagesimum nonum annum agebat, his nixibus exclusus fuit calculus, trium unciarum excedens pondus. Animosè tulerat haec anus, praeter aetatem vegeta & viribus constans, per integrum triennium calculi tormenta, sed & postea aequo animo toleravit molestam urinae incontinentiam, quae solet sequi tantam colli vesicae distentionem (p).

Ast non tantum vesicae infestus est calculus, verum & vicina quandoque irritat ac laedit, praecipue intestinum rectum. *Anus quoque vitii particeps redditur, pruritu laborans: prominet vero & rectum intestinum, vi, contentionibus, imaginatione, perinde ac si jam lapis excernatur. Ambo enim inter se copulantur, anus & vesica, quorum uno affecto, & alterum afficiatur necesse est: ideo inflammato podice, vesica ischuriam patitur, & in vesicae laniationibus ànici, (quae vox cuspidem, aciem, aculeum significat) sedes non dejicit, licet alvus sicca non sit. Tales utique sunt ex calculis labores (*).* Observatur frequenter ani prolapsus in pueris laborantibus calculo, ob frequentes illos nixus, quos calculus premens vicinum intestinum rectum excitat. Dum autem, post sectionem calculi, haec causa abest, prolapsus ani sponte cessare solet, aut facile emendatur remediis roborantibus ano applicatis.

Febrim Hecticam, & tabem, a calculo vesicae nasci posse, facile intelligitur: doloribus, vigiliis, moerore, anxietate perpetua, metu futurorum malorum, a quibus liberari se non posse norunt, nisi difficili ac dolorifica operatione, sic afficiuntur, ut contabescant integre. Sed & §. 1214. notatum est, non solum a pulmonis ulcere phthisin nasci, verum etiam a simili malo, quod alia viscera occupavit, produci; ubi & phthisis, ab ulcere vesicae originem ducens, recensetur. Simul ibidem notatum fuit, majorem spem esse curandorum ulcerum renum & vesicae, quam aliorum viscerum; quia nempe pus facilius evacuari poterit una cum urina per vias naturali excretioni dicatas. Docet hoc observatio: videmus enim saepius, post felicem calculi sectionem, macilentissimos, ob diuturnos cruciatus, aegros, post paucas septimanas pristinam corporis rostitatem recuperare, & postea vivere sanissimos. Interim considerandum est, si liber exitus urinae, & puris, impediatur, retineri purulentam materiam non tantum, sed & una cum urina admista, cito putrescere. Hoc putridum si resorbeatur per venas, totam humorum massam inficere poterit pessima cacochymia, vel ad alia viscera deponi, sicque, utroque modo, febrim hecticam, pessimam tabem, putridam nempe, producere.

Vesicae ulcere, a calculo nato, citius necantur aegri, nisi tempestiva
sectio-

(p) Tulp. observat. Medic. Lib. III. Cap. 7. pag. 192.
pag. 55.

(*) Aret. Cappad.

fectione a causa mali liberari possint, & velint: verum, in rene suppurato, si liber transitus puris cum urina, per ureteres, non satis expeditus fuerit, toties phthisis sequitur, ac satis diuturna, dum alter ren, integer, imo quandoque auctior mole, pergit urinam rite secernere, & ad vesicam dimittere. Vidi, qui per biennium & ultra, post omnia signa calculi in rene haerentis, pus cum urina emingebant, sensim contabuisse lenta continua febricula, quam hecticam vocant Medici. Quosdam vidi, post longam & continuam urinae purulentae excretionem, satis commode vixisse, licet nullum amplius pus in urina appareret. Saepe tota substantia renis suppurando consumitur in tali casu, sic ut sola membrana renis externa, sed crassior & callosa, superfit, quae aliquot calculos continet. Vidi hoc in cadavere viri, qui finitae suppurationi per sexennium supervixerat satis sanus. Similia plura exempla in Historia Medica habentur.

Licet autem calculo vesicae laborantes emacientur ut plurimum reliquo corpore, tamen abdomen saepe pingue manet. In cadavere illius senis, cujus paulo ante memini, licet diu molestias calculi vesicae tolerasset, inveni, dissectis cruciatiim abdominis integumentis, pinguedinem, digitum transversum crassam, quae musculis abdominis incumberebat: Omentum, paulo ultra umbilicum extensum, crassum, multam continebat pinguedinem. Intestinum colon, & caecum, fimbrias crassas adiposas appensas habebant: Mesenterium, & Mesocolon, copiosa pinguedine obsidebantur: Hepar tamen, & Lien pallida, exsucca, dura, inveniebantur. *Morton (q)* dissecauit cadaver vetulae, quae per viginti annos miserrime vixerat, tandem omnino tabefacta moriebatur. Calculos invenit in vesica fellea, pulmones nullibi exculceratos, sed crudis tuberculis, & calculis cretaceis, ubique fere obsitos: in rene sinistro aderant calculi, & foveae, unde olim calculi exciderant, sed nihil puris. Ren dexter, insigniter distentus, referebat marsupium pure & calculis refertum, toto parenchymate corrupto & consumto: serosum erat illud pus, quale & in vesica inveniebatur, quod cum urina reddere solebat. Emulgentes venae intus calculosa quasi crusta obductae erant: sed in calculoso hoc cadavere *Primum notatu dignum erat, quod, ut ut omnes tabidae hujus artus atque facies emaciarentur, membrana tamen adiposa abdominis pinguedine mirum in modum crassesceret, uti calculosis accidere solet fere.* Idem ab aliis observatum novi.

Ubi calculus vesicae, validissimis illis nixibus, transprimitur per vesicae collum (si nempe nondum magnam molem habuerit) in urethram, tunc in mulieribus, uti dictum fuit, solet fere semper exire brevi post, vel sponte, vel artis auxilio, quod non adeo operosum requiritur. Verum in sexu virili longe difficilius hoc succedit, cum urethra multo longior sit, nec ubique ejusdem latitudinis, & calculus ascendere debeat, ut exire possit. Unde
fres

(q) Phthisiolog. Lib. III. Cap. 14. pag. 155.

frequenter contingit, ut in urethra haereat. Quibus remediis tunc succurri possit, postea ad §. 1434. dicitur.

Si calculus, urethrae impactus, ejus cavum sic repleat, ut omnis omnino transitus urinae impediatur, perfecta Ischuria nascetur, vesica immaniter distendetur, & , nisi tolli possit hoc obitaculum, certa sequetur mors, uti dictum fuit. Verum, ubi calculus sic situs est in urethra, ut urina praeterlabi adhuc possit, licet lento tantum stillicidio, tolerabilius malum erit, & saepe diu ferri poterit, uti mirabilis casus docuit.

Homo, qui in pueritia Lithotomiam subiverat, gerebat tumorem durum pone scrotum in perinaeo per multos annos, magno cum incommodo: dolorem enim in reddenda urina constanter sentiebat; quae praeter voluntatem guttatim depluebat a multis jam annis. Levamen percipiebat, quando vesica plena erat, & distenta: illa autem distensio propagabatur per collum vesicae, & urethram, ad tumorem usque: unde solebat copiam aquae, aut cerevisiae tenuis, potare frequenter, ad obtinendum doloris levamen. Narrabat aeger, quod non diu postquam curatus fuerat a calculi sectione, inceperit sentire pristinos dolores, qui per quatuor vel quinque annos continuabant, antequam tumorem in perinaeo perciperet, qui postea auctus fuerat. Viginti autem anni a calculi sectione erant elapsi. Accesserat ultimo reliquis malis frequens vomitus, & per aliquot annos elapsos diarrhoeam patiebatur, unde multum debilitatus fuerat.

Peritus chirurgus, tumorem digitis pertentans, statim judicavit, ibi latere calculum, sed irregularis omnino figurae: discidit integumenta supra ipsum calculum, qui facile exivit. Hoc educto, tangebatur alter, qui bifurcatus erat, & longe difficilius protrahi poterat, quoniam fixus ac immobilis haerebat, atque inter educendum frangebatur. Cum, ad faciliorem calculi educationem, binos digitos ano immitteret, mirabatur, unum bifurcati calculi extremum penetrasse in cavum intestini: urethra autem erat admodum distenta, & callosa; unde apparebat chirurgo secanti, ac si scalpellum per cartilaginem adigeret. Calculorum horum figura huic historiae additur (r). Ex hoc mirō casu patet, per multos annos in urethra posse haerere calculos, & mora multum augeri mole.

§. 1422. **C**alculus renum cognoscitur a dolore ibidem obtuso, a mictu sanguineo post motum ad strata lapidea, motum corporis vehementiorem, praecipue in curru, a lapidibus saepe emissis, carunculis, pure, filamentis (1416.).

In morborum Diagnosi semper magna opus est prudentia, ut apta medicina adhiberi possit, & non periclitetur Medici fama, dum postea patet, illum

(r) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 153.

lum non judicasse recte de morbo, quem tractandum susceperat. Calculus, dum in rene latet, sensibus detegi nequit, hinc de ejus praesentia Medicus judicare non potest, nisi per laetiones functionum, quae diligenti instituto examine observantur. Quanta autem cautela hic opus sit, ne in Diagnosi error contingat, patet facile, si consideretur, partes renibus vicinas, male affectas, dolorem, tensionem, ponderis sensum &c., excitare posse, quorum causa in renibus haerere creditur, nisi omnia signa inter se comparentur sedulo. Antea, ubi de Nephritide actum fuit, patuit, colicos dolores quandoque simillimos esse renum doloribus, & peritissimos Medicos hic cespitasse aliquando; sed absque damno aegrotantis; cum in utriusque hujus morbi initio similis curatio indicetur. Galenus (s), uti alia occasione ad §. 71. dictum fuit, fatetur, in hac Diagnosi se deceptum fuisse: sentiebat enim dolorem vehementissimum, acti in profundo abdominis terebra perfoderetur, in eo potissimum spatio; per quod a renibus ad vesicam ureteres extenduntur: sed, pituita vitrea per anum excreta, cessavit totum malum. En ipsa verba: *Equidem putabam, lapidem in altero ureterum impactum; adeo erat, ut mihi videbatur, doloris ipsius speciei perforanti similis: at, post vacuatum humorem dolore sedato. manifeste constitit, neque lapidem fuisse causam, neque ureteres aut renes fuisse affectos.* Licet autem in Diagnosi erraverit Galenus, tale tamen adhibuit remedium, quod profuit. Notum est, uti & postea dicitur, clymata oleosa insigniter prodesse Nephriticis; unde curavit per anum injici *oleum rutaceum*, quod doloris causam, pituitam vitream, eduxit, praesentaneo cum levamine. In lumbagine Rheumatica adest dolor immanis, fixus circa lumborum regionem, qui Paroxysmum Nephriticum mentitur: *nam, praeter dolorem atrocissimum, & vix ferendum, circa ipsos renes, aliquando & ureteres per omnem illorum ductum, ad vesicam usque, eodem licet mitiori tentantur (t).* Monet quidem in hoc morbo aegrum non vomiturire; quod symptoma adest, dum calculus ex renibus per ureteres movetur. Nihilominus de hoc dolore addit sequentia: *Qui & mihi olim imposuit, tanquam a materia aliqua sabulosa in iis partibus haerente penderet, cum revera materiae Rheumatismi peccanti & inflammatae ortum suum debeat, quae quidem partes illas jam solas urit, intacto reliquo corpore.* Calculum se in renibus gerere, certo persuasus erat Sydenhamus, ob longiorem decubitum in Podagrae paroxysmis, pondus circa renum regionem, & mictum cruentum, si per vias lapidibus stratas curru veheretur.

Sed & *Celeberrimus Boerhaevius* candidè auditoribus suis enarrabat, quae in se ipso observaverat. Mane quodam hora quarta occupatus observationibus Botanicis in Horto Botanico, cui praeserat, sentiebat subito acerbum dolorem; qui a renis sinistri regione secundum ductum ureteris pergebat ad os pubis, ita ut crederet, se sentire accurate calculum a rene descendentem:

(s) De locis affectis Lib. II. Cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 405. & 406.

(t) Sydenham. Sect. VI. Cap. 5. pag. 345. 346.

tem : aderat simul propensio in vomitum ; unde magis in hac Diagnosi confirmabatur. Durabat acris dolor per plures dies , nec cessabat , licet quotidie magnam copiam decocti emollientissimi biberet : sequebatur tantus tenesmus reddendae urinae , ut , de calculi praesentia non posse dubitari amplius , crederet. Cum autem , mollissimis remediis externo & interno usu copiose adhibitis , laxatas & lubricatas fatis vias crederet , assumebat aliquot guttas *Aropha Paracelsi* , cujus in *Capitulo de variolis* mentionem feci , ut potenti hoc stimulo expediret morantem , ut putabat , calculum ; hoc effectu , ut cessaret statim omnis dolor ; qui tamen sequenti die immanis denuo lumbos occupabat , & per trimestre spatium durabat , subinde tamen remissior. Attentus ad propria mala , simulac aliquod doloris levamen sentiret , evolvebat omnes auctores , antiquos aequae ac recentiores , & inveniebat , quod nihil bonae frugis dixissent , si solus exciperetur *Sydenhamus* , qui id pariter in proprio morbo observaverat.

Si *Galenus* , *Boerhaevius* , *Sydenhamus* , non in aegris , quos tractabant , sed in proprio corpore , errare in Diagnosi potuerint , quantum erroris periculum imminet reliquis Medicis , imprimis talibus , qui raptim & audacter , tanquam ex tripode , pronunciare solent.

Praeterea , dum *Sydenhamus* (*u*) memorat varias larvas , sub quibus Proteiformis hysterica passio suas ludit tragoedias , notat , hoc malum quandoque alterutrum renem afficere sic , ut paroxysmum nephriticum omnino mentiatur , idque non solum doloris genere , locoque , quo saevit , sed & adscitis vomitionibus immanioribus , tum etiam nonnunquam ex eo , quod dolor per ureterum ductus propagetur &c. : sed neque vesica ab hoc Pseudo-symptomate , atque ementito affectu , immunis est , cum non tantum ipsa ab eo doleat , sed & urina supprimatur , perinde acsi calculus illam obstrueret , qui tamen nullus est. *Rarissime autem cernitur postrema haec species vesicam attingens ; quae vero renum calculum imitatur , non ita raro.* Simul notat , aegre distingui posse a se invicem hos morbos ; si autem in hysterics magna animi perturbatio praecesserit , & materiae viridis per vomitum rejectio , tunc judicari posse , molesta haec symptomata potius ab affectione hysterica , quam calculosa , pendere : praecipue , si vires repetitis saepe paroxysmis hysterics jam fractae sint , & sanitas corporis detrita.

Econtra calculi quandoque inventi fuerunt in renibus , & magni quidem , quos tamen adesse nemo suspicatus fuerat. *Baglivius* (*w*) testatur , quod in binis cadaveribus invenerit ingentes calculos in renibus , licet vitae tempore nullis unquam renum doloribus vexati fuissent : idem alii observaverunt. Imprimis notabilis est sequens casus : Homo viginti octo annorum per decem menses pectoris dolore cum respiratione difficili laboraverat : aderat vomitus per intervalla , & ponderis in imo ventre sensus : variis frustra

ten-

(*u*) In *Dissertat. Epistolar.* pag. 489.
line. pag. 118.

(*w*) *Oper. omn. Lib. I. Cap. IX. in*

tentatis remediis, moritur. Malorum, quae toleraverat miser, causae manifestae inveniebantur in cadavere; sed, praeter haec, reperiebantur alia, quorum nulla unquam fuerat suspicio, & quae non respondebant malis perpeffis. Nunquam enim urinae sabulum nephriticum deposuerant, nunquam de nephriticis doloribus conquestus fuerat, nunquam urinae suppressio adfuerat. Ren tamen dexter mole ingens inveniebatur, & cartilagineae duritiei, ita ut difficulter potuerit discindi, continebatque calculum ingentem, ponderis sex unciarum, qui totum pelvis cavum replebat non tantum, & inferiori apice ureterem ingrediebatur, sed &, ramis quasi undique emissis, figurae admodum irregularis, implebat reliquum spatium: tota haec massa constabat sabulo nephritico accumulato, tenui lamina ossea circumtecto, quae corallum album colore referebat. Renis sinistri tota substantia consumpta erat, & cellulae ejus plenae erant humore viridescente. Mirum imprimis hoc videtur, renes hos, adeo male affectos, nullum dolorem produxisse. Egregius Chirurgus *Houflet* (*) in cadavere nobilis matronae, febre maligna mortuae, invenit renem sinistram pro medietate consumptum, in cujus pelvi haerebat calculus triangularis, peculiari cystidi inclusus. Nunquam autem de dolore circa renis regionem conquesta fuerat.

Quamvis ex haecenus dictis concludi possit, certam omnino Diagnosin calculi renalis non adeo facilem esse, tamen talia signa observantur, dum calculus in rene haeret, quae, licet non plenam habeant certitudinem, tamen justam suspicionem dant, calculum in rene haerere. Si tunc simul colligantur omnia, quae post primo natam suspicionem sequuntur, symptomata, occasio datur, ut facta Diagnosin confirmetur, vel emendetur a prudenti Medico, si attentus ad omnia fuerit. Notum est, calculum quandoque obsetvatum esse, haereditaria labe, quasdam familias affligere. Antea ad §. 1414. dictum fuit, illos, quibus elementa calculi, dispersa per urinam, citius uniuntur, & sabulum nephriticum formant, calculosis morbis magis obnoxios vivere. Si ergo ex parentibus calculosis quis natus fuerit, si sabulum, vel minutos calculos, saepius minxerit, jam scitur, dispositionem calculosam in tali homine adesse. Si vita sedentaria, ingens obesitas, decubitus diuturnus, ob fracturas, podagram, vel alias causas, accesserit postea, prudens Medicus satis intelligit, calculum renalem metuendum esse. Si deinde alia symptomata occurrant, quae calculum renalem frequenter comitari solent, tunc jure statuere potest, calculum renalem adesse: non enim tunc concludit ex uno vel altero symptomate, sed ex concursu omnium, & ordine quo se mutuo sequuntur; quod hic imprimis notandum est.

Quam maxime autem attendendum videtur ad illa symptomata, quae apparent, calculo adhuc quiescente in renibus, & alia, quae contingunt, calculo moto, quae saepe penitus diversa sunt a prioribus: si calculus in rene adsit, & jam alicujus molis fuerit, saepe aegri ponderis sensum, ob-

(*) *Academ. Royal. de Chirurg. Tom. I. pag. 401.*

tufumque dolorem, percipiunt in regione renis affecti: si angulosus fuerit calculus, puncturae sensus saepius adest, imprimis, si corpus subito antrorsum incurvetur; cuius rei ratio facile patet. Metuenda tunc sunt inflammatio renum, & omnes ejus sequelae. Caeterum, si calculus major fuerit; nec angulosam, vel asperam admodum, figuram habeat, potest diu quiescere in rene, solo dolore obtuso leviter tantum molestus. Hoc in se ipso expertus fuit *Sydenhamus* (y), dum per duos integros menses, ob faciliorem Podagrae paroxysmum, perpetuo decumbere fuerat coactus: incepit enim dolorem hebetem ac obtusum, maxime in rene sinistro, quandoque & in rene dextro, sentire, sed rarius: dolor per intervalla tantum aderat, nullatenus acutus, sed tolerabilis fatis: nunquam enim paroxysmo nephritico, quem comitantur dolor ingens per ureterum ductus, & vomitus enormis, laboraverat: unde cum ratione judicabat, *se calculum mole insignem in renum pelvi gestare; qui, cum major esset, quam ut ex pelvi dicta in ureterum ductus elabi posset, praedicta symptomata non intulit.* Quiescebat enim in rene calculus, & omnia illa symptomata producuntur a calculo moto: unde intelligitur, cur magni calculi absque multa molestia diu in renibus haerere possint, dum parvi, si loco moventur, summas excitant turbas.

Sedecim annis, postquam prima calculi renalis incommoda sensit *Sydenhamus*, dum diu multumque ambulasset, cruentam urinam eminxit: idem ipsi postea *toties contigit, quoties vel multum itineris pedibus conficeret, vel in curru per platearum pavimenta veheretur, quantumlibet lento equorum gressu; quod tamen non accidebat, quoties per viam regiam, lapidibus non stratam, licet quam longissime, curru vectaretur.* Sanguinem autem sincerum cum urina mistum excernebat, qui non ita diu post in fundo vasis grumescens colligebatur, urina supernatante lymphida, fatis naturalis coloris. Facile intelligitur, valido corporis motu, & imprimis succussu diuturno rhedae in viis asperis, vel equitatione, durum calculum adjacentia renum vasa sic laedere posse, ut haemorrhagia sequatur: si sanguis ille cito cum urina exeat, vividum colorem habet; si autem diutius in vesica retineatur, subfuscum, turbidum, potum caffae referens, liquidum emingitur, mutato jam cruore per moram, & urinae miscelam. Si talis urina, post ponderis vel obtusi doloris sensum, ad motum corporis auctum, una cum levi nausea, excernatur, merito calculum renalem suspicari licet.

Unde mictus cruentus non sine ratione inter signa calculi renalis numeratur, cum ob hanc causam saepe fiat: attamen mictus cruentus solus, si reliqua calculi symptomata absint, pro certo & pathognomico calculi renalis signo haberi non potest; observatum enim, & ab aliis causis urinam cruentam excerni. De mictu cruento *Hippocrates* (z) notavit sequentia: *At sanguinem mingere, raro quidem, & sine dolore, ac febre, nihil mali significat,*

(y) De mictu sanguin. a calculo &c. pag. 700,
4. Charter. Tom. VIII. pag. 813.

(z) Praedict. Lib. II. Cap.

cat, sed lassitudinum solutio fit. Si vero saepius mingat, & aliquid ex his accesserit, malum est. Verum praedicere oportet, sive cum dolore mingatur, sive cum febre, fore, ut insuper pus mingat, atque ita dolores quiescant. Ubi enim sine dolore & febre fit, tunc plethorae solutio fit, & lassitudo ac torpor totius corporis, quae plethoram comitari solent, tolluntur: talis autem renum haemorrhagia per solam vasorum Anastomosin absque ruptura vasorum fieri videtur. Aretaeus (a) scripsit: Nonnulli sunt, qui per circuitus sanguinem mungunt: huiusmodi affectus haemorrhoidum profluvio similis est: similis quoque est corporis constitutio. Alio loco (b) leguntur sequentia: Nonnunquam e renibus sanguis multus subitaneus erupit, multisque diebus continenter effluit: verum nemo ex tali haemorrhagia moritur, sed a phlegmone, quae simul cum sanguinis profluvio nascitur, si sanguis inhibitus fuerit. Plerumque autem ex retentione, quae ingens plethora facit, moriuntur. Sic dicta Hippocratis pulchre confirmantur; nam sine dolore & febre, quae inflammationis signa sunt, si mictus cruentus fiat, nihil mali metuebat, si nempe raro tantum id contingeret. Licet enim talis haemorrhagia dilatatis vasorum renalium osculis fiat, tamen si saepius hoc contingat, metus est, ne sic labefactentur haec vasa, ut postea ex frequenti copiosa haemorrhagia debilitentur vires, alique morbi succedant. Aretaeus (c) hos descripsit, qui metuendi sunt in illis, qui per circuitus sanguinem mungunt: Nam valde pallefcunt, torpent, ignavi sunt, cibos fastidiunt, cruditate laborant, & quum excretus est sanguis, languidi fiunt, membra resolvuntur, caput vero levius & agilius redditur. Ex quibus patet, frequentes tales per renes haemorrhagias minime optabiles esse; praecipue, si certa redeant periodo: tunc enim metus est, ne, nimia sanguinis iactura, corpus reddatur cachecticum, vel, suppressa periodica tali evacuatione, alia, & satis gravia, mala sequantur. At si per circuitum nihil sanguinis effluerit, capitis dolore vexantur, oculorum acies hebet, tenebrae eis obversantur, vertiginem patiuntur: inde milleni alii in morbum comitalem incidunt, tumidi, veluti caligine perfusi, aquam intercutem patientibus similes (d). Notum autem est, periodicas evacuationes, si subito cohibeantur, caput potius afficere, quam alias corporis partes.

Fistulae renales, quae urinam in renibus fecernunt, videntur facile sic dilatari posse, ut sanguinem transmittant, impetu humorum aucto per motus validos, aut renum fortes concussus. Vidi saepius, a rudi vectione in curru per vias lapidibus stratas, vel post validam & diurnam equitationem, cruentam urinam minxisse homines, in quibus, nec ante, nec post, ulla adfuit suspicio calculi renum: in tali casu urina sanguine quidem tingi solet, & quandoque saturato quidem colore, sed raro, vel nunquam, grumosus sanguis cum urina exit; hinc sola anastomosis tunc in causa esse creditur.

Ob-

(a) De caus. & sign. Morbor. diuturnor. lib. 2. cap. 3. pag. 53 & 54. (b) De caus. & sign. Morbor. acut. lib. 2. cap. 9. pag. 22. (c) De caus. & sign. Morb. diuturn. pag. 54. (d) Ibidem.

Observatur enim, homines, dum curru vehuntur, frequentius mingere: unde patet, plus urinae secerni; adeoque humores vasis secernentibus majori motus momento applicari; unde dilatatio horum vasorum sequitur; quae si ita auxerit horum vasorum diametros, ut admittant partem rubram sanguinis, urina reddetur cruenta.

Facile curatur hoc malum, sola corporis quiete, & molli victu. Simul tamen monendum est, ut impostero caveant a validis renum concussibus; quod facile obtinetur, cum a conspectu sanguinolentae urinae plerumque satis exterreantur.

Majus periculum est, si a similibus causis vasa in renibus rumpantur: sed tunc saepe dolor adest. *Oritur autem morbus a vehementi labore, quum venulae ad renem tendentes ruptae fuerint, deinde ren sanguine repletus exstiterit. Quum his aeger affectus fuerit, per initia sanguinem cum urina mingit, deinde pus progressu temporis. Hic, si corpore quieverit, citissime convalescet. Si quid enim laboravit, dolores multo magis detinebunt (e).* Anastomosis enim tunc non adest, sed vulnus; quod, cum recens sit, spes est, ut cito curari possit, imprimis per quietem; si negligatur, periculum inflammationis & supurationis secuturae adfert.

Patet, longe validiorem tunc metuendam esse renum haemorrhagiam; unde *Aretaeus (f)* dixit; *Nonnunquam & ex renum disruptione sanguis fertur multus collectim; verum cogitur, & in grumos densatur, utque in sanguine extra corpus effuso fieri solet: interdum etiam & in vesica coagulatur, quando atrociter urina supprimitur: ruptionem vero ulcera diuturna atque vix sanabilia sequuntur.* Vidi talem profusam haemorrhagiam renum in Equisone, cui, ferocissimos equos domare, lusus habebatur; intra paucarum horarum spatium ultra octo libras fluidi sanguinis eminxit; postea grumi summa cum molestia exprimebantur. Absoluta corporis quiete, idoneisque remediis, a tanto periculo evasit, & per plures annos commode vixit. Sed, monita spernens, & robori suo atque agilitati confisus, iisdem se periculis quotidie exposuit, donec in similem, imo majorem, ac diuturniorem, haemorrhagiam incidit, & ob tantam sanguinis jacturam, hydropicus periit: simul aderant ante mortem signa suppurati renis.

Quando confertim sic sanguis, ruptis renum vasis, in vesicam venit, solet fluidus exire; sub finem tamen, multum minuta, vel cessante, jam haemorrhagia, in grumos coit intra vesicam, & difficulter exit, imo quandoque periculosam urinae suppressionem facit. At si sanguis de renibus lente per ureteres stillet in vesicam, diutius ibi haerebit, coagulabitur, & ductilis adhuc, per urethram exprimetur, crassique fili instar, ad insignem quandoque longitudinem extensi, prodibit. Mirus talis casus legitur (g): homini quin-

qua;

(e) Hippocr. de Intern. Affectio. Cap. 17. Charter Tom. VII. pag. 649, 650.

(f) De caus. & sign. Morbor. diuturn. Cap. 3. pag. 54.

(g) Academi-

des Scienc. l'An 1735. hist. pag. 25.

quagenario, sanguineo, tristi tamen utcumque, contigit, ut hemiplegia corripere; a qua perfecte convaluit. Pluribus annis sabulum cum urina excrevit, & quandoque unica vice integram unciam: post violentum corporis exercitium, urinae suppressione corripitur, una cum acri dolore ad extremum urethrae usque: paulo post ex urethra prodire incipit corpus nigrescens, calami scriptorii crassitiem habens, vermem figura referens; quod, dum caute protraheretur, viginti pollicum longitudinem aequabat, & mox prodibat urina sanguini copioso mista. Post quadrantem horae similis concretio prodiit, ulnam longa: postea, spatio quatuor nycthemerorum prodierunt omni dimidia hora similes concretiones, variae longitudinis: longissima duodecim ulnas aequabat. Color erat admodum fuscus; sed, aëris accessu, fiebat magis vividus, & successive sanguineus; quem, in vini spiritu servatum, retinebat, sed simul magnam tenacitatem acquirebat. *Celeberrimus Tronchin*, qui hanc historiam Academiae Regiae Parisinae misit, tunc temporis Amstelodami praxim Medicam exercens, mihi excretam hanc materiam ostendit, ejus partem dono dedit, simulque totum hunc casum enarravit. Omnium frustulorum, quae successive prodierunt, longitudo aequavit octingentas viginti quinque ulnas Batavas. Prodibant autem sine ullo fere dolore; aliquando etiam sanguis exibat per urethram. Simul addidit, quod ante hanc miram excretionem, post summum animi moerorem, cessaverit consueta huic viro sabuli nephritici expulsio per integrum annum, quae adeo copiosa erat quandoque, ut unciam cum dimidia simul & semel emingeret.

Postea & mihi contigit videre similem casum in viro sexagenario majore, qui caeterum sanissimus vixerat: urinam cruentam incepit aliquoties dimittere; dein similia prodibant per urethram concreta; sed minoris longitudinis; nunquam enim pedis mensuram excesserunt: tota etiam quantitas excretorum, simul sumpta, nullo modo accedebat ad illam prioris casus. Aliquoties quoque excrevit pelliculas convolutas albas, quae tereti figura vermem referebant, sed, maceratae in aqua, & evolutae, membranaceae erant, similes satis hydatidibus ruptis, quales quandoque in renibus vitulinis inveni. Bis vel ter excrevit corpus album, teres pariter; quod, membranula tenera tectum, intus fungosum erat. Ille aeger, appetitu penitus delecto, sensim defecit, nec cadaveris secandi licentiam obtinere ullo modo potui.

Caeterum haec sunt praecipua signa calculi renalis, de quorum varia certitudine dictum fuit, & ex quorum concursu imprimis Diagnosis formari debet. Si antea calculos, vel sabulum nephriticum, cum urina emiserit, reliqua signa majorem certitudinis gradum acquirunt. De pure, quod supurationem in renibus factam notat, & carunculis, ad §. 1416. dictum fuit. Verum & inter signa calculi renalis numerari solet, si filamenta, capillorum instar, in urina natent. *Hippocrates (b)* dixit: *Quibus cum urina crassa exi-*
les

(b) Aphor. 76. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 186.

les carunculae, aut veluti capilli, simul exeunt, illis a renibus excernuntur. In Commentario ad hunc locum Galenus (i) affirmat, se saepius, uti & alios expertissimos Medicos, in urina vidisse talia filamenta, imo, a recentioribus suo tempore Medicis, talem affectum *Trichiasin* vocatum fuisse, quod villis praesertim albis ea, quae per urinas feruntur, similia appareant. Addit dein, quod quidam ejusmodi corpora tam longa mejebat, ut incredibili longitudine viserentur: Quaedam enim ex ipsis ad dimidium cubitum extendebantur. Notat autem, omnes, qui similia mingerent, crassi succi eduliis usos fuisse, & curatos, mutato victu, medicamentisque attenuantibus, & incidentibus. Unde (k) laudat prudentiam Hippocratis, dum simpliciter dicit: a renibus excernuntur. Non quod eorum sit substantiae particula, sed quod in ipsis suam compagem sit sortitum. Exiguae itaque carunculae exulceratorum omnino renum substantiae partes existunt; Quae vero pilis sunt similia, in renibus quidem suam compagem accipiunt, ut & lapides, sed eorum substantiae partes non sunt. Unde mucoso, sive pituitoso, humori filamentorum illorum originem Galenus attribuit. Aegineta (l) vero, qui horum pariter capillorum in urina meminit, maluit illos excerni, dum ureteres exulcerantur.

Antea dictum fuit, dolorem rheumaticum quandoque similia symptomata produxisse, ac sunt illa, quae a calculo renali excitantur; observatumque fuit, per urinam rheumatismo laborantium quandoque fluctuasse talia filamenta; quod me aliquoties vidisse probe memini.

Verum Eruditus Medicus Clerk sequentia communicavit Celeberrimo Pringle (m): Quod nempe in urina Arthritide vaga laborantium saepe fluctuant filamenta quaedam, quae, licet minus transpareant, quam urina, tamen, inde educta, crystalli instar pellucida sunt, in magnam longitudinem distrahi possunt, & dum exsiccantur, in calcem albam abeunt. Hanc credebat egregius vir materiam morbi in podagra, nephritide, &c. Supponebat, hanc materiam esse pituitam vitream Veterum. Notabile est, Sydenhamum, ac Boerhaavium, decessisse arthritidis dolorem; Galenum vero levatum fuisse per excretionem pituitae vitreae a dolore valido, quem tribuebat calculo renali per ureterem descendentem. Dum molestissimum talem dolorem, totum latus dextrum occupantem, per tres menses & ultra pluribus aliis remediis non cedentem, curavit Aconiti extracto Archiater Störck (n), observavit, praeter sudores copiosos, quandoque multum foetidos, urinam fluere copiosius, & multa gerere flocculamenta, & fila mucosa. De his fusius agendum erit postea, ubi de Rheumatismo dicetur. Hic loci hoc tantum instar dubii propono, an non talia filamenta in urina appareant saepius, a tali materia potius orta, quam a vitio renum, ureterum, aut vesicae.

Sequitur jam consideratio illorum symptomatum, quae adsunt, dum calculu-

(i) Aphor. 76. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 186. (k) Ibidem pag. 187.

(l) Lib. 3. Cap. 45. pag. 46 versa. (m) Diseases of the Army Part. 3.

Cap. 2. pag. 187. (n) Libell. de Stramon. Hyosc. Aconit. pag. 77.

culus renalis locum mutare incipit, & transitum in pelvim ac ureterem moliri. Haec enim praecipue actum fuit de illis, quae observata sunt, dum calculus in rene haeret, sed quiescens.

Notavit *Sydenhamus* (o), magnum in renibus calculum, qui jam tantae molis est, ut per ureteres transire nequeat, quiescere, & saepe diu gestari posse in corpore, absque magno incommodo; vel saltem, dolorem si faciat, illum admodum tolerabilem esse. Hoc in se ipso, & in aliis, expertus fuit: plures antea casus recensiti sunt hominum, qui nequidem suspicabantur, se calculum in renibus gerere, ubi tamen post mortem aderat in rene magnus calculus; imo plures quandoque inveniebantur, sed politici satis, nec angulosi: verum minores calculi, in pelvim & ureteris initium derivati, magnas excitant turbas; vomitum, tormina, dolores, febres, &c.; donec, tot concussibus inter vomendum, tot corporis agitationibus, quas aegri ad levandum dolorem tentant, tandem calculus in cavum vesicae veniat. Tunc dicitur adesse Nephriticus Paroxysmus; quem cum *Sydenhamus* nunquam expertus esset, conclusit ex aliis symptomatibus, se calculum in rene gerere, sed mole majorem, qui per ureteres amplius transire non poterat.

Tunc enim corporis humani natura, victa quasi, quiescit, nec excitat valida molimina, ut noxia expellantur. Antea in febrium historia patuit, dum aliquod noxium de corpore expellendum est, horrores, rigores, tremores, imo & convulsiones ipsas, excitari saepe: sic dum jamjam per vomitum excutientur illa, quae ventriculum gravant, incipiunt tremere labia, & imprimis labium inferius. *Hippocrates* (p) dixit: Tremores senioribus in febre (fiunt), atque sic comparentes, fortassis lapillos per urinam ejiciunt. Et in numero praecedenti (q): Renum dolor repentinus, cum urinae suppressione, lapillorum, aut urinarum crassarum, mictionem significat. Notandum autem imprimis videtur, quod, in utroque hoc textu, *Hippocrates* vocabulo diminutivo (λιθιδίων) usus fuerit, ac si indicare voluisset, a parvis calculis renum has turbas excitari tantum; uti & ab aliis causis, quae renes gravant aut irritant, & per urinas crassas expelluntur. Miratus fui *Hippocratis* sagacitatem in viro obeso, ac robusto, qui jam frequentius calculos renales egerat, praegressis solitis doloribus, & molestiis. Vocatus, inveni illum febricitantem satis, dolentemque circa renem sinistrum; dolor propagabatur juxta ureteris ductum; vomituriebat simul. Aeger, saepius has molestias passus, certo praedicebat calculum proditurum: nihilominus incepit emungere copiam urinae crassae, & absque calculi excretionem, cito convaluit.

Mirabantur Medici, a transitu lapilli per ureterem remotas inde partes dolere quandoque acriter, testem & scrotum ejusdem lateris affici, femur stupere, tremere, dolere. Recensuit pleraque ex his signis *Hippocrates* (r), dum

(o) De Mictu Sang. a calculo renibus impacto pag. 700 & sequent. (p) Coacar: Praenot. n°. 590. Charter. Tom. VIII. pag. 887. (q) Ibid. n°. 539.
(r) De Intern. Affect. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 649.

dum calculi parvi, velut arena, ex renibus versus vesicam descendunt. *Dolor acutus in renem & lumbos, & in testem ad renis regionem, incidit, frequenter urinam reddit, & paulatim urina supprimitur, & ubi per urethram arena exit, vehementem in urethra dolorem exhibet. Quum autem ipsam cum urina rejecerit, remittit dolor; deinde rursus in iisdem jacet doloribus. Quum vero urinam reddit, colem etiam prae dolore fricat. Cum autem plerique Medici ex his signis visis concluderent, vesicam calculo laborare, monet sequentia; Haec autem (vesica) minime, sed ren, calculo laborat. Alio loco (s) his addit aliud symptoma: stuporem nempe femoris ejusdem lateris. Agit autem Hippocrates illo in loco de calculo renum, & notat, post contenta ventriculi vomitu rejecta, illos aeruginosa vomere, quando dolores multum augentur. Sed antea dictum fuit, Sydenhamum inter signa praecipua paroxysmi nephritici numerasse vomitum aeruginosum.*

Aretaeus (t) calculi renalis moti signa sic describit. Quod si aliquando, grandior effectus, lapis concavo renis inhaeserit, tunc dolores lumborum, circa musculos, quos Psoas appellant, excitantur, & ad medias usque costas perveniunt. Multis certe dolor ille, ac si pleuritis esset, imposuit: praeterea gravitas adest coxendicis: dorsum aegre incurvatur: difficulter annuunt &c: sin autem in ureterem lapis inciderit, concussio corporis fit, ut in rigore: calculi progressus sentitur cum violenta contentione (Sic Celeberrimus Petit (u) legendum voluit ξὺν τῷ σώματι loco ξυνῶ ὀποθεσίῳ). Quod si in vesicam delapsus fuerit, lotium aquosum uberius effunditur: alvus dejicit: flatus inde exhalant: extensus stomachus est: ructus eduntur: a prioribus malis quies datur. Doloris testiculi, & femoris obstupescientiae, in eodem latere meminit & Aegineta (w), dum de signis calculi renalis scribit.

Renes autem cum organis genitalibus magnum commercium habere, omnibus in confesso est; unde Celsus (x), de signis percussorum renum agens, dixit: *Renibus vero percussis, dolor ad inguina testiculosque descendit.*

Vidi in homine, nephritidi calculosae obnoxio, sinistram scroti partem doluisse, una cum levi intumescencia testiculi ejusdem lateris: haec tamen mala brevi evanuerunt. Post triduum corripiebatur subito dolore enormi in parte posteriori Ilii sinistri; ad levem attactum dolor augebatur adeo, ut miserrime ejularet; aderat stranguria, cum urina tenui decolore; ad minimum motum corporis dolor augebatur.

Incipiebat tendi abdomen; ructus & flatus aderant; manebant omnia haec mala per quinque dies; & dolor non tantum augebatur ad attactum, minimumque corporis motum, verum etiam si loqueretur. Tunc cepit dolorem molestum circa glandem penis sentire, cum valida stranguria; sequenti die, qui erat sextus a paroxysmo incipiente, dolor ille in Ilii sinistri parte
post-

(s) Epidem. VI. Textu VI. Charter. Tom. IX. pag. 366.

Sign. Morbor. Diurn. Cap. 3. pag. 53.

(w) Lib. 3. Cap. 45. pag. 46.

(t) De Caul. &

(u) Ibid. pag. 197.

(x) Lib. V. Cap. 26. n. 11. pag. 286.

posteriore fere totus evanuerat; septimo die omnino aberat dolor, licet etiam ruditer locus tangeretur; nono die copiosos parvos lapillos eminxit.

In tenerae fabricae muliere, ex matre calculosa genita, vidi ortum dolorem, ex lumbis versus ilium sinistrum tendentem; quem credebat, inde natum esse, quod, calente corpore prius, frigido aëri se exposuerat: urinam autem excernebat subfuscam, foetidam, carunculis admittis. Calculum renalem motum me suspicari, dixi; quod aegra credere noluit: quarto die dolor ingens aderat in sinistro abdominis latere, una cum stranguria molestissima: dum autem femur & crus sinistrum elevare tentabat, dolor immaniter augebatur: urina lymphida erat; at eodem die vesperi magis colorata prodiit; dein subturbida, cum magno levamine doloris: manebat tamen stranguria, sed lenior.

Post pacatissimam noctem eminxit mane calculum triangularem, cujus anguli admodum acuti erant, cum summo levamine: postea per biduum excrevit urinam subturbidam, quae ramentula alba, & sabuli nephritici copiam, continebat; ac integre convaluit; ita ut per plures annos nihil similis mali passa fuerit.

Aliquando vidi, dolorem intolerabilem ortum fuisse, circa illum locum, ubi vasa feminalia per musculos abdominales transeunt versus scrotum; qui, excreto calculo, cessabat statim.

Novi contigisse, ut dolor acerrimus nasceretur in summo inguine prope pubem, qui per vicinum femur dispergebatur, & crus, absque ullo tumore, noctes diesque excrucians ultra duos menses; licet peritissimi Medici, ex communi consilio, tentassent omnia, quae in arte cognita habentur, auxilia. Sequitur dein dolor acutus supra cristam ossis ilei sinistri; excernuntur cum urina calculi majores, admodum acuti; silent omnia haec mala.

Ex quibus omnibus patet, calculum, dum ex renibus per ureteres in vesicam transit, vel in hac via haeret, non tantum afficere loca, per quae transit, verum etiam mira mala producere posse in aliis partibus; & quidem in diversis hominibus varia; uti optimè notavit *Piso* (y), qui ipse calculi renalis tormenta saepius passus fuit. Calculi renalis descensum per ureteres distingui posse statuit sequentibus: *Scilicet, praeter communia signa ante descripta, revulsione testiculi respondentis ureteri contracto, stranguria, & saltem, pruritu in glande, ac frequenti saepe mictione, tum vero stupore quodam seu tremore cruris respondentis pariter reni, seu ureteri contracto, denique frigore extremarum partium infernarum. Quae sane symptomata, tametsi non perpetuo in omnibus, tamen semper in me sum expertus, sed in descensu per ureterem lapilli, quo tempore scilicet maxima est ureterum in se contractio.*

Quaedam rariora aliquando symptomata calculum renalem comitantur; quae ideo inter signa Diagnostica calculi renalis vix locum merentur, quod

info-

(y) De Colluv. Serof. Sect. IV. Cap. 2. pag. 301.

insolita adeo sint; nunquam tamen nocebit & illa notare, dum occurrunt. In juvene, dum omnia signa docebant, majorem calculum in rene haerere, incepit minui sensim testiculi ejusdem lateris moles, ita ut tandem vix ullum ejus vestigium in scroto tangi posset. In homine robusto, qui jam a quarto anno aetatis vehementem dolorem in dextri renis regione senserat, & in cujus cadavere, postquam quinquagesimum tertium compleverat, bini calculi in hoc rene reperti sunt, observavit egregius Chirurgus *Douglas* (z) sequentia: Nunquam penitus ab hoc dolore liber erat, qui tamen saepe satis tolerabiles dabat inducias. Dum dolor urgebat acerbius, solum levamen sentiebat a copioso potu aquae calidae, quam aliquando ad duodecim librarum quantitatem avidè hauriebat. Aliquando per plures menses continuos acerbissimum dolorem patiebatur, ita ut stragulo laneo, supra pavimentum strato, incumberet perpetuo. Lenimen enim aliquod doloris sentiebat, dum dolens latus, pondere corporis incumbentis, contra durum pavimentum premeretur. Mirabile autem hoc erat imprimis, quod toto hoc tempore, quo dolor acerbus urgebat, dimitteret urinam, quae, parum dum refrigeret tantum, albuminis ovi glutinosam tenacitatem habebat. Potabat tamen copiosam aquam calidam, ut dolorem leniret, & pro potu communi utebatur tenui cerevisia copiosa, cum & inde levamen perciperet. Diarrhoea frequenter laborabat; sed absque ullis torminibus; poteratque pro lubitu alvum continere per integrum diem. Pariter urinam continere poterat eo usque, ut sex libras unica vice emingeret.

Signa autem calculi renum moti, maxime obvia, sunt sequentia. Oritur, saepe satis subito, dolor punctorius, in latere potius, quam in dorso, cum nausea, vomitu, inquietudine, perpetua mutatione corporis de loco in locum.

Haec signa denotant, calculum non nimis magnum esse, & ad pelvis angustias membranofas pervenisse: nam ingentes calculi renales mictus sanguineos quidem producant, ad motum corporis, aut unctionem in rheda, sed non excitant paroxysmum nephriticum. Quo turbae illae majores sunt, eo major spes est citae liberationis. Quid tunc agendum sit, postea in curatione dicetur.

§. 1423. **V**esicae, ex dolore in reddenda urina, & post, & ante, ex urina stillicidio tantum emissa, alba cum sedimento mucoso, crasso, multo, graveolente, pruritu ad caput penis, tenesmo in reddenda urina, manus per anum immisso digito, Cathetere, & (1421.).

Non adeo facilis est Diagnofis calculi in vesica haerentis, ac quidem prima fronte apparet minus peritis. Vidi enim, exercitatissimos in arte sua

Litho-

(z) Medic. Essays and Observat. Tom. I. N°. XXI. pag. 231 & seq.

Lithotomos cespitasse diu, imo quosdam ingenue fassos esse, quod erraverint, dum multa symptomata, quae pro signo calculi habentur, etiam ab aliis causis produci possunt: hinc magna semper prudentia opus est, & sollicita inquisitione omnium & singulorum symptomatum, quae in praesenti aegro occurrunt, antequam calculi sectio instituat: haec enim operatio merito inter difficillimas in arte Chirurgica habetur; nec caret periculo, licet toties felici cum eventu perita manu perficiatur.

Praeterea notum est, non nisi magno cum dolore aegri sectionem calculi institui posse. Unde pluribus in locis lege statutum est, ne tentetur sectio calculi, nisi petita obtentaque venia a Magistratu, qui Medicum & Chirurgum, publica mercede ad hanc provinciam conductos, deputat, ut explorent calculum, antequam sectio instituat. Haec cautela olim imprimis maxime necessaria erat, dum nimis saepe Agyrtae, lucri spe, illotis manibus tam difficilem operationem aggrediebantur, impune, ut solet hoc hominum genus, de corio humano ludentes, & quandoque, crudeli dolo, calculos supponebant, quos, post sectionem factam, se ex vesica extraxisse mentiebantur.

In praecedentibus unum alterumve impiae talis fraudis exemplum allatum fuit, & longe plura similia in Historia Medica inveniuntur. Simul tunc signa data fuerunt, quibus calculi humani ab aliis lapideis concretionibus distingui possunt. Verum nec hoc sufficit, si vafri tales impostores calculum verum humanum secum gesserint, illumque, recentis vulneris cruore madidum, incautis spectatoribus subito ostenderint.

Sed mittamus haec scelera: certum est, peritissimos in Diagnosi calculi vesicae invenisse difficultatem. Fatetur *Denys (a)*, se vocatum fuisse ad hominem, cui per plures annos omnia signa calculi vesicae adfuerant, & adeo gravia, ut nequidem opus crederet, catheterem, explorandi causa, in vesicam dimittere: monuit tantum, quantocyus lithotomiam subiret, ut a summis molestiis liberaretur. Tentavit tamen explorationem per catheterem; qui in vesicam transire non poterat; cujus rei causam ut inquireret, digitum immisit in anum, sensitque, intestinum rectum premi ab ingenti duro tumore, acsi tota vesica foret lapis.

Omni molimine conabatur catheterem in vesicam immittere; quod & subito factum fuit; sed statim pus exivit per catheteris tubum, pondere unciarum fere viginti; totum cavum vesicae dum explorabat sollicite, nullum inveniebat calculum. Promiserat aeger quidem, se rediturum, ut curaretur vesicae ulcus; sed non stetit promissis. Post annum elapsum vidit illum, sanum, & ab omni dolore, ac urinae difficultate, liberum; ita ut solitos labores perficere potuerit.

Monet praeterea, quod quandoque, loco calculi, invenerit totam superficiem cavam vesicae callosam, imo cartilagineam; additque, se hoc saepius

102

(a) Aanmerkingen over den Steen. Cap. 2. pag. 43.

reperisse in mulieribus, quae calculosae credebantur (*b*). Vidi, cum egregio hoc Lithotomo, virginem quadragenariam, in qua plura signa calculi vesicae inveniebamus. Dum catheterem immittere tentabat, reperit in vagina duritiem: aegra, quae haecenus hoc celaverat, fatebatur, se ob uteri prolapsum gestare pessarium; quod, satis rudi arte paratum, obstetrix imposuerat: hoc ablato, cathetere immisso, nihil calculi detegere potuit; sed invenit collum vesicae penitus scirrhosum. In aegro, qui plurima, si non omnia, signa calculi habebat, post mortem inventa fuit vesica, dura, albicans, pelvim totam replens non tantum, sed per aliquot digitos transversos supra ossa pubis assurgens, caput infantis mole circiter aequans: in medio hujus tumoris parva cavitas supererat, vix nucem capiens: ureteres quidem, per totam suam longitudinem distenti, digiti minoris diametrum aequabant; caeterum, nec in illis, nec in renibus, nec in vesica, sabulum aut calculi vestigium ullum fuit repertum (*c*).

In senex, qui saepius conquestus fuerat de symptomatibus calculum vesicae comitari solitis, & qui tandem pertinaci ischuria vexabatur, inventi fuerunt renes perfecte sani; sed in vesica latebant ultra nonaginta calculi, laeves, subrotundi omnes, singuli cicerum magnitudinem parum superantes.

Eodem tempore, in eodem nosocomio, decumbebat alter senex, qui iisdem omnino cum priori symptomatibus laborabat, at in ejus cadavere nullus omnino calculus fuit deprehensus, verum ulcus satis latum inferiorem potissimum vesicae urinariae regionem infestabat (*d*). In cadavere viri quadragenarii, qui, post nephritidem inflammatoriam, abscessu renis sinistri laboraverat, & per longum tempus urinam purulentam excreverat, inventi fuerunt multi calculi, asperi, angulosi, in rene: vesica autem urinaria, dura, scirrhusa, pollicem crassa, contracta, calculum minorem continuit, qui totum vesicae cavum implebat (*e*).

Ex quibus omnibus satis patet, quam difficilis quandoque sit calculi vesicae *Diagnos*. Consideranda jam sunt ordine illa symptomata, quae in calculo vesicae laborantibus observari solent, & ideo pro signis *Diagnosti*-*cis* haberi.

Ex *Dolore* in reddenda urina & post & ante. Ne error contingat in hac *Diagnosi*, prudentes Medici & Chirurghi sollicitè attendunt ad omnia, quae praecesserunt, symptomata, aequè ac ad illa, quae praesenti tempore adsunt. Unde inquirere solent, an signa olim adfuerint diathesis calculosae; de quibus antea ad §. 1414. dictum fuit. Deinde examinant, an signa calculi renalis antea fuerint observata; de quibus in praecedenti paragrapho dictum fuit; an talia adfuerint symptomata, quae comitari solent calculum, in vesicam per ureteres a renibus descendentem; quaeque, calculo in vesicam

(*b*) Aanmerckingen over den Steen. Cap. 2. pag. 39.

(*c*) Acta Helvet.

Tom. 1. pag. 17 & c.

(*d*) Baader Observat. Medic. pag. 27 & 28.

(*e*) Ibid. pag. 29 & 30.

eam delato, cessare solent brevi; & an, talibus signis, absque calculi excretionem, observatis, post aliquod tempus molestia in reddenda urina animadvertatur; quod quandoque post plures menses tantum fit, per moram aucta jam calculi mole, vel & ejus superficie, per novas ad priorem nucleum accretiones calculosas, asperiori reddita.

Dum minor adhuc est calculus, facile patet, quod non multum molestiae faciat vesicae, dum in ejus cavo haeret: verum, ubi in collum ejus angustius impellitur, tunc molestiam facit, & saepe magnum dolorem, praecipue, si angulosus, aut scaber, fuerit.

Optime hoc notavit *Aretaeus (f)*: *Sin haud ita magnus est calculus, frequentius lotium cohibetur: nam facile in cervicem delabens lotii transitum obstruit. Securius autem, quam grandiores, exciditur.* Calculi enim, cum majores fuerint, non adeo saepe, nec tam facile, orificio colli vesicae impingi poterunt. Si jam in primo nixu urinae reddendae calculus impingatur huic orificio, tunc, ante urinam redditam, ingens tenesmus & dolor adsunt; si primo urina exeat pro parte, dein cum reliquo urinae flumine propulsus calculus impingatur collo vesicae, tunc inter urinam reddendam eadem molestiae sequuntur, & urinae expulsio subito sistitur, vel summo cum tenesmo guttatim inter calculum & vesicae collum transprimitur; si, evacuata urina, vesicae contractae sphincter claudatur, nisi hoc molimine retroprimi possit minor talis calculus versus cavum vesicae, dolens ille tenesmus diu manet, & molestissimos cruciatus producit, etiam post urinam redditam.

Verum, ubi calculus, mole auctus, non tam facile vesicae orificio impingi potest, tunc urinae exitus non tam facile obturatur; *sed neque dolorum, neque gravitatis, expertes sunt, licet urinam expedite reddant (g)*. Notum enim est, vesicam propria imprimis vi se contrahere, & urinam ad satis magnam distantiam propellere, dum, pro ratione expulsa urinae, cavum suum, se contrahendo, minuit, illudque tandem fere nullum reddit; Nam licet, dum urinam excernere volumus, copioso aëre inspirato & retento, sphincteris vesicae resistantiam superare possimus, tamen statim ac urina per urethram prodire incipit, non amplius hoc molimine opus est, sed vesica propriae contractionis vi omnem urinam evacuare pergit. Imo, si urina, vel copia, vel acrimonia, vesicam irretit, etiam invito ac renitente homine, urina, per solius vesicae actionem, magna vi expellitur.

Si jam major calculus in vesica haereat, vesicae, dum contrahitur, latera magna vi apprimuntur, & atteruntur, ad durum calculum, cum dolore saepe summo, etiamsi calculus glaber fuerit. Quam enormis igitur dolor debet sequi, si calculus vesicae scabram, & asperam, superficiem habuerit, vel aculeis undique prominentibus hirtus fuerit! Tales calculos in collectionibus numerosis, quae in Nosocomiis, vel apud celebres Lithotomos,

mos,

(f) De caus. & sign. morbor. diuturn. Cap. 4. pag. 54.

(g) Ibidem.

mos, fervantur, plurimi viderunt, qui ex vesicis humanis per Lithotomiam, vel post mortem ex cadaveribus, educti fuerant.

Unde hanc Diagnosin statuit celebris Chirurgus *le Dran* (b); Si parvus calculus haereat in vesicae collo, dolor cessat, postquam primae guttae urinae prodierunt: si major calculus in vesica haereat, maximus dolor est circa finem mictionis: si toto mictionis tempore dolor urgeat aequaliter, tunc potius credendum est, a vesicae morbo difficultatem urinae produci, quam a calculo.

Attamen, si minor calculus, sed acutus, collo vesicae infixus haeserit, videtur dolor toto etiam mictionis tempore adesse debere, dum urina urget acutum calculum contra colli vesicae latera, sicque continuum punctio- nis sensum producit. Vidi aliquoties, parvos tales calculos, postquam per aliquot septimanas dolores molestissimos produxissent, feliciter emictos fuisse.

Si major mole vesicae calculus fuerit, quam ut collum vesicae ingredi possit, obturabit tamen urinae exitum, si incumbat orificio; praecipue, si planam superficiem habeat, uti satis frequenter observatum fuit. Vidi in cadavere nobilis viri talem calculum vesicae, satis magnum, transversim incumbentem vesicae orificio; unde guttatim, & summa cum molestia, urina exprimebatur. Aeger ille pertinacissime affirmabat, se vesicae ulcere laborare, non calculo; nec unquam voluit explorationem per catheterem admittere. Nihil tamen ulcerosi inventum fuit in vesica post mortem; sed solus calculus omnes has aerumnas produxerat.

Si calculus mole adeo increvit, ut totum vesicae cavum impleat, perpetuo adest sensus molestissimus, ac si vesica urina foret distenta. Talem casum antea recensui; calculi nempe, totam vesicam replentis non tantum, sed &, emissa quasi proboscide, totum collum vesicae obturantis. In misero hoc aegro dolor perpetuus erat.

Ex urina stillicidio tantum emissa. Ubi nempe calculus vel situ impedit liberum urinae exitum, vel mole facit, ut vesica non possit contrahi. Simul tunc adest perpetuus fere urinae reddendae tenesmus, tantis quandoque cum cruciatibus, ut ob doloris acerbitatem in furorem rapiantur (i). Unde miseri omni modo situm corporis mutant, levaminis spe; quod & quandoque obtinent, dum calculum loco movent ita, ut urina liberius prodire possit: quandoque, pedibus in altum erectis, capiti insistent, ut proprio pondere calculus ab orificio vesicae removeatur (k). *Celsus* (l), ubi de signis calculi vesicae agit, graphice haec describit: *Difficulter urina redditur, paulatimque, interdum etiam sine voluntate destillat &c.: Eamque quidam promptius recti, quidam resupinati, maximeque hi, qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, eorumque extendendo dolorem levant. Gravitatis*
quo-

(b) Observat. de Chirurg. N°. 80. Medic. Essays Tom. 2. pag. 378.

(i) Denys Aanmerkingen over den Steen Cap. 2. pag. 41.

pag. 57.

(l) Lib. 2. Cap. 7. pag. 61.

(k) Ibid.

quoque cujusdam in eadem parte sensus est, atque ea, cursu, omnique motu, augetur. Quidam etiam cum torquentur, pedes inter se, subinde mutatis vicibus, implicant. Foeminae vero oras suorum naturalium manibus admotis scabere crebro coguntur. Nonnunquam, si digitum admoverint, ubi vesicae cervicem is urget, calculum sentiunt.

Verum quidem est, quod stranguriosum illud urinae stillicidium, si per se solum consideretur, non det certum calculi vesicae signum; comitatur enim vesicae inflammationem, uti & intestini recti; sequitur quandoque post cantharidum applicationem, cerevisiae vappescentis potum &c.: verum, si alia signa simul concurrant, quae justam calculi vesicae suspicionem faciunt, illud molestum & dolens urinae stillicidium Diagnosin multum confirmat. An ideo *Hippocrates* (m) tuberculi Diagnosin circa vesicam haerentis, & urinae difficultatem facientis, inde deduxit, quod tales aegri in omni situ male se habeant, cum calculosi, mutato situ, quandoque leventur; si nempe talis situs fiat, ut lapis ad urinarium meatum non illabatur.

Alba, cum sedimento mucoso, crasso, multo, graveolente. Signum illud Diagnosticum magni momenti habetur; & merito quidem; nam fere semper adest, dum calculus vesicam occupat, & ibi jam diutius haesit; praecipue, si majorem molem habeat, ita ut vesicae contractae latera ad calculum affricentur. Ubi enim parvus calculus, recenter ex renibus delapsus, in vesica continetur, non memini me unquam illud sedimentum in urina observasse: vix tunc calculus tam parvae molis vesicam irritare poterit, licet ad summam contractionem devenerit.

Ubi autem magnus calculus in vesica haeret, incredibilis quandoque copia viscidae glutinosae materiae una cum urina emingitur; non intime permista urinae, sed ipso momento, dum excernitur, ad fundum vasis cadens, supernatante urina pallida, & graveolente ut plurimum; quem foetorem spargit & illud sedimentum. Si urina supernatans caute effundatur, sedimentum illud solum in vase manet; si ulterius inclinetur vas, non per partes effluit illud sedimentum, sed tota massa cohaerens simul & semel excidit: colorem autem plerumque habet subcinereum, & tanta ejus copia est aliquando, ut medietatem vasis, in quod urinam excernunt calculosi, repleat illud sedimentum; imo & amplius; ut vidi in homine, qui per plures annos calculo vesicae laboraverat, & in cujus vesica post mortem tres calculi satis magnae molis fuerunt inventi.

Quidam illud sedimentum habuerunt pro pure; verum in illius hominis cadavere nullum ulcus in vesica inventum fuit; licet quotidie tantam copiam viscidae talis materiae una cum urina excerneret. Certum est, calculum, si asper, aut angulosus, fuerit, posse sic laedere vesicam, ut inflammatio & suppuratio sequantur, verumque pus cum urina prodeat: verum concussi-

one

(m) Coac. Praenot. N°. 473 & 472. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

one vasis, illud purulentum facilius cum urina miscetur, & diluitur; quod non fit in illo sedimento mucoso, crasso, viscido; unde credidi, illud distinctum a pure esse.

Notum est, omnia loca, per quae transit urina, vel in quibus moratur, mucos obducta esse, qui impedit, ne ab acriori urina irritentur aut laedantur hae partes. Pelvis renum, ureteres, vesicae interna superficies, urethra, tali mucos obliniuntur. Videntur autem observata docere, post irritationem harum partium, a quacumque demum causa hoc contigerit, mucum hunc secerni, & viscidiorum, & majori copia: sic, post assumpta acria diuretica, & imprimis a cantharidibus largiori quantitate externo corpori applicatis, sequitur molestissima stranguria; tuncque, loco urinae, mucum viscidum cum magno dolore expressum vidi. Dum jam calculus major in cavo vesicae haeret, illa perpetuo irritatur; omnium maxime, si scaber, vel angulosus, fuerit; & inde videtur nasci copia mucos ingens, quam una cum urina emingunt. Si enim illud viscosum sedimentum pus foret, magnum deberet ulcus adesse, quod tantam copiam puris fundere posset.

At si, felici sectione, a calculo liberetur aeger, citius cessat illud viscidum sedimentum in urina, causa irritante jam sublata, quam fieri posset, si ab antiquo, magnoque, ulcere illud productum fuisset. Vidi enim, decimo quarto post lithotomiam die, & citius adhuc, urinam prodiisse puram absque tali sedimento.

Helmontius (n) eandem sententiam tuetur; dum probat, hunc mucum non esse causam, sed effectum, calculi. *Sin autem, tam renes, quam vesica, juxta indolem quaeque suam, quid muccidum, praesente calculo, excernant, desine mirari, partem utique ab hoste obsessam, depressam in vegetativa, quidquam de suo alimento amittere continuo, ac velut plorare (oculi instar inimico pulvere obsessi) humorem alimentarium. Persentiunt quippe singula in nobis, quae consentanea, quaeque perosa & execranda; ejusque sensationis nec obscura quidem indicia ubique exprimunt. Alioqui namque, exciso calculo vesicae, nondum cessaret continua muccoris emanatio; si nempe muccus causae, & non effectus, calculorum rationem haberet.*

Alibi (o), ubi, more solito, acriter in Scholas Medicas invehitur, sic habet: *Non est ergo illa mucago materia calculi ex qua, sed lugubris hujus effectus. Atque ideo male istam mucilaginem in materiam calculi accusant.*

Deinde hanc rem aliis exemplis illustrat: *Quod nimirum festuca in oculo continuas proritet invito lacrymas; os ethmoides, oppletum mucos, continuum in Coryza promoveat laticem, mucumque profundat; Angina quoque sic indesinentem & mucidam salivam spumet; Dysenteria proprium stillat, cum sanguine, intestini mucum. Vidissent enim facile tum, a vesica sic per Duelech (calculum) obsessa muccum fieri, & continuo promanare. Non autem, quod lacryma sit causa festu-*

(n) In Capitulo Supplementorum Paradoxum Numero Criticum pag. 558. §. 32. 33. 34.

(o) Idem. De Lithiasi Cap. 2. §. 4 & 5. pag. 664.

cae in oculo, vel profusus latex aquosus os spongiosum in fronte oppilet, vel saliva mucosa Anginam procreet, &c.: Etenim sic vesica continuum sui alimenti depravati plorat mucum, praesente calculo, cessatque illo absente.

Quod sola irritatio viarum urinariarum mucum producat copiosum, qui male pro pure habetur, probat Egregius Chirurgus Goulard (p), ubi de morbis urethrae agit. Celebris ille vir, felicissimis successibus in curandis his morbis notus, maximam laudem meruit, quod candide communicaverit publico methodum & remedia, quibus tam feliciter usus fuit. Observavit autem, quod irritata urethra mucum fundat, non pus; & quidem varia copia, prout haec irritatio major, vel minor, fuerit; ita tamen, ut si morbi urethrae acrioribus remediis opus habuerint, tunc, contractis acriori stimulo vasis, minuatur, vel cesset omnino, mucii effluxus. Observavit, sensilem urethram adeo esse, ut, simplici irritatione mechanica, mucum ploret, a parvo calculo v. g. in urethra haerente, a stylo plumbeo, a candela ex molli cera confecta, aliisque similibus.

Haec sunt praecipuae rationes, quae me movent, ut credam, illud viscosum sedimentum, quod cum urina a calculosis excernitur, non esse pus proprie dicendum, adeoque non posse haberi pro certo ulcerationis vesicae signo.

Diffimulare non debeo, peritissimos lithotomos in alia opinione esse, & viscidum hunc mucum pro vero pure habere. Egregius, hic Viennae, Lithotomus Pallucci (q), dum describit felicem sectionem, qua liberavit hominem, fere quadragenarium, a calculo magno, qui quatuor uncias superabat, quemque postea sanum vidi, notat, quod jam ab infantia calculi molestias senserit, per tot annos animose tulerit, imo, rheda veredaria, quandoque & equo, vectus, frequentia perfecit itinera, licet post equitationem sanguinis copiam cum urina deponeret. Per plures autem jam annos magnam copiam puris albi cum urina deponebat; sed adeo viscidi, ut vix a vasis fundo recederet, dum effundebatur; habebatque foetorem intolerabilem: unde concludit, magnum in vesica ulcus aesse: addit, talem materiam viscidam & per anum exire: aderat & pruritus in intestino recto, ac frequens tenesmus; unde statuit, non tantum vesicam, sed & intestinum rectum, ulcerata fuisse. Certe rationi consentanea fuisset haec conclusio, si viscida illa materia verum pus foret.

Sed, an credibile videtur, miserum hunc hominem per tot annos potuisse tolerare, sub incommodo adeo vitae genere, ingens vesicae ulcus; quod & ipsum intestinum rectum, vicinum, exederat? Tamen, per intervalla satis hilaris vivebat, sollicite tantum malum tegens, ne aliis innotesceret. An validis illis nixibus, quibus paucas tantum guttulas urinae exprimere poterat, illa materia non invenisset faciliorem viam in intestini recti cavum, exi-

vis-

(p) Remarques & Observat. sur les Malad. Vener. pag. 228.
Monfr. Pallucci à Monfr. de Humelauer pag. 13.

(q) Lettre de

vissetque per anum? An tam magnum vesicae ulcus, & tam annosum, potuisset ante quadragesimum diem ita depuratum, & consolidatum, esse, ut urina per naturalem viam tota prodiret? Certe vix videtur.

Neque difficulter intelligitur, quare per intestinum rectum similis materia viscosa exiverit. Calculus ille habebat eminentiam spinosam, quae tendebat versus intestinum rectum (*r*). Ipse calculus, oblique positus, & unum ejus extremum, insistens lateri sinistro intestini recti, profundae admodum foveae immergebatur, unde magna dexteritate illum removit, cum sonitu, qui ab adstantibus facile audiebatur (*s*), & postea feliciter eduxit. Notum autem est, intestini recti internam superficiem copiosis glandulis mucosis obfideri, quae mucum parant, & excernunt, semper majori quantitate, quando intestinum rectum irritatur a quacumque causa; unde, dum dysenteria in tenesnum dolentem definit, molestis illis conatibus alvum deponendi tunc nil exprimitur, nisi merus mucus. Intestinum autem rectum irritari a calculo in vesica haerente, patet inde, quod pueri calculosi perpetuum quandoque nixum deponendi alvum sentiant; ita ut saepe ani prolapsus sequatur; quod saepius vidi.

Verum quidem est, quod, vulnere vix non integre consolidato, & urina jam per plures dies ex urethra prodeunte, paucae guttulae puris prodierint per parvam rimulam vulneris, quae adhuc supererat; & sequenti die pauculum quid de foecibus alvinis; unde constabat, intestinum rectum perforatum esse (*t*). Interim inde non constat, intestinum rectum diuturno ulcere exesum fuisse. Spina enim, calculo insidens, versus intestinum dirigebatur, uti statim dictum fuit, quae laedere intestinum potuit. Praeterea, quadragesimo die post institutam Lithotomiam, clysmā injectum fuit, de quo aeger conquerebatur, quod nimia copia, nimis calidum, & nimia vi, injectum esset: Duodecim horis post, frigus aegrum corripuit; quod satis diu perstitit, sequente febre satis valida, & sequenti die pauculum illud puris prodiit. Contigit, uti alia occasione notavi, imprudenti applicatione clysmatis, intestinum rectum perforatum fuisse.

Ex his omnibus simul consideratis, videtur concludi posse, illam intestini recti laesionem, non ab erosione antiqui ulceris, sed potius a recenti causa, productam fuisse; quod confirmat cita ac felix curatio, absque ulla sectione, secuta; quae certe in fistuloso circa anum ulcere sperari non poterat.

Sed in muco hoc viscido, quem calculosi cum urina excernere solent, & aliae dotes observantur, quae docent, illum a pure, proprie dicto, diversum omnino esse. *Beverovicus* (*u*) observavit mucum illum viscidum in calculosis; qui si copiosus cum urina exivisset, tunc in cadaveribus vidit, vesicam esse carnosam, & crassam; ita ut, in cadavere infantis trium an-

no-

(*r*) Lettre de Monfr. Pallucci a Monfr. de Humelauer pag. 88. 89.

(*s*) Ibid. pag. 24. 25.

(*t*) Ibid. pag. 105. 106.

(*u*) Beverwyk

Steensluck Cap. IV. pag. 53.

norum, digitum minimum aequaret crassitie, in adultis saepe pollicem crassa esset; ubi alii calculosi, qui tenuem lymphidamque mingebant urinam, habebant vesicam membranaceam, qualis naturaliter esse solet. Tales vesicae crassas, sed molles, aliquoties in cadaveribus vidi; imprimis, si major calculus vesica contineretur. Videtur ergo omnium partium vesicam constituentium magnitudo aucta esse, & uti in utero gravido vasa, quae antea vix conspici poterant, sic augmentur, ut calamus magnitudine aequent, imo & superent, sic etiam vasa mucis naturalis secretioni servientia, aucta diametro, in vesica longe majorem copiam mucis fecernere.

In omnium illorum calculosorum cadaveribus, quorum vesicas sic incrasatas vidi, nullum inveni ulceris vestigium, & tamen, vitae tempore, magnam copiam tenacis, pessime foetentis, mucis excreverant. Calculo autem felici arte educto, multos integerrime sanatos vidi; ita ut ne vestigium quidem talis mucis postea in urina appareret: unde videtur concludi posse, vesicam in his ad pristinum in sanitate statum omnino rediisse.

Antea ad §. 1414. dictum fuit, veteres Medicos calculi originem pituitae, per calorem excoctae, tribuisse. Illustris *Harvaeus*, in literis ad *Beverovicium* datis (w), veterum sententiam tuebatur, & firmabat, imprimis hoc argumento, quod mucus ille, aëri expositus, brevi satis tempore in calculum mutaretur. Mulier enim ex hoc mucos, in patina sponte siccato, formaverat globulos, qui postea, magis exsiccati, calculorum instar, indurescebant. *Beverovicus* igitur similem mucum, collectum ex urina juvenis, qui ab ingenti calculo vesicae perierat, per quadriennium in vase vitreo aperto servavit, sed invenit pulverem, similem illi, qui ex lignis carie peresis cadit; in quo nihil duri, vel concreti, apparuit. Fatetur tamen, quod postea bis in una septimana mucum illum calculosorum extenderit supra chartam albam, qui pauco tempore induruit quidem, sed tamen digitis facile conteri poterat in scabrum & asperum pulverem.

Denys (x), Cathetere explorans hominem, invenit, illum laborare magno vesicae calculo, qui & Lithotomiam subiisset, si non alio quodam morbo periisset. Solebat hic sedimentum illud viscosum urinae imponere orbi, & in umbra siccare, dein cultro in partes dividere, quae calculorum instar indurescebant, quasque in pyxide servabat: tantam autem copiam, exsiccatione concreti mucis, collegerat, non adeo longo tempore, ut pileum, & ultra, impleret. *Celeberrimus de Haen* (y) vidit, post calculi sectionem, *gluten putridissimum, ad plicas angulosque vulneris adhaerens, spatio nuchthemeri in veros abivisse lapillos; quemadmodum etiam collectum gluten in charta Emporetica in crassam abibat ac calcariam materiam.* Unde iterum apparet, viscidum illud a pure diversum esse. Invenit autem in calculosorum mucos, semper plus

plus

(w) Beverwyk Steenstück Cap. IV. pag. 58. 59. (x) Aanmerkingen over
den Steen Cap. I. pag. 37. 38. (y) Rat. Medend. Tom. VI. pag. 267.
208, 233. &c.

plus minusve calcariae talis materiae post exsiccationem remansisse. An terreae partes, a solidis nostris abrasae, huic viscido miscentur, dum urina illud alluit, quae talia in se continet? An quandoque similis crusta calcaria calculo jam formato accrescit undique, vel ex urina, vel ex viscido hoc mucosum, calculum alluentibus? Certe calculi tales de vesica educti fuerunt, qui calcariam friabilitatem in extimis orbiculis habebant, quae deterebatur, dum forcipe prehendebantur.

Observaverunt Lithotomi (z), calcarios sic dictos lapides augeri citissime. *Denys* vidit aliquoties, aegros per quatuor tantum menses de calculi vesicae symptomatibus conquestos fuisse, & exploratione per catheterem facta, invenit satis magnum calculum, qui, dilata ob quasdam rationes sectione, dum educebatur, multum adhuc mole auctus apparuit, sed admodum friabilis & calcariae naturae. Major copia mucosus istius viscosi, calcaria materia gravidus, qui cum urina calculosorum excernitur, minuet materiae talis appositionem ad calculum: at si minor hujus viscosi copia seceratur in vesica, vel illud minorem copiam materiae calcariae in se contineat, major copia accrescet calculo, & ejus moles cito augebitur. E contra observavit idem ille celebris Lithotomus, calculum, quem exploraverat, post quatuor vel quinque annorum moram in vesica, parum mole auctum fuisse: Verum, in tali casu, per sectionem eductus calculus admodum durus, compactus, gravis, erat.

Credidit *Celeberrimus Hales* (a), naturam, dum loca, per quae transit urina, vel in quibus moratur, obducit mucosum, indicasse mollium & mucilaginosorum remedium usum, ad praecavendum calculi incrementum. Sane sic munitur contra urinae acrimoniam cava vesicae superficies, ac forte impeditur vesicae incrustatio per materiam calculosam.

Forte & prodesse posset quandoque, absorbendo in se partem materiae calculosae, quae sic cum hoc viscido de corpore educeretur. An aliquando idem illud viscidum, una cum materia calculosa, quam continet, calculi substantiam subintrat, illi adhaeret, sicque ipsius molem auget? Certe viscosum illud calculum in vesica haerentem undique alluit. Maceravit calculos in aqua calida *Hales* (b), & vidit, illorum superficiem tegi mucosum albo. Antea ad §. 1414. dictum fuit, *Stacchelinum* observasse, quod glutinosum insit ipsis filicibus, atque calculis hominum, ac aliorum animalium, & quidem majori adhuc copia: addidit, materiam hanc glutinosam elasticam esse; & credidit, omnia, quae aërem, in hac materia elastica latentem, in statum activum reducere valeant, esse dissolventia calculi.

Multa hinc adhuc videntur superesse indaganda a sollicitis observatoribus, circa indolem urinae, & viscosi illius cum urina excreti in calculosis. Scilicet, an non tantum illud viscidum, verum & urina, calcariam talem

ma:

(z) *Denys Aanmerkingen over den Steen* Cap. VI. pag. 93. 94. (a) *Haemorrhoids* Staticks, on the anim. Calcul. pag. 220 & seq. (b) *Ibid.* 216.

materiam contineat? Quales dotes habeat materies illa calcaria? An quasdam calculi species comitetur prae reliquis eadem haec materia? &c.

Certe urinam quandoque continere copiam talis materiae, vel similis saltem, mira docet Historia, quam communicavit pie defunctus *Bose*, olim in Wittembergensi Academia Professor, literis ad me datis anno 1747 Octobris 15 die. Videtur similes misisse ad Celeberrimum *Reaumur*, qui hanc Historiam *Actis Academiae Regiae scientiarum* (c) inferuit. Homo 56 annorum circiter, caeterum sanus, incepit pati leves Podagrae insultus, per intervalla redeuntes. Eodem tempore adeo frigoris impatiens reddebatur, ut & media aestate cubiculum calefacere cogeretur. Subito incepit reddere urinas lacteas; quae post horam lymphae fiebant, deposito ad fundum vasis sedimento albo, ad altitudinem quartae partis pollicis. Seditum illud primo habebat consistentiam argillae dilutae, scissileque erat saponis instar; verum post unam alteramve horam acquirebat durti-
tiam cretae, vel gypsi. Similem urinam perpetuo dimisit octo vel novem mensibus, absque ullo incommodo. Credebat homo ille, quod sexaginta, aut septuaginta, libras talis materiae dimiserit; quae suffecisset, ut ipsi erigeretur statua ex lapide in proprio corpore nato. Contigit tunc, ut, hoc tempore elapso, mutaret domicilium; & a prima nocte, qua novam domum incoluit, cessavit illa lacteae urinae excretio; nec rediit unquam. Nihil autem in sanitate mutatum invenit, vel in melius, vel in deterius, licet tam subito cessaret materies illa cretacea exire de corpore.

In literis, ad me datis, invenio, quod novum illud domicilium a priori non multum fuerit remotum.

Pruritu ad caput penis. Quandoque & adest dolor; sed pruritus adest longe frequentius, & saepe admodum molestus. Dixit *Arctaeus* (d), de calculosis agens, quod istis virilia saepius arrigantur: quando enim mejunt, subestque calculus, tractant, attrahuntque, pudenda, tanquam calculum cum vesica exemturi.

In sexu autem foemineo *Celsus* (e) inter indicia calculi numerat sequentia: *Foeminae oras naturalium suorum manibus admotis scabere crebro coguntur. Nonnunquam, si digitum admoverint, ubi vesicae cervicem is urget, calculum sentiunt.* Membrana interior vesicae, protracta quasi, videtur urethram investire; eademque, circa finem urethrae reflexa, tegit glandem; quae continuatur corpori fungoso urethram ambienti: hinc non adeo mirum videtur, glandem penis affici, dum interior vesicae superficies a calculo irritatur. Imo observatum fuit, uti antea dictum, glandem penis quandoque dolere, dum calculus a rene descendens ureterem irritat. *Denys* (f) vidit molestissimum

ta-

(c) L'Annee 1747. in 4to. Hist. pag. 56.

Diuurn. Lib. 2. Cap. 4. pag. 55.

(d) De caus. & sign. Morborum

(e) Lib. 2. Cap. 7. pag. 61.

(f) Aanmerkingen over den Steen Cap. I. pag. 42 & 51.

talem glandis pruritus ab hac causa; qui, post expulsum cum urina parvum calculum, aut sabulum nephriticum, tamen adhuc per duos tresve dies superstes manebat. Sed & similis glandis pruritus calculum vesicae comitatur; & quandoque doloris levamen, facilioremque urinae exitum, conciliat penis per digitos protracti elongatio. Quod levamen semel experti dum sunt miseri calculosi, perpetuo penem trahunt, & fricant; unde quandoque penis magnitudo adeo augetur in pueris, ut virilem superet, & vasa varicosa fiant; aliquando a perpetuo frictu penem inflammatum vidit, digitorumque cutim flaccidam ac pallidam, dum perpetuo macerantur, & madent, urina guttatim depluente. Vidit &, digitos in homine calculoso contractos fuisse, dum noctes diesque premebat colem. Aliquando adeo adfuescunt, ut, sectione a calculo liberati, vix a perpetua genitalium compressione possint abstinere.

Tenesmo in reddenda urina. Frequens fatis in calculosis hoc symptoma; praecipue, si magnum calculum in vesica gerant: dum enim magno nixu urinam exprimere conantur, calculum urgent versus collum vesicae; tuncque subjacens intestinum rectum premitur, & irritatur, unde sequitur tenesmus alvum deponendi; sed frequentius in junioribus, quam adultis: quandoque illi tenesmi adeo frequentes, & validi, sunt, ut ani prolapsum producant. Vidit *Denys* (g), a tali causa, intestinum rectum per sex digitorum transversorum longitudinem ex ana pendulum; quod quandoque non nisi difficulter reduci potest. Optime hoc *Aretaeus* (h) notavit. *Anus quoque vitii particeps redditur, pruritu laborans. Prominet vero & intestinum rectum, vi, contentionibus, imaginatione, perinde ac si jam lapis excernatur: ambo enim inter se copulantur anus & vesica, quorum uno affecto, & alterum afficiatur necesse est: propterea inflammato podice urinae exitus clauditur, & vesica exacerbata sedes non dejicit, licet alvus admodum sicca non sit.* Tenesmus enim ille alvum deponendi, a calculo vesicae excitatus, saepe irritus est, & pergit molestus esse, licet intestinum rectum foecibus alvinis penitus vacuum sit.

Manus per anum immisso digito. Cum enim, in maribus, inter calculum & digitum, intestino recto immissum, nil interponatur, nisi intestini recti & vesicae tunicae, facile tangi poterit calculus, si alicujus molis sit; nam sponte sua versus cervicem vesicae delabitur, quae intestino recto incumbit. Prius autem oportet, clysmate immisso, liberare intestinum rectum a foecibus alvinis; digitum deinde sic immittere, ut dorsum digiti os coccygis respiciat; sic enim apex digiti antrorsum versus ossa pubis incurvari commode poterit, ut calculus tactu percipiatur. At ubi vesica incrassata fuerit, uti in calculosis aliquoties observatum est, vel intestinum rectum a frequenti prolapsu incrassatum & induratum, tunc facile patet, calculum

(g) Aanmerkingen over den Steen Cap. I. pag. 59.
Morbor. diuturnor. lib. 2. Cap. 4. pag. 55.

(h) De caus. & sign.

vesicae difficiliter digito percipi posse: idem continget, si venae varicosae, crassae, intestini recti latera occupent, ut sponte patet. In mulieribus, immisso in vaginam digito, & versus ossa pubis pariter incurvato, calculi exploratio tentatur.

In anum autem, non tantum solus index, sed & cum illo medius digitus, immitti poterit, uti postea dicitur, ubi de diversis calculum secandi modis agendum erit. Sed oleo prius inungendi sunt digiti, atque ungues praescindendi, ne ulla laesio metuenda sit. Observavit *Denys (i)*, aegros tales, dum urina supprimitur, digito in anum immisso, tentasse, ut calculum removerent a vesicae orificio: quod non succedit, nisi dorso incumbant, declivi simul superiore corporis parte. Sic contigit aliquando, ut satis bene judicare potuerint de magnitudine calculi, quem gerebant.

Cathetere. qui incurvus requiritur in maribus; dum rectus pro foeminis sufficit, quarum urethra decurrit recta, & brevior est; unde etiam in harum vesicam facilius longe demitti potest.

Hoc tentamen, ope catheteris, prudentem ac exercitatum manum requirit. Fatetur *Denys (k)*, quod non possit clare verbis describere methodum demittendi catheterem in vesicam. Accurata partium cognitio, & frequens exercitium, una cum magna prudentia, requiruntur, ut quis tuto hoc tentare possit. Si quid obstaculi reperiēbat, nullam vim adhibebat unquam; sed mutabat catheterem, nunc tenuiorem, nunc crassio rem, adhibens, aut majoris, minorisve, curvaturae, donec tuto in vesicae cavum perveniret instrumentum.

Ufus catheteris, uti notum, est, ad urinam educendam, si sponte prodire nequeat, ad injicienda medicamenta in vesicae cavum, & imprimis ad explorandum, an calculus adsit in vesica, an non; de qua re hic agitur. Ubi de calculi praesentia constat, per catheterem potest praeterea inquiri de calculi magnitudine, scabritie, aut laevitate, figura obtusa, vel angulosa, mobilitate, aut immobilitate: duritie, aut mollitie.

Interim peritissimi etiam Lithotomi testati sunt, non semper adeo facilem esse indagationem qualitatum calculi, & numeri, si plures adfuerint, per catheteris introductionem; sed tantum probabilem de his posse haberi opinionem. Praeterea, per catheterem indagari potest vesicae, calculum continentis, status; an ampla & expansa sit, an contracta valde, an dura, scirrhusa, cartilaginea, calculosis concretionibus incrustata, an non? An fungosae excrescentiae adsint, an non &c.? Omnia enim haec in vesicis humanis quandoque observata fuerunt, uti postea patebit.

Prudentes & periti Lithotomi in omnia haec inquirunt sollicitè, antequam de tentanda Lithotomia statuunt; & simul, ex his omnibus rite ponderatis, decernunt, quid a sectione sperandum, metuendumve, sit. Licet enim

(i) Aanmerkingen over den Steen Cap. I. pag. 59.
VII. pag. 112.

(k) Ibidem Cap.

enim haec operatio nunquam absolute omni periculo careat, tamen majus minusve discrimen erit pro varia calculi magnitudine, & diverso vesicae ipsius statu. Novi, sectionem calculi tentatam fuisse, dum calculus adeo magnus erat, ut totum vesicae cavum impleret penitus. Sanatum quidem fuit vulnus factum, & miser per aliquot menses supervixit; Interim melius fuisset non tentare operationem, quae succedere nullo modo poterat. Nemo prudens tentabit facile sectionem, si, exploratione facta, invenerit, vesicam contractissimam habere duritiem cartilagineam.

Præ reliquis omnibus prudens Lithotomus nihil determinabit, nisi de quo omnino certus sit. Si calculum manifesto tetigerit, & cathetere leviter illum percutiendo, sonum corporis duri renitentis perceperit, non potest aliter judicare, quam quod calculus in vesica hæreat. Non tamen facile culpabit alium, qui, ante, vel post, eundem aegrum exploravit, nec calculum tamen invenire potuit. Mira enim hic quandoque contingunt, quae vel peritissimos possunt fallere.

Veteranum vidi Lithotomum, qui candide fatebatur, se propriis erroribus cautum factum esse. Hic, exploratione facta, si non potuerat cathetere calculum tangere, nunquam pronunciabat, calculum non adesse; sed simpliciter affirmabat, se non invenisse calculum.

In nobilissimo viro omnia signa calculi vesicae aderant: chirurgi autem periti, cathetere adhibito, unanimi consensu fatebantur, se nullum lapidem perferire. Patavium abiit aeger, ut a *Faloppio* (cujus peritia in Medicis, & Anatomicis, omnibus nota est) curaretur: ille ex omnibus signis conclusit, lapidem in vesica adesse; sed nec hic, cathetere explorans, calculum tangere potuit. *Quare, negotio infecto, Mantuam reversus, post multos longosque cruciatus e vivis discessit; dissecto cadavere, lapis insignis magnitudinis in vesica inventus, undique tamen humore multo ac crasso circumvestitus, instar anguillae pellis involucri circumambiente (l).* Plures casus calculorum vesicae, membranis tectorum, imo & folliculis membranaceis inclusorum, collecti habentur (m). Facile patet, magnam sic nasci difficultatem tangendi calculum per catheterem.

Imo in quibusdam casibus contigit, ut vesicae parietes, in saccum prolongati, calculum continerent; qui, quandoque in cavum vesicae delapsus, facile tangebatur cathetere, alio vero tempore percipi non poterat, in expansum vesicae processum denuo receptus, per validos nixus aegrorum, corporis contorsiones &c., loco motus. Numquid vesica, in processum talem extensa, per anulum abdominalem transiens, herniam vesicae dictam facit? Non mirum ergo, si a diuturna retentione urinae, quae calculosis fatis frequens est, tales prolongationes vesicae nascantur, quae calculum, imo plures, continere possunt.

Mi-

(l) Marcell. Donat. de Medic. histor. mirab. lib. IV. Cap. 30. pag. 266. versa.
(m) Academ. Royal. de Chirurg. Tom. I. pag. 395 & seq.

Mirus satis casus legitur (n), de juvene viginti annorum, qui Lugdunum Batavorum venit, ut a calculo secaretur. Omnia signa calculi vesicae aderant: cathetere tangebatur facile magnus durus calculus, non tantum a peritissimo Lithotomo *Denys*, sed & a *Celeberrimo Oosterdyk Schacht*, qui tunc temporis Medicinam eodem in loco publice docebat. Calculus ille adeo obvius erat, ut & in perinaeo tangi potuerit, quod a calculi mole protuberabat. Cum lassus foret ab itinere aeger, per aliquot dies sectio differri debuit. Dum postea, statuto die, mensae imponebatur, dicebat aeger lithotomo; hodie non succedet sectio; calculus enim abest. Credebatur, haec fingere aegrum, imminente jam operatione perterritum. Verum, immisso in vesicam cathetere, nec *Denys*, nec praesens *Celeberrimus Oosterdyk Schacht*, calculum tangere potuerunt. Jusserunt, ut aeger de mensa surgeret, & cathetere in vesica relicto, per domum incederet, ea spe, ut, hoc corporis motu, in vesicae cavum rediret calculus. Sed omnia incassum tentabantur. Dimissis spectatoribus, & aegro, prudens Lithotomus sectionem distulit. Narrabat aeger, quod praecedente die vesperi sensisset calculum versus posteriora delabi ad latus intestini recti: affirmabat, idem sibi aliquoties contigisse, & calculum per duas tresve septimanas sic delitescere: toto autem illo tempore satis commode se habere solebat. Per aliquot septimanas adhuc moratus fuit aeger Lugduni Batavorum, sed, calculo non redeunte in vesicam longo tempore, ad suos rediit. Qualis fuerit eventus postea, ignoratur.

Celebri olim apud Batavos Lithotomo, *Gomaro van Bortel* (o), contigit, ut, bihorio ante operationem instituendam, cathetere tangeret calculum; imo, dum fulcatum catheterem immisisset, ut sectionem faceret, calculum etiam sensit: sectione facta, exivit urina per vulnus, nec potuit calculum invenire, quidcumque tentaret in arte peritissimus vir. Vulnus factum brevi consolidatum fuit. Cum autem omnes calculi molestiae manerent, idem Lithotomus, post anni spatium elapsum, sectione instituta, calculum magnum statim forcipeprehendit, & feliciter eduxit, sequente integra sanatione.

His, pluribusque aliis similibus, edoctus *Denys* (p) hanc sibi regulam statuit, ut, licet antea per catheteris explorationem certus omnino esset, calculum esse in vesica, tamen nunquam sectionem institueret, nisi ipso hoc momento calculum tangeret: merito enim metuebat, ne aegro noceret, forcipe immisso diu pertentando vesicam, & famae suae pessime consuleret, si post tot cruciatus irritam operationem relinquere cogeretur. Novi, contigisse talem casum in Mercatore Belga, qui Lugdunum Batavorum venerat, ut a *Celeberrimo Ravio* secaretur. Calculum, cathetere immisso, deprehendit manifeste; cum autem aeger, ob dolores, itinerisque

mo-

(n) *Denys Aanmerkingen over den Steen* Cap. 4. pag. 73. 74.
7. pag. 115.

(p) *Ibid.* 114.

(o) *Ibid.* Cap.

molestias, exhaustus & debilis esset, per tres septimanas, blanda diaeta illum reficere tentavit. Hoc cum utcumque successisset, dies statutus fuit, quo sectio tentaretur. Verum nulla arte calculum in vesica tangere potuit, & licet aeger animose urgeret, sectionem facere, constanter recusavit. Supervixit aeger per tres menses, & licet hoc tempore explorasset cathetere vesicam, eadem incertitudo mansit. Post mortem, inventus fuit calculus in diverticulo quodam, quod fecerat vesica, farciminis instar, in superiori parte, versus latus sinistrum extensa.

Antea dictum fuit, calculos renales, dum per ureteres descendunt, imprimis remoram pati illo loco, ubi ureteres in vesicam aperiuntur. Quandoque tales calculi ibi haerent, augentur, nec in cavum vesicae cadunt; unde per catheterem distingui nequeunt; cum inter membranas vesicae haereant; adeoque catheter, impingens calculo membranis tecto, nullum edit sonum; qui tamen inter praecipua signa calculi vesicae merito numeratur. *Celeberrimus Littre (q)* tales calculos in cadavere juvenis 20 annorum vidit; & merito monuit, difficilem talium calculorum Diagnosin haberi; curamque adhuc esse difficiliorem. Notat autem, quod digito per anum immisso, detegi possint facilius; cum ureterum insertio in vesicam non multum distet ab ejusdem collo, quod intestino recto incumbit.

Verum quandoque extremum talis calculi in cavum vesicae extenditur, dum reliqua ejus moles intra vesicae membranas latet. Tunc catheter, in vesicam demissus, tanget durum calculum, sonus instrumenti, ad calculum allisi, percipietur, & tamen, si sectio instituat, summa difficultas supererit, ut eximi possit. Prominens talis apex, si forcipe prehendatur, abrum-pitur facile; dum reliqua pars in pristino loco haeret, & membranis tegitur; quae si prehendantur una cum calculo, lacerantur cum summo dolore, quem vesicae inflammatio, & mors, sequuntur, saepe satis cito. Legi quam maxime merentur, quae consummatissimi in arte viri de talibus calculis commentati sunt (r). Si discindi possint membranae calculum continentes, eximi poterunt tales calculi. Sed summam esse hujus rei difficultatem, nemo ambiget. *Celeberrimo Gavengeot* successit tamen (s). Si nec hoc fieri possit, & sectione facta constet, calculum haerere inter vesicae membranas, sola spes videtur esse in illa separatione, quae per suppurationem fit, dum interim vulnus apertum retinetur. Sic, sex septimanis post tentatam Lithotomiam, talem calculum eduxit *Celeb. Le Dran (t)*, sequente integra sanatione.

Signa praecipua talis calculi videntur esse; quod urina satis libere profluat, cum collum vesicae obturari non possit, vel multum impediri; quod calculus appareat immobilis, nec adeo magnus; quod apex catheteris gliscat
quasi

(q) Acad. des scienc. l'an 1702. Mem. pag. 34. & seq. (r) Acad. Royal. de chirurg. Tom. I. pag. 395. & seq. (s) Ibid. pag. 410. (t) Ibid. pag. 418.

quasi supra calculum; quod, cathetere profundius in vesicam demisso, calculus non amplius tangi possit; quod vesica plerumque satis ampla sit.

An non possit huc referri *Aretaei* (u) ille locus, ubi dicit: *Quod si vesicae concreverit calculus* (ξυμπεφύκη), ex curationibus patet. Sed neque dolorum, neque gravitatis, expertes sunt, licet sint sine urinae difficultate. In versione legitur, ex colliquationibus; sed in textu habetur vox μελεδώνεσι, quae non videtur significare colliquationes.

§. 1424. **C**alculus renum indicat sui imminutionem, expulsionem, reductionem eo, ut non laedat.

Agitur jam, quomodo succurrere Medicus debeat aegris, qui calculo renali laborant. In praecedentibus paragraphis 1416 & 1422. dictum fuit de illis malis, quae calculum renalem comitari, vel sequi, solent, quorum plura ab aucta sensim calculi mole pendent; unde eadem, si calculi moles minui possit, leviora reddentur; adeoque inter indicationes curatorias merito numeratur calculi imminutio; quae simul spem facit expulsionis facilioris; quam major calculi moles semper difficilem reddit; cum ex latiori pelvi per ureterem angustiozem transire debeat, ut in vesicam descendat, & postea cum urina expellatur de corpore. Expulsio autem sola calculi renalis integram curam facit, cum caeteroquin semper metus sit, ne imminuti quamvis calculi residuum denuo augmentum capiat, & omnia mala, quae leniora pro tempore videbantur, recrefcent.

Sed Historia Medica satis evincit, non semper in potestate Medici esse, ut calculi molem minuat, & minutum expellat. Tuncque nihil aliud superest, quam minuere, aut tollere, mala, quae a calculo in rene haerente produci solent; hoc intelligitur per reductionem eo, ut non laedat.

Spem illud obtinendi non omnino inanem esse, patet inde, quod aliquando post mortem inventi fuerint in renibus calculi, licet vitae tempore nulla hujus mali suspicio adfuisset. Tales casus recenset *Baglivius* (w), uti antea ad §. 1422. dictum fuit. In homine viginti octo annorum, qui per decem menses pectoris dolore respirationem impediēte, vomitu per paroxysmos redeunte, & ponderis in abdomine sensu, laboraverat, post mortem inventae fuerunt evidentes satis horum malorum causae. Sed nunquam sabulum cum urina excreverat, nullos dolores Nephriticos unquam conquestus fuerat, nunquam observata fuerat urinae suppressio. Ren tamen dexter, magnus valde, cartilagineusque, ita ut vix discindi potuerit, continebat calculum sex unciarum, lamellis concentricis constantem, totum pelvis cavum replentem, & inferiori suo extremo in ureterem protensum, ramosum, irregularis figurae: tota hujus calculi moles erat sabuli nephritici con-

(u) De caus. & sign. morb. diut. Cap. IV. pag. 54. (w) Opera omnia pag. 118.

geries, quae circumdabatur involucri osseo, corallii albi colorem referente. Renis sinistri tota substantia consumta erat; cujus loco aderant cellulae, vivi humore plenae (x). Calculum renalem, oblongum, in medio perforatum, vidit *Eustachius* (y), qui hinc liberum urinae in vesicam descensum non impediabat. *Hunc calculo minime laborare, constanter affirmabant Medici; quia neque urina suppressa unquam fuerat, neque tenuis, aut turbida, seu sabulosa, apparuerat.* Quid agendum sit, ut tres hae indicationes curatoriae obtineri possint, singulatim considerandum est.

§. 1425. I. **I**d fit victu humido, blando, tenui, modice salito; potu aquae, vel huic simillimo; viribus vitae.

Agitur hic de illis, a quibus sperari potest imminutio calculi in renibus haerentis. Antea pluribus probatum fuit, calculum auferri, dum ex urina, in renibus secreta, nova applicantur elementa calculosa. Si ergo quocumque modo impediri posset facilis separatio illorum elementorum calculosorum ex urina praeterlabente calculum, vel in pelvi moram trahente, non auferetur calculi moles, & aliqua spes foret, ab urina ex renibus depluente sensim deteri posse calculi superficiem, sicque molem ejus minui, juxta tritum illud;

Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.

Lenta foret quidem haec calculi imminutio; sed magna vel inde utilitas sequeretur, si calculi renalis incrementum impediri posset.

Antea ad §. 1419. dictum fuit, materiam calculi tanto facilius ex urina secedere, forte & copiosius, quanto urina putredini propior est; & hinc, caeteris paribus, calculum, in vesica contentum, celerius incrementum capere, quam dum in renibus haeret. Ideo credidit *Hales*, uti tunc pariter dictum fuit, calculum citius crescere tempore aestivo; quia tunc urina solet esse coloratior, acrior, & magis in putredinem vergens. Unde etiam, uti ad §. 1414. notatum fuit, *Celeberrimus Lobb* (z) statuit: *Vehementer Podagra & Calculo vexatos omnino victu animali abstinere debere.*

In illis autem, qui jam prorsus ab his morbis restituti erant, concessit, ut paulatim ad victum animale redirent; sed simul monuit, ut aceto, succo citri, arantiorumque, pro condimento, ac fructibus, uterentur in prandio & coena, *ad praecavendam accumulationem salium alcalinorum animalium ultra terminos sanitatis.*

Unde intelligitur ratio, quare victus humidus, tenuis, blandus, commendetur renum calculo laborantibus. In *Materia Medica* ad hunc numerum

(x) Acad. des scienc. l'an 1730. Hist. pag. 55.

(y) De Renibus Cap. 45.

pag. 122.

(z) De curat. Calcul. & Podag. &c. pag. 127.

rum praecipua recensentur, quae in victu ad hunc scopum adhiberi possent. Sed, an per victum talem urina sic mutari possit, ut non tantum calculus non augeat, sed vi solvente minuat potius, considerabitur postea ad §. 1428, ubi de Lithontripticis agetur.

Modicè salito. Mirabatur *Helmontius* (a), a Medicis salis usum interdici calculosis, cujus prohibitionis nullam tamen dare poterant rationem. Dicit, salis marini usum, multum, & frequentem, nulli calculoso nocuisse unquam; seque hoc experientia didicisse. *Quin potius accurate notavit plures, qui copioso salis usu sibi calculi recentis & succrescentis recidivam amputarint.* Alio in loco (b) laudat usum spiritus salis marini, cum vino albo fumti. Illud enim remedium non tantum tollit senum mortales strangurias, & totum diureticum, aliquot sanavit: verum insuper, quibus decidens justo major calculus e rene per aliquot menses in vesica moratus erat, tandem minutus, mejendoque excretus, fuerat; quem tamen antea, multoties repetito introitu in collum vesicae, toties per cathetera repelli retrorsum necesse fuerat. Sed & *Staechelini* (c) experimenta, de quibus ad §. 1428. agetur, videntur *Helmontii* opinionem confirmare: Dum enim ex pulcherrimis experimentis utilia deducit *Corollaria*, statuit, quod omnia illa, quae aërem, in Calculo latentem, ad statum activum reducere valent, sint dissolventia calculorum: observavit autem, durioribus calculis in principio magis convenire menstrua aquoso-salina. Cum autem salis usus sitim augeat, & potus copiosior calculo renali profit, etiam ob hanc causam edulia modice salita utilitatem habent.

Potu aquae, vel huic simillimo. Antea dictum fuit ad §. 1414. & 1423, adeste in calculis humanis, & aliorum animalium, imo etiam in ipsis filicibus, materiam glutinosam, quae in aqua solubilis est. Hac materiaeducta, minuitur cohaesio reliquarum partium calculum constituentium inter se; unde fatiscunt; imo per plures dies calculi relictii in aqua dissolvebantur, vario temporis intervallo, pro diversa calculorum duritie: observavit autem *Celeberrimus Hales* (d), longe citius, calculos dissolvi in aqua calida, quam in frigida; sed, dum solutio fit, calculi teguntur mucro albo.

Si ergo copiosus potus aquae, vel liquidi tenuis aquosi, fumitur, adest talis maceratio calculi renalis, dum perpetuo depluente urina tenui, aquosa, calida, madescit. Praeterea, ad §. 1414, pluribus demonstratum fuit, nubeculam, quae in sanissimorum hominum urina, post bonum somnum excreta, colligitur, in se continere calculi rudimenta. Si autem eadem urina, recens emissa, tripla copia aquae diluitur, nubecula talis, vel omnino non, vel tardius longe, concrefcit: unde, per potum tenuem copiosum, incrementum calculi impeditur; dum simul calculi dissolutionis aliqua sal-

tem

(a) De Lithiasi Cap. 3. §. 18. pag. 671.
702. Column. 2. (c) pag. 33.
culus Exper. VIII. pag. 216. & seq.

(b) Ibid. Cap. VII. §. 28. pag.
(d) Haemastat. on the animal Cal-

tem spes est; quae tanto major, quanto urina dilutior. Observavit enim *Hales* (e), quod solutio calculi in aqua calida minus feliciter procederet, dum triginta novem aquae partibus unam partem urinae addidisset tantum.

Memorat *Baglivius* (f) secretum illud, in *Zecchii* consultationibus relatam; nempe, haustus aquae calidae ad libram circiter, statim ante prandium factus. *Piso*, & *Alexander*, multis ante *Zecchium* annis hoc idem aquae calidae remedium comprobaverunt; dicentes, quod, post primum excretum calculum, nunquam imposterum alios genitos fuisse viderint, usum hunc aquae calidae multum continuantibus. Major autem copia aquae calidae facile fertur a corpore sano; hinc saepius de die eam adhibuerunt plures, successu non contemnendo.

Prae reliquis laudatur largus usus feri lactis, animalium solo gramine pastorum; in quo, praeter aquae copiam, adest graminis vis solvens; de cuius egregio effectu antea in Capitulo de *Hepatitis* & *Ictero multiplici* dictum fuit. Constitit enim, calculosas concreciones, in cystide fellea, & ductibus biliosis, graminis ac feri graminei usu feliciter superatas fuisse. *Cerevisia* tenui copiosa, loco coenae, utebatur *Sydenhamus*, ut calculi renalis, quo laborabat, molestias leniret; uti ante in Capitulo de *Podagra* monitum fuit.

Potibus aquosis, calidis imprimis, laxari corporis solidas partes, negari nequit; & imprimis renes, dum per illos continuo copia aquosae urinae fluit. Quidam auctores inter causas nephritidis calculosae recensuerunt nimiam renum laxitatem; metuentes, ne per laxatos tubulos renales transfirent crassiora, quae basin calculo dare possent, si diutius in pelvi, aut ejus ramis, haerent. Verum perpetuum, & solito copiosius, urinae aquosioris profluvium facile absterget, quidquid ibi haerere inciperet: unde ab hac causa parum metuendum videtur.

Sed totius corporis debilitati languorem, a molli tali victu, & copioso potu aquoso, metuerunt plures; neque sine ratione. Verum levius hoc malum est, si comparetur cum calculi renalis molestiis; nec adeo difficulter postea superari poterit. Imo ille languor, diuturnum horum usum sequens, pro bono omine habebatur a *Boerhaevio*; qui in *Materia Medica* ad hunc numerum monet sequentia: *Plurimum valet usus horum, tamdiu continuatus, donec alvus fit, manetque aliquamdiu, laxa; licet debilitas quaedam inde successerit: haec quippe felix solvit saepe vel inveteratum malum.*

Viribus vitae. Si enim hae validae fuerint, tolerabitur facilius aquae, & aquosorum potuum, ingestio copiosior: sin minus, metuendum foret, ne aqua, copiose ingesta, in cavis corporis collecta stagnaret, sicque hydropem produceret; uti ad §. 1229. probatum fuit, ubi de *Hydropis* causis agebatur.

(e) Ibidem.

(f) Oper. omn. pag. 115. 116.

1426. 2. **A**Iterum fit laxando vasa per balnea, clysmata, linimenta laxantia; lubricando vias medicamentis humidis, emollientibus, lenibus, oleosis blandis; aperiendo per opiata & anodyna; propellendo ope medicamentorum prudenter diureticorum, motu moderato.

Ut calculus renalis expellatur de corpore, debet transire per ureteres, qui pelvi renis angustiores sunt: unde, si calculus renalis jam talem molem habuerit, ut libere per ureteres descendere non possit, haerebit in hoc itinere, & ureterem distendet, ac irritabit, qui, cum sensilis satis sit, contrahetur, uti ad §. 1416. dictum fuit, sicque augetur obstaculum descendentem calculo. Quoniam autem requirantur remedia, ad fibras solidas, nimis resistentes & rigidas, emolliendas ac laxandas, dictum fuit ad §. 35. & 54. In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur tales formulae, ex emollientibus remediis paratae, ad quarum normam plures aliae similes parari poterunt. Omni autem modo haec applicantur, externo atque interno usu, ut tanto certius & citius levamen inde sentiant aegri.

Balnea, ex his parata, quibus ad lumbos usque insident aegri (semicupia vocari solent), pulchre profunt; post haec balnea, renum & ureterum regio linimentis laxantibus perfricatur; fomenta ex similibus adhibentur, per clysmata injiciuntur mollissima decocta, ut intestinum colum, iis repletum, renibus vicinum, perpetuo fomento illos leniat: oleosa blanda his clysmatibus misceri solent, & cum jusculis permista exhiberi, ut omnia lubrica, & humida, reddantur, quantum ulla arte fieri possit. Sic simul spasmodica ureterum ab irritante calculo contractio iisdem remediis tollitur, quam doloris nephritici causam praecipuam statuit *Helmontius*, uti ad §. 1417. dictum fuit.

Alio in loco (g) addit sequentia: *Quoniam juvant praefata humectantia, Althaea, Malva, Amygdalinum &c., non quatenus amplificant ureteres (quod in se ridiculum), sed in quantum spasmus crispationis demulcent, prout aliquot fottus externi.*

Unanimi autem consensu, apud Medicos emollientium & lubricantium remediorum usus, ad faciliorem expulsionem calculi renalis, laudatur.

Aperiendo per Opiata & Anodyna. De usu egregio horum antea ad §. 202. & 229. dictum fuit. Adsunt saepe enormes dolores, dum calculus renalis incipit ex pelvi per ureteres moveri, ita ut quandoque omnem tolerantiam superent, etiam in robustis, & constantissimi animi, hominibus.

Tunc certe horum dolorum lenimen requiritur, ne, vigiliis, & tormentorum vehementia, vires aegri penitus collabascant; uti antea ad §. 998. in Capitulo de *Nephritide* dictum fuit.

Verum notandum est, quod iisdem aperiuntur viae, ubi, per doloris acerbita-

tatem, contractus spafmo ureter transitum impedit. Dum granum fabuli incidit in oculum, illud scabritie sua adeo irritat palpebrarum internarum superficiem, ut, spafmo dolentiffimo contractae, nulla vi deduci ab invicem possint. Idem in transitu calculi asperi per ureterem fieri, docet acerbus dolor, qui hoc tempore ab aegris percipitur. Ubi autem, per opiata & anodyna, sensus doloris tollitur, manente licet doloris causa, cessat spafmodica ureteris contractio, & via aperitur. Vidi saepius, opiato remedio dato, post lubricantia & emollientia prius adhibita, somni tempore descendisse calculum in vesicam, evigilantesque aegros ab omni penitus dolore immunes fuisse, & paulo post calculum eminxisse. Commendavit *Philonium*, & *Theriacam non antiquam* (quae integras admisti opii vires habet), *Trallianus* (b); *Si dolor remanet, & magnum imminet periculum, ne vires a vigiliis, & constanti dolore, dejiciantur. Praestat enim lenire dolorem, & viribus ita revocatis, ad valentiora, quae calculos confringere queant, rursus accedere.*

Cum autem observatum fuerit, in diversis hominibus variam opii dosin requiri ad sopiendos dolores, tutius semper est, illud in aqua diluere, & cochleatim dare, donec effectum praestet, quam simul & semel illud ingerere. Talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, quae bina opii grana continet, & cujus uncia media omni hora propinatur. At, si dolor urgeret, dedi eandem quantitatem omni quadrante, vel & semiquadrante, horae, donec, lenito dolore, blandus somnus obreperet.

Propellendo ope medicamentorum prudenter diureticorum. Antea ad §. 1000. monitum fuit, plures esse in hac opinione, quod acriora diuretica calculum promovere possint per ureteres in vesicam: verum urina per tenuissimas ac numerosissimas fistulas secretorias depluit in pelvim & ureteres, nec aucta haec secretio per acria diuretica unquam efficere poterit, ut urina, motus accelerati impetu, calculum protrudat. Antea quidem ad §. 1417. dictum fuit, si calculus, ureteri infixus, omnem urinae, transitum impediatur penitus, tunc partem ureteris, quae obstaculo superior est, distendi, & calculum premi columna urinae incumbentis: sed haec pressio crescit pro ratione altitudinis, adeoque maxime agit in calculum, dum in inferiore parte ureteris haeret, & protrusio calculi tunc tantum pendet a pressione incumbentis liquidi, non a motu urinae accelerato. Unde patet, ab acrioribus diureticis nihil boni expectandum esse; e contra haec nocere posse, cum stimulo suo irritent loca dolentia, eadem inflamment quandoque, & urinam reddant acriorem.

Magna hinc prudentia opus est, dum exhibentur diuretica ad calculum renalem expellendum; a mitioribus enim quandoque & discrimen imminet; uti *Sydenhamus* (i) sollicitè monet; *Etenim, si calculus, renibus inclusus, ita magnae molis sit, ut per ureterum ductus in Vesicam propelli nequeat, istae aquae* (mine-

(b) Lib. IX. Cap. 4. pag. 534. 535.
bus impactio. pag. 707.

(i) De Mictu sanguinis a calculo reni-

(minerales) Paroxysmum ut plurimum excitant, qui eo usque perdurabit, cum magno vitae periculo, donec tandem calculus in pelvim redierit.

Unde nequidem audebat Mannam, in aquis mineralibus Catharticis solutam, propinare; licet, hoc modo data, celerius alvum purgaret, & minori nausea ventriculum irritaret. Ubi vero certum esse credebat, minores calculos in renibus hospitari, tunc testabatur, quod nullum esset magis efficax remedium, sive ad praecavendum minorum calculorum incrementum, sive ad eosdem renibus deturbandos, quam aquarum chalybeatarum potatio liberalior, per singulas aestates jugiter repetenda. Praecipuum autem signum, ex quo Sydenhamus (k) concludebat, calculos renales minores adesse, erat, si talis aeger antea paroxysmum nephriticum passus fuisset; de qua re, uti & de signis calculi renalis moti, videantur illa, quae ad §. 1422. dicta sunt.

Enumerantur Diuretica (l), & in varias classes distribuuntur: verum, inter illa, omnium certissima, & maxime innocua, aqua, & aquosa omnia, ut serum lactis &c., quae praecedenti paragrapho laudata fuerunt ad minuendam calculi molem.

Ab acrioribus & stimulantibus remediis prudentia abstinendum jubet, ne dolor, qui in paroxysmo nephritico vehemens adesse solet, augeatur, ne sequatur renum inflammatio, & plura alia metuenda mala; quam rem latius deduxit Celeberrimus Lobb (m), qui omnia valide stimulantia in calculi curatione damnavit; omnium maxime, si adessent jam magnus dolor, & febris. Aëtius (n), postquam balnea, fomenta, clysmata, oleosa, cataplasmata &c., laudaverat, testatur, multis ad lapidis ejectionem haec suffecisse; sin minus, diuretica praebenda suavit; &, inter illa, quaedam etiam fatis acria commendat; uti *calamum aromaticum*, *ammii*, *dauci*, *oreoselini*, *semina*, *asarum*, *bryoniam* &c. Verum & sequentem cautelam addit (o): Porro ea, quae urinam cient, ac lapidem frangunt, tunc exhibere convenit, quum vehementes dolores remittunt. Transmoto enim lapide, & ex sede agitato, dolores quiescunt. Quod si obfirmati sint lapides, plurimus potus vitandus, itemque ea, quae urinam ducunt. Fomentis autem, & Cataplasmatibus, ac infusionibus, membra relaxanda, & venter per infusa, & infusus evacuandus, ne ureteres, meatus urinam ex renibus ad vesicam transmittentes, comprimantur.

Sunt quaedam remedia, quae statim urinam mutant, postquam assumpta sunt, nec tamen insignem acrimoniam habent; quales v. g. sunt *Asparagi*; nam statim urinae odor ab his mutatur: sic *rhabarbarum*, *crocus*, *pulpa cassiae fistulae* &c., urinae colorem satis cito mutant. Cum ergo tam cito horum efficacia ad renes veniat, diureticorum classi adnumerari solent. Ab his, multa aqua simul potata dilutis, minus metuendum videtur. Helmontio (p) tamen suspecti erant *Asparagi*. Vidit namque jurisperitum, non ante affli-

(k) Ibid. 707. 708.

(l) H. Boerhaave Instit. Med. §. 1222.

(m) De

Calcul. & Podag. Cap. XVII. pag. 193. & seq.

(n) Sermon. XI.

Cap. 5. pag. 254. & seq.

(o) Ibidem pag. 256.

(p) De Lithiasi

Cap. 5. §. 17. pag. 686.

afflictum Lithiasi, nisi postquam a largiore Asparagorum esu domum rediisset; ac deinceps, non tam calculis, quam subtilissimis arenis, per reditus, aliquot annos, singulis forte quindenis, sub atroci dolore decumberet.

Alia occasione ad §. 1258. notatum fuit, Paroxysmum Podagricum excitari Asparagorum esu. Notum autem est, celebres Medicos posuisse magnam affinitatem inter Calculum & Podagram. Unde videtur tutius esse, & ab his abstinere Paroxysmi Nephritici tempore. Forte alio tempore profunt; nam probabile videtur, illud sabulum nephriticum praeëxstitisse in renibus illius jurisconsulti, non subito natum fuisse ab Asparagorum esu. Postea enim ab hac Diathesi calculosa illum convaluisse, *Helmontius* notat.

Motu moderato. Postquam nempe, emollientibus, lubricantibus, oleosis, usurpatis, externo & interno usu, per balnea, fomenta, linimenta, paratae sunt viae, quantum ulla arte fieri potest, ut calculus transire possit. His praemissis, laudavit *Aretaeus* (q) *gestationes, & corporis concussiones, ad movendum propellendumque calculum.* Verum motus tales tunc imprimis tentari possunt, dum dolores parum remittunt; sic naturae ductum sequimur: videmus enim, tales aegros corporis situm omni momento mutare, ut levamen aliquod inveniant. Sed & solet paroxysmum nephriticum comitari vomitus, uti antea dictum fuit, per quem omnia viscera abdominalia fortiter concutiuntur, sicque calculi descensus per ureterem promovetur; vomitum autem illum salutarem naturae conatum esse, agnoverunt Medici, hinc non sistendum, sed tepido molli liquido copiose potato promovendum potius. *Piso* (r) vomitus utilitatem testatur sequentibus: *Quod in me sum expertus olim: nam, cum verno tempore urinae stillicidium per duos septenarios negotium mihi exhibuisset, ecce derepente dolor atrocissimus invadit, & non ita post vomitus, isque ita vehemens, ut in eo conatu & enixu lapillus ex angustiis ureterum, insperato certoque cum levamento, in vesicam deciderit, ut deinceps nullum laborem aut dolorem semestri spatio persenserim.*

A moderato autem motu incipiendum esse, prudentia dicitur, & sensim ad validiorem procedendum, ne forte asper, aut acutus, calculus vehementiori concussu laedat renes, aut ureteres: unde sanguinis mictus, inflammatio, & alia mala, sequi possent. Ideo & *Aretaeus* lenissimum gestationis motum praemittit corporis concussionibus.

1427. 3. **T**ertium, occurrendo symptomatibus; inflammationi per V. S. & reliqua hujus remedia; dolori per emulsiones anodynas; asperitati per oleosa, saponata, glutinosa.

Tres indicationes curatoriae §. 1424. enumeratae sunt; de duabus prioribus, imminutione nempe, & expulsionem, calculi renalis nunc dictum; sequi-

(q) De curat. morbor. acut. Lib. 2. Cap. 8. pag. 110. (r) De Morbis a Sero-
sa colluvie &c. Sect. IV. Cap. 2. observat. 102. pag. 317.

quitur, ut agatur de illis auxiliis, quae possunt hoc efficere, ut calculus renum, qui nec minui, nec expelli, potest, eo redigatur, ut non, vel saltem quam minimum, laedat; ut nempe facilius tolerari possit, quod tolli nequit, malum.

Damna, quae metuenda sunt a calculo renali, enumerata fuerunt §. 1416, & pro maxima parte videntur pendere ab inflammatione, ejusque sequelis diversis, a quibus varia symptomata derivantur. Unde videmus, optimos Medicos in calculo renum curando semper omnem operam adhibuisse, ut praesentem inflammationem tollerent, aut futuram caverent; imo etiam, dum expellendo calculo renum operam dabant, de cavenda inflammatione cogitasse. Nam & mollioribus utebantur diureticis, & nitrum, inter remedia antiphlogistica adeo celebre, his addebant.

Talis decocti formula in *Materia Medica* ad praecedentem numerum habetur, in qua tribus decocti diuretici libris adduntur binae drachmae nitri.

Cum autem missio sanguinis, ad obtinendam inflammationis resolutionem benignam, ab omnibus adeo laudetur, solet & illa adhiberi, praecipue, si una cum valido dolore febris adsit. *Piso* (s) voluit, prius vomitu & clysmatibus vacuandas esse primas vias; verum tutius videtur, a sanguinis missione incipere; cum vomitus violentus descensum calculi per ureteres comitari soleat, & metus sit, ne inter validos vomendi nixus plena vasa rumpan- tur; vel nimis distendantur vasa capitis; nisi haec depletio praemittatur; uti antea in *Febrium historia* dictum fuit.

Nec tantum hunc usum praebet venae sectio; sed & faciliorem reddere potest calculi per ureterem transitum; uti pulchre *Aretaeus* (t) docuit: *Si calculi jam constiterint, adestque inflammatio, venam cubiti, nisi aetas prohibeat, secato: bene fluidus autem multusque sanguis exeat: neque enim phlegmonae tantum evacuatione mitigantur, sed etiam calculorum incuneationes vasorum inanitione laxantur; quin etiam per mistum calculi elabuntur.* Alio in loco (u) venam malleoli, quae recta reni respondet, secari jubet: *Nam sanguinis a renibus effluxiones calculorum inhaesiones cohibent. Inflammatio enim colligata tenet omnia: Evacuatio autem solutio est phlegmones.*

Sanguinis quoque missionem, & repetitam quidem, consulit *Aëtius* (w); *Quam lapis in renibus fuit obturatus, & vehementissimos intulit dolores, sanguinis etiam multitudo periculum minitantis materias ad tensionem affectam partem advocat, ob acutos videlicet dolores.* Monet autem, minus sanguinis evacuan- dum esse, quam quidem ipsa repletionis copia exoptulat; quia vix spera- bat, cito de renibus descensurum calculum; praecipue, si magnus sit; *Quare servare oportet sanguinem in eam, quae cum tempore futura est, in corpore ex- pensam.* Sed videtur tutius *Aretaei* consilium, qui largam venae sectionem

iii

(s) In loco modo citato.

(t) De curat Morbor. Acutor. Lib. 2. Cap. 8.

pag. 109.

(u) De curat Morbor. Diuturnor. Lib. 2. Cap. 3. pag. 130.

(w) Sermon. XI. Cap. V. pag. 254.

in initio suadet: si enim novam sanguinis missionem morbus postea postulet, poterit institui moderatior, prout vires & aetas permittunt. Simul tamen notari meretur, quod *Aëtius* cogitaverit de subsidientia partium tumantium, quibus calculus cingitur. Sic enim habet (*): *Cacterum, ubi excreverit venter, sufficienter, quaedam infundere oportet, quae corpusculorum circum lapidem sitorum inflammationes lenire & laxare possint.* De reliquis auxiliis contra inflammationem antea in *Capitulo de Inflammatione* abunde dictum fuit. Quomodo autem dolori succurrendum per anodyna; & per oleosa, glutinosa, saponacea mollia, vias lubricandae, asperitatesque leniendae sint, ad numerum praecedentem dictum fuit.

Si omnibus his, diu, frustra, tentatis, nullum levamen inveniatur, & calculus, ob nimiam molem, situmque perversum, per ureteres descendere nequeat, misera est aegri conditio; cum omnia mala illa metuenda habeat, quae §. 1416. recensita sunt. Calculi, si nec asperam superficiem habeant, nec figuram angulosam, ut perpetuo irritent, saepe tolerantur absque magno malo, ponderis fere tantum sensu circa renum regionem molesti: imo, uti antea dictum fuit, quandoque in cadaveribus reperti sunt magni renum calculi, licet nulla suspicio fuisset illorum toto vitae tempore. Verum non semper haec felicitas contingit: plures enim, calculo renali, qui expelli nequit, laborantes, cruciantur dolore perpetuo, vel post brevissima intervalla recrudescente; & a motu majori, imprimis unctione in rheda, mictus cruentus, ac dolorum, qui sopiti videbantur, renovatio, vel augmentum, succedunt. Hinc mirum non est, quod quandoque tales aegri cogitaverint, anceps potius periculum subire, quam ut tota vita conflictarentur cum tot ac tantis malis, & perpetuo pejorum metu languerent.

Antea ad §. 1416. dictum fuit, calculum, in rene haerentem, quandoque inflammare vicinas partes, & suppurationem facere, quae, extrorsum pus deducens, tumores producit, qui, sponte rupti, vel scalpello aperti, pus copiosum dant, manente postea ulcere fistuloso. Dum in tali casu, specillo pertentando, in fistulae fundo deprehendebatur corpus durum, prudenter dilatata fistula, calculus prodiit; subinde plures; sicque felix cura successit. Oportuit tamen quandoque forcipe, ad quatuor vel quinque pollicum profunditatem immisso, calculos extrahere. Tales casus habentur fideliter descripti (y) a peritissimis Chirurgis. Cum ergo, natura monstrante viam per suppurationem factam, scalpelli ope via facta fuerit, per quam calculi sponte exiverunt, vel chirurgi manu educti sunt, hinc nata fuit opinio, posse tentari renum sectionem, ut calculus educeretur; licet nullus abscessus viam monstraret, qua ad calculum perveniri posset. Notat *Celeberrimus Freind* (z), Arabum tempore Nephrotomiam tentatam fuisse; sed *Serapionem*, & *Avicennam*, damnasse illam, tanquam summe periculosam, &

vix

(*) Ibid. pag. 255.

(y) *Academ. Royale de Chirurg.* tom. 2. pag. 233. & seq. tom. 3. pag. 266. & seq.(z) *History of physick* part. 2. pag. 183.

& seq.

vix non certo lethalem, non nisi a furioso, vel Agyrta, tentatam. Memorat tamen ibi binos casus Nephrotomiae institutae, per plures annos superviventibus illis, qui hanc subierant. Instituta nempe fuit in homine ad mortem damnato, & in Consule *Hobson*, a *Dominico Marchetti* Paduae, qui ambo superstites manserunt.

Quibusdam visum fuit & *Hippocratem* suasisse Nephrotomiam (a), eo loco, cujus alibi mentionem feci §. 170. 3., ubi de vulnerum lethalitate agitur. Sic autem habet: *Quum dolor urget, multa calida lavato, & qua parte praecipue dolor est, totus tepentes admoveto; quum vero intumuerit, & extuberarit, sub hoc tempus secundum renem (ἄρ' ἢ νεφρον) secato, & pure extracto, arenam medicamentis urinam moventibus curato &c.* Verum ex ipso hoc textu manifeste apparet, *Hippocratis* mentem non fuisse, ut sectio per renis substantiam fieret ad educendum calculum; sed tantum voluisse, ut abscessus extrorsum prominens scalpello difsecaretur, ad educendum pus. Econtra diserte monuit, sectionem fieri debere secundum renem: imo nec arenam per vulnus factum educendam voluit, sed per medicamenta urinam moventia. Videtur & *Aëtii* (b) locus huc spectare; ubi dicit: *Consistunt lapides in renibus juxta ventriculos (pelves) ipsorum, aut parvi, aut majores, & aliquando quidem pauciores, aliquando autem plures, & magnitudine, & forma, & colore, & asperitate, & multitudine, inter se differentes &c.* *Accedit aegris loci dolor, tumore nusquam foris apparente, nisi inflammatio per lapillos producat.* Sane, calculi plerumque remoti haerent; in pelvi nempe; & ut illis via fieri posset, deberet tota renis substantia discindi ad pelvim usque; prius dissectis tegumentis, ac musculis, quorum crassities tres cum dimidio pollices aequabat in homine, qui, diuturnos dolores nephriticos passus, vehementi tussi dein correptus, perierat tabidus; ubi ergo credibile est, corporis torositatem multum imminutam fuisse. Tam profunda sectio requirebatur, ut ad peritonaeum usque penetrare posset *Egregius Chirurgus Douglas* (c); qui vidit, partem intestini coli poni inter peritonaeum & convexam renis partem; quo remoto, occurrebat insignis nervus, qui necessario deberet transversim discindi, si renis substantia ad pelvim usque scalpello divideretur (*). Unde merito conclusit, Nephrotomiam locum habere non posse in vivente; illamque damnavit tanquam temerariam.

Insuperabiles difficultates hanc operationem comitantur. Situs enim renum varius invenitur, ut *Eustachius* in suis tabulis docuit. Quomodo Chirurgus, licet dexterrimus fuerit, in tam profundo vulnere aciem scalpelli dirigere poterit, ut substantiam renis ad pelvim usque dividat? quantum periculum Haemorrhagiae periculosissimae, imo fere lethalis? Praeterea, nunquam potest noscere situm, figuram, & magnitudinem, calculi, quem educere

(a) De Internis Affect. cap. 15. Charter. tom. VII. pag. 649.

(b) Sermon.

XI. Cap. IV. pag. 254.

(c) Medical Essays and observat. vol. I.

pag. 232. 233.

(*) (Notandum hic videtur, quod renes extra cavitatem abdominis ponantur).

cere molitur. Antequam calculus vesicae per sectionem educetur, peritus Lithotomus cathetere calculum explorare potest; in calculo renali nihil simile tentari poterit. Unde facile contingere posset, ut post profundam adeo, & crudelem, sectionem calculus educi non posset. Quomodo enim forcipem per tam profundum vulnus immitteret Chirurgus ad calculum usque? Quomodo forcipis immissi crura ab invicem deducet, ut calculum prehendat? Quomodo certus esse poterit, quod nihil intercipiatur de renis aut pelvis substantia inter forcipem & calculum? Quam crudelis laniena, si hoc contigerit?

Dum *Tulpius* (*d*) invenit in cadavere hominis, ob renum & pectoris vitia mortui, in utroque rene insignem calculum, dispergentem se quadruplici ramo, instar crucis, per universum renem, exclamat: *Viderint illi igitur, qui satis speciose docent, ex incisis renibus calculos eximere, quam turpi ignominiae prostituerent & se & artem suam, siquidem aliquando incidere in calculum tam firmiter renibus innatum.*

Caeterum, omnia, quae hactenus de Nephrotomia habentur cognita, solida cum eruditione collegit *Egregius Hevin* (*e*), singula accurate expendit, contulit cum reliquis magno judicio, & tandem conclusit, Nephrotomiam non esse tentandam, nisi abscessus natus monstraverit viam; de quo ubi constat, cito aperiendum esse suadet. Hanc ego sententiam omnino amplector.

Facile autem apparet, talia ulcera difficulter sanari posse, cum illorum focus tam profunde haereat, ut vix ad illum sectione pervenire Chirurgus possit. Unde *Aretaeus*, uti alia occasione ad §. 1002. monui, pronunciavit, ulcera renum non quidem lethalia esse, sed insanabilia, & una cum aegro commoritura. *Hobson*, cui calculus renalis exsectus dicitur, post decem annos gerebat in lumbis fistulosum ulcus adhuc, licet tam bene se haberet, ut quadraginta vel quinquaginta miliaria Anglica equo vectus conficere auderet. Si tamen omne calculosum, quod in rene latebat, per hanc viam fuerit expulsum, nec renascantur novi calculi, casus aliqui in historia Medica (*f*) recensentur, in quibus integra curatio successit. Optime moneatur (*g*), tales abscessus quandoque duplicem focum habere; unum in ipsa renum substantia; alterum in pinguedine renem ambiente, quae satis crassa esse solet. Unde jubetur, ut digito in cavum sinum immisso tentetur, an inveniatur aliquod obstaculum, quod impedit, ne ad fundum ulceris liberetur via: illud autem, si inveniatur, discindendum erit.

Notabilis ulceris fistulosi, ex ipsa pinguedine renem dextrum ambiente nati, historia legitur (*h*), quae docet, quantum sperare liceat, in difficillimis etiam casibus, a peritis & animosis Chirurgis, qui illa, quae prudenti

(*d*). *Observat. Medic.* lib. 2. Cap. 44. pag. 165. 166. (*e*) *Academie Royale de Chirurgie* tom. 3. pag. 238—332. (*f*) *Ibidem* pag. 324. (*g*) *Ibid.* pag. 329. (*h*). *Haarlemsche maatschapp.* vyfde deel. pag. 170. & seq.

ri consilio determinata fuerunt, tentare audent, & magna dexteritate perficiunt.

Virgini viginti octo annorum dolens tumor in regione dextra lumborum ortus fuerat, qui suppurabatur, & puri facto, lanceola pertundendo, exitus fuerat conciliatus, postque aliquot septimanas integre curatum credebatur malum.

Verum post aliquot menses parvulus tumor nascebatur, immediate supra marginem ossis ilii dextri, ad distantiam circiter quinque digitorum transversorum a spina dorsi; sponte rumpebatur parvulus ille tumor, & ingens copia aquae sanguinolentae prodiit, cui quandoque pauculum puris mistum erat. Copia liquidi effluentis, nunc minor, nunc major, erat; sed plerumque admodum magna; ita ut plura mantilia non sufficerent absorbendo humori efflenti, qui quandoque in terram depluebat. Molestum hoc malum jam toleraverat ultra triennium, antequam peritissimi Chirurgi *Ten Haaff* opem imploraret; qui, malum attente examinans, invenit sequentia.

Orificium fistulae erat adeo angustum, ut globulum tenuioris specilli vix admitteret: parvum illud orificium continuabatur cavo ampliori, in quod specillum ad novem pollicum longitudinem demergebatur, antequam fundum attingeret; quem existimabat haerere in pinguedine, renem dextrum circumambiente; quam copiosam esse credebat, quoniam aegra erat obesa.

Supra specillum cannulatum totam fistulam ab orificio ad fundum usque discidit, una sectione; &, ob corporis pinguedinem, vulnus erat satis profundum; ita ut labia vulneris tres pollices aequarent crassitie; nec notabilis aderat haemorrhagia. Cavum vulneris implevit spongiis, linteo carpto undique rectis, & totum hunc apparatus ex lege artis firmavit, qui in tertium usque diem relictus fuit.

Remoto tunc apparatu, quod facile fiebat, cum omnia jam madescerent, totus fistulae fundus oculis patebat: canalis erat apertus, qui cavo suo digitum capere poterat; angustior tamen circa orificium. Polita & glabra apparebat superficies, tegebaturque crassa membrana; imprimis, circa fistulae orificium; ascendendo enim versus fundum minuebatur.

Circa fundum fistulae canalis ille desinebat in saccum expansum adeo, ut apice digiti indicis vix attingi posset ejus extremum; unde confirmabatur *Diagnosis praecedens*, quae statuerat, fundum fistulae in pinguedine renem dextrum ambiente locari. Interim ex arte tractabatur vulnus; &, post aliquot dies, subsidentibus ac emollitis labiis, suppuratione jam praesente, denuo explorabatur fundus fistulae; indicis digiti apice renem dexter tangi poterat; sed nullum in illo vitium detegebatur; verum in sacco illo majori, qui fundum fistulae constituebat, detegebatur minor cavitas, cujus orificium tensa quadam chorda imposita angustabatur. Justus metus erat, funditus non posse curari malum, nisi illa chorda discinderetur; quod tamen non ita tuto fieri posset; cum videretur illa chorda nervus esse insignis; quo resecto, plura & gravia symptomata metuenda erant.

Omnibus bene ponderatis, conclusum fuit, chordam hanc discindendam esse,

esse, uno ictu. Quod dum fiebat, intolerabilem dolorem sensit aegra, a coxa ad pedem usque: nulla tamen sequebatur haemorrhagia; unde confirmabatur, chordam illam fuisse nervum. Acutissimus ille dolor diu non durabat; sed manebat ingratisissimus cujusdam quasi fornicationis sensus, una cum frigore & insensibilitate partis, praecipue, in crassiore femoris parte: omnia haec symptomata per aliquot dies sensim minuebantur, tandemque omnino cessabant. Postea potuit distinctius tangi ren dexter; qui tamen non apparebat nudus, sed tectus: cumque nulli sinus laterales detegerentur, ad sanationem fistulae totus dirigebatur scopus; quae etiam, ex arte tentata, feliciter successit, post binos circiter menses, manente cicatrice profunde cava; quod a peritis pro bono signo haberi solet; unde concludunt, latera sinuum, & fistularum, ad se mutuo pressa, penitus concrevisse, ita ut nullum cavum manserit, in quo colligi denuo possint humores, unde sequeretur recidiva mali, quod percuratum credebatur.

Ex felici hac cura conclusit celebris ille Chirurgus, Nephrotomiam non adeo difficilem esse, ac quidem antea credebatur. Fatetur tamen, peritum neminem illam tentaturum, nisi certus sit, calculum adesse in renibus, qui jam abscessum produxit, quique viam indicare poterit; nemo enim, licet calculus in renibus adesse sciret, poterit indicare exacte locum in rene, ubi calculus haeret. Sed haec omnia confirmant potius illa, quae de Nephrotomia haecenus dicta sunt.

1428. **N**eque enim de specificis lithontripticis haecenus vera fides.

Cum adeo durum malum sit calculus, & satis frequens, mirum non est, multa tentamina facta fuisse, ut inveniretur remedium calculum solvens.

Antea probatum fuit, in sanis humoribus fluxisse illa elementa, a se invicem separata, quae postea, unita inter se, calculum durum constituunt. Quamdiu separata manent haec elementa, nullo modo sanitatem laedunt; noxia tantum fiunt, si uniantur. Perfectissima ergo curatio obtineretur, si tale cognitum foret remedium, quod aptum esset, sejungere concreta elementa calculi, ita, ut in liquido, quo alluuntur, & ex quo separata concreverunt, iterum solverentur integre, sicque sine molestia exire possent de loco, ubi concreta calculum produserant.

Sic v. g. ad calculum vesicae curandum tale desideraretur remedium, quod, urinae in vesica collectae mistum, aptum foret, partes concreti calculi ita solvere, ut, deleto nexu, quo cohaerent, denuo in urina disperfae, una cum urina expelli possent. Multa tentata sunt medicamenta, quae applicabantur calculis humanis excretis, vel per sectionem eductis, at, quantum novi, solus *spiritus nitri* calculum integre dissolvere potuit, & quidem, cum intensa effervescentia, uti ex observatis *Celeberrimi Hoffmanni* ad §. 1414. dictum fuit. Sed requirebatur tripla copia aquae fortis bonae notae ad pondus calculorum, qui coriandri seminis magnitudinem aequabant. Solutio

erat

erat turbida, albicans, & parum spissior; addito oleo tartari per deliquium, ad saturationem usque, effervescentia quidem, sed nulla praecipitatio, accidebat: haec mixtura flavescens & pellucida fuit, saporis nitrosi, cum nitrum sic regeneratum fuerit, uti ex chemicis notum est.

At satis patet, acre hoc menstruum calculo applicari non posse; destrueret enim loca corporis, in quibus calculus haeret. Optime qualitates remedii, quod calculum solvat, *Helmontius* (i) determinavit: *Aptum sit, in urinam mutari, ut scilicet locum affectum tangat. Habeat in se potestatem solvendi repagula calculi. Donum Dei namque est; quod ars non parat, at duntaxat separat eruitque. Possideat istud in proprietate specifica & appropriata; non autem in secundis qualitatibus; caduca quippe plerumque sunt, vel qualitatum truculentia infamia. Sit subtile, ut quaquaversum eat, suumque eminus objectum demoliri queat. Amicum sit naturae, ne scilicet cuncta pervertat &c. Errant proinde, qui solis corrosivis hanc conscribunt monomachiam: secundis nempe qualitatibus nimis fidentes, indormiunt male securi, & proprietatibus specificis neglectis, posthabitis quoque appropriatis, in objectum proprium tantum dislentis, in obscurum ivere. Non enim struthio ferrum, aut aviculæ silices, uniones, lapillos, corrosionis qualitate aemula conterunt. Virtus est solvendi repagula, obicesque tartareos. Hanc meditari, hanc imitari, convenit. Nec mirum est, quod calculum solubilem crediderit, cum jactaret, se possidere *Alcabeft*, sive solvens universale, per quod omnia sic solvi dicebantur, ut instar aquae diffuerent. Verum & *Cardanus* scribit, sua aetate, virum per *Longobardos* oberrasse, qui, paucis diebus, quodam poculo passim, secure, certo, atque breviter, sanabat: additque iudicium, se non dubitare, hunc virum in inferis esse, quod moriens artem suam mortalibus inviderit (k).*

Cum ergo hactenus de menstruo tali, calculum humanum adaequate solvente, simulque tam miti, ut partes calculum continentes non laederet, nihil certi constet, inceperunt optimi viri cogitare, an non posset calculus sic mutari, ut in minores partes dilaberetur, sicque facilius expelli posset de corpore. Exempla enim in *Historia Medica* habentur plura, quae docent, calculum vesicae, dum cathetere tentabatur, diffilivisse in fragmenta, quibus dein cum urina expulsis, perfecta curatio sequebatur. Rarius autem hoc contingit, & tantum in calculis fragilioribus; plerumque enim sunt duriores, imo aliquando durissimi. Videtur de hac re fere desperasse *Aretaeus* (l): Dicit enim: *Lapis magnus tolli nequit; neque enim potione aut medicamento frangitur, aut circumteritur: unde etiam in cura calculi renalis imprimis commendat illa, quae calculos pellunt (m).* At caput illud mutilum est, & forte aliquid de medicamentis calculum terentibus adfuit in illis

(i) In Capitulo: *Supplementorum Paradoxon Numero criticum* §. 56. pag. 560.

(k) Idem de *Lithiasi* Cap. VII. pag. 697. Col. 2. (l) De caus. & sign. Morbor. Diuturn. lib. 2. Cap. 4. pag. 54. (m) De curat. Morbor. diuturn. lib. I. Cap. 7. pag. 130. 131.

lis locis, quae desiderantur: nam alio in loco (n) leguntur sequentia; *Calculi vero medicamentis potabilibus conterendi sunt.* Deinde quaedam remedia ad hunc scopum recenset (plura vero enumerat simplicia loco modo citato). Quod autem certam fiduciam in his non reposuerit, patet inde, quod illorum enumerationi statim subjungat; *Et quotcumque experientia optima comprobavit.* Medicamenta jam, quae calculi molem, atterendo quasi, sensim minuerent, a Medicis *Lithontriptica* solent vocari; quod vocabulum, quantum novi, ne semel quidem apud *Aretaeum* occurrit. Calculus humanus non est corpus homogeneum & simplex, cujus omnes partes sibi mutuo, & toti, quod ex illis concrevit, similes sunt; verum, chemico igne examinatus, dat similia producta, ac ex aliis animalium partibus igne exprimuntur; salem volatilem, aquam, olea; relicto capite mortuo, nigro, friabili, quod, per ignem apertum expulso, vel consumto, omni oleo tenaci piceo, relinquit terram non amplius cohaerentem.

Hinc non sine ratione credebatur, si una, vel plures, ex partibus calculum constituentibus posset separari a reliquis, tunc cohaesionem reliquarum minui debere; sicque calculum, qui antea durus fuerat, reddi posse friabilem, & levi vi deterendum. Cum autem per ignem sal volatilissimus expelleretur de calculo, & ille fugacissimus esset, hujus separationem a reliquis partibus sperabant imprimis; & cum calx viva, addita sali ammoniaco, ilico fugacissimum spiritum volatilem, alcalinum, in aëra expellat quaquaversum, idemque contingat, si urinae misceatur (o), hinc videtur jam dudum de calce viva cogitatum fuisse, tanquam calculi remedio.

Thomas Bartholinus (p) dixit: *Constat auctoritate Basilii Valentini, aliorumque, nihil in calculo profligando utilius spiritu calcis vivae, mibique iterum iterumque compertum, aquam calcis vivae ostreorum, mutylorumque, solvere calculos ordinarie ab aegris exsutos in mucilaginem; si aliquot dierum leni fotu in calido simul detineantur.* Monet tamen, aquam calcis debere esse bene saturatam. Alibi (q) refert, *Dickinsonum*, celebrem in Anglia, elapso saeculo, Chemicum, in calculi affectibus laudare ceu decantatissimum remedium, aquas antenephriticarum herbarum aliquamdiu cum calce ovorum bene calcinata excoctas.

Alii crediderunt, calculi cohaesionem tolli posse, si terra, calculi compositionem ingrediens, a reliquis partibus separari posset; cum terra stabilitatem praecipuam praebet corporibus, imo & valido igni resistat quam maxime.

Verum *Celeberrimus Hales* pulcherrimis experimentis demonstravit, aërem firmiter inhaerere substantiae vegetabilium, animalium, ac mineralium, & notabilem partem totius molis horum corporum constituere, dum reliquis partibus cohaeret adeo, ut validum saepe ignem requirat, antequam ille
nexus

(n) De curat. Morbor. Acut. lib. 2. Cap. VIII. pag. 109. 110. (o) H. Boerhaave Elem. chem. process. 97. pag. 315. (p) Epistolar. Medicin. Cent. IV. Epist. LXXVI. pag. 395. (q) Ibid. Epist. XCII. pag. 470.

nexus divelli possit (*r*). Aër autem, dum sic in corporibus haeret, elasticitate caret: simulac solvitur a nexu cum reliquis partibus corporis, in quo haeret, tunc recuperat pristinam elasticitatem, & se quaquaversum expandit; sed de his jam dictum fuit ad §. 1414. Mirabatur *Hales* (*s*), plus quam dimidiam partem totius calculi esse merum aërem; talem autem copiam aëris a nullo alio corpore, animali, vegetabili, aut minerali, educi unquam viderat. Magis mirum erat, quod aër non elasticus (fixum vocant), in calculo haerens, cujus volumen nondum aequabat tres quartas pollicis cubici, dum expellebatur ab igne, mox elasticus factus, replet spatium quingentorum & sedecim pollicum cubicorum; adeoque volumen aëris elastici esset ad volumen aëris fixi, in calculo latentis, ut 645 ad 1. Quam enormis differentia!

Alio loco (*t*) calculum renum minorem, rubri coloris, immisit lagenae Florentinae, aqua frigida plenae; addidit fragmentum calculi alterius, qui valde durus erat. Lagenam hanc (quae absque rupturae periculo calorem aquae ebullientis fert) suspendit supra ignem: dum aqua ebulliebat, aër copiosus exibat ex calculo nephritico, bullularum forma; calculusque ex fundo elevabatur, & valide agitabatur hinc inde; unde comparabat calculum illum nucleo Cometae, cujus caudam referebant bullulae aëreae, ex calculo emergentes. Dum autem, nova affusa aqua, ebullitio cessabat per minutum, hoc tempore nullus aër emergebat e calculo. Postquam per tres horas calculus ille renalis in aqua decoctus fuerat, amiserat calculus duas tertias partes suae molis. Durior autem calculus, qui aequali tempore coctionem sustinuerat, sensibiliter non fuerat imminutus; licet quaedam aëris copia, ebullitionis tempore, ex illo prodiisset. Observavit simul, dum ebullientis aquae jacturam, nova aquae frigidiusculae affusione, restitueret, omnem aëris expulsionem cessasse, neque rediisse, nisi postquam aqua denuo notabili tempore ebullivisset.

Si ergo aër expelli posset a calculo, certum est, ipsius molem insigniter minuendam. Verum etiam credibile videtur, aërem fixum, per totam calculi substantiam distributum, dum, elasticitatem recuperans, exit de calculo, a contactu mutuo remove re reliquas partes, quae calculum constituunt; cum ejus volumen subito augeatur, & sic omnia vicina ex situ pristino dimoveat. Unde sequitur, calculi molem non tantum minui, dum aër exit; sed & cohaesionem partium calculi inter se debilitari; adeoque friabilem reddi posse.

Simul etiam apparet, non omnes calculos aequè facile dimittere fixum hunc aërem, uti in experimento *Hales* modo allegato patuit. Idem patet
ex

(*r*) Vegetab. Staticks Cap. VI. pag. 155. & seq.
188.

(*s*) Vegetable Staticks pag.

(*t*) Haemastaticks on the animal calculus Experim. IX, pag. 226.

ex variis tentaminibus, quae *Celeberrimus Lobb* (u) instituit circa calculi solventia. Testatur enim, se novisse, *calculum dissolvi posse ab omni re, quae separare particulas aëris, atque expellere ex eo istud fluidum, valet &c.* nam quatenus aëris particulae intermixtae sunt caeteris partibus componentibus hoc concretum, defectu, & egressu illarum ex eo, generari debent viae, & spatia vacua, distantiaeque inter partes componentes caeteras, quod est, dissolvi debet calculus. Duros silices, & marmora, immerferat succo citri (w), brevi post bullae aëreae ceperunt exire ex his corporibus, forma spumae, in superficie liquidi collectae, copia perpetuo auctae, per plures horas. Sed eodem tempore in fundum vasis cadebat pollen tenuissimum, levissimum, candidus. Unde concludit, *dissolutionem lapidum memoratorum productam fuisse a particulis acidis succi Limonum, destruentibus unionem, quae fuerat, inter particulas aëris, & caeteras partes componentes istos diversos lapides.* Ex quo probabile videtur, *istas particulas aëreas fuisse instar vinculorum coadunantium caeteras partes componentes diversorum lapidum.* Egregius Medicus Basiliensis *Staechelinus* pulcherrima experimenta instituit, ut inquireret naturam silicum, & calculorum humanorum, aliorumque animalium; uti antea ad §. 1414. 1423. 1425. dictum fuit. Ex his omnibus sedulo pensatis concludit (x); *Calculos animalium omnium maxime abundare materia elastica glutinosa, quae aliquam Analogiam habet cum illa, quam aqua ex seminibus Cydoniorum elicere solet; omniaque illa, quae aërem, in hac materia elastica latentem, in statum activum reducere valent, esse dissolventia calculorum.*

Quod autem fixus ille aër, saltem in vegetabilibus, & animalibus, quam plurimum contribuat ad cohaesionem, pluribus & pulcherrimis, experimentis probavit egregius Chirurgus *Macbride* (*); imo credidit, illum aërem vinculum elementorum primarium constituere; cum non prius elementa a se mutuo discedant, quam aër ille expulsus fuerit.

Nexus ille aëris fixi cum reliquis partibus, vegetabilem aut animale substantiam constituentibus, saepe adeo firmus est, ut non levem vim ignis requirat, antequam solvi possit; & talia corpora immutata servari possunt per saecula. Ex cornubus cervinis *Celeberrimus Hales* (y) magnam aëris copiam per ignem expulit; sed nexus aëris cum reliquis partibus non solvebatur, nisi majori igne; dum albi fumi prodire incipiebant ex recipiente, tunc copia aëris secedebat; uti etiam, dum maxima ignis vi ultimum oleum foetidum exprimebatur. Sed & notum est, seros nepotes in atris monstrare cervorum cornua, quos proavi in venatu ceperant. E contra ubi per fermentationem, vel putrefactionem, fixatus aër secedit, cohaesio mutatur, imo quandoque integre tollitur. Si vero reddi possit fixus aër corporibus, ex quibus exiverat, cohaesio renascitur.

Pu-

(u) De Calculo & Podagra pag. 169. & seq.

(w) Ibid. pag. 4. & 5. & 6.

(x) Ibid. pag. 33.

(*) Experimental Essays pag. 28. & seq. & pag.

254. & seq.

(y) Vegetable Staticks Chap. VI. Experim. 51. pag. 167.

Putridam carnem, & vix non diffluentem, foetoris intolerabilis, immisit *Macbride* (z) liquori fermentanti: intra horae spatium foetor jam multum imminutus erat, post quinque horas omnino deletus, simulque caro, quae antea vix ullam cohaesionem habebat, denuo firma facta est: idem contigit, dum putridissima caro suspendebatur supra halitum fermentantis liquidi ita, ut undique ab illo allueretur. Notum autem est, de fermentantibus liquidis exire aërem copiosum, qui antea fixus fuerat: hoc est *Gas* illud *Sylvestre* dictum *Helmontio*; quod, ubi copiosum inspirando hauritur, homines & animalia necat subito: illudque ipsum domat omnem putredinem, & debilitatam per hanc, cohaesionem cito firmat, restituta, ut videtur, aëre, qui, dum putrescebat caro, separatus ab unione cum reliquis partibus avolaverat. Merentur haec omnia experimenta summam considerationem in morbis curandis pluribus; unde ab omnibus Medicis attente videntur consideranda. Latius haec deducere hujus loci non est. Videntur corpora, aëre fixo expulso, bibula quasi reddi, avidissimeque similem aërem arripere, & denuo figere: Constat enim experimentis *Hales*, aliisque pluribus, quae in modo laudato tractatu habentur, fixum illum aërem, nunc fugacem redditum, quandoque brevi elasticitatem acquisitam amittere, & in aliis corporibus, quae copia hujus aëris fixi carent, figi denuo.

Terrae calcariae magnam affinitatem habent cum fixo hoc aëre, & illo abundant: quando autem, calcificatione valida, illo privantur, acquirunt vim causticam, & in aqua solubiles fiunt: simulac restituitur aër iste fixus, perit caustica illa vis, & redit indissolubilitas in aqua (a). Probatur hoc pulcherrimo experimento, cujus apparatus totus figura exhibetur (b). Aquam calcis vivae, filtratione lymphidissimam redditam, infundebat vasi vitreo puro: in altero vase ponebat cineres clavellatos: bina haec vasa jungebantur sibi invicem per tubum vitreum incurvum, cujus bina extrema collis binorum vasorum vitreorum adaptabantur sic, ut nihil per commissuras exire posset. In summitate illius vasis, quod cineres clavellatos continebat, aderat terebra factum foramen, cui applicabatur infundibulum parvum, per quod spiritus vitrioli, aut aliud quodcumque acidum, instillari posset sensim, ut excitaretur effervescentia; quae dum incipiebat, ablato statim infundibulo, claudebatur foramen, ut aër, effervescentiae tempore extricatus, cogereetur transire per tubum intermedium, in aliud vas vitreum, quod continebat aquam calcis vivae. Hoc dum fiebat, intra pauca horae minuta aqua calcis, huc usque lymphida, incipiebat turbari, & calx latens in hac aqua cadebat ad fundum; quae, effuso liquido supernatante, collecta, validam effervescentiam excitabat, dum spiritus vitrioli affundebatur.

Inde intelliguntur quaedam phaenomena, quae multum torserunt summorum

(z) *Experimental. Essays* pag. 131. & seq.

(b) *Ibid.* pag. 215.

(a) *Ibid.* pag. 50. & 214.

rum in arte Chemica virorum ingenia. Spiritus volatiles alcalini, si addita calce viva destillati fuerint, nunquam sal alcalinus volatilis sub forma solida potuit inde educi, quia deficiebat in illis vinculum aëris fixi, quod partes unit. Nec spiritus illi volatiles alcalini, cum calce viva parati, effervescent cum acidis; quod adhuc Chemici magis mirabantur. Sed ratio haec est: Calx viva, dum jungitur sali ammoniaco, non tantum acidum in se trahit, sed etiam fixum aërem, qui in sale ammoniaco est; sicque, inter destillandum, solus sal volatilis ascendit, cum phlegmate, aëre fixo orbis. Cum autem effervescentia fiat ideo, quia aër fixus, dum alcali cum acido unitur, separatur, & elasticitatem suam recuperat, hinc sal alcalinus, per calcem orbatus omni aëre fixo, cum acidis effervescent non potest (c). At sequeretur inde, quod tales spiritus alcalini volatiles, si ablatus aër fixus illis redderetur, deberent denuo cum acido affuso effervescentiam producere. Sed & directis experimentis probatur, illud revera sic fieri. Dum enim in apparatus modo descripto aër, ob effervescentiam acidi cum alcali expulsus, per tubum incurvum cogitur ire in phialam, quae spiritum alcalinum volatilem, cum calce viva paratum, continet, intra decem minuta horae spiritus ille sic saturatur aëre, quem sibi unit, ut postea affusis acidis valide effervescat (d). Similis omnino effectus observatur, dum aër, a fermentantibus corporibus extricatus, pari artificio derivatur in phialam, quae spiritum alcalinum, cum calce viva paratum, continet (e). Sed & idem ille aër, per fermentationem separatus, in aquam calcis vivae receptus, calcem solutam ad fundum praecipitat (f), ita ut quinque dierum spatio ex sex unciis aquae calcis tria grana terrae calcariae colligerentur.

Licet autem ille aër fixus, dum a nexu cum aliis corporum partibus solvitur, elasticus fiat, videtur tamen dotibus differre ab aëre atmosphaerico, & praecipue, citius ac facilius uniri corporibus, quae aëre fixo orbata sunt. Nam aër fixus, per effervescentiam separatus, decem minutorum spatio reddidit spiritum alcalinum volatilem effervescentem cum acidis ipsi affusis. Idem aër, fermentatione separatus, quinque dierum spatio praecipitavit terram calcariam ex aqua calcis; quae tamen, in phiala aperta relicta, libere accedente aëre atmosphaerico per quatuordecim dies, ne minimam quidem particulam terrae calcariae deposuit (g). Videtur nihilominus in aëre atmosphaerico haerere fixus aër, vel ille aër, qui nos ambit, fixus reddi posse. Videmus enim, aquam calcis in summa superficie, si diu servatur, crustam colligere; quae nihil aliud est, quam terra calcaria, quae ignis actione denuo in calcem vivam mutari potest. Verum & calx viva, diu aëri exposita, causticam vim, ac solubilitatem in aqua, amittit (h). Observavit *Neumannus*, quod servaverit per decem annos spiritum salis am-

mo-

(c) Experimental. Essays pag. 49. 50.
pag. 48. (f) Ibid. pag. 227.
pag. 258. 259.

(d) Ibid. pag. 52. 53.

(g) Ibid. pag. 226.

(e) Ibid.

(h) Ibid.

moniaci, cum calce viva paratum, qui hoc tempore fere totam suam volatilitatem, ac subtilitatem, perdiderat, & fortiter cum acidis effervescebat (i). Videtur hoc factum fuisse, quia spiritus ille hoc tempore, fatis longo, saturatus fuit denuo fixo aëre, cujus praesentia requiritur ad effervescendum.

Celeberrimus Boerhaavius (k), qui non solebat facile determinare, dum aliquid dubii adhuc maneret, habet sequentia: *Dubitatum quandoque, an omne illud, quod ita gigneretur, foret quidem ejusdem ita naturae, ut eodem nomine elastici aëris appellari debeat? an vero corpora, certa lege resoluta in partes minimas, omissa natura sua prima, forte vera transmutatione, permutterentur in aërem hunc elasticum, qui, dein rursus concretus aliis, iterum firma redderet nova corpora? an adeoque, praeter aërem communem elasticum aliud illi simile, non idem, in rerum natura obtineret?*

Merentur praecipue legi illa, quae tentata fuerunt a *Josepbo Black M. D.*, experimenta de aëre fixo in corporibus latente &c (l). Pulcherrima enim sunt, & summa industria facta; Haecque cognita supponit modo laudatus *Macbride*, ut ipsius tentamina melius intelligi possint.

Cum autem tanta copia aëris fixi in calculo haereat, ut plus quam medietatem totius molis constituat, magna spes est, calculum non tantum moliminui, hoc aëre expulso, verum etiam friabilem reddi, posse; cum experimentis antea recensitis demonstraretur, eundem illum fixum aërem contribuere multum ad cohaesionem corporum. Igne, & acribus rodentibus, aërem e calculo expelli, notum est; sed haec calculo, in corpore haerenti, applicari nequeunt. Unde sola haec spes relicta videtur, ut inveniantur talia, quae aërem fixum ex calculo in se rapere possunt, & simul adeo lenia sunt, ut partes calculum continentes non laedant insigniter. Cum autem hae dotes in calce viva adesse videantur, hinc patet ratio, quare magni nominis remedia *Lithontriptica* ex calce parata fuerint.

Operae pretium videtur, considerare celebre illud *Annae Stephani* remedium *Lithontripticum*, quod publicam *Supremi Senatus Anglici* obtinuit approbationem, & largam remunerationem, dum revelabatur, ut omnibus prodesse posset.

Sic autem origo hujus remedii describitur (m). *Jobanna Stephani*, generosa stirpe orta, indolis optimae, & sagacitatis non medioeris, circa vigesimum hujus saeculi annum incepit dare testas ovorum furno coctas, & deinde in pulverem redactas, ad calculum solvendum. Post aliquod tempus; ovorum testas exurere coepit igne culinari, primo ad nigritiem, deinde donec rursus albescerent; & credidit, se observasse, illas eo magis efficaces reddi, quo plus igni fuere expositae: ad scrupuli pondus dabat ter quotidie in vino albo. Cum vero alvi pertinax obstructio persaepe sequeretur horum

(i) *Experimental. Essays* pag. 51. (k) *Chem. Tom. I. pag. 332.* (l) *Essays and observat. Phys. and liter. Tom. II. pag. 157-225.* (m) *David Hartley de Lithontriptico a Joanna Stephens invento &c. pag. 63. 64.*

rum pulvisculorum usum, adjunxit parvam quantitatem saponis; quem etiam conferre ad calculi solutionem suspicabatur. Per aliquot annos huic methodo insiitit, quam sabulo renum amolendo, vel etiam calculis vesicae interdum solvendis, parem experta fuit. Post duodecim annos, incepit adhibere testas ovorum calcinatas majori dosi; addita etiam saepe numero saponis semiuncia, sub forma haustus. Cum autem illud remedium insigniter profuisset homini fere octogenario, qui per aliquod tempus calculi vesicae symptomata patiebatur, & inter usum hujus remedii laminas ac fragmenta calculi per multa cum urina reddebat, soluti calculi exemplum habebat insignius quovis alio priori; unde postea dedit, & pulverem ex testis ovorum calcinatis, & saponem, majori adhuc quantitate; eventu pariter feliciore. Ex quibus patet, vim hujus remedii pendere a calce testarum ovorum, & sapone.

Cum increbresceret hujus remedii fama, & illud facile detegi potuisset, incepit *Anna Stephani* miscere alia; cochleas hortenses, elotis prius sordibus, in crucibulo clauso combustas, deinde in tenuem pulverem contritas, sex partibus calcis, ex testis ovorum paratae, unam partem pulveris cochlearum hortensium combustarum addidit, & hanc miscelam in lagenis bene clausis servari jussit. Addidit & *Coronopi* herbae, in carbonem combustae, parvam quantitatem; quam etiam admiscuit decocto, in quo sapo venetus dissolvebatur: addidit & *Chamaemelum*, *Foeniculum*, *Bardanam*, *Petroselinum*, aut harum plantarum radices, si deficerent illae herbae recentes; enumeratisque his plantis substituit alias quandoque, *Malvam*, *Bismalvam*, &c., absque diversitate observata in remedii effectu (n). Fatetur autem, quod haec & similia addiderit tantum, ne remedium innotesceret.

Unde his, quae vix prodesse posse credebantur, omissis, remedium illud ad majorem simplicitatem redactum fuit, dando tantum pulverem testarum ovorum calcinatarum ter de die, in quovis vehiculo idoneo, ad scrupulos duos, duos cum semisse, vel drachmam integram, superbibendo singulis vicibus tertiam partem decocti, quod continebat *Saponis Alicantici* uncias duas, duas cum semisse, vel uncias tres; ita ut sapo dissolutus haereret in aquae purae octodecim unciis. Edulcorabatur hoc decoctum saccharo, vel melle, ad libitum (o). Unde proportio pulveris ad saponem erat, ut unum ad octo; sic plerumque fiebat, ut alvus nec nimis adstricta foret, nec nimis laxa: cum autem pulvis alvum adstringeret, sapo laxaret, & uterque virtute Lithonriptica urinam imbueret, augebatur, vel minuebatur, singulorum quantitas, pro vario flatu intestinorum. Si, his non obstantibus, diarrhoea superveniret, ilico confugiendum erat ad opiata, ne vis Lithonriptica remedii de corpore abriperetur. Robustis, & valido ventriculo praeditis, maxima utriusque remedii dosis convenit; pluribus media dosis sufficit. Quibus autem infirmior est ventriculus, aut dolor in viis urinariis acutior, praestabit,

(n) D'Escherny Brother in law to Mrs. Stephens pag. 14. & seq.

(o) Hartley de Lithonriptico &c. pag. 5, 6, 7.

bit, minimam adhibere dosim, & pulverem mitiorem reddere; dum, aut ignis vi per tempus brevius, aut aëris per longius, expositus fuerit; sic enim calcis cujuscumque igneam vim mitigari, notum est. Minimam dosim sufficere in extrema senectute constitutis monet, cum illorum calculi promptius solvantur. Juniores autem tantum debent assumere, quantum ventriculus ferre potest: multis enim experimentis se certiolem factum affirmat celebris auctor, remedia haec tardius opere suo defungi in illis; nec tamen, quantum novit, ullum existare exemplum injuriae valetudini illatae, vel ab aucta quantitate horum remediorum, vel a continuato eorundem usu. Quo circa pro regula generali ponit, *Tantum assumendum esse ab omnibus, quantum commode ferre possunt; nam, quo plus assumitur, eo celerius putrescet quasi & solvetur calculus, eoque magis emollientur & putrescent laminae & fragmenta calculorum, quae cum urina plerumque redduntur post aliquod tempus ab acceptis remediis.*

Urinam enim mutari, dum haec remedia Lithonriptica usurpantur, in se ipso observavit celebris auctor (p), dum calculi vesicae symptomata pareretur. Sub primum enim horum remediorum usum experiebatur, *urinam naturali magis volatilem fieri, & odore veterem urinam putrescentem referre, atque reddi valde alcalinam: effervescebat enim cum oleo vitrioli, oleo sulphuris per campanam, spiritu nitri, salis marini, aceto, & succo limonum. Quae quidem omnia aliis haec remedia sumentibus communia sunt.*

Probavit autem directis experimentis (q), calculos humanos in urina sua, dum Lithonripticis his remediis utebatur, digestos, pondere decrevisse; dum iidem, in urina naturali digesti, eodem tempore augebantur pondere.

Inde conclusit, urinam, largo usu calcis & saponis veneti, acquirere vim solvendi calculum, sed & simul putridam, & alcalinam, reddi. Cum autem Medici in morbis ex urinae variis mutationibus judicent de indole sanguinis, unde urina secreta fuit, celebres Medici metuebant, ne putredo, & alcalina acrimonia, corrumpere humores sanos illorum, qui his remediis utebantur. Satis acriter in remedium illud *Annae Stephani* invehitur *Celeberrimus Mead* (r), & damnat Medicos nonnullos, quod, *insano pretio redimendi anile remedium, magnatibus auctores fuerint; quo ipsos etiam in Vesica calculos in ramenta comminui, & hinc foras per urinam pelli, posse, vana spe delusi spondebant.* Metuebat enim a vi summe caustica hujus remedii, quod *valet aliquid ad arenulas foras pellendas, at calculos duritiei lapideae nunquam diffringere poterit, quin & longus ejus usus magno periculo non vacabit.* Fateatur tamen, solito suo candore, magnus ille vir, aquam calcis, omisso saponis, profuisse insigniter; quae nempe, calcinatis ostreorum, aliarumque concharum, testis, parata erat, & quam diversam a calce viva credebat.

Con-

(p) Hartley de Lithonriptico &c. pag. 29. (q) Ibid. pag. 33. & seq. (r) Monit. & Praecept. Medic. pag. 175. & seq.

Constat nihilominus experimentis *Celeberrimi Whytt* (s), per decem annos captis, aquam calcis, ex ostreorum conchyliis paratam, esse efficaciorē illa, quae ex saxis calcinatis conficitur. Apud Batavos ex conchyliis parant calcem vivam, qua utuntur ad aedificia paranda: ex hac calce parant aquam calcis. Si haec calx viva injiciatur lotio recentissimo, ipso momento ingens excitatur ebullitio, aestusque quam maximus, & simul exhalat spiritus acerrimus, volatilissimus, qui nares ferit igneo quasi fulminis ictu (t). Verum quidem est, quod *Celebris auctor* dicat; *Omnia autem haec magis vera de calce viva saxea, quam de ostracodermatis parata*; qua ultima tamen utebatur in experimentis suis *Chemicis*. Sed saltem hoc manifeste patet, ostracodermata calcinata dare veram calcem vivam, & efficacem quidem. Unde illud, quod metuendum videbatur a remedio *Annae Stephani*, pariter in calce viva, & aqua calcis, obtinet, quae praecipuam efficaciam hujus Lithonriptici facere videtur; de qua re postea dicetur.

Virtutem Lithonripticam horum remediorum indubitata agnoscit egregius Medicus *Huxham*, (u); sed & simul, urina manifeste alcalina reddita, post copiosum usum horum suspicionem movet, an serum, & sanguis, non similiter afficerentur; quod merito periculosum credit in tenerioris constitutionis hominibus. Viderat enim, nobilem virum, qui per plures annos calculo vesicae laboraverat, fuisse per aliquot septimanas *Lixivium Saponariorum*; unde in scorbutum putridum incidit; a quo quidem convalevit, attamen, per morborum complicationem, & hecticam confirmatam, post paucas septimanas omnino tabidus periit. In vesica inventus fuit lapis octo uncias pondere superans. Sed, in tenero homine, per tot annos calculi tormenta passus, complicato morbo laborante, & tabido, non videtur mors huic remedio soli adscribenda esse; licet videatur imprudenter adhibitum fuisse, dum, praeter ingentem calculum, tot mala aderant.

An autem in homine, caeteroquin sano, sed calculoso, usus horum remediorum adeo periculosus foret, videtur merito dubitari posse. Certis enim, & satis numerosis, observatis constat, multos longo tempore *Annae Stephani* remediis usos fuisse, absque insigni sanitatis noxa. Nauseosa sunt, & non omnium ventriculus illa diu ferre potest; sed plures fuerunt, qui, calculi dolorum, quandoque omnem humanam patientiam superantium, lenimen sperantes, magno animo hoc fastidium tolerarunt. Urina his remediis utentium acris fit, alcalina, cum acidis effervescentes; verum inde non sequitur, sanguinem, ejusque serum, affici similiter ab iisdem. Urina enim longe majorem copiam salium, & multo quidem acriorum, continet, quam in sanguine, vel ejus sero, observantur; qui, affusione aquae calcis, spirant statim halitum volatilem acerrimum. Verum aqua calcis vivae, dum san-

(s) *Essays and observat. Physic. and Literar. Artic. XIII. pag. 385.* (t) *H. Boerhaave Chem. Tom. II. Proc. 97. pag. 315. 316.* (u) *An Essay on fevers &c. pag. 49. & seq.*

guini affundebatur, colorem reddebat intensiorem quidem; caeterum parum mutabat illum (*w*): nullaque mentio fit acris halitus, de sanguine exspirantis, post hanc miscelam. Cum autem, naturali lege, salia acriora, nocitura si diutius manerent in corpore, cum urina exeant, haec, solito acrior reddita, alluet calculos in renibus ureteribusque haerentes, & in vesica collecta, diutius ac fortius in calculum, ibi haerentem, agere poterit; ita ut maceratae exteriores lamellae in hoc lixivio mollescant; a succumbentibus separentur, & postea cum urina excernantur: unde moles calculi residui magis magisque minuitur, sicque tandem expelli poterit. Celeberrimus *Morand* (*x*), optimus, si ullus alius, in hac re iudex, Academiae mandato, inquirens in usum, & effectum, horum remediorum, testatur plures sumfisse per longum temporis spatium absque noxa; quosdam etiam cum manifesto omnium malorum levamine; & quidem ita, ut se a calculo penitus liberos esse crediderint. Licet ex ipsius observatis non constet, integram calculi solutionem per haec remedia factam fuisse, quidam tamen fragmenta calculosa eminxerunt. Cum autem in calculosis quandoque adsit frequens nixus urinam excernendi, haec fragmentorum expulsio non fuit observata, nisi postquam urinam diutius continere potuerant, sicque urina, virtute horum remediorum imbuta, diutius ageret in calculum vesica contentum. Duros valde calculos, quos murarios vocat, qui dissecti polituram recipiunt, Marmoris aut Achatis lapidis instar, nullo modo mutari, vel arrodi, ab his remediis observavit: molliores autem calculos, imprimis in senibus, dein in adultis, minus in junioribus, haec remedia aggredi, testatur. At, cum de majori vel minori calculorum vesicae duritie vix unquam constare possit, suadet omnibus adultis, ut prius tentent horum remediorum efficaciam, antequam calculi sectioni se tradant, quae, licet hodie a magnis in arte viris multum emendata fuerit, tamen periculo non caret. Si nullum inde levamen sequatur, poterit Lithotomia aequè tuto tentari post horum remediorum usum.

Observavit pariter, si ulcus adsit in viis urinariis, quod, purulenta urina emissa, cognoscitur, tunc dolores ab usu horum remediorum augeri, adeoque in hoc casu non conducere. Voluit tamen homo triginta quatuor annorum, non tantum calculo sed & ulcere vesicae laborans (*y*), remediorum *Annae Stephani* usum tentare potius, quam Lithotomiam subire; atque illa per trimestre spatium sumfit: dolores augebantur; cessavit illis uti versus finem mensis Februarii; periit sequente mense Aprili. In cadavere manifesto apparuit, vim Lithonripticam horum remediorum egisse in calculum, ita ut spes fuisset integre destruendi calculi, si diutius in horum usu potuisset pergere. Plures adhuc recenset casus, qui docent, Lithonriptica *Annae Stephani* egisse in calculum, & minuisse ejus molem; dum secedebant a
toto

(*w*) Schwencke Haematolog. pag. 190.

(*w*) Academ. des scienc. 1740.

Mem. 251. &c.

(*y*) Ibid. 1741. Mem. 166. &c.

toto calculo lamellae, quae cum urina excernebantur; uti postea, lithotomia instituta, vel post mortem secto cadavere, patuit. Lenta tamen erat horum remediorum actio; unde diu illorum usus debet continuari.

Alia observata docuerunt, diu usurpata haec remedia levamen insigne malorum attulisse calculosis; etiam in tali casu, ubi in calculo, sectione postea educto, nulla apparuerunt vestigia, quod illa lithontriptica in calculum egerint, aut molem ejus minuerint (z). Calculo Vesicae laborans homo sumserat haec remedia, in forma liquida, per sex menses; & quidem optimo successu: ab omni enim dolore immunis erat, ambulabat, equitabat, curru vehebatur, quaevis exercitia & defatigationes sustinebat, absque ullo incommodo: levamen illud malorum per integrum annum perstitit. Incepit dein ardoris sensum in vesica percipere, una cum stranguria, & frequenti stimulo ad reddendam urinam. Venae sectione, remediorumque refrigerantium usu, sedabantur haec mala per duos tresve menses; postea redibant frequentius. Horum malorum pertaesus aeger animose subivit Lithotomiam; eductus fuit ex vesica calculus, decem drachmas & scrupulum pendens, densae fabricae, coloris rubiginosi, & durus. Nullum signum docebat, lithontriptica in calculum egisse. Sub usu horum remediorum urina copiam sedimenti albi admodum tenuis deposuerat semper. Postquam cessaverat illis uti, cum urina prodibat sabulum admodum tenue, subrubellum, similis coloris, ac erat ipse calculus sectione postea eductus. Caeterum, post Lithotomiam optime convaluit, integerrima sanitate fruens.

Alter calculosus eadem remedia sumsit per integrum triennium; in initio quotidie; dein per intervalla, simulac vel minimum sentiret dolorem; & semper cum levamine: nullam autem sanitatis imminutionem a tam longo usu observavit; imo obesior factus est.

Ex omnibus his videtur concludi posse, quod haec remedia absque sanitatis detrimento sumi possint; quod vesica non laedatur ab urina, quae usu horum remediorum redditur acrior; & quod, post diuturnum horum usum, Lithotomia tuto, ac felici cum successu, institui possit; quod certe magni momenti est. Licet enim duriores calculos non videantur aggredi, levamen tamen insigne dolorum multi ab horum usu perceperunt, & quidem satis longo tempore: unde videtur Lithotomia differri posse sine periculo, quamdiu a calculi cruciatibus liberi manent aegri. Confirmant autem *Hartley* (a) observata, magno candore descripta, in calculum egisse haec remedia; & figuris expressit plures calculos, quorum superficies exesa ac fragilis reddita fuit post horum remediorum usum; recenset (b) plures casus aegrorum, in quorum vesica, cathetere immisso, tangebatur calculus, & qui, sub usu horum remediorum, cum urina plures calculi laminae excreverunt, tandemque nucleum, cum levamine omnium malorum: in quibusdam ternis

vi

(z) *Academ. des scienc.* 1743. *Hist.* pag. 136. & seq. (a) *De Lithontript.* a *Joann. Stephens &c.* pag. 14. & seq. (b) *Ibid.* pag. 18.

vicibus exploratio per catheterem facta fuit post haec excreta, nec inveniebatur calculus amplius.

Non dissimulat tamen, contigisse in binis hominibus, licet calculi fragmenta plura eminxissent, imo unus crederet, post subitam urinae suppressionem, sed non dolentem, exivisse calculi nucleum, cathetere explorando inventum fuisse calculum in vesica, qui abesse credebatur. In uno nihilominus per duos annos cum dimidio, in altero per integrum fere triennium (dum has observationes scribebat), nulla observabatur a calculo molestia; quocumque corporis motu; imo etiam unctione in curru superstrata lapidea; a quo motu adeo exacerbari solent calculosorum dolores.

Cum autem copiam calcariae materiae contineant remedia *Annae Stephani*, dubitatum fuit, an non illae lamellae, quae inter horum usum excernuntur, & a calculo separatae creduntur, forent concretiones calcariae, calculo applicatae, laxius adhaerentes, hinc facile deciduae; sicque potius, horum remediorum usu, calculi moles augetur, quam minueretur; saltem incerta foret calculi imminutio; eo quod lamellae, expulsae cum urina, possent constare ex calcaria terra in urina latente, & ad calculum adposita (c). Constitit pulcherrimis experimentis *Macbride*, antea memoratis, aquam calcis, etiam lymphidissimam, continere terram calcariam; cui simulac redditur aer fixus, quo per ignem orbata est, tunc statim ad fundum cadit: hinc, dum haec medicamenta aërem fixum, qui tanta copia in calculo adest, liberant a nexu cum reliquis partibus, & sibi uniunt, calcaria terra renasceretur, eandem ob causam, quae calculum reddit friabilem. Sed inde tamen non sequeretur, lamellas illas, quae cum urina excernuntur, sola hac terra calcaria constare tantum. Certe *Cremzenfis* ille civis, cujus *Celeberrimus de Haen* (d) meminit, & qui nunquam aliquid sumpserat, quod ullam haberet cum remedio *Annae Stephani* affinitatem, evacuavit saepius *copiosissimam albam glutinosam materiam, quae, pauculo tempore sibi relicta, friabiles formabat, albidosque, lapillos.*

Verum, post usum remediorum *Annae Stephani*, non tantum prodeunt calcariae tales lamellae. In homine enim, cui decimo aetatis anno calculus exsectus fuerat, redibant denuo calculi vesicae symptomata; quae per annos sex toleravit; celebris Chirurgus immisit in anum bis digitum, & sensit *evidentissime utraque vice calculum in vesica, ovo gallinaceo magnitudine aequalem.* Post usum horum remediorum, brevi *rejecit cum urina magnam quantitatem sabuli fusci, putridique, ut & quam plurimas calculi laminas albas.* His paulatim evacuari desinentibus, provenerunt cortices, ut ita dicam, *calculosi; utpote, qui crassi erant, & laminis pluribus constabant. Fuere etiam illorum plerique lati, forma irregulari, superficie albi, hac deterfa fusci.* Tandem prodierunt partes *ipsius*

(c) De Haen Rat. Medend. part. V. cap. 5. pag. 164. & seq. & parte VI. Cap. 5. pag. 233. & seq. (d) Ibid. Tom. V. Cap. 5. pag. 162. & seq.

ipſius nucleï fragiles, & poroſae, fugatis tum demum omnibus ſymptomatis. Immiſit quoque idem Chirurgus digitum in aegri anum tertia vice; ſed non invenit calculum (e). Non videtur, omnia illa, quae hic aeger una cum urina excrevit, fuiſſe meram calcaream, aut aliam terreſtrem, materiam; ſed & adfuiſſe ſimul calculi detriti partes.

Non negavit candidus ille auctor, *calcem remediorum in vias urinarias perducì (f).* Cum enim urina, per aſſumptionem horum remediorum medicata reddita, turbida ſoleat eſſe, & quaſi lactea, ſimulque deponat, intra aliquot minuta horae, ſedimentum album, grave, de hujus ſedimenti natura cum *Haleſio* locutus eſt, ut indagaretur ejus indoles, uti & fragmentorum, quae, uſus horum remediorum tempore, cum urina prodeunt. Turbo tabacario impoſuit fragmentum calculi genuini; alteri ſimili turbo impoſuit fragmenta ab aegro haec remedia aſſumentem evacuata; tertio demum turbo immiſit ſedimentum urinae exſiccatum alterius aegri. Igni expoſita fuerunt tria haec: priora duo per ignem fere integre avolaverunt in auras; dum ex granis duodecim ſedimenti exſiccati reſtabant ſeptem grana. Unde concludi poteſt, grave illud & terreſtre ſedimentum urinae eſſe diverſum a calculi indole; at fragmenta, cum urina tempore uſus horum remediorum excreta, convenire calculi naturae.

Sed & ex propriis experimentis, quae decies legi merentur, concludit *Staecheſinus (g)*; *Materiam calcariam immutatam tranſire in urinam; quod etiam in ſedimentis urinarum obſervavit* (Microſcopiis uſus, partes calcarias optime diſtinguere noverat; quas & in figuris delineavit). Calculus enim humanus, in menſtruo calcario maceratus, primo amiſit tunicam, quam vocat nebulofam; quia, per microſcopium viſa, tali ſub forma apparebat; poſtea calculus tegebatur materia lacteſcente, dura, calcaria; poſt hanc ſequebatur lamella tenuiſſima, in ſuperficie interiori foraminulis diſtineta omnium minimis; infra hanc jacebat alia craſſior, majoribus foraminibus praedita; haec porro ita ſe habebant per omnes lamellas ſuccedentes, ad nucleum uſque; ita ut intima haberet maxima foramina (h). Videntur haec ſatis convenire illis, quae *Macbride* tentavit. Calx, latens in aqua calcis, redditur viſibilis, dum aërem fixum ex aliis corporibus in ſe rapit; calculum humanum in ſe continere copiam talis aëris, conſtat ex *Celeberrimi Hales* experimentis; *Staecheſinus* probavit, illum aërem irretitum eſſe glutini cuiſdam, quod comparat mucilagini *Seminum Cydoniorum*; quod & in filicibus, & calculo humano, invenit aſſeſſe; in aqua calcis dum maceratur calculus humanus, prodit calx, jam ſaturata aëre fixo, & lamellae calculum conſtituentes fiunt foraminulentae, ad ipſum calculi nucleum uſque. An non ſaltem verofiſimile videtur, aëris fixi jaçturam reddidiſſe calculi lamellas foraminulentas? Et, cum ille aër, glutini irretitus haerens, partem illius ſecum

(e) De Lithontriptic. a Joan. Stephens &c. pag. 24.

(f) Ibidem pag. 56.

(g) Epiſt. Euchar. ad Hartleyum pag. 34.

(h) Ibid. pag. 31.

secum abripiat, dum exit, hincque extimae lamellae foramina per gluten appositum angustiora reddat, dum adhaeret lateribus, an non ideo lamellae nucleo propriores inajora ostendunt foramina? Pateor, haecenus omnia haec inter conjecturas reponenda esse; natas tamen ex experimentis; nec adtribuendas petulantī cuivis fingendi libidini. Si Senatus Romanus laudavit illum, qui in perturbatissimo rerum statu firmum satis habebat animum, ut de Republica nondum desperaret, laudem & merentur egregii viri, qui de solvendo difficillimo in arte problemate, calculi solutione, sperare audent.

Negari nequit, aliquot jam profectus artem fecisse in remediis, quae Lithonriptica vocantur, quia calculorum molem minuunt, sicque expulsionī aptiores reddunt. Fatendum tamen, celebratissima etiam saepius successu caruisse: dantur enim calculi adeo duri, ut cognitorum haecenus remedium vim eluserint. Sed & inveniuntur, qui minus cohaerent, cesseruntque remediis. Praeterea, per varia tentamina constitit, quandoque saevissimos calculi dolores lenitos non tantum fuisse, sed per plures menses, imo annos, siluisse omnino, licet calculus superstes maneret. Sed & hoc ingens est miseris beneficium.

Cum autem constet fides testimoniis, *Annae Stephani* remedia profuisse; attamen toties contingat, aegros diuturnum illorum usum ferre non posse; cum ventriculo insuperabile fastidium saepius pariant; hinc omnem operam adhibuerunt celebres Medici, ut hoc incommodum superarent.

Sane, ex descriptione & historia remedium *Annae Stephani* ante memorata, satis patet, multa fuisse addita; quae molem augment, non efficaciam, & tantum cum in finem videntur addita, ne remedium, quod tegebatur, innotesceret. Postquam autem jam publico innotuit, omnia haec omitti tuto poterunt. Unde *Hartley* (i), omissis reliquis omnibus, saponem Venetum & calcem ex testis ovorum paratam sola retinuit, sicque molem horum remedium minuit multum.

His tamen demtis, mediocri dosi (varia enim quantitate dabantur pro ratione aetatis & virium), in adulto, singulis diebus sumenda, adhuc continebat uncias duas cum dimidia saponis, & scrupulos septem cum dimidio calcis ex testis ovorum paratae. Cum autem pulvis ille satis sit nauseosus, & quantitas saponis satis ingens, ne sic quidem reformata haec remedia a paucis diu sumi poterant, quin insuperabile fastidium sequeretur.

Hinc *Celeberrimus Whytt* incepit cogitare de ulteriore emendatione eorundem remedium. Experimentis *Celeberrimi Hales*, circa eadem remedia institutis, edoctus, cepit cogitare, illorum efficaciam imprimis pendere a calce viva; adeoque aquam calcis dictam in officinis substitui posse nauseosae huic compositioni. Confirmabatur in hac opinione, quia *Anna Stephani*, in primis suis calculum dissolvendi tentaminibus, usa fuerat solis testis

(i) Medic. Essays Tom. V. part. 2. pag. 667. & seq.

stis ovorum combustis; postea saponem inceperit addere, ut alvi obstructionem, quae horum pulverum usum comitari saepe solebat, emendaret. Cum autem reliqua, quae saponis compositionem ingrediuntur, oleum nempe, & alcali cinerum clavellatorum, ex *Hales* experimentis, nil faciant ad calculi solutionem, tota ejus efficacia a calce, vel aqua calcis, quae ad saponis compositionem adhibetur, pendere tantum videbatur. Unde, remoto sapone, & calce testarum ovorum, sola aqua calcis uti statuit: sic enim calcis vivae efficacia majori copia, & minori incommodo, poterat in corpus ingeri. Pulvis enim testarum ovorum combustarum calx est, quae, per sexaginta dies aëri exposita, multum de viribus suis perdidit; utpote jam semi-extincta; & ideo major efficacia poterat expectari ab aqua calcis recens parata. Praeterea notum est, magnum calorem nasci illo tempore, dum calci affunditur aqua: unde, si calx illa cum parca copia liquidi fumatur, mala sequi possent; nam fuit observatum, aegros, post hos pulveres assumptos, de magno ardore ventriculi, cum anxietate, conquestos fuisse. Si autem sufficienti liquidi copia diluantur in ventriculo hi pulvisculi, vix alius effectus sequi posse videtur, quam ab aqua calcis potata; quae, uti per experimenta constitit, solvit calculum, qui in illa digeritur. Spes ergo videbatur adeste, aquam calcis, largiori copia potatam, posse imbuere urinam potentia solvendi calculum.

Merito monet *Celeberrimus Whytt* (k), speciosissima ratiocinia non sufficere ad remediorum vires determinandas, nisi experimentis confirmentur; unde, prima data occasione, tentavit usum aquae calcis vivae in homine sexagenario, qui saepius calculos renum in vesicam delapsos, excreverat, cum validis doloribus nephriticis praegressis per duos, tres, quatuor, octo, imo & quatuordecim, dies continuos. Semper tamen in hoc felix fuerat, ut paucis diebus post singulos paroxysmos nephriticos calculum unum, vel plures, emingeret, dum equitatione, citâ deambulatione, vel saltatione, una cum potu copioso, exitum calculorum promovebat. Verum postquam triginta sex annis haec mala toleraverat, per biduum validos dolores nephriticos patiebatur, & sentiebat, calculum in vesicam pervenisse: licet autem omnia solita adminicula, quae toties successerant, tentaret, manebat in vesica calculus; &, post sex mensium moram, frequenter sistebatur urinae excretio; sed sine magno dolore, nisi dum ultimas urinae guttulas exprimeret. Percipiebat calculi augmentum, majusque pondus; & post equitationem cruenta prodibat urina: simul urinam continere non poterat; quae singulis octo vel decem minutis prodibat, cum valido & stimulante dolore. Quandoque tamen uno alterove die horum malorum levamen aderat; post sudorem nempe, & si in calido aëre versaretur.

Hy

(k) Medic. Essays Tom. V. part. 2. pag. 670.

Hydrogala utebatur pro potu; undecimo post ultimum paroxysmum mense incepit sumere quotidie unciam mediam saponis; sensim augendo hanc quantitatem; ita ut circa finem decimi tertii mensis unciam, & initio mensis decimi quinti unciam cum dimidia, quotidie deglutiret. Nullum autem inde levamen habuit; dolores, urina cruenta, ejusque excretio involuntaria, manebant.

Circa finem decimi quinti mensis, una cum sapone, incepit bibere aquam calcis, hac lege, ut libram potaret quotidie, gradatim augendo hanc copiam, donec omni die tres libras aquae calcis biberet. Nullum alium potum sumebat, nisi qui ad sedandam sitim necessario requirebatur. Sic enim calcis virtute saturatior urina in vesicam veniebat.

Post quatuor vel quinque dies a potu aquae calcis, dolor minuebatur; urinam melius retinere poterat; quae minus cruenta prodibat: pergebant omnia haec emendari ita, ut circa medium decimi septimi mensis, licet sex milliaria anglica, satis cito gressu, perfecisset, continere urinam per novem vel decem horas potuerit, & cum exiguo, imo nullo fere, dolore excreverit retentam; neque amplius sanguine tinctam.

Post biduum, dum lectum petebat, sensit calculum ingredi urethram, quem sequenti mane validissimo nixu excrevit: calculus phaseoli magnitudinem habebat, laevis erat, albi coloris. Omnes autem calculi, quos ante excreverat, asperi fuerant, & fusci coloris. Simul manifesto apparebat, calculum hunc excretum esse majoris calculi partem, quae adhuc in vesica latebat. Interim magnum inde levamen percepit.

Sentiebat tamen, calculum haerere in vesica, & urina copiosum sedimentum album deponebat, intermistis quibusdam flocculis fusci coloris: toto mense decimo octavo molestius se habuit, calculo saepius urethram ingresso, dein iterum in vesicam relapso; neque tamen acutos adeo dolores patiebatur, & urinam per dimidium diei retinere poterat, quam tunc sine dolore excernebat. Simulac vesica integre evacuata erat, manifesto sentiebat pondus & pressionem calculi, si parum tantum obambulet; ubi autem urina incipiebat denuo colligi in vesica, molestia haec minuebatur. Hoc successu animosior aeger non tantum pergebat in solito usu saponis, & aquae calcis, verum etiam illa utebatur in mensa, pro potu communi; credebaturque, se percepisse, quod urina aquam calcis utcumque saperet.

Tandem initio mensis decimi noni sensit de nocte calculum in urethrae principium impelli, & urinae transitum pro magna parte impedire: post bonum somnum, mane sequenti prodiit calculus, priore major, & evidenter apparebat, binos hos calculos, prius unitos, constituisse majorem calculum. Post transitum ultimi hujus calculi levem dolorem sentiebat in urethra, frequentiusque cogebatur urinam excernere; verum hae molestiae brevi cessabant; & postea ab omni malo liber vixit: totam autem hanc felicitatem adscripsit praecipue aquae calcis vivae, cum a diuturno saponis usu nullum omnino levamen percepisset. Post duos annos & medium ab expulsionem ultimi calculi testimonium dedit veritatis historiae descriptae, simul-

que affirmavit, se ab omni symptomate nephritico penitus liberum esse (1).

Plurima dein experimenta recensentur, quae docent, aquam calcis, praecipue ex conchyliis paratae, agere in calculos humanos immerios, ita ut exterior illorum superficies albescat, mollescat, decidat; quo facto, aqua calcis agit in suppositas lamellas simili modo; sicque calculi molem minuit. Proportio calcis ad aquam affusam est, ut 7 vel 8. ad 1. Librae calcis recens paratae adduntur librae septem vel octo aquae, & post quinque vel sex horas aqua, decantando, vel per filtrum, inde separatur, lagenisque clausis servatur. Tuto autem ad plures libras quotidie potari posse, etiam a junioribus, monet. Vidit &, aquam calcis, urinae mistam, impedire, ne calculi elementa concrevant inter se (m).

Praeterea tentata fuerunt varia, quae in communi victu solent usurpari, an aquae calcis vim in calculo solvendo minuerent? & apparuit, liquores fermentatos, fructus horaeos acidos, & mel, vitanda esse illis, qui aqua calcis utuntur ad solvendos calculos (n).

Potatio aquae calcis non reddit urinam alcalinam; uti fit in illis, qui *Annae Stephani* remediis utuntur; quod ergo videtur potius fieri a copia salis alcalini, qui in saponem continetur. Demonstravit autem *Hales*, cineres clavellatos non solvere calculum (o). Saponis lixivium tamen in calculum agit; quae saponis vis praecipue videtur a calce pendere (p). Forte & agit sapo, dum illud lentum glutinosum, quod in calculis, & filicibus, aesse invenit *Staecheelinus*, uti ante dictum fuit, dissolvit. Unde commendatur usus saponis, singulis diebus ad unciam, una cum potu copioso aquae calcis, a minori copia incipiendo, & sensim augendo quantitatem. Imo, si stomachus, ut quandoque contingit, saponem facile non ferat, eundem effectum exspectare licet a potu continuo, copioso, aquae calcis, ex conchyliis calcinatis paratae. Si, inter usum aquae calcis, levamen percipiant aegri, audacter pergendum voluit author per plures menses, imo per annos, si magnus calculus fuerit (q). Antea ad §. 605. 7. de aquae calcis usu mentionem feci, ad extricandam acrimoniam muriaticam ex sanguine; & longe parciores ejusdem usum suasi; metuens aliquid mali a majori copia, ob rationes ibi recensitas. Verum postea didici satis numerosis experimentis, corpus humanum facile ferre copiosum aquae calcis usum, & quidem diuturno tempore, cum pulchro levamine tormentorum calculi. *Celeberrimus de Haen* (r) memorabile exemplum recenset futuri, qui per septem integros annos calculi vesicae tormenta passus fuerat. Ille, a paucis unciis incipiendo, dein quotidie bibebat quatuor libras aquae calcis, & totidem libras lactis; simul dabatur omni die saponis uncia; ita ut, septem mensium spatio, sumserit saponis libras septendecim; aquae

(1) Medic. Essays Tom. V. part. 2. pag. 675. 676.

(m) Ibid. 681 — 695.

(n) Ibid. 695 — 705.

(o) Ibid. pag. 714.

(p) Ibid. pag. 727.

(q) Ibid. pag. 731.

(r) Rat. Medend. part. 2. pag. 206.

aquae calcis autem biberit mille quingentas libras, & totidem lactis. Post trium circiter mensium usum, cessabant omnes dolores, urinam retinere poterat facile, &, licet taedio diuturni usus horum cessaverit, atque, ex Nosocomio dimissus, salsa & acria, quibus delectabatur, assumeret affatim, mansit sanissimus. Calculus tamen, cathetere immisso in vesicam, tangitur, & urina mucosa prodit: dum, plethora urgente, sanguis in hoc homine mittebatur, omni dote optimus apparuit; unde merito concluditur, satis tutum esse horum remediorum usum. Aquam calcis solam, cum lacte potandam suasi centurioni, jam protractae aetatis, absque sapone; & omnino levatum se sensit a calculi vesicae cruciatibus (s). Multum certe est, lenire haec mala; imprimis, si Lithotomia locum non habeat; quod in loco citato latius deducitur.

Incidi postea in aegros, qui lac fastidiebant, hi potaverunt solam aquam calcis, & pulchro quidem cum effectu, nempe, insigni malorum lenimine, etiam in illis, qui omnia signa calculi, in rene haerentis, habebant. Forte major efficacia sperari poterit ad minuendam calculi molem, si absque lacte addito potetur.

Egregius *Macbride* (t) aquae calcis efficaciam in calculum imprimis deducebat ab illa vi, qua calx, in aqua calcis latens, in se trahit illum aërem fixum, qui adeo insignem partem molis totius calculi constituit; invenit autem per experimenta, quod si tertia pars lactis addatur aquae calcis, magnam partem efficaciam ejus destruat; cum ipsum lac, aëre fixo, quem continet, calcem saturet, & ex aqua calcis praecipitet calcem, sicque illam inertem reddat, ut calculi nexum solvere possit. Imo notat, *Celeberrimum Alston* observasse, omnia fere, quae addi solent aquae calcis, plus vel minus enervare ejus vim, ideoque suasisse, ut potaretur sola, nullis aliis admistis.

Hanc & rationem credit (u), quare saepe aqua calcis potata non faciat notabilem effectum, quoad dissolutionem calculi. In primis viis enim occurrit vapor ingestorum fermentescentium, qui, uti ante dictum fuit, calcem ex aqua calcis praecipitat. Imo, si aqua calcis integris viribus in vesicam veniret, ibi occurreret urinae, quae aërem fixum in se habet, quo partem saltem aquae calcis saturabit, sicque ejus vim lithontripticam minuet. Inde etiam deducit copiam materiae terrestri, quae in urina illorum, qui aquam calcis potant, subsidere solet, & quam ex aqua calcis, saltem pro maxima parte, praecipitatum credit.

In hoc enim praecipue ponitur lithontripticorum spes, ut urina, horum viribus imbuta, agat in calculum vesica contentum, qui in tali urina quasi maceratur: ideoque monentur aegri, ut urinam suam contentur diu retine-

ne-

(s) Rat. Medend. part. 3. pag. 172.

(t) Experimental. Essays pag. 253.

(u) Ibid. pag. 234.

nere ; quamdiu nempe absque magno incommodo hoc fieri poterit (w).
 Ex his videtur , horum remediorum usu insignne levamen aegris saepe conciliari , & simul non deesse spem minuendi per eadem calculi molem.

Verum , cum omnia Lithonriptica , ore assumta , merito credantur aliquid de viribus suis amittere , tam in primis viis , quam dum cum nostris humoribus fluunt , antequam cum urina in vesicam perveniant , & in calculum agere possint ; hinc merito cogitare ceperunt Medici de injiciendis in ipsam vesicam Lithonripticis remediis ; talibus nempe , de quibus spes erat , quod a Vesica tolerari possent absque noxa.

Veteres Medici usi fuerunt injectionibus in vesicam ; non quidem spe calculum comminuendi , sed ulcerosam ut vesicam detergerent (x). Ubi methodus catheterem in vesicam demittendi satis bene describitur. Notari meretur , quod , ad educendam urinam in ischiuria per catheterem , utebantur peculiari artificio : lanam enim exiguam lino deligabant per medium , & fili extremum , acuto junco , per totum cavum catheteris deducebant ad alterum catheteris extremum , ut ex eo prominere : trahebant deinde filum , donec lana tangeret rimam , sive foramen , quod juxta catheteris mucronem est : tunc lana poterat commode adaptari huic rimae , ita ut illam integre clauderet , & firmiter. Quidquid de lana eminebat extra catheteris aequabilem superficiem , forcice abscindebatur , ne impediret facilem catheteris introductionem. Postquam catheter in vesicam demissus erat , tunc , filum trahendo , lana ex rima , in qua haerebat , ingrediebatur cavum catheteris , & , se expandens , implebat totum ejus cavum (elastica enim est lana) , sicque Emboli viceungebatur , si ulterius protraheretur , & urina Embolum sequebatur , simili modo , ut in antliis idem fieri videmus : hocque usum habere posset , ubi , post diuturnam urinae retentionem , vesica vim se contrahendi amisit. Et hunc effectum inde expectasse Veteres , ex textu manifeste apparet : *Secundum hoc , limum catheteri injectum retrahemus , quo urina simul cum lana attracta subsequatur , quemadmodum in syphonibus accidit.* Tentabant autem , per auricularios clyteres liquida in vesicam propellere ; quod si non succederet , catheterem in vesicam demittebant , & alteri ejus extremo adaptabant pellem , aut vesicam bubulam ; sicque illam cluebant.

Celeberrimus Whytt (y) proposuit , ut , una cum usu interno Lithonripticorum , quae laudata fuerunt , calculosis quotidie injicerentur in vesicam quinque , vel plures , unciae aquae calcis ex conchyliis paratae , illasque retinerent , quamdiu possent absque dolore : debebat autem haec injectio tentari , immediate postquam omnem urinam dimiserant. Imo saepius de die hoc tentari posset , nisi catheteris introductio repetita molestiam faceret : un-

(w) Medic. Essays and observat. Vol. V. part. 2. pag. 732. (x) Aeginet. Lib. VI. cap. 59. pag. 90. (y) Medic. Essays and observat. Vol. V. part. 2. pag. 733.

unde, si flexilis catheter in vesica retineretur, illud incommodum evitaretur, & posset talis injectio ad lubitum repeti.

Contingit tamen, ut vesica non ferat aquam calcis, licet addito lacte mitigatam: Notavit hoc Celeberrimus *de Haen* (z) in futuro illo calculoso, cujus paulo ante mentio facta fuit. Licet enim animose Lithonriptica interne sumeret, non tulit tamen injectiones aquae calcis cum lacte, quae, aptato ad hanc rem instrumento, semel bisve de die tentabantur. *Injectiones, quacumque arte, prudentia, mutatione, aut copiae, aut materiae, administrarentur, ferre non potuit.*

Unde videtur optime *Whytt* (a) monuisse, non tentandam esse injectionem, nisi aquam calcis prius potaverit aeger per aliquot septimanas cum levamine: sic enim interna vesicae superficies, quae antea nimis sensilis erat, facilius tolerare injecta remedia, illaque diutius retinere, poterit, ut tanto efficacius in calculum agant.

Cum autem ventriculus & intestina facile tolerent aquam calcis; imo oculus instillatam aquam calcis ferat absque notabili incommodo; & Chirurghi aqua calcis difficilia curatu ulcera foveant, ac abluant, sine augmento doloris, non videtur aqua calcis habere talem acrimoniam, ut nocere vesicae possit. Si tamen adeo tenera foret interna vesicae superficies, ut ab aqua calcis irritaretur nimis, in hoc casu, si libra media aquae calcis per momentum ebulliat cum drachma *Amyli*, vel quarta pars vitelli ovi in eadem quantitate aquae calcis diluatur, tunc facta injectio facilius ferri poterit; licet ab his admistis vis lithonriptica aquae calcis non minuatur; uti experimentis constitit (b). Tentata fuit etiam mucilago *Gummi Arabici*, & *Seminum Lini*; sed magis enervabant aquae calcis efficaciam.

Verum, cum injectiones illae saepe iterari debeant, ut profint, difficile videtur, cathetere immisso in vesicam, hoc tentare; nam saepius dolorem sentiunt calculosi, licet exercitata manu catheter introducatur in vesicam: imo plures vidi, qui, semel catheterem experti, ad explorandum calculum, nullo modo volebant pati, ut post aliquot septimanas eadem exploratio fieret denuo. Cum autem quotidie semel saltem, aut bis, injectio repetenda sit, in sexu masculino imprimis, pauci erunt, qui injectionem hoc modo peragendam tolerare velint, aut possint. Unde cogitatum fuit de alia methodo, qua nempe posset per urethram injici aqua calcis in vesicam, tali vi, ut colli vesicae & sphincteris resistentia superaretur, absque laesione partium. Sic enim evitatur immissio catheteris in vesicam, toties repetenda. Descripsit, & delineavit, talem machinam egregius *William Butter* (c), qua posset hoc perfici; imo sperabat, ab ipso aegro perfici posse hanc injectionem, absque aliorum adminiculo; quod certe commodum

(z) *Rat. Medendi* part. 2. pag. 226. (a) In loco modo citato. (b) *Ibid.* pag. 734. 735. (c) A method of cure for the stone chiefly by injections.

dum foret. Per tubum, fatis profunde in urethram demissum, ne regurgitet facile liquor injiciendus, neque tamen in cavum vesicae penetrantem, urgeri debet aqua calcis, fatis notabili vi, ut sphincteris vesicae resistentia superari possit. Ut hoc obtineatur, vesicae ovillae aqua calcis infunditur, cujus collum per binos tubos, quorum secundus mobile epistomium habet, sic adaptatur tubo in urethra haerenti, ut, pressa vesica ovilla, liquor contentus fatis magno impetu, pro lubitu tamen facile moderando, per tubum transeat. Vesica haec ponitur in machina lignea cava, quae, externa figura, follem refert, cujus parte superiori depressa, vesica comprimitur, & contentus in hac liquor exprimitur. Omnes cautelas, in usu hujus instrumenti adhibendas, auctor sollicitè notavit. Cum facilius sit, inventis aliquid addere, quam nova invenire, probabile videtur, hanc machinam ad majorem simplicitatem posse redigi. Simul & describitur historia aegri (*d*), qui utebatur sapone & aqua calcis; simulque bis de die quatuor vel quinque unciae aquae calcis, ope hujus machinae, injiciebantur in vesicam. Aeger ille ultra quatuor annos calculi vesicae cruciatus toleraverat, & exploratione catheteris tangebatur calculus, qui videbatur fatis magnae molis; postquam trium mensium spatio hac methodo tractatus fuerat, cathetere nihil de calculo in vesica residuum tangi potuit. Sentiebat, quamvis raro, adhuc aliquem dolorem; sed levem; & subinde aliquod impedimentum in reddenda urina. Ad suos rediit, monitus, ut in iisdem pergeret, donec haec symptomata cessarent omnino.

Plura alia tentamina calculum solvendi fecit *Celeberrimus Hales* (*e*), praecipue, dum miscebat liquores acidos salibus alcalinis, illisque, tempore effervescentiae, immittebat calculos humanos. Spem enim conceperat, subitis illis effervescentium liquidorum concussibus, aërem fixum, qui tanta copia in calculo latet, separari, elasticum reddi, hacque methodo unionem partium calculum constituentium solvi, posse. Dum autem, repetitis pluries vicibus, hoc tentaret, vidit, quosdam calculos plurimas bullas aëreas admittere, & simul reddi friabiles; sed in durioribus calculis non succedebat experimentum. Liquor autem natus ex unione acidi & alcali non solvebat ullo modo calculum immersum. Fatetur tamen *Hales* (*f*), quod haec experimenta nullo modo incitaverint illum, ut hanc methodum tentaret in humano corpore; cum nimis frequenter debeat repeti applicatio effervescentium simul liquidorum ad calculum, antequam notabilis observetur effectus, & liquores acidi, ac alcalini, seorsim deberent infundi, ut in ipsa vesica fieret effervescentia: verum singuli hi liquores nimis acres videntur, quam ut impune a vesica ferri possent.

Ex omnibus his videtur concludi posse, usum aquae calcis, vel folius, vel una cum sapone Veneto, fatis tutum esse. Neque potest negari, profuisse

(*d*) A method of cure for the stone chiefly by injections pag. 61. (*e*) Haemastatics on the Animal calculus pag. 191. & seq. (*f*) Ibid. pag. 209.

fuisse multis, dum calculi cruciatus leniret insigniter, imo quandoque aboleret, ita ut sanos se crederent, licet etiam calculus in vesica superstes foret. Plura tamen ex recensitis observationibus docere videntur, aquam calcis & lithontripticam vim possidere; saltem, si calculus non fuerit admodum durus; qui effectus imprimis exspectari poterit, si aqua calcis in vesicam commode injiciatur; tunc enim calore corporis humani, integris viribus, cum calculo digeritur quotidie per plures horas; sicque magna spes nascitur calculum sic minuendi, vel reddendi adeo friabilem, ut cum urina sensim tota ejus moles exire possit, sicque aeger integre liberari. Praeterea videtur valde probabile, quod aquae calcis usu impediatur, ne ex urina separentur novae partes calculosae, quae calculi molem auferent: pulchris experimentis hoc probavit *Celeberrimus Whytt* (g); nempe, non tantum impediri separationem harum partium ex urina, si admisceatur aqua calcis; verum etiam, in urina, per quadraginta octo horas sibi relicta, natam crustam calculosam, fundo & lateribus vitri adhaerentem, promte solutam fuisse, dum aqua calcis affunderetur; &, licet per triginta horas immotum relinqueretur hoc vas, nulla crusta calculosa fundo aut lateribus vitri accrevit amplius.

Si autem calculo vesicae non apponitur nova materia calculosa, sensim debet deteri ejus superficies per urinam, & per pressionem contractae vesicae, dum urina evacuatur; uti & per rotationem calculi in vesicae cavo; dum successive urina repletur, & aeger, ambulando, aut quocumque alio modo, corpus movet. Verum quidem est, quod & vesicae latera atterantur aequae a calculo, manente tamen integritate membranarum; quae & quandoque in calculosis incrassantur; uti antea dictum fuit. Sed vesica pars vivi corporis est, cui per nutritionem quotidie redditur illud, quod deterritur: calculus autem corpus mortuum est, quod nutriri nequit; hinc nisi nova elementa calculosa ipsi apponantur, necessario debet mole minui sensim.

Sed insigne illud lenimen, quod calculosi percipiunt ab aquae calcis usu, uti ipse in pluribus aegris observavi, & modo enarrata testantur, sufficeret, ut adhiberetur illud remedium, licet nullam vim lithontripticam possideret. Forte plura talia sunt, quae levant calculi tormenta quidem, nec tamen calculum dissolvunt. In Praefatione, quam *Celeberrimus Linnaeus* praefixit orationi de *Tellaris habitabilis incremento*, quam habuit occasione promotionis more majorum peractae in Academia Regia Upsaliensi 12 Aprilis 1743, inter alia mentio fit *Uvae Ursi*, quae arbuti species est, in Suecia vulgaris suffrutex. Hujus usus ab aliquot tunc annis multum invaluerat apud Medicos Monspelienses; dabant drachmam mediam foliorum hujus plantae per decem dies, superbibendo jusculum pulli; hac spe, ut calculi attererentur. Folia haec maxime adstringentem vim habent; unde in Suecia primariis plantis coriariis accensentur. Notum est, coria animalium, ut
usibus

usibus nostris variis adaptentur, diuturnam macerationem requirere; per quam sic emolliuntur, & flaccescunt, ut fere diffluant, vel saltem levi vi lacerentur. Unde coriarii utuntur semper adstringentibus plantis, ut coriis perditam firmitatem reddant. Variæ autem in diversis regionibus ad hunc usum plantæ adhibentur; tales imprimis, quæ levissimo pretio comparari possunt. Et ideo *Uva Ursina*, cum valide adstringentem vim habeat, & ubique in Suecia obvia sit, ibi ad coria perficienda adhibetur.

Facile fuit, hujus plantæ copiam colligere, cum lacte crescat in Austriae & Styriae quibusdam montibus, pluribus anni mensibus densa nive sepulta. Calculosis datus fuit foliorum hujus plantæ pulvis, etiam majori dosi, facilius tam insigni cum levamine, ut aegri se omnino a calculo liberos esse crediderint, licet, exploratione per catheterem facta, calculus superstes in vesica manifeste deprehenderetur; uti patet ex captis experimentis, descriptis a *Celeberrimo de Haen* (b). Quidam citius, alii serius, percipiebant levamen dolorum; quos, si admodum saevirent, datis opiatis compecebat, dum *uva ursina* uterentur aegri. Neque tamen solis opiatis malorum levamen tribuendum esse, inde patet, quod postea illis opus non fuerit, licet calculus superesset. Urinae autem, quæ pessimum foctorem spirabant, & adeo alcalinae erant, ut, statim ac emissæ erant, cum acidis affusis effervescerent, & *syrupi violarum* colorem mutarent in viridem, mutabantur in melius, fiebantque naturali urinae simillimæ; purulenta, & mucus viscidus ponderosus, quæ toties cum urina calculosorum exire solent, tandem cessabant omnino; superstitite tamen calculo. Nec levamen illud malorum brevis fuit temporis, sed satis stabile per plures menses. Praeterea observatum fuit, in quibusdam, cum non amplius remedio uti vellent, dolorem, & reliquas molestias, denuo incepisse; quæ tamen cito levabantur, repetito *uvæ ursinae* usu. In ulcerosis viarum urinariarum malis insigniter profuisse, ubi nulla calculi signa aderant, repetitis experimentis certus sum, dum solo hoc remedio utebar, & satis diu quidem, nullis aliis admistis, praeter largum usum decocti radicum *althæae* & *liquiritiae*, ut urinae, loca ulcerosa alluentis perpetuo, acrimonia dilueretur, & obvolveretur.

Unde remedium hoc laudem meretur; licet de ejus vi *Lithonriptica* nihil certi constet.

Liquorem, qui verno tempore, vulnerato cortice, ex *Betula* arbore profluit adeo magna copia, ut, vel ex ramo vulnerato, unica die, prodeant octo aut decem librae, tanquam utilissimum ad calculum remedium laudavit *Helmontius* (i); imprimis, si ex ramis vulneratis prodiret; tunc enim hunc liquorem meraciorem credidit, quam si ex cortice trunci discisso exstillaret; qui penitus aquosus est, si prope terram cortex trunci vulneretur. Multum praecipue sperabat a *Betulae* liquore ad *Lithiasis* praecautioem;

uti

(b) Rat. Medendi part. 2. pag. 192. parte 3. pag. 156. VIII. pag. 708. 709. §. 24.

(i) De Lithiasi Cap.

uti etiam ad solamen tormentorum Lithiasis. *Est ergo liquor ille Betulae medicamen a natura promissum, per vulnera sollicitatum: adeoque est urgere naturam, ad proferendum balsamum sibi naturalem, quem alias nusquam proferret.* De eodem Betulae liquore testatur *Boyleus* (k), quod praeclarum inde levamen perceperint plures calculosi; inter illos unus ex consanguineis ejus, qui incredibilem remediorum multitudinem tentaverat absque effectu, solo liquoris *Betulae* usu dolorum levamen obtinuit, quamdiu illo frui poterat: *Boyleus* ideo magnam copiam hujus liquoris colligebat verno tempore, & immutatum servabat, oleo olivarum superfuso, ut omnis aër arceretur, vel impraegnabat vas, cui liquorem infundere volebat, fumo sulphuris accensi, ut fermentatio impediretur. Sic obtinebat, ut diutius lenimen malorum percipere posset consanguineus. Sed non videtur iste liquor habuisse vim Lithontripticam; nam postquam aeger ille alio morbo periit, dissecta vesica, inventus fuit calculus aliquot unciarum: nec ulla mentio fit, calculum ab hoc liquore, diu & copiose assumpto, arrosam fuisse. Credibile videtur, quod augmentum calculi impediunt talia remedia; saltem illo tempore, dum adhibentur; certum est, quod leniant cruciatus, & vitam tolerabiliorem reddant miseris calculosis: hoc autem multum est. Apud *Helmontium* (l), qui, novis nominibus delectatus, calculum vocabat *Duelech*, leguntur talia, quae diserte docent, quod bina haec in curatione distinxerit; calculi nempe incrementum impedire, & calculum jam concretum destruere. Si quidem desiderabatur ejusmodi remedium, quod impediret venturam succrescentis *Duelech* sobolem, per ipsius lotii praeparationem &c., dumtaxat propellendo calculo, laxandisque meatibus urinariis, intentae fuere Scholae. Itaque in sanatione Lithiasis duplex obvia sollicitudo est. Una nimirum, quae inclinationem tollit, ac metum, recidivae. Altera vero, quae generatum demoliatur *Duelech*. Utrumque hoc perficere, facile non est. Docet enim Historia Medica, quosdam adeo infelices fuisse, ut pluribus vicibus debuerint Lithotomiam subire, renatis novis in vesica calculis. Calculum autem jam concretum in corpore solvere, aut sic atterere, ut, mole sensim minutus, vel in partes divisus, cum urina exire possit, non minoris est difficultatis. Unicum haecenus menstruum novimus, quod calculum humanum solvit; spiritum nitri nempe. Verum ille adeo acris est, ut vesicam citius destrueret, quam calculum, si injiceretur in illam. Si interne fumeretur, deberet adeo dilui, ut a ventriculo intestinisque ferri posset; at tunc perdit suam efficaciam solvendi, & antequam ex ventriculo ac intestinis ad vesicam venire possit, tot humoribus nostri corporis permiscetur, ut omnino reddatur iners. Unde de hoc remedio, tanquam Lithontriptico, omnes desperant.

Narrat *Pechlinus* (m), Empiricum Gallum fuisse, qui specificum Lithontripti-

(k) De utilit. Philosoph. Experim. Exercit. IV. §. 17. pag. 179.

Lithiasi Cap. VII. §. 6. pag. 694.

(l) De

(m) Observat. Physic. Medic. n.

XIV. pag. 31.

tripticum jactabat apud Batavos. Ostendebat is ad oculum vesicae calculum, liquore aliquo solutum, mox iterum lixivio aliquo, aut oleo tartari, praecipitandum. Si tunc gustaretur liquor, praecipitatione facta supernatans, fatis lenis videbatur. Sic conabatur oculatis etiam testibus fucum facere.

Nolebat autem gustandum dare liquorem, in quo calculus solvebatur, antequam oleum tartari addidisset; dicens, se religione obstrictum, ne revelaret. Tandem contigit, ut occultatus haecenus liquor universo studiosorum collegio exhiberetur; repertusque fuit acris & acidus. Unus ex studiosis sequenti die attulit *spiritum nitri dulcem*; in quem cum calculum protinus immitterent, vidimus, eum pari facilitate solvi; deinde etiam, ex liquoris poris oleo tartari evocatum, fundo praecipitari; cumque etiam color & odor spiritus plane non dissimiles accederent, eum ipsum esse judicavimus. Ad quod spectaculum varia obmurmurans plagiarius cum pudore discessit. Verum nec spiritus nitri dulcis a vesica ferri posset, nisi multa aqua dilueretur; sicque iners fieret. Quod pariter fiet, si illud remedium interne detur, ob eandem rationem.

Ex illis, quae haecenus dicta sunt, patet, a sapone & calce viva, vario modo inter se unitis, vel seorsim exhibitis, non leve emolumentum aliquoties observatum fuisse. Verum Sapo copiam salis alcalini in se habet, addita calce acrioris redditi (n); cui jungitur oleum vegetabile, aut animale; sicque conficitur Sapo (o). Salem enim alcalinum fixum, igneum, cum calce viva paratum, artifices diluunt in aquae purae, calidae, illa copia, ut lixivium inde paratum sustinere possit ovum recens, ne ad fundum cadat. Hoc Lixivium artificibus vocatur *Magistra*; ab aliis *Lixivium saponis Capitale*; cujus portionem diluunt aqua ita, ut in hoc secundo lixivio ovum recens ad fundum submergatur. Cum hoc lixivio debiliori miscetur aequalis copia olei; coquuntur simul leni igne, donec, difflata aqua, incipiant coire inter se. Hoc facto, additur *Magistrae*, respectu olei, triplum; & coquuntur simul tamdiu, donec massa spissa solida fiat; quae Sapo vocatur; qui si acrem alcalinum saporem habeat, debet adhuc aliquid olei addi; e contra, si aliqua nota olei, non bene uniti cum sale, appareat, pauculum adhuc de *Magistra* additur; quae coquendo inter se sic uniuntur, ut fiat massa scissilis, in aqua perfecte solubilis, ad linguam non alcaline acris, in aere non deliquescentis.

Ex hac compositione Saponis apparet, virtutem calculi solvendi praecipue pendere a *Lixivio* illo *Capitali*; quod salem alcalinum calce acriorem redditum, continet; unde claris in arte Viris placuit tentare, qua vi illud lixivium in calculum ageret. Apud *Hartley* (p) recensentur plura experimenta,

(n) Herm. Boerhaave Chem. Tom. II. pag. 60. Proces. XIII.
Proces. LXXIII. pag. 257.
& seq.

(o) Ibid.
(p) De Lithonript. Ann. Steph. pag. 53.

ta, quae cum hoc lixivio tentavit *Celeberrimus Hales* in binis calculis, quorum unus ingens erat, ex fusco pallidus, alter moriformis, nigro fuscus, & valde durus, quique, serra divisus, splendebat instar marmoris expoliti. Prioris calculi portionem decoxit in *Lixivio Capitali* per semihoram, & integre soluta fuit: inter decoquendum autem bullae aëreae copiosae de calculo exhibant; quod merito inter certissima fatiscantis calculi signa habuit. Imo, sola digestionem, portio ejusdem calculi soluta fuit, breviori tempore aut longiori, prout major vel minor calor adhibebatur, imo &, frigida digestionem, in eodem lixivio solvebatur calculus spatio trium dierum.

Durioris calculi pars, in eodem lixivio decocta per horam, non quidem soluta fuit, sed *partes externae adeo emollitae fuerunt, ut limi rigentis speciem prae se ferrent; internae vero factae putridae, & fragiles. Portio autem alia ejusdem calculi devenit putrida, & fragilis, digestionem calidam dierum septem in eodem lixivio.* Unde patet, illud remedium solvisse calculum integre, qui moderatam habebat duritiem; durissimum reddidisse fragilem. Solum autem lixivium salis alcalini fixi, licet ejusdem gravitatis specificae foret cum *Lixivio Capitali*, adeoque aequae saturatum, non mutavit eorundem calculorum portiones infusas.

Ex his experimentis *Hartley* conclusit sequentia: *Est igitur lixivium calcis vivae & salis fixi alcalini, simul maceratorum, potentissimum ad calculos solvendo menstruum, lixivium salis alcalini solius vincens immenso intervallo, & a spiritu nitri unice vincendum, quatenus huc usque innotescit.*

Simul recensentur (q) plura experimenta, quae docent, urinam medicatam reddi ab hoc remedio; ita ut parva quantitas sufficiat ad impediendum, ne nova calculi elementa apponantur calculo ex urina affluente; si lixivii hujus assumendi copia augeatur, tunc & urinam calculum minuere, quem alluit. Probatur porro, aquam calcis satis valida vi solvendi calculum praeditam esse; quae tanto potentior est, quo calx minus extincta, vel minor quantitas aquae affusa, est. Solet autem, ad aquam calcis pro hoc scopo parandam, libra calcis vivae ad libras octo aquae sumi; talis enim facile a corpore humano fertur, & satis tuto ad magnam copiam potari potest, uti ex ante dictis constat.

Illud vero *Lixivium Capitale* magnam satis acrimoniam habet; & ex illo inspissato paratur *causticum potentiale*, sive *raptorium* dictum Chirurgis; quod, appositum cuti, illam destruit brevi, & crustam gangraenosam facit in loco, cui applicatur: unde patet, hoc, non nisi limitata dosi, & dilutum in molli liquido, dari posse.

Credidit *Celebris Hartley* (r), exhiberi posse semiunciam *Lixivii Capitalis* in semilibra lactis vaccini, sine noxa, quater de die. Sed ingenue fateatur, non esse de his rebus experimentorum copiam sufficientem, omnesque hortatur, ut strenue variis tentaminibus incumbant. Tutius videtur, a par-

ca

(q) De Lithonript. Ann. Steph. pag. 56. & seq. (r) Ibid. pag. 72.

ca quantitate incipere; cum in initio talis curae augeantur dolores (s); ut in se ipso expertus fuit *Jurinus*. Consului his diebus calculoso, ut drachmam fumeret mane, jure carnis vitulinae centuplo dilutam, & sensim augeter quantitatem in simili proportione: scripsit mihi, postquam ad duas drachmas adscenderat, augeri dolores calculosos, magnamque copiam mucis exire cum urina. *Jurinus* (t) gradatim adscendit eo usque, ut quotidie *Lixivii Capitalis* duodecim drachmas fumeret; sed dilutas pariter liquido; quod tamen vix mucilaginosum erat.

Nec videtur percepisse levamen, nisi postquam per quatuor menses hoc lixivio usus fuerat (u). Circa quintum mensem prodierunt calculi; & post septem mensium usum, nondum perfecte curatus erat. Unde *Celeberimus Whytt* praeferebat usum aquae calcis; quia citius inde levamen sentiunt calculosi. Refert egregius *Macbride* (w), quemdam Medicum dedisse arcanum aliquod remedium, quod continuo aliquot mensium usu calculum solvebat. Singulis diebus aegri curabant deferri jusculum ad Medicum, qui suum admiscebat arcanum; quod postea patuit, nil aliud fuisse, praeter illud *Lixivium Capitale* dictum.

Acrem, & igneam, virtutem hoc remedium habet; hinc non potest assumi, nisi multum dilutum fuerit; adeoque credi potest, illud, ubi cum urina ad vesicam venerit, jam omnino iners futurum; quod argumentum toties aliorum lithontripticorum jactatis viribus opponi solet; & merito quidem. Interim negari non potest, sales alcalinos, per calcem acriores redditos, magnam adhuc habere solvendi vim, licet copiosa aqua diluti fuerint. Antea ad §. 1277, ubi de tophis podagricis resolvendis dicebatur, laudatum fuit remedium simile, quod, ex tartaro triplaque copia calcis vivae, simul mistis, & in furno figulino combustis, parabatur. Solvebatur in aqua illa massa salina; & filtro depuratum hoc lixivium inspissabatur in salem; qui solvebatur dein illa copia aquae, ut solutio haec linguae nullam molestiam faceret, si gustaretur. Tamen adeo diluta haec solutio intra paucos saepe dies solvebat tophos podagricos. Si jam cogitetur, claros in arte Viros magnam statuisse affinitatem inter calculosa concreta, & calcem, quae ex ruptis tophis Podagricorum prodit, patebit, non omnem spem abjiciendam esse, similia remedia, licet admodum diluta, in calculum agere posse.

Observatum fuit, quosdam fontes medicatos digestionem solvissent calculos humanos (x); sed contenta horum fontium, uti notum est, magna aquae copia diluta sunt. *Thermae Carolinae*, licet canales, per quos fluunt, & corpora immersa, incrustent concremento duro lapideo, tamen calculum humanum, si in his aquis maceretur, minuunt insigniter; hoc calculis re-

num

(s) Medic. Essays and observat. Tom. V. part. 2. pag. 739.

Essays pag. 235. Macbride.

(w) In loco modo citato.

rimont. 143. & suivantes.

(t) Experiment.

(u) Medic. Essays in loco modo citato.

(x) Villers Analyse des Eaux Miner. de Ma-

num & vesicae accidisse, vidit *Springsfeld* (y), non tantum in Thermarum aqua, verum etiam in urina illorum, qui Thermas potabant; cum urina sani hominis, qui has vel similes aquas non potet, calculum immersum auget. In calculis autem vesicae felleae, Thermae Carolinae hunc effectum non praestabant. Ex his patet, non esse vanam spem illorum, qui credunt, urinam per remedia assumpta sic mutari posse, ut calculi superficiem, quam alluit, emollire, friabilem reddere, & sic sensim ejus molem minueré possit, aut & asperum calculum sic laevigare, ut minus noceat.

Hartley (z), experimentis captis, conclusit, aquam meram vim habere solvendi calculum. Si igitur rivus merae aquae pertransiret renes & vesicam quotidie per spatium temporis sufficiens, omnes omnino calculos ibidem haerentes solveret.

Verum impediri debere voluit urinae sanae vim incrustantem, quae, nova appositione, molem calculi auget magis, quam aqua praeterlabens deterere potest. Hoc obtineri posse credidit per usum remedii lithontriptici, ex calce & sapone parati. Unde haec, aliaque similia, duplici modo agunt; primo, impediendo, ne calculus incrementum capiat; secundo, urinam medicatam reddendo, ut in calculum agere possit: per experimenta enim probavit, propriam urinam, dum his remediis utebatur, calculorum immerforum molem insigniter minuisse. *Staeckelinus* (a), qui tanta cum cura examinavit calculos humanos, & aliorum animalium, ex suis observationibus conclusit, quod urina, calculum generans, diverso tempore sit diversa, ut modo magis, modo minus, calculum generet; Denique ut aliquando, in diversis circumstantiis corporis, possit, ex calculum generante, fieri medicamentosa. Confirmabatur in hac sententia, quod *Bubulci* referebant, boves, diu hyeme stabulis inclusos, siccoque foeno utentes, reddi calculosos, & sanari, dum vere ac aestate laetis in pascuis degunt. Praeterea viderat, in calculo excreto, integro, & exterius intacto, corrosionis signa in superficie interiori extimae tunicae, sive lamellae; quae rosio facta fuisse videtur illo tempore, dum urina erat medicamentosa; cui postea nova lamella super-increvit, dum urina erat in statu calculum generante.

Celeberrimus Lobb (b) alia methodo usus fuit, ut urinam redderet medicatam, sic, ut in calculum agere vi solvente posset. Cum autem calculus tantam copiam aëris fixi in se contineat, subitam solutionem calculi non desiderabat; licet obtineri posset; metuens, ne ab elasticitate subito reddita aëri, qui illa carebat, cita explosio, & alia damnosa, contingerent in corpore. Unde maluit, lentius hanc rem perficere; & quidem per talia, quae satis

ami-

(y) De Praerogat. Therm. Carolin. in dissolvendo Calculo vesicae prae aqua calcis vivae. Lipsiae 1756. in 4°. (z) De Lithontript. Joann. Stephens, pag. 47.
(a) Epist. Eucharist. ad Hartleyum pag. 21. (b) De Dissolvent. Calculos &c. ope Alimentorum pag. 6.

amica corpori sunt ; alimenta nempe. Statuebat igitur indagare per experimenta , an inter cibos , potus , & condimenta , quorum communis apud homines usus est , non darentur talia , quae vim solvendi calculi haberent , dum extra corpus humanum calculo applicantur. Si talia alimenta detegerentur , experimentis institutis , tunc illa prae reliquis essent usurpanda ; & contra , omnia illa vitanda erant , quae calculi molem , aut duritiem , augere observantur ; uti etiam illa , quae omnino nihil agunt in calculum , cui extra corpus applicantur ; non quod haec nocitura forent ; sed quia utiliorum locum occupant , cum ventriculus certam tantum mensuram esculentorum , & potulentorum , capiat.

Noverat optime Egregius Vir , ingesta mutari in corpore humano ita , ut suam deponant naturam , & illam nostri corporis induant : nihilominus constat , dari talia , quae , dum adhuc in ventriculo haerent , urinam mutant , & quidem satis cito. Asparagi comesti , terebinthinae pauca grana deglutita , brevi tempore urinae odorem mutant , ut notum est : unde non improbabile videtur , alias quoque ciborum dotes , ac potuum , cito ad renes & vesicam pervenire posse ; licet sensibiles urinae qualitates manerent immutatae. Multa cepit experimenta , dum calculos humanos digessit cum variis succis , decoctis , aut infusis , vegetabilium , quae mensis solent adhiberi. Inter praecipua , quae in calculum egerunt , recenset , *Succum citri , rapas , illarum succum , & forte decoctum succum mororum , fragorum , acetum , succum baccarum sambuci ; pyrorum , uvarum , mel aqua dilutum , asparagorum succum , petroselinum , lac , chocolatum , apium , cucumeres , porrorum & ceparum decoctum , passularum & ficuum decoctum , acetosam , acetosellam , decoctum avenae , hordei , oryzae ; succum arantiorum , lupulum , infusum theae aqua fervida paratum , imprimis , vinum passularum , sambucinum , pomaceum (c).*

Verum omnia haec lente admodum egerunt in calculum ; ita ut non tantum pluribus diebus , sed & mensibus , opus fuerit , ut calculus solveretur , vel redderetur adeo friabilis , ut levi vi comminui posset. Unde diu debebit urina , horum assumptione copiosa , reddi medicata , ut notabilis effectus inde sequi possit. Celeberrimus *Hales (d)* invenit , *Cepas* , in pulvem contritas , uti & earundem succum , aqua dilutum , notabili vi agere in calculum ; & inde conclusit , ab harum usu , si non calculi destructionem , saltem hoc sperari posse , ut impediatur ulterius incrementum. Altera ratio , quare tardior debeat esse horum remediorum effectus , est , quod debeant misceri urinae , quae calculum alluit. At observavit *Hales (e)* , calculos humanos , maceratione in aqua pura per plures dies , solvi , dum simul muco albo obducebantur toti ; verum dum aquae , cui infundebantur calculi , addebatur tantum quadragesima pars urinae sanae , minus longe succedebat solutio ; li-

cet

(c) De dissolvent. Calculos &c. ope Alimentorum pag. 1 — 204.
 mastaticks on the animal Calcul. Experim. VII. pag. 215.
 per. VIII. pag. 216.

(d) Hales
 (e) Ibid. Ex-

et fimo calenti imponeretur lagena, quae calculos cum aqua, urinae permista, continebat; de qua re jam ad §. 1425. dictum fuit.

§. 1429. **D**elatus in angustias pelvis, requirit eadem (§. 1425. ad 1428.), maxime clysmata, fœtus, venae sectionem.

Dictum fuit antea, pelvim renum, satis latam, circa partem inferiorem reddi angustiore, & continuo ductu abire in ureterem: itaque facile apparet, majorem calculum, qui in pelvis cavo haeret concretus, remoram pati debere, dum ad pelvis angustiore partem, quae est ureteris principium, pervenit: idem verum erit, si plures calculi minores iisdem angustis impacti haeserint. Si autem in utroque rene hoc contigerit, *interclusa urina, distentisque locis, paucis diebus superstites aegri moriuntur (f)*. Unde patet, omnia eadem hic requiri, quae numeris in textu notatis laudata fuerunt ad expulsionem calculi ex renibus. Clysmata autem imprimis hic profunt; quia duræ foeces distendentes intestinum colon, quod renibus proxime adjacet, sic evacuatur, & cavetur, ne turgens hoc intestinum pelvim, ac initium ureteris, premat. Simul etiam colon, post evacuatas foeces, si impleatur liquore emolliente, oleoso, calido, fomentum praebet blandum omnibus vicinis. Ob eandem rationem, similia fomenta, aut cataplasmata, externe lumbis applicantur, ut omnes partes, internae aequae ac externae, facile cedere possint, & validi dolores leniantur. Licet enim causa mali in pelvi renum haereat, tamen & intestina, & aliae partes, afficiuntur. Ideo, uti antea dictum fuit, Colici dolores a Nephriticis malis quandoque difficulter distinguuntur. Unde *Aretaeus (g)*, ubi recenset mala, quae sequuntur, dum grandior calculus concavo renis impactus haeserit, dicit: *Termina dolores inferunt gravia, perseverantia: intestinum enim sinuosum est. Quumque exundat urina, & distentiones increscunt, ad mejendum, ut in partus doloribus, proritantur. Flatuosi sunt, sed flatus excerni nequeunt. Simulac calculus per ureterem in vesicam delapsus est, lotium aquosum uberius effunditur: alvus dejicit: flatu inde exhalant: extentus stomachus est: ructus eduntur: a prioribus malis quies datur.*

Ex quibus evidenter patet, ventriculum & intestina affici, dum calculus pelvis angustis impactus haeret.

Venae sectio tunc imprimis convenit, ut laxentur, collapsis vasibus, partes distentae, caveatur inflammatio hic metuenda, vel curetur, si jam adfit.

§. 1430

(f) Aretaei lib. 2. de caus. & sign. morbor. diurn. cap. 3. pag. 53.
dem pag. 53.

(g) Ibi

§. 1430. **P**er Ureteres ex rene in vesicam illapsus noscitur a Nephritide antegressa, dolore in via Ureteris subsecuto, horum cessatione cum signis (1423).

Præcipua spes est, ut calculus, ureteres ingressus, per totam horum longitudinem transeat, in vesicam usque, & dein cum urina expellatur. Verum contingit quandoque, in hoc itinere remoram pati calculum, & metus est, ne, a præterlabente urina, & ob impeditam, saltem pro parte, viam stagnante diutius, mole augeatur calculus, sicque ulterius transire nequeat; unde subin totalis obturatio ureteris sequitur. Talem casum *Tulpius* (b) habet, & plures similes antea memorati sunt. Ideo omnia tentanda sunt, ut promoveatur descensus calculi, ureteris cavum ingressi. Dixit *Arætaeus* (i), de curatione calculi in renibus agens; *Solvit & nonnunquam calculos insistentes cucurbitula levis; ac optimum fuerit, si super inflammationem scarifices.* Postquam mollissima fomenta, clysteres, &c., commendaverat *Galenus* (k), perpetuo applicanda, ut omnia flaccescant; *Immoderata namque emollitio & laxatio virium robur exsolvit, qua demulcetur omnis dolor, perfecteque curatur;* deinde dicit; *Sed cucurbitulae post hæc quoque juvant, quae saepe celeriter adeo calculum transferunt, ut subitam levationem advehant, calculo in ampliorem locum translato.* Quapropter supra a renibus initium faciendum est, procedendumque ad inguina per obliquum illum situm, quo loco frequenter dolores incedunt. Satius autem est, distis (fomentis) partes prius calefacere, deinde ita cucurbitulas admovere. Quandoquidem interdum magnus inventus lapis vehementer incuneatur, qui, quum vehementia trahitur, nonnunquam periculum quoque doloribus accersit. Eandem methodum laudavit *Aëtius* (l), ubi nempe, post usum emollientissimorum remediorum, dolores aliquantum leniti fuerant, & inflammatio non impediēbat. Notum enim est, partem corporis, cui cucurbita applicatur, tumere statim, & rubere, ob minutam pressionem Atmosphaerae in loco, cui cucurbita adhaeret. Omnia hinc vasa magis repleta turgent; ita ut & inflammatio sequatur, si cucurbita nimis diu affixa haereat. Unde prudens videtur *Aëtii* monitum, ne hoc tentetur, dum adest inflammatio.

Mauricius Cordaeus Rhemus commentaria scripsit in librum priorem *Hippocratis Coi de mulieribus*; atque ibi (m) narrat, se vidisse in Germania inferiore Medicum Hispanum, cui valde frequens, ex renum calculo, & gravis quidem, dolor fuit. Quo quoties urgebatur, cucurbitulas admoveri secundum ureteris ductum imperabat ipse sibi; ducto primum a parte dolori proxima exordio, dein,

(b) *Observat. Medic. Lib. 2. observat. 45. pag. 171.*

Diurn. Lib. 2. Cap. 3. pag. 130.

Cap. IV. Charter. Tom. X. pag. 534. 535.

Cap. V. pag. 256.

naec. pag. 653.

(i) *De Curat. Morbor.*

(k) *De Affect. ren. dignot. & curat.*

(l) *Sermone Undecimo*

(m) *Comment. V. Cap. V. Israel. Spachii Gy-*

deinde iisdem remotis, identidemque deorsum gradatim toties repositis, ut tandem longe diuturniorem ferret ipse ad imum ventrem, in quo vesica jacet, quam ubivis. Hanc methodum successisse & in se ipso, & in aliis, Medicus ille testatur: Addit Cordaeus: Votoque respondisse alias, id sane nobis visum fuit. Cujus & periculum facere sine periculo cuique licet. Praeterea Beverovicus (n) asserit, se tentasse saepius cucurbitularum applicationem secundum totum ureteris ductum, cum magna utilitate.

Hodie, parva antlia pneumatica, per cochleam cucurbitae unita, facillima fit illarum applicatio; quae imprimis hoc commodi habet, ut ad libitum, & gradatim, aër ex cucurbitae cavo extrahi, dumque auferri debet cucurbita, levata valvula, aër admitti, possit; sicque statim removeri; quod saepe magnam difficultatem habebat, dum per calorem rarefacto aëre cucurbitulae applicabantur.

Si calculus, aut major mole, aut figurae asperioris, per ureterem transit, mirum non est, successive per totam longitudinem ureteris dolorem percipi; ita ut quandoque digito monstrent locum aegri, ubi calculus haeret. At si calculus ex pelvi renis in ureterem venit, tunc plerumque majores turbac fiunt; quod pulchre monuit Aretaeus (o); Si in ureterem lapis inciderit, concussio corporis fit, ut a rigore, calculi progressus sentitur, cum violenta contentione. In textu legitur ξυνῶ ἐποσειαίω; sed Petitus legendum maluit ξὺν τῶν σεαίω. Videturque sic mutilum textum satis feliciter emendasse.

Postquam calculus, totam ureteris longitudinem emensus, in vesicam delabitur, omnes molestiae cessant, ita, ut ne per somnium quidem dolorem sensisse videantur (p). Merito subita illa doloris ablatio habetur pro signo calculi in vesicam delapsi. Accedit tamen quandoque, si diu in uretere haerit calculus, quod levem quandam molestiam per ureteris decursum adhuc aliquot diebus sentiant; verum adeo leve solet esse hoc malum, si comparatur cum illis doloribus, quos antea toleraverant miseri, ut vix de illo conquerantur.

Aliquando contingit, ut post signa calculi, ex renibus per ureteres moti, nihil excernatur cum urina; quia calculus mansit in uretere, nec ad vesicam descendit. Tunc vel manet ibi, & augetur, vel post inflammationem natam suppuratio sequitur, qua novae quandoque viae fiunt, per quas calculus exitum invenit. Si prius fiat, locus, ubi haeret calculus, fit callosus, & doloris loco, ponderis sensus percipitur; crescente calculo, sensim ureter distenditur; & quandoque magnae molis calculi in ureteribus post mortem inventi sunt; uti pluribus observationibus, quarum antea mentionem feci, constitit. Si secundum, suppuratione nata, viam inveniet calculus, & prodibit tandem, in loco subin satis diffito, dum per tuni-

cam

(n) Steenstuck Cap. XI. pag. 168.
II. Cap. 3. pag. 53.
pag. 110.

(o) De caus. & sign. morb. diuturn. Lib. II. Cap. 8.

(p) Idem de Curat. Morb. Acut. Lib. II. Cap. 8.

cam cellulofam, in qua locantur ureteres pone peritonaeum, fenfim, motu corporis, mufculorumque adjacentium actione, protruditur.

Homini, qui diu validum lumborum dolorem paffus fuerat, uti & lateris, in inguine tumor nafcebatur, qui poft longum tempus rumpebatur, & una cum pure, intra paucos dies, calculorum acervus prodibat, variae magnitudinis, ita ut maximus articulum pollicis, minimus pifum, aequaret. Secundum longitudinem fibi invicem appofitos fuiſſe, inde patebat, quod primus cavum acetabulum quaſi haberet, cui perfecte, articulationis inſtar, reſpondebat eminent tuberculum ſecundi; qui in altero fui extremo cavum habebat excipiens ſimilem eminentiam tertii; & ſic porro, ad ultimum & minimum calculum uſque, reſe habebat. Unde videtur admodum probabile, calculos hos in uretere haefiſſe, nec in veſicam potuiſſe delabi; poſtea, ſuppuratione nata, viam invenifſe, per quam prodirent. Senſim tamen aeger ex tam gravi morbo convaluit (q). In alio homine, qui ſigna habebat calculi ſiniſtrum renem occupantis, oriebatur dolor ab inguine ad genu uſque, integro anno moleſtus; tandem ſequebatur tumor in parte interna femoris, ad diſtantiam quatuor digitorum tranſverſorum ab articulo genu; tumor ille augebatur ſenſim, ut binos pugnos aequaret; in medio tumoris apice aderat macula rubra, aſſem aequans magnitudine. Pertuſo tumore, exhibat magna copia aquae albeſcentis; una cum pure; & haec peſſimum putridae urinae foetorem ſpirabant; ſimul ſpecillo tangebatur corpus durum, ſatis magnum & glabrum: dilatato ulceris orificio, educebatur calculus magnus, durus, glaber. Primis poſt eductum calculum diebus, foetor puris augebatur, poſtea ſenſim decreſcens. Aeger ille integre convaluit (r). Plures alii caſus in *Historia Medica* habentur, qui docent, calculos, ureteribus impactos, per ſuppurationem exiſſe (s). Vidi in *Pharmacopoeo*, qui ſaepe, poſt dolores nephriticos moleſtiſſimos, calculos excreverat, contigiſſe novum paroxyſmum, nec tamen exiſſe calculum. Dolor quidem minuebatur ſenſim; ſed diu tamen ejus veſtigium manebat in media circiter longitudine ureteris ſiniſtri. Cum metueret, ne calculus, in veſica haerens, augetur mole, multa tentabat, ut illum expelleret. Poſt aliquot menſes, in laterali abdominis parte, ad quatuor digitorum diſtantiam ab umbilico, tuberculum dolens apparuit, quo ſuppurato, & rupto, exiit calculus parvus, ſed aſper, ſimilis omnino illis, quos ante excreverat cum urina.

Notandum autem videtur, quod, poſt ſigna hic enumerata, ſi dolor ſubito ceſſet, merito credatur, calculum jam per ureterem propulſum eſſe, & in veſica haerere; verum non ſtatim ſequantur ſigna, §. 1423. enumerata, quae calculum veſicae aſſe docent: haec enim tantum ſe manifeſtant, poſtquam talis calculus mole auctus fuerit.

§. 1431.

(q) Denys over den Steen der Nieren-Blaaze &c. Cap. I. pag. 22. &c. (r) Ibid: pag. 27. & ſeq. (s) Stalpart. vander Wiel obſervat. &c. Tom. I. pag. 376. & ſeq.

§. 1431. **T**um requirit citissimam hinc expulsionem, ne crescens pejor fiat.

Antea ad §. 1414. pluribus demonstratum fuit, corpus quodcumque, plane insolubile, si haeserit alicubi, posse dare basin, cui calculus accretet; omnium autem maxime hoc metuendum esse in illis locis, quae urina alluuntur, vel in quibus urina collecta manet diutius, ut in vesica. Simul ibi probatum fuit, calculo jam facto omnium facillime adhaerere elementa calculi, quae in urina, etiam sanissima, adsunt semper. Unde toties contingit, in medio majoris calculi, nuclei instar, haerere calculum parvum renalem, qui basin dedit majori calculo sensim circum accreto.

Hinc patet ratio, quare statim tentanda sit calculi expulsio, postquam signa docuerint, delapsum per ureteres in vesica haerere: tanto enim difficilius educi poterit postea, quo diutius ibi haeserit.

Saepe contingit, aegros, subito illo levamine laetos, Medicis immorigeros reddi, dum credunt, se nihil amplius metuendum habere. Severe monendi sunt tales de omnibus secuturis malis, si negligant subitam calculi expulsionem; Medicumque oportet in tali casu aequè certum esse, ac Lithotomum, quod nihil calculosi amplius in vesica supersit. Plures enim calculi quandoque simul ex renibus in vesicam descendunt, qui omnes expelli debent. Novimus autem, post unum calculum expulsum adhuc alios superesse, si, post repetitum paroxysmum nephriticum, unci tantum calculi excretio facta fuerit. Praeterea, cum tales calculi minoris sint molis, saepius versus collum vesicae delabi solent, illud irritant, stranguriam faciunt, imo quandoque Ischuriam, donec loco moveantur.

Quomodo autem juvari possit calculi per urethram ex vesica transitus, dicetur sequenti paragrapho.

§. 1432. **I**d fit iisdem fere mediis (1425. ad 1428.), sed topice applicatis: balneo oleoso, clysmate simili, injectione olei in vesicae vias, affricu hujus.

Omnia, quae numeris in textu citatis laudata fuerunt, ad vias lubricandas, laxas reddendas, & meabiles, urinaeque mollis copiam augendam, hic pariter locum habent. Diuretica stimulantia vix locum hic inveniunt; sed potus aquosus mollis optimum diureticum dat. Motus corporis tuto adhiberi poterit, dum parvus calculus in cavo vesicae absque noxa rotari potest; nullam enim molestiam faciet, nisi dum orificium vesicae ingreditur; quod in hoc casu optandum erit. Perinaeo hinc balnea, & fomenta, applicantur; oleis, mollibusque unguentis, illinitur; clyisma oleosum, sed parca copia simul, injicitur frequentius, ut nempe diutius manere possit in intestino recto, sicque vicinum vesicae collum laxare; proderit & parvum

olei per siphonem in urethram immittere, antequam urina excernatur; leniter autem immittitur tantum; quia non opus est, ut ad vesicam perveniat, sed tantum, ut totam urethrae superficiem inungat, & reddat lubricam.

Notum est, si quis urinam diu retinuerit, quod tunc prodeat cum impetu, & crassiori longe filo profiliat; unde patet, vesicae orificium subito & multum dilatari, sicque patentiore reddi viam calculo exituro.

Notandum enim est, quod calculus ex vesica expellatur fere semper primo exeuntis urinae impetu, non circa mictionis finem: veritatem hujus rei, & ex aegrorum narrationibus didici, & bis coram videre contigit. Dederam copiam decocti *radicis althaeae* cum *glycyrrhiza*, ut mollis & lenis reddita urina facilius retineri posset; oleum injeceram urethrae; suasi aegro, ut alacriter per conclave decurreret; &, dum vix amplius urinam continere poterat, praesto erat magna pelvis, in quam liberrime, & cum magno impetu, urinam demittebat; cum primo erumpentis urinae impetu laetus audivi sonitum calculi in pelvis fundum impingentis: nec adeo parvus erat calculus, cum cerasi nucleum aequaret; aliquanto oblongiorem tamen figuram habebat. *Aëtius* (*t*) simile artificium adhibuit, dum calculus ex vesica quidem exiverat, sed in media urethra haerebat: dicit enim; *Decoctum quoddam ex praedictis urinam ducentibus plurimum exhibendum est, jubendusque aeger, ut multam urinam congreget, eamque postea emingat, ac diligentius expellat: ita enim detractus lapis celeriter excidere consuevit.*

An certus corporis situs favet excludendis calculis vesicae per urethram? *Celeberrimus de la Hire* (*u*) narrat, hominem, vehementi dolore Nephritico correptum, dum sedens inclinaret corpus antrorsum, ut in terra scriberet, oblectamenti causa, in hoc situ corporis excrevisse calculum, qui olivae magnitudinem aequabat. Hoc exemplo alter, eodem morbo laborans, idem tentavit; & quidem simili successu. Notavit *Egregius Mery*, in hoc corporis situ vesicae parietes quam maxime ad se mutuo accedere; unde, minuto vesicae cavo, urina cum impetu magno profilit, secumque educit calculum, cujus crassities aequabat cavum urethrae, sed parum dilatatae.

§. 1433. **T**um succurrendum omnibus symptomatibus, prout hunc illumve morbum imitantur.

Verum quidem est, ablata causa mali, calculo nempe, morbum tolli: sed hoc saepe difficile est, imo quandoque impossibile: subinde autem calculus, antequam educi possit, vesicam laesit, collum vesicae excoriavit &c.: unde inflammationes, suppurationes, sequi possunt, & alia plura, quae peculiarem curationem requirunt; uti facile patet.

§. 1434:

(*t*) Sermone undecimo Cap. V. pag. 257.
l'an 1701. Hist. pag. 65.

(*u*) Academ. Royal. des Scienc.

§. 1434. Si in urethram immobilis impactus, injectio, fatus, suctus, auriscalpium specillum, pressio lenis, vel & incisio, applicanda requiruntur, aut punctura perinaei.

Quamvis saepius calculi, ex vesica in urethram pulsi, emingantur, tamen quandoque, mole majores si fuerint, vel asperis eminentiis donati, magnam molestiam parant in transitu, vel omnino haerent immobiles, non sine ischuriae metu, nisi a loco, quem occupant, dimoveri possint. Unde merito dixit *Aretaeus* (w), postquam de calculis renum in vesicam delapsis egit: *Secunda porro calamitas est, quum per colem calculus transmittitur: nam si amplior sit, quam urethra capere possit, in eo multum temporis haeret, atque vesica multitudinem urinae completur, tumque ejus majore cum dolore suppressio fit.* Nullam mentionem fecit sexus foeminei, quoad has molestias; quia in illo urethra brevior longe, & rectior, est; hinc calculus facilius exit, & si haereret immobilis in urethra, posset in vesicam retroprimi, ut via fieret urinae; quod in maribus multo difficilius, cum urethra sit longior, & incurvo ductu decurrat. In tota ergo urethrae longitudine calculus haerere potest, a collo vesicae, usque ad extremum ejus in glande orificium. Adolescentem octodecim annorum, ab ipsis fere incunabulis tumorem habuit durum circa penis radicem; qui, sensim crescens, tandem omnimodam urethrae obstructionem produxit; urina cum dolore & molestia prodeunte per foramen sinuosum, in ipsa calculi substantia excavatum: postea, ruptis subtus ad radicem penis integumentis, nova urinae via facta est, quae deinde, partim per penem, partim per apertum ulcus, prodiit. Dexterrimus Chirurgus, facta subtus in pene circa radicem oblonga incisione, scrotum quoque ex parte attingente, calculum oblongum, sinuose pervium, ovi columbini magnitudinem, pollicisque crassitiam, longe superantem, & unciae mediae pondus aequantem, callosaque membrana undique cinctum, feliciter extraxit (x). Scripserat hunc casum *Segerus* ad *Bartholinum*; qui postea in Epistola responsoria (y), plures observationes collegit, quae docent, in toto decursu urethrae calculos aliquando inventos fuisse, qui cavum ejus obturabant.

Circa finem urethrae, in ipsa glande penis, quandoque calculi, totam ejus longitudinem jam emensi, haerent pertinaciter. Cavum enim urethrae circa glandem largius fit; sed dein latera ejus quasi complanantur ad se mutuo, & formant orificium urethrae oblongum, rimae instar, multoque minus, quam erat urethrae cavum. Vidi, in puero septem annorum, calculum, qui uno suo extremo jam prominebat extra orificium urethrae, ita ut forcipe prehendi potuerit quidem, sed non protrahi, absque laceratione partium; hinc

(w) De caus. & sign. morbor. diuturnor. Lib. II. Cap. III. pag. 53. (x) Thom. Barthol. Epist. Medicin. Centur. IV. Epist. V. pag. 21. 22. (y) Ibid. Epist. VI. pag. 25.

hinc suasi Chirurgo, ut levi vulnusclo viam pararet; quo facto, prodiit calculus, durus tasis, & punctis nigris, durioribus adhuc, variegatus. Brevis autem hoc vulnuscum coaluit.

Contigit etiam, ubi nimis angustum erat praeputium, ut urina guttatim tantum prodiret; unde remora fiebat inter glandem & praeputium; sicque occasio dabatur, ut calculosae concreciones ibi nascerentur, vel minores calculi, aut & sabulum nephriticum, quae ex urethra prodierant, ob praeputii angustiam retenta, sensim mole auferentur. Vidit hoc *Clarissimus Lit- tre* (z), in puero trienni, in quo orificium praeputii adeo angustum erat, ut vix admitteret tenuis admodum styli apicem. Cum jam gangraena immineret, & validissimis nixibus miser puellus vix guttatim urinam exprimere posset, fissum fuit a latere praeputium, & postea abscissa pars, quae super glandem prominebat; cum pauca urina prodiit incredibilis copia calculorum, variae magnitudinis; minimi caput aciculae, maximi pisum, aequabant, grisei coloris, glabri, qui levi vi dividebantur in minores massulas, fere rotundas. Credibile videtur, hos calculos, ex urina in praeputio retenta, concretos fuisse; cum postea nullos calculos eminxerit puer. Vulnus factum trium septimanarum spatio integre sanabatur. Operae pretium erit, considerare illa auxilia, quae tentata fuerunt, ut calculi, in urethram impacti, educerentur; in viris nempe; nam postea, §. 1438, dicetur de illis, quae tentari solent in sexu muliebri.

Injectio, Fodus. Irritata urethra, praecipue ab asperiori calculo, contrahitur, sicque via angustatur magis; simili modo, ac antea de ureteribus sic affectis, dum calculi renales transeunt, dictum fuit. Unde injectiones, ex emollientissimis remediis paratae, fomenta & cataplasmata similia, laudantur. Aqua, cum oleo diu conquassata, si tepida injiciatur, maxime emollit, & lubricat. His factis, digito leviter premitur urethra, retro locum, ubi calculus haeret, hac spe, ut sensim promoveri calculus possit per cavum urethrae, sic lubricum redditum.

Suctus. Hunc laudavit *Tulpius* (a), tanquam tutissimam methodum. Sed per suctum trahitur aër ex cavo urethrae; quae ergo a pressione atmosphaerae incumbentis complanabitur; sicque via reddetur angustior potius. Si calculus tam perfecte obturaret urethram, ut nequidem aër transire posset, tunc, per suctum educto aëre, qui inter calculum & urethrae orificium haeret, aër, qui inter calculum & vesicam haeret, subito expansus, calculum promovere posset forte, & superare collapsa latera urethrae ante calculum. Sed rarius calculus tam exacte adaptatur urethrae cavo, ut nullus aër transire possit. Si autem omnis aër ex tota longitudine urethrae suctu educeretur, atmosphaerae incumbentis pondus comprimeret totum cavum urethrae; sicque via exituro calculo redderetur angustior. Aegyptii ten-

(z) *Academ. des scienc. l'an 1706. pag. 30.*
Cap. VIII. pag. 195.

(a) *Observat. Medic. Lib. III.*

tentabant, inflando colem, dilatare urethram; & hoc videtur usum habere posse, dum lapis in urethra haeret; viditque *Prosper Alpinus* (b), sic educi calculos plures minores, & unum, qui nucleum olivae, alterum, qui magnam olivam, aequabat magnitudine. Verum non tantum hoc, sed & calculos vesicae per dilatatam flatu urethram tentabant educere: ubi enim hanc multum ampliata sentiebant, digito in anum immisso, tentabant calculum vesicae protrudere in urethram dilatatam; qui, dum jam praeputium appropinquabat, cannulam a virgae canali fortiter, & cum impetu, amovebant; sicque saepe sequebatur calculus. Alter utebatur cannulis diversae magnitudinis, a tenuioribus incipiendo, & inflando dilatabat non tantum urethram, sed & vesicam ipsam: dum crassissimam adhibebat, digito in anum immisso, calculum conabatur dirigere sic, ut intraret in cannulae cavum: tunc, ore appposito cannulae extremo, suctione conabatur educere calculum; qui, si nimis crassus esset, saepe rumpebatur, sicque in frustra attraheretur. Veluti contigit supra dicto viro *Copho*, cui frustum & reliquum lapidis admodum crassum, & durum, intus remansit, non eductum. Ultimam hanc methodum, quae a priori diversa est, *Prospero Alpino* literis significavit *Octavius Roveretus*, Medicus doctissimus, & qui, post discessum *Alpini*, nationi Venetae in Aegypto multa cum laude medicinam fecit.

Videtur haec methodus in promovendo exitu calculi, in urethra haerentis, usum habere posse, si prius injecto oleo cavum urethrae lubricum reddatur, & digito pone calculum appresso, impediatur, ne inflatus aer ad vesicam venire possit. Tunc enim, leviter movendo digitum, qui pone calculum urethram comprimit, promoveri poterit sensim calculus per urethram dilatatam, & lubricam. Pro calculis vesicae sic educendis minor spes videtur; cum plerumque sint majoris molis, & digito in anum immisso, non sit adeo facile, calculum dirigere in collum vesicae; imprimis in adultis; uti postea dicetur, ubi de variis calculum secandi modis agendum erit.

Si immobilis haereat, nec ullo modo educi queat, calculus, tentandum est, an cathetere repelli in vesicam, & sic urina prodire, possit, *Aretaei* consilio (c). Monet autem, hoc tentari non debere, si inflammatio adsit: tunc enim *neque meatus instrumentum admittit, & cathetere vulnerantur*. In versione καθέτης, & καθήτηςον, vocatur specillum oricularium, quod videtur a cathetere diversum esse. *Celsus* (d) enim, postquam acneas fistulas, quae erant catheteres, descripsit, quas varias jubet esse, pro aetate & sexu diversis, paulo post dicit; *Nomnunquam etiam prolapsus in ipsam fistulam calculus, qui subinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhaerescit. Eum, si fieri potest, oportet evellere, vel oriculario specillo, vel eo ferramento, quo in sectione calculus protrahitur*. In versione autem *Aëtii* (e) legitur, quod *Philagrius*, dum calculus in extre-

(b) De Medic. Aegypt. Lib. III. Cap. XIV. pag. 224. &c.
curat. Morbor. Acut. Lib. II. Cap. IX. pag. 110. 111.
XXVI. pag. 474.

(c) Aretaeus de
(d) Lib. VII. Cap.

(e) Sermon. Undecim. Cap. V. pag. 257.

tremo orificio haereret, nec vossella illum arripere posset, sensim, & quiete, illum agitaverit perquam tenui *auriculario* specillo; quod videtur simile fuisse instrumento, quo solemus uti ad aures a cerumine depurandas; quod in uno extremo cavum est; quo immisso ad latus calculi, lenis talis agitatio fieri potest, ut tentetur, an situm mutare calculi hoc artificio quis possit.

Celeberrimus *Hales* (f), cui tam multa debet ars Medica, proposuit sequentem modum ad educendos calculos in urethra haerentes. Forcipem, cujus extrema per laminam elasticam a se mutuo recedunt, curavit parari; talem, qui nimia vi non ageret, sed moderate tantum dilataret urethram. Hunc forcipem immittebat tubo argenteo, ita ut extrema forcipis non posset a se mutuo recedere. Tubum hunc, forcipem in se continentem, protrudebat in urethram ad calculum usque; quem ubi tangebatur, retrahebat cannulam, ut elater libere a se mutuo removere posset forcipis extrema; quae parum incurvabantur ad se invicem: hoc modo dilatabatur urethra; tunc debebat forceps parum ulterius protrudi, ut calculus inter forcipis extrema dehiscencia delabi posset. Hoc facto, denuo protrudebatur cannula, ut convergerent forcipis extrema, sicque calculum interceptum firmiter prehenderent, qui tunc educi poterat.

Missum fuit illud instrumentum ad celebrem Chirurgum *Ranby*, ut tentaret ejus usum; qui testatus fuit, repetitis experimentis constituisse, quod hac methodo calculi cito & facile ex urethra educerentur. Unde factum est, ut plures alii Chirurghi hujus instrumenti usum adoptaverint. Simul judicavit *Ranby*, hoc instrumentum adhiberi posse magno cum fructu, ubi urethra, in quadam parte nimis constricta, dilatari debet: ad hunc effectum autem deberet forceps per aliquod tempus, singulis diebus, in urethra relinqui.

Dum calculi haerent in illa urethrae parte, quae inter glandem & curvaturam circa ossa pubis interjacet, satis certus videtur usus hujus instrumenti. Verum, si calculus haereret ultra hanc urethrae curvaturam, difficilior foret ejus usus. Sed posset curvari hoc instrumentum, catheteris instar; quod facile fiet, si ex argento conficiatur.

Si, omnibus his tentatis incassum, calculus urethram obturet, sola sectio superest, ut inde eximi possit. Tunc in ipso loco, ubi calculus haeret, urethra secari debet. Hanc sectionem *Aretaeus*, & *Aëtius*, commendaverunt, descripsit *Celsus* (g); qui tamen videtur illam tantum laudare, ubi calculus non longe ab exitu inhaerescit. Sic autem habet: *Cutis extrema quam plurimum attrahenda, & condita glande, lino vincienda, est: deinde a latere recta plaga coles incidendus, & calculus eximendus, est: tum cutis remittenda. Sic enim fit, ut incisum colem integra pars cutis contegat, & urina naturaliter pro-*

(f) Haemastaticks on the animal Calculs, in fine, pag. 251.
Cap. XXVI. pag. 474.

(g) Lib. VII.

profluat. Ubi notandum, quod laxae cutis, quae colem tegit, locum mutaverit, illam elongando, ne vulnus cutis directe responderet urethrae vulnere. Peritus Lithotomus (*b*) solebat sic cutim colis circumvertere, ut superior pars, versus inferiora ducta, supra calculum haereret, & tunc sectionem instituebat: quo facto, remissaque cute, vulnusculum haerebat in penis dorso, quod parvo tegebatur emplastro. Et licet aeger, statim post educationem calculi, per urbem obambulare, tamen intra sex dies, absque ullo alio remedio adhibito, integre restitutus fuit. Cavebat tantum, ne arteriam insignem laederet, quae urethrae vicina decurrit. Si autem contigisset, calculum in loco, ubi haeret, tumorem & inflammationem fecisse, tunc in illo loco nunquam instituebat sectionem; quia cutim tunc non poterat circumvertere: conabatur autem, calculum retrudere; ut sectio posset fieri in loco non inflammato: caeteroquin longe tardius curatio procedit. Notat simul, quod in hoc casu sectionem instituerit omni loco, ubi calculus haerebat, etiam in Perinaco. Si autem in ipso urethrae principio calculus haereret, tunc a sectione abstinebat, donec ulterius progrediretur; vel, si omnem exitum urinae impediret, cathetere immisso calculum retrudebat in vesicae cavum, hac spe, ut postea, de novo in collum vesicae delapsus, longius in urethram propelleretur: talem casum recenset (*i*) calculi retropulsi, qui post aliquot dies projectus fuit ad extremum urethrae orificium usque, ita ut forcipe prehendi, & eximi, potuerit. Similes autem casus frequenter se vidisse affirmat.

At ubi calculus in extremo fine urethrae haerebat, nec extrahi poterat, tunc glandem ipsam penis supra calculum discidit, & educto calculo, feliciter sanavit: tales casus frequenter sibi occurrisse affirmat: a parte inferiori penis, in tali casu, sectionem facere dissuadet; quia saepe magna haemorrhagia sequitur, & curatio difficilius procedit; imprimis in juvenibus, ob frequentem arrectionem. Cum enim glans penis sit continuatio corporis spongiosi ipsius urethrae, illa non tenditur, nisi paulo ante seminis ejaculationem: unde potest penis erigi, turgentibus ejus corporibus cavernosis, licet nondum turgeat corpus cavernosum, quod urethram ambit. In infantibus, & pueris junioribus, ab hac penis erectione metuendum non esse, notum est.

Observatum fuit, calculum urethram perforasse, & in ipsa glande, imo & in corporibus cavernosis penis, sedem suam habuisse; ex quo loco non nisi sectione educi poterit (*k*); & tunc, cathetere introducto, calculus tangi nequit. Notandum etiam, si glans discindatur, in curatione cavendum esse, ne glans praeputium ad crescat; quod imprimis metuendum est, si praeputium simul findi debuerit; quales casus quandoque contigerunt; omnium
maxi-

(*b*) Jacobus Denys over den Steen &c. Cap. XII. pag. 198.
191. (*k*) Ibid. 190. 194.

(*i*) Ibid. pag.

maxime, si praeputii interna superficies, ab acriori urina, vel alia quacumque causa, fuerit excoriata.

Notum est ex Anatomicis (1), penem constare duobus corporibus cavernosis, quae maximam ejus molem constituunt: haec sunt fere Cylindrica; & ob hanc figuram, dum sibi mutuo accumbunt, relinquunt sulcum in parte superiori, & in parte inferiori, penis: inferiorem sulcum, qui superiore paulo major est, occupat urethra, quae utrique corpori cavernoso penis fortiter adhaeret secundum totam longitudinem sulci, in quo locatur. Corpora spongiosa penis, dum sibi mutuo accumbunt, formant sepimentum, ex unione fibrarum transversarum unius cum fibris transversis alterius: fibrae tamen, quae hoc sepimentum constituunt, per intervalla a se mutuo distant, sicque hiatus relinquunt, per quos communicatio manet inter utrumque corpus cavernosum penis; si enim flatus impellatur in unum corpus cavernosum, turgescit & alterum. Huic autem sepimento, quo junguntur inter se corpora cavernosa, firmiter necitur urethra. Patet ergo, quod urethra non decurrat per mediam ipsius penis substantiam, sed secundum inferiorem ejus partem. Unde, si calculus in hac urethrae longitudine haeret, digito percurrendo penis partem inferiorem, facile tangi poterit, nisi valida adfuerit inflammatio, quae magnum tumorem facit. In tabulis *Ruyfchianis* (m) pulchre situs urethrae in pene, & structura corporum cavernosorum, exhibentur.

Aut punctura Perinaei. Si nempe totalis Ischuria adest, dum calculus immobilis, in urethra haerens, omnem viam urinae exiturae praeccludit, neque retroPELLI, aut per sectionem tolli, potest. Talis casus imprimis obtinet, ubi, ab irritatione scabri aut angulosi calculi, applicatione catheteris per imperitam manum facta, vel alia quacumque causa, inflammatio valida in urethra facta est, & licet optima remedia applicentur, cito non subsidet tumor. Nisi enim tunc urinae exitus parari possit, post intolerabiles anxietates, & deliria, convulsiones sequuntur, ac mors ipsa. Tunc nil superest, nisi ut fiat punctura Perinaei illo loco, ubi sectio calculi fieri solet, in methodo laterali, de qua postea ad §. 1436. dicitur. *Celeberrimus Ravius* (n) hanc operationem perficiebat eodem instrumento, quo uti solebat, ut aquam in hydrocele ex scroto educeret; sed crassiore, & longiore; de quo antea in capitulo de Hydrope dictum fuit. Quando credebat, se in cavum vesicae pervenisse, retrahebat stylum, sicque sequebatur urinae effluxus. Cum autem in tali casu urina copiosa impleat totam vesicam, nullum periculum est, licet stylus parum profundius penetret. Verum in aliis Ischuriae speciebus, majori cautela opus: nisi enim vesica distenta sit, longiori, profundiusque adacto, tali instrumento posset & oppositum vesicae la-

tus

(1) Winslow Exposit. Anatom. traite du bas ventre n°. 523. &c. pag. 563.

(m) Observat. Anatom. Chirurgic. observ. 100. pag. 99.

(n) Jacobus

Denys over den Steen &c. Cap. II. pag. 185.

tus perforari, atque aliae partes laedi. Si digitus ano immittatur, poterit facile distingui, an vesica turgēat a retenta urina.

Cum autem urinae effluxus certissimum signum det, instrumentum in cavum vesicae pervenisse, hinc mutavit illud *Denys* (o) sequenti modo. In acu triquetra, quae Paracentesi instituendae adhibetur, cuspis extra cannulam prominens pyramidalis figurae est, reliqua ejus pars, quae cannula occultatur, cylindrica: hanc figuram cylindricam servavit tantum per duas circiter lineas geometricas, ut cannula firmiter haerere posset stylo, ne vacillaret: reliqua styli longitudo pyramidalem figuram habebat; sicque inter tria plana pyramidis & cylindrica cannulae latera manebant tria loca vacua, per quae urina libere transire posset. Si enim cylindrica sit tota pars acus, quae in cavo cannulae haeret, totum cavum cannulae impletur omnino. Tria autem foraminula fecit in cannula, circa illum locum, ubi stylus, antea cylindricus, incipit fieri Pyramidalis. Dum ergo hoc instrumentum perforat vesicam, simul ac pervenit in vesicae cavum cannula, ad trium tantum linearum, quae quartam pollicis faciunt longitudinem, urina ingreditur haec foraminula, & cum cannula cava non repleatur solido cylindro, sed pyramide, urina, per cannulae extremum effluens, certum signum dabit Chirurgus, instrumentum penetrasse usque in vesicae cavum; quod sufficit. Tunc educitur stylus, & per cannulam apertam evacuatur integre vesica: cannula haec in vesica manere debet, ut urina libere exire possit; unde idonea ligatura firmanda est; quod commode fieri poterit; uti patet in figura (p). Cum autem molestum esset perpetuum urinae stillicidium, poterit obturaculum imponi cannulae orificio; quo per intervalla remoto, urina, vesica contenta, pro lubitu poterit evacuari.

Sic periculum mortis, ab Ischuria metuendae, removetur, & tempus datur, ut inflammatio, eductionem calculi hactenus impediens, curari idoneis remediis possit. Ubi autem, obstaculo remoto, urina libere per urethram exit, educitur cannula, & vulnusculum curatur; quod satis cito, & facile, succedere solet.

Quomodo autem in foemineo sexu urethra dilatari possit, ut via fiat calculo ibi haerenti; postea ad §. 1438. dicitur.

§. 1435. Si major, quam excerni qui queat, lithotomia educendus.

Ubi calculus tantae molis est, ut, tentatis omnibus ante dictis, ipsi exitus conciliari non possit, tunc vel suo fato relinquendus est aeger, vel sectione facta eximendus est calculus. Verum quidem est, quandoque calculum

(o) Jacobus Denys over den Steen &c. Cap. II. pag. 187.

(p) Ibid. post Indicem Tab. II.

fatis magnum, absque sectione ex vesica prodiisse. Sic legitur (q) de seneseptuagenario, diu calculi vesicae molestias passus, cui, nullo praecedente abscessu, perinaeum apertum est, & ex hac apertura stillare cepit urina (erant autem hujus fissurae margines coloris albicantis, & scabri). Hiatus ille sensim magis dilatabatur. Dum quodam die totis viribus urinam emittere contenderet senex ille, calculus figurae falcatae prodiit ex apertura Perinaei; pondus erat duarum unciarum cum dimidia. Nihil puris inde promanavit, sed materia tantum gypso in aqua soluto persimilis. Apertura haec, post calculi exitum degeneravit in fistulam, & senex ille per aliquot annos supervixit. Similis casus legitur (r) de quinquenni puero calculoso, cui ex dextro superiori latere scroti incepit prodire ichor tenuis, albidus, acris, qui insignem tandem hiatus fecit, ex quo extractus fuit *calculus filiceus oblongus, uno prominente extremo acuminatus, & altero obtusus, fabae magnitudine & colore ex flavo livescente*; hiatus ille pariter in fistulam degeneravit, per quam effluxit urina, quae postea non amplius per penem exivit. Sed talis calculi exitus raro admodum contingit, & perpetuum, foedum adeo, stillicidium relinquit urinae. Unde sola spes integrae sanationis a Lithotomia tantum sperari potest; de qua nunc agendum erit.

§. 1436. **E**t imprimis apparatu magno, utpote certissimo, arte Raviana emendato.

Diversis modis eductio calculi per sectionem tentata fuit. Omnium antiquissima methodus videtur fuisse illa, quae super ipsum calculum, tangendo perceptum, dissecabat partes incumbentes scalpello ad calculum usque, & per vulnus factum, calculum eximebat. Ut hoc fieret, Lithotomus sinistrae manus indicem & digitum medium, oleo prius inunctos, in anum introducebat; dum simul altera manu premebat pubis regionem: sic conabatur, calculum versus inferiora deprimere, & adducere versus Perinaeum, ut ibi aliquantum prominere; tunc, arrepto dextra manu scalpello, discindebat cutim & pinguedinem, amplo fatis vulnere; quo facto, scindebat reliqua, tali vulnere, per quod calculus facile transire posset, dum digitis in ano haerentibus premebatur. Si hoc minus succederet, unco, vel volsella, sive forcipe, educebatur. Cum autem haec operatio saepe solo scalpello perfici posset, vel paucis saltem opus haberet instrumentis, hinc vocabatur Lithotomia *parvi apparatus*. Hanc Celsus (s) descripsit. Patet tamen, quod vesicam discindi noluerit; quia vulnera vesicae pro lethalibus semper habuerunt Veteres; & ideo calculum iussit, digitis in anum immisissis, ad cervicem vesicae usque deduci. *Cum jam eo venit, ut super vesicae cervicem*

(q) Institut. Bonon. Tom. I. pag. 151.
curios. Tom. I. observ. XVII. pag. 60.
pag. 477.

(r) Acta Physico-Medica &c. natur.
(s) Lib. VII. Cap. XXVI.

cem sit, juxta anum incidi cutis plaga lunata usque ad cervicem vesicae debet, cornibus ad coxas spectantibus paululum: deinde ea parte, qua strictior ima plaga est, etiamnum sub cute, altera transversa plaga facienda est, qua cervix aperiat; donec urinae iter pateat, sic, ut plaga paulo major quam calculus sit. Cavendum semper voluit Celsus, ne, dilacerando partes, calculus extrahatur per vulnus angustius; quod ideo calculo paulo majus esse jussit: Quia calculus iter, cum vi promitur, facit, nisi accipit: idque etiam perniciosius est, si figura calculi quoque vel asperitudo aliquid eo contulit. Ex quo & sanguinis profusio, & distentio nervorum, fieri potest. Quae si quis evasit, multo tamen patientiorem fistulam habiturus est, rupta cervice, quam habuisset, incisa. Ad extrahendum calculum, si post incisionem factam non sequeretur sponte, adhibuit unicum; quem descripsit; simulque monuit, quomodo, & quibus cum cautelis, adhiberi debeat: dein dicit: Haec est simplicissima curatio (t). Postea autem cautelas addit, quae observari debent, ubi calculi non tantum asperi, verum etiam spinosi, sunt, ne nempe vesica laedatur, dum, digitis ano immixtis, ad cervicem ejus deducuntur: ubi enim hoc fit, ex distensione nervorum mortem maturant: multoque magis, si spina aliqua vesicae inhaeret, eamque, cum deduceretur, duplicavit. Ultimo concludit illa, quae de calculi sectione scripsit, his verbis: Quocumque autem modo cervix ea parte secta est, leniter extrahi, quod asperum est, debet, nulla propter festinationem vi admota (u). Cum autem in adultis altior vesicae situs sit, digitis in anum immixtis vel omnino non, vel difficulter admodum, poterit tangi calculus, & versus cervicem deduci. Hoc agnoscit Celsus (w), dum monet, hanc calculi sectionem tantum institui posse, in illo corpore, quod jam novem annos, nondum quatuordecim, excessit. Interim & in adultioribus eandem operationem tentatam fuisse, certum est. Faber ferrarius, inaudita audaciae homo, bis jam lithotomiam passus, dum tertia vice denuo laboraret calculo, harum aerumnarum pertaesus, statuit se ipsum secare. Ablegata uxore, solum fratrem suum habuit comitem & adiutorem, qui scrotum elevavit & sustinuit, dum aeger, sinistra manu firmato calculo, dextra cultro, quem clanculum praeparaverat, secuit perinaeum, tertiumque inflixit ictum, antequam vulnus satis amplum foret, ut calculum transmittere posset; quod cum non sine difficultate fieret, digitis distraxit vulneris labia, donec, cum maximo fragore, profiliret calculus, ovo gallinaceo major, quatuor uncias ponderans. Hoc facto, accersivit Chirurgum, ut vulneris curam gereret; quae & successit; sed non integra; mansit enim ulcus perpetuo manans (x).

Notum est, & elapso saeculo, & hoc ipso, vagabundos operatores hanc sectionem saepius tentasse in cujusvis aetatis hominibus: non solet hoc homi-

(t) Celsus Ibid. pag. 479.

(u) Ibid. pag. 480.

(w) Ibid. pag. 475.

(x) Tulp. observat. Medic. Lib. IV. Cap. XXXI. pag. 325.

minum genus de curae successu sollicitum esse, eo quod post numeratam pecuniam locum mutet brevi. Cum autem fabro illi ferrario audax tale facinus non omnino infeliciter cesserit, ac supervixerit, non mirum erit, quandoque, licet raro, temerarios tales homines successum habuisse. Major autem felicitas merito expectanda est, si perita manu haec operatio tentetur. Celeberrimus *Heisterus* (y) testatur, se hunc calculi secandi modum feliciter exercuisse. Imo, si in adultis calculus vesicae collo ita firmiter haereat, ut cathetere in cavum vesicae nequeat retropelli, tunc eandem hanc operationem suadet. Quandoque contingit, ut calculi vesicae versus Perinaeum gravitent, sic ut a calculo tumeat, calculusque ibi tactu percipi queat. Tales calculi, etiam in adultis, parvo apparatu excindi posse videntur; uti factum fuit in illo fabro ferrario, qui rudi manu sibi ipsi calculum excucit. *Sasbaut*, celebris olim apud Batavos Lithotomus, crebro apparatus parvum adhibuit, & satis feliciter. *Denys* (z) saepius illum operantem vidit, & quidem tertia vice in adolescente, cui lapis statim ex vulnere profiliebat. Cautela tamen opus est, ne vicina laedantur; contigit enim eidem Lithotomo, dum inter secandum fortius scalpellum calculo apprimeret, rupto calculo ut proprium digitum, quem intestino recto immiserat, laeserit, intestino discisso.

Cum autem, in adultis imprimis, non semper Lithotomia *parvi apparatus* locum habere possit, aliam methodum excogitaverunt Chirurghi, ac Medici, qua initio saeculi decimi sexti uti inceperunt; & dum longe plura ad hanc operationem requirebantur instrumenta, dicta fuit Lithotomia *apparatus magni*; quae ad initium hujus saeculi usque communiter adhibita fuit. Inventio hujus methodi *Francisco de Romanis*, sive *Romano*, adscribitur; quam deinde *Marianus Sanctus* ejus discipulus perfecit, ac peculiari libello descripsit; unde etiam *Methodus Mariana* appellata fuit.

Celeberrimus *Heisterus* (a) circa inventionem hujus methodi probabilem admodum conjecturam habet. Calculi, majores etiam, a mulieribus eminguntur, vel dilatando urethram educuntur. Unde, si tam brevi via posset in viris perveniri ad cavum vesicae, quam in mulieribus, spes foret, aequali facilitate ibi calculos prodire posse, vel educi. Hoc autem apparatu magno perficiebatur, & nihil amplius. Catheter fulcatus dimittebatur in vesicam; scalpello forti, in sulcum catheteris demisso, in perinaei sinistra parte, prope Raphen, sive futuram dictam Perinaei, discindebantur integumenta, & ipsa urethra; vulneris longitudo ad minimum duos transversos digitos in pueris, in adultis etiam tres aut quatuor, aequabat. Vulnus autem fiebat tantum in urethra, intacta manente vesicae cervice. Secundum sulci catheteris ductum in vesicae cavum introducebatur instrumentum, quod *conductormas* dicitur; quo facto, catheter leniter extrahebatur; super conductorem ma-

(y) Institut. Chirurg. Cap. CXL. pag. 903.
blaze &c. Cap. VIII. pag. 120.
906.

(z) Over den Steen der Nieren,
(a) Institut. Chirurg. Cap. CXLI. pag.

marem deducebatur *conductor foemina* dicta, quae sulco suo conductoris maris dorsum acutum recipiebat, sicque tuto & leniter per vesicae cervicem in ejus cavum descendeat: ubi bini illi conductores in cavo vesicae haerebant, arrepta manubria sensim a se mutuo parum deducebantur, ut distenderetur vesicae collum, sicque facilius admitteret forcipem clausum; qui inter binos conductores caute in vesicam demitti debet. *Hecisterus (b)* monet, quod, antequam forcipem introduceret, indicem dextrae manus oleo inunctum prius inter binos conductores blande impelleret, ut cervicem vesicae magis dilataret, sicque forceps facilius intrare posset. Alii unico conductore, illoque canaliculato, utebantur, supra quem, in vesicae cavum introductum, deducebant forcipem clausum in vesicam. Novcrant autem, forcipem in vesicae cavo haerere, si ejus labia facile a se invicem deduci possent. Ubi de hac re constabat, educebantur conductores, forceps aliquoties aperiebatur & clauderetur, ut sic magis dilataretur collum vesicae.

Ne autem vesicae membrana, inter haec tentamina, intercipi posset, forceps sic constructus erat, ut, licet clauderetur, tamen inter labia ejus extrema interstitium maneret. Clauso forcipe calculus inquirebatur; inventus labiis forcipis diductis prehendebatur, & dein, forcipe versus intestinum rectum depresso, ubi majus spatium est, provide educebatur.

Hac methodo credebatur, per dilatationem colli vesicae, manente ejus integritate, viam parari posse calculo. Verum celebris adeo in arte chirurgica *Le Dran* candidè fatetur (*c*), se in dissectis cadaveribus vidisse, *cervicem (vesicae) in magno hoc apparatu omnibus his actionibus non solum expandi sive diduci, sed potius integram cervicem, a sine incisionis usque ad vesicam ipsam, semper findi ac dilacerari.* Dixit quidem, illam dilacerationem sine noxa fieri, si modo negotium pedetentim, & curate, instituitur. At cum integritas partium per magnum apparatus servari nequeat, nonne melius erit, illas discindere, quam dilacerare? Citius certe hoc fiet, & cum minori aegri cruciatu, plagaque facta facilius longe sanabitur. Si magno impetu, & festinanter, lithotomia magno apparatu instituitur, mortis periculum adest; & plures convulsi exspirarunt, dum calculus protrahebatur. Si lente ac sensim dilacerent has partes Chirurghi prudentiores, quanta tormentorum diurnitas! imprimis, si calculus majoris molis, vel irregularis figurae fuerit. Post hanc operationem, distracto, & dein dilacerato, vesicae sphinctere, foedum urinae, non amplius retinendae, manet stillicidium tota vita; nec infrequens haec calamitas. Si calculus majoris foret molis, nulla vi posset protrahi; hinc vel aegro moriendum esset sub operatione, si Chirurgus pertinaciter pergeret rem impossibilem tentare; vel turpiter re infecta esset discendum, calculo in vesica relicto. Legitur (*d*), *Ammonium*, dum calculus major erat, quam ut per vulnus educi posset, illum, findendo, re-

(b) *Institut. Chirurg. Cap. CXLI. pag. 912. 913.* (c) *Ibidem pag. 913.* (d) *Cels. Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 481.*

degisse in partes minores. Unco prehensum calculum firmabat; tum ferramentum adhibebat crassitudinis modicae, prima parte tenui, sed retusa, quod ad motum calculo, & ex altera parte ictum, findat; magna cura habita, ne aut ad ipsam vesicam ferramentum perveniat, aut calculi fractura ne quid incidat. At facile patet, quam difficilis cautela foret, ne fissi per cuneum calculi partes in vesicam dissilirent; nec posset certe per uncum calculus facile sic firmari, ut ictus locum non mutaret. Hinc nemo facile hoc imitabitur.

Forcipe alii calculum frangendum fortiori & majori suadent; cujus frustra singula dein protrahere oporteat (e). At sic frequenter per laceram vesicae cervicem forceps immitti, & retrahi, deberet; unde magna irritatio, & inflammatio periculosa, sequerentur certo; quae in tali casu fere semper lethales forent. Unde Celsus (f) monuit: *Ita longa inquisitione vesicae laeditur, excitatque inflammationes mortiferas; adeo ut quidam, non secti, cum diu frustra per digitos vesica esset agitata, decesserint.* Unde satis patet, sectionem partium praefereendam esse violentae dilacerationi, dum calculus majoris molis ex vesica educi debet; quae eductio quandoque omnino impossibilis est, nisi sectione succurratur: tentabatur in homine calculi eductio per apparatus magnum; dissectis integumentis & urethra, introductoque forcipe per collum vesicae, Lithotomus nullo modo calculum protrahere poterat; Celeberrimus Lithotomus *Chefelden*, praesens, invitabatur, ut succurreret; discidit hic prostatam, & integram cervicem vesicae, eduxitque calculum, qui duodecim fere uncias aequabat; sic aeger convaluit, qui certo certius periisset (g). Haec methodus differt praecipue in eo ab apparatus magno, quod illae partes secantur, quae antea summopere distendi, imo & saepe lacerari, debebant, ut calculo via pararetur, per quam extrahi posset. Solet autem hodie vocari *Methodus Lateralis*, quae antea dicebatur *Magnus apparatus correctus*; cumque *Ravius*, celebris in Academia Lugduno Batava Anatomes & Chirurgiae Professor, hac methodo uteretur felici cum successu, hinc ibi methodus *Raviana* vocata fuit.

Notum est, circa finem saeculi elapsi, & hujus initium, in Galliis sectionem calculi instituisse *Fratrem Jacobum de Beaulieu*, insolita methodo; qui, intrepido animo, & firma manu, difficilem hanc operationem aggrediebatur: At, cum Anatomem ignoraret, caeco potius impetu videbatur agere; & constitit, ex sectione cadaverum, post hanc operationem mortuorum, quod *Frater Jacobus* non uteretur certa methodo, sed nunc has nunc illas partes discinderet (h); ita ut singulae operationes differrent a se mutuo. Unde minime mirum videbitur, quod frequenter satis infeliciter cesserint, licet & hinc inde quidam curati fuerint. Multi itaque insurrexerunt contra hanc methodum, & recensuerunt damna, quae inde metuenda erant.

(e) Heister. Institut. Chirurg. Cap. CXXI. pag. 916. (f) Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 480. (g) Academ. des scienc. 1731. Mem. pag. 209. 210. (h) Ibidem. pag. 214.

erant. Optime monet *Celeberrimus Morand (i)*, non absolute damnandam fuisse hanc methodum, quia ab homine minus in Anatome perito exercebatur, sed attendendum potius, an non emendari possent illa, quae parum tuta videbantur. Probatur autem, quod *Frater Jacobus* non fuerit indocilis, sed profecerit ex monitis optimorum virorum, qui notaverant illa, quae in ejus methodo defectuosa, & periculosa, inveniebantur. Nec dubitat asserere *Morand*, quod, meliora edoctus, *Sectionem Lateralem* profecerit *Frater Jacobus*, eadem methodo, quam his temporibus adeo feliciter exercuit in Anglia celebris Lithotomus *Cbeselden*. Postea enim longe feliciter calculi sectiones peregit, in variis Galliae locis (*k*). Nam, cum Illustris vir calculo laboraret, antequam se *Fratri Jacobo* secundum traderet, recepit in palatium suum viginti duos pauperes, quibus omnia necessaria largiebatur, & qui calculo laborabant omnes. Hos sectione a calculo liberavit, & sanitati restituit cunctos. Post tot felices curationes Illustris ille vir, procul dubio fiducia plenus, lithotomiam subiit, & periit, meliori certe sorte dignissimus. Haec contigerunt tertio hujus saeculi anno.

Deinde abiit *Amstelodamum*; & ibi inclaruit adeo arte sua, ut, dum *Bruxellas* secessisset, Magistratus *Amstelodamensis* illum donaverit aureo numismate, quod ejus effigiem exprimebat, & in cujus averfa parte legebatur, *Pro servatis civibus*. Porro in variis regionibus Lithotomiam exercuit; & tandem, tot itineribus lassus, in patriam urbem *Bisontium* (*Besancon*) rediit, anno saeculi duodecimo, ibique post biennium fuit mortuus, sexagenarium circiter annum agens.

Constat ex his, quod *Frater Jacobus (l)* in initio vagam incisionem fecerit; postea, meliora edoctus, constantem servaverit methodum, qua feliciter usus fuit, vesicae collum discindens, quod in *Magno Apparatu* dilacerari debet, dum calculus protrahitur.

Celeberrimus Ravius (m), post discessum *Fratri Jacobo*, hanc methodum adoptavit; cumque in Anatomicis versatissimus esset, felicissime illam profecit, & instrumenta, ad hanc operationem necessaria, emendavit. *Deinde methodo nova sua semper est usus, qua eundem, quem Monachus ille, locum incidit (n)*. Cum autem in eodem loco dicatur, quod propositum esset, non incidere cervicem vesicae, nec urethram, sed vesicam ipsam, proxime cervicem ejus a latere &c., & modo dictum fuerit, *Frater Jacobus* vesicae collum discidisse, conatus fuit *Celeberrimus Albinus (o)* hoc elucidare alibi, binaque haec, quae prima fronte inter se opposita videntur, conciliare.

Certum videtur, illos, qui hodie *Sectionem Lateralem* feliciter exercent, secare partem urethrae, prostatam, collum vesicae, sive orificium ejus, & par-

(i) *Academ. des scienc. 1731. Mem. pag. 215.* (k) *Ibidem.* (l) *Ibidem pag. 213.*

(m) *Albinus de vita Ravii & calculosorum curatione.* (n) *Ibidem.* (o) *Annotat. Academ. Lib. VI. Cap. XIII. pag. 148. & Lib. VIII. Cap. XXI. pag. 76.*

partem vesicae ipsi huic orificio continuam ; unde & haec operatio *Uretbro-cysteo-tomia* vocari posset. Facile autem intelligitur, sectionem hanc magis minusve prolongari debere, prout moles diversa calculi educendi postulat. Dum Egregius *Cbeselden*, uti modo dictum fuit, calculum ponderis uncia- rum fere duodecim eduxit, superstiti aegro, & sanato postea, longiori sectione procul dubio opus fuit ; & videtur semper sectio partium praefe- renda esse dilacerationi violentae, dum dura necessitas postulat, ut via cal- culo majoris molis educendo paretur. De his legi merentur illa, quae apud *Heisterum* (p) habentur, ubi varias calculum secandi methodos describit : Videantur & illa, quae apud egregium *Pallucci*, Augustorum Chirurgum meritissimum, de calculi sectione reperiuntur (q).

Mirabar olim, *Homerum* legens, quod non dissimilem viam, qua telum penetrabat in vesicam usque, indicaverit. Dum enim *Harpalion*, qui *Me- nelaum* Regem percutere tentaverat, mortem metuens, terga dabat (r),

Meriones in abeuntem misit acream sagittam,
Et vulneravit natem ad dextram, ac sagitta
E regione per vesicam sub os penetravit.

Caeterum hac secandi methodo adeo feliciter usus fuit *Celeberrimus Ravius*, ut in oratione, quam habuit 26 Septembris 1713, dum Anatomes Professio- nem auspicabatur in Academia Lugduno Batava, dixerit, se in mille quin- gentis quadraginta septem hominibus Lithotomiam perfecisse ; quam & fe- licissime exercere perrexit ad mortem usque, quae contigit 18 Septembris 1719. Cum autem magna dexteritate, ac celeriter, hanc operationem perficeret, & felicissimo cum successu, plurimos adhuc secuit illis annis, quibus Anatomem publice docuit (s). *Aegrum statim plerumque in lectum re- poni supinum curabat. Vulnus, nec turunda, nec emplastro, nec ligatura, oc- cludebat ; sed primis ab operatione diebus servabat apertum. Interim ptisanam, vel tenuem emulsionem, affatim potandam dabat ; ut copiosa aqua, in vesicam influens, eam elucret, & per vulnus patulum continuo effluens, arenulas & sanguinis grumos, & si quid praeterea peregrini adesset, secum abriperet. Quo facto, vulnus dein, recentis instar, sanabat (t) &c. Quam methodum bene & feliciter eventus postea confirmavit : plerique enim curationi istius gravissimae su- pervixerunt ; ab ea belle se satis habuerunt, & tempore etiam extra fidem brevi sic convaluerunt, ut nec fistula, nec urinae praeter voluntatem effluviium, nec sterilitas, aliaque, quae urinae iter sectis accidere solent, eos dein afflixerint.*

Eadem haec calculum secandi methodus postea in diversis Europae locis ad-

(p) Institut. Chirurg. Tom. II. Cap. CXL. pag. 893. & seq. (q) Nouvelles remarques sur la Lithotomie &c. (r) Iliados Lib. XIII. pag. 255. (s) Al- bin. de vita Ravii & Calculosorum sectione. (t) Ibidem.

adhibita fuit a Celeberrimis in hac arte viris ; imo & cogitaverunt plures de methodo , per quam haec operatio celerius perfici posset , tuto tamen. Sane, ut cito eripiantur miseri calculosi a cruciatibus illis , humanitas postulat ; ne tamen festinatione augeatur periculosa hujus operationis discrimen , prudentia jubet.

In operatione hac Laterali secatur collum vesicae , & prostata ; quandoque & aliqua portio vesicae ; cui tamen parcere conantur magni in hac arte Viri ; nisi ingens calculi moles productam magis sectionem poscat ; tutius enim videtur , scindendo viam parare , quam dilacerando. Dissectis integumentis , supra fulcum catheteris , prius in vesicae cavum demissi , scalpello dissecantur reliqua ; ut via calculo educendo fiat ; sicque tota sectio , ab exterioribus incipiendo , terminatur. Alia methodus adhibita fuit ; ubi pariter sectio ab exterioribus incipit ; sed non finitur integre ; verum , per minorem aperturam , introducitur instrumentum , quod *Lithotomum occultum* vocant , cujus ope sectio reliqua perficitur , ab interioribus extrorsum. De hac methodo diversum sentierunt periti in hac arte Magistri ; & fatis acriter disputatum fuit.

Aliis placuit , per acum cannulatam , ad latus colli vesicae , illam per-tundere , & vulnus factum dilatare leniter : cumque vesica valde dilatabilis sit , ita fuerunt educti calculi magnae molis , licet vulnus , vesicae inflic-tum , nullo modo responderet magnitudini calculi educendi. Sic , nec collum vesicae , nec partes generationi dicatae , ullo modo laedi possunt ; dum vesica sola dissecatur. Sed notum est , in *Apparatu Alto* , quae & *Sectio Hypogastrica* vocatur , vesicae superiorem anterioremque partem discindi ; at-tamen saepius felici successu hoc factum fuisse (*u*) constat , licet magnum fatis vulnus vesicae infligeretur. Talia enim vesicae vulnera , si cum abdominis cavo non communicant , ita ut urina in illud non effundatur , non esse lethalia , fatis notum est.

De his autem omnibus multum differere , non est hujus loci. Legi me- rentur imprimis , quae habentur (*w*).

Celebres Lithotomi tempus vernale , & autumnale , ob aëris temperiem , praetulerunt semper ad hanc operationem instituendam : ita tamen , ut quo- vis anni tempore illam tentaverint , si frequens urinae suppressio , cruciatus intolerabiles , urina cruenta , metuenda ob moram virium nimia debilitas , illam urgerent (*x*).

Si validus lumborum dolor esset , *Denys* malebat differre operationem , nisi gravissima symptomata urgerent , donec ille cessaret , vel saltem insigni- ter minueretur. Sperabat enim , plures calculos , brevi tempore ex renibus
in

(*u*) Heisteri Institut. Chirurg. part. 2. sect. V. Cap. CXLII. pag. 926. (*w*) Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 623. &c. Ant. de Haen Rat. Medend. Tom. VI. pag. 180 & seq. (*x*) *Denys* Heelkundige Aanmerk. over den Steen &c. Cap. III. pag. 66. &c.

in vesicam delapsuros, eadem sectione posse tolli; qui caeteroquin, post curam jam peractam, in vesica manentes, omnia mala renovare possent, novamque sectionem poscere. Memorabilis talis casus legitur (y) de puero, qui ter lithotomiam subire debuit intra septendecim mensium spatium.

§. 1437. **S**ciendum tamen, omnem eventum operationis semper dubium: propter singularia, vix ulla sagacitate praevidenda, neque ulla arte sananda, incidentia.

Certum quidem est, Lithotomi peritiam & dexteritatem commendari felicitate curationum. Omnes tamen prudentes & probi in eo conveniunt, eventum Lithotomiae semper dubium esse, ideoque saepe culpari immeritos, si successus non responderit votis. Nam certe, talia constat quandoque adesse obstacula, quae nulla sagacitas praevidere potest, nulla ars curare, si praevisa forent.

Diu calculosi solent tolerare mala sua, antequam Lithotomiam subire velint, doloris metu perculsi, donec, dolore, insomniis, &c., fatigati, vires fere omnes, ac corporis torositatem, perdiderint; ita ut miseri viva referant sceleta. Non facile tamen desperandum hic: obstupui aliquoties, dum vidi, emaciatissimos tales homines, ablata per felicem sectionem dolorum causa, intra paucas septimanas integrum robur, pristinamque torositatem, recuperasse, dum bono victu, & somno pacato, reficiebantur.

At contingit quandoque, nimia mora sic mutari in calculosis vesicam, ureteres, renes, ut, educto quamvis feliciter calculo, nunquam redire possit integra sanitas. Quidquid tunc morborum superest, summa injuria imputatur Lithotomo. Vidit *Beverovicus* (z), in calculosorum cadaveribus vesicam, carnosam quasi, adeo incrassatam fuisse, ut pollicis crassitiem aequaret. Vidi ipse adhuc crassior, & fungosam quasi; sed simul tam parum cohaerentem, ut a levi etiam tactu rumperetur. In tali vesicae conditione metus est, ne a cathetere introducto perforetur vesica; summaque erit difficultas sectionem dirigendi; cum sulcus catheteris, qui scalpellum excipere debet, incrassata sic vesica, distincte tangi nequeat. Quam parum spei superest, ut degenerans adeo vesica, post felicem etiam calculi eductionem, ad naturalem statum redeat! In cadavere calculosi renes & ureteres multum dilatati, ac pure pleni, inventi sunt, vesicaque incrassata (a). Miram talem harum partium degenerationem in puero undecim annorum, a prima infantia calculi symptomata passo, vidit *Celeberrimus de Haen* (b).

Aliquando vesicae interior superficies duros callosos tumores habuit, qui calculorum specie potuissent fallere, etiam peritos; quandoque, praeter cal-

(y) Anton. de Haen Rat. Med. Vol. VI. pag. 211. & seq. (z) Steenstuck Cap. IV. pag. 53. (a) Medic. Essays Tom. V. part. 2, pag. 753. (b) Rat. Med. Vol. I. pag. 132. & seq.

calculus, inventi fuerunt fungi carnosi, basi sua firmiter haerentes vesicae membranæ (c).

Sed & observati fuerunt calculi vesicae accreti firmiter; qui absque laceratione educi nequeunt; hoc autem quam periculosum sit, nemo non intelligit; plerique tales aegri post operationem pereunt, pauci servantur. Idem verum est, si in cystide inclusi haereant calculi, sive integre, sive pro parte tantum. De his mentionem feci antea ad §. 1423, ubi de signis calculi in vesica latentis agebatur. Imprimis merentur legi illa, quae in *Academia Regia Chirurgica*. (d) habentur de calculis vesicae accretis, aut in capsis membranaceis reclusis. Simul patet, quid valeat, in difficillimis etiam casibus, firmus animus, peritiae in arte & dexteritati junctus. Evaserunt enim quidam aegri ex ancipiti adeo periculo. Olim rarissime tales casus contingere credebant; imo fuerunt, qui negarent, hoc unquam fieri posse; hodie tamen fidelibus observationibus constat, non adeo infrequenter talia infortunia contingere (e). Mirus casus legitur de juvene octodecim annorum, cujus cadaver examinatum fuit. Ante quadriennium *Senffius* illi calculum ex vesica protraxerat, qui cum vesica ita coiverat, ut haec duplicata cum calculo deduceretur. Oportuit itaque tunc *Senffium* calculum agglutinatum diducere; id quod, quamvis digitis agitata fuerit vesica, adeo feliciter cessit, ut, nullo periculo orto, felix fuerit curatio &c. Calculus autem ea parte, qua cum vesica commissus fuerat, arenosus & mollis, caeterum satis durus, erat. Integrum quadriennium post toleratam hanc Lithotomiam vixit; Cum vero perditus & dissolutus esset homo, alio morbo extinctus est. In vesica inventus alius calculus, ei tamen haud adhaerens (f).

Contingit aliquando, calculus, forcipe prehensum, in frustra diffilire; quae dum omnia extrahi debent, repetitam immisionem & educationem instrumentorum vitare nequit Lithotomus; quod tamen vesicae molestum est; & saepius observatum fuit, successisse periculosam admodum vesicae inflammationem. Unde prudentes Chirurghi maluerunt, aquae tepidae injectione per vulnus, & copioso potu aquoso, abluere ex vesica fragmenta calculi; quam diuturna & frequenti applicatione instrumentorum vesicam irritare nimis. *Heisterus* (g) hac methodo in tali casu usus fuit; & fragmenta minora calculi per vulnus prodierunt sponte; quinto post sectionem die majus fragmentum se in vulnere obtulit; quod unco educere potuit; cum, operationis tempore, illud se semper forcipi subduxisset.

Quandoque tantae molis calculus in vesica haeret, ut nullo modo educi possit. Cathetere immisso, tangendo calculus, Lithotomi quidem dijudicant,

(c) Pechlin. observat. Physico Medic. pag. 7.

(d) Tom. I. pag. 395. & seq.

(e) Philosoph. Transact. Abrigd. Tom. VII. pag. 531. Pechlin. observat. Physico Medic. pag. 4. Tulp. observat. Med. Lib. IV. Cap. XLVIII. pag. 355.

(f) Jo. Christ. Tilling de calc. ad vesic. adhaer. pag. 30. Lips. 1737.

(g) Medic. Chirurg. und Anatom. Wahrnehmungen pag. 241.

cant, an magnus, an parvus, calculus in vesica haereat; sed exacte ejus molem definire nemo facile poterit. Urget interim aeger, instant amici, ut tentetur sectio; qua facta, inventus fuit calculus tantae molis, ut non tantum vesicam totam impleret, & distenderet, verum etiam, proboscidis inilar, in ipsum vesicae collum protenderetur. Talem casum hic Viennae contigisse novi, cujus in praecedentibus mentionem feci. Lithotomus non tentaverat sectionem, nisi acerba Prognosi praemissa; nec impossibilem calculi eductionem vi adhibita tentavit, ne inter operationem saevissima morte periret aeger. Supervixit per aliquot menses miser, & post mortem ingens talis calculus inventus fuit.

Unicum in tristissimo tali casu auxilium superesse videtur, ut fistula artificialis in perinaeo fiat, per quam urina exire possit, ne lethali ischuria tandem pereat aeger. Tentatum hoc fuit, non sine successu, ab egregio *Douglas* (b). Leniuntur sic mala, licet non tollantur, & palliativa tali curatione vita misera protrahitur, redditurque tolerabilior. An & illis prodesset talis fistula, quibus, uno calculo educto, cito alter similis renascitur? Refert *Douglas* (i), celebrem olim Lithotomum in Galliis *Collet* hoc tentasse; & ubi novus calculus aderat, dilatata fistula per turundam ex spongia praeparata factam, illum eduxisse, tam parva cum molestia, ut aeger mox vestes indueret, & domo egrederetur, solita sibi negotia peracturus. Quinque annorum spatio sic decem calculos ex eodem viro se eduxisse, *Collet* testatur.

Ubi sectione eductus fuit calculus, cavendum semper est, ne vulnus externum cicatrifetur, antequam vulnus internum exacte consolidatum fuerit. Nisi enim hoc fiat, urina in tunicam cellulofam transit, materiam calculofam ibi deponit, & crescunt calculi, tumores in perinaeo facientes, saepe magna mole molestos, & pessima quandoque mala producentes. Contigit hoc nobili viro, robusti habitus, ab infantia calculosis malis obnoxio. Circa vigesimum quartum aetatis annum, sectione Parvi Apparatus (ut vocari solet), eductus fuit ex vesica calculus satis magnae molis. Paulo post consolidationem vulneris in Perinaeo, incepit in hoc loco dolorem sentire; cui successit tumor durus, sensim auctus; ita ut, viginti unius annorum spatio, Gallinae Indicae ovum magnitudine aequaret. Cum autem quodam die curru veheretur, subito concussu, tantum dolorem sensit, ut statim, vocato Chirurgo, tumorem aperiri jufferit: ille, ignarus quid lateret mali, causticum applicuit; postea, dum escharam dissecaret, duritiem valde repitentem invenit, & dilatando plagam, eduxit magnum calculum, qui longitudine quatuor pollices cum dimidio circiter, latitudine duos cum dimidio pollices, aequabat; quique inter Vesicam & Perinaeum haeserat. Deinde perpetuo, ad mortem usque, urina fluxit per hoc orificium. Sep-
ten-

(b) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. VII. pag. 536. & seq.
pag. 538. 539.

(i) Ibidem

tendecim autem annis supervixit, & plures minores calculi per eandem hanc viam prodierunt.

Post mortem in utroque rene calculus inventus fuit; & vesica, tota feirrhosa, tredecim unciarum pondus excedens, nullum habebat cavum; ab insertione ureterum in vesicam, usque ad aperturam in Perinaeo, continua cavitas fistulosa reperiebatur (*).

Plures similes casus vel ipse tractavit, vel ex probatis auctoribus collegit, eximius in arte sua *Louis*. Qui methodum haec mala cavendi, & curandi per candelulas ex Emplastro Vigonis & Diachylo cum gummi paratas, urethrae immittas, docuit (k). Post eductum calculum, *Celsus* monuit (l), recte procedere curationem, si somnus sit, & aequalis spiritus, & madens lingua, & sitis modica, & venter imus sedet; & mediocris est cum febre modica dolor. E contra, malum eventum praesagire protinus licet, si continua vigilia est, si spiritus difficultas, si lingua arida est, si sitis vehemens, si venter imus turget, si vulnus hiat, si transfliens urina id non rodit, si similiter ante tertium diem quaedam livida excidunt, si is aut nihil aut tarde respondet, si vehementes dolores sunt, si post diem quintum magnae febres urgent, & fastidium cibi permanet, si cubare in ventrem jucundius sit. Nihil tamen pejus est distentione nervorum, & ante nonum diem, vomitu bilis.

Observatum fuit, in ipsa educatione calculi magni singultum ortum fuisse, & brevi post subito periisse aegrum: unde merito singultus ipso operationis tempore pro pessimo habetur omine.

Omnia illa, quae antea, §. 158. & sequentibus, de Vulnere dicta sunt, hic pariter locum habent. Plures enim partes acuto instrumento dissectae sunt; sed introductione instrumentorum, & educatione calculi, labia hujus vulneris contunduntur; eo magis, quo major, quo asperior, calculus; praeterea urina, primis diebus post sectionem factam per vulnus exeunte, irritantur perpetuo. Conantur quidem Medici prudentes, emollientibus decoctis, emulsis, & similibus, copiose exhibitis, minuere urinae acrimoniam; attamen aliqua semper adest; imprimis, si validior sit febris. Unde simplici unione labiorum tale vulnus curari nequit; sed sequetur inflammatio, labia vulneris incipient rubere, calere, dolere, tumere, retorqueri. Haec symptomata, si mitia fuerint, aderit tertio vel quarto die, serius vel ocyus, pus, cum levamine omnium malorum brevi sequente. Unde dixit *Celsus* (m), postquam bona signa recensuerat, quae felicitis curationis spem faciebant: *In his inflammatio fere quinto vel septimo die finitur*. E contra pro malo signo habuit; *Si post quintum diem magnae febres urgent*; augmentum enim inflammationis indicant; quae deberet hoc tempore minui, si curatio feliciter procederet. Quare & metuenda tunc gangraena, validas inflam-

ma-

(*) Medical Essays and observ. Tom. I. pag. 321. & seq. (k) Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 332. & seq. (l) Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 484. 485. (m) Ibidem.

mationes toties sequens; quam videtur *Celsus* (n), sub cancri nomine, qui excisa vesica nascitur, descripsisse.

Si modo dictis addantur illa, quae ad §. 162. & sequentes dicta sunt de laesione nervorum ac membranarum Vulnere comitante, intelligitur ratio plurium malorum, quae quandoque sequuntur Lithotomiam, etiam peritissima manu peractam.

Inde pariter intelligitur, quare *Celsus* (o), ut distensionem caveret nervorum, quam adeo metuēbat, in folium aquae tepidae aegrum resupinum demitti voluerit; *ut a genibus ad umbilicum aqua teneat*. Satisque diu in balneo illum manere voluit. Addit enim: *Finis ejus fomenti est, donec infirmo offendat*. Hoc facto autem, multo is oleo perungendus, inducendusque hapsus lanae mollis, tepido oleo repletus, qui pubem, & coxas, & inguina, & plagam ipsam, contactam eodem ante se linteolo (quod duplex aut triplex erat, aceto madens (p)) protegat: isque subinde oleo tepido madefaciendus est, ut neque frigus ad vesicam admittat, & nervos leniter molliat. Quantum ab olei usu speraverint Veteres Medici ad praecavendam nervorum distensionem, & leniendos acutissimos dolores, antea ad §. 164. & 234. dictum fuit. Hunc olei usum peritissimi Lithotomi hodierno etiam tempore feliciter adhibent. Cataplasmata autem hypogastrico adhibenda *Celsus* (q) damnavit: *Ea plus pondere nocent, atque vesicam urgendo vulnus irritant, quam calore proficiunt*. Ergo ne vinculum quidem ullum necessarium est.

In calculi sectione Haemorrhagia aliqua semper adest, cum magnum satis vulnus sit; sed haec, modo moderata fuerit, non nocebit; unde *Celsus* (r) dixit: *Calculo evulso, si valens corpus est, neque magnopere vexatum, sinere oportet sanguinem fluere, quo minor inflammatio oriatur*. Imo non putabat alienum, si calculum sectus parum incederet; *ut excidat, si quid concreti sanguinis mansit*. Verum, si largior fuerit haemorrhagia, imprimis in imbecillioribus, supprimendam voluit; *ne vis omnis intereat*. Idque protinus, in imbecillioribus, ab ipsa curatione faciendum est. Majores arteriarum rami, quae his partibus prospiciunt, si discissi fuerint, talis haemorrhagia, nisi sistatur, periculum vitae induceret. Sed, cum tam varius sit in diversis hominibus arteriarum decursus, an hoc semper evitari potest? *Celeberrimus Ravio*, qui numerosas adeo, & tam felices, calculi sectiones perfecit, credebatur largas has haemorrhagias sua dexteritate vitare potuisse. Nemini, quantum novi, indicare voluit causam felicitatis suae, nisi forte unico, *Denys*, quem toties memoravi. Hic successit *Ravio* in Lithotomia exercenda, & aliquoties adfui, dum calculosos secaret. Postquam integumenta disciderat, indicem in vulnus demittebat, & pertentando, quandoque satis diu illum in vulnere retinebat, dum altera manu videbatur catheteris in

ve-

(n) *Celsus* Lib. VII. Cap. XXVII. pag. 485.
pag. 483.

(p) *Ibidem* pag. 482.

(q) *Ibidem* pag. 483.

(o) *Ibidem* Cap. XXVI.
(r) *Ibidem* pag. 482.

vesica haerentis situm leviter mutare: Educto dein digito indice, scalpello, in sulcum catheteris demisso, sectionem absolvebat. Artis periti suspicabantur, quod sic exploraret, an pulsans arteria in loco sectionis sentiretur; & quod tunc catheteris dorsum parum dimoveret, sicque haemorrhagiam caveret. At mera tantum haec est suspicio; nam & ille aeque celebris fuit felici calculi sectione, quam *Ravius*, & aeque taciturnus, ad mortem usque. Periculosam, post calculi educationem, haemorrhagiam sistere *Celsus* (s) conabatur sequenti modo: *Desidere is debet in acre acetum, cui aliquantum salis adjectum sit. Sub quo & sanguis fere conquiescit, & adstringitur vesica, ideoque minus inflammatur. Quod si parum proficit, agglutinanda est cucurbitula, & in genibus, & coxis, & super pubem.*

Per cucurbitas impetum & copiam humorum a parte laesa derivari tuto posse, notum est, ut sic detur occasio vasis discissis se contrahendi. Verum hodie nemo, ut puto, facile tentabit, acri aceto crudum vulnus irritare; multo minus, *oriculario clystere acre acetum nitro mixtum per plagam in vesicam compellere: nam sic quoque discutiuntur, si qua cruenta coierunt* (t). Hodie quidem eluitur vesicae cavum, si grumosus sanguis, vel calculi fragmenta, ibi haeserint; sed mollissimis decoctis, tepide injectis, & leniter quidem, hoc tentatur; felici cum successu.

Tutius longe vas laesum ligatura firmatur, si fieri possit; sin minus, *Agarico*, in conum formato, compescitur haemorrhagia; quod aliquoties feliciter factum legitur (u). Imo, dum, in casu difficillimo, scroti inflammatio & excoriatio, uti & interfeminei, ac natium, sequebatur, & dein gangraena, cortice Peruviano servatus fuit aeger; cum quo etiam fiebant detergentes in vesicam injectiones; atque idem digestivis, aut melli rosaceo, permistus, vulneris labiis applicabatur.

§. 1438. **I**n mulieribus vero, dilatando urethram, educitur: raro incidendo.

Cum in mulieribus urethra brevis sit, recta decurrat, & facile dilatabilis, ideo, uti antea dictum fuit, longe rarius, quam viri, lithotomiam subire coguntur. Calculi enim, ex renibus in vesicam delapsi, satis facile prodire solent, antequam in majorem molem excreverint. Imo observationes docuerunt, etiam magnos calculos, dilatata urethra, feliciter prodiisse in foeminis. Mentionem feci ad §. 1421, quod *Tulpius* (w) referat casum vetulae, octuagesimum nonum aetatis annum agentis, quae calculum, tres uncias & binas drachmas ponderantem, feliciter excrevit, sine artis auxilio; sequebatur tamen molesta urinae incontinentia; quod mirum non erat, cum magnam vim debuerit pati sphincter vesicae, ut tantae molis calculus exprimi potuerit. Si-

(s) *Academ. Royale de Chirurg. pag. 482.* (t) *Ibidem pag. 483.* (u) *De Haen Rat. Medend. Tom. VI. pag. 202. 206. 207.* (w) *Observat. Medic. Lib. III. Cap. VII. pag. 191.*

milis casus legitur (*x*), de paupere foemina, quae, calculi cruciatus per triennium passa, ad tantam pervenerat maciem, ut pro desperata haberetur: sexagesimum tertium annum aetatis impleverat. Per aliquot menses potaverat copiose infusum foliorum *Malvae*, cum levamyne. Dein subito incepit, praesentibus aliis quibusdam mulieribus, sentire insolitum pondus, & tenesimum, quem totis viribus juvare dum conatur, cum sonitu prorupit calculus, duas uncias pondere excedens. Dolor minor erat, & parcior haemorrhagia, quam expectari potuisset a violenta adeo expressione tanti calculi. Libera a tam diuturnis doloribus ad sanitatem rediit: mansit tamen urinae incontinentia; molestissimum certe malum.

Ut hoc evitaretur, merito cogitaverunt peritissimi in arte viri de methodo, qua, non simul & semel, violento tali impetu, distraheretur sphincter vesicae, ut omnem vim se contrahendi imposterum amitteret, ita sed sensim ampliaretur urethra, ut forceps in vesicam introduci posset ad calculum educendum. Sic *Joannes Douglas* (*y*), turundis ex *radice gentianae*, vel ex spongia praeparata, factis, urethrae intrusis, illam sic dilatare tentavit, ut forcipi in vesicam intromittendo, pro educatione calculi, via pararetur. Alii alias methodos adhibuerunt, quae apud eundem auctorem describuntur.

Verum ante novem annos (1756) prodiit tractatulus egregii viri (*z*), qui Chirurgiam & Lithotomiam in Regio Nosocomio Florentino publice cum laude docet: in hoc describitur, nitideque delineatur (*a*), instrumentum, cujus ope, sensim & lente, urethra, & vesicae sphincter, ita dilatari potest, ut forcipi, calculum prehensuro, via tuto fiat, simulque, dilatatis jam partibus, facilius via paratur calculo educendo. Usus novi hujus dilatatorii probavit eventus, dum, coram Celeberrimis, & in arte peritissimis, viris, ex vesica puellae sedecim annorum, hac methodo, tempore decem minorum, protraxit calculum durissimum, qui ponderabat unciam cum dimidia. Parca aderat Haemorrhagia, & cura fuit integra; ita ut, quadragesimo post operationem die, urinam pro lubitu retinere potuerit, & postea ad suos redierit sana.

Similem felicem successum habuit eadem haec methodus in puella decem annorum, quae per sex menses continuos, praeter gravissimos colli vesicae dolores, laborabat alvi & urinae incontinentia perpetua.

Septem annis postea (1763.) idem ille auctor alium edidit tractatum (*b*), in quo referuntur casus plures calculorum, quorum aliqui satis magnae molis erant, excretorum in foemineo sexu, sponte, absque ullo artis auxilio; uti & plura exempla felicium curationum per eandem methodum. At simul describitur idem illud instrumentum dilatatorium, quo hactenus fuerat usus, ita emendatum ab incomparabili artifice *F. Giov. Maria Poggi, Servita*, ut non tantum serviat dilatando, verum, dum in vesica haeret, simul forcipis usum inprehendendo, & educendo, calculo praestet, modo ille non fit friabilis (*c*). Mul-

(*x*) Philosoph. Transact. Abridged. Tom. VII. pag. 534. (*y*) Heister. Institut. Chirurg. Tom. II. part. 2. Sect. V. Cap. CL. pag. 1028. (*z*) Dominic. Masotti &c. sopra la litotomie delle Donne in 4°. (*a*) Ibid. pag. 23. & seq. (*b*) La Litotomia delle Donne Perfezionata in 8°. (*c*) Ibid. pag. 72. & seq.

tum autem facilitatur haec operatio, dum, uno eodemque instrumento, viarum dilatatio, & calculi prehensio, perfici potest.

Majorem illam facilitatem calculum ex vesica muliebri educendi agnovit & *Celsus* (d); uncoque utebatur, ut protraheret illum, si in urethra haereret immobilis. Sed in majoribus calculis educendis sectionem necessariam statuit. Nullam autem mentionem facit, de immittendo forcipe in vesicam, per urethram dilatatam, ut sic calculus prehendi, & educi, possit. Diversitatem tamen in operandi modo notat: *Sed virgini subijci digiti tanquam masculo debent, mulieri per naturalia ejus. Tum, virgini quidem, sub ima sinisteriori ora, mulieri vero, inter urinae iter & os pubis, incidendum est sic, ut utroque loco plaga transversa sit. Neque terreri convenit, si plus ex muliebri corpore sanguinis profluit* (e). Legitur de *Ravio* (f), quod hanc *Celsi* distinctionem observaverit: post descriptionem enim Lithotomiae in masculis, subjunguntur sequentia: *Et licet haec res majorem in foeminis difficultatem habere videatur, iis tamen eandem curationem adhibuit, modo viro usae non fuissent, nec peperissent: atque in iis etiam successu non caruit.* Qua autem methodo usus fuerit in illis, quae virum expertae fuerant, vel pepererant, non dicitur. Caeterum, quidam laudaverunt methodum, qua, cathetere sulcato in vesicam demisso, ipsa vagina, & vesica, inciduntur scalpello supra ejus sulcum: *Bufferius* (g), digito in vaginam introducto, calculum, quantum poterat, ad vesicae cervicem admovebat, dein vaginam, & vesicam, supra calculum incidebat. Sic, *Hamburgi* foeminam se secuisse, affirmat, & eduxisse calculum, quinque uncias cum dimidia ponderantem; sequente integra curatione. Alii laudaverunt sectionem vesicae in Hypogastrio; qui *Apparatus altus* vocari solet. De his omnibus legi merentur illa, quae apud *Heisterum* (h) habentur collecta.

Ante paucos annos egregius in arte magister (i) descripsit, & figuris expressit, cultrum Lithotomum duplicem, qui per urethram muliebrem in vesicam introducitur; quo facto, ad lubitum Chirurghi, ex vagina instrumenti prodeunt bini cultri, qui, retrahendo machinam, discindunt, ab interioribus extrorsum, ab utroque latere, totum collum vesicae, & urethram, sicque latam viam parant educendo, etiam magnae molis, calculo ex vesica muliebri. In cadaveribus tentata fuit haec methodus satis feliciter, absque ulla laesione aliarum partium: an vero in vivente adhibitum fuerit, ignoro hactenus.

§. 1439. Si in collo vesicae haerens impedit Urinam, Cathetere repellendus.

Quid tentandum sit, dum in urethra immobilis haeret calculus; antea ad §. 1434. dictum fuit. Si autem in ipso collo vesicae impactus haereat, sola retropulsio ejus in cavum vesicae locum habet; quod per catheterem immissum in urethram fieri poterit.

§. 1440.

(d) La Litotomia delle Donne Perfezionata in 8°. Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 481.

(e) Ibidem. (f) Bernh. Siegf. Albin. Index suppellect. Anatom. & Ibid. de

Cl. Ravii vita &c. (g) Lateral. Operat. Histor. Jacob. Douglafs pag. 82.

(h) Institut. Chirurg. Tom. II. part. 2. sect. V. Cap. CLI. pag. 1028. & seq.

(i) Claude Poteau Melang. de Chirurgie pag. 517. &c.

L U E S V E N E R E A.

§. 1440. **P**ost annum 1493. in regno Neapolitano, mox Gallico exercitu, dein per totam Europam, Lues Venerea orta adhuc durat.

Teterrimus ille morbus varia obtinuit nomina olim, dum unusquisque morbo, quem novum mirabatur, addebat nomen gentis, a qua illum originem duxisse credebat, & hinc plerumque finitimam, vel commercio mixtam, nationem accusabat; uti demonstrat solita sibi eruditione (a) *Celeberrimus Astruc*, qui absolutissimum opus de hoc morbo scripsit, quod legi & relegi, non sine magno emolumento. Obtinuit tandem, unanimi fere consensu, *ne odia gentilitia inanibus jurgiis increbrescerent, novum Luis Venereae nomen confingere, in neminem contumeliosum, & ad significandum morbum, qui Venere contrahitur, maxime idoneum*. Primus fere fuit *Fernelius*, qui hujus nominis usum induxit, quem postea reliqui secuti sunt.

Occurrit tamen adhuc, satis frequenter, nomen *Siphylis* ad designandam Luem Veneream. Dum enim *Hieronymus Fracastorius*, cum multis aliis Medicis, novi morbi causam deduceret a coeli & siderum constitutionibus, quae & raro accidunt, & magna, cum accidunt, possint efficere (b), hinc in suavissimo carmine, quo Luem Veneream descripsit, fingit *Siphylum*, regis *Alcithoi* greges pascentem, & illorum numero ac pulchritudine superbum, insultasse Soli:

— — — *Mihi mille nivis candore juvencae,*
Mille mihi pascuntur oves, vix est tibi taurus.
Unus, vix aries caelo (si vera feruntur)
Unus, & armenti custos canis arida tanti (c).

Imo concludit, non amplius Soli litandum esse, sed uni *Alcithoo* Regi, qui

— — — *Divum exhibitio gavifus honore,*
Non ullum tellure coli, se vindice, numen
Imperat, esse nihil terra se majus in ipsa,
Coelo habitare Deos, nec eorum hoc esse, quod infra est:

Ve-

(a) De Morb. Vener. Tom. I: pag. 5. 6.

(b) Aphrodisiac. pag. 202. A.

(c) Ibidem pag. 197. B.

Verum impiam hanc superbiam ilico a tergo gravis poena secuta est. Nam

*Viderat haec, qui cuncta videt, qui singula lustrat,
Sol pater, atque animo secum indignatus, iniquos
Intersit radios, & lumine fulsit acerbo.
Aspectu, quo Terra parens, correptaque ponti
Aequora, quo tactus viro subcanduit aër.
Protinus illuvies terris ignota profanis
Exoritur; primus, regi qui sanguine fuso
Instituit divina, sacrasque in montibus aras,
Syphilus, ostendit turpes per corpus Achores.
Insomnes primus noctes, convulsaque membra,
Sensit, & a primo contraxit nomina morbus:
Siphylidemque ab eo labem dixere Coloni.*

Qui a maligno fiderum aspectu turpis morbi ortum & causam deducere conabantur, vix poterant aliter opinari, quam quod Lues Venerea olim caput extulisset, remotis nempe temporibus, dum idem illorum concursus, & situs, quem jam culpabant, adfuerat; atque idem morbus denuo evanuisset, dum mutata fiderum positione abfuerat causa, quae morbum natum conservaverat. De genere morborum, qui oriuntur, cessant, redeunt, *Fracastorius* statuit, esse Luem Veneream;

*Quam tamen (aeternum quoniam dilabitur aevum)
Non semel in terris visam, sed saepe fuisse,
Ducendum est: quanquam nobis nec nomine nota
Haecenus illa fuit: quoniam longaeva vetustas
Cuncta situ involvens & res & nomina delet:
Nec monumenta patrum seri videre nepotes (d).*

Sed certe Lues Venerea per ducentos septuaginta annos perstat, licet fiderum aspectus tot annorum spatio saepius mutatus fuerit; quod minime favet huic opinioni.

Multum disputatum fuit ab ipsa morbi origine, an Lues novus morbus foret, an vero antiquis Medicis jam cognitus & descriptus. Magna animi contentione haec quaestio fuit agitata, & a magni nominis Medicis.

Certum est, partes genitales in utroque sexu morbis variis obnoxias semper fuisse; sed inde non constat, haec mala, quae Veteres observaverant, a Luis contagio fuisse orta. Ab effreni libidine, partes has inflammari, excoriari, ulcerari, potuisse, quisque facile credet; a retentis in sinu muliebri humoribus

V37

(d) Aphrodisiac. pag. 184.

variis, imprimis in calidioribus regionibus, a similibus, inter praeputium & glandem collectis, diversa mala nasci potuisse; dubium non est; verum haec a Lue Venerea diversa fuerunt. Singularium quorundam symptomatum, quae cum similibus in Lue Venerea observatis aliquam affinitatem habere videntur, mentionem factam fuisse apud Veteres Medicos, nemo negabit. Verum illam malorum syndromen, & symptomatum catervam, quibus teter hicce morbus slipatur, nullibi apud illos quis invenire potuit, nec inveniet.

Adeo convicti de morbi novitate fuerunt Medici, qui Luem viderunt circa finem saeculi decimi quinti, ut ad malignos siderum aspectus, insolitas inundationes, divini numinis iram, insolitum hoc scortatorum flagellum referrent. Cum autem usitatis remediis nullo modo cederet malum, plures omnino de curatione desperaverunt adeo, ut recusaverint miseris aegris suppetias ferre, & Agyrtis hanc provinciam sponte reliquerint.

Alii, qui foedissima mala, *Scabiem feram*, *Lepram*, *Elephantiasin* &c., vel viderant, vel descripta legerant, his malis ceperunt comparare novum morbum. Detorquebant Arabum & Graecorum Medicorum verba; scholasticis argutiis affueti, pro saeculi more, acriter de his disputabant, ut plus viderentur sapere illis, qui candide ignorantiam fatebantur, & novum morbum humano generi incubare gravem, affirmabant.

Actum agerem, si post Eruditissimi *Astruc* solidissimos labores, qui rem totam exhausit (e), & secundis curis plurimum elucidavit, amplius huic quaestioni inmorarer. Merentur & legi illa, quae apud *Freindium* habentur (f), de Luis Venereae origine & progressu.

Circa idem fere tempus, quo morbus hicce cepit, ex America noviter detecta *Christophorus Columbus* rediit; uti testatur filius ejus *Ferdinandus*, qui patris vitam magna fide descripsit, & aliquot itinerum comes fuit. Usus autem fuit in hac descriptione patris literis & adnotationibus, a quibus ne latum quidem unguem recessit: addidit his tantum illa, quae propriis vidit oculis (g). Parvus ille tractatus, ex quo haec excerpti, legi meretur, scriptus ab Eruditissimo Medico, qui Anonymus latere voluit, adeoque nominari non debet.

Plura autem itinera in Americam suscepit. Omnium primo discessit ex portu *Palos* tertia vel quarta Augusti die, anno 1492, rediit inde 13 Martii 1493. Secundum iter aggressus est 25 Septembris 1493, & rediit ex America in Hispaniam octavo die Junij 1496. Tertia vice abiit 30 Maji 1498, & rediit 20 Novembris 1500. Quartum & ultimum iter fuit a 9 Maji 1502. ad initium anni 1505, quando in Hispaniam reversus est (h).

Cum ergo tempus inventionis novi orbis satis coincideret cum illo, quo Lues Venerea incepit in Europa, mirum non est, si, novum morbum ex novo orbe allatum esse, crederetur ab omnibus fere, qui non erant hujus opinionis, morbum hunc novum non esse, sed ab antiquis jam cognitum.

Egre-

(e) De Morb. Vener. Lib. I. toto.

(f) Histor. of Physic. part. 2. pag. 336.

ad pag. 386.

(g) A Dissertation on the origin of the Venereal Disease pag.

10. 11.

(h) Ibid. pag. 12.

Egregius autem ille auctor duplici argumentorum specie utitur, ut probet, Luem Veneream non esse delatam ex America in Europam. Prima species continet argumenta negativa; Auctorum nempe, qui de primo *Christophori Columbi* itinere scripserunt, silentia de Lue Venerea. Secunda species continet illa, quibus probare nititur, Luem Veneream præexistisse in Europa ante Columbi reditum ex primo itinere Americano.

Omnes agnoscunt, argumenta negativa semper minoris roboris esse in lite quadam dirimenda. Plurimae enim causae, quae posteros latent, esse poterunt illius silentii; imprimis apud tales auctores, qui de morbis ex instituto nec scripserunt, nec scribere debuerunt. Verum insuper ex ipsa historia, rite considerata, patere videtur evidens ratio, quare in primo Columbi ex America reditu nulla mentio Luis Venereae facta fuerit.

Notum est ex modo dictis, *Columbum* septem menses impendisse in primo itinere, ut adiret Hispaniolam dictam in America insulam; ibi moram faceret, novi orbis divitias rimaretur, & inde rediret. An credibile videtur, quod de indagandis morbis Americanis sollicitus fuerit, quem tot aliae obruebant curae? An non magis probabile, *Columbum* ignorasse morbum omnino; & ideo reducem ex primo itinere de illo nihil referre potuisse?

Urgetur (i) & illud argumentum, quod *Columbus*, dum rediret, coactus fuerit, ob aquae penuriam, *Ulyssiponam* appellere. A Rege *Joanne secundo* comiter accipiebatur, qui & Americanos homines, quos secum duxerat, veste scarlatina donabat. Unde concludere voluit auctor, Lusitanos infici debuisse Lue, si classarii Hispani, vel Americani itineratores, hoc morbo laborassent. Verum quarta Martii navis appulerat, & decima tertia ejusdem mensis inde in Hispaniam navigavit. Non videtur, tempore novem dierum frequens occasio fuisse Americanis luem propagandi in Lusitania, nec & classariis, aquae congerendae; vasis mundandis, navis custodiae, aliisque nauticis laboribus, occupatis. Et procul dubio *Columbus* hospites Americanos, quos Lusitaniae regi praesentavit, elegit sanos, ne in itinere reliquis molestiam crearent, si fuissent infirmi aut morbofi.

Accedit, quod Navarchae, dum necessitatis causa ad portum quemdam appellunt, non dare soleant licentiam classariis, ut evagentur absque necessitate; praecipue, si post brevem moram inceptum iter proseguere debeant. Nimis enim noverunt, hoc hominum genus, nisi perpetua & severa coërceatur disciplina, in quaevis crimina pronum ruere, & stationes suas deserere. Cui periculo ipsam Lusitaniae Metropolin exponere, magnae fuisset imprudentiae.

Videntur haec rationes sufficere, ad demonstrandum, quare Lusitania tunc temporis Lue Venerea non fuerit infecta: simul etiam apparet ratio silentii auctorum, qui de primo itinere *Columbi* scripserunt. Postquam autem *Columbus* in Hispaniam appulit, tunc classarii successive ad suos redierunt, ut fieri solet, & si quidam ex his Lue infecti fuerint, propagari tunc debuit malum; licet omnes ejus sequelae non statim cognitae fuerint; cum non semper

(i) A Dissertation on the origin of the Venereal Disease pag. 13. 14.

cito, sed potius tardo gressu, Lues haec corpus depascatur, & initio novi mali naturam Hispani ignorare debuerint.

Accedit, quod eodem hoc tempore nova in Americam expeditio omnium attentionem ad se traheret. Eodem enim anno 1493. Septembris 25. die Archithalassius *Columbus* cum septendecim navibus in Americam navigavit, & eodem hoc anno feliciter iter absolvit.

Potuerunt ergo primi itineris comites, sex mensium spatio plures jam inficisse, antequam secundum iter *Columbus* aggredieretur; adeoque Luis fomes continuo potuit prosperere, licet initio novi morbi nondum constaret de contagii periculo. Cum autem longiorem moram fecerit in America, secundo hoc itinere, *Columbus* (rediit enim in Hispaniam 8 Junij 1496), hoc temporis intervallo Luis totum decursum videre potuerunt Hispani, & tetri morbi omnia symptomata, saltem magis obvia, cognoscere.

Hoc ita contigisse, patet ex ipsis verbis *Oviedo*, quae ab Eruditissimo auctore allegantur (k). Dicit enim, quod viderit unum ex comitibus *Columbi*, qui cum illo anno 1496. ex America redierat, cui nomen erat *Moses Peter Margarita*, qui pessime se habebat, & perpetuo querebatur; addit, se credere, quod doloribus illis torqueretur, quos solent pati Lue Venerea laborantes, licet non videret in ejus corpore ulcera, nec bubones. Noverat ergo *Oviedo*, tempore reditus *Columbi* ex secundo itinere, Luem, & ejus signa; viderat ergo antea Luem jam adultam, quam comitari solent illi dolores; unde concludere licet, ante secundum reditum *Columbi* ex America, Luem in Hispania sedem fixisse. Loquitur enim de morbo sibi jam cognito, & quem suspicabatur adesse in homine, in quo nullum signum Luis externum videbat. Dein addit sequentia (l): Subito postea, anno 1496, morbus ille & Aulicos invasit; licet in initio infimam plebem aggredieretur tantum: & pro certo habebatur, morbum vulgivaegae Veneri originem debere &c.: Haec est ratio, cur *Oviedo* in primo *Columbi* reditu nullam mentionem fecerit morbi, quem nondum noverat, qui sensim pullulavit, illo tempore quo *Columbus* secunda vice degebat in America, & qui anno 1496, dum redibat, jam affligebat plurimos. Cum autem inter illos, qui cum *Columbo* ex America eodem anno redierant, observaret Lue affectos, concludere potuit jure, quod Lues Venerea ex America in Europam deducta fuerat, cum antea incognitum esset malum.

Si ergo teter ille morbus, Veneris usu tam cito propagandus, anno 1493. in Hispania inceperit, non mirum videbitur, anno 1495. in Italia & Gallia eundem jam observatum fuisse.

Altera species argumentorum continet illa, quae docent, Luem Veneream praëxstitisse in Europa ante primum reditum *Christophori Columbi* ex America. Eruditissimus auctor insistit, ut hoc probat, unitis testimoniis *Baptistae Fulgosa* & *Casparis Torellae* (m), qui voluerunt, Luem Veneream jam cognitam fuisse in Europa initio anni 1493, cum *Columbus* ex America in Europam redie-

(k) A Dissertation on the origin of the Venereal Disease pag. 29. & in nota.

(l) Ibid. pag. 30.

(m) Ibid. pag. 17.

dierit 4 Martii 1493. Verum binorum horum auctorum testimonia minus conveniunt. *Fulgosa* (n) enim dicit sequentia: *Quae pestis (ita enim visa est), primo ex Hispania in Italiam allata, ad Hispanos ex Aethiopia, brevi totum orbem terrarum comprehendit.* Verum Caspar Torrella dixit, Luem incepisse in Francia 1493, sicque per viam contagionis pervenisse in Hispaniam, ad insulas (Siciliam) in Italiam, & finaliter serpendo totam Europam peragrassè, imo, si fas est dicere, totum orbem (o). Praeterea notandum videtur, quod Torrella, dum scribebat tractatum de Pudendagra, qui Romae 1497. prodiit, se nominet Episcopum *S. Justae*, simulque referat, agi tunc annum decimumi, cum, circa ecclesiastica occupatus, arti Medicae minime vacare potuit. Neque videtur semper veritatis adeo religiosus cultor fuisse, cum foedissime aduletur Caesarem Borgiam, hominum sceleratissimum, in Epistola Nuncupatoria alterius tractatus, quem *de Dolore in Pudendagra* edidit circa annum 1500, & qui Dialogum inter *Vulgum & Medicum* continet; in quo de Lue Venerea agitur (p), & de ejus origine leguntur sequentia: *Gallis manu forti Italiam ingredientibus, & maxime regno Parthenopaeo occupato, & ibi commorantibus, hunc morbum detectum fuisse. Idcirco ab Italis Morbum Gallicum cognominatum esse, imaginantibus, ipsum Gallis connaturalem esse: In Gallia vero, quia, in reversione Regis Caroli cum suis in Galliam, hic morbus apparere incepit, credentes Gallos eum ex Neapoli apportasse, hanc ob causam morbum Neapolitanum vocavisse* (q).

Cum ergo bini illi auctores non dixerint eadem, neque Torrella sibi ipsi constet, circa Luis Venereae originem, horum auctorum testimonia non videntur tantum robur habere, quantum illis eruditissimus auctor tribuit (r); quod & ipse sensisse videtur, dum alio in loco (s), *Fulgosae & Torrellae* opinionem quasi in medio relinquens (*waving that opinion*), contentus est demonstrasse, quod Lues Venerea cognita fuerit in Italia & Gallia circa initium anni 1495, vel saltem, quam tardissime, mense Junio ejusdem anni. Quomodo autem hoc fieri potuerit, ante dictum fuit.

Ex his tamen argumentis credit Eruditissimus auctor (t), nihil certius esse, quam quod Lues Venerea sit morbus Epidemicus in Europa natus, & in Americam per homines Europaeos delatus. Causam illius Epidemicae constitutionis statuit magnas inundationes in variis orbis habitati locis, sequente insolita aëris temperie. Certum est, a talibus causis pessimos morbos produci; sed & aequè certum est, ab iisdem nunquam Luem Veneream productam fuisse antea. Pessimas febres ab his causis nasci, innumera observata docent, in hominibus, qui talia loca inhabitant, ubi limus, ab inundationibus relictus, aestivis postea caloribus putrescit; de qua re in *Capitulo de morbis Epidemicis* fusius egi. Sed nulla observatione constat, a tali causa nostris temporibus Luem Veneream unquam

(n) A Dissertation on the origin of the Venereal Disease Lib. I. Cap. IV. in fine pag. 29. (o) Astruc de Morbis Vener. tom. 2. pag. 569. (p) Ibid. pag. 571. (q) Ibid. pag. 572. (r) A Dissertation on the origin of the Venereal Disease pag. 17. (s) Ibid. pag. 9. (t) Ibid. pag. 75.

quam natam fuisse. Non video, cur ergo Luis prima origo inde deduci possit.

Sydenhamus (u), quem merito egregius auctor inter perspicacissimos Epidemicorum morborum observatores laudat, non credidit, Luem Veneream esse morbum Epidemicum in Europa natum, sed ex diffusa regione ad nos allatum. Nec putavit, morbum Endemium, contagiosum, debere destrui, dum ex calida in frigidam regionem transfertur: numquid idem argumentum retorqueri posset contra illam sententiam, qua statuitur, Luem, in Europa Epidemicum malum, per classarios delatam in regionem calidissimam, postea ibi latissime grassatam fuisse. Praeterea notum est, Boreales Europae partes a Lue Venerea nullo modo esse liberatas. Mirabatur hoc *Fracastorius* (w): *Constat, aut eodem tempore, aut fere eodem, & in Hispania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota fere Scythia, visam fuisse: adde, quod, praedixisse illam Astronomos certis ante annis, non parvum indicium est, aliud ipsi subesse principium, quam simplicem contagionem.* Vix enim concipere poterat, quomodo tam cito & tam late potuisset serpere malum, si a solo contagio nasceretur: simul firmiter credebat, innumeros corripere hoc malo, licet nullum praecefferit contagium.

Verum ad sequentem paragraphum patebit, multiplici modo contagium communicari posse corpori sano, ita ut morbus sequatur. Et admodum probabile videtur, in initio, dum novus ille morbus invadebat, non satis cavisse homines a contagio, donec suo damno discerent, cautelam adhibendam esse magnam, si quis cum infectis conversetur. Accedebat, cum non tantum molestissimum, sed & turpe, foret malum, multos illud celasse; unde & plures infecti fuerunt.

Simul notandum est, morbos Epidemicos non persistere longa annorum serie, sed, dum ab aliis Epidemicis sequentibus excipiuntur, filere, & evanescere penitus, post aliquot annos quandoque redituros. In *Variolis, Morbillis, Ephe-mera Britannica, Dysenteria* &c., hoc manifeste patet.

Lues autem Venerea ab hoc Epidemicorum more abludit penitus; nam a primo tempore, quo innotuit, constanter mansit, nunquam se subduxit, semper contagio infamis fuit, & quamvis in symptomatibus aliqua mutatio observata sit (de qua re postea), jam ultra ducentos & septuaginta annos Lues Venerea regnavit, & magnus manet infectorum numerus. An unquam hoc in alio morbo Epidemico observatum? Caeterum in similibus inquirendis Medicos dissentire quandoque, nec mirum est, nec aegris nocebit. Libere dixi, quid sentiam: aliter sentientibus eandem libertatem lubens relinquo.

§. 1441. **Q**uae generatione, lactatione, contrectatione, saliva, sudore, liquido genitali, exhalatione, contagio est.

Contagio morbum hunc ab infecto in alium derivari, nimis notum est; nec hoc negatur etiam ab illis, qui affirmant, Luem Veneream non esse per conta-

(u) Epistol. II. Respons. pag. 211.
disiac. pag. 201.

(w) Lib. II. de Morbis contag. *Aphro-*

tagium delatam in Europam, sed aliorum morborum Epidemicorum more apud nos prodiisse, & Lue infectos Europaeos contagio eundem morbum communicasse Americae incolis.

Cum tamen Lues Venerea, scortatorum flagellum merito dictum, impura Venere propagetur imprimis, quandoque nimis securi fuerunt homines, ac si nunquam quis infici posset, qui castè viveret. Observatum enim fuit, pluribus aliis modis tetrum hunc morbum communicari posse.

Generatione. Mirum non videtur, si a Lue infectis parentibus nati infantes eodem morbo inquinati in lucem edantur. Cum enim, uti postea patebit, miasma Venereum, humoribus circulantibus mixtum, per totum corpus deferri possit, antequam ad certas corporis partes denuo deponatur, foetus, in utero materno vivens, ab infecta matre inquinatos humores recipiet perpetuo; adeoque fieri poterit, ut morbosum fomitem jam gerat in corpore, antequam nascatur. *Labat* (x) quidem testatur, infantes Americanos Lue infectos esse, vix non eodem, quo nascuntur, tempore; licet parentes, imo & nutrices, forent sanissimae, vel saltem, uti prudenter addit, viderentur tales. Sed non videtur hoc testimonium magni momenti esse; cum eodem loco affirmet, Batavos in coloniis suis Americanis statim Lue infectos fuisse, antequam ullum commercium cum mulieribus indigenis habuissent; postea vero, ubi paludes exsiccaverant, & stagnantes aquas in motum deduxerant, vixisse magis sanos; praecipue, postquam sylvas densissimas, eradicatis arboribus, reddidissent ventis perflabiles. Notum autem est, primos colonos Batavos, antequam hoc perficere potuerant, pessimis febribus, aliisque morbis, a Lue omnino diversis, afflictos fuisse; quos videtur cum Lue Venerea confundisse.

Infici posse infantem in utero matris, quae Lue laborat, videtur admodum esse verosimile. *Imo compertum est, ab infecta matre partus edi squalidos, semiputres, ulcerosos, vere syphiliticos* (y). Jure autem dubitatur, an a parentum alterutro infecto possit Embryoni virus Venereum infundi ita, ut tota pueritia fileat absque noxa, dein adulta aetate excitetur, & absque novo contagio veram Luem Veneream producat. Hoc vix videtur credibile, cum virus Venereum, lactatione, vel alio modo, teneris infantibus communicatum, cito & miserrime depascatur partes, quas occupavit; uti satis numerosis observationibus constitit. Adeo versatus in hujus morbi Diagnosi *Astruc* (z) affirmat, se nunquam observasse, *Luem Veneream, vere sic dictam & pathognomonicis signis conspicuam, jure quasi haereditario, in infantes transmissam.* Ut famae aegrotantium consulatur, & pax inter conjuges fervetur, videntur Medici, prudenti consilio, hanc causam, tanquam probabilem saltem, in medio reliquisse. Sufficit enim Medico, Luem praesentem cognoscere, & cognitam curare; licet contagii communicati modum non adeo exactè noverit.

Notandum tamen videtur, foetum, qui sanus in utero materno vixerat, posse nasci Lue Venerea infectum. Si enim ulcera Venerea in pudendis mulie-

(x) Nouveaux voyages aux Isles d'Amérique Tom. II. pag. 120.
de Morb. Vener. Lib. II. Cap. I. pag. 121.

(y) Astruc
(z) Ibidem.

liebribus adsint, & infans diu haeserit, capite v: g: inclavato, vel alio corporis membro, in partu praeternaturali, prodeunte, alluitur tabo Venereo contagioso; qui & obstetrices inficere poterit; uti certa observata docuerunt. Verum virus susceptum in tali casu non filebit ad pubertatem usque; sed brevi post nativitatem se manifestabit teter morbus. Hoc autem imprimis metuendum videtur, si infans diu in ultimis partus angustiis haeserit: ubi enim citius in lucem prodit, cum post nativitatem infantes ilico calida ablui soleant, potest evitari contagium, a quo obstetrix inficitur. *Antonius Gallus (a)*, celebris olim Parisiensis Medicus, qui anno 1540, tractatum scripsit *De Ligno sancta non permiscendo*, testatur, se obstetricem novisse, quae, dum mulieris inquinatae partum exciperet, hoc morbo correpta fuit, nulla tamen foetui noxa communicata. Obstetricis enim manus diutius in foeda ulcerosaeque vagina manere debet, & frequentius immitti, ante partum, in ipso partu, & post partum, ad educendam placentam &c. Ideo monet idem auctor (b); Ad contagium suscipiendum aliquam moram esse oportet, ut corpora hanc maculam concipiant: alioquin non carerent periculi suspitione, qui illorum tractant ulcera. Hoc autem malum vix ab interiore nascitur alteratione; sed externa origo est.

Lactatione. Cita satis infectio fit, papillas fugendo; uti observatio sequens docet (c). Mulier quaedam, solita fugendo evacuare puerperarum mammas, ulcus Venereum habebat in ore; quod celabat, ne quotidiani lucri jacturam faceret; unde plures, & quidem melioris fortis, matronas infecit pessime. Egregius Medicus Barry, qui opportunitatem habuit videndi plurimas ex infectis his, mirabatur celerem malignae Luis progressum; quem sic describit: Papillae primo leviter inflammabantur; dein sequebatur excoriatio, plorans liquidum tenue; in circuitu loci excoriati sparsim emergebant pustulae rubrae, quae & gradatim per pectus dispergebantur, & nisi medela adhiberetur, ulcera producebant. Paulo post inficiebantur pudenda, cum pruritu vehementi; sequebantur cancri in his partibus, qui parum liquidi plorabant; & post paucum temporis spatium pustulae spargebantur per totum corpus. In plerisque Lues sic suscepta trium mensium spatio decursum suum absolvebat. Mariti ab uxoribus inficiebantur, & caneros habebant, a quibus virus Venereum cito dispergebatur, ita ut sequerentur ulcera oris interni, & pustulae rubrae per corporis habitum.

Mulier haec, quae tot malorum causa fuit, dum examinabatur, inventum fuit parvum ulcus in radice linguae, & larga recens cicatrix in parte interna labii inferioris. Negabat quidem pertinaciter, ulcus unquam adfuisse in loco cicatricis; sed postea veritatem fassa dixit, se dissimulasse foedum malum, ob metum infamiae, & lucri jacturam.

Quantum potuit sollicito examine cognoscere Medicus, in hac muliere nulla eruptio cutanea adfuit, nec videbatur virus Venereum unquam limites oris interni excessisse.

Quae

(a) Aphrodisiac. pag. 463. (b) Ibidem. Tom. III. n. XXI. pag. 323. & seq.

(c) Medic. Essays and observat.

Quaedam Matronae, quarum ubera duxerat, nullum damnum inde fenserunt; sed causa hujus felicitatis inveniebatur, quod hoc contigerit, postquam largum illud labii inferioris ulcus consolidatum jam fuerat.

Infantes, qui infectarum matrum lac hauserant, inficiebantur pariter; & maxima pars illorum periit. Adeo autem celer erat Luis per lactationem susceptae decursus, ut salivatione obicem tanto malo ponere debuerit. Medicus ilico, etiam in talibus, quae leviter tantum infectae videbantur.

Vidi ipse miserum puellum Lue correptum, qua intra tres septimanas periit, dum sanissimae nutrici substituebatur alia, cujus palatum osseum foedo ulcere Venereo exesum fuit totum. Sero vocatus, nullam adhibere medelam potui. Integrum oppidum infectum fuisse legitur, dum plures mulieres, misericordia motae, ubera dederant binis infantibus exposititiis, qui Lue erant infecti (*).

Contrectatione. Si obstetrix infecta fuerit, uti modo dictum, dum puerperae Lue Venerea laboranti solitam opem tulerat, mirum non est, idem periculum manere illos, qui Venereo tabo manantia loca atrectare audent.

Saliva. Quae omnium maxime periculosa est, si lascivientes juvenes calida figant basia mulieribus, quae ulcera Venerea in ore interno habent: cum autem post haec praeludia plerumque & coitus sequi soleat, raro determinari poterit, an solis osculis linguisque micantibus (ut se expriment Veneris nepotuli) sequens lues adscribi debeat. Si castae matronae per suctionem infectae fuerint, dum papillae in tabo ulceris Venerei, labium inferius exedentis, macebantur, facile intelligitur, idem metuendum esse in lingua & labiis, quae densa cute non teguntur, si virus Venereum cum saliva his partibus applicetur. An virus hoc facile se unit salivae? Sic crediderunt quidam, dum videbant, per salivationem virus de corpore expelli.

Sudore. Omnes noverunt, curam per sudores, praecipue post usum largum decocti Ligni Guajaci, sanasse saepius Luem Veneream; de qua re postea dicendum erit. In tali casu diffatur virus de corpore per totam cutis superficiem: Unde dormire in eodem lecto cum infectis, imprimis si sudent valide, periculosum videtur. Facile enim potest vaporosus sudor exhalans de infecti corpore resorberi, saltem pro parte, vasis bibulis cutaneis sani hominis, in eodem lecto, & sub iisdem stragulis, cubantis. Simili modo crediderunt quidam, & lintea, & stragula, & vestes, sic maculari posse, si Lue infectus his usus fuerit, ut postea ab iisdem virus communicari possit corpori sano. Talis Luis propagatio vocatur illa, quae per *fomitum* spargitur (d); & metuebatur contagium, si quis eodem poculo cum infecto biberat, vel iisdem mantilibus os & labia exterferat. Plures enarrat casus in eodem loco celebris auctor, qui, ex probatis auctoribus collecti, talis infectionis possibilitatem arguunt.

Cum autem omnia haec ex infectorum narrationibus habeantur, justa suspicio est, plurima ex his astu & fallacia conficta fuisse, ut celarentur flagitia: probabile enim est, adultos & adultas, qui tales morbi causas adferunt, meliori

(*) Vercellon. de Pudendor. morb. Cap. IV. pag. 205.
Venereis Lib. II. Cap. I. pag. 122.

(d) Astruc de Morbis

liori jure Luem Veneream acquisivisse. Cum tamen de Veneno Variolarum constet, quod, receptum in *fomite*, morbum Variolosum excitare & propagare possit, subjungit prudenter celebris auctor sequentia: *In summa, nollem equidem eam contagionis viam pertinaciter negare — — Verum enim vero vellem multo minus eundem contagionis modum pro comperto admittere, cum experimentis, quae omni exceptione majora sint, nondum liqueat.*

Hildani tamen testimonium magni ponderis videtur, cum testetur, se aliquoties observasse, Luem Veneream posse contrahi ex vestimentis sudore aut ichore ulcerum infectis; nec vulgare hujus rei exemplum adducit (*e*).

Nobilis puella quindecim annorum interfuit Bacchanalibus, & indecora licentia, virgines cum adolescentibus vestes permutaverunt. Non multo post puella, ejusmodi vestimentis usa, circa pudenda dolorem & pruritus percepit; mox abortae sunt pustulae & ulcera maligna; ob verecundiam celavit malum, donec, dolore victa, nec incedere amplius potens, matri indicaverit. *Hildanus* accersitus invenit pudenda, partem colli vesicae & uteri, ad intestinum rectum usque, foetidissimo ulcere exesa, sphincteres vesicae & intestini recti erosos; unde incontinentia alvi & urinae. Aderant simul dolores acutissimi, febris continua ardens &c; sicque intra paucos dies decessit.

Ad mortem usque miserrima haec cum juramento negavit constanter, se unquam commercium cum viro habuisse. Inquisitione autem facta, adolescens, cujus caligas & vestes misera haec puella induerat, Lue Venerea gravissime infectus inventus est.

Aliae observationes docere videntur, phlebotomi aciem potuisse infici, sic ut levi & momentaneo quasi attactu Lues infunderetur corpori sano. Plures tales observationes habentur apud Celeberrimum *Astruc* (*f*). Imprimis autem legi merentur illa, quae apud *Schenckium* (*g*) habentur de Lue nova Moraviae, quam *Brunnum Gallicum* vocabant. Anno enim 1577, mense Decembri, hyeme asperrima, & quidem undecima mensis die, omnes, qui, Laconicum ingressi, cucurbitulas cum scarificatione sibi applicari curaverant, correpti fuerunt morbo, qui vix non omnia foedae Luis symptomata habebat. Nec emerferunt statim receptae labis symptomata: quibusdam per octiduum occultabatur malum, aliis per binas septimanas, quibusdam per mensem delituit. Infuetus torpor, animi abjectio, vultus tristis, oculi torvi &c., praecedebant morbum emerfurum. Vestigia cucurbitularum turgescencia invasit ardor summus, quem foedi abscessus secuti, & ulcera putrida &c.: Mirum erat & hoc, quod non omnia cucurbitularum vestigia in foedum ulcus degenerarent, sed unum tantum, aut ad summum duo; in una muliere, cui quindecim cucurbitulae fuerant applicatae, tres in ulcus abiverunt. Habitum corporis foedabant pustulae, scabies foeda, ulcera crustacea, quae manabant pingui liquore, mucore lento, qui non pus, sed faniem referret luridam. Progressu morbi, in capite calli concreverunt; quibus ruptis, vel discissis, melleum quoddam, resinofum, & tenax (ceu ex coniferis

ar.

(*e*) Observat. Centur. I. pag. 75. (f) De Morb. Vener. Tom. II. Lib. VII; pag. 912. 913. (g) Observat. Medic. rarior. Lib. VI. pag. 816. & seq.

arboribus laticem exstillare videmus, lentum & viscidum), marcescentis pituitae argumentum, exsudabat. Dolores nocturni acerbissimi sequebantur, imprimis circa spinam tibiae &c. Cum plures miserrime sic affligerentur, constitit, nullos sic affectos fuisse, praeter illos, quibus cucurbitae in balneo cum scarificatione fuissent adhibitae; & omnes similibus torquebantur malis.

Magistratus omni cum cura inquisivit in mali originem; nec in balnei magistro quid culpa inveniri potuit: suspicio tunc venit in balnei ministrum, cui ob manus agilitatem & promptitudinem delegata erat scarificationis provincia; qui, non tam, quod causae minus fideret, quam terriculamentis & poenis percussus, fuga sibi consuluit, nec postea usquam comparuit. Hinc de causa nil certi constitit. Describuntur dein plures historiae aegrorum, qui haec mala passi fuerunt, ex quibus evidenter patet, vulgaria remedia nihil profuisse, sed tetrum morbum cessisse tantum illis remediis, quae ad Luem Veneream curandam adhiberi solent.

Alterum exemplum morbi Venerei, *per fomitem* communicati, legitur apud *Botallum* (b), de homine, qui, communibus poculis utens cum viro, qui acriter Lue Venerea divexabatur, infectus fuit. Nec leves videntur esse rationes, ob quas *Botallus* credidit, hoc verum esse. Vir ille probatae fidei erat, nec habebat ullam rationem, quare tam obnixe tegeret aliam, si adfuisset, morbi causam. Praeterea hominem, a quo infectum se dicebat, optime noverat *Botallus*, cum per sedecim menses Lue Venerea cum saevissimis doloribus laborasset: *Ossi quoque narium non levis impendebat caries, & fauces semper aliqua flamma sollicitabat.* Curam ejus gesserat ipse *Botallus* cum fratre suo. Alter autem, qui communi poculo infectus erat, in nulla corporis parte, primis duobus mensibus quid mali passus fuit, *excepta labii inferioris ora, quae a demisso infecto cratere paulo post pruritu quodam levi, mox ulcere, coepit efflorescere, nulla tamen de hoc morbo suspicione suscepta.* Verum, uti postea patebit, pars corporis, cui virus Venereum applicatur, solet saepe affici omnium primo, & ex ulcere ibi nato Lues se dispergit per totum corpus, atque ad varia loca denuo deponitur.

Liquido genitali. Haec via Luem communicandi omnium frequentissima & certissima est; de qua re, post Luem cognitam, nemo unquam dubitavit.

Exhalatione. An illi humores, qui undique ex corporis superficie hominis, Lue Venerea laborantis, exhalant, absque contactu, in distans possint propagare morbum, merito dubitatur. Non novi, ullo experimento constare, hominem sanum unquam hac via infectum fuisse: cum ergo a ducentis & septuaginta annis, qua Lues durat, nunquam hoc contigerit, vix videtur verosimile, hoc fieri posse.

Praeterea videtur contagium Venereum, uti postea dicetur, pinguibus & mucosis humoribus irretiri, hinc non ita mobile esse, postquam his unitum est, ac fuisset solum. Verum quidem est, dum per argentum vivum, vel & decoctum Guajaci, solvuntur humores, expediri miasma Venereum ab his vinculis, quibus in-

(b) Aphrodisiac. pag. 867.

intricatum haerebat, & diffiliari de corpore, sicque per atmosphaeram ambientem dispergi; unde, dum in aëre calido aegri contineri solent, plures Medici metuebant aliquid mali, nec diu cum talibus aegris morabantur; sed inquisivi de industria, an unquam contigerit, ministrantes in nosocomiis, ubi plures aegri in eodem conclavi decumbunt, infectos fuisse, dum per plures horas quandoque in tali aëre versantur quotidie; sed, quantum novi, illud nunquam contigit.

§. 1442. **E**t qua parte contrahitur, primo se manifestare solet.

Ex ante dictis patuit, plerumque, vel saltem saepius, contagii effectum se manifestare in illa corporis parte, cui applicatum fuit. Sic a fuctione contracta Lues se manifestat circa mammas, si infans infecerit nutricem, & contra in labiis, lingua, ore interno, ac faucibus, ulcera Venerea nascuntur, si nutrix infecerit infantem. In illo homine, de quo ad praecedentem paragraphum dictum fuit, qui, communi poculo utens cum homine pessima Lue infecto, morbum contraxit, in parte interiori labii inferioris primum Luis vestigium apparuit. Notum est, ab impura Venere in partibus genitalibus toties pustulas, brevi in ulcuscula degenerantes, apparere; unde, nisi rite curentur, Lues, toto suo stipata satellitio, sequitur. An autem Luis miasma non posset statim recipi venis partium bibulis, quibus applicatur, sicque humoribus circulantibus misceri, illos inficere, partem illorum in suam naturam convertere, & postea ad varia corporis loca deponi? An semper requiritur, ut locum, per quem ingreditur, miasma prius male afficiat, inflammet, erodat, exulceret, sicque venenatum quasi fomitem faciat, in quo, tanquam in nido, latens humores affluentes in suam naturam convertat, quorum pars, resorpta a venis, totam dein humorum massam simili contagio inquinat? Non videtur saltem universaliter haec necessitas statui posse; imo e contra satis probabile videtur, miasma Venereum, fervidissima v: g: Venere actuosum redditum, posse communicari corpori, absque ulla laesione sensibili partium genitalium, per quas Lues contrahitur.

Videmus, & optimos auctores, qui de Lue Venerea scripserunt, hoc confirmare. Sic *Fracastorius* (i) monet, non statim Luem se manifestare, sed certo tempore delitescere, interdum quidem per mensem, interdum per duos, saepe etiam per quatuor menses. Aderant tamen signa quaedam conceptae labis: tristitia, lassitudo, pallor. Tandem, *quod in majori parte aderat, ulcuscula quaedam circa pudenda oriebantur.* Ubi notandum est, quod non dixerit, in omnibus aegris adfuisse haec ulcuscula, sed tantum in majori parte. Praeterea non definit, an illa pudendorum ulcuscula statim a suscepto Venereo miasmate adfuerint, an postea successerint. Saltem non obtinent primum locum in enumeratione symptomatum, quae susceptum contagium sequebantur, & quae aderant etiam in illis, qui his ulcusculis pudendorum carebant.

Nam

(i) Aphrodisiac. pag. 199.

Nam in utroque casu miseris prorumpabant per cutem pustulae, satis magnam in molem crescentes, quae intra paucos dies in ulcera pessima phagaedenica mutabantur: haec autem non a contagio Luis topice applicato, sed ab eodem a sanguine, in quo latebat, secreto, & ad varia corporis loca deposito, ortum ducebant; certissime saltem in illis, quibus nulla fuerant in pudendis ulcuscula.

His sane similia leguntur apud *Bernardum Tomitanum* (k). Monet enim, signa manifesta Luis Venereae per duos, tres, etiam quatuor, menses nondum apparere. Nam ille (morbus) videbatur delitescere, & de futuris aliorum calamitatibus & suppliciis meditari. Signa autem latentis mali recenset haec: Corporis inertia, segnities praeter laborem, gravitas membrorum, lassitudines spontaneae, lentor & tarditas actionum, somnolentia fere assidua, macies corporis, virium sublatio, perturbatio animi, moeror, diffidentia, metus, pallor faciei, sub oculis nigror, vultus novitas, manuum & plantarum calor, & alia plurima. Dein addit, in plurimis suborta videbatur caries, pudendis enata, quae ulcuscula afferebat erodentia &c.; unde iterum concludi potest, aliquos saltem miasma Venereum suscepisse, licet in pudendis nihil appareret mali.

Apud *Dan: Turner* (l) habetur casus, qui idem confirmat. Homo, qui tempore vitae militaris se non adeo caste vixisse fatebatur ultro, honesta missione obtenta, duxerat uxorem, quam castam, sanam, modestam, certo novebat, & cum illa liberos procreaverat. Per decennium in matrimonio caste vixerat, & licet coelibatus tempore cum pluribus mulieribus rem habuisset, nunquam tamen vel Gonorrhoea, vel alio quocumque malo, laboraverat. Quandoque levem in dorso glandis excoriationem senserat post coitum; sed haec, vel sponte, vel inunctione unguenti pomati, aut sebi candelarum, sanabatur brevi. Notum autem est, praecipuum signum Diagnosticum ulcusculorum Venereorum esse, quod vulgatis remediis pertinaciter resistant. Unde apparet, nihil Venerei partibus genitalibus adhaesisse.

Saepius tamen laborabat, post aliquot annos, angina, quae Venae sectioni, Catharticis, & Vesicatoriis, cedebat: cum autem recrudesceret idem malum, & quidem majori cum molestia, consuluit Egregium Medicum *Turner*, qui invenit utramque tonsillam inflammata, & unam ex illis ulcerosam: sed praeterea detexit in palato fornicato foramen, quod apicem specilli admittebat, & per quod aeger observaverat quandoque fumum tabaci e naribus exivisse. Cum nullum os tangeretur specillo immisso, partem ossis, quod fornicem palati format, exesam esse patebat satis: caro autem illud foramen ambiens fungosa erat. *Suffumigio Cinnabaris* usus fuit *Turner*; unde excitata salivatio sustulit malum quidem, sed mansit foramen in palato fornicato, quod digiti apicem facile capiebat: per septem annos sanus vixit post hanc curationem, & dein maligna febre correptus periit.

Haec, & aliquot casus, quos ipse vidi, faciunt, ut non audeam pro generali axiomate practico statuere *Celeberrimi Astruc* assertum; nempe, *Virus nunquam*

(k) Aphrodisiac. pag. 1051. 1052. & seq.

(l) Siphylis. Histor. XVI. pag. 297.

quam admitti, nisi ea pars, qua admittitur, primum affecta fuerit (m). Omnino autem assentior Celeberrimo huic viro, dum monet sequentia: *De Lue Venerea*, quoties morbi locales praeluserint, ex levioribus quidem signis judicandum est: si vero nulli praecefferint, neganti opinioni adhaerendum, vel ad summum, quod reipsa eodem recidit, iudicium cautè cobibendum, dum signa pathognomonica plura, urgentia, certo certiora, rem in apertissima luce collocent. Proinde facile condono, ut de facti veritate ulterius inquiretur. Neque enim obfuit unquam, profuit vero non semel, de iis, quae evidentissima videbantur, quaestionem movisse.

Neque videntur illa, quae Celeberrimus Auctor (n) de aliis Venenis adfert, adeo multum probare. Pus variolarum, dum vulnufculis applicatur, haec loca inflammare solet, & exulcerare, dum Venenum agere incipit: Verum hoc est. Sed ubi sponte, absque infitionis artificio, variolis corripitur homo, quis determinabit locum, cui contagium primo adhaesit, antequam corpus totum turbaret. Dum Hydrophobia instat, vulnera morfu canis rabidi infligta inflammari, imo ipsas cicatrices, si jam consolidata fuerint vulnera, attolli, fidelis observatio docuit. Sed & constat aequè, salivam canis rabidi dirum hunc morbum produxisse, absque ullo vulnere infligto, uti in *Capitulo de Rabie Canina* patuit.

Videtur ergo virus Venereum, nondum lentis humoribus irretitum, vel, si fuerit, ab his nexibus quacumque de causa liberum, adeo minutum esse, & omnes sensus fugiens, ut venire possit in massam humorum circumductorum, & cum illis per totum corpus moveri.

Tunc de hoc fomite, haerente in sanguine, talia mala possunt oriri, qualia ab applicatione externa oriebantur in partibus corporis: crescit hoc virus motu & calore, & si postea deponatur ad partem quandam corporis, idem facit, quod fecisset externè applicatum. Unde posset quis habere Luis contagium in corpore, nullo malo apparente in corporis superficie; & tamen postea illud contagium cum humoribus, quos sibi assimilavit, deponi posset ad quaedam loca corporis, & effectus malos producere. Contingit autem aliquando, virus resorptum ex ulcere Venereo glandis, & quidem non adeo magno, ad dissita loca corporis deponi, & illa inflammare ac exulcerare. Vidi, post paucos quoadque dies, fauces a Lue exulcerari, licet parvum tale ulcusculum dedisset unicuique signum contagii Venerei ab impura Venere suscepti. Nec lascivis osculis hoc semper adscribi posse videtur, cum eodem tempore universa fere cutis foedis maculis & pustulis deturpetur, deposito malo ad partes diversas corporis, & a primo fomite dissitas. Si ergo ex ulcere Venereo parvo resorptum virus possit totum corpus inficere, an non poterit idem contingere, dum cum foedo scorto volutatur imprudens juvenus; ut nempe Luis miasma misceatur humoribus, licet nullibi in corpore aliquid mali appareat. Postea, ubi de Bubone Venereo agetur, patebit, quandoque illum nasci, licet nec Gonorrhoea, nec ulcus Venereum, praecefferit, adeoque a resorpto contagio tantum.

Me-

(m) De Morb. Vener. Lib. II. Cap. 3. pag. 94. 95.

(n) Ibid. pag. 96.

Merito cogitarunt Medici, an signis quibusdam detegi possit praesentia miasmatis Venerei in corpore, antequam ad quemdam corporis locum fuerit depositum, & sensibili effectu se manifestet?

Si attente consideremus illa, quae de *Brunno Gallico*, de quo ad praecedentem paragraphum dictum fuit, leguntur, videtur a suscepto Luis contagio sanitas laesa fuisse (o). Dicitur enim, quod non emerferint flatim signa labis receptae, sed in quibusdam per mensis spatium siluerit malum. *Interim insueta quadam ignavia, seu torpore, gravati, pigri, segnes, inertes ad consueta munia obeunda, animo quoque abjecto, tristes vultu, cum nec mens, neque manus & pedes, officium facerent, veluti umbrae, non homines, passim oberrantes conspiciebantur. Nativus faciei color in pallidum, vigor ipse oculorum in torvum, circulo fusco, sicut mulieribus menstruatis, deformem, subito immutatus: frons exporrectior in caperatam & nubilam degeneraverat.* Si jam haec conferantur cum illis, quae ex *Bernardino Tomitano* paulo ante memoravi, apparet, mire similia haec signa esse inter se, quibus uterque autor usus fuit, dum latentem adhuc in suo quasi seminio Luem descripserunt. Verum *Tomitanus* anno 1576, fere septuagenarius (p), decessit Patavii, pestilentia sublatus, hinc de *Brunno Gallico* nihil inaudire potuit, & nullo modo credibile apparet, *Jordanum Brunum*, qui coram vidit morbum, ex *Tomitano* latentis Luis signa descripsisse.

Verum notandum imprimis est, quod, post haec signa praegressa, manifestis se prodiderit indicibus morbus: Virus enim Venereum deponeretur, ab humoribus jam separatum, ad quaedam corporis loca. *Vestigia cucurbitularum turgescencia extemplo ardor invasit immensus & immedicabilis, quem foedi abscessus, & ulcera exceperere putrida, sanie taboque fluentia &c.* Forte credi posset, cultellum, quo scarificationes factae fuerant, infectum reliquisse miasma in locis scarificatis, quod ibi, silens per tempus, actuosum postea fieri cepit, & pessima haec ulcera produxit. Sed tunc in omnibus locis scarificatis foeda haec ulcera prodiissent. At historia morbi aliud docet; ibi (q) enim leguntur sequentia: *Admiratione dignum initio, quod e tot affixis cucurbitis, cum alii decem plus minus, tres quoque tantum nonnulli, apponi jussissent, una duntaxat, aut ad summum duae (socrui Laurentiae sartoris e quindecim tres), ex iis omnibus in foedam transverint vomitam.* Unde manifeste apparet, Luis miasma non inhaesisse fixum in locis scarificatis, sed humoribus mistum turbasse sanitatem miris modis, & dein ad haec loca depositum foedo ulcere devastasse illa; *ita ut caro, cucurbitae ambitu circumsepta, corrosa, putrescens, tetrum, ut e Telephiis ac Phagaedenicis ulceribus, foetorem invexerit.*

Ex haecenus dictis patet, Luem Veneream plerumque se manifestare in illa parte, qua contrahitur, sed non semper tamen.

(o) Schenck. Observat. Med. Rarior. Lib. VI. pag. 816. & seq. (p) Astruc de Morb. Vener. Tom. II. pag. 766. (q) Schenck. in loco modo citato.

§. 1443. **N**eque a non infecto, vel non infecta, eodem hoc morbo, unquam orta deprehensa est.

Contagiosam esse Luem, & per contagium late dispergi, ex antedictis satis patuit; nec videtur de hac re ullum dubium posse moveri. Verum antea ad §. 1382. & 1409, ubi de contagio in morbis agebatur, constitit, contagium supponere necessario duos homines, unum, a quo exit contagium, alterum, qui idem in se recipit, & inde simili morbo, ac prior, aegrotat.

Quantumcumque autem hanc rem animo versemus, non possumus negare, quod primus mortalium, qui morbo contagioso, Lue Venerea v: g.:, laboravit, illum morbum conceperit absque contagio per alium hominem ipsi communicato. Implicat enim manifestam contradictionem, quod qui primus quodam morbo laboravit, illo infectus fuerit per alium hominem. Cum ergo primus, qui laboravit morbo, illo fuerit affectus absque contagio, cur non secundus, tertius &c., a similibus causis, quae in primo morbum produxerunt, eodem modo potuerunt affici.

Sed in paragraphis modo citatis probatum fuit, morbos posse nasci in corpore humano a causis manifestis, quarum causarum illi morbi effectus sunt, & tamen, per eosdem hos morbos, sic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iisdem morbis inficiat alios homines, qui non expositi fuerant causis illis manifestis, a quibus in primo aegro morbi producti fuerant.

Ubi autem semel natum hoc contagium, necesse non est, ut eadem causae maneant perennes, quae morbum in primo aegro produxerant; sed idem morbus vim suam exercere perget in alios, communicando contagium; quod qui evitare potest, liber manebit a morbo. Pluribus observationibus illud probatum fuit in locis citatis.

Inde intelligitur, quare quidam morbi certis regionibus Endemii sint, & in alias regiones tantum per contagium deriventur, quo semel deleto non renascitur morbus, nisi talis contigerit causarum concursus, qui illum in primo homine, qui hoc morbo laboravit, produxerat. Hoc tamen forte raro fit, & in quibusdam regionibus nunquam.

Nullam autem observationem novi, qua demonstrari posset, Luem Veneream in Europa ortam fuisse absque contagio.

Attamen, cum primus, qui Lue Venerea correptus fuit, morbum absque contagio contraxerit, debuit posse nasci ab una vel pluribus causis simul concurrentibus teter morbus. In talium causarum indagazione satis solliciti fuerunt Medici, qui novum hunc morbum cum cura exploraverunt, &, uti in similibus fieri plerumque solet, in diversas abiverunt sententias.

Antea dictum est, certis siderum aspectibus, inundationibus, & variis aliis causis, Luis Venereae primam originem adscriptam fuisse; verum tunc simul probatum fuit, tales causas, ante Luem cognitam in Europa, saepius exstitisse, uti etiam postquam Lues increbruit, similia contigisse, nec ullis constare observatis, quod Lues inde frequentior vel peior reddita fuerit.

Fœdissimum morbum, *Elephantiasim* nempe, in Luem Veneream degenerasse,

raffe, crediderunt multi (r) non tantum, sed & primam ejus originem tribuerunt nobili Scorto, cujus noctem Elephantiacus quidam ex equestri ordine miles quinquaginta aureis emerat; cumque frequens juvenus ad hoc Scortum accederet, intra paucos dies plus quam quadringentos infectos fuisse, a quibus dein latè disseminatum fuit malum (s). Verum, uti optime notat *Celeberrimus Astruc* (t), per integros quadraginta tres annos *Felix Platerus* Elephantiacis inspiciendis vacavit; quorum proinde plurimos observandi occasionem habuit; adeoque morbum bene cognovit; sed tamen Elephantiasin diversum statuit morbum a Lue Venerea, cujus signa & symptomata non indiligenter recensuit; quod ipsius tempore cognitu necessarium erat, dum credebatur Lues in distans contagium spargere posse; & ideo hac correptos a fanis separandos esse jubebat Magistratus, & pro pauperibus peculiaria nosodochia destinabat, ubi curarentur.

Cum autem per coitum omnium frequentissime morbus propagetur, multi crediderunt, scortatorum illud flagellum ab effroeni libidine originem primam duxisse. In Europa saltem non videtur haec causa assignari posse; neque latuisset per tot saecula Lues, si inde sumfisset originem. Perditissimos fuisse antiquorum mores, fide Historica fatis constat; nec tamen Luis Vestigia in Historia antiqua invenimus; nec apud Poetas, qui acerrime hominum mores perstrinxerunt, neque pepercerunt saeculi sui vitiis. Quam vivis coloribus descripsissent *Juvenalis*, *Horatius*, *Martialis* &c., miseras Luis Venereae victimas, si Veneris nepotulos vidissent mutilos, naso truncos, exesos, tabo putrido diffluentes. Unde videtur concludi posse, illam causarum congeriem, a qua Lues Venerea, sine contagio praegresso, nasci potuit, in Europa nondum observatam fuisse.

In fervidissimis autem regionibus, ubi mulierum menstrua acerrima observantur, ubi cuivis obvio stupratori patent omnes, ubi virilis sexus effroeni libidinis oestro in Venerem ruit, tetram Luem primum ortum habuisse, non videtur omnino improbabile. Probabilis saltem conjecturae instar hoc proponit *Astruc* (u). *Cum ergo in omnibus terrae locis, ubi Lues Venerea antiquitus Endemia fuisse videtur, eundem aëris fervorem cum pari incolarum impudicitia conjunctum fuisse, manifestum sit, haud inanis inde locus est colligendi, morbum naturam eundem, quo regiones longissime distitae, & inter quas nulla fuit commercii communio, simili modo infestabantur, a simili causarum earundem concursu, in quo tantum convenirent; generatum olim fuisse, & generari etiamnum, si indigenae iisdem moribus vivant.*

Voluerunt alii, a nationum commistione Luem Veneream ortam fuisse, quae, olim in plures morbos divisa a Medicis, in unum quasi coaluerit in castris ad Neapolim. Verum optime notat *Celeberrimus Morgagni* (w) sequentia: *Quasi vero iis in castris major fuisset nationum commistio, quam Romae quondam, cum*
unum

(r) *Aphrodisiac.* pag. 1. & alibi saepius. (s) *Ibid.* 903. (t) *De Morb. Vener.* Tom. II. pag. 878. (u) *Lib. I. Cap. XII.* pag. 93. (w) *De sedibus & causis morborum per Anat. indagatis* Tom. II. pag. 370.

unum idemque scortum pateret Cattis, Germanis, Dacis, Cilicibus, Cappadocibus, Indis, Judaëis, &c. (x). Una tum Romae deërat Natio Americana, quacum qui commercium per se, aut per alios saltem, habuissent, in castris illis non deërant; ut unde nova non morborum collectio, sed Lues, in Europam venerit, intelligatur.

Licet autem negari nequeat, Americanos malo victu saepe uti, tamen nec inde deduci Luis Venereae origo potest; uti pluribus demonstrat *Celeberrimus Astruc (y)*. Saltem in Europa, dum in urbibus obsessis, vel & alias ob causas, annonae penuria premit miseros, pessimi quidem excitantur morbi, sed nunquam secuta fuit Lues Venerea. Unde merito concludi potest, Luem non nasci in Europa sponte, sed propagari per contagium (z); quod praecipue communicatur per coitum, oscula, mammas; Quamvis enim celebris auctor *Antonius Musa Brasavolus* non neget, contagium Venereum posse aliis modis, v: g: dormiendò cum infectis in eodem lecto, bibendo ex iisdem poculis &c., communicari, tamen statuit, *addendum esse, ad hoc usque tempus non esse visum, neque cognitum, quod quispiam nisi per coitum, vel osculum, vel mammas, hunc morbum receperit.*

§. 1444. **P**ars infecta (1442.) diverso quidem tempore, pro varietate loci infecti, materiae contagiosae, gradu caloris excitantis, temperiei diversitate, pruritu, calore, leni inflammatione, pustula subalba, squamosa, erodente, mucosa, insanabili vulgatis remediis, cognoscitur primo.

Cum Lues Venerea grave adeo malum sit, & mora reddatur pejus, hinc merito omnis opera debet adhiberi, ut cognoscatur quantocyus. Ad §. 1442. monitum fuit, Luem primo se manifestare solere in illa parte, qua contrahitur, sed & simul dictum, quandoque miasma Venereum humorum massae misceri, absque eo, quod in parte, per quam contractum fuerat, sui vestigium relinquat; contagium autem illud, nisi bona fortuna diffletur de corpore (quod aliquando fieri videtur), evanescatque penitus, mutat partem aliquam humorum, cum quibus per vasa fluit, in suam naturam, noxiumque illud, sic in homine antea sano natum, per metastasim ad varia corporis loca deponitur, & haerere incipit ibidem, sicque varia mala producit.

In hac paragrapho nunc agendum est de illis mutationibus morbosae, quae in locis diversis corporis apparent, dum contagium iis adhaeret, sive primo & immediato contactu alterius hominis infecti, sive per depositionem contagiosae materiae antea humoribus admistae, & per metastasim nunc ad hanc illamve corporis partem delatae.

Pro varietate loci infecti, manifesta observatur diversitas. Loca enim plurima corporis tenaci coriacea cute teguntur; quaedam autem his carent. Sic observatum fuit, obstetrices, dum tabo Venereo madentes partes genitales diu at-

(x) Martialis. Lib. VII. Epigr. 29.

& seq.

(y) Lib. I. Cap. XII. Tom. I. pag. 902

(z) Aphrodis. pag. 674.

attrectare debebant; affectas fuisse Lue; ubi efficacissimae malignitatis contagium duram cutim penetrare debuit, ut corpus inficeret, vel & in ipsa cute ulcus excitare difficilis admodum curationis: idem toties observatur in dorso penis, dum ab impuro coitu cutis foedo ulcere eroditur: Ubi autem loca corporis alluit foedus tabus, quae cutim non habent, caeteris paribus, facilius penetrat virus, neque semper formidolosa adeo mala sequuntur. Sic notum est, cutim faciei circa nares, & labia, desinere, solam Epidermidem illa tegere, uti & totum os internum: idem obtinet in papillis, genitalium muliebrum parte interiori, glande virili, & interna praeputii superficie; quae videntur citius & facilius infici posse etiam a leviori contagio, dum partes cute tectae melius defenduntur. Sic ab omnibus observatum fuit, minus frequenter infici Judaeos, si reliqua paria fuerint, cum resecto praeputio nuda glans penis, vestibus perpetuo affricata, callosior redditur: Simul etiam in his intra praeputium & glandem nihil colligi potest, vel moram facere, ideoque pejus reddi & acrius. Ob hanc enim rationem videtur in non recutitis praeputii froenulum toties erodi ulcere Venereo, cum illud inferiori penis glandis parti adhaereat, sicque intra praeputium, collapsa pene connivens, collecta materies virulenta, post impurum coitum, hunc locum alluat diutius.

Materiae contagiosae. Diversos malignitatis gradus in contagiosa Materia Luis observari, tota morbi historia docet. Patebit postea, dari Gonorrhoeas Venereas, satis adhuc benignas, in quibus materia e pene stillans ex albo flavescit, & levem tantum in urethra ardorem excitat: in aliis prodit materies profunde flava, vel & ex flavo viridescens, urethram erodens, & intolerabilem dolorem excitans, dum urina emittitur: Imo quandoque adeo acris est susceptum virus, ut vasa erodat, & urinam reddat sanguinolentam. Et in pessima Gonorrhoea, si bona adhibetur medela, videmus pessimam & acerrimam materiam contagiosam, gradatim emendari, donec cum insigni omnium symptomatum levamine albicans, aut leviter tantum flavescens, prodeat, minuta simul quantitate, tandemque cesset omnino materiae effluxus.

Facile autem intelligitur, tanto pejus infici debere mulierem, quo acriore Gonorrhoea affligitur homo, cum quo Venerem exercet. Idem verum est, si confirmata jam Lue totum corpus, non autem una vel altera parte tantum, infectum fuerit: Legi merentur illa, quae de varietate contagii apud *Celeb. Astruc* (a) habentur.

Gradu caloris excitantis. Cum in calidissimis regionibus Lues orta fuisse videatur olim sine contagio, saltem in primo homine, qui Lue laboravit, uti praecedente paragrapho dictum fuit, merito videtur statui posse, majori calore miasmatis Venerei activitatem augeri. Unde in Africae fervida regione tantam quandoque stragem hunc morbum edere, observatum fuit. Sic & observatur, infantum & puerorum corpora citius depascere foedum hunc morbum: sunt autem, coeteris paribus, horum corpora calidiora, quam adultorum. Dum turpia prostibula a formosis juvenibus incitantur ad fervidissimam Venerem, pejor

me-

(a) Lib. II. Cap. III. pag. 94, & seq.

metuenda est infectio, si Lue Venerea infecta fuerint. Constante observatur, Lue affectos, si genio indulgeant, vino, aromatibus, liquoribus spirituosus, libere utantur, malorum omnium sentire augmentum. Doluerunt toties Medici, tales aegros, in fine curationis per argentum vivum, aut decocta, immorigeros fieri, salubria artis praecepta spernere, & gulae ac crapulae se tradere totos, sicque morbi recidivae se exponere, dum, minuta quidem insigniter virulentia morbi, sed nondum penitus expulsa de corpore, excitant mala diaeta activitatem illius, quod adhuc superest, mali, & sic se ipsos, & spem Medici, turpiter fallunt.

Verum quidem est, uti postea in cura Luis Venereae dicetur, tales aegros in calidiori aëre versari, dum argento vivo, vel decoctis, sanatio tentatur. Ast tunc intentio est, ut soluti per vim horum remediorum humores, una cum miasmate Venereo, quod illis adhaerebat, exeant de corpore, sive per salivationem, sive per sudores: huic autem scopo conducit, si tales aegri versentur in loco calidiori, toto illo tempore, quo morbosa ex corpore expelluntur, simulque molli diaeta sustinentur vires, & restituantur perdita.

Longe enim aliud est, actuosam magis reddere contagii vim per calorem, quam noxium illud expellere, solutis prius humoribus, per calorem prudenter auctum. Unde etiam in calidis regionibus, si idonea adhibetur methodus, citius & feliciter succedit Luis Venereae sanatio.

Temperiei diversitate. Ex praecedentibus sequitur, calidae temperiei homines citius vehementiusque a Luis contagio affici; in frigidis, Leucophlegmaticis, & imprimis in obesitas ac pinguibus hominibus, miasma Venereum irretiri lentis, viscidis, humoribus, atque ex illis difficilius extricari. De qua re postea adhuc agendum erit.

Pruritu, calore, leni inflammatione, pustula &c. Inquirendum jam sollicite, quid mutatum appareat in parte, per quam contagium Luis Venereae contrahitur. Graphice haec omnia descripta sunt (b); ubi nempe pars illa, quam contagium primo obsedit, oculis patet: *Ibi enim macula rubella observatur, quae variolae nasciturae, aut morbilli, stigma, vel morsum pulicis, ferme refert. In hac aeger pruritus levem, calorem molestum, vix dolorem, sentit. Elevatur papula haec, squamulamque cuticulae attollens bullulam elevat, quae, si late tenni, pellucido, distenditur, rupta dein facile sanari, absque ulteriori malo, solet.* Rupta enim pellicula, contagiosa particula una cum lymphâ, cui permixta haerebat, effluit, nec aliquod mali vestigium relinquit, cum, tenuis, illa careat tenacitate, per quam contagium irretiri & fixari in loco potuisset.

Quoties vero macula modo descripta in tuberculum assurgit repletum materia subalbida flavescente, spissa instar cremoris lactis recentis, vix cohaerente, sed instar ejusdem cremoris defluente quasi; quando, intercepta digitis, horum a se invicem abductione lenta remittitur; quae, exsiccata, ex viridi flavescens, indurescit cum linteis, quibus inhaeret; tunc semper sinistri magis ominis erit malum, suspectum prudenti Medico, neque adeo facile sanabile. Cancrum suo idiotismo

Chi-

(b) In Praefatione Aphrodisiaci.

Chirurgi jam vocare solent (c); quia vulgatis remediis non cedit, vicina loca depascit sensim, & si crusta tegi videatur, atque exsiccari quasi, plures omnidote prioribus similes renascuntur.

Tali sub forma apparere solet primum Luis Venereae vestigium in parte corporis, quam infecit; dum nempe contagium loco adhaesit. Si enim contagium illud, calore magno aëris, temperamenti, fervidissima Venere, valde actuosum redditum fuerit & mobile, quandoque non manet affixum externis corporis tegumentis, sed, venis bibulis resorptum, miscetur humoribus, & partem illorum in suam indolem convertit; per metastasim deinde haec materies morbosa ad exteriorem corporis habitum deducitur, & similes pustulas producit; uti antea ad §. 1442. dictum fuit.

Quandoque observatur, quod & ipse aliquoties vidi, miasma Venereum, in sanguinem jam receptum, & dein ad cutim depositum, produxisse maculas, vix elevatas, coloris ex rubro fusci, quae squamosae fiebant, & post plures squamas successive deciduas in ulcus Venereum mutabantur, quod copiosum tabum ex flavo viridescens quotidie eructabat.

Unde simul apparet, majus adesse periculum, si virus Venereum, non affecta parte, quam primo tetigit, sanguinem ingrediatur statim. Licet enim materies morbosa postea denuo a sanguine separetur, & ad alia loca deponatur, tamen inde patet augmentum materiae morbosae, & non est in potestate Medici, dirigere talem metastasim ad illa loca, ubi minori cum discrimine possit deponi, & facilius curari. Tristes enim casus docuerunt, non tantum externas, sed & internas, corporis partes pessime affectas fuisse; uti sequenti paragrapho dicitur.

Non immerito ergo *Astruc (d)* statuit, *Virus Venereum partibus, quascumque afficit, ruborem, calorem, tensionem, dolorem, uno verbo phlogosim, vel inflammationem, adferre.* Lenta tamen haec est inflammatio, & periodum suam tardo gradu percurrit; non enim subita adeo sequitur suppuratio, ut in aliis morbis inflammatoriis; nec reliqui inflammationis exitus; sed simul adest acrimonia, quae partes corporis, quas occupat, ne ossibus quidem exceptis, lenta exesione consumit, & destruit.

Quamvis autem signa, quae occurrunt in loco, quem Lues occupat, ad amissim descripta fuerint, caute tamen in hac Diagnostica procedendum. Licet enim Medicus justam suspicionem habeat foedi morbi, prudentia exigit, ut non temere illum denunciaret, nisi fateatur aeger, se incurrisse Luis acquirendae periculum. Multi enim solent hoc pertinacissime negare; imo contumeliis & opprobriis onerant Medicum, qui talia vel suspicari ausus fuit. Simul & famae aegrotantium, & familiarum paci, consulendum esse semper, nemo dubitat.

§. 1445.

(c) In Praefatione Aphrodisiaci.

(d) Lib. II. Cap. II. pag. 89. & seq.

§. 1445. **H**inc, crescendo, vicina primo, & plerumque externa, inficit similibus pustulis ulcerosis, dehinc interna, labia, gingivas, palatum, linguam, fauces, nasum, cerebrum, pulmones, hepar, lienem, uterum &c.

Miasma illud Venereum cum reliquis morbis contagiosis hoc commune habet, quod, corpore humano si receptum fuerit, etiam sanissimo, humores sanos mutare possit in suam naturam, sicque copia augeri. Constitit antea, ubi de Variolis agebatur, minimam contagii moleculam, omnes sensus fugientem, corpus sanum ingressam, & humoribus permixtam, illos sic mutare, ut intra octo dies totum corpus scateat pure varioloso, cujus vel minima guttula eundem morbum excitare valeat in homine sano. Unde patet, quantum crescere, & multiplicari, possit morbi hujus contagium. In Rabie Canina, Scabie, Peste &c., idem obtinet. Cum ergo Lues Venerea per contagium propagetur, *di- manat ab aegris in sanos seminium, sive miasma quoddam morbificum, quod, pauca quidem, imo paucissima, quantitate, & inconspicuis viis, sano corpori insinuatum, dein copia, viribus, efficacia, simul invalescens, totam humorum massam tardius citiusque inficere valeat, atque pessundare (e).* Cum ergo minutissima contagii moles sit in Lue Venerea, aequae ac in aliis morbis similibus, ex sua natura mobile satis foret, & a levioribus etiam causis per aëra diffuari posset, propagarique in distans; uti de contagio varioloso v: g: certo liquet. Sed *Venereum virus non constat partibus tenuibus, levibus, volatilibus, penetrabilibus, quae in auras spargi possint, quae in distans avolent, quae strictissimos poros celerissime pervadant, sed crassis, ponderosis, fixis, quae communicari non possint, nisi calore exaltentur, nisi partes objectae raras sint & permeabiles, nisi contactus intercedat immediatus & satis diuturnus (f).* Lento quidem gradu malum Venereum prorepere solet; nec semper tamen; quandoque enim infectio nata topico malo se statim manifestat, & satis brevi temporis intervallo per totum corpus dispergitur. *Gasparus Torrella (g), qui scripsit sub finem saeculi decimi quinti, adeoque paucis annis post Luem Veneream cognitam in Europa, casum enarrat juvenis viginti quatuor annorum, qui rem habuit cum muliere habente pudendagram; quare eadem die ipse fuit eodem morbo infectus; quae infectio incepit apparere in virga; ut solet ad plurimum aliis evenire: nam sequenti die apparuit ulcus in virga, cum quadam durtie longa, tendente versus inguina, ad modum radii, cum sorditie, & virulentia. Post sex dies, ulcere semicurato, arreptus fuit ab intensissimis doloribus capitis, colli, spatularum; brachiorum, tibiarum, & costarum, & praesertim in eorum musculis, cum maximis vigiliis, a quibus molestabatur non nisi in nocte post primum somnum. Elapsis postea decem diebus, apparuerunt multae pustulae, in capite, facie, & collo &c.*

Illa historia probat, contagium Venereum satis brevi tempore per corpus dispersum fuisse, & molesta produxisse symptomata.

Cum ergo minuta admodum sit contagii moles, cito videtur diffuari debere de.

(e) Astruc Ibidem.

(f) Ibidem pag. 90.

(g) Aphrodisiac. pag. 545.

de corpore, vel, per venas receptum, circulantibus humoribus misceri, ficque totum corpus inficere. Verum observata plura docent, miasma Venereum diutius haerere posse in loco quodam, antequam totum corpus inficiatur: hoc autem vix concipi potest, nisi illud miasma, tenaciori humore obvolutum, parti affectae adhaereret.

Haec est ratio, quare Celebres Medici statuerint, contagium illud, omnes sensus fugiens, inhaerere humori tenaciori, qui ipsi pro vehiculo inservit. Tantam enim hic subtilitatem agnovit *Fernelius* (b), ut non modo levis admodum, sed & fere corporis expers sit: Hinc, nisi aliis jungeretur, in corpus nostrum agere non posset. Qui enim possit corpori nostro vim inferre virtus incorporea? Unde postea addit sequentia (i): *Quaquam enim pituitosa videatur materia, Veneni tamen maleficio perfusa, acrimoniae particeps est.* Similiter sensit *Fracastorius* (k), de Lue scribens:

*Porro homine e toto, quod in ipso sanguine crassum
Et sordens lentore foret, foedissima primum
Corripuit, sese pascens uligine pingui.*

Et paulo post (l), ubi de pustulis Venereis corpus deturpantibus agit:

*Pustula summae
Glandis ad effigiem, & pituita marcida pingui,
Tempore quae multo non post adaperata dehiscens,
Mucosa multum sanie taboque fluebat.*

Contagii illius subtilitatem comparat effluviis odoratis *Helmontius* (m), quae a Philosophis solent adduci, ut probetur summa corporum divisibilitas, quae omnem fere imaginationem superat. Notum enim est, Asam foetidam, Moschum &c., per amplum conclave odorem spargere longo tempore, absque sensibili jactura ponderis. Sic autem habet: *Est nimirum Lues non quidem morbus constans materia ex qua: sed fermentum duntaxat Venenosum, solidis vel liquidis nostri partibus, odoris instar, affixum.*

Haec dum considerabat *Celeberrimus Boerhaevius* (n), credidit, hoc malignum genus semper sedere in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet illam partem, quam adiposum panniculum Veteres, hodierni cellulosam membranam, vocant.

Constat enim cellulis minimis, & numerosissimis, quarum compages vasculis subtilissimis perreptatur. Cellulae hae omnes in se mutuo patent, & exigua vi mirifice dilatari possunt; unde in Emphysemate, inflatae aëre, turgent immaniter, in Leucophlegmatia & Hydrope Anasarca replentur aqua & tument. E-

con-

(b) De Luis Vener. Curat. Cap. XII. pag. 223.

(i) Ibidem pag. 124.

(k) Siphylis. Aphrodisiac. pag. 186. D.

(l) Ibidem pag. 187. B.

(m) Tumulus Pestis pag. 847. Col. I.

(n) In Praefatione Aphrodisiaci.

contra in Tabæ & Marasmo penitus depletæ hæc cellulæ sic collabuntur, ut vix vestigium sui relinquunt.

Notandum quam maxime, membranam hanc cellulofam ubique cuti subferri, omnibus musculis incumbere non tantum, sed illas ambire undique, & investire, suaque interpositione musculos a se mutuo separare, ut liberrimus maneat musculorum motus, neque ullus impediatur vicinum. Pariter & musculorum tendines eadem hæc membrana cellulosa ambit undique, ut trahi, & retrahi, facillime possint. Sed & eadem hæc cellulosa supra periostei exteriora, & ad ossa, & ad juncturas supra ligamenta, sese expandit, omniaque involvit; ipsa tandem in viscera, sub meningibus, membrana thoracem succingente, peritonæi expansu, se insinuat (o). Per musculos autem eadem hæc tunica sic distribuitur, ut inter distinctas musculares partes, ex quibus major componitur, se insinuet ubique, omnes tegat, involvat. Sic obtinetur, ut illæ musculares partes, quæ majorem muscolum componunt, commodissima facilitate, distincto tamen motu, inter se moveri queant. Cum autem illa tunica cellulosa ad periostea usque pertingat, medullæ vero materies, a periostei vasis advecta, intra cava ossis confecta, per vasa periostei partim revecta, ad hæc vasa perveniat, intelligitur facile commercium, hujus membranæ effectû, inter omnes corporis, vel remotissimas a se invicem, partes (p).

Hæc præmittere necessarium duxit *Celeberrimus Boerhaevius*, ut intelligeretur melius ejus de Lue Venerea sententia: sedem enim hujus morbi præcipuam statuit in membrana hac cellulosa; dum nempe contagiosa labes, per poros Epidermidis ingressa, trans cutis vascula usque ad cellulas membranæ adiposæ pervenerit, ibidemque se occurrenti pingui permiscuerit, tunc oleum hoc tenax virulentia sua inquinat, rursusque lentore illius oleosi retinetur, & fovetur. Unde pingue, in hac membrana collectum, nidum quasi dat, & vehiculum, contagio Venereo. Membrana hæc adiposa vocari solet in illis corporis locis, ubi crassis & vastæ molis musculis infertur; ut in natibus v: g:; ibi enim crassi adipis copiam continet. Ubi vero tenerima est, & exiguæ molis, ut in palpebris, fronte &c., tunc solet dici Cellulosa simpliciter, & loco crassi adipis, mucosum subpinguem humorem in suis cellulis continet, qui pariter aptus est irretiendo Luis contagio.

Quantum usum habeat hæc doctrina ad intelligendos Luis Venereæ effectus non tantum, verum etiam ad Curationem tetri mali, patebit ex sequentibus. Evertere conatur *Eruditissimus Astruc* (q) hæc opinionem, quæ ipsi videtur repugnare *contra notam veneni, seu semini Venerei, indolem, facultatem, invadendi & progrediendi rationem.* Pluribus argumentis hoc stabilire conatur; nec videtur inutile, hæc breviter considerare.

Primo statuit, plerumque observari Gonorrhœam, bubonem, porros, & verrucas, tanquam prima morbi invadentis indicia, quorum nullum in adiposa membrana infidet. Sed, pace tanti viri, cujus memoriam veneror, liceat notare, quod non attente fatis legerit pulcherrimam illam Præfationem, qua or-

na-

(o) In Præfatione Aphrodisiaci.
IX. Tom. II. pag. 1073.

(p) Ibidem.

(q) De Lue Venerea Lib.

navit *Boerhaevius* collectionem Auctorum, qui de Lue Venerea scripserunt, vigesimo octavo hujus saeculi anno editam Lugduni Batavorum. Hujus editionis curam habui, ut prodiret emaculatio; quia Optimo Praeceptorum, cui omnia debebam; gratum fore noveram. Videtur autem *Celeberrimus Astruc* non attendisse ad illam diversitatem tunicae adiposae & cellulosae, quae disertis verbis in hac Praefatione legitur (r). *In illis autem locis, ubi muscoli minimi, minusque agentes, membrana haec adeo paucis pingui instruitur, ut ibi adiposam negent omnes fere, cellulosa tantum admittat Ruyschius. Ita in capite, palpebris, facie, scroto, ajunt abesse; sed falso; adest quippe, at tanto parcius ibi, quam ad nates, quantum elevator palpebrae superioris, vel corrugator frontis, minor est glutacis.* Auctoris enim haec est opinio, Luis Venereae contagium irretiri, & fixari, imprimis in pingui adipe, quod cellulas adiposae membranae replet; in illis nempe locis, ubi crassa pinguedo musculis insternitur; in aliis vero partibus, ubi pinguedo deest, vel parca admodum invenitur, adest in his cellulis subpinguis mucosus humor, qui omnia lubricat, suaque viscositate Luis virus pariter solet irretire, & in loco retinere; sicque illud retentum mora humores affluentes sibi assimilat; & cum omnes illae cellulae in se invicem pateant, haecque tunica latissime extendatur per interiora & exteriora corporis, poterit auctum mole & malignitate virus propagari per totum corpus, & in variis locis tristissima producere mala; uti fieri in Lue Venerea inveterata, fideles observationes evincunt.

Notum autem est, cryptas mucosae urethrae viscidum talem eructare humorem, qui ab urinae acrimonia defendit urethrae canalem, & aptissimus est inviscando contagio Venereo. Ex his evidens est, Gonorrhoeam nullo modo enervare *Boerhaevii* sententiam, sed potius illam stabilire: patebit hoc ulterius, quando de Gonorrhoea dicetur in sequentibus.

Ob eandem causam adeo frequenter occurrunt in tonsillis, uvula, palato, naribus internis, sinibus earundem, foedissima ulcera; quia nempe omnia illa loca muco copiosissimo, satis viscido, madent perpetuo. Idem & de Panis, five Bubonibus; verum est. Licet enim per venas lymphaticas resorptum virus venire possit ad glandulas inguinales, tamen & ipsae in tunica cellulosa sive adiposa locantur. Praeterea docet Anatomia, glandulas componi arteriis, venis, nervis; & praeterea adesse substantiam quandam particularem, quae vasa illa ordinat, & varias illarum complicationes, varium nexum, & decursum, servat: Simul totus ille apparatus communi involucri membranaceo tegitur. Unde videntur glandulae inguinales non carere tunica cellulosa in ipsa sua substantia: Quod imprimis probatur ex illis, quae ad §. 374. de inflammatione, & §. 1225. de hydrope Anasarca, dicta sunt; nempe, membranam illam cellulosa per totum corpus dispergi, vasa fere omnia in tali substantia cellulosa decurrere, imo & ipsam viscerum substantiam pro parte constituere. De bubonibus autem postea suo loco dicetur.

Quid

(r) Cum paginae nullis notatae sint numeris, non potest exacte indicari locus.

Quid de porris, & verrucis, Venereis sentiendum sit, *Boerhaevius* (s) pulchre explicat. Postquam enim notaverat, glandem penis constare ex producto spongioso urethrae corpore, supra fines binorum corporum spongiosorum penis retroflexo, addit sequentia: *Altera pars, quae ad glandem constituendam cum corpore spongioso urethrae concurrat, est numerosa congeries papillarum nervosarum sententium, quae a corona glandis, usque ad urethrae orificium, ordinatis stratis superficiei fabricae spongiosae incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitum facit, ut extremi hic nervi, voluptatis & doloris instrumenta propria, sub tenerrima glandis membrana extima coerciti, sibi mutuo incumbentes, jaceant: hinc penis glans, si deglubitur hoc extremo involucre, liberis, solutis, assurgentibus, his papillis hirta tota, & villosa, apparet. Omnes rursus hae papillae tenui membrana cellulosa distinctae sunt a se mutuo. Quid si ergo, tenuissimam transgressum membranam externam glandis, hanc ipsam exederit, en nudatas papillas has. Sed vah quantus tunc dolor! Utique intolerabilis: neque inter symptomata Venerea vix aliud atrocius excrucians. Si tum cellulosa fabrica tenuis absunitur tabo Venereo, solutae papillae excrescunt, faciuntque verrucas Venereas, horrendum symptoma; imprimis horrescens circa coronam glandis; quia plurimae ibidem papillae. Spectavi, & exhorruui, terribile hoc malum, quod, echini instar, glandem deformans, praeputii fere motum omnem impediabat. Sic, ni fallor, difficultas haec, a Celeberrimo Astruc contra sententiam Boerhaevianam proposita, fatis facile solvitur.*

Secundum argumentum *Astruc* desumit a situ & figura ulcusculorum Venereorum; quae statuit haerere in vasculis sebaceis, quibus in viris balanus, balani corona, praeputium, & froenum; in mulieribus vero cadurda, vulva, pterygia, clitoris, & vaginae ostium, constita sunt (t). Neque illud tantum adfirmat de his partibus, quae ulcusculis Venereis maxime infestantur, sed statuit, idem quoque debere intelligi de pustulis Venereis, quarum sedes est in sebaceis vasculis, sive lacunis, per cutem sparsis (u). Tales lacunas in cute reperiri, Anatomae docet; in quarum cavum per arterias secretus humor oleosus, dein per emissaria arctiora exit, cutim inungit, mollem flexilemque servat; & idem ille humor, dum exire impeditur quacumque de causa, mora inspissatur, folliculum, quo continetur, distendit, tumores creat, qui aliquando in magnam molem excrescunt. Liquor, in has lacunas secretus, oleosus pinguis est: Si enim sano homini, post somnum, linteo albo puro facies perfricetur, praecipue circa alas nasi, pinguis macula invenitur in linteo. Negari nequit, lacunas illas sebaceas continere humorem, qui irretire posset facile contagium Luis Venereae; & forte inde pustulae Venereae in facie toties oriuntur. Verum inde non potest statui, ut *Celeberrimus Astruc* vult, quod ulcuscula illa tantum in integumento sedem habeant, non vero penetrent in suppositam tunicam adiposam, aut cellulosam. Maxime autem mirabar, dum legebam sequentia, per quae evidenter hoc assertum probari credebat; nempe; *ex orbiculari ulcusculorum forma,*
quae

(s) In Praefatione Aphrodisiaci.
 II. pag. 1073.

(t) Astruc de Lue Venerea Lib. IX. Tom.
 II. pag. 1073. (u) Ibidem.

quae cum vasculorum figura apprime congruit, ac tandem ex cicatrice nulla post curata ulcera superstita, vel tenuissima tantum, & ferme inconspicua; quod proinde, cutaneum integumentum superficialiter ad summum, funditus vero minime, erosum fuisse, demonstrat. Deinde addit, quod idem obtineat in ulcusculis Venereis, per reliquam corporis cutim sparsis. Ad omnes certe provocare audeo, qui ulcera Venerea viderunt, & tractaverunt, an non viderint turpes cicatrices? De hac re dicetur sequenti paragrapho, ubi ulcera Venerea ad amissim describentur.

Tertium argumentum, quod adfert Astruc (w), sic incipit: *Neque suam indolem deponit virus Venereum, dum veterascit.* Videtur perperam intellexisse verba Boerhaevii (x). Postquam enim descripserat tristem casum nobilis juvenis, cujus totum dorsum latis ulceribus Lues Venerea depasta fuerat; unde, sanatione perfecta, mira deturpati corporis apparebat facies; subjungit sequentia: *Ex hoc casu didici singulare hujus morbi ingenium; vidi ex eo Luem, ut in principio sui exortus in Europa se manifestaverat, atque a primis Auctoribus in hoc Libro describitur; conspexi rationem, qua Variolas Hispanicas vocaverant primo oriundum in Europa morbum; sed simul intellexi, quam ingens sit discrimen inter malum hoc, quod tum apparebat, & illud, quod nunc pervulgatum Europaeos affligit.* Videtur enim credere, quod Boerhaevius putaverit, virus Venereum indolem suam deponere, dum corpore humano receptum inveterascit. Certus sum, illum nunquam sic cogitasse, dum probe noverat, tetrum hoc malum, ubi corpus humanum infecit, vires acquirere eundo. Hoc autem indicare voluit, in ipso Luis Venereae ingressu in Europam morbum saevioreni fuisse, nostris temporibus mitiorem observari, quaedam nunc occurrere in Lue, quae antea non aderant &c.: Sed hoc confirmat multis argumentis Astruc ipse, uti patebit manifesto ex illis, quae postea dicentur. Statuit autem Celeberrimus Autor sequentia (y): *Contaminato quidem sanguine, humores, qui a sanguine scaturiunt, contaminari necessum est, non promiscue tamen, & indiscriminatim, sed ordine certo.* Ordinem autem, secundum quem Luem Veneream plerumque progredi solet, vocat scalam affinitatum, quam in hoc loco summam tantum recenset; sed alibi (z) latius describit. Ubi statuit: *Perpetuum est in Siphyliticis, semen, & seminales humores, contaminari; quacumque via, non genitalium modo concumbendo, sed etiam mammillarum lactando, oris sugendo, vel basiendo, cutis cubando &c., contagium conceptum fuerit.* Ex illis autem, quae ad §. 1442. allegata sunt, patet satis, Luem Veneream corpus exedere posse, licet nullum vitium in genitalibus se manifestet.

Interim & hoc verum est, quod non adeo firmiter confidat Celeberrimus Astruc huic scalae affinitatum, ac si omni exceptione major foret, neque possent symptomata Luis Venereae a proposita norma vel tantulum unquam declinare. *Quantumvis enim natura, si sibi permittatur, & omnia paria sint, pro-*
po-

(w) Astruc de Lue Venerea Lib. IX. Tom. II. pag. 1073. (x) In Praefatione Aphrodisiaci. (y) Astruc de Lue Ven. Tom. II. Lib. IX. pag. 1073. (z) Lib. IV. Cap. II. pag. 298. in prima edit.

positam normam affectare aperte videatur, docuit tamen experientia, multa saepius intervenire, quae ordinem varie pervertant & interturbent (a). Dein causae recensentur, quae hunc ordinem penitus turbare possunt.

Plura forte opponi possent huic affinitatum scalae, quae seriem successivam symptomatum Lues Venerea determinat; sed, ne longus sim, illud solum considerabo, quod agmen claudit (b). Statuit Celebris autor, seminium Venereum esse falso-acidum, & ideo cerumen aurium, bilemque, serius contagii Venerei energiam sentire; quia oppositam acrimoniam, alcalinam nempe, habent. Verum haec precario assumuntur; nam acrimoniae species, quae in contagio Venereo latet, nullis experimentis demonstrata est, quantum novi; & bilis humana naturaliter alcalina non est. Vidi dolens aliquoties, immedicabilem sordiditatem secutam fuisse, dum foeda Lues auditus organum depascebatur; nec tamen observare potui, cerumen aurium a naturali indole degenerasse, ut inde secutae sordiditatis ratio deduci posset. Longe promptior videtur esse via, per quam a Lue laedi possit auditus organum. Membrana mucosa, quae fauces investit, per tubas Eustachianas producitur, illarumque cavum internum vestit. Ponit autem (c) Astruc in ordine tertio humorum, a contagio Lues inficiendorum, mucum, qui a paristhmiis, tonsillis, uvula, exit. Sed, dum ulcera Venerea occupant haec loca, facile hoc malum per tubas Eustachianas in cavum tympani prorepere potest, cum illarum extremum inferius prope tonsillam utramque, pone velum pendulum palatinum, utrimque pateat. Nunquam mihi contigit observare sordiditatem, a Lue Venerea ortam, quin adessent ulcera faucium Venerea, vel saltem signa manifesta erosi veli palatini, & cicatrices ulcerum jam sanatorum. Unde credo, rarissime hoc malum incipere a meatu auditorio, & collecto ibi cerumine.

In illa recensione humorum diversorum nullam pinguedinis, aut membranae adiposae, mentionem fecit Celeberrimus auctor; sed, in secunda editione (d), postquam, recapitulando, eandem scalam affinitatis recensuit, omisit numerum octavum, qui in priori editione aderat, & continebat cerumen aurium, ac bilem; dein addit sequentia: *Sed in iis omnibus constat experimento, nec adiposam membranam, nec ullas membranae illius lacinias, affici, laedi, pessumdari, neque adeo adiposam pinguedinem, qua turgent illius cellulae, ullo modo vitari.*

At statim subjungit alia, quae priora mitigant. Non negat enim, labem Veneream huic membranae aliquoties inferri, si ulcera mali moris cutim depasta fuerint &c.; *Si virus Venereum cum adiposa pinguedine sponte misceatur; quam ejus virulentiae inaccessibleis esse, nequaquam puto.*

Ibi autem citatur locus Tomi primi secundae editionis, in quo nihil de hac re invenitur. Tandem concludit: *Sed haec nedum quotidiana sint, inter insolentia Lues symptomata referenda sunt, in Siphyliticis, si unquam, certe tarde & raro obvia; unde videtur egregie refelli opinio de sede morbi in adiposa membrana.*

Et in numero mox sequenti (e) fatetur, Luem Veneream posse in adiposa mem-

(a) Astruc, De Lue Venerea Lib. IV. Cap. II. pag. 300.

(c) Ibid. pag. 298.

(d) Tom. II. pag. 1074.

(b) Ibid. pag. 299.

(e) Ibidem.

membrana aliquando facere suppurationem; quod peculiaris adiposae membranae conditio locum det mali incrementis opportuniorem. *Nempe mollis est, & laxi contextus, tenuissimis ac praeteneris cellulis tota constat, perpetuo turget congesto succo adiposo, qui tardissime circulatur, ac in loco eodem haeret diutissime.* Fatetur, adipe affecto, labem celeriter longe lateque dispergi; & hoc fieri, musculis suppositis, ac cute incumbente, manentibus integris. Quam mira opinionum diversitas in eadem pagina!

Videtur autem Astruc vim argumentorum Boerhaevii percepisse satis; sed, cum non convenirent scalae affinitatum, quam statuerat, conatus fuit illa eludere, & tandem opinionem de sede Luis Venereae in adiposa membrana, cujuscumque pretii esse videatur, si non perfecte expressam, saltem non obscure olim adumbratam fuisse, statuit (f). Hoc autem inde conatur probare, quod ante annum 1570. nonnulli, non adiposum panniculum, ut Boerhaevio visum est, sed carnosum panniculum, in universo corpore diffusum, illudque tegentem, constituerent, a quo perniciosae hujus Luis scaturiginem emanare crederent. Vastam Celeberrimi Astruc eruditionem semper miratus fui; nec miror tamen, Saportam vel non lectum fuisse a Boerhaevio: vel, si legerit, non citatum: Anatomae enim gnarus erat, adeoque probe noverat, panniculum carnosum in quadrupedibus quidem inveniri, sed non in homine: unde certe alia sedes Luis esse debebat; hinc facile poterant refutari, qui sic sentiebant.

Postea, ubi de curatione Luis agendum erit, patebit, quantum usum habeat emaciatio corporis, per dietam, salivationem, sudores &c.: Soluta enim vix non omni pingui corporis, & expulso, virus Venereum a nexu jam liberum diffatur de corpore, & redit sanitas. Unde opinio Boerhavii multum confirmari videtur.

Contagium Luis, dum partem quandam occupat, nisi statim efficax medela adhibeatur, crescendo vicina occupat; &, licet in initio plerumque se manifestet in externis per illa signa, quae praecedenti paragrapho dicta fuerunt, tamen semper metus est, ne gliscendo quasi, citius vel serius, ad interna perveniat, sicque pessima & saepe insanabilia mala producat; dum illa occupat.

Labia, gingivas, palatum, linguam, fauces, nasum. Omnes haec partes crassa cute carent, mucosa membrana teguntur, cui sola epidermis incumbit, numerosas nerveas papillas, ex membrana mucosa prodeuntes, defendens.

Si in lenta, mucosa, pingui, in mille plicas, rugas, sinus, convoluta, membrana virus Venereum se manifestaverit, nimis notum est, quam difficulter illud inde extricari possit; cum haec membrana aëri nudo semper sit exposita. Unde statim efficax medela adhibenda erit. Sed membrana haec tegit ossa palati, nasi, vomeris, ethmoides, spongiosa, unguis, os planum, orbitae ossa; investit sinus maxillares, apophyses tenues ossis sphenoidis, ejus cryptas sub ephippio, sinusque cavos in osse frontis (g); si jam haec membrana ulcere

Ve-

(f) Astruc De Lue Venerea Tom. II. pag. 1075.
difiaci.

(g) In Praefat. Aphro;

Venereo exedatur, os suppositum corrumpitur necessario, cum tenue & lamellatum sit, nec ulla arte servari potest, sed caries illud occupans procedit usque ad futuras, quibus officulum hoc vicinis committitur, totumque corruptum simul, aut minutatim corruptas per partes, excidet. Periosteum enim destructo, officula haec moriuntur, putrescunt, tabescunt carie.

Vomeris osse sic affecto, nasus subsidet, & elegans antea, vultus redditur deformis; ossibus nasi sic affectis, turpiter complanatur nasus; cartilaginibus nasi sic destructis, foramina nasi turpiter patent perpetuo, & toedissimo aspectu mucum plorant, quem miseri emungere amplius non possunt. Si velum pendulum palatinum, vel in totum, vel pro parte, exesum, si uvula destructa fuerit, turpi spectaculo cibi & potus, dum deglutiuntur, per nares redeunt, vox ingratissime stridula per totam vitam manet, & omnibus obviis testatur, quam tetro morbo laboraverit miser. Vidi membranam posticam pharyngis ulcere Venereo sic exesam, ut nuda vertebrarum corpora, sed miserrime jam cariota, oculis paterent.

Licet autem in ejusmodi casibus, bona medela, reliquum corpus a Lue liberetur, immedicabilis tota vita manebit deformitas. Optime hinc Boerhaevius (b) monuit: *Qui praeter id, quod artis potestas habet, promittere non vult, cavebit inania jaetare, quando foedum, putrem, rancidum, ichorem, naribus emungi copiose videt, aut ulcera, lardo similia, faucium posteriora, velum pendulum, tonsillas, membranam crassam palati, depasci cernit. Sed, omnia bona sedulo applicans, negligens nihil, varia tentans, semper interim de exitu sollicitus, in Prognosi prudens, stentores securus ridebit, dum interim miserescit aegri.* Merentur illa ulcera faucium rite distingui, ne quandoque confundantur cum aliis faucium malis. Antea, ubi de Angina dictum fuit, monui post levem febrim praegressam, aliquot horis evanidam, dolere fauces, & in hoc illove oris interni loco apparere maculam albam; quae & quandoque flavescit; cujus margines rubent admodum, & acriter dolent. Si negligantur hae maculae, proserpunt, halitus putridus ore exit, & eroduntur quandoque fatis profunde partes affectae. In scorbuticis saepe occurrunt, uti & in junioribus, nec difficulter curantur, si in tempore adhibeatur medela. Distinguuntur tamen facile limbo illo rubro dolente, & quod remediis facile cedant, ita ut fatis cito depuretur locus; contrarium autem in malis Venereis obtinet; uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Color ille lardaceus, qui in ulceribus Venereis faucium & oris interni adest, fatis certam Diagnosin dabunt Medico, qui vel semel haec mala attentis oculis lustravit. Fallopius (i), haec ulcera Venerea, quae sine cortice vocat, describens, dicit: *Color est in medio albus; circumquaque, veluti carnis porcinae salitae color; hic non potest explicari; non enim est ruber, non albus, non pallidus; sed secate per transversum pernam, talis est color pustularum sine cortice, & tales apparent sub palato &c.* Ulcera illa Venerea his locis magis in latum serpunt, quam in profundum, hinc successive depascunt vicina, & teterrima sequuntur mala. In cadavere senis decrepiti, a Lue Ve-

(b) In Praefat. Aphrodisiaci.

(i) Aphrod. pag. 824.

venerea plurimos jam annos male mulctati, ita ut vix intelligi posset, dum loqueretur, invenit *Celeberrimus Morgagni* (k) sequentia: *Uvula, cujus pars deërat, linguae posterior suprema superficies, & annexa olim per ligamenta Epiglottis cartilago, ita erant cicatricesae, ut nihil magis. Itaque ea cartilago, inaequaliter contracta, in triangularem propemodum verticem desinebat, multo caninae similior, quam humanae. Quin vitium in laryngem reliquam, & huic proximum Arteriae asperae truncum, se propagabat, eratque Arytaenoidum altera quasi luxata, non compari paralela: intra illam autem arteriam inaequales magnique quasi prominebant lacerti &c.:* Non miramur hinc, loquelam difficilem, ingratisimam, permanere post ulcera faucium. Si autem tetrum malum per asperam arteriam prorepit, quandoque asthma immedicabile sequitur; quod si supervenerit, monet *Fallopianus* (l), morbum esse incurabilem: *Non crucietis aegrum asthmaticum, quia non sanabitur.* *Celebris in arte sua Petit* (m) vidit erosam a Lue Venerea asperam arteriam, & feliciter curavit, postquam annulus cartilagineus, a reliquis partibus sanis separatus, ad longitudinem quatuor aut quinque linearum, excidisset, relicto foramine, quod apicem digiti capere poterat.

Facile patet, Luem Veneream, dum Laryngem & asperam arteriam occupat, declivi quasi via ad pulmonem venire posse. Vidi ipse, in Lue inveterata, tumentem costam veram, obsessam Gummi Venereo, quod brevi in foedum ulcus degenerabat, & pone costam affectam jam cariosam prorepens, interna thoracis infecit lethali cum eventu. *Bennetus* (n), toties laudatus in *Capitulo de Phthisi*, dixit: *Bis morbi Indici virus in thoracis capacitatem refluxum animadverti, conquiescente signorum flagellantium caterva, quibus Lues stipata venit, immaniter vero saeviente phthisi; unde anhelitus, foetor nequissimus, & pulmonum fere totalis devastatio per putredinem. Quod ex aperto utriusque patuit cadavere.* Sed & in gorrhoea non virulenta, & in fluore muliebri detentis, aliquoties observavit, cum tussis acriter premens, & spirabilium suffarctus, supervenerint, simulac materia tralatitia consistentiam extrusioni aptam adeptam fuerat, tussisque aliquantis sedata, desisse profluvium (o). Certe saepius inveteratae Lui succedit immedicabilis phthisis, quae quandoque & imputari potest salivationi repetitae, vel imprudenter adhibitae, imprimis in corporibus tenerioris fabricae, quae ex idiosyncrasia in haemoptoën, indeque sequentem phthisin, prona sint. Videantur de his illa, quae dicta fuerunt ad num. i. §. 1198. Cum autem ex propria sua indole phthisis sit morbus curatu difficillimus, patet, quam parum spei superfit, dum Lues Venerea cum hoc morbo concurrat. Notavit etiam *Antenius Musa Brasavolus* (p), vel leve vulnusculum, quod alioqui viginti quatuor horarum spatio consolidatum fuisset, vix per quadraginta dies sanari potuisse, in illis, qui Luem Veneream perpessi fuerunt. Imo pro axioma ponit sequentia: *Quotquot ab hoc affectu male tractati fue-*

(k) De sedibus & causis morborum &c. Tom. II. pag. 198.

(l) Aphrodisiac.

pag. 781. 782. (m) Académ Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 348. &c.

(n) Tabid. Theatr. pag. 35.

(o) Ibidem.

(p) Aphrodisiac. pag. 729.

fuertint, & tamen sanitatem adepti sint, quemcumque incidertint in morbum, semper morbus ille, in quacunq; sit specie, vehementior in talibus efficitur, quam esset, si hic non fuisset morbo Gallico affectus.

Cerebrum. Lues Gallica, licet quasvis fere partes corporis occupet aliquando, frequentius tamen superiora invadit: docent hoc pustulae faciei crebro occurrentes, ulcera faucium, narium, &c.: Cum autem, erosio membranis tegentibus, tenera harum partium ossa inficiuntur, malum propagatur ad reliqua calvariae ossa; unde & inclusum his encephalum pessime afficitur, & varii capitis morbi sequuntur. Saepe observantur cerebri laesiones in Lue Venerea inveterata, a levissima vertigine, ad lethalem apoplexiam usque: pessimam Epilepsiam, caecitatem, surditatem &c., vidi in Lue Venerea inveterata; quae, uti dicitur §. 1454. tunc media ossa occupare solet, praecipue in cranio. Possunt oriri tumores gummosi, & exostoses, in calvariae ossae parte interna, quae, premendo cerebrum, omnes ejus functiones turbant: erosa & corrupta diploë tabum putridissimum stillat quandoque, erosa tabula vitrea. Vidi totum os bregmatis dextrum sic consumtum fuisse, cum foetore intolerabili. Merito hinc adeo suspecti habentur in Lue Venerea pertinaces capitis dolores, quos dum *Botallus* (q) observabat in homine, qui jam per menses aliquot, ob acerrimos circa sinciput & tempora cruciatus, infomnes egerat noctes, voluit per cauteria aliquot exitum parare malo, quod ossa rodebat: assensum dare volebat aeger, ut hoc tentaretur. Inceperunt oculi visum perdere, dum culices quasi circumvolitantes perciperet, & telas aranae; sensimque sequebatur perfecta caecitas: territus aeger concessit, ut causticum sincipiti applicaretur, ubi magis urgebat dolor; sed noluit ferre, ut apertus teneretur locus, qui, crusta decidua, sponte cicatrifabatur. Post quadraginta circiter dies periit: *Inventum fuit cranium, in conterminis coronalis ac sagittalis commissurae, sphacelatum, putidumque, coronati regii latitudine; statimque, cranio serra aperto, abundans ichor putrilaginosus, instar aquae fuligine fumarii & croco aspersae, profluxit, tum per ossis aperturam, tum per aures & nares; membranæque putidae recta ad os affectum, verum adhuc integrae, erant; quae solo tactu facile rumpebantur: corruptum & cerebrum, & nervi optici: caetera vero viscera integre habebant.*

Hepar. Notum est, olim hepatis sanguificationis munus adscriptum fuisse: cum enim, praeter venam portae, ingens venae cavae ascendens truncus per hepar ad cor tenderet, & venae viscerum chylopoieticorum concurrerent simul in venam portarum, credebatur vulgo, chylum per venas gastricas & meseraicas in hepar rapi, vique hujus visceris mutari in sanguinem, totius corporis usibus serviturum; postquam vero sanguinis circulatio demonstrata fuit, & exactius cognitae fuerunt viae, per quas chylus in sanguinem venit, hepar exauctoratum fuit, imo illi, tanquam mortuo & sepulto, *Bartholinus* Epitaphium scripsit. Mirum hinc non est, quod Medici, qui Lue in Europa apparente scripserunt, adtribuerint hepatis laeso per contagium Venereum symptomata morbi, quae

quae in reliquo corpore apparebant. Hinc apud illos Auctores de *solutione continui* in hepate, de *varia intemperie* hujus visceris, secundum quatuor temperamenta definita, longae, nec minus taediosae, dissertationes habentur. Curatio autem tetri mali tentabatur imprimis per varia apozemata, syruposque alterantes, ut his praeparata & mobilis reddita materia dein facile evacuari posset, per vomitum, alvum, sudores &c. Operosi simul admodum erant in congerendis formulis compositis remediorum, quae alia debebant esse in sanguineis, quam in pituitosis, in biliosis, quam in atrabiliaris. Quidam etiam combinabant haec temperamenta inter se, & inde novam medendi methodum deducebant, sicque compilabant ingentem formularum farraginem, ad nauseam usque, uti manifeste patebit omnibus, qui collectionem illam Auctorum, qui de Lue Venerea ante annum 1567. scripserunt, perleget, cujus, sub *Aphrodisiaci* titulo, jam saepius mentio facta fuit.

Quidam ex his morbum variae hepatis intemperiei adscripserunt, & illorum plerique Luem Veneream pro antiquo jam morbo habuerunt. Alii novum contagium agnoverunt quidem, sed ab illo hepar statim affici voluerunt, & deinde ex hepate ad reliquas partes corporis propagari malum, quod varios edebat effectus, pro diversa intemperie illius visceris.

Cum ergo omnes hepar accusarent, placuit *Fallopio* (r), indagare veritatem hujus asserti in cadaveribus; & cum *Manardus*, utque credebatur, ex illo *Montanus*, statuissent, adesse solutionem continui in hepate Lue Venerea laborantium, contrarium demonstravit, *At hoc falsum est, quoniam in hepate, non tumoris, non ulceris, non vulneris, adest vestigium. Ego volui per anatomen hoc experiri, & secui in uno anno plusquam quinquaginta homines, & nunquam inveni solutionem continui in hepate.* Cum autem *Fallopius* fuerit in Anatome versatissimus, uti ejus *Anatomicae observationes* docent, fident in his omnino meretur. Deinde in sequentibus capitulis explodit illam sententiam de frigida, calida &c., intemperie hepatis, quatenus Lue Venereae causa foret. Observationemque recenset (s) juvenis unico cum meretrice coitu infecti. *Nihil apparuit in pudendo. Sequenti die statim cepit erumpere bubo, & postea tota barba, supercilia, & capilli, evanuerunt; laboravitque doloribus intensissimis. Cur ergo hic potuit infici ita valide, ut sequenti mane hepar materiam ad pubem remiserit?* Sed, licet hepar non possit culpari, acsi in hoc viscere nasceretur virus Venereum, vel a suscepto contagio omnium primo afficeretur, tamen negari nequit, hepar, aequae ac alias partes internas, a Lue laesum inventum fuisse. *Marcus Aurelius Severinus* (t), in nosocomio, refertissimo decumbentibus Lue Venerea, plura cadavera secuit, & complures offendit, quibus exulcerati, tum oesophagus, tum trachea, quibus item pustulosus pulmo, pustulosumque jecur, apostemodes vero prostatae, sunt animadversi &c.

In cadavere mulieris *Celeberrimus Baader* (u) vidit totam exteriorem hepatis

(r) *Aphrodisiac*. pag. 771.
nerea Tom. II pag. 921.
Anatom. illustrat. pag. 181;

(s) *Ibidem* pag. 777.

(t) *Astruc* de Lue Venerea
(u) *Observat. Medic. incisionibus Cadav.*

superficiem densis & sat magnis papulis seu tuberculis plenam, quae omni nota characteristicis illis perfecte similia erant, quae in facie, manibus &c., hominum Lue Venerea inquinatorum alias videntur. Discissa haec tubercula intus eandem materiam continuerunt, quam in gummi Venereis, & steatomatibus, alias cernimus.

Plura observata collecta leguntur (w) apud Celeberrimum Morgagnum, qui monet, pulmonem, aortam, & renes cum suis appendicibus, saepius aliquanto occurrere labefactata in iis, qui Lue hac diu & graviter laboraverunt, quam ex plerorumque librorum lectione facile existimes. Addit, quod non meminerit, unquam jecur infectum se invenisse in Lue Venerea laborantibus, nec tamen negat, ab aliis in hoc viscere labem inventam fuisse in corporibus hoc morbo affectis. Magnus enim ille vir erat probe conscius, hanc Luem, ut sub cujuscumque morbi larva interdum delitescere, ita quodcumque viscus vitare, posse. Deinde recenset ex probatis auctoribus observationes, quae docent, utrum non tantum, sed & uteri tubam totam, exulcerata fuisse a Lue Gallica. Unde nullum dubium manet, interna corporis, aequae ac externa, ab hoc morbo affici.

Sed & tetrum hoc virus, in ipso ossium medullario, corrumpit medullam, & saevissima tormenta producit: de qua re postea ad §. 1452. & sequentes dicendum erit.

Observatum fuit ab Antonio Musa Brasavolo (x), a Lue Venerea ungues cecidisse, pilos defluxisse, dentes excidisse, visum periisse oculis destructis; neque haec contingebant morbo jam inveterato, sed notat, ab his morbum quandoque incepisse. Sic testatur, dentium casum aliquoties praecessisse, quandoque & successisse pilorum defluvio. Idem de oculorum jactura affirmat.

Alibi (y) monet dentium casum ut plurimum sequi pilorum defluvium, quandoque bubonem simpliciter, & illas primas enarratas affectiones, quae in pene sunt, atque ore. Dentes autem decidebant absque ulla macula, non corrosi, neque cariosi, neque putridi. Notum est, post salivationem, imprimis si valida fuerit, dentes quandoque excidere; nec mirum hoc est, cum tunc gingivae multum exulcerentur: hic autem nulla salivationis mentio fit. Bernardinus Tomitanus (z), de mutationibus in decursu morbi Venerei observatis scribens, circa centesimum circiter a Luis initio annum, notat, frequentissimum fuisse his aegris pilorum & capillorum defluvium; dein addit; Vidit aetas proxime aeta, in multis fieri dentifluvium; parcius nunc id videmus; ac multo saepius, cadere supercilia, capillos, & barbam, experimur.

Ex his omnibus constat, quam late pateat divi morbi imperium in corpore humano, cum nulla fere pars sit, cui parcat tetra Lues; quantae calamitates, quam enormes dolores, quanta deformitas, oriuntur in corpore olim pulcherrimo, dum inveterata Lues omnia membra peredit lento tabo. Dum, in ipso juventutis flore (a),

Jam

(w) De sedibus & causis morbor. &c. Tom. II. pag. 369. (x) Aphrodisiac. pag. 659. (y) Ibidem. pag. 727. (z) Ibidem. pag. 1053. (a) Fracastor. Ibidem. pag. 187.

*Jam nimium fidentem animis, nec tanta timentem,
 Invasit miserum labes, qua saevior usquam
 Nulla fuit; nulla unquam aliis spectabitur annis.
 Paulatim ver id nitidum, flos ille juventae,
 Disperiit, vis illa animi; tum squallida tabes
 Artus (horrendum) miseros obduxit, & alte
 Grandia turgebant foedis abscessibus ossa.
 Ulcera (Prob Divum pietatem.) informia pulchros
 Pascebant oculos; & diae lucis amorem;
 Pascebantque acri corrosas vulnere nares.*

Nullum credo potentius esse effroenis libidinis antidotum, quam si quis miserimas illas vulgivagae Veneris victimas, in nosocomiis ad hujus morbi curam institutis collectas, contempletur attentius. Vel ipse hortorum Custos fastum & proterviam deponeret; certus sum.

§ 1446. **Q**uae stillant saniem mucosam, lentam, subviridem, carnem erodentem, in latum magis, quam profundum, proserpendo.

Maximae utilitatis est in arte, rite distinguere ulcera Venerea ab aliis malis; ut nempe debita cura possit adhiberi; cum Venerea mala usitatis remediis (vide §. 1444.) non obediant. Praecedenti paragrapho dictum fuit, contagium Venereum in tunica cellulosa, vel pinguedine adiposa, vel muco lento subpingui, irretiri, & sic partibus corporis variis adhaerere, illas erodere, vi contagiosa, prolifera, omnia corrumpere, dum quaelibet particula infecta novae infectionis causa evadit.

Cum autem soleat actu solo gigni primo morbus; hinc & afficit plerumque tabo suo illam partem corporis in principio, quam contingit. Dictum vero fuit, differre hunc morbum, prout pars primo affecta tegitur cute, vel, hac carens, sola obvolvitur cuticula. Quid contingat, si loca sola cuticula tecta occupet malum, dictum fuit: hac paragrapho enumerantur illa signa, quibus cognoscitur ulcus Venereum; quod loca corporis cute tecta depascitur. Cum autem *Celeberrimus Boerhaevius* (b) exactissime haec descripserit, ipsis fere ejus verbis utar.

Notat primo, quod, si loca cute tecta primo laesa fuerint a contagio Venereo, tunc nascatur ibi ulcus pessimi moris, difficulter sanabile; & tunc plerumque toti corpori ab hoc contagio metuendum erit; quoniam videtur efficacissimae malignitatis Venenum, quod solidam cutim penetret. Solet tunc locus affectus assurgere in tuberculum, repletum materie subalbida, flavescente, spissa instar cremoris lactis recentis, vix cohaerente, sed instar ejusdem cremo-

ris.

(b) In Praefat. Aphrodisiac.

ris defluente quasi, quando, intercepta digitis, horum a se invicem abductione lenta remittitur; quae, exsiccata, ex viridi flavescens, indurefcit cum linteis, quibus inhaeret: haec deterfa assiduo manat iterum, nec sistitur, nec separationem, suppurando, a sanis facit; e contra, pars vicina trahens, eandemque virulentiam propagans in his, novam semper suppeditat materiam; unde hocce eodem modo lata ulcera quae semper in adiposa membrana haerent, integumenta superiora tarde corrumpunt, musculos suppositos, denudatos, integros, & colore ruberrimo nitentes, ostendunt.

Contagiosa enim labes, si ad cellulas membranae adiposae pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, tunc oleum hoc tenax virulentia sua inquinat, rursusque oleoso hoc lentore retinetur, fovetur, atque calore, motu, mora, assiduo magisque incenditur, cutim & cuticulam superpositas rodit, corrumpit, interimque sub his circumfusas cellulas oleosas contaminat; unde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupta reperitur, quam supra in cute superposita perdita & exesa est.

Materies, ex tali ulcere exiens, adeo diversa est ab ea, quae in aliis abscessuum generibus occurrit, ut morbi peritus illam extemplo distinguat ab ichore, sanie, pure, lymphâ carcinomatum. Eadem enim haec materia, in Lue genita, splendet instar sevi semifusi, lentore vix cohaeret, colore est singulari, albo, sublutefcente, viridescente; vix acris sentitur, ardore, dolore, morfu; sed solam hanc membranam putrefacit, absque ingentis doloris sensu.

Labia horum ulcerum, in locis cute tectis, nunquam elata, vel retorrida, sed contracta, plana, quasi polita, & pallida, saepe quasi fluctuant, dum non amplius sustentantur supposito panniculo adiposo, qui latius exedi solet, quam cutis incumbens.

Si contigerit, ulcus tale sanari, tunc semper cutis, foedo spectaculo, musculis ibidem positis accrescit; cavitas manet, profunda saepe in locis, ubi copiosa pinguedo cuti substernitur; uti v: g: in natibus fit; immobilitas musculorum, & hinc partis rigiditas, superest, ob musculos, cicatrici & vicinae cuti accretos; color lividus, in rubellum vergens, semper foedat cicatricem; quae valde tensa, arida, vix perspirans, & prae forti tensione splendens utcumque, apparet.

Sanato tali ulcere, nisi efficax medela contagium deleverit, continenter in plaga vicina simile priori malum oritur, eandem semitam decurrens, similia iterum relinquens mala. Quando pluribus in locis, vel simul, vel successive, teterrima haec ulcera corpus depascuntur, foedis cicatricibus deturpatur corporis totius forma, & turpis morbi turpia vestigia perpetuo manent.

Ex dictis patet, in latum haec ulcera proserpere potius, quam in profundum, & solam tantum pinguem tunicam depasci; quin imo, nec cuti nocere, nisi quatenus, consumtis vasis cuti suppositis, subducto pabulo, haec ipsa perit.

Talia ulcera quandoque occurrunt post bubones apertos; quae egregius Chirurgus *Goulard* (c) optime descripsit, & notavit, haec ulcera non esse profunda,

da,

(c) Sur les Malad. Veneriennes pag. 107.

da, sed fordida, & materiam, quae exit, vix rodentem, sed mucosam, esse. Simul monet, in his ulceribus primum cicatricis vestigium in medio ulceris fundo apparere, sub forma pelliculae tenuis & rubrae, quae se extendit ex centro versus omnem ambitum; cum in iis ulceribus, quae non a Lue, sed ab aliis causis, orta fuerunt, cicatrix, ab ambitu incipiens, versus centrum pergat. Color ille ruber videtur inde oriri, quod, destructa omni tunica cellulosa, muscutorum suppositorum color per tenuem hanc pelliculam transluceat. Difficiliter autem ab ambitu ulceris Venerei cicatrix incipere potest, quia, ut ante dictum fuit, solet tale ulcus in latum serpere, & sub cute, adhuc integra, vel saltem nondum erosa, vicinam membranam cellulosam consumere.

Sequitur jam utilis indagatio illorum malorum, quae a Luis Venereae contagio nasci observantur in diversis corporis locis, & pro varietate partis affectae singulares morbos produciunt, licet ab eadem causa pendeant. Cum autem impuro coitu Lues Venerea contrahatur frequentissime, videtur in partibus genitalibus primae noxae frequenter occurrunt.

§. 1447. **H**inc in veretro externo cancri; in interno gonorrhoea; in vagina fluor dictus albus.

Cum penis virilis in coitu impuro exponatur quam maxime contagio Venereo, mirum non est, frequenter hoc membrum affici, etiam in ipso morbi initio. Antea ad §. 1442. dictum fuit, quod tales pustulae vel a topica applicatione contagii nascantur satis cito, vel ab eodem contagio resorpto per venas, sanguini misto, & postea dein per metastasin ad has illasve partes deposito; & tunc tardius haec ulcuscula prodire solent. Ad §. 1441, ubi agebatur de Lue Venerea per lactationem communicata, constitit, prima signa mali in papillis, & harum vicinia, prodiisse. Postea infecta fuerunt pudenda, cum pruritu vehementi, quem sequebantur pudendorum ulcuscula, a quibus mariti inficiebantur, sicque tetrum propagabatur malum.

In illis locis, quibus Luis contagium adhaeret statim, vel ad quae per metastasin deposita fuit, oritur macula, in ipso initio plana, stigma variolae nascenturae, vel morsum pulicis, fere referens; adest levis pruritus; vix dolet; elevatur paulo post haec macula in papulam eminentem; sub qua forma descripsit nascentia haec ulcuscula Venerea *Celeberrimus Astruc (d)* sequentibus: *Initio levis extuberat papula miliaris, vel miliarem parum superans, rubra; acuminata, calens, pruriens, cujus apex sensim complanatur, & albescit, ac tandem levi apertura dehiscit, unde ichoris quidpiam ejicitur. Continuata dein labrorum erosione, ulcus crescit, dilatatur, excavatur; callis cingitur, magis vel minus duris, densatisque; pure crasso, viscido, tenace, scatet; & similia ulcuscula in vicinis partibus plerumque excitat.* Haec ulcuscula cancri solent dici, cum vulgaribus remediis non cedant, callosa labia habeant saepe, contumacia sint, & fundus eorum tegatur copia mucii albicantis, vel livescentis (e). Aliquoties vidi fun-

(d) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. 7. pag. 242.

(e) Ibidem. pag. 248.

fundum talium ulcusculorum ex flavo viridescere. Forte, si parum sanguinis, ex eroso parvo vasculo, mistum fuerit, lividus ille color nascitur. Sic facile distinguuntur haec ulcuscula, ab excoriatione, & aliis levioribus harum partium malis; cum haec, vel sponte, vel solitis remediis, sanentur facile.

Operae pretium est, cognoscere, an haec ulcuscula contagio recenti post impurum concubitum debeantur, an vero a Lue dudum jam latente in corpore producantur; in quo casu gravior curatio requireretur; cum in recenti malo spes sit, ut virus, in his solis haerens hactenus, per eadem haec loca iterum educi possit, absque infectione reliqui corporis. Verum est, sinceram aegrorum confessionem omne dubium tollere posse; sed, uti optime monet *Astruc (f)*, saepe hi celant culpam, dum malunt, Lue dudum latenti morbum adscribere, quam recenti stupro. Mulieribus viduis satis familiare est, ut in defunctum maritum omnem conjiciant culpam; viri, jam aetate maturi, ut & qui castitatem voverunt, juvenilia delicta potius latentur. Probabilem tamen conjecturam *Astruc (g)* deducit ex sequentibus: *Si ulcuscula in viris froenum, in foeminis carunculas myrtiformes, nymphas, aut clitoridem, occupent; si multa, maligna, & conferta, sint; si stadia percurrant cum celeritate; probabile est, recenti concubitu contracta fuisse; cum ea, quae a latente Lue dependent, praeputii froenum, aut vulvae & vaginae carunculas, non affectent prae reliquis partibus, pauca, discreta, benigna, plerumque sint, ac tarde ut plurimum judicentur.* Sed, uti praecedente paragrapho monitum fuit, multum differunt inter se ulcera Venerea, prout loca cute tecta, vel hac orbata, occupant: idem in pene virili verum est. Ulcera haec frequenter occupant glandem, glandisque coronam, & ibi alia mala producunt, quam in aliis locis: sic v: g:, eroso tenuissimo epithelio, quod glandem & internam praeputii superficiem tegit, papillae nerveae, adeo hic numerosae, diffiliunt, & in verrucas degenerant. Longe alius effectus erit, si tale ulcusculum froenum praeputii obfideat, ut toties fit, quam si in externa cute, penem ambiente, haereat. Ulcuscula eadem, dum internam praeputii superficiem erodunt, miros tumores, inflatos, pellucidos, excitant saepe; unde *Phymosis, Paraphymosis*, sequitur, & penis inflammatio, suffocatio, gangraena; de quibus §. 1449. dicitur.

Quamvis fateatur *Celeberrimus Astruc (h)*, omnes genitalium partes communi periculo exponi, tempore concubitus impuri, tamen monet, singulis non inferri parem labem; quod quam verissimum est, & evidenter ex antedictis patet. Negat autem, ulcuscula illa, sive caneros Venereos, unquam insidere externae superficiei praeputii, aut reliquae cuti, qua penis vestitur: ita & asserit, in foeminis haec ulcuscula occupare quidem vaginae aut vulvae interiora, sed exteriora nunquam. Interim, oculatus testis sui saepius, & externam penis cutim, & pudendi muliebris exteriora, cancri Venereis occupata fuisse. Nec dubito, quin omnes, qui morbis Venereis curandis operam dederunt, idem observaverint. Verum, dum *Astruc* operose inquirebat in causam, quare exteriora penis,

&

(f) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. 7. pag. 249. (g) Ibidem. (h) Ibidem pag. 243.

& pudendorum muliebrum, nunquam obsiderentur cancris Venereis, credidit, illam deduci posse a peculiari structura illarum partium (*i*); voluitque, in viris internam praeputii, totamque balani, superficiem, praesertim froeni latera, & coronae glandis peripheriam, *densissime consterni vasculis numerosis, minutissimis, vix semilinea profundis, parallelis, cylindricis, cavis, infima parte coecis, altera extrorsum debiscentibus tenui osculo, quae a circumfluo sanguine humorem album, sebaceum, virosum, secernunt, secretumque stillatim evomunt; unde partium laevitas, sensus, mollities, lubricitas, jugiter foventur; sed unde, si loturae parcat, sordes brevi cumulantur, subalbidae, oleosae, foetidi & gravioris odoris.* Similem omnino structuram statuit adesse in mulieribus, in facie interna vulvae, & caruncularum omnium, quae in vulvam prominent. Has cryptulas, humorem illum virosum sebaceum colligentes, & collectum eructantes, voluit esse cancrorum Venereorum veram & propriam sedem. Hoc argumentum imprimis urget, quia Anatome tales cryptulas in his locis adesse docet, & ex antedictis satis constat, contagium Venereum pinguis, lentis, mucosis, humoribus facile irretiri, sicque certis locis affigi quasi, quae deinde lenta erosione destruantur.

Sed has cryptulas his genitalium locis, jam designatis, non esse proprias, Anatomici docuerunt quam evidentissime. *Abrahamus Kaau (k)* in natibus & dorso infantis cryptas tales notabiles invenit, alioque loco (*l*), qui peculiariter his describendis destinatur, monet sequentia: *Est praeterea & aliud exsudationis genus, ab interioribus extrorsum, quod aequae obtinet eo in loco, quo cuticula pergit supra papillas, ac ubi cutim investit; quod scilicet fit ope folliculorum, qui ubique in cute haerent, nisi in interiore parte manuum, pedum, & in digitis.* Cum glandularum nomini infensior esset *Celeberrimus Ruyschius*, nec horum folliculorum smegmaticorum in cute praesentiam negare posset candidus ille Anatomicus, maluit illas vocare *cryptas Boerhaevianas*; quod nomen illis satis communiter tribui solet hoc tempore. Exactissima harum cryptularum descriptio in loco citato legi poterit. Hoc tamen notari meretur, quod *Celeberrimus Astruc* voluerit, has cryptas cylindricas esse; e contra *Celeberrimus Boerhaevius* invenit esse, *receptacula quaedam parva, subrotunda, cava, collo angustato conniventia, quae, osculo aperto, nec quod facile humorem intus in folliculo contentum eructat, in epidermide patent, atque ibidem poros cutis formant satis conspicuos.* Harum cryptarum cutanearum figura non inepte refert tormentum bellicum missile, quod *Handgranaat* dici solet.

Notatur autem, quod folliculi illi, sive cryptae, (*m*) eructent lubricum humorem, qui cutim inungit, & quidem ad illas partes imprimis, quae aëri externo, vel motui, maxime sunt expositae, vel pilis ornatae. Cum ergo pubescant pudenda in utroque sexu, narium commissura, & femorum interna pars, adeoque tali smegmate indigeant quam maxime, ad cavendum attritum, mirum non est,

CO-

(*i*) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. 7. pag. 244.

(*k*) Perspir. dict. Hippocr.

Cap. V. pag. 44.

(*l*) Ibidem. Cap. XI. pag. 103. & seq.

(*m*) Ibidem.

pag. 106.

copiosos & fatis magnos in his locis folliculos inveniri. Quod nisi fieret, dolentissimas intertrigines paterentur homines; uti experiuntur illi, qui diuturno equitatu omne illud smegma ex his folliculis exprimunt.

Adeoque, cum omnes hae partes numerosos smegmaticos tales folliculos habeant, & per concubitum impurum contagio Venereo alluantur, patet evidenter, in illis cancos, sive ulcuscula Venerea, nasci posse; dum simul certa observata docent hujus rei veritatem.

In interno Gonorrhoea. Nomen hoc Latine verti possit. *Genitale profluvium*; quod cognitum fuit quidem antiquis temporibus, sed longe diversum a Gonorrhoea Venerea, de qua hic agitur. Sic, ubi de immunditie legali in Sacris (n) dicitur, leguntur sequentia: *Vir, qui patitur fluxum seminis, immundus erit. Et tunc judicabitur huic vitio subjacere, cum per singula momenta adhaeserit carni ejus, atque concreverit, foedus humor.* Canalis urethrae, uti statim dicendum erit, mucosis madet humoribus; prostata glandula suis emissariis patet in urethram; unde, si quacumque de causa secretio & excretio talium humorum augeatur, per urethrae cavum sensim protrudetur lentus talis humor, qui adhaeret extremo urethrae, internaesque praeputii superficiei, & cum illis concrevit; quod foedum quidem est, sed nullo modo contagiosum. Notandum praeterea, quod in Gonorrhoea Venerea egrediens liquidum non adhaereat, nec concrevat, penis summitati; sed foedo stillicidio lintea maculet; unde in quibusdam linguis etiam nomen habet: *Druiper, Tripper, &c.*

Postquam Gonorrhoea Venerea innotuit, apud Medicos in usu fuit, ut levia haec, modo recensita, mala Gonorrhoeam vocarent quidem, sed simplicem, ut a Venerea, & contagiosa, distingueretur. Simplex talis Gonorrhoea observatur fieri ab inassueta potatione cerevisiae, equitatione nimia, immoderato usu Veneris, etiam purae, clystere calidius admissio (o). Vidi, similia orta fuisse ab acriorum diureticorum usu, Cantharidum applicatione, etiam externa &c. Verum omnia haec vel sponte cessant, vel brevi curantur; quod de Gonorrhoea Venerea affirmari nequit ullo modo.

Qui ex isto Sacrarum Literarum loco Luis Venereae antiquitatem demonstrari posse contenderunt, urgebant, hunc seminis fluxum debuisse contagiosum fuisse, cum tantus apparatus mundationis praescriberetur, & tantae cautelae. Sed nemo credit hodie, per attactum lecti, sedendove, ubi Lue affectus federit, contagium Venereum sano corpori communicari. Immunditia legalis nil cum contagio quocumque commune habet. In eodem enim loco (p) legaliter immundus erat *vir, de quo egreditur semen coitus*, & mulier menstruans; quam si quis tetigisset, imo & lectum ejus &c., pariter immundus erat. Praeterea in Gonorrhoea simplici, & praecipue in illis, quibus semen profluit invitis, imo insciis, absque ullo voluptatis sensu, debilitantur, & enervantur, toti: econtra in Gonorrhoea Venerea, molestantur frequentibus penis erectionibus; unde toties curatio retardatur; uti postea dicetur.

Cer-

(n) Levitic. Cap. XV. vs. 2. 3.

l. §. IV. pag. 162.

(o) Astruc de Morb. Vener. Lib. III. Cap.

(p) Levit. Cap. XV. vs. 16. 19.

Certum est, Gonorrhoeam Veneream non adfuisse primo tempore, dum Lues Venerea in Europa grassari cepit; unde & primi auctores, qui scripserunt de Lue, nullam mentionem Gonorrhoeae fecerunt. *Antonius Musa Brasavolus* (q) tractatum de morbo Gallico scripsit anno 1551, ubi habet sequentia: *A viginti annis citra, aliae quaedam species ortum habuere, quae an declinantem morbum sequantur, an aliquo modo immutatum sit genus, ambigendum esset.* Quinque autem modos mutatae Luis describit. Pilorum defluvium, dentium lapsum, unguium casum, oculorum amissionem, & tandem Gonorrhoeam. *Nam Gallicus affectus ex Gonorrhoea incipit, & postea pilorum defluvium sequitur; quandoque incipit a Gonorrhoea, & in Gonorrhoeam finit.* Nam nihil aliud illam sequitur, quam quod ipsa perseverat; neque facile evinci potest; sed necessarium est, si scitari debeat, generosis uti praesidiis, de quibus postea verba faciemus.

Imprimis in hoc Auctore notari meretur, quod jam dubitaverit, an non declinantem jam a prima ferocia Luem secuta fuerit Gonorrhoea, simulque notaverit, contagium Venereum a Gonorrhoea incipere, & per hanc finire, expulsa nempe per hunc fluxum morbi materiae. Observamus nostro tempore in infectis Gonorrhoeam tantum (quae, si rite curetur, corpus reliquum a Lue liberat), nec ullum ex his malis sequi, quae virus Venereum per totum corpus dispersum comitari solent. Unde non sine ratione creditur, per Gonorrhoeam, bona arte tractatam, liberari infectos omnino a contagio Venereo. De qua re adhuc agendum erit, dum de curatione Luis dicetur. Ubi autem Gonorrhoea negligitur, vel perversa methodo tractatur, vel dum perdita libidine aegri repetitis vicibus idem contrahunt ex impuro concubitu malum, Lues Venerea sequitur. Secundum hunc Auctorem, Gonorrhoea circa annum 1531. primo apparuit, & videtur tempore *Bernardi Tomitani* (r) jam adeo frequens fuisse, ut dixerit: *Quotusquisque est, qui Lue Gallica inficiatur auspicio Gonorrhoeae? Profecto, qui hoc tempore laboret citra hoc seminis profluvium, vix unus aut alter exstat.* Ille auctor lauream medicam consecutus est anno 1531. Verosimile est, quod artem exercuerit, saltem usque ad annum 1538, quando Logicam incepit docere, in ordinem Professorum cooptatus, & perrexit in hoc munere usque ad annum 1563, quando Professorio muneri valedixit, ut se totum curandis aegris manciparet. Neque videtur illo tempore, quo docebat, cessasse ab Artis Medicae exercitio. Nam in Prooemio, quod praefixit libris duobus de morbo Gallico, ab ipso exaratis, dicit (t): *Cum differendi rationem & magistram, invito animo potius, quam infeliciter, tractaverim, nihil tamen, aut naturae meae rationi magis consentaneum, aut dignitati meae opportunius, fore arbitrabar, quam quod mihi datur otii, post ipsam explicandi rationem, in Medicae artis exercitatione consumere.* Unde etiam, postquam Professoris munus abdicaverat, otium nactus, medicae suae exercitationis aliquod specimen praebere voluit &c.: *Ac primum illud, quod mihi (inquit) ob oculos versabatur, fuit de Lue Gallica pertractatio.* Dum haec omnia considerantur, videtur mentio Gonorrhoeae facta incidere in illud tempus circiter, quod *Brasavolus* statuerat.

Ve-

(q) Aphrodif. pag. 659. (r) Ibidem pag. 1053. (s) Astruc de Lue Venerea Tom. II. pag. 765. & seq. (t) Aphrodifac. pag. 1015.

Verum quidem est, quod Capite primo libri secundi (u) habeat sequentia: *Temporis autem lapsu, usque ad nostram aetatem, quae morbi centesimum annum fere, aut circiter, explere videtur &c.*: Quod non respondet Chronologiae Luis Venereae; nam *Bernardinus Tomitanus* decessit Patavii anno 1576, fere septuagenarius, peste sublatu (w); adeoque non erat inter vivos, dum saeculum ab incepta Lue affluxit. Imo tota hujus Medici historia docet, quod binos illos libros de morbo Gallico scripserit non diu post annum 1563. Hinc videtur error forte in notis numericis subrepisse; a qua suspicione *Celeberrimus Astruc* (x) se parum abesse fatetur.

Testatur autem *Tomitanus*, prima contagionis semina exstare in praesentia, bubones, cariem, verrucas, & Gonorrhoeam. Notandum, *Cariem* vocabulo hic non intelligi cariem ossium, quam praecedunt dolores saevi osteocopi; qui hoc tempore, dum morbus a Gonorrhoea incipere solebat, longe rariores erant; sed per *cariem* intelligebat ulcuscula exedentia pudendorum; uti ipse auctor (y) disertis verbis explicat. *Fallopium* testimonium utcumque magis dubium videtur ad determinandam Gonorrhoeae Venereae Epocham (z). Credit quidem *Celeberrimus Astruc* (a), tractatum de Morbo Gallico scriptum esse anno 1560, aut 1561. (cumque ibi dicat, nondum quindecim annos elapsos esse, a quo observata est Gonorrhoea Gallica, tunc illa Epocha incideret in annum 1545), verum alio in loco (b) notat, de natali & emortuali die *Fallopium* discrepare inter se Auctores magni nominis; praeterea monet, *Fallopium* nihil edidisse praeter *Observationes suas Anatomicas*; reliqua omnia, quae ejus nomen in fronte gerunt, esse posthuma, & ab ejus discipulis edita, prout unusquisque ex ore magistri, non dictantis, sed docentis, potuerit excerpere, atque ingenio suo disponere, suisque verbis reddere. Unde, licet anno 1560, vel 1561, scriptus fuisset ille tractatus, non tamen inde constaret, quo anno *Fallopium* haec protulisset coram discipulis suis, quae ad epocham Gonorrhoeae pertinent.

Indefessus in rimandis auctoribus *Astruc* (c), qui de Lue Venerea scripserunt, invenit apud auctorem quemdam, *Jacobum a Bethencourt*, qui librum de Lue hac edidit Parisiis 1527, descriptionem Gonorrhoeae, quae ipsi omnium prima videtur, & quae ita sonat: *Consuluit me quidam juvenis, cujus mentula sesqui annum perpetuo saniosum ac virulentum vomebat succum; quod Venereo contraxerat certamine. Usus fuerat frustra multorum Medicorum ac Chirurgorum consilio &c.*: *Cum mentula dolorosè arrigeretur, de ulcere suspicatus sum; consului, caveret ab injectionibus; tum, ne phlegmone proritaretur, tum, quod, si seminariis ulcus latitaret vasis, in mentulae utroque latere dispensatis, tales inutiles penitus essent...* *medicamentis desiccatoriis convaluit.* Auctor scripsit triginta annis postquam Lues in Europa apparuit; adeoque, secundum ejus testimonium, citius apparuisset Gonorrhoea Venerea, quam scripserunt modo citati Auctores.

Cum autem adeo conspicuum, adeo molestum, sit hoc malum, non potuisset la-

(u) *Aphrodisiac.* pag. 1053. (w) *Astruc de Lue Vener.* Tom. II. pag. 766.
 (x) *Ibidem.* (y) *Aphrodisiac.* pag. 1052. (z) *Ibidem.* pag. 780.
 (a) *De Lue Venerea Lib. I. Cap. XIII.* Tom. I. pag. 99. (b) *Tom. II.*
 pag. 746. 747. *Ibidem.* (c) *Ibidem.* pag. 637. & seq.

latere primos Auctores, qui de Lue scripserunt, & de Gonorrhoea nullam fecerunt mentionem. Unde videtur concludi posse, Lue jam cognitae successisse Gonorrhoeam, quamvis exacte non possit determinari tempus, quo primum observata fuit; quod forte in diversis regionibus varium erat.

Sequitur jam, ut de Gonorrhoea dicatur, & de variis locis, quae occupat; quae majorem minoremve curationis difficultatem simul demonstrant perito Medico. Cum in omni Gonorrhoea penis affectus sit, ad meliorem intellectum illorum, quae dicenda sunt, quaedam de ejus fabrica mirabili videntur praemit-tenda esse. Penis constat binis corporibus, cavernosis dictis, qui sunt bini tubi ligamentosi flexiles, sibi invicem lateraliter accumbentes secundum maximam suae longitudinis partem; non sunt aperti tubi hi, sed in extrema sua parte clausi, obtuse conici, apices subrotundos habent; altera illorum extrema, quae & radices corporum cavernosorum penis dicuntur, a se mutuo recedunt, mole minuuntur, & in apices binos desinunt, qui affiguntur marginibus ossis ischii, & ossis pubis; ad se invicem accedunt circa symphyfin ossium pubis, & sibi mutuo uniuntur. Membrana constituens hos tubos cylindricos elastica est, ligamentosa. Cavum horum tuborum repletur substantia cellulosa, valde firma, quae videtur continuatio esse ipsarum membranarum involventium: omnes cellululae inter se communicant, semper sanguine plus minusve plenae; quae cellulis Lienis comparari possunt.

Ubi duo hi tubi, substantia cellulosa illa pleni, se mutuo tangunt laterali-ter, fibrae transversae unius fibris transversis alterius uniuntur, sicque formatur sepimentum quoddam, in quo fibrae hinc inde a se mutuo recedunt, & parvos hiatus faciunt, per quos communicatio inter bina corpora cavernosa obtinetur; ita ut, flatu adacto in unum horum, mox turgeat alterum. Sepimentum illud valde extenuatur circa extrema obtusa; quae & capita corporum spongiosorum penis vocari solent. Dum bini hi tubi cylindrici sibi mutuo lateraliter accum-bunt, superius & inferius manet spatium liberum: in hoc spatio inferiore, quod superiore majus est, secundum totam longitudinem corporum cavernosorum pe-nis sibi mutuo accumbentium, locatur *urethra*; quae, una cum modo descriptis corporibus binis spongiosis, penem constituit, & praecipua est Gonorrhoeae sedes; adeoque bene cognosci debet, ut ille morbus rite intelligi possit (d).

Urethra, partem inferiorem penis occupans, locatur in sulco, quem relin-quunt bina corpora cavernosa penis sibi mutuo accumbentia, & fortiter illis adhaeret, secundum totam longitudinem sulci, per quem urethra decurrit. Quamvis autem urethra duplici membrana constet, & inter has binas membranas substantia cellulosa locetur, qualis in corporibus cavernosis penis obtinet, ta-men differt ab illis, quod mole minor sit, & canalem faciat apertum ad Vesi-cam usque, per quem urina, & semen, exeunt, cum corpora cavernosa pe-nis tubos quidem referant, sed coecos, per quos nihil transit, & qui in apice obtuso clausi sint utriusque.

Unde penis virilis, praeter integumenta communia, constat tribus corpori-bus,

(d) Winslow Exposit. Anatom. pag. 565. & seq.

bus, quae cavernosa dici merentur; binis corporibus cavernosis penis, quae majora sunt, & tertio minori, quod pariter cavernosum est quidem, sed apertum canalem facit: nunquam pulchrius penis illa fabrica demonstrari potest, quam si, flatu distentis corporibus cavernosis binis majoribus, & corpore cavernoso urethrae, exsiccatetur totus penis: rigidae enim, post exsiccationem, cellulae non collabuntur amplius, sed distentae manent, licet, in taleolas dissecto pene exsiccato, aër libere exeat. *Celeberrimus Ruischius (e)* primus, inflationis methodo, mirabilem penis humani fabricam demonstravit, & figuris nitide expressit; ubi, in taleolis penis inflati & exsiccati dissectis, demonstrat evidenter, quomodo urethra in inferiore penis parte decurrat sub corporibus cavernosis penis sibi mutuo accumbentibus. Probat idem, citatis clarissimorum Anatomicorum testimoniis, qui ante illum scripserunt, quod veram penis, urethrae, & glandis, fabricam ignoraverint. Corpora autem illa, quae hodie cavernosa penis communiter dicuntur, vocavit nerveo-spongiosa.

Primo tentaverat, cruore omni exhausto, implere vasa penis per materiam ceraceam injectam; sed, repletis sic cellulis penis, nihil distincti videre potuit; unde postea, sanguine e pene expresso, & aqua, siphonis beneficio, eluto, flatu replevit, vinculo injecto arctissime ligavit, dein exsiccavit. Sed, ut rite intelligatur glandis penis fabrica, notandum est, urethram, postquam pervenit ad extremitates, sive capita, corporum cavernosorum penis, una cum suo corpore cavernoso formare glandem penis. Corpus enim illud cavernosum urethrae, binis ejus membranis interpositum, inter finem prostatae & adunationem corporum cavernosorum crassissimum, dein toto decursu gracilius, ad anteriora penis iterum crassescens, extrorsum flectitur, & relinquit os urethrae apertum in glande; dein constituit superficiem externam spongiosam glandis, terminatam in eminenti ejus fimbria circa nexum praeputii (f). Unde glans penis est quasi producta urethrae substantia, retrorsum reflexa, &, capita corporum cavernosorum penis tegens, illis insidet; membranaque, externam superficiem glandis tegens, est continuatio membranae, quae internam superficiem urethrae investit; sub qua pergens cavernosum corpus urethrae substantiam similem per glandem ipsam prolongat; dum, simul cum his, retroflexa urethrae membrana externa tegit capita corporum cavernosorum penis, sicque pariter impedit, ne ulla communicatio sit inter bina corpora cavernosa penis, & corpus cavernosum urethrae.

Mirabatur hoc *Ruischius (g)*, dum, inflatis corporibus cavernosis penis, inquirebat in structuram glandis. *Ea enim inflatione intumuit & induruit quidem interior glandis pars, flaccida tamen mansit glandis pars exterior.*

Nec mirum hoc erat: inflatis enim corporibus cavernosis penis, sentiebat digitis turgentia horum capita; quibus glans, non inflata, infidebat, flaccida omnino; unde credidit, interiora glandis turgere tantum. Hanc rem pulchre expressit (h), dum penem, solis corporibus cavernosis inflatis, delineavit, dif-

(e) Observat. Anatom. Chirurg. n°. 100. pag. 93. & seq. (f) Herm. Boerh. Instit. Med. §. 654. (g) In loco modo citato. pag. 95. (h) Ibidem. fig. 75.

scissa glande, & secundum longitudinem, & transversim, sed nullo modo turgente. At, dum inflabat *Ruyfchius* (i) solum corpus cavernosum urethrae, intumuit pars glandis exterior, neutiquam vero interior; quae flaccida mansit. Postea inflavit & bina corpora cavernosa penis, tuncque, illo exsiccato, & dissecto, curavit delineari pulcherimas illas figuras, quae penis structuram tam nitide demonstrant; inter quas binae sunt (k), quae ostendunt, quomodo corpus spongiosum urethrae, una cum binis membranis urethrae, quibus coëretur, retrorsum flexum, glandem constituat, & corporibus cavernosis penis infideat. Simul intervallum, quod est interpositum inter apicem corporis cavernosi penis & impositam glandem, crassiori linea distinxit, quam est in margine externo dissectionis glandis: in hoc enim intervallo membrana cingens corpus cavernosum penis contigua est, & concrevit, membranae externae urethrae; unde major crassities. Ex his intelligitur, quare *Ruyfchius* (l) dixerit: *Reperi, penis glandem nil aliud esse, quam veram continuationem, tam corporis nervo spongiosi majoris & crassioris, maximam penis partem constituentis, quam minoris & tenuioris urethrae, maximam & praesertim inferiorem ejus partem ambientis sine ulla substantiae mutatione.* Ex figuris autem ejus manifeste apparet, glandem penis, proprie loquendo, esse continuationem corporis cavernosi urethrae retroflexi, & penitus separatam esse a cavernosa penis substantia. Simul patet, *Graafium* (m) errasse, dum statuit, spongiosam urethrae partem, sensim glandi appropinquantem, magis & magis attenuari, graciliorem reddi, tandemque in glande obliterari; contrarium enim verum; nam corpus cavernosum urethrae in glandis extremo maximum, & crassissimum, est, totamque partem glandis exteriorem conficit (n).

Figura glandis similis est cono, qui in apicem subrotundum finitur; convexitas ejus inferior plana est; basis autem oblique posita, cujus circumferentia parum excedit corpora cavernosa penis, quibus infidet. Canalis urethrae recta pergit, non per mediam glandem, sed per partem ejus inferiorem, quae magis plana est, & finitur orificio oblongo, quod fissuram refert, atque angustius est ipso urethrae cavo, quod quasi connivet, dum in illud orificium terminatur (o).

Non tam diu immorarer descriptioni harum partium, nisi crederem, omnino necessarium hoc esse, ad intelligendam Gonorrhoeam, & plura mala, quae illam comitantur, vel sequuntur; praecipue, si illa vel neglecta fuerit, vel mala arte ab imperitis tractata. Superest ergo, ut considerentur ea, quae urethrae in toto suo decursu a vesica, cui quasi continuatur, ad ultimum orificium ejus in glande penis, apponuntur, & dein illa quae in cavo hujus canalisi occurrunt notanda, ad Gonorrhoeae cognitionem, & curationem, inservientia.

Urethra, ubi a collo vesicae incipit, est simplex canalis membranaceus, & nondum acquisivit corpus cavernosum: sustinetur ille canalis hoc in loco massa quadam albicante, crassa, mediocriter firma, quae castaneam nucem figura sua

re-

(i) In loco modo citato. pag. 75. (k) Ibidem. fig. 81. 82. (l) Ibidem pag. 95.

(m) Ibidem. pag. 96. (n) Ibidem. fig. 81. 82. (o) Winslow *Exposit.**Anatom.* pag. 567. & seq.

refert, & locatur inter vesicam ac urethrae bulbum (de quo statim). Massae huic *Prostatarum* nomen datum fuit; plurali nempe numero, quia apparet distincta quasi in duos lobos per fulcum medium, decurrentem a basi hujus massae, quae vesicam respicit, ad apicem, qui urethrae bulbum spectat: in hoc fulco locatur prima haec urethrae pars, & quasi deprimatur; valide autem accrescit ille canalis Prostatarum massae.

Pergit dein urethra, & ad digiti transversi ac medii circiter distantiam a sua origine, huic canali occurrit substantia quaedam spongiosa, similis corporibus cavernosis penis, sed tenuior tamen, quae deinde urethram circumambit, illamque in toto suo decursu comitatut. Spongiosa illa substantia non statim ambit canalem urethrae, sed prius format corpus oblongum, quod *bulbus urethrae* dicitur.

In cavitate canalis urethrae plura occurrunt notanda: in illa enim parte urethrae, quae *prostatarum* substantiae immergitur, adest eminentia ovalis, crassior versus posteriora, tenuior versus anteriora, & in apicem desinens. Vocatur haec eminentia *Caruncula*, *Caput Gallinaginis*, *Veru montanum*; & pertusa est in parte sua crassiore binis plerumque foraminulis, quandoque unico, rarius tribus: haec sunt orificia ductuum, per quos Vesiculae seminales excernunt semen in cavum urethrae. Praeterea eodem loco, utrimque ad latus crassioris partis ejusdem carunculae, adsunt quatuor, quinque, sex, foraminula, in forma crescentis Lunae disposita, quae sunt ductus excretorii *Prostatarum*; qui in cavum urethrae effundunt secretum ab his glandulis humorem (*p*).

Membrana interna urethrae, tenuis admodum & vasculosa, pertusa est copiosis foraminibus oblongis, majoribus, minoribus, imprimis circa glandem penis: haec foramina continuantur in canales excretorios glandularum, quae in corpore cavernoso urethrae locantur: canales, vel ductus excretorii, harum glandularum decurrunt secundum membranam internam urethrae per substantiam cavernosam, & dein oblique penetrant in cavum urethrae, quod secreto humore blando mucoso obliniunt; atque ita sensilem admodum hanc membranam ab urinae acrimonia defendunt, illamque lubricam, & flexilem, servant. Cum autem oblique in urethram aperiantur hi ductus, hinc illorum orificia semilunarem figuram habent (*q*). *Celeberrimus Morgagni* (*r*) has glandulas in dissecta urethra exhibuit. Adsunt autem inter illas, quaedam reliquis insigniores: prope initium corporis spongiosi urethrae inveniuntur binae tales, quae & ductus excretorios satis longos habent; magnitudinem autem singulae habent nuclei cerasorum, oblongae & complanatae figurae. Magis procedendo versus anteriora, tertia prioribus similis invenitur. Has glandulas *Cowperianas* dixerunt, ab insignis Anatomici *Cowperi* nomine, qui illas detexit, & descripsit (*s*), illasque comparavit magnitudini fabae Gallicae: compressae & ovalis figurae illas esse, dixit, coloris flavescentis, uti prostatae: utrimque adjacent urethrae supra ejus bulbum

(*p*) Winslow Exposit. Anatom. pag. 567. & seq. (*q*) Ibidem. pag. 569. (*r*) Adversar. Anatom. I. Tab. IV. fig. 4. (*s*) Drake Anthropol. Lib. I. Cap. XVIII. pag. 115.

bum, & ductus excretorii illarum, per dimidii pollicis spatium, decurrunt supra convexam superficiem membranae internae urethrae, dein tenuiores fiunt, & oblique penetrant in ejus cavum binis distinctis orificiis, in illo loco, ubi sub ossibus pubis in Perinaeo urethra inflectitur; tertia talis glandula in vicinia locatur, minor mole prioribus, prope anum, & binis orificiis patens in cavum urethrae, ad trium linearum distantiam a prioribus. Ut haec glandula appareat, debet discindi corpus cavernosum urethrae ad membranam internam urethrae usque, secundum longitudinem (t). In loco citato adsunt figurae, quae harum glandularum descriptionem elucidant.

His prius consideratis, facilius intelligentur illa, quae contingere observantur in Gonorrhoea, & quae varia sunt, prout in variis locis penis virus Venereum haeret, ac erodendo ulcus excitat. Si ponatur, glandem penis, tali ulcusculo Venereo, post impurum concubitum, affici (u); constat glans, uti dictum fuit, producto spongioso urethrae corpore usque ad finem hujus emissarii, ubi, supra fines binorum corporum spongiosorum penis retroflexum, ad coronam glandis terminatum, hujus eminentem limbum facit; componitur ergo glans eadem structura, qua corpus urethrae; unde, sanguine arterioso in cellulas effuso, perque venas redire impedito, impleri, & ad crepaturam usque distendi, potest; quod in actu Venereo jamjam ad effectum spectante tantum contingit: hinc eo tempore valide inflammatur. Semine autem emisso, glans primo flaccescit; hocque momento temporis, valde bibula, facile rapit in cellulas suas jam inanitas, quod penetrabile applicatur ferventi illius superficiei. Cum enim cellulae corporis cavernosi urethrae, sanguine per arterias effuso, & per venas redire impedito, turgeant quam maxime illo tempore, quod proxime seminis ejaculationem praecedat, hac peracta, mox redit sanguis effusus per venas jam liberatas, & absorbentium venularum oscula facile tradunt vacuis jam venis sanguineis, quidquid in se receperant. Peculiaris Venarum in pene structura facilem & promptam resorptionem suadet. Demonstravit enim primus inter Anatomicos *Ruyschius* (w), quod *Venae per penem distributae, si non omnes, saltem tot, quot unquam offendit, sint poris magnis & visibilibus foraminibus pertusae, cribri instar, &c. Ejusmodi Venarum perforatio in causa est, quod sanguis, per penem redux, citissime possit a pene regredi, fere momento flaccescente.* Immediatum autem inter cellulas penis & venas commercium esse, patet inde, quod, inflatis corporibus cavernosis penis, simul quoque inflentur Venae per dorsum ejus repentes, ut plurimum (x); & talem figuram inflati & exsiccati penis exhibuit; qua methodo potuit illa Venarum foramina videre. Rapidum fati sanguinis motum esse per penem, demonstravit *Ruyschius* (y) alio in loco; vocabatur enim ad hominem, cui ulcus inter glandem & praeputium eraserat arteriolam, sequente valida haemorrhagia, quae miserum fere exsanguem reddiderat, nec variis stipticis remediis compesci potuerat. *Ruyschius* glandem praeputio

textit,

(t) Drake Anthropol. Lib. I. Cap. XVIII. pag. 137. 138. (u) Aphrodisiac. iii Praefat. (w) Observat. Anat. Chirurg. n°. 100. pag. 97. (x) Ibidem pag. 96. & fig. 75. (y) Observat. 42. Ibidem pag. 41.

textit, illudque productum digitis strinxit, sicque aegrum ab hoc periculo liberavit.

Hinc etiam intelligitur ratio, quare in initio Luis Venereae tam prompte resorbeatur contagium, & paucorum dierum spatio totum corpus inficiebat. In Lue incipiente contagium Venereum modum videtur fuisse, & facillime absorbendum. Post plures annos incepit quasi mitescere, & qua parte contrahitur, primo se manifestare solebat (vide §. 1442.), tuncque Gonorrhoea orta fuit, quae, si rite tractetur, a Lue Venerea universali corpus praeservat saepissime; uti postea in curatione dicitur. Figitur enim tunc contagium Venereum in loco, cui applicatur; & tunc non adeo cito per reliquum corpus dispergitur, aut se multiplicat.

Cum penis in concubitu impuro omnium maxime contagio exponatur, intelligitur, cur adeo frequens hac parte contagium fiat? Cur tam crebro fungosa glandis pars plena turgeat materie ulcerosa, quae praecedenti paragrapho descripta fuit, ita ut pressa glans hanc fudet? Cur ulcera nata in spongiosa hac fabrica, depascentia omnem hanc compagem, & in tabum Venereum convertentia, glandem totam fiderari, decidere, a reliquo Veretro saepe caeterum intacto separari, faciant? Denique & palam est, a capite penis, ope corporis spongiosi urethrae, continuatum commercium, haberi usque sub collo Vesicae; quum totum hoc idem sit unumque continuatum cellulofum corpus; & quum superficies cellularum harum inungatur semper unctuofo pingui humore, ut lubrica simul & expansilis facile sit, vel inde iterum liquet, quare susceptum hic semel contagium tanta semet luxurie alat, sustineat (z). Porro ex his patet, pro diversitate partis, cui in toto hoc tractu adhaeret contagium, diversa sequi debere mala, & quaedam ex his facilius, alia difficillime, curari posse: de quibus nunc agendum.

Contingit ab impuro concubitu, ut contaminans materies, resorpta meatibus, in superficie glandis arrectae oestro Venereo dilatatis, primo momento, quo flaccescere incipit, se insinuet cellulis corporis spongiosi glandis, quod continuatur inter binas membranas urethrae usque ad collum Vesicae. Facit autem continuatae fabricae commercium, ut facile propagetur toto hoc tractu minimum adpersi mali contagium. Ubi vero admissum ad tenerrimam hic pinguetudinis membranulam, extemplo creat ibi ulcusculum; quod colligit materiam, de qua ante dictum fuit. Ulcerosa haec nata foeditas, in loco structurae tenuissimae subpingui, serobiculum capacem format semper; in quo illa fit, accumulatur, retinetur, lente inde exit, at ubertim exprimitur. Si cavum exesum in fungosa glandis fabrica sistitur, atque per superficiem ejus dilatata sibi emissaria paravit, tum spurcissimus mador hac parte transsudat, glandem & praeputium corrumpit, tabefacit quandoque, & fiderat. Haec vocabatur *Boerhaevia* Gonorrhoeae Venereae virulentae *prima species* (a).

Cognoscitur foedo madore, minus crasso quam in caeteris hujus nominis morbis, assidue genito intra glandem & praeputium, vel materia per glandem pressam

(z) Aphrodif. In Praefatione.

(a) Ibidem.

pressam extrinsecus transsudante. Caeterum, ablato contagio, non difficilis huius Gonorrhoeae sanatio. Quandoque rubra macula in glandis superficie apparet (omnium primum suscepti contagii signum), quae aliquando evanescit brevi, & sequitur postea excretio materiae Gonorrhoeicae per ipsam glandis substantiam; quandoque stigma illud morbosum in ulcusculum degenerat prius, & ex hoc ad fungosam glandis substantiam pergit infectio. Ubi tale ulcusculum, vel in praeputii interna parte, vel in glande, haeret, fundit similem materiam, & satis copiosam quidem, qualis est illa, quae pressa glande exit, quando cellulosa illius fabrica fuit infecta.

Cum autem Gonorrhoeae materies per ipsam urethram exstillare soleat frequentius, ita ut seminis fluxum vocaverint plures, dum crederent, materiam hanc esse genitalem humorem, sed corruptum per contagium Luis Venereae, hinc, ubi per glandis substantiam prodibat illa materia, & nihil ex urethra, vocaverunt quidem Gonorrhoeam; sed *spuriam*; ut nempe ab aliis speciebus distingueretur. Legitur (b), celebrem facultatis Monspeliensis Medicum *Masson* in tribus aegris vidisse peculiarem Gonorrhoeae speciem, in qua tabus Venereus ex glandulis coronam glandis cingentibus emanabat, & qui morbus solitis ad alias Gonorrhoeas remediis curabatur: additur, Celeberrimum *Barbeyrac*, & alios Medicos Monspelienses, eundem observasse morbum antea. Cumque Celeberrimus *Littre* tales glandulas (c) descripserit in hoc loco, novum argumentum pro harum glandularum existentia desumptum fuit. Eandem sententiam tuetur Celeberrimus *Astruc* (d) de morbi nomine, & loco, ubi de Gonorrhoea spuria, sive de Venereo stillicidio e Balano, agit.

Illas glandulas adeste, demonstratum est; quae virosi odoris smegma effundunt, quod originem dat fordibus inter praeputium & glandem colligendis. Cum autem, uti antea dictum fuit, Venereum virus soleat irretiri facile mucosis, lentis, & subpinguibus, humoribus, quales hae glandulae fundunt, satis probabile videtur, has glandulas saepius infici: verum & aptissimae videntur, ut contagium susceptum figant, & inde nascantur ulcuscula Venerea, quibus totam coronam glandis obsitam vidi aliquoties. An autem Gonorrhoea, spuria dicta, his glandulis affectis originem debeat semper, non videtur pro certo statui posse. *Sydenhamus* (e) testatur sequentia: *Ipse scilicet vidi, virulentam huiusmodi materiam per substantiam glandis porosam exsudare, non per urethram ejectam, nulloque ulcere vel glandem occupante, vel praeputium.* Plurimos sic affectos se vidisse, testatur & *Vercellonus* (f), qui *albam saniem plorabant per substantiam glandis porosam, etiam citra ullum ulcus.* Memini probe, me vidisse aliquoties, pressa glande in talibus aegris, exivisse per totam glandis substantiam guttulas tabi Venerei; licet nihil mali detegere potuerim, nec in praeputio, nec in limbo coronae glandis, ubi illae glandulae ponuntur.

Altera Gonorrhoeae species (g) observatur, quando virus Venereum, per po-

(b) *Academ. des scienc. 1729. Hist. pag. 16.* (c) *Ibidem l'an 1700. Hist. pag. 39. & seq.* (d) *De Morbis Vener. Lib. III. Cap. III. pag. 190.* (e) *Epi-stola secunda Responsorio. pag. 414.* (f) *De Pudendor, Morbis Cap. III. pag. 86.* (g) *Aphrodisiac. in Praefatione.*

poros glandis se insinuans, penetrat usque in fabricam cellulofam urethrae circumnatam, ulcusculumque ibidem format, quod meatus in urethrae ductum hiantes exedit, hinc ulcerofam materiam hac via effundit, affiduo quidem destillantem hoc exitu, sed imprimis, ubi veretrum hac parte premitur; pressu ab inferiori parte sursum adacto. Si prematur mane post somnum, lotio nondum reddito, penis ad pollicis distantiam a penis apice, a retro antrorsum, notabilis copia materiae foedae exprimitur. Unde patet, illam non haesisse in urethra, sed pressione in eam derivatam fuisse ex cavernoso urethrae corpore. In hac Gonorrhoeae specie nil talis materiae ultra ex toto pene, a collo Veficae presso ad glandem usque, prodibit. Unde concluditur, hunc solum locum affectum esse.

Haec est frequentissima in initio Gonorrhoea, quotidie occurrens, ingentem plerumque copiam tabi Venerei gignens, diu satis durans, praecipue in laxis hominibus, & si modo materies libere excernitur, licet diu, raro luem generans, imo fere ab ea praeservans. Verum id praecipue incommodi habet, quod, in sinuosis illis cellulosae membranae ambagibus diu haerens, diuturna stillicidia, vix ulla arte sananda pariat; praecipue, si neglectum, vel male tractatum, in initio fuerit hoc malum; tunc enim poterit virus propagari per totam longitudinem corporis cavernosi urethrae, ad ejus bulbum usque.

Hinc locus affectus est imprimis circa finem urethrae; quae circa glandem dilatatur, & facit fossulae ovalis speciem, quae & navicularis dicitur (b).

Cum autem corpus cavernosum urethrae, uti ante dictum fuit, retroflexum, glandis penis molem constituat, in inferiori parte urethrae ibi tenuior est in sua substantia, & quandoque in hoc loco eroditur foraminulum, quod curatu difficile est, imo aliquando tota vita manet.

Ante dictum est, urethrae canalem per totam suam longitudinem pertundi orificiis, majoribus, minoribus; his etiam satis facile communicari Luis contagium potest; a quo Gonorrhoea sequitur. Solet hoc malum fieri ab acrimonia vel copia majori veneni Venerei, ab ardenti & repetito impuro concubitu, a prioribus Gonorrhoeis praegressis, a Veneris usu dum Gonorrhoea jam adest, a calore magno aëris, saltatione, equitatione imprimis; quibus omnibus contagium Venereum redditur actuosum magis, & noxium.

Sentiunt aegri molestum sensum in pene, ac si coarctaretur urethra: major copia exit materiae, sed lentiori stillicidio, ob urethram eo magis coarctatam, quo plures tales loculi affecti sunt: a loco posteriori penis premendo, glandem versus, exprimi potest materia; quod non contingit, ubi in superiori parte urethrae prope glandem haeret mali sedes: albus humor exit, qui exsiccat flavescit, & lintea reddit rigida: si peioris indolis fuerit malum, viridescit; pessimum, si amurcosus, saniosus, sanguinolentus, humor effluat; designat enim tunc, fabricam cavernosam urethrae exesam esse; unde difficultas curae praesagitur; solet autem hoc imprimis contingere illis, qui tentigine Venerea vexantur frequentius, dum Gonorrhoea laborant. Pari etiam ordine color ma-

te-

(b) Winslow Exposit. Anatom. pag. 569.

teriae exstillantis mutatur, dum idonea medela adhibita morbus in melius tendit; Amurcosa & sanguinolenta fanies viridescere incipit; dein flavescere; postea albescit, & copia minuitur.

Observatum fuit saepius, eo pejorem esse Gonorrhoeam, quo tardius prodeat post concubitum cum infecta muliere. Sentitur tunc molesta quasi stric-tura in pene, quae, dum urina excernitur, non excitat dolorem quidem, sed tamen alicujus obstaculi sensum facit. Vidi, secundo vel tertio die post infectionem Gonorrhoeam jam adfuisse, in aliis quandoque tantum decimo quarto, imo & serius.

Causa materialis Gonorrhoeae videtur esse humor naturaliter a lacunis urethrae exiens, & urethrae internam superficiem obliniens, & lubricans: ille humor in sanitate paucus est; cui dum intricatur Luis contagium, augetur copia secretionis, & simul conciliatur rodens aerimonia. Si, aucta secretionem, per stimulum contagii, eluatur virus, antequam locum, cui adhaeret, erodere possit, sanatur absque ulceratione malum; si virus acrius, vel copiosius, fuerit, aut diutius latuerit in loco, antequam prodierit Gonorrhoea, erosio, & exulceratio, metuenda sunt.

Optime notat (*i*) *Sharp*, posse talem fluxum a sola irritatione, secretionem humoris naturalis augente, produci, absque ulcere; sic a stimulo purgante ingens copia humorum in intestinis secernitur, & per alvum expellitur; a fumo tabaci, talis abundantia salivae exspuitur, ut quandoque totum corpus in maras-mum incidat. Fluor albus in foeminis magnam affinitatem habet cum materia purulenta, & tamen larga copia exit, licet nullum ulcus detegatur. In viris longe major copia materiae Gonorrhoeicae exit, quam a paucis uleuseulis urethrae superficiem internam obsidentibus exspectari posse videatur. Ulterius hoc probatur in Gonorrhoea muliebri; fluxus enim in his quandoque est admodum copiosus; & tamen sollicita investigatione nullum exulcerationis Vestigium in vagina detegitur; quod tamen fieri deberet, si fluxus ille foret pus ulcerosum.

In viris interiora urethrae oculis vix patent; verum in cadaveribus illorum, qui, Gonorrhoea laborantes, aliis morbis correpti perierunt, quandoque inventa fuerunt signa inflammationis, mucosae lacunae turgidae, & emissaria oscula ulcerata. Magna etiam copia colligitur quandoque materia in his partibus. Sic invenit *Morando Morando* (*k*), in juvene viginti annorum, qui ex lenta febre perierat, ante mortem totus marasmo exsiccat, tumorem subnigricantem circa caput gallinaginis, ex quo collegit novem drachmas similis materiae. Dumque probare nititur adversus illos, qui aliter sentiebant, non esse semen quod in Gonorrhoea ex urethra stillat, testatur, quod pauculum illius fluxus immiserit urethrae canis, cum hoc effectu, ut de pene hujus animalis perpetuo stillaret flavescens fanies ad mortem usque: periit autem rabie canis ille.

Celeberrimus *Morgagni* (*l*), qui plures urethras viriles dissecuit, quam forte
ullus

(*i*) *Sharp* Critical inquiry of the present state of Surgery pag. 133. & seq.
(*k*) *Prima Decade di Lettere Familiari* pag. 108. 109. 110. (*l*) *De Sedibus & causis Morbor. per Anat. detectis* Tom. II. pag. 194. & seq.

ullus alius Anatomicus, testatur, quod illa vitia in urethra, quae contagiosam Gonorrhoeam comitantur, vix unquam, aut ne vix quidem, conspexerit: in primo enim Gonorrhoeae initio, humor, qui exit, non est purulentus, saltem non est verum pus, nec dolor adest tantus, qui erosionem designet, neque sanguinis adhuc vel levissima tinctura, nedum guttula, apparet. Unde videtur confirmari, quod ille fluxus, in initio saltem, pendeat ab aucta copia naturalis mucii, quo urethrae cavum inungi solet. In juvene enim, vigesimum quintum annum agente, qui virulentam Gonorrhoeam vetustam recentiore altera ante sex menses renovaverat, & hac adhuc dum persistente, haemorrhagia ex vulnere perierat, attente perlustrans genitalia (m), invenit in praeputio, glande, urethra, nihil usquam ulcerum, erosionis, ruboris, nec quidpiam aliud, quod ad praesentem Gonorrhoeam attineret, si madorem excipias, quam soleat, majorem, a media urethra ad glandem usque pertinentem. Ad Gonorrhoeam autem illam Veterem, diurnamque, spectare haec, credidit; primum, ab eo ferme loco, unde mador incipiebat, exstantem oblongam albidam lineam, ulteriora versus oblique tendentem &c.: Huic madori urethrae quandoque se jungit rubedo; quam abfuisse in hoc homine, mirum non est; cum perierit Haemorrhagia. Vestigia autem ab antecedente erosione relicta se saepe vidisse in urethra candidissimus auctor (n) fatetur; Lacunarum mucosarum nempe abolitionem, cicatrices in urethra, ejusdem coarctationem, in ipsa lacunarum fede luxuriantis carnis excrescentiam. Imo, in alio cadavere (o), tractus erat transversorum digitorum trium, aut eo amplius, quo proclive erat intelligere, urethram olim fuisse ulceratam. Per eam enim faciem, in qua illi erant canaliculi, tres quatuorve exstabant, in transversum ductae, albiae, & quasi tendineae, chordulae, vel potius institae, non valde prominentes, nec usquam se ab interna membrana urethrae sejungentes.

Unde videtur lis illa, quae inter auctores, qui de his morbis scripserunt, obtinet, facile componi posse. Quidam enim voluerunt, in Gonorrhoea nunquam adeste ulcus, sed majorem tantum obtinere secretionem, & excretionem, mucii naturalis, quo urethrae superficies interna obducitur: alii materiam ex pene effluentem dixerunt esse purulentam, & inde concluderunt, ulcus Venereum adeste in omni Gonorrhoea; praecipue, cum viderent, a Luis contagio suscepto in aliis corporis locis ulcera exedentia nasci. Cadaverum sectiones demonstraverunt, post Gonorrhoeas apparuisse quandoque ulcerum relicta vestigia, quandoque non.

Certe homo sanus, aestivo tempore, raro nares emungit, licet membrana interna narium folliculis mucosis scateat: si autem coryza laborare incipit, ingens copia liquidi ex naribus depluit; ita ut continuo nares emungere cogatur. Ubi vero maturescere, ut dici solet, coryza incipit, crassior humor de naribus prodit, qui circa morbi finem puri cocto simillimus evadit, licet nullum omnino ulcus in cavis narium adfuerit. Similis materia per sputa excernitur, ubi interna pulmonis superficies eodem modo afficitur ac nares a coryza,

&

(m) De Sedibus & causis Morbor. per Anat. detectis Tom. II. pag. 196.

(n) Ibidem pag. 197.

(o) Ibidem pag. 198.

& tunc catarrhus adesse dicitur; qui molestissimam tussim inducit; quae mitigatur, simulac sputa cocta, puriformia, prodeunt; & sequitur perfecta sanitas, absque ullo pulmonalis ulceris vestigio.

Unde Celebris Auctor (*) statuit, hunc humorem esse eundem, qui in Gonorrhoea rheuma verum suppeditat, in quo virulenta Veneni materies haeret: unde & tunc dolor maximus in loco, ubi glans deficit; quo vero plures horum folliculorum inficiuntur, eo peior hic morbus; & contra; cumque, injecto liquore, communicare inter se demonstraverit Cocburnius, facile proserpit, ex uno in alium, malum.

Sic etiam intelligitur ratio, quare minus frequenter contagium Luis Venereae per totum corpus dispersum fuerit, postquam Gonorrhoea se manifestare incipit: dum nempe haerens in urethra virus, copia majori mucii secreti inviscatum, abluatur, & de corpore expellitur: tuncque adest tumefactio, & dilataio, potius horum folliculorum, & vasorum vicinorum, quam erosio. Unde Celeberrimus Morgagni invenit in cadaveribus, uti modo dictum fuit, rubedinem in membrana urethrae, & madorem majorem. Hinc & intelligitur ratio, quare Botallus (p) dixerit: Qui Venerei morbi principia parvi faciunt, juvantur mirum in modum feminis effluvio diuturno: nam paulatim, quod putidum erat conceptum, effluit cum caetero, quod nondum corruptum, sed incoctum, labitur.

Quoties vero usque ad glandulas urethrae, Cowperianas dictas, virus intravit, hasque obsedit, per emissaria harum in cavum meatus urinarii se exonerat materies; & tunc tertia Gonorrhoeae species adesse dicitur.

Glandulae illae Cowperianae, uti ad eandem hanc paragraphum descriptae sunt, utrimque adjacent urethrae, supra ejus bulbum, & ductus excretorii illarum per dimidium pollicem decurrunt juxta convexam superficiem membranae urethrae, dein oblique penetrant in ejus cavum, illo loco, ubi sub ossibus pubis in Perinaeo urethra flectitur.

Si virus Venereum has glandulas invaserit, & in his sedem fixerit, inde vix extricari poterit; sed haerens, ipsaque mora assiduo peior facta, ingentes ibidem erodet sinus, cavos, fistulosos, plurimo hoc pure assidue manantes, difficillimae deterfionis, hinc & sanationis. Hoc imprimis metuendum est, si, quacumque de causa, impediatur materiae in glandulis collectae exitus in cavum urethrae: tunc enim ulcera quandoque pessima generantur ad latera urethrae, & vicina inquinantur; unde aliquando & subcutanea penis posterioris pinguis, vel cellulosa, occupantur; pessimaque mala fiunt (q).

Saepe hoc malum originem ducit a prima & secunda specie Gonorrhoeae praegressis; imprimis, si repetitis vicibus jam talibus morbis laboraverit aeger: rarius occurrit absque his, & Celeberrimus Littre (r), qui magnum numerum cadaverum Gonorrhoea laborantium disseccuit, tantum semel invenit has glandulas Cowperianas affectas solas. In loco autem, ubi emissaria harum glandularum hiant

(*) Abrah. Kazu Perspirat. Hippoc. pag. 124.

(p) Aphrodisiac. pag. 872.

(q) Ibidem in Praefatione, 267. &c.

(r) Acad. des scienc. l'an 1711. Mem. pag.

hiant in cavum urethrae, aderat rubedo, quatuor lineas larga, magis tendens versus sinistram, quam dextram, partem. Fere in medio hujus rubedinis ulcus erat subrotundum, dimidiam lineam sua diametro aequans, quod magnam partem orificii sinistri arroserat, uti & parvam portionem urethrae vicinae. Glandula respondens huic orificio, rubra, dura, & tumida, inveniebatur; glandula dextrilateris minus affecta erat.

Cognoscitur haec species Gonorrhoeae, tumore, & dolore, in medio Perinaei, qui quandoque ad anum usque extenditur. Nec multum materiae per penem exit in hac specie Gonorrhoeae; quandoque vix ardorem urinae sentiunt, si nulla nempe exulceratio adsit in vicinia ductuum excretorios. Contingit plerumque, ut, in ultimo actu reddendae urinae, copia materiae saniosae, ichorosae, foetidae, ex pene prodeat; uti etiam, quando tumor in Perinaeo manu comprimitur; dum nempe materia in his glandulis collecta haeret; quod saepius contingere debet, ob situm declivem harum glandularum.

Prognosim satis facilem hujus Gonorrhoeae dat *Celeberrimus Littre* (s), credens, illam sine magna difficultate curari posse, imo longe facilius, quam alias Gonorrhoeae species; quod mirum videri posset. Sed haec admiratio evanescit, si consideretur, quod egregius ille vir triplicem tantum Gonorrhoeae sedem agnovit, glandulas nempe has *Cowperianas*, Prostatas, & Vesiculas seminales (t). Nullam enim mentionem fecit binarum priorum specierum Gonorrhoeae, de quibus jam dictum fuit. Accedit, quod vix unquam tractaverit hanc speciem Gonorrhoeae, quam semel tantum in Cadavere viderat, & hac occasione reminiscebatur, quod olim talem aegrum curandum habuerit. Fatetur simul, quod tunc temporis nondum satis noverat glandulas *Cowperianas*, hincque non adhibuerit omnem attentionem, qua uteretur, si denuo morbus talis ipsi occurreret. Quod si contigisset, non dubito, quin egregius ille Vir sententiam mutasset de cura facili hujus Gonorrhoeae (u). Tamen hoc verum est, quod infectio harum glandularum minus metuenda sit, quam si idem malum prostatas, aut vesiculas seminales, occupet, de quibus tribus locis ille tantum egisse videtur.

Notandum est, ab aucto tumore harum glandularum; & vicinarum partium, sic posse comprimi illarum ductus excretorios, ut vel nihil omnino, vel parcam valde copiam, materiae in cavum urethrae transmittant; tunc Auctores vocaverunt hoc malum *Gonorrhoeam Virulentam siccam, sive Dysuriam Veneream siccam* (w); quam Celebris ille auctor statuit vehementiores Gonorrhoeas virulentas incipientes praecedere, vel suppressas sequi. Binas autem talis mali causas ponit; Phlegmonem Prostatarum aut Vesicularum seminalium nempe; & Phlogosin Erysipelatodaeam urethrae. Priorem causam adesse docent, tumor, calor, rubor, dolor, Perinaei. Nulla tamen hic mentio fit glandularum *Cowperianarum* similiter affectarum; quod mirum videtur; cum alio in loco (x) diserte moneat sequentia: *Experientia compertum est, Gonorrhoeam quidem, quae in ve-*
si-

(s) Acad. des scienc. l'an 1711. Mem. pag. 271. (t) Ibidem pag. 263. (u) Ibidem pag. 267. (w) Astruc de Morbis Vener. Lib. III. Cap. III. pag. 185. (x) Ibidem Cap. IV. pag. 197.

ficulis seminalibus tantum, aut prostaticis, sedem habuerit, rarius in abscessum degenerare; sive quod major firmiorque illarum moles dilacerationi, sine qua suppuratio nulla fit, magis resistat; sive quod multa, lata, brevia, emissaria, quae ex illis partibus in urethram aperiuntur, liberiores viam haerenti & corrupto semini praebeant, unde minori efficacia concludentes cellulas debet erodere. Contra vero Gonorrhoeam, in qua glandulae Cowperianae affectae sunt, in abscessum frequentius abire, ratione contraria; sive quod minor & mollior illarum moles facilius corrumpatur, sive quod semen inibi collectum (cum longo, obliquo, angusto, ductu in urethram effundatur) diutius in ipsis restitet, atque adeo ipsarum contextum promptius pessundet.

Unde videtur colligi posse, quod glandulae Cowperianae, miasmate Venereo infectae, Gonorrhoeam siccam dictam, producant. Cum autem, his male affectis, mucus ab his secretus vel non excernatur in urethram, vel parcius solito, cum dolore urina excernitur; qui major erit, si urethrae vicina pars inflammetur, ut saepius observatur, & ichor, ex ductibus harum glandularum exstillans, in rodentem acrimoniam degeneret; quae aliquando tanta est, ut has glandulas vix non integre destruat. Sic in cadavere hominis frequentes Gonorrhoeas passis, quarum ultima ultra annum duraverat, *Morando* (y) invenit, de his glandulis tantum superesse bina inaequalia & minutissima fragmenta, quae callosam contractissimam pellem referebant. *Celeberrimus Morgagni* (z) in cadavere juvenis invenit dextrum ductum glandularum Cowperianarum aequo tenuiorem, sinistrum vero crassiores, subflavo mucoso humore distentum: emissarium autem ductum invenit perangustum, & ob exitus difficultatem turgidum, uti & totam hujus lateris glandulam tumentem, quae in dextro latere gracilis & strigosa apparebat.

Sequitur quarta Gonorrhoeae species (a), dum virulentus tabus, usque ad prostatas productus, has tabefacit, inque abundantissimum pus virulentum resolvit. Id mali ex durantibus diu, aut imprimis repetitis saepe, Gonorrhoeis oritur. Cognoscitur, tumoribus in perinaeo, propinquioribus ano, quam dum glandulae Cowperianae inficiuntur; uti & interceptionibus saepe pessimis urinae; rejectu copioso purulentae subputridae materiae; insanabili fere suppuratione ad partes; saepenumero ulcere maligno, nec sanabili, in perinaeo nato; aliquando ulceribus pessimis, circumquaque ad loca prostaticarum prodeuntibus, & vicina depascentibus, foedissimo spectaculo. Sed imprimis, in hoc casu, subito, & sine manifesta causa, lotium intercipitur; unde dirissimi, sed inanes, ad exonerandam vesicam tenesmi; neque catheteri inducendo via datur, donec, ita excruciatu diu, subito purulenti quid urethra dimittitur; nec ita diu post simile malum infestat denuo. Quandoque & vidi contigisse, ut urethra circa regionem prostaticae rupta, vel erosa, urinam demiserit in tunicam cellulosam perinaei, scroti, & vicinarum partium; quae, mora acrior facta, in variis locis cutim erodebat; perque foramina omnia haec urina exprimebatur, dum vesicam

exo-

(y) Prima Decade di Lettere famigliari pag. 109. (z) De sed. & causis Morbor. per Anat. detect. Tom. II. pag. 198. (a) Aphrodisiac. In Praefatione.

exonerare tentabat; tuncque parca tantum urinae copia per urethrae extremum exhibat. Imprimis turpe tale spectaculum vidi in juvene, cui terebinthinae ingens copia data fuerat, dum simul adstringentibus injectionibus, in penem valida syringae vi expressis, sextae jam Gonorrhoeae, qua per decem menses laborabat, curam tentabat impudentissimus agyrta. Quando ille urinam excernere tentabat, per numerosa scroti foraminula undique depluens conspurcabat omnia vicina. Miser ille, ut scortis plus largiri posset, plura furatus fuit, & horum criminum convictus, laqueo vitam finivit. Honestae familiae precibus concessum fuit, ut cadaver non inferretur in theatrum Anatomicum, sed sepeliretur. Operae pretium fuisset, in cadavere lustrare terti talis morbi effectus. *Morgagni* (b) propriis aliorumque observatis confirmat, Prostata in Gonorrhoeis, imprimis repetitis, vel inveteratis, pessime quandoque affici. Quamvis autem ex dictis magna curae difficultas evidenter appareat, contigit tamen, in cadaveribus, *circa prostates, miram cicatricum ex ulceribus antiquis, inveteratis, tunc persanatis, faciem conspicuam fuisse* (c); ex quibus apparet, & hanc Gonorrhoeae speciem, curari posse; licet non sine magna difficultate. Videtur *Sydenhamus* (d) credidisse, Prostatas in initio Gonorrhoeae non affici, sed serius. *Tandem, inquit, altius penetrans, glandulas Prostatas efferato ulcere solet depascere; quod haud raro cernitur in eorum cadaveribus, quos hic morbus e medio sustulit.* Eandem sententiam *Cockburn* (e) tuetur, & multis argumentis probat, quod nec Prostatas, nec Vesiculae seminales, primum hospitium Gonorrhoeae praebent. Cum autem per vicinas undique partes vis contagii aliquando se spargat, Prostatas, Vesiculasque seminales, in processu Gonorrhoeae vitari tandem posse, confiteri non veretur (f). Haec autem alibi (g) latius deducit.

Ultima tandem, & abominatissima, Gonorrhoeae species est, quae, infectione Prostatarum, emissaria vasculorum feminalium, inter exeuntes meatus prostatarum hiantia, erodit, & Venenum suum, per hos ductus, usque in vesiculas seminales communicat, illarumque liquidum & vasa contaminans, profluvium largissimum & foedissimum creat; dum loca interim sinuosa, atque labyrinthi instar intorta, exulcerat. Si jam consideretur, Prostatas incumbere recto intestino, quod copiosa undique pinguedine cingitur, intelligitur, totum illum apparatus cellulosum, qui vesiculas spermaticas, vesicam urinariam, intestinum rectum, perinaeum, ambit, atque interjacet, exulceratum, putrefactum, exesum, hiatus fistulosos ad scrotum, perinaeum, anum, producere, ita ut, per cuniculos simul & fistulas, omnes hae partes consumantur, nec balneis, fomentis, injectionibus, emplastris, unguentis, cataplasmatibus, incisionibus, dilatationibus, aliquid proficiatur, quin tandem & urina ipsa de his ulceribus demittatur (h).

Tantas calamitates *Celeberrimus Boerhaavius* ipse vidit dolens; similium & ego quandoque oculatus testis fui; quae saepius repetitas, diu inveteratas, imprimis

(b) De sed. & caus. morb. per Anat. detectis Tom. II. pag. 199. & seq.

(c) Ibidem pag. 200. (d) Epist. 11. Responsorio pag. 414. (e) De virulenta Gonorrhoea pag. 24.

(f) Ibidem pag. 23. 24.

(g) Ibidem

pag. 30 — 35.

(h) Aphrodisiac. In Praefatione.

mala arte tractatas, Gonorrhoeas sequebantur. Horrui toties, dum perditum & temerarium juvenes, cum triobolaribus scortis effroeni libidini indulgentes, Gonorrhoeam ridebant, leve tanquam malum, & vix morbi nomine dignum. Vidi talem, qui, omni pudore deposito, rerum gestarum Epochas determinabat ordine numerario Gonorrhoearum, quas toleraverat; pessime invehebatur in illos, qui de memoriae fidelitate dubium movere audebant, dum pejerabat, hoc illudve contigisse tertiae, quartae &c., Gonorrhoeae tempore. Miser ille, dilapidatis omnibus, genitalibus, femoribus, clunibus, horrendum in modum exesis, sub dio repositus, dum nemo illum domo recipere voluit ob intolerabilem foetorem, periit quam miserrime.

Celeberrimus Morgagni (i), licet non dubitet, Prostata glandula infecta, contagium venire posse usque ad vesiculas seminales, tamen directe non vidit, illas affectas fuisse in cadaveribus Gonorrhoea laborantium, quae disseccuit; sed, indicium hujus rei se observasse, credidit in cadavere juvenis 25. annorum, qui vetustam virulentam Gonorrhoeam cum altera recentiori commutaverat, sex mensibus antequam morte violenta periret: deprehendit enim Vesiculas seminales strigosas, atque exsuccas; cum illa aetate turgidae, & succo plenae, soleant inveniri. Simul optime monet, si alicui, longa & dira Gonorrhoea laboranti, per somniorum Venereorum ludibria expellatur semen sanguinolentum, foetidum, sordibus ac pure inquinatum, non inde pro certo statuendum esse, vesiculas seminales infectas esse; *potuerunt enim aliquando purulentae & foetidae sordes, & cruoris aliquid, a transeunte, sano alioquin, semine abripi, atque averri, ex ulceribus, quae urethram, prostatam glandulam, & seminalem carunculam, occuparent. Ab his enim ultimis ipsis ulceribus non semper necesse est vitium cum Vesiculis communicari, tametsi non difficile communicari posse, diximus.*

Talis est Gonorrhoea Virilis; quae, prout in diversis locis sedem fixerit malum, varias molestias parit incautis, & quandoque tristissima mala, & curatu difficillima; uti patuit ex praedictis. Quin imo, licet feliciter evaserint, & de corpore expulsum fuerit omne contagium Venereum, quandoque tamen sic mutata manet partium fabrica post Gonorrhoeam virulentam, praecipue, si frequentius repetita fuerit, ut generationis opus turbatum, vel & impeditum, maneat toto vitae tempore. Singularem talem casum descripsit *De La Peyronie*, cui ars Chirurgica tantum debet (k). Homo triginta annorum, cujus uxor quatuor annorum spatio ter pepererat, inficiebatur Gonorrhoea; quam, varia coactus suscipere itinera, admodum negligebat, & quae a pluribus agyrtis, biennii spatio, tractata fuit, absque ullo omnino successu. Praecipua symptomata morbi erant, suppressiones & ardores urinae, fluxus copiosus, nunc viridis, nunc flavus, ac saepissime sanguinolentus. Ab equitatione fluxus supprimebatur; unde multum intumuit dexter testiculus. Bona medela adhibita, sanabatur quatuor mensium spatio ab hoc malo, & vivebat cum uxore, ante adeo fertili, per biennium, ut solitus fuerat; neque haec concipiebat; tamen, sollicitus de hac
re,

(i) De sed. & caus. morbor. per Anat. detect. Tom. II. pag. 201.
de l'Acad. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 425. & suiv.

(k) Mem.

re, consuluit *De La Peyronie*, narrans, coitus tempore non expelli semen cum impetu, sed retineri, &, detumescente pene, exire spumofum, majorique copia, si comprimeretur penis, vel urethra; cujus canalis liber erat ab omni impedimento; nam pleno rivo exhibat urina. Caeterum sanissimus erat. Post quinque vel sex annos morbo acuto periit. Dissecta in cadavere urethra, apparuit cicatrix in illa parte veru montani, quae vesicam respicit; haec, corrugando locum hunc, sic mutaverat directionem orificiorum semen ejaculantium, ut non versus glandem penis, sed versus dextram partem colli vesicae, tenderet. Ut certius constaret haec res, injectio tentata fuit per vasa deferentia in vesiculas feminales; quibus repletis, liquor injectus, propulsus per vasa ejaculatoria, impingebat in latus dextrum colli vesicae; dum, in statu sano, versus finem urethrae debuisset propelli, & libere exire.

Facile patet, tale fertilitatis impedimentum vix cognosci potuisse, nisi post mortem; &, si in vita cognitum fuisset, quomodo potuisset curari?

Plura alia exempla, eodem loco memorata, docent, post Gonorrhoeas toleratas superesse impedimenta, quae liberam feminis ejaculationem reddunt difficilem.

Unicum adhuc superest symptoma, quod in Gonorrhoea observatum fuit, & magnam meretur attentionem; Ophthalmia nempe Venerea, quae, nisi cito auxilium feratur, immedicabilem inducit caecitatem. *Erndtelius* (1) testatur, non semel sibi obvenisse Ophthalmiam, quae Venerea dici potest. Dum nempe, ab impura venere Gonorrhoeam passi, balsamicis, & adstringentibus fortioribus, utuntur; suppressa Gonorrhoea, subita metastasis fit ad oculos, &, inducta simul per totum oculi bulbum inflammatione acerrima, excrescentiam quandam circa corneam transparentem format, quae, nisi cito per incisionem chirurgicam auferatur, subito in suppurationem properat, atque, ipsam corneam perforando, turbatis jam atque infectis intra humoribus, ad effusionem totalem viam parat. *Solet tunc prius quidem per vulnusculum illud materia Gonorrhoeae prorsus similis excerni.* Monet autem, nihil hic juvare *Venae sectiones, nihil Purgationes, nihil Mercurialium & Panacearum decantatarum usum internum; nisi enim carnosa illa, ac ferinae indolis, excrescentia auferatur primis, statim atque apparet, diebus, perforatio sequitur corneae, humorumque effusio, sine ulla visum recuperandi spe.* Nemo hoc mirabitur, qui considerat, quanta damna, & quales erosiones, faciat miasma Venereum in durissimis etiam corporis partibus: quanto magis enim metuendum erit pro tenero visus organo, dum per metastasin materiae morbosae male mulctatur. Gonorrhoeae materiam retentam, & resorptam, ad alia loca corporis deponi quandoque, vel inde patet, quod toties Lues universalis, per corpus universum dispersa, oriatur a mala Gonorrhoeae curacione. Quandoque & ad peculiaria corporis loca resorptum virus deponitur prius, antequam per totum corpus dispergatur: Sic, ab injectionibus adstringentibus, ad curandam Gonorrhoeam, adhibitis, toties bubones sequuntur, & testiculorum indurationes; de quibus postea dicetur; quae

(1) *Warsavia Physice Illustrat. Cap. VI. pag. 193.*

quae partes quidem viciniores sunt loco, qui primo affectus fuit; verum observavit *Störckius* (m), *Gonorrhoea per adstringentia suppressa, exulceratum fuisse umbilicum, & eandem ibi prodidisse materiem, quae antea per urethram effillaverat.*

Talem ad oculos *Metaftasin* confirmant observata *Celeberrimi Astruc* (n), qui testatur, se observatione compertum habere, *Ophthalmiam Gonorrhoeicam, in summo etiam incremento, dicto citius remissam fuisse, vel evanuisse derepente, redintegrato Gonorrhoeae fluxu; vel erumpente bubone Venereo in inguinum alterutro.* Monet autem, hanc *Metaftasin* a genitalibus ad oculos in illis contingere, quibus oculi natura molles sunt, aut infirmi, aut quibus, ictu, aut affricu, aut festucae elapsu fortuito, male habent.

Interim videtur non improbabile, *Ophthalmiam Veneream* quandoque nasci, non per *Metaftasin*, sed a contagio immediate oculis applicato. Notum est omnibus, qui hos morbos curandos habuerunt, quod *Gonorrhoea* laborantes saepius de die soleant ex pene exprimere collectam in urethra materiam, ut ejus dotes, colorem nempe, spissitudinem, copiam, explorent, & sic de curatione judicent; nec abstinant ab hoc examine, licet moniti, frequentes has penis expressiones noxias esse, dum irritatur locus affectus. Imprimis hoc in illis obtinet, qui ab aliis audiverunt, vel, saepius *Gonorrhoeam* passi, propriis experimentis didicerunt, morbum mitescere, dum materia effluens spissior fit, & alba; unde, inter pollicem & indicem, materiem ex pene exprimunt leviter; dein digitis lente diductis variam ejus cohaesionem sollicitè examinant; & postea minus solliciti sunt, ut digitos lavent, & abstergant. Si ergo oculos digitis fricant illi, vel nares fodient, periculum & *Ozaenae Venereae*, & talis *Ophthalmiae*; incurrunt; uti facile patet.

Quod solo attactu materiae *Gonorrhoeicae* oculi inflammari possint, rara, sed certa, observatione probatur (o). *Adolescens* quidam dudum consueverat singulo mane oculos abstergere urina calente, ut oculorum firmaret aciem. Post contractam *Gonorrhoeam* virulentam ab hac oculorum lotionem non abstinuit, nihil mali sibi inde metuens. Cito sequebatur *Ophthalmia* gravis, & *Venera*, cum acri involuntario lacrymarum fluxu, & lippitudine. Verum haec mala iisdem remediis tandem perfecte curata fuerunt; quibus ipsa *Gonorrhoea*.

Merito notat *Astruc*, talem *Ophthalmiam* ab externe applicato contagio, dum interim *Gonorrhoea* pergit, minus gravem esse, quam si, suppressa *Gonorrhoea*, virus impetuosius, & majori copia, irruat in oculos.

Cum autem tunica adnata, quae & conjunctiva dicitur, licet tenuis esse videatur, cellulis innumeris, confertissimis, discretis, inter se perviis, constet, illae inflammatae, infarctae, tumidae, undique ambiunt corneam pellucidam, quae tumore tali in omni ambitu cincta apparet, acsi profunde in fossa quadam haereret; dum eminens ambitus rubram carnem quasi refert, satis foedo specta-

cu-

(m) Anno Medico secundo pag. 221.
Capit. III. Edit. 2. Tom. I. pag. 291.
Edit. pag. 192.

(n) De Morbis Vener. Lib. III.
(o) Ibidem pag. 295. & in prima

culo; praecipue, si & palpebrarum interna superficies, bulbo oculi contigua, similiter afficiatur, quod facile fit, cum adnata tunica & palpebrarum internam superficiem vestiat.

Si talis Ophtalmia a veneno externe applicato, vel a benignioris Gonorrhoeae suppressione, ortum duxerit, levior erit, & poterit vulgatis remediis resolvi, ac curari. Si contra a virulenta valde Gonorrhoea, subito suppressa, idem malum fuerit natum, coecitatis imminet periculum. Viderat celebris auctor (p) duos adolescentes ex tali Ophtalmia oculorum alterutro captos, elusa omni Medicorum curantium industria. Nec fidendum est Mercurii ipsius viribus: licet enim magna dosi adhibeatur, & subito, praeceps morbi impetus illius efficaciam anticipat; citius enim oculus perit, quam Mercurius vim suam exerit.

Diagnosif talis Ophtalmiae pendet imprimis ex cognitione causae, fluentis nempe Gonorrhoeae suppressione. Illum enim tumorem adnatae tunicae, ita ut cornea appareat acsi infossa haereret, vidi aliquoties in ophtalmiis, de quibus certissimus eram, quod nullo modo Gonorrhoeam suppressam pro causa haberent. Cura praecipue in eo imprimis versatur, ut, per balnea, fomenta, ex emollientissimis remediis parata, perpetuo peni & vicinis applicata, renovetur fluxus, qui cessaverat; dum eodem tempore oculis applicantur modice roborantia fomenta; quale v: g: est *acctura Lithargyrii*, centupla aquae copia dilutum. Simul adhibeantur animose illa, quae ad curam Inflammationis §. 395. laudata sunt. Cum enim contagium Venereum acre, & rodens, sit, pessimi inflammationis effectus (§. 388.) metuenda sunt.

Notandum imprimis est, quod tunica adnata, sive membrana conjunctiva dicta, interposita textura cellulari adhaereat tunicae albugineae suppositae, quae ex unione tendinum musculorum oculi nascitur; & quod in his cellulis tumor ille inflammatorius haereat, dum vasa tenerrima, & cellulae, sanguine intruso, crasso, liquidiori parte orbato (vide §. 382. 2.), replentur. Tunica autem adnata tenuis est, & una cum translucente tunica albuginea supposita, constituit *album oculi* dictum: adnata tota vasculosa est, sic tamen, ut maxima horum pars contineat tantum humores sanguine rubro tenuiores; unde & in junioribus tota apparet candida. Vasa haec facile dilatantur, & tunc crassiora etiam admittunt fluida. Si sanus homo fricet oculos, mox rubet adnata: idem fit, si arenula, vini, aceti, guttula, intra bulbum oculi & palpebras haeserint: validissima enim vi palpebrae tunc stringuntur, & sanguinem rubrum in vasa illa, facile cedentia, premunt; unde totum album oculi rubro colore perfunditur. Verum ipsa haec adnata, adeo vasculosa, tegit & pellucidam corneam; a qua apice scalpelli separari potest, & in hoc loco vasis adhuc longe tenuioribus constat, quae, una cum liquidis contentis, luminis radios transmittere possint. Si ergo a valida inflammatione vasa adnatae, ubi corneam tegit, infarciuntur humoribus crassioribus, actum est de pelluciditate corneae, quae, vel per totum, vel pro parte, obscuratur.

Sic

(p) De Morbis Vener. Lib. III. Capit. III. pag. 293.

Sic nascuntur in cornea maculae albae, opacae, post validas oculorum inflammationes toleratas, & tunc saepe apparet vas arteriosum rubrum, oculis etiam non armatis facile conspiciendum, quod ex tunica adnata, ubi albugineam tegit, tendit ad limbum corneae, illam suprascandit, & in centrum talis maculae terminatur. Nemo morbos oculorum attente tractavit, quin haec viderit saepius: injectiones anatomicae, colorata materia factae, idem confirmaverunt quam manifestissime. Dum hoc considerabant Ocularii Chirurghi, vas tale arteriosum rubrum, quod ad talem maculam directe tendebat, disciderunt, antequam corneae limbum supergrederetur; sic enim cavere conabantur, ne per illud vas crassiores humores ad corneae maculam venire possent. In uno alterove tali vase turgente forte hoc tentari posset, exercitata & suspensa manu; sed macula opaca corneae manet, vase quamvis discisso. Hoc & fatetur Astruc (q), dicens: *Porro tamen, quantacumque sit operationis virtus, & efficacia, potest illa quidem praesenti noxae mederi, & imminenti occurrere, at vero nequaquam potest jam contractam tollere, vel corrigere.* Unde oculus hoc tentandum suadet, tanquam unica, quae superest, medendi via. *Voluit scilicet circula-rem tumentis conjunctivae ambitum ex toto excindere, & extirpare, ne qua compressio- nis causa superesset, unde oculus male haberet (r).* Modum, quo talis operatio tentari deberet, describit; ut nempe totus circularis ambitus adnatae proxime ad sclerotiden summis forcipibus attondatur. Quin imo, si interior palpebrarum facies simili tumore occupetur, *summis forcipibus pariter detondenda est, & deglubenda.* Sed, quam sensilis, quam irritabilis, sit interna palpebrarum superficies, nimis notum est; & si considerentur illa, quae in generali vulnerum historia (§. 158. n°. 5.) dicta sunt, quod nempe labia vulneris incipiant postea calere, dolere, tumere, retorqueri, simul comitante febricula & calore, quae molestiae tunc tantum incipiunt minui, quando pus factum est, credo, facile patet, periculosa inflammationis augmentum metuendum esse a tali sectione, quae fit in parte inflammata, & forcice, qui semper inter secandum plus minusve contundit vulneris labia. Nec parvum potest dici tale vulnus, quod toti circumferentiae corneae aequale est, & adhuc longe majus erit, si interna palpebrarum superficies simili modo rescindatur. Quid fiet de ipsa cornea, vel saltem de extima ejus lamella, quae adnatae tunicae continuatio est, ut dictum fuit, si, resectis in omni ambitu vasis, influxu humorum vitalium subito privatur integre? Hae sunt rationes, cur nunquam hanc operationem suaserim. Semel praesens fui, dum circularis talis resectio adnatae tentabatur, ad curandam diuturnam ophthalmiam: quidam admirabantur dexteritatem artificis; ego dolui pessimum eventum. Nulla tamen aderat Gonorrhoea, cujus suppressioni tribui potuisset origo; adeoque levior erat causa mali.

In Vagina fluor dictus albus. Simili morbo, ac est Gonorrhoea Virilis, inficiuntur, ab impuro concubitu, Foeminae, & pariter foedo stillicidio Venereo

(q) De Morbis Vener. Lib. III. Capit. III. pag. 293.
294.

(r) Ibidem pag.

reo laborant, sed, ob aliam partium structuram, in symptomatibus diversitas occurrit. Vagina infecti hominis penem undique ambit, fricatur, agitur, una cum femine Gonorrhoeae tabum excipit, qui postea lente relabatur; hinc mirum non est, hanc partem frequenter infici, & foedari postea ulceribus Venereis. Cum autem glandulae sebaceae (s) dictae adsint in alis, nymphis, confertissimae, & in labiis pudendi muliebris, ac circa orificium meatus urinarii, inveniuntur plurimae cryptae, sive lacunae, uti & in vagina, quae naturaliter lubrico humore, madet, adsunt in omnibus hisce partibus loca apta, praesto est mucosus humor, cui virus Venereum intricari poterit, & similia, ac in aliis corporis locis, mala producere.

Tabus Gonorrhoeicus, a viro infecto projectus cum femine in coitu, tangit vaginam partem superiorem, ubi os uteri prominulum in se excipit. Haec superior vaginam pars glabra est; nulla hic ruga; ideo hic loci rara est infectio, ob politam superficiem, & quia liquidum immissum in vaginam sponte descendit. Ad tertiam circiter longitudinis vaginam partem ab illo fastigio, apparent semiorbiculares eminentiae membranae internae vaginam, sive rugae, quae majores & numerosiores occurrunt descendendo, donec vagina desinat, angustior jam, & quasi connivens, in sinum muliebrem. In his rugis disponuntur papillae nervosae, voluptatis instrumenta; adsunt & folliculi mucosi.

Observatum fuit, in vagina a concubitu impuro produci ulcera, tres quatuorve digitos transversos longa, in inferiori parte lata, in superiori arcta, quae referunt vulnera per fissuram quasi facta; talium ulcerum decursus perpendicularis est ad vaginam rugas: haec ulcera emittunt materiam saniosam, tenuem, pessime rodentem, & citissime inficientem viros, qui cum talibus mulieribus concumbunt.

Quamdiu malum in vagina haeret, imprimis si mitius fuerit, solet saepe profluere albo haberi, qui cum satis frequenter occurrat, quandoque tales mulieres nequidem suspicantur, se infectas esse; imprimis, si antea albo fluore, licet modico, laboraverint.

Videtur autem Gonorrhoea muliebris a fluore albo distingui posse, cognitione causae praegressae; suspecti nempe concubitus; quam causam tamen plerumque tegere solent. Praeterea, fluor albus, a levi initio, per menses, imo per annos, augetur sensim, & tarde tantum redditur acrior, flavus quandoque, viridescens tandem; Gonorrhoea subito oritur, increfcit continuo, & festinans vestigia auget mali; color, qui initio albicat, quandoque, in flavum, & viridem, transit satis cito, erosisque vasis, effluit tabus sanguinolentus; ardoris, ac doloris, sensum in vagina percipiunt. Sed & fluor albus, si jam inveteratus fuerit, majorem copiam dat materiae effluentis, quam in Gonorrhoea observatur (t).

Patet etiam, si in vagina haereat causa mali, mulieres, Gonorrhoea correptas, posse esse liberas ab urinae difficultate, quae Gonorrhoeam virilem comitantur.

(s) Perspirat. dicta Hippocr. Cap. XIII. pag. 124. Morgagn. Advers. Anat. I. tab. 3. (t) Astruc Malad. des femmes Tom. II. pag. 228. & seq.

tur. Unde statuitur, Gonorrhoeam in foeminis toleratu faciliorem esse, caeteris paribus, quam in viris (u).

Haec Gonorrhoea muliebris, ab infecto solius vaginae cavo pendens, posset vocari, distinctionis causa, *prima species*.

Urethrae orificium in foeminis sub Clitoride, in nympharum intervallo, ponitur, referens tuberculum, rugosum utcumque, & pertusum pluribus emissariolis, ex quibus viscidus, sive mucilaginosus, humor exprimi potest. Ab impuro concubitu lacunae illae mucosae inficiuntur, vel solae, vel simul cum ipsa vagina. *Graafius* (w) hunc locum solum pro sede muliebris Gonorrhoeae habuit; & ideo, ad distinguendam hanc a fluore albo, voluit, genitalia esse inspicienda: *Siquidem meatus urinarii exitum circumfistentes partes (in quibus lacunarum exitus terminantur) mucosa quadam materie obfessas, ac interdum exulceratas, reperies.* Et in cadavere mulieris hoc vitio infectae vidit: *utero ejusque vagina innoxiiis, corpus glandosum, sive prostates urethrae circumpositas, solum male affectas fuisse.* Cognoscitur adeste haec muliebris Gonorrhoeae species, dum tuberculum illud glandulosum, in cujus medio urethrae orificium ponitur, tumet, dolet, & tabum Venereum plorat, sive sponte, sive dum premitur. Musculus, quem *Santorini* (x) descripsit, & depressorem urethrae nominavit, irritatus, tentigine afficitur, & prominere facit totum hoc glandulosum corpus; unde difficultas urinae reddendae; nec tamen semper ardorem sentiunt, dum urina transfluit, sed tunc tantum, quando locus affectus, exulceratus, ab urina expressa irritatur: sentiunt autem molestam satis rigiditatem, ac tensionem, dum urina emittitur, & conqueruntur, acsi aliquid excideret de vulva, vel saltem exitum moliretur. Quum vero haec pars cum vicina cellulosa communicet, metus est, ne virus propagetur ad montem Veneris dictum, qui membranam adiposam crassioram habet, aptissimam sedem retinendo contagium, & turpia ulcera, in hoc loco nata, propagando. Metus pariter est, ne urethra a vicino ulcere corporis glandosi erodatur; tuncque sequitur fastidiosissimus urinae ad loca exteriora, & superiora, vulvae effluxus.

Hoc malum vocari posset *secunda species* Gonorrhoeae muliebris.

Urethra muliebris, a vesica, seu cervice ejus, orta, vix transverso pollice longior, curvo incessu, paulo in superiora converso, extrorsum fertur, & infra Clitoridem hiat. Canalis est spongiosus, urethrae virili similis, sed multo brevior; decurrit inter truncum Clitoridis, ac vaginam suppositam, & utrisque adhaeret: in interna superficie inveniuntur similia emissariola, ex quibus viscosus humor exprimitur; unde, si urethra a contagio Venereo inficiatur, fiet *tertia species* Gonorrhoeae muliebris, quae similia pariet mala ac in historia Gonorrhoeae virilis recensita sunt. Materies effluit similis, stranguria molesta est, & metus, ne, erosa urethra, in vaginam depluat urina.

In Labiis sinus muliebris, utrimque ad latera, ad partem infimam fere, sub sphincte-

(u) Astruc de Morb. Vener. Lib. III. Cap. I. pag. 167. (w) De Mulierum organis. Cap. IX. pag. 140. 141. (x) Observat. Anatom. Cap. XI. pag. 208.

sphinctere vaginae, ponitur magna glandula, pisum majus aequans: unaquaeque harum glandularum notabile emissarium habet, ex quo copia liquidi viscosi exprimi potest, & sponte oestri Venerei tempore exire creditur. *Celeberrimus Morgagni* (y) patula harum glandularum orificia delineavit, & unam talera glandulam, separatam a reliquis partibus, figura expressit. *Santorini* (z) unam ex his glandulis, quae imae vaginae extrinsecus adstant, *Casparo Bartholino* Prostatae dictae, pariter delineavit. Patulis illarum orificiis miasma Venereum recipi posse, sponte patet. Solet hoc malum incipere cum pruritu molestissimo, quem sequitur tumor partis, & dolor: augetur copia effluentis humoris, tabum Gonorrhoeae referentis: tumor talis quandoque unicus, aliquando bini, & in interfoemineo apparent, distincti a bubonibus, cum quibus quandoque confunduntur. Omnia illa, quae dicta fuerunt in Gonorrhoea virili de glandulis *Cowperianis*, hic pariter metuenda sunt. Nisi enim extrorsum possit adduci talis tumor, aut libere evacuetur per emissariola in vaginam tabus Venereus, omnia vicina eroduntur; oriuntur ulcera sinuosa pessima; vagina & vicinam adeo intestinum rectum eroduntur; ita ut foeces alvinae per vaginam exeant: turpissimum malum, quod quandoque impudentissima prostibula sibi invicem exprobrari solent in nosocomiis, dum illarum cura habetur.

Haec *quarta* Gonorrhoeae muliebris *species* vocari possit.

In his autem Gonorrhoeis locus affectus in vagina frequentissimus est; in urethra ipsa, & ejus orificii ambitu, idem malum observatur; ut dictum fuit; &, cum illud, quod coitus tempore Gonorrhoea laborans vir in sinum muliebrem ejaculatur, sponte descendat versus inferiorem vaginae partem, ubi hiant emissariola glandularum modo descriptarum, videntur & illae infectioni Venereae satis expositae.

An altius penetret Gonorrhoea, & uterum, tubas Fallopianas, ovaria, inficiat, merito dubitatur: possibile quidem videtur, lue per totum corpus dispersa, & has partes affici deinde: sed non constat, quantum novi, Gonorrhoeam ad uterum usque penetrasse, & ibi excitasse simile malum. Verum tamen est, *Celebres* Anatomicos invenisse in cervice uteri *quasdam vesiculas, varia magnitudine, omnes vero subrotundas, aut ovaes, internam prope totam cervicis faciem conferentis agminibus obtinentes* (a). Delineatae habentur in utero discisso (b). Varium usum harum vesicularum voluerunt diversi auctores: quidam dixerunt, esse Hydatides; alii pro Ovis muliebribus habuerunt; alii statuerunt, harum fabrica confici viscidum humorem, quo obturatur os uteri gravidi. *Celeberrimus Morgagni* semper ex his vesiculis lentum mucum exprimere potuit copiosum. Cum autem in praecedentibus dictum fuerit saepius, mucosa, viscida, pinguis, lentore suo aptissima esse, ut miasma Venereum irretiant, & ad locum quemdam corporis figant, videtur hic frequenter, in cervice nempe uteri, idem contingere debere. *Santorini* (c), qui has vesiculas descripsit accurate, & de-

(y) *Adversar. Anatom. I. Tab. III. ** & litera H.* (z) *Observat. Anatom. Tab. II. fig. 1. f.* (a) *Morgagni Advers. Anat. I. pag. 44.* (b) *Ibidem Tab. III. L. L.* (c) *Observat. Anatom. Cap. XI. §. 9. pag. 213. & seq.*

delineavit (d), negavit, *Hydatides esse, neque novas foeminei seminis scatebras, aut novum muliebri cervici datum ovarium*; dein addit sequentia: *Ne vero id praeteream, quod a Clariss. Morgagno, harum partium, ut & caeterarum, scrutatori accuratissimo, adnotatum fuit, vix unquam quidquam vitii in iisdem me. deprehendisse, licet putidissima scorta, caeteris alioqui partibus corrupta, dissecuissem.* Leguntur quidem apud Celeberrimum Morgagni (e.) observationes de tubis uteri a Lue Venerea exulceratis, dubium tamen videtur manere, an Gonorrhoea hucusque propagata fuerit, an vero, ex infecta prius humorum massa, per metastasin virus ad haec loca fuerit depositum.

Gonorrhoeam toleratu faciliorem esse in mulieribus, quam in viris, si reliqua paria fuerint, satis patet: nam in illis potest adesse hoc malum, licet urethra nullum patiatur damnum; dum nempe fomes mali in loculis vaginalibus haeret; hinc vel nulla adest dysuria, vel longe levior, quam in viris, licet etiam muliebris urethra affecta fuerit: Longe enim est brevior, & minus incurvatur. Praeterea, ob easdem rationes, molestis Gonorrhoeae sequelis, Phymosi, Paraphymosi, urethrae cicatricibus, carunculis &c., minus obnoxiae sunt mulieres (f).

Difficilius tamen in illis curantur haec mala; quia facile negligunt levia stillicidia, quae post male curatam Gonorrhoeam supersunt; eo quod pluribus mulieribus familiare sit, vulvam & vaginam madescere perpetuo: cum autem vix doleant tunc, omnem medelam spernunt. Viri e contra longe dociliores sunt, & semper pejora metuunt, quamdiu vel minimum quid insoliti de pene exit. Celebris auctor (g), ubi Prognosin Luis Venereae describit, in haec verba erumpit: *Caetero, quod Gonorrhoeam muliebrem: hanc jam dudum in- medicabilem statuimus.* In laxis illis, & semper fere quid humidi plorantibus, partibus, aliquod leve stillicidium diu superesse poterit, licet totum virus Venereum jam fuerit edomitum: Verum illud stillicidium album erit, & mucosum, nec inficiens amplius. De hac re postea adhuc dicendum erit ad §. 1459, ubi de Gonorrhoeae curatione agetur.

§. 1448. **T**um glandulae inguinales tumentes utroque in sexu, bubones venerei, communicato per lymphatica reforescentia contagio.

Inguina βεβώνες dicuntur, & glandularum tumores in inguinibus eodem nomine designantur (vide §. 416). Aliarum glandularum tumores, per reliquum corpus dispersi, similiter bubones vocati sunt. Usu tamen obtinuit postea, ut tumores sub axillis nati & in inguinibus hoc nomine insignirentur. Frequenter observantur in Lue Venerea, & cum inguina olim haberentur pro hepatis emunctorio,

ex

(d) Observat. Anatom. Tab. III. fig. 3. lit. B. (e) De sedibus & causis morbor. &c. Tom. II. pag. 369. (f) Astruc de morbis Vener. Lib. III. Cap. I. pag. 167. (g) Vercellonus de Pudendor. morb. & Lue Vener. Cap. IV. pag. 227.

ex bubonibus defumebatur argumentum, primam in Lue infectionem hepar obfidere, & dein vi hujus visceris ad varia corporis loca depelli; de qua re videantur illa, quae ad §. 1445. dicta sunt. Unde *Fallopium* (b) dixit: *Hepar, infectum Gallico, tentat emissionem ad propria emunctoria. Si materia crassa, transfundit ad inguina; si tenuis, ad colem; aliquando ad dextrum, aliquando ad sinistrum, aliquando ad utrumque, latus, aliquando in media pube. Ego tres vidi bubones, indicantes maximas vires expultrices, & materiae infectae copiam.*

Alterutrum, vel utrumque, inguinem bubones occupare solent; pubem raro: nunquam mihi contigit bubonem in pube videre, & credo plures esse, qui nunquam hoc viderint: caeterum *Fallopium* observationem in dubium vocare non est animus. Aliquando contingit, bubones acquirere magnam molem, &, si in utroque inguine talis adsit, expansa talium tumorum massa posset contigua fieri, sicque intermediam pubem occupare. Monet ipse *Fallopium* (i); *Quoties glandula talis intumuerit, ita magnus fit tumor, ut excedat magnitudinem panis unius solidi.*

Optime autem notat sequentia (k): *Natura hujus tumoris est, ut statim incipiat erumpere tumor, qui duum est generum: aliquando colligitur materia circa glandes in membrana vestiente glandulas, vel replente cavitationem inguinum; aliquando substantia propria glandulae intumescit.* Certum est, glandulas inguinales laxa satis tunica cellulosa involvi, & tegi, quae multum distendi se patitur in omnem ambitum. Unde videtur major moles bubonis metuenda esse, si miasma Venereum hanc membranam cellulosam infecerit simul, quam si in sola glandula sedem fixerit; quam bubonis speciem valde turbare Medicos, monet, quod nunquam pervenit ad maturationem. Econtra illius, qui est extra glandes, primum signum est parvitas; secundum, celeris mutatio; tertio, cognoscimus ad tactum, tumorem esse in membranis, & non esse aliquod corpus circumscriptum, quod intumescit. Facile apparet, tumoris parvitatem potius exspectandam esse a glandula affecta, quam a tumente membrana adiposa.

Nascentes bubones sedulo consideravi saepius. Aegri incipiunt conqueri de quadam tensione in inguine; quandoque de obtuso dolore; tunc tangere potui in profundo haerentes glandulas, parum tantum auctas, distinctas adhuc inter se, & secundum longitudinem inguinis dispositas: cito satis augentur mole, & in unam quasi coeunt massam; quae postea in tumorem, saepe satis magnum, affurgit; & tunc non solae glandulae videntur hunc tumorem constituere, sed simul infecta esse membrana cellulosa. Videtur praeterea hoc confirmari observatis practicis. Magni bubones, per argenti vivi efficaciam, incipiunt minui feliciter in omni ambitu, & quandoque satis cito: verum, dum pro magna parte jam disparuerunt, superest quasi nucleus, durus, renitens, qui difficillime cedit, & quandoque in scirrhum transit indomabilem.

Videantur illa, quae antea ad §. 1337. dicta sunt, ubi de Suppuratione mammarum agebatur, & pariter de diversitate curationis, prout vel in parte cellulari

(b) Aphrodisiac. pag. 820.

(i) Ibidem.

(k) Ibidem.

lari mammarum, vel in parte glandulari, vel in utraque simul, inflammatio non resolvenda adest.

Bubo aut statim apparet, antequam aliud malum in corpore cernatur, aut postquam ulcuscula penis Chirurgorum curiositate nimis propere sanata sunt, aut postquam Gonorrhoea intempestive suppressa est (l). Demonstrat Celeberrimus Alexander Monro (m), multis in corporis locis, vasa lymphatica valvulosa osculis suis fluida sorbere; simul notat, plerasque glandulas conglobatas insignes, saltem quosdam, ramos harum venarum in se recipere. Non mirum ergo videbitur, dum fervida Venere cum foedis scortis volutantur juvenes, miasma Venereum haec vasa resorbentia ingredi, & ad glandulas conglobatas una cum lymphâ venosa deduci, illasque inficere. Idem metuendum erit, si virus in pene ulcus fecerit, vel in urethra Gonorrhoeam produxerit, nec satis attenditur, ut perpetuis lotionibus, fluxuve copioso, eluatur ex his locis contagiosum virus, quod, resorptum, circa glandulas has haerebit facile, illasque intumorem attollet. Probabile videtur admodum, infici illas glandulas prae reliquis, quae loco primum affecto sunt viciniore; sic, ab infectis pudendis per concubitum, bubones fiunt; in nutricibus, quae Lue Venerea infectos infantes lactant, sicque inficiuntur, inter prima contagionis signa saepe se manifestant tumores subaxillares. In infantibus, quibus ab infectis nutricibus communicatur contagium, saepe primo invaduntur colli glandulae conglobatae.

Ulterius hoc confirmatur ex illis, quae in Variolarum insitione contingere observantur. Leve vulnusculum brachio infligitur, cui applicatur filum pure varioloso imbutum. Sequuntur saepe tumores sub axillis; unde periti concludunt, non frustra institutam fuisse insitionem; signum enim est, venenum Variolarum resorptum esse. Cum autem nunc soleat in unico tantum brachio, non in ambobus ut olim, insitio fieri, glandulae subaxillares ejusdem lateris solent intumescere tantum (n).

Unde patet, bubonem in inguine dare signum recepti in venas contagii; quod si totum figitur in hoc tumore, a Lue liber potest esse haecenus aeger. Verum hoc incertum omnino est: Poterit enim pars mali tantum hic haerere, & reliquum, massae humorum mistum, totum corpus inficere. Intelligimus hinc, quare bubones a peritis semper suspecti habeantur. Unde & Sydenhamus (o), postquam de Gonorrhoea egerat, subjungit sequentia: *At vero, quoties morbi diuturnitate, & in dictis partibus mora, contagium sursum fertur, & sensim sanguini labem imprimit; aut materia virulenta, indebito adstringentium usu, in corpore retenta est, putrescunt humores, vera Lues exoritur, in qua tumores, sive bubones, saepe in inguine comparentes, primum ejus gradum constituunt.* Contingit, & ipse hoc vidi aliquoties in aegris, ut post impurum concubitum, cito, & absque ullo alio malo apparente in ulla corporis parte, bubones prodeant; nec leve hoc malum est; designat enim, Luis contagium,

mo-

(l) Alex. Trajan. Petron. de Morbo Gallico Lib. VII. Cap. V. Aphrodis. pag. 1325. (m) De Venis Lymphat. Valvul. pag. 46. & seq. (n) Ibidem pag. 48. (o) Epistol. Responso. 11. pag. 416.

mobile admodum, & actuosum, non haesisse partibus, quibus immediate applicatum fuerat, sed, vasis receptum, ulterius penetrasse; hinc, nisi bona medela cito illud diffletur de corpore, metus est, ne totum corpus contamine- tur. Vidi sic, tertia die post concubitum cum scorto, non tantum bubones in utroque inguine juvenis robusti emeruisse, sed & totam cutim varis fœdatam fuisse. Idem contingit saepius, dum cancri Venerei (cariem vocaverunt olim Auctores, qui de Lue scripserunt) repellentibus, & exsiccantibus subito, tractantur remediis. Unde *Fallopianus* (p) severe monet: *Si fuerit caries vere Gallica, & non levis, sed maligna, vel malignissima, fugite valide, & pure, repellentia; quia nascerentur bubones.* Bubones recentem infectionem sequi so- lent, vel caneros Venereos in genitalibus mala tractatos methodo, vel Gonor- rhoeam suppressam: addidit his *Celeberrimus Astruc* (q) aliam causam; si de- mum citra ullum coitum proxime praegressum sponte contingunt, & signum laten- tis luis Venereae Pathognomicum constituunt. Verum quidem est, quod Vene- reum virus, humoribus circulantibus mistum, deponi postea possit ad varia corporis loca; adeoque nihil repugnat, quod & hoc modo bubones excitari possint; tamen videtur hoc raro contingere; saltem non meminisse, me unquam vidisse bubonem, qui non deberet originem recenti coitui, aut cancri, vel Gonorrhoeae, male curatis. Notum etiam est, talibus aegris solenne esse, ut malint delicta juventutis confiteri, quam ob similes errores, matura jam aeta- te commissos, erubescere.

Distinguitur bubo Venereus ab aliis inguinum tumoribus, sequentibus Cau- sis praegressis; impuro, vel saltem suspecto, concubitu; cancri Venereis, Gonorrhoea, praecedentibus.

Si in ipso initio bubonis tangatur inguen, in profundo plures glandulae, jam plus solito tumentes, percipiuntur, quae, magis auctae, in unam massiam du- ram adunantur, & constituunt tumorem, latiore in basi, in fastigio plerum- que magis acuminatum. Color cutis non mutatus apparet a naturali; postea rubescit, dum bubo inflammatur, & in suppurationem tendit.

Cum hernia inguinali bubo non confunditur facile, nisi ab imperitis; oblon- gus enim est ab initio, inaequalis superficiei, & latae basi innititur; in hernia inguinali superficies laevis est, & ad figuram sphaericam proxime accedens; di- gitoque prementi cedit facile, nisi fuerit incarcerata; & tunc gravia adsunt symptomata, febres, vomitus, passio iliaca &c.; quae bubonem nunquam co- mitantur. Si incarcerata non fuerit hernia, tactui cedit, pressione tumor mi- nuitur, flatus & borborygmi in abdomine obmurmurant; quae omnia in bubo- ne non obtinent. Imo, si in bubone, jam suppurato, vel adhuc suppurante, aliqua percipiatur mollities, vel obscura fluctuatione animadvertitur liquidum in bubone latens, id omne paucum est, & profundum, mediumque tantum tumo- rem occupat (r). Ubi autem hernia jam in scrotum descenderit, nullam omni- no cum bubone similitudinem habet.

Diu

(p) De Morb. Gallic. Cap. LXXXI. Aphrodis. pag. 814.
V. pag. 218.

(r) Ibidem. pag. 223.

(q) Lib. III. Cap.

Diu quandoque immutatus bubo perstat, postquam totam suam magnitudinem adeptus est, & pro varia ejus mutatione, diversum nomen acquirit. Si dolere, calere, rubere, incipiat, dicitur *Phlegmonodes*; si suppuratio sequatur, *Puodes* dici posset; si totus indurescat, & diu talis maneat, *Scirrholes* nominatur; & sic porro.

Inde etiam patet diversa Prognosis, pro varia tumoris conditione. Suppuratio non adeo hic metuitur, sed laudatur potius, si per totum tumorem aequalis obtineat. Scirrhus metuitur prae reliquis, cum pessima mala inde sequi possint. De quibus omnibus postea ad §. 1461. agendum erit.

§. 1449. **E**t in viris membri inflammatio ingens, brevi in gangraenam soluta.

Penis, uti dictum fuit, tempore impuri concubitus, omnium maxime exponitur contagii periculo; hinc toties omnium primo inficitur. Verum in illo loco, ubi miasma Venereum adhaerere incipit, oritur macula pruriens, calens, cum leni inflammatione (vide §. 1444.); a qua, si exasperetur quacumque de causa, ob sensilitatem partis affectae, pessima sequi possunt mala. Tentigo Venerea, qua membrum affectum tumet, & erigitur, saepe validioris inflammationis causa est: ob hanc causam, uti postea in curatione dicitur, juvenibus hoc malo affectis imperatur victus tenuis mollis; vini, & liquidorum spirituosorum, usus interdicitur; monentur, ne colloquiis, librorum lectione, tabularum lascivarum conspectu, occasionem praebeant erectioni penis, & venereis in somno ludibriis, quibus nihil nocentius. Si malum jam adultius sit, & ulcus venereum erodat has partes, quantum rupturae vasorum periculum adest! Observatur quandoque, in pessima Gonorrhoea, urethram graviter inflammari, vel & ulceribus exedi; unde non potest absque dolore acerbo distrahi, dum penis erigitur; nec potest tamen peni in erectionem nitenti coëxtendi; unde rigens penis deorsum flectitur, & incurvatur, quasi chorda subtenso; tuncque *Gonorrhoea Chordata* dicitur (s). Quandoque, sed raro, & in gravissima Gonorrhoea tantum, contingit, ut ligamentum penis, quo commissurae ossium pubis nequitur, imo alterutrum ex corporibus cavernosis, quae penem constituunt, inflammentur; tunc necesse est, & penem cum dolore distendi, & distentum, vel sursum flecti; vel ad alterutrum latus oblique declinare. Quandoque contingit miseris, licet omni cura Veneris illecebras vitent, tamen erigi penem somni tempore; praecipue, si dorso diutius incumbant; & quandoque feminis ejaculationem sequi, cum acerbissimi doloris sensu. Quanta tunc vis infertur peni inflammato, & in hoc illudve latus distorto! Quantum periculum vasorum rupturae! En rarum exemplum.

Juveni rigidus penis vehementer inflexus fuerat. Post ibi loci tumor nasci, crescereque; cute super eum, ut super corpus penis reliquum, mobili. Quum inesset
mol-

(s) Ibidem Lib. III. Cap. I. pag. 161. & Lib. IV. Cap. XI. pag. 400.

mollitudo quaedam, qualis maturiori apostemati, mollia unguenta apposita, & cataplasmata, quo maturaretur, quod credebatur, apostema: ex quo increvit. Spe nulla apparente, hac curatione ruptum iri, tumor, quod dissimularem, incisus est plaga magna. Mox sanguis erumpere, praeterea quae nihil: erumpere cum impetu, ut reprimi primum non posset, deinde aegre repressus fuerit, nec plane. Juvene, post paucos dies mortuo, incido membrum, sedem quaerens vitii, modumque. Invenio corpus nervosum majus alterum dilatatum in tumorem fuisse, extendente sanguine; quemadmodum in aneurismate arteriae. Viventi, quum languebat membrum, tumor minor, molliorque; quum erigebat se, major, tensusque (t).

Quare subitus inflammationis ad gangraenam transitus in pene inflammato metuentus sit, facile deducitur ex illis, quae in Capitulis de *Inflammatione*, & *Gangraena*, dicta sunt. Periculum in his malis augetur, si acrioribus diureticis copiose usi fuerint miseri, qualia turpes agyrtae, stolidaeque aniculae, incautis obtrudere solent; balsama sulphuris dicta, ol: stillat: terebinthinae &c.

Notandum est, sub cute penis & praeputii haerere tenerrimam tunicam cellulofam, quae, male affecta si fuerit, in tumorem ingentem attollitur, & subjectas partes suffocare posset. Ab attritu rudiori penis, ab acri quocumque collecto inter praeputium & penis glandem, sic irritantur hae partes, ut miros tumores inde productos viderim; imprimis in talibus, quibus praeputium longius ultra glandem prominet, dum simul ejus orificium corrugatum connivet magis; uti in junioribus pueris observatur: inflata tenera haec tunica cellulosa quandoque ultra glandem prominet, illam totam occultat, liberumque exitum urinae impedit, cujus pars inter praeputium & glandem collecta manet, mora acrior facta, has partes magis irritat; sicque omnia mala augentur. Tumor ille fere pellucidus est, vario modo intortus, digiti pressioni cedens utcumque; vocatur *Phimosi*. Ubi vero praeputium, pone glandem retractum, simili tumore afficitur, tunc solet dici *Paraphimosi*, & turgente annulo, pariter fere pellucido, penem cingit circa coronam glandis, quae ultra tumorem hunc annularem prominet tota nuda: in *Phimosi* tumens praeputium retroduci nequit, nec adduci in *Paraphimosi*.

Fiunt tales tumores, licet nil Venerei mali subsit, nec difficulter curantur. Vidit Heers (u) juvenem, decimum quintum aetatis annum agentem, impollutum, Venerisque nescium, cum in imperforatam diu valida latera exercuisset, glandis habuisse inflationem maximam, & lucidam, quam Lutetiae crystallinam vocant, una cum insano penis dolore. Immisit per praeputii hiatum cicutae folium, digitis leviter tritum; sedabatur brevi dolor, & repetito hujus usu, tumor omnino discussus est. Postea, remedii hujus effectum saepius expertus, illud in secretis habuit. A laboriosa & difficili Venere, cum pura muliere, tales tumores nasci, monet & Celeberrimus Astruc (w); sed simul affirmat, illos periculo immunes esse, & facile discuti, modo evitetur causa.

In

(t) Albini Academ. Annotat. Lib. III. pag. 27.
n. VII. pag. 85.

(u) Observat. Medic.
(w) De Morb. Vener. Lib. III. Cap. 8. pag. 259.

In pueris junioribus, praecipue, si praeputium angustam habuerit aperturam, urina quandoque colligitur inter praeputium & glandem; unde Phimosi sequitur, cum magno tali tumore pellucido; qui quandoque liberum urinae exitum impedit plurimum: Si per orificium praeputii siphunculo injiciatur aqua pura tepida, ut abluatur glandis & praeputii interna superficies, ita ut nihil acris urinosi hic maneat, causa irritante ablata, tumor ille cito satis subsidere solet; praecipue, si *acetum Lithargyri*, ducentis partibus aquae *florum sambuci* dilutum, applicetur perpetuo, instar fomenti: injectiones autem aquae tepidae aliquoties de die repeti debent; sed leni vi, & suspenso manu; tunc enim facile hoc toleratur, etiam in tenellis; cum absque ullo dolore fiat.

Vidi, in octenni puero validam phimosin natam fuisse, dum, aestivi caloris impatiens, inter dormiendum corpus inferius nudaverat: culicum puncturae, in femoribus, & cruribus, plura stigmata manifesta reliquerant, & unicum tale observabatur in praeputio: hunc locum puer, pruritus impatiens, valide fricaverat; unde, post tres horas, tumens valide Phimosi sequebatur; quae tamen eadem hac methodo feliciter curabatur.

A similibus causis nata Phimosi, vel Paraphimosi, molestiam quidem parant, & adstantibus magnum saepe incutiunt metum; sed tamen feliciter, imò facile, curari solent. Ubi vero a malo Venereo ortum habent, longe majus periculum faciunt, nec adeo facile curantur. Plerumque enim a latentibus ulceribus praeputii & glandis ortum ducunt; quae, immaniter tumente praeputio, occultantur, nec Chirurghi manum admittunt: de horum curatione ad §. 1463. dicetur. Mala omnia augetur, dum tumens praeputium exitum tabi ulcerosi liberum impedit; unde non tantum a resorpto tabo Lues metuenda est; sed & ulcera ipsa, mora acriori reddito hoc tabo, perpetuo madent, & majorem acquirunt malignitatem; ita ut vicina saepe miserrime erodantur, antequam detumescat praeputium, & liber concilietur exitus virulentae materiae; unde omnia in pejus ruunt, & Gonorrhoea, si simul adsit, augetur perpetuo, copia, & virulentia. Quare *Sydenhamus* (*) dixit: *Quod si aegri glans praeputio undequaque contegatur, atque ejusdem ora prae inflammatione usque adeo tumida, dura, ac callosa, reddatur, ut nullo modo queat reduci; laterem lavat. quisquis Gonorrhoeam remediis purgantibus, etiam fortissimis, & quotidie ad nauseam repetitis, aggreditur; nisi eodem tempore id agatur, ut pars ita affecta ad statum sibi naturalem redeat, sublatis duritie & tumore, unde Gonorrhoeae novus utique fomes ministratur.* Mollissima autem remedia ad hunc scopum laudat; cum certum sit, ab acrioribus haec mala exasperari, & inflammationem adeo hic metuendam augeri. Unde, vel simplici aqua, vel decocto emollientissimo, eluendus est tabus, qui inter praeputium & glandem collectus haeret; & cura valida antiphlogistica opus erit; uti postea ad §. 1460. dicetur.

Quamdiu tumor, phimosin aut paraphimosin faciens, albus, pellucidus, digito cedens, & fere indolens est, minus periculosum est malum; sed, si validae inflammationis signa se manifestent, acer dolor urgeat, & valida adsit febris,

Nulli

(*) Epist. Respons. II. pag. 424.

nisi subito efficax adhibeatur medela, gangraenae metus est. In Phimosi enim a tumente inflammato praeputio glans undique compressa suffocabitur; at longe citius, si & glans pariter inflammetur: In Paraphimosi, durus annularis tumor sic constringet totum penis ambitum pone glandis coronam, ut impediatur influxus & effluxus humorum vitalium; unde gangraena necessario sequetur; & postea glans fiderata decidet; sicque turpiter mutilati manebunt tota vita.

Talis calamitas in regionibus calidioribus non infrequens est; uti etiam, dum horum malorum initia contemnunt aegri, & genio indulgent strenue. Omnium maxime tale malum metuendum est, si, intra praeputium & glandem nato Venereo ulcusculo, iter suscipiatur, & veloci cursu perficiatur, imprimis equitando. Vidi tristem talem casum, ubi imprudens juvenis medio in itinere Phimosi corripiebatur; dumque miser tanto magis festinaret, ut ad magnum Emporium perveniret, ubi commode curari posset, gangraena jam aderat, quae medium penem fere destruxerat: a perito Medico vita quidem servata fuit; sed tota pars gangraenosa cecidit.

§. 1450. **T**um testes tumidi, dolentes, saepe in ulcerationem abeuntes, inflammatorio tumore ad vesiculas seminales orto.

In Gonorrhoea quandoque solent testes intumescere; *testes Venerei* solent vocari tales tumores. Incipit testis, in uno vel altero latere, mole augeri, sic ut aequabiliter per totam substantiam, veluti a centro suae gravitatis, quaqua-versum extendatur: Sentiunt aegri tensionem quandam ingrati in ipso quasi meditullio testis, acsi extrorsum urgeretur interior ejus substantia: Dum tumere incipit testis, simul indurescit; sed non duritie scirrhusa; nam digito leniter prementi utcumque cedit: Raro subito tumor augetur; sed lente crescit, in notabilem saepe molem. Dolor non est adeo magnus; imprimis in initio; sed ingratus distensionis sensus; dein, mole aucta, testis gravitate sua distrahit partes, a quibus pendet; & si decubitu in lecto, vel molli suspensorio, testis tumens sustineatur, dolor ille, a distractione per pondus testis natus, cessat, vel saltem levatur plurimum. Saepius Epidydimis sola tumere solet, ubi malum levius est, & tumor lente increfcit; postea reliqua testis substantia tumere incipit. Quandoque uterque testis tumet; plerumque in uno latere tumor major est, quam in altero: cum autem tumor ille, dum augetur, aequabilis sit, videtur testis substantia augeri mole per aggestam materiam; cumque, eodem hoc tempore, in vasis humores ad testes advehentibus, & post secretionem factam revehentibus, nulla dislentio percipiatur, videtur tumor testis potius nasci ab impedimento evacuandi humoris, qui, testium fabrica a sanguine secretus, in vesiculis feminalibus colligi, & servari, debet.

Sed, cum omne, quod in testibus secernitur, per vas deferens tandem ad vesiculas seminales deducatur, concluderunt celebres Medici, vesiculas seminales

affectas esse, si testes tumere inciperent. Sic *Astruc* (y) statuit; *Si testes, sine causa, vel saltem levi de causa* (loquitur de sede Gonorrhoeae investiganda), *in morbi societatem veniunt*, tunc prostatas, & vesiculas feminales, a Gonorrhoea infectas esse. *Conjicitur autem vesicula alterutra tantum affici, si alteruter tantum testis caleat, doleat, tumeat; utraque, si uterque.*

Antea ad §. 1447. dictum fuit, ipsas vesiculas feminales affici a miasmate Venereo, & tunc pessimam Gonorrhoeam adesse, quae difficillime curabilis sit, & quam tristissima mala sequantur; verum hic agitur, an testium tumor certum signum det, contagium Venereum ad vesiculas feminales usque pertigisse. Sufficit ad tumorem testis, si liber transitus feminis, in teste elaborati, per vas deferens impeditus fuerit: hinc videtur testis tumere posse, licet contagium Venereum nondum ad feminales Vesiculas pervenerit.

Mira enim hic observatur fabrica (z). Vas deferens, Epidydimidi continuatum, una cum vasis spermaticis, pone illa locatum, ascendit per vaginalem tunicam, & ubi pervenit ad laminam membranofam Peritonaei, quae tegit initium vaginae spermaticae, ab his vasis secedit retrorsum, arcus forma, per cellulofam fabricam Peritonaei decurrens ad posteriorem partem vesicae, cui fortiter adhaeret; uti etiam lamellae Peritonaei, qua tegitur; transit porro inter ureteris extremum & vesicam; ibi occurrit canali deferenti alterius lateris, pone vesicam; & simul descendunt, usque ad collum vesicae. Cavum vasorum deferentium cylindricum est, & dilatatur, ubi pone vesicam decurrunt; postea, circa extrema sua, demum angustiora fiunt, & inter vicina extrema vesicularum feminalium locantur ita, ut liquor, allatus per vas deferens, sensim se insinuet in vesiculam feminalem ejusdem lateris; nec tamen illè, qui in vesicula feminali continetur, regurgitare possit in vas deferens; quod, flatu in vas deferens unius lateris immisso, probatur. Postea, bini canaliculi, quorum singuli componuntur ex extremis vasis deferentis & vesiculae feminalis ejusdem lateris, se subducunt inter basin prostaticarum & canalem urethrae; cujus substantiam oblique penetrant, & terminantur in caruncula, quae caput gallinaginis dicitur.

Quidquid ergo in toto hoc decursu vasis deferentis impedire potest liberum transitum liquidi in testibus secreti, potest esse causa tumoris testium. Vidi hoc in juvene, qui Gonorrhoea laborabat satis miti; cumque potus tenuis, lenis, copiosus, ipsi suaderetur, & vernum tempus adesset, ingentem feri lactis copiam potaverat. Dum quodam die (studiis enim alacriter operam dabat) per bihorium intererat exercitiis Academicis, imprudenter urinam retinuit, quam postea dimittere non potuit, quantumcumque etiam niteretur. Subitus tumor, & dolor, testis dextri sequebatur: Cumque peritus Chirurgus jamjam cathetere-rem introducturus esset, magna vi urina prorupit; & statim dolor tumorque testis evanuit. Non poterat ille tumor contagio Venereo, ad testem delato, aut vesiculis feminalibus infectis, adscribi: nam Gonorrhoea erat mitis, & per
bo-

(y) De Morb. Vener. Lib. III. Cap. I. pag. 164.
Anatom. pag. 563 & 568.

(z) Winslow Exposit.

bonam curationem adhibitam jam multum emendata; nec materiae fluxus erat suppressus, sed libere prodibat. Unde videtur admodum verosimile, vas deferens a vesica immaniter distenta compressum fuisse; quare etiam, hac causa ablata, totum malum cessavit brevi.

Verum quidem est, & exitum vesiculae feminalis in hoc casu pariter compressum fuisse, sed illae colligendo & servando genitali humori dicatae sunt, & in casto viventibus per plures menses manent plenae absque ulla noxa. Quod autem tumor testium non semper sequatur, videtur inde fieri, quod cavum canalium deferentis firma habeat latera, subcartilaginea quasi, unde, dissecto hoc canali, non collabuntur, sed cavum circulare manet.

Duplicem tumens testis causam recenset *Celeberrimus Astruc (a)*; suppressum nempe, vel cohibitum, Gonorrhoeae fluxum; virusque Venereum, quaecumque de causa, ad ipsam testis substantiam delatum. Prior causa a Gonorrhoea semper dependet, & illam saepe comitatur: solet haec calorem ac dolorem majorem excitare, & velocius tunc tumor increfcit; verum etiam citius feliciusque curatur, & plerumque sine ulla duritie superstiti; si nempe fluxus suppressus cito redierit, antequam major noxa in teste orta sit. Si resolvi non possit talis tumor, in suppurationem saepe abit, &, rupto abscessu, in fistulosum ulcus degenerat, difficulter curabile. Altera causa erat, si virus Venereum in ipsam testis substantiam penetraverit, absque comitante, vel immediate praegressa, Gonorrhoea; testis a tali causa tumens minus calet & dolet; sic ut Chronicum magis fiat malum; sed difficiliter curabile, & plerumque duritiem in teste relinquens, quae quandoque in scirrhum degenerat; quem dein & Hydrocele, & alia adhuc pejora mala, sequuntur.

Negari non potest, in Lue inveterata praecipue, virus Venereum, per totum corpus dispersum, ad testes deponi posse: nec improbabile videtur, post frequentes imprimis Gonorrhoeas toleratas, miasma illud morbosum testibus communicari posse, cum locis affectis satis sint vicini. Interim in illis casibus, quos curandos habui, semper aderat Gonorrhoea; &, binis vicibus, tumorem testis mox insequabatur acris, & copioso fluxu insignis, Gonorrhoea, cum imminutione tumoris in teste subita ac notabili. E contra, Gonorrhoeae fluxus si subito cessaret, vel insigniter minueretur, observavi, metuendum esse testis tumorem; omnium maxime, si signa docerent, sedem mali circa prostatas haerere; quod semper suspicandum credo, ubi, ultimo nixu in reddenda urina, per penem exprimitur copia materiae Gonorrhoeicae. Habui talem aegrum curandum, qui recenti quidem, sed virulenta admodum, laborabat Gonorrhoea; cui & corpora cavernosa penis intumescere ceperant: Post novem dies, adhibitis animose optimis remediis, emendata plurimum fuerunt omnia mala, fluxus antea viridescens in album colorem mutabatur, stranguria molestissima plurimum emendata, penis tumor subsederat plurimum. Pertaesus severae diaetae, cum omnia in vado esse crederet, abiit infalutato hospite, ut libere genio indulgere posset. Post quinque dies rediit; suppressus erat omnis fluxus; sed testis dex-

(a) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. IV. pag. 192.

dexter intumuerat, summo cum dolore: Suo damno prudentior, morigerum se fore, per omnes Deos jurabat: sequenti die incepit redire fluxus; qui indies augebatur; minuebatur dolor & tumor testis, & mensis spatio integre curatus fuit.

Ab adstringentium remediorum usu, imprimis, si in penem talia remedia injicerentur, testes intumuisse, vidi aliquoties: omnium frequentissime, ab imprudenti usu *Balsami Copaybae*, *Terebinthinae*, *ejusque olei stillatii*, *balsami sulphuris* &c.

Homo triginta duorum annorum, siccae & calidae temperiei, ex vicina urbe ad me advolavit, ostendens testem dextrum, tumentem, & acriter dolentem. Fessus est, quod ante quinque septimanas virulenta Gonorrhoea, una cum ulcere Venereo penis, laborayerat: ex consilio barbitonforis sumserat copiam *balsami sulphuris terebinthinati*; quod, uti notum est, ex sulphuris floribus & oleo terebinthinae aethereo componitur; simul aderat fervidissimus aëris calor. Cum se, cessante fere fluxu, sanatum crederet, rediit ad antiquos mores, & coitu dum utebatur, jam imminente feminis ejaculatione, sensit subito dolorem acerrimum, qui versus testem dextrum vergebat; paulo post sanguinolentam minxit urinam, & testis dexter dolens intumuit; quae mala sequenti die adhuc augebantur: post biduum Gonorrhoea rediit, licet parca tantum copia, & testis incepit detumescere: sed sequenti die dolor tumorque testis augebantur denuo: urina dabat copiosum sedimentum; testis tumentis durities minuebatur; & pergebat Gonorrhoea fluere, aucta sensim copia: dolor adeo lenis jam erat, ut lenem testis frictionem, quam propriis digitis tentabat aeger, absque molestia ferre posset. Fluxus Gonorrhoeae erat albus, cum levi tantum stranguria. Decima sexta die, post inceptum testis dextri tumorem, in inguine sinistro bubo tangebatur; qui tamen brevi post disparuit integre; & adhibitis bonis remediis, de quibus postea ad §. 1462. dicitur, integre convaluit.

Ex his apparet, testis tumorem saepius nasci a suppressa Gonorrhoea; praecipue, si circa prostatas malum sedem fixerit; sicque, a tumentibus his, & vicinis, liber transitus per orificium vasis deferentis impeditur. Unde, dum redit Gonorrhoea, detumescantibus his partibus, tumor & dolor testis affectus minuuntur brevi; quod non fieret, si causa mali in ipsa testis substantia haereret. Confirmatur inde, quod testium tumores Venerei tunc imprimis in historia Luis occurrant, postquam Gonorrhoea incepit.

Quam periculosus usus sit *balsami Sulphuris terebinthinati*, & similium, in Gonorrhoeis curandis, patet ex miro illo casu, quem ad §. 432. Tom. I. pag. 768. recensui. In hoc homine nulla omnino suspicio aderat Luis praegressae, aut praesentis; nec unquam Gonorrhoeam passus fuerat; levem patiebatur stranguriam; sine ulla causa cognita natam. Olim simile malum cessisse usui balsami sulphuris reminiscebatur; unde denuo illud sumsit, & quidem repetitis vicibus; irritum non tantum, sed & infortunatissimo, cum successu. Ingens enim secuta fuit inflammatio genitalium, in gangraenam terminata; a qua vix evasit; & binis in locis urethrae pars per gangraenam consumpta cecidit; unde postea tota vita urinam per hiatus in perinaeo relictum dimisit. Remedia haec,

acri stimulo, & diu continuato, in vias urinarias agunt; uti notum est; in misero hoc, post integrum quatrimum ab assumpto hoc sulphuris balsamo, urina spargebat ejus foetorem ingratum, simulque copiam crassi mucosi sedimenti dabat; quod solet fieri ab acrioribus diureticis assumtis; & quandoque contingit post externam applicationem emplastri vesicatorii ex Cantharidibus parati. Simul stranguria molestissima aderat, sequente valido dolore inflammatorio in Perinaeo.

Si in sano, robusto, & optimae temperiei, homine tanta mala fuerint secuta imprudentem talis remedii usum, quanto plus metuendum erit, si per Gonorrhoeam irritatis genitalibus talia propinentur.

§. 1451. **U**t & carunculae, stranguriae, erosio urethrae, prostaticae, colli vesicae, vasorum seminalium; similia Mulieribus.

Ex illis, quae ad §. 1447. de Gonorrhoea in utroque sexu dicta fuerunt, ratio symptomatum hic recensitorum facile colligi poterit. Stranguria enim a defectu muci urethrae internam superficiem oblinientis, ab ejusdem inflammatione, aut erosione ulcerosa, facile intelligitur. Dictum tunc simul fuit, quandoque, in pessima Gonorrhoeae specie, prostatas, vesicae collum, vasa seminalia, & vicina omnia, exedi. Superest tantum, ut dicatur de Caruncula, molestissimo saepe malo, de cujus indole, & curatione, nondum unanimis est in arte peritorum sententia. Pro carne luxuriante plures habuerunt carunculam; & Sydenhamus (b), describens mala, quae Gonorrhoeam sequuntur, vel comitantur, sic habet: *Nonnunquam etiam, erosa atque excoriata urethra jugi puris acrioris fluxu, natura, in carne nova vice jam deperditae justo occupatior, laxam quandam & spongiosam substituit, quae, mole quotidie aucta, & sensim indurata, caruncularum excrescentiis ita meatum urinarium infert, ut tandem lotio non detur exitus; quae quidem carunculae nihilo minus ex ulceribus sibi adnatis ichorem quemdam evomunt, & tum Medico crucem figunt inter curandum, tum aegro magis ipsa morte timendum malum.* Facile patet, a carne tali luxuriante angustari cavum urethrae, & impediiri liberum urinae exitum, imo & veram ischuriam, sive integram suppressionem urinae, sequi posse. Dum nascitur tale malum, nec tamen integre replet urethrae canalem, urina non exit pleno rivo, ut in sanis solet, sed tenui filo, aliquando etiam bifurcato, dum in quodam urethrae loco carunculae tali fungosae occurrit urina, vi vesicae se contrahentis, & valido nixu aegri, propulsa. Si pergat augeri malum, urina guttatim prodit, & fere tota ab hoc obstaculo renitente supprimitur. Miseri tunc, aere copioso inspirato & retento, anxii, vix non desperabundi, conantur urinam exprimere maximo molimine, sicque tristissimum medentibus spectaculum exhibent. Interim omnia haec symptomata demonstrant tantum, impediiri liberum urinae exitum.

(b) Epistol. II. responsor. pag. 415.

exitum ab obstaculo angustante canalem urethrae; sive illud haereat in ipso cavo, sive extra illud; dum tumor v. g. vicinus, urethram premendo, ejus cavum minuit, vel integre delet. A prostaticis tumentibus toties urinae difficultas, & tandem totalis suppressio, observata fuit, licet in urethrae canali nullum inveniretur obstaculum. Sic in milite quinquaginta annorum tumor sentiebatur in Perinaeo, qui, variis licet tentaretur remediis, adeo increvit, ut ovi gallinaei magnitudinem aequaret: urethram ille tumor sic comprimebat, ut, post dysuriam, & stranguriam, lethalis Ischuria sequeretur. Catheter in vesicam deduci non poterat; nec Chirurgus pertundere tumorem, aut alia arte vesicam exonerare, tentabat; unde aeger, mille cruciatus passus, periit. In cadavere patuit, prostaticas, in abscessum conversas magnum, partim pure, partim sanguine, plenum, fecisse hunc tumorem (c).

Ars certe potuisset succurrere huic misero; verum, si durus tumor in eadem parte nascatur, qui nec resolvi, nec suppurari, potest, aut manu Chirurgi tolli, tunc vix ulla spes superest. Sic circa virgae radicem supra sphincterem vesicae inventus fuit tumor carnosus, molem minoris ovi gallinaei aequans, durus: dum medius discindebatur tumor, plenus inveniebatur materia alba gypsea. Prostaticae, & Vesiculae feminales, admodum induratae, erant. Testatur *Petit* (d), quod ter invenerit, prostaticas tumentes sic compressisse collum vesicae, ut totalis urinae suppressio sequeretur. Simul notat, quod in duodecim cadaveribus a suppressione urinae mortuorum, quae dissecurat, nullas carunculas invenerit. Breviter tantum, & quasi per transfennam, hoc notat; sed admodum verosimile videtur, quod, ante sectionem, carunculas urethrae causam ischuriae dedisse fuerit suspicatus; vel saltem, quod inquirere voluerit, an tam frequenter adsint carunculae, ac quidam statuebant.

Cum autem, uti antea ad §. 1447. pluribus dictum fuit, canalis urethrae cingatur corpore cavernoso, similis naturae ac sunt corpora cavernosa penis, & contagium venereum in has partes penetrare, tumoremque producere aliquando, per observata constat, imprimis in corporibus cavernosis penis, hinc egregii in arte viri cogitare ceperunt, an non & corpus cavernosum urethrae a simili causa sic intumescere posset, ut canalis cavitas minueretur insigniter, vel & deleteretur integre: inde etiam intelligi posse credebant, quare, post mortem, urethrae cavum appareret liberum, licet vitae tempore angustatum, imo penitus deletum, fuisset. Non enim videbatur illis absolum, quod tales tumores post mortem cito subsiderent. Egregius Chirurgus *Sharp* (e) hanc opinionem, ut meram hypothesein, proponit, & fatetur, se ab hac opinione non alienum fuisse, cum certum sit, in quibusdam casibus, paucis horis post mortem, urethrae canalem penitus liberum inventum fuisse, qui vitae tempore impeditus apparuerat. Confirmari haec credit, quod mucosa membrana narium quandoque sic tumeat, ut patula narium foramina integre obturentur. Fatetur tamen, hanc impediti exitus

(c) Baader Observat. Medic. pag. 136.
Hist. pag. 40.

(d) Academ. des scienc. l'an 1718.

(e) Critical Enquiry &c. pag. 166.

tus urinae causam nondum adeo evidenter demonstratam esse, ut haberi possit pro maxime communi; ut quidam voluerunt.

Cum urethra, ut ante dictum fuit, in parte penis inferiori locetur, talis tumor digitis explorari non difficulter posse videtur. Celebris *Antonius Benevoli* (f), qui magna cum laude Chirurgiam docuit, & exercuit, in Nosocomio Florentino, quod ad *S. Mariam novam* dicitur, dum de causa Ischuriae scribit, quae frequentius incusari solet, notat, in Hetruria plurimos insignes Medicos statuisse, carunculae, sive tuberculo circa collum vesicae nato, urinae suppressionem esse tribuendam, quae cessat, si tale tuberculum resolvi possit, sin minus, tunc a suppuratione, & rupti abscessus purulenta evacuatione, libertatem urinae excernendae restitui: unde methodum medendi ad hunc scopum dirigebant omnes. Fattetur *Benevoli*, quod haec opinio ipsi minus placuerit; cum non adeo difficulter potuerit Catheterem in vesicam introducere, ut retentam urinam educeret; quod ipsi videbatur vix fieri potuisse, si tale obstaculum impediret egressum urinae ex vesica.

Statuit hinc, in cadaveribus hac ischuria mortuorum inquirere in causam morbi. Affirmatque fide dignissimus vir, quod omnia cadavera, imprimis in Nosocomio vasto, cui praecerat, mortuorum ex hoc malo, inciderit; nunquam autem invenerit vel umbram talis tuberculi circa collum vesicae, nec in vicinia. In omnibus autem his cadaveribus constanter vidit, internam superficiem vesicae rasam quasi, & omnino spoliatam mucositate naturali, quo defenditur contra acrimoniam urinae: quandoque etiam invenit in loco illo vesicae, ubi mucus deerat, aliquam excoriationem, majorem minoremve, prout morbus diutius duraverat, vel non: ita ut, post diuturnam urinae suppressionem, membrana interna vesicae plus excoriata, imo quandoque nigricans, inventa fuerit. Simul etiam in plurimis ex his cadaveribus vidit Prostatam non parum tumidam; nunquam tamen invenit suppuratam, aut alio modo inquinatam.

Ex his observationibus inclinatur egregius ille Vir, hanc ischuriam non nasci a caruncula, sed esse sequelam excoriationis internae membranae vesicae, & illam materiam, quae exit per catheterem una cum urina, non esse pus, sed mucum oblinentem internam superficiem vesicae, cui aliquando sanguis misceatur, qui ab erosione vesicae vasis venire potest. Cum autem, in cadaveribus mortuorum a tenesmo, internam superficiem intestini recti excoriatam observaret, credidit, perpetuum & irritum tenesimum reddendae urinae in ischuria a simili vesicae excoriatione nasci. Unde etiam post anni tenesimum toties sequitur eadem molestia in reddenda urina; quae quandoque tanta est, cum urina turbida, viscosa, & sanguinolenta, ut in puello sic affecto Medici calculum in vesica latere suspicarentur (g): exitus tamen morbi contrarium docuit.

Verum quidem est, sic intelligi, quare dysuria, sive difficultas urinae, fiat, non autem inde sequitur, cur a tali excoriatione ischuria fieret, sive totalis urinae suppressio: hanc difficultatem auctor sensit, & illam diluere conatur (b)

VA-

(f) Dissertazioni &c. Dissert. II. pag. 42. & seq.

(g) Ibidem pag. 44.

(b) Ibidem pag. 48.

vario modo; sed non videtur facile, allatis ibi argumentis, sententiam suam probare posse. Ex casibus enim practicis, quos allegat, videtur potius concludi posse, excoriationem vesicae effectum esse ischuriae praegressae, quam causam. Dum enim vesica in totali suppressione urinae distenditur immaniter, &, mora, urina fit acrior, mirum non est, vesicam inflammari, suppurari, excoriari, posse, secedente interiori membrana. Aliquot tales vidi casus, plures in historia Medica habentur, qui modo dicta confirmant. Cum Auctor ipse affirmet, quod in maxima parte cadaverum talium invenerit prostatam non leviter tumentem, posset verosimilius huic obstaculo ischuria tribui. Ex dictis saltem hoc patet, non adesse toties carunculam in urethra, quoties creditur. Observavit enim *Morgagni* (i), in cadavere asthmatici, signa, quod urethra olim exulcerata fuerat: *Aderant tres quatuorve chordulae, albae, tendineae, in transversum ductae, non valde prominentes, nec usquam se ab interna urethrae membrana sejungentes. Erat intra has chordulas interstitium; tum, medio ferme inter primam & ultimam loco, urethra se tanto spatio, quantum duo circiter occupassent transversi digiti, coarctabat, ut ibi, dimidio propemodum, quam supra, aut infra, esset angustior.* Cum autem & chordulae in urethrae cavo prominere eodem loco, specillum non poterat transire, nec a glande sursum, nec per urethram discissam, ubi prostata desinit, deorsum: nullius tamen excrescentiae carnosae meminit; quae certe tanti Anatomici oculos non fugisset, si adfuisset.

Haec causa dysuriae, & ischuriae, a sola strictura urethrae pendens, videtur satis frequens esse; imo celebris Chirurgus (k) credidit, esse omnium frequentissimam, & obtinere quandoque in parvo loco tantum urethrae, aliquando ad notabilem longitudinem; frequenter in tribus quatuorve locis diversis; & talem constrictionem sufficere producendis omnibus illis malis, quae carnosis excrescentiis urethrae tribui solent.

Contractilitatem nimiam in membranosis corporis partibus quandoque difficiles morbos producere, certum est. *Sharp* (l) quater viderat intestinum rectum adeo contractum circa anum, ut in uno ex his aegris cavum intestini non excederet diametrum calami scriptorii; cicatrices vulnorum & ulcerum sanatorum relinquunt saepe talem constrictionem per aliquot septimanas, & menses; hinc mirum non videtur, tales urethrae stricturas frequenter occurrere post Gonorrhoeas, praecipue saepius repetitas. Hoc autem mirum videtur, quod quandoque multis annis post sanatam Gonorrhoeam recurrat tale malum. Incipiunt cum molestia urinam reddere; quae sensim augetur; urina tenui filo exit; quandoque & bifurcato rivulo prodit; nisi bona medela adhibeatur cito, sequitur totalis urinae suppressio; omnium maxime, si computationibus & pergraeationibus indulserint impenfius. Notum est, quantopere omnia turgeant in corpore, dum venae hesterno inflantur *Jaccho*: forte leve in urethra impedimentum, quod absque noxa ferri potuisset, canalem obturat, dum, vicinis vasis subito turgentibus, irritatur contractilitas urethrae, sicque angustatur canalis amplitudo.

No-

(i) De sedibus & causis Morbor. Tom. II. pag. 197. 198.
Enquiry &c. pag. 143. &c.

(l) Ibidem pag. 144.

(k) Sharp Critical

Notandum, quod in tali casu minuantur molestiae, si crassiori candelula, aut stylo plumbeo, dilatetur urethra contracta; dolor enim ac stranguria leniuntur, & urinam longe diutius continere possunt aegri. Mirabatur *Sharp* (*m*), quod extensio canalis contracti minueret dolorem: Verum observaverat in aliis contractionis speciebus idem contingere. A ganglio, sub ligamento carpi locato, contrahebantur digiti (ut solet fieri), adeo, ut illorum apices palmae manus apprimerentur, cum magno dolore, qui minuebatur eadem proportione, qua extendebantur digiti, & idonea ligatura in hoc situ retinebantur. Gradatim talem extensionem fieri debere, non simul & semel, facile intelligitur; unde etiam in dilatatione urethrae successive crassiores styli adhibentur. Postquam digiti penitus in rectum extensi fuerant, cessabat dolor; qui redibat, simulac fibi relictis sponte iterum contrahi inciperent.

Cum autem subitum adeo levamen sentiant tales aegri ab urethrae dilatatione, ita ut credi non possit, suppurationem tam brevi tempore in urethra excitari potuisse, per quam latens obstaculum in canali potuisset consumi, vel insigniter minui, & simul, educta candelula, aut stylo distendente, redeat statim stranguria, patet, levamen illud tribuendum esse sustentationi fibrarum, quae in validam contractionem nituntur.

Ex his, aliisque pluribus similibus, observatis, quidam crediderunt, carunculas nunquam adesse in canali urethrae, cum tot aliae causae cognitae sint, quae possint omnia illa mala producere, quae his carunculis tribui solent. Legi merentur illa, quae collegit celebris in his morbis curandis *Daran* (*n*). Credit quidem *Sharp* (*o*), raro contingere, solas carunculas adesse in ischuria Venerea, sed plerumque comites habere stricturam urethrae, cicatrices callosas, protuberantias corporis spongiosi urethrae (quae certe ad excrecentias carnosas pertinent), tamen fatetur, quod & carunculas viderit in urethra, sed tam parvae molis, ut aciculae caput non superarent; unde videbantur vix obturare posse canalem urethrae, nisi & aliae causae simul accesserint: credit etiam, minutae adeo molis carunculas neglectas fuisse ab illis, qui in cadaveribus rimabantur ischuriae causas, cum longe majoris molis excrecentias carnosas expectarent se inventuros, & ideo caruncularum existentiam negavisse: verosimile quoque videtur, quod fungosa illa corpora, post mortem collapsa, multum minuantur mole. Observatum fuit, uti antea ad §. 1423. dictum fuit, ubi de signis Calculi vesicae agebatur, vesicae internam superficiem obsideri quandoque carnosae excrecentiae diversae molis; cumque urethra, continuatione quasi substantiae, a collo vesicae produci videatur, mirum non videtur, si in canali urethrae similia contingerent. Observavit autem *Sharp*, excrecentias tales, etiam parvas, multum molestiae produxisse in urethra virginis, occupantes orificium meatus urinarii, & per plures menses acerbissimo dolore excruciantes; qui non cessavit, prius quam omnes extirpatae essent. Addit, quod aliquot urethras dissecuerit, in qui-

(*m*) *Sharp Critical Enquiry* &c. pag. 145.

(*n*) *Observat. Chirurg. sur les ma-*

ladies de l'urethre. Discours Prelim. pag. 30. &c.

(*o*) *Critical Inquiry*

&c. pag. 160. 161.

quibus manifeste carunculae deprehendebantur: sed simul alia impedimenta inveniunt in quibusdam: in uno invenit filamentum transversim positum in canali urethrae, prope veru montanum, quod impediverat omnino transitum catheteris in vesicam; unde lethalis reddebatur ischuria. In alio vidit plura talia filamenta, uno suo extremo accreta urethrae membranae, dum alterum liberè fluctuabat: unicum tamen ex his, novem lineas longum, utroque suo extremo adhaerens urethrae; decursus ejus erat paralelus ad axim canalis. In tertio, praeter contractionem urethrae, occurrebat parva excrescentia, quae referebat unam ex valvulis tricuspidalibus cordis.

In viventibus carunculae illae oculis videri nequeunt, nisi prope orificium urethrae haeserint. Contigit mihi bis videre talem carunculam. Juvenis viginti duorum annorum laboraverat Gonorrhoea, a qua jam curatus fuerat, ita ut nulla amplius morbi vestigia superessent. Post aliquot septimanas consilium petiit, ostendens mihi excrescentiam fungosam, parvam, ad lineae circiter distantiam ab orificio urethrae, quod leniter dilatans, vidi adhaerere membranae interna urethrae, & ex illa quasi enasci: erat autem concolor parti, cui adhaerebat. Tetigi lapide infernali carunculam, suspensa manu, quae ilico sine ulla doloris molestia subsedit, nigricans tota; postea, escharula hac decidua, cum nondum integre deleta esset, secunda vice tetigi infernali lapide, sicque totam abstuli: Verum, ut caverem, ne tacta caustico hoc caruncula oppositum urethrae latus statim tangeret, per aliquot minuta orificium urethrae dilatatum retinui, & partem, caustico tactam, fovi spongiola madida aqua tepida, in qua dilueram paucas guttulas olei tartari per deliquium. Notum est, lapidem infernalem in instanti fungosam carnem destruere; hinc levis, & momentaneus, attactus sufficit: oleum vero tartari per deliquium, aqua multa dilutum, adeo mite redditur, ut nullo modo irritare valeat, dum simul concentratissimum nitri acidum (quod argento purissimo unitum constituit lapidem infernalem) ad se rapit; quo facto, solum argentum manet, a quo nihil metuendum est.

Post aliquot menses idem ille juvenis denuo Gonorrhoeam ex impuro concubitu contraxit; qua feliciter sanata, nova caruncula in eodem loco enata fuit, & eadem methodo curata: territus ille, postea caste vixit, & ab omni malo mansit immunis.

Quandoque contingit, canalem urethrae, praecipue circa ejus orificium, obsideri verrucis Venereis; quae a carunculis distinguuntur, quod duriores sint, & magis callosae: an profundius tales verrucae in urethra haereant, non liquet; certe, si aessent, simile possent urinae impedimentum facere, ac carunculae, & forte majus, cum quandoque in glande, & interna praeputii parte, natae tales verrucae in magnam satis molem excrescant. Alia occasione ad §. 1372. Tom. IV. pag. 737. notavi, in juvene, Gonorrhoea virulenta laborante, post validum purgans mercuriale, quod ex *Turbith minerali*, *Scammoneo*, *Resina Jalappae*, constabat, non tantum Gonorrhoeam fuisse emendatam, sed & plurimas verrucas venereas, urethrae orificium obsidentes, incepisse corrugari, ac flaccescere, & post paucos dies cecidisse. In tali casu, multum boni sperarem, fateor, a simili remedio dato. Credo, me vidisse post ejus usum

excretas flaccidas pelliculas cum urina, quae referebant verrucas Venereas corrugatas, dum brevi decident; cum tamen semel tantum hoc observaverim, pro certo nollem adfirmare.

Constat quidem ex dictis, dysuriam & ischuriam, post Gonorrhoeam, non semper oriri ab excrescentiis carnosis, sed & plures alias causas eadem mala producere posse: verum videmus, olim plures Medicos ac Chirurgo de carunculis solis fere cogitasse, & ad has delendas omnem curationis methodum direxisse. Cum autem carnem fungosam in vulneribus & ulceribus externis exsiccantibus reprimi non infeliciter nosset, imo & erodentibus cum prudentia applicatis consumi posse, hinc & cogitaverunt de similibus ad carunculas urethrae applicandis, neque semper satis solliciti fuerunt, ut integras & sanas partes munirent contra erodentium actionem. Sic *Paraeus* (p) suadet, ut cylinder plumbeus urethrae immittatur, cujus extremum ad digiti latitudinem scabrum sit, & asperum, instar limae rotundae; hunc protrudi vult ultra carunculam, & dein agitari, ut sic abrasantur, & destruantur, illae excrescentiae carnosae. Satis ruditer hoc faciendum voluit; ut nempe sequatur notabilis haemorrhagia; quam laudat ad deplenda vasa infarcta. Describit & instrumentum scindens, quod tuto deduci posset per urethram ad carunculam usque; tuncque jubet, penem debere premi contra hunc apicem scindentem, ut sic tollatur caruncula. Dedit quoque methodum, acres, imo & rodentes, pulveres deducendi ad carunculam, ex *sabina*, *antimonio*, &c.: imo & *viride aeris*, *auripigmentum*, *vitriolum Romanum*, adhibenda suavit, neque cautelam adhibuit, ut sola haec caro fungosa tangeretur ab his erodentibus, & reliqua superficies urethrae immunis maneret.

Postea alii crudelam hanc methodum imitati sunt. Sic legitur (q), quod *Solingius*, consultus ab homine, cujus urethra fere tota malignis callosisque excrescentiis impleta erat, *immiserit in illam specillum incurvatum argenteum, undique crenis sive incisuris tusum, cujus ope, quamvis non sine ingenti dolore, tantum ibidem effecit spatium, ut illico urinam quodammodo reddiderit miser*. Tentavit postea, remediis has callositates consumere; sed incassum. Unde totam urethrae longitudinem, excepta glande, incidit, corrodente remedio totam callosam substantiam consumpsit, dein urethram parvis acubus argenteis confuit, uti in cura labii leporini fieri solet: immittebat autem simul tenuem flexilem catheterem curationis tempore, ut liber urinae exitus conciliaretur. Tantos cruciatus passus homo ille impudenter jactabat postea, se, propter nodosas in pene cicatrices, Italis meretricibus gratiorem fuisse, quam antea.

Nemo facile imitabitur hanc curam, quae totius urethrae dissectionem requirit; & minus adhuc illam, quae erodentibus, per urethram integram ad locum obstaculi usque demissis, tentatur. Nunquam tutus esse poterit rodentium usus, nisi oculi manus dirigere possint. Dum similia tentantur ab impudentissimis agyrtis, quorum audacia stupidissimam ignorantiam aequat, quanta sunt metuen-

(p) Oeuvres d'Ambroise Paré Livre XIX. Chap. XXVII. pag. 458.

(q) Stalpart. van der Wiel observat. rar. part. 2. observat. 40. pag. 410.

tuenda mala! Miserrime tales aegros sic periisse, vidit insignis Chirurgus (r), qui floruit circa finem elapsi saeculi; imo & quandoque periisse viginti quatuor horarum spatio, postquam candelula, rodenti remedio obducta, in urethram dimissa fuerat. Sed, cum ille auctor crederet, nunquam in urethrae cavo carunculas inveniri, unicam spem talis ischuriae sanandae posuit in dilata-tione successiva urethrae, per candelulas, sensim crassiores, immixtas, & diu gestatas, dum simul his malis obnoxii sobriam vitam degerent: observatur enim frequenter, haec mala recrudescere, dum comestationibus, & pergraecationibus, indulgent incauti.

Prudentiores Chirurghi, licet de consumenda excrescentia carnea in urethra cogitarent; mitioribus remediis, & majori cautela adhibitis, rem aggressi sunt. Candela cerea crassiori explorabant urethram, donec tangeretur obstaculum, quod liberum transitum per urethram impediabat; mensurabant longitudinem, quae urethram ingrediebatur; sicque exacte determinabant locum, ubi haerebat malum. Si plura talia aderant obstacula, sic poterat distingui, an, primo sub-lato, jam profundius in urethram demergi possit candelula.

Cum autem cera, ex qua candelulae illae parantur, antequam calore corporis mollescat, satis quandoque fragilis sit, & urethra, per penis partem inferiorem decurrens, aëri exponatur ambienti, contigit aliquando, ceram frangi, integro manente ellychnio; unde in hoc loco angulum faciebat candelula, & vix sine laesione educi poterat: ob hanc causam tela vetustissima, & tenuissima, obvolvi candelam curaverunt Chirurghi jam saeculo decimo sexto (s). Hodie, uti no-tum est, vix candelis cereis utuntur, sed turundas, ex linteo convoluto, & sparadrapo in modum Emplastica medicata materia imbuto, adhibent; quae frangi nequeunt, sed semper integrae educi possunt.

Extremum talis candelae inungebant ejusmodi remedio, a cujus applicatione sperabant, leni erosione, vel & suppuratione, consumi posse obstaculum, quod liberum urinae transitum impediabat; dum simul conabantur hoc efficere, ut remedium tale exedens non irritaret reliquam urethrae superficiem internam. Alii tubum argenteum cavum per urethram protrudebant ad obstaculum usque; & dein per hunc tubum deducebant candelulam minorem, vel turundam, in apice erodente remedio imbutam. Tale unguentum describitur (t), quod acris ero-dentia non habet; sed potius exsiccantia; *Cerussam, Tutiam, Lithargyrium, An-timonii pollinem* &c.; addito etiam *opio*, ut sensibilitas loci affecti minueretur. Haec, & his similia, sufficere possent, si luxurians caro, fungosa dicta, tale obstaculum constitueret tantum. Sic pergebatur *per 15, 18, aut 20, dies, juxta mali magnitudinem, & prout carnositas videbatur aperiri, ac in pus resolvi.* Nunquam enim tutius poterit obtineri talis curatio, quam per blandam suppu-rationem. *Cum autem videbis, urinam libere & facile reddi, pauco pure turba-tam, tunc oportebit, primum unguentum griseum* (quod nempe *Cerussam, Tu-tiam* &c., continet) *a candela tollere; sed illines candelam totam secundo unguento* (quod

(r) Saviard nouveau Recueil d'observat. Chirurg. n°. 74. pag. 325. &c.

(s) Astruc de Morbis Vener. Tom. II. pag. 817. (t) Ibidem.

(quod ex unguento rosato Galeni, albo Rhafis camphorato, & pomato sine ipecicibus, paratur), *continuando octo aut decem dies; quousque pus non amplius effluat cum candela, nec ullus dolor inter mejendum percipiatur, quo tempore abstinendum erit a remediis (u).*

Facile patet, vastum hic relictum fuisse campum versatis in arte Viris, ut diversa tentarent ad curandam hanc molestissimam ischuriam, quae toties repetitas Gonorrhoeas sequitur, & frequenter redit in multis, qui se integre ab hoc malo curatos, & liberos, credebant.

Prudentiores nihil magis in votis habebant, quam invenire methodum, & remedia applicanda, quibus possent deleri haec urethrae obstacula, absque laceratione notabili ipsius canalis, & pessimis symptomatibus, quae imprudentes conatus toties secuta fuerant; saepe non sine vitae periculo. Efficax requirebatur medela; sed tuta simul: absque omni dolore, & molestia, curam obtineri posse, vix sperabant; debebat tamen evitari, ne tanta haec essent, ut periculosa sequeretur inflammatio. Cum autem toties suspicio adsit, in his malis latere Luis contagium, mirum non est, argentum vivum, & varia ejus praeparata, adhibita fuisse, ut illud deleretur non tantum internis remediis, sed & topica applicatione similium ad ipsum locum affectum in urethra. *Alexander Trajanus Petronius*, qui ante bina saecula de Lue Venerea scripsit (w), laudavit praecipitatum rubrum ad carunculas urethrae consumendas; sed simul monuit, vulgare illud officinarum, quod ex argento vivo & aqua forti simul ad siccitatem decoctis paratur, sine periculo vix adhiberi posse, cum concentratum nitri acidum in se contineat, hinc valide rodatur. Unde commendat praecipitatum, quod, absque ullis acribus additis, ex argento vivo, cum auro vel argento mistis diu digesto, paratur. Dein addit: *At si verum est, (ut a quibusdam accipio), ex solo ipso argento vivo, absque ulla alia mixtura, confici posse, id profecto & omnibus anteponi debet, & minime omnium dolore afficiet. Neque nos deterreat, quod iidem dicant, id egere longissimo temporis spatio, ut puta decem plurimumque mensium, & summa tum cura tum diligentia; hoc enim, quominus paretur, impedire quidem potest; sed, ubi paratum est, magis quam alia proficit, non potest.* Interim & laboriosa haec praeparata mercurialia, licet minus acria sint illis, quae per additos spiritus acidos acres conficiuntur, tamen non carent omni acrimonia; uti alia occasione ad §. 135. n°. 4. monui.

Plerumque illi, qui se jactabant felicissimos esse in curandis his malis, celaverunt arcana sua. Sic *Trincarvelli*, & *Alexandri Massariae*, testimoniis celebratur *Petrus* quidam, natione Gallus, qui Venetiis tanquam peritissimus in extirpandis carunculis his inclaruit, & post illum ejus filius: Candelulas immittebat urethrae, quarum apices obliniebat medicamento quodam erodente; postea consolidante, & ad cicatricem deducente, remedio utebatur. Arcanum hoc *Parmensis Dux* obtinuit; qui illud Avo *Francisci Roncalli Medici Brixienfis* communicavit: constabat una parte *unguenti Cerussae Camphorati*, & binis parti-

(u) Astruc de Morbis Vener. Tom. II. pag. 817.
1354. 1355.

(w) Aphrodisiac. pag.

tibus *unguenti de tutia Vigonis*, quibus simul mistis addebatur *praecipitati rubri* subtilissime triti talis copia, quae sufficiebat ad massam rubro colore tingendam (x). Certe prudentius fuisset, limitare accurato pondere quantitatem praecipitati rubri, quam colore massae, cujus intensitas variare admodum potest.

Henricus IV, Franciae & Navarrae Rex, per octo annos stranguria, & dysuria, laborasse legitur (y), quae antiquioris Gonorrhoeae pedissequa erat; & simili methodo intra quinque hebdomadas sanatus fuisse dicitur. Pulverem, cujus praeparatio secreta mansit, butyro recenti mistum, ope cannulae, super urethrae carunculam levi & suspensa manu deponebat vesperi *Loyseau*, qui Medici & Chirurgi Regii munere fungebatur; sequenti mane blandis remediis eluebat urethram: sic perrexit, donec consumpta foret caruncula, & postea cicatricem facientibus remediis utebatur, &c. Licet autem Medicus ille natu grandis, & emeritus, foret, orbatusque filio, quem suorum arcanorum haeredem destinaverat, tamen in occulto reliquit remedia, quibus utebatur. *Usque adeo magnam vim consuetudo obtinet in plerisque, ut ea, quibus assuevissent olim fructuosum fuit, pergant agere, etiam dum sibi nullus inde fructus futurus est*, (z).

Alii adhibuerunt alia remedia ad carunculas urethrae sanandas; plerumque admiscebant mercurium vivum, vel crudum, vel leniora praeparata mercurialia, praecipitatum album, mercurium dulcem, &c. Omnes laudaverunt sua remedia, & felicissimos inde effectus se vidisse testati sunt. Plerique sollicitè texerunt arcana sua, ne revelata vilescerent forte, & lucrum, quod inde sperabant, minueretur. Singula haec anxie rimari, nimis longum foret, nec forte taedium laborem compensaret utilitas. Sufficiet, speciminis instar, quaedam dicere de Candelulis, quibus usus fuit *Jacobus Daran*, qui in exercitu & nosocomiis Caesareis olim stipendia meruit; postea, Chirurgi Regis Galliae honorificum munus adeptus, caruncularum urethrae curationi operam praecipue impendit, & tractatum edidit (a) de nova methodo curandi haec mala. Attente legi hunc tractatum, & inde collegi sequentia.

Turundae, sive candelulae sic dictae, ex basi latiori in apicem desinunt, flexiles sunt, vel saltem calore ipsius urethrae sic mollescunt, ut debitam flexilitatem acquirant, & commode ab aegris gestari possint.

Effectus est, suppurationem excitare in urethra, & per hanc, fundere, ac consumere, carnes fungosas, excrescentias, verrucas; sed absque erosione: simul, sub harum usu, prodit fluxus materiae Gonorrhoeicae, flavae, viridescens; sicque Gonorrhoeam, quam suppressam statuit dedisse originem his malis, redintegrat, & quasi recentem reddit: hoc imprimis inde probat, quod aegri in illo curationis stadio, si coeant cum foemina, illam inficiant.

Turundae istae dicuntur habere mirabilem hunc effectum, ut non agant in partes sanas urethrae, sed tantum in illa ejus loca, in quibus haerent obstacula, ure-

(x) Astruc de Morbis Venereis Tom. II. Lib. VI. pag. 761.

dem Lib. VII. pag. 897.

(z) Ibidem pag. 898.

(y) Ibi-

(a) Observat.

Chirurg. sur les maladies de l'urethre &c.

urethrae cavum minuentia, quae sic, suppuratione producta, consumunt. Unde etiam, in urethram sani hominis introductae, nihil faciunt, cum careant vi rodente: imò & in aegris nullum dolorem excitant, licet adeo prompta sit illarum actio, ut, tribus vel quatuor horis post harum applicationem, pus jam incipiat prodire.

Praeterea, eodem remedio scirrhasas indurationes solvi posse, testatur: hoc non semper succedere tamen, inde patet, quod scirrhasam duritiem, bulbum urethrae occupantem, se non potuisse curare, fateatur auctor.

Nulla vivendi norma praescribitur curae tempore; pauca, vel nulla, remedia interno usu adhibentur; sed tota curatio a topico hoc remedio expectatur, modo locum affectum tangere possit. Ubi tamen curatio ultra solitum tempus protrahitur, tunc specifico, ad virus Venereum delendum, remedio opus esse, fatetur auctor.

Curatio per has candelulas triginta dierum spatio absolvitur; quandoque protrahitur per duos tresve menses, imò & diutius in casibus difficilioribus.

Adhibebantur in hac curatione candelulae variae efficaciae, pro diversitate mali, quod per has tollendum erat. Quamvis autem nullum dolorem excitari ab hoc remedio afferat, fatetur tamen auctor, quod quandoque immiserit in urethram candelulas anodynas, quae dolorem lenirent a prioribus productum. Aliquando contingit, ut, in initio curae, candelula profunde in urethram demitti nequeat, dum occurrit obstaculo in urethrae principio haerenti; quo per remedii hujus efficaciam ablato, profundius demergitur, donec novo obstaculo occurrat; quod simili methodo removetur, donec tota urethrae longitudo penitus libera sit, & nihil purulenti prodeat amplius, aut candelulae post satis longam in urethra moram adhaerere observetur. Sic enim certitudo integrae curationis haberi poterit, absque recidivae metu. Cum autem statuatur auctor, vim remedii agere tantum in locum, ubi haeret obstaculum impediens urinae exitum, non in reliquam superficiem sanam urethrae, hinc putat, se distinguere posse, in educta candelula, longitudinem & latitudinem loci affecti; ex pure scilicet adhaerente candelulae, in illo loco, qui obstaculo morbofo contiguus fuerat. Alii & celebres quidem in arte viri fuerunt potius in hac opinione, per applicatam candelulam sic irritari sensilem superficiem internam urethrae, ut augeatur copia mucis naturalis, quo cavum urethrae in sanis oblitur; adeoque crassum illud, quod candelis, diutius in urethra relictis, adhaeret, non esse habendum pro pure, sed pro mucositate naturali copiosius secreto. Hanc difficultatem solvit *Daran* sequenti argumento: affirmat nempe, candelulam, introductam in urethram sani hominis, qui nunquam Gonorrhoea laboravit, & ibi per quatuor horas relictam, dum educitur, prodire omnino puram: si dein eadem haec candelula immittatur in urethram hominis, qui Gonorrhoea laborat, intra quatuor horas si educatur, & adhuc citius, crassam materiam in superficie habebit, quod & contingere debuisset aequè in homine sano, si illud crassum, candelulae adhaerens, foret mucus naturalis, per irritationem candelulae in urethra haerentis, majori copia secretus. Praeterea notat, totum candelulae ambitum tunc debere tegi hoc mucositate, non vero solum illius partem, quae contigua fuit loco male affecto; quod constanter fieri, audacter affirmat.

Egregius in Arte Chirurgica *Samuel Sharp* (b) solito suo candore fatetur, haec argumenta *Daran* magni esse ponderis; suspicatur tamen, haec experimenta non satis frequenter repetita fuisse in hominibus sanis, qui nunquam Gonorrhoea laboraverant; quod probari videtur ex ipsis verbis *Daran* (c), qui dicit, se hanc veritatem probasse experimento, quod se repetiturum promittit toties, quoties desideratur: addit postea, sibi videri parum utile illud experimentum; cum asserti veritas satis pateat ex eo, quod materia purulenta tantum adhaereat candelulae in illo loco, qui obstaculum in urethra tetigit.

Ut hoc dubium elucidaret ulterius *Sharp* (d), persuasit adolescentibus, variae aetatis, a duodecimo ad vigesimum annum usque, ut paterentur sibi in urethram introduci candelulam; quae, dum postea educebatur, semper aliquam copiam materiae habebat adhaerentem, majori quantitate in quibusdam, minori in aliis. Certus autem erat *Sharp*, nullum ex illis, in quibus hoc experimentum tentabatur, unquam laborasse Gonorrhoea. Vario tempore has candelulas in urethra reliquit, sex nempe, quinque, quatuor, vel & tribus, horis. Non describit quidem auctor, ex quibus remediis fuerint compositae candelulae, quibus utebatur; simpliciter enim vocat *candelulas mercuriales*. Verum concipere non poterat, tam brevi temporis spatio ab his in urethra sana pus produci potuisse; unde concludebat, materiam candelulis adhaerentem non fuisse pus ulcerosum, sed mucum naturalem, per candelulae irritationem copiosius secretum. Cum autem opponi posset, candelulas *Daran* esse longe majoris efficaciae, nec producere novum pus intra paucas horas, sed latens in ulcere tecto pus educere, dein locum ulcerosum depurare, & sanare depuratum, postquam omne miasma Venereum per hanc suppurationem, fluxumque excitatum, ablutum penitus fuerit; ut hanc difficultatem elucidaret *Sharp*, candelulam, quam certus erat methodo *Daran* compositam fuisse, & quam fortuito acquisiverat, urethrae sanae immisit; omnino similis sequebatur effectus, ac in prioribus experimentis, dum propriis suis utebatur candelulis.

Cum autem *Daran* per totam Europam fere dispergeret emissarios, qui in majoribus urbibus candelulas ejus distribuere, non difficile erat; illas comparare. Unde merito concludi potest, non demonstrari ulceris praesentiam in urethra, si, post applicationem candelulae, aliquid effluat ex urethra; cum & in sanissimis idem contingat.

Magnum certe beneficium praestitit generi humano optimus *Sharp*, haec experimenta tentando in sanis, & ab omni suspitione Veneri contagii liberis. Notum nimis est, plurimos, qui in juventute furtivae Veneri indulserunt, perpetuo metu cruciari, ne forte insciis lateat alicubi in corpore contagii Veneri fomes, qui post seros annos in nervum erumpere possit. Fovent hunc metum lucripetae homines, & facile persuadent miseris, ut vel ipsam salivationem sube-

(b) Critical Inquiry into the present state of surgery pag. 134. & seq. (c) Observat. Chirurg. sur les malad. de l'urethre &c. Discours Prelimin pag. 35. 36.

(d) In loco modo citato pag. 140.

ant, licet ne minimum quidem Luis vestigium adfit, tantum ut a perpetuo illo metu liberentur. Postquam rumor increbuerat, his candelulis non tantum sanari certo pessimas Gonorrhoeae sequelas, sed applicatione candelulae intra paucas horas detegi posse, an lateat in membro virili adhuc Virulentus fomes, qui postea recrudescere possit, non pauci fuerunt, qui has candelulas adhibuerunt, ut ab omni metu forent liberi. Absolute enim affirmabat *Daran* (e), candelulam suam immissam urethrae hominis sani, & relictam debito temporis spatio, dum postea educitur, omnino puram esse, ita ut nequidem acutissimo oculo vel minimum peregrinae materiae, candelulae adhaerentis, distingui possit. *Sans que l'oeil le plus fin puisse s'appercevoir, qu'aucune liqueur etrangere s'y soit attachée.* Quanto terrore percellitur homo, qui, olim Gonorrhoeam passus, hoc experimentum tentabit in se ipso, dum in candelulae educetae superficie mucosam striam inveniet? certo se infectum credet; praecipue, si non in toto candelulae ambitu, sed in uno aliove tantum loco, talem mucosam materiam adhaerentem invenerit.

At, si considerentur illa, quae ante ad §. 1447. de urethrae fabrica dicta sunt, patebit facile, hoc contingere posse; cum in cavum urethrae hient orificia quaedam ductuum excretoriorum majora, quae post Gonorrhoeam dilatata, quandoque & erosa, majorem mucii copiam illinunt candelulae immissae, in illo loco, quem tangunt. De hac re adhuc quaedam dicentur ad §. 1459, ubi de Gonorrhoeae curatione agetur.

Nunquam credidi, *Daran* egisse mala fide; sed videtur nimis praecociter conclusisse, omne, quod exit de pene, post candelulas applicatas, esse materiam Virulentam, in qua contagium Venereum certo haereat. Unde monet, dum, post applicationem candelularum, fluxus redit, ut abstineant ab uxoribus, ne illae inficiantur. Notum est, post Gonorrhoeam, bona etiam methodo curatam, ablatis omnibus molestis symptomatibus, superesse hoc incommodum, ut, mane imprimis, post bonum somnum, aliquid ex pene effluat sponte, vel leni pressione exeat, sub forma mucii subpellucidi. Hoc diu quandoque durat, &, post excessus in cibo, ac potu, imprimis augetur, semperque metum incutit aegris, ne lateat aliquid virulenti. Observavit *Sharp* (f), maritos sic affectos cohabitasse cum uxoribus, nec illas infecisse: imo affirmat, se vidisse tales casus, ubi ingens copia hujus fluxus aderat, absque ulla infectione sequente. Notandum etiam videtur, quod *Suppurationis* vocabulo usus fuerit, dum designat mucosum illum fluxum, post Gonorrhoeam sequentem, quem praecedenti pagina *Glect* dixerat. Sed & paulo ante (g) monuerat, quod *Suppurationis* nomine uteretur, ad designandum fluxum, quem candelula, in urethra haerens, excitaverat.

Sed *Daran* fuit in hac sententia, virus Venereum latere in ulcere urethrae; in corpore cavernoso urethrae ipso; qui locus ulcerosus, in fungosam substantiam prominens, applicatione candelularum consumeretur, sicque per suppurationem natam extricari virus Venereum, & cum pure exire. Quandoque etiam

(e) In loco modo citato ad literam c.
142.

(g) Ibidem pag. 141.

(f) *Critical Enquiry* &c. pag. 142.

latere credebatur miasma Venereum in substantia cellulari, sive fungosa, urethrae dicta, ibi manere iners, & quasi dormire, donec a pergracationibus, vel aliis causis fortuitis, redderetur actuosum, locum, ubi haerebat, undequaque distenderet, sicque canalera urethrae arctaret primo, dein obturaret integre, & totalem ischuriam produceret. Candelulis autem suis hanc tribuebat potentiam, quod ulcus tale clausum aperirent, detergerent, & omni contagio Venereo deleto, perfecte consolidarent. In hac suppositione, non poterat non timere contagium, si maritus cohabitaret cum uxore, illo tempore, dum, testum antea ulcus, nunc apertum candelularum usu, funderet contagiosum pus, & virus Venereum, antea silens ac iners, nunc redderetur actuosum.

Confirmat *Daran*, multis observationibus, suam opinionem, quae in tractatu ejus de morbis urethrae legi poterunt. Inter illas imprimis notabilis est, quam egregius Chirurgus de proprio morbo scripsit, a quo usu candelularum se curatum fuisse testatur (*b*). Laboraverat ille in juventute Gonorrhoea, quae solitis auxiliis curata erat integre, ita ut sanus viveret postea per viginti annos; & cum toto hoc temporis intervallo nunquam se exposuisset periculo contrahendae Luis Venereae, ab omni malo se immunem credebatur. Mirabatur hinc, dum sentiret, urinam tenuiori filo exire, & difficulter, cum dolore. Sed, cum Chirurgi cohortis primarii munus gereret in exercitu, equitationem evitare non poterat; a qua difficultas urinae augebatur multum: uti autem exercitum in Italiam tendentem sequi debuit, defuit tempus, ut idoneis remediis malo succurrere potuerit. Inevitabiles muneris, quod gerebat, labores, & aëris in montibus Sabaudiae inclementia, quam tolerare debebat, adeo exasperaverunt malum, ut stranguria quotidie incretueret, una cum excretionem mucis viscidae, quem magno cum dolore exprimere cogebatur. Successit dein ischuria, vix non lethalis; unde munus Chirurgi campestris abdicare debuit, ut propriis melius succurrere posset malis; Monspelium se deferri curavit, & Medicorum celebrium ope insigni adeo levamen obtinuit, ut, refectis viribus, de castris denuo sequendis cogitaret non tantum, sed & ad hybernas stationes excurreret, ut prodesse posset illis, qui ipsius opem anxie implorabant. Dum jam in prociectu staret, ut ad castra pergeret, sensit parvum tumorem in Perinaeo; qui cito augebatur mole, ita, ut pugnum aequaret; quo dissecto, inventum fuit foramen in urethra; ne autem in fistulam degeneraret malum, scalpello dilatavit ipse aeger incisionem prius factam, hoc cum successu, ut, sanata fistula, post binos menses nondum finitos castra sequi potuerit. Sed brevi post ischuria secuta fuit, per quatuor dies durans; a qua se evadere posse, desperabat aeger. Evasit tamen; sed mucum viscidum magna copia excernere, & ingenti quidem cum molestia, debuit. Omni spe sanationis deposita, ad suos rediit, & saevos dolores per sex menses passus, incepit candelulis uti, felici adeo successu, ut testetur, se per mensem, & ultra, frui integerrima sanitate, dum hanc morbi sui historiam scribebat.

Non videtur ex hac historia sequi, contagium Venereum latuisse per viginti
an-

(*b*) *Daran sur les maladies de l'urethre pag. 96. & sequentibus.*

annos in urethra, manente integra fanitate, antequam denuo in nervum erumperet, & toto hoc temporis intervallo nulla praesentiae suae indicia dedisset. In intimis ossium recessibus foedum Luis miasma diu haerere posse, & difficulter extricari, non adeo mirum videtur. Cum lente ibi moveantur humores vitales, & medullare oleum det aptum nidum contagio retento. Sed dum ibi haeret, nocet, & suae praesentiae indicia non obscura praebet, doloribus ossium, tumoribus, corruptela &c.; de quibus postea adhuc dicendum erit. Sed vix videtur credibile, in pene, ejus corporibus cavernosis, aut urethrae cavernoso corpore, per tot annos virus Venereum latere posse, penitus iners, & nullum dare in loco, ubi haeret, vel in reliquo corpore, indicium. Penis enim, dum erigitur, turget sanguine effuso in cellulas corporum cavernosorum penis, & ipsum corpus cavernosum urethrae, ante seminis ejaculationem, similiter sanguine impletur. Post ejaculationem, omnis ille sanguis, qui turgere fecerat penem, per venas redit in humorum massam, & per totum corpus dispergitur; unde brevi flaccescit virile membrum. An verosimile est, sanguinem vivum, calidum, agitatam, alluentem fomitem infectum, mox per venas resorptum, non inficere corpus? An non miasma Venereum, tempore oestri Venerei excitatum, rosisset, inflammasset, loculum in quo latebat? Quenam probabilis causa determinari posset, quae Veneno, per viginti annos dormienti, veterum excuteret, ut illud, jam oblitum nocendi, subito produceret tot & tanta mala?

Multae aliae possunt esse stranguriae, & ischuriae, causae; unde nulla necessitas jubet, recurrere ad fomitem Venenatum, relictum a Gonorrhoea ante viginti annos sanata. Credo ex illis, quae ad §. 1440. dicta sunt, satis constare, veteres Medicos non cognovisse Luem Veneream, & tamen apud *Hippocratem* leguntur talia symptomata, quae hodie haberentur pro signis Diagnosti-
cis carunculae urethrae, post Gonorrhoeam natae. In *Coacis Praenotionibus* (i), postquam signa vesicae inflammatae dederat, & monuerat, periculosum morbum esse, qui, a septem annis, usque ad decimum quintum, imprimis infestaret, solvereturque urina purulenta, habet sequentia: *Quibus tuberculum est circa vesicam, quod Dysuriam inducit, quocumque situ decumbant, moleste se habent. Hujus autem solutio fit, pure erumpente.* Vocem illam *χηματιδέντες* de situ corporis aegri intelligendam esse, docet textus immediate praecedens, qui de calculosis agit, ubi monet, illos, si tali in situ ponantur, ut lapis in meatum urinarium non dilabatur, facilius mingere. Ubi de calculo agebatur, dictum fuit, miseros illos tentare varium corporis situm, ut calculum a vesicae orificio removeant; imo & quandoque capiti insistere, ut calculus retrolabatur, & liber urinae exitus fiat. In hoc autem textu idem Graecum vocabulum occurrit; quod igitur manifeste de mutato corporis situ intelligendum est.

Inde patet, *Hippocratem* cognovisse hanc Dysuriae, & Ischuriae, causam; tuberculum nempe; & quidem circa vesicam, in vicinia ejus; nam paulo ante

(i) N°. 472. 473. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

te de vesica inflammata & suppurata egerat. Sed & certam Diagnosin dedit, qua distingui possunt molestiae per tale tuberculum natae a cruciatibus calculosorum. An non videtur *Hippocrates* hic loqui de illa parte urethrae, quam ambit prostata, & quae vesicae vicina est? talis tumor, in glandulosa hac parte natus, dum mole augetur, comprimendo, poterit minuere, & tandem delere, urethrae cavum, ita, ut dysuriam praegressam sequatur perfecta ischuria; dum simul manifestus tumor tangitur in Perinaeo, qui aliquando extrorsum rumpitur. Tunc autem mali origo in vicinia quidem vesicae, sed extra cavum urethrae, haeret.

Neque tantum extra cavum urethrae, in vicinia Vesicae, tale obstaculum nasci, quod urinae liberum exitum impediret, observavit *Hippocrates*; sed & in ipso cavo urethrae tuberculum nasci, alio loco (k) monuit. *Quibus in urethra tuberculum nascitur, eo suppurato, & rupto, solutio.* Cum autem Solutionis vocabulum saepius adhibeatur pro benigna resolutione inflammationis, absque suppuratione sequente (vide §. 386.), disputat *Galenus* (l), in Commentariis ad hunc textum, an, praeter suppurationem tuberculi, & rupturam suppurati, nulla alia solutionis via superesset, licet frequentissime tale tuberculum urethrae in abscessum iret. Concludit tandem, verissimum esse, a sola suppuratione, & puris exitu, curam expectandam esse. Unde patet, per *solutionem* hic non intelligi blandam resolutionem inflammationis, sed tantum ablationem obstaculi, quod liberum urinae transitum per urethram impediabat. Acris enim urina lente per urethram transit, & cum magno nixu exprimitur, dum cavum urethrae nondum integre obturatum est; ubi vero Dysuria jam abivit in Ischuriam, perpetuus adest tenesmus, & omnibus viribus urinam exprimere conantur; unde perpetuo irritatur tuberculum inflammatum; adeoque nulla blandae resolutionis spes superest: validis iisdem nixibus abscessus, urethram obturans, citius rumpitur.

Alio *Hippocratis* textu (m) confirmantur illa, quae de *solutionis* vera significatione dicta sunt. Sic enim habet. *Quibus in urethra tubercula procreantur, iis, suppuratis, & ruptis, dolor solvitur.* Constat ergo, talia mala Veteribus descripta fuisse, qui Luem Veneream non noverant; & hodie tamen communiter contagio Venereo latenti adscribi solent. *Celsus* (n), qui plures *Hippocratis* textus Latinissimo sermone reddidit, dum de his malis scribit, habet sequentia, maxime notanda: *Quibus, in fistula urinae, minuti abscessus, quos Φύματα Graeci vocant, esse coeperunt, iis, ubi pus ea parte profluxit, sanitas redditur.* Ex quibus cum pleraque ex se proveniunt, scire licet, inter ea, quae ars adhibet, naturam plurimum posse. Cum ergo a causis non Venereis talia mala oriri posse, certum sit, non videtur evidens ratio adfuisse, cur ischuria attribueretur Gonorrhoeae ante viginti annos perfecte sanatae, ut causae. Verum quidem est, *Celsum* hic loqui de minutis abscessibus, & in Chirurgo illo, cujus historia modo descripta fuit,

(k) Aphor. Sect. IV. n°. 82. Charter. Tom. IX. pag. 191.

(l) *Ibidem.*

(m) Aphorism. Sect. VII. n°. 57. Charter. Tom. IX. pag. 323.

(n) De

Medicina Lib. II. Cap. VIII. pag. 70.

fuit, tumor in perinaeo natus pugnum mole aequabat; Verum in urethra tantam tumoris extensionem non patitur loci angustia, in Perinaeo quidem. *Celsus* (o) autem probe noverat tales abscessus, quos in fistula urinae minutos vocabat, posse extendi ad magnam molem aliis locis corporis, ubi spatium datur. Sic enim habet: *Phyma vero nominatur tuberculum furunculo simile, sed rotundius & planius, saepe etiam majus. Nam Furunculus ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit. Phyma etiam latius patere consuevit; sed inflammatio, dolorque, sub eo minores sunt.*

An non Ischuria illa potuit fieri in hoc Chirurgo a diuturna equitatione, potius, quam a Gonorrhoea per integros viginti annos jam sanata? Certe *Hippocrates* (p) notat, *Scythas*, ob perpetuam equitationem, in Venerem segnes fieri non tantum, sed & tandem penitus steriles, & effoeminatos, reddi; ita ut muliebria munia obeant, & loquantur ut mulieres. Tuncque, muliebri stola amicti, suam ignaviam agnoscunt, & cum mulieribus victitantes, earum opera tractant. Notat *Hippocrates* hac affectione tentari opulentissimos quosque *Scythas*, minime autem infimos, sed generosissimos, qui maximas opes per equitationem acquisiverunt. *Pauperes minus affligit hoc malum; non enim equitant. Dein subjungit sequentia: Quin & in reliquis hominibus ad eundem se habet modum. Ubi enim plurimum, & creberrime, homines equitant, ibi plurimi cedmatis, ischiadibus, & podagris, corripiuntur, & ad Venerem exercendam pessime se habent.*

Videtur ex his concludi posse, diuturnam, & frequentem, equitationem nocere posse genitalibus virorum partibus, & in illis varia mala producere, ob perpetuos inter equitandum succussus, & pressionem non interruptam fere a pondere corporis equo insidentis; uti alia occasione in Commentariis ad §. 1063. notavi.

Notandum etiam videtur, vocabulum κέδματα non semper significare longas in articulos, & imprimis juxta coxendicem, defluxiones, sed & diuturnam affectionem, quae partes genitales occupat (q). Cum autem *Hippocrates*, in textu modo citato, dum recenset mala metuenda a nimia equitatione, Ischiadi, & Podagrae, adnumeret *Cedmata*, & Impotentiam ad Venerem, non ita absonum videtur, quod per hoc vocabulum potius designaverit morbos genitalium, quam articulorum. Ex dictis constat manifeste, Dysuriam, & Ischuriam, non semper a malo Venereo originem ducere, sed & a diversis aliis causis: imo, licet olim Gonorrhoea quis laboraverit, & post illam sanatam supersit impedimentum in urethra, non semper concludi debere acsi adhuc lateat morbosum virus in hac parte, quod nisi extricari possit & expelli, nunquam sperari queat integra sanatio. Post Gonorrhoeas toleratas, urethra contrahi potest a duris, rugosis, ulcerum sanatorum cicatricibus; filamenta, transversim in urethra posita, liberam urinae excretionem impediverunt aliquando, & resistantiam non superabilem

pro-

(o) De Medicina Lib. V. Cap. XXVIII. n. 9. pag. 325.
aëre locis & aquis Cap. XI. Charter. Tom. VI. pag. 210.
Foëssi Oecon. Hippoc. in litera. K.

(p) In Libro de
(q) Vide

produxerunt catheteri inducendo. Omnia haec mala tristes reliquiae Venerei contagii esse possunt; licet illud integre expulsum fuerit de corpore. Num quid ulcera Venerea, in cute externa, foedas, & contractas, cicatrices relinquunt, dum integre sanatae sunt, nec in vicinis locis repullulant amplius? has interim cicatrices, quibus quaevis remedia applicari possunt quam liberrime, se sanare posse, nemo facile promittet. Cogitetur jam, urethram, in Gonorrhoea ulcerosam redditam, similiter affici posse. Dum autem urethrae cavum angustatur a vicinis tumoribus, licet nullum adsit in ipsa urethra malum, uti saepe fit, ubi prostatae tument, a quacumque demum causa, tunc tanta debet esse in candelulis, quae in urethra haerent, efficacia, ut illarum vis medicata per ductus excretorios prostaticarum se insinuet, & solvat obstacula; sicque liberum humorum circuitum per illarum substantiam obstructam restituat.

Talia vero mala solent pro Carunculis haberi, & simili modo tractari. Exemplum habetur in Epistola *Theodorici de Mayerne*, Jacobi primi magnae Britanniae Regis Archiatri, quam scripsit *Hildano* (r), de nobili viro, qui post Gonorrhoeam in urethra carunculam habere credebatur, cujus extensio circa caput Gallinaginis finiebatur; quod & tumidum invenit. Cum autem urinam magno conamine emittere cogeretur aeger, & stillatim tantum, conclusit *Mayerne*, hoc obstaculum sensim per cathaeretica extirpandum esse; quod & prudenter tentavit; interposito subinde mollissimorum remediorum usu; ut irritationem ab erodente remedio natam sopiret. Probe enim noverat, *carunculae curationem plus cunctando, quam festinando, promoveri*. Tantum autem profecisse se hac methodo, monet, *ut pateat regia seminis & urinae via, atque amplo, continuo, recto, filo reddatur lotium*.

Urethrae canalis ergo erat liber quidem, sed remansit ulcus oblongum, respectu partis satis magnum, quod non potuit ad cicatricem deducere; cum aeger, ob publica negotia, ex Anglia redire deberet; unde reliquum, quod in cura perficiendum erat, *Hildano* commisit; & dein addit; *Ut facias Exereticum nostri periculum, ejusdem tantillum mitto, quod tamen sit ad quatuor ingentes carunculas penetrandas, & exaequandas; satis; si tardius opus perfecerit, animum non despondeas. Tuto, & jucundo, operari satius, quam cito, & cum periculo. Vanus nunquam erit medicamenti effectus; quem tamen accelerabis pro libitu, Mercurii praecipitati rubri additione*.

Verum, ex alia Epistola *Hildani* (s), in qua de eodem aegro agitur, patet, malum nullo modo eo usque emendatum fuisse, ut sola cicatrificatio ulceris in urethra superesset; ut credebat *Mayerne*; nam in Helvetiam redux nobilis aeger de ardore urinae, & de ejus retentione, adhuc conquerebatur; quae mala, emulsis, enematibus, candelulis, adhibitis, satis facile levabantur quidem, sed in sinistra parte Perinaei incepit sentire dolorem punctorium, non quidem adeo acutum, continuum tamen. Cum autem in Diaeta errores commisisset, & in exer-

(r) Epist. Centur. n°. 100. Hildani opera omn. pag. 1032.
Centur. V. observ. 64. pag. 454.

(s) Oper. omn.

exercitiis modum excessisset, foetorem insignem in urina percepit; simul in fundo urinae materia quaedam viscida, spermatis ranarum non dissimilis, conspiciebatur. Venae sectione, emulsis, &c., leniebatur malum; imprimis sero lactis cum saccharo, potato multum, videbatur emundari. Sed breves fuerunt haec induciae; accessit febris continua, ardentissima, urinae retentio, tumor inflammatorius, ovum anserinum aequans in Perinaeo, cum maximo dolore pungitivo, tumore & duritie scroti, ac penis; aderant Syncope, & alia quaevis pessima symptomata, quae instantem mortem nunciare credebantur ab omnibus. Tandem in medio Perinaei rumpebatur abscessus; exivit pus, intolerabilis, & plus quam cadaverosi, foetoris; totum perinaeum mortuum excidit; & ingens ulcus remansit; quod tandem, *Hildani* peritia, ac arte, depuratum, & integre consolidatum, fuit, absque fistula relicta, & incolumi manente sphinctere Vesicae, ita ut urinam continere potuerit, etiam in ipso tanti mali vigore.

Notari imprimis merentur sequentia, quae *Hildanus* (t) affirmat: *Ulcus nihilominus, quod deorsum versus Vesicam tendebat, profundum erat, & ad ipsas Prostatas, quas ego a longo tempore male affectas existimo, tendebat.*

Si obstaculum, Dysuriam & Ischuriam faciens, in urethrae cavo haereat, candelularum ope possunt remedia topica ad locum affectum deduci; quae, pro diversa conditione mali, varia esse debent, sed & simul cavendum est, si rodentem vim habeant applicata remedia, ut tantum applicentur loco affecto, nec tangere possint sanam urethrae partem. Sic per tubum argenteum, in urethrae cavum demissum ad obstaculum usque, quidam deduxerunt talia remedia, quae fundere, vel consumere, possunt carnem fungosam, sicque transitum liberum urinae conciliare. Patet, illa erodentia debere eligi talia, ut diffluere non possint; ne vicinae parti sanae noceant, & periculofam inflammationem producant. Simul apparet necessitas, ut in arte periti diversa applicent remedia, pro varia conditione obstaculi, quod removendum est. Alia requiruntur ad tollendam verrucam Veneream, saepe fatis callosam, quam si luxurians caro, quae mollis & fungosa est, cavum urethrae obstruat. Omnes boni hodie in eo conveniunt, acriora rodentia non adhibenda esse; quod olim tentatum fuisse constat; ut in praecedentibus dictum. Pariter damnata fuit crudelis illa methodus, qua aspero corpore, limae fere instar, obstaculi abrasio intendebatur. Vidi, optimos Chirurgos, ubi credebant, carunculam fungosam Ischuriae causam esse, foramina oblonga, quae utrimque adsunt circa extremum apicem catheteris, replevisse molli recenti butyro, ne caro fungosa ingrederetur haec foramina, & laceraretur, dum catheter per urethram protruditur ad vesicam exonerandam: dum enim in vesica haeret catheter, calore loci statim funditur butyrum, & urina libere effluit.

Verum, ubi causa Ischuriae haeret extra cavum urethrae, an tunc sanari poterit hoc malum candelulis medicatis in cavo urethrae haerentibus? vix videtur.

Ipsc

(t) Oper. omn. Centur. V. observ. 64. pag. 456.

Ipse *Daran* candidè fatetur (*u*), candelulas suas non agere nisi in partes, quas immediate tangere possunt; adeoque, nec in prostates, nec vesiculas seminales, nec vesicam ipsam. Dat simul sequentia signa Diagnostica, quae docent locum, ubi malum haeret. Si pus praecedat urinam, ulcus haeret in cavo urethrae, & urina propellit pus, quod in urethrae canali collectum haerebat. Si vero urinam expulsam pus sequatur, illo nixu, quo in sanis ultimae urinae guttae exprimuntur, tunc pus non fuit in canali urethrae; sed ex prostata, quae ultimo illo nixu reddendae urinae comprimitur, in urethrae canalem derivatur. Simul & obtusus dolor percipitur, si prematur Perinaeum in illo loco, ubi Prostata locatur. In tali malo minus sperat ab effectu remedii sui; licet credat, illud agere posse in ductus excretorios illarum partium, quae in canalem urethrae eructant suos humores, imo saepe easdem has partes sic in integrum restitui. Ubi autem ulcus prostaticum antiquius jam est, aut malignioris indolis, ita ut illarum substantiam destruxerit, tunc, candelulis curari non posse, statuit.

Sola enim tunc spes est, ut via fiat quantocyus per exteriora, pertuso loco affecto in Perinaeo; quod nisi factum fuerit, exeduntur omnia vicina, & horrenda mala sequuntur; uti patet ex casu modo enarrato. Tristissima talium malorum specimina; a neglectis aut male tractatis Gonorrhoeis orta, aliquoties vidi.

Varia adhibita fuerunt remedia ad liberandam urethram ab his obstaculis; quae a plerisque habebantur pro fungosa substantia, ex superficie interna urethrae excrescente; hinc applicata fuerunt talia, quae in externis corporis partibus ad similes excrescentias carnosas tollendas laudabantur: prudentiores tantum adhibuerunt talia, quae sensibilem hanc partem laedere non possent; vel, si quandoque aciora tentabant, omnem possibilem cautelam adhibuerunt, ut haec tantum in carunculam agere possent, non in locum vicinum sanum. Cum autem multi fuerint in ea opinione, haec mala semper supponere latens miasma Venereum in loco affecto, mercurialia erodentia praetulerunt reliquis; sed plerumque mitiora tantum; v. g.: *mercurium praecipitatum album, mercurium dulcem, &c.*: horum omnium vis adhuc pro lubitu infringi poterat, si copia minueretur, vel pinguibus, emplasticis, admistis sic obvolverentur, ut mitius agerent.

Alii maluerunt curam crudo argento vivo tentare; cum illud nullum dolorem excitet; imprimis, si in vapores per ignem resolutum agat. Sic *Chevalier* (*w*) testatur, se aliquot curasse vapore mercurii, ope infundibuli in urethram deducto; & hanc curandi methodum candelulis praefert, quae semper plus minusve molestiae faciunt.

Egregius Chirurgus *Sharp* (*x*) praetulit mercurium crudum reliquis praeparatis mercurialibus; iussit autem illum, subactum prius, & extinctum per *balsamum sulphuris*, intime permisceri emplastro *Diachyls*; cui addebat pauculum de *Pice Burgundica*; ut augetur emplastri tenacitas: addidit & partem anti-

1720-

(*u*) Sur les Malad. de l'urethre Disc. Praelim. pag. 183.
de Jean sur les maladies de St. Domingue &c. pag. 91.
quiry &c. pag. 174. & seq.

(*w*) Lettres a M.
(*x*) Critical In-

monii crudi, in pollinem laevigati; non adeo, ut augetur vires remedii, sed potius, ut sic conciliaretur candelulis inde parandis consistentia firmior, & laevitas superficiei. Proportio horum ingredientium erat sequens: *Diachyli Emplastri, una cum addita Pice Burgundica, partes quatuor; Argenti vivi partes duas; Antimonii crudi partem unam.* Simul exacte describit, quomodo haec ingredientia inter se misceri debeant; uti & methodum candelulas inde conficiendi. Addit deinde omnes cautelas, quae in usu, & applicatione, harum candelularum observari debent.

Cum autem, uti antea dictum fuit, a constrictione urethrae sola simile impedimentum in urethra nasci possit, plures tentaverunt dilatare urethram specillis plumbeis, sensim augendo illorum crassitiem, ut gradatim haec distensio fieret (y). Alii usi fuerunt ossibus balanae &c.; dum metuebant, ne specilla plumbea quandoque frangerentur; quod facile fieri poterit, si tenuiora fuerint; vel etiam, si crassiora immergantur argento vivo, antequam in urethram dimittantur; uti quibusdam solitum est; ut non tantum distendendo urethram, sed & vi mercuriali, agant. Notum est, plumbum facile penetrari ab argento vivo, & in amalgama abire. Sic talia specilla plumbea friabilia redduntur, & facile rumpuntur, dum illorum eductio tentatur. Fragmentum tale relictum, nisi solvi possit, vix nisi sectione educi poterit. Memorabilis talis casus legitur (z) in epistola, quam celebris Chirurgus *Le Dran* scripsit auctoribus *Diarii Eruditorum*. Homini pars specilli plumbei fracti in vesicam delapsa fuerat, longa quatuor pollices cum dimidio, ponderis sex drachmarum. Medicos & Chirurgos peritissimos consuluerat plurimis in locis; qui unanimiter statuebant, sola sectione curam tentari posse; ad quam subeundam exhortabantur, simulac majores molestias perciperet. Antea, ubi de *calculo* agebatur, pluribus probatum fuit, corpus quodcumque insolubile, in vesica haerens, posse dare basin, cui accrescens materia calculosa, semper praesens in urina etiam fanissima, possit formare calculum immensae molis; unde sequebatur, non cunctandum esse nimis diu. Aliter sensit *Le Dran*, & suscepit, plumbum in vesica relictum reddere tam fluidum, ac argentum vivum: tentavit varia experimenta; etiam in vivis animalibus; sicque vidit, posse in fluorem redigi plumbum, haerens in vesica, absque ejus laesione. Quod plus est, in hominis vesicam plumbi massam introduxit, & in aegri domo, decumbenti huic homini plumbum in vesica haerens fudit, sic ut diffunderet. Quo experimento securus aeger curam subivit, quam *Le Dran* octidui spatio perfecit; per injectiones in vesicam factas reddidit plumbum fluxile, ut exire potuerit; & dein illud, in solidam massam redactum, aegro tradidit. Scripsit hanc epistolam octiduo post curam perfectam. Reticet auctor solvens illud remedium, quo curam hanc perfecit; sed justa suspicio legenti nascitur statim, argentum vivum adhibitum fuisse, ut haec solutio perficeretur. Confirmatur autem ex eo, quod auctor affirmet, illud solvens non agere in calculum vesicae, sed magni usus esse posse

in

(y) *Critical Inquiry* &c. pag. 149.
pag. 144.

(z) *Journal des Scavans*. Mars 1750.

in solvendis globis plumbeis, qui Chirurgi dexteritate educi non potuerint, verum, consolidato vulnere, in quadam parte corporis relictis fuerint, & aliquando molestant pariant.

Circa idem tempus literas accepi ab Eruditissimo Medico *R. Sanches*, qui Parisiis, literato in otio, honoratam vitam tranfigit; postquam deposito munere Archiatri, quod apud Russorum Imperatricem magna cum laude gessit, Musis & amicis redditus est. In illis literis testatur, quod Londino acceperit, egregium *Sharp*, cujus toties mentionem feci, detexisse, unciam argenti vivi cum dimidia drachma Bismuthi in amalgama redactum, & vesicae injectum, solvisse plumbum in ejus cavo haerens.

Apparet ex omnibus his, ingenti remediorum varietate obstacula haec, in urethra nata, fuisse tentata, & quidem vario cum eventu. Nec finis facile in his erit, dum unusquisque sua prae reliquis extollit: judicium autem de his formari nequit, nisi describantur medicamenta. Hoc candide fecit *Sharp*, uti dictum fuit, & a fide dignis viris audivi, simili cum successu has candelulas adhibitas fuisse, ac illas, quas sollicitè texit *Daran*, & quas devinare conatus fuit Anonymus auctor Anglicus (*a.*), qui inter ingredientia numerat soleas calceorum combustas, aliaque plura. Fides sit penes auctorem.

Celebris Chirurgus *Goulard* (*b.*) usus fuit *extracto saturni*, ut vocat; quod est solutio lithargyrii saturatissima in aceto vini: hujus liquoris unciam dimidiam miscet librae cerae solutae leni igne, dein huic miscelae linteum intingit, & postea inde candelulas format. Si his non cedant obstacula duriora, auget quantitatem extracti saturni, donec optatus sequatur successus. Pluribus observatis confirmat utilitatem hujus remedii.

§. 1452. **H**inc fertur in membra, cum dolore nocturno medios artus occupante, ut & flexurarum rigiditate.

Ex illis, quae in praecedentibus dicta sunt, patet, Luis miasma quandoque ipso infectionis momento in sanguinem resorberi, & circulantibus humoribus mistum, per omnes corporis partes moveri, posteaque ad diversa loca deponi, hinc &, pro diversitate loci, ad quem deponitur, varia mala producere.

Frequentius vero illud miasma solet in genitalibus partibus, pinguibus aut mucosis humoribus inviscatum, sedem figere; &, cum illud Venenum potestatem habeat fanissimi etiam corporis humores, ad locum affectum affluentes, sibi assimilandi, ita ut contagiosi fiant similiter, patet, quare, ex parvo ulcusculo Venereo; totum corpus successu temporis possit infici; quod in malo hoc inveterato fieri observatur; uti pluribus ad §. 1445. demonstratum fuit.

Illam mala, quae in superficie externa corporis, a Lue fieri solent, §. 1444, 1445,

(*a.*) Theor. and Practice of Chirurgical Pharmacy London 1761. 8°. pag. 224. & seq. (*b.*) Remarques & observat. Pratiq. sur les Malad. Vener. &c. pag. 317. & seq.

1445, 1446, enumerata fuerunt, & descripta, simulque patuit, in ipsis etiam visceribus ab hac causa difficillimos morbos quandoque produci. Sequentibus autem paragraphis de morbis partium genitalium, à Lue ortis, satis fuso sermone dictum fuit.

Sequitur jam, ut dicatur de illis malis, quae observantur, dum tetra Lues sedem in artubus figit, & tendines, membranas, ligamenta, ossa ipsa, occupat; quod in Lue inveterata contingere toties solet.

Demonstratum antea fuit, tunicam cellulofam latissime, per totum corpus, per omnia viscera, distribui, omnibus musculis interponi non tantum, sed & totos ambire, inter fibrarum muscularium fasciculos interferi, imo & singulas involvere. Cum autem Luis Venenum pinguibus & mucosis intricari soleat, patet facilis via ad ossa ipsa, & ossium medullia; unde tristissima mala sequi solent; ut in sequentibus apparebit.

Hoc tempore, dolores ossium solent adultam Luem comitari, recentem rarius; unde etiam, uti postea ad §. 1467. dicetur, pro signis confirmatae Luis habentur, quae validam curam requirit. Illo vero tempore, quando Lues in Europa primum increbruit, etiam in morbi initio his doloribus excruciantur aegri. Sic legitur apud *Gasparum Torellam* (c), qui anno 1497. parvum libellum de Lue Venerea scripsit, de *Nicolao minore Valentino*, juvene 24. annorum, quod eadem die, qua rem habebat cum muliere pudenda laborante, ipse infectus fuerit: *Infectio incepit apparere in virga, uti solet ut plurimum aliis evenire: nam sequenti die apparuit ulcus in virga, cum quadam duritie longa, tendente versus inguina, ad modum radii, cum sorditie, & virulentia. Post sex dies, ulcere semicurato, correptus fuit intensissimis doloribus capitis, colli, spatularum, brachiorum, tibiarum, & costarum; & praesertim in eorum musculis; cum maximis vigiliis, a quibus molestabatur non nisi in nocte post primum somnum. Post decem dies apparuerunt multae pustulae in capite, facie, ac collo; nec malum ab eruptione pustularum levare videbatur. Dolores enim, & pustulae, manebant; nec augebantur, nec minuebantur, binorum mensium spatio. Accesserunt & nodositates in membris.*

In alio viro 46 annorum (d), triginta diebus ab infectione virgae, subito, post somnum prolixum, totum corpus infectum fuit maculis latis rubris, sine pustulis. *Elapsis quinque diebus, fuit correptus doloribus intensis capitis, colli, spatularum. Maculae vero inceperunt cortices ad modum furfuris emittere. Postremo multiplicati sunt dolores per totum corpus, infestantes eum in nocte, & non in die. In alio aegro (e), morbus inceperat a doloribus: tandem post duos menses, facto tota die laborioso exercitio, in nocte, hora, qua molestabatur a doloribus, a capite usque ad pedes correptus fuit pustulis grossis, crustosis, cinereis, cum dolorum levamine.*

Patet ex horum symptomatum congerie, Luis miasma, humoribus mistum, varia corporis loca afficere, nec adeo cito in parte quadam figi, sed vagari per

(c) Aphrodisiac. pag. 545. 546.
550.

(d) Ibidem pag. 547.

(e) Ibidem pag.

per diversas partes, quarum functiones laedit, & locum mutare. Saepius occurrit hodie, maculis pustulisque in cute subito apparentibus, levamen dolorum sequi; & contra. Verum, ubi semel in ossibus ipsis fixum haeret, tunc dolores non tolluntur per materiae metastasin ad alia loca; sed pertinaciter haerent. Hoc autem a primis morbi incunabulis ad haec tempora usque constanter obtinuit, ut molestissimi illi dolores noctu ingravescant, interdiu vero minuantur insigniter, imo quandoque & integre cessent.

Graphice Luis progressionem describit *Sydenhamus* (f), & dolores illos vagos a fixis distinxit. *Dolores, tum caput, tum artus in articulorum interstitiis, humeros scilicet, brachia, & talos, crudeliter laniant, nullo ordine invadentes, & per intervalla, licet noctu aegrum, lectali calore perfusum, rarissime destituant, nec nisi sub auroram libenter evanescant.* Sed simul notat, si crustulis, porriginis, varis, cutis deturpetur, in leprae fere modum, tunc levare dolores, ita ut, quanto magis cutis foedatur, tanto minus aegri discrucientur. At levamen hoc dolorum durabile non est; *Nam universa symptomata pedetentim incrudescent, dolor prae reliquis, qui tandem eo usque exacerbatur, ut se nequeat miser in lecto continere, sed, protinus exiliens, huc illuc in cubiculo curset, irrequietus ferre, donec illucescat.* Fixum enim tunc in ossibus haeret malum, quae in dura tubera & nodos attolluntur, cariosa fiunt, & dein ulcera phagaedonica pessima in parte affecta producunt, &c.

§. 1453. **U**nde in Cartilaginibus, nasi maxime, & palato, erosio.

Notum est, ossium articulatorum extrema, tam excipientia, quam excepta, cartilagine incrustari, mucosis, pinguibus, humoribus illiniri, unde conciliatur articulis facilis mobilitas. Illud smegma articulare aptum nidum dare poterit miasmati Venereo, & pessima mala producere. In cadaveribus hunc morbum passorum tales ossium degenerationes circa articulationes observatae fuerunt aliquoties; quas & ipse vidi.

Omniū maxime tales cartilaginum erosiones a Lue occurrunt in naso, & palato; quae postea insanabiles deformitates relinquunt. Accedit, quod Luis Venenum difficilius ex his locis extricari queat; uti omnibus in cura hujus morbi versatis notum est.

Sed de his malis antea ad §. 1445. dictum fuit.

§. 1454. **M**ox, media ossa occupans, caries producit; praecipue in cranio.

Quando in ossibus cranii mediis, vel in media parte crassissima ossium majorum, quae artus constituunt, oriuntur dolores enormes, acsi compages tabulata

ho-

(f) Epist. II. responfor. pag. 416.

horum finderetur, vel quasi diffilitura esset, atque hi, post occasum solis inchoati, sensim lento gradu procedunt, donec media nocte intolerabiles evaserint, coëgerintque extortum aegrum lectum deserere, versus auroram sponte quiescentes, tunc certi fumus, malum in pinguetudine ossium ipsa jam haerere (g).

Cum autem diploë ossium cranii medullae officio fungatur, hinc toties tetra haec mala in capite occurrunt. Observatur enim in Lue Venerea, caput frequentius affici, quam reliquas corporis partes, dum Luis miasma, quamvis genitalibus partibus receptum, per universam humorum massam dispergitur, & postea, ad varias partes depositum, illas lenta tabe peredit.

Fernelius optime notat (b) signa, quibus dolores arthritici a Venereis distinguuntur. *Arthritis enim brevi parvoque tempore exoritur, idque ex defluxione, quae repente in articalum incubuit. Dolores vero Luis Venereae sensim procedunt, multoque tempore, ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congeffit. Ad haec, arthritis in articulo, aut circa hunc, consistit, fixaque est. Dolores ex Lue non articulos, sed medios artus, obsident; in quibus & plerumque topi concresecunt; maxime vero in fronte, & capite, in clavibus, in medio humeri osse, in medio cubiti radio, & in parte priori tibiae; nonnunquam & in aliis quoque ossibus.*

Praeterea hoc in doloribus Venereis obtinet, quod non augeantur ad attactum, imo saepius a valida pressione partium dolentium aliquid levaminis sentiant miseri. Cum arthritis tactum, rudiorum imprimis, minime ferat. Hoc autem intelligendum est, antequam ossa in tophos duros eleventur; illi enim rudius attacti dolent.

§. 1455. **T**umque superpositae partes in apostemata assurgunt pessima.

Norunt Chirurghi, quam difficulter curentur mala, quae ab osse prius affecto originem ducunt. Si a laesione externa os affectum fuerit, post vulnera, supurationes &c., tardius quidem cura procedit; sed succedit tamen; cum per incumbentes partes molles, quarum unio pariter soluta est, via facile pateat corruptis humoribus. Verum, dum, post nocturnos illos dolores, superpositae molles partes in maligna ulcera degenerant, merito metuitur, ossium medullia jam perdita fuisse, antequam partes molles afficerentur. Visum fuit, ossa jam penitus exesa fuisse carie, licet incumbentes partes molles adhuc forent integrae; ita ut ipsum os femoris frangeretur in homine, dum tibialia exueret. Si ossa cranii, post cephalaeam intolerabilem diu toleratam, sic sensim erodantur, quot & quanta imminent mala! Videantur illa, quae antea ad §. 1445. dicta fuerunt; ubi tristissimi tales casus enumerantur. Legi certe merentur illa, quae *Joannes de Vigo* (i) de Lue Venerea habet, in operibus ejus, quae anno 1503. in-

(g) Aphrodisiac. In Praefatione.
pag. 449. 450.

(b) Ibidem pag. 614.

(i) Ibidem

incepit colligere, & anno 1513. edidit. Cum autem summi Pontificis *Julii secundi* Chirurgus fuerit, vidit procul dubio Luem, dum primo in Europa apparuit. Incipiebat morbus a pustulis genitalium in utroque sexu, quae deinde per totum corpus dispergebantur; *Interdum cum dictis pustulis, vel saltem post earum ortum inde ad mensem cum dimidio, vel circa, patiens laborabat doloribus clamosis, interdum circa frontem, interdum in spatulis, & humeris, & brachiis, & aliquando in tibiis, coxis, & ancbis. A quibus doloribus aliquando multum post tempus, videlicet post annum & ultra, quaedam oriebantur scirrhusitates, ad instar ossium, a quibus aegrotantes clamosis doloribus vexabantur, praesertim tempore noctis, & sedabantur in die &c.* Dolorum autem illorum finis semper fuit os corrumpere; prout in spina ventosa accidit. *Transacto vero anno cum dimidio, vel circa, quaedam tuberositates exiturales, materia grossa & phlegmatica plenae, ad modum non parvae castaneae, albi coloris, substantiae durae ad instar chordae, aut nervi semiputrefacti, generabantur, quarum maturatio a natura tantum, absque auxilio alicujus medelae, plerumque faciliter efficiebatur. Qua de re, post earum crepaturam, seu apertionem, omne genus ulcerum videbatur &c.*

Deinde, varias ulcerum malorum species enumerando, latius hanc rem deducit, & probat, omne dolorum genus, omnes cutis foeditates, omnes ulcerum diversitates, in hoc morbo concurrere; additque: *Ultimo loco vidimus, febriculam oriri, quae tot praenominatis malis hominem quasi ad ethicam, aut ad ultimam ejus diem, conducebat.*

§. 1456. **Q**uin & in tophos duros elevat, dolentes obscure, sensim acutius, tumque & superposita corrumpentes.

Lues Venerea, uti patuit, ossa inficit saepius, imo & vera carie destruit: quandoque lentius in ossa agit, & illa in duros tumores elevat sensim, qui satis diu perstant, antequam caries sequatur: rarius etiam tacti, vix dolent, vel obscure tantum, & dolor ille lente augeri solet, accedente nempe, vel & aucta, ossis tumentis corruptione, a qua deinde impositae partes molles corrumpuntur, sequentibus omnibus malis, quae paragrapho praecedenti enumerata sunt.

Solent tamen hos tophos praecedere dolores illi osteocopi, nocte exacerbati, molestissimi. Tumores illi, ad media ossium loca nati, molles quandoque, & lenti, sunt, &, tenaces utcumque, prementi digito cedunt, & *gummi*, vel *gummata*, vocantur; quia gummi, ex arborum cortice stillans, concretum jam, & aëre exsiccatum, nondum tamen omnino induratum & fragile, satis apte referunt. Si durioris consistentiae fuerint, & prementi digito vix cedant amplius, dicuntur *tophi*; ubi vero induruerunt, ossi penitus, tunc solent vocari *exostoses*, si tota ossis substantia tumeat in hoc loco, vel & *hyperostoses*, si tumor talis durus ossi quasi infideat tantum. Vidit talem tophum, mediam tibiam obsidentem, *Ten Rhyn* (k), in nauta triginta quinque annorum, qui, lue infectus,

mo-

(k) Dissertat. de Arthrit. part. 2. pag. 64.

molestos, quos patiebatur, dolores credebat esse arthriticos; quos durum hoc hominum genus, noctu diuque aëris injuriis expositum, saepe tolerare debet. Dum, pedes nudus, nauticos labores strenue perageret, loro aspero, ruditer radendo, tophum dirupit. Chirurgus discidit locum; & cauterio ac scalpris, periosteo prius abrafo, malum destruere conabatur, ingenti cum cruciatio, sed incassum. Attentius dein locum lustrans, invenit foramen parvum, quod specilli apicem vix admittebat: excidit trepano laminam ossicam, sicque viam fecit in cavum ossis tibiae usque, viditque, medullam in fungosam quasi carnem degenerasse, admodum sensilem: tentabat dein similem methodum, ac in crani ossi fracturis adhiberi solet, &, instituta cura luis Venereae, convalescit aeger.

Haec observatio confirmat, tophos tales affecto prius osse, elevari, & hinc saepe difficilis curationis esse.

Tales tumores in locis quibusdam haerent quandoque, ubi summas molestias pariunt; cujus exemplum notabile vidi. Vir triginta trium annorum, dum in Indiis versabatur, ab impuro concubitu cum muliere Inda Gonorrhoeam habuit, quam *oleo Juniperi*, *balsamo Copaybae*, aliisque calidissimis remediis, curare tentaverat: sequebatur Phymosis, tumor varicosus circa testes, &, postquam per integrum annum pertinax Gonorrhoea manserat, incepit minui; sed mox natus bubo ingens in dextro inguine; quem inciderunt scalpello in Indiis, & curaverunt. Successerunt Rhagades, sive fissurae cutis in manibus ac pedibus, dolore molestae, &, dum post quadriennium a prima infectione in patriam rediret, itineris tempore, inceperunt Rhagades minui sensim, quo magis Hollandiae appropinquaret, brevi sanatae, dum ad suos rediit. Dira tamen supererant tetrae Luis vestigia, tam in faucibus, quam in diversis corporis ossibus. Inter alia mala, quibus affligebatur, tophus magnus, integumentorum colorem non mutans, haerebat sub musculo temporali sinistro; similis, sed multo minor, latebat sub temporali dextro; unde miser os diducere non poterat, & solis jusculis vitam sustinebat; donec tot & tantis malis supervenit hydrops, tandemque periit.

§. 1457. **U**nde facile constat de signis, quibus morbus hicce cognoscitur.

In his, quae haecenus dicta sunt, ni fallor, habentur signa, quae Luem Veneream adesse in corpore docent; uti & illi effectus, qui a diversis corporis partibus, hoc morbo affectis, pendent. Simul conatus fui, sollicitè notare, quid sperandum, quid metuendum, sit. Pro vario enim corporis habitu, pro varia intensitate contagii, prout recentius fuerit malum, vel jam diu in corpore delituerit, prout has illasve corporis partes occupaverit, eroserit, destruxerit, diversa sequentur mala, cura faciliior erit, aut difficilior.

Cum ergo de Luis Diagnosti, & Prognosi, actum fuerit, sequitur, ut de curatione agatur.

Sincere dicam, quae viderim in hoc morbo tractando, quae tuta, & vera,

noverim, laudabo illos, per quos profecerim, indicabo rationes, quae me permoverunt, ut quaedam praeferrem aliis. Paratissimum me sentio, ut meliora sequar, simulac mihi innotuerint: donec haec fortuna mihi contigerit, utar meis.

§. 1458. **G**onorrhoea curatur, balneo, fotu, injectione, purgatione mercuriali saepe repetita, emulsionibus, balsamicis, abstinencia ab omni cibo, potuque lauto & ad venerem stimulante, victu contra potuque tenui.

Generalis indicatio in curandis malis, a Luis contagio suscepto ortis, consistit imprimis in eo, ut contagiosum miasma removeatur quantocyus de loco, cui haeret, & expellatur de corpore; ne ulterius noceat parti, quam occupat, nec propagetur, ad vicina non tantum, verum etiam ad loca admodum remota.

Varios effectus a Lue metuendos esse, pro diversitate loci affecti, & materiae contagiosae, pro majori vel minori calore excitante, uti & pro diversa temperie corporis infecti, pluribus ad §. 1444. dictum fuit.

Solet autem miasma Venereum in loco, cui adhaeret, se manifestare, leni inflammatione, pustula subalba, squammosa, rodente, mucosa, quae vulgatis remediis pertinaciter resistit, & postea stillat foedam saniem, mucosam, lentam, subviridem, rodentem; tuncque in latum magis, quam in profundum, proserpit malum.

Si in Veretro externo infectus locus haeserit, vocatur *Cancer*, ob difficultatem curationis. Si interiora obsederit, citius vel serius ex urethra depluit similis sanies; & tunc vocatur *Gonorrhoea*; quae in plures species distingui solet, pro diversitate loci, quem in toto decursu urethrae occupat, & partium adjacentium, aut humores suos eructantium in cavum canalem urethrae, quae Luis contagio infectae sunt. Ut haec mala exacte cognosci possint, requiritur absolute Anatomica cognitio harum partium, ex qua intelligi possint diversa & taediosissima mala, quae Gonorrhoeam Venream comitantur quandoque, aut sequuntur. De his omnibus dictum fuit §. 1447, & sequentibus. Sequitur, ut de cura Gonorrhoeae agatur.

Balneo, fotu. Praecipua cura consistit in eo, ut expurgetur miasma inficiens, & concilietur liber facilisque exitus materiae effluenti: hinc prudentes Medici conantur, per balnea, & fomenta, hoc obtinere, ut perpetuo madescant, & tepescant, partes; sicque susceptum virus foras alliciatur, ut effluat totum cum pure facto.

Materiam balneo, & fomento, dant emollientes herbae, & farinae, additis simul lenibus antisepticis. Talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, ex emollientibus *malvae* foliis, & antisepticis, *ruta*, *scordio*, *alliaris*, compositum; cui & saponis veneti pauculum, & parum spiritus vini, additur. Ad libitum poterit emollientium copia augeri, uti & antisepticorum, prout remedium magis minusve detergens desideratur: ex similibus & Cataplasmata,

quibus hae partes obvolvuntur, parari poterunt; quibus solet pauculum *olei lini* addi; ut caveatur nimis cita harum multicularum exsiccatio. Quam maxime cavendum est, ne inter praeputium & glandem colligatur sanies, & moram trahat; unde nova infectio, glandis & interni praeputii erosio, phymosis, & alia mala, metuenda sunt. Sollicita hinc fiat ablutio, & dein, reducto praeputio, glans obvolvatur cataplasmate emolliente, materiam extrorsum alliciente, simulque leniter antiseptico. Haec ablutio, & mundatio, aliquoties de die repeti debent.

Fateor, incommodum fatis esse talibus, qui munera publica gerunt, aut sui juris non sunt, ut his mundationibus saepius de die vacare possint, absque eo, quod suspicionem dent latentis mali; quod, ut non innotescat, anxie desiderant. Talibus suasi, ut aliquoties interdum Veretrum immergerent vasculo, aquae & lactis recentis aequali quantitate pleno; in quibus pauculum saponis Veneti dissolvitur; ut leniter abstergat, nec irriter tamen, sensiles has partes. Reducto praeputio, nudatae glandi applicetur, post emundationem factam, molle *Emplastrum mucaginum*, vel *meliloti*, aut his similia. Quamvis autem balneis, fomentis, cataplasmatibus, primae partes debeantur, tamen & urgente necessitate haec illorum loco adhiberi poterunt (i).

Veneris Nepotuli, & prostibula, magnam impunitatis spem ponunt in ablu-tione genitalium, statim post absolutum opus facta.

Injectione. Sollicita & frequens ablutio, & mundatio, imprimis utilia sunt, imo necessaria, in illa Gonorrhoeae specie (vide §. 1447.), ubi sanies, pressa glande, per ejus substantiam quasi exsudat, & sub praeputio colligitur; uti etiam, quando Gonorrhoeae sedes non distat multum ab orificio urethrae. Verum, ubi mali sedes magis distat, fomenta haec, & balnea, non directe veniunt ad locum affectum; licet profint, abluendo Gonorrhoeae saniem, quae ex urethra stillat, & inter praeputum & glandem colligitur. Hinc cogita-verunt plures, qui his morbis curandis operam dabant, insigniter profuturum, si similia, quae sub forma balnei, fomenti, cataplasmatibus, proderant, per siphonem injicerentur saepius in urethram; ut ex loco affecto sic elueretur contagium, molesti lenirentur dolores, & stranguria emendaretur.

Cum tales injectiones totam urethrae longitudinem abluere, ac mundare, possent, & pro diversa conditione mali, varia adhiberi remedia, sperabant, se curaturos Gonorrhoeam, tanquam malum topicum, solis injectionibus. Talis erat opinio Celebris Medici (k), qui *aquam calcis vivae*, *saccharum saturni*, *vitriolum album*, *decoctum guajaci* &c.; injicienda voluit in urethram, & per haec certam Gonorrhoeae curam promittebat. Longe me abesse ab hac metho-do, fateor, quam periculosam credo, dum talia remedia, constringendo, certe nocent, & effluxum sistendo, fallacem sanationis spem faciunt tantum, nullo modo curationem. Nec, sensilis adeo, urethra fert acria impune; sed intolerabiles quandoque dolores patitur; corrugatur tota, donec occallescat, re-

(i) Aphrodis. in Praefat. &c. pag. 111. 112.

(k) Morandò - Morandò Prima Decade di Lettere.

petito similibus usu; unde postea difficillima mala sequuntur, praeter illa, quae a retento miasmate Venereo sunt metuenda.

Prudentiores Medici mollibus tantum, & leniter detergentibus, injectionibus usi fuerunt, ut mundaretur locus affectus in urethrae canali; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Si ingens ardor in urethra percipitur, ex *feminibus Cydoniorum*, in aqua rosarum infusis, paratur tenuis mucilago, quae, tepide injecta, prodest, demulcendo, & inviscando, rodens acre.

Sed & hoc notandum est circa injectiones, in curatione Gonorrhoeae adhibendas. Eo difficilior cura praevidetur, quo locus affectus in urethra magis distat ab ejus extremo, & versus prostatae ac vesicam tendit. Per injectiones autem retropellitur sanies Gonorrhoeae, in canali urethrae collecta, & contagium remotioribus locis applicatur, quod periculosum est. Verum quidem est, quod urethra, per inferiorem partem penis decurrens, facile comprimari possit, sicque impediri, ne liquor injectus versus posteriora veniat; tumque tota urethrae pars, inter locum digiti pressum & urethrae aperturam, tuto eluatur & mundetur. Ast si, minima hic negligentia in eligendo compressionis loco, vel si, quacumque de causa, non integre comprimatur urethra, pars injecti liquoris superabit illud obstaculum, & virosam sanie[m] propellet ulterius.

Antea ad §. 1447, ubi penis fabrica mirabilis describitur, notatum fuit, membranam internam urethrae pertundi copiosis foraminulis oblongis, sive poris, majoribus, minoribus, quos dant canales excretorii glandularum, quae in corpore cavernoso urethrae locantur: canales illi juxta membranam internam urethrae per ejusdem corpus cavernosum decurrunt, & dein oblique penetrant in urethrae cavum, quod secreto humore blando obliniunt, & contra acrimoniam urinae muniunt. Canaliculorum horum officina obliquo ductu in urethram hiant, & ideo semilunarem figuram habent. Licet ergo injectiones non protruderent sanie[m] versus posteriora, dum digiti comprimatur urethra, possunt tamen urgere virus in has lacunas, & sic in corpus cavernosum urethrae propagare malum.

Si omnia haec considerentur, videtur tutissima esse, & facillima, illa depuratio, quae fit per urinam ipsam, qua tota longitudo urethrae, abluendo, depuratur; haec valida satis vi ejicitur, dum vesica contracta agit post superatam sphincteris resistantiam: Directio autem jactus urinae talis est, ut averrat sanie[m] in urethra haerentem, sed nullo modo illam urgeat in Canales illos, qui per urethrae cavum distribuuntur, & quorum aliqui satis patulis officiniis hiant.

Verum quidem est, quod urina, etiam sana, acrimoniam habeat, quae molesta sit locis illis excoarctatis, & ulcerosis; ast in artis potestate est, urinam adeo tenuem, & blandam, reddere, ut nullo modo urethram irritare possit. Ideo injungitur aegris, ut plus potent, quam sitis requirit. Aqua pura, infusa lenia aquosa, decocta ex herbis emollientibus parata, glycyrrhizae infusum, lactis serum, hydrogala, emulsa, cerevisia tenuis & mollis simul, &c., amplam potui communi materiam praebere poterunt; ex quibus eligantur illa, quae aegri palato magis arident.

Cum autem quies, & somnus longior, conducant in hoc morbo, & urina, tota nocte in vesica retenta, semper acrior fiat, simul accumulabitur in cavo urethrae copia materiae, somni longioris tempore; at damna, inde metuenda, facile vitari poterunt; si aeger libras duas tenuis potus sumat, antequam se ad somnum componat, post tres vel quatuor horas sponte evigilabit, urinam redditurus; quo facto, largum haustum potus mollis hauriat, & obdormiat denuo; sic urina tenuis manebit, & nullo modo acris reddetur, dum simul, frequenti mictu, urethra mundabitur a collecta sanie; atque ita evitabitur, vel lenietur multum, molesta stranguria, quae Gonorrhoeam toties comitari solet. Hac methodo omnis utilitas, quae ab injectionibus sperari poterit, obtinebitur, absque metu ullius damni.

Si injectionibus, quae molles sunt, & leniter tantum abstergunt, parum fidendum sit, facile patet, quid cogitandum, dum acriora remedia ab Agyrtis injiciuntur, qualia quandoque Venereis ulcusculis, in loco cute tecto, solent applicari; uti postea ad §. 1463. dicitur. Si liquida fuerint haec remedia, rodente vi sensilem internam urethrae superficiem pessime afficiunt, & summos dolores creant. Quam parum autem a solis topicis remediis exspectari possit, postea videbimus. Idem incommodum exspectandum a candelulis cereis, quae acria rodentia remedia habent admista; de qua re videantur illa, quae ad §. 1451. habentur. Imo, licet molli cera consent, nisi perita manu introducantur, mala certe non levia producere poterunt. Homo, pertaesus diuturni stitlicidii ex urethra, consilium accepit, in urethram dimitteret candelulam ceream, longam valde, & satis tenuem; cum facile succederet haec introductio, in vesicam penetravit; ita ut notabilis pars talis candelulae in Vesicae cavo haereret, & emollita loci calore, flexilior reddita, nodum fecit. Dum postea tentabat educere candelulam, transitum impediabat nodus; vi tandem produxit, sequente valida haemorrhagia, penis & scroti tumore, cum ventris intumescencia. Periti Chirurgi ope tamen evasit ex hoc discrimine; quod certe non leve erat (*).

Purgatione mercuriali saepe repetita, Methodum curandi Gonorrhoeas per cathartica remedia, saepe repetita, plurimi celebres Medici adhibuerunt cum successu; imo & laudaverunt, tanquam unicam. Sic *Antonius Musa Brasavolus* (1), & post eum plures alii, censuerunt. Cum autem argenti vivi efficacia, in Lue Venerea curanda, adeo celebris esset, ideo purgatio mercurialis solebat praeferri a multis. Interim certum est, alia purgantia suffecisse saepius ad debellandum hoc malum. Sic *Sydenhamus* (m), dum de Gonorrhoea agit, dicit: *Curationis omnis cardo in remediis cathartice vertitur, quantum huc usque usu comperimus, quorum auxilio vel educitur humor peccans, vel procuratur diversio succorum corporis naturalium, qui aliter hosti in pabulum cederent.* Fatetur simul, quod quaevis cathartica, saepe & diu exhibita, morbum hunc sanare possint; elegit tamen validiora, quae bilem, maxi-

(*) *Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 610. pag. 684.*

(m) *Epit. Responser. II. pag. 418.*

(1) *Aphrodisiac.*

me vero quae ichorem ferofum, fortiter e sanguine expurgant, & subducunt.

Antea pluribus probatum fuit, contagium Luis Venereae intricari lentis, & pinguibus, corporis humoribus, illisque uniri. Proderunt ergo illa remedia, quae omne lentum, ac pingue, solvunt, &, solutum, educunt de corpore. Spes magna est, susceptum miasma, quod illis unitum fuerat, hoc nexu liberum, exire posse de corpore. Validorum enim purgantium usu repetito, obesus homo emaciari poterit integre. Antea ad §. 761., ubi de purgantium usu in cura februm intermittentium agebatur, monitum fuit, a purgante medicamento bonos humores corrumpi, dein corruptos excerni: quod *Helmontius*, uti ibidem dicitur, dum a scabie curabatur, suo damno expertus est; repetito purgantium usu, emaciabatur adeo, ut tremere genua, vox rauca fieret, & omnes labascerent vires. Unde conclusit, quod vividam corporis substantiam liquassent purgantia, & in putrilaginem resolvissent. Talem virtutem habent imprimis illa purgantia, quae a Medicis *Hydragoga* vocari solent. Testatur *Sydenhamus* (n), quod, sola *Jalappae radice*, pauperibus aliquoties subvenerit, quorum tenuitati, & rebus angustiis domi, consulendum erat.

In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur tres formulae remediorum purgantium, quarum binae priores largam satis mercurii dulcis dosin continent; quod tamen non absolute, aut semper, requiri videtur. Ipse *Celeberrimus Boerhaavius* (o) mercurialia praeparata non laudavit, ad Gonorrhoeam sanandam, sed *Jalappam*, *Hermodyctylos*, *Scammoneum*, *Senam*, imprimis. Haec, crebro usurpata, potestatem habent dissolvendi sanguinem in aquam; hanc depellendi deorsum, & evacuandi per intestina; haec agunt valide semper & in urinae vasa, vesicam, urethram. Hinc & laudatissimus horum usus in locis huic malo nativis, *Africa*, & *America*; quin & probatissimus quoque apud optimos fere nostrorum in arte magistrorum. Eandem methodum laudavit, ubi in uno loco externo recens labes unice haeret, & ulcusculum producit; deinde addidit: *Nunquam probabo temerarios ausus illorum, qui consulenti super hoc malo juventuti, ilico suadent usum argenti vivi; quod semper corpori nocet; nec necessarium saepe habetur* (p). Diserte autem monet *Sydenhamus* (q), vel ipsam salivationem mercurialem non sanare Gonorrhoeam, dum Luem tollit, quae comitem Gonorrhoeam habet. Unde statuit sequentia: *Quoties Lues, & Gonorrhoea, una stabulantur, vel ante salivationem, vel ea jam peracta, Gonorrhoeae curatio tentanda est; quod & tutius fit, me iudice, & facilius etiam, post finitam salivationem, cum, Luem habens comitem, Gonorrhoea aegrius dormetur; quae vero a praegressa salivatione quadantenus subacta fuit, minori negotio expugnari soleat.* Idem affirmat *Boerhaavius* (r), nisi quod in illa specie Gonorrhoeae, quae in glandulis *Cowperianis* nidulatur, curanda dixerit: *Quare etiam subinde hic recurrendum erit ad gravissima remedia ptyalismi.* Quamvis

(n) Epist. Responsor. II. pag. 419.

(o) In Praefatione ad Aphrodisiacum.

(p) Ibidem

(q) Epist. II. responsor. pag. 432.

(r) In Praefatione Aphrodisiaci.

vis enim Gonorrhoeae priores eo nunquam curentur, tamen posterior haec species, in parte solidiore glandulosa nidulans, in qua vasa arteriosa, & cordis impetus, magis actiuosa deprehenduntur, mercurii vim longe promptius excipit. Notandum est, has glandulas extra urethram haerere, licet illarum emissaria in urethrae cavum hient, & per miasma susceptum sic erodantur, ut in sinus cavos, profundos, ulceraque molestissima, degenerent; unde & Luis universalis periculum imminet; ad quod praecavendum salivatio tentari solebat.

Recentiora observata pariter confirmant, remedia mercurialia, quae Luem Veneream feliciter eradicare solent, parum, imo nihil, prodesse in curandis Gonorrhoeis. Testantur celebres Chirurgi Angli, qui militum, Venereis morbis laborantium, frequentem curam habuerunt in castris, in Gonorrhoea curanda mercurium sublimatum corrosivum in spiritu frumenti solutum (de quo remedio postea pluribus dicendum erit) Luem sanasse quidem, etiam satis confirmatam, nullo modo autem Gonorrhoeam virulentam; quae, si nullis aliis stipatur malis, absque ullis remediis mercurialibus sanari poterit (s).

Nullam omnino fiduciam posuit Sydenhamus (t) in usu decoctorum, quae ex lignis exsiccantibus, guajaco &c., praeparantur, & a multis, ut specifica morborum Venereorum remedia, laudantur. Ab his enim *universum aegri corpus, tum praecipue pars affecta, jam pridem nimis incalescentia, ulterius adhuc inflammabantur; nonnunquam etiam Gonorrhoea, quae paulo ante evanuerat, quod me observasse memini, denuo in conspectum prodit.*

A sanguinis missione Gonorrhoeae curam inchoandam, suadet *Celeberrimus Astruc (u)*: habet enim illam pro morbo inflammatorio, omnesque inflammationis exitus hic metuendos esse, imo & blandam resolutionem hic obtineri posse, statuit, licet raro, nec fere unquam, nisi in levioribus Gonorrhoeis tantum, & si aegri iteratis sanguinis missionibus, & exactae dietae, acquiescere velint. Sed hoc malum, si leve fuerit, tanta sanguinis jactura non indiget, & solis decoctis mollientibus abluitur facile leve contagium, nondum pertinaciter haerens in parte affecta; imo, ut sincere dicam, nullam sanguinis missionem requirit. Ad resolutionem enim, uti §. 386. dictum fuit, requiritur blanda humorum indoles, quae nunquam sperari poterit in loco, cui adhaeret Luis contagium, quod non tantum cutim, sed & solida ossa, corrumpere & erodere valet. Tota enim spes curationis in eo consistit, ut exeat, per fluxum, miasma susceptum. Rarissime praeterea contingit, aegros medelam quaerere, antequam quid insoliti ex pene exstillet; adeoque de cura per resolutionem vix cogitandum videtur, nec operae pretium erit, in omni Gonorrhoea sanguinem mittere; Interim si ardor, erethismus, cum gravissima dysuria, adsint, credit *Celeberrimus vir (w)*, *haud segnius, parciusve, venam esse tundendam, quam in ipsa peripneumonia, vel dysenteria.* Verum, solo decocto radicum *althaeae*, cum *glycirrhiza*, potato magna copia, & fomentis mollissimis applica-

(s) Medical observat. and inquiries Vol. II. pag. 83.

(t) Epistola responsoria II. pag. 224.

(u) Lib. III. Cap. I. §. IV. & V. pag. 165. & 167.

(w) Ibidem pag. 168.

catis, graves tales molestias saepius lenire, & superare, potui, quae minuebantur statim ac fluxus largiori copia prodire inciperet. Plus enim hic expectandum est, ab acris irritantis obvolutione per mollissima remedia, & laxatione viarum, ut tuto exire possit, quam si tota curatio ad sanandam inflammationem dirigatur. Lues enim Venerea non adeo in inflammationem prona est ex sua indole; uti apparet, si contagii effectus in loco oculis conspicuo considerentur: prima enim signa sunt, *pruritus, calor, lenis inflammatio*; quam brevi sequitur *pustula subalba, squamosa, erodens*; de quibus videantur illa, quae ad §. 1444. habentur. Contigit quidem aliquando, membrum inflari virile in calidis juvenibus, lauta diaeta & vino copioso utentibus, dum aestivis sub caloribus immodica Venere abutuntur, & se totos exhauriunt: ut & aliquando recens nuptis, dum optatis amplexibus fruituri vi adhibita viam novis gaudiis parant, quod similem membri inflationem, cum rubore, & dolore, patiantur. Idem malum toties experiuntur illi, qui ad curam Gonorrhoeae acribus diureticis, balsamis nativis, vel & artificialibus, copiose utuntur. In similibus casibus subita sanguinis missio locum habet; uti §. 1460. dicitur. Hoc tantum monere volui, Gonorrhoeam Veneream non indigere sanguinis missione ad curationem, neque illam inchoandam esse semper a Venae sectione, sub spe felicioris, & citioris, sanationis.

Sydenhamus (x), qui, ut notum est, in morbis inflammatoriis curandis abundanti sanguinis missione utebatur, in cura Gonorrhoeae, praecipue in initio, illam nullo modo admisit; cum non speraret inde benignam morbi incipientis solutionem. Sic enim habet: *In temperamento admodum sanguineo, & affectu pertinaciori, post mensem catharsi datum, aut circiter, ut plurimum sanguinis unc. VIII, vel IX, e brachio dextro detrahendas suadeo. Ut maturius celebretur Venae sectio, auctor non sum, ne hac προφάσει contagium penitus inseratur.*

Purgantia per alvum praecipue conducunt ad Gonorrhoeae curam, & saepius repetenda laudantur. In aegris, quibus facile alvus movetur, *decoctum Tamarindorum, cum foliis senae*, sufficit saepius, si quotidie potaretur, donec symptomata, ardor nempe urinae, stranguria, stricture sensus in urethra, leniantur, materiae effluentis copia minuatur, & color in melius mutetur. In initio enim rubellum quandoque colorem fluxus habet, vel & profunde viridem; dein flavescens; augeri tunc solet spissitudo, & succedit postea albus color. Majori tunc intervallo dantur cathartica, ne largis & diuturnis dejectionibus vires exhauriantur, nimisque tabescat corpus. Illis, qui duriori stimulo indigent ad catharsin, validiora propinantur remedia. Ita *Sydenhamus (y)*, qui fatetur, se pauperes sola radice *Falappae* curasse, dabat communiter calidiora purgantia, quae *Aloën, Colocynthidem, resinam Falappae*, continebant, & addito *Opobalsamo*; in massam redigebantur, cujus grana quadraginta exhibebat, omni mane, hora quarta, vel quinta, per dies 12, 14, vel etiam plures, *donec urinae ardor, & materiae seminiformis color flavus admodum, im-*

mi-

(x) Epist. Respons. II. pag. 422.

(y) Ibidem pag. 414.

minuantur. Postea dabat cathartica alternis diebus adhuc per duas septimanas; quo tempore elapso, sufficit, ut bis in septimana sumantur pilulae, donec humor, ex urethra stillare solitus, prorsus evanescat; quod, ut plurimum, non nisi post multos dies contingit.

Patet facile, semper habendam esse rationem aetatis, virium, ac temperiei, dum valida dantur purgantia, & adeo frequenter repetuntur. Obesa corpora haec tolerare possunt; macilenta & exsucca minime; in quibus leniora conducunt, nec adeo frequenter debent repeti. Diebus a catharsi liberis decoctorum emollientium copiam bibere debent tales, & molli victu corpus reficere. Lentius forte curabuntur; sed longe tutius. Summo certe jure monuit *Celsus* (z): *Purgationes quoque, ut interdum necessariae sunt, sic, ubi frequentes sunt, periculum adferunt. Assuescit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit.*

Accedit, quod purgantia, praesertim acriora, dum intestinum rectum frequenti tenesmo alvum deponendi irritant, & vix non excoeriant, vicinum colicum vesicae similiter afficiant, & stranguriam excitent, vel augeant illam, quae Gonorrhoeam comitatur. Optime notavit celebris in hoc morbo curando auctor (a), quod, postquam usu purgantium minuta fuerat fluoris quantitas, & emendata qualitas, si pergeretur in horum usu ulterius, non emendetur amplius malum, sed de novo accedat Dysuria, & Priapismus, & materiae effluentis qualitates denuo pejores fiant: Unde cogebatur, lenioribus postea curam absolvere. Hoc imprimis contingebat in hominibus sicci, calidi, biliosi, temperamenti. Frigidae; laxae, phlegmaticae, temperiei homines has evacuationes per alvum facilius ferunt. Quantum noceant penis erectiones in Gonorrhoea curanda, statim dicitur; &, simulac, post frequentiore validorum cathartico- rum usum, priapismus oritur, leniora & majori intervallo data conducent sola.

Contigit quandoque, imprudentes juvenes, dum turpe malum celare volebant, & citam sanationem anxie desiderabant, drasticis usos fuisse purgantibus quotidie, per plures dies; novi contigisse, ut, erosa intestinorum tunica, unus ex his, affatim erumpente per anum sanguine, subito defecerit. Alios vidi, totos exhaustos, pallidos, languisse per menses, antequam vires aliquantum recolligere potuerint. Quot non sunt metuenda mala, dum, vix sanati, se novis periculis exponunt, repetitis Gonorrhoeis pessime mulctantur, &, vel proprio, vel turpium Agyrtarum, consilio, similem curationem repetunt. Emerita enim, & effoeta, publicae libidinis prostibula se turpi experientia jactant esse versatissima in hoc morbo curando.

Quamvis autem lenioribus purgantibus, & tamen satis evacuantibus, Gonorrhoea curari soleat, contingit tamen aliquando, curationem tardius procedere; & quidam difficiliter purgantur; tunc, aucta dosi, & in forma liquida, remedia similia dedit *Sydenhamus* (b); quae ex *Tamarindis*, *foliis Senae*, *Rheo*,
Man-

(z) Lib. I. Cap. III. pag. 31.
Respons. pag. 420.

(a) Turneri Siphylis. pag. 70. (b) Epist. II.

Manna, *syrupo ex Spina cervina* &c. parabantur. Quibus si non succederet cura, pro dosi dedit drachmam mediam *pilularum ex duobus*, cum granis viginti mercurii dulcis, & quidem bis in septimana. Constant illae *pilulae ex duobus* aequali copia *Colocynthidis*, & *Scammonei*; unde merito drasticum remedium dicitur. Praecipuam autem spem in hoc posuisse videtur, si *Turbith minerale ad gr. viij*, tantum bis, vel ter, daretur (idque interposito debito temporis spatio, ne forte oboriatur *Ptyalismus*); quod quidem remedium in eradicanda difficiliori *Gonorrhoea* facile primas fert. Eandem methodum laudavit *Turner (c)*, si *Gonorrhoea* admodum virulenta foret, simulque adessent cancri *Venerici* in genitalibus.

Ex omnibus dictis patet, versatissimos in curandis his malis viros praecipuam curae spem posuisse in repetito cathartico usu; mitiora dedisse primum; quibus si non emendaretur malum, validiora, imo & drastica, adhibuisse; praecipue, in repetitis, vel admodum virulentis, *Gonorrhoeis*; quales solent esse illae, quae longiori tempore post suspectum concubitum se manifestant tantum. Simul patuit, non semper necesse esse, ut adhibeantur remedia mercurialia; nec salivationi obedire *Gonorrhoeam*.

Purgandi haec methodus multis displicere solet, & taedium non leve facere; de quo *Celeberrimus Boerhaevius* habet sequentia (d): *Neque crediderim, temere excultam usque methodum huic propositae praeripuisse: novi quippe alias plerasque, tentavi, cum hac comparavi. Fateor, incommoda est aulicis, in celebritate versantibus, vel munera publica gerentibus; sed tuta saepe ardua sunt, & molesta. Novi promissa Aegyptiarum, se curaturos vel in regali natantes luxu, equitantes, omnia voluptatum genera exercentes. Sed mihi, & haec conanti, haud licuit esse tam beato. Quin & dolui saepe, dum sic tractatos Illustres viros vidi per annos vitam agere reliquiis veteris mali obnoxiam.*

Laudabatur a quibusdam aquarum mineralium potatio, ad *Gonorrhoeam*, vel saltem leves ejus reliquias, extirpandas; imo jam in receptum morem hoc abivisse, indignabatur *Sydenhamus (e)*; statuit enim, solam catharsim hic instar omnium esse, & severe inculcavit, ut aegri sibi temperarent ab aquis mineralibus; certo namque sibi constare, ait, ab his morbi reliquias, e corpore eliminandas, vi adstringente, & plus satis sanativa, arctius constringi, & quasi clavo figi trabali; unde, quod saepius observavit, scroti tumores enascebantur, quoties in morbi principio, vel statu, pejorque adhuc symptomata, ut *carunculae*, si quando sub exitu ejus, potarentur. Videtur de aquis martialibus hoc intellexisse optimus vir. Dantur enim aquae minerales, quae vel parum omnino, vel nihil, de martiali principio continent, & quae potatae per alvum purgant satis. An non haec possent conducere sub finem morbi, cum non debilitent purgando, & circa finem curae leniora tantum cathartica soleant dari? *Celeberrimus Hofmannus (f)* *Selteranarum* potum laudat ob vim mucum viscidum inci-

den-

(c) *Siphylis* pag. 71.
spons. pag. 423.
7. pag. 420.

(d) *Aphrodisiac.* in Praefatione.

(e) *Epist. II. Res.*

(f) *Med. Rat. System. Tom. IV. part. 2. Sect. 2. Cap.*

dendi; dein addit: *Et quoniam in Gonorrhoea inveterata, & in morbis vesicae & urethrae ex hac prodeuntibus, per aliquot exempla, mirabilem thermarum Carolinarum potum, & earum injectionem in membrum crebriorem, deprehendissimam, non dubitavi ejus usum, & fructum, de meliori commendare.* Thermae autem Carolinae per alvum evacuant satis.

Sed & recens Gonorrhoea, qua per dies quindecim juvenis rusticus laborabat, comitata intensissima phymosi, dysuria summa, doloribus peracutis, plurimisque ulcusculis, quibus referta erat corona balani, admodum etiam tumens, solis thermalibus Baregianis, intus extusque adhibitis, perfecte curata fuit (g).

Ubi ergo contingit, ut aegri temperies, debilitas, repetitis Gonorrhoeae virulentae curationibus exhaustum corpus, nimia Venere deletus vigor, impediant, quo minus per repetita purgantia cura tentari possit, tunc Medici, vel inviti, leniora adhibere debent. Laborabat homo jam a quatuor annis pessima Gonorrhoea, vires omnes amiserat, noctes agebat infomnes, ob febrem depascentem, quae omni vespera crescebat. Omnia tentata fuerunt sine fructu; lenta tabes imminebat. Facile patet, in corpore exhausto, tabescente, non potuisse amplius tentari evacuationes. Datum fuit *extractum Cicutae*, superbibendo infusum florum sambuci, cum lacte paratum, & intra paucos dies malum emendatum fuit, auctae sunt vires, appetitus & somnus redierunt. Sexto mense, his solis, miserrimus aeger convaluit, robustus, & pinguis (h).

Emulsionibus. Pro potu communi possunt haec potari ad libitum, cum blanda sint, omnem acrimoniam leniant, urinam diluant, & minus acrem reddant. Quibus res angusta domi est, his substituuntur, lactis serum, decoctum althaeae, addita quarta parte lactis, aut his similia. Dantur & quandoque emulsa medicata, ex seminibus quatuor frigidis majoribus & minoribus dictis; emulso colato miscetur *nitrum, syrupus diacod.* &c.; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Solebant haec dari vesperi, postquam purgantia assumpta operationem suam peregerant.

Balsamicis. Dum in urinae transitu haeret malum, & cum urina solet saepe prodire fluor, hinc balsamica remedia fuerunt data a pluribus; quae & a vi diuretica laudantur, & vulneribus ulceribusque curandis adhiberi solent. Balsama nativa, pura, fragrantia, qualia sunt, *Balsamum de Mecca, Peruvianum album, & nigrum, Tolutanum, de Copayba, Terebinthina, &c.*, magnam famam in curandis Gonorrhoeis habuerunt. Laudaverunt & Chemicis olea stillatitia ex balsamis nativis parata; qualia sunt oleum Terebinthinae, de Balsamo Copayba &c., quae quidem admodum penetrabilia sunt, sed semper acriora, & calidiora, ipsis balsamis, ex quibus parantur; adeoque nonnisi prudenti usu prodesse poterunt. Nunquam frequentius testes intumescunt, quam post largum similium usum; praesertim, si, absque Catharticis sumptis, in morbi initio statim exhibeantur; uti rudibus Agrytis in more est.

Vi-

(g) Specim. novi Medic. Conspect. Edit. alter. pag. 175. in notis.
ton. Störck Libell. 2us de Cicutae Cap. III. pag. 250.

(h) An-

Videmus tamen, optimos Medicos purgantibus remediis datis incepisse curationem Gonorrhoeae, & emendato jam malo, dedisse balsama nativa. *Sydenhamus* (i) quidem ficcioribus purgantibus addebat aliquot guttulas Opobalsami, ut ex his massa ductilis fieret, unde formarentur pilulae. Sed prius jam aliquoties purgaverat aegros, antequam omni nocte daret xxv. Guttulas Opobalsami, sacchari frustulo exceptas (k). Eandem methodum secutus fuit *Turner* (l), celebris in his morbis curandis Medicus; prius enim rite, & sufficienter, purgato aegro, & in melius mutato colore fluoris, curam absolvebat, dando unciam Balsami Copaybae, in pastam albam redacti addito Saccharo albo; vel cum conserva fructuum Cynosbati in electuarii formam redigebat: Utriusque formulae quantitatem nucis moschatae dabat, mane, & vespere. Quandoque purgantia leniora admiscebat huic balsamo; & quidem optimo cum effectu. Sic & in *Materia Medica* ad hunc numerum praescribitur massa, quae constat ex uncia Terebinthinae, & uncia media Rhei Barbari, addito pulvere Glycyrrhizae, donec fiat massa, unde formentur pillulae granorum quatuor, quarum unam capiat aeger omni hora. Ubi notandum imprimis hoc est, balsama illa dari limitata dosi, ne nimis calefaciant, & irritent. *Turner* (m) praefert balsamum Copaybae; quia minori constat pretio, quam opobalsamum; & quia non conciliat urinae adeo illum odorem violarum martiarum, ac quidem terebinthina; unde saepe tota familia intelligit, de qualis morbi cura agatur; quod minime conducit.

Hac cum limitatione balsama illa nativa dari tuto possunt, ubi jam per usum purgantium emendatus est morbus; calidioribus illis artificialibus, quae a Sulphure nomen habent, abstinui semper; nimis enim inflamment; imprimis, si oleis essentialibus acribus parentur, ut *balsamus sulphuris terebinthinatus*, *anisatus*, *juniperatus*, *succinatus*, &c. Imo & inter usum balsamorum nativorum, copia mollium decoctorum commendari solet, ut urina lenis maneat, ne irritetur locus affectus, quem alluit.

Haec considerans, non potui intelligere rationem, quare Celeberrimi Medici laudaverint acerrima diuretica in curatione Gonorrhoeae, imo ipsas *cantharides*. Legitur (n), Medicum quemdam Lugduni Batavorum *Gonorrhoeam virulentam solis Cantharidibus feliciter curasse*, quas vino Rhenano macerabat, infusionem alio liquore temperatam propinans; sed, cum initio non sine summo cruciatu & exulceratione vesicae curam absolveret, miscuit tandem cum oleo Amygdalarum dulcium, syrupo Fernelii, succo Tapsi barbati; & intra triduum, beneficio copiosae urinae, malum suaviter sustulit: Scripserat hoc ad Avunculum suum *Thomam Bartholinum*, Lugduni Batavorum degens, *Matthias Jacobus Matthiades* nepos; cui post mensem respondit *Bartholinus* sequentia (o): *Infusum Cantharidum alibi quoque in historiis laudavi, Gonorrhoeae virulentae, & ischuriae, remedium; cujus felicem successum non semel ipse sum expertus.* Notandum vero,

ne.

(i) Epist. II. Responsor. pag. 419.

(k) Ibidem pag. 421.

(l) Siphylis

pag. 73.

(m) Ibidem.

(n) Thom. Barthol. Epiit. Med. Centur. IV.

pag. 289.

(o) Ibidem pag. 292.

ne noceant cantharides, integras esse sumendas. Ubi vesicis exulceranda cutis, extrema abjicienda; in quibus benignior facultas latet; quae servanda sunt in infuso hoc, urinae vias expurgaturo. Legitimo modo mistum infusum, nunquam, quantum ego viderim, vel cruciatum, vel exulcerationem Vesicae, provocavit, ut nec pinguioribus abstergentibus opus fuerit. Magni in arte nominis auctor Celeberrimus Mead (p) laudat & tincturae cantharidum usum in hoc morbo; non quidem directe ad curam Gonorrhoeae virulentae; sed ad superandum molestum illud, licet parcum, stillicidium, quod post Gonorrhoeas quandoque superest, licet miasma Venereum de corpore expulsum fuerit; de qua re sequenti paragrapho dicendum erit. Jubebat infundi cantharidum drachmas duas in libra cum dimidia spiritus vini rectificati: addebatur rheum, gummi guajaci, gummi laccae, & pauculum cocchinellae. Colatum hoc infusum prudenti dosi dabat bis de die, mane & hora decubitus, dilutum haustulo aquae tepesfactae, a guttis triginta, ad quinquaginta usque (quantum scilicet sine urinae difficultatis metu ferri poterat). Facile patet, reliqua medicamenta, quae cantharidibus in hac compositione adduntur, refracta adeo dosi, vix quid virtutis medicatae praestare posse; adeoque totum hujus remedii effectum a Cantharidibus admistis pendere.

Cantharidum virus molestissimam stranguriam producere, urinam sanguinolentam reddere, vesicam, & imprimis ejus collum, inflammare, ex Historia Medica notum est; praecipue, si per os assumpta fuerint haec infecta. Similes effectus, licet leniores, ab externa applicatione observati fuerunt aliquando. Majori copia ingesta, satis citam mortem fecerunt. Sexagenarius homo, validus, robustus, propriis diffidens viribus, ut languentem excitaret Venerem, cui strenue operam daturum se statuerat, sumsit Cantharidum pulverisatarum drachmam: brevi post sensit dolorem in hypogastrio, & summam urinae difficultatem. Sequenti mane Medicus vocatus invenit miserum frigidum toto corpore, viscido sudore madentem; pulsu vix perceptibili; extremis corporis gelidissimis; lividis; abdomine tumente, tenso: post paucas horas periit. In cadavere, Peritonaeum ex rubro livescebat in Hypogastrio; Vesica erat admodum distenta, coloris profunde rubri in fundo, & imprimis in collo; interna superficie vesicae tota livida, gangraenosa (q).

Tentiginem Veneream excitari acerbis diureticis, omnium maxime cantharidus, notum. Indomabilis Satyriasis, ad mortem usque perstans, inde nata legitur (r). Verum omnibus in confesso est, nil magis obesse curationi Gonorrhoeae, quam Venerem: Unde prudentes Medici omni modo cavent, ne penis fiat erectio; tenuem dietam imperant aegris; ab omnibus potibus spirituosus abstinendum jubent; pauculum carnis albae coctae concedunt tantum; piscium esum vitandum monent. Alexander Trajanus Petronius (s) severe imperat, Abstinerere a sale, a salsis, a motu nimio, ab aromatibus, denique ab
omni

(p) Monit. & Praecept. Medic. pag. 256.

(q) Barrere observat. Anatom. pag.

205.

(r) Jobi a Meeckren observat. Medic. Chirurg. Cap. XXXIV. pag.

141.

(s) De Morbo Gallico Lib. VII. Cap. IV. Aphrodisiac. pag. 1322.

1323.

omnibus calefacientibus, & mordicantibus, & ab omni Veneris non solum usu, sed etiam imaginatione &c. Et profecto potissima diurnitatis causa haec ipsa est; quae quoad persistit, purges corpus, temperes, optima victus ratione regas, nihil proficis. Unde profuit quibusdam, locum mutare, ut fieret ejus oblivio, quod coitum irritabat: sic etiam alii, quia in exilium missi, alii quia in carcerem detrusi, aut graviori animi cogitatione affecti sunt, ab antiquissima Gonorrhoea se vindicaverunt. Ita ut mirum non sit, si viris, vel postquam illa inceperit nunquam coeuntibus, diuturna tamen illa contingat.

Hinc evidens est, quam noxius sit Cantharidum usus in Gonorrhoea curanda, cum vel unica penis erectio curam adeo retardare possit, ut Celeberrimus Boerhaëvius (t) monuerit sequentia: Vidi hinc, saepe vanos fuisse hoc in morbo vel probatissimos sanandi modos, si, quacumque demum de causa, quae hercle multiplex hic nris, homo arripit, imo, sanatas jam jam Gonorrhoeas, unico incitatae libidinis impetu, recruduisse aetatum, novamque denuo sanationem de integro exegisse. Quidquid ergo prurientem imaginem titillat, in cibo, condimento, potu, medicamento, vel per conversationem cum amabili sexu, tabularum adspectum, sermones, lectionem, cane pejus & angue fugiendum. Aquae potus, vel seri lactis, cerealia, horaei fructus, conducunt.

Omnia valida exercitia corporis vitanda sunt; malum enim augent; cursus, digladiatio, saltatio, pendulas partes genitales quassant, agitant: omnium maxime nocet equitatio, imprimis si velox, & diuturna, fuerit. Nunquam tristiore casum me vidisse memini, quam in nobili juvene, qui, a publico prostibulo nocte infectus, mane iter auspicatus est; dumque post quatuor dies Gonorrhoea se manifestaret, noctu diuque pernici vectus equo festinavit, ut ad suos redux curari posset.

§. 1459. **P**ersistendum in curatione, donec nihil amplius insoliti ex pene exstillet, vel in urina se manifestet.

Molesta satis est Gonorrhoeae cura, quia, ut dictum fuit, repetitam catharsin requirit: hinc operae pretium quam maxime est, novisse curationis limites, quando tuto aeger sibi relinqui possit, absque recidivae periculo. Cum tutissimam viam sequi hic Medici soleant, plerumque curam parum protrahere solent, saltem quoad exactam vivendi normam. Saepè etiam aegri vix se integre curatos credunt, & novas malunt subire molestias, quam de salute integra vel minimum dubitare.

Quamdiu aliquid notabile ex pene exstillet, Gonorrhoea merito adhuc perennare creditur; licet fluxus dotes emendatae fuerint, difficultas urinae & ardor imminuta multum. Unde Sydenhamus (u) sollicitè monuit, non confidendum esse curae, quando ejusmodi ichor, qui, ardore urinae & flavo materiae extillantis colore disparentibus, mane praesertim, in summitate colis digitis

com-

(t) Ibidem in Praefatione.

(u) Epist. II. Respons. pag. 419.

compressi, ad guttulam unam alteramve, cernitur, a debilitate tantum & laxitate partium, ob diutinam virosi fomitis in eis moram, oritur; miseri enim experiuntur magno suo malo, reliquias esse contagii non penitus deleti, quod, licet quadantenus subactum, ex levissima quaque occasione (a potu scilicet nimio, aut exercitio vehementiori quolibet, aut simili alia causa) novas excitat tragoedias, Gonorrhoea postliminio recrudescente. Negari nequit, in tali casu leniorum purgantium interpolatum usum conducere, & imprimis insistendum esse severis diaetae regulis; nam, uti optime Sydenhamus notat, tunc recrudescit tantum malum, quando aegri ab illis recesserunt; quod sensim minutum se subduxisset integre, si cautius vivere perrexissent.

In initio Gonorrhoeae fluxus a levi copia increfcit quotidie; ardor urinae, & stranguria, admodum molesta sunt; ichor effluens viridis, aliquando cum striis sanguineis intermistis, tenuis; quandoque flavus color viridi interspergitur; aliquando flavum viridi intime miscetur, & ochroleucum dictum colorem producit; quandoque & flavo colore tincta materia fluit; quae sensim, magis magisque emendato malo, in albedinem vergit; simul tunc minuitur materiae copia, & spissitudo augetur. Notavit celebris auctor (w), in quibusdam colorem flavum materiae effluentis manere ad finem usque, sequente tamen integra curatione. Solet autem malignitas Gonorrhoeae sequi horum colorum ordinem successivum, ut plurimum; ut pessima habeatur viridis cum sanguinae admisto, mitissima albicans; &, dum idonea medela adhibetur, emendationis gradus recensitis coloribus respondent. Unicum hoc excipitur, ut monitum fuit, colorem flavum quandoque ad finem usque manere; quod aliquoties observavi.

Antea ad §. 1447, ubi de Gonorrhoea dictum, patuit, per ductus excretorios in cavum urethrae excerni humorem mucosum, blandum, qui cavum internum urethrae oblnit, & ab acrimonia urinae transeuntis defendit. Ille humor naturalis est, parcaque copia exit per patulum extremae urethrae orificium, in sanissimis quoque hominibus, & leves quandoque maculas in indusio facit, licet nulla etiam suspicio toleratae olim Gonorrhoeae adfuerit unquam.

Quavis occasione data, ubi certissimus eram de integerrima puritate corporis masculini, in hanc rem inquirere conatus sum, & talia stigmata maculosa in linteis inveni. Pariter ante patuit, hunc humorem naturalem infici a miasmate Venereo, post impurum concubitum recepto, augeri ejus secretionem, exulcerari aliquando, & erodi, hos ductus excretorios; unde, expulso jam de corpore omni contagio, poterit liquor naturalis, omni infectione purus, exire, & quidem majori copia, quam ante morbum solebat. Ab eadem causa in urina observantur filamenta, flocculi, anguillulae quasi, omnium frequentissime in illis, qui repetitas Gonorrhoeas tolerarunt. In talibus hominibus, post bonum somnum, si leniter prematur penis, exit aliquid mucosi, subpellucidi, fere instar albuminis ovi; Angli Medici *Gleet* vocare solent; quod nihil insufficientis in se habet, & quandoque per plures annos durare solet, hoc unico

mo-

(w) Turner Syphilis pag. 71.

molestum, quod mali cujusdam latentis adhuc, nec fatis ex corpore expulsi, tristem & perpetuam miseris suspicionem faciat.

Nec facile est, hunc metum tollere illis, qui juvenilibus annis vixerunt imprudentius. Novi, qui, decies repetita salivatione, in tabem immedicabilem incidit, dum latens metueret malum. Fovent turpes Agyrtae hos scrupulos, & scelesti lucri causa, argentum vivum larga copia exhibent miseris; ad extirpandum scilicet radicitus malum, cujus nequidem adest vestigium. Quivis Agyrta novum jactat arcanum; aliam argenti vivi administrandi methodum habet, nemini mortalium cognitam; mercurium, ubicumque latet in corpore, extricare & expellere novit de corpore; aliasque plures similes ineptias venditat, quibus creduli aegri fidem facile adhibent, & miserrime decipiuntur.

Si ergo orificia ductuum, mucosum humorem in urethram eructantium, dilatata manserint, post Gonorrhoeam sanatam, vel erosa haiverint, perget effluxus perpetuus viscosi talis liquidi, majori minorive quantitate, absque ullo latentis contagii Venerei metu. Imo talis effluxus poterit esse immedicabilis.

Opportunitatem habuit *James Drake* (*) videndi hanc rem in cadavere proprii famuli, qui per aliquot annos pertinacem talem fluxum materiae viscidæ toleraverat, dein Peripneumonia mortuus. Inveniebatur caruncula, quae in ductu excretorio glandulae *Cowperianae* sinistrae locari solet, ulcere olim erosa fuisse, ita ut binorum ductuum orificia in unum abiverint: figuram addidit, quam ipse *Cowperus* delineavit. Sequi hinc debuit perpetuus fere effluxus viscidæ materiae, quae ab his glandulis paratur (*Gleet* vocant); quod idem contingere debebit necessario omnibus, quibus simile infortunium accidit; sive in his glandulis *Cowperianis* dictis, quae conspicuam fatis molem habent; sive in aliis ductibus excretoriis minoribus, per urethrae cavum dispersis.

Inde etiam intelligitur diversitas copiae illius fluxus; prout nempe majores vel minores tales ductus, majori minorive numero, simili modo affecti fuerint.

Quidam crediderunt, semen esse, quod sic perpetuo stillicidio efflueret; unde tabem dorsalem, & summam debilitatem, metuebant; sed mucosus humor est, a semine omnino diversus.

Solet ille fluxus, licet absit Venereum contagium, tamen incommodus esse, quod plerisque latentis adhuc alicujus mali metum faciat perpetuum; imprimis autem illis, qui frequentius Gonorrhoeam virulentam passi sunt; unde anxie quaerunt remedia, ut ab hoc metu liberentur saltem, dum fluxus ille siccat. Ex dictis patet, non semper curari posse; interim quaedam laudari solent, quae saltem nocere nunquam poterunt, & quandoque aliquantum profunt, dum simul cavent, ne tales aegri ad periculosa remedia confugiant, & ab Agyrtis decipiantur.

Primum, quod suadere soleo, est, ut a perpetua fere genitalium contracta-

tion-

(*) *Anthopolog.* Nov. Tom. I. pag. 140.

tione caveant : solent enim curiose inquirere , an augeatur , vel minuatur , fluxus , vel colorem mutet ; penem premunt , experturi , an quid exprimere possint ; sicque secretionem & excretionem illius mucosi augent potius. Magnam ipem in adstringentibus ponunt ; laxitatem enim harum partium morbosam ac-
cusare solent. Si innocua , imprimis interno usu adhibenda , petunt , facile poterunt concedi. *Corallos rubros , cancerorum lapides , succinum , mastichen , conservam rosarum rubrarum* , & alia his similia , quidam auctores impense laudaverunt ; in quibus adhibendis faciles nos esse oportet. In illis vero , quae topice sunt applicanda urethrae , magna cautela opus est. Si enim per injectiones validiora adstringentia applicentur , *alumen , vitriolum , saccharum saturni* , constrictiones urethrae , calli , dysuriae , ischuriae , toties sequuntur , quae postea difficillime curabiles sunt.

Plures casus collegit *Turner (y)* , qui docent , tali fluxu , licet fatis copioso , sed viscido , instar albuminis ovi , laborantes , matrimonium inivisse , nec infecisse uxores , & sanas generasse proles. Simul patuit , integram curam difficulter successisse. Varia quidem tentavit. *Spadanorum* , & his similibus , fontium usus , uti & *Balsami Copaybae* usus moderatus , profuerunt prae reliquis.

§. 1460. **I**nflatio membri virilis tollitur cataplasmate anodyno , discutiente , emolliente , fotu simili , venae sectione larga , & dictis (1458.).

Antea ad §. 1447. de mirabili structura penis dictum , & quomodo in tantam molem possit erigi , dein iterum flaccescere ; turgentibus nempe corporibus cavernosis penis solius , vel & corpore cavernoso , quod urethram ambit , glandisque penis externam substantiam constituit ; uti tunc pluribus dictum fuit. Ad §. 1449. patuit , quomodo saeva inflammatio penem occupare queat ; unde mira membri deformatio , & distorsio in hoc illudve latus , incurvatio sursum , aut deorsum , dysuria , dolor acerbus , sequi possunt , & alia gravissima mala.

Si sic affectus penis caleat , doleat , nullo modo cunctandum est ; sed cito valida cura antiphlogistica adhibenda , vel brevi gangraena sequetur ; quam curatu difficilem esse , antea ad §. 432. monitum fuit. Unde statim larga sanguinis missio instituenda est ; repetenda , si opus fuerit ; ut cita fiat penis subsidencia. In praecipiti casu , turgentem admodum venam , quae per dorsum penis decurrit , pertudi lanceola ; dum simul & ex brachio sanguis mitteretur. Simul dabam decoctum purgans , ex *tamarindis , foliis senae , agarico , sale polychresto &c.* ; omni hora ad uncias duas ; donec alvus copiose solveretur , fere ad animi deliquium usque , sicque tumens penis subsidere inciperet : artificialem diarrhoeam , eodem remedio , sed minori copia dato , sustinui per aliquot dies ; incepit fluxus materiae viridis Gonorrhoeicae ex pene stillare , & qui-

(y) Syphilis pag. 445. & seq.

quidem copia magna; sicque ab imminente fiderationis periculo, & penis mutilatione, evasit aeger. Mollissimis fomentis, additis & antisepticis, tegebatur penis, & vicina; de nocte ex similibus cataplasma paratum applicabatur perpetuo (formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur); quod, ex lacte ebutyrato acido paratum, omni putredini resistebat efficaciter; addebatur & aliquid de spiritu vini, vel alio liquido aromatico spirituoso, ne nimis flaccescerent partes affectae ab assidua fomentatione. Spirituosa enim nocerent, nisi admodum diluerentur; unde huic cataplasmati vix trigesima pars *spiritus vini theriacalis* admiscebatur. Vidi, juveni, cui imprudens & ignarus barbitonsor, incipientem scilicet Gonorrhoeam curaturus, applicuerat spiritum vini larga copia, penem intumuisse horrendo modo; dum alter prudentior vocatus curationem antiphlogisticam adhiberet animose; ex pene sanguis ad libram & ultra prorupit; unde tumor subsedit, & sequenti die foedus fluxus amurcosus sanguinolentus prodiit; a quo malo tamen integre curatus fuit trium mensium spatio.

Praeputium pendulum, & laxum, nullis fibris muscularibus praeditum, cuticula constat, & cute tenui; adest & membrana cellulosa tenuis, admodum dilatabilis, quae nunquam pinguedinem colligit, nisi in castratis: textura tota vasculosa, & nervosa, est. Miri tumores in membrana cellulosa praeputii fiunt, pellucidi, inflati quasi, qui glandem totam tegunt, & ultra illam prominent; tuncque talis tumor *Phimosis* dicitur; quando tumens praeputium reduci nequit, nec glans detegi; ubi vero praeputium, pone glandem retractum, simili tumore pellucido inflatum, tumet, annulo turgente penem cingit circa coronam glandis, quae tota nuda prominet ultra hunc anulum, tunc praeputium adduci nequit, ut glandem tegat; Vocatur tunc *Paraphimosis*; de quibus antea ad §. 1449. pluribus dictum fuit.

In hoc casu dicitur penis inflari; licet tumor, non in corporibus ejus cavernosis, nec in corpore cavernoso urethrae, sed tantum in praeputio, haereat. Talis tumor saepe adest absque ulla inflammatione; adeoque non semper curam antiphlogisticam requirit. Verum quidem est, tales tumores, dum multum augentur, premendo, glandem inflammare posse; imprimis in paraphimosi; liberum exitum urinae, & fluxus Gonorrhoeae, impedire; praecipue in Phimosi; sicque plura, & pessima, producere mala, quae oculis non patent, cum nec glans nudari possit, nec interior superficies tumentis, & miro modo intorti, praeputii conspici; unde semper metus adest: hoc tamen notandum videtur; si nec calor, nec alia inflammationem comitantia signa, deprehendantur in parte affecta, tales tumores non indicare validam curam antiphlogisticam.

Simul patet, homines circumcisos, vel recutitos, quibus praeputium pone coronam glandis perpetuo retroductum haeret, Phimosin nunquam pati, & raro Paraphimosin.

Phimosis saepe fit, dum ulcus Venereum penis glandem, vel internam superficiem praeputii, erodit; & quandoque tantus tumor nascitur, & praeputium tumens adeo intorquetur, ut urinae liberum impediatur exitum; dum simul

tabus ulcerosus inter praeputium & glandem retinetur, mora acrior redditur, & teneras partes, quas alluit, profunde exedit; unde pessima mala metuenda sunt, nisi cito exitus parari possit tabo retento. Omnium optimum est, si funiculo, suspensa manu inter tumens praeputium & glandem introducto, aquam puram injicere, frequentius de die, sed egehdam; sicque omnem eluere sorditiam. Detergentia enim, etiam leniora, adeo augent dolorem, ut ferri nequeant: mollissimis simul fomentis, & cataplasmatibus, perpetuo obvolvitur penis, ut omnis caveatur inflammatio. Hoc si obtineatur, aliquid plus de spirituosus additur, ne tenera hic cellulosa contabescat a perpetuis fomentationibus, & in tabum gangraenosum diffluat, dum incipit collabi.

Ubi omnia haec artis molimina tentabam in nobili juvene, pessima tali phimosi laborante, in ipsa cute penis prodierunt plus quam quinquaginta ulcuscula, quae ingentem puris Venerei copiam fundebant, dum major adhuc quantitas similis materiae ex spatio inter praeputium & glandem medio prodibat: gravitas mali mutilationis metum incusserat; cum tamen integrae vires essent, & ingens periculum reddidisset morigerum aegrum, ex tanto discrimine evasit incolumis.

Praecipitur quidem ab auctoribus, si urina parce, & cum dolore, exeat, vel pro parte sub praeputium regurgiget, ut cannula plumbea, vel argentea, tenuis, urethrae intrudatur (eo scopo, ut urina facilius exeat); & sic firmetur funiculis cannula, ut in loco maneat; aliquoties tamen removenda, ut urethrae status exploretur, & fordes, quae adhaerescunt, eluantur (z). Sed, qui hos morbos frequentius viderunt, probe norunt, adeo timere in valida phimosi praeputium, & tam miro modo intortum esse, ut cannulam urethrae immittere vix possibile sit, antequam partes affectae detumescere ceperint; & simul, hoc tentari non posse absque doloris augmento, omniumque malorum exacerbatione. Purgantibus antiphlogisticis largas evacuationes tentavi, praemissa Venae sectione, etiam repetita, si valida inflammatio hoc posceret; sicque obtinui, ut tumores illi subsiderent, urinae rediret libertas, & ulceribus detergendis, fordibusque eluendis, commoda daretur occasio; solis tamen lenioribus usus fui tantum, metuens, ne, acrioribus adhibitis, recrudesceret malum. Prudentius consilium est (a), ut aeger, si morbus urgentior fuerit, in lecto decumbat, situ corporis supino, & quietus otiose jaceat; tum, ut remedia commodius possint admoveri & contineri; tum potissimum, ut coles ad ventrem deligari possit; quod in omni curatione ejus necessarium est, *Celsus* (b) monente, qui hos morbos vidit, & descripsit, sed non ortos a contagio Venereo, de quibus hic agitur. *Si ex inflammatione coles intumuit, reduciq; summa cutis, aut rursus induci, nequit, multa calida aqua fovendus locus est &c. ; isque homo continere se, & abstinere a cibo, debet, & potione aquae tantum a siti vindicari.* Sic, molli aquae fomento, & tenuissimo victu praemisso, jubet, *vi quoque experiendum, an cutis sequatur.* *Eaque, si non*
pa-

(z) Astruc de Morb. Vener. Lib. III. Cap. VIII. pag. 261. |
260. (b) Lib. VI. Cap. XVIII. pag. 393.

(a) Ibidem pag.

parebit, leviter summa scalpello concidenda erit. Nam, cum sanies profluxerit, extenuabitur is locus, & facilius cutis ducetur.

Licet autem Phimosis, & Paraphimosis, uti ante dictum fuit, absque contagio Venereo nascatur frequenter in innocuis infantibus, & pueris, tamen & saepe ulcerationem comitem habet, sive a retenta urina inter arctius praeputium & glandem, sive a laesione externa per frictionem, contusionem, &c.: *Celsus* (c) enim dein addit sequentia: *Sive autem hoc modo victa erit, sive nunquam repugnaverit, ulcera, vel in cutis ulteriore parte, vel in glande, ultrave eam in cole, reperientur.* Dein varia ad haec ulcera sananda recenset remedia.

Si idoneis adhibitis remediis non cedat inflammatio, & a tumente praeputii compressio ac suffocatio glandis suppositae metuenda sit, forcice, vel scalpello, findi praeputium, ad alterutrum, vel utrumque, glandis latus, jusserunt auctores (d), ut solvatur haec strictura. Celeberrimus *Astruc* rem hanc levioris momenti habet; hinc, vel forcice, vel scalpello, pro cujusvis arbitrio, tentari posse voluit. Scalpillum tamen videtur forcici praeferendum, qui inter scindendum semper plus minusve contundit. Locum autem inflammatum, & adeo sensibilem, discindere, summum dolorem excitat, nec statim evanidum post sectionem factam; imo merito metuendum est, ne inflammatio augeatur immaniter; quod factum novi. Cum periculo enim, & sine profectu, discindi locum inflammatum, alibi ad §. 405. demonstratum fuit. Sincere fateor, me nunquam consuluisse praeputii fissuram, dum valido tumore inflammatorio occupabatur, imo impedivisse, dum potui. Animose adhibita cura antiphlogistica, semper obtinere potui, ut subsideret tumor, & cura succederet. Ubi autem praeputium tumet valde, & non inflammatum est, vel leviter tantum, *acetum lithargyrii*, ducentis aquae partibus dilutum, fomenti instar, cum successu adhibui. Si talis casus contingeret, ut a tumoris mole suffocatio, vel urinae suppressio, metuenda forent, tunc profundae incisioni praeferenda esset *Celsi* methodus, de qua statim dictum fuit, qui summa tantum concidi voluit, ut sanie profluente attenuetur locus.

Celeberrimus *Alexander Monro* (e) collegit curationes quasdam Medicas, quae praeter expectationem contigerunt, & inter illos habetur sequens:

Homo sanus, mediae aetatis, contusionem extremi penis passus fuerat: praeputii pars, quae froenum glandis constituit, in largum crystallinum tumorem surgebat. Topice applicabantur fomenta aromatica, & suffumigia; purgantia dabantur; absque tumoris decremento. Setaceum tenue traducebatur per tumorem, hoc scopo, ut via pararetur liquido aquoso distendenti, & blanda conciliaretur suppuratio. Eventus spem conceptam fefellit. Acutus enim dolor, & violenta inflammatio, sequebantur, ita ut setaceum educi debuerit, & applicari cataplasma emolliens, ex lacte & pane paratum. Sequenti die tumor multum erat imminutus; altero die integre disparuit; nec rediit amplius.

Si

(c) Lib. VI. Cap. XVIII. pag. 393. (d) *Astruc* de Morb. Ven. Lib. III. Cap. VIII. pag. 263. (e) *Medic. Essays and observat.* Vol. V. part. 2. n°. 47. pag. 494.

Si levis pertusio tumentis praeputii, per fetaceum facta, acutum produxerit dolorem, & validam inflammationem, videntur adhuc pejora metuenda esse a profunda incisione similis tumoris.

Quandoque contigit, ut tumores penis inflammatorii, copiosis sanguinis missionibus tractati, pro parte resolverentur tantum, & durum quid scirrhosum maneret. Imprimis autem hoc contingit, si, defervescente jam malo, dum flacciditati partium harum propriae, & per fomenta ac cataplasmata emollientia perpetuo applicata auctae, prospicere volentes, spirituosa liberalius applicant. Praeputium corii instar crassum, & rigidius, tota vita mansit, dum imprudens homo, absque Medici consilio, spiritu vini Camphorato foverat tumens praeputium. Ubi recens adhuc malum est, emendari poterit; imo & quandoque integre superari; si nocte foveatur sex partibus vini & aquae, una parte aceti, addendo singulis libris talis fomenti drachmam salis ammoniaci. Manē, post lenem frictionem, tegatur pars *Emplastro de mucilagibus*, vel *meliloti*. Casus tales non sunt oppido rari. Celebris *De La Peyronie* saepius observavit tales indurationes in corporibus cavernosis penis, quae resistebant efficaciae argenti vivi, sed, deleto omni contagio Venereo prius, cedebant feliciter fontibus Baregianis, externo imprimis usu adhibitis satis diu (la douche); harum aquarum defectum lixivium cinerum ligni novi supplere creditur (f).

§. 1461. **B**ubo Venereus tollitur; dissipando per Emplastra singularia; suppurando, si haec non profunt; & aperta depurando.

Antea ad §. 1448. de Bubone Venereo dictum fuit, & data fuerunt signa, quibus possit distingui ab aliis tumoribus, qui occupant inguina, & quandoque in aliis morbis occurrunt.

Observatur aliquando, bubones resolventibus remediis cedere haud difficulter; frequentius tamen haerent diu, satis lente in suppurationem vergunt, tarde maturantur, & in ulcera satis difficilis curae degenerant; quae non leve taedium parant. Aliquando in scirrhum indurantur, ad optima etiam remedia rebellem.

Dissipatio bubonis, si obtineri queat, a pluribus desideratur; cum autem contagium Venereum in bubone adsit, hinc & multi metuerunt certam Luem Veneream, si, dissipando tumorem, contagium sanguini admisceretur.

Antonius Musa Brasavolus (g), qui in Lue curanda magnum olim habuit nomen, ambigit, *numquid immaturus aperiri debeat ejusmodi abscessus, an ultima concoctio sit expectanda?* ego semper immaturum potius incidi voluerim; non tamen penitus immaturum; ne ob dolorem inflammatio exoriatur: imo, si incisio etiam fieret, antequam pus adesset, conveniret. Nam malum non est, ut aliquis

(f) Mem. de L'Acad. de Chirurg. Tom. I. pag. 428. &c.
pag. 684.

(g) Aphrodisiac.

adfit dolor, ob quem materia ad locum trahatur, & decurrat; postea apertum servetur, quantum fieri poterit, ulcus. Plures deinde in eadem opinione fuerunt non tantum, sed duos, inflammatos, bubones didicerunt, cum summo aegri cruciatu, secundum totam tumoris longitudinem; ut quantocyus viam pararent, per quam exire posset contagium susceptum. *Brasavolus* tamen caveri iussit, ne penitus immaturus bubo incidere; licet noluerit, ultimam concoctionem duri tumoris expectandam esse.

Ubi de cura inflammationis, quae in glandulosis carnibus nascitur, agit *Galenus* (b), citam talium tumorum aperturam damnat. *Quin*, si pus aliquod notabile in suppurante parte sit contentum, non expedit (quod nonnulli faciunt) protinus incidere, imo discussionem moliri medicamentis ad id valentibus, quorum usus ex affectu sit conjectatus. Quum enim phlegmones quidquam in parte restat, acria medicamenta potius irritant, quam discutunt. Quum vero, quod ex phlegmone relinquitur, scirrhosum effectum videtur, fidenter jam valentibus medicamentis uteris. Jubet, mane & vesperi sollicito inspiciendum esse locum affectum, ut, pro re nata, imponantur mollientia, si locus tumentior aut rubicundior sit, aut magis doleat, & contra adhibeantur validiora, si scirrhosiores phlegmonae sint. Sin aliquando puris copia medicamenta superet, nec ea videantur tibi totum discutere posse, secare, quod sic abscessit, eo potissimum loco oportet, quod est editissimum; quippe tenuissimam etiam illic invenies cutim.

Novi quidem, qui aliam opinionem tuentur, urgere posse, quod *Galenus* Luem Veneream non cognoverit; adeoque illa de curandis bubonibus monita nullam in tractandis bubonibus Venereis auctoritatem habeant; cum in hoc casu imprimis requiratur, ut susceptum contagium, in bubone fixum haerens, quantocyus expellatur de corpore, & ob hanc causam locus quantocyus incidendus sit. Verum illud inficiens haeret in parte dura bubonis, aequae ac in illa, quae jam incipit maturescere; aut & in pauco pure, quod jam factum est, & quod, diutius relictum, solvisset sensim durum illud ambiens, ac in pus mutasset. Quando autem cito discinduntur bubones, aer accedens maturationem reddit difficiliorem, & dura haec longe diutius haerent, neque raro in scirrhum degenerant.

Acrius in illos, qui crudos bubones incidunt, invehitur *Fallopianus* (i); maturos vero incidi jubet per totam longitudinem secundum inguinis ductum: *Laudat tamen magis causticum; quia per illud auferimus quantitatem corii, & fit latius ulcus, nec remanent cavernae; sinus nempe, & fistulae, curatu quam maxime difficiles.* Ob eandem rationem noluit, bubonem jam maturum manere clausum, donec sponte aperiantur integumenta a sanie erosa pluribus & parvis aperturis; unde pariter fistulae metuendae sunt. *Similia & Botallus* (k) consulit.

Gravissima enim mala a bubonibus, & fistulis inde natis, metuenda sunt, si

(b) Method. Med. Lib. XIII. Cap. V. Charter. Tom. X. pag. 298. (i) De Morbo Gallico Cap. XCI. Aphrodis. pag. 821. (k) Aphrodisiac. pag. 873. 874.

si in profundum vergant, ita, ut integre discindi nequeant. Pus enim quandoque fatis virulentum fit, & gangraenam facit, versus abdomen prorepentem; quandoque & arteria cruralis, a tali pure erosa, subito lethalem haemorrhagiam fecit. Binos milites sic periisse testatur celebris *Goulard* (1). Cum ergo Celeberrimi Viri, *Boerhaave*, *Astruc*, & alii plures, incipientes bubones resolvere tentaverint, & ni hoc succederet, ad suppurationem deduxerint, crudos, duros, inflammatos, bubones disciderint nunquam, tantorum virorum vestigia sequens, propriis observatis illorum curandi methodum confirmare possum.

Recentes bubones, nec mole nimis magnos, dissipare tentavi Emplastris efficacibus, quae gummi, ferulacea dicta, *galbanum*, *ammoniacum*, *sagapenam*, & his similia, continent; quorum plura in officinis prostant, quae, ab illis singulis, vel simul junctis, nomen obtinuerunt, & vires insignes. Ad eundem scopum laudatur *Emplastrum de ranis* dictum in officinis; praecipue illud, cui argentum vivum additur, & quidem varia quantitate; unde *Emplastrum de ranis* vocatur cum mercurio, duplicato, triplicato, &c. Monendum tamen est, ab hoc Emplastro non raro salivationem excitari, si larga nimis copia argenti vivi admista fuerit; quod, cum non semper requiratur, caute hic agendum est.

Bubones plerumque non resolvuntur facile, & ubi suppuratio requiritur, difficulter ad maturationem deducuntur; hinc videmus, omnes fere adhibuisse talia, quae cuti fertiter adhaerent, sed & efficacem fatis aromaticam, ac solventem, vim habent; ob quam, cum fructu, aliis tumoribus pertinacibus applicantur: Utramque virtutem possident gummi ferulacea, & pix futoria; praestat autem, prius pilos inguinum rescicare, ne magnam molestiam parent, dum haec emplastra renovari debent. Binae talium emplastrorum formulae in *Materia Medica* ad hunc numerum describuntur; in quibus notandum est, quod *flores sulphuris* larga copia addantur; & in uno, *saccharum saturni* constituat $\frac{1}{4}$ totius massae circiter, in altero, quod picem futoriam pro basi habet, tantum $\frac{1}{2}$ totius sit idem saccharum plumbi; quod, ut notum est, ex aceti acido & plumbo, ejusque calcibus, conficitur.

Vim stipticam, repellentem, in saccharo saturni adesse, communis erat opinio; hinc olim multi damnaverunt has formulas; sed *Goulard* (m), magno cum successu, adhibuit saturatissimam plumbi solutionem in aceto, quam *Extractum Saturni* vocat, ad curandos bubones Venereos. Diluebat illud ducentis partibus aquae purae, & fomenti instar adhibebat (vocabat hanc miscellam *aquam Vegeto-mineralem*), vel in eodem coquebat micam panis ad cataplasma; parabat & ex *Saturni Extracto* Ceratum. Talia applicabat bubonibus, & resolvebantur, licet magnae forent molis, & fluctuatio manifesta tangeretur, transsudante puris copia per integrae manentis cutis poros, quae totum

(1) Remarques & observat. prat. sur les Malad. Vener. §. 71. pag. 106. (m) Ibidem Cap. III. pag. 99. 111. &c.

tum apparatus humectabat quotidie (n). Idoneis testibus hujus asserti veritatem firmat.

Si speratae resolutioni pertinacius resistat bubo, nec mole minuatur, imo potius augeatur, de suppuratione promovenda cogitandum est. Quoniam requirantur, ut maturatio in abscessum obtineatur, dictum fuit ad §. 403., ubi de hac re agebatur. Eliguntur autem, ad bubonem maturandum, quae potenter emolliunt, & stimulo moderate calefaciente solvunt impacta. Ad hunc numerum in *Materia Medica* habetur formula Cataplasomatis suppurantis, cui basin dant ficus molles maturae, in aqua concoquendae diu, donec in pulpam mutantur, cui additur mel, & *Gummi Galbani* solutum in vitello ovi prius, ut aequabilissime per totam cataplasomatis massam possit distribui. Optimum est, si talis puls nuda cuti imponatur, & tegatur dein vesica fuilla discissa, cujus superficies, cataplasmati contigua futura, inungitur, & fricatur, oleo amygdalino, ut mollescat. Sic impeditur, ne cataplasomatis humiditas, & Galbani fragrantia, a calore corporis dissipentur facile extrorsum, sed fit, ut perpetuo in bubonem agant. Ita longe citius obtinebitur maturatio; simulque cavebitur, ne indusium, & lecti lintea, tam facile conspurcentur. Mane, & vesperi, renovatur tale cataplasma.

Facile patet, ad normam hujus cataplasomatis plura similia, mutatis ingredientibus, posse componi, quae eandem habent efficaciam. Ubi maturatus bubo est, sectione paratur via contento puri, ut liberrime possit effluere non tantum, sed & facilis detur occasio applicandi remedia varia fundo bubonis, qui saepe sordidus invenitur, & acriora etiam detergentia postulat, ut depurari, & dein sanari, possit.

Haec est ratio, quare bubo, emollitus, secundum longitudinem totam discindatur potius, quam minori apertura pertundatur tantum. Hoc facto, premendo digitis vicina loca, inquiritur sedulo, an quid sinuosi, aut fistulosi, in ambitu ulceris occurrat, ut & haec discendantur, si tuto fieri possit, sicque sanatio acceleretur, quae alioquin in longum protrahitur.

Fortia depurantia, imo & erodentia, prudenter applicari solent fundo ulceris, ut levis quandoque eschara nascatur, quae, aucta suppuratione, facile separatur, & fundum puriorem relinquit. Si quaedam loca jam pura sint, molli digestivo teguntur, dum reliquis, quae adhuc sordescunt, insperguntur acriora. Talis pulvis in *Materia Medica* ad hunc numerum describitur; qui ex unciis duabus foliorum *scordii* pulverisatis, drachmis duabus *vitrioli albi*, & *aloës* drachma, componitur. Alii applicuerunt acriora adhuc, ex praecipitatis mercurialibus. Celebris *Grashuis* edidit dissertationem de generatione puris, quam Academia regia Chirurgica coronavit; & huic addidit notas; ubi (o) testatur sequentia: *Bubones Venereos, difficulter suppurantes, escharotico applicato, ex Mercurio sublimato, brevissimo tempore in tabum purulentum liquefcere, docuit experientia.* Multa tamen hic prudentia opus, ut rite administrari possit illud

re-

(n) Ibidem pag. 118. 119.

(o) pag. 100.

remedium, etiam externo usu: horrendus casus legitur apud *Degnerum* (p) in dissertatione, historiae Dysenteriae Neomagenfis annexa, ubi nobili matronae, tumorem in femore gerenti, suavit impudentissimus Agyrta, ut emplastrum causticum applicaret loco dolenti, quod, re postea examinata, mercurium sublimatum corrosivum larga copia inspersum habebat: in tertiam vicem usque simile emplastrum fuit applicatum, suavit audacissimi hujus nebulonis; unde miserima aegra, post cruciatus intolerabiles perpeffos, orta salivatione immani, suffocata periit. Horrui, dum legebam apud *Fallopium* (q), de curatione bubonis scribentem, quod buboni jam aperto *aliquando inspergeret pulverem, ex arsenico, & auripigmento.* Certe decoctum Arsenici ad scabiem curandam a quibusdam laudatur, simplici lotione adhibendum. Arsenici decocto, ab anicula accepto, bini milites laverunt loca corporis infecta scabie; quae quidem hac lotione evanuit; sed *utriusque genitalia tanta inflammatio, atque intumescencia, invasit, ut adspectu horrendum esset; quibus conjuncti erant intolerabiles dolores, vehemens febris, sitis, vigiliae; totusque locus affectus brevi tempore tantam contraheret nigredinem gangraenosam, ut de perfecto sphacelo jam sollicitus essem* (r).

Sollicita *Degneri* cura, separatio obtinebatur sphacelati, & paulatim restituebantur miseri. Interim partibus genitalibus non fuerat applicatum decoctum Arsenici, sed aliis corporis locis scabiosis. Quid non metuendum foret, si discissi bubonis ulcerosae superficiei inspergeretur Arsenici pulvis.

Saepe quidem apertus bubo tractari debet instar ulceris sordidi, ut depuratio obtineri possit, & dein cicatrificatio; sed tutis remediis hoc obtineri poterit, ne aegri salus, & Medici fama, in discrimen veniant.

Caeterum bubo, si perita manu tractetur, periculo fere caret, licet longa curatione non leve fastidium moveat quandoque. Si recenter, a suspecto concubitu, post ulcuscula Venerea genitalium, post Gonorrhoeam parcius fluentem, vel cessantem sine bonis signis, bubo assurgat, felicius, & brevior, cura sperari potest. Aucto enim Gonorrhoeae fluxu, ulcusculis Venereis multum tabi eructantibus, toties incipientem bubonem subsedisse vidi, absque Luc sequente. Simul adhibentur illa, tam in victu, quam in cathartics, quae in Gonorrhoeae cura ad §. 1458. laudata fuerunt.

Ubi autem bubo mala arte tentatus fuit, diu, optimis etiam remediis adhibitis, mansit immutatus, & mole magnus est, tunc curam Luis postulat; uti ad §. 1467. dicitur; praecipue, si alia simul Luis Venereae confirmatae signa adsint. Si in scirrhosam duritiem degeneret, salivationi mercuriali quandoque resistit pertinax. Modo nondum lapideam duritiem acquisiverit bubo, sponit *Celeberrimus Astruc* (s), *aquarum thermalium super bubonem embrochando, inguen morbosum stillicidio aquae fluentis supponendo, demum tumori lim-*
mum,

(p) De Dysenteria bilioso-contagiosa pag. 234. & seq.

Cap. XCI. Aphrodisiac. pag. 821.

(q) De Morbo Gal-

(r) Degnerus de Dysenteria bi-

lioso-contagiosa pag. 214. 215.

(s) De Morbis Venereis Lib. III. Cap.

VI. pag. 236.

mum, qui in aquae fundo colligitur, apponendo quotidie, ut coagulata limpha sensim liquefiat, & tandem resolvatur &c.; cauto tamen opus est; ac, si bubo inde rarefcere, calefcere, dolere, incipiat, Thermarum usu statim abftineat, ne scirrhus in Carcinoma degeneret. Baregianas Thermas reliquis praefert; quarum defectum, uti alia occasione monui, Celebres Chirurgi Galli lixivio cinerum ligni novi suppleri posse censent. Probabile videtur, & alias Thermas non sine fructu tentari posse. Olim, praxin exercens in locis, in quorum vicinia nullae erant thermae, arte illas imitari conatus sum, dum limaturae ferri, & sulphuri, simul tritis, aquam affudi, quam ad altitudinem duodecim pedum delabi curavi in partes corporis affectas. Nec infeliciter cessit.

Alia occasione ad §. 1228. monui, ex observatis *Ruyfchii* (t), difficillo bubone Venereo, ante perfectam maturitatem, vas lymphaticum dissectum fuisse, unde magna copia lymphae effluebat quotidie. Peritissimus ille Anatomicus, spleniis infra locum affectum impositis, & per fibulam arcte compressis, compescuit lymphae per vasa ascendentia lymphatica motum, & curavit feliciter molestum illud stillicidium.

§. 1462. **T**estis tumidus fovendus similibus (1460.): si urget, educendus sanguis ex brachio; Emplastro quoque scroto applicato levandus; donec redierit in statum plane naturalem.

Antea ad §. 1450. de tumore testis, in Lue Venerea, vel saltem a contagio Venereo, nato, pluribus dictum fuit: patuit tunc, ad talem testis tumorem producendum non semper requiri, ut miasma Venereum, in ipsam testis substantiam usque penetraverit, sed sufficere, si liber exitus humoris, testium mirabili fabrica parati, a quacumque demum causa fuerit impeditus. Notatum fuit simul, omnium frequentissime sequi testis tumorem a Gonorrhoea suppressa, aut parcius solito fluente, uti etiam post usum imprudentem acriorum calidorum diureticorum. Unde &, dum redit fluxus materiae Gonorrhoeicae, cavent aegri ab usu diureticorum irritantium; qualia sunt, balsama sulphuris, oleum terebinthinae aethereum, &c.: Feliciter subsidere solet testis tumor breviter, & integre curari, si recenti malo debita adhibeatur medela; secus vero, inflammatio, & omnes ejus sequelae, metuendae sunt.

Si ergo testis tumere incipiat, tumor augeatur cito, caleat ad tactum, cutis scroti tendatur & rubescat, febris adsit, ilico larga sanguinis missione succurrendum erit; quae & repeti debet, donec symptomata minuantur multum. Purgans tunc datur antiphlogisticum, satis actuosum; cujus formulae diversae in *Materia Medica* ad Sectionem 396. N°. 2. habentur, ubi de cura inflammationis agitur; scrotum fomentis mollissimis obvolvitur, in quibus additur ad singulas libras drachma salis ammoniaci, & una vel altera aceti uncia. *Sydenhamus* (u), licet etiam non adeo recens esset testis tumor, simili methodo ute-

ba-

(t) Observat. Anatom. Chirurg. N°. 41. pag. 40.
pag. 425.

(u) Epist. II. Responsoriaz

batur : *Neque mihi religio est , quocumque hujus mali tempore sanguinis uncias , novem , vel decem , e brachio isto detrahere , quod testiculo tumefacto respondet , si tumoris magnitudo , & vehementia doloris , id mihi suadeant .* Omni enim modo tentanda est resolutio testis tumidi , ut praecaveantur alii inflammationis exitus , saepe hic periculosi , & semper curatu difficiles . Unde & fatus , ex emollientibus paratos , laudat *Sydenhamus* , additis *hyoscyami* foliis , quae acutos dolores , testium tumorem toties comitantes , topica applicatione , leniunt feliciter . Cataplasma , ex *Oxyrato* , & *farina fabarum* , applicabat tumori , cathartici & refrigerantibus remediis , ac tenuiori diaeta , utebatur simul , ut morbum debellaret . Emulsis dilutis nitrosis , copiose potatis , praecavetur tentigo Venerea , hic metuenda .

Pondus tumidi testis distrahit funiculum spermaticum , sicque dolorem , fati molestum , producit : Decubitus in lecto hinc requiritur ; sic enim testis sustinetur , fomenta commode applicantur , & pro lubitu facile renovari poterunt . Ubi per haec tumor testis minuitur , tunc subligaculo suspensorio sustineri debet testis , ut aegri de lecto surgere possint tuto . Simul tunc scrotum tegitur molli *Emplastro mucilaginum* , *diapompholygos* &c. (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum) . Multi utuntur *Emplastro de ranis cum Mercurio* ad eundem scopum ; vel & unguento Mercuriali tumentem testem fricant , dum , post inflammationem jam multum imminutam , scirrhusa induratio metuitur . Frictionem autem mercurialem tamdiu quandoque adhibent ; donec sequatur lenis salivatio ; quae profuit (w) . Alii purgantibus mercurialibus validis usi fuerunt ; praecipue , *turbith minerali* ; nec infeliciter ; si nempe adhuc recens fuerit malum , & per sanguinis missionem , methodumque antiphlogisticam , sublatus fuerit suppurationis metus .

Si Gonorrhoeae suppressio testis tumorem praecesserit , subita resolutio speranda est , simulac redierit fluxus satis copiosus per urethram ; qui ergo , omni modo , proliciendus est ; de qua re ante ad §. 1458. dictum fuit .

Dum scirrhusa in teste durities , post testis inflammationem , manebat , externum & internum usum *Cicutae* profuisse novi . A Gonorrhoea , subito per injectionem adstringentem suppressa , oriebatur viro , quadraginta septem annorum , in scroto tumor , durus , scirrhusus , pugno virili major : Testiculi tamen ambo erant immunes , & sani . Per sesquiannum mansit ille tumor , frustra tentatus emplastris , fomentis , remediis mercurialibus fortissimis , ipsa salivatione . Extractum *cicutae* datum fuit , aucta successive dosi ; sed , licet vigesimo die integram extracti *cicutae* drachmam ceperit sumere aeger , nulla observabatur in tumore mutatio . Trigesimo die drachmam & dimidiam sumsit ejusdem remedii ; post triduum incepit tumor mollescere ; post aliud triduum datum fuit purgans , mercurio dulci mistum . Quadragesimo die aeger jam sumebat quotidie extracti *cicutae* drachmas duas , & tumor minuebatur . In hac dosi perrexit in quintum mensem , interponendo omni decimo quarto die lenepurgans mercuriale ; tunc tumor fuit penitus dissolutus , & homo integre sanus .

(w) Hoffm. Med. Ration. & systemat. Tom. IV. part. V. pag. 184.

nus. Potaverat autem curae tempore copiosum decoctum radicum Bardanae (*).

§. 1463. **P**ustulae, & Cancri dicti Mercurialibus erodendi ad vivum usque, tum sensim lenioribus sanantur iisdem.

Quomodo cognosci haec, & ab aliis malis similibus distingui, possint, antea pluribus ad §. 1444. dictum.

Facile intelligitur, in tractandis his malis magna cautela opus esse: constitit enim ex illis, quae ad §. 1445. dicta sunt, miasma Venereum, in cute externa haerens, quod Pustulam, aut Cancrum Venereum, produxit, posse ex loco affecto dispergi per totum corpus, & pessima mala facere.

Crediderunt quidam, posse tolli totum malum, si simul & semel pustula talis suspecta, vel cancer dictus Venereus, destrueretur integre; quod validis escharoticis remediis tentabatur; hac spe, ut ipsum miasma susceptum, una cum integumentis corporis, quibus adhaeret, in escharam mortuam converteretur.

Succedebat talis cura olim in similibus malis, quae, non a contagio Venereo, sed ab aliis causis, nata fuerant in genitalibus utriusque sexus. *Lanfranc*, celebris olim Chirurgus, qui circa annum 1296. scripsit, ducentis circiter annis ante Luem Veneream in Europa cognitam (x), utebatur ad ulcera penis curanda collyrio, quod ab ipso nomen habet: constabat illud remedium, ex *libra vini albi, drachma viridis aeris, & drachmis duabus auripigmenti*; quod dabat acre satis remedium topicum. Alii auctores, qui similia mala in genitalibus a contagio Venereo nata tractabant, tentaverunt simili modo extinguere illud contagium in illo loco, ubi per pustulam, aut ulcusculum, se manifestabat.

Sic *Joannes de Vigo* (y), de cura Luis Venereae agens, monet, curam perfici administratione localium: *Imprimis veniendo ad originem morbi; videlicet ad pustulas, quae solent accidere in virga; dico, quod, ex quo istae pustulae (ut superius dictum fuit) non eveniunt nisi a causa primitiva, sine aliqua temporis intermissione protinus medicamine acuto, malignitatem earum interficiente, sunt delendae, ut exinde earundem malitia per totum corpus non extendatur.*

Verum nunquam absolute certi esse possumus, an contagium susceptum haereat in sola hac pustula, vel ulcusculo; potuit enim facile pars contagii, per venas bibulas resorpti, humorum massam jam infecisse; dum altera pars, in vasis, aut folliculis cutaneis, irretita, topicum malum producit.

Ex hactenus dictis enim patuit, miasma Venereum saepius inficere totum sanguinem, licet nullibi vitium in cute appareat; &, post aliquod tempus tantum, maculas, pustulas, in cute apparere, saepe cum magno levamine do-

(*) Anton. Störck de Cicuta Tom. II. pag. 169. 170.

(x) Le Clerc histoire

de La Medecine pag. 790.

(y) Aphrodisiac, pag. 452.

dolorum, quibus miseri torquentur, per metastasin deposito ad cutim malo. Licet autem aliqua spes foret, ubi reliquum corpus adhuc illibatum est, topice haerens contagium, rodenti remedio, una cum parte integumentorum, quibus adhaeret, destrui posse, nullo modo haec felicitas exspectari poterit, dum idem contagium, cum humoribus corporis per vasa fluens, postea per metastasin ad cutem depositum, pustulas & ulcera Venerea produxit. Patuit enim ex illis, quae ad §. 1442. dicta sunt, quasdam pustulas, & cancras Venereos, a topica applicatione contagii nasci; alias, a malo per metastasin ad cutim deposito; tuncque topicis nunquam tuto confidere licet.

Distinxit hanc rem etiam *Joannes de Vigo* (z), dum modo citatis statim subjunxit sequentia: *Secus faciendum esset, si praedictae pustulae ortum accepissent a causa antecedenti; quia (nisi facta universali purgatione) localia auxilia, ante corporis purgationem, regulariter operando, non essent applicanda.* Quin imo videtur saepe infeliciter cessisse huic auctori erosio cancrorum Venereorum ad vivum usque per corrodentia: fatetur enim, aliquando debuisse repeti hanc erosionem; *quia interdum hae pustulae sanabantur, & iterum ad crepaturam veniebant, cum malignitate carnis; unde operae pretium fuit, saepenumero curationem renovare.*

Dum haec erosio tentatur, eschara fit in loco affecto, sub qua latet saepe miasma susceptum, quod, venis resorptum, totum corpus inficit, & in pluribus corporis locis manifestatur brevi. Memini, hoc contigisse sanissimo juveni, qui post impurum coitum contraxerat ulcusculum Venereum in cute externa penis. Chirurgus lapide infernali tetigit locum affectum, jactans citam & certam curationem, per destructionem topici mali. Verum longe aliter cessit haec cura: post quadriduum enim tota facies foedis deturpabatur varis; quae brevi post & per reliquam corporis superficiem dispergebantur; simul, doloribus nocturnis artuum torquebatur; in faucibus dolorem sentire cepit; unde miser aeger, pessima quaevis sibi metuens, severam fatis salivationem subivit, ut radicitus curaretur. Similia & *Vigo* (a) habuit post erosionem talium pustularum Venearum infortunia: fatetur enim, quod, licet sua methodo, *malignitatem ulceris, & pustularum, interficiendo, locum ulceratum, vel pustulosum, ad digestionem materiae benignae, & mundificationem loci, cum purgatione multarum materierum, perduxisset, tamen, post cicatrizationem, pustulae scabiosae, & ulcerosae, & interdum verrucosae, per totum corpus spargebantur.* Unde balnea, linimenta, aliaque, adhibere debuit; & *quia aliquando hujuscemodi morbus obedientiam minime praestare solet, praesertim ad dolores auferendos, idcirco, quum antedicta curatione iste morbus, cum suis doloribus, & pustulis, removeri non possit, tunc ad ulteriora remedia transeundum est; praesertim, ad unctiones, & cerota, in quibus ingreditur argentum vivum.*

Ex his omnibus patet, magna cautela opus esse, dum tentatur extinctio, & deletio, contagii Venerei suscepti, per erodentia, topice applicata illi loco, cui soli totum contagium adhaerere creditur. *Botallus* (b) candide fatetur, quod

(z) Aphrodisiac. pag. 452.

(a) Ibidem.

(b) Aphrodisiac. pag. 870.

quod junior, & aliorum vestigia sequens, acria erodentia adhibuerit; aetate vero maturior, & artis exercitio cautior factus, mutavit sententiam. Didicit enim, haec applicata illis duntaxat fuisse praesidio, qui recenter morbum contraxerant; sic ut totum, vel pene, quod infectum erat, illo extingueretur: sed hos vel etiam sanat integre simplex aquae fatus, vel repetita (si aliqualis sit durities) praecipitati aspersio, in nullum discrimen aegrum inducentia. In praecedentibus autem saepius monitum fuit, omnium tutissime recentia mala Venerea tolli, si per fomenta, & leniora rodentia, sic disponatur locus, ut miasma morbosum una cum pure exeat. Ab administratione enim eorum, quae vehementer carnem subditam extinguunt, ulcus siccum manet octo dierum spatio, quod tantum abest, ut prodesse possit, ut obsit potius non leviter; nam, quantum fieri potest, colluvies a parte affecta e vestigio est eximenda; nec quia illud altius imprimitur, ob id plus juvat; non enim omne infectum enecat; sic, quod reliquum est, occlusa per causticum illi via, circumsitam ulceri carnem valentius inficit &c.

Non incongruum erit, quaedam hic addere de *Verrucis Venereis*, quae saepe genitalia in utroque sexu obsident, & non leves molestias pariunt. Notum est, quandoque praeputii internam superficiem, & imprimis penis glandem totam, talibus verrucis hirtam reddi. Adest enim hic numerosa series papillarum sentientium nervosarum, quae, a corona glandis, usque ad urethrae orificium, ordinatis stratis, superficiei fabricae spongiosae incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitum tegit, ut extremi hic nervi, voluptatis & doloris instrumenta propria, sub tenerissima glandis membrana extima coerciti, sibi mutuo incumbentes, jaceant. Si ergo, tenuissimam transgressum membranam externam glandis, virus Venereum hanc ipsam exederit, nudantur hae papillae (c), & quandoque intolerabilem dolorem excitant. Si nunc cellulosa tenuis fabrica consumitur tabo Venereo, solutae ab hoc nexu papillae excrescunt, faciuntque Verrucas Venereas, quae aliquando echini instar glandem deformant, & omnem fere praeputii motum impediunt. Similes verrucae in pudendis mulieribus, ac circa anum, observantur.

Aliquando & in ipso urethrae canali tales verrucas Venereas natas vidi; imprimis, prope urethrae finem. In nymphis, & vagina muliebri, hae verrucae prurimum vix tolerabilem quandoque faciunt, & scilicet, in malignam indolem degenerant, magnaeque molis fiunt; tunc cristae, ficus, mariscae, vocari solent. Vidit Botallus (*), dum junior adhuc esset, Hispanum, glandem universam, atque praeputium, magnis verrucis obsitam habentem, quae ad tantam molem pervenerant, ut totam glandem obtegerent, praeputium in summum extendentes, cum maximo dolore; quem secare fuit necessum per longitudinem, usque ad glandis radicem; sic enim omnia patebant, & dolor quievit: multae autem verrucae erant, quae parvi digiti magnitudinem excederent. Vidit Henricus ab Heers (d) ab impuro concubitu natas in ima glande, interque illas unam, quae nucis juglandis magnitudinem excedebat, & sexaginta quinque capitella, sive verrucas minores, ostentabat.

No-

(c) Aphrodisiac. In Praefatione.
vat. Medicar. libro unico pag. 84.

(*) Aphrodisiac. pag. 871.

(d) Obser-

Norunt Medici, verrucas semper caute tractandas esse; praecipue, si lata basi cuti quasi inhaereant: ubi a tenui filo quasi pendulae haerent, ligatura, vel sectione, tolluntur satis tuto. Ubi autem a miasmate Venereo enascuntur, pejorem habent indolem, & quandoque difficillime eradicari possunt, repullulantque saepe majori numero.

Crudeli quandoque cura tentatae sunt, dum majores novacula vel forfice rescindebantur, & dein locus, ex quo enatae fuerant, tangebatur aqua forti, minores vero aqua forti tactae erodebantur. Tali methodo usus fuit *Botallus (e)*. Findebat praeputium, ut omnes verrucae in conspectum venirent; & tunc illas, vel secando, vel erodendo, curabat. Simul tamen commendabat usum remedium, quae domando, vel eradicando, contagio Venereo adhiberi solent.

Vidi aliquoties, resectas tales verrucas Venereas brevi post repullulasse, & numerosiores, & pejoris indolis. Vidi, post salivationem toleratam, nullo modo deletas fuisse, sed, immaniter excrecentes, totam texisse glandem penis: lapide infernali, prudenter adhibito, ceciderunt omnes, & integra rediit sanitas. Juvenis, post impurum concubitum, plures habuit caneros, in glande, & praeputio, qui satis profunde erodebant vicina, & magnum aegro incutiebant metum; unde statim ad salivationem confugit: Sanabantur satis cito cancri Venerei; sed mox numerosae propullulabant in glande penis verrucae; quae postea satis tuto lapidis infernalis actu sanatae sunt.

Hoc autem pluribus observationibus similibus didici, tutiorem longe esse escharoticorum usum, si, vel purgantibus mercurialibus satis validis, vel aliis similibus, enervata fuerit contagii Venerei malignitas, vel integre deleta; & si prius emollientissimo decocto foveantur verrucae, antequam acriora applicentur, post adhibita erodentia, ut cito cadant escharae. Postea vidi lactus, alios, in morbis Venereis curandis celebres, viros ejusdem esse opinionis. Sic *William Fordijce (f)* recenset casum hominis, qui, infeliciter curatus a Gonorrhoea, glandis coronam cancri Venereis & verrucis obsitam habebat undique: Meraco decocto Zarzaeparillae potato, emendabantur cancri Venerei quidem; sed non cedebant integre; donec sex uncias unguenti mercurialis, per repetitas friciones, consumsisset. Supererant tamen, post caneros sanatos, verrucae; quas statim delevit communi caustico. Et ideo commendat hujus remedii usum, ubi, post deletum per medicamenta antivenerea contagium, verrucae rebelles manent. Lapidis infernalis usus hoc commodi habet, quod loco determinato possit applicari, absque eo quod diffluat ad vicina, quae non debent erodi; & simul, cito, & fere sine dolore, destruat partem, quam tangit: emolliens fomentum citam separationem promovet escharae mortuae, & si quid supersit de verruca, novo actu lapidis infernalis tollitur.

Interim magna semper cautela opus est, dum tales verrucae penis, & praeputii, sectione, vel escharoticis, vel & ligaturis, auferendae sunt. Si enim incipiant prurire, dolere, rubescere; vel livescere; quod longe pejus est; si inflam-

(e) In loco modo citato.
pag. 155.

(f) Medical observat. and Inquiries Vol. 1.

mentur verrucae, imprimis majoris, margines, abstinui semper ab acribus, & solo emolliente decocto curavi foveri perpetuo; dum simul darem valida purgantia mercurialia; ubi imprimis profuit *Turbith minerale*, uti alia occasione ad §. 1372, ubi de vermium expulsionem agebatur, notavi. Sic intra paucos dies vidi cecidisse verrucas, absque ligatura, vel erodentibus adhibitis.

Celeberrimus *Alexander Monro* (g), agens de curationibus fortunatis, quae quandoque praeter spem contingunt, recenset unum alterumve casum felicitis successus emollientium remediorum in genitalium morbis, qui alia methodo exasperabantur multum. Juvenis extremo praeputii margini infidebat parva verruca, quam novacula resevit. Non diu post, praeputii interior superficies cepit obsideri plurimis excrescentiis pallido-rubris, angusto pedunculo praeditis, a quo pendebant. Dum reducebatur praeputium, in glande videbantur cristae majores. Unguenta Mercurialia, Adstringentia, Escharotica, & plura alia, incassum tentata fuerant, imo & per sex septimanas salivationem passus erat, absque ullo emolumento.

Tentavit Celeberrimus *Monro* ligaturam, in una tantum verruca, circumducendo filum sericeum angustiori cervici: dum nodus constringebatur, acutum dolorem percipiebat aeger, sed cito evanidum, & bidui spatio cecidit ligata verruca, locusque, quem occupaverat, apparuit laevis, & sanus. Juniori Chirurgo, qui huic ligaturae adfuerat, mandatum fuit, ut & reliquas simili tractaret modo. Sequenti die, in alia verruca fuit tentata ligatura; verum, cum meticulosus esset Chirurgus, & aeger minus obediens, ligaturae nodus non fuit satis constrictus, ut intercipi potuerit omne commercium inter vasa viva & verrucam. Tota die aeger validum dolorem patiebatur, & sequenti die aderat fortis inflammatio, quae copiosam requirebat sanguinis missionem. Simul applicabantur loco affecto fomenta, & cataplasmata, ex emollientibus parata; quibus intra biduum inflammatio minuebatur, & omnes illae excrescentiae insigniter minuebantur. Penitus autem sedata inflammatione, omnes verrucae fiebant rugosae, & usu emollientium non interrupto per octiduum, omnes verrucae evanuerunt, ita, ut nullum maneret vestigium, quo indicarentur loca, ex quibus emerferant. Inflammationi natae felicitatem curae tribuere voluit Celeberrimus *Monro* potius, quam applicationi emollientium. Sed ante jam *Boerhaevius* (h) emollientium usum omnibus inculcare conatus fuit: *Si imprudens rerum Chirurgus nudatam tenui sua membranula superficiem vivam papillosam glandis acribus irritaverit, contigit saepe, ut totum penis corpus dirisissimum in modum inflammaretur, turgeret, priapismo, exquisitissimos dolores patiente, laboraret. Unde & ad hoc mali genus emollientia, laxantia, humectantia, anodyna, extrorsum allicientia, securissima praesidia sunt; quae vel sero applicare cogaris, ubi turbas, per rodentia excitatas, comescere debebis. Lacte, & Althaea, praestiti hic, quae argentum vivum nequiverat; Unguento althaeae, aut nutrito, perfeci, quod Aegyptiaco, & mercurialibus, negabatur.*

Postea

(g) Medical Essays and observat. Vol. V. parte 2^a pag. 495. 496.

(h) Aphrodisiac. in Praefatione.

Postea vidi, celebrem Facultatis Parisinae medicum. (i) cum successu adhibuisse solutionem sublimati corrosivi in spiritu vini gallici factam, quadrupla aquae tepidae copia dilutam: viginti autem grana sublimati corrosivi soluta erant in libris duabus spiritus vini; adeoque, octo libris aquae additis, grana duo sublimati corrosivi continebantur in singulis libris hujus miscelae, quae certe externa applicatione non potuit nocere verrucis Venereis, nimis irritando. Bis de die lavabantur hoc remedio Anus, & Perinaeum; quae loca obfessa erant verrucis his; quae pallidi coloris erant, ac mollioris consistentiae; & quaedam ex illis crassitie aequabant minimi digiti apicem. Post paucos dies manifesto patebat harum lotionum utilitas; post decem dies omnes verrucae disparuerunt; sed non ceciderunt; maculae ruffi coloris supererant tantum in illis cutis locis, quae majoris molis verrucae occupaverant, omnino similes illis, quae in reliqua corporis cute manebant post sanatas pustulas Venereas, per totam corporis superficiem dispersas. Simul & interno usu adhibebatur mercurius sublimatus corrosivus, tali nempe copia, ut nycthemeri spatio quinque octavas partes grani de sublimato corrosivo ingereret. Licet autem reliqua Luis symptomata delerentur solo interno hujus remedii usu, verrucae tamen manebant pertinaciter, donec, externa lotionem ejusdem remedii, quadrupla copia aquae diluti, delerentur.

Quod autem Verrucarum Venerearum curatio externae lotioni debeatur, certo concludi potest: Gerebat enim in labio dextro pudendi duas verrucas, quas lavando nunquam attigerat aegra, sollicita tantum de illis, quae in perinaeo, & ano, aderant; quibus jam disparentibus, binae illae in labio pudendi remanserant pertinaciter. Dum, monita, lavaret illas eodem remedio, paucorum dierum spatio evanuerunt.

§. 1464. **S**emper autem utendum iisdem fere internis, ac (1458.) praescripti.

Haeret enim in loco infecto contagium, quod delere, una cum parte, cui adhaeret, per acria erodentia tentatum fuit a multis, antequam inficeret totum corpus. Prudentiores, per fomenta emollientissima, laxabant locum infectum; dein, per leniora irritantia, conabantur suppurationem excitare in loco affecto, ut sic miasma Venereum expelleretur per eandem viam, per quam ingressum fuerat. Sic, uti dictum fuit in *Gonorrhoeae* curatione, conamur promoverè effluxum per urethram, ut eliminetur contagium, dum eodem tempore omnis cura adhibetur, ut diffletur de corpore, vel incers reddatur, si quid, de contagio resorptum, cum humoribus per vasa fluit, ne illud, ad alia loca corporis depositum, nova producat mala.

Quomodo autem, & per quae remedia, hic scopus obtineri possit, pluribus dictum fuit ad §. 1458, dum de cura *Gonorrhoeae* agebatur.

§. 1465.

(i) M. Le Begue de Presle, Memoire pour servir a l'histoire de l'usage interne du mercure sublimè corrosif pag. 215.

§. 1465. **I**n mulieribus fluor Venereus curatur iisdem (1458.)

Antea ad §. 1447. pluribus dictum fuit de Gonorrhoea Muliebri, & quomodo illa differat a Gonorrhoea Virili; uti etiam, quomodo distingui possit fluor Venereus a fluore albo mulierum. Simul tunc notatum fuit, quod Gonorrhoea muliebris in diversas species dividi possit; prout diversa loca sinus muliebris occupat; a qua re etiam major vel minor curationis difficultas sequitur. Cum autem omnia, quae ad Diagnosin, & Prognosin, spectant, ibi explicata fuerint, superest, ut de curatione dicatur.

Generalis indicatio eadem est, quae in cura Gonorrhoeae virilis laudata fuit; ut nempe eluatur per hunc fluorem omne contagium, quod, ab impuro concubitu susceptum, loca muliebria infecit. Hinc ab omnibus adstringentibus remediis abstinendum sedulo; sed potius augendus fluor, ut exeat una cum illo contagium, ne, resorptum, inficiat reliquum totum corpus.

Omnia ergo, quae laudata fuerunt ad §. 1458, etiam in cura Gonorrhoeae muliebris conducent: notandum tamen est, foeminas non ferre validas adeo purgationes, nec tam frequenter repetitas, ac quidem virilis sexus tolerare potest: praecipue, si laxo corpore praeditae fuerint, & systemate nervoso facile irritabili. *Tamarindi, Manna, folia senae, cassia, &c.*, sufficiunt in talibus, ut solvantur humores, ne haereat facile miasma susceptum. Purgantia mercurialia rarius adhibentur, & leniora tantum, minori dosi, ne nimiae turbae excitentur in mobilibus illis corporibus.

Monitum fuit in cura Gonorrhoeae virilis, valida corporis exercitia nocere, imo quandoque malum reddere incurabile; in sexu muliebri motus corporis non nocet; sed potius prodest; cum faciliorem exitum floris Venerei per vaginam promoveat. Structura partium Genitalium in sexu muliebri docet hujus rei rationem.

§. 1466. **S**ed praecipue fotibus detergentibus validis, & mercurialibus.

In Gonorrhoea virili malum in urethra haeret, ubi applicatio remediorum topica difficilior est, & minori copia tantum, adhiberi potest, per injectiones, vel candelulas, simulque magna cautela opus est, ne irritetur interior pars urethrae a remediis applicatis, imprimis, si acriora fuerint. Minus metuendum est in vagina muliebri, si haec ulceribus, copiam floris Venerei stillantibus, scateat. Spongiae enim, remediis detergentibus madidae, applicari poterunt, & vagina satis facile haec fert, licet satis actiuosa sint. Unde in *Materia Medica* ad hunc numerum tale decoctum detergens habetur, quo pudenda muliebria lavantur, frequenter de die, si in alis externis pudendorum, & nymphis, malum haeserit; imo &, si altius locentur in vagina ulcera Venerea, spongia hoc fomento plena irrigari poterunt, & abstergi. Cum mer-

curialibus prudentia major requiritur; imprimis, si acriora fuerint, & fordida vaginae ulcera talibus indigeant: Unde ad eundem numerum formula habetur, quae triginta granis mercurii sublimati corrosivi constat, quae diluuntur in 160. partibus aquae stillatitiae rutae; his dein adduntur 64. partes mellis rosarum; sicque rodens vis sublimati corrosivi per hanc miscelam obtunditur, ut facile ferri possit, & tamen satis depuret fordida ulcera. Ab horum usu solet augeri fluor Venereus primo; dein gradatim decrescit; & pura jam ulcera consolidantur. Pro diverso ulcerum statu, & mutata indole floris Venerei, magis minusve actiosa fomenta adhibentur. De qua re videantur illa, quae de curatione Gonorrhoeae virilis ad §. 1458. dicta sunt.

Omnia haec remedia tunc imprimis locum habent, quando floris Venerei sedes in labiis, aut nymhis, pudendi muliebris, aut in cavo vaginae, locatur: In memoriam revocari debet, quod ad §. 1447. dictum fuerit, tunc adesse *primam speciem Gonorrhoeae muliebris*; cui non semper comes urinae difficultas, quae in Gonorrhoea virili adest.

Verum simul monitum fuit, quod urethrae orificium in foeminis, sub clitoride, in Nymharum intervallo, ponatur, referens tuberculum rugosum, quod pluribus emissariolis pertusum est, ex quibus viscidus humor exprimi potest: ab impuro concubitu lacunae illae mucosae inficiuntur quandoque, vel solae, vel simul cum ipsa vagina. Ubi illud tuberculum glandulosum, in cuius medio urethrae orificium aperitur, tumet, dolet, & tabum Venereum plorat, sive sponte, sive dum premitur, tunc dicitur adesse *secunda species Gonorrhoeae muliebris*. Musculus, a *Santorini* Depressor urethrae vocatus, tentigine afficitur, & prominere facit hoc corpus glandulosum; unde difficultas urinae nascitur; sentiunt enim molestam rigiditatem, & tensionem, dum urina emittitur, & credunt, aliquid excidere de vulva, vel saltem exitum moliri. Ubi autem hoc corpus glandulosum ulcere Venereo depascitur, tunc ab urina profluente urens dolor excitatur.

Facile patet, huic loco, si a contagio Venereo affectus fuerit, non debere applicari remedia acriora illa, quae a vulvae cavo, & exterioribus partibus pudendi muliebris, facile feruntur: Augerent enim haec, stimulo suo, tentiginem molestam; periculum foret, ne urethrae orificium comprimeretur a tumore ambiente; sicque sequeretur periculosa urinae suppressio. Sola ergo mollissima, in hoc casu, requiruntur, ut extrorsum alliciat inficiens materia, & relaxetur molesta partium tensio; decoctum, ex foliis *malvae*, *althaeae*, *verbasci*, cum aqua & lacte paratum; *serum lactis* cum seminibus *lini* contusis decoctum; quibus addi possunt *folia papaveris hortensis*, aut *hyoscyami*, si urgeat dolor, & tensio valida adsit. Ex his fomenta, & cataplasmata, parata applicentur perpetuo, donec tensae partes subsidere incipiant; tuncque usus leniorum depurantium conducet; qualia sunt, *mel*, *aloe*, & his similia.

Sed & urethra muliebris affici poterit; quamvis videatur hoc rarius fieri; tumque foret *tertia species Gonorrhoeae muliebris*. Cum autem canalis ille similis structurae sit quam in viris, sed multo brevior, hinc omnia, quae de cura Gonorrhoeae virilis dicta fuerunt, hic pariter conducent. Si negligatur morbus,

bus, quandoque, erosa urethra, sequetur turpis urinae in vaginam effusio; quae aliquando incurabilis manet.

Praeterea, utrimque ad latera, ad partem infimam fere pudendi muliebris, ponitur magna glandula, pisum majus aequans fere. Singulae hae glandulae per emissarium satis conspicuum eructant humorem viscidum, satis copiosum. Videantur de his illa, quae ad §. 1447. dicta sunt. Cum autem illud, quod vir, Gonorrhoea laborans, coitus tempore, in sinum muliebrem ejaculatur, sponte descendat versus inferiorem vaginae partem, ubi harum glandularum emissaria hiant, patet ratio. quare satis facile a miasmate Venereo possint infici; tuncque *quarta species Gonorrhoeae muliebris* adesse dicitur.

Nisi infectae hae glandulae, & tumentes, virus contentum eructaverint per emissaria sua in vaginam libere, retinebitur materia, & totum corpus inficiet. Simul etiam in pessima ulcera degenerabit; per quae vicina omnia erodentur; non tantum vulva, sed & intestinum rectum; tuncque foeces alvinae, foedo certe spectaculo, per vulvam exeunt. Omnia enim, quae dicta fuerunt de *glandulis Cowperianis* similiter affectis in Gonorrhoea virili, etiam hic locum habent; & similis requiritur curatio. Cataplasmata mollissima, additis *bulbis Ceparum sub cineribus assatarum*, & *gummi ammoniaco*, cum vitello ovi optime subacto, applicantur perpetuo tumentibus his glandulis, ut versus exteriora determinetur virulenta materia, ne, introrsum vergens, pessima producat mala.

§. 1467. **U**bi vero pustulae ubique dispersae, dolores artuum, nocturni labores, bubones magni, torturae ossium, saepe tolerata Gonorrhoea, docent adesse Luem, salivatio Mercurialis requiritur.

Haecenus consideravimus illa mala, quae a suscepto contagio Venereo nascuntur in corpore; prout diversis corporis locis applicatum fuit; vel, humoribus circulantibus mistum prius, dein ad has illasve partes depositum, varios morbos produxit; hinc diversa his malis fuerunt data nomina, & singulorum Diagnos, Prognosis, & Curatio, fuerunt descripta; in quibus omnibus magna occurrit diversitas; licet idem fuerit contagium, pro varietate partium corporis, ad quas delatum fuerit. Agendum nunc de methodo curandi, quae adhiberi debet, dum *Lues Venerea*, stricte, & proprie, dicenda, adest.

Optime certe *Fernelius* (k) de Lue Venerea monuit sequentia: *Quum ex dubiis signis de Lue ambigitur, ejus origo est altius investiganda, a qua parte initium habuerit. Etenim, quoniam non nisi attactu contrahi potest, necesse est, labes aliqua, in ea primum parte comparuerit, per quam insertum est virus. Haec enim prima se profert, in partibus obscenis, si concubitu, in summa cute, si accubitu, contracta est; in nutricum mammis, si inquinatus erat infans; in infantis ore, & faucibus, si nutrix infecta. Emergunt autem in obscenis partibus*

pu-

(k) Aphrodisiac. pag. 614.

pustulae, ulcera maligna, virulenta Gonorrhoea, inguinum Bubones. Sed haec, nisi altius introsubeant, nondum sunt Lues Venerea, sed rudimentum & velut character ejus impendentis.

Sic una alterave pustula Venerea in corpore nata, vel in pudendis, non vocatur a Medicis Lues; licet in illis miasma Venereum adsit, quod totum corpus inficere poterit; sic bubo, in inguine natus, non dicitur Lues; licet in illo fomes metuendae Luis haereat: idem de reliquis haecenus enumeratis malis, a contagio Venereo oriundis, verum est; quae singula seorsim, tanquam topicum malum, considerari solent, & curari. Verum, ubi plura simul concurrunt in corpore, vel, postquam mitescere inceperint, imo integre cessaverint, recrudescunt denuo, justa suspicio est, universam humorum massam infectam esse, tuncque efficax curatio adhibenda est, ut eradicetur totum. Imprimis hoc requiritur, si dolores artuum, nocte aucti, miseros excrucient. Antea jam dictum fuit, maxime metuendum esse, si contagium Venereum ad ossa usque penetraverit: sensim enim illa exedentur lenta carie, cum ingenti cruciatu; & difficile extricari poterit, in ossibus haerens, contagium; unde toties morbi recidivae sequuntur, etiam post molestissimas, & diu protractas, curationes. Medici, versatissimi in Lue Venerea curanda, norunt, talia contingere infortunia; imprimis, si aegri, emergentes ex hoc morbo, indulserint genio statim, exhaustumque doloribus toleratis, & severa curatione, corpus opimo victu impleverint subito, Cereri & Baccho indulgentes affatim, ut perditas scilicet vires recuperent citius. Magnum certe fastidium curantibus movet, dum Veneris mancipia, vix absoluta cura, oblita malorum, ad solitum perditissimumque vivendi genus redeunt, &, de novo infecti, male se curatos clamant. Vidi talem hominem, eodem die, quo, post severam salivationem toleratam, ex ergastulo suo prorepserat, cum foedo prostibulo rem habuisse; unde virulentissima Gonorrhoea mulctatus rediit. Passus tamen est crimen; quia nemo fidem habuisset neganti.

Operae pretium videtur, attentius considerare, quid tentaverint Medici, ut tetram Luem debellarent.

Probatum fuit pluribus ad §. 1440, novum esse in Europa morbum, quem videntes Medici obstupuerunt merito, cum nullum huic similem tractassent antea. Unde plures fuerunt, qui declinabant omnino, aegris Lue affectis medicinam facere: alii obiter tractabant tantum malum, dum nondum ulla medendi methodus cognita erat; hinc, pertaesi molestiarum, & morbi indomabili ferocia territi, aegros relinquebant suae forti.

Cum tamen infectorum numerus cresceret, non poterant amplius negare auxilium miseris, & novum morbum talibus remediis sanare conabantur, quae in aliis morbis adhibere solebant. Apozematibus copiose potatis, Syrupis compositis ex farragine inepta plurium simplicium, quos syrupos vocabant *magistrales*, materiam morbosam conabantur solvere, & reddere mobilem; dein, purgantibus validioribus datis, expellere illud morbosum, jam solutum, tentabant. Quo facto, denuo redibant ad priora Apozemata, & syrupos, quibus pariter succedebant cathartica. Variis formulis, eidem tamen medendi methodo in-

sistentes, fastidium curae demulcere conabantur, & easdem ad quatuor temperamentorum varietates artificiosè adaptabant. Sic saltem famae suae consulere volebant, dum pertinax morbus non cedebat; ut possent aegros convincere, quod omnia artis cognitae molimina adhibuissent, nihilque intentatum reliquissent, quod prodesse possent. Curationes autem suas auspicabantur plerumque a sanguinis missione; postquam, per enemata, & leniora purgantia, quae eccoprotica dici solent, primas vias liberabant ab omnibus sordibus, ut facilior ingressus foret reliquis, quae Luei debellandae idonea credebantur. Passim hoc videri potest apud illos auctores, qui primis morbi nati temporibus scripserunt, & ad nauseam usque repetiverunt talia. Haec vocabatur curatio per alterantia, & purgantia; hac methodo parum proficiente, de aliis cogitatum fuit, quae efficaciora credebantur.

Cum Lues Venerea in initio cutim defoedaret pustulis ac ulceribus mali moris, & novissent Medici, qui primis morbi temporibus vixerunt, unguenta mercurialia ad impetiginem, herpetem, scabiem, aliasque cutis defoedationes, cum successu adhiberi, ex analogia Luem tentaverunt curare iisdem unguentis, ex argento vivo paratis. Notum est, Medicos Graecos proscripsisse argenti vivi usum, tanquam noxium, imo deleterium (1).

Arabes autem primi ausi fuerunt Mercurium adhibere, tum ad necanda infecta cutanea, tum ad scabiem, herpetem, aliasque cutis defoedationes. Famofum erat olim *unguentum Saracenicum* dictum, quod continebat *staphydem agriam*, certum satis infectis cutaneis venenum: si enim haec semina contrita capillis inspergantur, pediculos necant. Cum autem unguentum illud nonam partem contineret circiter argenti vivi, debuit salivationem movere in plurimis, licet tantum semel in septimana aeger se ungeret hoc ungento.

Monet *Celeberrimus Astruc (m)*, quod *Theodoricus* Medicus celebris circa annum 1280, & *Guido de Cauliaco* anno 1363, hoc unguento *Saracenco* usi fuerint in perniciem pediculorum, & salivationem inde natam viderint. Prior enim monuit: *Hoc linimentum educere superfluiditates per os, balneando (bavando), & per subascellas resudando.* Additque *Guido: Argentum vivum nocere membris principalibus, & dentibus, atque gingivis.* Bini illi Auctores creduntur esse primi, qui salivationem observaverint, ab applicatione externa argenti vivi excitatam. Notandum autem est, binos hos auctores floruisse diu antequam Lues Venerea cognita erat.

Cum ergo argentum vivum a plurimis haberetur pro remedio periculofissimo, & tamen viderent, prodesse ejus usum in hoc morbo, prudentiores incepterunt uti unguentis, quae parcam tantum continebant argenti vivi copiam; haecque sensim aucta fuit: optimum certe erat, & laudabile, consilium, in usu remedii, nondum satis explorati, pedetentim pergere, ut tuto experiri possent novi remedii in morbo efficaciam.

Verum Agyrtae rudes, qui toties in humano corio ludunt, & impune quidem
ut

(1) Vide de his Astruc de Morbis Venereis Lib. II. Cap. VII. pag. 118. & seq.

(m) Ibidem pag. 119.

ut plurimum, spe lucri allecti, magnis laudibus exaltabant arcana sua remedia, nemini mortalium scilicet cognita, quae, magno labore nec minoribus impensis parata, se possidere jactabant; persuadebant facile credulo vulgo (nomen hoc late extenditur), se solos sua arte delere posse illud noxium, quod in argento vivo latere credebant vix non omnes; sicque Lue Veneream sua opera cito & tuto curari posse, licet etiam inveteratissima foret. Dum temerarii illi homines, absque ulla cautela, copiam argenti vivi magnam miscebant unguentis suis, aegrosque inungebant largiter, & diu, multis tanta fuit subito orta salivatio, tantus ortus fuit circa fauces tumor, ut suffocarentur subito, vel, si illud periculum evaderent, nimia salivatione exhausti perirent. Pauci, qui virium robore, post tot & tanta mala, vita superstita emerferant, *macilenti, luridi, squallidi, edentati, balbutientes, ore obligato capistrati, post miserias duiturnas, & miserrimas, lente convalescebant* (n).

Hae calamitates fecerunt, ut vix non omnes argenti-vivi usum in Lue Venerea curanda cane pejus & angue vitarent, donec prudentes Medici docuerunt, tutius longe tentari posse hanc methodum, si debitis cum cautelis adhibeatur.

Nicolaus Massa, qui optime de Lue Venerea scripsit, & in curando hoc morbo magnum acquisivit nomen, post tentata leniora remedia, si non succederet curatio, unguenta mercurialia, ac suffumigia, adhibuit, & felici quidem eventu. *Tametsi haec duo remediorum genera a quibusdam Medicis, qui non ex omni parte bene discurrunt, neque experimentis discursum confirmant, sed, ab apparentibus nominibus decepti, remedia reprobant, accusantur, & tanquam perniciosissima increpantur, illi tamen nullum auxilium adferunt talibus, praeter quaedam millies exhibita, & nihil proficientia, sicque aegros in deterius, & in perniciem, procedere sinunt. Sed audiant, & sciant, quod in magnis morbis, non obedientibus fortibus medicinis, ad fortiores, & ultimas, medicinas confugere, si credimus Hippocrati, oporteat* (o).

Unde patet, quod argentum vivum pro efficacissimo quidem remedio habuerit; sed & simul agnoverit, requiri prudentem cautelam in ejus administratione. Cum autem minor metus soleat esse, si externae corporis superficiei applicetur remedium, hinc videtur praevaluisse usus applicandi argentum vivum cuti per unguenta & emplastra mercurialia; dum simul sic & commode medela applicari poterat topicis malis, a Lue Venerea ortis, bubonibus, ulceribus, ossium tumoribus &c. Idem obtinebat, dum Cinnabaris, ex argento vivo, & sulphure, sublimando, unitis inter se, igni inspersa, in vapores resoluta, corporis superficiem undique ambiebat: solebant enim nudos aegros, in cubiculo calefacto, cistula lignea inclusos, sic, ut solum caput emineret, exponere tali suffumigio, cujus vapor & poterat determinari ad certam corporis partem, quae potissimum affecta credebatur. Varii modi, quibus suffumigium illud Cinnabarinum adhiberi potest, descripti habentur apud *Alexandrum Trajanum Petrovium* (p), in libro sexto de morbo Gallico: pro dosi Cinnabaris monet, quod non

(n) Ibidem pag. 121.
& seq.

(o) Aphrodisiac. pag. 90.

(p) Ibidem pag. 1300.

non debeat in singulis suffumigiis excedere unciam, nec minor esse semiuncia. Simul notat, quosdam semel intra 24. horas suffumigium illud adhibere, quosdam bis, sed rarius. Multos etiam longius intervallum interponere singulis fumigationibus. Sed longe tutiores inunctiones mercuriales credit; & tandem concludit, *Suffumigia, nisi morbo jam inveterato, & ferme jam desperata salute, viribus tamen constantibus, nunquam administrari debere.*

Certum enim est, incensa Cinnabari, mercurium, in minutissimas moleculas divisum, igne agitatum, undique applicari cuti calidae & sudanti; facile igitur per vasa cutanea absorbentia recipi, & sanguini misceri; sicque subito effectus argenti vivi in corpore sequi; licet modica tantum quantitas Cinnabaris adhibita fuerit.

Docet hoc sequens casus (q): Procerae admodum staturae foemina, sexaginta trium annorum, integro quadriennio Lue Venerea laboravit. Pulsus intermittebat omni tertio vel quarto ictu. Omnis fere generis excrescentiae Venereae pudenda occupabant; ita ut sine dolore nec incedere posset, nec federe. Cephalaea, aliique dolores nocturni, adeo molesti aderant, ut frequenter penitus insomnes duceret noctes. Morbi diuturnitas, repetitae Venae sectiones, valida remedia adhibita, omnem torositatem corporis absumpserant adeo, ut sceleto similis esset misera.

Cum desperatus videretur morbus, & aegra anxie opem quaereret, tentatum fuit, quid facerent suffumigia Cinnabarina; sed prudenter tamen.

Mane hora nona Cinnabaris artificialis grana triginta incendebantur, ita ut naribus & ore fumum reciperet aegra; quae hoc facile ferebat, & avidè fumum Cinnabaris inspirabat; unde levis tussis sequebatur. Bene tecto corpore, sudare cepit, & exspuere; ita ut hora duodecima libra media sputorum jam prodiisset: aderat tussicula; & foetor, incipientem salivationem comitari solitus, totum replebat cubiculum. Pulsus erat plenior, & celerior, sed simul admodum irregularis, & intermittens: hora tertia pomeridiana tantus foetor cubiculi aderat, ac solet esse, dum tres quatuorve libras intra nocthemerum exspuunt salivantes. Incepit vis mercurii per alvum ruere; quam ter deposuit cum validis torminibus: pulsus celer erat, depressus, tremulus, intermittens. Datis statim decem guttis Laudani liquidi, dilutis in julapio Cardiaco adstringente, in lectum deponeretur aegra, vestita adhuc, & stragulis tegebatur, ad provocandos sudores; qui nona vespertina jam aderant largi, una cum pulsu celeri, pleno, forti, vigesimo primo aut vigesimo secundo ictu intermittente tantum. De nocte, postquam, vestibus depositis, frigidiori aëri se exposuerat, redierunt tormina, & alvi fluxus; quae omnia sedabantur repetito usu Laudani liquidi; & redibat sudor.

Sequenti die, omni decima vel duodecima hora redibant tormina, anxietas, & pulsus intermissio: verum sedabantur statim, dato Laudano liquido; & redibat sudor.

Ma-

(q) Medical Essays and observat. Tom. IV. Artic. VIII. pag. 411.

Mane tertiæ diei omittebatur opiatum, & vigesies alvum deposuit, cum solitis symptomatibus; quæ, dato opiato, cessabant, redeunte sudore.

Quartam diem transegit, ut secundam: manebat foetor, salivationis mercurialis comes.

Quinta die, mane, hora septima, sumsit purgans; hoc cum non movisset alvum hora nona, datum fuit stimulans, quod prioris vim auget; sumsit illud imprudens ægra, licet jam ter alvum deposuisset; unde secuta fuit hypercatharsis tam valida, ut sexta vespertina morti proxima videretur. Opiato dato, statim omnia sedata fuerunt, & totam noctem pacatam transegit, sudore perfusa.

Dolor faucium, & reliqua inveteratæ Luis symptomata, ablata erant omnino. Sequenti die, quod mirum videtur, septem milliaria anglica pedestri itinere perfecit, & duo alia curru vecta, in aëre humido & frigido.

Alvi fluxus ille sæpius rediit per sex septimanas. Postea sumsit pilulas, ex *Sulphure antimonii*, & *Calomela*, superbibendo doctum lignorum. Ab horum usu sudor copiosus sequebatur; dum calida tempestas aderat; sed omnia Luis Venereæ symptomata evanuerant. Simulac frigida tempestas, autumnali tempore, adesset, redibat diarrhoea; quæ tandem cessabat penitus mense Februario; qui erat decimus post suffumigationem Cinnabarinam administratam. Inceperunt tunc crura intumescere, datis duabus purgationibus emendabatur hoc malum; sed rediit denuo; quod neglexit, magis increvit tumor; contabuit; & versus finem Aprilis, decimi tertii mensis post fumigationem, periit.

Ex singulari hoc casu patet, pauca grana argenti vivi, in halitum tenuissimum: resoluti vi ignis, ore & naribus inspirati, sudorem excitasse, ac salivationem, statim; & quidem ita, ut post tres horas jam totum cubiculum repleretur foetore incipientis salivationis. Unde licet concludere, parvam etiam quantitatem mercurii sufficere ad sanandam confirmatam, & annosam, Luem. Adeoque de efficacia suffumigii Cinnabarini nullum dubium superest. An vero tutum sit, hac methodo Luem curare, alia quaestio est: in hac foemina vis argenti vivi per alvum ruebat statim, & hypercatharsin periculosam excitabat, cum tormentibus validis, opio dato, & sudoribus copiosis, cessantem quidem, sed redeuntem sæpius, ac diu. Dum penitus cessabat tandem, hydropticus crurum tumor successit; contabuit totum corpus; & mors finem malorum fecit.

Praeterea, dum Cinnabaris comburitur, sulphuris vapor suffocans exit, qui, majore copia inspiratus, subitam mortem facit, vel, si hoc periculum effugerint, immedicabile Asthma relinquit, & sæpius phthisi pulmonali originem dat. Si jam consideretur, quod, uti paulo ante dictum fuit, non minus quam uncia media, nec plus quam uncia, Cinnabaris adhibebatur pro singulis suffumigationibus, repetendis quotidie, quandoque & bis de die; facile intelligitur, quantae strages contigerint olim, dum agyrtæ, balneatores, emeritæ dudum in palæstra Veneris anus, & quivis alii de faece plebis, hanc periculosam curam tentare audebant.

Videtur satis constare, potentius agere cinnabaris suffumigium, dum naribus & ore attrahitur; sed, quanto cum periculo suffocationis hoc fiet, praecipue,

pue, si major quantitas cinnabaris addita fuerit? *Antonius Musa Brasavolus* (r) monet sequentia: *Scitote, nonnullos Medicos istos suffumigasse; capite etiam a conopeo non exerto; quod periculosissimum est. Nam quempiam vidi, qui ex fumo, caput petente, in apoplexiam incidit; & statim mortuus in terram corruit: idcirco laudo, & jubeo, ut, exerto capite, suffumigentur, imo papilio circa colulum stringatur, tum ne fumus exeat, tum ne nares feriat. Licet autem statuatur, hunc hominem apoplecticum periisse, longe verosimilius videtur, quod suffocatus subito fuerit. Nam inter Apoplexiam & Mortem aliquod temporis spatium intercedit semper, nec posset morbus praesens distingui, nisi hoc esset.*

Quamvis *Nicolaus Massa* (s) suffumigationes has maxime efficaces laudet in pessima Lue, non dissimulat tamen gravissima mala, quae ab illis metuenda sunt; hinc medentes monet; quod iste modus non sit sine timore nocuementi membrorum principalium; immo saepe recidivant, & ad malas aegritudines complicatas cum ista deveniunt; quae sunt, *asthma, tussis, hydropisis, & marasmus; quare non est administrandus, nisi in inveteratis, & in virtute forti, cum aegritudine mala. Adeo potentem resolvendi vim ab his suffumigiis observaverat, ut in duobus, qui saepius inunctiones mercuriales passi fuerant sine salivatione sequente, post suffumigia adhibita viderit non tantum omnia apostemata resolvi, sed etiam nervorum mollitiem, & paralysem, secutam; quod tamen non magni faciebat, cum, Lue Venerea sanata, post aliquot menses etiam a Paralyfi restituti fuerint.*

Monet autem optime sequentia: *Scias etiam, quod omnes virtutes unktionis possumus suffumigio attribueri, praemissa securitate, ut supra; & ratio est nota, cum basis sit virtus argenti vivi operans; quapropter dico, quod digerit, & praeparat ad omnia, sicut unktiones.*

Ex his, & pluribus aliis, quae sparsim apud auctores leguntur de suffumigiorum utilitate ad curandam Luem Venericam, patet evidenter, quod ab argento vivo, in minutissimas moleculas divisio, per ignem moto, forma vaporis per vasa cutanea recepto, tota haec efficacia derivetur: nisi enim his fumigationibus addantur talia, quae argentum vivum in se continent, nullus effectus in curanda Lue observatur; licet aromata selectissima, resinae fragrantis, & plura alia, adhibeantur. Voluerunt enim Medici, qui ex argento vivo parata remedia in universum detestabantur, quaevis tentare potius, putantes, sudore per halitum calidum aromaticum ex nuda cute prorumpente, expelli foedum virus. Quidam & haec praemittebant suffumigiis Cinnabarinis, mitiora tentantes prius & innoxia, antequam efficaciora, & simul minus tuta, posceret morbi Venerei pertinacia.

Sic *Fallopium* (t) bina suffumigiorum genera descripsit; nempe suffumigia; parata ex materia benigna, quae nihil argenti vivi continebant, sed mera tantum aromata; & suffumigia maligna, ubi cinnabari artificiali addebatur sandaracha

Grac-

(r) Aphrodisiac. pag. 687. (s) Ibidem pag. 100. 101. (t) Ibidem pag. 806. 808. 809.

Græcorum, & auripigmentum; suspecta certe merito remedia. Videtur enim credere, quod Luis Venereae virus non possit destrui, nisi per aliud venenum. Sic autem habet: *Ut redigamus rem ad summam, sciatis, quod tota res consistat in Hydrargyro, vel in alia materia consimilis naturae cum eo, ut est Arsenicum, Sandaracha, Cinnabaris artificialis, & Pracipitatum; condiuntur ista cum aromatis, ut viscera roborentur.* At, cum omnes noverint, in argento vivo adesse talem efficaciam, a qua Luis Venereae cura sperari potest, temerarium foret, arsenicalibus additis, augere periculum, & exponere miseros pessimis malis; quae arsenici applicationem, etiam externam, sequi solent.

Credibile videtur, quod *Fallopius* (u) nunquam malignis his suffitibus usus fuerit; nam, capite septuagesimo secundo, ponit sequentem titulum: *De modo suffumigandi universum corpus materia valida, sed non venenosa.* Et dein, capite sequenti, breviter enumerans illa, quae sequuntur illas suffumigationes, dicit; *Succedunt in suffitibus symptomata quaedam, aliquando alvi solutio, aliquando corruptio palati, aliquando labefactatio omnium dentium; quae solent succedere etiam in inunctione ex Hydrargyro.* Verum omnia haec sunt effecta validae salivationis mercurialis; arsenici enim vapor longe alia producit mala. Si jam considerentur illa, quae *Celeberrimus Asiruc* (w) ex variis experimentis in Nosocomiis institutis collegit, patebit evidenter, suffumigiorum methodum in curanda Lue Venerea non posse praeferrī ullo modo aliis curationibus, per argentum vivum tentatis; hinc hodie satis eviliuit, & raro adhibetur, nisi ab Agyrtis: Subinde tamen adhuc Cinnabaris suffumigium adhibetur ita, ut, topica determinatione, fumus ille tangat quasdam partes; bubonem e. g. in inguine, durum, qui suppurantibus remediis pertinaciter resistit, ulcera Venerea narium periculosa. Vidi hoc aliquoties tentatum fuisse a Medicis prudentibus, refracta admodum dosi. Commendabatur, uti dictum fuit, pro curanda Lue per Cinnabaris suffumigia, ut in singulis dosibus adesset non minus quam uncia media Cinnabaris, nec tamen dosis excederet unquam unciam integram. Tale suffumigium adhibebatur quotidie; imò aliquando bis de die. Prudentiores, qui hoc tentabant, grana quindecim tantum adhibebant, & post triduum repetebant, per biduum abstinentes ab hoc suffumigio. Decem grana pro dosi adhibebant tantum, ubi per os vel nares attrahi debebat vapor, ne noxam inde contraheret pulmo. Eandem de suffumigiis Cinnabarinis sententiam dixit *Fracastorius*, qui tam bene Luem elegantissimo carmine descripsit (x), dicens: ||

At vero & partim durum est medicamen, & acre.

Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipsis

Spiritus, eluctansque animam vix continet aegram.

Quo circa totum ad corpus nemo audeat uti,

Indice me; certis fortasse erit utile membris,

Quae papulae informes; Chironiaque ulcera, pascunt.

Cum

(*) Ibidem pag. 807. (w) De Morb. Venere. Lib. II. Cap. IX. pag. 178, & seq. in secunda editione. (x) Aphrodisiac. pag. 191.

Cum tamen Lues Venerea se potissimum manifestaret malis cutaneis, pustulis, maculis, ulceribus, vidissentque Medici insignem efficaciam argenti vivi in curandis cutis defoedationibus, mirum non est, quod novi morbi curam quacumque vix non omnes in usu mercurii, dum usitata morbos curandi methodus vix levaret morbum, curaret nunquam.

Verum, quia mercurius a veteribus Medicis damnabatur, diversa in adhibitione ejus fuit Medentium sententia. Cum enim ejus efficaciam viderent in domanda Luc, sive externe applicaretur, sive in corpus ingereretur, plurimi maluerunt, externo ejus usu aggredi hunc morbum. Revera satis similes effectus praestat mercurius, quacumque via sanguinem ingrediatur, & cum illo per vasa moveatur. Solvuntur humores, soluti exeunt de corpore viis diversis, emaciatur totum corpus, & , nisi cum prudentia adhibeatur hoc remedium, quandoque miseri pereunt, exhausti penitus.

Omnium maximus Mercurii effectus est salivatio mercurialis dicta, quae aequae externam, quam internam, argenti vivi applicationem sequitur; uti omnibus notum est. Magna nempe copia salivae, foetidae, acris, totum os internum saepe erodentis, ore exit; continuo fere fluxu. Simulac incipit salivatio, magna mutatio conspicitur in ulceribus Venereis, quorum color, & pus, in melius mutantur, dolores nocturni osteocopi minuuntur, pustulae, foedaeque in cute maculae, sensim disparent. Fingit *Fracastorius*, miserum juvenem, dira Lue infectum, supplicem, fuisse preces, & , Nympha duce, ac comite, ad intima telluris viscera pervenisse, ibique vidisse *Lacus, latè undantes, liquidoque fluentes argento*. Deinde Nympha aegrum

Argenti ter fonte salubri

*Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra super, juvenem toto ter corpore lustrat,
Mirantem exuvias turpes, & labe maligna
Exutos artus, pestemque sub amne relictam (y).*

Dum laetabantur aegri, malum adeo pertinax cedere salivationi, magno animo tolerabant ejus molestias; quae certe non sunt leves.

Postquam autem ille juvenis, argenti vivi balneo sanatus, e tenebris ad lumen optatum rediisset,

*Accepit nova fama fidem, populosque per omnes
Prodiit haud fallax medicamen, coeptaque primum
Misceri argento fluitanti axungia porcae.*

Porro varia enumerat, quae unguentis mercurialibus addi solent; & monet, totum corpus inungendum esse, exceptis capite & praecordiis; simul jubet, ut stragulis multis tegatur corpus ad sudorem eliciendum; dein addit:

Haec

(y) Aphrodisiac, pag. 193.

*Haec tibi bisquinis satis est iterasse diebus;
 Durum erit, at quidquid tulerit res ipsa, ferendum est.
 Aude animis, tibi certa salus stans limine in ipso
 Signa dabit. liquefacta mali excrementa videbis
 Assiduè sputo immundo fluitare per ora,
 Et largum ante pedes tibi mirabere flumen,
 Ora tamen foeda erodent ulcuscula . . . . .*

Videntur quidam cogitasse, foetorem sputorum, salivationis tempore, pro causa habere foedum Luis miasma, humoresque per illud corruptos, hac via expulso de corpore. Confirmabantur in ea opinione, cum viderent, labia, genas, palatum, linguam ipsam, excedi, & quandoque satis profunde, ab acrimonia salivae, quae totum os internum alluit. Certum est, quosdam periisse, dum Agyrtae crederent, per salivam hanc educi de corpore omne malum; hinc audaces excitarent ingentem salivationem, non sine suffocationis periculo; vel protraherent eo usque, donec aegri exhausti deficerent.

Sed certum est, & numerosis experimentis probatum, sanissimos homines, in quibus nunquam vel minima Luis suspicio fuit, dum, interno vel externo usu, illis applicatur imprudenter argentum vivum, incidere in salivationem, & exspuere salivam olidissimam, aequae magna copia, ac illi, qui pessima Lue affecti, hanc curam tolerant. *Georgius Dordonus*, Placentinus Medicus, ut hunc errorem impugnaret, & probaret, etiam in sanis salivationem sequi post imprudentem argenti vivi attractionem, monet, *Sibi multoties, in componendo talia medicamenta, tantam humiditatem ab ore resudasse, ut sibi summo fastidio esset (z).*

Tentaverunt quidam, acribus Sialagogis salivae fluxum provocare, absque remediis ullis mercurialibus exhibitis, ut Luem sanarent; nec unquam successit cura. Requiritur argentum vivum ad Luem sanandam; & salivatio, ejus usum sequens, denotat certo, vim medicatam argenti vivi in actum deduci; sed inde non sequitur, per salivationem expelli de corpore tabum Venereum.

Negari enim nequit, quandoque Lue Venerea infectos fuisse sanatos, licet post usum mercurii, etiam repetitum, nulla sequeretur salivatio. Securos tamen jubet esse tales aegros *Celeberrimus Astruc (a)*, illisque gratulatur, *quod illis datum sit, rara satis felicitate, absque taedio & periculo salivationis, atque adeo tutiusque commodiusque, a Venereo morbo convalescere.* Cum autem tales aegri metuere semper soleant, ne lateat adhuc in corpore saevum contagium, sopitum quidem, sed non exterminatum penitus, hinc bonis verbis confirmandos, & erigendos, tales aegros voluit, *veritos, ne, defectu salivationis, curatio quoque defectura sit; Aesi seminium morbosum profligari non possit, nisi foras exterminetur.* Ut ergo omnem scrupulum adimat miseris, addit sequentia: *Sane, cum morbus ille*

(z) Astruc de morbis Venereis edit. secund. Tom. II. Lib. VI. pag. 784. (a) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. VIII. §. 1. pag. 368.

ille contrahatur absque ullo humore conspicuo, qui intro subeat, nequaquam mirum videri debet, si perfectam curationem recipere possit, sine manifesta ullius humoris evacuatione. Adde porro, defectum salivationis plerumque suppleri alvi fusione, diuresi, sudatione, vel saltem insensibili perspiratione, quae singulae evacuationes deficientis salivationis vicariae esse solent (b). Dum attenta mente lustrarem omnia, quae in ulceribus Veneris contingerent, postquam argentum vivum adhibitum fuerat ad excitandam salivationem, vidi manifeste, fundum horum ulcerum depurari, sordes separari, labia ulcerum sublividum, aut profunde purpureum, colorem deponere, molestos dolores ossium, nocturno tempore saevientes, mitescere; antequam salivatio inciperet. Cepi tunc serio cogitare, cum omnia haec signa docerent, argentum vivum jam agere efficaciter in morbum, an non possibile foret, curare Luem, sine salivatione; modo continuaretur illerum status, quo mercurius agere incipit. Simul incidebat haec opinio, an non posset idem effectus obtineri, licet longe minor copia argenti vivi adhiberetur, quam est illa, quae requiritur ad salivationem excitandam. Vidimus ante, illam argenti vivi copiam, quae in granis triginta Cinnabaris adest, suffecisse ad salivationem excitandam, totumque corpus miris modis turbandum, dum halitus forma inspiraretur.

Difficultatem movebat, fateor, quod summi in arte Viri statuerent, actionem mirabilem mercurii pendere a summa illius divisibilitate, ejusque pondere. *Argentum vivum enim, quacumque via immistum sanguini vitali, quum sit sanguine ipso decies & ter ponderosius, agetur, vi cordis, & arteriarum contractione, tanto majore impetu in compagem sanguinis, ut eam penitus destruat, globos rubros resolvat, serosas flavas imminuat sphaerulas, reliquasque etiam partes ejusdem in minutissimas frangat, & ita in laticem subtilem, putridum, vasis exeuntem, convertat. Sed & notum est, elementa argenti vivi incredibiliter exigua agnosci, utique globis serosis sanguinis longe tenuiora; sane, dum poros cutis, intacta virtute, ingreditur, cognoscitur, quod elementis majoribus sanguinis longe sit penetrabilius. Dum vero in meatus densissimi corporum, auri, tam facile se insinuat, ipsa forte aqua magis, divisis in tenuitatem particulis constare, colligitur; licet, attractione ingenita suarum partium, ad certum gradum tenacitatis se colligat. Tandem & maxime immutabile hoc ipsum fossile videmus, omniumque forte corporum cagnitorum minime rodens, vel acre. Quibus sane cunctis rite expensis, apparet vera vis, qua ad expugnandum hoc malum solus efficax, sufficiens solus, Mercurius habetur (c).*

Ingeniosa, simplex, ex proprietatibus argenti vivi certis & cognitis deducta, haec explicatio placuit vix non omnibus; hinc ipsis *Celeberrimi Boerhaevii* verbis illam describere malui, ne ullo modo sensus immutaretur. Sed liceat mihi proponere illas difficultates, quae fecerunt, ut crederem, argenti vivi efficaciam in corpore humano non posse explicari ex ejus pondere, & divisibilitate, solis.

An-

(b) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. VIII. §. 1. pag. 368.

(c) In Prae-

fatione Aphrodisiaci.

Antea, in *Capitulo de obstructione*, ad §. 135. n°. 4, ubi agebatur de illis, quae, attenuando concreta, solvebant obstructiones natas in corpore, quaedam dixi, quae ad actionem mercurialium remediorum pertinent; & hoc loco illa in memoriam revocare, non erit inutile.

Pitcarnius statuit, solam gravitatem argenti vivi sufficere, ut explicentur mirabiles ejus effectus; imo audacter addidit, aurum, in formam sanguini permiscendam redactum, habiturum vires ponderi proportionales, & omnia medicamenta tantum superaturum virtute, quantum pondere superaverit.

Sed an ex argenti vivi pondere poterit explicari, quare soluti ejus vi humores per salivales ductus potius ruant, quam per alia corporis loca? Praeterea, praeparata mercurialia officinarum, parva quantitate data, omnes edunt effectus, quos longe major quantitas argenti vivi facere potest. Praecipitato rubro usus fuit Agyrta, quod in pilulam formabat, & unica tali pilula data, summopere turbabatur totum corpus, ac vehementissime exagitabatur; imo, debiliori homini data talis pilula illum e vivis sustulit, eadem die, ante prandium (*d*). An verosimile videtur, argentum vivum excitare tantas turbas per excessum ponderis sui, dum a praecipitato albo, vel mercurio dulci, quae longe mitiora sunt, salivatio mercurialis excitatur? an potest in corpore humano argentum vivum inde extricari, ut nativa ipsi forma redeat, cum per artem non possit obtineri, nisi magna ignis vi, & additis illis, quae acidum, argento vivo unitum, trahunt potentissime, ut pauca tantum grana mercurii ad pristinam formam redeant, a quibus tantus effectus sperari nequit?

Dici quidem solet, quod mercurii molecule sphaericae, spiculis salinis infixis horridae, pondere metallico, unito concentratissimo acido, plus dividant omnia concreta, quibus occurrunt, quam argentum vivum solum efficere possit. Sed, dum mercurius, in spiritu nitri solutus, affusa muria salis marini praecipitatur, dein saepe aqua abluitur, pulvisculus, in fundo vasis subsidens, fere insipidus, & blandus, est; attamen viginti grana, imo & minor copia quandoque, divisis dosibus data, sufficiunt, ut salivatio excitetur.

Sed alia vis latet in argento vivo, quod adeo blandum, & molle, videtur. Absque ullo enim alio addito, illud, solo tritu mechanico in vase purissimo vitreo, dat pulverem mollem, nigrum, tenuissimum, saporis acris metallici, cupri saporem utcumque referentis. Sexaginta & una destillationibus purissimum redditum argentum vivum dedit majorem copiam similis pulveris. Sed & Argentum vivum in cucurbitis vitreis conicis, fundo plano instructis, phiala chemica inversa clausis, calori 180. graduum per plures menses expositum, dedit similem omni dote pulverem. Simplici destillatione in retorta vitrea purissima, ex argento vivo nascebatur pulvis ruber, splendens, valde friabilis, saporis acerrimi metallici, nauseosi, penetrabilis, vix ex ore delendi, corpus humanum diu ac valide turbans, & ad excretionem disponens. Tamen omnes illi pulveres, adeo acres, adeo turbantes totum corpus, absque addita ulla alia re, ex mercurio puro producuntur, vel succussu mechanico, vel digestionem in tali calore, qui

qui duplo major est calore corporis sani. Et, quod mirum est, pulveres illi, in vitrea retorta destillati, valido igne, toti fere mutabantur in argentum vivum, manentibus tantum paucis granis fixioris materiae in fundo retortae.

An ergo argenti vivi efficacia a communibus omnium corporum proprietatibus pendet? An non potius singulari ejus naturae, per experimenta sola cognoscendae, haec attribui debet? An ullo unquam experimento constitit, aurum, argento vivo ponderosius, similes effectus produxisse in corpore; ob majorem nempe specificam gravitatem? Quis unquam vidit ab auro salivationem nasci? Dum aurum, solutum in aqua regia, per affusum salem tartari praecipitatur, saepiusque abluitur aqua calida, calx auri remanet, quae acquisivit vim talem, ut a calore paulo majore cum ingenti fragore displodatur. Argentum vivum, simili modo tractatum, dat calcem, quae, absque ulla displensione, magnum calorem ferre potest, dum denuo in pristinam suam formam redit.

Praeterea notandum est, metallica corpora vix agere posse in corpus humanum, nisi fuerint prius soluta in menstruis suis, & sic fluida reddita. Argentum vivum cum ex sua natura fluidum sit, potest, absque miscela, vasa nostra ingredi, & humoribus circulantibus misceri; cumque malleabilitas ipsi desit, multi crediderunt, improprie dici metallum, & voluerunt potius vocare aquam metallicam. Reliqua autem metalla, dum solvuntur in menstruis, producunt novum quid, ex metallo & menstruo simul junctis compositum, in quo deprehenduntur vires medicatae, quae, nec in menstruo solvente, nec in metallo soluto, praeeffiterunt; sed, ex unione horum, natae sunt novae, quae nec praevideri potuerunt ex legibus communibus omnium corporum, nec per illas explicari.

Haec latius deducere, non est hujus loci. Legi meretur circa hanc rem *Capitulum de menstruis chemicis (e)*, in quo utilissima habentur, tam de menstruorum actione, quam de novis viribus medicatis, quae, ex unione diversorum corporum inter se, nascuntur.

Sufficit Medico, novisse, quid agat argentum vivum humano corpori applicatum, licet modum, quo agat, ignoraverit. Eandem difficultatem inveni in determinandis modis, quibus alia remedia agunt in corpus humanum: plures legi auctores, qui de viribus medicamentorum scripserunt; plura, & optima quidem, inde didici, de remediorum usu, & applicatione varia; sed nunquam potui liquido intelligere, quare *Rhabarbarum* purget alvum, quare *Opium* somnum faciat. Sinceram propriae ignorantiae confessionem nemo bonus aegre feret.

His ergo in medio relictis, considerari meretur, qua via, & qua methodo, argentum vivum corpori humano tuto applicari possit, ut efficaciter Luem Veneream curet.

Notum est, summos in arte viros diversam, circa methodum curandi Luem per argentum vivum, habuisse sententiam. Quidam laudaverunt externam Mercurii applicationem; alii ingerebant in corpus aegrorum crudum argentum

vivum, vel ex illo, sollicita arte, praeparata remedia. Mirum non est, multos ab interno usu argenti vivi abhorruisse; nam a Veteribus Medicis damnatum fuit, tamquam deleterium; uti antea §. 135. 4. dictum est. Damnavit *Dioscorides*, utpote gravitate erodens interiora. *Plinius* vocavit vomicam liquoris aeterni, & rerum omnium venenum; unde & minii (cinnabaris), ex quo argentum vivum excoquitur, usum in medicina temerarium statuit. *Galenus* paucis de argento vivo egit, falsus, se non habere ejus ullam experientiam, neque ut interimentis, si epotum fuerit, neque an id faciat, externe appositum. Cum autem recentiores Medici Graeci *Galenum* vix non in omnibus secuti fuerint, hinc & ab illis argenti vivi usus in Medicina vix non integre proscriptus est. Arabes laudaverunt externum ejus usum ad morbos cutaneos curandos.

Postquam autem Lues Venerea in Europa increbruit, argenti vivi usus tentatus fuit, ut novum morbum insolito remedio aggredierentur Medici. Neque externo usu tantum, sed & interno, adhibuerunt. Credit *Celeberrimus Astruc* (f), primum *Petrum Andream Mathiolum*, interno usu mercurii praecipitati rubri, curam Luis Venereae tentasse. *Joannes de Vigo*, & *Nicolaus Massa*, noverant illud remedium, ejus efficaciam in curandis ulceribus experti, quibus ille pulvisculus inspergebatur. Sed pluribus in eodem loco probatur, admodum verosimile esse, quod solo usu externo hujus remedii fuerint contenti. *Mathiolus* autem (g), postquam exacte descripsit praeparationem praecipitati rubri, jubet illud ablui aqua plantaginis & acetosae, dein, additis margaritis, hyacinti lapillis, & cardiacis quibusdam, grana quinque hujus praeparati dabat, cum viginti granis electuarii Conciliatoris, ut formarentur inde catapotia quinque, quae hora ante diluculum sumebantur; & debebat, his sumtis, aeger se in lecto continere, per quinque horas. *Brevi (mihi crede) Gallici dolores hoc catapotio elidentur; pituita etiam, & atrabilis, vomitu, nec non alvi dejectione, evanescent.* Adeo autem confidebat viribus hujus pulvisculi, ut & in aliis morbis gravissimis hoc remedium, ad grana quinque, vel septem, exhibuerit, & cum successu quidem.

Post adhibuerunt mercurium crudum in forma pilularum; additis simul purgantibus remediis: tales erant pilulae *Barbarossae*, ita dictae a famoso illo rege Algerii, & rei maritimae apud Turcas praefecto; constabant Argento vivo, cum *rhabarbaro*, & *diagridio*: addebatur vigesima pars farinae frumenti, *ambra grisea*, & *moschus*; quae, simul sumta, aequabant farinae additae pondus; unde haec massa validam fragrantiam spirare debuit. Formabatur inde cum succo limonum massa, de qua quotidie dabatur, vesperi, ante coenam, pilula, quae magnitudine aequabat cicerem: Tali autem pilulae vix inerant quatuor grana argenti vivi (h). Plures aliae harum pilularum formulae legi possunt (i), quae conveniunt inter se in eo, quod contineant argentum vivum, cum succo limo-

(f) De Morbis Vener. Lib. II. Cap. VII. pag. 126. (g) Aphrodisiac. pag. 266.
 (h) Astruc de Morbis Venereis Lib. II. Cap. VII. pag. 127. (i) Idem
 Lib. V. edit. 2. Tom. II. pag. 672. 673.

num tritum tam diu, *donec taliter fuerit extinctum, ut amplius internosci non possit.* In variis his formulis diversa occurrunt purgantia; minor copia ambrae, & moschi; unica adest, quae nulla habet admixta purgantia.

Monet alibi (k) *Celeberrimus Astruc*, similes pilulas adhuc hodie pro pancea omnium vix non morborum circumferri, & laudari tanquam specificum arcanum ad curandam Luem Veneream sub titulo pilularum.

Belloste, qui hoc saeculo vixit, magnam famam in arte Chirurgica acquisivit, & imprimis edito suo tractatu, *le Chirurgien d'Hôpital*, saepius impresso, postquam prima vice Parisiis prodierat 1695. Huic libello subjunxit alterum, qui anno 1724. prodiit Parisiis, sub titulo *suite du Chirurgien d'Hôpital &c.*, in cujus prima dissertatione totus versatur, ut commendet pilulas quasdam Mercuriales, quas venales habebat; illarumque compositionem sollicitè tegit; ut nempe meliorem redderet *inopem familiae suae conditionem, quam, iniquitate temporum, fortunis omnibus eversam esse queritur; & quam sperat sustentatum iri pilulas suas venditando.* Eadem enim semper est arcanorum origo, & unicus scopus, lucri spes. Non diffitetur tamen, pilulas suas constare argento vivo crudo, additis simul cathartice, quae alvum blande movent: unde patet, pilulas *Belloste* non differre virtute sua a pilulis, *Barbarossae* dictis; saporem, odorem, in similibus compositionibus mutare, facile est; haec vel illa purgantia addere, sive drastringa, sive leniora, copiam argenti vivi augere, minuere, quisque potest pro lubitu. Unde ad arcana remedia excudenda quivis artis Pharmaceuticae tyro sufficit; hinc vasta illorum seges facile intelligitur, quae in majoribus urbibus fere quotannis repullulat. Simulac advena venit, cui Paphis actas lusibus apta videtur, mox

Porrigitur turpi charta pudenda manu,

quae hyperbolicas vires hujus illiusve arcani ad Luem Veneream curandam pomposis verbis exponit.

Cum autem Aegyptae quandoque vanam creduli vulgi spem eluderent inertibus remediis; alii, longe peiores, temerario ausu dabant remedia mercurialia interna, efficacia quidem, sed periculosa simul, nisi cum magna cautela, sub directione Medici periti & prudentis, administrarentur; unde multae contigerunt strages; hinc praeparata Mercurialia, chemica arte confecta, horrorem incusserunt pluribus; & celebres in arte viri maluerunt externo mercurii usu Luis Venereae curationem aggredi; cum hanc methodum longe tutiorem crederent, illamque ideo miris laudibus extollerent.

Multis argumentis utitur *Celeberrimus Astruc* (l), ut probet, praeparata ex argento vivo spiculis salium acidorum hispida, nocere ventriculo, intestinis, visceribus, pulmone, & reliquis partibus corporis mollibus, adeoque, illorum usum nunquam plane innoxium esse. Sed quis unquam vidit in praeparatis mer-

(k) Ibidem Lib. IX. pag. 1091. 1092. 1093.
Cap. IX. pag. 147. 148.

(l) De Morbis Venereis Lib. II.

mercurialibus haec spicula? Abstinentum tamen ideo iussit a praecipitatis mercurialibus fere omnibus; cum vomitiones & cathartes immodicas moveant, stomachum pervertant, imo saepe rodant.

Dum argentum vivum in acidis solvitur, &, affusione aliorum salium, liberatur a nexu, quem cum acidis contraxerat, instar pulveris ad fundum vasis cadit, qui dein, aqua saepius ablutus, in officinis servatur. An verosimile est, in tali praeparato mercuriali omnia illa spicula superesse, a quibus tantum metuit? Dum cum acido, acri, oleo vitrioli argentum vivum in vase vitreo coquitur, ad siccitatem usque, in fundo vasis manet massa salina, ex vitrioli acido & mercurio conflata. Adeo autem debilis unio est acidi cum argento vivo, ut, affusa aqua purissima, statim illud cadat ad fundum vasis, sub forma pulveris flavi, quem *turbith minerale* vocant in officinis; qui, saepius sollicitè ablutus, & in quibusdam locis spiritu vini accenso super hunc pulverem, liberatur ab omni acido adhaerente. Attamen satis efficax dat remedium in verrucis Venereis curandis; uti antea ad §. 1463. dictum fuit. An & hic spicula illa eminentia salina undique eminentia supersunt?

Neque damnat modo haec praeparata mercurialia, quatenus noxia, sed & vult, illa reprobanda esse, tanquam parum efficacia ad domandam Luem, quia parce transfunduntur in sanguinem, adeoque debilem vim exercent in sanguinem, & in virus cum sanguine confusum. Simul notat, quod Atomia praeparatorum mercurialium, dum tandem in sanguinis massam perveniunt, cum spiculis acidis alte adactis confixi sint, aegre, tarde, parce, ad nativam Mercurii formam redeant, adeoque parvam tantum efficaciam habere possint ad debellandum virus Luis Venereae. Pro certo autem ponit Celeberrimus autor (*m*), quod tota Mercurii vis ab ea forma dependeat, qua divisibilis est in minutias indefinite parvas, quarum singulae globosam figuram affectant liberime.

Sed puto, me in praecedentibus evidenter demonstrasse, quod mirabilis argenti vivi efficacia nullo modo pendeat a gravitate specifica, & figura sphaerica, quam in minimas moleculas divisus mercurius semper retinet. Sola conquassatione, sola digestionem, mercurius figuram sphaericam amittit, & mutatur in pulverem acris metallici saporis, qui in parva dosi corpus humanum turbat valide, & diu; idemque ille pulvis, igni majori expositus, denuo mutatur in argentum vivum, non acre, & quod eandem, imo majorem, fluiditatem habet, quam antea.

Facile assentior, quod praeparata mercurialia nunquam revivificentur in corpore humano: hoc enim nunquam possibile esse credidi; cum constet per certa & toties repetita experimenta, tam magnum calorem ad hanc rem requiri, qui nunquam in corpore humano vivente adesse possit. Sed ideo concludi nequit, eadem haec praeparata non habere efficaciam requisitam ad debellandam Luem Veneream: Directis enim experimentis probari potest, per illorum usum obtineri posse illud, quod ab inunctione mercuriali expectari potest.

Sa

Salivatio, post inunctiones mercuriales sequens, speratur ab omnibus, qui externam applicationem argenti vivi laudant, internum mercurii crudi & praeparatorum mercurialium utum damnant. *Celeberrimus Astruc (n)* pro generali axioma practico ponit sequentia: *Compertum est experientia, Mercurium exstirpandae Lue Venereae parem esse, quoties legitimum ptyalismum movet &c.: Errant igitur, qui putant, salivationem in curanda Lue cane pejus & angue vitandam esse, ideoque in eo toti sunt, ut parcissimas rarissimasque frictiones adhibeant. Sic enim operam ludunt suam, suosque deludunt aegrotantes. Nec multo levius peccant, qui motam, vel imminensem, salivationem intempestivis coërcent purgationibus, vel reprimunt; atque adeo Mercurium, dum optato instat operi, evocant, & amoveant; sic enim id unum videntur agere, ut operose nihil agant.*

Prudenter monet egregius iste vir, salivationem illam, post unguenta mercurialia adhibita natam, prudenti moderamine indigere, ne subitanea, tumultuaria, immodica, ingruat; quod nunquam periculo caret; *sed placida, moderata, remissa, facile tractabilis, quae ori inflammationem nullam, vel levem, quae ulcera pauca, & superficialia, inferat, quae unam, aut alteram, vel ad summum tres, libras, salivae intra viginti quatuor horas suggerat.*

Si nondum apparerent salivationis imminentis indicia, aut torperet salivatio jam nata, dum copiosorem morbi symptomata poscere viderentur, frictiones vel augeri debebant numero, vel breviori intervallo repeti, vel major copia argenti vivi misceri unguento, ut debita copia salivae prodiret.

Verum omnia haec requisita ad salivationem mercurialem excitandam, & moderandam, ubi jam nata est, certius obtineri poterunt, imo & tutius, dum a praeparatis mercurialibus interne sumtis excitatur salivatio, quam dum per frictiones mercuriales haec facta fuerit.

Nemo dubitat, salivationem excitari posse per praeparata mercurialia, interne sumta. Dum haec, divisis dosibus, exhibentur, facile patet, quod omnino in potestate Medici sit, illam citius, vel serius, provocare, prout morbus requirit. Si exorbitet, abstinet statim; si segnius procedat, novam praeparatis Mercurialis dosin propinat; si debito cum moderamine procedat, illam sustinet; datis aliquot dosibus longiori temporis intervallo, ne salivatio minuatur nimium, vel citius cesset, quam requiritur.

Practerea, constat observatis numerosis, in quibusdam corporibus mercurium cito, & vehementer, agere; in aliis longe tardius, & remissius. Hinc prudens Medicus facile pro re nata determinabit, quid agendum sit: semper enim novit, quam copiam mercurii in corpus ingesserit, quod nunquam per inunctiones mercuriales exacte determinare poterit. Novit quidem copiam argenti vivi, quae in unguento mercuriali est; novit pondus unguenti, quod in singulis frictionibus cuti applicabitur; sed ignorat semper, qua copia argentum vivum ingrediatur per vasa cutanea; Lintamina imbuuntur, vel post primam frictionem, unguento mercuriali, & tempore intercalari inter frictiones, cutim calidam tangunt perpetuo, cum non soleant removeri toto curationis tempore.

(n) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. IX. pag. 382.

pore. Augetur haec fordities ad singulas frictions repetitas; hinc quandoque, praeter curantis voluntatem, subito augetur salivatio, cum periculoso & subito tumore faucium, qui suffocationem minatur. Jubent quidem, tunc statim removenda esse lintamina unguento mercuriali conspurcata, & subministranda pura, sicca, calida, postquam cutis inuncta saponis lixivio deterfa, & nitida, fuerit; sed hac lotionē abstergetur minime illud, quod inter squamulas epidermidis de unguento haeret, vel saltem quam difficillime, & miseri non sine magno taedio ferunt sollicitas illas ablutiones, & linteorum renovationes, illo tempore, dum severae salivationis graves molestias patiuntur.

Praeterea, locus, in quo decumbit aeger, qui inunctionibus mercurialibus curatur, aërem continet atomis mercurialibus plenum, quem inspirat continuo, qui totam corporis superficiem alluit. Et ab hac causa poterit sustineri, quandoque & augeri, salivatio, quam Medicus inminutam vellet.

Notabile hujus rei exemplum habetur apud *Hildanum* (o). Curabat virum juvenem, Lue Venerea gravissime laborantem, cujus uxor triginta circiter annorum ab eo pariter infecta fuerat. Licet hyems asperrima foret, non ausus fuit differre mariti curam, sed illum multoties inunxit mercuriali unguento; ob morbi jam inveterati magnitudinem suasit mulieri, ut marito suo adstaret, neque ex hypocausto discederet; ne ab injuria aëris magis magisque laederetur, & morbus fieret contumacior. Hypocaustum angustum erat, & humile. *A solo vapore unguenti ita alterata, & ad salivationem inducta, fuit mulier, ut fere eodem modo ipsi atque marito pituita ad os deflueret, exulceratio, quin etiam oris superveniret &c.: Tandem adeo aucta fuit salivatio, ut in proprium cubiculum, a marito separatum, collocanda fuerit. Haec, una cum viro suo, a dira ista Lue plenissime convalevit, etsi inuncta non fuisset.*

Hinc intelligitur, quam male agatur cum aegris, qui plures simul in eodem conclavi tractantur per inunctiones mercuriales; quod toties in nosocomiis, ad Luem curandam destinatis, locum habet, ubi inunctionum methodus praevaluit.

Imo salivationis periculum imminet etiam sanissimis hominibus, qui; dum inserviunt miseris, noctes & dies in tali aëre haerere debent.

Jussit *Celeberrimus Astruc* (p), ut frictions fiant, non ab aegro ipso, sed a ministris potius, qui ad opus hoc habiliores, & alacriores, sunt; nec voluit, ut manibus, Chirothecis munitis, jatralliptae munere fungantur, sed nudis, ut calor major frictioni accedat. Fatetur quidem, talem ministrum venire in discrimen salivationis, si pluribus eodem die fricandis vacaverit; testatur tamen, nullum periculum adesse, si uni tantum serviat, & finita frictione, manus probe abluat. Sed nemo prudens hoc ministerium in se suscipiet; & quis possit promittere, quod nihil a salivatione metueadum habeat? Volis manuum imponitur unguentum mercuriale, & forti frictione adigitur in vasa cutanea aegri, in quo salivatio excitanda est; hinc aequaliter ingredi poterit per vasa cutanea

(o) Observat. Chirurg. Cent. V. observ. 98. pag. 495.
Venereis Cap. IX. pag. 149.

(p) Lib. 2. de Morbis

ministri, quae numerosa, & fatis patula, sunt in volis manuum, nisi duris laboribus hac partes occalluerint.

Pluribus contingit, ut volae manuum perpetuo fere sudore madeant: in morbis, ubi blando sudore crisin salutarem iuturam sperant Medici, prima ejus vestigia in volis manuum percipi, notum est. Haec ergo pars corporis & exhalationi & resorptioni aptissima est. Unde plerumque obtinet, ut jubeantur aegri, qui salivatione indigent, se ipsos perfricare, ne alter sanus in discrimen salivationis veniat; vel, dum in nosocomiis plures simul a Lue curantur eodem tempore, alter alterum unguento mercuriali perfricat. (q), praesente Chirurgo, qui curam dirigit.

Sic saltem cavetur, ut nullus argenti vivi efficaciam experiatur, qui non indiget; quatenus nempe per frictiones applicatur. Verum, dum plures curandi in eodem loco decumbunt, semper metuendum est, ne atomi mercuriales, per aërem dispersi, corpus ingrediantur, inscio illo, ac invito, qui curam suscipit. Dum salivatio jam adest talis, qualis sperabatur, prudentes omnes cessant quidem ab inunctionibus, vel saltem illas adhibent parciori manu, vel repetunt longiori intervallo, ut nempe sustineatur salivatio praesens, non augeatur; attamen, cum in hoc casu pergat Mercurius ingredi corpus, licet suspendantur inunctiones, patet facile, plura nasci posse infortunia.

Nec vanum hunc esse metum, patet observatis (r). Mirabatur *Celebris Goulard*, illos, qui praeparabantur ad subeundas inunctiones mercuriales, incepisse salivationem pati, dum, ob penuriam loci, in eodem conclavi morabantur, cum illis, quibus Mercurius jam inunctus fuerat. Fatetur autem, hoc *saepissime* contigisse. Casum recentet militis scorbütici (s), qui in eodem loco decumbere debuit, ubi cura Luis Venereae per inunctiones mercuriales instituebatur in pluribus aegris: Misero intumescebat caput; salivatio, copiosa valde, secuta fuit, & ulcera oris interni, sequente gangraena, qua periit, cum nulla arte ejus progressus impediri posset. In arte Chirurgica adeo *celebris Petit*, dum de exostosis Venereis agit (t), commendat salivationem, per frictiones mercuriales excitatam, & condemnat usum internum praeparatorum mercurialium, tanquam *inefficacem*, & *semper perniciosum*. Nec tamen diffitetur, quod, inunctionis mercurialis tempore, non possit determinari dosis argenti vivi requisita ad curam Luis, secundum temperamentorum diversitatem; cum in locis, ubi per inunctiones curandi decumbunt in Nosocomiis, atmosphaera sit plena atomis Mercurialibus; unde aegri debiles & delicati, praeter argentum vivum per inunctiones receptum, participant etiam de illo, qui per aëra volitat, sicque nimiam Mercurii copiam acquirunt, minime proportionalem viribus; adeoque, post febres, convulsiones, capitis tumorem immanem, pereunt (u). Quare suadet, ut hydrargyrosin subeuntes aegri in separatis cubiculis locentur, vel saltem parvus illorum numerus sit in vasto conclavi, & fenestrae subinde

(q) Goulard sur les Malad. Vener. pag. 12. (r) Ibidem pag. 55. (s) Ibidem pag. 51. (t) Traité des maladies des os. Tom. II. pag. 496. (u) Goulard sur les malad. Vener. pag. 56.

subinde aperiantur, ut renovetur aër; sed, salivationis tempore, fenestras aperire, imprimis frigidiori tempestate, tutum non est; uti omnes noverrunt.

Praeterea, licet singuli aegri in separatis cubiculis habitarent, minueretur quidem illud periculum, sed non tolleretur integre. Notum est, partem argenti vivi transpirare ex cute aegrorum, qui inuncti sunt, vel qui Mercurium crudum per os assumpserunt; hinc tales aegri haerebunt in propria atmosphaera, atomis mercurialibus gravata, & si in parvis cubiculis reclusi fuerint, similis sequetur noxa. Singulos autem aegros, inunctione mercuriali curandos, in amplo conclavi locare solos, impossibile est in Nosocomiis.

Omne hoc periculum, quod grave est, evitatur, si per Mercurialia praeparata, ore assumpta, excitetur salivatio. Certissimi sic esse possumus de quantitate mercurii, qui corpori ingeritur; possunt haec praeparata dari divisa sic quantitate, ut nullo modo ventriculum aut intestina laedant, nec vomitum vel alvi evacuationem producant; & tamen salivatio sequatur; possunt mitiora ac tutiora, efficacia tamen, eligi; potest incepta jam salivatio sustineri per eadem, augeri, si opus videatur. Praeterea, argentum vivum non agit aequaliter in omnes homines: in quibusdam enim a parva copia Mercurii mox oriuntur symptomata, quae imminentem salivationem indicant; in aliis longe major quantitas requiritur; quod imprimis fieri solet frequentius in illis, qui saepius argenti vivi efficacia opus habuerunt; uti passim ab omnibus, qui curam hujus morbi descripserunt, observatum fuit. Unde patet, quanta opus sit prudentia, & attentione, ad curandam Luem, per usum Mercurii: verum, dum miseri tales aegri saepius evitant peritos in arte viros, ob foedi morbi pudorem, incidunt in Agyrtas, qui illotis manibus haec sacra tractant, & plurimos miserrime perdunt temerario ausu.

Argentum enim vivum, quicumque de blanda ejus indole dicatur, nocet corpori humano, si, vel externe applicatum, majori copia corpus ingrediatur, etiam sanissimum. Plures videntur fuisse in illa opinione, tunc feliciter curam procedere, & certius, quando copiosas inunctiones tolerare possunt aegri, antequam salivationis signa appareant: sperant enim, a copia argenti vivi imprimis Luem debellari posse: imo, pro axiomatico practico, certissimis experimentis comprobato, statutum fuit, *tanto certius sanari Luem, quanto copiosius argentum vivum in corpore haereat* (w); omni cura cavendam hinc esse salivationem; partim, quia per hanc viam elaboretur nimis cito Mercurius, qui cum humoribus per vasa fluit; partim, quia unctioes mercuriales suspendi debent salivationis tempore, vel saltem minori copia, & longiori intervallo, possunt applicari tantum; sicque aeger non posset satis magnam copiam argenti vivi in se recipere. Haec Luem curandi ratio vocabatur *Methodus per extinctionem*; quae a regis Galliae archiatro primario *Chycoineau* laudata fuit, in Universitate Monspeliensi 1718 habita publica dissertatione innotuit, & postea a pluribus in usum deducta est.

Cer-

(w) Goulard sur les Malad. Vener. pag. 10. 111.

Certum tamen est, illos, qui, in vapores solutum, argentum vivum magna copia in corpus recipiunt, miserimos reddi, omnes vires perdere, paralyticos fieri, tremulos elumbes ad omnia inhabiles vivere, & , si mala haec jam inveterata fuerint, vix in sanitatem restitui posse. Familiares tales morbi occurrunt apud illos artifices, qui metallis deaurandis occupantur multum; uti & apud alios, qui argentum vivum, quocumque modo, diu & imprudenter tractant. Illi, qui ex mineris argentum vivum excoquunt, misere vivunt, & in vigore aetatis pereunt saepissime.

Unde concludi potest, minime tutum esse, replere corpus argento vivo; illud enim, praeter enarrata mala, ab humoribus, cum quibus fluit, separatum, ad varia corporis loca deponitur quandoque, & novas molestias creat. *Antonius Musa Brasavolus* (x) non semel, in sepulcris, argentum vivum in mortuorum capitibus reperit. Alium vidit, qui ter tantum in brachiis cruribusque inunctus fuerat, argentum vivum evomuisse. Similia apud *Bonetum* (y) legi poterunt. *Schenkius* (z) refert, in cadavere meretriculae, subito mortuae, inventum fuisse argentum vivum in ventriculis cerebri, satis magna copia. *Fallopianus* (a) testatur, se vidisse homines, inunctos per triennium arte, & , venientibus gummatibus in tibiis, detecto esse, vidisse ibi collectum argentum vivum. Hac ratione, inquit, ego non probo medicamentum: utor aliquando, quando non potui via Regia assequi intentum. Dum ossa, a Lue Venerea cariosa, ferro excidebat *Fernelius* (b), guttulas argenti vivi tremulas non raro invenit. Plura alia possent adferri testimonia; sed haec sufficere puto, ut probetur, argentum vivum, unctioe corpus ingressum, per vasa cum humoribus motum, posse coire in majorem molem, & ad varia corporis loca deponi; saepe non sine noxa, & periculo.

Celeberrimus vir *Targioni Tozzetti* (c) codicem Manuscriptum vidit, ab auctore incerto exaratum, qui Medica & Anatomica continet plura, scitu dignissima, decimo sexto saeculo scripta, ab anno nempe 1567, ad 1584. In hoc codice leguntur sequentia: *Qui laboraverunt Venerea Lue, & illiti fuerunt, bis, dum secatur corpus in Anatome facienda, magna fit haemorrhagia, etiam invito plerumque sectore: similiter illis viventibus Aneurisma accidit: utrumque accidit, quoniam hi habent venarum membranas admodum tenues, & subtiles, enervatas longo, & forti, litu. Hoc de magistro Carolo habui, qui id apprime in quam plurimis observavit; & verum esse comperi.*

Non crederem, fateor, vasorum tunicas debilitari per frictiones sic, ut ab hac causa nascerentur Aneurismata; sed, cum argentum vivum, tenuissime divisum in unguentis mercurialibus, per vasa motum, coire possit in majorem molem, & sub nativa sua forma per vasa nostra moveri, ac dein in varias corporis partes deponi, non videtur inanis metus esse, ne fluidum illud metal-

(x) Aphrodisiac. pag. 694.

(y) Sepulchret. Tom. III. pag. 452. 453.

(z) Observat. Medic. Lib. VI. Observ. XII. pag. 811.

(a) De Morbo

Gallico Cap. LXXVI. Aphrodisiac. pag. 809.

(b) Patholog. Lib. VII.

Cap. VII. pag. 229.

(c) Prima Raccolta di Osservazioni Mediche

pag. 91.

licum, toties gravius sanguine, tota cordis sinistri vi in arcum aërtæ, ex corde egredientis, pulsum, tunicarum locum, in quem impingit, extendat longe magis, quam sanguis eadem vi cordis pulsus. Sed notum esse omnibus puto, cum numerosis observatis constet, locum talem aërtæ, vel leviter debilitatum a nimia distensione, brevi formare saccum aneurismaticum, satis cito crescentem mole, qui tandem ruptus mortem subito infert.

Puto, argentum vivum, in minutissimas moleculas divisum, non facile coire posse in majores globulos, quamdiu per arterias movetur, vasa nempe convergentia, & per quae celer, nec interruptus, est humorum motus. Sed in venis, ubi tardior motus, interruptus per valvulas, & imprimis in majoribus alveis, in quos sanguis Venosus, magna copia, & minori impetu, derivatur, quales sunt, sinus venosi, auriculæ & cava cordis, ibi coire poterunt in majores globulos, qui momento post vi cordis sinistri in curvaturam aërtæ incurrent, tanto majori impetu, quanto pondus specificum argenti vivi sanguinis gravitatem excedit; unde Aneurismatis metus.

An tale quid contigit primo, qui, inter Christianos, pilulis *Barbarossæ* usus fuit, & qui cecidit repente mortuus super pontem Avenionis, cum ipse ibi profugus esset propter praelia? Nihil certe est periculosius Aneurismate laborantibus, quam subitus, & celer, corporis motus. Verum tamen est, quod notet *Celeberrimus Astruc (d)*, unicam harum pilularum vesperi aegris datam fuisse, quae vix quatuor grana mercurii crudi habebat, adeoque, mortem illam subitam harum pilularum usui adscribi non posse. Cum autem hae pilulae dicantur mirabilem fecisse operationem, procul dubio, vel majori dosi, vel diuturniori tempore, fuerunt adhibitae, sicque argenti vivi copia in sanguinem ingesta fuit, quae tandem haec mala producere potuit.

Omnia haec, quae de externa applicatione argenti vivi ad curandam Luem Veneream haecenus dicta sunt, fecerunt, ut nunquam meo consilio adhibita fuerit. Nam *tanta est ejus inconstantia, ut nunquam omnino exacte administrari possit; quum enim nimio ejus usu nocere times, parum proficis; cum eo, quod satis est, juvare cupis, saepe numero valde laedis; adeo difficile est ejus vires metiri, & rectum ab eo, quod non est rectum, in illo discernere (e)*. Praetuli semper, praeparatis mercurialibus, quae tuta noveram, salivationem excitare. Sic enim certus eram de quantitate Mercurii, quam aegris ingerebam, nec quid metuendum habebam ab argento vivo, diutius, quam par est, in corpore nidulante, & ad varias partes deposito.

§. 1468. **Q**uae ut fiat, aliquot diebus prius impleatur aeger ptisana.

Sequenti methodo usus fui semper, ad excitandam salivationem mercurialem pro cura Luis Venereae, donec alia curandi methodo postea inceperim uti; de qua dicam in sequentibus. Exa-

(d) De Morbis Venereis Lib. II. Cap. VII. pag. 127.

(e) Alex. Trajan.

Petronii De Morbo Gallico Lib. VI. Cap. IX. Aphrodisiac. pag. 1292.

Examinabam prius aegros, an vires forent satis firmæ ad tolerandas salivationis molestias; quæ certe leves non sunt. Si exsucca, arida, forent corpora, si pulmo læsus videretur, hæmoptoici fuissent antea, febricula continua vesperi exacerbata laborarent, salivationis curam semper distuli, tentans prius, bono victu, balneis, rusticatione, emendare præsentem corporis conditionem. Quidam ex his, morarum pertæsi, indulgentiorum consilia petiverunt; sed vix non omnes perierunt inter salivationis decursum: pauci, qui supererant, miseram, & brevem, vitam duxerunt. Plures tales casus leguntur apud Observatores (f). Nisi hac methodo crescant vires, & aliqua corpori torositas redierit, credo, salivationem in tabidis, & emaciatis, talibus corporibus tentari non posse absque periculo. Monendi sunt aegri, requiri ad hanc curam perficiendam otium liberrimum sex septimanarum.

Integra septimana, ante usum mercurii, utantur victu molli, humectante, antiseptico, ex oryza, hordeo, avena, oleribus mollibus, lacti vel jusculo incoctis, pomis coctis, carne alba, pauca quantitate, elixa potius, quam assa. Potus sit aqua pura, addita tertia parte lactis recentis. Cerevisia mollis, tenuis, non inebrians, facile conceditur illis, qui huic potui assueverunt.

Vinum, spirituosa omnia, aromata, pariter exulare debent.

Cum enim per actionem mercurii humores solvantur, & magnum foctorem salivatio producat, molli tali victu, & antiseptico, munientur omnia contra putredinis noxas, quantum fieri poterit.

Leni purgante eccoproptico, vel & clysmatibus, evacuantur intestina, ne relicta stercora molestiam creent, salivationis tempore; quando strictior alvus esse solet. Quotidie in hac septimana balneum adhibetur, ut tota cutis terfa & nitida sit, quia, salivationis tempore, linteamina non mutabuntur.

Si plethoricum corpus fuerit, secatur Vena; sin minus, hæc omittitur. Toto hoc octiduo impletur corpus decocto molli, penetrabili, ex radicibus *Chinae*, *Sarzaeparillae*, *Graminis*, &c. Pro minus opulenti decoctum *radicum Bardanae*, *Althæae*, cum *Glycyrrhiza*, eundem producet effectum. In Materia Medica ad hunc numerum formula talis decocti habetur.

His factis, induat aeger vestes, quas per sex septimanas non deponet; cucupha lanæ caput tegat & foveat; periculosum enim est, salivationis tempore, si frigidior aër caput alluat.

Hæc præparatio sufficiet, antequam aeger salivationem subibit. Operosas, & diurnas, præparaciones ad Ptyalismum, per cathartica, digerentia, balnea, &c., damnavit *Sydenhamus* (g). Consideravit enim argentum vivum tanquam *Venenum*, quo opus est ad salivationem excitandam; quod facilius tolerari poterit a corpore vegeto, & valente, quam per missiones sanguinis, & tenuem dietam, debilitato. *Haud dubie satius esse duxerit æquus rerum aestimator, nihil agere, quam, ita satagendo, nocere. Quid quod experientia testatur, nullis evacuationibus, aut alio modo, infirmatos salivationis impetum multo melius sustinere, quam eos, quorum quasi ante praelium incisi sunt nervi.*

(f) Turner Siphylis pag. 327.

(g) In Epistola II. Respons. pag. 426.

§. 1469. **T**um utatur quolibet bihorio dosi apta Mercurii dulcis.

Ille, qui salivationis curam subibit, versari perpetuo debet in aëre calido, ita ut nunquam deprimatur mercurius in Thermometro Fahrenheitiano (cujus gradus trigessimus secundus congelationis punctum indicat) infra sexagesimum gradum; si adscenderit mercurius usque ad septuagesimum gradum, facile toleratur; sed octuagesimum transcendere vix unquam debet; pauci enim sunt, qui caloris gradum majorem absque molestia & anxietate ferre poterunt; unde & somnus impediri solet. Quamvis enim calidior aëris temperies laudari soleat, salivationis tempore, attendendum tamen est ad facilem, aut difficilem, caloris tolerantiam; quae varia invenitur in diversis hominibus.

In mulieribus solet mercurius dari, statim ac cessat menstrua evacuatio; ut salivationis molestissimum tempus non incidat in sequentem fluxus menstrui periodum.

Praeparata mercurii elegi talia, quae satis commode feruntur a corpore, nec vomitum, aut alvi fluxum, provocant. A *praecipitato rubro*, & *turbith minerali* dicto, abstinui semper, quia corpus valide turbare solent. Vidi, haec ab aliis adhibita fuisse, & in robustis hominibus citam ac copiosam produxisse salivationem, sed saepe satis periculofam, quam ad debitum moderamen reducere non adeo facile erat. Accedit, quod, ab his assumtis, largae & debilitantes alvi evacuationes sequantur saepius; quandoque non sine periculo.

Ufus fui *mercurio praecipito albo*, vel *mercurio dulci*, ter sublimato. Novi quidem laudari *Calomelam*; qui est mercurius dulcis, septies sublimatus; uti & *Panaceam* dictam mercurialem; quae quindecies repetitis sublimationibus conficitur. Sed credo, me observasse, operofas has praeparationes tuto quidem adhiberi posse, sed simul, repetito toties hoc labore, augeri pretium, vires minui. Hinc uti malui talibus, quae efficaciora erant, & quae in dosi limitata pro lubitu exhibere poteram, absque ullo periculo.

His autem formulis usus fui.

℞ *Mercur. praecipit. albi gran. xxx.*

Sacchari alb. puriss. drach. j.

Diu simul trita in mortario vitreo, in xxiv. partes aequales divisa, exhibe.

℞ *Mercur. dulc. ter sublimati gran. Lxxxx,*

Sive drach. iβ.

Sacchari albi puriss. drach. ij.

Diu simul trita in mortario vitreo, in xxiv. doses aequales divisa, exhibe.

Dabam talem dosin, mane, hora sexta, nona, duodecima; post meridiem, hora sexta, & nona.

Ne autem vomitus sequeretur, aut ventris tormina, & alvi fluxus, post singulas doses fumebat aeger cochleare sequentis:

℞ *Aq. still. Cort. Citri Unc. iv.*

Laudan. puri gr. ij.

Misce.

Haec quantitas sufficiebat pro robustis hominibus; pro junioribus, vel debilioribus, minuebam dosium numerum, vel praeparatorum mercurialium quantitatem in singulis dosibus. Nihil enim hic generaliter certum statui potest; sed determinari debet ab illo, qui curae salivationis praestet, & aegrum saepius invisit, ut mutationes post haec remedia assumpta sedulo notet.

In multis, primo die, dedi tantum tres doses; si facile ferrent, augebam numerum dosium sequenti die.

In *Materia Medica* habentur grana novem *Mercurii dulcis* pro dosi; sed, quantum novi, nunquam *Celeberrimus Boerhaevius* tantam copiam hujus remedii pro unica dosi exhibuit; quod facile unusquisque credet, cum in textu legatur, omni bihorio dosin *Mercurii dulcis* dandam esse. Verum additur vocabulum *apta*; unde patet, quod quantitatem *mercurii dulcis* reliquerit indeterminatam. *Diaeta* autem manet eadem, quae, tempore praeparationis ad salivationem, laudata fuit.

§. 1470. **S**imul ac anima foetere, gingivae dolere, dentes erigi, videntur, attendendum, an pergere, consistere, vel inhibere, deceat.

Oritur his aegris, post assumptum mercurium, citius, vel serius, febricula; raro primo die, quandoque secundo, saepius tertio, aliquando & serius; calcescunt, anxii fiunt, sitiunt, molestum sentiunt languorem, acsi totius corporis vires resolutae forent. Sequitur tunc halitus foetor insolitus, molestus aegro, nec minus adstantibus, salivationis brevi secuturae signum, & qui toto tempore salivationis manet. Qui versati sunt in his morbis curandis, de salivatione futura non dubitant, simulac, cubiculum ingressi, ingratum hunc cadaverosum foetorem percipiunt.

Gingivae tunc incipiunt dolere; dentes assurgunt; buccae rigescunt; ita ut difficilior fiat loquela; tument dein labia; totum caput inflatur; lingua tumens, ad latera, ubi dentes tangit, ulcerosa, quandoque profunde exeditur, cum magno dolore; buccae internae profunde exulcerantur; quandoque & valida sequitur haemorrhagia; copiosus viscidae salivae effluxus succedit, nocte dieque; admodum olidae.

Tot, & tantae, calamitates comitantur salivationem mercurialem: unde pruden-

dentiores, simulac prima signa incipientis salivationis se manifestant, malunt sollicite suspendere efficaciam mercurii, vel saltem dosim minuere; donec noverint, non nimis impetuose procedere inceptam curam.

Longe autem tutius hoc fieri poterit, dum, interno usu mercurii, tentatur salivatio, quam si per inunctionem argentum vivum sanguini miscetur, uti ex ante dictis patet; certus enim sum de quantitate mercurii, quam interne exhibui; nullo modo certus esse possum de quantitate argenti vivi, quod per cutim se introduxit, & quod quandoque subito agere incipit.

Quamdiu dubitari potest, an salivatio incepta subito augebitur, abstinetur a nova mercurii dosi; si lente, & moderate, pergit, sustinetur, dato subinde uno, vel altero, pulvisculo mercuriali. Si vehementior ptyalismus sequatur, inhibendus potius est; de qua re postea dicitur.

Largus hoc tempore, & mollis, potus requiritur; quem componere solent, uvis passis exacinatedis, hordeo mundato, glycyrrhiza; & colaturae additur tertia pars lactis puri recentis. Plures aliae, his similes, ptyisanac parari poterunt, prout aegris magis placet.

§. 1471. **S**i exspuitur ad ℥iij, vel ℥iv, quolibet nocthemero, sufficit.

Facile patet, quantitatem liquidi, quod exspuitur, variam esse, pro varia aetate, & diverso corporis robore. Plerumque, librae tres, vel quatuor, intra nyctemerum si exspuantur, sufficere creditur; vidi aliquot, qui quinque, vel sex, libras exspuebant, sine magna virium jactura. Si quatuor librae exeant quotidie, triginta dierum spatio exhibunt centum viginti librae, & eo plures, quo diutius salivatio protrahitur, vel major copia exspuitur quotidie. Veteres corporis humores per hanc viam exire, & non tantum novorum, qui subministrantur, ingredi, manifeste patet inde, quod, salivationem passi, macilenti, & exhausti, ab hac curatione resurgant, ita ut torositatem corporis pro maxima parte perdiderint. Nec potus mollis copiosus, mox laudatus, potest jacturam factam supplere, cum in loco calido haerentes aegri plerumque satis sudant, nec exiguam copiam urinae excernere soleant. Accedit, quod non raro, salivationis tempore, contingant alvi evacuationes, satis quandoque debilitantes.

Ut vera dicam, per salivationem, & per curam decoctorum, de qua postea dicitur, solvuntur humores Luis veneno inquinati, soluti expelluntur de corpore, & subministrantur nova, pura, in locum perditorum; sicque illibata posset redire sanitas. Cum autem, curae hujus tempore, plus percat de corpore, quam restituatur, patet, requiri prudens moderamen, ut salubris ille scopus obtineatur, nec succumbat aeger curae, postquam tanta passus est.

Ex his iterum nova patet ratio, cur tam infeliciter cum miseris agatur, dum Agyrtae, imo ipsa plebis foex, talibus curis se miscere audet.

Similis methodus fuit laudata ad longaevitatem; ut nempe fierent in senili corpore mutationes fere radicales humorum per resolventia, horumque dein ex-

cre-

cretiones succedentes; ut sunt receptae curationes per virtutem argenti vivi, aut per decocta, attenuantia, exsiccantia, sudorifera: Haec saepe disponunt corpus quam optime ad expulsam veterascentis, & instaurationem novae vitalis materiae (b). Optime tamen additur: *Unde prudens ars per has ad vitam longam ducit.* Pauci numerabuntur, credo, qui incertam longaevitatis spem redimere hoc pretio vellent.

§. 1472. **S**i minor, excitandus fluxus erit, stimulo eodem.

Augetur numerus dosium, vel quantitas mercurii in singulis dosibus. Multum juvare solet ad augendam salivationem, si caput, & collum, pannis laneis tegantur. Non nimis tamen hic festinandum est; malui semper in eadem quantitate mercurii subsistere diutius, quam subito augere: quandoque enim sequitur ingens salivatio, praeter spem, quam moderari Medicus poterit difficiliter, postquam copiam mercurii ingessit.

§. 1473. **S**i major, quam vires ferre queant, sistendus erit leni clysmate, vel purgante, vel sudorifero.

Aliquando contingit, praecipue, si mercurius, imprudenti quantitate, aut nimis repetita dosi, datus est, vel per inunctiones plus argenti vivi corpus ingressum fuit, ac credebatur, quod incipiat mercurius simul & semel quasi in nervum erumpere; tunc subito intumescunt caput, labia, lingua, totum os internum; & dum vasa harum partium satis pervia sunt, sequitur ingens ac perpetuus ptyalismus, qui, si eodem pede pergeret, totum corpus brevi sic exhauriret, ut subito omnes caderent vires, instaret animi deliquium; imo mors metuenda foret. Monentur aegri semper, hisce praecavendis, ut liberaliter utantur potu §. 1470. laudato, ita ut ejus copia superet ptyalismi quantitatem; nutrimentum datur tale, quod tenue est, sine molestia potest transire, satis nutriens, vix ullam viscerum actionem pro sua concoctione requirens; quale, cremor hordei, avenae, oryzae, cum jusculis carnis vitulinae, aut lacte, paratus; hac spe, ut sustineri possint vires ad tolerandum validae salivationis impetum.

Si haec non sufficiant, minuendus est ptyalismus, determinatione facta ad alia loca, quantum fieri poterit. Qui internis remediis usi sunt, facile ab his abstinent tantum; qui unguentis mercurialibus rem tentarunt, ilico detrahunt tibialia, femoralia, indusium, lecti lintamina, quae omnia ab illito mercurio fordent; totamque cutim sollicitè depurant, ne pergat argentum vivum, his fordibus inhaerens, corpus ingredi, & salivationem augere, quae jam nimia est.

Si

(b) H. Boerhaave Institut. Medic. §. 1062.

Simul laudantur cathartica, ut partem hujus saburrae per alvum deturbent, sicque partibus superioribus aliquam parent requiem, quae diu noctuque absque intermissione diffluunt, & hac ratione miseris omnem somnum impediunt.

Non levi tamen hic circumspectione opus est: patebit enim ex illis, quae ad sequentem paragraphum dicentur, minime optandum esse, ut vis Mercurii per alvum ruat tota. Tentatur haec res leni clysmate purgante; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum legitur. Notum est, clysmata, cathartica dicta, quae purgando per alvum agere debent, non vero simpliciter eluendo foecès, componi ex quadrupla copia ingredientium, quae per os ingeri solent, ut purgatio per alvum obtineatur. Quibus positis, patet ratio, quare hoc clyisma *lene* dicatur.

Adest & alia formula ad eundem hunc numerum, interne sumenda, quae grana quindecim *Diagrydii* (quod est *Scamoneum* fumo sulphuris cicuratum, aut inertius factum), & sex drachmas *syrupi rosarum solutivi cum fena*, habet; praeterea nihil; adeoque lenem tantum vim purgantem continet.

Nemini validiora cathartica suadere audeam; multo minus talia, a quibus vomitus sequi posset. Celeberrimus *Astruc* (i) mitiora purgantia consuluit tantum; sed dein addidit. Imo, si grave periculum immineat, cum aqua benedicta *Rulandi*, seu vino Emetico, ad unciam unam & dimidiam. Si quis vel semel viderit hominem in media salivatione haerentem, ore interno toto ulcerofo, labiis, buccis, tumentibus, rigidis, lingua dolente, tumida; ad latera exesa, vix ore contineri potente amplius, horrebit, certus sum, si cogitet, intra pauca horae minuta forte, post diras anxietates, miserum hunc vomitu violento corripendum. Non praetervidit hanc difficultatem celebris autor, dicens: *Verum tamen, si ob praecclusum guttur a tonsillarum tumore vomitio difficilior esse videatur, praestaret, grana aliquot tartari sibiati solubilis, v. g. quinque, in aquae libris duabus solvere, & partitis haustibus, potanda praebere; sic enim fracta, adeoque vomitioni promovendae impar, deorsum ire perget sibi vis, quae paulo fortior impetum sursum factura fuisset.*

Ast certe *tartarus emeticus*, dilutus, assumtus, saepius solet nauseam & vomitum producere, licet pro maxima parte per alvum agat: notum est, validiora purgantia frequenter vomitum excitare, dum corpus turbare incipiunt. Sed vel unicus vomitus multum hic mali facere potest, si consideretur, quam misere se habeant fauces, lingua, totum os internum, salivationis tempore. In homine sano, dum omnes illae partes integrae, flexiles, mobiles, sunt, non sine magno molimine fit, dum contenta ventriculi cum impetu exploduntur. Quantum metuendum erit, dum lingua, tonsillae, velumque palatinum, tument, rigent, ne pars per vomitum expellendorum in trachaeam delabatur, cum suffocationis periculo; nisi statim per validissimam tussim haec excuti possint? Quam acerbus dolor aderit, dum omnes illae partes, tensae, inflammatae, tam ruditer agitantur? Quantus metus haemorrhagiae, quae tempore sali-

va.

(i) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. VIII. pag. 364. 365.

vationis infrequens non est, dum omnes illae partes semiexesae conquassantur, vomitu, vel tussi. Unde, ni fallor, evidens est, vomitionem vitandam esse semper, salivationis tempore.

Cum ergo, multa cautela opus esset, ut salivatio nimia minueretur per alvi evacuationem, tentatum fuit, per sudorifera impetum & copiam humorum avertere a capite ac faucibus. Dum enim sudore universa cutis perfunditur, spes est, minus urgendas partes illas, quae salivam fecernunt & excernunt; atque hoc modo salivationem nimiam minui posse.

In *Materia Medica* ad hunc numerum commendantur *Diascordii Sylvii* grana xxiv. pro sudorifero. Cum haec compositio in Germaniae officinis Pharmaceuticis non semper obvia sit, pauca de hac monere debeo.

Diascordium, a *Scordio* herba dictum, quae praecipuum hujus electuarii ingrediens est, ab *Hieronymo Fracastorio. Lib. 3. de morbis contagiosis Cap. 7.* describitur, & magnis encomiis extollitur in morbis contagiosis, ac praecipue in peste. Dabat nempe haustum, qui drachmam continebat illius electuarii, uncias duas succi *Lujulae*, sive *trifolii acetosi*, unciam *Succi Citri*, & unciam *aceti*: addēbat *specierum cordial. de gemmis* scrupulos duos. Omnes autem hujus haustus medicati vires in peste curanda videtur imprimis tribuisse *Electuario Diascordii*; cujus tres quartae partes melle constant; unde grana quindecim reliquorum ingredientium, simul sumtorum, in hoc haustu aderant. Sedecim, ni fallor, ingredientia hoc electuarium constituebant; unde singulorum exigua portio in hoc haustu aderat; & ideo quidam efficaciam hujus remedii maluerunt tribuere succis acidis potius, quam drachmae *Diascordii*. Adest quidem & opium in hoc electuario; sed non magna copia; Attamen varia in diversis locis. In quibusdam pharmacopoeis drachma *Diascordii* habet tertiam partem grani opii; in Viennensi tantum quartam partem. Haec compositio fere ubique in officinis pharmaceuticis inveniri solet; sed non exacte talis, qualem *Fracastorius* descripsit.

Franciscus de le Boe Sylvius (k) composuit aliud *Diascordium*, a priore diversum: multa enim abstulit inde, & nova addidit; *radices angelicae, folia cardui benedicti, crocum, acaciam, radicem imperatoriae, nucem moschatam.* Maxima differentia in eo consistit, quod nullum omnino addiderit mel; quod in similibus compositionibus molem adeo auget, non vires remedii. Digeri enim jussit ingredientia omnia in vini spiritu; quem deinde, leni igne, per alembicum abstraherat; manebat tunc in fundo vasis extractum, quod nec corrumpitur, nec situm contrahit; sicque dedit specimen, quomodo in officinis similia remedia componi possent, quae in parva mole egregias vires habent. Facile patet, augeri opii admisti proportionem ad reliqua ingredientia, dum nullum mel tali compositioni additur. Non potest exacte in *Diascordio Sylvii* limitari proportio opii ad reliqua; cum haec variet, prout hoc extractum magis minusve spissum est. *Sylvius* ipse grana quindecim determinat pro dosi sufficienti, ut instar remedii sudoriferi agat: in *Materia Medica*, uti dictum fuit,

(k) Prax. Medic. Lib. I. Cap. XLVIII.

fuit, grana viginti quatuor praescribuntur. Vidi, ad triginta grana, & ultra, datum fuisse absque ullo damno.

Aromatum concentrata vis, & penetrabilis croci efficacia, commendant huius remedii vires. Pulchre proderit, si, post purgans datum in hoc casu, turbas a cathartici operatione natas, compescat & sopiat, simulque nimiam sensibilitatem in partibus oris interni, unde ptyalismus augeri solet, mitiget, eodemque tempore, sudore excitato, derivationem humorum aliorum promoveat.

§. 1474. **S**i ruit vis Mercurii ad alvum, opus erit opiato, & diaphoretico.

Effectus argenti vivi, five externe inuncti, five interne sumti, est solutio humorum corporis, & solutorum evacuatio per os, saliva olida copiosa excreta. Sed quandoque contingit, ut vis tota Mercurii ad alvum ruat; quod minime optandum est. In quibusdam salivatio ne quidem incipit, sed statim alvi fluxus sequitur: Ut hoc caveatur, post singulas doses praeparati Mercurialis assumptas, propinatur cochleare medicamenti opiati; uti ad §. 1469. dictum fuit; & repetitur saepius; si de ventris torminibus conqueratur aeger; nec dedi alteram mercurii dosin unquam, nisi haec tormina prius sedata essent. Simul minuebam quantitatem mercurii, & longioribus intervallis tantum exhibebam, si observarem, intestina facile irritari.

Cum enim, antequam salivatio incipiat, os prius doleat, suspicabar, quod irritans, dolens, inflammatoria, exulcerans, causa, partibus oris interni applicata, versus haec loca alliciat putridorum humorum colluviem. Idem hinc metuendum videbatur a ventris torminibus, quae assumptum mercurium sequebantur; & si totum os internum salivationis tempore exulceretur undique, quanta mala fient, si, a simili confluxu humorum, salivatio per intestina fieret? Posset certe vocari salivatio haec intestinalis; quia eundem effectum praestat; uti didici in casu sequenti: Consilium petebat a me mulier 34 annorum, macilenta, tenera, quae diuturnos in faucibus dolores perpeffis voce rauca conquereretur. Inveni in palato pendulo foramen erosum, quod digiti minimi apicem capiebat. Postquam corpus hoc exsuccum per aliquot dies impleveram decocto avenae, addita tertia parte lactis, dolor faucium minuebatur, fauces prius aridae apparebant humidae, & tentabam salivationem excitare, dato Mercurio dulci; sed refracta dosi tantum. Molestus, cum torminibus, statim aderat alvi fluxus; & levis salivationis vestigium tantum apparebat; nec tumebat lingua, nec labia; ita ut saepius de die ulcus palati lustrare oculis potuerim: Opiatis compescebam alvi fluxum: Vidi manifeste, margines ulceris madescere, fundi quasi, foraminis amplitudinem minui, recrefcere perditam, & ad consolidationem tendere ulcus. Perrexi tamen caute in usu mercurii dulcis; qui nihil videbatur agere. Subito post prorupit salivatio. Accessit vomitus, & dysenteria; quae opio compescui; salivationem, os fovendo

do perpetuo, sustinui; sicque perfecte curatam vidi; & per plures annos sana, ac vegeta, vixit.

Simulac ergo observavi, vim mercurii versus alvum ruere, dedi opiata, & quidem repetitis vicibus, donec dolores abdominis, & fluxus alvi, sisterentur. Talis formula in *Materia Medica* habetur, ubi, omni quadrante horae, medium granum opii adhibetur tamdiu, donec sedentur haec mala. In eundem effectum commendatur *Theriaca Andromachi*, super alutam extensa, & Emplastrum instar abdomini applicata. Cum autem, in Diarrhoea curanda, laudetur semper liberrima per cutim perspiratio (secundum effatum *Hippocratis* (1) *cutis raritas, alvi densitas*), hinc & sudorifera, opiatis mista, in hoc casu laudantur. Tale remedium in *Materia Medica* habetur, compositum ex *Diascordio Sylvii*; de quo praecedenti paragrapho dixi.

§. 1475. **U**bi os, gingivae, fauces, nimis tument, dolentve, utendum molli, blando, liquido, gargarismate, vel collutione, vel (1473.)

Contingit quandoque, imprimis, si salivatio per inunctiones mercuriales tentata fuerit, praeter opinionem, simul & semel, os, gingivas, fauces, linguam, tumere immaniter, inflammari, cum dolore acerrimo; ita ut, a tumore subito partium, non leve suffocationis discrimen adfit. Ubi, mercurialibus interne datis, salivatio producitur, raro hoc contingit; quia, simulac in gingivis levem modo pruritus sentiunt aegri, & dentes quasi elevari incipiunt, prudens Medicus vel abstinet omnino a mercurii exhibitione, vel refracta tantum dosi dat, ut sustineat statum praesentem, post quem salivatio sequetur brevi. Dictum enim fuit ante, facilius longe ad justum moderamen reduci posse efficaciam argenti vivi, dum interne adhibetur, quam dum externe inungitur.

Si, in tali casu, valida salivatio statim sequatur, solent plerumque tumentes subsidere partes; & periculum suffocationis a nimio tumore minuitur. Metuere tamen solent artis periti, dum a parca quantitate argenti vivi salivatio cito surgit; usus enim docuit, curam Luis tunc minus certam esse, & mali symptomata redire saepius de novo. Idem observatum fuit post validam inflammationem partium oris interni, una cum larga salivatione (m): Unde patet, quare omnes prudentes tentaverint semper, ita adhibere mercurium, ut salivatio sequeretur; sed moderata; uti ad §. 1471. dictum fuit. Semper habita ratione aetatis, sexus, & virium. Dum autem aeger in his angustiis haeret, succurrendum ilico est; quod fit, si totum os internum perpetuo foveatur emollientium herbarum decocto calido; tumentes enim, & inflammatae, partes oris interni, a motu ad gargarizationem requisito, acerbissime dolerent, simulque me-

(1) Epidem VI. Charter. Tom. IX. pag. 433.
servat. Tom. III. pag. 327.

(m) Medical Essays and ob-

metuendum foret, ne gargarismatis pars, in asperam arteriam delapsa, aegrum suffocaret, vel saltem aegro summas molestias pareret, si valida tussi ex trachaea expelleretur omne, quod illapsum erat; valide nempe concussis inter tussendum partibus inflammatis, & dolentibus.

Tales herbae enumerantur ad §. 1426. in *Materia Medica*; quarum decoctum huic usui servire poterit non tantum, sed & potari, & forma clysmatis injici saepius; laxant enim, aperiant, emolliunt; ut nempe salivatio largior prodeat.

Nisi cito sequatur levamen, sanguis mittendus est, & tentandum, an humorum impetus, ac copia, versus alvum deduci, possit; de qua re dictum fuit §. 1473; ut subsideant partes superiores, nimis tumidae. Metuendum quidem est, ne intestina male afficiantur ab acri, putrida, hac colluvie; sed, in ancipiti tali casu, minus malum eligendum esse, nemo dubitat. Si itaque surgeant fauces, ut cathartica deglutiri nequeant, quadrupla horum dosis per clyisma injici debet.

Quandoque haec mala non adscribi debent medentibus, sed aegris ipsis. Curandum a Lue habebam juvenem, artis medicae non ignarum. Dederam aliquot doses mercurii praecipitati albi, jamque prima incipientis salivationis signa apparebant: abstinere cupiebam, ut semper, per aliquot horas saltem, ab ulteriori mercurii exhibitione; ut viderem salivationis successum prius. Aegre hoc tulit aeger, & me incio, ex pharmacopolio jussit adferri grana quinque turbiti mineralis, quae statim deglutivit, omnis morae pertaesus, ut aiebat, & cupiens, cito sanari, vel mori. Hoc facto, aperuit cubiculi fenestras, frigida & humida tempestate hyemali, mortem minitatus custodi, qui aderat, dum volebat impedire insanum facinus. Post trihorium vocabar ocyus, ut succurrerem misero, vix non moribundo. Caput totum tumebat immaniter; oculi turgidi, prominentes, sanguinei; lingua ex ore protensa, tumens, livida; labia tumida, inversa, pariter livida; anxietas summa: nunquam videram spectaculum magis horrendum. Advolans ex vicinia chirurgus sanguinem misit ad animi deliquium usque; curavi, injici clyisma purgans, forte; quod incredibilem copiam humorum eduxit; & subsiderunt partes tumentes brevi, ita, ut libere respirare, & oblatum potum deglutire, potuerit: sequenti die, salivatio copiosa aderat; quae sequentibus pergebat fatis feliciter; donec sanaretur. Per aliquot menses tamen languit, antequam solitas vires recuperare potuerit.

§. 1476. **P**ergendum, donec omnia symptomata evanuerint, vulgo per xxxvj dies.

In partibus Lue Venerea affectis, quae oculis patent, evidenter observamus argenti vivi efficaciam; pustulae enim elevatae subsident, exsiccantur, cadunt, vel & quandoque suppurando tolluntur; ulcerum fundus sordidus depuratur, rubet; color vicinae cutis purpureus, lividus, mutatur in colorem sensim naturalem; dolores nocturni minuuntur; topi & gummata Venerea mol-

lescunt, ac minuuntur pariter; quandoque idem in exostosis Venereis observatur; praecipue, si recens enatae fuerint; in annosis enim haec felicitas raro obtinet, & illae diutius persistunt; tenera ossa-narium, & palati, cadunt saepius; lamellae cranii, a Lue erosae, separantur a reliquis, adhuc sanis. Verum omnibus his tempus requiritur, ut cura absolvatur. Quandoque etiam dantur tales casus, ubi argenti vivi efficacia nequidem sufficit. *Argentum enim vivum, sola vi vitae actum, hoc malum sanat, motu expellit. Ideo & ejus medicata potestas haud valet corrigere Venereum tabum, quando ille figitur in locis, ad quae actio cordis & arteriarum vix pertingit. Hinc cariem diploës cranii non sanat; sed, in cellulas ejus osseas, consumto pingui vacuas, iners effusus, stagnat. Inde & ossium medullam inquinatam hoc malo vix repurgat. Gonorrhoeas, in sola cellulosa penis fabrica haerentes, per quas vix ullus circumeuntium humorum impetus, nunquam sanat; licet Luem, simul dominantem, perfecte eo tempore tollat. Ossicula tenerrima, solis tenuibus tecta membranis, servare nequit, ne cadant. Sed mala Venerea, quae latitant in locis, per quae arteriae rubrae, flavae, serosae, pellucidae, caeteraeque, per quas liquida cum idonea velocitate ruunt, argentumque vivum in se admittere possunt, atque illud fortiter urgere vitali potestate, perfecte sanari queunt Mercurii virtute. Quae profecto observata proderunt Medico, ne diffidat in his, nè vanus sit in illis (n).* Unde evidenter patet, quo sensu intelligenda sit haec regula; pergendum, donec omnia symptomata evanuerint. Si enim aliqua maneant in locis, ad quae argenti vivi efficacia non pervenit, si ossa infecta, cariota, nondum separata fuerint a sanis, & sub hoc praetextu pergeret salivare aeger, succumberet certe, antequam sanaretur. Haec infortunia toties contigerunt, dum Agyrtae arcanorum jactatores, mulierculae, &c., Salivationis curam tentare ausi sunt.

Quodnam ergo indicium habet Medicus, ex quo cognoscit, cessandum esse a salivatione? Antea pluribus probatum fuit, Venereum miasma lentis, mucosis, & imprimis pinguibus, humoribus misceri facilius, illisque intricari tenaciori nexu. Per argenti vivi actionem solvuntur omnia pingua corporis, attenuantur lenta viscosa omnia, & per varias vias exeunt de corpore, una cum Luis miasmate, quod illis adhaeret. Ubi ergo corpus aegri totum emaciatum est, ubi ulcera Venerea depurata minuuntur, & sub bono jam pure consolidantur, vel saltem manifeste in consolidationem tendunt, tunc videtur salivatio fecisse omne illud, quod ab hac curatione expectari potest; & ideo tunc prudentes Medici illam sensim decrescere sinunt, donec cesset.

Nec sane actioni Mercurii, in tractanda hac inveterata aegritudine, fas esto, nisi prius, ne gutta quidem intacta, universos corporis humores, qui ullo modo pingues sunt, in aquam redegeris, expuleris de corpore, sicque simul immistum his tabum Venereum ablueris quam perfectissime de corpore affecto. Aliter, si quid restitit, statim ac novi ex alimentis succi, qui semper tunc renascuntur, magis quam olim pingues, perfecte vasa repleverint, ilico novus recrudescit morbus. Unde deducitur, rite non curari malum, nisi palleat instar mortui aeger, nisi emaciet

(n) Herm. Boerhaave in Praefat. Aphrodis.

cietur profus, nisi alimentis inter curandum quam minime pinguibus nutriatur, nisi tam diu protrahatur ipsa curatio, donec antiqui humores omnino de corpore migraverint. Neque ideo uniuscujusque est, fortunato dirigere argentum vivum in felicem exitum (o).

Sic definiiri optime potest salivationis limes; & simul patet ratio, quare communiter statui soleant triginta sex dies pro salivationis decursu. Dicitur §. 1471, sufficere, si tres vel quatuor librae exspuantur quovis noctemero. In decursu salivationis igitur 144. librae exhibunt de corpore, si quatuor librae, 108. librae, si tres librae, exspuantur quotidie. Verum quidem est, salivationis initio, uti & dum ad finem vergit, non tantum exspui; sed in vigore salivationis saepe & major copia exspuitur. Si jam simul computentur illa, quae hoc tempore, per alvum, urinam, & imprimis per sudores, exeunt de corpore (aegri enim salivationis tempore degunt in aere calido, probe tecto corpore), patebit, veteres humores migrasse de corpore, & cum illis Venereum virus, si cura fortunato cesserit; simulque patet necessitas, subministrandi perpetuo, toto salivationis decursu, victum liquidum, tenuem, minime pinguem, a putredine alienum. Decoctum hordei, avenae, oryzae, panis, addita tertia parte lactis, cremores ex iisdem, cum jusculis carnis albae, omni pingui follicite ablato, addito pauco succo arantiorum, fere sola usui veniunt, cum partes oris interni, tumentes, dolentes, excrae, non ferant alia. Haec minori copia, sed saepius repetita, dantur, ut sustineantur vires.

§. 1477. **T**um subinde leni dosi mercuriali utendum per alios xxxvj dies, ut lenissimae sputationis maneat vestigium.

Mirum videri posset, quod post salivationem toleratam, & absolutam, adhuc laudetur usus mercurii per alios triginta sex dies, cum hoc licet moderamine, ut lenis tantum dosis, & longiori intervallo, exhibeatur: Scopus non est, novam salivationem excitare, sed retinere corporis humores adeo solutos, ut si quid superesset adhuc de miasmate Venereo, sive fluens cum humoribus, sive inhaerens cuidam parti, illud inde potu copioso elui posset, sicque integre foedo morbo liberari aeger. Simul, toto hoc tempore, a pinguibus, a vino, & omnibus spirituosiss, abstineat; cura quoque habenda est, ne subito nimis exhausta haec corpora repleantur nutrimentis, etiam optimis. Latent enim oleosa in nutrimentis, quae macilentissima creduntur. Vacca potat aquam puram, & pascitur solo gramine, quod succo aquoso, minime pingui, turgit; bis tamen de die ex hoc animali sano emulgentur plures librae lactis, quod copiam pinguis butyri largitur. Hinc metuunt lautiozem victum, post salivationem absolutam, prudentes Medici, & severam dietam imperant aegris, qui, pertaesi omnium harum molestiarum, minus morigeri saepe inveniuntur; sed semper suo periculo; dum simul Medicis ingens taedium creant.

Vi-

(o) Herm. Boerhaave in Praefat. Aphrodis.

Vidi aliquoties tales calamitates, & inter alios, curandum habui juvenem, qui ante sex septimanas cum muliere, quam Lue infectam nosset, rem habuerat: Sequenti die, cancrum Venereum habebat in parte interiore praeputii; postea bubones oriebantur, una cum intolerabili capitis dolore nocturno, qui cessabat, erumpentibus maculis rubris, copiosis, in fronte; dein cepit conqueri de dolore nasi; paulo post dolebant fauces. Pessima mala metuens, suasi salivationem; undecim grana praecipitati albi, divisis dosibus data, suffecerunt ad salivationem excitandam, & sustinendam toto curae tempore.

Monueram sedulo, ut praescriptam ipsi diaetae normam servaret; recidivae metu: Petulanter risit monentem, & monstravit lagenas vini Burgundici, quas hesternae coena evacuaverat cum amicis, residuumque perionis, quem sapidissimum fuisse jactabat. Post sex septimanas, turpes in fronte maculae redierunt; uti & faucium dolor, ac exulceratio. Decoctorum, ex *radice bardanae*, *Chinae*, *Sarzaeparillae*, copioso usu, interpositis subinde purgantibus hydragogis mercurialibus, una cum diaeta severa, haec Luis recidiva curata fuit.

In alio casu simili; secunda salivatione opus fuit, ut tollerentur omnia Luis symptomata, quae rediverant ferociora quam ante. Verum ille monita, post secundam salivationem, ad amissum servaverat, quem, post duodecim annos ab ultima curatione, salutavi sanum, formosa conjuge, & prole robusta ac sana, beatum.

Si enim antiqui mali post salivationem quid adhuc remanserit in corpore, filet morbus quidem, & fallaces dat inducias, quamdiu vis vitae magna non est, nec humores pingues sunt, sed postea turpiter recrudescunt omnia.

Certissima pariter sanatae Luis fiducia est, si omnia ulcera cicatrice firma claudantur, & post largiorem vitam, nihil de pristino malo repullulet.

Ex omnibus, quae hactenus de salivatione dicta sunt, patet, illam raro vitae periculum inducere, si peritus & prudens sit, qui curam dirigit, facilisque aeger morem gerat praeceptis Medici; imprimis, si remediis mercurialibus, interne datis, salivatio excitetur; quorum effaciam moderari, minuere, augere, melius possumus. Neminem vidi mortuum a salivatione, cujus curam gessi; unicus fuit in summo discrimine; quod ipsius temeritati unice tribui debebat; uti ante patuit.

Omnes tamen Medici facile dabunt, salivationis curam taediis & molestiis gravissimis plenam esse. *Celeberrimus Boerhaavius* (p), qui salivationem commendabat tanquam efficax ad Luem curandam remedium, monet, post salivationem finitam, adhuc magnam reconvalescentis aegri curam habendam esse. *Nisi enim curatum jam hominem per mensem unum alterumve a pinguibus arcueris pabulis, atque a putrescentibus facile cohibueris, dolebis frustra, te discruciasse miserum crudeli durissimi remedii tortura; quum fere semper aliquid haereat, unde sepultus resurgat morbus, novasque vires capiat.*

Dolores ingentes linguae erosae, quae aliquando profundis rimis finditur, hac-

(p) In Praefatione Aphrodisiac,

haemorrhagiae ex partibus oris interni erosis, quae saepius contingunt, ubi dentes cariosi adfunt (q), & quandoque tanta copia, ut ferro candenti compesci debeat, deglutitio difficilis, vix non impedita, sputi noctu diuque fluentis copia, vix non omnem somnum miseris impediens, dentium ante sanissimorum lapsus, unde in flore aetatis turpiter edentuli ex morbo resurgunt, erosae partes oris interni quandoque inter se concrecentes dum sanantur, ita ut postea maxillas diducere nequeant, lingua lateraliter aliquando gingivis aut buccis internis accrescens, tot miseris excrucianti aegri curae tempore saepius mortem optant, ut tantis calamitatibus eripiantur.

Verum quidem est, saevissima haec mala tunc imprimis contingere, cum curationi praesunt imperiti; uti nimis saepe in curanda Lue contingit; interim negari nequit, salivationem esse molestissimum curandi genus. Consuli possunt omnes autores, qui methodum salivationem administrandi per totum ejus decursum descripserunt.

Nullum foedius, & magis miserabile, spectaculum excogitari potest, quam videre in Nosocomiis, ad curandam Luem destinatis, numerosos aegros, in conclavibus amplis locatos, media in salivatione versantes. Si quid incautam juventutem a libidinis illecebris tutam reddere posset, hoc certe foret spectaculum.

Nemo ergo mirabitur, Medicos semper optasse, ut Luem Veneream absque foeda hac salivatione curare possent. *Joannes Almenar (r)*, Hispanus Medicus, quem *Celeberrimus Astruc (s)*, non sine ratione, inter antiquissimos scriptores de morbo Gallico numerandum censet, unktionibus mercurialibus usus fuit quidem, sed salivationem inde secuturam impedire conatus est. Sic autem habet: *In generatione saniei febres & dolores fiunt magis, quam facta sanie; & ideo optimum, & singulare, eo tunc administrare solutivum, ut, antequam humor per os expellatur, deorsum evacuetur; & sic nocumentum in ore evitatur, ut ego saepius expertus sum; aut, si pustulas, aut plagas ulcerosas, habuerit, ibi attrahentia ponantur, ut humor inde evacuetur, & ab ore divertatur.* Hinc apparet, methodum, sine salivatione curandi Luem Veneream, jam primis temporibus morbi cogniti in Europa adhibitam fuisse; quam postea laudaverunt plures alii, *Amatus Lusitanus* dictus, *Leonardus Botallus Astensis*, &c. Postea haec methodus dicta fuit *Monspeliensium*. Unguenta Mercurialia illinebant, vel & Emplastris argentum vivum in se continentibus tegebant varia corporis loca: Alii dederunt praeparata mercurialia varia interne. Simulac anima olere incipiebat, & dentes quasi assurgere, dabant statim purgans, ut evitaretur instans salivatio; sicque conabantur per alvum educere illa, quae caeteroquin per os fluxissent; pergebant in usu purgantium; donec os aegri non amplius doleret, nec foeteret, nec caleret. Dein de novo applicabant argentum vivum corpori, donec apparerent signa instantis salivationis; quam denuo praecipue occupabant datis purgantibus. Hac methodo procedebant, alternatim exci-

(q) Turner Siphylis pag. 202.

(r) Aphrodisiac. pag. 368.

(s) De Mor-

bis Vener. Tom. II. edit. 2. pag. 614.

tando, & sufflaminando, salivationem, donec Luis symptomata evanescerent. Vocabatur a quibusdam methodus sanandi Luem *per extinctionem*; quia salivatio incipiens, datis purgantibus, quasi exstinguebatur.

Sed est & alia methodus sanandi Luem per inunctiones, sine salivatione excitata, & absque purgantibus datis ad salivationem impediendam. Celeberrimus *Chevalier (t)*, se hac methodo in America usum fuisse, testatur, & salivationem damnat omnino; tanquam inutilem, imò noxiam; ideoque semper sollicitè evitandam esse vult. Vocat hanc methodum *frictionem per extinctionem*. Consistit in eo, ut parvior copia argenti vivi illinatur singulis vicibus, quam fieri solet, dum frictiones mercuriales adhibentur hac intentione, ut salivatio excitetur. Utilitatem talium frictionum inde deducit, quod sic major quantitas argenti vivi corpus aegri ingrediatur, nihilque de illo exeat ex corpore per alvi fluxum vel per salivationem. Monet enim, quotidie os internum aegrorum sollicitè inspiciendum esse; si vel minima indicia salivationis instantis observentur, ilico a frictione abstinendum jubet; &, nisi prius omnia signa imminētis salivationis disparuerint omnino, frictionem non esse repetendam, monet. Ut autem citius haec signa futurae salivationis evanescant; laudat decoctum plantaginis, in cuius singulis libris duodecim grana aluminis soluta fuerint; ut os hoc colluatur.

Praecipuam curae felicitatem deducit ab eo, quod hoc modo major copia argenti vivi permisceatur humoribus humanis, & longiori tempore cum illis moveatur per vasa; unde sequitur omnium humorum major solutio; quam ad curationem sufficere, credit. Axioma enim practicum statuit sequens: *Redde sanguinem & lympham fluidiora, & destruxisti virus.*

Botallus teneros infantes, Lue infectos, simili fere methodo tractabat (u). Cum enim ab illis difficulter funiantur remedia, *parcius igitur in iis agendum est, imò quam parcissime, levissimeque, statim desinendo ab illitu, dum leviusculum quidquam ori apparere inceperit.* Verum quidem est, quod jubeat, alvum lubricam reddere, purgando nutrices, *polypodii* vel *senae folia* epulis incoquendo. At *Botallus* fatetur candide, se didicisse, illitionibus mercurialibus curare infantes, a muliere, quae sic proprium filium curaverat, nondum biennem, qui, a foeda nutrice infectus, matrem subinde fugendo polluerat, quae, nil mali suspicata, maritum infecerat inscia: *Botalli*, fratrisque ejus, pariter Medici, consilio, parentes illitionibus mercurialibus a Lue curati sunt; infanti nihil applicatum fuit. Sed supererat forte quid de unguento mercuriali; quod mater clam servaverat, &, Medico ac marito insciis, clam illinivit filium. Cum, paucos post dies, *Botallus* videret puerum, hilarem, sanum, in matris gremio ludentem, inquirebat, unde tanta contigisset mutatio; nec passa est mater; maritus enim aderat, qui illam temerariae audaciae accusasset. Post aliquod tempus, dum solam inveniret *Botallus*, anxie perscrutatus est, quid puero, antea miserimo, nunc sano, contigisset; Mater, sub silentii sigil-

(t) Lettres a M. de Jean sur les maladies de St. Domingue &c. pag. 69. &c.

(u) Aphrodisiac. pag. 887. 888.

figillo, illi revelavit sequentia: *Artus*, ait, *ter illevis leviter, & 3, diebus alternis, gingivas ubi rubescere conspexi, ab illitionibus quievi; stillavit huic os; sed non multum, neque diu; eumque a conjuge omni industria divertebam, ne, conscius facti, culparet me criminis; verum, divino nutu, non minus prospere infanti cessit, quam nobis ipsis; sic ut omnes firmiter domi valeamus.*

Plures Medici fuerunt in hac opinione, Luem Veneream, antiquam nimirum, & confirmatam, non posse radicitus extirpari, nisi per salivationem, & severam quidem.

Celeberrimus Astruc (w), salivationem, quam tamen laudat, & utilem credit, statuit, ad exterminandum morbum absolute necessariam non esse, modo de admissa intra corpus debita quantitate mercurii constiterit. Unde credit, salivationem medentibus cynosurae instar esse, unde possint certius colligere, tum quanta Mercurii copia admissa sit, tum quantam vim Mercurius admissus exerat in sanguinem; atque adeo, unde sciant, remedii efficaciam, pro nata morbi natura, aut inveteratione, tutius moderari. Sed certe durum videtur, exponere aegros gravissimis salivationis molestiis, ut Medicus melius cognoscat quantitatem mercurii in corpus admissam, ejusque actionem. Haec longe commodius determinari poterunt: Si enim interne exhibetur, exactissime determinare possum, pondere, quantitatem ingestam; de effectu judicare potero ex symptomatum Luis decremento observato. An autem per salivationem, tanquam maxime naturalem viam, expellatur felicius foedum Luis miasma, nullo experimento constat. Fatetur *Astruc (x)*, per alias vias expelli posse; unde monet, quod, si salivatio desit, opus sit, evacuationes alias quasdam substitui, quasi vicarias, natura quidem, per sudorem, vel urinam, arte vero, per alvum, ut virus qua data porta possit effluere. Praeterea, certo novimus, foeditatem & molestias salivationis non produci a Lue, sed ab argento vivo, etiam sola inunctione corpori applicato. Sanissimi homines, qui unguentis mercurialibus perfricant alios, toties molestissimam salivationem passi fuerunt; uti nimis notum est.

Hinc incepti suspicari primo, salivationem non requiri ad Luis Venereae curam, vel saltem levissimam tantum. Adstipulabatur huic opinioni *Celeberrimus Astruc (y)*, qui sic temperandam voluit esse salivationem, ut pauca tantum fiant in ore ulcera, & lenis tantum salivatio. Imo tarda, & parca, Mercurii administratione de industria salivationem declinandam voluit, aut, si appareat, arte reprimendam catharticis; in quibusdam saltem casibus, ubi salivationis decursus non videretur absque vitae periculo sustinere posse aeger.

Sed norunt omnes, qui Lui Venereae curandae operam navarunt, non tam facile argentum vivum posse coerceri, dum actuosum esse incipit; praecipue, si inunctionum methodo adhibitum fuerit. Antea, ad §. 1473, 1474, patuit, non impune semper Mercurii vim ad alvum ruere, cum justus metus sit, ne acris salivae, quae totum os internum exedit, copia, per intestina tran-

(w) De Morb. Vener. Lib. II, Cap. IX. pag. 149.
dem pag. 150.

(x) Ibidem.

(y) Ibi-

transiens, similia in his mala excitet. Praeterea, non omnes homines eodem modo afficiuntur ab argento vivo; dum parva quantitas in quibusdam validam salivationem excitat cito, & sustinet diu, quae in aliis nullum adhuc activitatis suae indicium dedisset; quod denuo novam difficultatem parit.

Attentus, vidi aliquoties de die aegros, quos a Lue curabam; contuli cum illis, quae olim observaveram; sicque credidi, me vidisse prima signa in ulceribus Venereis, dum argentum vivum, corpori ingestum, incipiebat fieri actuosum, licet adhuc nullum signum incipientis salivationis observarem. Videbam enim ulcerum fundum humescere, sordes vacillare, vicinae cutis colorem emendari. Conabar tunc, hunc statum praesentem conservare diutius, non urgendo salivationem repetitis Mercurii dosibus, sed procrastinando potius; nulla tamen dabam purgantia: incipiebant dolores nocturni mitescere; bubones minuebantur mole.

Hoc successu incitatus, incepti cogitare de alio remedio mercuriali, quod quidem magnae foret efficaciae, sed tamen posset dilui pro lubitu, adeoque vel in minutissima dosi tentari.

Cum autem explicatio virtutis argenti vivi, per solum pondus, & divisibilitatem, minus arrideret, aliamque efficaciam Mercurio inesse crederem, uti pluribus ad §. 1467. deducere conatus fui, ideo magis incitabar ad quaedam hic tentanda.

Multa olim tentaveram in morbis difficilibus curandis, circa solutiones metallorum: ab illis enim fateor multum sperabam. Vegetabilium & animalium partes, vix non omnes, citius vel ferius subiguntur per vires vasorum & viscerum, ita ut nostris liquidis assimilentur omnino. Metalla manent immutata fere semper, donec de corpore expellantur: quamdiu manent in corpore, doctes suas retinent. Ferrum v. g., communissimum & saluberrimum metallum, semper fere in animalibus & vegetabilibus invenitur, per corporis vasa cum liquidis nostris transit, nec tamen mutatur; hinc vel in ipso mellis exusti carbone reperitur, & in rubra sanguinis parte, & in calculo; uti alia occasione dictum fuit.

Verum ferrum, & alia metalla, tunc facillime feruntur a corpore, aguntque, efficaciter tamen, quando maxime diluta sunt, & ventriculum ac intestina nullo modo irritant, sed se subducunt, absque ullis turbis excitatis, vel in intimos recessus corporis. Sic ferrum propinatur nobis, a Natura, in acidulis ferratis dictis, solutum menstruo, forte nondum bene cognito, nec haecenus facile imitabili.

Quaedam alia in diversis metallis tentavi, per propria menstrua in vitriolum conversis, deinde larga copia aquae dilutis. An non sic vere potabilia reddi possunt metalla?

Metallorum Vitriola constant aqua diluente, acido solvente, & metallo soluto: Quamdiu haec tria intime permista manent, vitriolum est pellucidum, quod in quavis aquae copia dilui potest ad lubitum; & si vel in centenis aquae libris unicum granum Vitrioli diluatur, in singula gutta totius massae haeret proportionalis particula metallica; uti Chemicis experimentis ad oculos demon-

strari potest; si, exsiccando, tollas aquam, perit tota vitrioli pellaciditas; si majori ignis gradu acidum solvens exprimatur, residuum metallum superest, non amplius dissolubile in aqua; ochram vocant.

Sed dum uniuntur haec tria, aqua, acidum, metallum, in vitriola, nascuntur novae vires, quae non fuerant in singulis, sed ex unione omnium nascuntur. Vitriolum argenti, ex se insipidi, saporem amarissimum acquirit, & acerrimum: Si lamella cuprea immittitur aquae purae, quae vigesimam partem vitrioli argenti in se habet solutam, redit totum argentum, acque insipidum, ac ante: Omnis enim amaror evanuit.

Dum haec omnia animoolvebam, incidit in mentem, tentare vitriolum mercurii, sed dilutissimum. Argenti vivi insignem efficaciam in curanda Lue Venerea omnes agnoscimus; sed spem hanc animo fovebam, forte, efficacissimo tali remedio mercuriali, Luem curari posse, sine salivatione, quod praecipue in votis erat.

Noveram quidem, argentum vivum facile solvi in aqua forti, & spiritu nitri: aqua Regia, & spiritus salis marini, solvit difficilius. Sed sciebam (z), si Argenti vivi pars una cum duplo salis marini purissimi decrepitati teritur diu, dein ex cucurbita vitrea igne satis forti, per quinque vel sex horas, agitur, tuncque frigefacta frangitur cucurbita, deprehendi Mercurium sublimatum, solidum, siccum, vera vitrioli forma. *Est enim verum vitriolum argenti vivi solidum, siccum, in aere ipso satis constans (a). Basis hujus vitrioli est argentum vivum purissimum; altera pars est spiritus salis marini omnium meracissimus, qui ulla arte haberi potest, hic forma solida existens.* Praeterea, argentum vivum, in spiritu nitri solutum, si imponitur retortae, & abstrahitur spiritus nitri omnis, ad siccitatem usque, urgendo in fine per duas tresve horas, igne arenae maximo, tunc in fundo retortae invenitur argentum vivum, sub forma massae solidae, coccineo fulgore splendentis; & vocatur praecipitatum rubrum in officinis; quod insignem fixitatem acquisivit; dum e contra spiritus marini salis cum soluto argento vivo concrevit in massam semivolatilem; qui *Mercurius sublimatus* dicitur; & quia omnes partes animalium, quas attingit, erodit quam citissime, & in escharam mortuam convertit, hinc appellatur corrosivus; & merito.

Non deterrebat me cognita hujus remedii acrimonia; poteram enim illud, aqua solutum, diluere pro lubitu, sicque haec tentamina vel a millesima parte grani incipere, si vellem. Animum certe addebant illa, quae apud optimum praeceptorem leguntur (b): *Sapor hujus vitrioli terribilis, austerus. Granum unum, aquae mixta dilutum, dat remedium cosmeticum prudenter usurpantibus. Venenum omnium insectorum cutaneorum, simplici lotura. Si drachma talis mixturae, syrupo violaceo mitificata, potatur bis, terve, in die, mira praestat in multis morbis incurabilibus. At prudenter, a prudente Medico! Abstine, si methodum nescis!*

Neo

(z) H. Boerhaave. Chemiæ Tom. II. pag. 481. Processu 195. Processu 198. pag. 467. 488.

(b) Ibidem.

(a) Ibidem.

Nec statim Livi Venereae curandae adhibui hoc remedium; primo, a vigesima grani unius parte, in libra aquae purae diluta, incepti; sic dividendo hanc dosin, ut nycthemeri spatio absumeretur tota, a muliere quinquagenaria paupe, quae annosum ulcus gerebat in crure dextro, quod volam manus amplitudine excedebat, foedamque saniem copiosam plorabat quotidie, & lancinante dolore molestum erat; nulla tamen omnino suspitione labis Venereae: Ulcus curavi tegi *Emplastro diapompholygos* in officinis dicto. Sensim auxi dosin, donec quartam partem grani sumeret intra diem naturalem; sed, dum augebam sublimati quantitatem, augebam & copiam aquae. Simulac observabam, sordidum hoc ulcus mundari, saniem spissescere, & minus foetere; mansi in eadem dosi per plures dies: Ubi advertēbam, stare malum, nec progredi curam, addidi denuo vigesimam grani partem; sicque tandem, viginti quatuor horarum spatio, medium granum, binis ad minus aquae-libris dilutum, sumsi. Bonum, & mollem, victum subministravi aegrae, vix non omnium indigae; &, praeter infusum florum sambuci, quod ad libitum potabat, addita tertia parte lactis, nullum purgans, nullum aliud remedium; dedi, ut certus essem, curam soli remedio dato adscribendam esse. Post trimestre spatium, ulcus sanatum, & firma cicatrice clausum, vidi. Sanitas erat emendatior; quod & meliori victui, ac curis animi mordacibus ablatis, tribui potest; cum, sanata, potuerit postea honesto opificio sibi necessaria comparare.

Aliquot similibus casibus confirmatus in usu hujus remedii, cepi illud adhibere Livi Venereae curandae; & magnam inde spem concepi. Hoc tamen contingebat sinistri in quibusdam, quod molestam asperitatem in faucibus perciperent, quandoque satis diu, post deglutitum remedium. Cum metuerem inde aliquid damni, multum minuebam quantitatem remedii; sed & decresebat efficacia, simili proportione.

Vidi postea, quod, a largiori dosi sublimati corrosivi in aqua soluti, vomitus ortus fuerit, primis binis dosibus; & deinde semper nausea, ac aegritudo, cum sensu ardoris, a ventriculo ad fauces usque; sed absque vomitu: sequēbantur porro tormina, alvi evacuationes, & borborygmi. Sed notandum est, quod, dum septem grana mercurii sublimati corrosivi soluta fuere in unciis octo aquae fontanae, & hujus solutionis mane ac vesperi dabatur cochlear, ita ut totam hanc quantitatem octidui spatio sumeret aegra, salivatio secuta fuerit, & brevi tempore, felix curatio plurium, ac pessimorum, ulcerum (c).

Cum a minima dosi inceperim in mea aegra, & nunquam dederim plus quam medium granum intra nycthemerum, illudque longe majori copia aquae diluerim, cura fuit lentior; sed & nullo stipata incommodo.

Illo autem tempore, dum varia tentabam, ut possem dare aegris talem quantitatem sublimati corrosivi, & sic dilutam, ut nec ardorem ullum in faucibus, aut oesophago, faceret, nec ventriculum, vel intestina, irritaret, & tamen

cu-

(c) Medical Observat, and Inquiries Tom. II. pag. 229.

curaret efficaciter, literas accepi ab eruditissimo viro, quem magni semper feci, & facio, *Ribeira Sanches*, Russorum Imperatricis tunc Archiatro, in quibus indicat, quod Veteranus Chirurgus daret mane ac vesperi, in desperatissimis etiam malis Venereis, unciam sequentis remedii: *℞ Mercurii sublimati corrosivi drachmam, spiritus fermentati ex hordeo, vel secale, parati, semel rectificati, uncias centum & viginti*: Augebat, vel minuebat, dosin, pro ratione effectuum sequentium; sicque curabat hos morbos certissime, absque ullo secuto malo. Additur, *salivationem sequi pro ratione*.

Multum me delectabat hujus remedii communicatio: Discēbam inde, cum in singulis unciis contineretur medium granum sublimati corrosivi, posse illius integrum granum dari spatio diei naturalis, absque noxa. Cum autem moris esset Chemicis, accendere Alcohol vini supra *turbith minerale*, & *praecipitatum rubrum*, ut haec, mitiora sic reddita, tutius interno usui fervire possent, sperabam simile quid fieri posse, dum sublimatus corrosivus digeretur, & solveretur, in tam larga copia spiritus frumenti rectificati. Adhibui hoc remedium; sed statim dabam superbibendam libram decocti *rad. althaeae*, vel alterius decocti emollientis, addendo aliquam glycyrrhizae partem, ob saporis gratiam; quandoque tertia, vel quarta, parte lactis addita. Aliquando simplici decocto hordei, vel avenae, addebam quartam partem lactis, in usum similem. Hoc modo facile ferebant remedium aegri, & de nulla re querebantur.

Adhibuerunt alii spiritum vini, loco spiritus frumenti, &, quantum novi, eodem cum effectū.

Constanter usus fui hoc remedio, in hac proportione, quam *D. Sanchez* mihi indicaverat; medii nempe grani sublimati corrosivi ad unciam spiritus; unde miratus sum, quod invenerim apud Eruditissimum Medicum Parisinum (*d*), in literis *Sanchez ad Gmelin* datis, laudari aliam proportionem, nempe, ut quatuor grana sublimati corrosivi solvantur in quadraginta octo unciis spiritus vini; sic duodecima tantum grani pars in singulis unciis haberetur. Dubitabam, an forte numeris in epistola scripta fuissent 24 grana, & casu excidisset primus character, adeoque error hic contigisset? Consuli erratorum Catalogum, & non inveni.

Notandum est, quod in literis *Di. Sanchez* legeretur, salivationem sequi hujus remedii usum: Dum septem grana mercurii sublimati corrosivi, in aqua fontana soluti, absumebantur octidui spatio, quarta die jam aderat salivatio; ita ut tres quatuorve librae quotidie exspuerentur (*e*). Notatur quidem, quod os internum minus tumeret, nec halitus oris adeo foeteret, ac fieri solet, dum, data *calomela*, salivatio excitatur. Sed, cum in votis haberem, Luem curare, absque salivatione, minorem remedii quantitatem exhibui, nempe cochlear, sive unciam mediam, mane & vesperi, ut illam evitarem. Si in hominibus robustis, aut in Lue Venerea magis inveterata, lentius procederet cura,

(d) Le Begue de Presle sur l'usage interne du sublimè corrosif pag. 33:

(e) Medical observat. and Inquiries Tom. II. pag. 230.

mane & vesperi dabam drachmas sex, id est, cochlear cum dimidio; si nec sic votis responderet eventus, dabam duo cochlearia mane, & totidem vesperi. In juniore aetate, minuebam remedii quantitatem.

Cum per plura experimenta jam certus essem de utilitate hujus remedii, & facile praeviderem, plures forte elapsuros annos, antequam quintum Commentariorum tomum abfolverem, volui communicare pluribus hujus remedii usum, ut citius innotesceret illius utilitas; hinc Medicis pluribus, & quidem in diversissimis regionibus, cum quibus mihi commercium literarium intercedebat, uti & illis, qui me de aliis morbis consulebant, indicavi simpliciter, Commentariis reservans deductionem rationum, quae me impulerunt, ut *sublimato corrosivo* uterer, cum honore laudaturus illos, per quos profeceram.

Haec est ratio, quare plures Medici crediderint, mihi deberi usum hujus remedii; cum pauci antea ausi fuerint uti hoc remedio, quod pessimam fere ubique famam habebat.

Nosocomium, ad S. Marcum vocatum, a piis fundatoribus constitutum erat in Viennensi suburbio; ut pauperes Lue Venerea affecti curarentur.

Bis in anno haec cura instituebatur per salivationem satis validam; ut nempe radicitus curarentur. Miseri aegri, magno numero collecti, toto salivationis tempore, supini decumbere non poterant; si enim, in tali situ, obdormire vel inciperent, mox peribant convulsi. Aliis haemoptoë, vomitus, dysenteria, accedebant, non sine ingenti molestia, & periculo.

Jam a multo tempore utebantur in hoc nosocomio remedio quodam mercuriali; quod tegebatur sollicitè; cujus administratio committebatur homini artis medicae omnino ignaro, qui arcano hoc superbiebat; quo mortuo, obtinui tandem, ut miserorum cura susciperetur a Medico; hoc munus per plures annos gessit egregius vir *Maximilianus Locher*, qui, dum munus auspicaretur, horrendam hanc calamitatem detestatus, me consuluit, certam & mitiorem foedi morbi medelam anxie desiderans. Suasi solutionem sublimati corrosivi in spiritu frumenti semel rectificato, ea proportione, & exhibendi methodo, uti dictum fuit. Primum periculum fecit 1. Maji 1754, in centum viginti octo aegris, qui jam parati ad salivationem in lectulis decumbebant; sanatos mihi monstravit omnes, absque ulla salivatione.

Exulavit postea semper ex hoc nosocomio salivationis methodus; & octo annorum spatio, a 1754. ad 1762. usque, curavit 4880 Lue Venerea laborantes eodem remedio; postea sic perrexit eodem tramite, ad mortem usque, qua nobis ereptus fuit, anno 1768, longiori vita dignissimus. Manet tamen sub digno ejus successore eadem curandi norma (f).

Testatur autem sequentia: *Nullus ex vi remedii mortuus, vel gravius, & periculosum, symptoma expertus, est.* Praeterea hoc inde Nosocomio commodum contingit, ut non gravetur aegrotantium numero bis in anno, vere nempe & autumno, sed omni mense, omni die, Lue Venerea affectis, quotidie adventantibus, medela fieri possit. Nisi

(f) Vide de his libellum Maximil. Locher observat. Practic. circa Luem Vener. &c. a pag. 1 — 36.

Nisi faburra in primis viis, vel plethora, adsit, nulla praeparatio requiritur. Caeterum sanguinis missio, aut purgans, adhibetur.

In Nosocomio, post sumtum remedium, retinentur aegri in hypocausto, donec sudent. Victus datur, ex jusculis, farinaceis, tenuioribus, carne alba, pane bono: Vinum, pinguius, salita, exulant: Conceditur levioris cerevisiae usus.

Pro potu communi, decoctum hordei, vel avenae, vel aliud, ex emollientibus paratum, addito lacte, in aegris ficcioris temperamenti: Monentur, ut largius potent; sic enim felicitus cura succedit.

Qui a remedio sumto bis terve de die purgantur, restituuntur citissime. Hoc observans *Locher* subinde curae tempore purgans interposuit.

In quibusdam observavit, remedium agere per alvum; in aliis, per urinam; in multis, per sudorem.

In millenis vix unquam vidit salivationem ortam; & tantum in illis, qui prius alia remedia mercurialia sumserant: Ad primam salivationis signa cessabat ab usu remedii; copiam dabat decocti emollientis; sic solebat sponte cessare salivatio; quo facto, redibat ad remedii usum; in quo pergebatur, quamdiu aliquod Luis symptomata superesset. Plurimi sanabantur spatio sex septimanarum: In illis autem, in quibus malum profundas egerat radices, & in partibus mollioribus ulcera profunda produxerat, binis vel tribus mensibus opus erat.

Observavit, viros citius sanari, quam foeminas; in quibus morbus se tardius manifestare solet, & hinc saepe difficilius medelam admittit. Praeterea, tempore menstruorum solent mulieres omne remediorum genus respuere; & quidem multae satis pertinaciter; unde cura protrahebatur. Multis tamen observationibus certus sum, menstruam evacuationem non turbari usu hujus remedii.

Certus sum, non nocere usum, etiam satis diuturnum, hujus remedii. Dedit enim nobili juveni, cui, post ophthalmiam pessime tractatam, utraque cornua, uti & utraque lens crystallina, opaca manserat, per octodecim menses mane & vesperi cochlear; cessabam tantum, si ophthalmia recrudesceret; qua brevi sanata, pergebam denuo; optatum habuit successum curatio (g). Scripseram haec Eruditissimo apud Londinenses Medico, *Silvestre*, tertio Martii 1758; vidi eundem hoc anno 1769. sanissimum. In radicata admodum Luc diu usus fui saepius; nec ullam inveni noxam.

Cum multis lucrum minuendum videretur non leviter, si salivatio obsolesceret, infusurrabant omnibus, ingens facinus esse, dum homines in vitae discrimen deducebantur, dato veneno, citius seriusve nocituro quam certissime. Calculum subducebant, & inveniebant, triginta dierum spatio, sumi ab aegris quindecim grana sublimati corrosivi; quae quantitas vel tribus sanis & robustis viris necandis sufficeret. Unde concludebant, decimam partem vitae destrui necessario temeraria hac medela. Mirum hoc argumentandi genus in quibusdam

(g) Le Begue de Presle sur l'usage interne du sublime corrosif pag. 11.

dam scriptis impressis legi; vidi &, in disputationibus Medicis publice ventilarum. Tentatum quoque fuit, negare factorum veritatem.

Trecenti milites ad Nosocomium S. Marci fuerant missi, ut a Lue Venerea curarentur; sex ex illis repudiare voluit Medicus *Locher*, tanquam incurabiles, cum, saepius Luem passi, haberent vix non omnia ossa majora corporis cariosa: Sed precibus ac lacrymis desiderabant, ut ultimum hoc tentamen illis non negaretur; hinc, cum reliquis, admissi sunt.

Miseri illi vix levamen ullum senserunt; reliqui exiverunt sani.

Dabatur mihi brevi post rescriptum ex Consilio Bellico, quo accusabatur Nosocomii Medicus, quod trecentos illos milites dimisisset ex Nosocomio, nullo modo curatos, imo longe pejus se habentes, quam dum Nosocomium ingressi fuerant.

Protocollum Nosocomii statim mihi attulit Medicus; inveni nomina militum, cohortes, legiones &c., diem introitus, & exitus ex Nosocomio, omnia sollicitè notata. Bona fortuna, omnes milites, qui in Nosocomio curam subiverant, aderant adhuc in praesidio Viennensi: Medicus jure urgebat severum rei examen; nec minus ego. Sub vario praetextu necebantur morae, & interea calumniator abiit, excessit, erupit, evasit. Postea tranquille perrexit optimus *Locher* curare Lue Venerea affectos solito more.

Quibus displicebat haec methodus, semper plenam libertatem habuerunt alia uti pro lubitu. Aegri, qui credebant, se nunquam sanari tuto posse, nisi salivationis torturam subirent, inveniebant semper quosdam paratissimos, ut illorum voluntati morem gererent libentissime.

Gavissus sum, si quis, convictus, sequeretur illa, quae credebam meliora; sed semper sollicitè cavi, ne quis, coactus, hoc faceret. Illos, qui turpis lucri causa manebant pertinaces, contempsi tantum, & suo reliqui fato. Agyrtas, nocivam hominum foecem, severe cohibui, vel expuli quantocyus, ne fallerent imprudentes, dum temerariis ausis impune grassantur in genus humanum. Haecenus non excessi quantitatem duarum unciarum, sive quatuor cochlearium, de die, in Lue magis inveterata; frequentissime unicum cochlear mane & vesperi suffecit; lentius forte succedebat curatio; sed nec ullum incommodum ab aegris percipiebatur; poterantque sic tegere foedi mali curationem, si vellent, ut nulla oriretur de hac re suspicio; dum simul plurimi ex illis poterant vacare solitis laboribus, & aestivis praecipue mensibus libera aura frui. Aëre humido frigido, & hyemali tempore, consului semper, ut domi se continerent, dum hoc remedio uterentur. Non pauci tamen fuerunt immorigeri; de quorum fortuna actum erat, si in suspicionem foedi morbi venissent; hinc, quavis tempestate anni, in publicum prodibant; ditiores curru vehebantur tecti pellicea veste, quam deponebant, calefacta conclavia ingressuri; publica frequentabant spectacula; in quibus moris est fere, pellicea veste tegi; unde & hoc absque ulla suspitione facere poterant. Hoc modo plures, curae tempore, aulam, spectacula, amicos, frequentasse novi, sine noxa.

Tenuioris fortis homines, hybernis mensibus, in nosocomium recipiebantur; praesertim illi, qui sub Dio labores suos peragere debebant, ut victum

comparare possent. Reliquis dabatur, petentibus, dosis remedii, & decocti emollientis, quam intra 24. horas fumerent.

Militibus, sereno, calido, tempore, licuit semper in apricum prodire. Mirabantur Belli Duces, quosdam potuisse solitos militares labores peragere, dum hoc remedio utebantur ad Luem curandam (b).

Celeberrimus Archiater *Pringle* commendavit hoc remedium Chirurgis castrensibus, ut illud tentarent in militibus Lue Venerea affectis (i); quod & cito factum fuit; dum plures tales aegri aderant, & simul deerat opportunitas ad salivationem, adhiberi solitam. Viginti tales casus describuntur, & moneantur, plures addi potuisse similes. Ex triginta militibus, hac methodo curatis, nequidem unus recidivam passus est.

Unde conclusum fuit: *Methodum hanc Luem curandi praeferrere debere Salivationi, ob brevitatem curae, ob securitatem & lenitatem, ob corporis habitum post curam finitam.* Omnes enim norunt, quam debiles, exhausti, & pessime mulctati, a Salivatione resurgant quandoque miseri, ita ut postea nunquam pristinae sanitatis vigorem recuperent; praecipue, si minus prudentem & peritum salivationis directorem nacti fuerint.

Observatum in Anglia, paucis alvum leniter solvi, & tantum in curae principio; nunquam enim pergebat haec alvi evacuatio ultra tertiam, vel quartam, diem: Agebat remedium per diuresin imprimis, & de nocte excitabat sudores. Pauci levem molestiam circa cardiacam sentiebant a dosi matutina; neque haec molestia crescebat in eadem proportione, dum augebatur dosis remedii. Nulla praemittebatur praeparatio, nullum purgans remedium. Si febricitarent, symptoma aliquod inflammatorium adesset, aut phymosi laborarent, vena secabatur; caeterum non. Bubones sanabantur feliciter, absque ullo apparatu Chirurgico. Nec, praeter lapidem infernalem ad verrucas Venereas, sordida ulcera, fungosas excrescentias, aliis externis remediis opus fuit.

Verrucae autem Venereae, dum persistunt curae tempore, si laventur solutione Sublimati, quae interne sumitur, diluta quadruplo aquae purae, evanescent; cujus rei notabile exemplum legitur (k): Foemina 23. annorum, delicatula, quinto graviditatis mense, totum corpus, a capite ad pedes, tectum habebat scabie Venerea, cum dolore, & tumore, glandularum inguinalium. Data fuit ipsi solutio Sublimati corrosivi in spiritu vini, ita, ut quinque octavas partes grani intra 24. horas fumeret; primis autem quatuor curae diebus, tantum mediam partem hujus quantitatis sumserat. Post quindecim dies, fere totum hoc malum disparuit. Querebatur tamen, se multum incommodi ab haemorrhoidibus pati: examine instituto, patuit, non esse haemorrhoides; sed anum, & perinaeum, obsita esse verrucis Venereis, subalbi coloris, mollis consistentiae; quarum quaedam minimi digiti apicem aequabant; quaedam in apice tendere videbantur ad suppurationem.

Sua-

(k) Ibidem pag. 60.

(i) Medic: observat. and Inquiries Tom. I. pag. 365.

Tom. II. pag. 73. &c.

(k) Le Begue de Presle sur l'usage interne du

sublimè corrosif. pag. 215.

Suasum fuit illi, ut pergeret in usu interno solutionis Sublimati; simul lavaret verrucas eadem solutione, quadruplo aquae diluta. Intra decem dies omnes verrucae disparuerunt; sed non ceciderunt: majores reliquerunt maculas fuscas in cute. Cum nihil amplius mali sentiret, a remediis cessare cupiebat: fatebatur nihilominus, unum alterumve superesse tuberculum; & re-examinata, patuit, binas verrucas, prioribus similes, insidere pudendi labio dextro; fassaque est, quod illas nunquam lavasset. Monita, & his eandem lotionem adhibuit; quae post paucos dies disparuerunt, simili modo, ac priores.

Unde apparet, idem illud remedium, externe applicatum, prodesse; vidi, topfos, nodos, exostoses, sub interno usu solo diutius resistentes, omnino solvi, dum, aquae dilutum quadruplo, idem remedium topice applicaretur. *Petrus Andreas Matthiolus* (1) dissolvebat uncias binas Sublimati corrosivi in sex circiter aquarum stillatitiarum libris, hocque remedio *egelido omnes corporis compages lavabat, brachiaque, cum tibiis, a genu & a cubito, donec dolores cum caeteris evanescerent.* Verum salivatio sequebatur. Addit enim: *Diebus lotionis, e cubiculo pedem male affectus non efferat; sed caveat omnia, perinde ac si inungeretur. Huic etiam, quae praemisimus, accidere solent; oris exulceratio scilicet, defectus animae, ventris deductio, somni difficultas.* Sed ex dictis patet, non requiri immanem hanc Sublimati copiam, sed minimam sufficere, ut externo usu profit.

Haecenus semper mansi in eadem proportione; medii nempe grani Sublimati corrosivi ad unciam spiritus; sed vidi (m), prudenter, & sensim, quantitatem Sublimati auctam fuisse, donec sedecim grana in quatuordecim unciis, sive viginti octo cochlearibus, spiritus solverentur; cumque talis mixturae cochleare daretur mane & vesperi, plus quam granum sublimati dabatur quotidie: pulchre quidem successit hoc; sed, dum tentabatur ulterius augmentum, vomitus sequebatur; unde redeundum fuit ad priorem proportionem, sedecim granorum nempe ad quatuordecim uncias spiritus. Notatur tamen, quod, sic utentes hoc remedio, salivabant; sed absque ullo incommodo.

Licet minime absolum videatur, augere remedii efficaciam, semper vitavi, ne primae viae inde afficerentur; & cavi salivationem; quam si subrepere videbam, per aliquot dies abstinui a remedii usu, donec omnis metus ptyalismis cessaret. Malui, in casu difficiliore, augere quantitatem mixturae exhibendae, quam mutare proportionem Sublimati ad spiritum, in quo solvitur; tunc enim vomitus secuturi minus periculum erit. In illis, quibus, a majori spiritus copia, irritabuntur fauces, poterit singula dosis dilui decocto emolliente, quod superbibendum est. Dum junioribus dari debuit illud remedium, aqua diluendum curavi, grato quodam syrupo addito, effeci, ut libentius fumerent, & quantitatem Sublimati, pro ratione aetatis, & virium, minui; ita ut quandoque tantum octavam partem grani dederim nycthemeri spatio.

Cum

(1) Aphrodisiac. pag. 257.
403. 404.

(m) Medic. observat. and inquir. Tom. I. pag.

Cum ergo certissimi debeamus esse de quantitate Sublimati, quam exhibemus, merito repudiatur illa methodus, qua magna copia Sublimati corrosivi in parca copia spiritus, vel alcoholis vini, solvitur, & dein haec solutio guttatim datur. Talis formula legitur (n): *℞ Sublimati corrosivi drachmam, Alcoholis vini unciam. fiat solutio.* Dabantur hujus guttae X, XII, XV, in decocto avenae, vel alio potu diluente, singulis auroris, & robustis nonnunquam vesperi. Gradatim augebatur dosi, usque dum XXX. guttas attingeret. Audax certe, & anceps, remedium! Sed & effectus satis violenti sequebantur: Sursum enim, ac deorsum, evacuabat valide: *Sputationem frequenter etiam per horam unam aut alteram excitat; sed aeger, finita operatione, res suas prosequitur, neglecta custodia.* Egregius Turner tentavit hanc methodum; sed brevi repudiavit (o); ubi aliae formulae, audacissimae pariter, habentur, & quas nemo prudens adhibebit unquam. Quantis periculis se exponunt miseri, dum arcanorum jactatoribus salutem committunt, qui immedicabiliter sanitatem destruunt, dum Luem se curare jactant! Dolens vidi toties, dysenteriis diuturnis exhaustos defecisse, tandem plures haemoptysi, & sequente phthisi, contabuisse, post temerarias tales curas; quosdam superfuisse quidem diutius, at nunquam recuperasse vigorem sanitatis, sed semper languidos calamitosam vitam duxisse, donec in ipso virilis aetatis vigore deficerent.

Dum periculosa talia remedia guttatim dantur, longe difficilius determinari poterit quantitas; pro diversa enim proportione aperturae phialae ad collum ejus, majores minoresve guttulae excidunt.

Licet autem solutio mercurii sublimati in spiritu copioso potuerit ferri, refracta dosi, etiam in teneris infantibus, aliquando tamen, quamvis raro, contigit, ut nec adulti hoc remedium ferre potuerint. Testatur, se hoc observasse, conjunctissimus mihi *Störck* Archiater (p), qui tot a foedo hoc morbo liberavit in *Nosocomio Pasmaniano*, hujus remedii usu; etiam, post frustra tentatam salivationem.

Illi enim, qui pectus siccum habent, qui tussi vexantur, quorum systema nervosum admodum mobile est, qui haemorrhagiis subjecti sunt, citra detrimentum hoc remedium non ferunt; licet etiam copiam decoctorum mollium superbibant.

Fatetur, quandoque contigisse, ut mala Venerea huic remedio, per plures menses adhibito, non cederent. Solvit tunc grana XII. mercurii dulcis in aqua, edulcoravit unciis binis syrapi, & quater de die unciam talis remedii dedit, cum bono & celeri effectu. Aliis nec hoc remedium profuit; sed saturatum decoctum radicis bardanae, in cujus libris quatuor duo grana mercurii praecipitati rubri soluta fuerant, optime juvit; & hoc remedio, pertinacissimos furunculos Venereos, qui aliis remediis nequaquam cesserant, sanavit.

Sic, bona fide, dixi illa, quae de usu Sublimati corrosivi in curanda Lue Venerea novi, nihil hic dissimulans. Scopus mihi fuit, evitare periculum & molestias

(n) Turner Siphylis on the Vener. disease. pag. 99.

& seq.

(p) Ann. Medic. 2ⁱ. pag. 223. & seq.

(o) Ibidem pag. 100.

lestias Salivationis, & tam parca uti argenti vivi copia in cura Luis; quam fieri poterat: metuebam enim semper a copia mercurii ingesti, cum indomabile corpus sit; & naturae humanae inimicum; uti antea pluribus probatum fuit.

Non mirabar, multos suspectam habuisse facilitatem curationis, quae antea laboriosa adeo erat, & credidisse, quod nunquam possit sic eradicari morbus, nisi levior fuerit; hinc metuendam esse recidivam semper. Sed certe, post salivationem etiam repetitam, rediisse Luem, nemo negabit. Fatetur hoc ipse Celeberrimus Astruc (q); sed simul excusat rem: *Probe gnarus sum, inquit, hydrargyrosin, sine praevia praeparatione, dosi nimia, breviori temporis intervallo, adhibitam, frustra saepius adhibitam fuisse. At vero pernego, virus ullum unquam esse, quod radicitus non extirpetur, si Mercurius, praemissa debita praeparatione, parca manu, legitimis intervallis, tempore satis diuturno, illinatur.* Ante enim dictum fuit, quod praecipuam curae felicitatem, poneret in eo, ut major copia Mercurii corpus ingrederetur. Quod autem recidivam Luis, post Salivationem omni cum cura institutam, viderit, fatis evincitur ex illis, quae mox subjungit: *Cave tamen, credas, extirpato semel seminio, omnia jam in vado esse. Si nulla quidem partibus corporis solidis labe illata fuerit prius, res planissime confecta erit, sine ullo recidivae periculo. Secus vero, si qua supersint solidarum partium vitia, ante inusta, utpote, quae non raro eo usque latent deducta sunt, vel partes adeo nobiles obsident, ut nullam jam curationem, sed palliationem tantum, admittant; imo plerumque palliationem non satis diuturnam.* Certe, cum toties ossa a Lue Venerea inficiantur, & foeda carie erodantur, frequentes erunt fatis casus, ubi solidis corporis partibus inhacret contagium.

Longe aliter videtur antea sensisse Celeberrimus Astruc (r), ubi, argenti vivi vires extollens, & decocti Guajaci efficaciam deprimens, scripsit sequentia: *Quod si quae vasa in corpore toto impervia superesse possunt; quod quidem rarum est, sed quod tamen de vasis duriorum exostosium, gummatum, nodorum, &c., interdum verum est; ea certe tantum, quae cum momento Mercurii ineluctabilia sunt, vi nulla alia debiliore unquam in posterum referenda sunt; & quae proinde pro vasis omnino obliterated haberi debent, humorque, iisdem impactus, pro humore nunquam resolubili, & a quo nullum recidivae periculum futurum sit.* Bona fide fateor, me nunquam securum fuisse, si tale quid in ossibus superesse viderem post salivationem; nec vidi alios, qui Luis curationi omnem operam navabant, integram sanationem promississe in simili casu, sed semper recidivam suspicatos fuisse, & aliis remediis usos, ut hanc caverent (s). Celebris olim in cura morbi Venerei Turner (t) nullo modo dissimulat, post salivationem rite administratam copiosam per triginta dies, dum omnia mala penitus curata viderentur, repullulasse Luem ita, ut novam salivationem posceret. Hinc caute

(q) De Morbis Vener. edit. 2. Tom. II. pag. 995.

(r) De Morbis Vene-

reis Lib. II. Cap. IX. in prima edit. pag. 142.

(s) Medic. Essays Tom.

I. pag. 57. Tom. III. pag. 328.

(t) On the Venereal Disease pag. 148.

caute monuit Medicos, ne nimis absolutam morbi certo curati Prognosin statuunt cum famae propriae periculo.

Curatio Luis usu sublimati corrosivi, jam descripta, & hoc emolumentum habet, quod possit absque incommodo diutius protrahi; imo & repeti, si vel minima suspicio latentis adhuc alicubi miasmatis Venerei oriretur. Vidi autem plures, qui mortem repetitae salivationi praetulerunt pertinaciter.

§. 1478. **N**eque ullum aliud remedium tum ad sanitatem requiritur.

Supposito nempe, quod, per argenti vivi actionem, penitus de corpore expulsum fuerit omne miasma Venereum; tunc enim nihil superesset, quam, exhaustum post salivationem toleratam, corpus blando, & bono, nutrimento implere, sub cautelis antea recensitis.

Verum antea ad §. 1476. monitum fuit, dari casus Luis Venereae, ubi argenti vivi efficacia nequidem sufficit; quocumque etiam modo applicetur corpori. Qui solius mercurii efficaciae confidunt, & reliqua artis auxilia spernunt, repetunt ejus usum, donec aegri, repetitis salivationibus exhausti, deficiant, vel incurabile malum pronunciant.

Operae pretium est, expendere, quatenus in arte Salutari supersint adhuc auxilia quibus succurri possit miseris.

Celeberrimus *Freind* (u), dum de Luis Venereae prima origine agit, notat sequentia, ex *Leone*, qui Africae historiam scripsit, non ita diu postquam novus hic morbus ex America in Europam delatus fuit: *In Barbaria hoc morbo (Lue Venerea) infecti pereunt plerumque, & curantur raro. In Numidia, & Lybia, vix notus est morbus. Unde Barbari, Lue infecti, in Numidiam, Nigritarum regionem, tendunt, & sola aëris temperie, dum morantur ibi, perfectam recuperant salutem, & sani in patriam redeunt, nec Medici auxilio, nec medicamentis, usi. Propriis oculis se plures sic sanatos vidisse, affirmat.* In calido admodum aëre versatos fuisse hos homines, certum est; nec opimo victu illos usos fuisse, admodum credibile; dum simul & laboribus victum sibi quaerere debebant. Puro, & campestri, in aëre labores validos, in pulchro de *Siphylide* carmine, laudat *Fracastorius* (w), venationes, cursus, montium ascensus, imo & rusticanos duros labores, commendat.

*Vidi ego saepe malum qui jam sudoribus omne
Finisset, sylvisque Luem liquisset in altis.*

Sed nec turpe puta, dextram summittere aratro;

Et longum trahere incurvo sub vomere sulcum:

Neve bidente solum & duras proscindere glebas,

Et

(u) *Histor. of Physik* Vol. II. pag. 343.

(w) *Aphrodisiac*. pag. 189. 190.

*Et valida aëriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere a radicibus ornum.*

Dum autem valido labore sic corpus exercetur, sollicite monet, in victu omnia pingua vitanda esse :

— — tibi pinguis Anas, tibi crudior Anser,
Vitetur, potiusque vigil Capitolia servet.
Viteturque gravi Coturnix tarda sagina.
Tu teneros Lactes, tu pandae abdomina Porcae,
Porcae heu terga, fuge, & lumbis ne vescere Aprinis;
Venatu quamvis toties confeceris Apros.

Macilentam diætam, & labores validos, laudaverunt & alii probatissimi auctores, qui de cura Luis Venereae scripserunt. Sic *Gonsalvus Fernandes* (x), qui vixit, dum Lues ex America in Europam devecta fuit, & postea ipse in Hispaniolam, ac Americae continentem, missus est, ut fusionibus auri & argenti præcisset, quo nec locupletior, nec oculatior, testis adhiberi potest, dum de Ligno Guajacano agit, scribit sequentia: *Apud Indos haud est adeo saevum malum, nec tantum affert discrimen, sicut in Hispania, & frigidioribus climatibus; sed parvo negotio, hujus arboris ope, incolae curantur: Curatio multam inediam, & praeterea aquae potum, in qua lignum hoc decoctum fuerit, expostulat. Et, absque inedia, ipsa nihil prodesse, sed obesse, consuevit.*

Per inediam non intelligit omnimodam a cibis abstinentiam, sed tenuem valde victus rationem: *A carnibus abstinet, & piscibus; sed passulis vescitur, & siccis eduliis; iisque paucis (quae scilicet ad sustentandum tantum corpus sufficiant); & aliquo panis assi (biscoctum vulgus vocat) frustulo.*

Validi laboris efficaciam in Lue Venerea curanda testatur *Antonius Musæ Brasavolus* (y), dicens: *Dènique sunt nonnulli, qui, ex vehementissimo motu, quotidie frequentato, a Gallicis doloribus evasere; ut contigit Dono Batano Campanario, qui saevissimis doloribus cruciabatur, sed, chordas trahendo magnae campanae Episcopi Ferrariensis, ab eisdem doloribus evasit.* Audivi aliquoties a fide dignis, homines ad triremes damnatos, dum in mari mediterraneo quotidie duris fatigantur laboribus, & macilentissima tantum diaeta sustentantur, sanari a Lue Venerea, absque ullis remediis adhibitis: Idem confirmat *Fallopianus* (z), qui, defendens virtutem medicatam ligni Guajaci in Lue curanda, contra illos, qui affirmabant, decocta aliorum lignorum similem effectum praestitura, scribit: *Ego vidi aliquos curatos ligno fagi, qui, conjecti in triremes, atque, instituta victus ratione tenuissima, laborantes, ex toto liberantur. Sed iste non est usus Medicus.* Nisi enim dura cogat necessitas, vix invenientur aegri, qui calamitosam adeo vitam ducere velint, ut a foedo morbo liberentur.

Vidi

(x.) Ibidem pag. 357.

(y.) Ibidem pag. 680.

(z.) Ibidem pag. 790.

Vidi ipse memorabilem casum, qui me docuit, quid constans aegri animus, cum victu penitus macilento, ac validorum laborum tolerantia, efficere possit in Lue Venerea inveterata, & vix non desperata.

Nobilis juvenis petebat a me consilium, qui in calamitosissimo flatu versabatur. Quater salivationem mercurialem subiverat, semper postea repullulante Lue Venerea, quae sanata credebatur. Ter tentata fuerat cura per decoctum Guajaci; nec meliori successu. Gerebat in sterno, ac claviculis, tumores, in fronte similem unicum; cutis in variis locis maculis foeda erat; & dolores nocturnos ossium patiebatur. Omnium rerum inops cum esset, nemo illum recipere volebat, aut curam ejus gerere; universa familia detestabatur miserum. Fatebatur, se non semel cogitasse, ut violenta morte miseriarum finem quaereret.

Moerentem animum erexi, lenimen malorum promittens, dum integram curam spondere non audebam in morbo adeo inveterato. Fidem dabat, se omnia tentare velle, & posse, etiam durissima, modo aliqua sanationis spes affulgeret. Cum satis robusta esset nativa corporis compages, & adesset aetatis vigor, rustica veste indutum hominem elocavi agricolae, ut, absque ulla duri laboris mercede, famulum ageret, solo victu contentus, & vili quidem. Praeter panem enim, alebatur dauci & pastinacae radicibus, solani esculenti tuberculis, pomis, pyris, hordeo, avena, in sola aqua coctis, & similibus. Potus erat lactis ebutyrati serum acidulum, tenuissimum. Mensis Aprilis initio incepit hoc vitae genus, & duros ruris labores constantissime tulit usque ad mensis octobris initium, quando me accessit sanus. Toto hoc tempore, a carnibus, piscibus, ovis, lacte, butyro, caseo, abstinuit severissime. Vidi illum, post aliquot annos, in foecundo conjugio viventem, & formosa sanaque prole beatum.

Mirum certe exemplum, quod docet, Venereum contagium elui potuisse ex locis corporis, quibus pertinaciter haerebat, & expelli de corpore, per sudores, validis laboribus in calido aëre excitatos, dum simul diaeta macilentissima servabatur, & copiosus liquidi solventis potus sudori aptum vehiculum praebebat. Rari tamen sunt, qui possent, rariores, qui vellent, constanti animo hanc curandi methodum tolerare.

Hinc, ubi argenti vivi efficacia in curanda Lue deficit, ad usum decocti Guajaci confugere solent Medici; quod magnam famam obtinuit; praecipue, postquam *Ulricus de Hutten*, eques Germanus, hoc remedio se curatum publice testatus fuit (a), licet curam salivationis undecies absque successu tolerasset, & penitus inveteratus esset morbus. Scribit enim: *Tanto periculo, tam acerbo discrimine, cum hoc morbo nonum jam annum luctor, non segnius interim & alia, quibus obsisti morbo putabatur, aggressus. Nam & balneis curabamur, & herbarum potu, ac potionibus, & erosione ulcerum. Ad quem usum assumebatur arsenicum, atramentum, calchantum, viride aeris, aut aqua, quae fortis vocabatur; tanta cum doloris acerbitate, ut credi possent nimis vivendi cupidi,*

(a) Aphrodisiac. pag. 281.

pidi, qui non mori maluerint, quam sic vitam proferre. Natus fuit, antequam Lues Venerea adhuc in Europa apparuerat, anno nempe 1488, & cum anno 1523. obierit, laboravit Lue Venerea, dum morbus primo innotuerat; quo tempore longe pejus furebat malum, & ruditer ab imperitis tentabatur cura, nec minus infeliciter; uti ipse testatur, quod post inunctiones *vix centesimus quisque levabatur, recidivis ut plurimum aegris, cum vix paucos ad dies duraret ejus juramentum* (b). Quam misere autem, foedis ulceribus, exostosis, doloribus, torqueretur, ipse describit (c); ita ut esset aspectu ac odore foedus, & omnibus gravis. A tot tantisque malis se omnino liberatum fuisse usu decocti Guajaci, testatur; hinc illud adeo laudat, & commendat omnibus; simulque normam illud parandi, eoque utendi, cum cura, describit; quae apud autorem legi merentur.

Scriptum tamen fuit, *Huttenum*, ex recidiva Lue Venerea, miseram mortem obiisse, & ante diem, 35 vel 36. aetatis anno (d). Sed sane, minime mirum videbitur, hominem, undecies salivationem mercurialem passum, novem annis cum Lue Venerea pessima conflictatum, profugum, exulem, indigum, citius vitam finivisse. Nec certum est, illum ex recidiva Luis periisse; cum, liberius vivens, novo malo causam dare potuerit; forte jam minus cautus; cum, se metuendae Luis certum remedium scire, firmiter crederet. Si auctor, ut fertur, fuerit *Huttenus* libelli, cui titulus, *Epistolae obscurorum virorum*, in quo barbaries illius temporis false perstringitur, non videtur a moribus multum laudari posse.

De methodo autem parandi, & exhibendi, decoctum Guajaci dictum fuit antea, ad §. 529, in Capitulo de *Morbis Ossium*, & in *Materia Medica* ad eundem hunc numerum formula talis decocti habetur. Indicatio est, corpus totum replere decocto Guajaci. Hinc, quater de die, dantur unciae aliquot decocti Guajaci meracissimi; pro varia aetate, temperie, & viribus, aegri, major minorve copia exhibetur. Proderit semper, potare, quantum aeger ferre poterit; *utique in singulas vices ut minimum uncias sorbeat octo; si plures, tanto rectius* (e). Aeger loco calidissimo includendus est, ut fere sponte ad sudandum pronus sit.

Ab omni cibo, potuque, abstinendum, in quo vel minimum pinguis est. Unico, macilento, biscocto pane, uvisque passis, & nulla alia re, alendus. Nullo omnino reficiendus potu, nisi sincero, at paulo leviori, Guajaci decocto. Plerumque solet ille potus parari ex residua scobe ligni Guajaci, quae a decocto meracissimo superest; non enim unica decoctione educitur ex hoc ligno vis tota medicata; & illud decoctum secundarium satis sapidum adhuc est; licet cum larga copia aquae coquatur; & pro potu communi fervire poterit commode.

Dum Medici inceperunt uti ligni Guajaci decocto, illud parce ex America

(b) Ibidem.
pag. 630.

(c) Ibidem pag. 304.

(d) Astruc de Lue Vener. edit. 2da.

(e) H. Boerhaave in Praefat. Aphrodisiaci.

rica advehebatur in Europam; hinc caro vendebatur pretio: *Nicolaus Massa* (f) refert, unicam ligni hujus libram *undecim scutatis aureis* constitisse; hinc minus opulentos, ut sumptibus parcerent, idem lignum saepius decoxisse, nova aqua affusa; & sic totam vim medicatam exhausisse, antequam inutiles ligni reliquias abjicerent. Efficacem tamen fuisse talem decoctorum potum, testatur; ita ut homo, per plurimos annos morbum Gallicum passus, cum doloribus & tumoribus plurimis, decocto potato unius librae hujus ligni, integre curatus fuerit; plus quam duodecies coctionem repetendo; quamdiu nempe ultimum decoctum aliquem saporem & odorem retinebat primae decoctionis; quae omnium meracissima erat. *Huttenus* (g) testatur, quod fere quinque libris hujus ligni opus habuerit, cum alii octo, nonnulli decem, libras infumerent. Cum autem *Huttenus* ante *Antonium Massam* vixerit, forte adhuc majori pretio Guajaci lignum redimere debuit. Saltem, in Praefatione tractatus (h) de curatione morbi gallici per lignum Guajacum, conqueritur, quod multum pecuniae in curando hoc morbo elocaverit.

Hoc tempore, cum levi pretio lignum Guajaci comparari possit, non servatur lignum, quod parando decocto meracissimo servivit, ut paretur decoctum secundarium, sive levius; sed adhibetur recens lignum minori quantitate: Uncia media sufficit pro singulis libris decocti secundarii, quod potui communi serviet.

Praestat tamen semper, in decoctis his parandis, macerare Guajaci lignum per aliquot horas in aqua, quae decoctioni serviet; tunc enim decoctum reddetur magis dives virtute medicata hujus ligni.

Decoctum Guajaci, meracum imprimis, satis acuti saporis est, ita ut fauces bibentium quandoque leviter exasperet; quod incommodum brevi tamen post potum tempore evanescit sponte. Caveri hoc, vel saltem insigniter minui, potest, si *liquiritiae* radix addatur decocto, tali quantitate, ut medium pondus ligni Guajaci aequet. Additur autem *liquiritiae* radix, quae & *γλυκύριζα* vocatur, tantum finita coctione, & infunditur decocto per dimidium horae. Coctione enim, praesertim longiore, dulcis *liquiritiae* sapor mutatur, & minus gratus redditur.

Postquam ergo, aliquot dierum decursu, potata fuerint, larga copia, haec decocta, tunc aegri corpus plenum est hoc liquore ligni, cujus penetrabilis acrimonia, & acuta balsamica virtus, talis est, ut omnem fere pituitam solvat, pingue diluat, tenax attenuet, putridum a fracedine ulteriori condiendo praeservet, cohibeat. Tum medicatus ille liquor fovit, maceravit, malos humores; vestat dein, ut, velocissime motus, perque omnia vasa trajectus celeriter, intima quaeque abluat, detergat, repurget, atque ita pinguia corporis infecta de corpore quam accuratissime eliminat, sicque, continuata hac expurgatione, sanet (i).

Ultimus ille scopus obtinebitur, si vaporum calido penetrabili spiritus vini accensi exponatur nudum corpus aegri; ut excitentur sudores; per quos difflabitur

(f) *Aphrodisiac*. pag. 71. (g) *Ibidem* pag. 285. (h) *Ibidem* pag. 277. 278.
(i) *H. Boerhaave* in Praefatione *Aphrodisiaci*.

tur liquidum ingestum, & nova opportunitas dabitur corpus implendi similibus. Hoc fiebat duplici modo; vel enim in cistella lignea, ad hunc usum facta, sedebat aeger, erectus, capite libero, extra cistellam prominente, accenso sub craticula spiritu vini, ut ejus vapor undique totum corpus allueret; solet tunc mox sequi profusus sudor; qui ubi per dimidium horae sic duravit, eductus ex cistella aeger in vicinum lectum, siccum, calefactum, deponitur, ut adhuc sudare pergat per horulam; plus, minusve, prout vires ferunt. Cum autem periculosum foret, si frigidiusculus aer allaberetur ad corpus aestuans, & sudoribus diffluens, multi praetulerunt, si aegro, nudo, & in lecto jacenti, applicaretur spiritus vini accensi vapor, per tubum longiorem sub stragula deductus; quod satis commode fieri potest. Sic enim translatio aegri sudantis ex cistella in lectum evitatur, & minus periculum animi deliquii est, dum in situ horizontali decumbit, quam si erectus federet. Si quae ossis pars malo Venereo infecta fuerit, pannis laneis, meraco decocto Guajaci madidis, obvolvitur, sudationis tempore, simulque spiritus vini accensi vapor per tubum sic dirigitur, ut in hanc partem agat imprimis; quae omnia, in lecto jacente aegro, commodius administrari poterunt. *Hac arte, intima ossium, & reconditissimarum partium abdita, purgantur penitus; etiam, quo mercurii virtus cum efficacia haud pertingebat. Etenim videre memini, juvenem, penitissime ad ossa usque infectum, hac tractatum methodo, tanto impetu ejecisse sudores, ut, in vigore operationis, subviridis a Guajaco sudor elevaret separaretque ulcerum escharas, vacillantes jam, & inferne labefactatas (k).*

Expressio sudoris, quae fit accensi spiritus vini ope, ultra dimidium horae vix debet protrahi. Extincto jam spiritu, & remoto tubo deducente, perget sudor in lecto; sed moderatior; quem per horulam aeger facile tolerare poterit; imprimis, si unciae octo, vel decem, juris macilentae vitulinae carnis, cum pauca oryza cocti, calide exhibeantur. Praestat, ut sudoris tempore adsit Medicus, qui curam dirigit, ut ministrantium temeritatem coërceat praesens, & aegro succurrere possit ilico, si animi deliquium, aut aliud quid improvisum, contigerit. Dein corpus pannis laneis calidis detergeatur; & postea surgat aeger. Vesperi sudatio repetitur, eodem modo, & iisdem cum cautelis; simul continuandum semper in potu decocti Guajaci meraci, uti & dilutionis pro potu ordinario. Per quatuordecim dies, bis de die, mane nempe & vesperi, sudatio adhibetur; tum demum, aliis quatuordecim diebus, semel in die, mane nempe, sudet aeger: quo facto, cura haec absoluta est, & sensim aucta ciborum non pinguium copia, refocillandus est aeger; curae enim tempore, praeter jus carnis vitulinae macilentae sudoris tempore, stricta diaeta servatur. *Nicolaus Massa (l), cura felici Luis Venereae celebris suo tempore, scripsit sequentia: Notandum est, quod infecti, ultima infectione morbi Gallici, non sanantur nisi fortissimis & ultimis remediis; ut est potus dicti decocti, cum tenuissimo victu; scilicet, cum abstinentia a carnibus, & vino; & ideo, tam*

-1081

278

(k) Ibidem.

(l) Aphrodisiac. pag. 71.

in prandio, quam in coena, biscoctum panem ad uncias tres, & pasgularum uncias duas, comedant, modo virtus toleret. Sed & Massa (m) dabat decoctum Guajaci satis meracum: duas enim libras ligni Guajaci, in pulverem triti, miscebat cum aquae purae sedecim libris; macerabat per unum alterumve diem; dein decoquebat ad consumptionem medietatis. Talis decocti calidi dabat, mane, ab unciis sex ad uncias duodecim, & totidem vesperi; intermedio tempore jubebat aegros bibere de decocto secundario, quantum poterant.

Monet tamen in hoc loco, Medicum semper attendere debere ad aegri consuetudinem & vires: *Sunt enim homines, non tolerantes famem, stomachi aut consuetudinis defectu; quare esto prudens; & istis dabis plus de pane, & etiam de carne; ut puta uncias sex panis, & quatuor carnis.* Videtur autem praetulisse carnes albas, vitulinam, hoedinam, pullorum; quandoque & aviculas concessisse; sed semper parca copia tantum.

Leonardus Fuchsius (n), qui in Germania Medicinam exercuit, & docuit, plus concessit aegris, qui decocto Guajaci utebantur ad curandam Luem Veneream per sudores; Panis enim, bene fermentati, & cocti, modice saliti, uncias quatuor, quinque, ad summum sex, dedit, & pullum Gallinaceum elixum in aqua. In coena, non plus quam in prandio, sumendum esse monuit: *Imo, si caput defluxionibus idoneum habet aeger, coena multo levior, & minor, sit prandio.* Notat autem, Germanos vehementius appetere, & melius concoquere; hinc pluri ac copiosiori alimento indigere; adeoque liberalius in usu Guajaci cibandos esse; caeteroquin, tenui exquisito illo victu, & sudoribus, accedentibus vigiliis, & immensis doloribus, vires mirifice prostermentibus, in hecticas febres & marasmm incidere.

Cum enim omnes mutationes subitae periculosae dicantur, & sint, hoc imprimis verum erit, si quis, lautiori diaetae assuetus dudum, subito ad tenuem exquisitum victum transeat. Unde non sine ratione suadet Huttenus, ut per decoctum Guajaci curandis paulatim subtrahatur cibus, primo quarta pars ejus, quem sumere consueverat; dein tertia; paulo post dimidium; *ut esurire discat;* & vinum detur, aqua valde dilutum (o). Unde apparet, quam male agatur eum aegris, dum rudibus & imperitis hominibus operosa haec cura committitur, quae nunquam tuto nisi a perito & prudenti Medico administrari poterit. Pro varia enim aegrorum tolerantia, sudorum copia determinanda est; an semel, vel bis, de die, sudor excitari debeat? An ciborum copia, quae aegro conceditur, viribus sustinendis sufficiat? Plura alia hujus curae tempore contingere possunt, quae praesens Medici auxilium, & consilium, desiderant; v. g. in animi deliquis, in augendo, vel minuendo, aestuarii calore &c. Huttenus (p) noverat quemdam sic medentem, qui tres una die viros agricolas, cum intra hypocaustum plus aequo aestuans conclusisset, ac illi, salutis, quam sic adepturos se sperabant, studio, patientius quam par erat consistenter, donec, defectis per caloris vehementiam cordibus, mori non sentirent, misere jugularavit. Bonum ther-

(m) Aphrodisiac. pag. 62. 63. 64.
pag. 284.

(n) Ibidem pag. 599. 600.

(o) Ibidem

(p) Ibidem pag. 281.

thermometrum, in cubiculo aegri suspensum, docebit facile Medicum, imò & aditantes, si nimis exaestuēt, vel deficiat, calor loci.

Cum autem tam valida per sudores hic fiat evacuatio, & subita quidem, peritus Medicus non tentabit hanc curationem in debilibus & exsuccis corporibus. Male ad Guajaci decoctum confugiunt tales, qui, repetitas salivationes passi, exhausti sunt toti, & marasmo vix non confecti. Nisi enim adhuc illa adsit viscerum integritas, ut bono victu renutrirī possint, & repleri vasa collapsa, sicque augeri exsuccī corporis torositas aliquantum, deficient inter medios sudores.

Unde aliquoties, per duos tresve menses, & diutius, salubri victu cogebat reficere tales aegros, antequam curam per decoctum Guajaci tentare auderem. Si non reficetur corpus post bonum victum, diu administratum, alia potius tentanda consului; de quibus postea adhuc quaedam dicenda erunt. Interim certum est, in tali casu, firmam curae spem non amplius superesse; cum, per morbi inveterati virulentiam, saepiusque per imprudentes curationes, sic enervatum fuerit viscerum & vasorum robur, sic minuta humorum copia, sic depravata illorum indoles, ut corpus non amplius ex ingestis optimis eupeptis cibis & potibus possit conficere bonum chylum, & sanguinem talem, unde restituantur illa, quae perierunt. Solent tunc saepe miseri immedicabili phthisi consumi, vel lento marasmo tabescere.

Inde etiam intelligitur ratio, cur prudentes Medici non provocent sudores per vaporem accensi spiritus vini, antequam per octiduum corpora aegrorum impleverint decocto Guajaci, copiose potato, ita ut quandoque tumere incipiant. Penetrabilis enim ille vapor accensi spiritus vini, dum accensa pars inflammabilis corpus nudum undique alluit, tantam copiam sudoris elicit, ut, nisi prius copiosus humor in vasis fuerit, homines, a subita tali vasorum depletionē, in animi deliquium inciderent, imò in mortis periculum.

Cum ergo & haec methodus non omni difficultate careat, & ob severam diaetam, sudoresque profusos, minus arrideret plurimis, inceperunt cogitare Medici, an non possent eluere miasma Venereum de corpore commodiori methodo. Sic *Celeberrimus Astruc* (q) refert, *Alexandrum Massariam* credidisse, posse decoctum Guajaci eadem ratione administrari, ac aquas thermales; nempe, copiose illud bibendo, ad decem, & plures, libras; per intervalla deambulando. Hanc methodum a nemine, praeter *Manardum*, excogitatam fuisse miratur; testatur autem, se non semel hoc modo ligni decoctum dedisse, summa cum facilitate, & felicitate.

Certum tamen est, *Antonium Massam* (r), qui circa idem tempus scripsit, similem methodum tentasse; & apud illum leguntur sequentia: *Quoniam non pauci sunt homines, qui inedia, vel cibi & potus praescriptam abstinētiā, minime ferre possunt, ideo ii non sunt in mediocri cibi quantitate detinendi, sed dentur illis carnes optimaē, & vinum mediocre, ista decoctione dilutum.* Etenim
plu.

(q) De Morbis Venereis edit. 2^a. Tom. II. pag. 844.
70. 71.

(r) Aphrodisiac. pag.

plures liberati sunt ex sola permissione decoctionis ligni Indici, tam prima, quam secunda, bibita in prandio, & coena, copiose, seu liberaliter, comedentes etiam optimas carnes, & exeuntes ad propria munia. Sed, qui hac via sanati sunt, non brevi tempore, sed per aliquot menses, usi sunt hac regula. Notandum etiam est, quod infecti ultima infectione morbi Gallici non sanentur nisi ultimis & fortissimis remediis &c.

Summo certe oblectamento vidi in magno & utilissimo opere Celeberrimi Morgagni (s), cujus eruditionem, perspicaciam, & immensos labores, omnes Medici mirantur, & fera stupebit posteritas, ex cujus operibus tot & tanta me didicisse, gratus agnosco, methodum hanc decoctum Guajaci bibendi, aquae medicatae instar. Celeberrimo Valsalvae in mentem venerat, ad curam Luis Venereae hoc decocto uti, non aliter, ac thermalibus aquis uti solemus. Dabat primum duas tresve libras, animadvertendo, an facile & per vesicam, non per intestina aut cutim, ut aliquando, redderetur. Nam si non facile, aut si per has duas exiret vias, desistebat. Sin facile, & tantum per urinae vias, prodiret, postridie pondus, & sic magis magisque indies, augebat; donec perveniret ad libras decem. Sic multum, citoque, proficiebat; ut aliquando intra tres, haud amplius, dies vetusta ulcera sanari, gummata deprimi, conspexerit. Ipse Morgagni eadem se usum methodo testatur cum felici successu; ita ut perfanatam viderit mulierem, quae jam per biennium ulcera Venerea gerebat, magnum unum in altero genu, tria vel quatuor in palato, parva quidem, sed per quae tamen alimenta, gravi incommodo, ex ore in nares transirent. In viro, cui ex Lue hypogastrium & femora late ac foede exulcerata erant, ejusdem methodi similem successum observavit. Unde probat, errasse illos, qui, propter celerem aquarum thermalium, magna copia potatarum, excretionem per vesicam, finxerant quasdam vias, per quas illae, minime cum sanguine circumductae, in vesicam descenderent. Nisi enim Guajaci decoctum, in sanguinem receptum, & cum illo per vasa motum, omnes partes corporis adiisset, non potuissent ulcera Venerea, in diversis adeo, & a se mutuo diffitis, corporis locis, tam cito & feliciter percurari.

Facile intelligitur, decoctum illud Guajaci, dum, thermalium aquarum instar, ad decem libras potatur, non posse esse meracum adeo, ac illud, quod curationi Luis per sudores validos inservit; quod adeo saturatum est, ut fauces irretet multum, imo quandoque leviter inflammet; imprimis in curae initio; postea enim aegri assuescunt, & illud facilius tolerant. Caveri potest tamen, si sub finem coctionis addatur liquiritiae radix; ut alibi dixi; uti etiam, si aegri, ante, & post, assumptionem meraci decocti, ficum manducent; cujus molli succo obductae fauces longe minus exasperantur.

Duplici ergo modo adhiberi poterit decoctum Guajaci: Vel enim hoc decocto impletum corpus, valido sudore, calore loci, & vapore spiritus vini accensi, expresso, una cum severa & macilenta diaeta, exhauritur, orbatum
omni

(s) De sedibus & causis morborum per Anatomen indagatis Tom. II. pag. 370. 371.

omni pingui. Totum enim hujus curae artificium consistit in eo, ut rursus omnia pingua resolvantur, corpusque ita emacietur, nihil ut olei retineat; unde hanc exsiccationis curam vocant (t); tuncque spes est, una cum pingui, cui inhaeret, expelli de corpore Luis venenum. Alter modus est, si decoctum Guajaci, magis dilutum, potetur magna copia, instar aquarum thermalium, hac spe, ut transeat per urinam, sicque eluat ex corpore contagium Luis. Cum jam hujus methodi vestigia manifesta inveniuntur apud auctores, qui, circa initia Luis Venereae in Europa, de cura hujus morbi scripserunt, & testimoniis, omni exceptione majoribus, summorum virorum, *Valsalvae*, & *Morgagni*, confirmetur utilitas hujus methodi, operae pretium videtur, ut & ab aliis tentetur. Longe enim minus molesta est, quam cura exsiccationis; quae & severam adeo dietam, vix non omnibus displicentem, simul requirit; neque inde procul dubio corpus adeo debilitabitur.

Ad praecedentem paragraphum dictum fuit, post usum decocti Guajaci ad curam Luis, de die augeri urinae copiam, de nocte sequi sudores, quibusdam & alvum aliquoties solvi; unde videtur variis viis miasma Venereum elabi de corpore. *Valsalva* tamen abstinit ab usu decocti Guajaci, more thermalium aquarum dati, nisi per solas urinae vias ageret. Forte levis sudor, vel paucae evacuationes per alvum, non adeo nocerent, si simul maxima decocti Guajaci potati pars per urinam evacuetur. Verum haec tantum conjectura est; & cum adeo celer, adeo salubris, effectus hanc methodum coronaverit, videtur diuresi insistendum esse potius, dum haec methodus tentatur. Dedit autem *Celeberrimus Boerhaave* (u), circa usum argenti vivi, & decocti Guajaci, in curanda Lue Venerea, sequens monitum: *Quum ad summa haecce mala, ut plurimum, ptyalismus, & haec decoctorum methodus, soleat adhiberi, semper observanti constitit, ptyalismo feliciter sudoris expulsionem succedere; sed, quoties Guajaci liquore humores corporis penitissime prius dissoluti fuerant, ut ad hanc curationem desideratur, tum salivatio, postea mercurio excitanda, praescripta vix boni quid praestitit; quin imo, vel maxima datus copia, aut per frictiones corpori applicatus, nihil quidquam salivationis excitavit. Credidi inde, postquam illud aliquoties videram, argentum vivum in attenuatos penitus humores nihil ferre agere, sed sine offensa dilabi, atque iterum exire, vix turbato sanguine.*

Sed & radicis *Zarzaeparillae* decoctum adhibitum fuit ad Luem Veneream curandam; imo a quibusdam miris encomiis depraedicatum; ita ut Guajaci decocto praefendum esse voluerint: Multi tamen judicaverunt, non inutile esse remedium; sed haud tantam inde exspectarunt efficaciam. *Nardus Antonius Recchi* (w) statuit, esse *Smilacem asperam*, jam a *Dioscoride* descriptam; unde dixit: *De forma ejus nihil dicam; quoniam illam affabre descripsit Dioscorides.* Quatuor *Zarzaeparillae* species recensuit, & figuris expressit; firmiterque credidit, *Smilacis asperae* radículas iisdem viribus pollere, quae in Americanis his plantis tot laudibus extollebantur. *Mos est hominum ita admirari ex-*

(t) Aphrodisiac. in Praefatione. (u) Aphrodisiac. in Praefatione circa finem.
(w) Rerum Medicar. novae Hispaniae Thesaur. Lib. VIII. pag. 288. & seq.

tera, ut nihil putent apud se nasci, quod, longius deventum, in maximo habeatur pretio. Laudat hujus radice vim sudoriferam; per quam dolores articulo- rum, caeterarumque partium, sedantur, rebellesque & insanabiles profligantur morbi. Habet haec planta, prope stipitem, radicem satis crassam, & bre- vem, ex qua plurimae radicae tenuiores, sarmentosae, non crassiores cala- mo anserino, emergunt undique, & sub terra horizontaliter prorepunt. Has radicas, in orbiculum convolutas, vendunt officinis mercatores; & his utun- tur Pharmacopoei tantum. Vidi tamen aliquoties crassam illam radicem, ex qua sarmentosae istae radicae emergunt; quam ideo quidam *matrem Zarzae- parillae* vocant. Verum illa non utuntur officinae; sed inter rariora servari so- lent; cum plerumque tenuiores radicae adferantur tantum, orbiculatim con- volutae, quae in magnam longitudinem evolvi possunt.

Radicae hae externe fuscum colorem habent, intus albae, & facillime findi possunt secundum totam suam longitudinem; quod Pharmacopoei facere solent, antequam illas in minores particulas discendant pro decoctis parandis; sic enim aqua melius intimam harum radicularum substantiam penetrare, & omnem vim medicatam inde elicere, poterit.

Gustavi saepius *Zarzaeparillae* radices; saporem inveni lentum, farinosum; paravi ex his decoctum valde meracum; in quo inveni saporem fatuum, fa- rinosum, lenissime quasi subsalsum. Radiculam hanc semper inveni inodo- ram. Mirabar hoc praecipue; cum *Nicolaus Massa* (x), qui inter auctores, qui de Lue Venerea scripserunt, merito magnum nomen habet, scripserit se- quentia: *Si quis, masticando, & in ore detinendo, ejus gustum scire voluerit, manifestam amaritudinem, cum aliquali stipticitate, sentiet, & qualitatem gu- stum offendentem cognoscet; & ideo sileant, qui eam insipidam ex omni parte, & inodoratam, esse dicunt; Experientia enim, & sensus, contra eos pugnant. Fa- tetur quidem Zarzamparillam inodoram esse; cum siccata radix ad nos adfera- tur; sed affirmat, decoctum ejus spirare odorem, qui potius ingratus est, quam suavis; ita ut sit quodammodo graveolens.*

Licet autem laudet decoctum *Zarzaeparillae* in curanda Lue Venerea, fa- tetur nihilominus, non posse comparari ejus efficaciam cum viribus decocti Guajaci, *verum esse medicinam securitatis, & sine discrimine dari posse. Vi- res enim debiliores habet. Siquidem, qui cum hac medicina sanantur, facile ex causa, & non multum post tempus, in eandem aegritudinem revertuntur* (y).

Vesalius, qui *Zarzamparillam* (*Hispani Spartam parillam, id est, Humi- lem morum, vocant*), ex Indiis missam, sedulo examinavit & perfectissime de- scripsit, in *Epistola de radice Chinae* (z) testatur sequentia: *Stipites hos, aut sarmenta, non minus quam Chinam, dicas esse insipida, imo magis omni mani- festa qualitate, quae in ejusmodi medicamentis merito desideratur, quam Chinam, destituta. In schedula autem, radicibus Zarzaeparillae annexa, legebatur, praemissa purgatione, unciam Zarzaeparillae mensuris duabus aquae incoquen- dam, & decocti hujus cyathum, mane, ac ante coenam, calide bibendum, esse:*

(x) Aphrodisiac. pag. 81.

(y) Ibidem pag. 82.

(z) Ibidem pag. 594.

esse: pro potu communi, in prandio, & coena, idem decoctum dabatur, nullo ciborum usu interdicto; simul hoc decocto utentibus libere in publicum prodire licebat: Ulceribus, & membris dolentibus, applicabantur lintea, eodem hoc decocto madida. Propinabatur hoc modo decoctum Zarzaeparillae per viginti quatuor dies; & dein, dato remedio purgante, cura finiebatur.

Non videtur, *Vesalius* magnam fidem adhibuisse Zarzaeparillae viribus; fatetur enim, quod nullum ejus periculum faciendum duxerit; *quandoquidem, cui ab amicis, divini auxilii vice, haec sarmenta missa sunt, Guajaci decocto jam videretur restitutus; & neglektis sarmentis illis, eorum portiones quasdam assumere, ac amicis, ut Indicas has imposturas expendant, transmittere, aliisque medicis proponere, mihi liceat.*

Eodem fere tempore cum *Vesalio* vixit *Gabriel Fallopius*, cujus tractatum de Morbo Gallico habemus; sed posthumum, & ab ejus discipulis editum; qui plus virtutis medicatae in Zarzaparilla agnovisse videtur; quam exacte describit; & fatetur, se credidisse, quod sit radix *Ebuli*; donec Hispanus ad Ducem Florentinum integram attulit plantam; tuncque vidit, radicem *Smilacis asperae* esse Zarzaparillam; quod experimentis probatum fuit; cum enim in monte *sancti Juliani, Pisis*, videret crescentem Smilacem asperam, effodiendas ejus radices curavit; quibus *semper usus fuit loco Salsaeparillae; & per biennium illud, quo ibi fuit, semper felici cum successu plurimos a Lue Gallica liberavit (a)*. Notat tamen, ex Hispania delatam Zarzamparillam habere radices majores, crassiores, carnosiores; Smilacem asperam breviora habere capillamenta; quod credit fieri, quia, in saxoso solo crescens, minus nutrimenti accipit planta. *In reliquis, idem est sapor, idem cortex, eadem medulla, & facultas; imo vivacior in nostra; Smilace aspera scilicet.*

De viribus autem Zarzaeparillae talia habet, quae vix inter se componi posse videntur: *Fido salsae magis, quam ligno (Guajaco); imbecillior est certe ligno; habet tamen & ipsa nobiles vires, quibus superat Guajacum; & est, quod, si post superatum morbum Gallicum restent ulcera, aut Rhagades circa sedem, duplo citius sanat haec quam lignum Indicum.* Videtur hinc in Zarzaparilla posuisse spem, quando, per efficaciora remedia, Luis contagium debellatum erat eo usque, ut tantum leves reliquiae mali, suspectae semper, superessent adhuc; quod & recentioribus observatis confirmari videtur. Tamen *Fallopius* fatetur, quod, si prima cura per Zarzamparillam non suffecerit, secunda, vel tertia saltem, effectum praestet. Sic autem habet: *Cum ergo in Gallico adsunt ulcera, ad hoc medicamentum confugio, tanquam ad certissimum & tutissimum auxilium; & si non facit prima diaeta, facit saltem secunda, vel tertia. Praestans est Guajacum, tamen ego utor Salsa in levibus. Soleo etiam miscere haec duo simul; quod etiam, in sequenti Capitulo, describit (b); additque Guajacum, primo, quia leviter offendit ventriculum Zarzaeparillae decoctum, & aliquando solvit ventrem; secunda ratio erat, quando volebat*
era-

(a) Aphrodisiac. pag. 804.

(b) Ibidem pag. 805.

eradicare morbum, & opus erat uti *Salsa*; tertia, quando inveteratam Luem curandam habebat; tunc *utrumque sumebat*, & *Lignum*, & *Salsam*.

Methodus haec addendi Guajacum decocto Zarzaeparillae adhuc his temporibus obtinuit; sic in Nofocomio Florentino, *Arcispedale de gl'incurabili* dicto, decoctum Zarzaeparillae, addita parca copia Ligni Guajaci, Lue Venerea affectis potandum datur. *Fallopium* ex aequali copia Guajaci & Zarzaeparillae sua decocta parabat; verum in hoc nosocomio, teste *Celeberrimo Targioni Tozzetti (c)*, consumuntur quotannis sexcentae quinquaginta librae Zarzaeparillae, & sex tantum librae ligni Guajaci. Mallet egregius ille vir, si major copia Guajaci adderetur decoctis, per quae Luis Venerea cura tentatur in hoc nosocomio; saltem in usum illorum, qui gravius hoc morbo affliguntur.

Imo & indicavit (*d*) moderatoribus hujus nosocomii, utile futurum, si inveterata Lue laborantibus, praecipue illis, quibus ossa carie exesa forent, daretur decoctum folius ligni Guajaci, cum omni regimine & cautelis ante praescriptis. Facile enim intelligebat, curam talium malorum a decocto Zarzaeparillae non facile exspectandam esse.

Egregius *Fordyce (e)* plures recenset casus Lue Venerea laborantium, qui insignem utilitatem perceperunt ab usu decocti Zarzaeparillae; imprimis, ad sedandos dolores nocturnos, osteocopos, vix tolerabiles, a Lue Venerea ortos. Decoctum illud sequenti modo parabatur (*f*).

℞ rad. Zarzaeparillae unc. iiij. decoque in libris sex aquae fluviatilis, vase aperto, ad colaturam duarum librarum (civilium nempe, quae faciunt triginta duas unicas). Monet, eligendam esse Zarzamparillam, quae nec aetate vires perdidit, nec teredinibus exesa, nec humiditate, aut aqua marina (in itinere), corrupta fuit. Aliquando addebat huic decocto aliquam copiam liquiritiae, ad saporis gratiam. Hanc decocti quantitatem dabat intra spatium viginti quatuor horarum, binis vel ternis haustibus sumendam, calide, vel frigide, prout magis arridebat aegrorum palato. Omni biduo parabatur recens illud decoctum; & quidquid superstes manserat, in cellari frigido servabatur. Diaeta parca commendabatur simul, & abstinentia ab usu vini.

Tentavit usum Zarzaeparillae, in pulvere, & decocto, in junioribus; sed non potuit sic radicitus extirpare Luem Veneream; forte, quia non praecesserat argenti vivi usus, vel quia non satis diu Zarzaparilla uti volebant.

Decocti hujus usus optime profuit illis, qui macilenti & ad phthisim dispositi, erant, a causa Venerea; redibant enim vires, appetitus, torositas corporis, & color naturalis (*g*).

Tunc imprimis multum boni ab usu Zarzaeparillae sperabat, ubi argentum vivum, & usus decocti Guajaci, non sanaverant Luem integre (*h*).

Unde conclusit, argentum vivum, in genere loquendo, curare pleraque mala Venerea; Zarzaparillam sanare forte illa, quae argento vivo resistunt; adeo-

(*c*) *Prima Raccolta di osservazioni Mediche* pag. 157. (*d*) *Ibidem* pag. 158.
 (*e*) *Medical observat. and inquiries* Tom. 1. pag. 149. & seq. (*f*) *Ibidem* pag. 181.
 (*g*) *Ibidem* pag. 169. (*h*) *Ibidem* pag. 171. 172.

adeoque probabile esse, quod, combinatione binorum horum remediorum, omnia mala Venerea curari possint. Cujus rei exemplum in eodem volumine legitur (i).

Decocti Zarzaeparillae efficaciam suis quoque observatis practicis confirmavit postea *Störckius* (k), & quandoque illud aliis, quae tentaverat, longe efficacius deprehendit; quod miro satis casu probat: Foemina, bubonibus Venereis laborans, petiit a balneatore auxilium; qui, unguento applicato, intra biduum tumores dispulit; sed mox adfuit ingens dolor in infimo ventre; qui, versus vespas, praegressa horripilatione, magna cum febre exacerbabatur; & copioso sudore finiebatur ille paroxysmus. Non anxia erat; sed mane aberat omnis dolor; & pulsus erat naturalis. Post meridiem redibant omnia mala, & eodem quidem ordine. In Nosocomium delata, reticuit morbi causam; sed, cum remedia, nec ipse quidem cortex Peruvianus, ullum levamen facerent, sponte morbi originem passa est. Tentatum fuit decoctum radicis bardanae, una cum mercurio dulci, in aqua dissoluto; ita ut, quater de die, circiter granum assumeret: intra biduum febris, & dolor, erant mitiores; sed, licet in horum usu per binas septimanas pergeret, major in melius mutatio non observabatur. Tentatus fuit usus mercurii Sublimati corrosivi; sed ingens ardor in sterno, siccitas pectoris, fitis, capitisque dolores, fecerunt, ut ab illo abstinendum fuerit. Data fuerunt purgantia mercurialia, cum decoctis emollientibus copiosis; sed absque fructu; & vires imminuebantur.

Tandem sumpsit meracissimum decoctum Zarzaeparillae; &, quarto die post, per urinam, multa materies subfusca tenax prodiit; quinto die, urina erat tenuis; verum, per vaginam, acris, crassa, foetens, subfusca, materia exstillavit; dolores, una cum febre, multum remiserunt; &, post binas septimanas, nil amplius ex vagina prodiit; febris doloresque penitus siluerunt; vires quotidie auctae sunt, & aegra tandem optimam recuperavit sanitatem. Consultum ipsi fuit, ut eodem decocto, sed dilutiore, uteretur adhuc per aliquot septimanas, ut, si quid morborum forte adhuc lateret, penitus elueretur.

Circa annum 1535. in Europam deferri coepit *Chinae radix*; quae laudabatur, tanquam incomparabile remedium, ad Luem Veneream debellandam. Cum longe minus stricta servaretur diaeta, tempore toto, quo propinabatur decoctum *radicis Chinae*, concederetur & moderatus usu vini, diluti hoc decocto, & magno satis pretio venderetur, brevi hoc remedium inclaruit apud ditiores; quod etiam ad morbos articulares certissimum efferebatur praesidium; quam ob causam *Imperatori Carolo quinto* hoc decoctum propinatum fuit. Sequenti parabatur modo: Uncia una in minutas taleolas dissectabatur, quae unguis tenuitatem habebant; haec segmenta macerabantur in modica quantitate aquae per 24 horas; dein coquebantur in duodecim libris aquae, ad consumptionem tertiae partis. Vas autem, in quo parabatur hoc decoctum, debebat esse magnae capacitatis, ne quidquam prorumperet inter ebulliendum, &c

(i) Ibidem pag. 406.

(k) Ann. Medic. secund. pag. 225. & seq.

& operculo tegi, ne viitus exhalaret. Colatura facta, talcolae radicis decoctae servabantur in alios usus. Quotidie debebat parari novum decoctum; quia, servatum diutius, acescit.

Hujus decocti poculum magnum, calidum, dabatur aegro, in lecto, sub diluculum, & bene coöpertus, tentabat sudorem elicere per duas horas; quod plus enim sudoris elicietur, eo plus accedet beneficii; dein, bene absterfo corpore, surgebat, vestibus probe muniebatur, & a vento cavebat: Interdium de eodem decocto bibebat; modo tepidum illud foret; praestantius autem erit, quo calidius potatur. Pullis, aut caponibus, elixis, sed absque sale, vesci licebat. Usque ad diem octavam domi manebat aeger; post hanc exibat, corpore vestibus bene munito. Ab omni acido, & carnibus assis, abstinendum erat per 14 dies. Mellis usus laudabatur, ut alvi obstructio praecaveretur. *Ex quocumque tamen ferculo sumendum mediocriter est; constat enim, non minus beneficii accedere a diaetae norma, quam ab aquae (decocti Chinae) sumptione (l).* Nec jure ullo, nec alio liquore, utendum erat, toto tempore curae, quae per 24. dies durabat: Integro hoc tempore Veneris usus interdiceretur.

Talcolae radicis Chinae, quae decoctis his parandis servierant, & exsiccatae servabantur, sumebantur, duarum unciarum quantitate, & eodem modo ut prius, cum duodecim libris aquae coquebantur ad consumptionem tertiae partis; hoc decoctum, post absolutam curam 24 dierum, inferviebat aegro pro potu communi, per octo vel decem dies. Ulcera si adessent, fovebantur eodem decocto, dum aeger domi erat; si exiret, tegebantur aliis quibusdam; domum reduci applicabatur denuo idem decoctum. Post decimum quartum curae diem concedebatur modicum carnis assae. Radix Chinae, quae in officinis sub hoc nomine prostat, crassa satis est, tuberosa, nodosa, lignosa; externa superficies laevis est, & fusci coloris; intus rosei fere coloris est; saporem & odorem evidentem vix ullum habet. Toties illam gustavi, & nunquam aliter invenire potui. *Nicolaus Massa (m) nihilominus irascitur illis, qui hanc radicem inodoratam dicunt, & scribunt; cum sensus illos redarguat: Ego, inquit, non semel tantum frustum istius radicis volui mandere, & dentibus confregi, sed & aliis doctis & sensatis viris ad masticandum dedi (ne forte in proprio sensu deciperer); qui omnes, & ego etiam, affirmant, post masticationem, saporem aliquem amarum sentiri manifestum, & stipticitatem quandam. Similiter post ebullitionem odoravi, & aliis ad olfaciendum dedi; qui mecum omnes odorem aliquem levem percipi affirmant, & cognoscunt, ut ego cognovi &c.*

Dolendum est, & in dedecus arti salutari cedit, dum Medici, in arte sua peritissimi, in diversas adeo sententias abeunt, circa remedii cogniti qualitates, quae sensibus determinari possunt. *Vesalius (n)*, qui non levi cura examinavit Chinae radicem, novum tunc temporis remedium, & magnis decantatum laudibus, cujus virtutem *Imperator Carolus quintus* experiri statuerat, sequen-

(l) Andr. Vesal. Epist. de radice Chinae. in Aphrodisiaco pag. 584 - 598.

(m) Aphrodisiac. pag. 86.

(n) Ibidem pag. 588. 589.

tia scripsit: *Utrumque Chinam, modo alioqui siccam & lignosam, mastices, ad dentibus conteras, nullo illam sapore præditam affirmare possis; longeque adhuc minus (quantum in illius, non autem in adjacentium pharmacorum, natura est) odorati quidquam præ se fert; neque unctuosi quidquam, quod alii in ipsa observasse contendunt, degustanti, aut alias pertractanti, ostendit.* Deinde ingentem subjungit catalogum virium medicatarum, quae Chinae radice decocto tribui solebant; tandem concludit: *Interim dictus jam antea stupidus sapor, citra omne adstrictionis indicium, in China occurrit, neque, quantumvis simplici aquae incoctas, alium saporem, quam ex hordeo corticibus non emundato, & minima dulcis radice portione, consurgere animadvertas, rubescere pariter nonnihil Chinae decocto, fulvi admodum vini instar, aut ejus, quod ex longa in cantharo mora ruborem contraxit; adeo ut hinc, quod ad manifestas qualitates spectat, vix tantum in sudoris urinaeque provocatione, & illis virtutibus, quibus China hodie probatur, ex ipsius decocto, quam ex hordei, sperandum sit.*

Nec multum virtutis radice Chinae in Lue Venerea curanda tribuit *Gabriel Fallopius (o)*; qui cæterum in *observationibus suis Anatomicis* satis acriter carpsit *Vesalium*. Ille dabat meracius Decoctum hujus radice; nam uncias duas decoquebat in duodecim libris aquae ad medietatis consumptionem. Licet autem ad alios morbos non inutile crederet hoc remedium, in morbo Gallico curando dissuadet ejus usum: Testatur enim, quod ter & quater Luem curare tentaverit hoc decocto; sine ullo successu. Unde monet sequentia: *Ego usus sum isto medicamento, in infirmitatibus viscerum, in canceris exulceratis, & in lippitudinibus, felici satis successu; sed non in morbo Gallico. Nota tamen, quod ex usu radice illius valde pinguis fiat homo: Reliqua miracula in nostro orbe edere respuit.*

Illius efficaciae, qua corporis pinguedinem auget Chinae radice decoctum, oculatum testem se fuisse, dicit *Prosper Alpinus (p)*. Asiatici nempe populi in Gynæceis suis obefulas mulieres praeferunt.

Quamvis ex dictis pateat, non adeo insigni virtute Medicata præditam esse hanc radice, tamen, ratione aquae, qua copiose diluitur haec vis, locum meretur in illa remediorum classe, quae sanguinem depurantia a Medicis vocari solent; utpote quae, absque motu humorum aucto, diluendo, attenuando, urinae & sudoris excretionem promovendo, ex humoribus acria eluere possunt, & simul vasa sic disponere, ut facile transmittant humores. Aquam solam magnum remedium esse, omnes Medici norunt; cui si jungatur simul frugalis diaeta, multum boni sperari poterit.

Pro illis, quibus res angusta domi erat, saepius dedi decoctum radicum *bardanae*; quae levi pretio ubique haberi possunt; & similem effectum, imo majorem, quam a decocto radice Chinae potato, vidi.

Recentissimis observatis constitit, *Cicutae* usum insigniter profuisse in Lue Venerea, quae nec salivationi, nec aliis remediis mercurialibus, nec decoctis, cessat.

(o) Aphrodisiac. pag. 803.

(p) Medicin. Aegypt. III. pag. 16. & seq.

cesserat ullo modo, sed ad omnia rebellis persisterat. Homini, quadragenario majori, post Gonorrhoeam subito suppressam per injectionem adstringentem, nascebatur tumor in scroto, durus, scirrhusus, pugno virili major: ambo tamen testiculi erant immunes, & sani. Per sesquiannum hunc tumorem gessit; tentata fuit salivatio, & alia plura, externe, & interne, absque ullo successu.

Cicuta tunc data fuit; una cum copioso decocto radicum bardanae. Sed, licet vigesimo die jam integram drachmam extracti *Cicutae* sumeret aeger, nihil in tumore observabatur mutatum. Trigesimo die drachma cum dimidia extracti *Cicutae* dabatur: Trigesimo tertio die mollior erat tumor, & aeger bene se habuit; trigesimo sexto die datum fuit purgans addito mercurio dulci; quadragesimo die sumsit quotidie drachmas duas extracti *Cicutae*, & tumor fuit minor.

In hac *Cicutae* dosi, usque in quintum mensem, perrexit aeger, interponendo omni decimo quarto die lene purgans mercuriale: Tunc tumor erat penitus dissolutus, & homo integre sanus (q). Juvenis, novemdecim annorum, per totum corpus ulcera Venerea habebat, & tibiae os utrumque erat profunde cariosum. Remedia antivenera cujuscumque generis nocuerunt misero: Aderat jam debilitas, & summa macies. Dubitabat *Störckius* (r), an quidem, dosi & cautelis debitis, haec remedia administrata fuissent; hinc de novo tentavit varia; sed incassum omnia.

Statuit igitur, *Cicutae* vires tentare. Ulcera, & loca cariosa, linteis fomento *Cicutae* madidis tegi curavit; interne datum fuit extractum *Cicutae*, cum larga copia decocti radicis bardanae, addita tertia parte lactis. Intra paucos dies, magna in melius mutatio contigit; & vires increverunt. Circa finem secundi mensis, omnia cariosa optime separata erant; ulcera plura obducebantur firmissima cicatrice; dolores nocturni, qui atrocissime torserant aegrum, sedati erant penitus.

Nec magna adeo *Cicutae* dosi opus fuit; cum maxima dosis intra 24 horas non excefferit drachmam. Finito tertio curationis mense, optima videbatur adesse sanitas; nulli aderant dolores; & vires erant bonae. Notabilis effectus *Cicutae* & alibi (s) habetur.

Insuper pulcherrimis *Störckii* experimentis evictum fuit, *Aconitum* ipsum morbis his curandis servire; infamem olim, si ulla alia, plantam; in omnium enim ore erat tritum illud;

Lurida terribiles miscent Aconita novercae.

Stupebat *Linnaeus* (t), dum videbat, vetulam, in Lapponia, ex *Aconito* parare ferculum familiae suae, quod impune comedebatur. Unde in mentem venit *Störckio*, tentare, in Lue Venerea pessima, quid praestare posset. Foe-

(q) Anton. Störck Libell. secund. de *Cicuta* pag. 169.

(r) Ibid. pag. 171.

(s) Henr. Jos. Collin Nosocom. Civic. Pazmanniani Anni tertii pag. 131. & seq.

(t) Florae Lapponicae pag. 179.

mina, 40 annorum, jam in octavum annum laborabat Lue Venerea; in omnibus corporis ossibus tophos habebat exulceratos; maxime in sterno; fauces erant exulceratae; velum pendulum palatinum totum exesum. Omnes Luem curandi methodi in hac aegra tentatae sunt; sanabantur multa ulcera; plurimi tophi disparebant; fauces autem, & os sterni, in eodem statu permanerunt; nec dolores nocturni fuerunt imminuti; unde aegra vires amisit.

Ter de die dedit Störckius granum extracti *Aconiti*, cum triginta granis Sacchari tritum, superbibendo singulis dosibus bina vascula decocti radicum bardanae; quo ante jam utebatur larga copia.

Dolores nocturni brevi mitigati, imo sedati, sunt, & ulcera omnia in melius mutata. Somnus, appetitus, vires, redierunt; membra movebat facilius.

Doloribus nocturnis sedatis, stetit malum; nec tumores amplius minuebantur, nec ulcera consolidabantur; licet extracti *Aconiti* dosim auxerit, ejusque sex grana quotidie dederit, per quinque septimanas. Unde mutavit consilium; sex granis extracti *Aconiti* addidit totidem grana Mercurii dulcis, & cum tribus drachmis sacchari albi confecit pulverem, cujus dracham medianam dedit, ter de die, superbibendo jusculum, vel infusum quodcumque.

Ufu hujus remedii intra binos & dimidium menses disparuerunt omnes tumores ossium; separata sunt magna fragmenta cariota; cooverunt ulcera; partes deperditae ex velo pendulo & uvula recreverunt ita, ut aegra optime deglutiverit, & voce distincta potuerit loqui. Sana dein ad solitos labores rediit. Unde conclusit, *Extractum Aconiti* non tantum tuto, & cum salubri effectu, dari posse; sed &, aequali copiae Mercurii dulcis junctum, quandoque esse efficacius remedium, quam omne aliud remedium mercuriale, etiam fortissimum (u).

Sic enumeravi remedia, & varios modos illa exhibendi, quae profuisse novi in Lue Venerea curanda. Omnia evacuant, per varias corporis vias, plus minusve. Multa ex iis turbant sanitatem, & vires laedunt. Mihi, fateor, semper placuerunt ista, quae morbum tollere poterant, corpusque minus turbabant, dum agerent; licet curatio lentius procederet. Multos quidem novi curatos a Lue drasticis remediis, quae rudi agebant modo, saepe non sine vitae periculo; sed & ex his plures vidi in morbos immedicabiles incidisse, quosdam languisse tota vita, ad omnia vitae munera ineptos, sibi aliisque molestos & odiosos. Ipse, fateor, acerrimo remedio mercuriali usus sum, mercurio nempe sublimato corrosivo, ad curandam Luem, illudque aliis suasi, ut tentarent. Verum adeo parca dosi dedi, & tali cum regimine, ut nunquam inde quid noxae viderim. Attentus semper eram, si aliquod observarem symptoma, quod metum incutere posset vel minimum; tunc enim statim vel minui dosim remedii, vel integre seposui, & alia tentavi, uti in praecedentibus monui saepius.

Sed nec in America Luem Veneream aggrediuntur uno quodam remedio; plu-

(u) Anton. Störck libellus, quo continuantur experimenta &c. pag. 117 — 123.

plura tentaverunt, & commendant. Sic enim legitur (v), *Luem Veneream non requirere certum, & specificum, aliquod remedium, quod tota substantia, vel ex occulta aliqua causa, huic morbo medeatur; cum videamus, plurimas plantas, inter se diversissimas, ab Americanis ad hunc morbum debellandum adhiberi. Quae tamen omnes in eo conveniunt, ut sint acres, vel amarae, habeantque vim, vel purgandi, vel diaphoreticam; ut ab authore nominantur in hoc opere, Convolvuli, Tithymali, Corymbiferae multae.* Eandem rem confirmat Gonsalvus Fernandes (w), cujus ad eandem hanc paragraphum mentionem feci; qui vixit, dum Lues in Europa apparuit, & postea in Hispaniolam, ac Americae continentem, missus fuit: Postquam enim de Ligno Guajaco dixit, addit sequentia: *Nec solo hoc ligno Indi curantur; maximi enim sunt barbarii, multarumque plantarum tenent cognitionem, quarum facultates ad hunc aliosque complures profligandos effectus experimento didicere.*

Nondum enim, uti Sydenhamus (x) optime monet, *inventum est immediatum aliquod specificum, cujus ope, sine evacuatione praegressa, Lues debellari queat; neque enim, vel Mercurius, vel Ligna exsiccantia dicta, specificorum titulo sunt donanda, nisi, exemplis in medium allatis, probare quis possit, vel Mercurium absque salivatione, vel Lignorum decoctum nullo subsequente sudore, Luis Venereae curationem quandoque absolvisse.* Solutio sublimati corrosivi curat Luem sine salivatione; sed non sine omni evacuatione; cum rarius quidem alvum moveat, sudores tamen & urinam moveat crassam, sedimentosam, quam frequentissime; unde nec hoc remedium absque evacuatione curat. Dictum fuit antea, validos labores, in aëre calido, cum diæta rigida, macilentia, curasse Luem quandoque; sed & tali sub curatione sudores copiosi exprimuntur, & corporis pinguetudo fere tota consumitur, cui contagium Luis adhaerere imprimis in praecedentibus probare conatus sum.

Minime hinc mirum videbitur, satis numerosa inveniri remedia, quae levant dirum hunc morbum, & quandoque curant; evacuando nempe; licet a lucripetis pro specificis decantentur plenis buccis, & magno pretio sub arcani titulo vendantur credulis. Medici, quibus generoso incoctum pectus honesto, & salus publica cordi, est, non tegunt illa, quae norunt utilia. Hinc spes est, quod plura forte, & cognitio meliora, fera docebit dies.

Sic a Celebrissimo, & fide dignissimo, viro accepi, radicem *Lobeliae*, si lente & leniter cum aqua pura coquatur, vel & infundatur, dare remedium, quod certo & tuto, intra decem, vel ad summum viginti, dies, Luem Veneream curat. Vacuo ventriculo propinatur hoc decoctum; cujus largior dosis vomitum facit, parvior per alvum purgat, minutior adhuc sudores provocat. Est autem *Lobelia*, caule erecto, foliis ovato lanceolatis, crenatis, floribus lateralibus. *Prodrom. Florae Leydensis. Linnaei hort. Clifford. pag. 426. Rapunculus Americanus flore dilute caeruleo. Boerhaave Index plantar. Tom. I. pag. 25.* Sed & illud remedium evacuando curat.

(v) *Rerum Medicar. novae Hispaniae Thesaur. Lib. VI. pag. 200. in notis.*

(w) *Aphrodisiac. pag. 358.*

(x) *Epistola Responsoria Secunda pag. 418.*

§. 1479. **T**ophi minuuntur Emplastris (1461.); vel, apertura facta, osse abrafo.

Quid Tophi sint, dictum fuit ad §. 1456. Solent plerumque curae generali Luis Venereae cedere. Dictum antea, pertinaces etiam Tophos resolutos fuisse, si solutio Mercurii sublimati corrosivi, quae interne datur, diluatur quadruplo aquae purae, & externe applicetur, fomenti instar. Si ne sic quidem cedant, os suppositum cariosum erit, & , discissis integumentis, illa curatio adhibenda, de qua dictum in *Capitulo de morbis ossium*.

R A C H I T I S.

§. 1480. **M**edio fere labente seculo decimo septimo, in mediterraneis Britanniae primo, deinde per totum hoc regnum, denique & per omnia Europae borealis loca, ortus est morbus novus, hodie frequentissimus, qui *Rachitis* appellatur.

Primus auctor, qui de industria de hoc morbo scripsit, fuit *Glissonius*, in In-clyta Academia Cantabrigiensi Medicinae Professor, qui testatur (quantum qui-dem ex aliorum relatione, diligenti facto examine, colligere potuit), mor-bum hunc innotuisse primo in Occidentali Angliae parte, triginta circiter re-tro annis, dum tractatum de *Rachitide* scribebat. Cum autem secunda editio hujus tractatus prodierit anno 1650, & prima hinc citius, collegit eruditissi-mus *Floyer* (a), *Rachitidem* morbum in Anglia primo apparuisse circa annum 1620. Testatur *Glissonius* (b), quod morbus hic peragraverit dein omnes-pene australes & occidentales Angliae partes. In septentrionalibus autem co-mitatibus multo rarius hic morbus occurrebat, imo vixdum vulgo communi-ter innotuit in his locis.

Nomen morbo impositum fuit in Anglia *the Rickets*. Quis primus mor-bum hoc nomine donaverit, valde incertum est, ut & qua occasione, an casu, an consilio, id factum fuerit.

Attamen videtur verosimile, cum dorsi spina in hoc morbo, saltem adul-tiori, male afficiatur, quod morbum spinae dixerint hoc mali genus; *νόσον τῆς ράχews*; & sicuti laterum morbum ac dolorem *πλευρῶν νοσον καὶ πόνον* uno vo-cabula *πλευρίτις* expresserunt Graeci Medici, sic simili modo *ράχιτις* vocatus fuerit morbus, in quo spina toties deformabatur miserrime, & quae vel in ipsis morbi primordiis sensim amittebat solitum robur, quo truncus corporis sustineri debet, in situ erecto imprimis. Aptissimum videbatur hoc no-men, quod notabilem aliquam conditionem morbi comprehenderet, & satis distinctum foret ab aliorum symptomatum & morborum nominibus, simulque satis facile pronuntiatio esset, nec difficulter memoria retinendum. Facile au-tem intelligitur, quomodo vocabulum Graecum *ράχιτις*, errore vulgaris pro-nunciationis in *Rickets* mutari potuerit; quod nomen adhuc hodie in Anglia in communi usu est, ut designetur hic morbus.

Postquam *Rachitis* in aliis pluribus Europae locis sedem figere cepit, ubi lin-

(a) *Ψυχρολασσία* or the history of Cold-Bathing pag. 77; 3. & seq.

(b) De *Rachitide* pag.

lingua Anglica vernacula non erat, vocaverunt hunc morbum a regione, in qua omnium primo apparuisse credebatur; sicque *morbis Anglicus* plerisque dictus fuit. Quibusdam placuit a symptomate quodam maxime obvio in Rachitide nomen desumere, atque ita, cum ossa circa articulos tumeant in hoc morbo, *articulos duplicatos* vocaverunt Germani, *Enfants nouez* Galli; unde & alii diviserunt Rachitidem in *perfectam* & *imperfectam*. Quamdiu ossium Epiphyses circa articulos tuebant tantum, & tamen aeger adhuc incedere poterat utcumque, dicebatur Rachitis *imperfecta*; ubi vero incessus fiebat tardior, minus firmus, ita ut facile laberentur, unde perpetuo sedere, & decumbere, cupiebant aegri, vocabatur Rachitis *perfecta*. Curandos saepius habui infantes, quos matres sollicitae dicebant laborare *magno hepate*, dum Rachitide aegrotabant manifeste. Postea videbimus, in hoc morbo hepatis molem saepissime auctam fuisse, licet nihil vitii caeteroquin in hoc viscere deprehenderetur post mortem. Haec sufficiant de variis morbi nominibus.

Glissonius (c), qui hunc morbum, una cum aliis septem Medicis Londinensibus, omni cura examinavit, habito cum iisdem consilio de morbi indole, natura, signis tam Diagnostiis quam Prognosticis, ubi singuli suam symbolam conferebant, conclusit, Rachitidem novum morbum esse. Dum enim omnes infantum & puerorum morbos hactenus descriptos conferebat cum Rachitide, tunc temporis in Anglia grassante, nullum invenit, qui exacte cum hoc morbo conveniret. Quin imo ipsa insoliti mali novitas impulit egregios hos Medicos, ut unitis viribus rimarentur morbi indolem, sicque feliciter possent detegere optimam medendi methodum. Sollicite hinc, & fideliter, collecta signa morbi incipientis, incrementis, descripserunt; consideraverunt, quomodo & quibuscum symptomatibus abiret in sanitatem, mortem, vel alios morbos; notaverunt, quid inventum fuerit in cadaveribus hoc morbo defunctorum; & ex his omnibus deduxerunt indicationem agendorum in hoc morbo curando.

Tribus ex his octo Medicis, *Glissonio*, *Bate*, *Regemortero*, tradita fuit provincia, ut in ordinem redigerent illa, quae communibus omnium suffragiis probata fuerant, & dein typis evulgarent. Ne autem sequeretur styli diversitas, dum tres, partitim diviso labore, eidem tractatui conscribendo incumbere, mutaverunt egregii viri consilium, & soli *Glissonio* sparta commissa fuit, ut prima totius operis stamina pertexeret solus; suscepit hunc laborem, ea conditione, ut reliqui duo symbolam suam, ex propriis circa hunc affectum observationibus, in subtegmen conferrent, & de ejus labore praestito iudicium dicerent.

Sic simul habetur norma, & pulchrum exemplum, quomodo novi morbi examinandi sint, & quantum humano generi prodesse possit concordia, dum, absque partium studio, absque invidia, cordati Medici collimant in scopum artis unicum, publicam nempe utilitatem. De novitate morbi non omnes convenerunt Medici, dum quidam in illa fuerunt opinione, Veteribus cogni-

(c) De Rachitide pag. 1, 2.

tum, sed alio sub nomine descriptum, postea a *Gliffonio* Rachitidem fuisse dictum. Alia occasione, ad §. 1379. nempe, ubi de Variolarum historia agebatur, notavi, quod ex Medicis Veteribus, & etiam recentioribus, quos legeram, excerpserim semper illa, quae mihi profutura sperabam, ad cognoscendos & curandos morbos. Haec excerpta tali ordine in adversariis meis disposui, ut uno quasi intuitu videre possem, quae unquam de morbo quodam legeram, vel ipse observaveram. Dum evolvo, quae de Rachitide collegi, vidi, quod de hoc morbo nihil excerpserim ex Veteribus Medicis; unde saltem hoc concludere mihi licebit, non adeo obviam esse Rachitidis descriptionem in Veterum Medicorum monumentis, ut ab omnibus facile observetur.

Multis antiquitatem hujus morbi evincere conatur argumentis (*d*) eruditissimus Medicus, integro capitulo, in quo collecta habentur praecipua argumenta illorum, qui novitatem Rachitidis impugnaverunt; quae certe legi merentur.

In genere vult, omnia, praecipua saltem, symptomata hujus morbi a Veteribus enumerata fuisse, vel separatim, vel simul unita: Sed certe symptomata morbi unita definiunt morbum; separata possunt adesse in aliis hominibus, etiam si definitus morbus non adsit in illis. Ut morbus determinetur, requiritur syndrome symptomatum hujus morbi, non vero unum aut alterum tantum.

Mirabar imprimis, egregium *Zeviani* (*e*) credidisse, reliquos Medicos, qui tractatui de Rachitide conficiendo una cum *Gliffonio* operam dederant, non credidisse, quod Rachitis novus morbus foret, & ideo noluisse subscribere nomina sua, nisi prius indicassent, se aliter sentire quam *Gliffonium*, quia res haec longe magis intricata erat, quam ille quidem credebat. In notis autem citatur Praefatio, quae huic opusculo praefigitur. Legi, relegi, hanc Praefationem, nec diversas has opiniones octo Medicorum detegere potui. Hinc videtur ex incuria error subrepisse.

Dein conatur idem auctor (*f*) probare, quod *Gliffonius* sibi ipsi contradixerit. Sed, si attente legantur loca citata, patebit, quod tantum miretur, non potuisse se invenire primum hujus nominis auctorem. Certe nihil insoliti est, si morbo incognito, & nondum viso, nomen imponatur in illis locis, ubi primo apparet, quod deinde retinetur, dum ad alia loca idem malum progreditur. Admodum probabile videtur, nomen illud a vulgo impositum fuisse, cum nullus ante *Gliffonium*, quantum novi, de hoc morbo scripserit. Nec facile certe est, post triginta annos elapsos, invenire primum hujus nominis auctorem, vel aegrotum, cui primum nomen morbi accommodatum fuit. *Gliffonius* (*g*) ipse rationem hujus difficultatis dat: *Populus, nomen morbi nactus, quasi re gnaviter gesta, acquiescit, neque ulterius se sollicitum vult de nominis autore, aut re ipsa.* Ut morbi hujus major antiquitas demonstraretur, deberet demonstrari vocabulum illud *Rickets* ante epocham Rachitidis in Anglia

(*d*) *Zeviani* della cura di Bambini attaccati dalla Rachitide pag. 15 — 39.

(*e*) *Ibidem* pag. 30.

(*f*) *Ibidem* pag. 31.

(*g*) *De Rachitide* pag. 4.

glia usitatum fuisse, vel saltem dari ratio, quare morbo jam dudum cognito novum & insolitum nomen vulgus imposuerit.

Sed & postea in aliis regionibus, dum observabatur Rachitis, novum pariter nomen datum fuit, sive a regione ubi primo apparuit, sive ab alio quodam morbi symptomate manifesto; uti paulo ante dictum fuit.

Postquam Londini observari cepit Rachitis, Londinenses Medici non dubitaverunt de novitate insoliti mali, sed collata opera plures una cum *Glissonio* hoc pensum sibi sumpserunt, ut indagarent novi morbi indolem: Hinc non judicaverunt ex auditu aliorum, sed propriis oculis viderunt morbi decursum totum, rimati sunt in cadaveribus hoc morbo defunctorum illas mutationes, quae morbi tempore factae in sensus incurrebant manifeste, & cum haec omnia non observavissent antea in ullo alio morbo, concluderunt, Rachitidem esse novum morbum, cujus historiam scribere dum proponebant, indagaverunt merito, in quo loco primo observatus fuerit morbus, & quodnam fuerit illius nomen. Haec ex aliorum relatione se collegisse fatentur candide; reliquorum omnium fuerunt testes oculati, idonei, & attentissimi.

Allegat *Zeviani* (b) magnae in Praxi Medica Auctoritatis *Sydenhamum* (i), ac si ille cum tabe infantum, quae febres autumnales tum continuas tum intermittentes sequitur, confudisset, imo & iisdem remediis sanasset. Ventres enim infantum, post diuturnas febres autumnales inflati, tumentes, & duri, evadunt; saepe etiam tussis, aliaque tabidorum symptomata, nascuntur; sed mox addit, quae *Rachitidem plane mentiantur*. Hunc infantum morbum purgationibus, per plures dies repetitis, aggrediebatur, sed moderatis; dein iussit, inungi abdomen penetrabili unguento. Cum autem abdomen Rachiticorum saepe tumeat, & morbus ille quandoque in tabem desinat, patet ratio similitudinis inter binos hos morbos, licet a se mutuo distinctissimos. Addit *Sydenhamus*, se quam plurimos infantes, etiam *Vera Rachitide* laborantes, curasse eadem hac methodo; purgantia autem post diuturnas febres autumnales locum habere, modo prudenter adhibeantur, & abdomen infarctum tumeat, nemo dubitat; at in *Rachitide*, dum non semper in hoc morbo talis saburrae copia in primis viis adest, sed turgente hepate & inflatis intestinis tumet in his abdomen, longe minus purgantibus indigent illi, qui hoc morbo laborant. Audiamus ipsum *Sydenhamum* (k) in alio loco momentem sequentia. *Quoad Rachitidem hoc notandum, quod in tumoribus istis, qui ventres infantum post longas intermittentes febres olim infestarent, verae Rachitidi non multum abluentes, repetita catharsis omnino videretur indicari; cum ante usum corticis Peruviaei istae febres in diuturnitatem longam se extenderent, ac proinde sedimentum deponerent, hujusmodi tumorum causam, quae ideo non nisi purgatione repetita abigi poterat. Attamen in Rachitide Vera cathartica locum non habent, nisi ut semel vel bis ut plurimum aeger purgandus, antequam usum alterantium aggrediatur &c. Denique hoc, quod innui, diligenter advertendum volo, cum non*

pau-

(b) De Rachitide pag. 33:
Epistol. pag. 511.

(i) Sect. I. Cap. V. pag. 121.

(k) Dissertat.

paucos infantes atque pueros a catharticiſis ſaepe repetitiſis (quae forte tumor ventris invitaverat) interemptoſ fuiſſe ſatis ſciam.

Ex hiſ evidens eſt, *Sydenhamum* non confuſiſſe *Rachitidem* cum tabe infantum, nata poſt diuturnas febres autumnales, nec eadem methodo curaffe binos hoſ morboſ, licet quid commune videantur habere inter ſe, tumorem nempe abdominiſ, & quod uterque morbuſ quandoque in tabem deſinat.

Sed ut nullum dubium ſupereſſe poſſit, notanda ſunt ſequentia: Clariffimus *Sydenhamus* in uſum dilectiſſimi Filii, Medicinae Doctoriſ, conſcripſerat propria manu *Elenchum Praxeoſ Medicarum*, quem & egregio Medico uſurpandum dedit pro ſua humanitate; qui, ne labili memoria exciderent utiliſſima tanti viri praecepta in *Arte Medica*, typiſ mandavit, & viginti circiter exemplaria curavit imprimi, ut amicis quoque inſerviret. Cum autem poſtea in *Miſcellaneis curioſis* inveniretur idem ille tractatuſ, ſed inepta mole inutiliſ, genuinum hunc elenchum non tantum amicis, ſed & publico, communicavit; unde poſtea omnibuſ ejus operibuſ annexuſ fuit ille tractatuſ. Si jam conferatur deſcriptio *Rachitidiſ* (l), quae in hoc tractatuſ habetur, cum habitu corporiſ puerorum, quibuſ abdomen poſt febres longas autumnaleſ intumuit, ingens occurret diverſitaſ, & evidentiffime patebit, binoſ hoſ morboſ eſſe omnino diverſoſ. Dein & patet, *Sydenhamum* non eandem commendaffe curationem in utroque malo. Leguntur enim ibi ſequentia: *In tumoribuſ Infantum ventreſ occupantibuſ, ab evacuationibuſ nimiiſ procedentibuſ, ſanguis & viſcera herbis corroborantibuſ confortentur, ut in vera Rachitide, niſi quod axillae etiam utraeque inungantur, at non artuſ.*

Quantum ad *Bootium* attinet, inveni (m) quidem *Arnoldum Bootium* ſcripſiſſe tractatuſ de *affectibuſ omiſſiſ*, edituſ Londini 1649 in 12°; ſed inter tituloſ morboruſ, de quibuſ egit, non inveni *Rachitidem*, nec hunc autorem reperire potui, dum haec ſcriberem. Cum autem ſecunda editio *Gliffonii* de hoc morbo fuerit anni 1650, credibile eſt; hunc auctorem vidiffiſ primam editionem *Gliffonii*. Dicitur & ille *Bootii* tractatuſ edituſ fuiſſe una cum *Petri Borelli* *Historiaruſ & obſervationuſ Medicaruſ Centuriiſ* iv. Francof. & Lipſ. 1676, ſed mala fortuna *Borelli* editionem illam tantum habebam ad manuſ, quae Pariſiſ anno 1656. prodiit, in qua ille tractatuſ *Bootii* non invenitur. Hinc illud teſtimonium de *Rachitide* priuſ in *Galliſ* familiari, antequam hunc morbuſ in *Anglia* obſervavit *Gliffoniuſ*, uti aſſerit *Zeviani* (n), in medio relinquo, cum in loco citato tantum legantur ſequentia: *Morbum non in Anglia ſumtaxat & Hybernia, ſed & in aliſ quoque regionibuſ, graſſari veriſſimile eſt &c.* *Boot. de affectibuſ omiſſiſ* Cap. 12. Ibi ſaltem nulla fit mentio *Galliae*.

Illud autem teſtimonium, quod ex *Boyle* (o) adducitur, nullo modo docet, quod negaverit, *Rachitidem* eſſe morbuſ novuſ, ſed tantum, quod nihil hic affirmare vel negare voluerit. Praeterea egregiuſ ille vir nec Medicuſ erat, &

(l) *Differtat. Epistol. pag. 778. 779.*

Abrahamo Mercklino pag. 88.

(o) *De utilitate Philoſ. Experim. Sect. V. pag. 270.*

(m) *Lindeniuſ renovatuſ a Georgio*

(n) *De Rachitide pag. 33. & in notis.*

per transfennam de hoc morbo loquitur, ut commendet utilitatem *Florum Colcotharis* in hoc morbo curando; de quo remedio postea dicitur.

Mirum certe videri debet, Anglos Medicos solos obstupuisse novitate rei, dum Rachitidem videbant, quam certe non perfunctorie examinaverunt; dum quidam ex Germanis Medicis audacter afferebant; Nullos novos nasci morbos, sed omnes humani generis calamitates *Veteribus non solum utique innotuisse, sed jam ante Hippocratis tempora mortale hominum genus afflixisse, creduntur simul ac demonstrantur, licet aliis atque diversis nominibus indigitati* (p). Novi quidem, quosdam Medicos in hac opinione fuisse, sed demonstrationem ignoro. Nec scio, ante Hippocratis tempora existisse vetusta monumenta, quae ad nos pervenerunt, ex quibus probari posset, omnes morbos, quos sera posteritas vidit, etiam in remotissima antiquitate cognitos fuisse. Ubi de *Variolis, Morbis Epidemicis, Lue Venerea*, egi, talia credo me attulisse argumenta, quae contrarium probant.

Dum autem *Celeberrimus Boerhaavius* de hoc morbo scripsit, non renovavit de Rachitidis novitate sententiam, quae jam fere exulabat (q); sed plurimi apud Batavos & alibi Medici idem credebant. Verum quidem est, quod medio fere labente saeculo decimo sexto statuat, Rachitidem apparuisse, sed novi, hoc per errorem factum fuisse, & ideo in textu correxi. Ratio haec est: Dum notis numeralibus exprimitur saeculum, manet nomen saeculi elapsi toto decursu saeculi sequentis, & hinc facilis error nascitur, dum literis romanis cifrae Arabum describuntur. Novi enim certo, optimum praeceptorem circa Epocham Rachitidis ejusdem cum *Glissonio* fuisse sententiae; neque hoc tempus Rachitidis voluisse propinquius reddere origini Luis Venereae, ut credidit egregius *Zeviani* (r), quia in historia hujus morbi notaverat §. 1482, illum magis infestum esse his; quorum parentes tabi Venereae & iteratis Gonorrhoeis multum obnoxii fuerant. Sed notari meretur, quod §. 1488., ubi causam proximam Rachitidis describit, non affirmet, ad causam proximam Rachitidis concurrere Lucem Veneream, sed dubii instar proponat sequentia: *Latente forte leni labe Venerea permista.* De hac re postea dicendum erit: Nunc pergendum ad reliqua.

Tota autem lis illa componeretur statim, si constaret, antiquiores Medicos descripsisse morbum, licet alio nomine indigitatum, qui Rachitidis symptomata haberet illa, quae sollicita observatione hujus morbi, per celebres Medicos facta, hodie cognita & descripta habentur, illo ordine, quo se mutuo sequuntur in morbo incipiente, crescente, adulto. Sed, quantum novi, hoc haecenus demonstratum non fuit.

Egregius Medicus *Navier* (s), in pulchro tractatu de mollitie morbosa ossium, tale exemplum adfert de auctore Medico, qui circiter saeculo integro ante Epocham dictam Rachitidis scripsit, & hunc morbum sic creditur descripsisse,

(p) Zeviani de Rachitide pag. 34. in notis.

(q) Ibidem pag. 35.

(r) Ibi-

dem pag. 136.

(s) Observat. Theor. & Pratiq. sur l'amollissement des

os. pag. 24.

scripsisse, ut nullum dubium superesse possit, quod illum cognoverit, licet ad cachexiam retulerit, nec aliud quoddam singulare nomen ipsi dederit. *Joannes Baptista Theodosius Bononiensis Medicus scripsit Medicinales Epistolas, quas filius ejus Philippus Theodosius post patris obitum collegit, & Cardinali de Caesarinis dedicavit Nonis Aprilis 1541. Prodierunt in lucem Basileae apud Episcopium juniorem mense Martio 1554. Epistola autem quadragesima secunda (t) in fronte habet sequentia: Pro puero ex canfri & hum. multis malis affectibus laborante consilium. En morbi descriptionem: Ejus temperamentum declinat ad frigidum & humidum, ex quo color totius cutis pallidus redditur, ita ut ad cachexiam tendere videatur, & multae in eo cruditates generentur. Affectus est debilitas virtutis motivae, ita ut, cum mensium jam septendecim sit, non possit ullo modo se movere, nec stare, & cum in ulnis a nutrice defertur, vix caput potest erectum tenere. Symptoma aliud omnium saevissimum est vertebrarum trium in costis notis ad exteriora declinatio, & est modus gibbositatis, & in modum arcus costae etiam incurvari videntur. Si quis haec conferat cum Rachitidis signis Diagnosticiis, quae §. 1485. 1486. 1487. enumerantur, videbit facile, magnam esse horum signorum inter se diversitatem: Nulla fit mentio in textu hoc tumoris abdominis, protuberantiae ossium ad juncturas, nec praematuri ingenii acuminis, nec appetitus & digestionis bonae satis &c. Imo, costas in arcus incurvari in hoc puero, dicitur, cum in Rachitide thorax ad latera compressus sit, & sternum in acumen assurgat, nodosis costarum extremis.*

Antiquiores Medicos observasse Cachecticos pueros, & gibbosos, & debiles, nemo dubitavit unquam, sed illos novisse morbum, quem hodie Rachitidem vocamus, haecenus demonstratum non est. Cum autem plurima militari videantur pro morbi hujus novitate, liceat mihi hanc opinionem sequi, donec meliora & certiora edoctus fuerim.

§. 1481. **I**nfantibus ille nunquam connatus, raro ante nonum aetatis mensem, vix unquam post biennium vitae, sed spatio hoc medio frequens, accidit.

Rachitis, vel nunquam, vel admodum raro, connascitur, nec memini, me unquam vidisse recens natum, qui hoc morbo jam laborabat. Licet enim parentum vitia, uti paulo post dicitur, prolibus talem corporis dispositionem concilient, ut facilius hoc morbo corripiantur, rarissime tamen accidit, ut Rachitis in actum erumpat ante foetus partum. Cum autem *Glissonius*, & alii Medii Londinenses, invigilarent huic morbo observando, scripsit sequentia (u): *Testatur aliquis nostrum, se semel, & semel tantum, vidisse puerum recens natum hoc morbo afflictum. Atque in eo spina dorsi, & collum, adeo debilia, ut nulla ratione valuerint grandiusculum caput sustinere. Obiit hic intra tres*

(t) Theodosii Epist. Medic. pag. 250.
pag. 172.

(u) Glissonius de Rachitide Cap. XV.

tres menses post partum. Quibus patet, eum gravissime fuisse affectum. Unde & postea, ubi de Prognosticis Rachitidis signis agit (w), statuit absolute sequentia: Morbus hic proprie natus, sive qui ante partum invadit, periculosissimus est, & rarissime, si unquam, in sanitatem terminatur. Quo citius a partu, hoc est, quo juniores, hic morbus invadit, eo caeteris paribus periculosior est; tanto enim debiliores sunt vires. Similiter aetate grandiores junioribus, pedibus incedentes non incedentibus, facilius curantur.

In opere posthumo *Celebris du Verney (x)* statuitur, Rachitidis morbum plerumque invadere quinto vel sexto a nativitate mense; non quidem negari potest, quod hoc tempore quandoque incipientis morbi vestigia observata fuerint, sed plerumque serius morbus incipit, imo, uti ad §. 1486. dicitur, satis frequenter morbus pueros aggreditur, postquam jam inceperint ambulare, & signum morbi habetur fere primum, quod incessus in his fiat tardior & infirmior, donec aucto malo debilitati perpetuo decumbere cogantur. Si nulla signa Rachitidis se manifestaverint ante vitae biennium, morbi hujus periculum evaserunt plerumque, & ossa jam adeo solida evaserunt, ut corporis pondus sustinere possint, absque eo quod incurventur facile. Accedit, quod agiles maxime sint infantes hoc aetatis tempore, & perpetuo fere corpus moveant, nisi a severis custodibus quiescere cogantur; unde major firmitas & robur corpori conciliatur. Unde etiam ad curam morbi gestationes, concussiones, oscillationes, vectiones, frictiones, commendantur, donec propriis viribus corpus movere possint; de quibus ad §. 1489. agetur.

§. 1482. **M**axime autem infestus habetur proli, cujus parentes laxa & debili conditione corporis, otiosi, molles, opipara mensa, cibis pinguibus, saccharatis, paucis pane, vinis dulcissimis, & aqua multa calida, usi; morbis chronicis, venere, aetate, exhausti, Tabi imprimis Venereae, & iteratis Gonorrhoeis, multum obnoxii, effoetam ferme genituram impenderunt generandis liberis.

Dum Medici omni cura examinabant omnia, quae morbum praegressa fuerant, ut indagarent morbi causas, viderunt, illos infantes imprimis rachiticos fieri, quorum parentes debilioris constitutionis erant, & molli in otio languidam vitam trahebant, vix corpus moventes, dum simul opipara mensa quotidie invitabat, ut ultra satietatem manducarent. Unde *Glissonius (y)* statuit, *Morbum hunc potissimum infestare generosorum cunas, praesertim eorum, qui molliter vivunt, deinde eorum, qui sedentariam & securam vitam agunt:* Mi-

(w) Glissonius de Rachitide Cap. XXIII. pag. 285.

(x) Traite des Maladies

des os Tom. II. Livre III. Chap. I. pag. 289.

(y) De Rachitide Cap.

XXIII. pag. 286.

Minime omnium cunas eorum, qui mediocri sunt fortunae, & qui laboribus affueti sunt, per quos sibi & suis necessaria ad vitam sustentandam comparare possunt. Infimae enim plebis infantes saepius Rachitide afficiuntur, dum, una cum parentibus, minus congruo victu ob penuriam uti coguntur, simulque frigidas humidas domunculas inhabitant, non satis defensi ab aëris injuriis, quod in hoc morbo nocere quam maxime postea dicitur.

Multi ex nobilibus, venatu, equitatione, pilae lusu, aliisque corporis exercitiis, liberi manent ab illis malis, quae lauta convivium & quotidianas fere commestationes tandem sequi solent; sed in amabili sexu praecipue a tali vivendi genere enervantur omnia, dum & longiori somno indulgere simul solent, & sedentariam vitam agunt, inertes torpentes otio. Sapiens *Lycurgus*, uti alia occasione ad §. 1291. notavi, futurae progeniei curam habens, mandavit, ut corpora virginum, cursu, lucta, discorum & telorum jactu, exercerentur, ut & foetus radix, validum in valentibus exordium sumens, germinaret melius. Sic cavet, ne molles & delicatulae mulieres; licet robustis & validis jungantur viris, debilem & morbosam prolem in lucem ederent.

Saccharatis. An Saccharum adeo noxium sit sanitati, ut quidam voluerunt, saltem dubitari potest: *Celeberrimus Boerhaavius* (z) habet sequentia de mirabili hoc corpore, quod vix sibi simile habet. *Saccharum in corpore humano, naturali latice dilutum, lixivium praebet saponaceum, quod oleosa, viscosa, vi vitae adjuvante, dissolvit; hinc pituitam nunquam generat, sed dissolvit, nec bilem auget, aut in illam convertitur, sed aperit, attenuat, dividit. Interim tamen, olea nimis solvendo, macilentiam inducere potest; ut & attenuatione nimia debilitatem producat, & laxitatem nimiam. Quare & Rachiticis & scorbuticis nocuisse visum.* Paulo ante monuerat (a); *Sine culpa male audit Saccharum quasi noceret hominum saluti, cum nunquam hoc probatum fuerit.* Ob nimiam vim solventem forte culpari posset, si nimia ejus copia sumeretur. Memini me legisse olim de *Bernardo Costero* (b), egregio jurisconsulto Batavo, qui sedentariam vitam egit, sed simul sobrie admodum vixit; dulcia autem in cibo & potu amavit adeo, ut tantam copiam Sacchari absumpserit solus, quae quinque vel sex aliis hominibus suffecisset, nec tamen inde unquam nauseam sensit, vel biliosas eructationes, nec morbis obnoxius vixit, sed ultra nonagesimum annum, senio exhaustus, non morbo, in lecto mortuus inventus fuit. Plura exempla hominum, qui sacchari ac mellis ingenti copia usi fuerunt, alibi (c) habentur, & tamen longaevis sanique fuerunt.

Salse risit optima mater morosum Medicum, qui praescripserat mixturam paucarum unciarum, quae unciam unam syrupi continebat, dum simul severo vultu monuerat, ne vel minimam sacchari miculam daret aegrotulo, si filium servatum vellet. Non meminerat Medicus, in omnibus syrupis officinalibus duas tertias partes adesse sacchari.

Mul-

(z) Elem. Chémiae Tom. II. pag. 160.
storisch Verhaal &c. in de Voorreeden.
Bezoar. Londin. 1715. in 8°.

(a) Ibidem pag. 159.

(b) Hi-
(c) Slare de Saccharo & Lapid.

Multo evidentior noxa sanitatis percipitur in illis, qui perpetuis aquosis potibus corpus debilitant; qualis mos pessimus apud Batavos invaluit; dum una, cum vitae sedentariae indulgent, tota die potibus Asiaticis, ex baccis Caffae aut foliis Theae paratis, abutuntur. Vidi tales, qui toto anno nec aquam frigidam, nec cerevisiam, nec vinum, potabant, imprimis dum celebris olim apud Batavos Medicus *Bontekoe*, & ejus sequaces, inculcabant omnibus, nullum praestantius esse in morbis remedium, nullum efficacius sanitatis conservandae praesidium, quam si corporis humoribus, potibus tepidis copiosis, conciliaretur maxima fluiditas, ut liberrime per omnia vasa moveri possent. Unde Chlorosis frequentissima, abortus frequentes, fluor albus, languores puerperarum &c., toties fastidium pariebant Medicis, ubi vix curatae mulieres de novo his potibus tepidis indulgebant, sicque recidivam patiebantur frequenter. Cum autem saccharum male audiret apud multos, novi plures, qui omnino ab hoc abstinebant, vel saltem quam parcissime utebantur.

Morbis Chronicis, Venere, Aetate, exhausti. Tales parentes, debiles, morbosos, languidos, infantes gignere, nemo dubitat. Unde inter signa sanitatis optima numeratur (*d*), si quis natus sit parentibus, sanis, vegetis, plenae aetatis, rara sed fervida Venere utentibus. *Lycurgus*, qui validis exercitiis firmabat virginum corpora, antequam viris jungerentur, voluit, ut recens nupti non cohabitarent, sed clam & furtiva quasi Venere uterentur tantum, adeoque rara & fervida. Talem curam gessit robustae & bellicosae posteritatis. Facile patet, qualis proles exspectanda sit a decrepitis, uti & ab illis, qui, in ipso aetatis vigore, libidine ac perditissimo vivendi genere exhausti, conjugia ambiunt, dum, ante trigessimum annum jam imbelles senes, lectissimas virgines turpiter decipiunt.

Tabi imprimis Venereae &c. Tota historia Luis Venereae, de qua praecedenti Capitulo fusius actum fuit, docuit, quam multiplicia mala in tetro hoc morbo contingant partibus genitalibus utriusque sexus; si jam cogitetur, humorem genitalem foedo tabo Venereo allui, partemque contagii cum illo simul abripi, misceri, facile intelligitur, qualis progenies a talibus parentibus exspectare poterit respublica. Certum est, Lue Venerea infectos ex utero materno prodire infantes saepius, qui nutricibus traditi inficiunt miseras, illae maritos; cujus calamitatis exempla plura recensita fuerunt. An vero tales infantes citius aut pejus Rachitide afficiantur, quam alii, nondum videtur penitus constare. Rachitis enim, uti postea patebit, diversus a Lue Venerea morbus est; qui & facilius curatur, & longe aliam sanandi methodum requirit, quam Lues; qua infecti nascuntur infantes, non autem Rachitide; quae vel nunquam, vel rarissime, a nativitate incipit, sed notabili postea tempore se manifestare solet. Lui congenitae Rachitidem succedere posse, nullus dubito; sed & certus sum, sanissimos, dum nascebantur, infantes Rachitide correptos
fuisse,

(*d*) H. Boerhaave Institut. Medic. §. 885. 1.

fuisse, licet nullum omnino nec in illis adestet Luis vestigium usquam in corpore, nec in parentibus ullum signum praegressae olim Luis inveniretur.

Unde, dum constat, Luem & frequentes Gonorrhoeas sic enervare quandoque totum generationis apparatus, ut effoetam ferme genituram impendant miseri procreandis liberis, videtur concludi posse, sed nullo modo certum est, quod & inde pendeat origo Rachitidis. Praeterea Lues Venerea integro saeculo antiquior est Rachitide. Forte hoc verum esse posset, vitia parentum, hac paragrapho recensita, posse sic disponere infantes, ut in Rachitidem incendant etiam a levioribus causis, quas, firmiore corpore donati, proprio robore superasse potuissent.

Quantum autem ad Rachitidem prolium faciat laxa, debilis, mucosa, materni corporis dispositio, docet sequens observatio (e). Agebat celebris auctor, ut monet (f), de fluore albo simplici, nulla acrimonia Venerea &c. admista, qualis in laxis, mollibus, otiosis, & opipara mensa fruentibus, toties occurrit. Monebat, tales mulieres, nisi integre curentur, antequam nubant, facile abortiri, si conceperint. Dum felici arte cavebatur abortus ita, ut foetus ad maturitatem perveniret, notavit sequentia: *Tales autem foeminae pariunt plerumque infantes crassos, pingues, robustos, & hi tales manent per plures menses; postea vero emaciantur, lassi fiunt & membra pendula gerunt; tandem subsequitur pessima Rachitis, quae raro huc usque sanari potuit.*

§. 1483. **U**bi vero nutricem iisdem affectam malis nactus est, magis augetur infanti praecoci incremento morbus.

Cum recens nati infantes solo fere lacte ex uberibus ducto vivant, patet facile, quod, si victum praebat infanti nutrix, in qua similia vitia occurrunt, ac praecedenti paragrapho enumerantur, tunc potius mutanda foret nutrix, ut ingruenti malo obex ponatur. Quamvis autem semper hortari soleam matres, ut propria largiantur prolibus ubera, si sanae fuerint ipsae, tamen in hoc casu sanae & robustae foeminae lac praeferram materno, si illa inertio otio vitam ducat, debilis sit corpore, & a levi etiam animi affectu turbetur tota. Saepius Rachitis nobilium cunas aggreditur; hinc ex pluribus oblatis optimam eligere poterit peritus & prudens Medicus; de qua re dictum fuit in *Capitulo de Morbis Infantum*. Sed, cum ut plurimum tardius Rachitis ingruere soleat, saepius ablactandi tempus adest, antequam Rachitis incipiens magnum progressum fecerit; etenim satis lente incedit, & in initio, a plebe saltem, non tam cito cognoscitur.

§. 1484.

(e) Anton. Störck Ann. Medic. secund. pag. 215.

(f) Ibidem pag. 211.

§. 1484. **I**nprimis si frigidius, humidiusque, tractatur; aquosis, mucosis, crudis horaeis, piscibus, farinosis, azymis, & saccharatis, pascitur; febre autumnali intermittente, morbo chronico, vel acuto, diu laboravit; a scabie, herpete, ulceribus, suppressis male curatus; balneo, fotu, linimentis, unguentis, vaporibus humidis, enervatus; perpetuae quieti in sella perforata addictus, nudato inferius corpore.

Consideranda jam sunt illa, quae praecedere observantur Rachitidem incipientem saepius, & illum morbum jam praesentem augent insigniter.

Si frigidius humidiusque tractatur. Nimis humidus aër laxat, solvit, debilitat, fibras; ob perpetuam respirationem talis aër pulmones afficit, serum pulmonum retinet, auget, accumulatur, & illorum perspirationem prohibet (g); cum autem cellulae pulmonum aëreae, si evolutae forent, totam corporis superficiem extensione superarent multum, hinc magna admodum per pulmonem perspiratio. Si jam humido aëri simul frigus se jungat, serosae colluvies metuendae sunt, & in pulmone, & in ipsis thoracis cavis; uti antea, dum de pectoris hydrope agebatur, pluribus dictum fuit. Haec videtur una ex causis esse, quare toties pectoris vitia comitentur Rachitidem.

Unde etiam fit, ut Rachitis non tantum generosorum cunas, sed & pauperum tabernas, pulset, dum, inopia pressi, nec cubicula calefacere, nec linthea infantum debito modo exficcare, possunt. Si jam miseri tales in locis humidis & uliginosis habitare cogantur, augmentum malorum sequitur. Postea, ubi de cura hujus morbi agetur, patebit, quantum profit aër calidus & ficcus; si enim humiditati accedat aestus, in putredinem omnia cito tendunt, & vix non certa pernicies imminet.

Aquosis, mucosis, crudis horaeis &c. Omnia enim haec laxant, debilitant, & ultimo effectu enervant actionem viscerum primae coctionis. Sponte patet, vitiosum talem victum tantum locum habere posse in adultioribus jam pueris, cum junioribus lac nutricis sufficiat. Solent quidem mulierculae lactentibus infantibus, imprimis si famelici fuerint, dare subinde pulticulas ex farina & lacte, imo quandoque misellos infarciunt, dum quemvis ejulatum infantum oblata pulticula sedare tentant: Dum autem farinosus lentor non attenuatur per inceptam fermentationem, ut in pane conficiendo fieri solet, brevi totum abdomen, glutine collecto infarctum, tumet, & miserrime languent infantes. Piscium usus damnatur imprimis ideo, quod in debilioribus naturam suam sequantur, & facile putrescant: Praeterea in pluribus piscibus copia pinguis olei adest, quod, facile rancescens, & acre redditum, insigniter nocere poterit.

De sacchari usu ad §. 1482. dictum fuit. Notavit tamen *Glissonius* (b) sequen-

(g) H. Boerhaeve Instit. Medic. §. 748. (b) De Rachitide Cap. XXI. pag. 272.

quentia : *Observatum est, hoc morbo laborantes dulcia, ut syrupos, tum bellaria, multoque saccharo aut melle condita, quae aliis pæris in delitiis esse solent, averfari.* Dubitare videtur, an forte haec illis noxia sint; quod humores incrassarent. Saturatissima sacchari solutio, syrupus nempe, lentorem habet; sed, si syrupo addatur quarta tantum aquae pars, ilico diffluit, lentore sublato, & uti dictum fuit, saccharum solvit atque attenuat, non incrassat.

Febre intermittente autumnali &c. Talia mala, debilitando juniorum corpora, ad Rachitidem illos disponere posse, videtur admodum probabile; imo videtur hoc Medicos induxisse, ut crediderint, Rachitidem non esse annumerandam novis morbis, sed semper genus humanum infestasse, licet alio nomine, cum post alios morbos chronicos, & post febres diuturnas, abdomen in junioribus tumere observetur, quod idem Rachiticis pueris solemne est.

Verum ad §. 1480. pluribus demonstrare conatus fui, optimum in dignoscendis morbis judicem *Sydenhamum* multum discriminis posuisse inter ventris tumorem, qui febres longas in junioribus sequi solet, & illum, qui Rachitidem comitatur. Monet enim de hac re sequentia (i); *Observatu non indignum est, quod, cum febres autumnales teneram aetatem diu cruciarint, nulla spes sit easdem abigendi, donec abdominis regio, circa lienem praecipue, indurari atque tumesceri occoeperit; iisdem enim gradibus, quibus hoc symptoma supervenerit, febris etiam fugam meditatur.* Neque forte ex meliori prognostico aliquo morbum hunc brevi abiturum dixeris, quam si sedula observatione suboriri hoc symptoma perspexeris. Simul monet, dum febres autumnales praedominium obtinent, tunc tumores illi *tangentis digitum non aliter feriunt, quam si materiam aliquam continerent in scirrbum induratum, cum qui aliis annis, simili licet negotio, contingit, tactum ita afficit, ceu tensio tantum foret hypochondriorum a subjectis flatibus.* Unde etiam in compendio, quod in usum filii sui Medici scripsit *Sydenhamus* (k), dum enumerat Rachitidis signa diagnostica, legitur: *Abdominis repletio, hypochondriorum tensio.*

A scabie, herpete, ulceribus, suppressis male curatus. In junioribus saepius cutis eroditur acri sero; & frequentius sic afficitur cutis capillata capitis; quae incipit cum pruritu humescere; unde perpetuo caput affricant pulvinaribus lecti, vel aliis obviis: Cum in initio talis mali subacidus, satis nauseosus, odor percipiatur, hinc voluerunt quidam tales cutis eruptiones dictas fuisse *Acores*. Postea incipit rubescere cutis, & granulosa fieri, tunc vocaverunt *Herpetem miliarem*; quia & proserpit malum, & ex cute quasi grana milii prominent: Vocaverunt alii *Herpetem ficosum*; quia, uti in ficu discissa apparent semina parva rotunda, sic & in cute talia tubercula. Augetur tunc feri effluxus, quod in foedas crustas brevi concrefcit, quae aliquando satis densae fiunt, pluribus foraminulis pertusae sunt, & lentiori jam humido transitum permittunt adhuc utcumque; sed illud crustae undique haerere incipit, illiusque crassitiem auget: tandem sub his crustis serum ex cute prorumpens colligitur, putrescit, cutim erodit, haecque in ulcera profunda degenerat,

(i) Sect. I. Cap. V. pag. 121. 122.

(k) Ibidem pag. 778.

rat, quae sanie acrem foetidissimam plorant, & uti tinea vestem, sic cutim ichor, destruit; unde & *tinea* solet vocari. Alia occasione ad §. 586. E dixi, quod servaverim bregmatis ossa infantis, erosa penitus ab hac sanie, quae; licet mundata; eundem foetorem pluribus adhuc mensibus spirabant, qui intolerabilis omnibus videbatur, dum miser infans viveret.

Omnibus notum est, quam difficilis cura sit hujus mali, ubi ad illum gradum pervenerit, ut ipsa capitis ossa afficere jam ceperit, & quam funesti effectus metuendi sint, si imprudenter acris hujus ichoris effluxus supprimatur.

Imprimis hoc nocuisse junioribus, qui ad Rachitidem proni erant, testatur *Glissonius* (l). *Ad haec, quod intempestivam impetiginis aut scabiei suppressionem sequatur, ut frequenter observavimus, quando, rursus erumpente scabie, atque pruritu excitato, indeque aucto in externis membris calore, tales pueros facile restitutos vidimus.* Quod & postea confirmat alio loco (m), ubi signa prognostica colligit; *Scabies, & pustulae in cute, pruritusve huic morbo super-venientes, ad curam ejusdem multum conferunt.*

Balneo, fotu, linimentis, unguentis &c. Patebit ex sequentibus, in Rachitide omnia solida corporis emolliri, flaccescere, ne quidem ossibus ipsis exceptis, dum simul fluida degenerant in cacochymiam, inertem, mucosam, frigidam. Verum omnia hic recensita in textu, si diu continentur, corpus sani infantis flaccidissimum reddunt & enervant, adeoque talem dispositionem inducunt, qui morbo huic favet; & si haec jam adsit in corpore, augebunt illam brevi: Patebit autem, ubi de cura hujus morbi agetur, contraria his prodesse; aërem nempe siccum & calidiusculum, vestes siccas calefacientes, frictiones siccas &c.

Perpetuae quieti in sella perforata &c. Nihil magis noxium est Rachiticis, uti & infantibus ad hunc morbum dispositis, quam si perpetuo in sellis talibus perforatis sedere cogantur. Obtinet hic mos in pluribus locis, praecipue apud plebem, cui res angustior domi. Commodum hoc matribus est, dum sic domesticis laboribus operam dare possunt, & reliquae familiae curam habere, simulque cavetur, ne urina & foecibus alvinis tot conspurcentur lintea. In hunc finem nudato inferiori corpore imponuntur sellae perforatae, dum simul omnis ambitus hujus machinulae undique clausus est, ut frigus arceatur a nudis partibus. Truncus corporis per superiorem partem emarginatae tabulae cum artubus superioribus & capite eminent; tabulae imponuntur crepundia, ut sine taedio sic cistulae inclusus infans maneat per horas, nec importuno ejulatu matrem a laboribus avocet. Hyberno tempore pedibus ignis supponitur, ne frigescant infantes. Sic inferior trunci pars cum artubus inferioribus in aëre calido haerent perpetuo, & quidem repleto vaporibus exhalantibus ex corpore infantis, ejusque urina & foecibus accumulatis in receptaculo, quod sellae perforatae supponitur. Cum autem Rachitis vel in ipso sui initio assiduam sedendi voluntatem faciat, per integrum fere diem in hac machina sedent quietissimi, & dum inde eximuntur, tetra mephitis undique dispergitur

(l) De Rachitide Cap. V. pag. 36. (m) Ibidem Cap. XXIII. N°. 27. pag. 289.

per aëra, quem inspirare debent miselli. Inde patet facile, omnia mala, vel ex hac sola causa, in Rachiticis pueris multum augeri.

§. 1485. **C**ognoscitur morbus hic incipiens in his, qui nondum incedunt, 1. ab aetate. 2. a causis praegressis. 3. a fratribus, sororibus, simili malo captis. 4. a tumore flaccido capitis, & faciei. 5. a cute laxa. 6. a tumore abdominis. 7. a macilentia reliquarum partium, imprimis musculorum. 8. a protuberantia epiphysean ad juncturas radii, ulnae, humeri, genu, tibiae, fibulae. 9. a magnitudine arteriarum & venarum jugularium, dum reliquae decrescunt.

Sequitur, ut indagentur illa signa, quae demonstrant, morbum incipere; ut statim tuta & efficax medela adhiberi possit, ne morbus pergat increfcere. Caeteris enim paribus eo facilius morbi sanantur, quo minus invaluerint tempore. Cum autem, uti ad §. 1481. dictum fuit, diverso vitae tempore morbus incipiat, hinc primo agetur de signis Rachitidis incipientis in infantibus, qui nondum incedunt.

1. De hac re jam dictum fuit.

2. Et illae haëtenus enumeratae fuerunt, tam quae in parentibus & nutricibus observari potuerunt, quam quae in ipso infante occurrebant.

3. In disputatione Medica, quam *Argentorati* anno 1754. habuit egregius *J. Petrus Buchner* de Rachitide perfecta & imperfecta, legitur (n) de undecim prolibus Rachiticis, genitis eadem matre, quae scrophulosa erat, & quadragesimo aetatis anno facie vetulam & effoetam mentiebatur ita, ut miraretur Medicus illam de mensium anomalia conquerentem. Saepius contingit, plures in eadem familia Rachitide laborare, licet non omnes, uti in raro hoc casu contigit. Cum autem pater, & ante, & quamdiu genuit, inconcussae semper sanitatis fuerit, matris morbus scrophulosus solus inter causas praedisponentes (vide §. 1482.) poterit recenseri; cui tribui posset numerosae prolis morbus. De reliquis enim causis, eodem loco recensitis, nulla potest esse suspicio facile, cum aerumnosam vitam egerint hi conjuges, inter illos numerandi, quos vitam mendi difficultas conterit & consumit.

Tales casus, non sine aliqua ratione, suspicionem fecerunt, an non per contagium ex uno in alium transfret Rachitis? Morbus enim ille, veteribus non descriptus, occidentales Angliae partes invasit primo, & intra paucos annos per totam Angliam, dein & per alias regiones, dispersus fuit.

Alia occasione ad §. 1382. notavi, morbos posse nasci in homine a causis manifestis, quarum causarum illi morbi effectus sint; & tamen per hos morbos sic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iisdem morbis inficiat alios homines, qui non expositi fuerant causis illis manifestis, a quibus ille aeger morbum sibi contraxerat. Contagium ergo nascitur in humano corpore illo

tem,

(n) Disputat. ad Morbor. Histor. opera Halleri Tom. VI. pag. 285.

tempore, dum morbus adest, absque contagio natus, & per hoc contagium, natum semel, latissime morbus disseminari poterit. Pluribus eodem in loco hanc rem deducere conatus fui.

Forte & contagii in Rachitide suspicionem possent augere illa quae sequuntur. Celebris artis Chirurgicae Professor (o) Florentiae dissecut cadaver nobiles pueri biennalis, Rachitide mortui, &, remoto sterni, invenit totum pulmonem tectum lamellis albis, figurae irregularis, magnitudine monetae (*un Giulio*), substantiae subpolyposae, laxae adhaerentes pulmoni, ita ut quaedam ex his lamellis sponte ceciderint in cavum thoracis.

Celebris in arte nostra vir, & utilissimis observationibus notus (p), invenit in cadaveribus illorum, qui perierant ex febribus contagiosis, in hoc vel illo corporis cavo largam puris collectionem. In uno cadavere hominis, qui undecima *febris flavae* die mortuus erat, in abdomine nihil praeternaturalis invenit, nisi quod bilis fuerit utcumque spissior & grumosa; sed in sinistro thorace aderat aquae flavescens copia, cui innatabant largae portiones crustarum flavescens, sive glutinis, quod perfecte referebat pelliculam illam, quae tegebat sanguinem venae sectione e brachio eductum: Lamellae illae referebant substantiam membranaceam, quae incipiebat converti in gelatinam purulentam. Similes laminae externam & internam pleurae superficiem, uti & externam membranam pulmonis tegebant, in quibusdam laxae adhaerentes, in aliis firmius.

Cum ergo in morbo, qui manifeste contagiosus erat, illae lamellae, modo descriptae, in cavo thoracis, & in pulmonis ac pleurae superficie, invenirentur, & in Rachiticorum cadaveribus adessent similes, hinc saltem aliqua suspicio subnasci potuit, an non & Rachitis se per contagium propagaret. Videri possunt & illa, quae habentur ad §. 1409, ubi de contagio morborum Epidemicorum actum, & demonstratum fuit, posse causam communem, in aëre haerentem, Epidemicos morbos producere, & quidem mali moris, qui plures quidem afficiunt eodem tempore, nec tamen ex uno homine in alium transeunt communicato contagio.

Glissonius (q), de hac re disputans, non videtur multum alienus fuisse a contagii suspitione, dicens: *Forte equidem nonnullam leviusculam inclinationem alteri corpori possit imprimere; imo interdum ipsam forte morbi invasionem in corpore insigniter ad eum praedisposito acceleret aut promoveat; neque tamen propterea nomen morbi proprie contagiosi mereatur.* Postea, de industria in hanc rem inquirens, observavit frequenter pueros, seu coetaneos, seu prope coetaneos, in hisdem aedibus enutritos, quorum unus aut alter hoc morbo afflictus fuerit, dum alius aut plures eorum minime laborarent. Imo novimus pueros, non tantum communibus aedibus, assiduoque mutua societate gaudentes, sed & quotidie communi mensa & lecto utentes, quorum alter hoc malo affectus socium convictus & concubi-

(o) Anton. Benevoli Dissertazioni & osservazioni &c. pag. 246. 247. (p) James Lind's two papers on fevers and infections pag. 95. 96. (q) De Rachitide Cap. XVI. pag. 183. & seq.

bitus nullo modo infecerit: quod sane vix videtur contingere potuisse in morbo proprie contagioso.

In thelauro rerum naturalium Regis Galliae (*), a summis in historia naturali viris, *Buffon & Aubenton*, descripto, quem sera mirabitur posteritas, describitur & delineatur species canis, quem ob humilem staturam *Basset* vocant, licet longitudo corporis satis insignis sit. In horum canum sceletis quandoque deformitas in ossibus extremorum anteriorum invenitur, & tunc vocantur *cru-ribus tortis*: Simile in ossibus extremorum vitium observatur in pueris Rachiticis. In reliquis Sceleti talis canis ossibus nulla apparet difformitas; imo & in substantia ossium horum difformium nullum observatur vitium, sed sanissima sunt; cum e contra in Rachitide ossium substantia a naturali statu manifeste degeneret. Hinc dubitat Celeberrimus *Aubenton*, an non primi canes in hac specie laboraverint Rachitide, quae huic deformitati originem dedisset, & deinsensim evanido hoc morbo mansisset effectus; ossium deformitas nempe, ad posteros translata jure haereditario. Imo credere videtur, infantes, Rachiticis parentibus natos, eandem corporis difformitatem per longam generationum seriem traducere posse; post morbum jam curatum supervivente manente tali deformitate. Ast, quantum novi, in humano genere hoc nondum observatum fuit.

4. In omnibus Rachiticis observatur, quod caput justo majus sit, & facies magis tumeat, quam requiritur, proportionem habitam ad reliquas partes corporis; saepe satis bonus faciei color manet; sed semper adest simul laxitas. Illi, qui voluerunt, Rachitidem veteribus Medicis cognitam fuisse, licet alio sub nomine descriptam, crediderunt, quod apud illos sub hydrocephali titulo latuerit, & a magnitudine capitis, quae semper hunc morbum comitatur, hoc probare conati sunt. Aliquoties Rachiticos hydrocephalo laborare certum est; sed in pluribus caput proportionaliter majus est, licet nulla feri hydrofici copia adsit. Praeterea hydrocephalo decumbentes fiunt hebetes & obliiviosi, dum copia extravasatae aquae augetur, cum e contra, uti sequenti paragrapho dicitur, Rachitici praemature ingenii acuminis, & sensuum sincero exercitio, a coaetaneis distinguantur.

Omnes auctores, qui de hoc morbo scripserunt, mentionem fecerunt illius magnitudinis capitis auctae. Imo *Glissonius* (s) testatur, quod in omnibus hoc morbo extinctis, quos haecenus viderat, obtinuerit aucta haec capitis moles, unico tantum excepto, qui simul cum hoc affectu suppuratos habuit pulmones, & Phthisi confectus est. Sed & ille habuit per totum fere morbi deorsum caput majusculum, faciemque plenioram. Quatuordecim vero ante obitum diebus subito collapsae sunt partes carnosae circa caput, faciesque Hippocratica facta est, stupentibus omnibus subitam hanc mutationem.

5. Et hoc observatur perpetuo: Cum enim musculosa caro in trunco & artubus minuatur mole, & quasi atrophiam absumatur, ideo *cutis universa, tum*

(*) Histoire natur. generale & particuliere Tom. V. pag. 300. 301. Tab. 35. & 51.
(s.) De Rachitide Cap. II. pag. 10.

vera, tum membrana carnosæ & adiposæ, flaccida & quasi pendula, laxaeque instar chirothecæ, apparet, ita ut multo plus carni eas continere posse putet (t). Imo nequidem a morte flaccidum corpus obrigescit, nec innatum calorem mox exuit; uti in cadaveribus fieri solet (u).

6°. Abdomen semper plus minusve tumet: consumitur quidem pinguedo, deficit in musculis torositas, & tamen abdomen prominulum est. Prudenter *Glissonius* (w) hoc notavit, dum recenset illa, quæ apparent in cadaveribus Rachiticorum, antequam dissecentur. *Abdomen exterius quidem, respectu nempe partium continentium, macrum est, interius vero, respectu partium contentarum, nonnihil prominens & tumidiusculum sentitur.*

Notandum est, tumorem abdominis junioribus sæpius contingere, licet non sint Rachitici: Postquam enim primi dentes prodierunt, solent infantes esse fatis famelici, & sæpe parentes oblectantur, dum vident, infantes quævis oblata avidè devorare, etiam duriora, sperantes inde robur insigne corporis futurum. Matres, sæpe nimis sollicitæ de incremento prolium promovendo illas infarciunt pulticulis farinaceis, ita ut aliquando ventriculus & intestina his distentissima inveniantur post mortem. In tali casu purgantia, collectam hanc saburram expellentia, cum prudentia adhibita, egregie profunt; uti etiam, ubi post febres, tam continuas, quam intermittentes, diu toleratas, abdomen intumescit; prout ante ad §. 1480. dictum fuit. Sed tumor abdominis in Rachiticis diversus est, & ideo tunc notatum fuit, *Sydenhamum* non voluisse, ut Medici purgantibus in Rachitide uterentur copiosis, cum semel vel bis hoc tentasse sufficeret.

Dum cadavera Rachiticorum lustrabat *Glissonius* (x), testatur sequentia: *Hepar in omnibus a nobis dissectis justo majus, alias autem non male coloratum, neque valde induratum, aliove aliquo notabili vitio contaminatum.* Excipiebant nonnulla cadavera, in quibus nempe ante obitum alii morbi cum Rachitide complicati fuerant; uti in hydropico & extreme tabido se observasse meminerat. Inde patet ratio, quare in quibusdam locis sub nomine magni hepatis designetur Rachitis. Lienem, magnitudine, colore, substantia, invenit non contemnendum; non negat tamen, in hoc viscere, propter complicationem Rachitidis cum aliis morbis, aliter contingere posse.

In cavo abdominis serum hydropicum vidit, sed nec frequenter, neque adeo copiosum. Notum est, in cadaveribus, post morbos chronicos & languidos, fere semper in corporis cavis aliquam copiam feri extravasati reperiri.

Ventriculum & intestina, ultra morem sanorum nonnihil, flatibus distenta vidit, & inde causam tensionis hypochondriorum deduxit.

Mesenterium quandoque inculpatum invenit, aliquando glandulis majoribus, si non strumis, obsitum.

Cun2

(t) De Rachitide Cap. II. pag. 10. (u) Disputat. ad morbor. histor. opera Halleri Tom. VI. pag. 287. (w) De Rachitide Cap. II. pag. 11. & Cap. XXI. pag. 270. (x) Ibidem pag. 11.

Cum autem Pancreas transversim sub ventriculo ponatur, duplicaturae partis posterioris Mesocoli involutum, dissecto abdomine non occurrit sensibus; hinc nihil certi de illius conditione statuere voluit *Glissonius*, sed aliis hoc inquirendum reliquit. Et ob hanc rationem meretur omnem fidem in illis, quae afferit se vidisse in Rachiticorum cadaveribus.

Viscera Uropoietica satis sana invenit in Rachiticis; nisi alius simul adfuisset morbus.

Ex omnibus his observatis concludit sequentia; circa tumorem abdominis, qui in Rachitide adest. *Notamus in genere de omnibus visceribus in hoc ventre contentis, quod, licet partes ea continentis, ut supra monuimus, multum extenuatae & emaciatae occurrant, ipsa tamen aequae magna & plena, si non majora, ut de hepate dictum, quam in sanis deprehendantur (y).*

Unicum Rachitici cadaver aperuit ante laudatus *Benevoli* (z), & invenit viscera abdominalia mole aucta; intestina nempe ampliora quam naturaliter esse solent, habito respectu ad corporis staturam; lienem & pancreas invenit solito majora; hepar prae reliquis magnitudinem auctam habuit; in quo tamen viscere praeter molis incrementum nil praeternaturalis inveniebatur. Celeberrimus *Heisterus* (a), qui Weslariae per triennium habitavit, ut in Rachitidis naturam inquireret accuratius, hoc temporis spatio sex septemve Rachitide defunctorum puerorum biennialium & triennialium cadavera incidit; meminitque, abdomen in his omnibus tumidum fuisse; at, aperto abdomine, nec aquam nec flatum in ejus cavo invenit, sed intestina flatibus admodum distenta. Plerumque in intestinis inveniebantur vermes cum pituita copiosa, & in pluribus aderant glandulae induratae, ac quidem tantae molis in mesenterio, ut pugnum aequarent; & tunc in illis abdomen ad tactum durius apparebat, quam in aliis; quod minime mirum videtur. Non meminit, hepar mole auctum fuisse; cujus ne quidem mentionem fecit; uti nec lienis, nec pancreatis. Cum autem Celeberrimus *Heisterus* tantus in arte fuerit, & adeo versatus in Anatomicis, dubium inde moveri posset, an aucta hepatis moles adeo frequenter occurrat in Rachiticis, ac *Glissonius*, statuit.

Sed notari meretur circa hanc rem, sectiones illas Rachiticorum factas fuisse in juventute *Heisteri*, dum adhuc studio Medicinae operam daret, & sub auspiciis ductuque *Mölli*, Camerae Imperialis Medici, felici & numerosa praxi celebris, in arte proficeret. Edidit autem has observationes, postquam septuagesimum jam aetatis annum absolverat, sanus & vegetus. Unde probabile videtur, illum tunc praecipue attendisse ad morbosa, quae in cadaveribus occurrebant; & hepar, quamvis mole auctum, satis illibatum in Rachitide mortuis inveniri solet, ut dictum est. Cum ergo alii graves & fide digni auctores de hoc hepatis incremento in Rachiticis conveniant (b), videtur statui posse, quod & hepar mole auctum concurrat tanquam causa tumoris abdominis, qui observatur in Rachiticis.

(y) De Rachitide Cap. II. pag. 12.

(z) Dissertazioni & osservazioni &c. pag.

246.

(a) Medicin. Chirurg. und Anatomische Wahrnehmungen pag. 25.

(b) Vide Schenckium Observat. lib. ij. de Phthisi observat. 3. pag. 258.

Variam autem in visceribus molem inveniri saepius, Anatomici noverunt, non tantum si morbosa haec fuerint, verum etiam, dum color, consistentia, situs &c., nihil praeternaturale docerent esse, sed sola moles aucta in sensus occurreret. Neque ante mortem ulla adfuerunt signa saepe; quae suspicionem facere potuissent, morboſi quid latere in hoc vel illo viscere, quod in cadavere solito majori mole conspicuum inveniebatur. Memini, me vidisse, in cadavere adolescentis, Lienem in situ naturali haerentem, sed adeo longum; ut extrema parte ad cristam ossis ilii descenderet: color erat optimus hujus visceris, nihilque praeternaturale in ejus parenchymate detectum fuit; licet cum cura, a perito Anatomico, & Medicis praesentibus, examinarentur omnia. Cum autem a primis incunabilis defuncti curam gesserim, nihil unquam detegere potui, quod vel levissimam suspicionem daret lienis male affecti.

Videntur veteres Medici similia observasse, & peculiari nomine denotasse. Vocaverunt enim sic affectos *μεγαλόπλαγχνος*, illos, qui magna & in tumorem subblata habent viscera. Licet enim tales crederent morbis opportunos vivere, imo & quandoque eodem nomine uterentur, dum viscera mole aucta morbis afficerentur, tamen videntur agnovisse, dari homines, qui naturaliter magna viscera habent; de qua re videri possunt illa quae *Foësius* (c) habet.

7°. Ad numerum quintum notatum fuit, omnem pinguedinem minui perpetuo, & tandem vix non penitus evanescere: Sed; uti notum est, musculi ambiuntur non tantum undique tunica cellulosa, sed & eadem se infinuat inter singulos fibrarum muscularium fasciculos, ex quibus major musculus componitur, ad ultimas etiam subdivisiones usque, sicque efficit, ut fibrae musculares cum vicinis non concreſcant, sed maneat semper separatae. Hinc, ubi summa illa emaciatio adest, musculorum torositas minuitur ultra quam credi potest. Verum quidem est, in ultimo senio, dum totum corpus exsuccum & aridum obrigescit, vix ullum pingue superesse in corpore, & tamen nondum penitus deletum esse motum muscularem, uti nec in consummatissima phthisi, dum sola cutis ossa tegere videtur tantum; verum adhuc ipsa muscularis fabrica superest illibata, quae sensim in Rachitide minui, & tandem perire, videtur, dum, torositate & mole quasi musculorum fere abolitis, illud, quod superest, inertis flacciditate languet. Causa enim muscularis motus non est in musculis, sed in illos aliunde derivatur, dum agunt. Verum, ut illa actio fieri possit, requiritur debita structura musculi, ut causa movens, per nervos allata ad muscolum, effectum praestare possit. Videantur de hac re illa, quae ad §. 1058. & 1059. dicta sunt.

Egregius in historia naturali *Daubenton* (d), ubi describit sceleta & ossa singularia Rachiticorum, quae in thesauro Regio servantur, ob bonae nutritionis defectum carneas corporis partes debitam firmitatem perdere notat; sed nec ossa satis consolidari, dum crescunt; hinc vertebrae, quarum substantia porosa admodum est, emolliuntur & subsident; unde sequitur compressio medul-

(c) Oeconom. Hippoc. litera M. pag. 242. (d) Histoire natur. gener. & particul. avec la descript. du Cabin. du Roy. Tom. III. pag. 56. &c.

dullae spinalis, ac nervorum, qui ex spina dorfi emergunt, & potestas muscularis motus trunci & artuum exercendi impeditur magis magisque, tandemque fere integre deficit, dum quotidie augetur malum. Mirae quidem depravationes spinae dorfi in sceletis Rachiticorum observantur, nec improbable videtur, posse comprimi tandem medullam spinalem contentam in theca vertebrarum, & nervos inter commissuras vertebrarum ex spinali medulla emergentes; tamen verae paralyfes in Rachiticis vix observantur. In miseris illis, quorum cura neglecta fuit penitus, videmus, quosdam emergere totos deformes, spina dorfi adeo distorta, ut vix possibile videatur, hoc contingere potuisse absque compressione spinalis medullae ac nervorum, & tamen non observatur paralyfis. Quin imo *Glissonius* (e), cujus testimonium maximi ponderis est in Rachitidis historia, testatur sequentia: *Nunquam, quod meminimus, Paralyfin, aut Apoplexiam, huic affectui supervenisse novimus; deberet autem necessario saepius (saltem in morbo confirmato) evenire, si laxitas & debilitas haec nervorum a defectu influxus cerebri originem duceret.* Minori cum periculo contingunt distortionem illae in spina dorfi, quia lente & sensim fiunt in Rachiticis; & theca illa vertebrarum, dum divergit a recto tramite, notabilem arcum circuli facit; unde sensim medulla spinalis se accommodat mutatae figurae canalos ossis, per quem deducitur. Idem verum est de nervis, qui ex vertebrarum theca toto hoc itinere egrediuntur.

§. Ossa sustinendo corpori humano serviunt, firmum fulcrum praestant partibus mollioribus, quae illis adhaerent, nec possent vasti adeo muscoli, in corpore humano, & animalium majorum, potentiam, quae adeo valida reperitur, exercere, nisi duris affigerentur ossibus illorum extrema.

Nascentis autem animalis corpusculum refert molle gluten, nec ossa ipsa plus soliditatis habent in prima origine, quae tamen postea tantum robur & duritiem acquirunt. Placuit Celeberrimo *Hallero* indagare illa, quae in ossibus contingunt, dum ex flexili glutine mutantur in duram adeo substantiam, quae per saecula aëris injuriis in coemeteriis publicis exposita manere potest vix non integra. Solita sua & incomparabili industria haec experimenta perfecit in pullis nascentibus in ovo incubato. Vidit autem glutinis hujus transitum in cartilaginem esse satis promptum & facilem; videbatur enim tantum requiri major soliditas; sed non tam facile intelligebatur, quomodo flexilis & elastica cartilago in durum & fragile os mutaretur. Cartilago, dum tenuis adhuc est, pellucet; primum ossescens cartilaginis indicium est opacitas & color flavescens; simul in eodem loco incipit tunc apparere fibrosa compages. Haec mutatio in ossibus pulli octavo incubatus die apparet. Decimo die, sanguinis rudimentum adest in cartilagine ossescente; undecimo die, rubedo adest, dilatatis jam sic arteriis, ut rubras sanguinis moleculas transmittere possint; eodem tempore & ossea durities in eodem cartilaginis loco observatur: Omnia haec & in callis ossium fractorum apparent, antequam in os consolidentur. De omnibus his egi alia occasione ad §. 1261, ubi de *calce podagrica* agebatur.

(e) De Rachitide Cap. IV. pag. 264

Illud autem, quod per arterias, quarum jam aucta magnitudo est, ut crassiora admittant, adfertur ad cartilaginem, videtur esse terra, quae interposita substantiae cartilagineae facit, ut ex flexili & elastica cartilagine durum & fragile os nascatur.

Unde sequitur, si terra illa, quae cartilaginem sua miscela in os convertit, tolli posset ex osse jam facto, tunc os denuo in cartilaginem mutari debere.

Pulchro & certo experimento hoc demonstratur (vide §. 1261). Calvaria enim, quae per plures annos in coemeterio jacuerat, macerata in aqua forti, diluta copiosa aqua pura, tota flexilis & elastica facta fuit, ita, ut in pavimentum projecta, pilae instar, in altum resiliret. Unde merito concluditur, cartilaginem differre ab osse, quia caret substantia illa terrea, quae in acidis solvitur, & si ex osse in acidis macerato auferatur illud terreum, redire cartilaginem, quae latuerat in vero osse, per tot annos in coemeterio exposito.

Praeterea constat ex *Celeberrimi du Hamel* & aliorum experimentis, terream illam substantiam tingi rubro colore, si *rubia tinctorum* ingeratur cum cibo animalibus, & illis ossibus, in acido maceratis liquore, soluta terra perire omnem colorem, & manere cartilaginem non amplius coloratam.

Sed & inde patuit, per ipsas vitae sanae actiones deteri perpetuo partes solidas corporis, ne ossibus quidem exceptis, & iisdem vitae sanae actionibus restitui perditas. Dum enim alternatim nutrebat animalia cibis consuetis, nunc addita rubia tinctorum, nunc non, per aliquod tempus, invenit ossa illorum variegata circulis albis & rubris, simulque didicit, mensis spatio notabilem terrae copiam ossi appositam fuisse; quod ex colore facile distinguere poterat. Patuit pariter, intra sex septimanas evanescere illam rubedinem, si animal cibis solitis absque additione rubiae tinctorum uteretur; dum nempe jacturam terreae ossium substantiae supplet alia similis materia, sed non tincta amplius rubro colore.

Inde concluditur, quod terrea haec materies, quae cartilagini addita illam in os convertit, fluxerit per vasa cum sanis humoribus, & ossibus reddiderit illud, quod quotidie de illorum substantia perit, uti & id, quod ad incrementum ossium in junioribus requiritur. Unde ex ovo incubato pullus prodit vigesimo die, qui firmis jam ossibus insistit, & quaquaversum discurrit.

Verum eadem haec terrea materies, dum per morbum mutatur, vel partibus ossibus rite applicari nequit, ad alia loca deponitur, vel & eliminatur de corpore; uti ad §. 1261. dictum fuit. An simile quid in Rachiticis quandoque contingit? *Glissonius* (f) habet sequentia: - *Aliquis nostrum testatur, se semel vidisse glandulas strumosas, tam numerosas, ut viderentur aequare, si non superare, magnitudinem ipsorum pulmonum: sitae autem fuerunt utrimque inter pulmones & mediastinum, & a thymo usque ad diaphragma protensae.* In cadavere infantis Rachitici membrana pulmones succingens aspera erat protuberantiis, tuberculisque, verrucis non dissimilibus. *Apertis pulmonibus, in pluribus locis tartarea seu gypsea substantia concreverat* (g). In cadavere nobilis pueri

(f) De Rachitide Cap. II. pag. 13.

(g) Boneti sepulchret Tom. I. pag. 912.

pueri Rachitide mortui *Benevoli* (b) invenit, substantiam pulmonis dissectam esse plenam & infarctam materia alba, tenaci, crassa, quam pressus pulmo spongiae instar exsudabat: credidit, pulmonem plenum fuisse chylo in hoc viscere collecto & indurato; quod vix verosimile videtur. Similis observatio legitur (i) de puero Rachitico, in cuius humero dextro, supra flexuram cubiti, inventa fuit tunica spissa, quasi cartilaginea; qua aperta, effluxit materia alba, grumoso lacti aut caseo coagulato similis. Similis in femore tunica crassa cartilaginea inveniebatur, quae obvolvebat tumorem, quo aperto, effluxit liquor priori similis, paulo quidem spissior, albus, caseosus, non foetidus, ad tres circiter uncias.

Si jam illa materies terrea, a qua ossium firmitas & robur pendet, non applicetur copia & modo debitis, major flexilitas ossium adest; unde, dum corporis pondus innititur ossibus nondum consolidatis, pressae epiphyses prominere ac tumere incipiunt, & in junioribus, qui nondum incēserunt, praecipue in carpis, tales prominentiae apparent, quia sedentes saepius manibus innituntur, uti *Glissonius* (k) notavit. Illae protuberantiae, si examinentur, non in partibus carnis aut membranosis, sed in ipsis ossium extremis, praecipue in eorum epiphysibus, radicari deprehenduntur. Imo, si ossium illae prominentiae lima radantur, apparet, quod sint ejusdem similis substantiae ac reliquae ossium partes (l). Hoc autem notatu dignum credidit ideo, quia (m) conjectarunt aliqui, ossa in hoc affectu interdum esse flexibilia instar cerae. Sed nos nusquam id vidimus, neque ab oculato teste fide digno relatum audivimus. Quare, ut fabulosum, hoc signum plane rejicimus. In adultis quidem observatum fuit aliquoties, ossa penitus emollita fuisse, sed in Rachiticis firma fiunt minus, incurvantur a pondere incumbente, epiphyses pressae protuberant, sicque corpus misere defiguratur, & nisi curetur integre morbus in tempore, ossa illa difformia indurantur denuo, & tota vita manent miseranda tolerati morbi vestigia.

9°. Adeo frequens occurrit in Rachiticis vasorum, caput petentium, vel inde redeuntium, magnitudo, ut plures autores, qui de hoc morbo egerunt, voluerint, ejus essentiam tantum consistere in illa nutritionis depravatione per quam quaedam partes nimio graventur nutrimento, hinc mole augeantur nimis, aliae vero tanto minus recipiant, adeoque necessario contabescant. De visceribus mole auctis ante dictum fuit, & notatum, quod non semper morbosa videantur; uti etiam, quod caput & facies mole aucta appareant, dum reliqua decrescunt potius. Attenti ad causam aucti in superiore parte corporis incrementi, observaverunt, arterias & venas jugulares ampliores esse, dum reliquae decrescunt. *Glissonius* (n) idem quidem affirmat, sed solita fide addit, aliquoties augmentum illud vasorum capitis apparuisse in corporibus novissime

(b) Dissertazioni & osservazioni pag. 247.
curiosorum Tom. I. pag. 103.

(l) Ibidem pag. 11.

Cap. II. pag. 15.

(m) Ibidem

Cap. XXI. pag. 269.

(i) Acta Physico Medica natur.

(k) De Rachitide Cap. II. pag. 10.

(j) Ibidem

me apertis, non tamen audet inde concludere, illud perpetuo in hoc affectu obtinere, vel non, licet suspicetur, ita se rem perpetuo habere. Rationem, quare hujus rei oculatum testem praestare non posset, sequentem adfert: *Non venerat nobis in mentem, id antea ab initio nostrae Anatomicae circa hoc subiectum indaginis scrutari.*

§. 1486. **I**n illis vero qui jam ambulare inceperant noscitur adveniens malum. 1. ex omnibus antecedentibus. 2. ab incessu tardiore, infirmo, prolapsu, instabilitate, transeunte in assiduam sedendi voluntatem, mox abituram in decubitum perpetuum, tandemque in impotentiam motus quorumcunque artuum, collo flexili, capite nutante. 3. ab ingenii praematurum acumine, sensuum sincero exercitio, appetitu & digestionem ferme illaesis.

Dictum fuit ad §. 1481, Rachitidem vix unquam connasci, raro ante nonum vitae mensem incipere, & si nullum inchoati morbi vestigium apparuerit ante biennium aetatis absolutum, postea vix de hoc morbo periclitari pueros; actumque hactenus de signis morbi in illis, qui nondum incedunt; nunc indaganda sunt morbi indicia in illis, qui jam ambulare ceperunt.

1°. De his actum fuit.

2°. Sani infantes, quamdiu vigilant, vix unquam quiescunt, sed perpetuo artus movent & totum corpus, nisi coërceantur, perpetuo hinc inde discurrunt, quaevis obvia arripiunt, quibus dum potiti fuerint, mox rejiciunt, ad alia festinantes, sic non leviter custodes suas solent fatigare parvuli. Notum est, vix non omnes morbos, graviores imprimis, a lassitudine spontanea, & gravitate corporis, incipere; non ita diu post, febres, vel & morbi acuti, sequuntur haec morborum praeludia. Ubi ergo in junioribus agilitas corporis & puerilis petulantia incipiunt minui, licet nullus alius morbus sequatur, tunc Rachitidis suspicio nascitur; quae magis magisque confirmatur, si haec lassitudo insolita & tarditas ad motum corporis diutius perdurent, imo & augeantur. Haec motus muscularis debilitas incipit a primis morbi rudimentis. Si intra primum aetatis annum, aut circiter, pueri hoc morbo infestentur, tardius solito pedibus insistant praeter illa debilitate, & plerumque prius loquuntur, quam incedunt; quod in Anglia pro malo omine haberi solet (o). Si ambulare jam ceperunt, antequam morbus ingruat, tardius incedunt, pedibus infirmius insistant, vacillant, titubant, cadunt. Si quando laetentur, non tam profuse rident, neque tanto cum vigore se excitant, artusve vibrant acsi tractantium manibus exsilire gestirent, nec irati adeo ferociter calcitrant, neque tanta cum animositate plorant, ac solent sani coetanei. Jactatione corporis ab aliis praestita non delectantur, nec motu violentiore, uti aliis pueris in

mo-

(o) De Rachitide Cap. XXI. pag. 263. 264.

more est, imo potius, praevalente morbo, omnem jactationem averfantur. Dum plorant, non vehementiore aliquo lusu, aut molli placidaque tractatione & quiete, placantur. Nec oblectantur multum crepundiis, nec ludicra curant, nec tamen stupidi sunt, sed ingeniosi ac serii; & uti *Glissonius*, cujus verbis utor in describendis hujus morbi signis, optime notavit (p); *Vultum videre est magis compositum & severum, quam aetas postularet, ac si in rem seriam aliquam meditabundi essent.*

Cum autem, exceptis illis, qui in capite & facie locantur, reliquorum musculorum firma torositas sensim minuatur, ita, ut laxi & penduli sub flaccida cute tangantur, hinc assidua sedendi voluntas tandem in decubitum perpetuum abit; eo quod sedentes corpus erectum tenere nequeant; sed, id inclinant, modo antrorsum, modo retrorsum, modo ad alterutrum latus, quae runt sustentacula, quibus recumbentes ignaviae suae auxilium praebent. Miserimum visu est, quomodo caput mole auctum, dum adultior morbus jam est, tenui collo sustineri amplius nequeat, sed nutando in hanc illamve partem dilabatur. Similis debilitas in spina dorsi observatur. Unde & *Glissonius* (q) hanc Prognosin dedit: *Quo enormior est moles capitis, eo longior & difficilior curatio. Quo debilior est spina dorsi, eo gravior & periculosior morbus.*

3°. Miselli illi, licet debiles, & ad motum corporis artuumque inepti, acumine ingenii valent, ac quidem plus, quam in tenera tali aetate quis expectaret: Simul sensuum omnium exercitium illibatum manet. Hinc functiones encephali in hoc morbo satis integrae supersunt; deficit aut languet saltem illa, quae motui musculorum voluntario praesidet. Forte in encephalo non haeret causa labefactati motus muscularis, sed potius pendet a perdita musculorum torositate & inertis languore, qui in Rachitide observatur. Ubi enim per idonea remedia emendatur vappida, quae in hoc morbo adest, cacochymia, & restituitur firmis partibus solitum hac aetate robur, muscularis motus pari passu redit, quo haec vitia solidarum & fluidarum corporis partium corriguntur.

Dis simulandum tamen non est, egregium J. Petrum Buchnerum (r), qui indagando huic morbo non levem operam dedit, scripsisse, quae sequuntur: *Ego saltem plures stupidos Rachiticos, quam facultatibus animalibus valentes, haecenus vidi: Etsi hos quoque viderim.* Verum notandum est, quod hic agatur de signis Rachitidis advenientis, in illis, qui jam ambulare ceperant, antequam morbus illos invaderet. Hinc non mirum foret, si Rachitici in morbi principio ingenii acumine & sensuum exercitio valerent, dein in morbi aucti decursu stupidi & hebetes fierent. Imprimis hoc continget, si serum extravasatum in calvariae cavo incipiat colligi. *Glissonius* (s) de dissectis Rachiticorum capitibus testatur sequentia: *Inter duram & piam matrem, atque in ipsis ventriculis cerebri, serosas aquas in nonnullis a nobis dissectis reperimus;* unde

(p) De Rachitide Cap. XXI. pag. 265. (q) Ibidem Capite XXII. pag. 286.

(r) Disputat. ad morbor. histor. opera Halleri Tom. VI. pag. 285. (s) De Rachitide Cap. II. pag. 15.

unde patet, affectum hunc cum hydrocephalo complicari posse. Cerebrum in aliis a nobis dissectis satis firmum & inculpabile, neque illuvie serosa inundatum, deprehendimus. Unde illa hebetudo, si comitetur quandoque Rachitidem, non pendet ab ipso hujus morbi genio, cum e contra insolitum ingenii acumen toties mirentur Medici in Rachiticis, sed ab alio morbo accedente ortum ducit, feri nempe aquosi collectione in calvariae cavo.

Sapienter enim *Glissonius* (t) monet Medicos, morbos fere omnes tractu temporis alios diversi generis sibi adsciscere, & ideo morbos chronicos plerumque ante obitum jam esse complicatos. Non ergo credendum est, quidquid in Rachitide defunctorum cadaveribus praeternaturale reperitur, ad hunc morbum pertinere, cum forte potius ad alium morbum, Rachitidi ante mortem supervenientem, spectet. Ut igitur certi quid statui possit, plura cadavera eodem morbo defunctorum debent perlustrari, ut rite distinguatur, quatenam perpetuo, quae plerumque, quae frequenter, quae raro, in dissectis corporibus eodem morbo exstinctorum observentur. Simul monet, in memoria habendum esse, quod illi, quorum cadavera secantur, Rachitide gravissime decubuerint, cum succumbere debuerint malo, adeoque non expectanda esse in vivis, recens affectis, eadem symptomata, eandem morbi magnitudinem, cujus effectus in cadavere reperiuntur. Erroris periculo se exponeret, qui post Empyema in cadavere repertum concluderet, pus illud dedisse originem pleuritidi, quae, suppurata, postea Empyema produxit.

Caeterum in hoc morbo, imprimis incipiente, appetitus & digestio manent satis integra. Unde subdole prorepat malum, sensim auctum. Cum autem ex praecedentibus patuerit, viscera abdominalia in Rachiticis mole quidem augeri, sed caeterum satis sana inveniri, non adeo mirum videtur, quod illorum actiones in morbo incipiente persistant adhuc illibatae.

§. 1487. **A** dultior morbus exhibet magnum caput, futuris amplis interstinctum; thoracem ad latera compressum, ad sternum in acutum assurgens, cum nodosis costarum extremis; abdomen protuberans; cariosos cum nigritudine dentes; quae sensim aucta saepe in omni vita perniciosos similes morbos creant, maxime spinam ventosam & cariem ossium.

Sequuntur nunc illae mutationes, quae procedente morbo observantur in aegris. Caput magnum, futuris amplis interstinctum. In recens nato infante, uti notum est, calvaria nondum est tota ossea, sed capitis ossa a se mutuo adhuc separata sunt, & ossis defectum supplet membrana: hoc usum habet, ut caput infantis, partus tempore, per ultimas pelvis angustias transiturum, cedere possit validis parturientis nixibus, & prodire facilius. In illo calvariae loco, ubi ossa bregmatis cum frontis ossibus unientur postea per

(t) De Rachitide Cap. II. pag. 8.

futuram magna plaga est, irregularis figurae, ubi nihil offei, sed mera membrana tantum, tangendo deprehenditur. Locus ille *Fontanella* dici solet. Procedente aetate, membrana haec sensim in os mutatur, citius aut serius in diversis. Vidi non semel, fontanellam pro parte adhuc membranaceam fuisse septimo & octavo aetatis anno. Ossa cranii postea per futuras uniuntur, disparente omni illo membranaceo, ideo illud interstitium inter ossa cranii, nondum sibi invicem contigua reddita, futurarum nomine venit; quae eo ampliores ergo erunt, quo magis ossa cranii adhuc a se mutuo distent.

Notum est, calvariae cavum naturaliter semper plenum esse, & patuit ad §. 295., ubi de vulneribus capitis agebatur, nisi ossa cranii coercerent contentum encephalon molle, illud facile protuberaturum illo tempore, dum homo valido nixu pondus attollit, obstaculum quodvis totis viribus remove nititur, alvum duram magno conatu exprimit, subito & protracto risu agitatur, valida & repetita sternutatione concutitur. Unde fit, si per vulnera osseum illud propugnaculum laeditur, aut arte chirurgica excinditur orbiculus ex calvaria ossea, ut paretur via humoribus extravasatis sub cranio collectis, & molle encephalon comprimentibus, quod Chirurgi adeo sollicitè locum laesum muniant, probe gnari, si hoc neglexerint, encephalon in loco, ubi trepanum applicatum fuit, brevi emersurum, sub forma luxuriantis fungosae substantiae, quae resecta cito recrescit, & non tantum foramen exsectum replet, sed etiam ultra ejus margines protuberat undique.

Cum ergo notabilis cranii pars in recens natis adhuc membranacea sit naturaliter, sensim in os mutanda, patet ratio, quare caput proportionaliter majus sit in junioribus, etiam sanis, quod pictores & statuarii semper observant. Verum in Rachiticis ossa sunt molliora, interstitia membranacea inter ossa calvariae sunt ampliora, hinc calvariae tota compages facilius cedit encephalo distendenti; unde patet simul ratio, quare capitis moles auctior inter Rachitidis signa diagnostica numeretur. Si jam consideretur, copiam & impetum humorum versus caput augeri ob magnitudinem arteriarum & venarum jugularium (vide §. 1485. n°. 9.), patet evidentè, cur ob tres has causas concurrentes, ossium molliem, partem insignem calvariae adhuc membranaceam, & copiosorem sanguinis appulsam, capitis moles augeatur, dum reliquae partes decrescere videantur potius.

Sic & nascitur dispositio ad *hydrocephalum*; quod malum aliquando comitatur Rachitidem, quandoque sequitur.

Antea §. 1485. n°. 8. pluribus dictum fuit, soliditatem ossium pendere a terra, debita proportione admista, ac adunata, & si illa terra tollatur, tunc os mutari in cartilaginem elasticam flexilem: Simul tunc notatum fuit, intime unitam ossibus terram vitae sanae actione deteri, eliminari de corpore, & in ejus deperditae locum restitui similem, quae debitam ossium firmitatem conservat. Haec firmitas minuetur, si non restituitur quotidie idem & tale, quale perierat, simulque addatur illa quantitas, quae ad debitum corporis incrementum in hac aetate requiritur. Firmitas certe in ossibus Rachiticorum minuitur; hoc omnia morbi phaenomena docent; & non sine ratione roboris in ossibus

decrementum, vel minutae copiae terrae ad firmitatem ossium requisitae, vel vitiosae unioni ejus cum reliquis partibus os constituentibus, tribui posse videtur.

Pulchra quaedam, quae huc spectant apud *Celeberrimum Boerhaavium* (u.) habentur. Agebat ibi de vi solvente aquae simplicis purae, quae sola non solvit terrestria pura corpora, verum, si haec acidis corrosa fuerint, tunc perfecte in aqua dilui possunt, & in illa latere, ita, ut totus liquor appareat limpidissimus. Animalium pariter verae ultimaeque terrae, osseae, carnae, testaceae, caeteraeque, ita possunt solvi in acidis, & solutae dilui in aqua, sicque efficere cum aqua, in qua latent, pellucidissimum liquorem.

Contrarium obtinet, dum terrestria corpora intime uniuntur salibus alcalinis; tunc enim terra his unita in aqua postea solvi & dilui nequit. Docet hoc vitrum evidentissime, utpote alcali & terra intime conjugatis constans; quod eo minus solubile habetur in aqua, quo arctius haec bina inter se unita fuerint. Sic enim formatur materies, qua non habetur alia aquae viribus solventibus magis intacta. Ideo credidit magnus vir, quod naturae auctor alimenta fere omnia animalium, paucis admodum exceptis, acescentia fecerit. Ita enim acidi sales, in prima ventriculi officina praedominantes, felicius ad dissolutionem disponunt nutrimenta assumpta, quorum partes firmae per terram imprimis cohaerent, & ideo longe difficilius in liquidum chylum dissolventur: Verum, ubi postea ex hoc chylo formanda est iterum materies solidis compingendis apta, tunc mutatur prorsus acescentia, quae in chylo parando necessaria fuerat, & alcaliescentia salium enascitur, quae, apprehendens elementa terrestria, compagem format aqua non solubilem, sed humoribus coercendis parem. Ex quibus omnibus tandem concludit sequentia: *Utique, quando vis mutandi acescentia in alcalia in corpore humano deficit, ossa tum, cartilagine, dentes, ligamenta, laxa, debilia, mollia, flexibilia, redduntur; ut in Rachiticis animadvertitur quotidie.*

Thoracem ad latera compressum &c. Ubi signa Rachitidis recenset *Glissonius* (w.), quae apparent in cadaveribus hoc morbo demortuorum, antequam sectio instituat, sequentia notat, quae circa thoracem apparent: *Pectus exterius macrum, & valde angustum, praesertim sub alis, & a lateribus quasi compressum conspicitur; sternum vero nonnihil acuminatum, instar carinae navis, aut pectoris gallinae. Costarum extrema, quibus cum cartilaginibus sterni committuntur, nodosa sunt, quemadmodum de articulis carpi & tali diximus.* Costae enim osseae requisitam firmitatem non habent; hinc facile intropiuntur, dum custodes infantum, manibus utrimque lateribus applicatis, illos humo tollunt, vel & ulnis impositos gestant: In quibusdam locis moris est, ut non infideant infantes custodum brachio, nunc dextro, nunc sinistro, sed lumbis custodum circumligetur firmum pulvinar, ex crinibus equinis paratum, cui infidet infans, dum utraque manu custodis, thoracis lateribus applicata, sustinetur, ne
in

(u.) Element. Chem. Tom. I. pag. 737.

(w.) De Rachitide. Cap. II. pag. 11.

in latus alterutrum declinans vacillet perpetuo, sed maneat in situ erecto, pedibus pendulis. Ubi autem latera tantum premuntur, columna vertebrarum retrorsum cedit, & sterni os antrorsum elevabitur; cumque vertebrae magis resistent, sterni os assurget magis ex hac causa; sicque thoracis cavum, lateribus compressis, reddetur angustius, pulmo difficiliter poterit dilatari ab aëre inspirato; unde asthma, & alii periculosi pectoris morbi, toties sequuntur, & morbus hic, diuturnior si fuerit, facile in phthisin migrat. Hinc in Prognosi Rachitidis (x) statuitur: *Asthma (praesertim Orthopnoea, atque ea spirandi difficultas, in qua decubitus in neutrum latus admittitur) valde periculosum: Ante obitum tabem sibi comitem perpetuo fere adsciscit, nisi forte alius morbus aut symptoma grave interveniens, accelerata morte, tabem adventantem praeventat.*

Abdomen protuberans. De hoc dictum fuit §. 1485. N°. 6.

Cariosos cum nigritudine dentes. Cum Rachitis frequenter invadere soleat circa dentitionis tempus, primi dentes solent male affici, imo & sequentes aliquando, si morbus in longum protrahatur. Ita ut aliquot viderim adolescentes, quorum morbus in initio negligentius tractatus fuerat, qui edentuli manserunt tota vita: Raro quidem hoc contingit; sed saepius observatur in graviore morbo, aliquot, ex incisoribus imprimis, deficere dentes, quorum aliqui tamen, circa septimum annum, vel & serius aliquando, quando primi dentes, lactei dicti, vacillare solent & cadere, renovantur. Cum enim, si morbus validus fuerit & diuturnus, ossa male afficiantur, mirum non est, dentes similiter affici. Sub adamantina crusta dicta, quae extra gingivas prominere, tecta latet substantia ossea tenerior, quae dum corrumpitur, dens frustillatim excidit. Observavit *Glissonius* (y), dentitionem, dum jungitur Rachitidi, morbi progressum multum accelerare; simulque monet sequentia: *Dentes nigrescere, aut frustillatim excidere, periculo non vacat, atque id eo pejus est, quo tardius alii in eorum locum succrescunt.* Docetur enim ex his Medicus, validum fuisse malum, si secundi dentes, in alveolis adhuc latentes, a prioribus insidentibus corruptis male affecti fuerint, vel saltem difficiliter cedere medelae adhibitae, & tardius eradicari posse. Observavit antea jam laudatus *Buchnerus* (z); *A dentibus oriri morbum; unde, si infans serius, post primum annum, v. g. anno uno & dimidio, aut quadrante, aut plane expleto jam annorum binario, dentes edat, utut antea vegetus & alacris fuerit, metuendum est, ne in spinalem morbum incidat, sive convulsiones dentitioni accedant, vel non.* In Rachitide imperfecta dentes, carie ejecti, septimo anno reparantur, in perfecta vero non. Notandum est, hunc auctorem perfectam Rachitidem tunc vocasse, ubi omnino desperabat de morbi curatione. *Rachitis imperfecta difficulter, perfecta vix aut raro curatur. Saltem, oblata licet occasione, curam periclitari noluit.* Quod tamen laudari nequit, cum toties & in hoc & in aliis morbis emerferint aegri, qui conclamati omnibus videbantur.

Observavit autem, si dentium cariei accederet insignis oris graveolentia, mor-

(x) De Rachitide Cap. XXIII: pag. 288.

(y) Ibidem pag. 287. 288.

(z) Disputat. ad morb. histor. opera Halleri Tom. VI. pag. 286. 287. 288.

morbūm fere lethalem esse. Sed & Prognosin *Gliffonii* circa tardam novorum dentium in Rachitide eruptionem confirmavit (a). Tarde enim primi dentes prodierunt, & cum continuis fere convulsionibus: Postea Rachitidis incipientis omnia signa adfuerunt; dentes fiebant flavi, dein nigri, & exciderunt: ita per quinque annos vixit edentula; tandem undecimo aetatis anno unicus dens emerfit, qui ad mortem usque perstitit, quae decimo quarto aetatis anno calamitosae vitae finem imposuit: Miram corporis deformitatem, Rachitidis tam diu toleratae affectum, tabula huic dissertationi adnexa exhibet.

Licet enim saepe citius longe morbo succumbant Rachitici, tamen non pauci emergunt, sed miseram vitam trahunt deformes, & ad omnia fere inhabiles, nisi in tempore idonea medela adhibeatur; de qua postea agetur. Unde *Gliffonius* (b), de Prognosi hujus morbi agens, statuit sequentia: *Qui statum morbi attingunt, quo nempe is non amplius augetur, omnes, si recte tractentur, evadunt, nisi forte alius morbus sit conjunctus, aut casu aliquo superveniat, aegrumque in augmentum ulterius deturbet. Declinatio symptomatum similiter, sed certius, sanitatis restitutionem pollicetur.*

Quae sensim aucta saepe in omni vita perniciosos tales morbos creant, maxime spinam ventosam, & cariem ossium. Ossa debitam firmitatem non habere in Rachiticis, antea pluribus demonstratum fuit; hinc naturalem situm & figuram non retinent, dum premuntur a pondere incumbente corporis erecti; unde toties spina dorsi deformatur, uti & extrema inferiora; in extremis superioribus idem contingit, dum, sedilibus insidentes perpetuo, vel & decumbentes in lectulis, manibus & brachiis innituntur, ut situm corporis mutare possint; qui, si idem maneat diu, molestiam sanis etiam & robustis hominibus creat: unde & observatur in sanis dormientibus, quod somni tempore situm mutant aliquoties, ut molestiam leniant, quae sentitur, dum pondus corporis jacentis haec vel illa loca premit diutius. Nisi enim haec situs mutatio obtineret subinde, suffocaretur circulatio in partibus quibus incumbimus; & sequeretur gangraena in locis maxime pressis, uti toties dolent Medici factum fuisse, dum aegri hebetes & soporosi decumbunt, nec hanc molestiam sentiunt, simulque custodes, licet moniti, situm decumbentium mutare negligunt. Cum autem sensuum sincerum exercitium adfit in Rachiticis, miselli manibus utuntur frequentius, ut situm mutare possint; unde protuberant epiphyfes radii, ulnae, humeri, & pars ossium inter articulos media, debita firmitate carens, incipit incurvari. Possit & musculorum, ossibus affixorum, actio mutare naturalem figuram ossium, quae in hoc morbo nimis facile cedunt; sed antea patuit, musculorum torositatem ac robur minui in Rachitide, & decrescere illorum activitatem; unde forte minus ab hac causa metuendum erit. Dum autem felici cura musculis robur redit, quod perierat, & simul firmitas in ossibus succedit sensim, tum musculorum ossibus affixorum sola vi emendatur ossium incurvatorum figura saepius; de qua re postea

(a) Disputat. ad morb. Histor. opera Halleri Tom. VI. pag. 280.
Rachitide Cap. XXIII. pag. 287.

(b) De

stea in curatione hujus morbi dicetur. Accuratissimus *Daubenton*, non tantum in describenda corporis humani fabrica, sed, cui nullus comparari nequidem potest, in Anatome comparata, ut solet vocari, quae plurimorum animalium partes describit, & cum humanis ejusdem nominis comparat, unde multum illustratur intellectus omnium functionum; celeberrimus, inquam, ille auctor, dum describit locupletissimum rerum naturalium thesaurum (c), cui conservando & augendo tanta cum laude praeest, plura specimina describit, quaedam etiam figuris nitidissimis exprimit, quae docent evidenter, quam miris modis ossa humana mutari possint in hoc morbo, imo & quandoque ipsa ossium substantia miserime destrui tandem. Cum autem morboosi hi ossium affectus accuratius conspici possint in ossibus siccis, hinc & sceleta descripsit & delineavit, in quibus ossa propriis ligamentis inter se nexa manserant. Omnia haec attente legi & considerari merentur.

Puellam, quae ad decimum quartum annum usque cum Rachitide luctata fuerat, antequam morbo succumberet, delineavit *Buchnerus* (d). In hac figura ingens membrorum deformitas apparet quidem, verum ossium, partibus adhuc mollibus tectorum, status non apparet; sed in sectione cadaveris ejusdem puellae (e) leguntur sequentia: *Supra modum molles & scissu faciles cartilagineae erant. Ipsa vero ossa cartilagineam naturam, & mollitie, & facie ipsa, acmulata sunt. Cultro Anatomico absque vi totum os femoris discidi. Articuli a naturali sua constitutione, uti totum corpus, degeneraverant. Ita contracta & collapsa pelvis ossa erant, ut digitum ano immissum vix admitterent, atque ut inde tota vesica in abdomen expulsa peregrinaret. Cavum ossium fistulosorum ex binis oppositis lateribus admodum compressum erat, ut cavitas cylindrica in planam & parulelogrammiformem mutata esset.* Miras tales ossium deformationes in Rachitide defunctorum cadaveribus observavit & *Daubenton* (f), sed tam varias, ut de exacta illarum descriptione desperaret, licet ossa sceleti hujus, per relicta ligamenta, quantum fieri poterat, in naturali situ manserint; unde historiam hujus sceleti sic finit: *Uno verbo dicam, pleraque ossa complanata fuisse diversimode secundum illorum longitudinem.* Tres pedes & duos pollices longum erat illud sceleton, licet ex dimensione ossium singularium, & ossificationis progressu observato, credibile videretur, subjectum hoc octodecim aut viginti annorum fuisse, dum ab hoc morbo moreretur. Antea ad §. 1316, ubi de partu difficili agebatur, notatum fuit, obstetricantes semper difficiliorum partum metuere, dum assistere debent parturientibus, quae in juventute laboraverunt Rachitide, praecipue, si circa ultimas lumborum vertebrae, & ossa quae pelvis cavum constituunt, notabilis deformitas manserit, quae non tantum difficilem partum facere potest, sed & quandoque penitus impossibilem. Videantur illa, quae in hoc loco dicta fuerunt.

Similia incommoda ab eadem causa nasci poterunt, dum ob spinac deforma-

(c) Histoire naturelle avec la description du Cabinet du Roy Tom. III. pag. 57 & suivantes. (d) Disputat. ad morb. Histor. opera Haller. Tom. VI, pag. 300. (e) Ibidem pag. 281. (f) In loco citato pag. 74. 75.

mationem angustatur thoracis cavum, ita, ut pulmones libere nequeant explicari; unde tusses molestissimae, perpetuae, asthma incurabile, anxietas incredibilis, cum facie livente tumida a motu corporis vel leviter aucto, pulmonis vomicae, phthisis incurabilis, scirrhi, concretiones pulmonum cum pleura, sequuntur; uti ex praecedentibus patuit.

Sed & in reliquis ossibus corporis mira vitia contingere observata fuerunt. *Daubenton* (g) in illo sceleto Rachiticae, cujus modo mentio facta fuit, partem ossium occipitis & parietalium abscidit, & invenit ossa parietalia in quibusdam locis sex lineas crassa, in aliis vero adeo tenuia, ut pellucerent; in ossibus frontis, temporum, in occipitalibus, tenuia talia loca invenit. An & in extremorum ossibus tenuia talia loca inveniuntur, in quibus a leviori vi fractura metuenda est? In alio sceleto, cujus figuram tabula aenea expressit (h), notavit litera E adscripta in media parte ossium humeri, radii, ulnae, femorum, tibiae, & fibulae, juncturarum quasi vestigia, per omnem ossis ambitum; imo & quaedam similia vestigia in costis apparebant. Dubitabat egregius Vir, an forent fracturarum per callum consolidatarum vestigia? obitare videbatur difficultas, quomodo frangi potuissent tot ossa in hoc corpore, & fracta iterum tam bene consolidari? Credere maluit, Rachitidi tribuenda esse, morbumque hunc, qui adeo turbat ossium incrementum, invertisse solitum osteogeniae ordinem, qui a parte media incipit, & versus extrema ossium progreditur; per morbum autem pars media ossis mansisset diu cartilaginea, dum interim ossificatio ab utroque extremo ossis incepta versus medium progredere; binae illae ossificationes ab extremis ortae, dum in medio concurrunt, produxissent illa juncturarum vestigia; imo olim, antequam ossa penitus induruerant, ossa haec in medio flecti potuissent; praecipue primo post nativitatem tempore.

Unde infert, quod, si mater talis infantis, graviditatis tempore, crurifragii supplicium coram vidisset, Rachiticus infans natus, ossibus in medio flexibilibus, speciosum argumentum potuisset dare illis, qui vim imaginationis matris in foetum, ejus utero contentum, tueri conantur.

Verum notari meretur, rarissime vel nunquam Rachitidem connatum morbum esse, uti pluribus ad §. 1481. dictum fuit, & licet foetus in utero matris jam incepisset hoc morbo infici, non potuisset primo post nativitatem tempore adeo invaluisse malum, ut tot ossa fracta fuissent. Tota enim morbi historia docet, tardius incipere Rachitidem, & lento gradu augeri.

Sed plures auctores meminerunt facilis ossium fracturae in Rachiticis. *Celebris* in arte sua *Petit* (i), ubi de morbosa mutatione ossium in Rachitide agit, monet, os humeri quidem vix mutari in figura, cum undique cinctum sit musculis, qui fere aequalis roboris sunt, nec pondus corporis sustinere debeat, ut os femoris, notat tamen, ubi per morbum jam multum emollita fuerint ossa, tunc, in loco insertionis musculorum Deltoidis & Brachialis anterioris,

(g) In loco citato pag. 74.
des Os Tom. II. pag. 547. 548.

(h) Ibidem pag. 76.

(i) Traite des maladies

tici, os humeri incurvari sic, ut convexa pars anterior reddatur, pars vero posterior concava fiat: *Verum saepissime in hoc loco os invenitur semifractum; quod pluribus vicibus viderat. Hoc infortunium non tantum ossi humeri accidit, sed saepe etiam costis, uti & mediae parti ossium femoris & crurum.* In puella, quae decimo sexto aetatis anno expleto Rachitide periit, extremo tempore vitae femoris os levissima vi fractum fuisse observavit *Buchnerus (k)*, licet ultimo hoc morbi stadio nequidem sedere valeret, multo minus incedere. Alia puella, per duos ferme annos lactata, satis bene se habens, dein Rachitica facta, postquam tertium annum & medium expleverat, in platea currens os femoris fregit, & licet in cadavere post decem & ultra annos mortuae fractura haec consolidata inventa fuerit, tamen, aucto morbo, post fracturam, gradiendi facultate privata fuit.

Haec sufficere credo ad probandum, ossium minutam firmitatem in Rachitide dare saepius occasionem fracturae ossium.

Praeterea notari meretur, quod epiphyses ossium protuberent ad juncturas (vide §. 1485. n°. 8.), adeoque generaliter omnia ossa tumere circa articulos, uti in sceletis Rachiticorum observavit *Daubenton (l)*: imprimis ossa femoris & tibiae circa extrema articulata hoc vitio laborant, neque cava articulorum proportionatam amplitudinem habent, ut possint in se recipere caput ossis articulandi, mole auctum per morbum; unde facilis luxationis periculum; quae forte frequentius, quam creditur, in Rachiticis contingit. Dum signa Prognostica in hoc morbo recenset *Glissonius (m)*, inter alia dicit: *Qui crura sursum trahunt, neque ea lubenter extendi patiuntur, difficulter curantur.* Si caput ossis femoris non satis profunde acetabulum ingreditur in Rachiticis, ubi ligamenta laxa sunt, facile excidit, & ex articulo suo elapsum, sursum retrahitur a musculis; unde membrum accurtatur, nec absque molestia extendi poterit. Forte huc & spectat ultima Prognosis (n): *Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corporis, caeteris paribus, facilius curantur.* Haec enim tolerantia monstrat, articulos esse bonos non tantum, sed & pectus esse liberum; quod optimum signum est. Unde in proventa Rachitide, & ubi lethalis exitus metuitur, miselli aegroti non tantum proprium corpus movere nequeunt, sed nec ab aliis corporis situs mutari poterit absque instantis suffocationis periculo. Vidit summas tales miserias *Buchnerus (o)* in puella Rachitica, quae ultimo vitae tempore *integro pede brevior reddebatur, & magno capite, ac inter elevatas soapulas quasi gomphosi immisso, brachiis & pedibus curvatis mirumque intortis, elevato sterno & eminente abdomine, ex homine in monstrum degenerabat. Tunc, nequidem sedere valens, & brachiis & dorso, miserandum spectaculum! suspendenda erat. Et retro, nisi caput perpetuo muniretur, mox totum cadebat; quo nempe curvatura vertebrarum colli divertebatur.*

Ma

(k) Disput. ad morbor. histor. opera Halleri. Tom. VI. pag. 279. (l) Histoire naturelle avec la descript. du Cabinet du Roy. Tom. III. pag. 74. (m) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 287. (n) Ibidem pag. 290. (o) Disput. ad morbor. histor. opera Halleri. Tom. VI. pag. 279.

Maxime etiam metuendum videtur in illis, qui ex diuturniore Rachitide emerferunt, ne praeter difformitatem staturae superfit hinc inde in ossibus talis mutatio fabricae, unde postea mali ossium morbi, curatu difficillimi, sequuntur; caries nempe, & spina ventosa.

Antea patuit, in firmo & sano osse, per ipsas sanitatis actiones deteri & evanescere quasi de corpore illa, a quibus firmitas & robur ossium pendent; quae nisi ex ingestis, vasorum & viscerum actione in naturam fluidarum & solidarum partium nostri corporis conversis, restituantur, degenerabit osseum compages a nativa sua indole, & tandem morbosa fiet, si idem defectus diu manserit. Cum autem tota Rachitidis historia doceat, morbum solidis partibus corporis, praecipue ossibus, noxam inferre, mirum non videbitur, post morbum diutius toleratum in ossibus superesse mali vestigia, quae, relictis viribus, redeunte sanitate, se manifestabunt, & quandoque debebunt separari a sanis partibus ossis; quod quidem optime fieret, si bona suppuratione partium mollium via pararetur ossium affectorum exfoliationi; verum raro haec felicitas contingit, cum in morbo hoc, si gravior fuerit, magna in putredinem proclivitas adsit; quae quandoque in tantam malignitatem ascendit, ut viderit *Buchnerus* (p), miseram puellam, extremo vitae die, adeo tetram ore exspirasse mephitim, a qua sanissimus volucris, caveae, quae puellae vertici perpendicularis imminebat, inclusus, mox enecatus est.

Sed, cum antea ad §. 512. & sequentibus peculiari Capitulo de morbis ossium actum fuerit, omnia, quae ad hanc rem spectant, ibi videri poterunt.

§. 1488. **T**oto interim decursu mali lenta febricula depascitur corpus usque in mortem; tumque cadaver omnes fibras, membranas, vasa, viscera, mollia, flaccida, humores solutos, mucososque, exhibet.

Quare causa proxima mali cacochymia iners, mucosa, frigida, vapida, latente forte leni labe venerea permista, cum laxa partium firmarum fabrica.

Rachitis lente progreditur, & non tantum per plures menses, verum etiam per annos, decurrit, antequam corpus destruat, uti ex ante dictis colligitur facile. Exempla enim fuerunt allegata, ubi post primam dentitionem se manifestabant prima morbi inchoantis symptomata, & ad decimum quartum, imo ad decimum sextum, annum usque misera vita protrahebatur, antequam mors tantis calamitatibus finem imponeret. Considerandum autem est, plures, Rachitidem in tenera aetate passos, longe diutius superesse. Notavit enim *Glissonius* (q), illos, qui ante annum quintum aetatis completum non perfecte sanantur, postea miseros ac valetudinarios supervivere; & ante consistentem aetate-

(p) Disput. ad morbor. histor. opera Halleri Tom. VI. pag. 279.
Rachitide Cap. XXIII. pag. 289.

(q) De

tatem asthmaticos, vel cachecticos, aut phthificos, perire, vel saltem gibbosos, nanos, curvos, aut aliter deformes, postmodum supervesse. Verum notum est, omnem morbum triplici modo finire: vel enim abit in sanitatem, vel in mortem, vel definit in alium morbum, diversum a priori, cui tamen ut causae originem suam debet. Sic gibbosus non amplius dicitur Rachiticus, licet gibbus Rachitidi praegressae originem debeat: idem de aliis deformitatibus, Rachitidis toleratae sequelis, verum est. Hic autem affirmatur, lenta febricula sensim depasci corpus ad mortem usque, dum proprie dicta Rachitis adest, licet absit saepe, dum postea in alium morbum Rachitis transiverit.

Dubitari tamen potest, an in ipso invadentis Rachitidis primordio lenta febricula jam comes adsit.

Glissonius (r), qui tanta cum cura hunc morbum examinavit, fatetur sequentia: *Adeo lente sensimque obrepit, ut ad plures menses vix sui manifesta vestigia prodat, nisi forte a vehementissimis causis ejus progressus promoveatur, ut a morbo violentiore aut colliquante, seu antecedente, seu superveniente.* In morbo proVectiori adeste illam febriculam lentam, satis convenit inter omnes; sed est *tarditas motus hujus morbi in sua prima invasione.* De signis autem incipientis morbi in junioribus, qui nondum ambulare ceperunt ad §. 1485. dictum, ubi simul notata fuit ad numerum 5 insolita illa flacciditas cadaverum Rachiticorum; cum caeterum in aliis morbis obtinere soleat, ut non tantum post mortem, sed quandoque & ante mortem, totum corpus obrigescat. Unde propinqui ultimum illud obsequium praestant defuncto, ut oculos claudant, maxillas ad se invicem adducant, ne, apertis post mortem oculis, & ore hiante, foedum spectaculum exhibeat cadaver; sic & caput in recto situ deponunt, manusque jungunt. Si nimis diu moras trahant post mortem, tanta observatur in cadavere rigiditas, ut hoc pietatis opus amplius perfici non possit, vel saltem quam difficillime. Sed in Rachiticorum cadaveribus omnes articuli flexiles manent, & magnum caput sola gravitate, nisi fulciatur, in hanc illamve partem dilabitur.

Humores solutos, mucososque. Merentur hic conferri illa, quae in capitulo *de morbis viscerum debiliū & laxorum* ad §. 41. & sequentes dicta sunt; uti & illa, quae notata fuerunt in morbis fibrae debilis & laxae §. 24; & de simili vitio in vasis obtinente §. 38. & sequentibus; omnia enim haec in Rachitide quoque locum habent. Ad §. 25. demonstratum fuit, defectum motus muscularis inter primarias causas debilitatis & laxitatis fibrarum merito recenseri; §. 30. patuit, fibras esse debiles junioribus, quiescentibus, & crescentibus; §. 35. 2., per quietem in aëre humido frigidiusculo, cum somno pleniore, fibras solidas nimis rigidas & elasticas emendari; dum nempe sic redduntur molliores & debiliores; §. 43. 3. deducitur inde inertia liquididi per majora vasa fluentis, quae pendet a minuta copia, fluiditate aquosa aucta, & motu musculari torpescente. Sed haec omnia in Rachitidis historia habentur. §. 44, ubi mala, a vasis & visceribus nimis debilibus & laxis oriunda, enumerantur, inter praecipua ponuntur *cachexia & cacochymia,*

(*) De Rachitide Cap. CXVIII. pag. 219.

mia, pessimaeque horum sequelae, *phthisis*, *empyema*, *hydrops*, *atrophia*; quae omnia in Rachitidis decursu observantur. Ad §. 48. probatum fuit, ipsum sanguinem & cruorem esse in robustissimis maxime densum, lentum, blandum, in tenerimis dissolutum, levem, acrem.

Omnia ergo haec conspirant in Rachitide, ut humores soluti sint, nec habeant firmam illam consistentiam sanguinis sani, sed mucosum aliquem lentorem tantum; de quo §. 69. & sequentibus dictum fuit.

Observata fidelia confirmant modo dicta: *Celeberrimus Du Verney* (s) affirmat: *Carnes Rachiticorum albas, molles, decolores, esse, sanguinem autem aquosum, & valde dissolutum.* In cadavere puellae Rachiticae sanguis summo pere tenuis, resolutus, & rutilus, erat, teste *Buchnero* (t).

Quare causa proxima &c. Ex tota historia morbi haecenus descripti sequitur causa proxima Rachitidis, qualis hic describitur. Causa proxima morbi dicitur, quae totum jam praesentem directe constituit; cujus praesentia ponit, continuat, morbum; cujus absentia eundem tollit. Degenerant enim humores ab illis conditionibus, quae requiruntur in sanitate, & tunc *Cacechymia* adesse dicitur; quae varia esse potest, sed in hoc morbo iners, vappida, & mucosa, invenitur. Adest simul laxa nimis partium firmarum corporis fabrica, uti demonstratum fuit; sed humores nostri robore vasorum & viscerum sic perficiuntur, ut dotes ad sanitatem requisitas acquirant; adeoque sensim degenerant, dum robur solidarum partium debilitatur.

Simul & dubii instar proponitur, an forte adsit in Rachitide aliquid labis Venereae, sed lenioris tantum.

Celeberrimus Astruc (u) credit, contagium Luis Venereae aliquando posse esse mitioris indolis, ita ut sensim viribus extenuetur, & decrescat copia, tandemque totum evanescat de corpore. Verum simul monet, hanc felicitatem nunquam sperari posse, nisi virus Venereum benignum & paucum fuerit, simulque sanguis purus, rite constitutus, & perfecte elaboratus, adsit. Hoc modo, si virus non integre diffaretur de corpore, concipiebat, illud diu superstes manere posse in corpore, sed ita coërcitum & refroenatum, ut effectu careat; seu, quod idem est, latebit quidem in sanguine, sed latebit innoxie, quemadmodum in praxi videre obvium est. Si autem per febrem, aliumque aliquem morbum, per diaetae errores, vigilias, crapulam &c., sanguis a sana indole degeneret, eadem ratione venenum antea latens viribus & copia prompte invalescet, naturali ferociae restituetur; unde Lues manifesta.

Conatur suam sententiam confirmare argumento a sylvestribus arboribus desumpto, quarum fructus acerbum acrem succum fundunt; qui tamen hortensi cultura sic mitescit, ut blando sapore placeat. Si autem a debita cultura talium

(s) Traite des maladies des Os Tom. II. pag. 291.

stor. opera Halleri Tom. VI. pag. 281.

(t) Disputat. ad morb. histor. opera Halleri Tom. VI. pag. 281. (u) De Morbis Venereis Lib. II.

Cap. V. pag. 102. 103.

lium arborum cessatum fuerit, fructuum succus ad priorem acerbiteriam redit. Idem obtinere statuit in Luis veneno, quod innoxie latet, quamdiu sanguis purior largiorem similis veneni renovationem refroenaturus est; suae vero redditur nativae ferociae & virulentiae, ubi primum depravata sanguinis integritate datur latenti veneno nocendi locus.

Inde explicat, quare aliquando Lues sequatur, dum conjugum alteruter miasma Venereum latens in corpore gerit, licet diu in connubio vixerint simul, a Lue manifesta penitus immunes. *Id enim supponit, quidpiam ex alterutra parte mutatum fuisse, unde contagium, quod ab infecto viro manat, jam efficacius sit, vel sanguis mulieris, qui inficiendus est, ad concipiendum venenum magis comparatus.* Cum autem statuatur egregius ille vir, strumosas & Rachiticas affectiones esse degeneris Luis symptomata, hinc ex eodem fundamento explicat, quare ex pluribus liberis, ab iisdem parentibus genitis, quidam postea laborent Rachitide, alii non. *Id enim arguit, hunc aut illum, nativa corporis constitutione, vel morbis, qui, dum utero gestantur, matrem debilitant, caeteris imbecilliores esse, unde contagio altius inficiatur.* Verum ex historia Luis Venereae patuit, optimam & robustissimam sanitatem non enervare susceptum in corpore virus, sed econtra sanissimos & succis plenos juvenes pejus adhuc infici ab impuro concubitu. Imo, si post curationem Luis tentatam aliquid adhuc de contagio Venereo latet in corpore, silent omnia Luis symptomata, quamdiu languent miseri, validis curationibus & severa diaeta exhausti, sed simul ac vires redeunt, & bono nutrimento impletur corpus, repullulant omnia mala, & quandoque repeti debet curatio. Praeterea Luis Venereae symptomata differunt omnino ab illis, quae Rachitidem comitantur: de qua re videantur illa, quae ad §. 1482. dicta sunt.

Videtur autem *Celeberrimus Astruc*, in secunda editione tractatus absolutissimi de *Lue Venerea*, accuratius determinasse, quid sentiat de Lue Venerea, tanquam causa Rachitidis. *Quamvis enim in capite quinto Libri secundi eadem legantur, quae modo recensui, tamen alio loco (w) habentur quaedam, quae in prima editione non inveniuntur.* Agit ibidem de variis Periodis Luis Venereae; ubi monet, se non pauca novorum morborum genera, quae a Lue Venerea sobolescere vel reviviscere multis credita sunt, prudenter silentio praetermisisse; & postea subjungit, non defuisse, qui putent, ex eodem fonte fluxisse Rachitidem. *Sed qui ita putant semper chorda oberrant eadem; scilicet probant quidem egregie virus Venereum degener. producendae Rachitidi symbolam conferre, ut & producendis non paucis morbis aliis: probant vero minime, venenum idem esse conjunctam & adaequatam causam Rachitidis; cum certum sit Rachitide saepius tentari infantes plurimos, quorum parentes omni Luis Venereae contagio perfectissime semper vacavere.*

Non videtur ergo Lues Venerea inter causas Rachitidis numerari posse; cum certum sit, morbum illum nasci in infantibus, absque ulla suspitione contagii Venerei prius communicati.

Coni

(w) De Morbis Venereis Lib. I. Cap. XIII. Tom. I. pag. 101. 102.

Confirmatur haec sententia ulterius, quod longe alia curatione indigeat Rachitis, quam Lues; imo, quod illa, quae ad virus Venereum extinguendum commendantur, in hoc morbo minime profint. Monet enim *Glissonius* (*) sequentia: *Observavimus, pueros nonnullos, unguentis mercurialibus illitos ad necandam scabiem, in hunc postea morbum incidisse.*

Superest jam, ut de curatione Rachitidis dicatur.

§. 1489. **C**uratio optima fit. Cibo levi, eupepto, ficciori, minuto & copia moderata. Potu paucō, meraco, ex Cerevisia inprimis, non veteri quidem, at diu cocta & spissa. Aëre sicco, & calidiusculo. Vestitu accurate sicco, calefaciente, ex lana praeprimis confecto. Decubitu super storeis, ex aromaticis, roborantibus, exsiccantibus, herbis factis, in elatiori aedium parte, supra tabulata lignea. Gestatione, concussione, oscillatione, ventione in rheda super strata viarum, frictione multa, calida, sicca, pannis fumo aromatum perfusis instituta, maxime ad abdomen & spinam. Cantharidum iterata quandoque applicatione, vomitoriis lenibus aliquoties cum prudentia repetitis. Purgantibus deinde roborantibus per aliquot dies successivos adhibitis. Denique usu diu continuato medicamentorum roborantium, exsiccantium, antiscorbuticorum, & spiritus excitantium, An & immersio in frigidam prodest? an linimenta? & quae?

Ex omnibus, quae haecenus de Rachitide dicta fuerunt, constat, laxam nimis esse compagem partium solidarum corporis, & in illis deficere elasticitatem ac robur. Unde omnia illa, quae antea ad §. 28. pro curatione fibrae solidae nimis debilis & laxae commendata fuerunt, hic etiam conducunt fere, nisi quod in Rachitide curanda ficcior victus soleat potius commendari, adeoque a lacte, jusculis, panis decoctis, abstinere malint Medici, & ficciores potius cibos commendent.

Cibo levi, eupepto, ficciori &c. Seliguntur illa, quae facile digeruntur, & nihil glutinosi habent, sicque promptius vi viscerum chylopoieticorum subigi, & in bonum chylum mutari possunt. Notatum fuit ad §. 1486. n°. 3., appetitum & digestionem ferme illaesa manere in hoc morbo, qui absque hoc non tam diu tolerari posset. Dantur tamen haec alimenta copia moderata, & saepius de die, ne chylus copiosior pulmonem, ob mutatam thoracis cavitatem (vide §. 1487.) plus minusve pressum, gravet. Pinguia repudiantur in victu Rachiticorum; quia nimia mollities & flacciditas partium solidarum adest, & in debilibus corporibus jure metuitur, ne haec in rancidam acrimoniam, quae pessima est, degenerent.

(*) De Rachitide Cap. XVI. pag. 188.

In *Materia Medica* ad hunc numerum recensentur illa, quae praecipue conducunt pro victu in hoc morbo.

Laudatur imprimis panis bene fermentatus, biscoctus: farina enim lentorem habet insignem, qui emendatur, dum pasta, ex farina & aqua simul mistis parata, incipit attolli in majorem molem & fermentari, antequam clibano immittatur, & excoquatur panis. Offas enim, ex farina & aqua paratas, absque fermentatione, robusta & duro labore exercita corpora ferre possunt; debiliores autem homines, uti etiam qui sedentariis artibus sibi victum parare coguntur, a glutinoso tali victu misere languent. Rite sic paratus, & bene excoctus, panis in lamellas tenuiores discinditur, & in clibano rursus excoquitur, ideoque vocatur biscoctus panis; qui siccissimus tunc est, & vasis ligneis siccis clausis reconditus, servari potest diu immutatus, ab humido nempe aëre defensus, ne situm contrahat. Notum est, in longis itineribus saluberrimum navigantibus victum dare panem sic biscoctum. Pro Rachiticis paratur ex putissimo tritico panis biscoctus, additis gratissimis & roborantibus aromatibus, parca copia, quae majorem saporis gratiam conciliant, & languentes vires blando stimulo excitant. Tales panes biscocti sapore placent junioribus, saliva statim mollescent, & penetrantur, ita ut quasi integre deliquescere videantur, sicque utilissimum nutrimentum praebent, quod a debilibus etiam cito & facile digeritur. Cum autem dentitio saepe tarda sit in hoc morbo, dentes, qui jam emerferunt, cariosi fiant, & frustillatim excidant, panes illi biscocti, tenues cum parentur, etiam edentulis conveniunt, eo quod statim in ore humido emolliantur. Vix credibile est, quantum beneficium a tali pane percipiant Rachitici: aliquoties incipientem morbum hoc solo curatum memini. Unde apud Batavos pistorum officinae panum biscoctorum varietate luxuriant, dum sollicitae matres solas has delicias fere dilectis prolibus indulgent.

Ex classe animali conceduntur carnes macilentae, juniorum imprimis animalium, sed affatae; solent auferre crustam exteriorem, quam ignis vis produxit, proximamque huic carnem, in propriis succis coctam sub hac crusta, quae exhalationem subtilioris partis impedit, minutim concidere; & cum pane biscocto contrito, addito pauculo sale & lenibus aromatibus, sic parant fercula sapidissima, quae etiam edentulis prodesse possunt. Grati satis cibi etiam ex cerealibus cum uvis passis parantur, dum haec simul in aqua coquantur ad molliem, & postea pauculum vini additur cum lenioribus aromatibus.

Potu pauculo, meraco &c. Imprimis hic laudatur cerevisia, antiquissimus potus: nam varii populi, quibus natura vitis culturam negaverat, ex frugibus aqua maceratis non insuaves potus sibi concinnarunt, ut nusquam cessaret ebrietatis lenocinium: Unde Aegyptii, ab Osiride edocti, potum ex hordeo, saporis bonitate paulo vino inferiorem, confecerunt, quem *divon xedivon*, vinum ex hordeo, vocaverunt. Licet autem ex frumento & aliis cerealibus parari possit similis potus, illud tamen nomen diu mansit: Cervisia, & cerevisia, hinc solet vocari; a *Cerere*, id est fruge, vocata: est enim potio ex seminibus frumentis, vario modo parata (y). Unde & dictum fuit Cereris vinum, universo

septem;

(y) Videatur de his Nonnius de re Cibaria Lib. IV. Cap. XVI. & XVII.

Septentrioni familiare : provida enim natura, cessante ibi vitis cultura, ob aëris inclementiam, incolis liberali manu frugum copiam dedit, unde non solum abunde alimentum fumerent, sed & potum sibi, instar vini, nec insalubrem, nec insuavem, conficerent. Ab antiquissimis saeculis Germanos hoc potu usos fuisse, *Tacitus* de moribus Germanorum testatur. *Potus humor ex hordeo, aut frumento, in quamdam similitudinem vini corruptus.*

Notum est, Cerealia omnia abundare tali substantia, qua homines & plurima animalia nutrirî commode possunt; sed adest in omnibus plus minusve lentor, qui, incepta fermentatione, dum panis ex frugibus paratur, dividitur & attenuatur; ubi autem cerevisiae parandae inservient, aliud artificium adhibetur, ut lentor ille corrigatur.

Primo hordeum maceratur aqua, donec intumescat; mox germen emittit; deinde cum ipso germine exsiccat, ignis ope, quem in hunc usum constructus fornax per exigua spiramenta emittit: raro citra ignis beneficium hoc obtineri poterit, idque non nisi aestivis mensibus, vigente aestu, cum sublimi loco in tabulatis saepius per diem convertitur, ut humiditas a maceratione relicta diffilari possit, & incepta germinatio suffocari: si enim haec pergeret diutius, germen plantulae cito crescens consumeret illud nutriens, quod, in singulis seminum cerealium granis contentum, cerevisiam parandam ditare debet. Magni momenti in praeparatione cerevisiae est, observare illud tempus, quo incepta germinatio satis attenuavit farinaceam cerealium partem, ut germen in his latens evolvi & crescere incipiat; nec tamen eo usque protrahendum est calore & humiditate germinis incrementum, ut consumatur nimis illa farinacea frugum pars, a qua cerevisiae efficacia pendet; unde tunc exsiccatione impeditur ulterior germinatio. Hordeum, triticum, & alia frugum genera, quae variis cerevisiis parandis adhibentur, postquam hanc inceptam germinationem subierunt, non amplius suo nomine vocantur, sed simpliciter dicuntur generali nomine *Maltum*; *Aetius* (z) *Βύβη* appellavit; *est autem hordeum madefactum, deinde cum enatis ligulis tostum.* Unde cerevisiarii hominem versatum in hac arte *Maltum* ex frugibus parandi conducunt, etiam majori stipendio, nisi ipsi huic operi invigilare maluerint.

Maltum mola frangitur in crassiorem farinam, quam aqua fere fervida digerunt, non tamen ebulliente; sed separatim postea liquidum, *malti* substantia dives, decoquunt ad variam spissitudinem, prout meracior vel dilutior cerevisia desideratur, quae vel recens potatur in mensis, vel post fermentationem absolutam vim inebriantem & fragrantiam spirituosam acquirit, & majori cum cautela usurpari debet, cum largius potata temulentiam inducat & quidem magis durabilem, quam a vino nasci observatur. Miratus *Plinius* hanc rem, exclamat: *Heu mira vitiorum solertia; inventum est, quomodo aqua inebriaret.*

Cerevisiae, quae Rachiticis commendantur, non sunt fermentatae, sed facturatae admodum substantia nutriente frugum, ita ut cibi potabiles dici mereantur,

(z) Tetrabib. 3. Serm. 2. Cap. XIX.

tur, & vix in fermentationem deduci possunt, ob majorem spissitudinem, nisi prius aqua addita diluantur. Quamvis enim in praeparatione cerevisiae, ut dictum fuit, *Maltum* non coquatur cum aqua, sed infundatur aquae fere fervidae, & perpetua agitatione permisceatur, ut frumenti substantia diluatur in aqua, tamen postea illud infulum decoquunt, postquam a *Malto* separatum fuerit, & inspissant pro lubitu; unde pro varia spissitudine pretium talis cerevisiae crescit. Tales cerevisiae recentes laudantur; veteres enim, post fermentationem peractam, deposito sedimento, lymphidissimae fiunt, & vinosam fragrantiam acquirunt; sed & simul temulentae redduntur, & per plures annos servari possunt. *Mumma Brunsvicensis* magnam famam obtinuit inter cerevias huic usui servientes; quae adeo spissa est, ut Cereris extractum liquidum vocari posset. Cum autem ad fermentationem requiratur certa humidi copia, hinc *Mumma*, saturatissima cum sit frugum substantia, manet immutata, licet ad diffita deferatur loca. In Indias orientales navibus defertur; & gustavi inde reducem, nec mutatam tamen. Facile intelligitur, meracas has cerevias siti sedandae impares esse, sed vim roborantem & nutrientem insignem possident. Uncia una talis cerevisiae ter de die dari solet, cum pane biscocto ante laudato, Rachitide laborantibus, optimo cum effectu. Anglorum & Batavorum cerevisiae meraciores, minus spissae quidem sunt *Mumma Brunsvicensium*, sed saporis magis grati, hinc & instar potus communis adhiberi possent. In *Materia Medica* ad hunc numerum laudatur, si aestivo tempore, dum minus meraci potus magis placent omnibus, cerevisiae illae diluantur aequali copia aquae spadanae, vel alterius aquae ferratae. Raro obtineri potest, ut juniores tali potu utantur. Cerevisia enim aqua diluta multum de saporis gratia amittit, & plus adhuc, si aquis medicatis misceatur. Vinum longe melius aquae conubium fert. Medicamenti loco potius servit vinum rubrum adstringens, sed simul bene maturum, si cum pane biscocto sumatur.

Vinum autem, Hippocraticum dictum, paratur, dum sex libris vini generosi rhenani infunduntur Unc. iv. Cinamomi lectissimi forfice conscissi, sed non contusi; infundantur frigide, vase clauso, per 24 horas, addita simul tali copia sacchari, quae edulcorationi sufficit; dein vinum sic medicatum redditum coletur per saccum laneum conicum, quem *manicam Hippocratis* vocant in officinis, & lagenis optime clausis servetur.

Gratissimum sic habetur remedium, quod subtilissimam tantum Cinamomi fragrantiam continet, & ter vel quater de die ad mediam tantum unciam cum pane biscocto datur.

Caeterum & similis potus parari posset, si vino rhenano substitueretur vinum Florentinum rubrum, Gallicum rubrum adstringens, vinum Graecum nigrescens adstringenti sapore praeditum: talia enim vina & uberrima spirituum copia, & roborante virtute, praestant.

Aëre sicco & calidiusculo. Dictum fuit §. 1484, Rachitide corripitales infantes, qui frigidius humidiusque tractantur; imprimis, si balneo, fotu, vaporibus humidis, enerventur. Ad §. 1488. constitit, causam proximam morbi consistere in cacochymia inerti, mucosa, frigida, una cum laxa

partium firmarum fabrica. Unde sponte patet, prodesse aërem siccum, calidiusculum, utpote indoli morbi adversum. Magnus enim calor enervat, debilitat, uti vel robustissimi homines experiuntur, & , nisi calori moderato aëris jungatur simul siccitas, nullo modo prodesset; a calore enim humido solidarum partium laxitas augetur, & subito increfcit morbus. Illi, qui maris littora incolunt, usu edocti, infantes Rachiticos in collibus arenosis exponunt aprico soli, verno imprimis tempore, & serena tempestate, magno cum emolumento. *Buchnerus* (a) notat, puellam, quae Rachitica vixit usque ad decimum quartum aetatis annum, tandem morbo succubuisse, postquam longa tempestas Austrina praecedens omnia mala auxerat. In alio puero Rachitico (b) observavit, quod pedum officio aestate magis valuerit, quam hyeme; praefertim, si sicca fuerit aestas. Diuturna autem tempestate Austrina praegressa adeo invaluit morbus, ut amplius pedibus incedere non valeret. Unde videtur in Prognosticis pro axiomate posuisse sequentia (c): *Austrina tempestas Rachiticis mala; mala hyems. Coelum humidum Rachiticos facit: hinc & morbum auget.*

Vestitu accurate sicco &c. Magni momenti monitum hoc est; quod, si observetur in Rachiticis curandis, insigniter prodest. Nisi enim vestes siccae fuerint, a corpore calefactae vaporem humidum emittunt, qui corpus aluens labefactat ulterius nimis flaccidas partes: hinc suasi semper, ut vestes depositae ficcarentur sedulo, & suffumigiis, ex olibano, mastiche, imbuerentur, antequam induerentur denuo: idem verum est de lectorum stragulis. Indusia ex lana parata praeferuntur his, quae ex lino conficiuntur. Linea enim reperiunt illa quae irruunt; hinc calefaciunt quidem corpus, sed calore humido ob reperiunt exhalationem cutaneam; quae si copiosior fuerit, linea indusia penetrantur & tota madescunt. Laneae vestes bibulae sunt, & cum crassiores sint lineis, plus humidi in se recondunt, antequam humidae ad tactum appareant: hinc sedulo exsiccandae sunt, antequam de novo induantur. Cum autem & lanae asperior superficies sit, quam lini, si nudum corpus tangant vestes laneae, ab omni corporis motu frictionis species excitatur, quae insigniter prodest, uti statim dicetur.

Decubitu super storeis ex aromaticis &c. Cum saepius Rachitici pueri compressum ad latera thoracem habeant, qui ad sternum assurgit in acutum, hinc difficilius ab aëre inspirato pulmones explicantur, & fere semper, praecipue adultiori jam morbo, respiratio difficilior adest; unde storeas & culcitras plumis refertas non sine incommodo tolerant miselli; cum autem fere ubique locorum

Neglectis urenda filix innascitur agris,

Hinc illi, quibus domi res angustior est, colligere solent filicis folia, vel vili ad-

(a) Disputat. ad morbor. histor. operâ Haller. Tom. VI. pag. 280. (b) Ibidem pag. 284. (c) Ibidem pag. 288.

admodum pretio comparant, ut lectulos ac pulvinaria parent prolibus Rachiticis, & saepe foliis his foliis utuntur, quae, firmioris substantiae cum sint, a pondere comprimentis corporis aegri non facile uniuntur inter se in majores massas; praecipue, si prius in umbra ficcata fuerint, unde merito ad hunc usum laudantur aptissima.

In Materia Medica ad hunc numerum specimen habetur, quomodo tales lectuli vel pulvinaria parari poterunt ex foliis filicis & gratis aromaticis herbis; quae jubentur conteri in pulverem tenuem. Forte minutim conscissas forfice herbas addere conduceret magis: pulveres enim a corporis incumbentis humiditate conglobarentur facile, non sine aegrorum molestia, in majores massas, & fragrantia herbarum suaveolentium periret citius, dum in pulverem tenuem trita sunt; praecipue, cum tales lectuli saepe exsiccati debeant. Ne autem nimia fragrantia incommoda foret aegris, duplum ponderis omnium herbarum simul sumtarum additur de paleis hordei.

Dum de die adhuc surgere, & in sedili sedere, possunt, lectulus interea quotidie poterit exsiccati; si autem perpetuo decumbere cogantur, praestabit binos tales lectulos conficere, quibus alternatim incumbant, ut singuli exsiccati possint.

In elatiori aedium parte, supra tabulata lignea. Maximam partem vitae nostrae omnes transigimus in illis locis, ubi dormimus; &, cum aër ficcus calidiusculus adeo profit Rachiticis, hinc convenit, ut in altiori aedium loco dormiant: inferiora enim domus conclavia semper humida sunt plus minusve. Aestivo tempore, occiduo sole, imo citius, in tellure ros humidus observatur, qui quandoque ad sex vel octo pedes ascendit, & inferiorem domuum partem reddit humidissimam; ita ut situ & fungis obsitos non semel viderim conclavium angulos, & pavementum, ligneum si fuerit, perpetuo tali madore putrescere. Talis aër pessime nocet hoc morbo decumbentibus; unde patet necessitas, ut aegri superiorem aedium partem incolant, vel saltem ibi dormiant. Lectuli fiant ex ligno, & parietes ligno obtegantur, si sumtibus ferendis sufficiant parentes. Ligna autem, quae his usibus serviunt, sicca debent esse, nec obducta ullo pigmento aut vernice. Observatur enim, quod ligna in se rapiant humidum ex aëre, & quidem magna vi; unde, si libere distendi nequeant in omnem dimensionem, ligna diffiliunt toties cum magno fragore. Ubi autem lignum pigmento oleoso aut vernice obducitur, tunc non amplius absorbet ex aëre aquam in se, sed humida tempestate aqua striatim per superficiem lignorum decurrit.

Gestatione, concussione, oscillatione &c. Quantum profit corporis motus in curanda fibra debili & laxa, antea ad §. 28. 2. dictum fuit. Verum omnia, quae ibi laudata fuerunt, in Rachitide curanda obtinere nequeunt; deficit enim sensim in hoc morbo vis muscularis, ita, ut tandem omnimoda impotentia motus quorumcumque artuum adsit. Unde beneficium motus ut sentiant miseri, aliorum viribus indigent, ut, absque virium propriarum dispendio, omnes fere fructus muscularis motus acquirant.

Facile intelligitur a lenioribus hic incipiendum esse, & sensim ad fortiora progrediendum.

Gesta-

Gestatio inter placidissimas atque debiles exercitationes numeratur a *Mercuriali*. (d), & propterea non solum sanis. & valetudinariis, verum etiam longis, ac inclinatis, morbis, & denique iis, quibus lentae morborum reliquiae remanent, nec aliter eliduntur, accommodatae sunt. Gestationem Coeliacis commendat *Azetacus*. (e); sed illam fieri iussit in locis, ubi lauri, myrti, thymus, crescunt; & secundum *Petiti* emendationem (f), qui vocabulum *ροισάνδε* in genitivum pluralem *ροισάνδε* mutandum voluit, quod nempe suaveolentium herbarum fragrantia ad bene concoquendum vim quandam haberet. Certe gestatio in talibus locis; ubi hae plantae crescunt, locum habere posset in Rachiticorum cura, cum in eundem finem decumbere jubeantur in lectulis, qui aromatibus repleti sunt; uti dictum fuit.

Nutricum vel gerularum ulnis juniores gestari possent quidem, sed ossium mollities magnam hic cautelam poscit. Dum enim ulnis insident aegri, circa thoracem illos sustinere solent manu apposita mulieres, cum proprium corpus sustinere nequeant; sed sic periculum est, ne figura thoracis mutetur. Ubi autem diu eidem brachio insident, dum gestantur, vertebrae in unum latum declinare incipient; hinc tutius est, ut jacentes in lecticis gestationis beneficio fruantur; quod vario modo fieri poterit, uti notum. Ditiore sillis gestatoriis uti possent, quas muli bajulant (litieres); plebs curriculis utitur in eundem usum, in quibus decumbunt Rachitici pueri satis commode; qui a mulieribus trahuntur. Huc referri potest navigatio; si sicca & calidiuscula tempestas fuerit; uti & lecti pensiles, quales sunt cunae tuleris sic sustentatae, ut pavementum non tangant, quae levi vi agitari possunt absque ullo strepitu excitato. Imo cunae vulgares, quae insunt binis segmentis circularibus, similem usum habent, nisi quod, dum rotantur supra pavementum, somnum quandoque impediunt sono, quem faciunt, dum moventur. Omnes autem illi motus debent esse primo lenes, sensim augendi, sed prudenter. Vidi non semel, a nimis valida cunarum agitatione vertiginem natam primo, dein sequente nausea molesta, & vomitu. Dum tentatur navigatio, sit illa timoribus carens, nec ullo pacto nauseam commoveat.

Oscillatio merito commendari meretur; quod exercitii genus sub *Oscellarum* appellatione a Veteribus appellatum putat *Mercurialis* (g); *Affere funibus quatuor ad laquearia suspensa, & ibi sedentibus pueris aut puellis per aërem jactatis*. Binis pariter vicinis arboribus funem alligare solent, cujus laxae dependentis medio insident, & per aëra pelluntur a sociis: sic levi arte machinam oscillatoriam parant, qua se oblectant. Omnibus his modis, spes est, ut obtineantur sequentes effectus: scilicet, ut pendula viscera abdominalia illis concussionibus agitata roborentur, & concreta resolvantur; ut foeces ex ultima digestionem residuae eliminantur ex primis viis, cum in Rachiticis intestina inflata

mi-

(d) De Arte Gymnastica Lib. VI. Cap. IX. pag. 372. (e) De curatione morborum diuturnorum. Lib. I. Cap. VII. pag. 133. (f) Ibidem pag. 294. (g) De Arte Gymnastica Lib. III. Cap. VIII. pag. 215.

minus in ingesta agere videantur; tandem &, ut impetus ac efficacia aëris in pulmones augeatur, ambiensque atmosphaera, calore corporis statim tepescens, renovetur assiduo.

Concussiones in teneris illis corporibus non nisi magna cum cautela tentandae sunt, & forte nunquam locum habent nisi in morbo incipiente, quando nondum ossa firmitatem amiserunt, vel circa finem curae, ubi denuo maximam roboris perditam partem recuperarunt. Docuit historia morbi, ossa sic debilitari, ut levi etiam vi frangantur; disponuntur enim ad cariem & spinam ventosam. Et licet nullum fracturae ossium periculum foret, tamen ossa cederent concussionibus, figura vitiosa illis induceretur; unde plurima & tristissima mala metuenda forent. Concussiones autem tentatas fuisse in curanda Rachitide, videtur concludi posse ex ultima Prognosi *Glissonii* (b), cujus antea memini ad §. 1487; ubi sic habet: *Qui facilius tolerant omnimodam jaëctationem corporis, caeteris paribus, facilius curantur.* Bonum signum hoc dare, lubens agnosco; verum caput magnum nutat sponte quaquaversum, hepar mole auctum ultra limbum costarum prominet, anhelum pectus, difficili respirazione, vix non opprimitur in morbo jam provento. An tutum est, concutere talia corpora? Molli carpento vehi lente miseros suaderem facile; sed vectione in rheda per strata viarum abstinerem potius, ob rationes dictas.

Frictione multa calida &c. Omnes Medici, qui frequenter hunc morbum vident, noverunt, quantum boni expectandum sit a frictionibus. *Asclepiades*, uti notum est, in morbis curandis plurimum sperabat a frictionibus. Sed, uti optime monuit *Celsus* (i), auctor ille nihil reperit, quod non a vetustissimo auctore *Hippocrate* paucis verbis comprehensum sit; quae sequuntur: *Frictione, si vehemens sit, durari corpus; si lenis, molliri; si multa, minui; si modica, impleri: sequitur ergo, ut tum utendum sit, cum aut adstringendum corpus sit, quod fluens est; aut molliendum, quod induruit; aut digerendum in eo, cui copia nocet; aut alendum id, quod tenue & infirmum est.* Perfricatur autem abdomen mane, vacuo adhuc ventriculo, panno laneo, qui, imbutus vapore *benzoini, succini, olibani*, & his similibus aromatum, huic usui adhibetur. In *Materia Medica* ad hunc numerum formula talis suffumigii habetur. Cum autem ex historia morbi patuerit, hepar mole auctum excedere limbos costarum, blanda tantum frictio abdomini applicari poterit, ne vis inferatur hepati. Simul & intestina, flatu turgida, molliter comprimuntur inter fricandum, sicque cavetur, ne congestiones in illorum cavis accumulentur.

Cum autem caput majus in Rachitide sit, lenes frictiones & huic adhibentur, sed magna semper prudentia, cum futurae calvariae multum a se mutuo distent, & totum illud medium, interpositum ossibus, sit membranaceum, adeoque a validiore frictione comprimi posset, sicque cerebri functiones turbari.

Toti spinae dorsi frictio prodest; sed moderata tantum: semper enim debemus

(b) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 290.

(i) Lib. II. Cap. XIV. pag. 88.

mus memores esse, corporis ossa in hoc morbo mollescere, atque ita, ruidius tractata, facile naturalem amittere figuram; unde & eadem lenitas observanda est, dum artus superiores ac inferiores, in carne musculari, roborare tentamus sensim. Postquam morbus jam cepit in melius vergere, sensim frictionum robur crescere poterit. Unde & *Celsus* (*k*) monet circa frictiones sequentia: *At, ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior esse debet & lenior, ut tantummodo summam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo novae materiae fiat.* Licet enim magnam spem in frictionibus posuerit *Celsus*, tamen intelligebat facile, per illas quidem tolli posse obstacula, quae sanitatem turbant, verum nihil a frictionibus addi corpori, sed potius aliquid tolli (*l*). *Nam & adstringitur aliquid, eo demto, quod interpositum, ut id laxaretur, effecerat: & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat: & impletur, non ipsa frictione, sed eo cibo, qui postea usque ad cutim, digestionem quadam relaxatam, penetrat.*

Cantharidum iterata quandoque applicatione. Caput Rachiticorum mole majus est; hinc obtinuit, ut & illud minuere tentarent illi, qui olim morbi curam aggrediebantur, & quidem varia methodo. Memorat *Glissonius* (*m*), Empyricos Anglos, qui hunc morbum tractabant, adhibuisse scarificationem aurium, & sine hac vix felicem curationem sperabant. Plerumque bis vel ter illam adhibebant, & quidem in concha auris: utebantur autem rarius lanceola, vel acutiori scalpello, obtusiori cultello id perficiebant; non morantes infantum ejulatus. Sed & quidam jubebant, dextrae auris sanguinem lana exceptum sinistro hypochondrio, sinistrae dextro, alligari debere. Fateatur *Glissonius*, quod hoc remedii genus non improbet quidem, viderit tamen, absque illius usu nonnullos pueros sanatos. Quantum novi, hodie illa scarificatio aurium penitus evuluit; nec illam unquam tentatam vidi.

A Fonticulo videtur *Glissonius* plus boni exspectasse, & dixit: *Hoc solo fere praesidio nonnullos pueros liberatos fuisse novimus.* Credebat enim, potens esse remedium, si inter secundam & tertiam colli vertebrae poneretur fonticulus, a quo sperabat, enormem capitis magnitudinem imminuendam fore, & superfluum serositatem evacuandam, uti & ossium augmentum nimium impediendum, & nimiam spinalis medullae humiditatem, quam metuebat, exsiccandam. Cum tamen Rachitici collum flexile, & caput nutans, habere soleant, fonticulus talis difficile tractari poterit, nec levem faciet molestiam; unde concludit, *fonticulum non praescribendum, nisi ea morbi magnitudo sit, ut eam aliis remediis absque hoc satis domari posse vix speremus.* Fateor candide, quod nunquam fonticulum Rachiticis applicari suaserim, & tamen successit cura, si adhuc sanabilis morbus foret.

Cum in Rachitide, adulta imprimis, tandem adsit impotentia motus omnium artuum, & antea ad §. 1069, ubi de paralyfi curanda dicebatur, vesicatoria laudata fuerint, tanquam efficax remedium ad excitandum motum in musculis para-

(*k*) Lib. II. Cap. XIV. pag. 90.
Cap. XXIX. pag. 339. & seq.

(*l*) Ibidem pag. 88.

(*m*) De Rachitide

paralyticis, mirum non est, cantharides a quibusdam laudatas fuisse ad curam Rachitidis. Dictum tunc fuit, paralyticis applicari vesicatoria in illo loco spinæ dorſi, qui altior est partibus paralyſi affectis; ſic, ſi hemiplecticus homo fuerit, vesicatorium applicatur nuchæ; ſi unum ex extremis inferioribus paralyticum ſit, vertebris lumborum potius cantharides applicabuntur. Unde in Rachiticis, in quibus omnes artuum muſculi languent, nuchæ vesicatorium applicari deberet; quod ob rationes modo dictas absque moleſtia fieri non poterit, & quandoque dolorem excitat. Sumus autem certi, in cura hujus morbi, rediturum muſculis motum, ſi poſſimus efficere per artem, ut redeat toroſitas, quæ per morbum perierat, muſculis. Nec videmur adeo hoc poſſe exſpectare ab evacuatione lymphæ, quæ ex veſiculis, per veſicatoria elevatis, dein ruptis, exit. *Gliffonius* (n) fatetur, quod veſicatoriorum uſum in hoc morbo curando nondum ſatis expertus fuerit, tamen utiliter interdum admitti poſſe conjectatur.

Notat autem, aliquem ex Medicis illis, qui cum ipſo Rachitidis indolem indagabant, bienni puello, hoc morbo affecto, qui in febrim quoque continuam & malignam inciderat, quique jam prope phreniticus factus fuerat, præſcripſiſſe inter alia veſicatorium vertebris colli adhibendum; unde manifeſtum levamen ſecutum fuit; & poſt aliquot dies a febre liberatus eſt. Poſtea bis ver ter infuſione rhæbarbari purgatus, præter omnium exſpectationem, fere absque aliis remediis Rachitidem quoque excuſſit.

Neque impedire potuit felix ille ſucceſſus, quin *Gliffonius* minus faveret Veſicatoriis (o): talis enim remedii *vis ſubito exeritur, & mox paulatim exhausta eſt; quod non uſquequaque Chronico morbo quadrat.* Unde tandem concludit ſequentia: *Quocirca, vix medicamenti veſicatorii applicationem, in hoc curando morbo, admittimus, niſi acutus una complicetur morbus, qui ſui cauſa hoc remedii genus exigat.*

Vomitoriis lenibus, aliquoties cum prudentia repetitis. Si nempe ſigna docuerint, ventriculum, & alia abdominalia, bilioſis, pituitofis, aliisve, ſordibus collectis ſic gravata eſſe, ut actionibus ſuis rite fungi nequeant. Talia quidem in Rachiticis contingere poſſe, negari nequit, attamen non ſemper in Rachitide curanda vomitoriis opus eſt. Verum quidem (§. 1485. 6.), abdomen plerumque in hoc morbo tumidiuſ eſſe; licet ægri potius macilenti ſint; adeoque poſſet credi, ventriculum & inteſtina inſarcta, adeoque evacuatione opus eſſe. Sed ad eandem paragraphum dictum fuit, hepar in Rachiticis majorem molem habere, quandoque & lienem, licet eadem hæc viſcera bene colorata ac ſana videantur, & nullo modo ſint indurata, aut alio notabili vitio correpta. Inteſtina autem flatu diſtenta inveniuntur ſæpius poſt mortem; uti & in viventibus: ex quibus facile patet, quare abdomen nonnihil prominens & tumidiuſculum inveniatur in Rachiticis.

Non ergo videtur concludi poſſe, vomitoriis ſemper opus eſſe, cum non ſemper ſaburra evacuanda adſit; imo ſæpius, uti §. 1486. 3. dictum fuit, *ap-
pe-*

(n) De Rachitide Ibidem pag. 346.

(o) Ibidem pag. 348.

petitus & digestio ferme illaesa. Cum autem hepar mole auctum ultra costas toties eminere observetur in Rachiticis, an tutum foret unquam, valido vomitorio dato, viscus illud exponere validis concussionibus diaphragmatis & muscutorum abdominalium? Hepar naturaliter costas incumbentibus tuto defenditur. Hinc prudens usus vomitoriorum lenium laudatur tantum, ubi opus erit.

Unde in *Materia Medica* ad hunc numerum ponitur formula vomitoriæ, ex granis viginti Ipecacuanhae parati, quae, per noctem in unc. j. vini infusa, mane depurata, exhibentur, saccharo edulcorata. Lenissimum vomitorium dat, & potest, si junioribus aegris propinari debeat, quantitas Ipecacuanhae tuto minui multum, manente tamen efficacia. Egregius Medicus, *Samuel Pye (p)*, monet, *Sydenhamum*, cujus tempore *Ipecacuanha* nondum cognita erat, usum fuisse vomitorio antimoniato; vino benedicto nempe; sed saepius non ausum fuisse illud propinare infantibus, cum nimis valide ab illo corpus turbaretur, licet certo sciret, illos emetico indigere. *Ipecacuanha* licet longe mitius agat antimoniatis emeticis, tamen observaverat, & a viginti hujus radices granis datis non leves in corpore excitari turbas. Egregius ille Medicus quadragenariae mulieri, quae emetico indigebat, dedit bina grana *Ipecacuanhae*, quae bis vomitum excitaverunt, summo cum levamine, & facile. Postea in pluribus adultis ac junioribus a tam parva dosi similem effectum vidit. Imo medium granum profuit recens natis, & paucorum dierum infantibus: tabellas plures curavit imprimi, quae nomina aegrorum, quandoque & aetatem, uti & vomituum ab exigua dosi Ipecacuanhae secutorum numerum, exhibent. Possent ergo leves tales Emetici doses tentari, si signa docerent, illas requiri.

Facilius, credo, hanc methodum omnis prudens sequetur, quam in tenera aetate audacissima tentare. *Buchnerus (q)* Infanti Rachitico unius anni cum dimidio dedit largas doses resinae scammonae, tartari emetici, sulphuris antimonii aurati; sed frustra: tandem, amplo cingulo mercuriali, cum spiritu vini saepius fricata spina dorsi, & tinctura veneris Helvetii, quae vitriolum cyprium spiritu vini solutum continet, ita data, ut vomituriendi quidem conatus, raras tamen vomitus, cieret, & appetitum plane prosterneret, in integrum restituit: furibundam praxim! Excusat hanc audaciam, quod morbum crederet extremum esse, adeoque & extrema requiri remedia. Sed simul addit: *Id adhuc notabis, etsi doses tartari emetici & vitrioli veneris oblitus sim, me tamen obstupuisse, ad excitandam nauseam & inappetentiam ea copia opus fuisse; non propterea, quod stupido drastica convenire, ex dogmatibus veterum ignorarem, sed quod eam vim requiri, non augurarer.* Admodum verosimile videtur, puerum, qui tot & tanta pati potuit, leniori arte curari potuisse.

Purgantibus; dein roborantibus per aliquot dies successive adhibitis. Antea ad §. 1480. & 1484. pluribus demonstratum fuit, Rachitidem esse morbum distinctum a tumore & durtie abdominis, quae in junioribus observatur, post

(p) Medical Observat. and inquiries Vol. I. pag. 240. & seq. ad morbor. histor. oper. Haller. Tom. VI. pag. 286.

(q) Disputat.

post toleratas diu febres autumnales. Probatum tunc fuit ipsissimis *Sydenhami* verbis, quod purgantibus frequenter repetitis expellere tentaverit illud, quod post febres colligebatur in sinistro abdominis latere in junioribus; sed in Rachitidis curatione semel vel bis tantum suadet purgantia dari, cum non paucos infantes a repetitis saepius catharticis periisse vidisset.

Unde etiam in *Materia Medica* ad hunc numerum non habetur formula remedii purgantis, quod unica vice sumendum foret, sed rhabarbarum, cum myrobalanis citreis, & parciore copia agarici trochiscati, infunditur frigido potui infantum communi tantum: succedit enim plerumque satis feliciter in junioribus, si potus communis reddatur medicatus: in principio quidem difficulter sumunt; sed si sitientibus non detur alius potus, citius assuescunt, quam creditur: imo aliquoties vidi, quod postea puram cerevisiam repudiaverint, dum medicata non amplius indigebant.

Cerevisia fortior huic usui adhibetur, qualis antea laudata fuit. Postquam frigida infusione cerevisia per 24 horas cum his purgantibus digesta fuit, incipiunt uti; hinc quandoque alvus in initio evacuatur; sed, cum nulla sit intentio corpus subito deplendi, si videant alvum nimis evacuari, statim cerevisiam illam, vi cathartica imbutam, aequali copia cerevisiae purae diluunt, imo & majore, donec moderatus reddatur admodum alvi fluxus. Cum enim hepar majoris molis sit semper, lenis alvi evacuatio, non debilitans, sufficiet.

Satis commode obtinetur ille effectus, si omni vesperi lagena repleatur eadem cerevisia; sic enim diluitur magis & magis efficacia cathartorum quotidie; quae non solent renovari: simul hoc commode sic habetur, quod medicamentorum ingratus sapor quotidie fiat mitior, & vi purgante rhabarbari ac myrobalanorum exhausta, jam superfit tantum virtus roborans & adstringens; quae una cum cerevisia fortiori in cura Rachitidis quam maxime prodest.

Ubi aqua inservit potui communi, difficillime hoc tentari poterit; quia aqua, ex sua natura insipida & inodora, sapore purgantium imbuta, displicet nimis. Unde aquae puritatem intemeratam reliqui; & purgantia *hydromellic* recenti, puro, infundi curavi; pauca copia corticis cinamomi addita; atque talis infusi mane & vesperi cochlear, plus minusve pro varia aetate, dedi.

Denique usu diu continuato &c. Laxa omnium partium solidarum fabrica est; iners, mucosa, frigida, vappida, humorum indoles; membranae, vasa, viscera, mollia, flaccida; ossa ipsa consistentiam requisitam non habent. Omnia, quae hactenus ad curam mali laudata fuerunt, conspirant, ut morbosas has solidarum & fluidarum partium dotes mutant, emendent.

In *Materia Medica* ad hunc numerum recensentur simplicia, qualia & ad §. 28. 4. plura recensita sunt, quae diversis sub formis tentari possunt. Omnium commodissime potus communis aliquibus ex his medicatus reddi poterit. Habentur formulae in *Materia Medica*, quibus similes plures concinnari poterunt. Vinum medicatum describitur, in quo lenibus aromatibus & roborantibus additur ferri limatura; uncia media nempe libris octo vini; post frigidam infusionem, ter de die uncia talis vini datur, & magno cum fructu. Quandoque hydro-
mel-

melli cortices cinamomi infundi curavi, cum parca quantitate limaturae ferri; & bis de die cochlear dedi; augendo quantitatem in adultioribus.

Sed, cum juniores repudient saepe oblata remedia, coguntur Medici quandoque talia adhibere, quae parva sub mole insigniter profunt. Magnum nomen habuit remedium a *Boyleo* descriptum, *Ens Veneris* vocatum (r), quod specificum contra Rachitidem remedium laudabat auctor, cum jam *ultra centum infantes, malo hoc ad conditionem usque desperatam laborantes, sanati hoc fuissent.* Nec hoc remedium turbabat tenera haec corpora ullo modo, cum ad duo vel tria grana tantum daretur, licet in quibusdam tamen corporibus absque periculo ad viginti vel triginta exhiberi potuerit, ex aqua destillata, cerevisia tenui, aut vehiculo convenienti quocumque. Si sensibilem operationem faceret, per sudorem, & ex parte per urinam, agebat, eratque specificum certissimum Anglorum contra Rachitidem.

In Italia hoc remedium famam retinuit, & celebris *Antonius Benevoli* (s) felicissimum successum se vidisse testatur in nobilissima familia, in qua quatuor filii, dum ad terminum secundi aetatis anni pervenerant, Rachitide perierant. Quintus filius undecimo aetatis mense eodem morbo laborabat quam certissime; cujus symptomata enumerat. Genuensis Medicus, per Florentiam transiens, rogatus a Benevoli, suavit usum *Entis Veneris Boylei*; quod credebat esse remedium praeparatum ex sublimatione *salis ammoniaci a Vitriolo Cyprino.* Cum Florentiae non proflaret illud remedium, Genua missum adhibuit quotidie ad grana duo; post aliquot septimanas dedit omni die grana tria; & hoc modo pergebatur per duos menses, aliquo mali levamine. Cum autem utile crederetur, usum *Entis Veneris* subinde intermittere per aliquot dies, deinde denuo incipere, & hoc tentatum fuit; sed post octo vel decem dies augebantur mala, accedente diarrhoea sanguinolenta, quae 15 vel 20 vicibus alvum evacuabat de die, cum febre; urina parca, & macie totius corporis; iterum tunc *Ens Veneris* adhibebatur; cum autem adesset Anasarca, tentandus videbatur & ferri usus, licet defuncto uni ex fratribus sine fructu adhibitus fuisset. Hinc mane quatuor grana *croci martis aperientis* dabantur, & vesperi tria grana *Entis Veneris.* Sed non diu datus fuit *crocus martis*, quin sequeretur haemorrhagia narium, quae quodam vesperi notabiliter augebatur, cum vultu inflammato & delirio valido: Unde solo *Ente Veneris* cura tentabatur: Clysmata tamen adhibebantur ex aqua ferrata cum rosis rubris decocta, vel ex ovo in eadem aqua diluto, ad diarrhoeam sedandam. Cum a cibo angeretur, decocto panis, ovo subinde addito, nutriebatur. Indusio lanco tegebatur. In hoc languore mansit usque ad decimum nonum mensem.

Aliquot post biennium mensibus, paucorum dierum spatio, omnia in pejus ruebant subito; gingivae reddebantur nigrae putridae; maculae lividae tingebant varias corporis partes; cum tanta debilitate, ut morti proximus videretur.

(r) Robert. Boyle considerat. circa util. philos. natur. exper. Exerc. V. Cap. VI. pag. 234. (s) Dissertazioni & Osservazioni: tre delle quali sulla Rachitide &c. pag. 229.

tur. Aderant macies, debilitas, diarrhoea; datum fuit decoctum *radicum falsaeparillae*, additis aliquot foliis *cochleariae*, & *yvae arthriticae*; simul dabantur mane duo grana *Entis Veneris*, & totidem vesperi. Tentabatur una & usus lactis muliebris; in quo perrectum fuit per quatuor menses; una cum *Ente Veneris*; & tertio aetatis anno completo, magna malorum pars cessaverat jam; diu adhuc perrectum in usu *Entis Veneris*, & integre convaluit. Postea alias similes curas enumerat, quae *Entis Veneris* in Rachitide efficaciam confirmant; imprimis, si simul daretur decoctum *falsaeparillae*, & lac muliebre.

Videtur *Benevoli* credidisse, parum sperandum esse ab usu ferri in Rachitide curanda; credebat enim, *Ens Veneris* Boylei ex vitriolo cyprino parari. Verum quidem est, quod *Boyleus* (t) dicat sequentia: *Quamvis Medicinae hujus experimenta & Helmontii neutiquam convenire, eam tamen e censu ordinariorum eximendam esse, observaverimus, a Minerali, e quo ipsam eliciimus, Ens primum Veneris vocavimus.* Sed sequenti pagina, ubi praeparationem ejus describit, nullam mentionem facit vitrioli *Veneris*, sed in formula legitur: *Recipe vitriolum Dantiscanum (aut hujus defectu Ungaricum, vel Goslariense), & calcina, donec calx colorem purpureum, aut rufum, obtineat.* Vitriola haec ferri sunt; & colorem illum rufum, aut purpureum, calcinatione acquirunt. Jubet dein, hanc calcem aquae calidae affusione ab omni falsedine liberandam esse, quantum fieri poterit; adeoque supererit sola pars metallica. Misceri jubet hanc calcem, edulcoratam & exsiccatam, in mortario, contundendo, vel alio quocumque modo, exquisitissime cum *sale armoniaco puro* ejusdem ponderis; dein hanc miscelam ex retorta vitrea, igne arenae, per gradus aucto, sublimari jussit per decem aut duodecim horas; quibus praeterlapsis, ignis augetur, donec, si fieri potest, retortae fundus igneo colore rubescat. Notat simul, sublimatum flavum seu rubicundum colorem habere, & si non fuerit coloris egregie flavi, sed pallidi, hoc contingere ut plurimum, si ingredientia non fuerint exactissime inter se commista; tuncque monet, sublimatum illud cum residuo, capite mortuo nempe, exactius commistum, denuo sublimandum esse. Si vero flores illi, non a capite mortuo, sed per se, iteratis resublimationibus tractentur, quod forsan mirabere, color & sublimatum, incrementi loco, diminuentur. Si haec omnia considerentur, nullo modo videtur verosimile, *Ens Veneris* dictum ex vitriolo Cupri a Boyleo paratum fuisse. Nulla mentio coloris caerulei fit, & addit auctor, hoc remedium in quibusdam etiam corporibus absque periculo ad viginti vel triginta grana exhiberi posse. Omnes tamen Chemici periti norunt, remedia, ex cupro parata, tantum tentari tuto parca dosi. Si vero videantur illa, quae contingunt, dum recentissime limatum ferrum cum aequali copia salis ammoniaci simili modo tractatur, patebit, *Ens Veneris*, adeo laudatum in cura Rachitidis, agere vi medicata ferri.

Dum

(t) In loco modo citato pag. 233.

Dum enim bina haec conteruntur simul in mortario vitreo (u), quo diutius eo melius, ex his, antea prorsus inodoris, vapor volatilis, subtilissimus, quasi alcalinus, prodit; nam, dum acidum salis ammoniaci in ferrum trahitur, pars volatilis alcalina ejusdem, liberari incipiens, sponte avolat. Pulvis ille imponitur cucurbitae vitreae, siccae, purae, capaci, ut in fundo satis late explicatus sit. Alembico imposito applicetur excipulum; luto muniantur omnes commissurae; apparatus totus imponatur furno arenae, sic, ut solum capitellum emergat; applicato igne 220 graduum prodibit vapor acer; stillabit liquor acer, penetrabilissimus, alcalinus, maxime volatilis: dum nil amplius ascendit, augeatur ignis, ut alembicus caleseat; ascendent exhalationes, albae primo, mox variorum colorum, & tota cavitas alembici obducetur mistis variegatisque coloribus, albis, rubris, flavis, viridibus, rubris, subnigris, ut variis picturis flores referant; & ideo in officinis *flores salis ammoniaci martiales vocentur*; qui, quantocyus inde ablati, vitro sicco, calido, statim obturando, reconduntur; quod nisi fiat, ab aëris humido solvuntur statim in liquorem aureum, pinguiusculum, austerum, salinum. Certum est, salem ammoniacum sursum rapuisse secum ferrum divisum, dum in flores sublimabatur; qui ferri medicata virtute praediti sunt. Ideo *Celeberrimus Boerhaevius (w)* dicit: *Flores hi habent vires fere easdem, quas in Ente Veneris dicto Boyleus laudaverat. Est enim hoc medicamentum, mirifice instaurans, calefaciens, aperiens, habetque metallici sulphuris apertum corpus.* Si omnia haec inter se conferantur, bina illa medicamenta videntur ejusdem efficaciae esse; sed dubie tantummodo hoc voluit proponere *Boerhaevius*, quia *Boyleus (x)* paulo post addit sequentia de eodem remedio: *Interim, cum colcothar hoc exaltatum exigua saltem dosi propinetur, ubi dextre paratum est, haud secus quam, ex Helmontii sententia, Butleri Medicamen, Pauperum Medicina dici meretur: ut tamen bene praeparetur, plus curae, ne dicam artis, requirit, quam pro-cessum solum legens suspicari potest.* At, si conferatur descriptio *Boerhaevii* cum illa, quam *Boyleus* dederat, ratio facile patebit.

Cum autem junioribus saepe difficulter ingeri possint remedia, usus fui non semel *tinctura vitrioli martis aurea (y)*, cujus paucae guttulae, vino hispanico exceptae, jejuno datae, instaurant, & vires excitant. Paratur ex vitriolo martis, in crucibulo ad calcem coloris purpurei rubri usto, quae calx digeritur mensis spatio in phiala alta chemica cum copia vigecupla optimi spiritus salis marini dulcis. Unica hujus tincturae guttula incredibilem vim possidet in atro colore producendo; si enim vigesima guttulae parte illinatur vasculum porcellanum purissimum, cui mox infunditur infusum herbae theae, mox nigredo adest. Verum ater ille color ferrum adesse docet; uti notum ex Chemicis. Sed spiritus salis marini nunquam totam hanc calcem solvit, licet saepius

(u) H. Boerh. Chem. Tom. II. Processu CLXIX. pag. 447. (w) Ibidem pag. 449. (x) Considerat. circa utilitat. philos. natur. Exerc. V. Cap. VI. pag. 235. (y) H. Boerh. Chem. Tom. II. Processu CLXVI. pag. 444.

pius affundatur novus; unde ex calce rubra vitrioli martis partem solvendam tantum elicit. Quare crediderunt quidam, hanc tincturam esse Veterum Chemicorum aurum potabile. Pane biscocto, Cerevisia meraca, generosa, nec acida, nec inebriante, numerosos Rachiticos me curasse, laetus recordor, dum hujus tincturae, quandoque tantum, tres vel quatuor guttulas darem, semel, vel bis, de die, in adultioribus.

Haec videtur esse ratio, quare in *Materia Medica* ex quatuor formulis tres ferrum contineant: *Ens Veneris* enim ferri virtutem habere, ex dictis satis patere puto. Hoc remedio egregius *Zeviani* (z) feliciter utitur; sed a lactis usu, quod *Benevoli* commendabat simul, abstinere maluit, acidam in Rachitide acrimoniam non sine ratione metuens. Ossa certe in hoc morbo firmitatem perdunt, tument circa epiphyses, curvantur; acidisque mollescere ossa, constat experimentis. Econtra illa, quae acidam acrimoniam domant, prodesse, observatum fuit. Dedit *Celeberrimus De Haen* (a), in Rachitide curanda, *Ostracodermata*, in pulverem trita, bis vel ter de die, ad scrupulum: si simul infantes sole aprico, aëre rurali, motu in curru infantili creberrimo quotidiano, lecto & conclavi ficcis, fanisque fruuntur alimentis, propemodum omnes cito sanantur. Qui vero horum adminiculorum plerisque carent, solo hoc pulvere, motuque, tardius quidem, tuto tamen & certo, curantur; quamdiu degeneratio universae compagis curam necdum reddiderit cuivis noto huc usque remedio impossibilem.

Infans trium annorum pessima laborabat Rachitide, debilis, tumens toto corpore: Tentatis incassum multis, quae in hoc morbo prodesse solent, datum fuit extracti cicutae granum, mane & vesperi; quarto jam die grana quatuor per diem exhibita; melius appetiit. Octavo die sex grana data sunt; robustior erat; pedibus se sustinuit. Dosis extracti cicutae non amplius aucta fuit, cum omnia quotidie in melius tenderent.

Mensis spatio infans, hactenus piger, morosus, meticulosus, factus fuit agilis, jucundus; optime comedit; articulorum tumor ad duas tertias decrevit; color faciei fuit ruber & naturalis. Tertio mense fere finito, optime sanus erat; & usu cicutae, multum increvit, nec unquam malum symptoma observatum fuit (b).

Cum radix *rubiae tinctorum* ingesta animalibus illorum ossa tingat rubro colore; uti alia occasione dictum fuit; celebris in arte obstetricia *Levret* (c) suspicabatur, utile posse esse in Rachitide hoc remedium; cum insignes vires diureticas haberet, & in multis morbis chronicis prodesset. Tentavit rubiae tinctorum usum, & profuisse testatur.

Ossa in hoc morbo nimis mollia cedunt corporis ipsius insistentis ponderi, vel &, a vicinis duris corporibus pressa, incurvantur saepius, unde mirae quandoque fiunt ossium deformationes; quae nisi in tempore emendentur, ossibus

(z) De Rachitide Cap. IV. pag. 135.

(a) Ration. Medendi Part. IX. Cap.

VI. pag. 248.

(b) Ant. Störck libell. secund. de Cicut. pag. 150.

(c) L'Art des Accouchemens §. 1431. pag. 244. & suiv.

bus postea solitam duritiem acquirantibus, manent tota vita incurabiles.

Interim maxime notandum est, si idonea cura superetur malum, musculis redire citius, quam crederetur, robur & torositatem; quorum numerosissimi ex ossibus originem ducunt, vel ossibus inseruntur: vis autem muscularis magna est, & ossium figuram, per morbum mutatam, restituit perfectissime in multis; protuberantes tunc epiphyses mole minuuntur, gibbosa spina dorsi, vel in alterutrum latus declinans, ad naturalem figuram redit, licet nullae loricae adhibeantur, nullis fasciis vel ocreis utantur parentes, quandoque nimis solliciti de prolium figura, & hujus curam committentes mulierculis, quae valida compressione saepe plus nocent, profunt quam rarissime. Notabile exemplum talis curae apud *Benevoli* (d) legitur, de sorore nobilis puellae, cujus casus ante descriptus fuit. Sana nascebatur, & primis vitae mensibus adeo bene colorata, ut omnes sperarent, quod fratrum calamitates evaderet penitus; vix primum vitae annum finiverat, quin jam inciperet pallefcere, & angi; abdomen tumescebat, carpi, genua, malleoli, protuberabant, elevabatur thorax, claviculae incurvabantur, spina reddebatur tortuosa, omnia capitis ossa surgebant, acsi laborarent exostosi, omnium corporis ossium structura reddebatur vitiosa, scorbutus, anasarea, diarrhoea sanguinea, urinae parcitas, febris, tussis molesta, cum anxietate & suffocationis metu, affligebant: in his miseriis vixit ultra biennium. Fatetur ipse *Benevoli*, quod a remediis, quibus frater servatus fuerat, in hac aegra per triginta menses frustra adhibitis, vix non abstinisset, cum nulla curationis adfulgeret spes, sed optima mater nullis taediis nec laboribus parcendum voluit, & perrexit indefessa.

Incepit tandem anxietas cum tussi minui, & febris cessavit: melior carnis evadebat color; tumor abdominis minuebatur; spinae curvatura dirigebatur; articulorum protuberantiae minuebantur; sterni elevatio descendebat; clavicularum arcuata figura decrescebat; ossa capitis subsidebant; stare incipiebat, dein incedere; tandem nullum morbi tanti ac tam pertinacis vestigium mansit, roboreque & sanitate aequavit coetaneas.

Musculorum robur simulac incepit restitui, absque ullis artificiis adhibitis rediit ossibus debita figura, quae per triginta menses adeo vitiosa fuerat.

Confirmavit hoc suis observatis *Zeviani* (e), qui merito prohibet, ne Rachitici insistant pedibus, vel incedant, quamdiu ossa mollia sunt, & figura illorum a corporis pondere, vel pressione externa, facile vitiari potest; maluit, ut horizontaliter decumbant, quam ut circumgestentur in brachiis; quia metuitur, ne spina in hoc illudve latus inclinet, ossa extremorum incurvantur magis, thoracis cavum mutetur, dum pectus manibusprehendunt nutrices. In multis locis moris est, ut lectulo incumbant, qui curriculo imponitur, quem protrahunt mulieres, quae Rachiticis inserviunt: sic certe aegri lenis beneficio motus, & aëre aprico, frui possunt, dum tempestas favet. Ubi morbus bonis remediis minui incipit, motus musculares, vix non delenti-

an-

(d) Disfertationi & osservazioni, tre delle quali sulla Rachitide &c. pag. 236. & seq. (e) De Rachitide Cap. IV. pag. 133. & seq.

antea, vigorem acquirunt, incipiunt artus movere, & sponte corpus erigere in lectulo decumbentes, manibus crepundia tractant, crura movent, & pedibus insistere sponte cupiunt. Ubi hoc videbam, licet ossa crurum adhuc incurva forent, permisi facile, & redibat ossibus nativa figura, absque ullis etiam machinis adhibitis.

An & immersio in frigidam prodest? Frigida balnea antiquis temporibus in usu fuisse, hodiernis etiam ad quosdam morbos laudari, & cum fructu usurpari, satis notum est. In illis regionibus, ubi mos obtinet, ut mares natationem discant adolescentiae tempore, balnei frigidi usus frequens est. Legi de balneo frigido meretur Anglus eques *Joannes Floyer*, qui magnam hujus remedii vim contra Rachitidem commendavit, imo credidit, inter causas Rachitidis, novi morbi, neglectum balnei frigidi esse numerandum.

Pluribus demonstrat (*f*), antiquis temporibus Baptismi sacramentum trina totius corporis immersione administratum fuisse baptizandis, non sola aspersione aquae, uti nunc fieri solet. Certum est, olim satis familiare fuisse, ut in proximo flumine, aut piscinis, nudato corpore, baptizarentur homines utriusque sexus. Imo manifestum credit, non fuisse aedificata baptisteria, nisi tertio saeculo aerae Christianae; neque erigebantur tunc in templis, sed extra eadem; quod pluribus probat. Unde concludit, immersiones illas in aquis aëri communi expositis factas fuisse.

Simul ostendit, Baptismum per immersionem diutius in Anglia, quam in aliis regionibus, mansisse immutatum (*g*). Tempore enim Eduardi sexti Angliae Regis, in Rubrica 1547. edita, legitur sequens Baptismi forma: *Sacerdos manibus suis prehendet infantem, rogabit nomen, & ter in aquam demerget: primo immerget latus dextrum; secundo latus sinistrum; tertio demerget faciem versus fontem: sic ut fiat discrete, & prudenter.* Dum autem regnabat *Elisabetha*, tunc rubrica permittebat, si infans debilis foret, vel privatim baptizatus in casu necessitatis, ut aqua ipsi inspergeretur.

Cum auctor credat, Rachitidem sanari posse balneo frigido, hinc putat, baptismum per immersionem administratum praeservare illos ab hoc morbo; qui ideo frequens in Anglia apparuit circa annum 1620, dum immersio baptismi tempore incipiebat negligi.

Verum si consideretur, Rachitidem raro corripere infantes ante nonum aetatis mensem, an credibile videtur, trinam immersionem simul & semel brevi tempore factam profuisse morbo post tot menses nascituro. Si immersio baptismi frigida sic firmasset corpus, ut postea non afficeretur a Rachitide, cur novus ille morbus prius in Anglia observatus fuit, & increvit validius, quam in aliis regionibus, ubi immersio baptismalis cessavit citius; unde adhuc hodie Rachitis vocatur morbus Anglicus. Nec probatur, recens natorum immersionem factam fuisse semper in aquam frigidam; ex rubricis Anglicanis non improbabile videtur, aquam egelidam potius immersioni inserviisse. Imo, si

(*f*) *ἱστορία*, or the history of Cold-Bathings pag. 50. & seq. (*g*) Ibidem pag. 60.

gelidae immerfi fuerint, mox linteis calidis exsiccabantur, & statim tegebantur vestibus; unde frigidae immersionis efficacia momentanea tantum esse potuit; quae tamen averteret morbum post plures menses nasciturum.

Nec immersio credebatur necessaria, ut baptismus sacramenti efficaciam haberet (b). Cyprianum quaerebat Magnus sequentia: *Quaesisti, mihi charissime, quid tibi de illis videatur, qui infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur; an habendi legitimi Christiani, quod aqua salutari non loti, sed perfusi?* Respondet: *In sacramentis salutaribus, necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt divina compendia.*

Si jam consideretur, recens natum infantem per novem menses haesisse in liquore amnii calido intra corpus maternum, insuetum penitus frigus sentiet, dum tribus immersionibus in aquam frigidam baptizatur, imprimis hyberno sub frigore. Parentibus, Familiae, Medicis, periculosum videri debuit, si subito frigori tenellum corpus exponeretur, dum baptismi efficacia nullo modo penderet ab hoc frigore; adeoque procul dubio egelida aqua adhibita fuit saepius; uti adhuc hodie fit.

Quod enim subita haec refrigeratio non leviter mutet corpus, patet ex relationibus illorum, qui balnea frigida in junioribus adhibuerunt, & illa laudant ad Rachitidis curam.

In Epistola, ex *Newcastle* missa ad Equitem *Floyer*, leguntur sequentia (i): Ad cavendam & curandam Rachitidem nihil hic frequentius, & generatim utilius, est, quam infantes annuos, & adultiores, quotidie immergere frigido fluvio, mensibus Junio & Julio, vespertino tempore, per quatuordecim dies, vel diutius: si infans sit admodum debilis, unus alterve dies, imo & plures dies quandoque, intermittuntur, totius curationis tempore. Quidam integram immersionem adhibent bis vel ter, aliquod temporis spatium remittentes, ut inter singulas immersiones respirare possint; alii immergunt tantum ad cervicem usque, & pileos aquae penitus immerfos statim capiti imponunt, ut totum corpus, aequae ac in prioribus, indusio & pileo madidis, tegatur. Omnia haec conficiuntur tam brevi tempore quam fieri potest. Quidam infundunt aquam capiti, ut madescant toti; alii indusium & pileum penitus madefacta nudato prius corpori applicant. Mox illis applicantur toti corpori & capiti lintea calida, lecto imponuntur, & valide sudant: sic manent tota nocte; mane ficum indusium & pileus datur.

Monet autem, quod trium minorum spatio redeant a terrore, quem haec immersio induxit. Si annuis infantibus, imo & adultioribus, tantus terror contingat a subito illo frigore, an tuto hoc tentari poterit in recens natis?

Simul notat, quod validis illis sudoribus reddantur debiliores; sed tamen gradatim vires recuperent, datis gelatinis cornu cervi, pedum vitulinorum &c.; ita ut circa tempus, quo folia arborum cadunt, integre sani sint, vel melius se habeant. Si haec curatio unico anno non successerit, sequenti anno repetenda erit; tuncque generaliter respondet votis.

Un-

(b) *Ἐυχρολογία*, or the history of Cold-Bathings pag. 54. (i) Ibidem pag. 123.

Unde videtur morbus non adeo facile tolli hac methodo, & cura per tutiora cum optima spe tentari posse.

An linimenta? & quae? Omnia, quae in curatione haecenus laudata fuerunt, praecipuum scopum habent, ut flaccidas nimis partes roborent, & inertem, mucosam, vappidam, humorum cacochymiam emendent. Quare linimenta, quae emolliunt, quae lubricant, hic locum non habent. Demonstratum enim fuit, multum boni expectandum esse a frictionibus calidis siccis, pannis fumo aromatatum imbutis; quae imprimis abdomini & spinae dorsi applicantur.

Verum quidem est, quod apud Sydenhamum (k) legantur sequentia: Cum vero, quae exterius admoventur, tenera infantum corpora facile penetrent, proindeque sanguinem ipsum qualicumque virtute sua penitus afficiant, e re erit, in tumoribus, qui ventrem eorum occupant, sive scrophulis, sive Rachitidi verae, originem illi debeant, linimentis uti, quae sanguinem & viscera corroborandi, ac pariter labem aliquam morbificam iis inductam delendi, vi pollent; sed illud linimentum, cujus formula apud Sydenhamum legitur, ex aromaticis, amaris, & roborantibus herbis, per 12 horas super cineres calidos cum axungia porcina & sevo ovillo maceratis, paratur. Facile autem posset talium usus tolerari: notandum tamen est, talia remedia minus prodesse quam creditur. Parantur enim ex herbis recentibus, additur vinum, & post macerationem factam, pinguis illa debent ebullire ad humiditatis consumptionem; sicque fragrantia ingredientium difflatur in auras.

Si simul considerentur illa, quae §. 1480. & §. 1484. dicta fuerunt, apparebit ratio, quare linimentorum usus in Rachitidis curatione occurrat rarius.

(k) Dissertat. Epistol. pag. 511.

R H E U M A T I S M U S.

§. 1490. **A**rthritidi, podagrae, scorbutoque, agnatus morbus frequentissimus deprehenditur, qui *Rheumatismus* appellatur.

Non semper in *Aphorismis de cognoscendis & curandis morbis*, quos in usum doctrinae domesticae digessit *Celeberrimus Boerhaevius*, actum fuit de *Rheumatismo*. In prima enim editione, quae prodiit Lugduni Batavorum 1709 apud *Joannem vander Linden*, ultimus morbus, de quo agitur, est *Lues Venerea*, nec ulla fit mentio *Rachitidis*, & *Rheumatismi*; in quinta autem editione *Aphorismorum*, quae auctior est, & ultima, quae vivente auctore prodiit anno 1737, utriusque morbi historia describitur. Sed jam in tertia editione, quae in titulo *auctior* dicitur, uterque morbus adest.

An, in secunda editione, horum morborum mentio facta fuerit, vel non, certo determinare non possum; cum, dum ejusdem libri, vivente adhuc auctore, nova editio prodit, & auctior, priores vix amplius quaeri soleant; unde hoc tempore inveniuntur difficulter.

Admodum tamen verosimile videtur, quod editioni secundae adfuerit *Rachitidis* historia, sed non *Rheumatismi*. Probe notavit *Celeberrimus Boerhaevius* (1), quod in toto opusculo (sic placuit auctori vocare hunc artis medicae thesaurum) *Aphorismorum de cognoscendis & curandis morbis* nullum commemoraverit medicamentum, ne, audito remedii nomine, & morbi, exercendae se pares arti jactarent *Empyrici*, impune in hominum perniciem grassantes. In discipulorum, quibus hos *Aphorismos* explicabat, usum praescripserat pauca de *Materie Medica*, & quidem summa cum cautela, ut medicamina morbis curandis rite applicare possent. Cum autem *Boerhaevii* fama jam plurimum increvisset, ipso nec consulto, nec volente, optima haec circa medicaminum usum monita in usus publicos extundenda curavit Londini vir eruditus: neque tamen ita res gesta, quin errores simul bene multi & noxii in edendo contigerint. Coactus hinc, recensuit, correxit, amplificavit, nonnulla. Quo facto, edidit *libellum de Materie Medica, & remediorum formulis*; quae *serviunt Aphorismis de cognoscendis & curandis morbis*; qui editus fuit Lugduni Batavorum apud *Isaacum Severinum* anno 1719. Ne autem nocerent editiones aliae, minori cura impressae, pagina tituli versa sequens habetur monitum:

Auctor

(1) In Praefatione *Materiae Medicae*.

Auctor nulla hujus libelli agnoscit exempla, nisi quae sint edita apud Bibliopolam, qui suum ipse nomen hic subscripsit; quod etiam in omnibus factum fuit.

Verum in hac editione, cujus tantam curam gessit *Celeberrimus auctor*, nulla mentio fit *Rheumatismi*; sed, ubi enumerata fuerunt remedia ad curam *Rachitidis* utilia, pagina 259. subscribitur *Finis*. Dein sequitur *Index Morborum* accuratus; in quo *Rachitidis* nomen habetur, *Rheumatismi* vero nulli.

Unde concludi posse videtur, quod in secunda editione *Aphorismorum* non fuerit actum de *Rheumatismo*. Sed in tertia editione, quae Lugduni Batavorum anno 1722. prodiit apud *Joannem vander Linden*, habetur & *Rachitidis* & *Rheumatismi* descriptio; qui morbus tunc additus videtur ideo, quia *Celeberrimus Boerhaavius* enormes hujus mali cruciatus ipse toleraverat eodem anno.

Magnus ille vir, ab optimo patre educatus, qui, non magna in re, sed virtutis plenus, novem liberis educandis, exemplum praebuit singulare, quid exacta parsimonia valeat & frugalitas (*m*), ab eodem Latinae Graecaeque linguae elementa didicerat. Divisis interim temporibus corpus filii leniori agriculturae exercitio durabat solers pater, atque ipso labore animum lassari nefcium ad studia reficiebat (*n*); unde mansit per omnem vitam ejusdem laboris suscipiendi amor, sustinendi vigor, atque, ad Herculeam quandam firmitatem, nervosissimam artuum compagem corroboravit. Sed nemo, qui cum *Boerhaevio* vixit, ignorat, Virum, alias temperantissimum, intemperantia quadam laborum, firmum, & ad omnia obsequiosum, corpus imperiose & duriter nimis habuisse.

Quamdiu horti Botanici curam gessit, ante solis ortum in horto jam aderat, non tantum aestiva, sed & verna, & autumnali, tempestate, ut lectioni Academicae, quam hora septima matutina tradebat, omnia parata forent. Probe memini, quod anno 1721. dolorem Rheumaticum passus fuerit in cervice & scapulis, satis molestum, dum fervidissima aestate numerosissimis hominibus consilia dabat in loco frigidiori aedium, quas incolebat, & minus tecto corpore; sed brevi cessit malum; sequenti anno rediit saevissimum.

Valetudinis enim prodigus, & nimis fidens ferreo corporis robori, diro longumque duraturo morbo correptus fuit. Augusto mense fere medio Anni 1722. Per quinque Lunas inde, lecto immobiliter adfixus, immanes cruciatus toleravit (*o*).

Causam tanti mali ipse aeger candide passus fuit: En ipsissima ejus verba (*p*): *LECTI tepore relaxata corporis spiramenta antelucano frigori, & penetrabili irrigui roris humori, exponens, vitam fere perdidit, in se, in se incuriosus committens, quae ut cum cura caverent, aliis fideliter inculcarat.*

Forte mirum videbitur, quod crudelibus & perpetuis adeo doloribus vix non enectus *Boerhaavius* potuerit *Aphorismis*, eodem anno editis, addere historiam *Rheumatismi*, quo jam laborabat medio Augusti mense. An praeterito anno

to-

(*m*) Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermanni Boerhaevii pag. 5. (*n*) Ibidem pag. 10. (*o*) Ibidem pag. 39. (*p*) Ibidem pag. 66.

leratum malum, licet multo levius & brevi cedens, illum impulit, ut de hoc morbo ageret, antequam eodem, sed gravissimo, corriperetur? Non videtur hoc omnino absolum. Sed illa, quae de Rheumatismo scripsit, nequidem implent binas pagellas, & finem Aphorismorum faciunt. Praeterea tanta erat animi constantia in summo hoc viro, ut non dubitem, quin saevi morbi tempore haec scripserit. Confirmat hanc opinionem sequens *Celeberrimi Schultensii* testimonium (q): Aliquot ante mortem annis *Celeberrimus Boerhaevius* retulit ipsi, aliquid penitus de acerbitate morbi istius requirenti familiariter, se infomes per noctes, diebus continuatas, immanes dolores non alio allevamento mitigasse feliciter, quam contentissima cogitatione percurrendo, & quasi relegendo in memoria, quidquid unquam legisset, dumque Equuleo ipsum admoveret dirus morbus, se literarium sibi Ludum aperuisse intus, quo carnificinam, tanquam Musarum cantu, sopiret.

Dum, sanus, circa finem Junii sequentis anni de Rheumatismo coram discipulis suis verba faceret, dixit, quod, per tres fere integros menses dolores acerbissimos passus, tandem jacuerit resolutus, ut vix amplius sensus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus superesset. Addebat, quod simul dolor parum remitteret, inceperit evolvere omnes auctores, antiquos & recentiores; excitabat enim attentio ad propria mala; sed simul monebat, quod non multum bonae frugis invenerit, praeterquam in solo *Sydenhamo*. Ex quibus omnibus, credo, satis confirmari, quod *Boerhaevius* morbi tempore scripserit illa, quae de Rheumatismo in Aphorismis habentur; licet illa editio prodierit anno 1722.

Cum autem prima Editio *Materiae Medicae* anno 1719. impressa fuerit, mirum non est, quod nulla in hac fiat mentio Rheumatismi. Sed & in secunda, quae anno 1727. Lugduni Batavorum apud eundem *Severinum* prodiit, nec in tertia editione, quae post mortem *Boerhaevii* ab eodem bibliopola anno 1740. edita fuit, aliquid de remediis ad hunc morbum invenitur; licet, in titulo, haec editio dicatur *auctior* atque *accuratissima* non tantum, sed & in monito ausus fuerit dicere sequentia: *Libellus, in quo ipse auctor plura adscripsit nova, tam simplicia quam composita, medicamenta, vivensque adhuc typis concessit.* Haec nullo modo vera esse mihi videntur.

Minime mirum videtur, quod *Celeberrimus auctor*, licet Aphorismos de descriptione Rheumatismi auxerit, morbi remedia tamen non addiderit sequenti editioni *Materiae Medicae*. Si enim consideretur §. 1493, ubi morbi cura describitur, patebit, nulla laudari remedia, nisi talia, quorum jam saepius mentio facta fuit. Purgantia antiphlogistica, vesicatoria, medicamenta diluentia, emollientia, antiscorbutica, fomenta antiphlogistica, omnino cognita erunt illis; qui attenta mente operam dederunt his Aphorismis intelligendis; sique non statim memoriae occurrerent haec remedia, *Materiae Medicae* subjungitur Index.

(q) Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermannii Boerhaevii pag. 67.

dex, in quo facile illorum nomina inveniuntur, una cum pagina, ubi exacte describuntur.

Haec praemittenda credidi, antequam morbi descriptionem aggrederer.

Rheumatismus a $\rho\acute{\epsilon}\omega$, fluo, nomen habet; unde $\rho\acute{\epsilon}\upsilon\mu\alpha$ apud Medicos fluxio vocatur; ex quacumque parte prodeat, & in quamcumque partem incidat. Catarri similiter $\alpha\pi\omicron\ \tau\acute{\epsilon}\ \kappa\alpha\tau\alpha\rho\acute{\rho}\epsilon\iota\upsilon$ dicti, quia credebantur a capite semper deorsum fluere, & articulos, a quacumque causa debilitatos, aptiores evadere, ut materies morbosa versus illos determinaretur. Alia occasione ad §. 1261, ubi de Podagra agebatur, credo me demonstrasse, quod non erraverint Veteres, quando materiam catarri, a capite incipientem descendere versus inferiora, vocarunt defluxionem.

Cum autem omnia articulorum cava mucro lubrico subpingui inungantur, si similis mutatio hic contingat, ac in membrana mucosa, nares, fauces, pulmonem, &c. investiente, fit, dum adest defluxio, molestissima in articulis mala sequi poterunt ab iisdem causis. Sic vere & autumno catarri ac coryzae frequenter occurrunt; sed & tunc morbi articulares solent frequentes esse. Si ex calido cubiculo in aërem frigidum, non bene tecto corpore, prodeat homo, catarrho laborabit; & ab eadem causa sanissimi homines, post saevos dolores toleratos, articulorum motum perdiderunt toties.

Pertinet ergo Rheumatismus ad illos morbos, quos Veteres vocaverunt fluxiones, defluxiones; qui morbi materiam impellebant in quandam partem cum dolore magno, licet in hac non apparuerit antea notabile vitium. Sic Otalgia subito oritur, licet in aure nec ejus vicinia apparuerit quid mali; unde aurium fluxio vocari solet. Sic & aliquoties saevam Odontalgiam vidi, licet in nullo dente mali quid observaretur antea: solet tamen fluxio plerumque derivari in dentem cariosum potius, si ullus in ore adfuerit.

Rheumatismi nomen rarius occurrit apud Veteres Medicos; videntur tamen illum satis cognovisse, & sub Arthritidis nomine descripsisse (r): *Communis enim omnium articulorum dolor est Arthritis; sed pedum dolorem podagram vocamus, coxendicum ischiada, manuum vero chiragram.* Cum autem in podagra, intervallo inter paroxysmos, sensim accumulatur morbi materia, antequam in pedes deponatur, & morbum faciat, contingit saepe, ut podagrici mutatam sanitatem sentiant aliquo tempore, antequam dolores in pedibus sentiant (vide §. 1257); sed Rheumatismus subito ingruit saepius. Videtur & Aretaeus hoc notasse: *Nempe aut ex tempore dolor est, si ex aliqua parum durante causa consurgat; aut latenter meditationibus longo tempore contractus est morbus, quum ab exigua occasione dolor & morbus accenduntur.* Nam ad §. 1258. enumerantur illa, quae accelerant, & inexpectatos paroxysmos accersunt; imo ad hanc rem sufficit vitium quodcumque admissum in sex rebus non naturalibus; unde cruditas oritur.

Hinc *Petitus* (s) in commentariis & animadversionibus suis ad *Aretaeum* con-

(r) Aretaeus de caus. & sign. morbor. diurn. Lib. II. Cap. XII. pag. 66.

(s) Ibidem pag. 212.

concludit, quod auctor ille *Duas arthritidis differentias faciat juxta diversum generationis modum: propterea, quod alia repente a causis recentibus & temporariis conflatur; alia occulte & progressu temporis obrepit; donec cujusvis exiguae causae impulsu excitetur, atque in apertum erumpat.*

Confirmatur hoc, quia *Aretaeus. (t)* dixit in eodem capite de *Arthritide: Quibusdam in pedum articulis usque ad mortem residet morbus; quibusdam in omnis corporis ambitum vagatur.* Ob hanc rationem recentiores Medici Rheumatismum vocaverunt arthritidem vagam. *Transitus quoque in dorsi thoracisque musculos fit, & incredibile est, quam late malum serpat. Vertebrae cervicis & dorsi dolent, & in summo sacri ossis dolor inhaeret.* Haec proclivitas locum mutandi major longe est in Rheumatismo, quam in arthritide; quae articulos occupat; quam & *Aretaeus (u)* notavit; quod nempe dolores Rheumatici maxillarum & temporum musculos invadant: *post omnia nares, & aures, & labia, inficiuntur; nam quoquoversus nervi & musculi in capite feruntur; dolent capitis suturae, & quid doleat, aegrotus ignorans, indicat suturarum species, obliquam, rectam, transversam, posterius, anterius.* Verum quidem est, quod, in podagra, morbus etiam diversos articulos, & varia loca corporis aggrediat, uti in ejus historia probatum fuit; at, hoc observatur, ubi jam inveteravit morbus; in Rheumatismo hoc fit, & in morbo incipiente.

Dum *Boerhaevius* de Rheumatismo loquebatur coram auditoribus suis, dixit, quod circa medium mensis Augusti, dum hora quarta matutina observationibus in horto Botanico faciendis occupabatur, senserit dolorem quasi nephriticum; quem mirabatur; dolor, a renis sinistri regione incipiens, secundum decursum ureteris ad os pubis usque tanta cum vehementia pergebat, ut crederet, calculum de rene per ureterem in vesicam descendere: simul aderat propensio in vomitum. Utebatur copia mollissimi decocti, ex farina seminum lini parati; oriebatur ingens tenesmus, ita ut calculus praesens esse videretur; quem sperabat exiturum; unde pergebat animose in eodem remedio, ut laxaret & lubricaret viam: sumsit eodem tempore aliquot guttulas *Arophi Paracelsi*; extractum nempe croci ope alcoholis purissimi paratum (w), quod tanti fecerunt Chemicorum principes, ut *Aroma Philosophorum* appellaverint, perque primas literas vocabulorum *Arophi*. Paulo post aberat omnis dolor; sed sequenti die immanis aderat in lumbis; qui duravit per tres menses, eadem vehementia; postquam parum remittere incipiebat illud tormentum, evolvit auctores, & vidit *Sydenhamum* notasse illa, quae passus fuerat; reliquos vix quid bonae frugis dixisse. Dum enim agit de Rheumatismo (x), habet sequentia: *Est & alia hujus morbi species, licet non hujus profapiae vulgo credatur, quae Lumbago Rheumatica aptissime dicetur: immanis dolor scilicet, idemque fixus circa lumborum regionem, ipsumque aliquando ad os sacrum se demittens, paroxysmum nephriticum mentitur, nisi quod aeger non vomituriat; nam, praeter*

do-

(t) Aretaeus de caus. & sign. morbor. diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 66. (u) Ibidem. (w) H. Boerhaevii Elem. Chem. Tom. II. pag. 244. (x) Sect. VI. Cap. V. pag. 345.

dolorem atrocissimum, & vix ferendum, circa ipsos renes, aliquando & ureteres, per omnem eorum ductum ad vesicam usque, eodem, licet mitiori, tentantur. Qui & mihi olim imposuit, tanquam a materia aliqua sabulosa in iis partibus haerente penderet, cum revera materiae Rheumatismi peccanti & inflammatae ortum suum debeat; quae quidem partes illas jam solas urit, intacto reliquo corpore.

Notari meretur, apud Aretaeum aliquid reperiri, quod videtur docere, illum simile quid novisse, ac quod Sydenhamus tam accurate descripsit (y). Postquam enim incepit describere partes, quas arthritidis aggreditur quandoque, secundum ingeniosam emendationem textus, certo vitiosi, factam a Petito (z), addit: *Omniū simul partium morbus est, & proprius cujusque partis dolor.* Et paulo post: *Item communicatur, renibus & vesicae. O rem admirabilem.* Unde videtur sequi, quod cognoverit Aretaeus, in hoc morbo quandoque contingere nephritica mala, & tenesimum dolentissimum vesicae, similem illi, dum calculus a rene descendens per ureterem exitum molitur.

Trallianus (a), in describendo Podagram, saepius Rheumatismi vocabulo utitur; &, dum diversam Podagram statuit, pro varietate materiae in articulos defluentis, sanguineae nempe, biliosae, pituitosae, atrabilariae, dein addit sequentia: *Porro Rheumatismi, non solum ob materiae influxum, articulis oboriri solent, sed etiam, propter nudam qualitatem solam, calidam & frigidam; ad haec siccitas & humiditas fiunt saepe causa Rheumatismorum.* Et ubi de podagra biliosa agit, monet, medicamento bilem evacuante utendum esse; non semel autem, verum saepe, si res postulet, aeger purgandus est. *Sic enim articulos a recrementis, & a fluxionibus tutos (τὰ ἀρθρα ἀρευματίσα) servare poteris (b).* Ubi postea de Podagra sanguinea agit, suadet, ut sanguinis missione & moderata diaeta reddatur aeger ἀρευματίσος.

Videntur ergo antiqui Medici observasse Rheumatismum, sed sub nomine Arthritidis, morbi articularis, descripsisse, imo & in Podagrae descriptione talia quandoque enumerasse symptomata, quae in Rheumatismo hodie vocato morbo apparent. Cum autem secundum quatuor humores, bilem, sanguinem, pituitam, atram bilem, dividerent morbos articulares, & diversam curandi methodum adhiberent, invenimus plurima Rheumatismi signa in descriptionibus podagrae & arthritidis biliosae ac sanguineae, dum nimirum illi duo ex quatuor humoribus, nimia copia, vel acriori indole, peccare credebantur, vel copia & acrimonia simul junctis, a quibus nascebatur peior morbus. Rheumatismi tamen nomen apud Trallianum saepius occurrit; uti patuit, & quidem in variis morbis articularibus.

Hinc non videtur absolute verum esse, quod egregius in arte nostra vir, eruditissimus Tralles (c), statuit; apud Veteres nempe Rheumatismi nomen nullibi legi: illud tamen verissimum est, quod omnes dolores, in artubus toto-

(y) De causis & signis morbor. diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 66. (z) Ibidem pag. 215. (a) Lib. XI. Cap. I. pag. 599. (b) Ibidem pag. 600. (c) Usus opii salubris & noxius in morborum medela. Sectiones 2^a. pag. 301.

toque ambitu externi corporis obvius, salutaverint nomine Arthritidis, aut Podagrae. Merentur certe legi, quae eodem loco habentur, de doctissimis Medicis Gallis, qui superiori saeculo Rheumatismi vocem in Medicinam Practicam demum introduxerunt. Videtur tamen ex omnibus, quae ibi collecta habentur, celeberrimos Medicos, Gallos, Germanos, Anglos, &c., cespitasse in determinandis signis Diagnosticis, quibus Rheumatismus ab Arthritide distingui possit; unde *Tralles*, ex *Chesneau*, adducit sequentia: *In primo insultu difficile est internoscere, utrum morbus Rheumatismus, vel Arthritis, dici debeat. Rheumatismus enim, qui tantum articulos aggreditur, maximam affinitatem habet cum arthritide, nec nisi temporis progressu agnoscitur, cum pluries irruunt in articulos fluxiones dolorificae, quod non fit in Rheumatismo, qui quandoque toto vitae decursu semel tantum infestat, generalis praecipue dictus, utpote qui aliis magis proprie hoc nomen sibi vindicat (d).*

Rheumatismi vocabulum & apud *Caelium Aurelianum* (e) habetur: auctor ille aliquanto *Galeno* superior fuisse creditur; quia non meminit *Galeni*; quod mirum foret, si post eum vixisset, cum tot minorum gentium Graecos citaverit (f). Sectae methodicorum addictus erat; qui universum morborum exercitum in duas phalanges dividebant, alios *stricturae*, alios *solutionis*, morbos appellantes. Dum *Peripneumoniam* definit (g), dicit: *Est autem passio generaliter acuta, atque strictura suffecta, adjuncto levi humoris fluore, quem Rheumatismum vocant.* Sed ad §. 1495. dicetur de frequentia Rheumatismi, varia ejus morbi facie, & summò periculo, si cerebro, vel pulmone, incubuerit, dum simul adest maxima difficultas eum hic detegendi. An non verosimile videtur, quod haec observaverit *Caelius Aurelianus*? Alio autem loco (h), ubi de articularum passione quam Graeci ἀρθρίτιν vocant, enumerat plura, quae in Rheumatismo hodie dicto occurrunt. Sic dicit (i): *Saepe denique, prioris articuli dolore declinante, secundus invadit, atque, eodem similiter mitescente, tertius sumit exordium, consentiente etiam vesica, atque spinae majoribus nervis, quos τένοντες appellant; & in stomacho etiam nausea vel vomitu jaectantur aegrotantes &c.* Ubi imprimis notandum est, quod & vesicam consentire his doloribus monuerit. Plures certe vidi auctores, qui de Rheumatismo scripserunt. Sed mihi visa fuit semper aliqua manere difficultas in distinctione adaequata inter Rheumatismum & arthritidem. An ideo forte *Celeberrimus Boerhaevius* maluit dicere, quod Rheumatismus, licet frequentissimus, sit morbus agnatus Arthritidi, Podagrae, & Scorbuto, quam aliam definitionem dare, quae illum ab his morbis accurate distingueret. Ipse Rheumatismum saevum passus fuerat, & sub hoc nomine coram discipulis quotannis morbum hunc describebat. Tamen in Oratione Funebris, quam *Celeber-*

ri-

- (d) Usus opii salubris & noxius in morborum medela. Sectione 2^a. pag. 302. 303.
 (e) Morbor. acutor. Lib. II. Cap. XXVII. pag. 139. (f) In Praefatione pag. 10.
 (g) Ibidem pag. 139. (h) Morbor. Chronic. Lib. V. Cap. II. pag. 557. (i) Ibidem pag. 559.

rimus Schultensius in memoriam Boerhaevii publice dixit, leguntur sequentia: Arthritidis exquisitissimae tormentis discruciatu, tandem jacuit resolutus, ut vix amplius sensus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus superesset. Fortite quis credere possit, Schultensium, maximum Academiae Lugduno Batavae ornamentum, arthritidis nomen substituisse, cum Medicus non esset, sed linguarum orientalium celeberrimus Professor. Verum in Praefatione monet, quod Commentariolum studiorum & vitae Cl. defuncti habuerit, quo usus fuit, additque; Insignes hae pericopae, ut Lectorem adverterent, eas majusculis literis a reliquo contextu distinxit & eminere jussit. Commentariolus enim ille propria Boerhaevii manu scriptus erat.

Dum haec omnia perpendebam, videbatur mihi *Caelius Aurelianus (k)*, ubi de variis nominibus morborum articularium agit, non sine ratione dixisse sequentia: *Sed de his nominibus, quae locorum causa discreta esse videntur, unius tamen virtutis esse intelliguntur, in curationibus certandum non est. Sunt enim harum passionum causae antecedentes variae, ut vinolentia, frigus profundum, cruditas, libido venerea, labor immodicus, vel repentina desertio solitae exercitationis, &c.*

Verum Rheumatismus non sine ratione scorbuto agnatus morbus dicitur, si considerentur illa, quae ad §. 1151. in historia scorbuti dicta sunt. *Eugalenus (l)*, dum signa & symptomata scorbuti enumerat, recenset arthriticos dolores, & statim monet Medicos sequentibus: *Quapropter diligentem animadversionem, & exactam a veterum arthritide distinctionem, haec res exigit, & meretur, ne curando prius impingamus, quam morbus ejusque causa nobis sit cognita atque perspecta.*

Noluit, in his doloribus, qui scorbutum comitantur, dari in morbi principio cathartica fortiora; quia inde exasperantur dolores, & morbus ipse in deterius vergit. Monuit autem, scorbuticos illos dolores, maxime in morbi initio, errabundos esse, ad alium atque alium ejusdem vel oppositi lateris articulum transire, & per vagam hanc loci affecti mutationem imprimis distingui a doloribus arthriticis.

Sydenhamus (m), qui summa cum attentione animi examinabat morbos, quos pertractabat, notat, ubi Rheumatismus non feliciter & bona methodo curatus fuerat, aegros per totam vitam fuisse discruciatos doloribus vagis, nunc quidem mitioribus, nunc vero atrocioribus, qui a minus cautis pro scorbuti symptomatibus haberi solent. Licet enim non dubitaret, quin scorbutus in plagis Borealibus revera inveniretur, tamen non credebat, illum adeo frequentem esse, ac quidem fert vulgi opinio; sed multos ex iis affectibus, quorum nomine scorbutum incusamus, vel morborum fientium, nondum vero factorum, quique nullum adhuc certum induerunt typum, effecta esse, vel etiam infelices reliquias morbi alicujus nondum penitus devicti, a quibus sanguis caeterique humores contaminantur. Verbi gratia, quibus in corporibus materia aliqua, Arthritidi

pro-

(k) Morbor. Chronic. Lib. V. Cap. II. pag. 557.
nº. XXX. pag. 85, 86.

(l) De morbo scorbuto.

(m) Sect. VI. Cap. V. pag. 349.

producendae apta, recens generatur, nondum tamen in artus depluit, varia se ostendunt symptomata, quae scorbuti suspicionem facient, donec Arthritis, jam formata, atque aëtu se exserens, nullum amplius dubitandi locum relinquat.

Optime notat; nisi ad modo dicta serio attendere velint in Praxi Medici, scorbuti nomen crescet in immensum, & omnem fere absolvet numerum morborum, imprimis chronicorum. Unde in illis regionibus, in quibus scorbutus frequens est, in Medicorum formulis occurrunt fere semper antiscorbutica, in initio omnium morborum fere, nec ab his abstinent, antequam observentur talia symptomata, quae praesentiam alterius morbi, a scorbuto diversi, certo annuntient. Cum autem morborum Chronicorum decursus lento procedant gradu, in ipso hydrope solent dicere; *Ubi desinit scorbutus, ibi incipit hydrops (n)*. Verum optime Sydenhamus addit sequentia: *Haec tamen regula saepe saepius non aliter est accipienda, quam quod, ubi primum se hydrops manifestis prodit indiciis, praëconcepta de scorbuto opinio statim collabascit.*

Licet ergo penitus distinctos morbos esse crediderit auctor egregius, fatetur tamen (o), esse speciem Rheumatismi, quae ad scorbutum quam proxime accedit, & insigniora hujus morbi symptomata aemulatur, ideoque vocatur ipsi *Rheumatismus scorbuticus*; qui eadem pariter remedia poscit ac scorbutus; quorum formulae legi possunt (p); quarum usu quartum facillime debellari & vinci posse hanc Rheumatismi speciem testatur. Plurimos sic ipse sanavit, quibus repetitae venae sectiones, catarthica, diaeta lactea, pulveres testacei &c., nihil profuerant.

Describit hanc speciem Rheumatismi sequenti modo. Dolor nunc hanc nunc illam partem obsidet, sed eandem in tumorem raro attollit, neque febrim sibi comitem adjungit. Nec adeo fixus manet; sed magis vagus est, & anomalis inconditisque symptomatibus stipatus. Nunc hunc vel illum artum discruciat, mox internas partes solum afficit, & aegritudinem parit, quae redeunte externarum partium dolore iterum disparet, sicque alternatim divexat aegros, & fit morbus chronicus quam maxime. Observavit etiam, quod Rheumatismus ille scorbuticus foeminas prae reliquis adoriatur; uti & viros, qui imbecillioris naturae sunt; hinc fatetur Sydenhamus, se suspicatum fuisse, morbum hunc ad hysteri corum classem referendum esse; sed experientia edoctus fuit, remediis hysteri corum morbum minime cessisse. Simul notat, illos, qui longum & repetitum corticis Peruviani usum experti sunt, huic morbo esse obnoxios, hocque esse unicum incommodum, quod ex usu corticis observavit unquam (q). Si jam omnia dicta ad hanc paragraphum considerentur, patebit ratio, quare Rheumatismus, morbus frequentissimus, dicatur agnatus Arthritidi, Podagrae, & Scorbuto.

(n) Sect. VI. Cap. V. pag. 350.

(o) Ibidem pag. 351.

(p) Ibidem pag.

352. (q) Ibidem pag. 351.

§. 1491. **Q**uem antecedunt temperies sanguinolenta labe acri infecta, aetas mascula, victus lautior, calefacto corpori subito admissum frigus, autumnalis tempestas, perspiratio prohibita, diathesis inflammatoria lentior cruore pleuritico se manifestans. Cum febre continua incipiens, dolorem creat atrocissimum, dilacerantem, ad minimum motum saevissime auctum, diu in uno loco fixum, juncturas quorumcunque artuum obsidentem, caeterum genibus magis infestum, lumbis & coxendici, quandoque cerebrum, pulmones, viscera, excruciantem, cum tumore & rubedine loci, periodico itu & reditu.

Sequitur, ut considerentur illa, quae observata fuerunt frequenter, praecedere Rheumatismum; & ideo quandoque inter causas morbi, praedisponentes saltem, numerari solent.

Temperies sanguinolenta labe acri infecta. Veteres, uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit, Rheumatismum, & alios articulares morbos, distinxerunt a quatuor humoribus, sanguine, bile flava, bile atra, phlegmate; & variam curam adhibuerunt, prout hic vel ille ex quatuor istis humoribus praedominabatur. Hinc & ipsam podagram sanguineam esse, quandoque statuerunt. In Rheumatismo autem, calido saepe morbo, sanguinis copiam abundantem accusaverunt saepius, & uti postea in curatione dicitur, per sanguinis missionem, etiam repetitam, Rheumatismi cura a Medicis tentari solet frequenter. Haec videtur esse ratio, quare sanguinolenta temperies ad Rheumatismum disponere credatur. Cum autem & in sanis caeteroquin hominibus sanguinis boni copia adsit, ab hac causa sola vix oritur Rheumatismus, nisi alia causa simul accedat. Imprimis enim metuendus est ille morbus, si in sanguineae temperiei hominibus adsit simul acris labe.

Humores corporis humani, etiam optimi, per sanitatis actiones inevitabilem acquirunt acrimoniam, & nisi illud acre eliminetur de corpore per vias naturales, antequam nocere possit, sequuntur morbi brevi. Per urinam, sales & olea sanguinis, acriora jam facta, exeunt; per cutanea vasa diffillantur talia, quae diutius relicta in corpore nocerent, insensibili perspiratione, vel sudore; dum simul per utramque hanc viam exit abundans in sanguine aquosum, in quo soluta haerent olea & sales, jam acriore facta, sicque facilius expelluntur; Per alvum exeunt foeces, ab ingestis residuae, uti & omnia illa, quae ab humoribus sanis, in oesophagum, ventriculum, intestina, depluentibus, resorpto prius per venas omni utili, manserunt residua.

Si ergo quacumque de causa horum acrium separatio ab humoribus sanis, & separatorum libera de corpore expulsio, impedita fuerit, nascitur acris in sanguine labe, quae pluribus morbis originem dare poterit.

Observata autem docuerunt, a causis similibus Rheumatismum, & diuturnum quidem, nasci posse.

Testa-

Testatur Celebris Medicus (*r*), quod viderit, in Rheumatismis longis, in cute exfurgere efflorescentiam salinam.

Ho veduto nei lunghi Rheumatismi, o vogliamo dire, doglie articolari, fiorire sulla cute un minuto principio biancastro tale, quale e un fiore salino, che penetra i vasi, nel quali si chiude il sale. Si libera perspiratio adfuisset, salinum illud concrevisset minime supra cutim, sed solutum defluxisset facile. Sydenhamus (*s*), qui in febribus omnibus, quae inflammationis intensioris sunt participes, cavebat, ut non semper lecto incarcerarentur aegri, fatetur tamen, eosdem, si diutius, quam par erat, pro una vice lecto abfuerint, declinante praesertim morbo, in dolores vagos, qui in Rheumatismum desinere possunt, nonnunquam facile incidere &c.: quae si contingant, lecto addicendus est, quo apertis cutis spiraculis commode distendi possint istiusmodi particulae, quae malo fomitem praebent; hoc vero ad diem unum aut alterum tantum, sudore non provocato (ut nempe illud acre, quod perspiratione cutis exit de corpore, non retineatur amplius). Idem verum est de sale acri, quod cum urina exit de corpore. Observatum dicitur, quod in Rheumatismo laborantibus tantum trigesima pars illius salis inveniatur, quae in urina sanorum hominum adest (*t*). In febribus arthriticis & Rheumaticis observavit Störckius (*u*), quod, in magna dolorum exacerbatione, urina plerumque prodiit tenuis, pallida, quandoque stranguriosa; decrecente autem dolore, urina primo prodiens erat ruffa; secunda vero turbida; & mox foetuit, ac posuit sedimentum furfuraceum subalbidum. Haec omnia videntur probare, quod in Rheumatismo acris labes adsit, quae quandoque copiosis urinis, & sponte obortis sudoribus, salutariter expellitur, vel, per inestastasin ad alia loca deposita, a dolore requiem concedit. Testatur Hoffmannus (*w*), quod saepius notaverit, artuum dolores, ulceribus sponte subortis in pedibus, mox conquievissse, qui, postquam arte consolidata fuerant; mox resuscitati sunt. Novimus pariter, immanes artuum dolores, oborta psora vel scabie leprae albae naturam habente, sublato.

Antea ad §. 1051. γ , dum de morbis chronicis agebatur, monui, ab acrioribus ingestis frequenter & copiose acrimoniam conciliari posse sanguini; ab aromatum calidorum, piperis imprimis, alliorum, ceparum, sinapi, raphani rusticani, & similibus, immodico in condimentis usu, & dolentissimum & longum toties morbum, Rheumatismum nempe, produci posse.

Eruditus Medicus Baynard (*x*) fuit in hac opinione, dolores Rheumaticos non adscribendos esse salinae aut acidae sanguinis acrimoniae, sed potius oriri a viscida densitate sanguinis, distendentis vasa, per quae difficulter fluit: postea patebit, lentorem morbosum sanguinis adesse in Rheumaticis; sed non inde sequitur, quod non simul adsit acrimonia, quae viscosis & lentis humoribus irretita haeret pertinacius in partibus affectis, & difficiliter ablui potest. Ipse egre-

(*r*) Pietro Cornacchini Della Pazzia pag. 64.

(*s*) Sect. V. Cap. II. pag. 283.

(*t*) Raulin des maladies occasionnées par les prompts & fréquentes variations de l'air pag. 308.

(*u*) Ann. Medic. Secund. pag. 121.

(*w*) Medic.

Ration. Tom. IV. part. 2^a. pag. 437.

(*x*) Philosophic. Transact. Abridged Tom. III. pag. 265.

egregius auctor afferit, adesse copiam salis acris alcalini in humoribus Rheumaticorum, quod acre non satis eluitur per urinam, quam in Rheumate laborantibus longe minus falsam esse dicit, quam in sanis. Ipsi enim huic Medico debetur experimentum, quo demonstratur, urinam Rheumaticorum habere tantum trigessimam partem materiae salinae, quae in urina sanorum adesse solet. Viscidum lentorem in locis Rheumatico dolore occupatis adesse, statuerunt plures celebresque Medici, & in cadaveribus hoc morbo defunctorum se vidisse testantur. *Ballonius* (y) in cadavere viri, qui saepius dolores circa scapulas & humeros passus fuerat, invenit, quod *omnes nervi & ligamenta musculorum humeralium erant oppleta sero pingui: idem observatum in aliis similes dolores passis, quos nulla pene ars levaverat.* Celebris auctor Anglus, *Clopton Havers* (z), plurima experimenta tentavit circa mucilaginem, quam in articulis majorum animalium collegerat, & credidit, illam inspissari ab acribus admistis, acidis imprimis. Notat, vesicatoria applicata locis dolentibus excitare vesicas, quae plenae sunt spissa gelatina, cutim spissam referente. Sed imprimis innititur testimonio *Drelincurtii*, celebris Medicinae Professoris Lugduni Batavorum, qui testabatur, quod in cadavere hominis Rheumatismo mortui invenerit gelatinam concretam supra musculos, quae duos tresve aureos crassitie aequabat. Sed & postea *Havers* ipse vidit binos casus, qui *Drelincurtii* observationem confirmabant.

Pulchra experimenta tentata fuerunt circa similem materiam gelatinosam, ex ingenti femoris tumore, sub periosteo haerente, variis tentaminibus eductam (a), quae docent, acidam acrimoniam adfuisse in hoc gelatinoso. Non tamen videtur absolute inde concludi posse, quod acrimonia, quae Rheumatismum comitatur, semper acida sit. Nam in mucilagine articulorum desumpta ex majoribus animalibus, & ex hominibus, similia tentamina facta fuerunt, quae docere videntur, quandoque non acidam, sed alcalinam, acrimoniam adfuisse (b); licet tamen in plerisque acidi signa inventa fuisse fateantur.

Omnia haec dicta satis probant, temperiem sanguineam labe acri infectam antecedere frequenter Rheumatismum, & acrimoniam illam non semper eandem, sed variam, esse posse. Sic ex ante dictis patet, acrimoniam scorbuticam saepius inculandam esse, cum Rheumatismus dicatur inde scorbuto agnatus morbus.

Credidit egregius *Raulin* (c), aliquando de Luis Venereae acrimonia in hoc morbo cogitandum esse; imprimis in illis, quos, non sua culpa, sed parentum, quidquam de foedo morbo contraxisse, credi potest. Putat enim, quo longinquior fuerit prima origo Luis Venereae, eo magis aequivocos esse dolores, quibus miseri tales excruciantur, & eo similiores esse doloribus Rheumaticis. Fatetur candide, se deceptum fuisse, dum nimis tarde revelabatur ipsi hoc

(y) Ephem. Lib. I. Tom. I. pag. 30. (z) Osteolog. nova pag. 226. 227.
 (a) Memoires de l'Academ. de Chirurgie Tom. I. pag. 277. 278. (b) De Bonon. scient. & artium instit. atque Academ. Commentar. Tom. I. pag. 148. & seq. (c) Des maladies occasionées par les prompts & frequents variations de l'air pag. 306.

hoc familiae arcanum, & in altero simili casu Mercurium profuisse solum, incassum tentatis illis, quae ad Rheumatismum curandum adhiberi solent.

Aetas mascula. Ubi de articularum & coxendicis dolore agit *Aretaeus* (d), monet, viros facilius in hunc morbum incidere, & ex mulieribus agiliores. Viri duris laboribus, aëris injuriis, itineribus, belli calamitatibus, victui inordinato, magis exponuntur, quam mulieres; hinc minime mirum est, quod talibus morbis corripiantur frequentius, quam mulieres; nisi illae, ut *Seneca*, in Epistolis, in luxum invehens, de foeminis sui temporis dicit, *Beneficium sexus vitis perdiderunt; & quia feminam exuerunt, damnatae sunt morbis virilibus* (e). Notat tamen & *Aretaeus* (f) sequentia: *Mulieres, licet variis quam viri, difficilius tamen, hoc vitio laborant. Quod enim neque usitatum, neque familiare, est, id si aliqua urgente causa potentius evaserit, violentum cursum sit, majorem calamitatem infert.* Vidi sic in foemina macilenta, hysterica, quae, a motu corporis incallescens, multum exposita fuerat aëri vespertino frigido autumnali, dolorem acerbissimum natum circa os coccygis, qui, subinde levior, dispergebatur per totum corpus, dein redibat ad os coccygis longe molestior, ita ut nec in lecto manere posset: febris aderat satis lenis. Trium septimanarum spatio morbus sanatus fuit quidem, sed singulis autumnis postea sensit aliquas ejusdem mali reliquias.

Puella nobilis a corporis motu valido incaluerat multum, dein, in scapha aperta sedens quieta, exponebatur rori vespertino. Sequenti die dolor cervicis validus aderat, qui inde per totum corpus dispergebatur, miris vagus modis, pedes, cubitos, digitos manuum, occupans; quandoque & lobum auriculae invadebat cum rubore & tumore. *Aretaeus* (g), dum vagam horum dolorum indolem describit, dicit: *Post omnia, nares, & aures, & labia, afficiuntur.*

Victus lautior. Quia inde temperies sanguinea augetur. Saepe etiam in convivii lautioribus condimenta acriora offeruntur, dum fames non amplius cibos poscit; unde acris labes sanguini inducitur.

Calefacto corpori subito admissum frigus. Nulla inter causas Rheumatismi frequentior est, nulla validior; quod & confirmatur testimonio *Sydenhami* (h) agentis de Rheumatismo. *Hac ut plurimum occasione nascitur: aeger sc., sive exercitio aliquo vehementiore, sive alio modo, excalefactus morbo repentinum frigus admisit.*

Calor, sive ab aëre nimis aestuante, sive ab exercitiis corporis validis, productus fuerit, humores externos semper tenuiores aufert, internos residuos excoquit, dissipat mobilia, lentiora aggregat, compingit, exsiccat (i), tandem in massas irrefolubiles adunat; unde immeabilitas humorum, simulque elongatio, & debilitatio, solidorum. *Hippocrates* (k) a calore Ischiadem nasci

(d) Morbor. diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 67.

(e) Ibidem pag. 260.

(f) Ibidem pag. 67.

(g) Ibidem pag. 66.

(h) Sect. VI. Cap. V.

pag. 344.

(i) Herm. Boerhaeve Institut. Medic. § 746.

(k) De Internis Affectionibus. Cap. LIII. Charter Tom. VII. pag. 676.

(k) De Internis Affectionibus. Cap. LIII. Charter Tom. VII. pag. 676.

monet: *Si quis per multum tempus in sole iter fecerit, & coxendices incaluerint, & qui humor articulis inest, ab aestu resiccatus fuerit. Quod autem resiccetur & dure scat, id mihi certum signum est. Aeger enim articulos, prae dolore, qui in eis est, vertere aut movere non potest; & eo quod digiti rigidi non moveantur. Notari meretur, quod Cornarius illam lectionem praetulerit, quae loco τὰς δακτύλους habet τὰς σπονδύλους, dum in ischiade malum potius ad vertebrae quam ad digitos transit.*

Corporis calore aucto funditur pinguedo, quae antea quieta haerebat in tunica cellulosa, omento, mesenterio &c., subito miscetur sanguini, & humorum circulantium molem auget. Videmus in calefactis hominibus vasa turgida, faciem rubram, uti & artus, imo totum corpus, adeoque sanguinem rubrum penetrasse in vasa minora, per quorum extrema vel omnino non, vel saltem difficulter, aucto circulationis motu penetrare poterit in venas; unde obstructionis & inflammationis periculum sequitur. Si jam corpori, per calorem sic mutato, frigus subitum admittatur, fibrae solidae densantur, roborantur, vasorum cavitas minuitur subito, partes crassiores in vasa prius dilatata ingressae haerent immobiles; adeoque omnia haec mala, a calore prius producta, augmentur plurimum, & difficiles morbos producere possunt. Conferantur & illa, quae in Pleuritis Historia §. 881. 2. dicta sunt.

Haec dum considerabat Celeberrimus Medicinae & Anatomes Professor *Simonus* (1) statuit, a subito frigore admissio constringi vasa, quae per externam superficiem corporis distribuuntur, & humorum liberum transitum per illa impediri. Illa vero vasa, quae profundius locantur, tardius longe a frigore admissio afficientur, hinc totam vim & impetum sanguinis patientur, qui per externa vasa, subito frigore constricta, libere transire non potest. Sic autem plures Rheumatismi effectus explicat.

Si ponamus, magnam summi corporis partem simul excipi frigore, ex eoque Rheuma quaquaversum spargi in multos tam musculos, quam articulos, facile intelligetur, qui singulorum musculorum usum & actionem sequatur dolor atque punctio; qui, variata corporis positura, punctiones illae subito de loco in locum migrent, pari scilicet celeritate, atque se mutuo excipiant muscoli, quorum usus est in corpore vertendo, surrigendo, vel alio quovis modo inflectendo; qui etiam caeteris Rheumatismis gravior sit is, qui inquietes spiritui trabendo & reddendo musculos infestat. Denique cur destillatio, si circum articulos diutius haeret, & in partes ambientes redundat, earum tandem tonum & vigorem ex nimia distensione prorsum infringat, quarum ubi desit actio in liquores hos extravasatos, efficitur, ut ne amplius liquores ipsi fluidi remaneant, habilesque, qui vicissim absorbeantur, sed contra, ut facile coagulentur & indurescant, postremo ut reddant articulum plane immobilem; qualem eventum saepe ostendit usus.

Merentur legi, quae Celeberrimus auctor de origine Rheumatismi latius deducit; quam adscribit huic imprimis causae, quod nempe vasa profundius demersa totam vim & impetum sanguinis patientur, qui per vasa corporis superficiem

(1) De Re Medica Dissertat. quatuor, pag. 110. 111.

ficiem perreptantia, subito frigore constricta, libere transire non potest, adeoque tanto validius urgeat illa vasa, quae profundius sita sunt, & simul horum vasorum secretiones naturales augeat; unde deducit causam, quare pars Rheumatismo affecta saepe cum rubore intumescat.

Simul sic explicat, *cur aër, per angustam rimam irruens, corpori constanter imprimat frigoris symptomata, illique praecipue parti, quam perflavit proxime (m).* Concludit hinc, catharium, tussim, Rheumatismum &c., solidarum, non fluidarum, partium corporis morbos esse. Interim videtur & admissum frigus subitum in humores vasis contentos agere illorumque fluiditatem minuere. Sanguinis ex naribus sani hominis labentes guttulae in aquam frigidam statim perdunt fluorem. *Aegineta (*)* monet sequentia: *Et humor a natura alienus, & particularum imbecillitas morbum adfert articularium.*

Juvenes, tenelli, alique debiles, in hos morbos proclives sunt; quia in illis latera vasorum facilius cedunt impulsis liquidis. Inde etiam intelligitur, quo saepius diutiusque pars aliqua Rheumatismo affecta fuit, eo promptius postea reversurum morbum; quia vasa saepius vel diu distracta labefactantur, & postea cedunt promptius cuilibet vi ingruenti. Foemina illa hysterica, cujus paulo ante in eadem hac paragrapho mentionem feci, sensit singulis autumnis redeuntis morbi minas.

Cum ergo articuli, & tendinosae expansiones musculos tegentes, in pluribus locis corporis non multum a cute remota ponantur, in quam subito admissum frigus statim agit, intelligitur ratio, quare toties in illis Rheumatismus contingat.

An validum frigus, subito admissum calenti valde corpori, posset partium mollium, quae ossa tegunt, vasa sic subito stringere, ut Rheumatismus interna ossium cavorum vasa afficeret, quae non tam cito a frigore affici possunt, adeoque fortiter irruentium humorum impetum sustinebunt? *Störckius (n)* credit, se tales casus observasse, dum aër humidus, nebulosus, frigidus, autumno, hyeme, & vere, frequenter fuerat. Licet enim reliqua symptomata, quae comitantur Rheumatismum, adessent, aegri quidam externum ad tactum, quamvis satis rudem, sine magna molestia ferebant. Febris etiam erat valde mitis in his; sed in pectore siccitas & frequens tussis semper aderant: vires brevi concidebant, & corpus extenuabatur.

Remedia penetrantia, sudorifera calidiora, diuretica calidiora, his maxime nocuerunt. Medicamenta emollientissima profuerunt; a quibus, per plures dies copiose & calide sumtis, circa articulos inceperunt apparere tumores; molesta vigilia & inquietudo cessabant, dum aegri placide obdormiverant.

Autumnalis tempestas. Mane & vesperi frigus saepe adest, quod toties laedit incautos, qui diurni caloris impatientes corpus non satis tegunt vestibus. Monuit *Galenus (o)*, ut matutina frigora devitent, nec ob aestum vestes exuant,

(m) De Re Medica Dissertat. quatuor, pag. 119. 120.

(*) Lib. III. Cap.

LXXVIII. pag. 257.

(n) Ann. Medic. secund. pag. 124.

(o) De

human. corpor. constitut. Charter. Tom. VI. pag. 441.

exuant, homines autumnali tempore; quod & confirmavit *Celsus* (p), dicens: *Per autumnum neque sine veste, neque sine calceamentis, prodire oportet, praecipue diebus frigidioribus, neque sub arvo nocte dormire, aut certe bene operiri.* Cum, in Hungaria, matutina illa & vespertina frigora autumnali tempore non tantum, sed & protracta jam aestate, adsint saepius, licet in meridie aestus sit molestus adhuc, solent hujus regni incolae pallio pelliceo corpus tegere ferre semper; quod, a collo pendulum, dum meridianis horis calet aër, vix molestum, a tergo fluctuat satis libere, & brachia manusque libera relinquunt ac intecta. Ubi vero frigus matutinum vel vespertinum ingruit, levi negotio manus & brachia manicis pallio annexis muniunt, dum simul pallio adducto thoracem & abdomen ab omni frigore defendunt facile. Sic vestita haec gens bellicosa in castris autumnalis aëris intemperiem tolerat facilius.

Dum *Hippocrates* (q) morbos autumnales enumerat, inter illos & *Ischiades* recenset; quod nomen datur Rheumatismo, dum coxam occupat. *Ischiadas* autem, tempore autumnali, ex humorum cum malignitate tum refrigeratione maxime fieri, *Galenus* (r) in Commentario hujus Aphorismi statuit. *Sydenhamus* (s) pariter observavit, quod nullo non tempore invadat Rheumatismus, sed maxime Autumno.

Perspiratio prohibita. Totum corpus humanum perspirare, *Hippocrates*, & *Galenus*, probe jam noverant, posteaque a *Sanctorio*, *Keil*, de *Gorter*, *Kau*, pulchre confirmatum fuit, qui per observationes, omni cum attentione factas, & experimenta tentata, maximam utilitatem arti Medicae conciliaverunt.

Demonstratum enim jam est evidenter, per arterias cutaneas, & emissaria cryptularum cutanearum, ex pulmone, naribus, ore, vaporem tenuem, copiosum, diffari in aëra: tenuissimus autem debet esse perspirationis humor, cum *Celeberrimus Simson* (t), saepius tentato experimento, invenerit, indusium, quo corpus tota nocte tectum fuerat, ne grano quidem ponderosius inventum mane fuisset, licet integra libra facile tempore noctis perspiraverit de corpore. Imo in indusio, quod per tres dies ac noctes gestaverat continuo, nullum ponderis augmentum invenit.

Cum observaretur, perspirationis excretionem magis mutari a motibus animi quam corporis, & simul adeo subtile esset liquidum perspirans, ut nec indusii corpus tegentis pondus augetet, hinc dubitaverunt quidam, an forte pars subtilissimi liquidi, quod per nervos movetur, hac via diffaretur de corpore. Sed & tenuis illa lympa, quae nervos involucris suis tectos alluit, humectat, fovet, & sic impedit, ne fibrillae nervosae, in majori trunco nerveo collectae haerentes, concrecant inter se, videtur per viam perspirationis posse diffari de corpore, cum involucra haec secedant a nervis, dum illorum extrema ad cutim pervenerunt, ut tactus organum constituent.

Dis-

(p) Lib. I. Cap. III. pag. 3.

(q) Aphor. XXII. Sect. III. Charter. Tom.

IX. pag. 117.

(r) Ibidem.

(s) Sect. VI. Cap. V. pag. 344.

(t) An inquiry how far the vital and animal Actions can be accounted for independent of the Brain. Essay IV. pag. 196.

Diffiantur perspiratione & quaedam, quae diutius relicta in corpore nocerent, morborumque causae fieri possent; est & alia perspirabilis liquidi pars, quae per vias urinae exire posset tuto; & hinc, minuta perspiratione, urinae copiam augeri, observatur, ac contra. Videntur per cutis spiracula diffilari illa, quae per alias vias integrè de corpore expelli nequeunt, & sic, perspiratione prohibita, retinentur nocitura.

An, dum in morbis acutis periculosis tota cutis arida fit, non cessat omnis perspiratio? An non illud perspirabile, per vasa exhalantia exire nequiens, introrsum repulsum, pallidas & decolores urinas facit, quas periti Medici in talibus morbis metuunt semper. Cum autem in iisdem morbis omnia in putredinem tendant, an non aliquid volatile, alcalinae fere jam naturae, in corpore retinetur, magno cum periculo, quod perspirationis ope diffilari potuisset? Unde Medici gaudent, dum talium aegrorum cutis sicca humescere incipit. Videtur probabile, tenuiorem partem chyli, cum sanguine quidem fluentis, sed nondum naturam humorum nostrorum adepti, perspiratione invisibili expelli de corpore. Auctores, qui de perspiratione scripserunt, statuunt, trihorio post prandium minorem perspirationem observari; dum nempe ex ingestis chylus paratur; sequentibus horis augeri denuo; dum chylus jam paratus cum sanguine per vasa fluit. An non verosimile est, quasdam ingestorum partes, in chylum jam mutatas, sed quae nimis resisterent integrae subactioni, qua ex chylo sanguis paratur, per vasa cutis perspirantia diffilari? In hominibus, qui copioso allio utebantur in cibis quotidie, puto me olfecisse quandoque alii odorem ex digitorum apicibus exspirantem. Si per impeditam perspirationem ingestorum acrium subtiles partes retinentur diutius, acri labe poterit infici sanguis, & sic disponi ad Rheumatismum producendum; uti in eadem hac paragrapho dictum fuit. Antea ad §. 586. β, ubi de febrium causis agebatur, ex Hippocrate (u) sequentia allegavi: *Qui probe perspirant, imbecilliores & salubriores existunt, & facile convalescunt. Qui male perspirant, priusquam aegrotent, robustiores sunt. Quum vero in morbum inciderint, difficilius sanantur. Haec autem & toti, & parti.* Quamdiu enim in debilioris fabricae hominibus perspiratio rite procedit, optime se solent habere; cumque a levioribus causis haec quidem impediatur in iisdem, sed & facile restituitur, convalescunt facilius. Qui vero minus perspirant, robustiores sunt plerumque, caeteris paribus, neque a levibus adeo causis laeduntur. Ubi vero a validioribus morborum causis naturale talium robur superatur, periculosius aegrotant, & difficilius convalescunt. Ob hanc rationem videtur aetas mascula inter praecedentes causas recensita fuisse; quia mares, caeteris paribus, foeminis sunt robustiores.

Diatheſis inflammatoria lentior, cruore pleuritico se manifestans. Quando Rheumatismo laborantibus vena secatur, invenitur, quod cruoris emissi pars rubra, sero innatans, tegatur alba, dura, crassa, rigida, pelle; fere inflar

CO-

(u) De Alimento. Charter. Tom. VI. pag. 287.

corii porcini : hunc cruorem vocant sanguinem pleuriticum; quoniam talis crusta in hoc morbo fere semper invenitur; unde concluditur, in Rheumaticis diathesin inflammatoriam lentiolem adesse. Videri poterunt illa, quae in historia inflammationis de hoc sanguine inflammatorio, pleuritico dicto, habentur ad §. 384.

In Rheumatismo decumbentibus, quem ingens febris comitabatur, secta vena, sanguis semper tegebatur crusta flava, crassa, tenacissima; serum, a sanguine subinde per quatuor aut quinque horas non secessit; & quod secessit, paucum fuit & crassum; & aliquoties observavit (w), id, virgula elevatum, filae egisse. Unde proponit: *An in sero sanguinis erat praecipua mali sedes?* In his enim aegris secundo aut quandoque primo statim die partes dolentes tumore albo inflabantur, & inde omnia adeo erant tensa, ut aegri nullum membrum absque summo dolore potuerint movere (x). Imo & a minimo ad tactu tantus excitabatur dolor, ut miseri clamorem inhibere non potuerint.

Multi aegri tumore Rheumatico universali adficiebantur; etenim tertio vel quarto morbi die cutis totius corporis incepit tendi, albo tumore elevari, & acute dolere; ipsa quoque facies tumore difformis facta est (y). Haec omnia videntur confirmare, quod aliquando in sero, forte & in lymphâ sanguinis, Rheumatismi praecipua sedes sit. Quandoque & articuli in hoc morbo affecti parvo tumore subrubelli coloris prominent, uti saepius vidi.

Si post talem tumorem Rheumaticum universalem subito omnia membra detumescerent, materies, per totum corpus dispersa, in unum locum confluens, ingentes tumores lymphaticos formavit, qui plerumque genua, coxas, aut inguina, occupabant. Nec cesserunt hi tumores, remediis discutientibus externe applicatis, nec sudoriferis aut diureticis datis de corpore expelli poterant; sed scalpello debebat parari via, & semper tunc prodiit serum flavum viscidum, quod leni calore potuit inspissari (z). In unico aegro tumor talis inter scapulas nascebatur, caput humanum mole excedens; ex quo aperto novem librae feri flavi viscidi effluerunt.

Hinc lentor, & visciditas, ac facilis humorum concretio, videntur in Rheumatismo adesse, forte & jam aliquatenus praëxstitisse ante ejus originem; quae quandoque admodum subitanea est; uti postea patebit. Concretiones enim fluidorum nostri corporis subito fieri posse, satis notum est. In morbis acutis quandoque paucae guttulae sanguinis de naribus cadunt, fluidae adhuc, sed momento post solidae ac concreatæ: Ille sanguis paulo ante per pulmonem transire potuit in cor sinistrum, & simulac de vasis exivit, soliditatem acquirit. Unde pro malo omine periti Medici hoc habere solent, dum credunt, sanguinem in subitam concretionem pronum tunc esse, simulac vasorum in liquida contenta actio, concretionem impediens, a quacumque demum causa minui incipit.

Quare, si diathesis inflammatoria lentior in sanguine adfit, quidquid liber-

(w) Anton. Störck ann. medic. secund. pag. 115.

(x) Ibidem pag. 114.

(y) Ibidem pag. 116.

(z) Ibidem pag. 117.

rimam circulationem impedit, poterit Rheumatismo originem dare. *Celeberrimus Hofmannus* (a) monet, se aliquoties observasse, quod, a paulo strictiori ligatura, post sectam venam, ob inflictum paulo gravius vulnus in pedibus per 24 horas relicta, dolor ipsos pedum, & maxime pollicis, articulos, non secus ac in podagra fieri solet, per multos dies cum molestia durans invaserit. Imprimis hoc contigerat celebri Medico, qui sibi in sura venam pertundi jufferat, & ob profundiorē venae situm fortiori ligatura opus habuerat: sed altero mane atrox dolor non tantum suram, verum ipsos quoque pedis articulos, infestavit.

Cum febre continua incipiens, dolorem creat atrocissimum dilacerantem &c. Sequitur nunc considerandum, quomodo Rheumatismus incipiat, qualis sit ejus decursus, quibus symptomatibus stipatus progredi solet. *Sydenhamus* (b) sequentem hujus morbi descriptionem dedit: *A rigore atque horrore orditur tragoediam; quos statim excipiunt calor, inquietudo, sitis, & reliqua illa infelix symptomatum caterva, quibus stipantur febres. Elapso uno die alterove (est & ubi citius) aeger atroci dolore, nunc in hoc nunc in illo artu infestatur, in carpis, humeris, genibus praesertim, qui, locum subinde mutans, vicissim illos occupat, rubore quodam & tumore in parte, quam postremum affecit, adhuc residuis. Primis aliquot diebus febris & symptomata jam memorata quandoque coincidunt; febris autem sensim evanescit, manente dolore, quin & nonnunquam immanius saeviente, materia scilicet febrili in artus translata; quod satis arguit febris ipsa saepius recrudescens ob materiam morbificam ab intempestivo externorum usu reperiussam.*

Quandoque post aliquot horas febris inceptae percipitur dolor vagus, eodem adhuc die, quandoque & sequenti, sedem figens in hoc vel illo loco, qui quandoque intumescit; aliquando nullus tumor observatur, sed ad tactus loci occupati semper dolorem auget (c). Aliquando contingit, subito excitari dolores tales, & acerrimos quidem. Puella 21. annorum, sana, sed sanguinei temperamenti, autumnali tempore incepit conqueri de dolore circa cristam ossis ilii dextri: sequenti die flectens subito corpus, ut aliquid humo rolleret, dolor ille uno momento augebatur immaniter, & mox se dispersit per totum latus dextrum, crus ac brachium dextrum, imo & per latus dextrum capitis; a levissimo corporis motu dolor augebatur. Sanguinis missione facta, statim menstrua prodierunt. Quarto die morbi urina subsedit albo crasso copioso sedimento; uti & sequenti die; sexto die urina naturalis; septimo die cessavit omnis dolor.

Quo validior est febris, a qua morbus incipit, eo plerumque acrior dolor, & molestior totius morbi decursus. Licet saepe hunc vel illum articulum occupet dolor, & ibi figatur malum, febre plurimum minuta, vel & omnino cessante, tamen non semper in eodem loco fixus manet. Aliquoties vidi, ex dextra manu v. g. in sinistrum genu dolorem Rheumaticum migrasse, inde

re-

(a) *Medicin. Ration. Tom. IV. parte secunda, Cap. VIII. pag. 434.* (b) *Sect. VI. Cap. V. pag. 344.* (c) *Anton. Störck ann. Medic. secund. pag. 112. 113.*

rediisse ad locum priorem, vel & alias corporis partes, imo quandoque relicto priore loco totum corpus occupasse. Similia & ab aliis Medicis observata fuerunt. Sic *Störckius* (*d*) vidit, materiam, quae articulos manuum & pedum occupavit, per totum corpus fuisse dispersam, summos excitasse dolores, atque universalem induxisse rigorem, imo tetanum: Sola tamen maxilla inferior mansit libera: ipsi oculi sanguine suffusi protrudebantur, & prae dolore lacrymae acerrimae, quae genas eroserunt, defluxere: postea pectus fuit affectum, cum respiratione sublimi, & suffocationis metu. Applicabantur sinapismi satis fortes articulis manuum ac pedum, & post sesquihoram ingens dolor occupavit genua carposque manuum, minuto statim suffocationis periculo: subito aderat dolor acutissimus circa umbilicum, qui ilico disparuit, scybalis multis durissimis, post enema injectum, evacuatis. Inguina porro invasit dolor; qui dein transivit ad testiculos, sequentibus convulsionibus & animi deliquio, cum perfecta asphyxia; quae per septem minuta duraverunt; dein calor extremorum & pulsus redierunt; sequebatur placidus somnus, cum sudore continuo; in genibus & carpis manuum levis mollis tumor apparebat, cum dolore exiguo; & octiduo elapso rediit sanitas, post copiosissimam urinam expulsum usu infusi florum sambuci ac feri lactis.

Plures casus vidi, qui docent, materiam morbosam in Rheumatismo mirae fatis mobilitate subito locum mutare, & juncturas quorumcumque artuum obsidere; licet genibus, lumbis, coxendici, magis infestus sit morbus. Sed non tantum articulos obsidet morbus, verum & expansiones tendinosas, dictas aponeuroticas, quibus teguntur muscoli colli, dorsi, & artuum; quam rem optime notavit Celeberrimus *Cocchi* (*e*).

Quandoque cerebrum, pulmones, viscera, excruciantem. Ex illis, quae haecenus dicta sunt, haec res satis evidenter patuit: Verum quandoque contingit, ut materies Rheumatica admodum vaga sit, & mox externas, mox internas, partes occupet (*f*); unde tales aegri in majori versantur periculo. Aliquando enim dolor in membris disparet, oritur pectoris anxietas, cordis palpitatio, pulsus intermittens, & redeunte ad membra dolore, haec symptomata disparent, pulsusque paulo ante tremulus & intermittens, denuo aequalis & liberrimus est. Alibi (*g*) describuntur plures similes morbi, qui mense Novembri 1759. in *Nosocomio Pasmanniano* aderant, quorum initium fuit horror per totum corpus, dein languor; postea dolor Rheumaticus, partim vagus, partim fixus, qui omnia membra obsedit, & subinde post unam alteramve horam cessavit, tuncque pectus oppressum fuit, & aegri inceperunt tussitare. Caput etiam doluit vario modo. Quandoque post plures horas dolor Rheumaticus de novo per omnia membra diffusus est; & tunc illico desinit dolor capitis, pectoris oppressio & tussis evanuerunt. Illae autem mutationes in eodem aegro saepius contigerunt.

Haec

(*d*) Anton. Störck ann. Medic. Secund. pag. 126. 127. (*e*) Dei Bagni di Pisa Tractato pag. 171. (*f*) Anton. Störck ann. Medic. Secund. pag. 126. (*g*) Ibidem pag. 40. 41.

Haec materies Rheumatica, quandoque adeo mobilis & vaga, nisi bona curatione, de qua paulo post dicitur, dissipari possit de corpore, vel expelli, in unum locum confluit aliquando, & ingentes tumores lymphaticos producit; de quibus eadem hac paragrapho dictum fuit, quomodo in externa corporis superficie appareant, & illis pertusis, exiverit semper serum flavum viscidum, quod leni calore potuit inspissari. Cum ergo pateat, eandem hanc materiem ex artubus derivari posse ad caput, ad pectus, si nec inde salutari metastasi redeat ad artus, nec curatione expellatur de corpore, poterunt tales tumores in interioribus colligi, & pessima mala producere, imo mortem, uti cadaverum hoc morbo defunctorum sectio docuit.

Tres aegri, in quibus serum, per universam corporis superficiem antea dispersum, subito interiora occupavit, Rheumatismo perierunt (*b*). In binis cadaveribus reperiebatur copiosissima flava gelatinosa materia inter membranam pulmones ambientem & ipsos pulmones; totaque pulmonum substantia in admodum parvam molem compressa erat. Talis materies valde copiosa quoque inter piam matrem & cerebrum atque cerebellum haesit; anteriores cerebri ventriculi simili gelatina pleni erant.

In tertio aegro disparuit tumor artuum, secuta fuit difficilis respiratio, & tussis convulsiva, quae nullis remediis obedivit; unde miser intra quatuordecim dies, omnibus viribus exhaustus, periit. In medio pulmonis dextri detegebatur faccus, qui quinque libras serii flavi subacris reclusit. Caetera fuerunt sana.

Sydenhamus (i), dum de Rheumatismo agit, dicit sequentia: *Jam plus satis grassatur hic morbus, & licet rarissime hominem e medio tollat, febre semel depulsa, tamen & vehementia doloris, & diuturnitas, eum prorsus contemni non sinunt. Etenim, si minus perite tractetur, non ad menses tantum, sed ad annos etiam aliquot, imo per omnem adeo vitam, miserum haud infrequenter cruciat. Verum ex illis, quae sequuntur immediate, satis patet, quod hanc Prognosin fecerit de Rheumatismo, qui articulationes obsidet, & in illis fixam sedem obtinuit. Ubi enim vaga materia Rheumatica locum mutat, & ad vitalia viscera deponitur, tunc de hoc morbo non posset dici, quod rarissime hominem e medio tollat. Postea ad §. 1495. patebit, quod maxima saepe difficultas adsit morbum detegendi, dum cerebrum aut pulmonem occupat; tunc enim summum periculum adest, & mors sequens non tribuetur Rheumatismo, ut causae.*

Ipsa *Sydenhamus (k)* monuit, se observasse affectum quendam, modo Rheumatismum aemulantem, modo a Nephritico dolore, quoad saevissimum lumborum cruciatum, non multum abludentem, qui febres intermittentes excipere solet; & hunc morbum translationi materiae febrilis in musculosas corporis partes adscripsit. Huic malo illam methodum medendi adhibendam jussit, quae feбри intermittenti convenit: *Cum a frequenti Venae sectione, & quibus-*
cum-

(*b*) Anton. Störck ann. Medic. Secund. pag. 119. (*i*) Sect. VI. Cap. V pag. 345. (*k*) In Epistola I. Responsoria ad Robertum Brady in fine. pag. 406.

cumque aliis evacuationibus, exasperetur illud; atque aeger in vitae discrimen conjiceretur.

Notabilem observationem vidi apud *Störckium*, quae huc referri meretur (1); per quam confirmatur, consortium febris intermittens cum Rheumatismo quandoque contingere.

Aeger validissimo dolore Rheumatico per totum corpus torquebatur; febrim habuit valde mitem; & subinde per tres quatuorve horas ab omni dolore liber fuit. Simulac dolor aberat, tertio quovis ictu intermisit pulsus, & tempus intermissionis aequabat longitudine illud, quo tres priores pulsus peragebantur.

Aeger tamen nunquam de pectoris anxietate conquestus fuit, sibi praesens semper, nec multas vires amisit.

Quarto die mane omnia erant valde mitia; circa meridiem rigor, febris exacerbatio, sed absque dolorum augmento, nox sequens inquieta. Quinto die dolores cessabant; sed tertio quovis ictu pulsus intermisit; circa meridiem redierunt dolores, & febris; praegressio rigore, fuit adeo vehemens, ut vires plurimum minutae essent; ideo statim datus fuit cortex Peruvianus; nox sequens, dato paregorico, quieta erat.

Sexto die febris mitis; circa meridiem vix ulla exacerbatio; dolores manserunt aequae validi. Cortex Peruvianus, conservis antiscorbuticis mistus, magna dosi quotidie adhibitus fuit, una cum sero lactis floribus sambuci infuso. Sic penitus suppressa febris, sed dolores nequaquam minuti fuerunt; si minuerentur, post tertium quemvis ictum pulsus intermisit.

In horum medicamentorum usu perrexit ad duodecimum diem usque, quo erupit sudor copiosus, foetidus, subfuscus, tenax, qui aegrum valde debilem reddidit: dolores autem penitus evanuerunt; pulsus naturalis esse coepit.

Postea, sepositis haecenus usitatis remediis, *claretum* datum fuit, & serum lactis pro potu. Diaeta molli ac probe nutriente intra aliquot dies redierunt vires, & aeger optime convaluit.

In quibus praecipue notari meretur, corticem Peruvianum abstulisse febrim; sed dolores Rheumaticos pulsusque intermissionem mansisse; solo foedo hoc sudore expulso, omnia haec mala fuerunt superata.

Cum tumore & rubedine loci. Sic saepius contingere solet, non semper tamen. Vidi aliquoties, acerrimum adfuisse dolorem, absque ullo tumore vel rubedine partis affectae. *Störckius* (m) notat sequentia: *Plaga dolore affecta quandoque intumuit, quandoque nullus tumor advertebatur; omnis autem ad tactus dolorem auxit.* Vidit quandoque in multis aegris (n), praegressio horrore, ingentem febrim ortam; & secundo, quandoque statim primo, die partes dolentes albo tumore inflabantur; unde omnia adeo erant tensa, ut aegri nullum membrum absque summo dolore potuerint movere. Vidit (o) & multos aegros tumore Rheumatico universali affici. *Etenim tertio vel quarto morbi die*

(1) Ann. Medic. Secund. pag. 128. & seq. (m) Ibidem pag. 113. 122. (n) Ibidem pag. 114. (o) Ibidem pag. 116.

die cutis totius corporis incepit tendi, albo tumore elevari, & acute dolere. Aliquoties me vidisse memini articulum quendam acerrimo dolore Rheumatico afflictum, sed non tumentem; dum postea in alium articulum migrabat malum, locus prius affectus subrubello colore tumidus apparebat; simul in eodem loco doloris lenimen aderat. Videtur & Sydenhamus hoc notasse (p), dum de dolore Rheumatico agit: Dicit enim: *Qui, locum subinde mutans, vicissim illos occupat, rubore quodam & tumore in parte, quam postremum affecit, adhuc residuis.*

Periodico itu & reditu. Ad praecedentem paragraphum, ubi de Rheumatismi definitione agebatur, patuit, quod ille morbus merito dicatur agnatus Arthritidi, Podagrae, & Scorbuto; hinc mirum non est, si quaedam, quae his morbis praecipue conveniunt, etiam Rheumatismo tribuantur. Arthritidem, & Podagram, periodico itu & reditu renovare cruciatus, apud Medicos in confesso est. Dixit Sydenhamus (q), de hoc morbo agens: *Morbus hic, quoties a febre sejungitur, Arthritis saepe audit, quamvis essentialiter ab illa distinguatur, prout cuiusvis facile constabit, cui uterque morbus intimius fuerit perspectus.* Verum ipse paulo ante dixerat, febrim in Rheumatismo sensim evanescere, manente interim dolore, quin & nonnunquam immanius saeviente: non mirum ergo foret, quod a quibusdam dolores tales, absque febre comite, pro Arthritide habiti fuerint. Notavit autem (r), Rheumatismum, si minori tractetur peritia, quandoque diuturnum fieri morbum; *in hoc casu, non eodem semper vigore, sed paroxysmis quibusdam periodice repetentibus, adinstar Arthritidis, subinde laceffit.* Cum autem Rheumatismus (vide §. 1490.) frequentissimus morbus sit, datur satis frequens occasio Medicis, illum considerandi; & credo, patebit, Rheumatismum ex sua natura non habere semper illos periodicos itus & reditus, qui in Podagra & Arthritide observantur. Plurimos novi, qui tantum semel in vita Rheumatismum passi sunt; licet satis acrem; quo prudentiores facti, cavebant frequentissimam hujus morbi causam, subito admissum frigus calefacto corpori. Vidi plures, post male curatum Rheumatismum diu miseros; nec potui detegere, quod determinato tempore dolorum paroxysmi redirent; sed potius a temperie aëris subito mutata videbantur excitari; neque erant illi dolores adeo validi, ac fuerant illi, qui initium Rheumatismi comitabantur.

§. 1492. Si durat, & augetur, saepe post atrocissima tormenta articulum motu privat, anchylosin creat, vix ulli cedentem remedio.

Ex antedictis patuit, Rheumatismum non tantum articulos, sed & musculos, illosque tegentes membranas, occupare; in sequentibus patebit, membranas nervos tegentes eodem quoque morbo posse affici. In hac paragrapho
agi-

(p) Sect. VI. Cap. V. pag. 344. (q) Ibidem. (r) Ibidem pag. 345.

agitur de illis malis, quae articulis a Rheumatismo accidunt; imprimis, si augeatur malum, & diu duret.

Diurnos ex defluxione affectus, qui nempe circa articulos omnes, & praecipue circa coxam, fiunt, Galenus (s) κέδματα vocavit; in alio loco eodem nomine describit decumbentes in crura defluxiones, easque potissimum, quae primam articulationem juxta coxendicem occupant.

Antea ad §. 362, ubi de *Luxatis* agebatur, dictum fuit de causa Luxationis, quae, cavo articuli increta, os articulum extrudit. Ibi notatum fuit, quod ligamenta articulorum, ex illis locis, ubi epiphyses reliquo ossi junguntur, enata, capsulae cavae instar, totum articulum ambient, neque aliquid foris ingredi, vel intus elabi, patiantur. In hac capsula cava adsunt extrema ossis excipientis & excepti, cartilagine undique incrustata; & in majoribus articulis glandulae satis insignes, imo similes minores, copiosae, internam ligamenti articulum ambientis superficiem occupant. Simul ibi probatum fuit, oleum tenue medullare, quod in cavernosa ossium parte prope articulos haeret, satis copiosum transsudare per cartilaginea ossium articulatorum extrema in articuli cavum.

Per has glandulas fecernitur mucus instar albuminis ovi, saporis subsalsi, qui, cum oleo medulloso permixtus, constituit illud linimentum, quod ossium articulatorum extrema inungit, & lubricissima reddit, ut sine multo attritu ossium ad se mutuo articuli moveri possint. Simul & in cavum articuli ex ultimis arteriolis exhalantibus tenuis ille ros expellitur, quem in omnibus cavis corporis, majoribus atque minoribus, adesse novimus.

Si ergo Rheumatismus in articulo quodam duret, & augeatur, turbabitur naturalis secretio mucii articularis; uti & excretio olei medullofi in cavum articuli; unde merito concludit *Simsonus* (t) sequentem Prognosin: *Si circum articulos diutius haereat, & in partes ambientes redundet, earum tandem tonum, & vigorem ex nimia distensione prorsum infringit; quarum ubi desit actio in liquores hosce extravasatos, efficitur, ut ne amplius liquores ipsi fluidi remaneant, habilesque, qui vicissim absorbeantur, sed contra, ut facile coagulentur & indurescant, postremo, ut reddant articulum plane immobilem.*

Unde apparet, quanta cura statim Rheumatismo succurrendum sit, cum mora sola morbum augere possit. Saepius contingit, ut aegri tardius opem petant; quamobrem in insanabilem affectum inciderunt; quoniam principiis, cum debilissimus morbus est, Medicus non restitit; qui ut temporis spatium vires acquisivit, nihil Medici diligentia proficitur (u).

In spina dorsi, post toleratos dolores Rheumatismi, tales anchyloses natas saepius vidi, quae cogebant miseros tota vita antrorsum flexo corpore incedere, quod nunquam potuerunt postea erigere. Agriculae illi, qui olera culinis fervientia in hortis suis colunt, prae reliquis tali infortunio exponuntur; quia

(s) Eoëfii Oeconom. Hippocrat. pag. 201. 202.

quatuor pag. 111.

(u) Aret. Cappadoc. De caus. & sign. morb. Diurn.

Lib. II. Cap. XII. pag. 66.

(t) De Re Medica dissert.

antrorsum inflexo corpore labores suos peragunt: Si aestivo sole spina dorfi incaluerit, & subito cadente pluvia, ut toties fit, maduerit indusium, aut vestis, calefactae spinae dorfi subito admissum frigus humidum Rheumatismum saepe producit, quem toties negligunt miseri, vel noxiis remediis tractant. Contingit his hominibus, postquam diu acres dolores passi sunt, ut illi tandem sponte cessent, ac, licet in his stomachus valeat, & quoad caetera sani videantur, manet tamen in spina dorfi ad mortem usque anchylosis insanabilis. Observavit familia infortunia Sydenhamus (w). Vidit enim, post cessationem dolorum, *digitorum articulos quasi inversos, & protuberantiis, ut in Arthritide, nodosis, in interna magis quam externa digitorum parte se proidentibus.*

Antea ad §. 1490. dictum fuit, Sydenhamum (x) observasse Rheumatismi speciem, quem scorbuticum vocat; quia insigniora hujus morbi symptomata aemulatur; sic autem describit: *Dolor nunc hanc nunc illam partem obsidet; sed eandem in tumorem, ac in alia specie, raro attollit; neque febrem sibi comitem adjungit. Insuper non adeo fixus manet, sed indolem magis vagam ac incertam refert, cum anomalis inconditisque symptomatibus stipatus.* Quandoquidem autem foeminas prae reliquis adoriretur hic morbus, uti & viros imbecillioris naturae, suspicabatur, ad affectuum hysteri corum classem referri debere hunc morbum; qui tamen remediis antihysteriis minime cessit. Triginta quatuor anni elapsi sunt, quod primo viderim hanc Rheumatismi speciem in muliere 25 annorum, tenerae penitus fabricae, saepius valido terrore percussae, quae calefactum motu corpus aëri frigido exposuerat per rimam fenestrae adacto. Dolores acres valde sensit, nunc in hac, nunc in alia, parte corporis, qui durabant per tres vel quatuor horas, dein minuebantur, cum tumore articulorum prius acerbè dolentium: manifesta scorbuti incipientis indicia in gingivis apparebant. Per decem septimanas morbum tulerat, antequam meum consilium peteret. Levamen a praescriptis remediis sensit; post quadrimum sensit dolorem in humero dextro, auctum insigniter, dum tentabat brachium elevare. Post octiduum, mane de lecto surgens, sensit omnes artus rigidos; imprimis humeros; sed illa rigiditas brevi evanuit, post aliud octiduum; manus difficulter flecti poterant circa carpos. Cum sibi satis sana in reliquis videretur, & dolores, qui subinde in diversis locis redibant, admodum tolerabiles forent, artis Medicae auxilium sprexit. Post aliquot menses vidi tumidos articulos digitorum manuum, & genua tumentia; difficulter omnes hi articuli flecti poterant; tandem fere integra aderat Anchylosis, quae ad mortem usque duravit.

Postea adhuc aliquot similes casus vidi.

Monuerat, de his morbis agens, Paulus Aegineta (y) sequentia: *Humor superans, qui juncturis sese inserit, nunc biliosus, nunc sanguineus, alias atra bile vitiosus, plerumque etiam pituitosus, crudusque, copia alimenti, aut cruditate, aut otio, congestus, vetustate in articulis crassescit, & glutinosior evadit, sic ut*

in

(w) Sect. VI. Cap. V. pag. 345.
Cap. LXXVIII. pag. 258.

(x) Ibidem pag. 351.

(y) Lib. III.

in duritiem contumacissimam, quam Latini tophum, Graeci poron appellant, eccallescat.

Imprimis hoc contingit, si adsint & humor a natura alienus, & particularum imbecillitas (z).

§. 1493. **C**ausa proxima ejus videtur inflammatio in arteriis lymphaticis membranarum, quae ad ligamenta juncturarum, non tam saeva ut in suppurationem eat. Curatur missione sanguinis, purgatione antiphlogistica repetita & semper vesperi per narcoticum sedata, balneo leni, tepido, fomentis antiphlogisticis loco affecto applicatis, vesicatoriis validioribus, & cauteriis, medicamentis summopere diluentibus atque emollientibus simul, victu tenuissimo, quiete, tepore lecti, & ad finem curationis frictione sicca, calida, una cum usu antiscorbuticorum.

Si considerentur illa, quae ad §. 1491. dicta sunt, patebit satis, Rheumatismum pertinere ad classem morborum inflammatoriorum; adnotatur enim praecipue tales, qui ad hos morbos dispositi sunt, & temperiem sanguinolentam, labe acri infectam, habent, lautoque victu utuntur; imprimis tales, in quibus diathesis inflammatoria lentior cruore pleuritico se manifestat; sed & frequentissima inflammationum causa, calefacto corpori subito admissum frigus, toties Rheumatismum antecedit. Unde conclusit Sydenhamus (a): quod neque quisquam reperitur, qui hos (Rheumaticos nempe) inflammatione laborare vel dubitaverit. Adest haec inflammatio in arteriis lymphaticis membranarum, quae ad ligamenta juncturarum pertinent; sed antea jam dictum, membranas, quae musculos tegunt, & aponeuroses, toties a Rheumatismo affici: idem contingit in vaginis nervos investientibus, de qua re ad sequentem paragraphum plura dicenda erunt; unde & dolores Rheumatici ab involucris nervorum sic affectis diu saepe durant, absque nervorum destructione. Quandoque in tali casu sequitur paralysis; quae tamen sensim postea evanescit; quia integri manserunt nervi. Celeberrimus Boerhaevius, tormentis his discruciat, tandem jacuit resolutus, ut vix amplius sensus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus superesset. Nempe, consumptis vi cruciatuum succis, paralyticus, femora, crura, pedes, movere impos, integros menses in dorsum recumbere coactus fuit (b). Tamen post quinque menses, 11 Januarii 1723, scholas aperuit, licet infirmior adhuc; & postea integre convaluit, rediitque in artubus inferioribus movendi potestas, quae per quindecim & ultra annos, ad mortem nempe usque, illibata perstitit.

Hoc videtur confirmare, in Rheumatismo inflammationem obtinere in membra-

(z) Paulus Aegineta Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 257. (a) Sect. VI. Cap. V. pag. 346. (b) Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermanni Boerhaevii pag. 67.

branis, quae ad ligamenta juncturarum pertinent, vel musculos & nervos involvunt. Unde *Celeberrimus Hofmannus* (c) monet, quod ingens plerumque admittatur confusio in cognitione doloris Arthritici & Rheumatici; quos morbos dein sic distinguit: *Quod dolor arthriticus a sero tartareo acri, intra juncturas articularum obhaerescente, proficiscatur; in Rheumatico vero materia illa serosa salino caustica membranis musculorum, & ligamenti articularum, exterius potius insideat. In arthritide quoque tum glandulae, quae in articulationibus reconduntur, mucosae, a Cl. Anglo Clopton Havers inventae, tum ligamenta glandulosa, materiam arthritidis evomunt: contra ea in Rheumatismo stagnans illud acre serum, ex sanguine in canalibus nimium congesto, inter membranarum & musculorum interstitia magis secedit & colligitur.*

Quamvis autem Rheumatismus pro causa proxima inflammationem habeat, exitus tamen inflammationis in suppurationem raro sequitur admodum, & ita Rheumatismus ab aliis morbis inflammatoriis differt. *Celeberrimus Boerhaevius*, per quinque menses cruciatibus Rheumaticis miserrime vexatus, nullam suppurationem passus fuit. Ad §. 1491. pluribus exemplis constitit, tumores a Rheumatismo valido productos non continuasse pus, sed viscidum lentum humorem. Egregius Medicus *Raubin* (d) testatur, Rheumatismum raro in abscessum abire, licet partes his doloribus affectae tumeant insigniter: Vidit in homine, dolores Rheumaticos in genu fixatos fuisse, illudque intumuisse admodum: & licet in hoc tumore manifesta adesset fluctuatio, paucis diebus totus dissipabatur.

Jam monuerat *Hippocrates* (e) sequentia: *Quibus ab Ischiade diuturnæ vexatis Ischium excidit, & rursus incidit, iis mucii innascuntur.* In Commentario ad hunc Aphorismum *Galenus* (f) probat, *Ischii* vocabulo significari in hoc loco *Ischii articulum*.

An Rheumatismus absolute nunquam in suppurationem abire posset? dubium videtur; sed satis certo constat, raro hoc contingere (g). *Celeberrimus Tissot*, dum varios Rheumatismi exitus enumerat, notat, quandoque abscessum formari in parte affecta, vel in vicinia. Vidit ipse hominem, acrem lumbaginem passum, in suprema femoris parte habuisse abscessum ingentem; quem aeger neglexit, & ex quo postea dissecto puris ingens copia exivit. Post aliquod tempus miser ille periit.

Cum autem in illis partibus, quas Rheumatismus occupat, & vera phlegmone nasci possit, omni cum cura attendendum est, ut bona Diagnosin habeatur mali praesentis. De signis Rheumatismi amplo satis sermone actum fuit §. 1491.

Imprimis talis error metuendus videtur in Ischiade, ne abscessum comitantes dolores pro Rheumatismi cruciatibus habeantur. En locum *Hippocratis*, qui Diagnosin difficultatem confirmare videtur (h): *Eupolemis in Oeniadis ischii*

(c) Medic. Ratin. systemat. Tom. III. Cap. III. §. 34. pag. 49.

(d) Des

maladies occasionnées par les prompts & frequentes variat. de l'air. Chap. XV. pag. 301.

(e) Aphor. 59. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 289.

(f) Ibidem pag. 290. (g) Avis au Peuple sur sa santé. Chap. XI. (h) Epidemic. Lib. V. Textu V. Charter. Tom. IX. pag. 334.

ischii dextri, & inguinis, & propinquae ischii juncturae ab inguine & anteriore ischii positae, dolore vexabatur. Huic sanguis ex malleolo detractus copiosissimus, & niger & crassus, epotoque pharmaco deorsum album purgante, tum multum purgatus est, tum melius quadantenus habuit. Sed dolores non cessabant, verum potius extendebantur latius. Pus os potius quam carnem alte pervadebat, & aliquamdiu sic se habere ignoratus est, donec admodum debilis exstitit. Postea crustis permultis, iisque magnis ac densis, iniustus est, pusque multum & crassum effluxit, ac paucis post diebus interiit, tum ex ulcerum magnitudine & multitudine, tum ex corporis imbecillitate. Fatetur Hippocrates, aegrum hunc servari potuisse, si in tempore ampla sectio facta fuisset. Quod autem imprimis notari meretur, est, quod Hippocrates in eodem loco alium aegrum viderit, Lyconem nempe, qui reliqua quidem eadem patiebatur, sed dolores ad crus non admodum pervadebant, neque suppuratus factus est, sed sanus longo tempore.

Si ergo Hippocrates, uti ipse ingenue fatetur, errare potuerit in tali casu, quanta cura indigebunt omnes Medici, ne ipsis simile quid contingat. Apud Tulpium (i) habetur casus matronae, quae post partum, haemorrhagia uterina fere integre exhausta, infestabatur coxae dolore acerbissimo, qui coegit miseram per totos quadraginta dies eidem incumbere loco. Neque latum unguem inde recedere licebat, quin protinus deficeret anima, distraberentur nervi, & obrigeret, instar alicujus stipitis, corpus universum. Quod autem Rheumaticum hunc dolorem aestimaverit Tulpus, patet inde, quod crediderit, a valida uteri haemorrhagia infirmatis viribus, & exhausto impense calido innato, tantam imbecillitatem contraxisse artus, genio fraudatos, ut nequiverint a se depellere destillationes, quas nimis quam frequenter ipsis transmitteret refrigeratum cerebrum.

Notum est, Tulpii tempore, communem fuisse fere Medicorum opinionem, fluxiones, ρευματα, a cerebro descendere in artus, & Rheumatismum producere. Valentissima remedia adhibita fuerunt, absque ullo levamine. Tulit tandem suppetias Deus, expulso immedicabili hoc dolore per insignem femoris abscessum, in quo tantum puris fuit collectum, ut inde, primo eruptionis die, profluxerint ultra decem vascula. Convaluit tamen, postea gemellos peperit, vivens non minus prospere, quam unquam ante inflatum infortunium.

Curatur missione sanguinis. Cum causa proxima Rheumatismi accusetur inflammatio, mirum non est, quod missio sanguinis in Rheumatismo curando laudetur fere ab omnibus Medicis, & a multis quidem satis larga. Veteres quidam Medici, dum de his morbis, Rheumatismo, Arthritide, Podagra, agebant, causam quaerebant in quatuor humoribus sanguine nempe, pituita, bile flava, & bile atra, diversamque curam praescribebant, prout hic vel ille ex his quatuor humoribus praedominari credebatur. Sic Trallianus (k) dixit: Si humor, qui articulis influit, acris & biliosus esse, ex indicibus, quae commemoravimus, tibi appareat, liquet, sanguinis vacationem adhibendam non esse,

(i) Observat. Medic. Lib. III. Cap. XXV. pag. 222. pag. 600.

(k) Lib. XI. Cap. I.

esse, sed medicamento potius bilem ducente utendum. In illis autem, in quibus sanguineus humor abundat, protinus sanguinem mittendum esse, jubet *Aeginaeta* (l); neque tantum in his, sed etiam in pituitosioribus, ac melancholicis, idem fieri suadet. *Galenus* (m) in sanguineis laudat dicens: *Novi enim Ischiadas una die sanatas, facta ex cruribus evacuatione (sanguinis)*. Sed addit prudenter mox sequentia: *Nimirum, ubi, non ex frigore, sed impletis sanguine, quae in coxa sunt, venis, provenissent*. Videtur talis venae sectio satis larga fuisse; quia dicit, quod *secta in poplite vena commodior ita affectis, quam in malleolo*. *Scarificatio autem nihil perspicuo illis prodest*.

Cum autem *quisquis intolerabilis dolor est* (n) sanguinis missionem postulet, patet ratio, quare Rheumatismi curatio a Venae sectione incipere soleat fere semper.

Unde *Sydenhamus* (o), ut primum accersebatur, statim uncias decem sanguinis ex brachio lateris affecti iussit emitti: sequenti die tantundem sanguinis detrahi praecipiebat; atque, intercalato uno die alterove, pro aegri viribus, tertio; dein, interjecto trium quatuorve dierum intervallo (prout aegri vires, aetas, constitutio, aliaeque circumstantiae, suadent monentque), quarto, atque ultimo ut plurimum, Venae sectionem repeti iussit. Statuebat enim pro axioma practico; *curationem non aliunde, quam a Phlebotomia, debere sumi*.

Raro plus quam quater Venam secari jubebat; & tantum tunc, quando regimen justo calidius praecesserat, vel medicamenta calidiora aegro erant ingesta, aut anodynis & paregoricis acerbi dolores sopiti fuerant, quorum usu magis figebatur morbus, pluribus sanguinis missionibus opus fuit.

Videtur tamen in illa opinione fuisse *Sydenhamus*, quatuor sanguinis missiones requiri ad debellandum Rheumatismum, non tantum recentem, sed & annosum ac inveteratum. Sic enim habet (p): *Sed hic notandum, non adeo consultum esse, quando Rheumatismus aliquot annorum diuturnitate altas radices egit, sanguinem tam brevibus, ac sub ejusdem primordiis fiebat, intervallis mittere; quin praestare, septimanarum aliquot intercapedine repetitas illas venae sectiones determinare, quae tandem vel peritus morbificam materiam averruncabunt, vel saltem eo conducent &c. &c. ut reliquiae ejus extirpentur*.

Ex his apparet, magnum illum virum, materiae morbificae evacuationem exspectavisse a repetitis illis sanguinis missionibus. Si autem considerentur illa, quae in cura inflammationis de Venae sectione dicta fuerunt §. 396, & sequentibus, patebit forte, quod alia utilitas a sanguinis missione exspectari possit potius, quam morbosae materiae evacuatio, & praecipue in Rheumatismo annoso, qui altas jam radices egit.

Interim, cum magni *Sydenhami* auctoritas apud omnes Medicos, summo jure, magnum pondus habuerit semper, & casu factae ingentes sanguinis eva-

cua-

(l) Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 261.

(m) De curandi ratione per Venae

sectionem Cap. XXVIII. Charter. Tom. X. pag. 448.

(n) Celsus

Lib. II. Cap. X. pag. 79.

(o) Sectione VI. Cap. V. pag. 346. & seq.

(p) Ibidem pag. 350.

evacuationes Rheumaticis aliquando profuerint insigniter, hinc contigit, ut multi a sola Venae sectione copiosa, vel & frequentius repetita, curam hujus morbi expectaverint.

Vidit *Galenus* (*q*) casu vulneratam fuisse in malleolo arteriam; nec sanguinis fluxus cessavit, donec ipse vocatus arteriam vulneratam dissecuerit totam: & sine aneurismate sequente curatum fuit vulnus. *Vir autem ille, quartum jam annum, haud exiguis temporum intervallis coxae dolore vexatus, exinde prorsum sanus exstitit.*

Mulier, jam in senium vergens, nec firmæ constitutionis, per plures septimanas laboraverat febre Rheumatica, a qua vix evasit post repetitas sanguinis missiones, & alia remedia. Post duos annos iisdem corripitur symptomatibus, quæ comitabantur priorem morbum incipientem. Morbus incepit mane; vesperi, eodem die, unciae quatuordecim sanguinis ex brachii vena educæ fuerunt, vix ullo cum levamine: de nocte sanguis erupit ex vena vesperi secta, & copiosus quidem; antequam observaretur hoc contigisse, in somnum incidebat; mane evigilans, de nullo conquerebatur malo (*r*).

In castris frequenter Rheumatismum observavit *Pringle* (*s*), & magnam curæ spem posuit in repetitis sanguinis missionibus, fere quotidie adhibitis, donec abesset febris, & cessarent dolores, vel saltem lenirentur. Cum autem plurimi milites in ætatis vigore sint, & plethorici, aut satis apti ad ferendas magnas evacuationes, audacter insistebat huic curandi methodo, cum simul crederet, frequentes sanguinis missiones minus debilitare corpus in Rheumatismo, quam in ullo alio morbo. Interim optimus ille Medicus prudenter repetebat sanguinis missiones, dum urgebat validus morbus. Si vero Rheumatismus unicam corporis partem occupabat tantum, & febris exigua, vel nulla, adesset, unica Venæ sectione contentus, ad alia pergebat remedia; de quibus postea dicitur (*t*). Imo, ubi repetitis Venæ sectionibus febris impetus mitigatus erat, attamen dolor & tumor articulorum persistebant, applicabat sanguifugas loco, in quo inflammatio tumorque maxime apparebant; & deciduis sanguifugis, sanguinem ex vulnere exire sinebat, donec sponte cessaret ille effluxus. Cum autem minor copia sanguinis sic tollatur, quam per Venæ sectionem, hinc non putavit esse operæ pretium, ut limitaretur sanguifugarum repetita applicatio.

Prodiit Parisiis 1747. libellus (*u*), mentionem faciens Anonymi cujusdam Medici Monspeliensis, qui omnes Rheumatismi species sanabat ingenti sanguinis jactura, dum intra triginta sex horarum spatium ex vena in brachio & pede simul aperta educebat plus quam viginti sanguinis libras. Fatetur, animi deliquia, convulsiones, contigisse, dum una vice quatuor libras sanguinis educeret; suadet tunc, ut Chirurgus sanguinis exitum vel digito vel ligatura coër-

(*q*) Libri de Venæ Sectione Capite ultimo. Charter. Tom. X. pag. 451. 452.

(*r*) Alexand. Monro in Medic. Essays and Observat. Tom. V. part. 2. pag. 502.

(*s*) Observat. on the Diseases of the army part. 3. Cap. II. pag. 182.

(*t*) Ibidem pag. 183. (*u*) Observations Interessantes sur la cure de la goutte & du Rheumatisme. Præfat. pag. VI. & pag. 329. & seq.

coërceat tantum, donec vires redierint aegro, tuncque ex vena educat determinatam sanguinis quantitatem.

Quamvis de utilitate sanguinis missionis in cura Rheumatismi satis conveniant Medici, tamen prudentia hic opus esse, pro diversa morbi intensitate, & varia aegri constitutione, nemo dubitat.

Sydenhamus (w) quater Venam secare in cura Rheumatismi commendat; sed, ubi aegri; febre continua laborantes, diutius, quam par erat, pro una vice lecto abfuerant, incidebant in dolores vagos, qui in Rheumatismum definere possent. His non suadet sanguinis missionem, sed lecti teporem tantum; ut, apertis cutis spiraculis, diffilari possint illa, quae tali malo fomitem praebent. Alibi monet (x), affectum, Rheumatismum aemulans, excipere febres intermittentes, ob translationem materiae febrilis in musculosas corporis partes. Sollicite autem monet, quod hoc symptoma non postulet diversam medendi methodum, quam ipsa Febris intermittens; *Cum a frequenti phlebotomia, & quibuscumque aliis evacuationibus, exasperetur illud, atque aeger in vitae discrimen conjiceretur.*

Videtur nihilominus *Sydenhamus*, etiam in vero & proprie dicendo Rheumatismo, postea minori copia sanguinem detraxisse, quam antea suaserat in cura Rheumatismi. Sic enim loquitur (y): *Tametsi, ex quo eum scripsi, experientia didicerim, satius esse, post secundam vel tertiam venae sectionem ad plurimum, cathartica saepe saepius exhibere, atque repetere, donec symptomata omnia penitus cessaverint, quam Phlebotomiae rem totam committere. Etenim ob catharsin suppetias ferentem phlebotomiae ad everruncandum morbum citra ingentem illam sanguinis jaeturam subsistere fas erit.* Imo in Pharmocopoeo, qui decimo ab hinc anno Rheumatismo miserrime cruciabatur, cui antea sanguinis missiones adhibuerat, saepe repetitas, tandem hunc morbum aggressus fuit solo sero lactis ac pane pro nutrimento dato, & curavit feliciter, absque ulla sanguinis missione: Morbus tamen gravis erat; a coxendice inceperat; & per biduum claudicabat miser; exinde pulmones tentabantur dolore gravativo cum dyspnoea, quae post aliud ferme biduum evanescebat; dein caput vehementer incepit dolere, mox etiam coxendix dextri lateris, quae omnium primo laborabat, & postea, pro morbi indole, omnes fere tam brachiorum quam crurum articuli per vices molestabantur. Dyspnoea certe, & vehemens capitis dolor, sanguinis missionem poscere videbantur; sed jure metuebat *Sydenhamus* (z), ne minus firmas jam diu vires labascentesque, demto copiosius sanguine, prorsus exsolveret, & aetas jam adultior cum esset, facile praevidebat, hyemem superventuram; quae viribus in debili corpore redintegrandis minus favet; hinc, solo lactis sero per quatuor dies ut viveret aeger, suavit. Quotidie autem utebatur sero, domi parato, ex octo lactis libris; & satis bene nutriebatur: postea panem similagineum concessit, prandii loco; deinde eandem panis copiam pro coena dedit. Felix hanc curae methodum eventus probavit.

Quod

(w) Sect. V. Cap. II. pag. 283. (x) Epist. I. Responsor. pag. 406. (y) Ibidem pag. 405. (z) Ibidem pag. 402.

Quod autem optimus *Sydenhamus* in eadem sententia, quoad usum Venae sectionis in curando Rheumatismo, postea manserit, patet ex ultimo ejus scripto (a), quod posteritati reliquit; in quo habentur sequentia: *Sedulo observandum est, quod in hoc febris genere (perinde ac in Rheumatismo & aliis morbis quamplurimis, quorum curatio solis evacuationibus, absolvitur), si dictis evacuationibus pertinaciter insistamus, usque dum symptomata omnia prorsus ablegaverimus, saepius aegro non nisi morte medebimur.* Optime notat, residuas morborum reliquias deberi quandoque evacuationibus praegressis, & exinanitioni illi corporis, quam abstinentia a consuetis cibis ac potibus produxit. *Quapropter, post factas, quae tollendo morbo sufficere queant, evacuationes, prudentis Medici est, ab importuna eorundem ordinatione sibi temperare, & paulisper attendere, quid tempus, Medicorum saepe felicissimus optimusque, ad leviculorum illorum symptomatum depulsionem conferre possit; quae quidem saepe numero, prout multoties repetita observatione comperi, a Paregorico, duabus vel tribus noctibus assumto, sine alio quovis apparatu, sub morbi hujusmodi exitu devincuntur.*

Operibus *Sydenhami* adjuncti sunt integri processus de morbis fere omnibus curandis, quos in usum proprii filii conscripsit auctor, & hinc magni faciendos esse in eodem hoc capitulo monui. Leguntur in his sequentia (b): *In juvenibus, atque iis, qui temperate vixerunt, vino non plus aequo dediti, Rheumatismus, diaeta admodum refrigerante simplici, & mediocriter nutriente, aequè feliciter ac repetitis Venae sectionibus (quas minus ferre queant), profligari potest.*

Si Rheumatismus in initio levem tantum febrim comitem haberet, nec dolor adeo immanis esset, saepius mihi successit, absque sanguinis missione, cura, solis diluentibus mollibus copiose sumtis; & levior talis febris quandoque secundo, tertio, die cessavit penitus. Ubi vero, post horrorem praegressum, febris sequebatur valida, cum pulsu duro, pleno, celeri, siti magna, dolore acutissimo, statim mittendum sanguinem suasi, & Venae sectio repetita fuit, donec minuerentur symptomata haec gravia & periculosa. Unde Venae sectionum numerum certum nunquam habui; qui determinabatur tantum majori vel minori vehementia morbi: raro quarta Venae sectione, opus habui; rarissime ad plures ascendi in curatione hujus morbi. Idem *Störckius* (c) observavit. Videri possunt & illa, quae ad §. 609. de moderando febris impetu dicta fuerunt; ubi simul demonstratum fuit, quod vis ipsius febris, ita moderata, primum remedium sit ad solvendam visciditatem & lentorem humorum, qui in Rheumatismo adeo manifeste observatur adeste.

Purgatione antiphlogistica repetita, & semper vesperi per narcoticum sedata. Cum cura inflammationis soleat adhiberi Rheumatismo; uti modo dictum fuit, dum de Venae sectione in hoc morbo applicanda agebatur; etiam cogitatum fuit de aliis remediis, quae in cura inflammationis laudantur. Ad §. 396, ubi de illis agitur, per quae ulterior vasculorum inflamma-

(a) *Schedula monitor. de novae febris ingressu pag. 676.*

(b) *Sydenham.*

oper. pag. 735.

(c) *Anno Medico Secundo pag. 113; & 114.*

matorum laesio impediri potest, laudata fuit fortis alvi subductio; & §. 398. ad conciliandam materiae obstruenti fluiditatem commendabatur, una cum sanguinis missione, purgatio multa; ad quam obtinendam in *Materia Medica* §. 396. uti & §. 334. habentur plures formulae purgantes, quae antiphlogisticae vocari solent, quia tuto adhiberi in morbis, quos inflammatio comitatur, possunt.

Vidi aliquoties, in gravi Rheumatismo, sponte natum alvi fluxum insigniter profuisse. Celeberrimus *Tissot* (d) observavit pariter, Rheumatismum finiri quandoque alvi evacuationibus. *Trallianus* (e), ubi a bilioso humore morbum ortum esse per signa constitit, medicamento bilem purgante utendum iussit, ubi prius acrimonia humoris aut rosionis humectata fuit, & temperata. Sed leniora purgantia praefert; nam non cupiebat simul & semel catharsi valida expellere morbi causam. Hinc dixit: *Non semel autem, verum saepe, si res postulet, purgandus est aeger; ita namque articulos a recrementis & fluxionibus tutos servare poteris, si materiam superantem, non universam, sed per vices semper, subtrahere coneris.*

Purgantia in Rheumatismi curatione serius adhibuit *Sydenhamus* (f); non initio; nam primum morbi octiduum sanguinis missionibus quatuor destinatum erat, dum simul tenui diaeta, & ptisanæ aut tenuis cerevisiæ potu, sustinebantur aegri. Enema quidem ex lacte saccharato curavit subinde injici, ut alvus duceretur, diebus scilicet a Phlebotomia liberis; sed serio hortatur, & monet, ut haec omnia ad dies minimum octo ab ultima Venæ sectione observentur, & diligenter quidem. Hoc tempore elapso, praescribebat potionem catharticam e lenitivis, mane hauriendam; eodem die, vesperi, dabat dosim paulo liberaliorem *Syr. de Meconio*, ut sanguinis orgasmus, cathartico excitatus, a quo recidivæ periculum metuebat, penitus reprimeretur.

His factis, aeger pedetentim redibat ad pristinum vitae genus; hac lege tamen, ut a vino & spirituosis, cibisque sale vel aromatibus conditis, diu adhuc abstineret; uti & ab omnibus, quae difficilius digeruntur.

Dolores hac methodo admodum quidem imminuebantur, nondum profus evanescebant; nec videtur tamen aliud quid tentasse postea: Observaverat enim, quod resarcita, quam fecerat sanguinis detractio, virium jactura, & superveniente illo anni tempore, quod magis faveret ad redintegrandum corporis robur, quam id, quo primum decubuerat aeger, symptomata ad unum omnia cessarent, & aeger pancreaticè imposterum valeret. Cum autem, uti ad §. 1491. dictum fuit, autumnali tempestate Rheumatismi occurrant frequentius, verna tempestatas dissipare debebat gravis morbi, qui praecesserat, reliquias.

Verum postea egregius *Sydenhamus* (g), minus indulgit Venæ sectionibus; uti paulo ante dictum fuit; & catharticis usus fuit frequentius, in Rheumatis-

tis-

(d) Avis au Peuple sur sa sante Chap. XI. §. 156. pag. 197. (e) Lib. XI. Cap. I. pag. 600. (f) Sect. 6. Cap. V. pag. 348. (g) Epistol. I. Respons. pag. 405.

tismo curando. Experientia enim didicerat, *satius esse, post secundam, vel ad plurimum post tertiam, Venae sectionem, cathartica saepe saepius exhibere, atque repetere, donec symptomata omnia penitus cessaverint, quam Phlebotomiae totam rem committere.* Lenitiva tantum purgantia commendavit; *Tamarindos, Senae folia, Rheum, Mannam, Syrup. rosar. solativum; cum alia, quae ex Scammonio, Zalapio &c., parantur, tumultum cieant, & dolorem exasperent.*

Hoc Sydenhami monitum secutus fuit Störckius (h). Praemissa enim sanguinis missione, etiam repetita, si magna febris adesset & dolores acutissimi, omni tertio die, optimo cum effectu, purgans antiphlogisticum dedit.

Raro ante quartum, quintum, sextum, septimum, aut quandoque octavum, diem aegri levamen perceperunt; dein remisit dolor & tensio in partibus affectis.

Nec tamen nimis diu indulgit cathartorum usui: Quam primum enim symptomatum vehementia remittebat, & tumores fiebant molles ac flaccidi, aequique membra movere poterant absque magno dolore, non amplius necesse fuit toties repetere purgantia: nimis frequens illorum usus aegros debilitabat, & morbus prolongabatur.

Nunquam ante vigesimum diem omnis dolor abivit; qui quandoque ultratrigesimum, aut quadragesimum, durabat.

Sydenhamus (i), dum per sanguinis missiones repetitas Rheumatismi curam tentabat, observaverat, paregoricis datis, effusorem sanguinis missionem requiri; quod evitare cupiebat; unde monet sequentia: *Quamobrem, at ut saeviat dolor, per omnem hujus morbi decursum, religiose mihi ab his temperandum existimo; modo mihi animo sit curationem a sanguinis missione solum petere; cum illorum usu figatur morbus, neque tam facile Venae sectioni cedat; quae ideo, ob haec medicamenta, nimis officiose exhibita, saepius quam erat opus celebranda.* Imo observaverat, quod in morbi statu anodyna non efficere illud, quod titulo pollicentur. Cum autem, post purgantia remedia data, solet Sydenhamus dare anodyna vesperi, idem fecit in hoc casu: Jubet enim, *ut singulis vespertinis, post peractam catharsin, uncia syrupi de Meconio, aliquantulum temporius, quam id fieri solet, propinetur (k).* Unde aegri dolorum, qui adhuc aderant, levamen procul dubio receperunt.

Fuerunt tamen Medici quidam, circa narcoticorum usum in cura Rheumatismi, non ejusdem opinionis cum Sydenhamo. Sic Raulin (l) consulit, ut statim post primas sanguinis missiones dentur quotidie vesperi narcotica. Vidi, hanc methodum tentatam fuisse; sed effectus non respondebant spei, quae de usu horum remediorum concepta fuerat.

In omnibus fere aegris, febre arthritica, aut Rheumatica, affectis, febris & dolores circa vesperam augebantur, & datum tunc paregoricum semper male cessit: *Nam aegri admodum inquiete dormiverunt, delirarunt, habuerunt anxia*

(h) Ann. Medic. secund. pag. 115. 116.

(i) Sect. VI. Cap. V. pag. 347.

(k) Epist. I. Respons. pag. 406.

(l) Des maladies occasionnées par les

variations de l'air Chap. XV. pag. 315.

xia insomnia, saepe subito evigilaverunt, coacto hoc somno multum defatigati sunt, toto postero die erant soporosi, subdeliri, & pulsus fuit celer, inaequalis, contractus m).

In quibusdam ex his aegris mane dolor remittebat; tunc sponte tranquillum ceperunt somnum, leviter sudarunt, & post longe fuerunt alacriores: multi etiam ex his manebant vigiles, & debilitabantur. Ideo, matutino tempore, circa doloris remissionem, dabatur his peregoricum remedium; a quo producebatur somnus tranquillus, reficiens, & aegri reddebantur aptiores ad sustinendam exacerbationem dolorum vesperi secuturam.

Quantae utilitatis sit sollicita observatio nocentium & juvantium in morbis curandis, ad §. 602. 7. dictum fuit.

Si aegri admodum debilitati essent, & dolorum exacerbatio quotidie statura hora rediret, praecedente horripilatione, tremore, & frigore, tunc uncia media pulveris corticis peruviani, intercalari tempore data, maximum levamen attulit.

Ubi a nimia dolorum exacerbatione tendinum subsultus, & membrorum convulsiones, oriebantur, quod aliquoties contigit, tunc opio, per epicrasin dato, licuit mitigare, sopire. Videtur tamen prudentia suadere, ut memores simus semper moniti, quod *Aegineta (n)* dedit: *His, quae torporem inducunt membris, narcotica Graeci vocant, diutius non erit insistendum, quam ut doloris vehementiam saltem lenierint. Si quidem largior ipsorum usus sic insertum constringit humorem, ut in tophaceas durities, quas Graeci πώσπος appellant, occalescat, ac diuturnas motus difficultates pariat.*

Balneo leni tepido, fomentis antiphlogisticis loco affecto applicatis. Quantum haec prodesse possint, pluribus dictum fuit ad §. 396, ubi de inflammationis curatione agebatur. *Sydenhamus (o)* loco dolenti perpetuo applicabat cataplasma, e mica panis filiginei & lacte croco tincto, vel *fol. Brassicae*; & hoc saepe renovandum voluit. Alii multi saponem Venetum in aquae & lactis partibus aequalibus solvunt, fomentumque tale dolentibus locis applicant perpetuo. Uncia media saponis Veneti in binis libris hydrogalae solvitur plerumque ad hunc usum. Solent omnia haec balnea, & fomenta, tepide saltem applicari locis affectis.

Homburgius (p) opinionem, quae aliis paradoxa videbatur, habuit, Rheumatismum posse curari balneo frigido aequae, ac balneo calido & sudore. Causam Rheumatismi statuit serum acre, & tenue satis, quod, de venis exitum inveniens, diffundatur per musculos, quorum fibras pungendo turbet motum, cumque magnam subtilitatem possideat illud serum, diffundatur quam plurimum, nec possit denuo recipi venis, ex quibus egressum fuit.

Cura ergo eadem videbatur expectanda, sive serum hoc expelleretur de corpore, sive ingrederetur denuo venas, ex quibus exiverat. Major calor expellet.

(m) Störck anno Medico secundo pag. 120. 121. (n) Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 260. (o) Sect. VI. Cap. V. pag. 347. (p) Academ. Royale des sciences l'an 1710. histoire pag. 46.

let illud serum extravasatum per transpirationem. Frigus constringet partes, sicque serum denuo in venas adiget. Frigido balneo magis favebat *Homborgius* ideo, quod per frigus applicatum credebat impediri novi feri exitum de venis, dum interim serum antea extravasatum, morbi causa, attenuatur & dissipatur. Calido balneo videbatur ipsi subtile hoc serum sic disponi, ut facilius de vasis exire possit.

Circa finem elapsi saeculi, & initio hujus, nobilis Anglus, *John Floyer* (q), multum laudavit usum balnei frigidi, ad variorum morborum curam, & imprimis Rheumatismi. Venae sectionem ac cathartici usum praemittebat; Diaetae ratio, & remediorum usus, determinabantur a Medico, prout morbi indoles, & aegri constitutio, requirebant.

Balneum frigidum non adhibebatur, si aeger incaluisset aut sudaret, sed expectabatur, donec haec cessassent. Non diutius manebant in balneo frigido aegri, quam per duo aut tria horae minuta. In primo balneo, postquam corpus totum penitus immersum fuerat, nullam faciebant moram; sed exhibant statim. Novem aut decem vicibus, his balneis utebantur tantum, ita ut, bis vel ter ad minimum, septimanae spatio balneum frigidum ingrederentur (r).

Describit casum aegrae, quae jam integro quadriennio laborabat Rheumatismo (s). *Articuli cubitorum, pignororum, genuum, malleolorum, tumebant multum, & duri erant; dolebant omnes adeo, ut nullum motum ferre possent; digiti contracti erant omnino; brachia & manus miro modo distorta; macies aderat corporis, & tussicula, quae tabis dabant suspicionem.* Difficilis cura tanti mali praevidebatur facile. Cum autem nullum motum ferre possent aegra, sellae insidens ter immergebatur balneo frigido, & terna talis immersio pro uno balneo computabatur. Novem talia balnea adhibita fuerunt. Sed post singula balnea in lectum deponebatur, bibebat cerevisiam calidam, dabatur aliquid de *spiritu cornu cervi*, unde profusus sudor sequebatur, cum levamine. Dum semel vel bis non sequeretur sudor, minus levamen percepit. Ufu sic balnei frigidi, sudoreque sequenti, dolores & tumores statim minuebantur; dein omnino cessabant; artubus redibat motus; appetitus melior fiebat; torositas corpori reddebatur; sicca tussis minuebatur.

Hoc felici successu non tantum, sed & plurimis aliis similibus, edoctus auctor statuit sequentia: *Balnea frigida levare dolores Rheumaticos, repellendo humores stagnantes in vasa circulantia, qui dein sequente sudore evacuantur facile. Ideo sudores inveniebat necessarios post balneum frigidum in cura Rheumatismi adhibendum* (t). Ob hanc causam serio monet, non diu relinquendos esse tales aegros in balneo frigido, sed tantum ter mergendos esse, statim educendos, ut cito redeat nativus calor, & sudor sequatur, qui discutiet dolores ac tumores. Plures casus enarrat idem auctor, quibus suam opinionem probat (u).

Videntur balnea frigida tentata fuisse praecipue in Rheumatismis inveteratis, dum non successerant aliae curandi methodi prius tentatae. Sed *Antonius Cocchi*

(q) Of Cold-Bathing pag. 174.
175.

(r) Ibidem pag. 24.

(s) Ibidem pag.

(t) Ibidem pag. 177. 178.

(u) Ibidem pag. 224-225.

Cocchi (w), qui Balnea Pisana descripsit, & illorum efficaciam laudat in curando Rheumatismo, notavit sequentia: *Verum est, quod in quibusdam casibus Rheumatismi recentis, mediocris, & extensi per superficiem, in personis satis robustis, mira promptitudine & felicitate dissolvimus morbum sola affusione (doccia-tura) aquae frigidae ad partem dolentem aliquoties repetita: Unde per contractionem & relaxationem canalium vicissim factam, quam mechanicum tale remedium facit, humores stagnantes moventur, & in massam communem reduces libere circulant.* Antea, in *Capitulo inflammationis* §. 390 & 396. 6., ubi de sedando impetu in ipso loco inflammato agebatur, dictum fuit, hoc posse fieri duplici modo; vel laxando sic vasa obstructa, ut transmittant per ultimos fines suos in venas moleculas obstructas immeabiles; vel sic constringendo vasa per refrigerantia, repellentia; aut adstringentia, ut retropellatur obstructus immeabile ex angustis, in quibus haeret, ad latiore vasis locum: simul tunc notatum fuit, hanc methodum repellentem a Veteribus Medicis saepe fuisse usitatam, quando a nulla causa evidente praegressa subito inflammabatur pars corporis; tuncque a fluxione deducebant originem. Sed simul pluribus probatum fuit, non semper prodesse refrigerantium ac repellentium usum, & requiri cautelam in horum applicatione, cum magnopere laedere possint, si non profuerint. Prudentis ergo Medici est, pro re nata diversam eligere methodum.

Probe memini, me lumbaginem Rheumaticam molestissimam, variis methodis tentatam, absque ullo effectu, curasse, dum bis de die infusum thymi, dilutum satis, forma vaporis, calidum, per tubum dirigebam ad locum dolentem mediae horae spatio; deinde leniter perfricabatur linteo calido per quadrantem horae.

Vesicatoriis. Cum, uti antea dictum fuit, colluvie mucosa testae partes inventae fuerint in cadaveribus Rheumaticorum; cum tumores quandoque nascantur in Rheumaticis, quibus dissectis similis prodit materia satis lenta; cum, licet morbus a febre incipiat, sedata febre tamen saepe dolor augeatur; mirum non est, si a vesicatoriorum usu curae spem magnam conceperint Medici in Rheumatismo, ad sedandos dolores; praecipue, si febris jam cessaret penitus, vel saltem longe mitior tantum superesset. Solvunt, uti notum est, Vesicatoria Epidermidem a cute, & sub elevata epidermide colligitur magna lymphae copia, quae aliquando etiam satis viscida est, & pertusa tali vesica, per plures dies effluere pergit; unde non sine ratione crediderunt, partem materiae morbosae, atque acrimoniae irritantis, sic tolli, & morbum minui. Observavit celeberrimus *Tissot* (*), Naturam ipsam tale quid indicare. Quandoque enim, licet rarius, terminatur Rheumatismus per metastasin materiae acris ad crura; quae statim vesicas elevat; hae apertae in ulcera degenerant; quae si nimis cito claudantur, redeunt dolores Rheumatici.

Magnum a Vesicatoriis emolumentum vidi saepius: Curavi a molestissimo tali

(w) Dei Bagni di Pisa. Capit. IV. pag. 172.
Chap. XI. pag. 197.

(*) Avis au Peuple sur la sainte

tali cervicis dolore nobilem virum, qui numerosa tentaverat remedia incassum, cucurbitas, embrochas thermarum Aquisgranensium, unguenta, emplastra, frictiones &c.; largum, acre satis, vesicatorium suasi ut applicaretur loco dolenti; obluētabatur aeger; impetravi tandem; ingens lymphae copia effluxit cum insigni levamine; & paucorum dierum spatio integre convaluit.

Per haec enim, & his similia, irritantia morbi materies vel educitur, vel quandoque locum mutat, sicque pars affecta dolore liberatur. Celebris apud Vratislavienses Medicus *Tralles* (y), a suppressa saepius perspiratione, dum ex conclavibus aegrorum calefactis egrediens exponebatur aëri frigido, nebulis, ventis, dolentissimo Rheumatismo, humerum & scapulam sinistri lateris occupante, corripiebatur. Aberat febris; sed ardebat humerus cum scapula, ita, ut erysipelaceum ruborem adesse conjiceret; cujus nullum tamen vestigium aderat. Dolor molestissimus extendebatur ad pectoris musculos, & pleuritidem spuriam inducebat. Post largam Venae sectionem, & optima remedia interna externaque adhibita, idem dolor pertinaciter urgebat per quatuor dies. Confecit tunc Emplastrum ex contuso semine sinapi, in aceto fortissimo macerato, additis cera & therebinthina; quo imposito, *brevi erysipelaceus rubor & dolor in exterioribus quem antea falso adesse existimaverat, vere movebatur, atque intus saeviens Rheumatismus feliciter abigebatur.*

Confirmavit tutum in hoc morbo Vesicatoriorum usum *Störckius* (z), qui, febre ad justum moderamen redacta, applicuit locis dolentibus latum Vesicatorium; quod, simulac incepit epidermidem elevare, dolores vel penitus delevit, vel multum imminuit saltem. Testatur, quod nullum unquam malum symptoma ex vesicantium applicatione observaverit; hinc nullus fere fuit in corpore locus, cui haec non applicuerit aliquando, si dolor urgeret. Tentavit & *Ranunculi pratensis* folia recentia, in pulvem contusa; quae partibus dolentibus applicuit, vesicatorii loco. Magnum semper dolorem excitavit hoc remedium; dein, epidermide in vesicam elevata, magna feri copia effluxit; quo facto, dolores Rheumatici penitus dissipabantur. Unde in pertinacissimis & inveteratis articulorum doloribus *ranunculi* folia in pulvem trita magnam dederunt utilitatem. Sed ulcus, a ranunculi foliis productum, longe diutius stillavit serum acre, & difficilius curabatur, quam si Vesicatorium applicatum fuisset.

Cauteriis. Ultimum fere hoc remedium fuit, a Veteribus Medicis satis laudatum; quod recenti Rheumatismo non novi applicatum fuisse, sed inveterato morbo, postquam alia remedia plura frustra tentata fuerant. Cauterium, tam actuale, quam potentiale dictum, sequitur suppuratio, per quam separatur eschara, a cauterio applicato producta, a partibus sanis; quod dum fit, saepe copiosus ichor exit ex ulcere, cum mali levamine. *Gesnerus* (a), dum acerrime laboraret Ischiade, testatur sequentia: *A principio etiam morbi, sponte ortum est ulcus in ejusdem lateris nate; quod mihi profuisse non dubito, &*

cau-

(y) Usus Opii salubris & noxius. Tom. II. pag. 312.

(z) Ann. Medic. secund. pag. 122. 123.

(a) Epistolar. Medic. Lib. III. pag. 83. versa.

cauterii alicujus vicem praestitisse: Unde apparet, *Gesnerum* in illa opinione fuisse, quod ulcus a cauterio excitatum proficit, cum, eschara separata, facilis exitus sit noxiis, quae profundius latebant. Ad levandum dolorem Ischiadicum jussit Medicus, ut panis, ex clibano prodiens, calidissimus, discissus per medium, linteo prius obvolutus, applicaretur loco dolenti: Oblitus aeger hujus cautela, panem calidissimum nudum applicuit; unde cutis combustio satis profunda, suppurata postea, longo satis tempore pus fudit; & sanato hoc ulcere, nullus dolor supererat (b). Similem casum notavit *Celeberrimus Tissot* (c), de uxore, quae dolentissimum Rheumatismum brachii, quo laborabat maritus, perfricabat spiritu vini; qui, casu a vicina candela accensus, combussit partem affectam. Dum curabatur haec ambustio, dolor Rheumaticus integre desit.

Veteres Medici Cauteriis in hoc morbo curando frequenter usi fuerunt; in pertinaci nempe morbo, nec aliis remediis cedente. *Hippocrates* (*), de Ischiade agens, dixit: *Si in unum aliquem locum decubuerit dolor, & constiterit, neque medicamentis expellatur, urito, quocumque loco dolor exstiterit; sed eum lino crudo inurito.* Haec erat lenior ustionis species, non absimilis illi, quae postea *Moxa Asiaticorum* tentata fuit. Unde alio loco (d), de inustionibus loquens, dicit: *Urendae vero sunt carnosae quidem partes ferramentis, ossae vero & nervosae fungis.* Nec tantum uno in loco has ustiones tentavit; sed, postquam lacte prius crassum reddiderat aegrum, tredecim locis cauteria applicuit; si in dextra corporis parte morbus adesset, sub scapula dextra quatuor crustas inussit, coxendici dextrae tres, natibus duas, medio femori duas, genu unam, & unam malleolo. *Hic si ita ustus fuerit, neque sursum neque deorsum morbum progredi sinit* (e). Alibi (*), ubi de quadruplici Ischiade agit, postquam varia medicamenta praescripsit, dicit: *Et siquidem ab his juvetur; sin minus, ipsum pluribus & altis crustis, in ossis quidem partibus per fungos, in carnosis vero per ferramenta, inurito.*

Ex his omnibus apparet, cauteria tantum adhibita fuisse, postquam plura alia absque effectu tentata fuerant. Simul videntur sperasse, ut ulcere, inustionem semper sequente, via pararetur materiae morbosae, quae dolorem producit circa articulos. *Celsus* (f) hoc optime notavit. Ubi enim de coxarum morbis agit, pro ultimo remedio suadet, *tribus aut quatuor locis, super coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare.* Cum enim carnosae adeo haec pars sit, leniora caustica, quae per *Moxam Asiaticorum* accensam hodie tentari solent quandoque, non sufficerent. *Cum vero saepe aliquid exulcerandum sit candenti ferramento, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum est, non, ut primum fieri potest, hujus generis ulcera sanare, sed ea trahere, donec id vitium, cui per haec opitulamur, conquiescat.*

Vi-

(b) Vander Heyden Discours & advis sur les flux de ventre douloureux pag. 131.

(c) Avis au peuple sur sa santé pag. 206.

(*) Libro de Affectionibus

Cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629.

(d) Libro de Internis affectio-

nibus Cap. XIX. Charter. Tom. VII. pag. 652.

(e) Ibidem. (*) Ibi-

dem Cap. LIII. pag. 677.

(f) Lib. IV. Cap. XXII. pag. 236.

Videtur & *Hippocrates* similem effectum sperasse a cauteriis. Dicit enim (g): *Quibus, ab Ischiade diuturna vexatis, Ischium e proprio loco excidit, atque rursus incidit, iis mucii innascuntur.* In commentariis ad hunc Aphorismum *Galenus* monet, per Ischium hic intelligi articulum Ischii, & noluit sequentem Aphorismum (h) separandum esse a priori, sed ambos simul in unam orationem conjungendos. Sic autem habet: *Quibus, Ischiade diuturna vexatis, Ischium excidit, iis crus tabescit, & claudicant, nisi urantur.* Tum ut exsiccetur mucus, uti *Galenus* (i) dicit, sicque mucosa illuvies absumatur, tum ut cutis laxitas, in quam articulus elabebatur, per adhesionem ad condensationem ducta, articulum ardet, & loco moveri prohibeat.

Mitiora cauteria, quae Veteres parabant ex lino crudo, fungis, & aliis quibusdam similibus, hodie ex foliorum *Artemisiae* lanugine parantur; quae tunc *Moxa* vocatur; longe leniora sunt haec, nec cutem in escharam comburunt, dolorque inde natus satis tolerabilis est, cum in Asia pueri etiam absque ejulatione cauterium ex *Moxa* paratum ferant. Applicui proprio femori satis magnum *Moxae* conum, quem accendi in apice, & facile dolorem inde natum tolerare potui. Nullibi dolebam; sed experimenti causa hoc tentare volui, antequam in aegris periculum facerem. Tota spes videtur in eo consistere, ut ignis actione citius dissipetur materia morbosa, quae ad artus deposita molestos illos dolores facit. Tentavi in Ischiadico dolore, sed absque successu. Profundius videtur haerere morbi causa, quam ut a leni *Moxae* cauterio superari possit.

Videantur illa, quae ad §. 1278. de *Moxa*, ejusque usu, dicta fuerunt.

Crudelior longe iniustio candenti ferro facta, quam horrent omnes, pauci subire volunt, paucissimi tolerare possunt illa constantia, quam *Tulpius* (k) vidit in animoso juvene, qui, coxae dolore excruciat, remediis adhibitis nihil proficientibus, decrevit vehementi morbo succurrere remedio aequo vehementi. Jussit Chirurgus, ut ferro candenti non tantum exureret cutem coxae impositam, sed ad os usque per carnes adigeret. Inusitata haec crudelitas perterrituit magis ferme Medicos, quam aegrum, qui fortiter haec tormenta sustulit; dum non cursim, sed lenta manu, candens ferrum imprimebatur. A morbo ipsum, ex toto, vindicavit haec crudelis medicina, per continuum profundi ulceris profluvium; quod tamdiu fervavit, donec, evacuata omni materia, fuerit extra omnem recidivae metum.

Magnam procul dubio laudem merentur illi, qui conati sunt tentare novis remediis curam hujus morbi, dum medicamentis haecenus cognitis pertinaciter resistebat malum, ita, ut cauterii crudelis usus tantum superesse videretur. Tentavit *Cicutae* usum *Störckius* (l), in homine 42 annorum, qui jam a plurimis annis passus fuerat dolorem vagum arthriticum, calore lecti multum auctum. Variis, externis, internis, remediis usus fuerat, absque ullo levamine.

(g) Sect. VI. Aphorism. 59. Charter. Tom. IX. pag. 289. (h) Aphor. 60.

Ibidem pag. 290.

(i) Ibidem.

(k) Observat. Medic. Lib. III.

Cap. XXVI. pag. 225.

(l) Libell. secund. de Cicut. pag. 75.

mine. Nec balnea sulphurea, aliaque diversissimi generis, longo tempore adhibita, quidquam profuerant. Tandem materies haec vaga figebatur ad humerum dextrum, & coxendicem ejusdem lateris. Minuta est ejus lateris sensibilitas, accessit macies. Varia, interne, externe, tentata fuerunt, absque ullo successu. Nec vis electrica, per trimestre spatium applicata, quidquam profuit.

Cum multis aegris, in doloribus Rheumaticis vagis & fixis, profuisse vidisset cicutam, dedit mane & vesperi decem grana extracti cicutae, simulque copiosum usum decocti radicum bardanae consuluit.

Post octiduum rediit aeger; conquerebatur, auctos esse humeri & coxendicis dolores, simul accessisse ingrati per totum brachium & pedem formicationem.

Sumisit tunc mane & vesperi sedecim grana extracti cicutae, & perrexit in usu decocti radicum bardanae.

Die decimo quarto dolores minores erant. Verum in toto latere affecto, ut & in pede & brachio, percipiebatur sudor, pruriens, foetens; oriebantur pustulae, albicantes, pellucidae, acri sero plenae; sensibilitas longe major aderat in latere affecto; appetitus bonus erat, alvus naturalis, vires sat magnae; fluxit urina copiosa, ardorem excitans in urethra, dum prodiret.

Incepit aeger tunc sumere mane & vesperi viginti grana extracti cicutae, & perrexit in usu decocti radicum bardanae.

Vigesimo quarto die aucta apparuit brachii torositas, & aliqua advertebatur mobilitas; pustulae autem semper apparuerunt copiosiores, nec desinit pruritus.

Trigesimo sexto die aeger, per universum corpus, ingrati ardorem, & prurimum, conquerebatur; oriebantur ex ruptis pustulis crustae crassae; & scabies superveniebat. Sed pes & brachium longe erant mobilia, sat robusta, optime sensibilia. Bis quotidie tunc lavabatur totum corpus infuso cicutae cum lacte parato; unde intra paucos dies crustae plurimae ceciderunt: pustulae autem hinc inde longe frequentiores comparuerunt; & augebatur pruritus.

Quinquagesimo die brachium moveri poterat in omnem partem; pes autem aegro videbatur adhucdum gravis; caeteroquin erat mobilis, flexilis; & in omni loco aderant optima sensationis signa.

Dedit tunc mane & vesperi triginta grana, adeoque per diem integram drachmam, extracti Cicutae, & loco decocti bardanae exhibuit serum lactis. Corpus quotidie bis lavabatur infuso cicutae, cum lacte parato.

Octidui deinde spatio omnis pruritus cessavit; disparuerunt pustulae, & omnes crustae; aeger optime convalescere coepit.

Sexagesimo nono die aeger ambulare potuit, & brachium in omnem partem movere, neque ex itinere unius & dimidiae horae multum defatigabatur.

Sensim tunc minuta fuit dosis extracti cicutae, nec corpus amplius infuso cicutae lotum fuit, sed jussum aegro, ut feri lactis ingentem copiam quotidie biberet.

Octuagesimo die sanissimus accessit *Störckium*, & gratias egit (*m*).

Postea placuit eidem *Störckio*, dum jam Archiatri munere fungebatur, explorare *Aconiti* efficaciam in proprio corpore. Habebatur haec planta venenata admodum; sed *Vetula Lapponica*, oleris instar, hac planta utebatur, ut prandium sibi, marito, liberis, pararet, & monita *Celeberrimi Linnaei*, qui aderat, ridens, impune comedit hunc cibum.

Hortorum ornamento serviebat haec planta frequenter; sed ab ejus medico usu abstinebant omnes. Pulverem ex foliis & caule paravit *Störckius*; cujus pauculum linguae imposuit: Sequebatur ardor, linguae inhaerens diu, & momentanei, vagi, lancinantesque, dolores linguam pervadebant saepius; at, licet pulvisculus ille per bina horae minuta supra linguam maneret, nec inflammationem, nec rubedinem, linguae attulit (*n*); sed, quamdiu ardoris sensus in lingua aderat, copiosa affluebat saliva: Caeterum nil mali.

Insperfit eundem pulverem ulceri cancroso, fungoso; sed nullus dolor, nec ardor, sequebatur. Per quinque dies idem tentabat, nec consumebatur haec fungositas.

Extractum dein ex hac planta paravit; cujus pauculum linguae impositum levem tantum excitabat titillationem. Granum extracti *Aconiti* posuit inter palpebram inferiorem & bulbum oculi, nec inde afficiebatur aliter, quam a quocumque alio corpore heterogeneo. Per bina minuta reliquit extractum *Aconiti* in hoc loco, copiosae quidem profluxerunt lacrymae, sed nullum peculiarem ardorem sensit. Dein tentavit, quid idem hoc extractum deglutitum in corpore proprio faceret, grana duo extracti *Aconiti* diu contrivit in mortario marmoreo, cum sacchari albi drachmis duabus, ut fieret pulvis subtilissimus, cujus sex grana sumsit mane vacuo ventriculo; absque ullo effectu observabili; secundo die ejusdem pulveris grana octo, tertio die grana decem, sumsit; absque ulla observabili corporis mutatione.

Audacior factus, quarto die mane sumsit viginti grana ejusdem pulveris; nec tamen ulla actio corporis turbabatur; sed extrema, & totum corpus, praeter consuetudinem, multum transpirabant, madescabantque, toto die.

Idem tentavit per tres dies sequentes; cum eodem effectu.

Octavo die a pulveris usu cessavit; sed mador ille non aderat amplius.

Repetiit haec experimenta; aderat semper ille mador, si pulverem hunc sumpsisset; si non, nullus mador sequebatur.

Hinc conclusit, *Aconiti* extractum promovere transpirationem, sudorem, & cum nullae functiones in corpore turbatae fuerint, illud exhiberi posse aegris, incipiendo ab exigua dosi. Grana enim viginti hujus pulveris continebant tantum tertiam partem grani extracti *aconiti*. Hinc convenire posset morbis, in quibus materies peccans per vias sudoriferas potest expelli.

Tentavit pulveris hujus effectum in homine triginta & aliquot annorum (*o*), qui mense Octobri tertiana febre laborabat, a qua curatus satis bene se habuit.

Sed

(*m*) Libell. secund. de *Cicut*, pag. 80.

(*n*) Libell. de *stramon. hyosc. Aconit.* Cap. III. pag. 71.

(*o*) Ibidem pag. 75.

Sed mense Novembri ingens dolor corripuit totum latus dextrum ; aeger nec manum movere potuit ; appetitus erat deletus, noctes insomnes.

In quartum mensem usque remedia omnis generis adhibita fuerunt, leniora, fortissima, tam externa, quam interna, absque ullo successu.

Dolores quandoque erant adeo vehementes, ut ejularet aeger, instar illorum, qui crudelem torturam subeunt.

Data fuerunt grana decem pulveris modo descripti mane, & totidem vespere, superbibendo jusculum, vel infusum quaecumque. Prima nocte sudavit aeger copiose ; quod ei antea non contigerat. Altero die iidem pulvisculi dati sunt, & dolores fuerunt multo mitiores : noctu iterum sudor, sed multum foetidus ; nec debilitabatur ab his sudoribus aeger. Tertio die dabantur tres tales pulvisculi ; noctu sequebatur sudor. Eadem dosis data fuit quotidie, id est medium granum extracti Aconiti, usque ad duodecimum diem ; omni nocte corpus sudore maduit, uti etiam de die, dum aeger in lecto fuit ; sexto jam die aeger ab omni dolore liber fuit, & extra lectum ambulare potuit, appetitus rediit, alvus quotidie naturalis, somnus tranquillus.

Decimo tertio die aeger, cum optime se haberet, abstinuit ab horum pulverum usu ; sed sensit, membra languere, & dolorem minari reditum. Jussit hinc *Störckius*, ut per tres septimanas, absque ulla interruptione, quotidie fumeret triginta hujus pulveris grana. Fecit hoc aeger ; actiones omnes restauratae sunt, macies disparuit, nec rediit dolor, postquam a pulverum usu cessavit. Binis autem ultimis septimanis, quibus hunc pulverem aeger sumsit, nullus observabatur sudor.

Alia occasione, ubi de calculi renalis Diagnosi agebatur, ad §. 1422, dictum fuit, quod in urina Arthritide vaga laborantium saepe fluctuant filamenta quaedam, quae, licet minus transpareant, quam urina, tamen indeeducta instar crystalli pellucida sunt, in magnam longitudinem distrahi possunt, & , dum exsiccantur, in calcem albam abeunt. Haec credebatur esse materies morbi. Sed certe in eodem hoc aegro *Störckius* observavit, *urinam solito copiosius fluxisse, & multa gessisse flocculamenta, & fila mucosa (p)*.

Pluribus dein felicibus curationibus efficaciam extracti Aconiti confirmat, proponitque sequentia (q) ; *Aconiti extractum esse innocuum, & valde efficax, medicamentum. Parva dosi praestat id quandoque, quod alia fortissima remedia, magna dosi, & longo tempore, exhibita, efficere nequeunt. Acre, quod circa articulos, tendines, & ossa, haeret, irritat nervos, excitatque summos dolores, solvitur inde, agitur in motum, & per urinam, vel alvi fluxum, vel sudorem, vel insensibilem transpirationem, ex corpore ejicitur.*

Certe plerisque aegris, quorum casus describit, dedit tantum granum medium extracti Aconiti singulis diebus. In unico homine a tali dosi incepit ; sed tertia septimana dedit quotidie tres quartas partes grani ; & in principio secundi mensis auxit dosin ita, ut aeger quater de die quindecim grana fumeret

(p) Libell. de stramon. hyosc. Aconit. Cap. III. pag. 78.

(q) Ibidem pag. 110.

ret hujus pulveris, sicque interum granum extracti Aconiti fumeret quotidie; nec opus fuit dosin augere postea, quum optatus inde sequeretur successus (r).

Effectus hujus remedii erat, ut plurimum, aucta perspiratio, & sudor; in quadam foemina ab usu illius augebatur totius corporis perspiratio quidem, sed & alvus aliquoties quotidie solvebatur (s). Foemina quadragenaria, quae integrum annum hos cruciatus passa fuerat, & cui in manuum ac digitorum articulis nodi tophique durissimi, quasi verae exostoses, formabantur, qui mole nucem juglandem majorem superabant, nec prae dolore attactum ferebant, ejusdem remedii usu, primo quatruido ingens levamen percepit, &, finito tertio mense, solo usu extracti Aconiti curata, Nosocomio valedixit. Nec per alvum, nec per urinam, nec per vias sudoriferas, manifesta evacuatio fuit observata (t).

Non credo, aegrum, hoc morbo afflictum, facile candentis ferri tormentis se traditurum, nisi prius tentaverit illa, quae modo laudata sunt. Pulchrum horum effectum toties vidi, & plures alii mecum, ut nunquam postea suaferim cauteria in curando Rheumatismo.

Medicamentis summopere diluentibus, atque emollientibus simul. Haec imprimis in initio morbi locum habent; tunc enim, cum febre continua, dolor atrocissimus dilacerans adest, qui ad minimum motum saevissime augetur. Solet hinc Rheumatismus incipiens tractari, ut morbus inflammatorius. De his remediis, in cura inflammationis, & morborum inflammatoriorum, jam dictum fuit saepius. Larga copia haec solent administrari, quantum ventriculus aegri tolerare potest. Dum Sydenhamus de cura Rheumatismi agit, remediorum talium simplicem usum commendat (u); dicens: *Nisi obstarent praejudicia vulgi, nullus dubitarem, methodum jam dictam aliis etiam morbis, quorum impraesentiarum nomen reticere libet, accommodare. Quod sane aegris magis prodesset, quam solennior illa remediorum pompa, quae in jam moribundis, tanquam bestiis, ut mox immolentur, coronatis, male collocatur.*

Egregius Medicus Brocklesby (w), dum curabat in castris milites a Rheumatismo incipiente, si athleticum habitum haberent, largam Venae sectionem imperabat, & dein largam copiam decocti avenae propinabat, in singula cujus libra solvebat drachmam Nitri puri; quandoque & addebat Saccharum pro edulcoratione. Suavit, ut hujus remedii, sed calidi, tantam fumerent copiam, quantum ventriculus ferre posset, & obtinuit quandoque, ut primis 24 horis milites biberent sex, octo, decem, imo duodecim, libras decocti avenae nitrosi; repetebat Venae sectionem, si opus esset; & pergebat in largo hoc nitri usu per tres vel quatuor dies, optimo cum successu. Levamen insigne percipiebant aegri; sed & saepe sanabantur integre, copiosissimo orto sudore. Simul a copioso nitro sumto alvus evacuabatur semel vel bis de die, satis magna copia. In paucis, qui salubri illo sudore diffuebant, strictior alvus per clystma duci debuit.

Ple-

(r) Libell. de Stramon. hyosc. Aconit. Cap. III. pag. 100. (s) Ibidem pag. 106. (t) Ibidem pag. 103. (u) Epist. 1. Responsoria pag. 403. (w) Oeconomic. and Medical observations pag. 116.

Plerumque, in dolentissimo inflammatorio Rheumatismo, intra septem vel octo dies cura succedebat radicalis; in illis nempe, qui in vigore aetatis hoc morbo tentabantur.

In morbis acutis inflammatoriis largo usui nitri indulsi fatis; unciam mediam, imo & drachmas sex, intra viginti quatuor horas dedi saepius; sed semper curam habui, ut magnam diluentium copiam simul fumerent aegri. Nihil metuebam a vi frigetacientie nitri, cum certo scirem, illam tantum obtinere illo tempore, dum nitrum solvitur, evanescere satis cito, postquam nitrum solutum est; quod optime notat egregius auctor, & experimentis probat (x).

Prudenter autem addit (y), talem methodum non tentandam esse, nisi in Rheumatismo inflammatorio incipiente: Ubi enim morbus jam remittit, uti & in illis, qui Rheumaticos dolores vagos patiuntur, absque febre, vel cum febre modica tantum, & in his, qui diuturno jam Rheumatismo, aut ischiadico & coxario dolore, torquentur, alias curandi methodos adhibuit.

In doloribus Rheumaticis inveteratis, vel ad quamvis etiam aeris externi mutationem recrudescentibus, nil mihi successit melius, quam si darem aegris largam copiam infusi, vel decocti, ex talibus parati, quae magnos motus non excitant in corpore, fundunt tamen omnia fere concreta, diluunt, perspirationem augent leniter; *Ligni Sassafras* uncia media; duabus libris aquae fervidae infusa, leve tale decoctum ex tribus *lignis santalis*, ex *quinque radicibus aperientibus*, felicem effectum praestitit saepius. *Radicem levistici* & *glycyrrhicae plebejis* aegris suasi, ut instar potus theae infunderent aquae fervidae, & potarent calide saepius de die. Levi pretio haec haberi possunt, & insigniter profunt, nec corpus ullo modo turbant.

Victu tenuissimo. In hac re satis severus fuit *Sydenhamus* (z), qui interdixit prorsus carnibus non tantum, sed & illarum jusculo; quantumlibet tenui lymphidoque: Concedebat tantum juscula Hordeacea, Avenacea, Panatellam, & ejusmodi, cum aqua pura parata; pro potu cerevisiam tenuem, mitemque; cui tamen praeferebat ptisanam, ex hordeo, rad. liquirit, acetosa &c., paratam. *Boerhaevius*, dum exquisitissimis hujus morbi tormentis discrucietur, solo lactis sero vitam sustinuit, per dies duodecim, satis constantibus corporis viribus: Facile apparet, tenuissimum victum tantum habere locum in primo morbi vigore. Dum enim dolores & reliqua symptomata remittunt, vel levior Rheumatismus in longum trahitur, severa illa victus tenuissimi regula non amplius locum habet.

Quiete. Tepore lecti. Notum est, & antea in morborum acutorum cura saepius dictum fuit, *Sydenhamum* laudasse, ut aegri subinde lecto exirent, & in sedili manerent per aliquod tempus; prout vires tolerare poterant; sic observabat febrium intensitatem minui, & erecto corporis situ, a capite averti morbi impetum. Cum autem Rheumatismus a febre continua inciperet, dixit.

(x) Oeconomic and Medical observations psg. 122. & seq. 126.

(z) Sect. VI. Cap. V. pag. 347.

(y) Ibidem pag.

dixit Sydenhamus (a): *Volo interim, ut per aliquot horas singulis diebus lecto se abstineat; cum calor, qui a jugi decubitu nascitur, morbum promoveat, intendatque. Dum Rheumatismus artus superiores occupat, hoc tentari posset; sed, si lumbos vel artus inferiores occupet, vix possibile videtur, ut aegri lectum relinquunt. Boerhaevius (b), dum saevum Rheumatismum patiebatur, integros menses in dorsum recumbere coactus fuit, absque ut vel tantillum se commovere auderet; quod ad minimam inflexionem laterum irritata tormentorum saevities praesentissimam necem intentaret.*

Praeterea blandus lecti tepor hujus morbi curationi prodest; licet enim non semper opus sit largum promovere sudorem, debitam tamen perspirationem conservare summopere necessarium est. Unde aegri monentur a Medicis, ut, morbo jam remittente, vel & penitus cessante, non exponant se aëri frigidiori, ob periculum recidivae, quae saepe curatu longe est difficilior. Inde etiam autumnali tempore valido Rheumatismo correpti vix in integrum restituuntur, antequam gratus verni aëris tepor adspiret.

Et ad finem curationis frictione sicca calida. Quando nempe dolor jam eo usque remisit, ut frictionem ferre possint aegri: Quandoque enim post Rheumatismum superest in articulis tumor, & difficilior mobilitas, quae frictionibus multum poterunt emendari.

Pulcherrime de frictionum efficacia scripsit Celsus (c), & statuit, *usus frictionum omnes ex una causa pendere, quae demit. Nam & adstringitur aliquid, eo dempto, quod interpositum, ut id laxaretur, effecerat; & emollitur, eo detracto, quod duritiem creabat; & impletur, non ipsa frictione, sed eo cibo, qui postea ad cutim, digestionem quadam relaxatam, penetrat.* Videantur & illa, quae de frictionum usu ad §. 28, & ad §. 133. in curandis obstructionibus dicta sunt. Sed frictione oritur velocior humorum motus per vasa in parte, quae fricatur, augeturque calor, & quidem satis valide, si valida & diuturna adhibeatur frictio; unde, in fine curationis Rheumatismi, frictio laudatur, quae in morbi principio noceret, & aegris intolerabilis foret, ob doloris augmentum. Unde prudenter de frictionibus Celsus (d) dixit: *Amat hoc auxilium valetudo longa, & jam a primo impetu inclinata.* Refutat autem illos, qui statuebant, omne auxilium necessarium esse incrementibus morbis, non cum jam per se finiuntur; unde sequeretur, etiam in principio Rheumatismi frictiones adhibendas esse. *Potest enim morbus, etiam qui per se finem habiturus, citius tamen adhibito auxilio tolli &c. potest morbus minus gravis esse, quam fuerit, neque ideo tamen solvi, sed reliquiis quibusdam inhaerere, quas admotum aliquod auxilium discutiatur (e).* Hinc, ubi de coxarum morbis agit (f), quorum ingens dolor esse consuevit, & qui difficillime curantur, suadet: *Fricatione quoque utendum est, maxime in sole, & eodem die saepius; quo facilius ea, quae coeundo nocuerunt, digerantur. Eaque, si nulla exulceratio est, etiam ipsis*

(a) Sect. VI. Cap. V. pag. 347.
 (c) Lib. II. Cap. XIV. pag. 88.
 (e) Ibidem.

(b) Alberti Schultens Orat. Academ. in memor. Herm. Boerhaavii pag. 67.
 (d) Ibidem pag. 89.
 (f) Lib. IV. Cap. XXII. pag. 235. 236.

ipsis coxis, si est, caeteris partibus, adhibenda est. De reliquis, quae ad lumbaginem Rheumaticam, & dolorem coxarium, vel ischiadicum, curandum spectant, quaedam adhuc sequenti paragrapho dicentur.

Una cum usu antiscorbuticorum. Cum Rheumatismus (§. 1493.) arthritidi, podagrae, scorbutoque, agnatus morbus vocari soleat, mirum non est, antiscorbutica remedia ad curandum hunc morbum adhibita fuisse: *Boerhaevius (g)*, non in morbi principio & summo ejus vigore, sed quum jam eatenus remississet, ut Medicinam pati, & audire, velle videretur, succos pressos bibit herbarum cichorei, endiviae, fumariae, nasturtii aquatici, veronicae aquaticae latifoliae, copia ingenti; simul deglutiens abundantissime gummi ferulaceae Asiatica. Inde ad Miraculum convaluit. Probe memini, quod, dum in collegiis postea de hoc morbo loqueretur, dixerit saepius, se & trifolii aquatici succum, amarum valde, addidisse reliquis, idemque hoc remedium aliis commendasse, tanquam efficacissimum.

Quandoque contigit *Störckio (h)*, dum plures Rheumaticos curandos habebat in Nosocomio, cujus curam gerebat, ut tumores circa articulos comparuerint, absque magna febre, & sine multo dolore. In his casibus remedia antiscorbutica plurimum juverunt. Succum cochleariae, nasturtii aquatici, dedit, optimo cum effectu. Verum his tantum usus fuit, postquam morbus jam mitteret per Venae sectiones, & alia remedia adhibita, vel ex sua indole lenior esset.

Cum morbus ille saepe sit pertinax, & quandoque resistat optimis quibusvis remediis, uti ex ante dictis satis patuit, mirum non est, quod optimi etiam Medici tentaverint nova quaedam remedia & efficacia, quae nondum ad curam hujus morbi adhibita fuerant.

Celebris in Arte Medica *Joannes Huxham, (i)*, dum describit febrim catarthalem, mense Novembri 1737. epidemice grassantem, notat, quod sequenti mense evanesceret, sed permulti inciderent in Arthritidem & Rheumatismum pertinacem, cujus curam optime describit. Cum nihil magis in hoc morbo prodesse videret, blando, tepido, per omnia membra diffuso, sudore, hunc bonis remediis promovere conabatur. Observabat tamen, post febrim penitus subactam, obstinatissimos saepe permanere dolores Rheumaticos; pro quibus expugnandis nihil invenit praestantius, quam vitri antimonii infusum in vino generoso factum, aromate addito aliquo stomachali. Possidet enim, experto crede, possidet totas Antimonii vires; quippe quod, epotum largiter, maximas movet vomitiones; in minuta tantum quantitate, ad guttas viginti aut triginta, exhibitum, sudores elicit benignos; paulo majore dosi alvum solvit leniter.

Cum mirabilis illa vitri antimonii efficacia vino concilietur, absque ulla fere jactura ponderis, minutissimis stibii effluviis tribui debent omnes illi effectus, quae angustissima corporis vasa permeant facile absque laesionis periculo.

Li-

(g) Albert. Schultens Orat. Academ. in obitum Herm. Boerhaevii pag. 67. (h) Anno Medico secundo pag. 121. (i) Observat. de aëre & morbis Epidem. pag. 140. 141.

Licet autem olim *Huxhamus* varios Chemistarum & Alchemistarum processus tentaverit, ut ex Stibio medicamentum aliquod utile exprimeret, & plures antimonii praeparationes mirabilis agnoscat virtutis, *hoc tamen affirmat sanctissime, nihil inde melius, nihil tutius, nihil efficacius, deprehendi unquam, quam tritum illud & simplex vitri Antimonialis infusum ex vino albo generoso.*

Scripserat mihi ante viginti annos Celeberrimus *Sauvages*, quod vis electrica applicata loco dolenti in Rheumatismo profuerit insigniter. Mulieri, integro biennio Arthriticis doloribus dire cruciatae, applicuit electricos succussus Celeberrimus *Haenius* (*k*); sed paucos tantum ictus primis diebus adhibuit; quos tulit egregie; tulitque eisdem postmodum sensim auctiores. Tertia dein septimana motui apta & doloribus libera fuit, ita, ut per quinos dies integre curatam se crederet; sed rediit, partim saltem, antiquum malum, percepitque ad carpum utrumque tumorem, qui, remittente dolore, abiit, dolore repetente, rediit. Hinc loco mota fuisse videtur morbi materia, non exturbata de corpore. Hoc confirmatur & experimentis, quae in Nosocomio Upsaliensi tentata leguntur (*l*). Saepe enim inventum fuit, articulorum dolores evanescere, dum scintillae electricae profiliunt; sed videbatur morbi materia introrsum pelli, & sequebantur periculosa magis symptomata. Saepe enim post repetita haec tentamina sequebantur capitis dolores, vertigines, ventriculi molestiae, validi dolores abdominis; qui denuo sedabantur, simulac morbosa materies articulos iterum occuparet. Quidam, dum haec tentabantur, copiosam excernebant urinam, & nocte sudabant valide; unde sperabatur, morbi pertinaciam sic vinci posse; verum prius enumerata mala redibant, & vehementiora quidem.

In dolore Ischiadico, dum applicabatur vis electrica, quidam infigne levamen perceperunt; sed redibant postea dolores. In aliis nullum sequebatur levamen. In quibusdam, vis electrica statim dabat magnam felicitis successus spem; verum post paucos dies elapsos morbi vis diris doloribus viscera occupabat (*m*).

§. 1494. **S**i lumborum sedem occupans lumbago Rheumatica, si coxam ischiadicus vel coxarius dolor audiens, eadem methodo, licet paulo difficilius curatur.

Hic agitur de Rheumatismo, qui lumborum regionem occupat, & de Ischiade, dum Rheumatismus coxae articulum ac vicina obsidet. Verum quidem est, quod eadem curandi methodus adhibeatur, de qua actum fuit praecedenti paragrapho; attamen unanimiter conveniunt Medici, quod in binis his locis si figatur Rheumatismus, cura difficilius sit, & longior plerumque, quam in aliis

(*k*) Rat. Medendi Part. III. Cap. VI. pag. 240. (*l*) Verhandelingen uytgegeeven door de Hollandse Maatschappy der Wetenschappen te Haerlem 3. Deel pag. 526. (*m*) Ibidem pag. 530.

aliis corporis locis: Simul patebit ex mox dicendis, quod & aliqua in cura varietas quandoque occurrat; de qua re agendum erit.

Muscularis, quae in lumbis locatur, fabrica, nervi ex medulla spinali orti, vertebrae dorſi, expansiones tendinosae, coxae articulus profundus, musculis validis tectus, nervi Ischiadici adeo magni &c., facile demonstrant, ingentes molestias a Rheumatismo in his locis expectandas esse, & curam, caeteris paribus, fore difficiliorem.

At quo magis in tenuissimis fuerit venulis, ac in plurima corporis necessitate constitutis, & in nervis & ossibus multis ac densis, eo sane tum permanentissimus morbus est, tum aegerrime profligatur (n). Observavit & eadem, quae in Ischiade laborantibus toties contingere videmus. Quum Ischias fit, dolor coxae connexionem invadit, & extremam natem & lumbum; tandem vero per totum etiam crus dolor deerrat (o). Tunc enim non levis suspicio est, nervum Ischiadicum ab hoc morbo affectum esse; quod confirmatur ex illis, quae Celsus de eodem morbo dixit (p): *In coxae doloribus, si vehemens torpor est, frigescitque crus & coxa, alvusque nisi coacta non reddit, idque, quod excernitur, mucosum est, jamque aetas ejus hominis quadragesimum annum excessit, is morbus erit longissimus, minimumque annuus.* Non sine ratione ergo Cotunnus (q) de Ischiade nervosa scripsit; quam distinguit jure ab aliis coxae malis, licet similibus: *Duas summas Ischiadis species distinxit: alteram in qua dolor, fixus in coxa, ulterius non excurret: alteram vero, in qua subjectum laesae coxae pedem continuo tractu propagatus attingit.* Ultimam hanc Ischiadis nervosae nomen mereri judicavit egregius auctor, cujus tractatus de hac re editus ab omnibus legi meretur. Videmus jam apud Veteres Medicos hinc inde quaedam Ischiadis nervosae vestigia. Dum Aretaeus (r) de hoc morbo agit, dicit: *Quod si dolor in intimis nervis demoretur, & articulus non calens collapsus sit, neque extumescat, frigidum hunc esse dixerim, in quo ad caloris revocationem medicamenta calida requiruntur: multis autem valde acerbis opus est.* Ischiadicus enim ille dolor saepius occurrit absque ullis inflammationis signis, absque febre; & hinc mirum non est, quod frigidus talis morbus a Veteribus vocetur; vel si febris & inflammationis signa in initio adfuerint, his jam superatis, manet tamen dolor ille pertinax. Sic Trallianus (s) notat, *Euphorbium* magnos dolores a frigido humore natos mitigasse; & in genere usum eorum, quae cutim calefaciunt, rodunt, vellicant, profuisse. Unde testatur, se vidisse insigne levamen a *seminibus sinapi*, & a *cantharidibus*, applicatis; *Nam pustula, quae a medicamento fiebat, rupta, multus humor excernebatur, atque, hoc eveniente, multum se levari dicebat aeger.* Verum quidem est, quod Trallianus, licet hos effectus vidisset, non laudet haec experimenta, cum acria per se admoveantur

lo-

(n) Hippocrat. de Affectioibus Cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629. (o) Ibidem. (p) Lib. II. Cap. VIII. pag. 75. (q) De Ischiade Nervosa Commentar. pag. 6. & 2. (r) Lib. II. de caus. & sign. morb. diurn. Cap. XII. pag. 67. (s) Lib. XI. Cap. I. pag. 623. 624. 625. Paul. Aeginet. Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 264.

loco dolenti. Credebat enim sic evacuari tantum illud, quod tenue est, crassum autem & terrestre relinqui, & infigi articulis; quod integram morbi sanationem redderet difficilior. Nec videtur absque ratione hoc metuisse *Tral-lianus*. Fatetur enim *Cotunnius* (t) sequentia: *Accidit etiam iis, qui nervosa Ischiade postica laboraverant, ut emplastri (vesicatorii) opera excitata vesica serum quandoque funderet tenacissimum, glutinique par, quod serum cum evasit, vetus Ischias evanuit. Adeo ut in his aegris, si primi vesicantis opere emerfit lentus ille & tenax humor, primam vesicans depulerit omnino morbum: sin minus, primi vesicantis ulcere consolidato, toties oportuit vesicans iterare, donec glutineum illud penitus eliceretur. Habeo frequentes casus, qui vel tertium vesicans repetito exegerint* (u). Plures dein aegrorum casus describit, qui modo dicta probant. In uno ex his a primo vesicatorio effluxit flavissimum tenue serum, cum doloris levamine. A secundo vesicatorio excitata vesica ampla, qua rupta exivit serum ichtyocollae tenacitatem habens: Dolor adhuc inde imminutus fuit. Post tertium vesicatorium orta vesica tres fere uncias lymphae mucosissimae continebat, & post triduum omnis dolor evanuit (w).

Tenuius illud serum, post primum vesicatorium applicatum, ex maxima vesica sponte rupta per crus depluens, latissime excoriavit omnia cruris loca, quae attigit (x).

Acre ergo adest in tali morbo; quo educto, lenitur; sed & acre illud, tenaci mucoso humore inviscatum, morbi pertinaciam constituit, vix superandam, nisi illud viscidum, cui irretitum haeret, tolli de loco affecto possit.

Acre illud variam nocendi intensitatem habere posse, docent observata. Lumbago, & Ischias, merito inter morbos chronicos numerantur. Septuagenario majorem hominem vidit *Cotunnius* (y), qui per triginta fere annos Ischiadem toleravit, caetera sanus. *Störckius* (z) in nosocomio suo adstitit homini, qui, una cum valida admodum febre, dolorem ad lumborum vertebrae patiebatur adeo acutum, ut diu noctuque ejularet. Venae sectiones repetitae, remedia antiphlogistica, externe, interne, applicata, nequaquam dolorem mitigaverunt; nec juvit quarta morbi die applicatum vesicans latum; omnia in pejus ruebant, & septimo die periit convulsus. *Sectione Anatomica binae ultimae lumborum vertebrae, ea parte, qua medullam spinalem ambiunt, inventae sunt penitus putridae, & in nigrum foetidum ichorem solutae. Caput ossis femoris in minutissima fragmenta corrosum aliquoties vidit* (a).

Hinc videtur patere ratio, cur Medici tentaverint, morbi materiam per alvi evacuationes tollere; per anum enim acria ingesta, bilis corrupta, & similes alii humores degeneres, toties cum successu evacuantur. A dysenteria intempestive suppressa quandoque dolor Ischiadicus ortus fuit. In senē illo septuagenario, tot annis Ischiadem passō, tanta manserat in crure affecto motus facultas, ut baculo innixus fatis commode incederet. *Cotunnius* (b) credit, hoc factum

(t) De Ischiade Nervosa pag. 72. (u) Ibidem pag. 72. (w) Ibidem pag. 73. 74. (x) Ibidem pag. 72. (y) Ibidem pag. 6. (z) Ann. Medic. secund. pag. 124. (a) Ann. Medic. pag. 98. (b) De Ischiade Nervosa pag. 8.

factum fuisse, quia tertio quoque mense, etiam in proventa haec aetate, insignem sanguinis copiam per haemorrhoides excerneret.

Magnae mutationes partium, quae coxendici vicinae sunt, forte quandoque profunt: *Quaedam, priusquam conciperet, coxendicem dolebat; postquam vero concepit, non amplius dolebat. Vigesima autem a partu die iterum doluit (c).* Quantum mutetur uterus tempore graviditatis, notum est; sed viginti dies post partum mutatio illa vel in integrum restituta est, vel saltem insigniter minuta.

Sed videntur Medici sperasse Ischiadis levamen, a mutato intestino, recto imprimis. Sic *Hippocrates (d)*, de Ischiade agens, ex sale, oleo, & decocto hordei, paratum clyisma injici jubet; *si a sanguine aegrotanti velis enema te alvum subluere, quo pituitam & sanguinem a coxendicibus revoces.* Verum eodem loco, postquam granum cnidium propinavit, acrius clyisma, ex cumino trito, colocynthide tenuissime trita, sale, & melle, adhibet. Acris succi *tithymali* guttas quinque ficu exceptas commendat *Galenus (e)*. Ubi de *Tblaspi* seminibus agit (*f*), agnoscit, quod acrem vim habeant, adeo ut internos abscessus rumpant, si potentur, menses moveant, & foetum necent. *Semen hoc per sedem infusum, sanguinolenta evacuans, prodest ischiadicis.* Clysmata, ex colocynthide & nitro parata, adeo acria, ut sanguinem educant, laudat *Rhazes (g)* ad curandam Ischiadem; additque, quod in mille aegris & amplius semper succederit cura, & tantum defecerit, ubi adeo inveteratum esset malum, ut exustionem requireret.

Fatetur *Cotunnus (h)* ingenue, quod haec tentamina Ischiadem curandi per acria clysmata viderit, & ab his factas perfectas curationes observaverit, plurimas etiam acceperit ab hominibus fide dignis. Agyrtae enim, & agricolae, sambuci decoctum, cui tithymali lac uberrime addebant, toties per anum injiciebant, donec dejectiones sanguineae sequerentur. Alii ex saturo *Bryoniae* decocto, magna copia parato, tot clysteres consequenter injectabant, donec, inter summos cruciatus, sanguinem funderent intestina. *In quibus tamen affuit saepe, cohorruit, & aegrotantium miseram doluit vicem, quos videbat sub ista clysterum carnificina fere exanimis; magis etiam illos, qui, his novis cruciatibus toleratis, morbum nihilominus integrum retulerunt.*

Unde confirmari videntur illa, quae *Rhazes* dixerat; qui, ubi haec incassum tentata fuerant, unicam sanationis spem in cauterii actualis usu posuisse videtur; sed *Cotunnus (i)*, in presbytero, triginta trium annorum, ischiade laborante, plura incassum tentata fuisse, asserit. *Intra biennium bis dolentior sedes, post majorem femeris trochanterem; ignito ferro fuit inusta profunde; bis plena tolerata hydrargyrosis; ex bryoniae decocto pluries usurpati clysteres, usque*
ad

(c) Epidem. Lib. II. Charter. Tom. IX. pag. 139.

(d) De Internis affectionibus Cap. LIII. Charter. Tom. VII. pag. 677.

(e) Lib. II. de remed. parabil. Cap. XXIV. Charter. Tom. X. pag. 631.

(f) De simplic. Medic. facult. Lib. VI. Cap. VIII. Charter. Tom. XIII. pag. 178.

(g) Freind history of Physick Tom. II. pag. 52.

(h) De Ischiade Nervosa pag. 59.

(i) Ibidem pag. 61.

ad sanguinis dejectionem &c., dolentiori coxae loco superposita cutis setaceo trajecta est, maximaque mercurii dulcis, stibio adnexi, per tres pene menses, copia data, sic ut saliva ubertim efflueret; morbo tamen, uti jam antea, viribus integro.

Dum haec omnia perpenderet attenta mente egregius ille auctor, causam Ischiadis posse haerere in ipsis nervis, imprimis in ipsis nervorum truncis, vel & in ramis majoribus, credidit, & hanc rem sedulo investigavit. Non quidem putavit, quod acre quid haereret unquam in liquido hoc subtilissimo, quod per nervos, ab encephalo receptum, distribuitur per totum corpus. Sed consideravit, nervosam substantiam, dum a capite per corpus distribuitur, & tenerimae fabricae est, semper muniri vaginis, fatisque firmis quidem & solidis; vasa sanguinea perreptant has vaginas fatis copiosa, & in majoribus truncis nervosis magnae fatis molis inveniuntur. Ab his vasis secerni credit tenuem lympham, quae perpetuo fovet & humectat nervosam proprie dicendam substantiam, & ab omni exsiccatione defendit; lymphamque hanc tenuem a Venis bibulis resorberi denuo, postquam munere suo functa est; nisi enim hoc fieret, perpetuo, ex osculis arteriarum, in cavam vaginam hiantibus, excreta, auferetur nimia ejus copia, & vaginae hydropem produceret.

In hac lympham acre solutum potest haerere, & dolorem magnum excitare in substantia nervosa, quae membranosa hac vagina continetur, & defenditur. Verum notari meretur, quod spinae dorsi cavum, medullam spinalem continens, majus sit, nec integre repleatur a medulla; adeoque circa medullam spinalem, per cavum spinae dorsi descendentem, spatium insigne superest: dura mater per magnum occipitis foramen transit, & vaginae cavae instar, usque ad imum os sacrum spinalem medullam includit.

Vagina haec durae matris adeo ampla non est, ut undique ambitum attingat circumpositi spinae cavi, neque adeo angusta est, ut inclusam medullam proxime complectatur; sed a spinae cavo aliquantum distat, maxime retrorsum ad sedem apophysium spinosarum, & ab ambitu inclusae medullae insigni spatio sejungitur. Duo haec intervalla, cum integer est homo, vacua non sunt, sed quodque sua repletur materia. Nam, quantum dura mater a spinae cavae parietibus distat, tantum farcimine semper celluloso repletum vidit *Cotunnus*, molli, fluenti, & pinguedine saepe diviti; cujus vice in tabidis vapor mucidus, mucus verus in hydropicis, sanguineus vapor in foetibus, adfuit, qui laboriosum ob partum suffocati perierint. Quidquid autem spatii est inter vaginam durae matris & medullam spinalem, id omne plenum etiam semper est: non medulla quidem ipsa in viventibus turgidiori, non nube vaporosa, quod, in re adhuc obscura, suspicantur summi viri, sed *aqua*, ei quidem simili, quam circa cor continet pericardium, quae ventriculorum cerebri cava implet, quae auris labyrinthum, quae reliqua tandem complet corporis cava, libero aëri nequaquam adeunda.

Similem aquam adesse in calvariae cavo, credidit egregius autor, & omnia replere intervalla, quae inter cerebrum ac durae matris ambitum inveniuntur; qualia sub cerebri basi semper aliquot occurrunt: haec imprimis in tabidis & se-

fenibus apparent, in quibus cerebrum insigniter coarctatur, duriusque fit: quodque natura vix capere calvaria potuit, aetatis incremento, aut tabis videtur, & sensim fit calvaria minus. Unde in tabidorum & senum cadaveribus, calvariae fornice diligenter exsecto, sicubi jam illaesa dura mater circa cerebrum incidatur, aquosus rivus statim exsilit; quo exhausto, concidit dura mater in cerebrum, laxa tota, & in rugas fatiscit.

Unde concludit *Cotunnius* (k), quod in hominibus haec lex obtinere videatur, ut, circa ambitum medullae spinalis, spatium aqua completum crescat aetate. Nam, quod nullum est pene in foetu, cujus medullam, maxime in collo, durae matris vagina amplectitur, aetatis incremento in magnam amplitudinem evadit. Ipsissimis fere *Cotunnii* verbis usus sum, ut tanto evidentius pateret ejus de *Ifchiade* nervosa sententia.

Credidit simul, Anatomicos non observasse illam aquae circa cerebrum & in spina collectionem, quia, cerebrum perscrutaturi, caput a cervice refecant, hinc effluit omnis humor, circa cerebrum & medullam spinalem collectus. Quare dat methodum dissecandi integri cadaveris, ut illa lympa demonstrari possit. Lobis enim cerebri suspensa manu elevatis, utraque ethmoidis cribrosa sedes aqua scatere observabitur; cerebrique reliqui elevatione apparebit, sub nervorum opticorum conjunctione, & ad latera protuberantiae ovalis, quidquid in capitibus a collo sejunctis vacuum apparet, aqua plenum esse; quae & sinum vaginalem quinti paris, & meatum acousticum totum implet. Circa caudicem vero oblongatae medullae omnis intercapedo aqua completur, & si, encephalo integre ablato, erigatur totus cadaveris truncus, vagina durae matris, quae spinalem medullam continet, aqua, medullam omnem circumcingente, plena observabitur. Si, his factis, ab aliquot lumborum vertebrae latera praescindantur, atque inferior pars vaginae durae matris, caudam equinam complectentis, jam detecta incidatur, humor lympidus effluet, & humor, qui circa summam medullam spinalem aderat, sensim descendet, donec per imam aperturam totus effundatur. Quod si, capite integro, lumborum vertebrae aperiantur, & dura mater, medullam spinalem includens, incidatur, humor affatim emerget; quo exhausto, si caput cadaveris attollatur, & concutiatur, versus locum apertum, quasi nova scaturigine reserata, vis aquae uberior redundabit.

Cum haec tentamina in viginti pene aduulorum hominum cadaveribus iteraverit, quatuor uncias, aliquando & quinque, ex spinae cavo educere potuit aquae lympidae, quandoque in flavidinem vergentis; in foetibus vero, difficili partu suffocatis, subrubram semper atque opacam offendit (l).

Aqua haec igni admota non concrevit, sed, dum ebullit, spumescit, odorem exhalat juris carniū calentis odori persimilem, & sensim resoluta in vaporem, absque minimo coaguli signo evanuit. Septies haec experimenta tentavit, eodem cum successu.

Cum autem singulos nervos, ex medulla spinali productos, appendice quadam

(k) De *Ifchiade Nervosa* pag. 6 — 9.

(l) *Ibidem* pag. 10. 11.

dam infundibulo simili, laxaeque instar vaginae, excipiat dura mater, hinc videtur lympham, spinalem medullam ambiens, in has nervorum vaginas transire posse. Plura tentamina instituit *Cotunnius (m)*, in iis potissimum nervorum vaginis, quae nervos in ischiadicum truncum coalituros extra spinam perducunt. Laxior haec vagina est, quae truncum ischiadicum ambit, & articularum ibi magnitudo tanta est, quantam non vidit in aliis ullis nervorum vaginis *Cotunnius (n)*; unde deducit rationem, quare ischias nervosa frequentius oriatur.

Hinc patet, ischiadem nervosam oriri posse a nimia copia lymphae, qua distrahitur nervi vagina, & inclusa nervosa filamenta comprimuntur; unde dolebit minus, quam torpebit, crus. Si acrimonia lymphae peccet; tunc dolor erit acrior, & permanens. Sed, utralibet ex causa duxerit originem, vesper-tinis temporibus ischiadica passio erit acerbior *(o)*.

Ischiadem nervosam in duas species distinxit *Cotunnius (p)*; in posticam nempe, & anticam.

Postica fixum dolorem habet in coxa, praecipue, post majorem femoris trochanterem, qui, sursum ad os sacrum, deorsum per exterius femoris latus ad poplitem usque, vim suam extendit: raro hic dolor in poplitem definit, sed fere semper a poplite, per capitis fibulae exteriora declinans, in priorem descendit cruris partem, quam secundum exterius latus spinae tibiae anterioris percurrans, ante malleolum exteriorem, in dorsum pedis tandem definit.

Altera species Ischiadis nervosae, antica nempe, fixum dolorem in inguine ostendit, qui per interiorem femoris ac surae partem propagatur.

Monet *(q)*, quod Ischias nervosa postica morbus sit longe frequentissimus, antica longe rarior, minusque molesta: insidet haec nervo crurali, cujus ductum doloris sensus manifeste persequitur. Cum autem ille nervus in toto suo decursu undique stipetur musculis, dispellitur humor, qui in vagina moram trahendo plus augetur. Unde facilius curatur, & semper cessit, misso primum sanguine ex haemorrhoidibus, vel pede subjecto, tum alvo matutinis horis evacuata communibus clysteribus. Memini, me in *Hippocrate (r)* legisse sequentia, quae partim ad Ischiadem Anticam, partim ad Posticam forte referri possent. De coxendicis morbis agens, dicit: *Quibus hic morbus est quidem in lumbis & cruribus, non autem affligit adeo, ut decumbant, considerare oportet, an alicubi sint collectiones in coxa, & interrogare, an ad inguen dolor progrediantur; si enim ambo haec habet, diuturnus fit morbus.* Haec ad anticam ischiadem spectare videntur. Dein subjungit: *Interrogandum insuper est, an in femore torpores adsint, & ad poplitem progrediantur, & si hoc confiteatur, rursus interrogandum, an & per tibiam ad summum pedem procedant; quicumque enim pleraque horum confessi fuerint, bis dicendum est, quod crura ipsis aliquando calida, aliquando frigida, fiant.* Ista ad posticam ischiadem potius referenda videntur.

Dein

(m) De Ischiade Nervosa pag. 26.   *(n)* Ibidem pag. 32.   *(o)* Ibidem pag. 36. & 37.   *(p)* Ibidem pag. 2.   *(q)* Ibidem pag. 78.   *(r)* Prae-dict. Lib. II. Cap. XVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 827.

Dein generalem Prognosin dat : *Quod si morbus hic , lumbos relinquens , aliquibus ad infernas partes vertatur , eos confidentes esse jube. Quibuscumque vero , coxas & lumbos non relinquens , ad supernas partes convertitur , malum esse id praedicendum est.*

Postica ergo Ischias , quae antica longe frequentior est , majorem curae difficultatem habet : illam consistere in nervi ischiadici affectione , *Cotunnius (s)* statuit , nec potuit in cadavere unquam investigare hujus asserti veritatem , cum hac ischiade peremptus nemo ipsi occurreret. *Quod sedem doloris attinet , ea est talis , ut , si velit aeger ejus decursum ab osse sacro ad subjectum pedem digito monstrare , ille , velut peritissimus Anatomicus , succurrentis ischiadici nervi viam egregie persequetur.*

Confirmari videtur hoc assertum ex epistola *Conradi Gesneri* , quam misit 15 Novembris 1560. *Cosmae Holtzachio* medico , describens Ischiadem , qua laboraverat ; ubi sequentia leguntur : *“Laboravi hoc malo acerrime , cum prius fere ignorarem , quid dolor esset : in coxendice quidem levis dolor fuit , sed ingens ad quatuor sub genu digitos , parte exteriori , ubi etiamnum manent reliquiae , si digito praesertim premam. Cum doloris vehementia cessaret , stupor quidam & gravitas excepit (t). Est hic praecise ille locus , cui Cotunnius vesicatorium jussit applicari , ad curandam posticam ischiadem nervosam.*

Contigit tamen postea *Cotunnio* , ut homo moreretur , qui Ischiadem nervosam passus fuerat , extinctus febre epidemica putrida , & ingenti alvi fluxu. In cadavere nates corruptae erant , & pes uterque ad tibiam mediam usque laborabat aqua inter cute. Inveniebatur nervus ischiadicus dexter , adhuc vaginis indutus , a coxa ad tibiam solito coloratior , cum omnes vaginae flavescerent , crassiores solito : ipse nervus etsi pallidior , non erat a colore flavo immunis : a fibulae capite ad pedem imum albidior erat nervus , & lympham plenus , ita ut vaginae repletae insigniter distarent a nervo.

Ut posset constare , an color ille nervi ischiadici dextri forte proprius & naturalis in hoc homine esset , oportuisset videre & sinistrum nervum ischiadicum , qui hoc morbo non laboraverat. Verum fervida tempestas , aperti abdominis cluniumque foetor , & metus contagii , qui summus erat apud omnes , impediverunt , ne hoc tentaretur. Unde fatetur autor , quod nihil ex hac dissectione decernere ausus fuerit (u).

Ad curationem obtinendam Ischiadis morbosae posticae , maximam spem posuit in applicatione vesicatorii , etiam repetita , ad talem locum , ubi nervi notabiles , nullis fere musculis tecti , sub cute incumbente decurrunt. Cum autem in hac ischiade a coxa a fibulam dolor magis saeviat , a fibula ad pedem minus , credidit , materiae acris majorem copiam a coxa ad fibulam in nervi vaginae haerere , indeque metuendum , ne , vesicatorio ad imam tibiam dorsumque pedis applicato , viae longitudo , aut vaginalium nervosarum major

in

(s) De Ischiade Nervosa pag. 4.
III. pag. 83. versa.

(t) Epistol. Medicin. Conrad. Gesneri Lib.
(u) Cotunnius de Ischiade Nervosa pag. 42. ad 45.

in illis locis angustia, descensui materiae & ejus evacuationi obstaculum facerent; hinc applicuit illi loco, ubi caput fibulae locatur, sub genu, in externa cruris parte, vesicatorium, & in femoris crurisque delineatione, quam dedit, hunc locum exacte notavit.

Probat hujus curae efficaciam variis observationibus. Notabant autem aegri, dum flueret locus a vesicatorio irritatus, supernas sedes doloris originem relinquere, & sensim versus ulcus vesicantis descendere, donec irritans lympham exivisset tota. Postea dolor, qui adhuc aderat a fibula ad pedem usque, evanuit; quo tempore ulcus vesicantis solidatum est. Unde putavit, ob situm cruris horizonti paralelum, aequae ad ulcus descendisse humorem occupantem nervi vaginas, tum a coxa ad fibulam, tum a fibula ad pedem, eademque via fuisse evacuatum (w).

Fatetur autor, quosdam casus se vidisse, ubi, vesicatorio ad caput fibulae applicato, dolor a coxa ad fibulam evanuerit, manente tamen dolore a fibulae capite ad pedem usque. In tali casu, ad imum tibiae, quatuor transversis digitis supra malleolum exteriorem, aut ad summum pedis dorsum, vesicans applicuit, felicissimo cum effectu. Bina haec loca in icone huic libello affixa exacte notata sunt. Fatetur, quod olim crediderit, vesicatorio pedis dorso applicato posse directe omnem humorem, qui superas omnes ischiadici nervi vaginas infarciret, educi. Sed constanti experimento didicit, nullibi vesicatorium dolentius agere, quam in hoc loco; unde dein non amplius tentavit.

§. 1495. **H**inc apparet morbi hujus frequentia, varia admodum facies, summum periculum si cerebro vel pulmone incubuerit, maxima difficultas eum hic detegendi, discrimen in quod praecipitat calidiorum usus, vel praematura narcoticorum exhibitio.

Ex illis, quae hactenus dicta sunt in praecedentibus paragraphis, patet, Rheumatismum frequenter satis occurrere Medicis, imo quandoque epidemico modo grassari; imprimis autumnali tempestate (vide §. 1491.); cumque toties originem ducat, dum calefactum corpus subito frigori exponitur, nova ratio frequentiae hujus mali patet.

Varia autem facies morbi est: cum demonstratum sit §. 1490., quod Arthritidi, Podagrae, Scorbuto, agnatus sit Rheumatismus; cum juncturas quorumcumque artuum obsideat; cum toties locum mutet, quandoque idoneae curationi cedat feliciter, aliquando pertinaciter resistat (vide §. 1492.), & articulos motu privet per totam vitam. Si lumbos, vel coxam, obsideat, curatur difficiliter (vide §. 1494).

Quamdiu Rheumatismus articulos occupat tantum, acerbissimis saepe dolori-

(w) Cotunnus de Ischiade Nervosa pag. 70. 71.

ribus miseros torquet aegros, & magnas molestias per totam vitam relinquit, sed raro lethalis est; ubi capiti, vel pulmoni, incubuit, summum adest statim periculum, & quandoque subita mors sequitur (vide §. 1491.) Difficultas detegendi Rheumatismum, dum cerebrum vel pulmonem occupat, quandoque non levis est. Ubi prius articulos occupavit malum, & dolores articulorum, absque bonis signis, levantur subito, novaque apparent symptomata, quae cerebrum aut pulmonem affici docent, peritus Medicus non dubitabit de metastasi materiae morbosae in haec viscera, & monebit, summum vitae periculum adesse. Verum, si incipiens Rheumatismus, antequam ullam partem corporis affecerit prius, statim pulmoni aut cerebro incumberet, in Diagnosi morbi summa foret difficultas. Cum autem (vide §. 1493.) in Rheumatismo curando antiphlogistica adhibeantur remedia, in medendi methodo non sequeretur insignis error ab hac causa.

Calidiorum remediorum usum imprimis non vacare periculo, praecipue in morbo incipiente, eodem loco monitum fuit. Postquam autem febris, Rheumatismi comes, desit, vel insigniter minuta fuit, feliciter & tuto calida remedia, larga aquae copia diluta, data fuerunt; uti pariter ibidem dictum fuit.

Narcotica remedia, spe leniendi acerbos Rheumatismi dolores exhibita, nocuisse saepius, (§. 1493.) constitit, simulque monitum fuit, quo morbi tempore, qua cum cautela, illorum usus concedi possit. Quae omnia fidelibus optimorum Medicorum observationibus confirmata sunt.

F I N I S.

I N D E X

A U C T O R U M.

A

- A**BYNZOHAR Abhomeron colliget A-verrois, curâ Hieron. Juriani Venetijs 1514. fol.
- ACADEMIE** Royale des sciences (vide in H).
- ACTA** Eruditorum anno 1682. publicata. Lipsiae 1682. & sequenti, 4to.
- ACTA** Physico Medica Acad. Caes. naturae curiosorum exhibentia Ephemerides sive Observat. Historias & Experimenta. Norimbergae Edit. 2da 4to. 10 Vol.
- ACTA** Helvetica Physico Mathematico Botanico Medica. Basileae. 1751. 4to. 2 Vol.
- AEGINETAE** (PAULI) Opera Medica a Joan. Quinterio versa. Lugduni 1551. fol.
- AEGINETAE** (PAUL.) Libri VII. Graece. Venetijs apud Aldum 1528. fol.
- AESOPUS** Epulans sive discursus mensales inter Confratres petrinos curatos. Vienne. 1749. 4to.
- AETII** Medici Contractae ex Veteribus Medicinae tetrabiblos. per Joan. Cornarium. Lugduni 1549. fol.
- AETII** Amideni. Librorum Medicinalium libri octo. Graece. Venetijs apud Aldum. 1534. fol.
- ALBINI** (BERN. SIEGFR.) Historia Musculorum Hominis. Lugd. Batav. 1734. 4to.
- ALBINI** (BERN. SIEGFR.) Icones offium foetus Humani. Leidae Batav. 1734. 4to.
- ALBINI** (BERN. SIEGFR.) Academicarum Adnotationum libri. Leidae 1754. 4to. 8 part.
- ALBINI** (BERN. SIEGFR.) Index Supellectilis Anatomicae, quam Acad. Batavae Leidae legavit Jo. Jac. Rau. Lugduni. 1725. 4to.
- ALPINI** (PROSP.) Medicina Aegyptiorum. De Balsamo, Rhapontico. & Jac. Bontii de Medicina Indorum. Lugd. Bat. 1719. 4to.
- ALPINI** (PROSPERI) de praefagienda vita & morte aegrotantium Lib. VII. Lugduni Batav. 1732. 4to.
- AMATI** Lusitani. M. D. Curationum Medicinalium Centuriae septem. Burdigalae 1620. 4to.
- ANDRY.** l'Orthopedie, ou l'art de prevenir & corriger dans les Enfans les difformités du Corps. Bruxelles 1743. 8vo. 2 Vol.
- ANDRY.** de la Generation des Vers. Paris 1741. 8vo.
- ANSON** (GEORGE) Voyage round the World. London. 1748.
- ANTRECHAUS.** Relation de la peste de la ville de Toulon en 1726. Paris 1756. 8vo.
- APHRODISIACUS** sive de lue Venerea. cura Aloys. Luifini. Lugduni 1728. fol. 2 Vol.
- APULEJI** Madaurens. Philos. Platonici opera cum Phil. Beroaldi Commentar. Basileae apud Henric Petri. 1560. 8vo. 2 Vol.
- AQUAPENDENTE** (HIERON. FABRICII AB) Opera omnia Anatomica & Phytologica. Lipsiae 1687. fol.
- ARETAEI** Cappadocis de Causis & signis acutorum & diuturnorum morborum Libri IV. cura Herm. Boerhaave. Graec. & Lat. Lugduni 1735. fol.
- ARETAEI** Cappadocis Aetiologica, Semiotica, & Therapeutica morborum acutorum & diurnorum Graec. & Lat. Aug. Vind. 1603. fol.
- ARISTOTELIS** Opera omnia Graec. & Lat. cura Guil. du Vallii. Parisiis 1654. fol. 4 Vol.
- ARISTOPHANIS** Comoediae Graec. & Lat. Cura Nicodemi Frishlini. Francof 1597. 8vo.
- ASTRUC** (JOH.) de Morbis Venereis Libri Sex. Lutet. Paris 1736. 4to. Idem. Paris 1740. 4to. 2 Vol.

I N D E X A U C T O R U M.

- ASTRUC** (J. M.) Traité des maladies des femmes Paris 1761. 8vo. 4 Vol.
- ATHENAEI** Dipnosophistarum Libri XV. Graece. Basileae 1535. fol.
- ATGHISI** (TOM.) Litotomia owerò del cavar la pietra Tirenze. 1707. fol.
- AURELIANI** (CAELII) de morbis acutis & Chronicis. Amstaeledami 1709. 4to.
- AVICENNAE** Arab. Opera ex Gerardi Cremonensis vertione & Andreae Alpigi Castigat. Venetiis 1595. fol. 2 Vol.
- B.
- B****AADER** (JOS.) Observationes Medicae, incisionibus cadaverum illustratae. Brisgau. 1762. 8vo.
- BACCII** (ANDR.) Elpidiani. de Thermis Libri VII. Batavii. 1711. fol.
- BACCII** (ANDR.) Elpidiani. de Venenis & Antidotis Prolegomena. Romae 1586. 4to.
- BACHSTROM** (JO. FRED.) Observationes circa scorbutum. Lugd. Bat. 1734. 8vo.
- BACONIS** (FRANC.) de Verulamio. Opera omnia quae extant. Francofurti. 1665. fol.
- BAGLIVII** (GEORG.) Opera omnia Medico practica & Anatomica. Antwerpiae. 1719. 4to.
- BAILLET** (ADRIEN) Jugemens des Sçavans sur les principaux ouvrages des Auteurs. Amsterdam. 1725. 8vo. 6 Vol.
- BALLONII** (GULIEL.) Epidemiorum & Ephemericum Libri curâ Jo. Thevart. Venetiis. 1734. 4to. 4 Vol.
- BARBETTE** (PAUL.) Praxis Medica cum notis & observat. Frid. Deckeri. Lugd. Bat. 1669. 12°.
- BARTHOLINI** (THOM.) Medicinalium Epistolar. Centuriae IV. Hafniae. 1663. 8vo. 4 Vol. & Hagaecomit. 1740. 8vo. 4 Vol.
- BARTHOLINI** (THOM.) Histor. Anatomicarum rarior. Centuriae VI. Hafniae. 1654. 12°.
- BARRERE** (PIERRE) Observations Anatomiques tirées des ouvertures d'un grand nombre des Cadavres. Perpignan. 1753. 4to.
- BAUHINI** (CASP.) Theatrum Anatomicum. Francofurti. 1605. 8vo.
- BEGUE** de Presse. Memoire pour servir a l'usage interne du mercure sublimé corrosif dans les maladies Veneriennes. a la Haye 1763. 8vo.
- BELLOSTE**. Le Chirurgien d'Hopital. Amsterdam 1708. 8vo.
- BENEVOLI** (ANT.) Dissertazioni & Osservazioni. Tirenze. 1747. 4to.
- BENEDICTI** (CHR.) Tabidorum Theatrum. Londini. 1656. 12°.
- BENSA** (FRANC.) Historica relatio pestis anni hujus saeculi. 12, 13, & 14 Austriam infestantis. Viennae 1717. 8vo.
- BETBEDER**. Histoire de l'Hydrocephale de Begle. Bordeaux. 1755. 8vo.
- BEVERWYCK** (JO.) Steenstuck. Tot Dordrecht. 1649. 8vo.
- BIANCHI** (GIO.) se il vitto pittagorico dei soli vegetabili sia giovevole per conservare la sanità discorso. Venezia. 1752. 8vo.
- BIANCHI** (JO. BAPT.) Historia hepatica. Genevae. 1725. 4to. 2 Vol.
- BIBLIOTHEQUE** nouvelle Angloise par M. D. L. R. Amsterdam. 1714. 8vo.
- BOERHAAVE** (HERM.) Libellus de materia medica & remedium formulis. Lugduni Bat. 1740. 8vo.
- BOERHAAVE** (HERM.) Elementa Chymiae. Lugduni Batav. 1732. 4to. 2 Vol.
- BOERHAAVE** (HERMAN) Institutiones Medicae. Lugd. Batav. 1734. 8vo.
- BOERHAAVE** (HERMAN.) Atrocis Rarissimi morbi historia. Lugd. Bat. 1724. 8vo.
- BOE** (FRANC. DELA) Sylvii. Opera Medica. Genevæ. 1680. 4to.
- BOECLER**. Recueil des observations qui ont été faites sur la maladie de Marseille. Strasbourg. 1721. 8vo.
- BOHNII** (JO.) de renunciatione vulnerum, lethali Exam. Amstelod. 1710. 8vo.
- BOHNII** (JO.) Circulus Anatomicus seu oeconomia corporis animalis. Lipsiae. 1686. 4to.
- BONACIOLI** (LUDOV.) ad Divam Lucretiam Borgiam Ferrariae Ducissam Eneas muliebris. fol.
- BONETI** (THEOPH.) Sepulchretum sive Anatomia practica. Lugduni. 1700. fol. 3 Vol.
- BONONIENSIS** de scientiarum & artium In-

I N D E X A U C T O R U M.

- stituto atque Academia Commentarii.
Bononiae. 1748. 4to. plura Vol.
- BONTIUS (JACOB.) Vide Pifo.
- BONNET. Considerations sur les corps organifés. Amsterdam. 1762. 8vo. 2 Vol.
- BORELLI (JO. ALPH.) de motu animalium, cum Jo. Bernouillii de motu musculorum. Lugd. Bat. 1710. 4to.
- BOURDET. Recherches & Observations sur toutes les parties de l'art du Dentiste. Paris. 1757. 8vo. 2 Vol.
- BOYLE (ROB.) Exercitationes de utilitate philosophiae naturalis experimenta. Lindaviae. 1692. 4to.
- BOYLE (ROB.) Apparatus ad historiam naturalem sanguinis humani. Genevae. 1685. 4to.
- BOYLE (ROBERTI) Opera omnia varia. Genevae. 1714. 4to. 4 Vol.
- BOYLE (ROBERT.) Medicina Hydrostatica. Genevae. 1693. 4to.
- BROCKLESBY (RICHARD) Oeconomical and Medical observations in two parts &c. London. 1764. 8vo.
- BROUZET. Medecin du Roi. Essai sur l'education medicinale des Enfans. Paris. 1754. 8vo. 2 Vol.
- BROWNE (PATRICK) the civil and natural history of Jamaica. London. 1756. fol.
- BRUNNERI (JO. CONR.) Experimenta nova circa Pancreas. accedit diatribe de lymphâ. Amstelod. 1683. 8vo.
- BRUNNERI de Scorbuto (vide Eugaleni.)
- BUTTER (WILLIAM) a Methode of Cure for the stone of Injections. Edinburgh. 1754. 8vo.
- C.
- CAII (JO. BRITANNI) de Ephemera Britannica liber. Londini. 1721. 8vo.
- CALDANI (M. ANT.) Lettera sull' insensitivita & irritabilita d'alcune parti degli animali al Chiarifs. figr. Alberto Haller. 4to.
- CAMUS (LE) Memoires sur diverses sujets de Medicine. Paris 1760. 8vo.
- CANGIAMILA (FR. EMAN.) Embryologia sacra sive de officio sacerdotum & medicorum circa aeternam parvulorum in utero existentium salutem. Panormi. 1758. fol.
- CARDANI (HIERON.) Opera Medica. Lugduni. 1663. fol. VII. Tom.
- CASTERA (DE) DU PERRON. Histoire du mont Vesuve Paris. 1741. 8vo.
- CELSI (AUR. CORN.) de Medicina libri octo cura Th. ab Ameloveen. Amsteledami. 1713. 8vo.
- CHAMBERLEN (HUIG.) Het Roonhuyfaansch geheim in de Vroedkunde ontdekt. te Leiden. 1754. 8vo.
- CHARAS (MOSIS) Opera Pharmacopoea regia Galenica. Genevae. 1684. 4to.
- CHARLETONI (GUALTERI) Inquisitiones medico physicae de Causis Catameniorum & uteri Rheumatismo. Lugd. Bat. 1686. 8vo.
- CHEVALIER. Lettre a Mr. de Jean sur la maladie de St. Domingue. Paris 1752. 8vo.
- CHIRURGIE, (Academie Royale de) vide Memoires.
- CICERONIS (M. TULL.) Opera cum delectu Commentariorum. Parisiis. 1740. 4to. 9 Vol.
- CITESII (FRANC.) Opuscula Medica. Parisiis. 1639. 4to.
- CLERC (DANIEL. LE) l'Histoire de la Medicine. Amsterdam. 1702. 4to. 2 Vol.
- CLERICI (DAN.) Historia naturalis & medica latorum lumbricorum intra hominem & alia animalia nascentium. Genevae 1715. 4to.
- CLUSII Atrebatis. Rariorum Plantarum historia. Antwerpiae off. Plantin. 1601. fol.
- COCCHI (ANT.) dei Bagni di Pifa Trattato. Firenze. 1750. 4to.
- COCCHI (ANT.) del vitto Pitagorico per uso della medicina. Venezia. 1745. 12°.
- COCKBURN (GULIELM.) Virulentae Gonorrhoeae symptomata, natura, causa, & curationes. Lugduni. 1717. 8vo.
- COE (THOM.) a Treatise on billiary concretions. &c. London. 1757. 8vo.
- COELIUS AURELIANUS (vide in A).
- COLLIN (HENR.) Nosocomii civici Pazmaniani annus medicus. sive observationes de morbis acutis. Vindobonae. 1764. 8vo.
- COLUMBI (REALDI) Cremon. de re Anatomica libri XV. Venetiis. 1559. fol.

I N D E X A U C T O R U M.

- COLUMNÆ (FABII)** Phytobasanos five Plantarum aliquot historia. Neapoli. 1592. 4to.
- COLUMNÆ (FABII)** Minus cognitarum stirpium ac etiam rariorum nostro Cœlo orientium Ecphrasis. Romæ. 1606. 4to.
- COMBALUSIER (FR. DE PAULA.)** Pneumato Pathologia, seu tractatus de flatulentis humani corporis affectibus. Parisiis. 1747. 8vo.
- COMMENTARIA** Academiae scientiarum Petropolitanae 1728. 4to.
- CONDAMINE (de la)** Relation abrégée d'un voyage fait dans l'intérieur de l'Amérique meridionale. Paris. 1745. 8vo.
- CORNACHINI (PIETRO)** della Pazzia. Dissertazione e due discorsi Accademici sopra la Medicina Elettrica. In Siena. 1758. 8vo.
- CORNARO (LUIS.)** Raadgeeving in verzeekerde middelen om zeer gemakkelyk Honderd en meer Jaaren in gezondheid te kunnen Leeven, tot Leiden 1703. 12°.
- COSTERI (BERNARD.)** Historisch Verhaal. Te Leyden. 1736. 4to.
- COSTE** Traite pratique sur la Goutte. Amsterdam. 1757. 8vo.
- COTUNNIUS (DOMINIC.)** de Ischiade Nervosa commentarius. Carpi. 1768. 8vo.
- COULET (STEPH.)** Tractatus historicus de Ascaridibus & lumbrico lato. Lugd. Bat. 1729. 8vo.
- CRANTZ (H. NEP.)** Dissertatio de re instrumentaria in arte obstetricia. Norimbergæ. 1757. 4to.
- CRANTZ (HEN. NEP.)** Commentar. de rupto in partûs doloribus utero a foetu. Lipsiæ. 1756. 8vo.
- CRANTZ (JO. NEP.)** Einleitung zur Hebammen Kunst. Wienn. 1756.
- CUKTHI (RUFFI)** Historia Alexandri M. cum notis Variorum. Amstel. 1684. 8vo.

D.

- D****DARAN (JAQUES)** Observations Chirurgicales sur les maladies de l'urethre. Paris 1748. A. 1750. 8vo.
- DARAN (JAQUES)** Observations Chirurgicales sur les maladies de l'urethre. Paris. 1748. A. 1750. 8vo.

- gicales sur les maladies de l'urethre. Paris. 1748. A. 1750. 8vo.
- DECKERI (FRID.)** Exercitationes Medico practicae. Lugd. Bat. 1673. 8vo.
- DEGNERI (JO. HARTMANNI)** Historia Medica de Dysenteria Bilioso Contagiosa quae 1736. Neomagi grassata fuit. Trajecti ad Rhenum. 1738. 8vo.
- DEMETRIUS (vide Pepagomenus).**
- DEMETRIUS** Aletheius Ouvrage de Penelope ou machiavel en Medicine. Berlin. 1748. 8vo. 3 Vol.
- DENYS (JAC.)** Heelkundige Aanmerkingen over den Steen der Nieren, blaaze. te Leyden. 1730. 8vo.
- DENYS (JAC.)** Verhandelingen over het Ampt der Vroed-Meesters en Vroed-Vrouwen. te Leyden. 1733. 4to.
- DESAULT.** de la rage, 1734. 4to.
- DEVENTER (HENR. A.)** Operationes Chirurgicae quibus manifestatur artis obstetricandi novum lumen. Lugd. Bat. 1725. 4to.
- DICTIONARIUM medicum vel expositiones vocum medicinalium excerptae ex Hippocrate, Aretæo, &c. Gr. Lat. apud Henr. Steph. 1564. 8vo.**
- DIEMERBROECK (ISBRAND.)** Opera omnia Anatomica & Medica. Ultrajecti. 1685. fol.
- DIEMERBRÖECK (ISBRAND)** de peste Libri IV. Arenaci. 1646. 4to.
- DILLENII (JO JAC.)** Historia Muscorum iconibus illustrata. Oxonii. 1741. 4to.
- DIONIS (CHARL.)** Dissertation sur le Taenia ou ver plat dans la quelle on prouve que ce ver n'est pas solitaire. &c. Paris. 1749. 8vo.
- DIOPENIS** Laertii de Vitis dogmat. & apophthegmat. Clarorum Philosophorum. Graec. & Lat. cura If. Casauboni. Paris. Henr. Steph. 1593. 8vo. 2 Vol.
- DIONIS.** Cours d'Operations de Chirurgie démontrées au jardin Royal. Bruxelles. 1708. 8vo.
- DIOSCORIDIS (PEDACII)** Anazarbaei Opera omnia Graec. & Lat. ex nova interpret. Jo. Ant. Saraceni; apud Wechel. 1598. fol.
- DISSERTATION** on the origin of Venereal disease. London. 1731. 8vo.
- DODONAEI (REMBERTI)** Med. Caes. Stirpium

I N D E X A U C T O R U M .

- pium historiae Pemptades sex. Antverpiae ex off. Plant. 1616. fol.
- DODONAEI (REMBERTI)** Medicinalium Observationum exempla rara. Hardevici. 1521. 8vo.
- DODONAEI (REMBERTI)** Praxis Medica. Amsterd. 1616. 8vo.
- DOEVEREN (GUALTHERI VAN)** Dissertatio de vermibus intestinalibus hominum. Lugd. Bat. 1753. 4to.
- DONATI (MARCELLI)** de Medica Historia mirabili libri sex. Mantuae. 1586. 4to.
- DONCKERS (LAUR.)** Idea febris petechialis sive tractatus de morbo punctulari. Lugd. Bat. 1686. 12°.
- DOUGLAS (JAC.)** Bibliographiae Anatomicae Specimen sive Catalogus omnium pene auctorum qui ab Hippocrate usque ad Harvaeum de re Anatomica scripserunt. Lugd. Bat. 1734. 8vo.
- DOUGLAS (JAC.)** Lateralis operationis historia, seu descriptio methodi calculum extrahendi. Lugd. Bat. 1728. 4to.
- DRAKE (JAMES)** Anthropologia nova. or a new System of Anatomy. London. 1727. 8vo. 3 Vol.
- DRAN (HENR. FR. LE)** Traite des operations de Chirurgie. Paris. 1742. 8vo.
- DRELINCOURT (CAROLI)** Opuscula Medica. Hag. Com. 1727. 4to.
- E.**
- EISENSCHMIDT (JO. CASP.)** de ponderibus & mensuris veterum, Rom., Graec., & Hebraeorum. Argentorati. 1708. 8vo.
- EMETT (ROBERT.)** Theorie nouvelle du fluxe menstruel, & un traite des maladies de la tête. Paris. 1757. 8vo.
- ERNDELI (CHR. HENR.)** Warsavia Physice illustrata, sive de aere aquis locis & incolis &c. Dresdae. 1730. 4to.
- D'ESCHERNY** Brother in Law to Mrs. Stephens. a Treatise of causes and symptoms of the stone. London. 1755. 8vo.
- ESSAI** sur l'usage & les effets de l'écorce du Garou, appelé fain bois. Paris. 1767. 8vo.
- ESSAIS** and observations Physical and literary read of Society in Edinburgh. 1754. 8vo.
- ETTMULLERI (MICH.)** Opera Medica Theoretico practica. curâ Jo. C. Westphalii. Francof. 1696. fol. 2 Vol.
- EUGALENI (SEVERINI)** Doccumani. de morbo scorbuto liber, Amstelod. 1720. 8vo.
- EURIPIDIS** tragoediae 19. Gr. & Lat. cura Aemilii Porti. Heidelberg. 1697. 8vo.
- EUSTACHII (BARTHOL.)** libellus de dentibus. Venetiis. 1563. 4to.
- EUSTACHII (BARTH.)** Opuscula Anatomica. Lugduni Bat. 1707. 8vo.
- EUSTACHII (BARTHOL.)** Tabularum Anatomicarum Explicatio Bern. Siegrf. Albini. Leidae. 1761. fol. & Leidae 1744. fol.
- EXTON (BRUDENELL)** a new and general system of Midwifery. London. 1753. 8vo.
- F.**
- FABRICII (ALBERTI JO.)** Bibliotheca Graeca. Hamburgi. 1718. 4to. 14 Vol.
- FAUCHARD (PIERRE)** Le Chirurgien dentiste, ou traite des dens. Paris. 1728. 8vo. 2 Vol.
- FERNELII (JOH.)** Ambiani. Univerfa Medicina cum notis Joh. & Othonis Heurnii. Trajecti ad Rhen. 1656. 4to.
- FEUILLE (LOUIS)** Journal des Observations physiques Mathematiques & Botaniques. Paris. 1714. 4to. 3 Vol.
- FISCHERI (DAN.)** de Remedio rusticano variolas per Balneum aquae dulcis, post vero sero lactis, feliciter curandi Commentatio. Erfordiae. 1745. 8vo.
- FLOYER (JOHN.)** *Ἐυζέουσια*, or the history of Cold Bathing. London. 1732. 8vo.
- FORESTI (PETRI)** Alcmariani Med. Observationum & curationum Chirurgicarum libri V. Francofurti. 1661. fol.
- FOUGEROUX** Memoires sur les os. Paris. 1760. 8vo.
- FRACASTORII (HIERON.)** Opera omnia. Venetiis apud Juntas. 1555. 4to.
- FREIND (J.)** the History of physick from the time of Galen to the beginning of the sixteenth Century. London. 1725. 8vo. 2 Vol.
- FREIND (J.)** de purgantibus in secunda variolarum confluentium feбри adhibendis

I N D E X : A U C T O R U M

- dis Epistola. Rotterdami. 1720. 8vo.
FREIND (J.) Emmenologia in qua fluxus muliebris menstrui phaenomena diriguntur. Oxoniae. 1703. 8vo.
FREIND (J.) ad Celeberrimum Ric. Mead. de quibusdam Variolarum generibus Epistola. 1724. 8vo.
FROMOND (P. D. CLAUDIO) Risposta apologetica ad una lettera filosofica sul Commercio degli olii navigati procedenti da luoghi apestati. Lucca. 1745. 8vo.

G.

- GAGLIARDI (DOM.)** Anatome offium. Romae. 1639. 8vo.
GALLO (GIO. MICH.) Dissertazione del vero e sicuro metodo dell' uso del latte e suo abuso in Medicina. Firenze. 1753. 8vo. 2 vol.
GARENGEOT. (RENE' JAQ. DE) Traité des Operations de Chirurgie. Paris. 1731. 8vo. 3 vol.
GARENGEOT. (RENE' JAQ. DE) Nouveau traité des Instrumens de Chirurgie. Paris. 1723. 8vo. 2 vol.
GASSENDI (PET.) Viri Ill. Nic. Claud. Fabricii de Peiresc. Senat. aquis extiens. vita. Hagae Com. 1655. 4to.
GAUBII (H. D.) Institutiones Philosoph. Pathologiae Medicinalis. Leidae. 1758. 8vo.
GELLII (AULI) Noctes atticae cum emendat. Jo. Frid. Gronovii. Lugd. Bat. 1688. 8vo.
GESNERI (CONR.) Epistolarum Medicinalium Libri III. Figuri. 1577. 4to.
GESNERI (CONRADI) de Aconito primo Dioscoridis asseveratio, & de oxymelitis Eleborati utriusque descriptio. 1577. 4to.
GHISI (MART.) Lettere mediche. Cremona. 1749. 4to.
GILCHRIST (EBENEZER) The use of sea voyages in Medicine. London. 1757. 8vo.
GLISSONII (FR.) Opera Medico anatomica. Lugd. Bat. 1691. 12°. 3 vol.
GORRAEI (JO.) Paris. Opera. Definitionum Medicarum libri 24. cura Jo. Gorraei filii. Parisiis. 1622. fol.
GORTER (JO.) Het regt gebruyk der Sluitband, te Amsteldam 1752. 8vo.

- GORTER (JO.)** de Perspiratione insensibili. Lugd. Bat. 1736. 4to.
GORTER (JO.) Medicina Hippocratica Exponens Aphorismos Hippocratis. Amstelod. 1739. 4to.
GOULARD. Traité sur les Effets des préparatifs du plomb. & de l'extrait de saturne. Pezenas. 1760. 8vo.
GOULARD. Remarques & observations pratiques sur les maladies Veneriennes. Pezenas. 1760. 8vo.
GRAAF (REGNERI) de mulierum organis generationi inservientibus Tractatus. Lugd. Bat. 1672. 8vo.
GRAAF (REGN.) Tractatus Anatomico Medicus de succi Pancreatici natura & usu. Lugd. Bat. 1671. 8vo.
GRASHUIS (JO.) Dissertatio de Generatione Puris. Amstelod. 1747. 8vo.
^s**GRAVESANDE (GUIL. JAC.)** Physices Elementa Mathematica experimentis confirmata. Leidae. 1742. 4to. 3 vol.
GÜNTZ (JUST. GOTHOFR.) Prolusio ad Panegirim Med. anni 1753. de utero & naturalibus foeminarum, 4to.

H.

- HAEN (ANT. DE)** Historia Anatomico-Medica morbi miri incurabilis. Hagae Bat. 1744. 8vo.
HAEN (ANT. DE) Theses Pathologicae de Haemorrhoidibus. Viennae. 1759. 8vo.
HAEN (ANT. DE) ad Balth. Tralles Epistolam apologeticam responsio. Viennae. 1764. 8vo.
HAEN (ANT. DE) de Colica pictonum Dissertatio. Hagae Com. 1745. 8vo.
HAEN (ANT. DE) Ratio Medendi in Nofocomio practico Vindobonensi. Viennae. 1755. 8vo. 12 vol.
HAHN (JO. GOT. DE) Variolarum antiquitates nunc primum a Graccis erutae. Brigae. 1733. 4to.
HAHN (JO. GOT. DE) Carbo pestilens a carbunculis sive variolis veterum distinctus. Wratislaviae. 1736. 4to.
HAHN (JO. GOT. DE) Historia Podagrae Em. Cardin. Phil. Lud. Com. de Sinsendorf. Norimbergae. 1751. 4to.
HAHN (JO. GOT. DE) Morbilli Variolarum vindices. Wratislaviae. 1753. 4to.

I N D E X A U C T O R U M.

- HAHN** (JO. GOT. DE) Variolarum ratio exposita. Acad. Reg. Berolinens. Wratislaviae. 1751. 4to.
- HALLER** (ALB.) Disputationes ad morborum historiam & curationem facientes, quas collegit. Lufannae 1757. 4to. 6 vol.
- HALLER** (ALBERT. DE) Deux memoires sur la formation des Os. Laufanne. 1758. 8vo.
- HALLER** (ALB.) Primae lineae Physiologiae. Gottingae. 1751. 8vo.
- HALLER** (ALBERT. DE) Memoires sur la nature sensible & irritable des parties du corps de l'animal. Laufanne. 1756. 8vo. 2 vol.
- HALLS** (STEPH.) Vegetable statick and Haemestatics, London. 1727. 8vo. 2 vol.
- HARDËRI** (JO JAC.) apiarium observationibus medicis centum & physicis elementis illustratum Basileae. 1687. 4to.
- HARRIS** (GUALTERI) Observationes de morbis aliquot gravioribus & Lue Venerea. Genevae. 1727. 4to.
- HARRIS** (GUALTERI) Tractatus de morbis acutis Infantum. Genevae. 1727. 4to.
- HARTLEY** (DAVID.) de Lithonriptico a Joanna Stephens nuper invento dissertatio Epistolaris. Lugd. Bat. 1741. 8vo.
- HARVEI** (GUIL.) Exercitationes de Generatione animalium. Patavii 1666. 8vo.
- HARVEI** (GUIL.) Exercitatio Anatomica de motu cordis & sanguinis in animalibus. Franc. part. 1628. 4to.
- HÄSENÖHRL** (JO.) Historia Medica morbi Epidemici sive febris petechialis quae anno 1757 - 59. Viennae grassata est. Vindobonae. 1760. 8vo.
- HAVERS** (CLOPTON) Novae quaedam Observationes de Ossibus Amstelod. 1731. 8vo.
- HEERS** (HENR. AB) Spadacrene, hoc est fons spadanus, & Observationum Medicarum liber Lugd. Bat. 1645. 8vo.
- HEINSII** NIC. Naauwkeurige Verhandeling van het Podagra en d'algemeene Jigt. Amsterdam. 1698. 8vo.
- HEISTERI** (LATRENTII) Institutiones Chirurgicae. Amstel. 1739. 4to 2 vol.
- HEISTER** (LAUR) Medicinische Chirurgische und Anatomische Wahrnehmungen. Rostock. 1753. 4to.
- HELMONT** (JO BAPT.) Dageraad, of de Nieuwe Opkomst der Geneeskunst in verborge grondregulen der nature. Rotterdam. 1660. 4to.
- HELMONT** (JO. BAPT. VAN) Ortus Medicinae, id est Physicae initia inaudita. edente. Fr. van Helmont. fil. Amsterod. 1652. 4to.
- HELVETII** (ADRIANI) Methodus Febres omnis generis ita curandi ut nihil Ore assumendum exhibeatur. Lipsiae. 1694. 12°.
- HEMSTERHUYS** (SIBOLD.) Messis aurea exhibens anatomica novissima experimenta. de vasis lymphaticis Tabulae Rudbeckianae. Heidelberg. 1659. 8vo.
- HERNANDEZ** (FR.) Nova Plantarum, animalium, & mineralium Mexicanorum, historia. Romae 1651. fol.
- HERODOTI** Halicarnassaei Historiarum Libri IX. Gr. & Lat. Interp. Laurentio Valla. cura Jac. Gronovii. Lugd. Bat. 1715. fol.
- HESIODI** Aseraei quae extant Gr. & Lat. cura Corn. Schrevelii. Lugd. Bat. 1653. 12°.
- HEYDEN** (HERMAN VAN DER) discours & advis sur le flux de ventre douloureux. a Gand. 1645. 4to.
- HILDANI** (GUIL. FABRICII) Opera Observationum & Curationum Medico Chirurgicarum. Francofurti. 1682. fol.
- HILLARII** (WILLIAM) a Rational and Mechanical Essay on the Small Pox. London. 1735. 8vo.
- HIPPOCRATIS** Coacae praenotationes interprete & enarratore Lud. Dureto. Gr. & Lat. Parisiis. 1588. fol.
- HIPPOCRATIS** Coi liber de morbis mulierum Gr. & Lat. Maur. Cordaeo Rhe-mo Interprete Parisiis. 1585. fol.
- HIPPOCRATIS** Coaca praefagia cum interpretatione & Commentariis Jacobi Hol-leri & Desiderii Jacotii. Lugduni 1576. fol.
- HIPPOCRATIS** Coi, & Claudii Galeni, opera. Reuatus Charterius Graec. & Lat. Lutet. Paris. 1679. fol. 13 vol.
- HIPPOCRATIS**. Coi Opera omnia quae extant, Græc. & Lat., cum interpret. & annot. Anutii Foessii. Genevae. 1657. fol. 2 vol.

I N D E X , A U C T O R U M .

- HISTOIRE** naturelle du Cabinet du Roy. Paris. 1749. 4to. 15 vol.
- HISTOIRE** de l'Academie Royale des sciences. Amsterdam. 1706. 8vo. depuis 1699. idem. a Paris. 4to.
- HOFFMANN** (FRED.) Observations interessantes sur la cure de la goutte & du Rheumatisme. Paris. 1747. 8vo.
- HOFFMANNI** (FRIDERICI) Observatio- num Physico Chymicarum Libri III. Halae. 1722. 4to.
- HOFFMANNI** (FRIDERICI) Opuscula Pathologica Practica. Halae. 1738. 4to.
- HOFFMANNI** (FRIDER.) Medicina ratio- nalis systematica. Francofurti. 1738. 4to. 5 tom.
- HOFFMANNI** (FRIDER.) Opuscula Phy- sico Medica. Ulmae 1725. 4to. 2 vol.
- HOLLAND** (RICHARD) Observations on the Small Pox. London. 1741. 8vo.
- HOLLERI** Stempni. Omnia opera practica cum scholiis ejusdem & Lud. Dureti & Ant. Valerii Exercitationibus. Genevae. 1623. 4to.
- HOLLERII** Stempni. Opera omnia practi- ca. Coloniae Allobrog. 1623. 4to.
- HOMERI** quae extant. Graece cum versio- ne Lat. & Com. Jo. Spondani. Basileae. fol. 1606.
- HORATII** Flacci Poëmata curâ Jo. Cu- ningami. Hagae Comit. 1721. 8vo. 2 vol.
- HORNE** (Jo. VAN) Opuscula Anatomico Chirurgica studio Jo. Guil. Pauli. Lipsiae. 1707. 8vo.
- HUXHAM** (JOHN) an Essay of Tevers and their various Kinds. London. 1750. 8vo.
- HUXHAM** (Jo.) Observationes de aëre & morbis Epidemicis. Londini 1739. 8vo. 2 vol.

J.

- J**ALLABERT. Experiences sur l'Electrici- té. Paris. 1749. 8vo.
- JAMES** (R.) a new method of preven- ting and curing the madness Caused by the bite of mad Dog. London. 1743. edit. 2da.
- JOURNAL** des sçavans par le sieur Houde- ville. Amsterdam 1685. 8vo.
- JOURNAL** de Medicine, ou recueil perio-

- dique de Medicine, Chirurgie, & phar- macie. Paris. 1754. 8vo. 30 vol.
- JOURNAL** Britannique par Maty. 8vo. 24 vol.
- JUSTINI** Historiae Philippicae cum notis Variorum, cura Abr. Gronovii. Lugd. Bat. 1719. 8vo.
- JUVENALIS**, & Aulii Persii Flacci, Saty- rae curante Cornelio Schrevelio. Lug- duni Batavor. 1648. 8vo.

K.

- K**AAU (ABRAH.) Perspiratio dicta Hip- pocrati per universum corpus Anatomicè illustrata. Lugd. Bat. 1738. 8vo.
- KAAU** (HERMAN) Dissertatio Inaugura- lis de Argento vivo. Lugd. Bat. 1729. 8vo.
- KAEMPFERI** (ENGELB.) Beschryving van Japan Amsterd. 1733. fol.
- KAEMPFERI** (ENGELB.) Amoenitatum exoticarum Politico-Physico-Medica- rum fasciculi V. Lemgoviae. 1712. 4to.
- KETELAER** (VINCENT.) Commentarius Medicus de aphtis nostratibus. Lugd. Bat. 1672. 12.
- KIRCKPATRICK** The analysis of inocula- tion. London. 1754. 8vo.
- KOLBE** (PETER.) Beschryving van de Kaap de Goede Hoop. te Amsterdam 1727. fol. 2 vol.

L.

- L**ABAT (P.) Nouveau voyage aux Isles Ameriques. a la Haye. 1724. 4to. 2 vol.
- LAISSE** (DE) Recueil d'Observations de Chirurgie. Paris. 1753. 8vo.
- LAMZWEERDE** (Jo. BAPT.) Historia na- turalis Molarum uteri. Lugd. Bat. 1686. 8vo.
- LANCISII** (Jo. M.) de motu cordis & Aneurismatibus Opus posthumus. Lugd. Bat. 1740. 4to.
- LANCISII** (Jo. M.) de subitaneis morti- bus libri duo. Luccae. 1707. 4to.
- LAUTTER** (FR. Jo.) Historia Medica Biennalis morborum ruralium anni 1759. Viennae. 1761. 8vo.
- LEEUWENHOECK** (ANTONII) Arcana na- turae detecta. Lugduni. 1722. 4to. 4 vol.

I N D E X A U C T O R U M.

- LETTRES** edifiantes & curieuses écrites des Missions étrangères par quelques Missionnaires de la Comp. de Jésus. Paris 1717. 8vo. 28 vol.
- LEVRET.** l'Art des accouchements. 1753. a Paris. 8vo.
- LEVRET.** Observations sur la cure radicale de plusieurs polypes, de la Matrice, de la Gorge, & du Nez. Paris. 1749. 8vo.
- LIGER (CH. LOUIS)** Traité de la goutte. Paris. 1753. 8vo.
- LILLE (CHR. EV. DE)** Tractatus de palpitatione cordis. Zwollae. 1755. 8vo.
- LIND.** James two papers on fevers and infections London. 1763. 8vo.
- LINDEN (JO. ANT. VANDER)** Lindenius renovatus seu de scriptis Medicis libri duo cura Georg. Abr. Mercklini Norimbergae. 1686. 4to.
- LINNAEI (C.)** Flora Lapponica. Amstelred. 1737. 8vo.
- LINNAEI (CAROLI)** Systema naturae. Halae Magd. 1760. 8vo. 2 vol.
- LISTER (MART.)** Tractatus de Variolis. Genevae. 1696. 4to.
- LISTER (MART.)** Dissertatio de Humoribus. Amstelred. 1711. 8vo.
- LIVII (TITI)** Historiarum quod extat. cura Sigonis & J. Gronovii. Basileae. 1740. 8vo. 3 vol.
- LOBB (THEOPH.)** Letters relating to the Plague and other contagious diseases. London. 1745. 8vo.
- LOBB (THEOPH.)** Tractatus de dissolventibus calculos accuratione calculi & podagrae ope alimentorum. Basileae. 1742. 8vo.
- LOBB (THEOPH.)** Rational methods of curing fevers. London. 1734. 8vo.
- LOBB (THEOPH.)** a Treatise of the small pox. London. 1731. 8vo.
- LOCHER (MAX.)** Observations practicae circa lueem Veneream. Viennae. 1762. 8vo.
- LOESEKE. (JO. LUD.)** Observationes Anatomicae Chirurgo Medicae novae & rariores. Berolini. 1754. 4to.
- LOWER (RICHARD.)** Tractatus de Cordis. item de motu & colore sanguinis. Amstfeld. Elzev. 1662. 8vo.
- LUCANI (M. ANN.)** Pharsaliae libri X. Basileae Henrici petri. 1678. fol.
- LUCIANI.** Samosat. Opera Graec. & Lat. cura Jo. Benedicti. Salmutii. 1619. 8vo. 2 vol.
- M.
- M****ACBRIDE (DAVID.)** Experimental Essays. London. 1764. 8vo.
- MAGATI (CAES.)** de rara Medicatione vulnerum. Lipsiae. 1733. 4to. 2 vol.
- MALOUIN,** Chimie Medicinale. Paris. 1750. 8vo. 2 vol.
- MALPIGHII (MARCELLI)** Opera omnia. Londini. 1675. fol. idem. Londini. 1687. fol. 2 vol.
- MANNINGHAM (RICHARD.)** Artis Obstetriciae compendium. Halæ Magdeburg. 1746. 4to.
- MARCHETTIS (DOMIN. DE)** Anatomia. Hardevici. 1656. 12°.
- MARCHETTIS (DOMIN. DE)** Observationum Medico-Chirurgicarum sylloge. Amstelod. 1665. 8vo.
- MARTINII (GEORG.)** de similibus animalibus, & animalium calore, Libri duo. Londini. 1740. 8vo.
- MASOTTI (DOM.)** la Litotomia delle donne perfezionata, Faenza. 1763. 8vo.
- MASOTTI (DOM.)** Lettera sopra gli istromenti necessarii per la Litotomia delle donne, e de l'ago Barbeziano. Tirenze. 1756. 4to.
- MATTHIOLI (P. ANDREAE.)** Opera omnia cura Casp. Bauhini. Basileae. 1674 fol.
- MEAD (RICHARD.)** Monita & praecepta Medica. Londini. 1751. 8vo.
- MEAD.** Dissertation sur le scorbut. Paris. 1749. 8vo.
- MEAD (RICHARD.)** de Variolis & morbillis liber. accedit Rhazis Comment. de iisdem Morbis. Londini. 1747. 8vo.
- MEAD (RICHARD.)** Dissertatio de pestiferæ contagionis natura & remediis. Hagae Com. 1721. 8vo.
- MEDICAL** Transactions published by the college of Physicians at London 1768. 8vo.
- MEDICAL** Essays Observations and Inquiries by a society of Physicians. London. 1757. 8vo. 3 vol.
- MEDICAL** Essays and Observations revised

I N D E X A U C T O R U M.

- sed and Published bis a Societis of Edinburgh. 1733. 8vo. 5 vol.
- MEEKREN (JOB. A)** Observationes Medico-Chirurgicae ex Belgico translatae ab Abr. Blasio. Amstelodami. 1682. 8vo.
- MEMOIRES** de l'Academie Royale des sciences contenant les ouvrages adoptés par cette Academie, a la Haye. 1731. 4to. 6 vol.
- MEMOIRES** de l'Academie Royale de Chirurgie. Paris. 1743. 4to. 3 vol.
- MEMOIRES** de Mathematique & de physique presentées a l'Academie Royale des sciences. Paris 1750. 4to. 4 vol.
- MERCURIALIS (HIERON.)** de Arte Gymnastica, Lib. IV. cura Christ. Coriolani. Amsteled. 1672. 4to.
- METRIE (DE LA)** Abregè de la Theorie Chymique tirée des ecrits de Mr. Boerhaave. Paris. 1741. 8vo.
- METRIE (DE LA)** Traité de la petite verole. Paris. 1740. 8vo.
- MISCELLANEA** curiosa, sive Ephemeridum Medico Physicarum German. Acad. Curiosorum, Lipsiae. 1670. 4to.
- MONRO (ALEX.)** de Venis Lymphaticis Valvulosis. Berolini. 1757. 8vo.
- MONRO (ALEX.)** Nervorum Anatome Contracta. Franequerae. 1754. 8vo.
- MONRO (DONALD.)** An Essay on the Dropsii. London. 1756. 8vo.
- MONTEFALISCO (GERXAS IGN.)** de usu aquae frigidae in Haemoptysi. Romae. 1756. 4to.
- MONTAIGNE (MICHEL)** les Essais par P. Coste. Paris. 1725. 4to. 3 vol.
- MOOR (DE)** Dissertatio in Aphorismum 28. Hippocratis Sect. VI. Lugduni Batav. 1736. 4to.
- MORANDO** Morandi. Prima decade di lettere famigliari. Ferrara. 1748. 4to.
- MORAND.** Histoire de la maladie singuliere & de l'examen du Cadavre d'une femme &c. Paris. 1752. 8vo.
- MOREAU (RENAT.)** de Missione sanguinis in Pleuritide. Halae. 1742. 8vo.
- MORGAGNI (JO. BAPT.)** de sedibus & causis Morborum per Anatomen indagatis. Venetiis. 1761. fol. 2 vol.
- MORGAGNI (JO. BAPT.)** Adversaria Anatomica omnia. Lugduni Bat. 1723. 4to.
- MORICEAU (FRANCOIS)** Traité des maladies des femmes grosses, & de celles qui sont accouchées. Paris. 1712. 4to. & Paris 1694. 4to.
- MORICEAU (FRANCOIS)** Observations sur la grossesse & l'accouchement des femmes & sur leurs maladies. Paris. 1715. 4to.
- MORTON (RICH.)** Opera Medica. Genevae. 1727. 4to. idem. Genevae. 1696. 4to.
- MOTTE (DE LA)** Traité des accouchemens naturels, non naturels, & contre. a la Haye. 1726. 4to.
- MOTTE (GUILL. DE LA)** Traité complet de Chirurgie. Paris. 1732. 8vo. 4 vol.
- MUNTINGII (ABR.)** de vera Antiquorum Herba Britannica. Amsteld. 1681. 4to.
- MYE (VANDER)** de Morbis & symptomatibus popularibus Bredanis tempore obsidionis. Antverpiae. 1627. 4to.

N.

- NANNONI (ANGELO)** Frattato Chirurgico delle malattie delle Mamelle. Firenze. 1746. 4to.
- NAVIER** Observationis Theoriques & pratiques sur l'Amollissement des Os en general, & particulièrement sur celle de la femme supiot. Paris. 1755. 8vo.
- NEEDHAM.** Nouvelles observations Microscopiques. Paris. 1750. 8vo.
- NENEI (P. ANT.)** Parere intorno alle acque stagnanti delle colmate per rapporto all'insalubrità della Valdinevole. Firenze. 1760. 4to.
- NICHOLLS (A. FR.)** de anima Medica Praelectio. Londini. 1750. 4to.
- NIHELL (JAMES)** New and extraordinary Observations concerning the prediction of various Crises of the pulse. London. 1741. 8vo.
- NONNII (LUD.)** Diaeteticon, sive de re cibaria Libri IV. Antverpiae. 1646. 4to.
- NOORTWYCK (WILHELM)** Uteri humani gravidi Historia. Lugd. Bat. 1743. 4to.
- NUCK (ANT.)** Adenographia curiosa & uteri foeminei Anatome nova. Lugd. Batav. 1692. 8vo.

I N D E X A U C T O R U M.

O.

- O**BSERVATIONS interessantes sur la cure de la Goute & du Rheumatisme. Paris. 1747. 8vo.
- OLAI** magni Gothi Archiep. Upsalens. Historia de Gentibus septentrionalibus. Romae. 1555.
- OVIDII** Nasonis Opera cura Helvetii ad usum fer. Delphini. Lugd. 1689. 4 vol. 4to.

P.

- P**ALAEPTRATI. de Incredibilibus Historiis vide Opuscula mythologica Physica & aethica. Graec. & Lat. Amstel. 1688. 8vo.
- PALLUCCI** (D. M.) Lettre. a Mr. Humelauer. Med. sur la cure de la Pierre. Vienne. 1764. 8vo.
- PALLUCCI**. Med. Chirurg. Nouvelles remarques sur la Lithotomie. Paris. 1750. 8vo.
- PALMARIUS** (JUL.) de Morbis Contagiosis Libri VII. Hagae. Com. 1664. 8vo.
- PARACELSI** (AUR. PHIL. THEOPHRASTI) Opera omnia Medico Chymica, Chirurgica. Genevae. 1658. fol. 2 vol.
- PARAEI** (AMBROS.) Opera a Jo. Guillemeau elimata. Parisiis. 1582. fol.
- PARE** (AMBROISE) Chirurg. du Roy. Les Oeuvres. Xme Edition. Lyon. 1641. fol.
- PECHLINI** (JO. NIC.) de aëris & alimentis defectu, & vita sub aquis, meditatio. Kilonii. 1676. 8vo.
- PECHLINI** (JO. NIC.) Observationum Physico Medicarum libri tres. Hamburgi. 1691. 4to.
- PEPAGOMENI** (DEMETRII) Liber de Podagra. Graec. & Lat. curâ Jo. Steph. Bernard: Lugd. Batav. 1743. 8vo.
- PERRAULT**. (C. ET P.) Oeuvres de Physique & de Mechanique. Amsterdam. 1727. 4to. 2 vol.
- PETIT** (JEAN LOUIS) Traité des maladies des Os. Paris. 1741. 8vo. 2 vol.
- PETRARCA**, con l'espofizioni di Alessandro Velutello. Venezia. 1554. 4to.
- PEU**. La Pratique des accouchements. Paris. 1703. 8vo.
- PEYERI** JO. CONR.) Parerga Anatomica & Medica Septem. Genevae. 1681. 8vo.
- PEYERI** (JO. CONR.) Merycologia, five de ruminantibus & ruminatione Commentarius. Basileae. 1685. 4to.
- PHILOSOPHICAL** (THE) Transactions. Giving some account. of the present undertakings of the ingenious. in manii considerable parts of the world. 1665. 4to.
- PHILOSOPHICAL** (THE) Transactions and Collections to the end of the year 1700, Abridged and disposed under General Heads. London. 1731. 4to.
- PISONIS** (CAROL.) Selectiorum Observationum & consiliorum de praetervis hactenus morbis ab aqua seu serosa coluvie & diluvie ortis. Lugd. Bat. 1733. 4to.
- PISONIS** (GUIL.) de Indiae utriusque re naturali & Medica. Libri XIV. idem Jac. Bontii Historiae nat. & Medicae Libri VI. Amstelod. 1658. fol.
- PITCARNII** (ARCHIBALDI) Opuscula Medica. Roterodami. 1714. 4to.
- PLAGUE** (THE) no contagious disease. London. 1744. 8vo.
- PLATERI** (FELIC.) Praxeos Medicae Opus cum centuria posthuma quaestionum Medicarum. Basileae. 1666. 4to.
- PLAUTI** (M. ACCII) Comoediae cum notis Variorum, curâ Gronovii. 1684. 8vo.
- PLINII** (C. SECUNDI) Historiae mundi Libri 37, cura Jac. Dalecampii. Francofurti. 1599. fol.
- PLUTARCHI** (CHAERON.) Omnia quae extant Opera cum Interpr. Herm. Crusery & G. Xylandri. Francofurti. 1620. fol. 2 vol.
- POLLUCIS** (JULII) Onomasticum Graece & Latine cum Variorum notis Amstelod. 1706. 2 vol. fol.
- POUTEAU** (CLAUDE) Melanges de Chirurgie, Lyon 1760
- PRINGLE** (JOHN.) Observations on the discafer of the armes in camp and Garrison. London. 1752. 8vo.
- PRINGLE** (JOHN) Observations on the nature and Cure of Hospital and Jayl Fevers. to M. Mead. 1750. 8vo.

INDEX AUCTORUM.

Q.

QUILLETI (CL.) Callipoedia, seu de pulchrae prolis habendae ratione Poema. Londini. 1708. 8vo.

R.

RAMMAZZINI (BERD.) Opera omnia Medica & Physica. Londini. 1717. 4to.

RAII (JO.) Historia plantarum generalis. Londini. 1693. fol. 3 vol.

RAULIN (JOSEPH.) des Maladies Occasionées par les prompts & frequentes va-

REAUMUR. Memoires pour servir a l'histoire des Insectes. Paris. 1736. 4to. 6 vol.

RECHERCHES sur le pouls par rapport aux crises. Paris. 1756. 8vo.

RECHI (NARD. ANT.) nova plantarum, animalium, & mineralium Mexicanorum historia, a Fr. Hernandez compilata. Romae. 1651. fol.

REDI (FRANC.) Le Opere. Venezia. 1712. 8vo. 3 vol.

REDI (FRANC.) Observationes de Viperris scriptae in litteris ad Laur. Magalotti ex Italica in Latin translatae. 4to.

REDI (FRANC.) Experimenta Naturalia ex Italico Latinitate donata. Amstelod. 1675. 8vo.

RHYNE (WILHELMI TEN) Dissertatio de Arthridite. Mantissa Schematica de Accupunctura. Londini. 1683. 8vo.

RIDLEY (H.) Anatomie Cerebri. Londini. 1695. 8vo.

RIDLEY (HUM.) Observationes Medicopraeae de Asthmate & Hydrophobia. Lugd. Bat. 1738. 8vo.

RIVERII (LAZARI) Opera medica universa. Genevae. 1728. fol.

RONDELETTI (QUILIELMI) Methodus curandorum omnium morborum Corporis humani in tres libros distincta. Lugduni. 1576. 8vo.

RONEALLI (FR.) Europae Medicina a sapientibus Illustrata. Brixiae. 1747. fol.

RUSSELL (RICARD.) de Tabae Glandulari, sive de usa aquae frigidae in morbis glandularum Londini. 1750. 8vo.

RUSSEL (ALEX.) the natural historii of

Aleppo and Parts adjacentes. London. 1756. 4to.

riations de l'air. Paris. 1752. 8vo.

RUYSCHII (FRED.) Opera Omnia Anatomico - Medico - Chirurgica. Amstel. 1737. 4to. 5 vol.

S.

SALII (DIVERSI. PETRI.) De Febre Pettilentiali Tractatus. Bononiac. 1584. 4to.

SALMASII (CLAUD.) Epistolae curant. Ant. Clementio. Lugduni Bat. 1656. 4to.

SALMASII (CLAUD.) Interpretatio Aphorismi Hippocratei 79. Sect. IV. de Calculo, cum Epistolis Jo. Beverovici. Lugd. Bat. 1611. 8vo.

SALMON (TH.) Hedendaegsche Historie, of tegenwoordige staet van alle Volkeren. Amsterdam. 1729. 8vo. 20 vol.

SALTZMANN (GORGOF.) Dissertatio Medica. Argentinae 1734.

SAMMONICUS (QUINT. SERENUS) de Medicina, Cura Keuchenii. Amstel. 1662. 8vo.

SANCTORII Sanctorii de Statica Medicina Aphorismorum sect. VII. cum Comment. Listeri. Londini. 1701. 8vo.

SANTORINI (JO. DOM.) Observationes Anatomicae. Venetiis. 1724. 4to.

SAUVAGES (FR.) Dissertation sur la nature & la cause de la rage. Toulouse. 1749. 4to.

SAUVAGES (FR.) sur les Medicamens qui affectent certaines parties du Corps humain. Bordeaux. 1752. 4to.

SAVIARD. Nouveau recueil d'observations Chirurgicales. Paris. 1702. 8vo.

SCALIGERIANA, Thuana, Perroniana, Pithoeana, &c. Remarques Historiques Critiques de Jos. Scaliger, Jo. de Thou, &c., avec les notes des plusieurs Scavant Amsterdam. 1740. 8vo.

SCHARP (SAMUEL.) a Critical Enquiry into the present state of surgery. London. 1750. 8vo.

SCHELHAMMERI (GUNTHERI CHRIST.) de Genuina febre curandi methodo dissertatio. Jenae. 1693.

SCHENKII (JOAN. A GRAFENBERG) Ob-

serva

I N D E X A U C T O R U M.

- servationum Medicarum rariorum. Libri VII. Francofurti. 1665. fol.
- SCHREIBER** (JO. FRED.) Observaciones & Cogitata de Pestilentia quae 1738 & 39 in Ucraina grassata est. Berolini. 1744. 8vo.
- SCHULTENS** (ALBERTI) Oratio Academica. in Memoriam Herimanni Boerhaavii die IV. Novembr. 1738. Lugd. Bat. in 4to.
- SCHULZII** (JO. HENR.) Historia Medicinae a rerum initio ad annum urbis Romae 535. Lipsiae. 1728. 4to.
- SCHWENCKE** (THOM.) Haematologia, sive sanguinis historia, Hagae Com. 1743. 8vo.
- SCHWEDISCHER** Academie der Wissenschaften abhandlungen aus den Schwedischer übersezet. 1739. 8vo. 20 vol.
- SCOPOLI** (JO. ANT.) de Hydrargyro Iudriensi Tentamina Venetio. 1761. 8vo.
- SCRIBONII** largi. de Compositione Medicamentorum Liber. Curâ Ruellii. apud Cratandrum. 1529. 8vo.
- SCRIPTORES** Rei Rusticae veteres Latini. Cato. Varro. &c. Curante Matthia Gesnero Lipsiae. 1735. 4to. 2 vol.
- SENAC.** Traité de la structure du Coeur, de son action, & des maladies. Paris. 1749. 4to. 2 vol.
- SENECAE** (L. AN.) Opera a Justo Lipsio Illustrata. Antwerpiae. 1652. fol.
- SENNERTI** (DAN.) Opera. Lugduni. 1650. fol. 3 vol.
- SEVERINI** (M. AUR.) de efficaci Medicina libri III. Francofurti. 1682. fol.
- SEVERINI** (M. AUR.) de recondita abscessuum natura libri VIII. Lugd. Bat. 1724. 4to.
- SEVERINI** (M. AUR.) Trimembris Chirurgia. Lugduni Bat. 1725. 4to.
- SEVERINI** (M. AUR.) Antiperipetias adversus Aristoteles de Respiratione Piscium diatriba. Amstelod. 1661. fol.
- SIMSON** (THOM.) the system of the Womb. Edinburgh. 1729. 8vo.
- SIMSON** (THOM.) de re Medica dissertationes quatuor. Edinburgi. 1726. 8vo.
- SIMSON** (THOM.) an inquiry How far the vital and animal actions of the more perfect animals can be accounted for independent of the brain. Edinburgh. 1752. 8vo.
- SINOPAEI** (DAM.) Parerga Medica. Petropoli. 1734. 8vo.
- SLARE.** de Saccharo & Lap. Bezoar. Londini. 1715. 8vo.
- SOLANO** de Luque. Lapis Lydius Apollinis. Madrid. 1731. fol.
- SOLANO** de Luque Origen morbofo comun y universal generante de los accidentes todos segun la Doctrina del grande Hippocrates. Malaga. 1718. 8vo.
- SORBAIT** (PAULI DE) Consilium Medicum de Peste Viennensi. 1679. 8vo.
- SORBAIT** (PAUL. DE) Consilium Medicum, seu Dialogus, Oder freundliches geschpräch über den betrubten zustand der Stadt Wienn bey dieser gefârlichen Contagion. Wienn. 4to.
- SPACHII** (ISRAEL.) Gyneciorum, sive de Mulierum, tum communibus, tum gravidarum, parientium & puerperarum, affectibus & morbis, libri, Graec., Arabum, Lat., Veterum Argentinae. 1597. fol.
- SPECIMEN.** novi Medicinae conspectus. Paris. 1751. 8vo.
- SPIGELII** (ADRIANI) de Humani Corporis fabrica libri X. Venetiis. 1627. fol.
- SPRINGSFELD** (GOT. CAR.) Commentatio de praerogativa Thermarum Carolinarum in dissolvendo Calculo Vessicae. Lipsiae. 1756. 4to.
- STÖRCK** (ANT.) Annus Medicus quo Sistuntur Observationes circa morbos acutos & Chronicos. Vindobonae. 1759. 8vo. 2 vol.
- STÖRCK** (ANT.) Libellus quo continuantur experimenta & Observationes circa nova sua Medicamenta. Viennae. 1765. 8vo.
- STÖRCK** (ANT.) Libellus de Stramonio, Hyosciamo, & Aconito. Vindobonae. 1762. 8vo.
- STÖRCK** (ANTON.) Libellus secundis, quo confirmatur Cicutam non solum usu interno tutissime exhiberi &c. Vindobonae. 1761. 8vo. & primii. 2 vol.
- STORCHS** (D. JOH.) Historia Hydropis Universalis. Eisenach. 1752. 4to.
- SUETONII** (C. TRANQUILLI) Opera ex recens. Graevii cum Comment. Variorum. Trajecti ad Rhenum. 1708. 4to.

I N D E X A U C T O R U M.

SUIDAE Lexicon Graeco Lat. cura Æmili Porti. Coloniae Allobrog. 1619. fol. 2 vol.

SUTHERLAND (ALEX.) A Médical Essay with observations on the small pox. London. 1750. 8vo.

SUTTON (SAM.) Méthode de pomper le mauvais air des vaisseaux, avec une Dissertation sur le Scorbut par le Dr. Mead. Paris. 1749. 8vo.

SWAMMERDAMII (JOAN.) Biblia Naturae, sive historia insectorum Hollandice, & Lat. versa per H. D. Gaubium. Leydae. 1737. fol. 2 vol.

SYDENHAM (THOMAE) Praxis medica experimentalis, sive opuscula universalis. Lipsiae. 1711. 8vo.

SYLVIUS de la Boe (vide in B.)

T.

TABARRANI (P.) Observationes Anatomicae. Lucae. 1742. 8vo.

TACHENII (OTTONIS) Hippocrates chymicus. Lugd. Bat. 1671. 8vo.

TACITI (CORNEL.) Opera cura Justi Lipsii. Antuerpiae. 1668. fol.

TALIACOTII (GASP.) de curtorum Chirurgia per insitionem libri duo. Venetiis. 1597. fol.

TARGIONI TOZZETTI (GIOV.) Prima raccolta di osservazioni mediche. Firenze. 1752. 8vo.

TARGIONI TOZZETTI (GIOV.) Sopra le cause e sopra i remedi dell' insalubrità dell' aria della Valdinievole. Firenze. 1761. 4to. 2 vol.

TERENTII (PUB.) Comoediae sex cum notis variorum Cura Corn. Schrevelii. Lugd. Bat. 1671. 8vo.

THEODOSII (JO. BAPT.) Epistolae Medicinales. Basileae. 1553. 8vo.

THEORII and Practice of chirurgical Pharmaciai. London. 1761. 8vo.

TILLING (JO. CHR.) de Calculo ad Vesicam adhaerente. Lipsiae. 1737. 4to.

TISSOT. Avis au peuple sur sa santé. Lausanne. 1761. 8vo.

TISSOT. De morbo nigro, scirris viscerum, cephalia, &c. Lausannae. 1760. 8vo.

TITSINGH (ABR.) Verhandeling over

de tegennatuurlyke splytinge der Ruggegraat. te Amsterdam. 8vo. 1732.

TORTI (FRANC.) Therapeuticae specialis ad febres periodicas perniciosas. Mutinae. 1730. 4to.

TOURNEFORT (PITTON.) Relation d'un voyage au Levant. Amsterdam. 1718. 4to. 2 vol.

TRALLES (B. LUD.) Vexatissimum nostra aetate de variolarum insitione Argumentum. Vratislaviae. 1765. 8vo.

TRALLES (BALTH. LUDOV.) Usus Opii salubris & noxius in morborum medela. Vratislaviae. 1759. 4to. 2 vol.

TRALLIANI (ALEX.) Libri XII. Graec. & lat. Jo. Guinterio interprete. Basileae. 1556. 8vo.

TREMBLEY. Mémoires pour servir à l'histoire d'un genre des Polypes de l'eau douce à bras. Leide. 1744. 4to.

TRILLERI (DAN. WILHELMI) Epistolae duae de Anthracibus & variolis veterum ad Gothofr. de Hahn. 4to.

TRILLERI (DAN. WILH.) Succincta commentatio de Pleuritide ejusque Curatione. Francofurti. 1740. 8vo.

TRIOEN (CORNELII) Observationum Medico-Chirurgicarum fasciculus. Lugd. Bat. 1743. 4to.

TRONCHIN (T.) de Colica Pictonum. Genevae. 1757. 8vo.

TULPII (NIC.) Observationes Medicae. Amstelred. 1672. Elzev. 8vo.

TURNER (DAN.) Syphilis. a Practical dissertation of venereal disease. London. 1732. 8vo.

V.

VADERLANDSCHE Historie vervattende de Geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden. Amsterd. 1749. 8vo. 21 vol.

VALERII Maximi de Exemplis memorabilibus lib. 9. ad usum Delphini. Parisiis. 1679. 4to.

VALSALVAE (ANT. MAR.) De Aure Humana tractatus. Trajecti ad Rhenum. 1717. 4to.

VANDELII (DOM.) Dissertationes tres de Aponi Thermis, de insectis, terrestribus & marinis, & de Vermium terrae reproductione. Patavii. 1758. 8vo.

I N D E X   A U C T O R U M.

- VANIERII (JAC.) Praedium rusticum. Colon. Munat. 1750. 8vo.
- VAN DER MONDE Essai sur la manière de perfectionner l'espèce Humaine. Paris. 1756. 8vo. 2 vol.
- VELSE (HENR. COR.) Dissertatio inauguralis de mutuo ingressu intestinorum & aliis machinae humanae extraordinariis. Lugd. Bat. 1742. 4to.
- VERCELLONI (JAC.) de Pudendorum morbis & lue venerea. Lugd. Bat. 1722. 8vo.
- VERHANDELING van de Tegenwoordige Ziekte en Sterfte van het Rundvee door vier Geneesheeren. in 's Hage. 1745. 4to.
- VERHANDELINGEN uitgegeeven door de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem. Haarlem. 1755. 8vo. 9 vol.
- VERNEY (DU) Traité des Maladies des Os. Paris 1751. 8vo. 2 vol.
- VESALII (ANDR.) Opera omnia Anatomica & Chirurgica Cura Hermanni Boerhaave & Bern. Sigfr. Albini. Lugduni 1725. fol. 2 vol.
- VIEUSSENS (RAYMUNDI) Neurographia universalis. Lugduni. 1761. fol.
- VILLERS (SERVAIS DE) Analyse des eaux minérales du Chateau Roy. de Marimont en Hainaut. à Louvain. 1741. 8vo.
- VIOLANTE (PHIL.) de Variolis & Morbillis tractatus. Dresdae. 1750. 4to.
- VIRGILII (P.) Maronis Opera cum notis varior. Lugd. Bat. 1680. 8vo. 3 vol.
- W.
- W**EPFERI (JAC.) Cicutae aquaticae historia & noxae. Basileae. 4to.
- WEPFERI (JOH. JAC.) Observationes Medico-Practicae de affectibus capitis internis & externis. Scaphusii. 1727. 4to.
- WEPFERI (JO. JAC.) Historiae Apoplecticorum Observationibus & Scholiis illustratae &c. Amstaelod. 1724. 8vo.
- WERLHOF (PAUL. GOTTLIEB) Disquisitio Medica & Philologica de Variolis & Anthracibus. Hannoverae. 1735. 4to.
- WHARTON (TH.) Adenographia, sive glandularum totius corporis descriptio. Vefaliae. 1671. 8vo.
- WIENNER Pest beschreibung und infections ordnung. Wienn. 1727. fol.
- WIEL (STALPARTII VAN DER) Observationum rariorum Medic. Anatom. Chirurgicarum Centur. Lugduni. 1687. 8vo. 2 vol.
- WILLIS (THOM.) Pharmaceutice Rationalis, sive diatriba de medicamentorum operationibus in Corpore humano. Hag. Com. 1675. 2 vol.
- WILLIS (THOM.) Opera omnia cura Ger. Blasii M. D. Amstelodami. 1682. 4to. 2 vol.
- WILLIS (THOM.) Pathologia cerebri & nervosi generis Specimen. Oxoniae, 1667. 8vo.
- WINTRINGHAM (CLISTON.) Commentarium nosologicum in urbe Eboracensi & locis Vicinis. Londini. 1733. 8vo.
- WINSLOW (JAC. BEN.) Exposition Anatomique de la Structure du Corps humain. Paris. 1732. 4to.
- Z.
- Z**ACUTI Lusitani Opera medica. Lugduni. 1667. fol. 2 vol.
- ZACUTI Lusitani De Medicorum Principum historia. Lugduni. 1642. fol. 2 vol.
- ZEVIANI (GIO. VERARD.) Della cura de bambini attaccati dalla rachitide. Verona. 1761. 4to.

L I T T E R A

Tomum indicat , paginam autem

N U M E R U S.

A.

ABDOMEN *indurari & tumefieri* in febre autumnali incipiens quid designet? B. 82. *Abdominis* vulneris in *cavum* ejus non penetrantis signa A. 514. *Adperitoneum* usus pervenientis effectus. A. 515. 516. Cura. A. 516. 517. In *Cavum penetrantis* signa. A. 517. *Viscerum* ibidem *ilaeorum* Diagnofis. A. 517. 518. Cura. A. 518. 519. 520. 527. 528. 532. *Laeorum* diagnofis. A. 520. ad 524. Effectus. A. 524. 525. prognofis. A. 525. Cura. A. 525. ad 535.

ABDOMINIS *fiftularum* prognofis. A. 516. Ejusdem *hernia* quid? A. 515.

ABDOMINALIUM *Viscerum Vitia* hepar adeo facile cur afficiant? C. 141. horum *actio* cur in integrum quandoque aboleatur. C. 489.

ABLACTATIO , & circa *illam* obfervanda. D. 686. ad 689.

ABORTUS quid? D. 468. quo *Graviditatis* tempore frequentius contingat? D. 469. *Hujus* *stadium triplex*. D. 468. *Caufae*. D. 486. 488. vide *Caufas haemorrhagiae* uteri. *Abortus* in foeminis cur frequentior , quam in brutis? D. 486. *Hunc* procurare periculofum. D. 487. 488.

ABCESSUS quid? A. 692. *Hujus* *Caufae*. A. 656. ad 659. *Diagnofis*. 659. 660. Haec in *Viscerum abfcessibus* difficilis. C. 667. *Indicationes*. A. 692. ad 696. *Cura*. A. 696. ad 716. *Abscessus maturati* diagnofis. A. 701. ad 704. *Clausi manentis* effectus. A. 704. ad 709. *Indicatio*. A. 709. ad 714. per *cauftica aperti* fequelae. A. 715. *Immaturus* non eft aperiendus. A. 700.

ABCESSUS *bifidus* quid? A. 702.

ABCESSUS *hepatis ; pleurae ; pulmonis*. vide *Hepar &c.*

ABCESSUS *apparens & iterum difparens* in *cutis* cujus praefagii? B. 324.

ABSORBENTIA quid? A. 90. 91. *Acidum* ad fe trahunt. A. 91. B. 128. In *intestinatorum Scirrhis utilia*. C. 190.

ABSTERGENTIA quid? A. 71.

ABSTINENTIA in morbis , apud *Celfum*, *Duplex*. B. 416. *Hujus & Afclepiadis* eft rejicienda. B. 98. 99. 108. 109. 416.

ABSTINENTIA *nimia* cur febricitantibus maxime fenibus noceat? B. 107.

ACCESSIONES diebus paribus , ante sextum diem , in ardente cujus ominis? B. 481.

ACETI *vis* in humores nostros quae? C. 572. *Hujus* in putridis morbis ufus quis? A. 126. 127. 781.

ACETUM *Medicatum* in rabie *Canina* bonum. C. 572.

ACIDUM quid? A. 80. *Hujus* in corpore origo. A. 80. 81. 82. *Caufae*. A. 82. 83. *Sedes*. A. 83. 84. *Effectus* in *primis viis*. A. 84. 85. 86. In *Sanguine*. A. 86. 87. 88. *Diagnofis*. A. 88. *Prognofis*. A. 89. *Cura*. A. 89. ad 93. B. 127. 128. 242.

ACIDUM quibus *familiares*. A. 93. 94. *Illud* eructantes cur raro pleuritici? C. 653.

ACIDA funt quaedam *solventia*, *coagulantia* quaedam. A. 177.

ACONITI *vires*. E. 676. 677. fanavit inveteratam luem. E. 574. 575. *Rheumatismum*. E. 677. 678.

ACORES quid? E. 590. *Suppressi* *Rachitidem* faciunt. E. 591.

ACRIA *quaecumque* in scirrhis & cancris nocent. A. 876. *ingesta haec* diluta sanguinem subeunt. B. 30. *Horum* effectus. B. *ibid.* & 31. 32. *Cura*. B. 96. 97.

ACRIA *mechanica* quid? B. 112. *rubefaciencia* quid? B. 113. quid *Venenata*? B. *ibid.*

ACRE *Aromatum* tenaci oleo involvitur. B. 131. 132. *Quomodo* solvatur? B. 132.

I N D E X R E R U M.

- ACRIMONIA est naturae humanae *aliena*. B. 30. Nutritionem depravat. C. 663. *Hujus* generale signum. C. 664. In pulmonem effectus. D. 11. 12. 17. 18. 24. 30. Signa hunc jam ab *illa* affici. D. 12. 13. Est apoplexiae *Causa*. D. 308. Rheumatismi. E. 644. 645. 646.
- ACRIMONIA *acida* quae & unde? A. 130. *hujus* Signa & effectus. C. 663. 664. D. 308. Est *causa* podagrae. D. 293. 294. 295. Convulsionum in infantibus. C. 406.
- ACRIMONIA *alcalina* quid? & *ejus* effectus qui? A. 130. vid. *Alcalini Spont. Morbi. Biliofa ejusque* effectus. A. 130. *haec* ut corrigenda? B. 209. *Oleoſa* unde? & quid efficiat in corpore? A. 130.
- ACRIMONIA *aquarum* in Hydrope *funesta*. D. 207.
- ACTIONES *Vitales* quid? A. 2. *Naturales* quid? A. 3. 4. quid *Animales*? A. 4.
- ΑΔΙΚΙΑ quid? B. 590. In acutis cujus praesagii? B. *ibid.* & 601.
- ADSTRINGENTIA quid? A. 36 40. 346. In diarrhoeis cum cautela sunt *exhibenda*. B. 392. Incaute *data* quid sequatur? B. 393. 395. In intermittentibus quando indicentur? B. 572. In anginis quando? B. 677. interne pariter *data* in magnis haemorrhagiis *inutilia*. A. 347. 353. In vel externe *porrecta* paralyfin facere possunt. C. 359. 360. In haemoptysi hoc modo *adhibita* quid praestent? D. 34. 36. 42.
- ADSTRINGENTIA *austera* quando antiscorbutica sint? C. 634. Fibram debilem roborant. A. 36.
- AER quid? B. 123. Est omnium haeterogencorum *cabos*. B. 123. E. 162. 175. 176. Miasmatis pestiferi *sedes*. E. 157. ad 162. In multis variorum regnorum Corporibus abundat. B. 223. 247. 715. Omnibus firmiter adhaeret. E. 314. Sed *fixus*. E. 315. Ad illorum cohaesionem multum confert. E. 316. Magna Copia reperitur in calculo. E. 315. Liquidis nostris non solum inest, sed & notabilem solidorum partem constituit. C. 332. 333. 657. Requiritur ad effervescentiam. E. 319. A corpore *solutus* fit *elasticus*, tamen ab atmosphaerico *differens*. E. 318.
- AERIS *dotes*. B. 232. 233. Libere primas Vias subit. B. 233. *Hujus* in digestionem usus B. *ibid.* Nullam partem magis afficit, quam pulmonem. B. 713. *Ejus gravitas aucta* vix a sanis, ab asthmaticis autem, illico percipitur. B. 714. *Aucta levitas* plus discriminis habet quam *aucta gravitas*. B. 715. *Aëris renovatio* cur acute decumbentibus proſit? B. 314. 315. In nosocomiis valde *utilis*. A. 319. Non *renovati*, *frigidi*, *calidi*, *sicci*, in vulneribus effectus. A. 227. 319. 320. *Correctio* quomodo instituenda? A. 320. Ardente febre laboranti *quis* conveniat? B. 491. 492. *Aër* habet in Corpus nostrum efficiam summam. B. 123. *Infectus* quomodo corrigendus? B. 124. 125. 126. *Huic* saepe debentur omnes febrium causae communes. B. 28. 123. *Varie peccantis* in corpus nostrum effectus & correctio. B. 119. 120. 121. 713. 714. 715. 794. *Aër calidus* epilepticum paroxysmum renovare potest. C. 411. 412. Nephritidem facere. C. 227. *Stagnans, palustris, umbrosus* melancholiae causa. C. 505. *Humidus tepescens* cur melancholicis utilis? C. 479. *Maritimus* ad Scorbutum disponit. C. 595. *Humidus frigidus* podagricis nocet. D. 308. *Frigidiusculus* in haemorrhagia uteri prodest. D. 503. 504.
- AESTUS circa pectus & praecordia cur *malus*? B. 151.
- AETATUM varii sunt *morbi*. A. 74. 75. 126. 127.
- ALCAHEST *Glauberi* quid? D. 368. Datur in podagra. D. *Ibid.*
- ALCALI *fixum* quid? A. 113. 204. in corpore nascitur nunquam. A. 113. Laudatur in hydrope. D. 223. 224. in podagra. D. 361. 367. 368. in Cachexia. C. 666. Tophis applicatum prodest. D. 380.
- ALCALIA infantibus acido laborantibus non *danda*: sed quid? B. 240.
- ALCALI *volatile* quid? A. 113. 114. *hujus* proprietates & usus A. 204. Laudatur in podagra. D. 376.
- ALCALINI *volatiles spiritus* cum calce viva *parati* cum acidis cur non effervescent? E. 318.
- ALCALINI *spontanei morbi*; Vide Putredo.

I N D E X R E R U M:

- ALCOHOL *calidum* in haemorrhagiis utile. A. 346.
- ALEXIPHARMACA quid? B. 441. *Horum* in acutis usus. B. *ibid.*
- ALIMENTA qualitate & quantitate *peccantia* quos producant effectus A. 24. 25. 316. B. 32. 33. 34. ex abdominali vulnere *effluentia* quid denotent? A. 321.
- ALIMENTA *cocta* quae dicantur. B. 49. non nutriunt nisi prius corporis viribus mutantur. A. 3. De Caeteris, vid. *Cibi.*
- ALVUS diu *suppressa* febris causa. B. 35. In morbis non semper illis *solvenda*. B. 140. In Phrenitide cur mala? B. 588. 589. quibus naturaliter *strictior*? B. 141. In ardente febre nimis *laxa* cur noceat? B. 486. 487. *Fluxa* quibus in morbis bona? & quando? B. 479. 480. 608. 609. In initio pleuritis noxia. C. 48. quid indicet? C. 61. *Quotuplici* modo in apoplexia juvet? C. 285. *eiusdem subductio* valida cur in angina inflammatoria efficax? B. 675. 676. *Liquida* nec *critica* peripneumonicorum sputa supprimit. B. 795. *Quae* ergo bona? B. 736. 737. *Albicans* in acutis quid denotet? B. 589.
- ALBA vel *intercepta* in febricitantibus cur mala? C. 355. *Biliosa* cum paucis cruore in hepatitide ante quartum diem cuius ominis? C. 99. 100. Qua ratione *haec* juvanda? C. 102. *Alvi dejectio* quae optima? B. 377. *Quae* lethalis? B. 376. 377. Per *hanc* sanae aequae ac morbosa e corpore expelluntur. B. 380. *since- ra dejectio* quid? B. 382. *Fluxus colliquativus* quid? B. 382. *hic* quibus familiaris? B. *Ibid.* *eius* prognos. B. *ibid.* *Alvi dejectio* sine sensu in anginis cuius ominis? B. 708. *Hujus suppressio* in gravidis unde? D. 478. 479. Quomodo aperienda? D. 479.
- ALUMEN in collyriis cur noxium? C. 335.
- AMALGAMA *solvens* in vesica humana plumbum. E. 469.
- AMARA obesis proficua. C. 338.
- AMAUROSIS *immedicabilis* post acutos morbos unde? C. 356.
- AMYLUM quid? D. 106.
- AMNIO *liquore* nutriturne foetus? D. 652. Humor excrementitius an sit? D. 652.
- AMMONIACI *Salis* doses. A. 202.
- AMOR melancholiae causa C. 466. *Hujus* cura C. *ibid.*
- AMURCA quid? C. 465.
- ANALECTICA quid? A. 775.
- ANALOGIA quid doceat? A. 14.
- ΑΝΑΔΡΑΚΑ *hydrops* quid? C. 643. D. 156. 157. *hujus* a leucophlegmatia disparitas. D. 157. 158. Prognosis. D. 158. 159. effectus. D. 159. cura vid. *Hydrops.*
- ΑΝΑΣΑΡΚΑ *Scroti* quid? & *eius* expositio. D. 179. 180. 181.
- ANATOMIE ad determinandas morborum causas utilis. C. 424.
- ΑΝΑΣΤΟΜΟΣΙΣ quid? & *eius* diagnosis. D. 4. 5.
- ANCHYLOSIS quid? *Hujus* causae. A. 97. 593. 607. 705. 949. ad 952. Prognosis. A. 953. Cura. A. 46. 190. 193. 951. 952. 953.
- ANEURUSMA *Verum* quid? A. 160. 166. 287. *eius* causae. A. 287. 288. 289. 294. Diagnosis. A. 289. 290. Effectus. A. 166. 290. 291. Prognosis. A. 291. Cura. A. *ibid.*
- ANEURUSMA *spurium* quid? *Hujus* a vero disparitas. A. 296. Causae. A. 294. 296. Diagnosis. A. 296. Effectus & cura A. *ibid.*
- ANGINA quid? B. 618. 619. *hujus* species *duplex* B. 619. 620. *prioris* speciei causae. B. 620. 621. 622. *Hujus* prognos. B. 623. 624. *posterioris* nomina diversa unde? B. 624. 625. *Hujus* sedes variae. B. 626. ad 632.
- ANGINA *aquosa* quid? B. 634. *eius* sedes. B. 635. Causae. B. 635. ad 639. Effectus B. 639. Diagnosis & prognos. B. *ibid.* Cura. B. 640 ad 643. *Hanc speciem* cur raro dolor comitetur? B. 634. Quibus sit familiaris? B. *ibid.*
- ANGINA *catarrhosa tenuis*. vid. *Angina aquosa. Convulsiva* quibus familiaris? B. 705. *Hujus* causae, prognos & cura. B. 705. 706. *Inflamatoria* quid? B. 651. *eius* causae. B. 652. ad 655. sedes. B. 655. *Haec* si in *fistula Pulmonali* sit, quae diagnosis? B. *ibid.* & 656. effectus B. 656. 657. prognos. B. 657. si in *larynge*, qualis? B. 657. Prognos. B. 659. Si in *hujus* & ossis *hyoidis musculis*, quae? B. 659. 660. Prognos & effectus. B. 660. Si in *Pharynge*, qualis? B. 661. 662. effectus & prognos.

I N D E X R E R U M.

- B. 662. 663. Si in *tonsillis*, *uvula* &c. quae? B. 663. 664. Prognosis B. 665. Symptomata. B. 666. 667. Generalis *harum quinque specierum* prognosis. B. 668. 669. 670. Exitus *quadruplex*. B. 671. *primae & secundae speciei* cura. B. 681. ad 684. Omnibus his non vel sero, vel frustra tentatis quid agendum? vid. Βρονχοτομή. *Anginis inflammatoriis* qui maxime obnoxii? B. 653. Quo anni tempore frequentiores *hae*? B. 654. *Harum species* quae saepe lethales? & cur? B. 661. 662. *Quae* minus periculosa? B. 664. 665. Omnium frequentissima *quae*? B. 663. 664.
- ANGINA omnium morborum inflammatoriorum maxime *volubilis*. B. 678. Ad quae Loca metastatice deponi solet? B. 679. 680.
- ANGINAE *Suppuratoriae* signa & tractatio. B. 693. 694. Quo versus rumpi solet *ejus abscessus*. B. 694. Cur *hic* quandoque venae sectionem postulet? B. *ibid.* *Anginae* raro vel nunquam suppurantes *quae*? B. 695.
- ANGINAE *gangraenosae* instantis vel jam praesentis signa. B. 696. 697. *causae*. B. *ibid.* effectus B. 697. prognosis. B. *ibid.* & 698. 699.
- ANGINA *Scirrhusa* quid? B. 644. *hujus* *causae*, & cura. B. 644. ad 650. *Diagnosis*. B. 644 700. Prognosis. 700.
- ANGINA *oedematosa* vid.
- ANGINA *aquosa*.
- ANGINAE *paraliticae* *causae*, signa & prognosis. B. 701 ad 705.
- ANGINA *suffocativa*. vid.
- ANGINA *convulsiva*. Corollaria ad *anginarum* prognosim formandam spectantia. B. 706 ad 709.
- ANIMALIUM spontanea *degeneratio* quae? A. 107. 109. 704.
- ANIMI *affectus* quid? A. 147. C. 475. *Horum* in corpus nostrum effectus. A. 147. 148. B. 719. D. 497. Generant *Apoplexiam*. C. 528. Epilepsiam. C. 413. 414. Marasimum. C. 663. Haemorrhagiam in gravidis. D. 497. Podagram. D. 306 307. Syncopen. C. 365. In peripneumonia sputorum suppressionem. B. 796. In hypochondriacis & hystericis quos in systema urinosum edant effectus? C. 280.
- Puerperis sunt periculosi. D. 601. 602. Melancholicis *quales* sint? C. 475.
- ANIMI *affectus* quomodo corrigendi? A. 147. 148. 149. C. 512. 513. 514. *Oppositi* in Melancholia profuerunt. C. 478. 513.
- ANIMI *deliquium* robustis periculosius quam debilibus. A. 176. *hujus* a larga sanguinis missione *instantis* signa. A. 214. 215.
- ANIMI *perturbationes* quos morbos sanaverint? C. 383. 384.
- ANODYNA quid? A. 322. *horum* actio. A. *ibid.* In epilepsia quando bona? C. 444. In febribus quando profint? quando obfint? B. 159. 172. Item in comate? B. 343. In delirio quando? B. 332. Quem in variolis habeant usum? E. 110. 111. 112. Viam calculo parant. E. 303. 304.
- ANTHRAX quid? A. 729. *Hujus* species & cura. A. *ibid.*
- ANTIDOTUM *Libidinis* optimum. E. 407.
- ANTI Emetici *Riverii* compositio & usus. B. 261. Actio *quae*? B. 262.
- ANTIHYSTERICA quid? B. 243. C. 445. *Diversorum* in diversis casibus utilitas. B. 243. In epilepsia quando dentur? C. 444. 445. sub partu quando? D. 523. cum indicantur in graviditate, parva dosi *danda*. D. 476.
- ANTIMONIUM *expectorans* esse videtur. B. 797. *Hoc* & *praeparata* in variolis data sunt. E. 61. 62.
- ANTIMONII *butyrum* quid? A. 803. *ejus* in sphaelo usus. A. *ibid.*
- ANTIPLLEURITICA *specificae* sunt innocuae. C. 49.
- ANTISCORBUTICA quando & quomodo exhibenda? C. 625. 626. 627. quando *contra indicata*? C. 628. Laudantur in Hydrope. D. 262. 268. In podagra. D. 361. 364. Interne etiam *sumpta* tumores Rheumaticos dissiparunt. E. 681.
- ANTISPASTICUM *universale* non datur. B. 361.
- ANXIETAS verbis explicari non potest. B. 189. *ejus* species. B. 195. Unius ab altera disparitas. B. 194.
- ANXIETATIS *febrilis* *causae*. B. 189 ad 193. effectus. B. 193. 194. cura B. 200. ad 207. *Quae* ab affecto genere nervoso est: quomodo noscatur. B. 197.

I N D E X R E R U M.

- hujus cura.* B. 201. 202. 203. *Anxietas* in omni fere morbo circa mortem adest. B. 197. 198. *ejus summus sensus* unde in intermittentium frigore? B. 62. Illa phthisicorum unde? D. 76.
- AORTA** quid? A. 266. *hujus vulneratae* prognosis. A. ibid. Ligatae experimenta. A. 185.
- APHTHAE Veterum** quid? C. 196. cura ab illis quomodo instituta? C. ibid. & 197. *Hae apud recentiores* quid? & quomodo fiant? C. 198. D. 57. *Earum sedes.* C. 199. Quibus *familiares*? C. 200. 201. *Earumdem* cum miliaribus comparatio. C. 200. *Causa proxima.* C. 198. 199. Remotae, symptomata *eas* praecedentia. C. 201 ad 205. *Diagnos*is & prognosis. C. 205 ad 208. 221. *Effectus.* C. 208 ad 211. D. 58. *Cura.* C. 211 ad 216. *collaria* quaedam solvuntur. C. 216 ad 221. *Aphthae etiam criticae* dantur. C. 202. 203. *Aphthae causa* phthisis. D. 57. In ultimo phthisis stadio saepe cur obferventur? C. 204. 220.
- APOPHLEGMATISMI** quid? B. 642. ubi indicentur? B. 643.
- APOPLECTICI spiritus** quibus noceant? C. 266.
- APOPLEXIA** quid? C. 251. est quasi paralysis generalis. C. 351. *Hujus* a syncope, animi deliquio, somno profundo, disparitas. C. 252. 253. item a catalepsi. C. 457. *sedes.* C. 280. *Causa proxima.* C. 253. 254. Remotae & harum *diagnos*is. C. 225 ad 279. *Futurae* Signa. C. 290 ad 294. *imminentis* indicia prima ubi conspiciantur? C. 293. *praesentis* *diagnos*is. C. 294. *Hujus* major vel minor *discriminis gradus* unde cognoscatur? C. 281. 282. 283. *Levitas* unde? C. 283. Quomodo ope naturae solvatur? C. 283 ad 288. Paulo *gravioris* effectus & exitus. C. 288. 289. cur raro integre curetur? C. 289. 290. *Exquisitae* autem effectus & exitus quis? C. 290. *Apoplexiae* generalis cura non datur. C. 294. 295. A causa frigida *futurae* cura. C. 295 ad 300. *praesentis* autem. C. 301 ad 304. si vero a Plethora &c. instet, *curatio* quae? C. 304. 305. 306. *Factae* prognosis & cura. C. 307. si ab extravasatis humoribus, *quae*? C. 307. 308. Si ab effusa
- lympha, *qualis*? C. 308. 309. Si a Venenis &c. *quae*? C. 309. 310. Si a polyposis concretionibus, *cura nulla.* C. 310.
- APOPLEXIA** a qua causa senibus *frequens*? C. 264. *Hi* cur rarius emergant? C. 281.
- APOPLEXIA animi affectus** mire quandoque mutat. C. 288. *Hac* sanata cur omnes functiones saepe restituantur, loquela laesa manente? C. 371. 372.
- APOSTEMA.** vid. Abscessus.
- APPETITUS aegrorum** saepe Medicum de victus ratione docet. B. 100. Adeoque *eorum* desiderii multa sunt indulgenda. B. 100. 101. In gravidis *insolitus* non est prohibendus. B. 231. Quomodo tractandus? D. 464. In diu *jejunantibus* cur pereat & nausea oriatur? B. 219. Multum *prostratus* in morbis quid iudicet? B. 433. In phthisi *validus* cum pergente corporis emaciatione, quid iudicet? D. 82.
- AQUAE proprietates.** A. 201. 202. 688. An rabiosis noceat? C. 573. *Hujus* major copia, a siticuloso simul & semel epota, Hydropis subitaneae causa. C. 333. D. 192. 193. Hydropis thoracis. D. 136. *Frigida* affatim hausta aestuante corpore Haemoptysin fecit. D. 23. sensim & repetitis vicibus *epota* sedavit Haemoptysim. D. 38 ad 41. Imo externe *applicata.* D. 41. In siti febrili *haec* an conveniat? B. 214. 215. An in feбри continua putrida *concedenda*? B. 442. 443. *hujus affusio* quando convulsionem solvat? B. 360. 361. *Haec ipsa* fibras roborat. A. 46. *Tepida* autem laxat. A. 39. 44. 46. 190. *hujus vapor* magis efficax. A. 190. *Inspiratus* anxietates circa vitalia lenit. B. 205. In vomica clausa prodest. D. 98. *Calida* in flatibus cur bona. B. 239. 240. *Eadem* cur caput in phrenitide lavandum? B. 283. *hujus potionis* abusus ventriculi & intestinorum stuporis & paralysis causa esse potest. C. 362. 367. *Calida* nimis sanguinem coagulat. A. 46. *Ebullientis* gradus quis? A. 832. 833. *Hujus* effectus A. ibid.
- AQUAE Stagnantes** epidemicorum morborum causae. E. 171.
- AQUARUM medicatarum** principia. C. 345. usus in chronicis. C. 345. In Hydrops. D.

I N D E X R E R U M.

- D. 221. 222. In Melancholia. C. 515. In podagra. D. 578. *Aquae Carolinae, Spadanae teplicenses*, quibus in morbis convenient? C. 345. D. 578. *Selteranae* in quibus? C. 335. 345. *Antoniana, buchenses, Wildungenses* in quibus? C. 335. *Spadanae* quando in epilepsia bonae? C. 449. *Ferratae* quando ferro anteponeant? C. 660.
- ARDENS febris vid. Febris.
- ARGENTUM vivum vid. Mercurius.
- ARISTOLOCHICORUM classis duplex. D. 630. Quando *indicata*? quando *non*? D. 631. 632.
- AROMATA unde noscantur? C. 336. *Horum abusus* quae mala faciat? C. ibid. *Calida* cur non convenient in aquae metu? C. 577. 578. Rheumatismum facere possunt. C. 336.
- AROMATICARUM plantarum producta, praeparata, usus & exhibendi forma. C. 376. 377. 378.
- ARSENICUM tendinibus vulneratis applicatum convulsiones creat. A. 221. *Fixatum* per nitrum ad haemorrhagias sistendas noxium. A. 221. *Arsenici Vaporis* effectus. B. 715. mictum cruentum fecit. C. 227. 228. *Arsenicale amuletum* in febrium cura adhibitum pessima produxit symptomata. B. 113.
- ARTERIAE dilatatio est cordis contractioni Synchrona B. 16. *Minoris* integre vel pro parte *dissectae* phaenomena. A. 233. 234. *Majoris* in integrum *dissectae* effectus. A. 234. 235.
- ARTERIAE asperae Hydrops. D. 145. 146. *Hujus* diagnosi & cura. D. 146. *ejus* vulnera & *horum* prognos. A. 268.
- ARTERIOTOME in phrenitide laudatur. B. 613. Maniam sanavit. C. 532. In epilepsia quando *utilis*? C. 441. Quibus in casibus venae sectione praestet? A. 158. 159.
- ARTUUM tumor in phthisi cujus ominis? D. 78. *Horum vulnera* non sunt absolute lethalia. A. 278. *inferiorum venae* cur caeteris valvulas plures habeant? C. 603. *Horum tumor subitus* quos saepe levet? C. 373.
- ASCARIDES quid? D. 709. 710. 711. vide Vermes.
- ΑΣΚΙΤΗΣ quid? D. 160. *Hujus a Tympanitide* disparitas. D. 172. Species triplex. D. 160. *Diagnosis primae* speciei. D. 165. 166. *secunda* speciei. vid. Hydatides. *Diagnosis Tertiae* speciei. D. 163. 164. prognos. D. 164. Cura. vid. Hydrops.
- ASCITES purulentus unde nasci possit? A. 732.
- ASPARAGI podagrae paroxysinum accelerant. D. 305. 306.
- ASTHMA Anxietatis causa. B. 199.
- ATHEROMA quid? A. 111. 165. Anginam facere potest. B. 636.
- ATHMOSPHERA vid. Aër.
- ATONIA musculorum quid? C. 353.
- ATRABILIARIUS humor. quid? C. 464. 465. *Hujus* principia. C. 476. Causae. C. 465 ad 471. *Diagnosis & effectus*. C. 471 ad 476. *Prognos*. C. 477. *Cura*. C. 477 ad 481. *Hic Humor* cur? quando? & quo deponatur? C. 481. 482. *Hujus depositionis* *diagnosis & effectus*. C. 483. 484. *Indicatio*. C. 485. 486. 487. *Cura*. C. 487. 488.
- ATRABILIS quid? A. 853. C. 488. 489. 490. cur ita dicta. C. 463. De illa quid censuerunt Veteres? C. 461. 462. 463. *Hujus* species duplex. A. 853. *Effectus*. C. 488. 489. *Signa*. C. 490. *Cura*. C. 490 ad 493. *Natura* quandoque hanc perficit, & tunc quid agendum. C. 508. 509. 510.
- ATRABILIS turgens quid? A. 853. C. 493. 494. *Ejus proprietates*. C. 499. 500. *Ejusdem a simplici atrabile* disparitas. C. 494. *Causae*. C. 493 ad 496. *Effectus*. A. 117. C. 496 ad 499. *Prognos & cura*. C. 500. 501. *Metastases* quando locum habeant? C. 497. *Vomicae* dum rumpuntur, quibus cum symptomatibus id fiat? C. 497. 498.
- ATROPHIA quid? A. 58. C. 643. *hujus a Cachexia* disparitas. C. 643. partem paralyticam si occupet, cujus ominis? C. 369. 370.
- ATTENTIONIS definitio & effectus. B. 320.
- ATTENUANTIUM efficacia quibus promoveatur? B. 166.
- ATTRAHENTIA quid? A. 201.
- AVENAE decocti cum oxymelle in febrili calore usus. B. 309.
- AURIS dolor in acutis quid indicet? B. 329. *Tinnitus* ab encephalo affecto cujus praesagii? C. 293.

I N D E X R E R U M.

AUTUMNALES febres, vide Febres.

AUTUMNUS cur morborum maxime *ferax*? B. 36. Est rheumatismi Causa. E. 649. 650.

B.

BALNEA quae Cachecticis convenient? C. 661. *Calida* in flatibus & spasms adhibentur. B. 244. *Tepida* in Rheumatismo bona. E. 669. *Frigida* cum successu ibidem data sunt. E. ibid. & 670. 671. Item in paralyfi. C. 387. cur saepe in pertinacissimis morbis profuerint? B. 65. 66.

BALNEA pedum quando in apoplexia adhibenda? C. 306. In catalepsi? C. 321. In mania? C. 525. In mensium suppressione? D. 438. In scorbuto? & quae? C. 627. *Horum* in variolis usus quis? E. 75. 107. 108. 109.

BALNEI terrae in phthisi usus & adhibendi modus. D. 101.

BALNEUM vaporis rigidas, imo durissimas partes emollit. B. 142. 143. In paralyfi quando conducatur? C. 386. In obstructionibus laudatur. A. 191. & quandoque in alcalino Spontaneo. A. 129.

BALSAMA laudantur in haemoptoe. D. 42. In phthisi. D. 88. 89. 93.

BALSAMA nativa quid analysi *chemica* exhibeant. A. 327. *His* vulnera cur infarciri non debeant? A. ibid. & 333. In renium ulcere *bona*; C. 240. 241. *Haec* artificialibus in ulcere pulmonum praeferenda. B. 789.

BALSAMUS Sulphuris antimoniatus, quid? D. 381.

BARBA quando nascatur? B. 325. Cur *hac* careant Castrati? B. ibid. & 326.

BETAE folia cuti applicata efflorescentias revocant. C. 422.

BILIOSAE febres quando grassare soleant? B. 44. cum hepatitide quando observentur? C. 87.

BILIS quid? A. 205. Est inter inquilinos humores *acerrima* C. 86. Magna copia fecernitur. C. 94. *Ejus* usus A. 96. 97. 117. 119. 205. In sanguinem *resorpta* ad usus *efficacior* evadit. C. 96. Magna copia in ventriculo *collecta* appetitum tollit. B. 219. 220. Ex abdominali vulnere

effluens quid designet? A. 521. *Hujus vomitus* in capitis vulnere, quid? A. 434.

BILIS accensa quid? B. 44.

BILIS atra. vide *Atra-bilis cystica*, cur in exitu retardetur? C. 87. *Hujus* in cystide *degeneratio* quae. C. 499. 500. Symptomata & effectus. C. 500.

BILIS aeruginosa unde fiat? C. 429.

BILIS hepaticae a cystica disparitas. C. 96. Facile in sanguinem regurgitat. C. 126. Regurgitationis effectus. C. ibid.

BILIS animalium saepe pulchrum dat remedium. B. 221.

BOLI armenae dotes. A. 128. *Medicatae* in morbis putridis profunt. A. 129.

BORAX quid? A. 203. *Hujus* natura & dotes. A. 204.

BORBORYGMUS quid? A. 85. B. 237.

BRONCHIA quid? A. 269. *Horum vulnera* cur periculosa? A. ibid.

BRONCHOCELE quid? D. 145. *ejus* cura. D. 146.

BRONXOTOME quid? B. 685. Quando indicetur? quando non? B. 684 ad 687. 695. Absque periculo vitae institui potest. B. 686. Ubi & quomodo *institueda*? B. 687. 688. *Instrumenti* ad hanc operationem expositio. B. 688. 689. *Hac* instituta quid supersit? B. 690. 691.

BUBONES quid? A. *Horum* sedes A. E. ibid. *Venereorum* nascentium Signa E. 438. Sunt recepti in venas contagii indicium. E. 439. Quo citius a suspecto concubitu apparent, eo pejus. E. 439. 440. *Horum* ab aliis inguinum tumoribus disparitas E. 440. cura. E. 494. 495. 496. *Suppurantes* ante perfectam maturationem *aperti* scirrhus relinquunt. A. 858.

BULIMUS quid? D. 716.

C.

CACHECTICI cur ad motum alacritate destituantur? C. 645. 646. Cur *plurimi* fiant in urbibus obscessis? C. 649. *horum* qui evadant? qui pereant? C. 650.

CACHEXIA quid? C. 636 Plurimos morbos comitatur. C. 637. *ejus* causa proxima. C. 637. 638. Remotae. C. 638 ad 642. 647 648. 649. Effectus C. 642 ad 647. Diagnofis. C. 649. Prognofis. C. ibid.

X x x x

&

I N D E X R E R U M.

- & 650. 651. Indicatio. C. 651 ad 654. Cura. C. 654 ad 655. *Cachexia* hydro-
 pisp, leucophlegmatiae & tabis causa. C.
 642. 643. 644. *Item* palpitationis cordis.
 C. 644. 647. *Cachexiae* causa dum nul-
 lis signis detegitur, quid latere suspice-
 tur Medicus? C. 641.
- CACOCHYMIA** quid? B. 296. cur non adeo
 facile solvatur ac plethora? B. 310. Ne-
 cessario *Cachexiam* comitatur. C. 636.
 Admodum *diversa* in diversis observa-
 tur. C. 644. *Atrabiliaria* apoplexiam fa-
 cere potest. C. 264. *Glutinosa* pariter. C.
 258. 263. 264.
- CADAVRUM** *inspectio* summi in medicina
 usus. A. 13. 14. B. 604. C. 318.
- CAESAREA** *sectio* quando indicata? D.
 548 ad 554. Eisdem cum cautelis in
 mortua institui debet, ut in vivente. D.
 551.
- CAFFAE** *potionis abusus* sanitati nocet. E.
 587.
- CALCANEI** *fracturae* effectus. A. 560.
- CALCULUS** quid? E. 201. 245. *hujus* se-
 des. C. 245. D. 59. E. 201. 215 ad 224.
Ejus materiae & originis indagatio. E.
 201. 202. 203. Rudimenta in sana qua-
 vis urina habentur. E. 203.
- CALCULUS** *nativus* quid? E. 204. In ma-
 jorem excrefcere vix potest, nisi alia ac-
 cedat causa. E. 204. 205. Qua ratione
 id fiat? E. 205. 210. 211. *calculi rudi-*
mentu cui corpori facilius uniantur?
 209. *Helmontii Sententia* de calculi ge-
 nesi est falsa. E. 212. 213. 214. *ejus* er-
 go materiae quae sit? E. 225 ad 233.
 Circa hanc observatio quid doceat?
 E. 233 ad 239. *Analysis chemica*
 quid? E. 239 ad 245. *calculi* dia-
 gnosis saepe dubia, imo deficiens. E.
 245. ad *hunc* juniores cur adultis proni-
 ores? E. 227. 249. Inter illos pauper-
 culi cur magis? E. 227. 249. Viris mu-
 lieres cur minus pronae? E. 227.
- CALCULI** *renal*is genesis. E. 273 ad 278.
 Effectus. E. 250 ad 253. Indicatio. E.
 299. Cura. E. 300 ad 343. *Huic* remo-
 ram in pelvi facientes causae. E. 254.
 255. Effectus & cura. E. 343. Hic per
 uretheres *transiens* unde retardetur? E.
 255. 256. 257. *hujus* diagnosis. E. 344.
 345. Effectus symptomata. E. 256 ad
260. In vesicam *delapsi* diagnosis. E. 344.
 345. 346. 282 ad 299. Non est determi-
 natu facilis. E. 282. 283. *Hoc* in vesicam
 delapso quid contingat? E. 260. 261.
Hujus natura unde noscatur? E. 262.
 263. *Urina* cur tunc foeteat? E. 262. Ef-
 fectus. E. 264 ad 270. Cura. E. 347.
 348. 355 ad 369. *Sectio vesicae* quando
 instituenda? vid. *Lithotomia*. *Calculosi*
 quandoque levius quandoque molestius
 habent. E. 263. *Stranguriosum* urinae
stillicidium per se non dat certum *cal-*
culi vesicae signum. E. 287. viscosum
 ejus sedimentum non est pus proprie di-
 ctum. E. 287 ad 290. *calculi* in collo
 vesicae haerentis effectus & cura. E. 349
 ad 355. *Calculi* in vesica *fellea nati*
icteri causa. C. 132. *Hujus* causae
 diagnosis. C. 133. 134. Cura. C. 134 ad
 137.
- CALEFACIENTIA** cur ita dicta? B. 300.
 301.
- CALLUS** quid? A. 167. *hujus* natura. A.
 192. causa proxima. A. 167. Effectus.
 A. 167. 192. Cura. A. 192.
- CALLUS** *offium* quid? A. 563. 564. Quo-
 modo fiat? A. 574. 575. Quantum tem-
 poris requiratur, ut fiat? A. 591. 592. 593.
Luxuriantis Cura. A. 595. *Deficientis*
restitutio. A. *ibid.* & 596.
- CALOR** *corporum* aequalis est aëris ambien-
 tis *calori*. B. 173. *Calor corporis* no-
 stri unde? A. 143. *Hujus* varii gra-
 dus esse possunt. A. 832. Horum ef-
 fectus. A. 177. 832. Praesentis vi-
 tae comes & signum est. A. 783. Sem-
 per superat atmosphaerae *calorem*. A. 797.
Caloris externi in corpus nostrum ef-
 fectus. A. 41. 119. C. 361. *Hic*, si *ma-*
ior, Rheumatismi &c. causa. E. 647.
 648. 649. Quae hic loci indicata? E.
 649. Quibus apoplexiam facere pos-
 sit? C. 266. 306. *Calor* adolescentulo-
 rum vegetorum aegris debilibus applica-
 tus quid Boni praestet? B. 163. *calor*
hominis sani latentem in liquidis aë-
 rem extricare non valet. B. 233. 234.
Calor febres producit. B. 41. pro di-
 versa febris indole variat. B. 24. 25.
Caloris febrilis diagnosis. B. 287. 288.
Hic quomodo mensuretur. B. 287. *hujus*
 causa. B. 290 ad 300. Gradus sequuntur
 cau-

I N D E X R E R U M.

- causae augmentum. B. 301. 302. Effectus. B. 302 ad 305. prognos. B. 305. Cura. B. 305 ad 313. Calor in chloroticis, leucophlegmaticis cur deficiat? B. 292. *Hujus augmentum* cur adeo cito ab assumptis percipiant phthifici? B. 300. *Mordax* & de profundo *emergens*, quid in febris denotet? B. 423. 424.
- CALVARIA quomodo perforetur? vide Trepanum. *Hujus* perforatae cura. A. 481. 482. 488. 489. Symptomata hanc perforationem quandoque comitantia. A. 483 ad 486. Prognosis. A. 486. 487. 488. Haec perforatio in epilepsia quandoque felix. C. 444.
- CALVARIAE *contusio*. vide Contusio. *Ejus dedolatio* quid? A. 414. 415. *Fractura* quid? vide Fractura.
- CALVARIAE figura. A. 395. *Hujus* cognitio pro vulnerum profunditate detegenda utilis est. A. ibid. *Mala configuratio* epilepsiae infantium causa frequens. C. 436. *Vulnera* pro causarum varietate diversa sunt. A. 412 ad 415. Horum diagnosi. A. 415 ad 420. Effectus. A. 420. 421. 422. Prognosis. A. 422. Indicationes. A. 422. 423. Cura. A. 423 ad 429. Exploratio quomodo instituenda. A. 415 ad 420. Locus *vulneratus* quomodo detegatur? A. 424. 425. *Hujus* mundatio. A. 425.
- CALVARIAE *fissura*. vide Fissura. *Haec* fissa, fracta an semper terebranda. A. 422. 423.
- CALVARIAE *intropressio* duplici modo fit. A. 414. *Intropressae* effectus. A. 431 ad 441. C. 408. Diagnos. A. 441. Cura. A. 442 ad 445. *Hac* fissa, fracta, contusa, si rumpantur vasa quaecunque, quid sequatur? A. 445 ad 450. *Effusorum* in cavum cranii *humorum* Diagnos. A. 450 ad 453. Locus collectorum *humorum* quomodo detegatur? A. 453 ad 459. Indicationes. A. 459. 460. Cura. A. 460 ad 489.
- CALX in calculo laudatur. E. 317 ad 327. *Ejus aqua* praestat. E. 327 ad 332. *Ejus lixivium* quibus conveniat? quibus non? B. 130. Sub *ejus* usu cur urina sedulo examinanda? B. ibid. Calx *recens* aedificia *incrustersans* apoplexiam producere potest. C. 278.
- CANALIS quid? A. 160. *Hujus axis* quid? A. 64. *canalium* nostrorum per perpendiculum ad axim sectio quae? A. 665. *Debilitas* quae? Vide Vasa.
- CANCER quid? A. 872. E. 392. 393. 409. 475. *Ejus* a scirho disparitas. A. 873. *item* a gangraena & sphacelo. A. 884.
- CANCER *aquaticus* quid? A. 749. 766. Est aliquando *epidemicus*. A. 766. *Hujus* signa & cura. A. ibid. & 767.
- CANCER *Occultus* quid? A. 875. *Apertus* sive *ulcerosus* quid? A. ibid. *Fungosus* quid? A. 879.
- CANCRI Sedes. A. 878. 879. *Causa* proxima. A. 873. *Remotae*. A. 876 ad 880. *Occulti* diagnosi. A. 880 ad 894. Prognosis. A. 889. 890. 894. 895. 896. Cura A. 890 ad 900. *Curatio per extirpationem* quando instituenda? quando non? A. 890 ad 894. *Perfecta* non datur nisi *cancris* causa auferatur cum *cancro*. A. 894. Palliatio. A. 897. 898. 899. *Cancer Occultus* per plures annos in corpore sine incommodo haerere potest. A. 889. *Aperti*, sive *ulcerosi* diagnosi. A. 883. Effectus. A. 883 ad 889. Cura *palliativa*. A. 900. 902. *Extirpatoria*. A. 902. *Prophylactica*. A. 903. 904. *ejus malignitatis* gradus unde desumantur? A. 886. 887. 888. Hoc ablato, si in alia corporis parte scirrhus est, ille brevi in *cancrum* mutatur. A. 891. Non integre ablati reliquiae pejus repululant. A. 893. 894. *Cancris Radix* quid? A. 893. *ejusdem semen* quid? A. 894. *Cancris* insanabiles, curatu difficiles qui? A. 894. 895. 896. *Cancris* in internis etiam partibus deprehensi sunt. A. 904. *Horum* diagnosi. A. 882. Effectus. A. 904. *Cancris* ab interna causa orti; etiam resecti diu medicandi. A. 903. Ab externa autem recidivas rarius faciunt. A. ibid. *Cancris venerei* genesis. E. 409. Sedes. E. 410. 411. Cura. E. 501 ad 506.
- CANTHARIDES variis corporis partibus applicatae quid faciant? B. 41. *Harum* in frigidis morbis usus. B. ibid. Usus internus aliquibus in hydrophobia arcanum; sed an tutum? C. 578. Merito *suspectus* habetur. C. 47. 301. Adeoque in Gonorrhoea nocet. E. 486. 487.

I N D E X R E R U M.

- CANTUS** anginae inflammatoriae causa. B. 653. item Apoplexiae. C. 270. 271. Haemoptysis. D. 22. 23. Peripneumoniae. B. 717. 718.
- CAPILLORUM** origo. D. 78. *Horum defluvi* in phthisi causa. D. ibid. *Abrasio* in morbis cujus utilitatis? B. 143. 144. 283.
- CAPUT** *magnum* cur apoplexiae obnoxium? C. 255. *Hujus* cum ventriculo magnus est Consensus. C. 147. *Ejusdem compressio* in infantibus fatuitati & convulsioni originem dedit. C. 330. Integumenta *quotuplicia*? A. 390. *externorum laesorum* Diagnofis. A. 391. 392. 393. Prognofis & effectus. A. 393. 394. Cura. A. 400. 401. 402. Magnae cur fequi foieant cicatrices? A. 394. Raro cur deliganda? A. 400. 401. 402. *Capitis contufio*; Vide Contufio. *Capitis vulnera* varias *ejus* partes laedere poffunt. A. 390. 391. Quid in *his* prima deligatione inquirendum? A. 391. Quando *incidenda*? *dilatanda*? & hoc facto quid fuperfit? A. 404. 405. *Eadem* & *contufiones* levia licet, poft longum temporis intervallum, fubito faepe mortem inferunt. A. 252. In *his* praecipua cura fpes quae? A. ibid. *Haec* in epilepfia profuere. C. 443. 444. *Capitis ulcera* in infantibus manantia cur non exficanda? C. 421.
- CARBUNCULUS** quid? A. 730. Anthraci affinis eft. A. ibid.
- CARBONUM** *vapor*, *nidor* foporem apoplecticum fecit. C. 278. 279. *Hoc* tacti quomodo tractandi? C. 310.
- CARDIA** quid? A. 85. *Veteribus* quid? C. 419. *ejus nervorum* per diffectionem experimenta. A. 254. 255. 256.
- CARDIACA** quid? B. 159. 160. D. 219. *Horum* divifio. D. 214. Laudantur in mania. C. 530. 531. In melancholia. C. 517. In podagra. D. 369. Cautelae in *his* Hydropico porrigendis. D. 214. 215. Item parturienti. D. 522. 523. Puerperae. D. 588.
- CARDIALGIA** quid? C. 419. Eft epilepfiae causa quandoque. C. ibidem.
- CARIES** Quid? A. 421. 942. *Hujus* ab exfoliatione & offis abfcelfu difparitas. A. 421. 942. *Haec* unde fit? A. 917 ad 920. 932. 934. Diagnofis. A. 945. 946. Prognofis. A. 946. 947. 948. Effectus. A. 943. 944. 947. 948. Cura. A. 936. 937.
- CARMINANTIA** quomodo agant? B. 240. Flatus aequae producunt ac pellunt. B. ibid.
- CARNES** *animalium* faporem valde diverfum habent. A. 316. *Harum jufcula* debilibus profunt. A. 31. 32. Si nimis *fpiffa*: nocent. A. ibid. Ex quibus *carnibus* optima parentur? A. ibid. *Horum* in putredinem proclivitas quomodo emendetur? B. 808. *Carnes falitae*, *infumatae* ad fcorbutum difponant. C. 597.
- CARO** *fungofa* in vulneribus unde? A. 329. *Hujus* cura. A. ibidem.
- CAROTIDUM** *arteriarum* ortus, decurfus & divifio. A. 266. *Harum* vulnerum prognofis. A. ibid.
- CARUNCULAE** quid? E. 448. *Harum* fymptomata & effectus. E. ibid. *Illae* poft gonorrhoeam non adeo frequentes ut vulgo creditur. E. 449 ad 454. Variarum ad illas extirpandas *methodi*. E. 454 ad 457. 466 ad 469. Apud *Jacobum Daran* quomodo tractentur? E. 457 ad 462.
- CARUS** quid? C. 323. *Hujus* ab apoplexia, lethargo difparitas. C. 323. 324. Causae. 325. Prognofis. C. ibid. Cura. C. 326.
- CASEUS** unde fiat? A. 109. *Hujus* indoles. A. 115. Singularem Vifcidi fpeciem in corpore format. A. 114 115. Quomodo paretur? C. 598. *Hujus abufus* ad fcorbutum difponit. C. ibid. Curatum revocat. C. 626.
- CATALEPSIS** quid? C. 311. *Hujus* a tetano & apoplexia difparitas. C. 312. Signum pathognomicum. C. 311. Causa proxima. C. 312. 313. Remotae. C. 315 ad 318. Effectus. C. 314. Prognofis & exitus. 319. 320. Cura ope *naturae*. C. 318. 319. *Artis*. C. 320. 321. 322. *Catalepfis* atrophiae causa. C. 319. *Vera* in acutis raro obfervatur. C. 318. *Cadaverum* infpectio quid hic doceat? C. 318.
- CATAPHORA**. Vide Coma.
- CATARRHI** expositio. D. 316. 317. 318. Symptomatum diverfitas unde? B. 634. 638. *Hic* quando maxime affligat? & quibus *familiaris*? B. 638. eft faepe causa

I N D E X R E R U M.

- sa phthisis. D. 2. 56. 57. *Catarrhalis* materiae evacuatio suppressa podagrico noxia. D. 308.
- CAUSOS. Vide *Febris ardens*.
- CAUTERIA *actualia* quae dicantur? A. 345. *Horum* in Haemorrhagiis sistendis usus non est tutus. A. 345. 346. In epilepsia quis? C. 443. *His* plurimos morbos tentarunt *Veteres*. C. 67.
- CAUTERIUM *potentiale* quid? A. 346. Quibus constet? A. 804. *Hujus* effectus. A. *ibid*.
- CEREBELLUM cerebro tutius defenditur. C. 254. Insigniter laedi potest superstiti vitâ. C. *ibid*. Hinc *huic soli* an motuum vitalium origo adscribi possit? C. 255. *Hujus vulnera* quando lethalia? A. 259. Experimenta circa hanc rem facta. A. 251.
- CEREBRUM est sensoriorum sensorium. C. 254. Locum habet a quo omnes nervi sensibus & motibus voluntariis destinati originem habent. B. 323. *Hujus actio* an decussata sit? A. 455 ad 459. C. 289. *Membranæ* in phreniticis sub scirrhusae sunt repertae. B. 604. *Cortex* in capitis vulneribus in *fungos* excrescit. A. 439. 440. Hi ante mortem subsidere solent; A. 484. *Resecti* cito recrescunt *Cerebri* actione illibata. A. 485. *Horum* cura optima. A. 485. Cerebrum inflammationi & suppurationi subjectum est. A. 437. 438. *Hujus vulnera* non semper sunt lethalia. A. 251. *Horum* diagnosis & effectus. A. 441. *Cerebrum* quale in apoplecticis inventum? C. 262. 263. In maniacis quale? C. 522.
- CEREVISIAE praeparatio. A. 105. E. 617. *Quae* in rachitide laudetur *species*? In phthisi *quae*? D. 94. 95. *Meracior* bene fermentata cardiacum movens optimum. B. 160. Laudatur in glutinoso spontaneo. A. *ibid*.
- CHINAE radix non magni in lue usus. E. 571. 572. 573.
- CHIRURGIA est Medicinae pars Vetustissima. A. 217.
- CHIRURGO in Vulneribus quae scitu necessaria? A. 220. 278. 284. 285.
- CHLOROSIS quomodo nascatur? A. 101. *Hujus initium* ubi conspiciatur? C. 472.
- Hac* laborantes puellae cur tumeant? A. 26. *Diagnosis* prognosis & effectus. A. 104. *Cura*. vid. *Glutinofum spontaneum*.
- CHOLERA totum corpus subito exhaurire potest. B. 376. *Hujus* cura B. 388.
- CHRONICORUM morborum causa generalis duplex. C. 329. 330. *Prioris* causae & cura. C. 331 ad 340. *Posterioris* in fluidis effectus & cura. C. 340. 341. 342. *Item* in solidis. C. 342. *Utriusque* causae effectus. C. 342. *Hos morbos* in quaedam classes reducere cujus utilitatis? C. 347. *Regulae* in *his* Diaeteticæ. C. 343. 344. curandi methodus cur non adeo diversa? C. 344. *Curae* generales. C. 344 ad 349. prognosis. C. 347.
- CHYLIFICATIONIS expositio. D. 335. 336.
- CHYLUS in sanguinem quomodo ingreditur? B. 716. Per venas meseraicas non resorbetur. A. 276. *Ingressus* huic pro tempore supernatat, cum sit levior. A. 174. B. 294. Febriculam & dispnoeam levem facit. B. 49. 716. In sanguinem quomodo mutetur? A. 137. 138. 174. Ex abdominali vulnere *effluens* quid designet? A. 521.
- CIBI vis quid? B. 104. *Cibi austeri, duri, terrestres* ad melancholiam disponunt. C. 469. 470. *Ciborum horror* in acutis quid designet? B. 451. *Ciborum intro-pulsio* quid sit? B. 276.
- CICATRIX quid? A. 342. *Hujus nascentis* signa. A. *ibid*. *Hanc* tractandi modus. A. 342. 343. 841. 842.
- CICUTAE *aquaticae* radix convulsiones lethales creavit. A. 371. Epilepsiam C. 420. In *His* casibus vomitus optima cura. A. 371. C. 420. *Cicuta Storkii* Luem ad omnia rebellem sanavit. E. 573. 574. etiam arthritidem. E. 674. 675. Gonorrhoeam inveteratam. E. 484. Testem venereum scirrhusum dissolvit. E. 500.
- CINNABARIS *suffumigia* in lue efficacia. E. 512. 513. 514. Sed non *tuta*. E. 514. 515. Hinc exoleverunt, nisi in malis topicis. E. 516.
- CIRCULATORII motus aucti causae. A. 138 ad 142. Effectus. A. 142 ad 145. *Diagnosis*. A. 145. 146. *Cura*. A. 145 ad 151. *Ejus defectus* quos morbos producat? A. 151. Vide Plethora.

I N D E X R E R U M.

- CLAMORIS** effectus. B. 53. 717. 718. Est haemoptysis causa. D. 22. 23.
- CLAVUS** quid? A. 167. Vid. Callus.
- CLYSMATA** laudantur in apoplexia. C. 301. 306. In diarrhoeis. B. 391. In febrili ardente. B. 497. 498. In flatibus. B. 243. In hepatitide. C. 102. 105. In Hydrophobia. C. 575. In ileo. C. 174. In nephritide. C. 234. 235. In paraphrenitide. C. 76. In peripneumonia B. 807. In pleuritide. C. 48. Ad partum disponunt. D. 528. Februm impetui moderamen afferunt. B. 158. In hoc casu, venae Sectionibus feliciter substituuntur. B. idem.
- COCTA** cur solum in morbis movenda, non *cruda* nisi turgeant? B. 141. 142. Per quas vias eliminari soleant? B. 51. Natura quomodo hic juvanda? B. 167.
- COCTIO** in morbis quid dicatur? A. 693. B. 49. Quibus signis cognoscatur? A. 694. B. 475. *Hujus* ab alimentorum *coctione* differentia? B. 49. *Hanc* febris ipsa facit? B. 50. A quibus turbari possit? B. 57. 58. Determinatum temporis spatium requirit. B. 468.
- COELIACA** *passio* quid? B. 372.
- COGITATIONES** mutantur, mutato corpore. A. 225. 237.
- COLICAE** *ictionum* effectus. A. 225. 237. B. 245. Medela. B. 245. 246.
- COLICI** qui dicantur? B. 250. Cur flatibus & ructibus vexentur? B. ibid. & 251.
- COLLYRIUM** quid? A. 722.
- COMA** quid? B. 337. *Hujus* species *Binae*. B. ibid. *Harum* disparitas. B. ibid. & 338. *posterior* quibus familiaris? B. 337. *Comatis* cum somno naturali comparatio. B. 338. Causae. B. 338 ad 341. Cura. B. 341. 342. 343. *Coma* cur abortientibus frequens? B. 339. *Comatosi* gangraena a decubitu saepe accidit? B. 341.
- COMBUSTIO** unde? A. 832. *Hujus* effectus. A. 883. 884. Gradus quibus analogi? A. 834. Diagnofis. A. ibid. Prognofis. A. ibid. & 835. Cura resolutoria. A. 835. 836. 837. In gangraenam *iturae* cura. A. 838. 839. In crustas gangraenosas & sphacelatas *acta* quomodo tractanda? A. 840. *Combustis* locis applicata remedia semper renovanda sunt. A. 836. *Bullae* eisdem in locis occurrentes, non semper gangraenae praesentis indicium dant. A. 838. *Hae* non sunt pertundendae. A. ibid.
- CONCEPTIONI** aptissimum tempus quod? D. 410. 411. Foeminam ad *hanc* aptam esse signum. D. 398. *Hujus factae* diagnofis. D. 450. 451.
- CONCEPTUS** *falsus*. D. 594. 596. *Veri* varia sedes. D. 557.
- CONCRETIONES** *variae* in corpore nasci possunt, morbis variis originem praebentes. A. 109 ad 113.
- CONJUGIUM** est summum subinde emenagogum. D. 445. 446.
- CONSUETUDO** in omnibus, tum & in morbis consideranda. A. 313. 314.
- CONSUMPTIO** quid? A. 123.
- CONTAGIUM** vide Epidemia.
- CONTUSIO** quid? A. 536. *Hujus* effectus. A. 536 ad 543. Diagnofis. A. 544. 545. Prognofis. A. 543. 544. 546. 547. Cura. A. 547 ad 555.
- CONVULSIO** quid? A. 374. *Hujus* a tremore disparitas. A. ibid. A vulnere *provenientis* causae. A. 375. 376. 377. Effectus. A. 378. Cura. A. 379. *Haec* vulnere superveniens, *lethalis*. A. 378. Si Haemorrhagiae: antispasmodicis exacerbatur. A. 381. Convulsionis *febrilis* causae. B. 350. 351. 352. Diagnofis. B. 352. Effectus. B. ibid. & 353. Prognofis. B. 352 ad 359. Cura. B. 359. ad 363. Convulsionem fiunt vel a repletione vel ab inanitione. B. 352. In febribus raro fiunt absque delirio. B. 357. *Convulsioni* febrem succedere praestat, quam febrili *convulsionem*. B. 353. Cerebro inflammato si superveniat: unde? & cur *peffima*? B. 356. *Convulfiones* internae tertianae paroxismo junioribus *unde*? B. 527. Pueris febricitantibus quando fiunt? B. 354. His minus *periculofae* quam adultis. A. 74. *Epilepticae* infantibus sub variolarum initio cur? & cujus ominis? E. 44. 45.
- COR** est musculus. A. 139. In pericardio *liberum* haeret. A. 274. *Hujus nervi*, an sensui? vel motui magis inferviant? A. 139. *Cor* originem & fontem vitalis motus habet. A. 25. *ejus motus* mirae proprietates. A. 2. *Hujus* explicatio. B. 18.

I N D E X R E R U M.

18. 19. 23. 24. *Hunc* variae excitant & accelerant causae. A. 139. 140. Mentis imperio non subjacet. B. 24. *Id* ab omnibus vasis *resectum* movere pergit. A. 3. Latens Vitale principium habet in *Se*. A. 2. Sibi parat motus sui causam per intermedium Cerebellum. B. 24. *Ejus actio* Cui impendatur? A. 142. In quo consistat? A. 291. Diastole & Systole ex quibus intelligantur? A. 254. *exsecti*, superstiti in animalibus vita, experimenta. A. 257. *Vulnera* quae lethalia. A. 256 ad 260. *Ulceribus erosi inventi* exempla. B. 271.
- CORDIS *Aneurisma* quid? A. 291. *Hujus* ortus & causae. A. ibid. & 292. 293. Diagnostis & effectus. A. 293. Medela. A. 294. Cordis *palpitatio* in senibus unde? A. 65. *Haec* syncopen passis frequens est. A. 156.
- CORIAGO quid? B. 793. *Hujus* cura. B. ibidem.
- CORPORA per fluidum mota resistentiam patiuntur. B. 718. *Haec* augentur pro aucta velocitate. B. ibid. *Bibula*, *sicca* dum madefiunt, ingenti vi, partes, quibus coercentur, a contactu removent. A. 388. *Corpora* pro maxima parte fluidis constantia ingentem etiam duritiem habere possunt. A. 701.
- CORPUS *humanum* est sui sanguinis opifex. A. 137. 138. Ita *factum* est ut nequidem stimulum minorem ferre sine molestia possit. B. 85. *Corpus* muliebri *Virili* laxius est. A. 47. 774. A levissimis causis mutatur. A. 176. 774.
- CORRODENTIA quid? A. 330. *Horum* effectus. A. ibid. *His* utendi modus. A. 331.
- CORROSIVA. Vide *Cauterium potentiale*.
- CORROSIVUM vulgare *chirurgorum* quibus constat? A. 715.
- CORTEX *peruvianus* Haemicraniam periodicam sanavit. B. 534. In gangraena & sphacelo laudatur. A. 790. In haemoptysi. D. 36 37. In phthisi. D. 88. 93. 94. In variolis qua ratione *dandus*? E. 130. In hysterico & hypochondriaco morbo quem usum habeat? B. 527. 560. Alvum quandoque promovet. B. 565. 566. In febribus intermittentibus quando *indicatus*? quando non? B. 559 ad 566. Qua forma *dandus* & quo febris tempore? B. 567. 568. 569. Qua dosi? B. 569. 570. *Praematurus ejusdem usus* quae mala creet? B. 59. 562. 563. Coctionem fert absque jactura. B. 567. Dum intermittentem tollit, quid agere videatur? B. 538. *Hujus efficacia* non a vi roborante, sed ab alia pendet. B. 565. Usui *ejusdem* obsunt lecti calor & calefacientia. B. 569. *Hic* nimium *protractus* Rheumatismum scorbuticum facit. B. 565. hujus cura. B. ibid. In continuis epidemicis & morbis inflammatoriis plane obest. B. 569. 114.
- CORYZA quid? A. 97.
- CRANIUM. Vide CALVARIA.
- CRAPULA epilepsiae causa. C. 419. 420.
- CRISIS quid? B. 51. 52. *Bona, mala, imperfecta* quid? B. 52.
- CRISIUM in morbis observatio summi usus. B. 57. 58. 59. *Crisis* accessionem praecedens nox cur molesta, subsequens autem levior. B. 85. *Crisis* per vomitum solum, sine diarrhoea comite raro observatur. B. 89. *Crisis imperfectae* recidivas faciunt. B. 55. 56. 464. 465. *Crisis* in omnibus morbis non fiunt; & inde quid sequatur? B. 54. 465.
- CRITICAE *perturbationes* quid? B. 52. *evacuationes* quae optimae? B. ibid. & 468. *Critica materia* non semper ad semel e corpore eliminatur. B. 55. 56. Quotuplici modo in variis corporis partibus colligatur? B. 77. De caeteris vide *Dies critici*.
- CUCUPHAE ex *Cephalicis* in apoplexia quando indicatae? C. 309.
- CUCURBITARUM duo genera sunt. B. 244. Quae optimae? B. ibidem. Quomodo agant? A. 675. 778. B. 245. C. 296. Laudantur in apoplexia. C. 306. In gangraena. A. 778. In paralyti & praecipue *his* si juncta *scarificatio*. C. 387. In inflammatione. A. 675. Laudantur in phrenitide. B. 614. In spasms a flatibus. B. 244. In rumpenda vomica. C. 677. In haemorrhagia narium. B. 463. Denique in paralyti & praesertim cum *scarificatione*. C. 387. Similes in angina inflammatoria applicantur. B. 675. 680.
- Cum

I N D E X R E R U M.

- Cum vel sine *scarificatione* venae sectioni feliciter *substitutae* sunt in peripneumonia vera. B. 780.
- CUPRI vis in epilepsia. C. 438.
- CURATIO *specifica* quid? C. 566.
- CURATIONEM *morborum* qui optime in-situant? B. 328.
- CUTIS in omni vulnere & ulcere semper conservanda. A. 404. Hujus *albedo*, *flavedo* & ex *flavo-viridescens* color in cachecticis unde? C. 644. 645. Color *ruber* an inculpatus sanguinis boni testis? C. 645. *ejus* raritas, alvi densitas; unde? B. 35. 394.
- CYNANTHROPIA quid? C. 521.
- D.
- D**EBILITAS *febrilis* quid? B. 267. *Hujus* a paralyfi disparitas. B. *ibid.* Causa proxima. B. *ibid.* & 268. Remotae. B. 268 ad 272. Diagnofis. B. 272. ad 279. Prognofis. B. 286. Cura. B. 279 ad 285. Debilitas in morborum initio unde? B. 285. In *haec* quae laudata? B. 285. In parturiente partum retardat. D. 522. 523. Quae tunc facienda? D. *ibid.* Debilitas *Vasorum*, *fibrarum* & *viscerum*; Vide *Vafa*, *Fibrae* & *Viscera*.
- DECREMENTI in senibus ratio. A. 72. 73.
- DECUBITUS in morbis *bonus* quis? B. 432. *quis malus*? B. *ibid.* & 433. Moribundorum qualis? B. 433. *Diurnus* renum morbos producit. C. 225. Calculo generando favet. E. 248. 249. 250. In ventrem *pronus* in morbis quid indicet? B. 328. In latus laefum *tolerabilis*, in fanum autem *impossibilis*, vulnerato pectore quid denotet? A. 765. 766.
- DEGLUTITIO *impossibilis* in hydrophobia unde? C. 567.
- DELIRARE quid? B. 320. *Delirans* ex terrore saepe refipiscit. B. 334. 335. *Delirantibus* cur elicienda intentio? B. 335. *Hi* cur animi affectibus *tentandi*? B. *ibidem.* An in luce vel tenebris *servandi*? B. *ibidem.*
- DELIRIUM quid? A. 134. 149. B. 319. *Hujus* a phrenitide disparitas. B. *ibidem.* *Deliriorum* varia sunt genera. B. 321. 322. *Delirii febrilis* caufae & diagnofis. B. 323 ad 327. *Futuri* figna. B. 328. 329. Cura. B. 328 ad 336. *Delirii* frequens caufa haeret circa praecordia. B. 325. 327. *Hujus* figna. B. 327. *Deliria* in morbis acutis quid denotent? A. 765. 766. Cum *rifu*, *studio*, aut circa *necessaria*, quid? B. 322. Circa unam rem *mala*. C. 459 *Delirium* in variolis cujus prognofis? E. 85. 86. 87.
- DEMENTIA quid? C. 506. *Hujus* ex melancholia natae prognofis. C. *ibidem.*
- DEMULCENTIA melancholicis bona. C. 478. 479. 480.
- DENTES *cariosi* scorbutum produnt. C. 605. *Exficcati*, *lentore tecti* in febribus quid indicent? B. 151. *Dentium* *stridor* in morbis quid denotet? B. 328. 601.
- DENTITIO D. 741 ad 745. *Hujus* *imminentis* vel jam *incoeptae* figna. D. 745. Stadium *duplex*. D. 745. 746. 750. Effectus. D. 746. 747. Indicatio. D. 747. 748. Cura. D. 748 ad 751. *Dentitio* epilepsiae caufa. C. 418.
- DEPURANTIA quid? A. 899.
- DERIVANTIA quid? A. 201.
- DESIPIENTIA *levis* quid? B. 583. Quid *ferina*? B. 321. *Desipientiae* *debilitatorum* cur pessimae? B. 278.
- DESPUMATIONIS *tempus* in intermittentibus quid? B. 515. 516.
- DIABETES quid? B. 273. 274. *Hujus* species. B. 274. *Harum* periculofior quae? B. *ibid.* & 275. *Ejusdem* cura. B. *ibid.*
- ΔΙΑΒΡΕΞΙΣ Definitio & Diagnofis. D. 4. 5.
- DIACODIATA alvum strictiorem reddunt. C. 492. *Horum* in calore febrili ufus quis? B. 308. Vide. *Narcotica*; *Opium*.
- DIAETA pro vario vitae tempore varia? A. 75. 76. *Item* pro varia anni tempestate. A. 312. 313.
- DIAGNOSIS *morbi* quid? A. 27. B: 94. *Hujus* *firmitas* unde? B. *ibidem.*
- DIAPHORESIS est naturae methodus, quae noxia expellit. B. 85. *Hanc*, ut natura, ars regere nescit. B. *ibidem.*
- DIAPHORETICA quid? A. 777. 778. vid. *Sudorifera*.
- DIAPHRAGMATIS *notio* exacta haberi debet, ut thoracis vulnus determinari rite possit. A. 496. *Ejusdem* descriptio. A. 507. C. 73. Semper tensum est etiamfi non agat. C. 73. 74. *ejus* *vulnera* & ho-

I N D E X R E R U M.

- horum prognofis. A. 272. 273. Vomica furfum rupta empyematis caufa. C. 669.
- ΔΙΑΠΕΔΕΣΙΣ** quid? D. 29.
- DIARRHOEA** quid? B. 371. *Hujus materia.* B. 372 ad 375. ex quibus locis haec veniat? B. 375. 376. Remotiffima etiam viscera purgat. B. 88. *Caufae.* B. 376 ad 380. *Diarrhoeae diverfitas* unde? B. 380. 381. *Prognofis.* B. 380 ad 383. *Effectus.* B. 383 ad 387. *An finenda? an fupprimenda?* Cur pro curatione fciendum? B. 387. *Tollendae cura.* B. 387 ad 397. *Diarrhoea in Hydrope quando bona?* B. 373. Quandoque eft hydropis caufa. D. 195. 197. In acutorum initio faepe *funefta.* B. 381. *Pleuritidi aut peripneumoniae fuccedens* quid indicet? B. ibidem. *Ophthalmiam concomitans* quid? B. ibidem. *Diarrhoea an falutaris futura fit? an non?* unde judicari poffit? B. 384. 385. In pleuritide quae *bona? mala quae?* C. 25. Paralyticis conducit. C. 374. 384. *Scorbuticis autem quando?* C. 613. *Diarrhoea infantum* quomodo tractanda? B. 389. *Scorbuticorum* quomodo? B. 395. *Artificialis* in apoplexiae fanguineae metu laudatur. C. 306. *Spontanea*, imo *provocata* in variolis faepe bona E. 89. 124 ad 127. *Diarrhoea ad matulam.* Vide *Diabetes.*
- DIASCORDII sylvii** compositio & vis. E. 537.
- DIES** in morbis quid vocetur? B. 469. *Dies critici* quid? B. 464. *Horum enumeratio.* B. 465. 466. 471. *Dies feptimus* cur inter *criticos* maxime infignis? B. 464. *Duodecimus & decimus fextus* cur é *criticorum* numero expungantur? B. ibid. *Quartus & Septimus* fingularum feptimanarum cur reliquos antecellant? 466. 469. *Decimus feptimus* etiam valde celebris eft. B. 471. *Vigefimus primus e criticorum* numero, cur eximatur? B. 470. *An revera non fit criticus?* B. 471. *Critici veri* qui dicendi? B. 466. 467. *coincidentes* qui? B. 467. *Hi* in primo feptenario qui fint? B. ibidem. In fecondo autem quis? B. ibidem. *Coincidentium* efficacia poft decimum quartum diem quare evane-
- fcet? B. ibidem. *Dierum criticorum* obfervatio exacta fummi in medicina ufus. B. 468. 469. *Ad horum diftinctionem* requiritur principium morbi cognitum. B. 469. *Id unde habeatur?* B. 67. *Horum ordo* quis? B. 469. 470. 471. *diftinctio* non eft ex numerorum proprietate, fed ex obfervatione nata. B. 472. *critici* qui dimidium feptimanae comprehendunt, vel illam finiunt, quid differentiae habeant? B. 473. *Dies Septimus* inter *criticos* licet *fecondus*, excellentia tamen *primarius* eft. B. 473. *Quartus* quandoque decretorius, quando index? & *Sextus* cur infamis? B. ibid. *dies quaternarii & Septenarii* quando judicent & quando *Septenarii* foli. B. ibidem. *Critici* in epidemicis qui fint? B. ibid. *Dies indices* qui vocentur? B. 475. *Qui* fint? & quid utilitatis quoad prognofim habeant? B. ibid. & 476. 477. *Dies quartus*, quando index *Sexti*? B. 477.
- DIGERENTIA chirurgorum** quid? A. 329. *Horum* ab abftergentibus difparitas. A. 330.
- DIGESTIO** ut bona fiat, quae requirantur? B. 33. 63. *Hujus* impedimenta & inde fequelae. B. 33. *Digestio ciborum prima* quid? A. 83. *Hujus & fecondae* effectus. A. ibid. *Digestio* in vulneribus quid? A. 231.
- DILACERATIO** quid? A. 536.
- DILUENTIA** quid? A. 70. 71. *Horum* actio quae? B. 360. Cur optime agant, *ficalida*? B. 118. efficacia quibus promoveatur? B. 165. 166. cur faepe fine fructu in acutis potentur? B. 366. *Melancholicis* cur tantum profint? C. 478. 479. 480.
- DIPLÖE** quid? A. 421. *Hujus* affectae effectus. A. ibid.
- DISTORSIO** quid? A. 168.
- DISTRACTIO** quid? A. 168.
- DIURETICA** in hydrope bona. D. 256 ad 260. *acriora* calculum non promovent. C. 237. in gonorrhoea nocent. E. 485.
- DOLOR** verbis explicari non poteft. B. 189. *Hujus* idea. A. 355. 356. 357. Varietas. A. 357. 358. *Proprietas.* A. 358. 359. *caufa proxima.* A. 359. *Remotae.* A. 359 ad 362. *Caufarum ablatio.* A. 364 ad 368. *Senfus ablatio.* A. 368. 373. *Dolor* quibus in morbis emollientiffimis tollatur?

I N D E X R E R U M

in quibus intendatur? A. 365. *ejus causa sine sensu subindè adest.* A. 370. *Dolor punctorius quis dicatur?* A. 647. *Dolor in parte inflammata acerrimus*, subito evanescens, quale signum? A. 662. *Acutus non est de peripneumoniae natura.* B. 728. 729. 730. *Dolores magni, periodici epilepsiae causa.* C. 416. *Vagii, Vagi Scorbuticis familiares.* C. 605. 606. *Horum Signa.* C. ibid. *Lancinantes quomodo Scorbuticos torqueant?* C. 611. *Alue Venerea ut distinguantur?* C. ibid. *Inflammatorii cum febre acuta absque bonis signis evanescentes cur phrenitici?* B. 587. *Doctor dorsi in qua anginae specie sentiat?* B. 663.

DROPACES quid? C. 387.

DYSENTERIA quid? B. 371. C. 193. *Hujus variae & mirae causae.* C. 193. *Signum pathognomicum.* B. 385. *est quandoque contagiosa.* B. 396. E. 17. *Exempla.* C. 193. *Dysenteria hydropis causa.* D. 195. 196. 197. *lienteriae.* B. 387. *In inflammatione intestini recti quae bona, & quando?* C. 172. 173. *Purulenta in intestinorum inflammatione quid indicet?* C. 183. 184. *ejus cura.* C. 184. 185. *Foetida, cinericia &c. si fuerit; quid denotet?* C. 185. 186. *item quid acerrima & assidua.* C. 189. 190. *Scorbutica quomodo tractanda?* B. 396. *Haec quando lethalis?* C. 613. *Dysenteria manialis proficua.* C. 525. 526. *Suppressa quando maniae metum incutiat?* C. 526. *Dysenteria nullum specificum & universale remedium admittit.* *Hujus ergo cura quae?* Vide Diarrhoea. *Dysenterica febris quid?* C. 202. *Haec ad aphthas producendas prona.* C. ibidem. *Dysenteria Hepatica quid?* C. 143. *Hujus prognosis.* C. ibidem.

DYSPNOEA in hydrope mala. D. 201. *Quae continuo affligit, an non a fibrarum mesochondriacarum paralyti?* C. 366. *Quae post pastum contingit, unde?* B. 716.

DYSURIAE Causae. E. 449 ad 454. *Cura.* E. 466. 467.

ΔΥΣΦΟΡΙΑ *crisim praecedens quando de die, quando de nocte observetur?* B. 85.

E.

EBRIETAS convulsionem lethalem creare potest. C. 412. *Hydropem.* D. 198. 199. *Obmutescentiam.* B. 31. *Peripneumoniam notham.* B. 803. 804. *Soporem.* C. 324.

EBRIOSUS qui vocetur? B. 136. *Cur non simul & semel a potu sit arcendus & quo modo id tentandum?* B. 137. 138.

EBRIUS qui dicatur? B. 136.

EBULLITIONIS tempus in intermittentibus quid? B. 515. *Hujus a vigore acutorum diversitas.* B. ibidem.

ECCHYMOSIS quid? A. 538. 539. D. 29.

ECCOPROTICA quid? A. 521.

EDUCATIO varia quomodo corpus mutet? A. 25.

EFFLUVIORUM subtilitas quanta? A. 773. *putridorum effectus.* 774.

ELECTRICAE vis in corpus effectus qui? C. 382. *Haec paralyticis partibus cum successu applicatur.* C. ibid. & 383. *Dolores rheumaticos dissipavit postea redituros.* E. 682.

ELEMENTA quid? A. 19. *Horum proprietates.* A. 20.

ELEPHANTIASIS ad scorbutum an referri possit? C. 610.

EMBROCATIO fit in paralyti. C. 386. *In mania.* C. 532. 533. *Tumores ad caetera rebelles dissipavit.* A. 191. 951.

EMENAGOGA caute porrigenda; D. 443. 444. 448.

EMETICA. (vide Vomitoria Emollientia) quid? A. 70. *In delirio febrili, applicata capiti, utilia.* B. 331. *In angina aquosa quando convenient?* B. 640. 641. *Calculo expellendo favent.* E. 303.

ΕΜΜΟΤΟΙ qui dicantur? C. 241.

EMPHYSEMA quid? A. 398. D. 277. *Hujus sedes.* A. ibid. D. 278. *Causae.* A. 398. 399. *Cura.* A. 399. D. 278. *Vulnera thoracis saepe comitatur.* A. 400. *Et tunc quid denotet?* A. 498.

ΕΜΠΡΩΣΘΟΤΟΝΟΣ quid? A. 375. C. 457. *Hujus ab epilepsia disparitas.* C. 458.

EMPYEMA quid? A. 58. C. 665. *Hujus causa proxima.* C. ibidem. *Remotae & sedes.* C. 666 ad 669. *Signa futuri.* C. 669. 670. *Praesentis.* C. 670 ad 673.

E-

I N D E X R E R U M.

- Effectus. C. 674 ad 677. Cura. C. 678 ad 682. *Ejus in mortem transitus certum tempus an determinari possit?* C. 676. 677. Empyema Hydropis causa. D. 197.
- ENCEPHALON quid? A. 278. *Hujus vulnera &c.* Vide Calvaria.
- ENDEMICUS morbus quid? E. 4. 187.
- ENS *Veneris Boilei* sanavit rachitidem. E. 627. 628. 629. *Qua ratione agat?* E. 628. 629.
- EPHEMERA febris quid? B. 412. *Una salutaris; altera pestilentialis.* B. ibid. & 413. *Salutaris* causae. B. 413. *Diagnosis.* B. ibid. & 414. 415. *Prognosis.* E. 152. *Cura.* B. 415. 416. *Qua diei hora ad statum perveniat?* B. 415. *Ab intermittentis paroxismo qua ratione distinguitur?* B. ibidem. *Pestilentialis sive Britannicae prognosis.* E. 152.
- EPIDEMICAE febres. vide Febris.
- EPIDEMICUS morbus quid? E. 4. 187. *Epidemici morbi manifestas subinde causas habent.* E. 16. 17. *Horum causa proxima.* E. 179 ad 187. *remotae.* E. 157 ad 179. *Natura unde cognoscatur?* E. 187. 188. *Epidemicum morbosum in aëre haerens varium est.* E. 175. *An per insecta propagetur?* E. 176. 177. *In aëre natum, an semper hujus ope postea communicetur?* E. 179. *Natum semel contagium vim exercere potest, mutata etiam aëris conditione.* E. 180. 181. *mora acrius an fiat?* E. 182. 183. 184. *sine causa praedisponente, ad morbum contagiosum producendum non sufficit.* E. 186. *epidémica constitutio ad phthisim producendam conducit.* D. 62. *epidemicus morbus praedominans in alios intercurrentes imperium exercet.* E. 153. *Hi quomodo curandi?* E. 154. 155. 156. *Epidemicos curaturo quae observanda? & agenda?* E. 188 ad 200. *Magna perspicacia & attentione opus.* E. 195.
- EPIDERMIDIS natura. A. 756.
- EPHENOMENON quid? B. 168.
- EPILEPSIA quid? C. 391. *Variorum ejus nominum ratio.* C. ibid. & 392. *Modo ad chronicos, ad acutos modo morbos referenda.* C. 393. *Pro quo morbo olim habita fit?* C. 394. 395. 396. *Exquisitissimae symptomatum expositio.* C. 396 ad 399. *Chronica quid?* C. 399. *Hujus varia sunt intervalla.* C. 400. *Reciprocum paroxysmorum causae.* C. 457. *Acuta quid?* C. 399. *Epilepsiae causa proxima ubi haereat?* C. 401. 455. 456. 457. *Remotae.* C. 404 ad 423. *Sectiones anatomicae quid circa has causas doceant?* C. 423. 424. *Diagnosis rite tenenda quae?* C. 392. 393. *Effectus.* C. 425 ad 430. *Prognosis.* C. 403. 430 ad 433. *Indicatio.* C. 433. 434. 435. *Cura, secundum causas.* C. 435 ad 452. *Specificae & methodi variae in epilepsiae cura, sunt varia.* C. 452 ad 455. *epilepsiae causa diu latere potest antequam in actum erumpat.* C. 405. 424. *Hac correpti, rarius in paroxismi vigore, saepius in fine moriuntur.* C. 427. *Cur in fine ejusdem somnum apoplecticum habeant?* C. 428. *sub paroxysmo cur alvus, urina, semen, imo sanguis exprimantur?* C. 428. 429. *Sub eodem quid agendum?* C. 451. *sub fine quid?* C. 452. *Epilepsia haereditaria quid?* C. 430. *ejus prognosis.* C. ibid. *circa quod aetatis tempus se manifestet?* C. 405. 430. *Hujus labes cur ex avo in nepotem transeat, incolumi filio?* C. 405. 430. 431. *Idiopathica quid?* C. 431. *ejus prognosis.* C. ibid. *Sympathica quid?* C. 431. 432. *Hujus ab idiopathica disparitas.* C. 432. *Prognosis.* C. ibidem. & 433. *Epilepsiae generalis cura cur non detur?* C. 433. 434. *Quotuplex?* C. 435. *Radicalis quid?* C. ibid. *Epilepsiae infantum per aetatem facilius curabiles quae? quae minus?* C. 435. 436.
- EPHYSIS quid? A. 598. *Hujus ab ossis corpore solutae curatio difficilior quam in luxatione.* A. 599.
- EPISPASTICA quid? A. 676. *Horum in corpus actio quae?* B. 330. C. 296. *Laudantur in apoplexia.* C. 302. *In catalepsi.* C. 321. *In delirio febrili.* B. 330. *In epilepsia.* C. 442. 443. *In phrenitide.* B. 614. *Cur tanti fiant in capitis morbis.* B. 283.
- EPITHEMATA in intermittentibus adhibentur. B. 571. *Cardiaca quibus corporis locis applicanda?* A. 775.
- EQUITATIO laudatur in Chronicis morbis C. 226. 346. *In fibra debili curanda.*

I N D E X . R E R U M .

- A. 34. 61. 195. In hectica febris. C. 194. In melancholia. C. 515. in pulmonum ulcere. B. 790. *Ejusdem abusus* effectus. C. 226 227. 372. E. 464. *Fortis* adverso vento & frigido *factae* effectus. B. 653. 654. 718.
- ERROR *loci* quid? A. 163. 178. Quomodo fiat? A. 179.
- ERUPTIONES in infantibus cur prudenter tractandae? C. 422.
- ERYSIPELAS quid? A. 396. 643. *Hujus* sedes. B. 78. 79. 400. Prognosis. B. 78. 400. 680. Febris *superveniens* eam plerumque solvit. B. 78. Populariter quandoque graffatur. B. ibid. Ne introvertatur quid agendum. B. 680. Erysipelas *phlegmonodes* quid? A. 643.
- ERYSIPELATOSA febris quid? Signa distinctiva habet nulla. B. 78. Quo anni tempore *frequentior*? B. ibidem. *Erysipelatosae febris* alia species exanthematibus febrilibus analogae. B. 401. *Hujus* causae, signa, & effectus. B. ibidem.
- ESCHERA *gangraenosa* quid? A. 786. *Hujus* a vivo separatio quo modo fiat? A. 786 ad 789.
- EVACUANTIUM *abusus* sequelae. B. 550. 552. C. 623. *His & similibus* exhausti quomodo refocillandi? B. 280. 281. 282.
- EVACUATIONES *necessariae* in sanis etiam dantur, hinc non suppressendae. B. 34. 35. Maxime *solemnes* quae? B. 35. 131. 132. *Harum suppressarum* effectus. A. 24. 25. B. 35. 139 140. C. 354. 355. 356. 421. 642. D. 20. Per alias vias non supplentur integre. C. 435. Cura. B. 140. 141. *morbosarum suppressarum* effectus. C. 421. 422. 642. Cura. B. 141. 142.
- EXANTHEMATATA quid? B. 397. *Exanthematum febrilium* causae, materies & nomina. B. 397 ad 406. Diagnofis & prognofis. B. 406. Cura. B. 407. 408. 409. Antequam erumpant insultum epilepticum quandoque producunt. C. 419. *Item* dum retrocedunt. C. ibid. *His* erumpentibus, si convulfiones, coma adsint, Quid agendum? B. 408. *Purpura, livida* quomodo a maculis scorbuticis distinguantur? B. 439. *Exanthematicae eruptiones* mirae per cutim sanis quandoque fiunt. B. 408. In his quid agendum? B. ibid. & 409.
- EXCREMENTA vide Evacuaciones.
- EXCRETA humorum indolem fequuntur. C. 664. In acrimonia alcalina, acida & muriatica quae sint? C. ibid. Ex *horum inspectio* acrimonia a perito detegi potest. C. ibidem.
- EXERCITII usus. B. 39. *Hoc* corpora leviora fiunt. B. ibid. Quibus proficit? A. 60. 61. 64. D. 372. 373. *Protracti* notxae. B. 40. *Exercitia* pulmonum violenta quae mala creent? B. 717. *Exercitata densa corpora* a pleuritide & peripneumonia cur citius quam non exercitata pereant? B. 64
- EXHALATIONES murorum *humidae* scorbuti causa. C. 396.
- EXHORRESCENTIAE tempus in intermittentibus quid? B. 511.
- EXOMPHALOS effectus hydropis. D. 208. 209.
- EXOSTOSIS quid? A. 940. E. 473. *Hujus* causae & prognofis. A. 941. Cura. A. ibid. & 942.
- EXTENSIO *membri* in fracturis quomodo fiat? A. 577 ad 580. *Extensum membrum* quomodo restituatur? A. 583. *Hujus* operationis rite institutae diagnofis. A. 584. Restitutum membrum quomodo in situ retinendum? A. 585.
- EXTIRPATIO quando instituenda? A. 805. In quo loco? A. 806. 807. *Hujus* definitio. A. 808. 809. 810. Ad *hujus operationis* administrationem quid requiratur? A. 812 ad 819. *Operationis* expositio. A. 819 ad 822. Symptomatum hanc fequentium cura. A. 822 ad 831.

F.

- FACIES in empycis cur rubeat? C. 673. *Hujus distorfiones* quid praefagiant? C. 368. Faciei *Hippocraticae* descriptio. C. 676. *Haec* in empyemate quid indicet? C. ibid.
- FAMES quid? B. 42. Diu *tolerata* febrim facit. B. ibid. Quamdiu protrahi possit superffite vita? B. ibid. Molestius fertur a biliosis; a pituitosis autem facilius. B. 111. est ciborum optimum condimentum. B. 31. eorum dosim determinat. C. 344. In scorbutico *perseverans* unde? C. 612.

I N D E X R E R U M.

FARINACEA quibus cachecticis profint? quibus obsint? C. 654. 655. Glutinosum in corpore producent. A. 96. *Cruda* non fermentata scorbuti causa. C. 598. Ad maturandos abscessus profunt. A. 697. 698.

FASCIARUM usus in roboranda fibra debili bonus. A. 35. 169. Pro ossis fracturae varietate; *Variae* esse debent. A. 585. 586. *Harum* proprietates requisitae quales? A. 586. Nimis *adstrictarum* effectus. A. 169. 589. 590. Qua ratione in pleuritide juvent? C. 4. 71. *Harum* in infantibus usus & adhibendi modus. D. 664. 665. 666. *Hisce* abdomen & pectus continuo *strictum* phthisis causae. D. 10.

FEBRIS in genere quid? B. 2. Qualis morbus? B. ibid. & 3. 4. *Febre* pauci tota vita immunes vivunt, pauci etiam absque *febre* moriuntur. B. 2. *Febris* varios morbos sanavit. B. 3. 65. 66. C. 286. 287. 373. Nam est naturae instrumentum, quo partes impurae a puris separantur. B. 4. Hiuc saepe a medicis in hunc scopum excitatur. B. 66. *Febris* natura cur adeo abdita? B. 4. 5. quomodo *indaganda*? B. 5. 6. Unde *cognoscenda*? B. 11. 12. Adest, licet saepe nullus observetur calor. B. 12. *Hujus* diagnosis. B. 6. 7. 8. 94. 95. Signum pathognomicum. B. 12 ad 16. Causa proxima. B. 16 ad 19. Remotae. B. 27 ad 47. Effectus. B. 47 ad 64. Prognosis. B. 64. 65. 94. 95. Exitus in mortem. B. 72 ad 75. In *alium morbum*. B. 75. ad 82. In *sanitatem*. B. 82 ad 92. Quando ultimus hic exitus obtineatur & quotuplici modo is fiat? B. ibid. Qua ratione hi exitus varii praesagiri possint? B. 92. 93. 94. Indicatio curatoria *quadruplex*. B. 95 ad 98. *Cura primae*. B. 98 ad 112. *Secundae*. B. 112. ad 147. *Tertiae*. B. 147 ad 168. *Quartae*. B. 168. ad 412. *Februm* optima curatio consistit in *motu moderamine*. B. 148. 149. 150. *Hujus nimii* signa. B. 150. 151. *moderamen* quibus obtineatur? B. 154 ad 159. Nimis *torpidi* diagnosis. B. 153. Excitatio quomodo fiat? B. 159 ad 163. *Febres* calidioribus tractatae in pleuritides quandoque mutantur. C. 46. *Febricitantes* quando cibandi? B. 98. 99. *Cibi* & *potus* quales sint? B. 99. 100. 101. Quo morbi tempore *exhibendi*? & qua copia? B. 102. 103. *Harum vim* & *copiam* quae determinent? B. 103 ad 112. *Varietas* unde desumenda. B. 101. Cur *dosis eadem* ut sanis offerri non debeat? B. 103. victu *tenuiore* quam paulo *pleniore* majus peccatum committitur plerumque. B. 105. *Febricitantium* victus cur ad anni tempus, regionem, aetatem, consuetudinem & temperiem accomodandus? B. 109. 110. 111. *Februm* divisio. B. 8. 9. 10. *Febris acuta* quid? B. 8. exacte, non exacte *per-acuta*; Exacte, simpliciter, non exacte, ex decidentia *acuta* quid? B. ibid. & 9. *Anabatica* quid? B. 426. Ejus prognosis. B. ibidem. *Αναδιδασσις* quid? B. 7. *Epiala* quid? B. ibidem. *Erysipelatosa*. vide *Erysipelas*. *Horrida* quid? B. 7. *Lenta* five *Chronica* quid? B. 9. 10. *Febricula alba* virginum quid? B. 55. *Febres epidemicae* quid? B. 10. *Harum* causae cum sint communes, communis etiam est medela. B. ibidem. Frequentius *acutae* sunt, rarius *longae*? B. ibid. saepe constanti quodam die critico judicantur. B. 473. In *illis* spectatorem agere debet saepe medicus. B. 116. *Febres intercurrentes* quid? E. 170. 171. 192. *Harum* ab epidemico regnante disparitas. E. 192. vide *Epidemia*. *Stationariae* quid? D. 192. *Sporadicae* quid? B. 10. *Harum* causae sunt singulares, singularem requirentes medelam. B. ibid. *Lenticulares* quid? B. 402. *morbillosoe*; vide *Morbilli*. *Petechiales*; vide *Petechiae*. *Puncticulares* quid? B. 400. *Scarlatinae*; vide *Scarlatinae febres*. *Variolosae* vide *VARIOLAE*. *Febres periculosissimae* quae dicantur? B. 65. *Lentae* mutationes tardius habent, nec definito tempore, neque insignes adeo? B. 67. *Epidemicarum* autem decursus qua in re variet? B. ibidem. *Febres diuturnas* vel male curatas quae sequantur? B. 76. *Febris* saepe per *febrim* curanda. B. 77. *Febricitantes acute* cur lecto non sint coercendi? B. 314. *Febris continua* quid? B. 409. 410. *Continua simplicissima* vide *Ephemera*. *Continua simplex* quid? B. 417. *Hujus* causae,

Y y yy 3

I N D E X R E R U M.

fac, signa, & medela. B. ibid. & 418. *Ejus natura* eadem est ac ephemeræ. B. 417. *Quamdiu duret?* B. ibidem. *Continuæ* aliquando in *intermittentes* mutantur & vicissim. B. 72. *Atrabilem turgentem* movent. C. 495. *Febris continua putrida* quid? B. 412. 419. *cur putrida* dicatur? B. 419. *Hujus* ab ephemera & continua simplici disparitas. B. 419. 420. *Species.* B. 426. *Causæ.* B. 420 ad 423. *Aliquando* ex mala simplici continuæ medela nascitur. B. 419. *Diagnos.* B. 423 ad 426. *Prognosis.* B. 426 ad 441. *Cura.* B. 441. 442. *Febris hæc* non facile discernitur in sui initio a continua remittente. B. 423. *Februm putridarum* maximum signum quod? B. 423. 424. *Febris continua continens* quid? B. 442. *Continua remittens* quid? B. 410. 411. 442. *Febres malignæ* quid? B. 441. *Febris ardens* quid? B. 444. *Ad continuas remittentes* refertur. B. ibid. *Quare non* ad continentes? B. 453. *Hæc licet exquisita tertiana sit,* in quo tamen ab illa differat? B. 453. *Item Hujus* a continua putrida, intermittens, continuis remittentibus levioribus disparitas quæ? B. 490. *Causa proxima.* B. ibid. *Remotæ.* B. 453. 454. *Diagnos. & effectus.* B. 447 ad 453. *Cura.* B. 491. ad 502. *Ardens* inter pessimas febres locum tenet primum. B. 450. 451. *Hujus calor* qualis? B. 447. *Dum diebus paribus* exacerbatur, quid indicet? B. 453. *cur pericalosa?* B. 481. *Cur inter castrenses morbos* recensetur? B. 454. *Ardens exquisita* quando judicetur? B. 454. 455. 456. *Non exquisita* quando? B. 456. 457. *Non exquisita* quæ vocetur? B. 481. *Quibus evacuationibus* solvatur? B. 457. 479. 480. *Accessio die pari in ardente* ante sextum diem cur pessima? B. 481. *Februm hæmitritæarum* species triplex & harum definitio. B. 446. *Cujusvis* prognos. B. ibid. *Febres tertianariæ* quid? B. 445. *Si hæc,* cum anxietate, cur malignæ? B. 451. **FEBRIS** *intermittens* quid? B. 410. 504. *Quotidiana, tertiana, quartana, quintana, septenaria* quid? B. 504. 505. *Priorum quatuor specierum* diagnos. B. 506. *Tertiana exquisita* quid? B.

506. *Tertiana extensa* quid? B. ibidem. *Quartanæ* incipientis signum pulsus varietas & tarditas. B. 21. *Imo* ingruens paroxysmus ex unguum pallore noscitur. B. 511. *Hæc* qui semel laboravit, si de novo in vita afficitur, brevi liberatur. B. 61. *Hæc* quos morbos curaverit? B. 525. C. 437. 527. *Ab epilepsia* præservat. C. 437. *Febres intermittentes Duplicatæ, triplicatæ, &c.* quid? B. 506. *Tertiana, duplicata, vel quartana triplicata* a quotidiana quomodo distinguantur? B. ibid. & 507. *Tertiana duplicata,* die in tertiana simplici libero, novam accessionem habet. B. 410. *Hujus* nova accessio die libero quomodo a quotidiana distinguatur? B. 410. *Paroxysmus* est tertio similis non secundo. B. ibidem. *Tertianarum* indoles pesti est opposita. B. 525. *Hæc* maniam sanarunt. C. 527. *Febres intermittentes erraticæ* quid? B. 410. *Febres intermittentes autumnales* præmaturæ medicum in discernendo sæpe fallunt. B. 411. *Cur pertinacissimæ?* B. 43. *Quando* incipiant? & cessent? *Vernales* quando? B. 507. E. 191. *Hæc* cur citius finiant, cur tardius autumnales? B. 539. *Item* cur rarius recidunt? B. 557. *Prognosis* *cujusvis.* B. 508. 509. *Quare* diversa curatio. B. 509. *Intermittentes* continuam multiplicatis paroxysmis mentientes unde pendeant? & quomodo noscantur? B. 510. *Autumnales acutæ* exgeminatis intermittentium paroxysmis constant. B. 229. *Febris intermittens* causa proxima. B. 526. 527. 528. *Remotæ.* B. 532 ad 540. *Intermittentis* stadii prioris phænomena. B. 511 ad 514. *Alterius:* B. 514. 515. *Ultimi.* B. 515. 516. 517. *Ejus* stadia continuarum stadiis respondent. B. 513. *Primum* stadium est omnium periculosissimum. B. ibidem. *Intermittentis* initium quomodo a continuis distinguatur? B. 512. *Hujus* stadia percurrentis effectus. B. 518 ad 526. *Exitus* in alios morbos. B. 517. 518. *Paroxysmi* cur certis periodis redeant? B. 529 ad 540. *Intermittentium* cum continuis affinitas. B. 530. *accessiones* in intermittentibus eandem vim habent ac *dies* in continuis. B. 530. *Tertiana-*

I N D E X R E R U M.

- tiana exquisita* accessione septima cur terminari consueverit? B. 530. *Tertiana verna* raro in quartanam, *autumnalis* vero frequenter in eam mutatur. B. 532. *Intermittentium* causae *praedisponentes* solae hanc vel illam speciem determinant. B. 532. *Hae* in singulis speciebus diversae licet, magnam tamen habent inter se affinitatem. B. 533. *Intermittentes* quandoque unam tantum corporis partem occupant. B. 534. 535. *Tales* quomodo curandae. B. ibidem. *Intermittentium* paroxysmi anticipatio aut retardatio unde petenda? B. 537. 538. *Earundem* distinctus & determinatus character ubi lateat? B. 540. Febris *intermittentis* indicatio. B. 528. 529. Cura tempore *Ἀποπέλας* vel & in *primo* paroxysmi stadio. B. 540 ad 554. In *secundo* quae? B. 554. 555. In *ultimo* qualis? B. 555. 556. Symptomati urgenti quomodo occurrendum? B. 556. 557. Prophylaxis. B. 557 ad 570. *intermittentes* purgantibus & emeticis irritantur. B. 546. *Harum* paroxysmus aliquando contrariis motibus sudandi & dejiciendi confundendus est. B. 549. Cura per corticem peruvianum quando instituenda? vide *Cortex peruvianus*. Hocce *curata* *recidivans* eodem amplius tractari non debet. B. 565. Eodem *sanata* purgante levissimo, imo clysmate statim excitatur. B. 570. Februm *intermittentium* singularum prognosis & cura. B. 572 ad 577. Quando *Hae* prosint & ad longaevitatem disponant? B. 524. 525. *Quartana* ex indole sua longior tertiana sed *securior*. B. 573. *Quotidiana* saepius longe pertinacior est quam *tertiana*. B. ibid. *Tertiana duplicata* raro vel nunquam eadem hora sequenti die incipit. B. 573. 574. *Intermittentes* in continuas facile transeuntes quae? B. 574. *Quae* & quando in ardentem mutantur. B. 444. *Intermittens* scorbuti, hydropis, leucophlegmatiae, & icteri causa. B. 522. 523. Consortium cum Rheumatismo init quandoque. E. 656. Quid tunc agendum? E. ibidem. *Illam* laboranti commigratio quandoque salutifera. B. 575.
- FERMENTANTIA** *liquida* epota quorum malorum causa? C. 160. *Harum* habitus apoplexiam facit. C. 277.
- FERRUM** in animalium & vegetabilium cineribus demonstratur. C. 379. Laudatur in cachexia. C. 659. 660. In fibra debili. A. 56. In scorbuto. C. 634. 635.
- FERULAE** quid? A. 587. *Harum* in fracturis usus. A. 587. 588.
- FIBRA** *minima* quid? A. 19. Quomodo formetur? A. 22. *Hujus* debilitas Quid? A. ibidem. Causas. A. 23. 24. 25. Effectus. A. 26. 27. Diagnos. & prognos. A. 27. 28. Cura. A. 28 ad 38. *Fibrae debiles* quibus propriae? quibus fortes? A. 39. 40. 41. 47. 48.
- FIBRAE** *Laxitas* quid? A. 38. *Flexibilitas* quid? A. ibidem. *Elasticitas imminuta* quid? A. ibid. *Nimia* quid? A. 47. *Hujus* effectus & cura. A. ibidem. *Rigiditas* quid? A. 40. 41. 42. *Hujus* causae. A. 42. effectus. A. ibid. & 43. Diagnos. & prognos. A. 43. 44. cura. A. 44. ad 47.
- FISSURA** quid? A. 412. 413. *Hujus* a fractura disparitas. A. 413. 414.
- FISTULAE** vide Sinus. *Hae* in epilepsia profuerunt. C. 442. *Fistulae* ani operatio. A. 725. 726. 727.
- FLATUS** quid? B. 236. 237. Quos morbos faciant? B. 238. *Horum* diagnos. & causa proxima. B. 232. Remotae. B. 233 ad 237. Impetus & foetor varius unde? B. 237. 238. Cura. B. 239 ad 250. Variarum circa flatus quaestionum solutio. B. 247 ad 252.
- FLOCCOS** carpere in acutis quod signum? B. 329.
- FLUIDORUM** *nostrorum* partes quadam vi inter se cohaerent. A. 162. 163. *Fluidi vitalis* motus moderamen maximi momenti regula est in praxi. A. 698. Pro abscessus maturatione *qualis* requiratur? A. ibid. *Hujus* debiti moderaminis signa. A. ibidem.
- FLUOR** *albus* vide Gonorrhoea muliebris.
- FŒCUNDITATIS** signum. D. 400. 406. 410.
- FŒTUS** in utero situs *naturalis*. D. 555. *Praeternaturalis* & ejus effectus. D. ibidem. In *posteriori* situ indicatio. D. 566. 567. 568. Huic satisfit. D. 568 ad 581. *Fœtus mortui* Diagnos. D. 558 ad 562. In utero *relicti* effectus. D. 563 ad 566. Indicatio. D. 562. 563.
- FONTICULUS** quid? A. 677. Quomodo fiat?

I N D E X R E R U M.

- fiat? A. *ibid.* Quibus profit? A. *ibid.* & 678. Instituitur in epilepsia. C. 442. 443. In Hydrope. D. 255. In phtisi. D. 19. In variolis. E. 107. In rachitide autem non *suadendus*. E. 623.
- FRACTURA** Quid? A. 168. 556. *Hujus* a fissura disparitas. A. 413. 414. *Item* a carie, confusione, & luxatione. A. 556. Species. A. 556. 557. 568. Effectus. A. 558. ad 566. Diagnofis. A. 566. 567. 568. Prognofis. A. 569 ad 573. Cura. A. 573 ad 591. *Fracturae* peffima fymptomata unde plerumque? A. 565. *Fragmentorum* eductio in *fractura* quando tentanda? A. 581. 582. Cura ut fuccedat: Chirurgus anatomen probe caleat oportet. A. 589.
- FRICTIONES** laudantur in catalepsi. C. 321. In chronicis morbis. C. 346. In epilepsia. C. 432. In fibra *debili*. A. 33. In *rigida*. A. 47. In gangraena *Senili*. A. 784. In haepatide. C. 98. In haemoptysi. D. 26. In hydrocephalo. D. 125. In hydrope. D. 217. 218. In menfium fuppreffione. D. 438. In paralyfi. C. 385. 386. 388. In parotide *Indurata*. A. 199. In podagra. D. 374. In rachitide. E. 622. 623. In fcirrhis quandoque. A. 878. In fcorbuto. C. 627. Febricitantibus quando convenient? B. 143. 162. Locis inflammatis *Quae* & quomodo adhibendae? A. 675. 676. 686.
- FRIGIDA potentia** quid? A. 665. Frigida capiti applicata in mania profuerunt. C. 532. 533. *Horum* in ileo ufus. C. 180. 181. *Is* ad fanandas inflammationes curanceps? A. 664. 665. 682.
- FRIGUS** non eft caloris *privatio*, fed ens *phificum*. A. 797. *Hujus* in corpus noftrum effectus. A. 664. C. 360. *Frigoris summi* in corpus noftrum actio ignis vivi actioni fatis refpondet. A. 740. *Frigus* hystericis vitandum? C. 272. Omnibus animalibus torporem inducit? C. 360. Calido corpori applicatum Rheumatismi caufa. E. 647. *Vebemens* haemoptysin facere potest. D. 23. *Humidum* quae mala faciat? C. 361. 362.
- FRIGUS** refpectu corporis noftri quid? B. 173. *Ejus* caufam in nobis quid conflituat? B. 173. In februm initiis quid delignet? B. *ibid.* & 174. *Frigus* febrile non fit ab effervescentiis frigidis. B. 175. *ejus* ergo caufae quae? B. 173. 174. 175. Effectus B. 175. 176. Diagnofis & prognofis. B. 176. 177. 178. Cura. B. 178. 179. Quo *majus* in febris initio, eo haec periculofior. B. 176. 177. Cur aliquando *illud* lethale? B. 21. Quo *intensius* eft, eo intensior fequitur calor. B. 24. Calidis ftimulantibus male tractatur. B. 178. Quibus ergo tute curetur? B. *ibid.* & 179.
- FRUCTUS** *horaei* bene *maturi* laudantur in melancholia. C. 479. 480. In mania. C. 480. *Immaturi* comnefti quae mala creent? C. 335. 360.
- FULIGO** quid? A. 205. *Hujus* chemica analyfis, dotes & ufus. A. *ibidem*.
- FULMINIS** *vis* electrica vi intensior. C. 384. Quos morbos fanet? C. *ibidem*.
- FUNGI** *cerebri* vide Cerebrum.
- FUSTIGATIONUM** in atrophia ufus. C. 388.

G.

- G**ANGRAENA quid? A. 734. 735. 736. *Hujus* fedes. A. 736. 737. Caufa proxima. A. 660 ad 663. Remotae. A. 738 ad 753. Diagnofis. A. 753. 754. Prognofis. A. 753. 758 ad 772. Indicatio. A. 772. 773. Cura. A. 773 ad 785. *Gangraena* a decubitu quomodo fiat? A. 741. Quomodo praecavenda, aut nata curanda? A. 742. 743. *Gangraenae inveteratae* effectus. A. 785. 786. Indicatio. A. 781 ad 789. Cura. A. 789 ad 796. *Gangraenae* a frigore figna. A. 755. Cura. A. 796. 797. 798. *Gangraena senilis* unde? A. 750. In *hac* nec fuppuratio, nec extirpatio juvat. A. 751. Cura. A. *ibidem*. *Gangraenae* ab arteriarum *rigiditate* hiftoria. A. 750. 751. *Gangraena* in fui initio ad phlegmonem proxime accedit. A. 772. Cur tunc feliciter faepe tollatur? A. 785. *Gangraenae* cur illico fuccurrendum? A. 761. Quibus in fubjectis lentius vel citius proferpat? A. 759.
- GAS** *sylveftre* peftem fedavit. E. 173. 174.
- GASTRORAPHIA** quid? A. 519. *Hanc* inflituendi modus. A. 519. 520. *Inftituta* quid agendum? A. 520.

I N D E X R E R U M.

GAUDII summi effectus. C. 466. 467.
 GELATINOSA ex quibus parentur & ubi
 convenient? B. 132. Quibus Cachecti-
 cis profint? Quibus obtint? C. 654 655.
 GINGIVAE in sanis quales? In scorbuticis
 autem quae? C. 605. 606. 607.
 GLANDULAE quid? A. 631. *Harum ab-*
scessus tarde sunt aperiendi? A. 710. *Hy-*
drops; hujusque cura? D. 146. *Glan-*
dularum oesophagi, trachaeae &c. tu-
mentium effectus. B. 632. *sub axillarum*
tumores paralytim facere possunt. C. 352.
 Glandulae vagae quid? B. 632.
 GLUTINOSUM quid? A. 95. *Glutinosi*
spontanei causae. A. 96. 97. 98. *Hujus*
sedes. A. 98 effectus in *primis viis* A.
 98 ad 101. In *sanguine.* A. 101 ad 104.
 Diagnofis & prognofis. A. 104. Cura.
 A. 104 ad 109.
 GONORRHOEA Quid? E. 412. *Simplex*
 quid? & *ejus* causae quae? E. 412. *Vene-*
rea quid? E. 475. *Haec* in Europa est lue
 recentior. E. 413. 414. Bene *tractata* in-
 fectos a contagio liberat. E. 413. Male
 autem *curatam* vel *neglectam* fequitur
 lues. E. *ibid.* *ejusdem prima species.* E.
 420. *Hujus* diagnofis. E. *ibid.* & 421.
Secunda. E. 421. 422. *Hujus* caufa ma-
 terialis. E. 423. Diagnofis. E. 422.
Tertia & *ejus* causae. E. 425. Diagnof-
 fis. E. 426. *Quarta*, *ejusque* diagnofis.
 E. 427. Effectus. E. *ibid.* & 428. *Quin-*
ta. E. 428. *Ejus* effectus. E. *ibid.* &
 429. 430. *Harum Specierum* cura. E.
 475 ad 490. Injections per urethram
 non fuadendae. E. 476. 477. Ex ad-
 stringentibus plane rejiciendae. E. 476.
 materiae virulentae optima est depuratio
 quae per urinam fit. E. 477. Diuretica
 tamen acria damnantur. E. 485. Sub
Gonorrhoeae cura penis erectio vitanda,
 ut & valida corporis exercitia. E. 486.
 487. *Gonorrhoea Spuria* quid? E. 421.
 quid *Cordata*? E. 441. *Virulenta ficca*
 quid? E. 426. *Hujus* causae. E. *ibid.*
 & 427. effectus E. 427. *Gonorrhoeae*
muliebris a fluore albo difparitas E. 434.
 435. *Hanc* quomodo concipiant mu-
 lieres? E. 433. 434. Toleratu *facilior* est
 quam virilis. E. 435. 437. *Hujus prima*
species. E. 435. 508. *Secunda* & *tertia.*
 E. 435. 508. *Quarta.* E. 436. 508. In-

dicatio. E. 507. Cura. E. *ibid.* & 508.
 509. *Gonorrhoea* ad uterum an perve-
 niat? E. 436.
 GRAVEDO. Vide *Catarrhus.* *Haec* in mor-
 bis pulmonum mala. B. 771.
 GRAVIDAE, dum gestaret marem, epi-
 lepticae; dum vero puellam, ab hoc
 malo immunis exemplum. C. 424. *Gra-*
vidarum morbi. D. 450 ad 454. *Caufa*
in his morborum duplex. D. 455 ad
 461. *Prioris* effectus. D. 461 ad 469.
 An foli plethorae hi adscribendi? D. 461.
 462. 463. Cura. D. 469 ad 476. *Poste-*
rioris effectus. D. 476 ad 483. Cura.
 D. 483 ad 486. *Gravidarum* vitae regi-
 men. 474 475.
 GRAVIDITAS plures functiones in corpo-
 re muliebri laedit. D. 451. In *hac* de-
 terminanda, magna opus prudentia. D.
 452. 453. *Hujus* figna. D. 451 ad 455.
 An certa gemellos in utero haerere figna
 dentur? D. 482. *Item* quis fexus in eo-
 dem geratur, an fciri poffit? D. 482.
 483.
 GULAE imbecillitas quis morbus? B. 701.
Hujus figna. B. *ibid.* & 702. Cura B.
ibid.
 GUMMATA, gummi. quid? A. 939. E.
 473. *Venerea* sunt epilepsiae caufa. C.
 410.
 GUTTURIS *strepitus* in asthmae fenili cur-
 non adeo periculofus, ut in peripneu-
 monia? B. 770.

H.

HABITUS corporis quid? C. 636. Boni
 & mali figna. C. *ibid.* & 644.
 HAEMITRITEA febris. Vide *Febris.*
 HAEMOPTYSIS quid? D. 3. est frequens
 caufa phthifis. D. *ibid.* *ejus* species. D.
 3. 4. *Harum* diagnofis & prognofis. D.
 5 ad 8. *Haemoptysis* causae proegume-
 nae D. 9 ad 18. *Procatacticae.* D. 18
 ad 25. Diagnofis. D. 25 ad 33. Cura.
 D. 33 ad 45. *Prophilaxis.* D. 45 ad 48.
Haemoptysis male *curatae* exitus D. 62.
 7. 8. 49. *Huic* magis fubjecta est aetas
 inter decimum sextum & trigefimum
 sextum annum media. D. 14. 15. *Serius*
 cur minus fubjecta? D. 16. *Haemopty-*
sis recidivae figna. D. 48.

HAEMORRHAGIA quid? A. 344. *Hujus* a vulnere causae & prognos. A. 233. 234. 235. Cura. A. 345 ad 352. An revulsio hic juvet? A. 352. 353. 354. *Haemorrhagiae* polypos quandoque producunt. A. 66 Ardentem saepe solvunt. B. 457. In intermittentibus unde oriuntur? & quid denotent? B. 521. 522. *Variae* primo *leviores*, dein *validae* cur scorbuticis familiares? C. 606. 608. *Haemorrhagias* magnas passim, cur non illico multis implendi? C. 262. *Haemorrhagiae nomen* dum solum occurrit apud *Hippocratem*, *Haemorrhagiam narium* significat. B. 457. 527. E. 89. *Haec* in ardentibus frequentior est, & maxime salutaris. B. 457. Sed *qualis* debeat esse, & quo die contingere? B. 458. 459. venae sectione quantum praesertit? B. 459. 460. *Hujus futurae* signa. B. 460 ad 464. Qua ratione proficit? C. 100. 101. *Hepatitis* solvens, quando & unde fluere debeat? C. 101. quando pleuritidem curet, quando tantum levet? C. 24. In plethora & in morbis inflammatorius *salutaris* est. A. 157. laudatur in mania. C. 527. In phrenitide. B. 332. 600. In variolis. E. 89. 90. Raro peripneumoniam integre solvit? B. 739. A phthisi haereditaria quandoque praeservavit. D. 14. 15. Circa pubertatis tempus *salutaris*. D. 14. 15. *periodica* tabis accessum protrahit. B. 459. *Haemorrhagia* si nimis profusa sit; quomodo sistenda? B. 500. 501. *Suppressa* apoplexiae causa. C. 421. epilepsiae C. ibidem. *Haemorrhagia uterina* gravidarum *periculosa*. D. 486 ad 489. Quando *periculosissima*? D. 486. *Hujus* causa proxima. D. 489 ad 493. Remotae. D. 496 ad 503. *Futurae* prognos. D. 495. 496. *Praesentis* Diagnos. D. 493 ad 495. Cura. D. 503 ad 512. *Haemorrhagia* in graviditate semel contingens, facile redit. D. 496. Praesertim si post sextum vel septimum mensem contigerit. D. 510. Est plerumque *periculosior* quam illa, quae post partum contingit. D. 489. Abortum saepe causat. D. 487. Si *valida* fuerit: foetus educationem indicat. D. 508. Quomodo haec tentanda. D. ibid. & 509. 510.

HAEMORRHOIDES *fluentes* in morbis cuius utilitatis? B. 608. profunt in apoplexia. B. 333. C. 272. 284. In mania. B. 333. C. 525. In melancholia. A. 854. C. 510. In nephritide. C. 233. In pleuritide. C. 24. *Suppressae* causa cataleptis. C. 316. Cephalalgiae. C. 285. Melancholiae *recidivae*. C. 510. Nephritidis. C. 233. Haemoptysis. D. 20. obstructionum abdominalium. A. 854. Pleuritidis. C. 24. *Caecae* Intestinorum inflammationis & ischuriae causa. C. 172. Quomodo moveantur? B. 333. 613.

HECTICA febris quid? D. 75. post partum & circa vesperam exacerbari solet. D. 13. 75. 76. Exacerbatio illa non est de *hujus febris* natura. A. 747.

HELLEBORUS fuit datus maniacis. C. 525. Melancholicis. C. 516. Rabiosis. C. 572.

HEMIPLEGIA quid? C. 289. 369. *Perfectae* & *imperfectae* prognos. A. 237. Ante apoplexiam cur *periculosior* quam post illam? C. 369. Post epilepticum paroxysmum unde fiat? C. 425. *Hemiplegia* organum in nobis sensus & motus *duplex* esse probat. C. 289.

HEPAR in sua substantia adeo acutum doloris sensum non habet. C. 93. *Huius* sanguificationis munus falso adscribitur. A. 137. *Hoc infarcto* cur lien turbetur? C. 100. imo ejus moles cur augeatur? C. 495.

HEPATICI qui vocentur? C. 81.

HEPATITIS cur non adeo frequens? C. 81. 82. *Hujus* causae. C. 84 ad 92. Diagnos & effectus. B. 221. C. 93 ad 97. Prognos. C. 92. Exitus *quadruplex*. C. 97. *Primus* est in sanitatem per benignam resolutionem: haecque quomodo juvanda? C. 98. Per coctionem & excretionem. C. 99 ad 102. Haec qua ratione promovenda? C. 102 ad 105. *Perfectae* curae signa. C. 105. *Secundus* in suppurationem. C. 106. Signa *hujus futurae*. C. 106. 107. *factae*. C. 107. 108. effectus & prognos. C. 109 ad 116. Cura. C. 114 ad 115. *Hujus* visceris *suppuratio* Benigna cur raro speranda? C. 106. *Abscessus* cur anxietatem adeo magnam causat? C. 111. Hic ad exteriora *protuberans* quomodo tractandus? C. 115. 116. Hoc aperto: salu-

I N D E X R E R U M.

- latis aut mortis signa. C. 116. 117. Si rumpatur in abdomen; mortem facere potest. C. 112. *Vomicae hepatis* ex pure in aliis locis collecto saepe oriuntur. C. 85. 86. *Tertius in Scirrhum*; Hujus effectus. C. 117. 118. 119. Hic cur factis frequens? C. 118. Prognosis. C. 119. 120. *Quartus in Mortem*. C. 121. 122. *Hujus* futurae signa. C. 122. 123. 124. Hepatitis icteri causa. C. 95. 96. 97. *Hepatitis* levior species aliquando intermittentes autumnales epidemicos comitatur. B. 563. *Haec* ut cognoscatur. C. 98. quomodo tractanda? C. *ibid.* *Pessime* hic datur cortex. B. 563. *Hepatitis exigua* quibus malis originem det? C. 120. Corollariorum ex *hepatitide* desumptorum solutio. C. 124 ad 144.
- HERBAE *Amarae recentes* cur *frigidae* dicantur? B. 165. *harum* in morbis usus quis? B. *ibid.* & 566. Herbarum *recentium succus* copiose haustus in chronicis laudatur. C. 346.
- HERNIA quid? A. 743. *Hujus* species. A. 744. *Suffocatae, clausae*, in gangraenam *tendens* signa. A. 744. cura. A. *ibid.*
- HERPES *miliaris* quid? E. 590. *Ficosus* quid? E. *ibid.* *Hi suppressi* rachitidem fecere. E. 591.
- HILARITAS perspirationem auget. C. 461. *Summa melancholiae* causa. C. 467.
- HIRUDINUM actio & usus. A. 779.
- HOMO quibus constet? C. 460. 461. *Hujus* in origine quae partes maximam molem corpoream faciant? C. 402. 403.
- HORRIPILATIO quid? B. 6. *Haec* in omni febre a causa interna orta semper adest. B. *ibid.* & 7.
- HORROR quid dicatur? B. 488.
- HUMECTATIO totius corporis cur tanti in ardente usus? B. 498. 499.
- HUMORUM *motus* per vasa ut liber sit, quid requiratur? B. 23 horum *lentor* in febribus quid? B. 64. *Spissitudo* ad quot classes reduci possit? C. 259. *Cujus vis* causa, diagnosis, & effectus. C. 258 ad 265. *Spontaneae permutatioes* quid? C. 339 In quas acrimonias abeant? C. *ibid.* & 340. *Harum* effectus. C. 340. *Humorum vitia* ab acutis morbis quae. C. 340. 341. *Horum* effectus & cura. C. *ibid.* *Humorum tenuitas* nimia unde? C. 652. 653. Effectus. C. *ibid.* *eorundem tenuitatis* a pulmone laeso cur adjuncta acrimonia? C. 653.
- HYDATIDUM definitio, ortus, & sedes. A. 165. D. 168. 169. *Diagnosis*. D. 169. 170. *Hae* hydropis causa. D. 199.
- HYDRAGOGA quid? B. 642. C. 384. *Laudantur* in paralyfi. C. 384. *Qualia* in angina aquosa convenient? B. 642.
- HYDROCEPHALUS quid? D. 118. *hujus* species. D. 119 ad 123. *Diagnosis*. D. 124. *Prognosis*. D. 123. *Cura*. D. 125 ad 128.
- HYDROPHOBIA unde dicta? C. 553. In homine nasci sponte potest. C. 536. *Haec* lenior & sanabilis magis. C. 537. *Hydrophoborum* symptomata. C. 553 ad 557. An aquam ideo horreant quia canem in illa vident? C. 554. 559. *Cadaverum dissectio* quid hic docuerit? C. 561 ad 565. An *haec* periculosa? C. 561. *Hydrophobi* an suffocandi? C. 578. 579. Vide *Rabies Canina*.
- HYDROPS quid? D. 115. *Hujus* genesis. D. 115. 116. *Sedes*. D. 117 ad 118. A leucophlegmatia quomodo distinguatur? B. 523. species. D. 118 ad 186. *Causa proxima*. D. 186 ad 191. *remotae*. D. 191 ad 199. *Diagnosis & effectus*. D. 199 ad 210. *Prognosis*. D. 209. 210. 249. 250. *Indicatio triplex*. D. 210. *Primae* cura. D. 213 ad 228. *Secundae*. D. 228 ad 269. *Tertiae*. D. 269 ad 782. Quando *paracenthesis* instituenta? Vide *Paracenthesis*. *Hydrops* intermittenti diuturnae accedens, quando purgantibus tractandus? quando non? B. 556. *Remanente febre*, quomodo *curandus*? B. 522. 556. *Hydropis incipientis* cura, confirmato cur non conveniat? B. 115. 116. *Hydrops* quando Maniacis profit? C. 526. *Diuturnus* cur comitem sibi febrim lentam habeat? *recens* autem non? C. 613. *Hydropici* cur post eductas aquas saepe brevi denuo tumeant? A. 549. *Hydrops sacchatus* quid? D. 165.
- HYDROPS Anasarcha;
Ascites;
Asperae arteriae;
Glandularum;
Δευχοφλεγματία;

I N D E X R E R U M.

HYDROPS Ovariorum;
Pulmonis;
Thoracis;
Tympanites;
Υποσπασμα;
Uteri.

Vide. Anasarca. Ascites &c.

HYEMS cur morbos circa caput & supra septum producat? B. 800.

HYPERCATHARSIS quid? C. 194. *Huic* superveniens convulsio, aut singultus, cur mala? C. ibid.

HYPEROSTOSIS. quid? E. 473.

HYPOCHONDRIA quid? B. 324. Plurima dant tam ad salutem quam ad interitum in morbis praesagia. B. 439. C. 90. 91. 140. Quae hujus ratio? B. 316. *Haec* paraphreniticis cur sursum revulsa? C. 75. *Horum aestus* cur in morbis malus? B. 316. *Tensio, pulsus* quid subinde indicent? B. 328. C. 529. *Tensio* sola quid? C. 100. *Hypochondrium doloris expers, molle, aequabile*, in morbis quid denotet? B. 439. Contrario modo se habens quid? B. ibid. & 440. *Hujus tumor durus & dolens* pro vario morbi statu quid praesagiat? B. 440. *mollis* autem & doloris expers quid? B. ibid. *Dextri* in praegnantibus dolor, malus. D. 477. Inter *hypochondria* & nares magnum habetur commercium. B. 462. 463.

HYPOCHONDRIACUS morbus. Quotuplex? C. 91. 92. 482. *Hypochondriaci morbi* cum materia expositio, causa & sedes. C. 481. 482. Signa & effectus. C. 483. 484. 485. Indicatio. C. 485. 486. cura. C. 487. 488. *Huic morbo* cur illico obveniendum? C. 485. *Hypochondriacus morbus sine materia* quid? C. 92. 504. *Hystericae passioni affinis* est. B. 250. & sicut illa omnes morbos mentitur. B. 196. Ad melancholiam disponit. C. ibid. ad scorbutum. C. 599. Signum *Hujus* caracteristicum. C. 92. De caeteris vide Melancholia.

HYSTERICA Passio quid? C. 416. *Hujus* causa unde? C. 417. Signum pathognomicum. C. 417. 503. 504. Symptomata. C. 416. 417. 228. *Hysterica passio* epilepsiae causa. C. 417. *Haec* ab epilepsia in ultima ejus accessionis parte

quomodo distinguenda? C. 399. Generat melancholiam. C. 503. Scorbutum. C. 599. De caeteris vide Melancholiam.

I.

JACTATIO in acutis frequentior quid indicet? B. 432.

ICHOR quid? A. 328. D. 211. *Hujus* generatio. A. 328. 329. *Hujusce* ex vulnere fluxus cura. A. 353. 354.

ICTERUS quid? C. 95. *Varia ejus nomina* unde? C. ibid. *Causae*. C. 127. 128. In recens natis causa & cura. C. 128. In gravidis causa? C. 95. 96. 128. cura. C. 128. In litteratis causa & cura. C. 128. 129. *Icteri* prima indicia ubi conspiciantur? C. 105. *Hujus* differentiae & prognoses unde petendae? C. 127 ad 133. *Icterus multiplex*. C. 95. primae speciei, *benignae* dictae origo. C. 95. Cura. C. 97 ad 104. Secundae, *paulo gravioris*. Cura. C. 104. 105. Tertiae, *pejoris* causa. C. 110. 111. Prognosis. C. 111. Quartae, *nulla arte sanabilis* causa. C. 112. Quintae *valde periculosae*. Diagnofis. C. 112. 113. Sextae, *cito lethalis* conditio. C. 113. 114. Indicatio. C. 114. 115. Septimae, *perpetuae*. origo. C. 117. 118. effectus. C. 119. Prognofis & palliatio. C. 119. 120. Octavae *speciei* productio & effectus. C. 121. Signa. C. 122. 123. *Icterus* cur aliquando facile sanetur & quando? C. 128. cur saepe pertinacissimus? C. 129. Cur saepe cito, saepe tarde occidat? C. ibid. & 130. *Icteri periodici* descriptio. C. 130. 131. *Causae*. C. 131. 132. 133. Indicatio. C. 134. Cura in paroxysmo. C. ibid. & 135. 136. Extra paroxysmum. C. 136. 137. *Icterus* ante septimum diem in acutis cur calamitosus? C. 138. Quomodo aliquando tollatur? C. ibid. & 139. Post septimum diem quid denotet? C. 139. *Icteri* signa secundum ordinem exposita. C. 140. 141. *Icterus* est causa Hydropis. A. 123. D. 196. cur intermittentes quandoque sequatur. B. 597. Saepe recrudescens post validam hepatitidem, unde? B. 597. *Icterus* cur toties vomicae putridissimae &

I N D E X R E R U M.

- & tabus olidissimus dysenteriam faciens excipiant? B. 195.
- ICTHYOCOLLA** in pethechialibus & malignis febribus data. C. 653.
- IDEA** quid? B. 319. *Haec* a causa externa excitata unde pendeat? B. ibid. Nihil praesentat quod est in actione objecti vel passione organi. B. ibid. *Eadem* semper sequitur eandem objecti in idem organon actionem. B. ibid. *Hujus* nexus cum medullae cerebri mutatione non concipitur. B. ibid. *Idea* ab immaginatione saepe fortius sensorium commune mutat, quam *alia* ex sensuum perceptione procedens. C. 414.
- ΙΔΙΟΠΡΘΕΙΑ** quid? C. 14.
- JEJUNIUM** cur omnium minime ferant infantes? B. 106.
- IGNIS** quando in epidemicis proficit? quando noceat? E. 164 ad 168.
- ILEUS** quid? & unde? C. 164. 165. est in recidivam pronus. C. 182. vide Volvulus.
- ILIACA passio vera** quid? B. 259. C. 159. quid *notba*? B. ibid. *Vera* in febribus unde fiat? B. 259. praecipuus in *eadem* curationis scopus in quo consistat? B. ibid. *Iliacorum dolorum* a nephriticis disparitas. C. 224. 230.
- IMMAGINATIO** quid? B. 320. C. 414. In gravida an mutationes foetui inducere valeat? C. 406. 407. Epilepsiam causare potest. C. 414.
- IMMERSIO** in aquam Hydrophobis profuit. C. 560. 571. *Haec* ut instituenda? C. 571. pro curanda rachitide vix efficax. C. 632. 633. 634.
- IMPRAEGRNATIO** quibus profuerit? A. 877.
- INCARNATIO** apud chirurgos quid? A. 231.
- INCREMENTUM foetus** cur adeo velox? A. 73. *Corporis* cur cesset? A. 72.
- INCUBATUS** experimenta & observata. A. 137.
- INCUBUS** quid? C. 293. 294. quando apoplexiam minetur? C. 294.
- INDICATIO** in morbis quae prima? C. 32.
- INEDIA** epilepsiae causa. C. 419. 420. plethoram tuto non tollit. A. 68. *Tri-duana* cur in morbis damnetur? B. 416.
- INFANTES** systema nervosum nimis irritabile habent. D. 685. Effectus. D. 685. 686. Cura. D. 686. *Eisdem* illico post partum praestandorum expositio. D. 647 ad 652. *Eorum* vitae regimen a nativitate ad ab-lactationem usque. D. 686 ad 689. *Infantes* a purgante, a nutrice assumpto purgantur. B. 30. Temulentiae nutricis ubera ducentes unde convulsi? B. ibid. Post validam convulsionem cur facile paralytici? C. 353. *Harum* convulsio-num cura. D. 751. De caeteris morbis vide Meconium; Vermes; Dentitio; Convulsio; Glutinosum; Lac.
- INFLAMMATIO** quid? A. 626. 627. 628. *Ejus* a Phlegmone, Erysipelate, Oedemate, Scirrho, disparitas. A. 642. 643. 644. Causa proxima. A. 628. 629. 630. Remotae. A. 633 ad 642. Diagnofis & effectus. A. 646 ad 652. Exius in Benignam resolutionem. A. 653 ad 656. Quomodo tentanda? 671 ad 691. In suppurationem. A. 656. 657. Quomodo fiat? A. 657. 658. Diagnofis. A. 659. 660. Cura. vid. Abscessus. In gangraenam. A. 660. *Hujus* a suppuratione disparitas. A. ibid. *Futurae* signa. A. 661. 662. *Hanc* accelerantia quae? A. 663 ad 666. Cura. vide Gangraena. In Scirrhum. A. 667. *futuri* signa. A. ibid. Cura Vide Scirrhus. *Hic* cur testiculorum inflammationem adeo frequenter sequatur? A. 667. *Inflammatio* in quibus facilius, in quibus difficilius curetur? A. 215. *Inflammatio primi & secundi generis* quid? A. 186. *Inflammatio pura* quid? D. 672. *Simplex* quid? B. 420. *Inflammatorii morbi* post aestivos calores cur pertinacissimi? B. 43. *Inflammatoria dispositio* in quibus prae Caeteris obtineatur? B. 581. 583. 810. In quibus minus? B. 809. *Inflammatoria materies* non resoluta calculi causa. C. 245.
- INGENIUM perspicax & altum** cur epilepsiae obnoxium? C. 412. 413.
- INGESTA** cur remoram in intestinis patiantur? B. 377. Quibus viribus fiant corpus nostrum? C. 332. 339. *Horum assimilationis* praecipua causa quae? C. 641. minus bene mutata chronicorum morborum causa. C. 332. 339. Quae viribus immutantibus resistant? C. 638. *Copiosa* nimis cur parum nutrimenti sup-

I N D E X R E R U M.

peditent corpori? C. *ibid.* *Consueti* etiam si deteriora cur minus non assuetis noceant? C. 639.

INGUINUM *dolores* apud gravidas unde? D. 466. 467. Medela. D. 467.

INOCULATIO *Variolarum* an suadenda? E. 142 ad 151.

INSOLATIO quae mala producat? B. 589.

INTEMPERANTIA apoplexiae causa. C. 266.

INTESTINA inflammationi quae magis obnoxia? C. 159. 160. *Horum inflammationis* causae. C. 159. *Diagnosis.* C. 169. 170. *Cautela in hac* adhibenda. C. 168. 169. *Inflammati* incipiens difficulter saepe a nephritide distinguitur. E. 256. *Effectus & prognosis.* C. 162. ad 168. 170. 171. 172. *Cura.* C. 173 ad 182. *Crassorum inflammatio* facilius curatur ac tenuium. C. 172. *Exitus in suppurationem;* hujus signa & effectus. C. 182. 183. 184. *Cura.* C. 184. 185. *In gangraenam.* C. 185. *Hujus futurae* signa. C. 185. *Praesentis* diagnosis. C. *ibid.* & 186. *prognosis & cura.* C. 186. 187. *In scirrhum.* C. 187. *Hujus* diagnosis. C. *ibid.* & 188. *Prognosis.* C. 189. 190. *Cura.* C. 189. 190. 191. *In cancrum;* hujus palliatio. C. 190. 191. *Corollariorum* solutio. C. 191 ad 196. *Intestinorum conspectus* in vivente quis? *Quis in cadavere?* C. 162. *His inflammatis,* cur dolor per intervalla augetur? C. 163. 164. *Intestinorum vulnera* quomodo tractanda? A. 526. 527. *Illae sorum* per vulnus elapsorum cura. A. 527. 528. *Corruptorum* per vulnus evolutorum medela. A. 530. 531. 532. *Saepe tenuium vulnera* non sunt absolute lethalia. A. 526. *Discissa* iterum concrescere possunt. A. 530. 531.

IPECACUANHAE *doses* etiam minores vomitum excitant. E. 625.

IRA causat melancholiam. C. 466. *Phrenitidem.* C. 461. *Puerperas* saepe reddit maniacas. C. 528. *Vide. Animi affectus.*

ISCHIAS quid? E. 682. *Hujus* species. E. 683. *Nervosa* quid? E. *ibid.* *Hujus* cura. A. 928. 929. E. 683. 684. 685. *Cotunnii* circa hujus originem & curam sententia. E. 686. 687. 688. *Nervosae* species. E. 688. *Anticae* sedes, prognosis

& cura. E. *ibid.* *Posticae* sedes. E. 688. *Prognosis.* E. 689. *Cura.* E. *ibid.* & 690. *Generalis in utraque* specie diagnosis. E. 689.

ISCHURIA quid? C. 249. *Hujus* species duplex est. C. *ibid.* *Utriusque* diagnosis & cura. C. *ibidem.* *Ischuria Laborantes* eadem fere experiuntur ac illi qui sphacelo pereunt. A. 772. 773. *Ischuria gravidarum* unde? D. 477. 478. *Quandoque* herniam vesicae facit. D. 478.

ITINERA melancholicis utilia. C. 478.

JUDICATORIA aut *Judicantia* cujus praefagii? B. 458.

JUDICIUM quid? B. 321. *Unde* pendeat? & quotuplex? B. *ibid.*

K.

KEAMATA quid? E. 464.

KERMETIS *mineralis* praeparatio & virtus quae? B. 797.

KITTA quid? D. 464.

KYNARXH quid? B. 618. 619.

L.

LABOR corpus firmat. A. 25. *Scorbucis bonus.* C. 626. *Ejus Variatio* incredibile solamen affert. C. 466.

LAC quid? A. 29. 138. *Hujus* natura a chylo & sanguine differt. A. *ibidem.* species. D. 109. 111. *Laudatur* in debilitate. A. 29. 30. *In haemoptysi.* D. 44. 45. *In phthisi.* A. 30. 32. D. 108 ad 111. *An serum* huic praefendum? D. 100. 101. *Nocet* in acutis nisi prius diluatur. A. 126. *Dupla* aquae copia dilutum prodest in aphthis. C. 212. *Sitientibus* non convenit. B. 214. *In ventriculi cancro* nocet. C. 194. *Acescens* in infantibus epilepsiae causa. C. 418. *Lactis serum* lacti in melancholia praefertur. C. 491. *Laudatur* in calculo. E. 302. 305. *In haepatitide.* C. 102. 103. *In ictero periodico.* C. 631. 633. 634. *In ulcere renum* primo conducit, dein ipsum lac. C. 240. *In phthisi.* D. 94. 95. *Lactea diaeta* est podagricis suadenda? D. 370. 371. 391. *Lactea febris* quid? D. 608. *Hujus* causae. D. 605. *Symptomata eam* comitantia. D. 608. *Cur lac* circa tertium

I N D E X R E R U M.

- tium diem in mammis colligatur? C. 532. Sanguinem lactis loco ibidem colligi, quid timendum? C. ibidem. *Lactis* in mamma stagnantis effectus. D. 633 ad 638. Diagnofis. D. 638. Cura. D. 638. 639. 640. In apoftema *tendentis* fedes duplex. D. 640. Diagnofis. D. ibid. Cura. D. 640 ad 643. *Lactis* e mammis in fanguinis maffam retropulfi effectus. D. 609. *Hujus metastafis* caufae, effectus & cura. D. 610 611. 612. *Lactis abundantioris* effectus. D. 644. 645. *Hujus* minutio quomodo tentanda? D. 645. *Deficientis* reftitutio. D. 644. 645. 646. *Lactis* in infantis ftomacho coagulati caufae. D. 666. 679. 680. 681. Effectus. D. 681. 682. 683. Cura. D. 683. 684. 685. *Lactis boni* diagnofis. D. 671. *Lacte* aliturne in utero foetus? D. 606. 607. Venularum *Lactearum* ofcula obftructa diarrhoeae caufa. B. 379.
- LACRYMAE involuntariae mortem quando praenunciant? B. 438. Haemorrhagiam autem quando? B. ibid. & 461.
- LACTATIONIS utilitas. D. 666 ad 670.
- LANGUOR post sudorem quid denotet? B. 520.
- LARYNGOTOME. Vide Bronchotome.
- LARYNX quid? B. 658.
- LASSITUDO quando adesse dicatur? B. 39. 63. post fomnum quid indicet? B. 39. *Hujus* cura. B. ibid. *Summa* quando adfit? B. 451. In ardentibus quid haec denotet? B. 452. *Spontanea* quod in liquidis vitium accuset? B. 148. Scorbutum comitatur. C. 601. *Hujus Scorbuticae* ab alia *laffitudine* *spontanea* difparitas. C. 601.
- LATERIS dolores qui *phrenitici* dicantur? qui *pleuritici*? B. 587. 588. Nam non omnis hujus loci dolor *pleuritidis* nomen meretur. C. 2. *Lateris doloris scorbutici* figna. C. 606. *Laterum* dolor quasi *pleuriticus* ante variolarum vel morbillorum eruptionem quid praefagiat? C. 18.
- LAXITAS fibrae. vide Fibra.
- LECTI abftinentia nephriticis bona. C. 235. Caro decumbentibus. C. 326. *Eadem* aliquot horarum per diem in morbis cur magnae utilitatis? B. 155.
- ΛΕΙΠΗΡΙΑ quid? B. 371. *Hujus* species. B. 378. Harum quae infanabilis? B. 380. *Diuturnae* figna ex facie. B. 386. *Haec* in hydropem definit. B. 387.
- LENTOR in humoribus quid? B. 148. *Duplex* in his reperitur. B. 277. Origo & diagnofis. B. ibid. A vaforum vitio qua ratione oriatur? B. 144. A plethora autem quomodo? B. ibid. *Hujus* effectus & cura. B. ibid. & 145. a fibrifpafmo constrictis *ortus qualis*? B. 146. Cura. B. ibid. & 147. *Lentor* ab ipsis humoribus natus febre folvitur. B. 148. 149.
- LEPRA Rheumatismum fanavit. E. 645.
- LETHARGUS quid? B. 598. C. 323. 326. *Hujus* caufa. C. 326. Diagnofis. C. ibid. & 327. Exitus & cura. C. 327. *Lethargus* nephritidem quandoque fequitur. B. 598. Estne morbus acutus. C. 327.
- ΛΕΥΚΟΦΛΕΓΜΑΤΙΑ quid? A. 102. D. 157. *Hujus* ab hydrope difparitas. D. 157. 158. cura vid. Hydrops. *Leucoplegmatici tumoris* indicia prima ubi appareant? C. 645. *Leucophlegmaticus* epilepfiam faepius paffis *habitus* cur nafcatur? C. 428.
- LIEN excindi potest fuperfite vita. A. 262. *Hujus vulnera* quandoque lethalia. A. 262. *Lien* faepe culpatur dum in collo vitium haeret. C. 152. 153. *Hujus inflammationis* figna. C. 152. 153. *Haec* aliquando sub *pleuritidis* nomine tractata. C. 153. In *suppurationem* abeuntis fymptomata. C. 154. 155. item *fcirrhoſi*. C. 155. *Cancroſi* effectus. C. ibid. *Lienis dolor mitis* in hepatitide quid indicet? C. 100. *Hoc excecto* vel *purulento* cur mole augeatur hepar? C. 154. *Lienofis* cur haemorrhagiae? B. 462. 463.
- LIGATURAE artuum in Haemorrhagiis omnibus; ufus quis? B. 307. C. 296. 297. In calore febrili quis? B. 307. In apoplexia qualis? C. 297. Menfes provocavit. D. 439. *Fortis* & *ſubita* ante infultum epilepticum applicata, illum impedit. C. 423. 450.
- LINGUA tumens anginae caufa. B. 626. *Densa*, *aspera*, *arida*, quid fignificet? B. 151. 329. 588. *Lingua* in ardente qualis & quid indicet? B. 448. 449. *Hujus mutationes ſucceſſivae* in ardente. B. A a a a 2 449.

I N D E X R E R U M.

449. 450. *Nigredo* quae bona? B. 449. *Lingua* interiorum Corporis conditionem notat. B. 449. Primum futurae sanitatis indicium dat in morbis. B. ibid. *Sordida* quomodo fiat in febribus? C. 199. *Sordes* cur tantum in superiori *ejus* parte appareant, non in inferiori? C. ibid.
- L**IQUIDUM *vitale* quid? A. 160. *Morbosum* quid? A. 161. *Illud*, quod sphaericam figuram amisit, cur ad circulationem ineptum? A. 194. *Liquidorum spontanea, degeneratio* chronicos, ut acutos producit. C. 330. *Horum vitia* unde orientur? C. 331 ad 337. *Densitas* unde pendeat? C. 339. *Aucta motus Celeritas* quibus morbis originem dare possit? C. 339. *Vitia* quae cachexiam inducant? C. 640. *Liquidis nostris*, quae concretionem inducere possint? A. 195. Hanc quid tollat? aut impediatur? A. 196.
- L**ITHIASI *Laborantes* qui dicantur? E. 215.
- L**ITHONTRIPTICUM *Specificum* an deur? E. 317 ad 343. *Lithonriptica* ex *calce viva* parata in calculo profuere. E. 319 ad 327. Modo absit ulcus renale. E. 323. His substituta *Calcis aqua* praestat. E. 327. ad 332. Qua ratione *haec* in calculum agat? E. 331. Iniectiones ex *haec* in vesicam, an locum habeant? E. 332 ad 335.
- L**ITHOTOMIA quando indicata? E. 355. 356. *Lithotomiae parvi apparatus* dictae, & *ejus* usus expositio. E. 356. 357. *Magni apparatus* descriptio. E. 358. 359. Haec non suadetur. E. 359. *Methodus lateralis* sive *Raviana* laudatur. E. 360. 361. Quomodo instituenda? E. 362. *Severum ejus* institutioni examen praemitendum. E. 295. 296. *Vernale & autumnale tempus* ad *ejus* celebrationem eligi solet. E. 263. *Lithotomiae* eventus semper est dubius. E. 304. *Hac instituta* quid agendum superstit? E. 366. 367. 368. In foeminis rarius instituitur quam in viris. E. 369. 370. Qua ratione ex illis *Calculus* educatur? E. 370. 371.
- L**ITTERARUM *Disciplina* animo prodest, corpori obest. C. 466.
- L**ITTERATI cur apoplectici fiant? & quibus cum symptomatibus? C. 263.
- L**OBELIA in lue cum fructu data fuit. E. 576.
- L**OCHIORUM copia quae? D. 589. 590. *Horum fluxus* plus, minusve durat. D. 592. 593. *Fluxus nimii* causae. D. 589 ad 594. Cura. D. 594 ad 603. *Suppressorum* causae. D. 603. 612 ad 615. Effectus. B. 140. C. 17. 18. 421. 531. 533. D. 21. 22. 613. 617. 618. Cura. D. 623 ad 635. *Suppressio eorum* ab uteri inflammatione est mala. D. 615.
- L**ORICAE *Strictiores* quae foeminis mala creare possint. C. 354.
- L**UCUBRATIONES *nocturnae* causa podagrae. D. 293. 305.
- L**UCTA quae mala producere possit? B. 717. *Ultima*, morte longe pejor. B. 810.
- L**UIS *Venerae* ortus primus. E. 372 ad 378. An sit morbus *epidemicus*? E. 378. An *contagiosus*? E. 388. 389. 390. Qui *ea* primus laboravit, *eam* sine contagio suscepit. E. 388. In europa per contagium orta est. E. 388. Qua ratione communicetur? E. 378 ad 384. Infans sub partu *lue* contrahere potest. E. 379. 380. Et quandoque obstetrix. E. 380. *Luis* per *fomitum* propagatio quae dicatur? E. 381. *Exempla hujus*. E. ibid. & 382. 383. *Locus* ubi primo se prodat. E. 384 ad 387. Non semper se manifestat in parte qua contrahitur. E. 384 ad 387. *Diagnosis* in illo loco. E. 390 ad 393. *Signa latentis luis*. E. 384. 385. 387. *Hujus propagatio* quandoque cita, quandoque tarda. E. 401 ad 407. *Sententiarum Boerhavii & Astruc* de *se* *luis* expositio. E. 395 ad 401. *Prioris* opinio unde multum confirmetur? E. 400. *Luis* effectus in partibus genitalibus. E. 409 ad 469. In membris. E. 469 ad 474. *Requisita* ut *lues* proprie dicatur. E. 509. 510. *Hujus diagnosis*. E. 474. Cura. E. 510 ad 577. *Argentum vivum* summopere hic laudatur. Vide *Mercurius*. *Hoc* non proficiente quidam *strictum* vitae regimen praescribere. E. 358 359. *Alii Sudores* eliciebant. E. 560 561. Ad *hos* praeparatio. E. 562. Quomodo proliantur? & quae circa *illos* observanda? E. 562. 563. 564. Quibus haec cura

I N D E X R E R U M.

ca non fit suadenda. E. 565. Prudentia in cura *luis Venereae* requisita. E. 575. Lues non videtur rachitidis causa. E. 587. 588. 613. 614.

LUMBAGO *Rheumatica* quid? E. 639. 682. *Hujus* a nephritide disparitas. E. 639. 640. Prognosis. E. 682. 683. 689. Cura. E. 682. *Lumbago* in variolarum initio mali ominis. E. 43. *Haec* post infectionem variolarum vix observatur. E. 44.

LUXATIO quid? A. 597. 598. Species quae *peffima*? A. 598. 599. Causae. 599 ad 602. Effectus. A. 602 ad 610. Diagnofis. A. 610. 611. 612. Prognofis. A. 612 ad 618. Indicationes. A. 618. 619. *Harum* cura. A. 620 ad 624. *Luxatum membrum* cur plerumque brevius fiat? quandoque tamen magis elongetur? A. 604. *Luxationem* fi fractura comitetur, quod malum prius curandum? A. 614. *Luxata* quando reponenda? A. 615. *Luxationem* cur inflammatio fequatur? A. 606. 615. Cur convulfio? A. 607. 616. *Luxationes* cum *vulnere* cur adeo periculofae? A. 617. *Luxata* jam diu cur non facile reponenda? A. 614. 615. 618. *Luxationi* *reftitutae* fuperveniens inflammatio, cur non noceat, imo proficit? A. 619. 620. *Luxata*, è fuis fedibus facile poft reductionem elabentia quo modo tractanda? A. 623. 624.

LYCANTHROPIA quid? C. 521.

M.

MACULA in genarum interna fuperficie fcorbuticis *familiaris*. C. 607. *Haec* ut curanda. C. ibid. *Maculae lividae* in fcorbuticis quid indicent? C. 612. *Nigrae* quid? C. 617. *Maculae rubrae* quid? & unde? B. 77. In febribus faepe obfervantur, & tunc quae prognofis? B. ibid. *similes* per pectus difperfae, in valida peripneumonia quid denotent? B. 770. Per abdomen *livefcetes* brevi in inteftinorum inflammatione quid indicent? B. ibid.

MALACIA quid? D. 464.

MALIGNITAS in morbis apud *imperitos* quae cenfeatur? B. 386.

MALTA quid? D. 106. E. 617.

MAMMARUM expositio. A. 848. D. 636. *Harum* papillae ftructura. D. 643. *Hujus* dolentis caufae & cura. D. 643. 644. *Mammaram* dolor in gravidis unde? D. 467. *Exinnantio* *fabita* praefagit abortum. D. 495. 496. *Mammae lactantium* igni exponi non debent, nec fpirituofis foveri. A. 851. 852. *Harum fcirrhus* eft frequens. A. 667. 668. *qui inveteratus* glandulas fub axillares etiam inficit. A. 849. An *proprius* in utero fugat foetus. D. 653. De caeteris *mammaram* morbis vide Lac.

MANIA quid? C. 519. *Hujus* a melancholia difparitas. C. ibid. *Item* a phrenitide. B. 595. C. 519. Melancholiae proles videtur. C. 519. 520. *Hujus* caufae. C. 520. Diagnofis. C. ibid. & 521. Cura ope artis. C. 523. 524. 525. Ope naturae. C. 525. 526. 527. *Maniacorum* robur immenfum unde? C. 520 Unde *pervigilium*? &c. C. 521. *Anatomica Sectio* quid in his demonfret? C. 522. *Maniae* aliae fpecies & caufae. C. 527 ad 530. Cura. C. 530 ad 533. *Maniae* verno tempore periodicae exempla. C. 528. *Mania* cur innumera deliriorum varietate ludat? C. 529. *Hujus* diverfae fpecies cur follicite indagandae? C. 534. *Mania* intermittentes diuturnas *excipiens* evacuationibus male tractatur, roborantibus cardiacis tollenda. B. 171.

MARASMUS & *ejus* fynonima. C. 649. *Senilis* aliquando ante aetatem habetur. A. 44.

MARINUM *fal* eft attenuans, fed a corpore vix mutabile. A. 202. *Hujus fpiritus* fcorbuticorum gingivis applicati Effectus. C. 629.

MASTICATORIA in apoplexia frigida laudantur. C. 297.

MATERIA medica Medico fcitu neceffaria. A. 78. *Materiae morbofae coctio* determinatum requirit tempus. B. 468.

MATURATIO quid? A. 693. *Haec* in abfceffibus quomodo fiat? & quid ad bonam requiratur? A. 696 ad 700.

MECONIUM quid & unde? D. 657. *Hujus* effectus. D. 658. 659. Cura. D. 660. 661. *Meconium* eft toties convulfionum caufa. C. 406. *Hoc* è corpore evacuationum effe totum quomodo nofcatur? D. 660.

Bb bb b

ME-

I N D E X R E R U M.

- MEDELA *specifica & generalis* quae? A. 11.
- MEDIASTINUM quid? C. 78. *Hujus inflammationi* signa, & symptomata. C. ibid. Prognosis & cura. C. 79. *Hoc suppurato* an sternum pertundere liceat? C. 80. *Hujus vomica aperta* quando empyema faciât? C. 669
- MEDICAMENTA quid? A. 8. Per vitam superstitem *actiuosa* fiunt. A. 7. 9. Aegrum aliter afficiant ac sanum. A. 9. Chronicos morbos quando producant. C. 334. Convulsionem quando excitare possint? C. 420. Pro varia aetate quae convenient? A. 76. 77. *Medicamenta* in spiritus nostros agentia dantur. A. 773. 774.
- MEDICAE *institutiones* praxim exercituro scitu sunt necessariae. A. 8. 9.
- MEDICINA aegris sanitatem promittit. B. 83. Fere semper in corpus agit. A. 5. 9. *Optima* est saepe nulla; & quando hoc? B. 50.
- MEDICUS *bonus* quis dicendus? A. 14. 15. 16. 189. *Medicus* aegrum adiens, ubi residere debeat? B. 437. *Medicus amicus* cur extraneo utilior? B. 110.
- MEDITATIO *profunda* produxit catalepsim. C. 316. 317. Epilepsiam. C. 413. Ad podagram disponit. D. 242.
- MEDULLAE *offium structura*. A. 915. 916. *Corruptae* effectus. A. 917. 918. Vid. Oleum. *Medullae Spinalis vulnerum* prognos. A. 253.
- MELANCHOLIA quid? C. 459. *Hujus* a delirio febrili, phrenitide, mania, disparitas. C. ibid. Origo C. 460. 461. Causa proxima. C. 502. Remotae. C. 502 ad 506. Exitus. C. 506. 507. 508. *Cura naturalis*. C. 508. 509. 510. *Artificialis*. C. 512 ad 519. *Hujus* optima methodus quae? C. 511. 512. *Melancholiae triplicis* gradus expositio. C. 471. Primus gradus. Vid. *Atrabiliarius humor*. *Secundus*. Vide *Hypochondriacus Morbus*. *Tertius*. Vid. *Atrabilis*. *Melancholia* morbos praeexistentes quandoque solvit vel minuit. C. 473. *Hujus incipientis* signum pathognomicum. C. 474. *Melancholici* cur *sputatores* dicantur? C. 507. illis cur quandoque reluctandum? C. 513. 514. cur non pertinaciter medicandum? C. 493. *Melancholicis* mulieribus cur dispositio uteri scirrhusa frequens? C. 481. *Melancholia* quo vitae tempore soleat occurrere? C. 496. Quibus magis quibus minus *familiaris*? C. 505. 506. Quibus in regionibus *frequentior* & quo anni tempore? C. 468. *Melancholia* Hydropis causa. D. 199.
- MEMORIA quid? B. 286. *Vacillans* quid designet? C. 292. In senibus litteratis quid praesagiat? C. ibid. & 293.
- MENINGOPHILAX quid? A. 480.
- MENS quid? A. 4. *Ejus* in primam nervorum originem *actio* cur nos lateat? B. 262. *Emotiones taciturnae* in acutis cuius ominis? B. 322. *Vebemens exercitio* ad atram bilem disponit. C. 466.
- MENSTRUUA quid? D. 394. 395. Tempus primi & ultimi *esrum* fluxus. D. 395. 396. *Hic* cur in mulieribus obtineat? C. 285. *Menstrui sanguinis* fons. D. 396. 397. *Hujus fluxus* causae. D. 398 ad 408. Copia quavis periodo contingens. D. 408. 409. 410. *Menstruorum eruptorum* signa. D. 411. 429. C. 285. Quot diebus duret periodicus quivis fluxus? D. 411. *Menstrui sanguinis* natura. D. 412. *Hujus fluxus* suppressi, retenti, diagnosis. D. 428. 429. Effectus. A. 878. C. 285. 316. 421. D. 413 ad 419. 427. 428. Evacuatio *menstruis* succedanea. D. 419 ad 427. Cura. D. 430 ad 449. *Menstruorum fluxus* in apoplexia juvat. C. 285. Variolosos non turbat. E. 90. 91. In febribus *provocatio* quando indicata & quemodo instituenda? B. 333. *Menstrua* primis graviditatis mensibus subinde prodeunt; sed minori quantitate. D. 454. 494. unde sanguis ille? D. 494. Sanguis in graviditate retentus incremento foetus & uteri impenditur. D. 458.
- MENSES *anni* qui maxime morbis immunes? B. 507.
- MERCURIUS sive Argentum vivum in variolarum initio profuit. E. 61. 62. Quomodo in lue prodesse detectus fuerit? E. 511. 512. *Hujus* in corpus nostrum effectus. E. 517. *Maximus* est salivatio. E. ibid. Vide Salivatio. An *ejus* efficacia a proprio pondere & divisibilitate pendeat? E. 519. 520. 521. Qua ratione,

I N D E X R E R U M.

ne agat, non scitur. E. 521. Interne varia forma datus est. E. 522. 523. An *ejus praeparata* spicula contineant? E. 523. 524. Luem sanant. E. 524. Mercurius *sublimatus corrosivus* quid? E. 548. Datur in paralyfi. C. 380. Aqua *dilutus* interne sumptus ulcera annosi sanavit. E. 549. In spiritu frumenti solutus Luem curat sine salivatione. E. 550. 551. 556. In hac curae specie quomodo procedendum? E. 552. 553. 554. Usus *ejus* internum qui non ferant? E. 556. Lotio ex *hoc praeparato* verrucas venereas destruxit. E. 554. Ita topbos &c. E. 555. Mercurius *externae applicatus* luem sine salivatione sanavit. E. 544. 545. 546. Interna *ejus* exhibitio cur praestet? E. 546. *Mercurialia* parum vel nihil profunt in curandis gonorrhoeis. E. 480. In hydropo tentata sunt. D. 225. 226. 227. Data sunt in melancholia. C. 516. In mania. C. 523. 524. An in scorbuto locum habere possint? C. 632. 633.

METALLICA corpora in ileo deglutita cuius usus? C. 178.

METALLUM menstruo *solutum* novas acquirit vires. C. 380.

METAPTOSES paralyfis causae. C. 356.

METUS epileptiae causa frequens. C. 414. 415.

MICTIO noctu *copiosa* alvum parcam indicat. B. 35.

MICTUS *Cruentus* quibus familiaris? C. 227. *Huic obnoxii* an sola haemorrhagia moriantur? C. ibid. quando calculum in renibus haerere indicet? E. 274 ad 278. si ex febris variolosae violentia sit, quid significet? B. 73. *Ejus* a motu valido *orti* cura. A. 145. 213.

MILIARIA ibi frequentia, ubi aphthae rarissimae. C. 200. *Horum eruptionem* odor fracidus, subacidus praecedens unde? C. 509.

MILLEPEDES in paralyfi laudantur. C. 379.

MINERALIUM *venenati halitus* apoplexiae causa. C. 277. 278.

MOEROR maniam, melancholiam, imo phrenitidem producere potest. B. 585.

MOLA *ejusque* causae. D. 594. 595. 596. 598. Indicatio. D. 594.

MOMMA *bransvicensis* quid? & quibus

conveniat? C. 656. Datur in paralyfi. C. 380. In rachitide. E. 618.

MORBILLORUM *eruptionem* semper praecedit febris. B. 79. 405. *Hujus* a febre Variolosae disparitas. B. 405. In regulari *horum* specie quando & quo ordine fiat eruptio? B. ibid. In anomalis vero? B. ibid. & 406. Notae quibus ab aliis exanthematibus distinguantur? B. 406. Ad erysipelas proxime accedunt. A. 731. *Morbilli* calidioribus tractati livescunt & nigrescunt. B. 402. Horum eruptio cur saepe in infantibus paroxysmum epilepticum producat? C. 419.

MORBUS quid? A. 1. E. 98. *Hujus* definitio dupliciter tradi solet. B. 710. Quomodo *indagandus*. A. 6. *Hujus cognitio & cura* quae requirant? A. 7. Causa proxima quid? C. 400. 619. Remota quid? C. 400. Praedisponens & procatartica quid? C. ibid. Morbus *exacte peracutus* &c. Vide febris *exacte peracuta* &c. *Morbi acuti febriles* qui vocentur? B. 11. *Chronici febriles* qui? B. ibid. *Morbi* an propagentur ex patre in proles, & qui? A. 855. C. 404. 405. *Morbus congenitus* quid? C. 406. *Foemineus* quis dictus? C. 372. Morbus Tria stadia habet. A. 651. *Hujus initium* quid? B. 67. unde computandum? B. ibid. & 68. *Incrementum* quid? B. 69. unde pendeat? B. ibid. & 70. *Status* quid? B. 70. In *hoc* maximae perturbationes fiunt & crises. B. ibid. Non in puncto indivisibili consistit, sed aliquando ad unum alterumve diem extenditur. B. ibid. spectantem saepe solum exigit Medicum, non agentem. B. 71. *Status* varietas unde? B. ibid. *Decrementum* quid? B. 71. *Hujus tempus* incremento respondere solet. B. ibid. An aegri ex *decremento* pereant? B. ibid. *Effectus* quid? A. 12. Omni momento corpus mutat. A. ibid. Quando *effectus corporeus* dicatur? A. 9. 10. *Hujus ablatione* quid fiat? A. 10. *Haecce* quomodo obtineatur? A. 10 ad 16. *Morbi* generales exitus. A. 653. C. 340. *Huic supersuturi* quae signa exhibeant? B. 455. *Pereuntes* autem quae? B. ibid. *Morborum* describendae historiae & curationi ordo optimus quis? A. 16 ad 19. *Morbum*

I N D E X R E R U M.

- bum curare* quid? A. 28. B. 96. Curationis regula *generalis*. A. 381. *Specialis*. B. 96. 97. 98. *Morbi simplicissimi* sedes quae? A. 21. *Morbi interni externis* congruunt. A. 955. 956. Hinc *externorum cognitio* est anteponenda. A. 217. *Morbi* cur circa noctem ingravescant? B. 746. Post imperfectas crises in longitudinem *protracti* non semper periculo vacant. B. 474. 475. *Qui* a plenitudine orti sunt, evacuatione curantur & contra. B. 280. *Morborum insulzus* divisio cujus utilitatis? B. 469. 470. *Morbos capitis acutos*, qua ratione excipiant *chronici*. B. 286. *Morbi ex alcalino spontaneo*; vide Putredo: ex acido; vide Acidum.
- MORS** inevitabilis est. A. 50. *Senilis* sive *naturalis* unde? A. *ibid.* & 74. *Mors* in morbis sine crisi saepe sequitur. B. 55. *Hujus futurae* signa. B. *ibid.*
- MOSCHUS** laudatur in epilepsia. C. 437. In mania C. 523. In morbis malignis. C. 581. In Hydrophobia. C. *ibid.*
- MOTUUM nostrorum** origo prima ubi haereat? C. 455. *Motus corporis* in epilepsia bonus. C. 449. In phthisi. D. 98. 99. *Nimius* quae mala producere possit? B. 61. 117. 121. *Ejus* medela. B. 118. Est melancholiae causa. C. 468. Hinc in *illius cura* quis conveniat? C. 491. Item *validus* gravidis nocet. D. 498. 499. *Motus magnus* corporis aut animi, cur rabiosis periculosus? C. 574. Vide Exercitium. *Motus peristalticus* quid? B. 252. 377. *Hujus* usus & effectus in ingestis. B. 377. C. 161. 163. 164. Quibus acceleretur. B. 377. 378.
- MOXA** quid? A. 370. *Hujus* in morbis usus. A. *ibid.* Adhibetur in paralyti? C. 388. In epilepsia. C. 450. In podagra. D. 383. 384. 385. In Rheumatismo. E. 673. 674.
- MUCUS** quid? B. 372. *Hujus* sedes & usus. B. 220. 372. *Tenacitas* in primis viis quae mala faciat? B. *ibid.*
- MUSCAS** in acutis venari quod signum? B. 324.
- MUSCULARIS motus** causa unde? C. 350. 351. Nunc adest nunc abest. B. 267.
- MUSCULO** *agenti* quae mutationes accidunt? *relaxato* quae? B. 183. *Hujus* *agentis* effectus. C. 426. *Musculi* in dormientibus non omnes otiosi sunt. B. 433. Qui diu quieverunt, si subito moveantur, cur convellantur? C. 373. *Horum minuta torositas* in phthificis unde? C. 370. *Fabrica degenerans* paralytica causa. C. 351. *Muscularum* respiratoriorum, gulae &c. paralyticae prognos. C. 366. 367. 368.
- MUTATIO** in morbis *subita*, periculosa. A. 59.

N.

- NARCOTICA** quid? A. 323. Alvum adstringunt. B. 393. E. 112. Quando in diarrhoea conveniant & dysenteria? B. *ibid.* In fluxu hepatico juvant. B. *ibid.* & 394. In Rheumatismo. E. 668. 669. In qua epilepsiae causa primario indicentur? C. 445.
- NARIUM pruritus** in morbis quod signum? B. 462.
- NATATIO** verum est balneum. C. 387. Quibus conveniat? C. *ibid.*
- NATURA** quid? A. 3. *Helmontio* quomodo vocata? B. 26. *Hujus molimina* in febribus cur indaganda? B. 83.
- NAVIGATIO** laudatur in melancholia. C. 515. 516.
- NAUSEA** quid? B. 218. Quomodo oritur? C. 418. *Hujus* a vomitu disparitas. B. 219. *Nauseae febrilis* causa proxima. B. *ibid.* Remotae. B. 219 ad 222. Effectus. B. 223. Prognosis. B. 229. 230. 231. Cura. B. 223 ad 229. *Haec Nausea* subitam requirit medelam. B. 223. *Nausea Hypochondriacorum*, aut *hystericarum* evacuationes an possint? B. 228. *Nausea gravidarum* unde? D. 463. *Hujus* medela. D. *ibid.* & 464. Saepe tantum tempore curatur. B. 230.
- NECESSARIA** quae vocentur, dum de delirio agitur? B. 603.
- NEPHRITICUM sabulum** in urina continuo apparens cujus ominis? E. 209. 210.
- NEPHRITICUS** dolor quomodo a colico & iliaco distinguatur? C. 224. 230.
- NEPHRITIS** quid? C. 222. *Hujus* diagnosis. C. *ibid.* & 223. 224. Causae. C. 224 ad 229. Effectus. C. 229. 230. 231. Cura bonitate *naturae* & *morbi*. C. 231. 232.

232. 233. *Artis*. 234 ad 237. *Nephritis Calculosa* qualia symptomata frequentius habeat quam inflammatoria sola. C. 223. *Hujus* curatio. C. 236. 237. *Nephritidis* exitus in *suppurationem*, *Hujusque* *futurae* signa. C. 237. *Factae*. C. *ibid.* & 238. *Vomicae renalis ruptae* signa. C. *ibid.* Cura. C. 239. 240. 241. Quibus auxiliis rumpatur? C. 239. *Nephritidis* *suppuratae* & *vomicae ruptae* cur adeo anceps eventus? C. 241. 242. Cur adeo difficilis curatio? C. 243. Quomodo pus per alvum exire possit? C. 242. In *scirrbum*. C. 244. *Hujus* effectus & prognosis. C. *ibidem*. In *calculum renalem*. C. 245. In *gangraenam*; *Hujus* signa & prognosis. C. 245. 246. *Nephritidis* infinitae dantur species. C. 247. *Harum* nomina. C. *ibid.* Causa quae frequentissima? C. *ibidem*. A divertis causis excitatae cura cur non tantum differat? C. *ibid.* & 248. Cur saepe in febribus & harum crisis oriatur? C. 248. 249.

NERVORUM origo, structura, liquor, vis contractilis. A. 297. 298. Hi in sua origine distinctissimi sunt. B. 323. C. 349. Unde id concludamus? B. 601. *Distinctissimi* etiam in suo decursu. B. 323. 353. *Minores ex majoribus* non exeunt ut rami ex truncis. B. 353. An conici? C. 358. Similibus, utpote cavi, ac vasa majora, affectionibus subiecti sunt. B. 323. 324. C. 358. Quaevis eorum fibrilla vagina obvolvitur, hinc variis morbis obnoxia. C. 359. *Eorum actio* in corpus humanum quotuplex? A. 237. C. 349. *Moventes* silere possunt in sua actione, *sentientibus* illibatis & vicissim. C. 349. 350. *Nervorum paris tertii, quarti, sexti* decursus juxta arterias quare? C. 360. 361. *Recurrentes* distracti, ligati, animal mutum faciunt. C. 372. *Nervo integre dissecto*, ejusque partibus quid contingat? A. 235 ad 238. 298. 299. *tenso puncto* vel dimidiate *discisso*, ejusque partibus quid? A. 238. 239. 299. 300. *Hujus* prognosis. A. 301. 302. Cura. A. 242. *Nervo Dissecto* cur partis gangraena? A. 237. 238. *Nervi optici* non se decussant. A. 459.

NEUROLOGIA pro paralyfi curanda scitu necessaria. C. 389.

NITRI spiritus calculum solvit. E. 240. 312. 313.

NIXUS effectus? B. 717. C. 225.

NODUS quid? A. 940.

NUTRICIS electio. D. 670. 671. *Hujus* vitae regimen. D. 672. 673. 674.

NUTRIMENTORUM facultas determinari nequit. A. 60.

NUTRIRE quid dicatur? C. 637.

NUTRITIONIS conditiones. C. 648. *Haec* quomodo fiat? A. 23. 24. 25.

NUTRITIVA materia cur blanda sit? C. 662. 663.

O.

O BESI parum sanguinis habent. B. 311. Cur *hebetes*, *obliviosi*, *somnolenti* & tandem *apoplectici*? C. 257. 468. *His febricitantibus* pingue quidem solvitur, sed purum in excretis raro cur reperitur? B. 48.

O BESITAS unde? C. 256. *Hujus* cura. B. 311. 312. C. 256. Cur non validis exercitiis tollenda? C. 337.

OBSERVATIO medica unde habeatur? A. 12. 13. *Nocentium* & *juvantium* in morbis quantae utilitatis? B. 111.

O BSTRUCTIO quid? A. 160. *Hujus* causa proxima. A. 161. Remotae. A. 161 ad 181. Effectus. A. 182 ad 188. Diagnostis & prognosis. A. 188. Cura. A. 188 ad 217. *Obstructio* an in omnibus vasis fiat? A. 181. 182.

O CULI a Medicis cur examinandi? C. 472. Ut valent, ita totum corpus. B. 437. Hinc plurima & certissima dant in morbis signa. B. *ibid.* In acutis lumen non ferentes, quid indicent? B. *ibid.* Quales sint dum *quartanarium* paroxysmus apprehendit? B. *ibid.* In syncopen lapsuro quales? B. *ibid.* *Horum* major ex morbo vigor quid indicet? B. *ibid.* *Squalidi*, *siccici*, *pulverulenti* quid? B. *ibid.* *Perversi* aut alter altero minor quid? B. *ibid.* *Horum* puritas, *Depuratio* cita vel tarda quid? B. 438. *Aperiti* indormientibus quid denotent? B. *ibid.* *Horum* siccitas & *squallor* cur phrenitica? B. 586. *Perversio* in acutis cur adeo mala? C. 368. *Distorsiones* post epilepsiam cur quandoque tota vita maneat? C. 426.

C c c c c

Cus

I N D E X R E R U M.

- Cur ex *flavo viridescentes* in melancholia? C. 473.
- OCULUS *ictericus, caliginosus* in pleuride: quid designet? C. 6.
- ODORES *graves* epilepsiam renovare possunt. C. 410.
- OEDEMA quid? A. 164. 165. 643. *Hujus* sedes A. 165. 187. *Calidum* quid? A. 187. 643. *Hujus* ab erysipelate disparitas. A. 643. Effectus. A. 644. *Erysipelatodes* quid? A. 397. 643. 644. *Oedematodes* quid? A. 397. *Oedematosi tumores* artuum inferiorum in gravidis unde? D. 480. *Horum* prognosis & cura. D. ibid. & 481.
- OESOPHAGI *scirrhusi* symptomata, Diagnofis. B. 646. 647. *Causae*. B. 647. 648. *Curae tentatae*. B. 648. 650. *Hic scirrhus* respirationem cur rarius laedat? B. 650. *Oesophagi tumor* in Hystericis *flatulentus*, male pro uteri ascensu habetur. B. 230. *Hujus vulnera* fere semper lethalia. A. 274.
- OLEUM fibras laxat. A. 46. *Medullosum* unde secernatur? A. 909. 915. *Hujus* sedes. A. 913. 914. *Deficientis* effectus. A. 909. *Degenerans* multorum morborum causa est. A. 910. 917 ad 920. vid. *Ossium morbi*. *Oleum animale rectificatum* in epilepsia laudatur. C. 446.
- OMENTI *expositio*. C. 84. 85. 156. 157. *Magna pars excindi potest absque magno danno*. C. 157. *ejusdem morbi* cognitu difficiles. C. ibidem. *Degeneratio* varia. C. ibid. & 158. *Illud* in vulnere abdominali foras prolapsum, quando cito reponendum? A. 532. Ad quid sub repositione attendendum? A. ibid. quando *excindendum*? A. 533. *Recens* ex animali macerato *evulsum* in ileo applicatur. C. 176. *Pinguedine distentum* sterilitatis causa esse potest. C. 257. *ejus pinguedo mota* quo tendat & quae mala facere possit? C. 85.
- ΟΠΙΘΟΤΟΝΟΣ quid? A. 375. C. 458. *Hujus* ab epilepsia disparitas. C. ibid. subinde sub paroxysmo epileptico contingit. C. 426.
- OPIATA laudantur in haemorrhagia uteri. D. 506. In ileo. C. 175. In nephritide. C. 235. 236. In epilepsia. C. 444. In atrabile turgente & mota. C. 501. In hydrophobia. C. 577. In mania. C. 532.
533. In febribus quando profint, quando obint? B. 159. 172. *Horum* in puerperio usus. D. 587. 588. 591. *Composita* non sunt tuta. D. 588. In infantibus autem sit cautus: D. 663. Quem in variolis utrum habeant & quomodo *propinanda*? E. 110. 111. 112. Viam calculo parant. E. 303. 304.
- OPIUM quid? A. 324. Est *verus* tumultuantium spirituum *domitor*. B. 242. Est carminativorum *princeps*. B. 243. *Hujus* effectus. A. 170. 171. 172. 325. *Actio* non facile explicatur. A. 170. 171. In melancholia cum prudentia est *exhibendum*. C. 517.
- ORTHOPNOEA quid? A. 502. B. 761.
- OS *internum* cur in morbis examinandum? B. 151.
- OSCITATIO & *pandiculatio* sunt prima paroxysmi intermittens futuri signa. B. 511.
- OSSA quid? A. 905. *Horum* genesis. A. 905. 906. 907. E. 598. Usus. E. ibid. *Haec firmiora* cur sint in medio quam in extremis? A. 559. 908. Quandoque soliditatem suam amittunt & quasi *Carnosa* fiunt. A. 906. Similes morbos patiuntur ac partes molles. A. 905. 907. 909. *Horum* morbi ex oleo medulloso degenerante. A. 917. *Hujus degeneratio* nis causae; effectus. A. 917 ad 920. Diagnofis. A. 920. Cura. A. 921 ad 924. *Ossium Callus* vide Callus. *Eorum Caries* vid. Caries. *Integumentorum morbi*. vid. Periostium. *Eorundem morbi* a vasis obstructis. A. 926. Diagnofis, prognofis & cura. A. 926. 927. *Naturalis color* quis? A. 543. *Ossis vitiati emorientis* primum signum est coloris mutatio. A. 943. 428. *Affecti* separatio & *perditi* regeneratio, in quibus citius? in quibus tardius fiat? A. 487. 574. *Ossa* nova fractura disjuncta citius consolidantur, quam in priori. A. 594. *Fracta* agglutinante glutine non coalescunt, sed *substantiae osseae* regeneratione. A. 563. 564. In quibus morbis difficillime recrescant? A. 572. 573. *Ossa* in senibus arida & fragilia sunt. A. 567.
- OSSIFICATIONES in membranis cerebri inventae apoplexiam fecerunt. C. 269.
- OSTRACODERMATA rachitidem curant. E. 630.

I N D E X R E R U M.

O IUM causa debilitatis Cachexiae. C. 639. Scorbuti. C. 596.
 OVARIORUM sedes. D. 147. Hydrops. D. ibid. Diagnofis. D. 148. Prognofis. D. 150. Cura. D. 149. 150.
 OVI albumen debilibus prodeft. A. 31. *Vitellus* albumine digeftu difficilior. A. ibid.
 Ovo in utero contento quid contingat? D. 458. Hujus cum utero adhaefio quae? 491. 492.

P.

PALLOR quid designet? A. 86. 101. In frigore febrili unde? & quibus in partibus primo obfervetur? B. 21.
 PALUDOSA loca incolentes ad scorbutum proni. C. 233. 505. 545. *Item* ad melancholiam. C. 505.
 PANCREATIS fitus. C. 156. *Hujus morbi* cur difficulter diftinguantur? C. ibid. Quibus morbis affectum deprehenfum fit? C. 156. *Hujus vulnera* an lethalia? A. 263.
 PANIS decocta debilibus proficua. A. 32. Panis hifcoctus quid? E. 616. Laudatur in rachitide. E. ibid.
 PAPAVERIS succi effectus. A. 149.
 PAPULAE quid? B. 397.
 PARACENTHESIS abdominis ufus. D. 230 ad 237. *Hanc* instituendi modus & regulae. D. 237 ad 249. An non femper institui liceat? D. 250. Prognofis ex aquarum per paracenthefim eductarum indole? D. 249. 250. *Paracenthefis pericardii* an instituenda & quomodo? D. 139. *Paracenthefis fcroti* expositio. D. 281. 282. *Paracenthefis thoracis* cum fructu instituitur. D. 135 ad 139. Quando *indicata*? C. 680. Cautelae circa *hujus* institutionem. C. ibid. & 681. Operationis *felix* fuffeffus ex quibus intelligatur? C. 682. 683. *Infelix* autem unde? C. 684. 685. Cur *periculofa* fit exefo mediastino? C. 685. In empyemate veteri cur mortem acceleret? C. ibid. Operationis expositio vid. Thorax. *Paracenthefis uteri* effne tuta? D. 156.
 PARALYSIS quid? C. 349. *Hujus* a tetano, fomno, difparitas. C. 349. Causa proxima. C. 350. 351. Remotae ge-

nerales. C. 351. 352. *Singulares*. C. 353 ad 363. Effectus & prognofis. C. 363 ad 373. Naturae ope quomodo quandoque fanetur. C. 373. 374. Indicatio. C. 374. 375. Cura. C. 375 ad 391. Cura generalis in paralyfi dari non poteft. C. 375. *Paralyfis fedis* cognitio cujus utilitatis? C. 363. 364. *Haec* in faciei mufculis fedem habens cur mala. C. 368. *Paralyfis* ex Capitis vulnere quid denotet? A. 436. Pars *paralyfi* affecta, fi fimul atrophica fiat, quid indicet? C. 369. 370.

ΠΑΡΑΚΥΝΑΓΧΗ quid? B. 618. 619.

PARAPHIMOSIS quid? E. 442. *Hujus* caufae. E. ibid. & 443. Effectus. E. 443. 444. Prognofis. E. 443. Cura. E. 442. 443.

PARAPHRENITIS quid? C. 72. *Veteribus* quid? C. 72. Est frequentior quam creditur. C. 73. *Hujus* diagnofis. C. 73. 74. 75. Exitus. C. 75. 76. Prognofis. C. 77 ad 81. Cura. C. 76. *Hic morbus* cur acutiffimam febrim comitem habeat? C. 73. 74. Cur delirium perpetuum. C. 74.

ΠΑΡΑΦΡΟΣΥΝΗ quid? C. 72.

PARAPLEGIA quid? C. 288. 369. *Veteribus* quid? C. 289. *Hujus* a paralyfi difparitas. C. 289. Causae. C. 369. Prognofis. C. ibid.

ΠΑΡΑΠΛΕΞΙΑ quid? C. 280. Quando adesse dicatur? C. 323. Est apoplexiae Causa. C. 282. 283.

ΠΑΡΕΓΟΡΙΚΑ in apoplexia quando primario indicentur? C. 445.

ΠΑΡΕΣΙΣ quid? C. 349.

ΠΑΡΟΝΥΧΙΑ validiffimam faepe excitat febrim. C. 73. Delirium. C. 74. *Malignae* figna & fymptomata. A. 7. 239. 240.

ΠΑΡΟΤΙΣ quid? A. 728. B. 757. *Parotides nascentes* quando reprimendae? quando aliter tractandae? B. 485. In ardente fuppurantes non femper valetudinem promittunt? B. 486. *His* in ardente evanefcentibus, quae prognofis? B. 485. 486. *Parotides* cum hypochondriorum dolore cur malignae? B. 757.

ΠΑΡΤΥΡΙΕΝΤΕΣ cur facile apoplecticae? C. 269. 270.

ΠΑΡΤΥΣ *Divifio*. D. 514. *Hujus futuri* figna.

I N D E X R E R U M.

- signa. D. 516 ad 519. Signa *facilis*. D. 519. *Difficilis*. D. ibidem. *Nimis facilis* saepe periculosus. D. 582. *Difficilis ratio duplex*. D. 513 ad 516. *Prioris* causae, *Harumque* cura. D. 519 ad 555. *Posterioris* causae, signa, effectus, & cura. D. 555 ad 581. *Impossibilis*; & quae in hoc agenda? D. 548. 553. 556. 557. Causae *dolorum* post partum occurrentium. D. 581 ad 584. *Earum* ablatio. D. 584 ad 589.
- PATHOGNOMICUM** morbi *signum* quid? B. 15.
- PECTUS** vide Thorax.
- PEDUM** tumor subortus quandoque Hydropeum pectoris levat. C. 527. *Qui subito evanescens* pectus aggravat. C. ibid. *Hic est bonum* in variolis symptoma. E. 97.
- PELVIS** *descriptio*. D. 535. 536. *Vitia* horumque effectus. D. 536. 537. *Foemininae a virili* disparitas. D. 400. *Angustior* partum difficilem reddit. D. 535. *Hujus* causae. D. 537. 538. Signa. D. 537. *ejus* ossa seceduntne sub partu. D. 538. 539. 540. *Methodus* succurrendi foetui per *angustiore* pelvim transituro. D. 544 ad 558.
- PENIS** *expositio*. E. 415 ad 419. *Inflammati* sequelae. E. 441. 442. 443.
- PEREGRINATIO** in catalepsi *bona*. C. 321.
- PERICARDII** *Hydrops*. D. 132. 133. *Hujus* diagnosis. D. 134. 135. Cura vid. *Thoracis hydrops*. An pertundi liceat? Vid. *Paracentesis*. *Inflammati* symptomata. C. 78. 79. Prognosis & cura. C. 79. *Suppuratum*, *scirrhusum* cordi *accretum* inventum est. C. 79. 80. *Vomicae* in *ejus* cavum ruptae signa & prognos. C. 670. *Haec* quando empyema faciat? C. 669.
- PERICRANIUM** quid? A. 405. *Hujus laesi* diagnosis. A. ibid. & 406. 407. Causae. A. ibid. & 408. Effectus. A. 408. Cura. A. 408 ad 411.
- PERIOSTII** *externi* Decursus & usus. A. 562. 910. 911. *Hujus* inflammationis causae. A. 927. Diagnosis & Prognosis. A. ibid. & 930. Cura. A. ibid. & 931. In *gangraenam* vergentis signa. A. 931. 932. *Natae* diagnosis & prognos. A. 932. Cura. A. ibid. & 933. *Periostii externi* inflammatio, quomodo distinguatur ab *interni* inflammatione? A. 927. *Periostrum* ossi corrupto nunquam accrescit. A. 928. *Periostrii interni* expositio & usus. A. 911. 912. *Hujus* inflammationis causae. A. 933. 934. Diagnosis. A. 935. Prognosis. A. 934. 935. Cura. A. 936. *Suppurationis* vel *gangraenae* natae signa. A. ibid. Prognosis & cura. A. 937.
- PERIPNEUMONIA** *vera* quid? B. 710. 711. *Hujus* sedes duplex. B. 711. 712. Causa proxima. B. 710. 711. Remotae. B. 713 ad 726. Diagnosis. B. 712. 713. 726. 727. 728. & 765 ad 775. Exitus *Triplex*. B. 731. *Primus*; in *sanitatem*, per *benignam resolutionem*. B. 731. 732. 733. *Hanc* juvantia. B. 775. 776. Per *sputi evacuationem*. B. 731 ad 736. Quomodo *haec* fiat? B. 732. 733. *Hanc* promoventia. B. 776. 777. Impedientia. B. 794. 795. 796. *Impeditae* effectus. B. 796. 797. 798. per *alvi excretionem*. B. 731. 736. 737. *Hanc* juvantia. B. 777. 778. Per *urinam*. B. 131. 737-738. Sed *haec* copiosa esse debet. B. 739. Sub hac evacuatione quae profunt? B. 778. *Benigna resolutio* hoc in morbo quando contingat? B. 731. 739. 740. *Secundus exitus* in *alium morbum*. B. 740. Hinc in *suppurationem*. B. 741. 742. Cur facile contingat? B. 741. Signa *futurae*. B. 742 ad 745. Jam *instantis*. B. 745. 746. Cura. B. 782 ad 785. Signa jam *factae*. B. 746 ad 749. *Hujus* exitus. B. 749 ad 753. Cura. B. 785 ad 790. In *metastases*. B. 753. 754. 755. *Harum futurae* signa. B. 755. 756. Si ad *crura*, quae signa? B. 756. 757. Si ad *aures*; quae? B. 757. Si ad *hepar*; quae? B. 758. *Metastases* hae quando bonae aut malae? B. 758. 759. 760. Quid in *singulis hisce* sit agendum? B. 790. 791. 792. In *scirrhum*. B. 760. 761. 762. *Hujus* diagnosis. B. 761. 762. Prognosis & cura. B. 793. In *gangraenam*. B. 763. 764. Diagnosis. B. ibid. Prognosis & cura. B. 793. 794. In *mortem*; quando & quibus cum symptomatibus? B. 766 ad 775. *Peripneumoniae Verae* qui magis, qui minus subjecti sint? B. 809. 810. *Haec* ex alio morbo *nata* cur rarius venae sectionem admittat? B. 779.
- In

I N D E X R E R U M.

In hoc morbo, quando indicatur venae sectio, cur ad animi deliquium nunquam celebranda? B. 779. 780. *Peripneumoniacis*, cur quandoque *pulsus* exilis, mollis, & inaequalis? B. 722. 723. Cur *respiratio* quandoque parva, frequens, difficilis? B. 723. *Tussicula* cur continua? B. 724. *Peripneumonia* omnium fere morborum lethalium ultimus est effectus. B. 723. 810. Cur valida pleuritidi superveniat & quid indicet? C. 61. 62. *Peripneumonia notha* quid? B. 799. *Hujus* a vera disparitas. B. ibid. Quo anni tempore maxime frequens? B. 799. 800. Quibus magis est familiaris? B. 803. *Hujus* causa praedisponens, effectus, & prognosis. B. 801. 802. Causae procatarticae. B. 803. 804. Diagnofis. B. 805. 806. Cura. B. 806. 807. 808. An venae sectio in *peripneumonia notha* sit instituenda? B. 801. 802. 806. 807. *Hac laborantes* dum tussunt, cur diffilientem capitis dolorem, cur vertiginem percipiant? B. 806. *Peripneumonia sicca* quid? B. 779.

PERSPIRATIO libera Hilaritatis causa. C. 461. *Suppressa* autem tristitiae. C. 461. Rheumatismi. E. 651. *ejusdem suppressio* in acutis mala. E. ibid. *Haec* frequentiores cur inferat noxas, quam aliae evacuationes suppressae. B. 36. *Perspiratio solita* nunquam subito minuenda. B. 37. *Aucta* corpus debilitat, roborat *imminuta*. B. ibid. multum minui potest absque sanitatis detrimento. B. 38. *perspirationem* ex animi affectibus, qui augeant? qui minuant? qui supprimant? B. 38. *Eandem* ex cibis & potibus qui augeant? qui minuant? B. ibid. *Perspirationis salubris* augmentum quomodo detegatur? B. 91.

PERTEREBRATIO quibus fiat? & quando indicetur? A. 409. Ad diploën usque quando instituenda? quando non? A. 410. *perterebrati cranii* sanatio quibus phoenomenis fiat? A. 411. Quomodo instituatur *perterebratio*? Vide *Trepanum*.

PERVIGILIUM quid? B. 344. *Pervigilii febrilis* causae. B. ibid. & 345. Cura B. 345 ad 349.

PESTIS quandoque jugulat absque febre. B. 177. *Hanc* si febris comitetur, sum-

mum frigus adest, dein calor maximus. B. ibid. *Pestis* quomodo nunc in solos homines, alias in solos boves, vel caetera animantia grassetur, an explicari queat? B. 414. Animalium speciebus singulis propria & peculiaris est. A. 141. Quandoque sub aliorum morborum larva latet. E. 152. 153. *Hujus contagium* an mora acrius fiat? E. 182. 183. 184. Vide *Contagium*.

PETECHIAE quid? B. 402. *quae* bonae, *quae* malae? B. ibid. saepe febrim habent peculiaris indolis & epidemicam. B. ibid. In aliis morbis quandoque apparent. B. ibid.

PETECHIALES febres quae proprie dicantur? B. 403. In *his* unde eruptio citior, tardior unde? B. ibid. Quomodo febris tempore exanthemata rite erumpant? B. ibid. erumpentia qualia esse debeant? B. ibid. si non erumpant, vel si livida, quid indicent? B. ibid. Quibus cum symptomatibus prodeant? B. ibid. & 404. *petechiarum malignitatis* gradus ex colore unde? B. 404. Inde prognofis. B. ibid.

PHARYNX quid? B. 661.

PHLEBOTOMIA vide *Venae sectio*.

PHLEGMA apud *Veteres* duplex. A. 95. 96. *Horum phlegma-phlegmonodes* quid? ibid.

PHLEGMONE vide *Inflammatiö*. *Phlegmones* digitum occupantis cum pleuritide comparatio. A. 954. 955.

PHRENITIS quid? A. 149. B. 579. *Hujus* a delirio disparitas. B. ibid. *Vera* & *symptomatica* quid? B. ibid. Quomodo inter se distinguantur? B. ibid. & 580. 581. *Utriusque* causa proxima. B. 604. 605. 606. Causae remotae. B. 606. Signa *veram* antecedentia. B. 581 ad 586. *Symptomaticam* autem quae? B. 586 ad 591. Morbos alios in *hanc* vergere signa. B. 588 ad 591. *Utriusque* speciei diagnofis B. 591 ad 594. 606. Prognofis. B. 594 ad 604. *Verae* cura per *naturam*. B. 610 ad 615. per *artem*. B. 610 ad 615. *Symptomaticae* Cura. B. 615. 616. *Phreniticorum* anatome quid exhibeat? B. 604. *Vera* tertio, quarto, septimo die plerumque necat. B. 594. *Symptomatica* autem magis protrahi solet. B. ibid. *Haec* a *peripneumonia*, ileo, faucium asperitate, & circa *necessaria* cur

I N D E X R E R U M.

- cur lethalis? B. 602. 603. A variolis, licet mala valde, spem tamen facit. B. 602. *Phrenitis* in quos morbos abeat? B. 595. 596. 598. *Haec* a retentis lochiis maniam & fatuitatem frequentissime relinquit. B. 597. Symptomata post *nephritidis* curam remanentia quomodo tractanda? B. 615.
- PHTHISIS** quid? D. 1. 2. Ad hoc, ut *Haec* adesse dicatur, requisita. D. 2. *Hujus* species. D. 113. 114. *Causa* proxima. D. 2. 3. *Proëgumenae*. D. 9 ad 18. 56 ad 61. *Procatarcticae*. D. 18 ad 25. *Phthisis* etiam absque praegressa haemoptoe nasci observatur. D. 3. *Causae*, sine praegressa haemoptoe, phthisin facientes. D. 55 ad 62. *Hujus* ex haemoptoe natae diagnosis. D. 49 ad 53. *Phthisis* prognosis. D. 6. 7. 8. 79. *Regulae* ad hanc formandam. D. 80 ad 84. *Cura*. D. 33 ad 45. *Palliatio*. D. 111. 112. *Prophylaxis*. D. 45 ad 48. De reliquis vide *Vomica pulmonalis*. *Phthisis* in mortem tendentis signa. D. 79. *Phthisicis desperatis*, post diarrhoeam colliquativam, unde inflammatoriae in facie pustulae? B. 386. *Phthisis* est quandoque contagiosa. D. 72. *Haecreditaria*. D. 16. 17. *Phthisis Tubercularis* expositio & cura. D. 60. 61.
- PHOON** quid? D. 2. 53.
- PHYMA** quid? A. 730. 731.
- PHYMOSIS** quid? E. 442. *Causae* &c. vid. *Paraphymosis*.
- PINGUEDO** quomodo in corpore animali paretur? C. 256. *Hujus* in eodem usus. C. ibid. B. 297. *Nimiae* effectus. C. 257. 336. *Solutae* effectus. C. 337. *Cura*. C. ibid.
- PINGUIA** assumpta cachexiae *Causa*. C. 639. *Cur* tantam sitim faciant? B. 209.
- PITUITA** Veterum duplex. A. 95. *Pituita* non semper est morbosa. A. 95. 111. 112. *Naturalis* cujus utilitatis? A. 98. *Non* est evacuanda sed alteranda, si abundat? A. 107. morbos facere potest. Vide *Glutinosum*. *Pituita vitrea* quid? A. 100.
- PLACENTA** ab utero soluta *Haemorrhagiae* causa. D. 489. 490. *Pro parte separata* an iterum cohaereat? D. 510. *In abortu* difficilius educitur, quam in par-
- tu maturo. D. 487. post partum quando educenda? D. 581. vid. *Secundinae*.
- PLETHORA** quid? A. 152. B. 296. C. 252. *Hujus* species. A. 152. *Causae*. A. 153. 154. *Effectus*. A. 155. 156. *Diagnosis* & *Prognosis*. A. 157. *Cura*. A. ibid. & 158. *Plethora* est apoplexiae causa. C. ibid. & 258. 266. *Item* epilepsiae. C. 411. *Oleosa* quomodo & a quibus oritur? A. 128. B. 310. 311. *Hujus* effectus. B. 311. *Cura*. A. 128. B. ibid. & 312. *Plethoricis* cur summa quandoque debilitas? B. 269. 270. *His febricitantibus* si vena tundatur, cur saepe augeatur febris immaniter? B. 145.
- ΠΛΕΥΡΑ** Veteribus quid? *Pleurae* conspectus. C. 77. 78. *ejus vomica aperta* empyematis causa. C. 668.
- PLEURITIDIS** expositio. C. 1 ad 4. *Descriptio* per sua Phoenomena. C. 19. 20. *Hujus* a laterum doloribus disparitas. C. 2. 3. 4. *ejusdem* cum peripneumonia affinitas. C. 6. *Sedes*. C. 5 ad 10. *Vera* & *spuria* quid? C. 10. 11. *Idiopathica* quando dicatur? C. 11. 14. Quos & quando invadat? C. 11. 12. 13. *Symptomata* quid? C. 14. *Pleuritidis* causa proxima. C. 18. *Remotae*. C. 15 ad 18. *Effectus*. C. 18 ad 21. *Prognosis*. C. 65. 66. 68 ad 72. *Exitus in sanitatem* auxilio naturae. C. 21 ad 33. *Ope artis*. C. 33 ad 49. *Metastases* quae salutare? quae minus? C. 25. 26. 27. *In alium morbum* atque primo, in suppurationem. C. 99. 50. *Hujus futurae* signa. C. 99. 50. *Praesentis* diagnosis. C. 51. 52. *Cura*. C. 55. 56. 57. *Abscessus* rumpendi signa. C. 55. *Rupti* diagnosis & effectus. C. 53. 54. 55. *Cura*. C. 58. *Secundo*, in scirrhum. C. 58. *Hic* post pleuritidem frequens. C. 15. *Hujus* diagnosis & *Cura*. C. 59. *Tertio*, in gangraenam. C. ibid. *Hujus* causa. C. ibid. *Futurae* & *instantis* signa. C. 59 ad 65. *Praesentis* diagnosis & effectus. C. 68. 69. *Exitus* in mortem. C. 69. *Pleuritis* dextri lateris benignior est illa, quae in sinistro est. C. 9. *Pleuritidis* materia cocta, quomodo in pulmones veniat, & per sputa ejiciatur? C. 28. 29. *Hunc* morbum curandi methodus antiquissima. C. 42. 43.

I N D E X R E R U M.

- PLEURITIS** *ficca & humida* quid? C. 4. 5. 34. *Sicca* causa, diagnosis, & effectus. C. 65. 66. Cura. C. 66. 67. 68. Pleuritis *dorsalis* quid? C. 9. 10.
- PLEUROPERIPNEUMONIA** quid? B. 729. C. 7. an detur? C. *ibid.* & 8.
- PLUMBATA** colicae *pictonum* causa. C. 357.
- PODAGRA** quid? D. 287. *Huic* magis subiectus est sexus *virilis*, quam *foemininus*. D. 290. 291. *Hujus* species. D. 287. Sedes. D. 287. 309 ad 311. Progressus. D. 311. 312. Disparitas ab arthritide. D. 288. 289. Causa proxima. D. 331 ad 335. *Hujus* origo. D. 335 ad 339. Causae praedisponentes. D. 289 ad 299. Procatarrhicae. D. 304. 339. 340. *Instantis* paroxysmi signa. D. 301 ad 304. *Symptomatum* sub paroxysmo contingentium expositio. D. 313 ad 320. Prognosis. D. 340 ad 344. *Podagricus* paroxysmus vehementia & diuturnitate variat. D. 319. 320. *Hujus* exitus duplex est. D. 320 ad 324. *Podagra* est morbus *periodicus*. D. 304. 307. 351. *Contagiosus*. D. 298. 299. *Haereditarius*. D. 298. *Indicatio duplex*. D. 360. 361. *Primae* cura. D. 361 ad 376. *Secundae*. D. 376 ad 379. *Palliatio*. D. 381 ad 386. *Cautelae* sub hac adhibendae. D. 386. 387. *Podagra Veterum frigida & calida* quid? D. 315. *Podagra zophacea* quid? D. 324. *ejus* materiae examen. D. 324 ad 331. Prognosis. D. 344. Cura. D. 379. 380. 381. *Podagricae materiae retropulsae*, vel in suo fluxu *impeditae* effectus & signa. C. 161. 162. 276. D. 352. 353. 354. Causae. D. 355 ad 359. Cura. D. 381. 388. 389. *Podagricorum mors* quae? D. 359. *Quaesitorum* circa *podagram* solutio. D. 390 ad 393. *Podagrici* renum morbis obnoxii sunt. C. 225.
- POLLUTIONUM** noxae. B. 46.
- POLYPUS** unde ita dictus & quomodo nascatur? A. 66. *Hujus* sedes. C. 259. Prognosis & effectus. A. 67. C. 259. Potest partum difficilem imo impossibilem reddere. D. 530. 531. Ex anxietate febrili quomodo nascatur? B. 194. *Polyporum* in cavis cordis & majoribus vasibus *Diagnosis*. C. 260. *Polypi narium* quid? B. 629. *Horum* ortus & sedes. B. *ibid.* & 176. *Polyposae* concretiones post morbos lentos unde? A. 151. *Polyposorum* symptomata quomodo ab hystericalium symptomatibus distinguantur? C. 260. *Hi quiescentes* commode habent, sed a minimo motu anxii sunt. C. *ibid.*
- POSCA** quid? B. 121. *Hujus* usus. B. *ibid.* D. 50. Ponderis circa praecordia gravantis perceptio quid denotet? C. 483.
- POTATORES strenui** cur aromatibus delectentur? B. 131.
- POTUS** ex vulnere abdominali *effluens* quid indicet? A. 521. *Tepidi* abusus noxae. A. 39.
- PRaecORDIA** quid? B. 324. 325. Sordes circa *illa* a quacumque causa haerentes, quae producant mala? B. 325. *Horum contentio* sine doloris sensu, quid in ardente indicet? B. 461.
- PRaxis** medica quid? A. 5. *Hujus exercendae* causa quae scitu necessaria? A. 8. 9. 678.
- PROGNOSIS** in morbis quid? A. 27. B. 95. *Haec* in morbis putridis unde pendeat? B. 431.
- PROPELLENTIA** quid? A. 201.
- PTISANA** quid? D. 106. 107. *Tota* quid? D. 106. *Ejus succus & cremor* quid? D. *ibid.* *Ptisanae* usus in morbis. C. 491. In phthisi. D. 107 ad 108.
- PUBERTAS** difficillimos quandoque curat morbos. B. 46. *Hujus* tempore humores ex blandis acres fiunt. D. 14. *Aliae* adhuc in corpore tunc contingunt mutationes. B. 45. 46.
- PUERPERAE** quid primo contingat a partu? D. 581. 582. 583. Quid tunc faciendum? D. 584 ad 589. *Puerpera* quomodo tractanda? D. 624 ad 629. *Lactans* metastasi lacteae non ita subiecta, ut, non *Lactans*. D. 612. *Puerperarum* diarrhoea duplex. D. 629. *Indicatio*. D. *ibid.*
- PULMONIS interna superficies** sensilissima, hujusque sensilitatis effectus. B. 715. 728. 729. *Ejus phlegmone*, cur tam subito ad vicina loca pergat? B. 721. *Ejusdem scirbi* a vomica disparitas. A. 860. Effectus & prognosis. B. 761. *Diagnosis*. B. *ibid.* & 762. *Pulmo* cur post morbos

I N D E X R E R U M.

- inflammatorios plenae accrescat? B. 762. *Accretus* vix multa mala facit. B. ibid. & 763. *Hujus accretionis & scirrhi Cura* B. 793. vid. Peripneumoniae exitus in *scirrhum*. Pulmonis *abscessus*, cur maturandus, maturatus, cur cito evacuandus? B. 784. 785. *Hujus disruptio* quomodo tentanda? B. 786. *Spontanea* quo fiat tempore? B. ibid. *signa Hujus futurae*. B. ibid. & 787. *Factae*. B. 787. 788. Quae tunc juvent? B. 789. 790. *Pulmonis vomica* laboranti cur *tussis sicca & pertinax*? B. 746. Quae *respiratio*? B. 747. Quo in pulmone Haereat *vomica* sive *abscessus*, quomodo determinetur? B. 747. Illam cur sudor nocturnus fere semper comitetur, & quibus in corporis partibus prodeat? B. 748. *Pulmonis vomicae* saepe diu latent. C. 667. *Pulmonis hydrops*. D. 140. *sedes hujus*. D. 141. 142. *Diagnosis*. D. 142. 143. *Cura*. D. 145. *Ejusdem paralysis effectus*. C. 366. *Vulnera* plerumque lethalia. A. 260. 261. Pulmo ad chyli mutationem multum conducit. C. 652. *Hoc laeso, affecto*, cur corpus marcescat? C. 653.
- PULSUS** quid? B. 427. Quid nunciet? B. ibid. & 428. Quis est *ejus* in morbis usus? B. 428. Varias experitur *mutationes* a morbo non pendent; sed unde? B. ibid. *Haec* quomodo dividantur? B. ibid. *Harum definitio*. B. ibid. *Pulsus exploratio* quas requirat cautelas? B. ibid. *Velocitas* unde mensuretur? B. 7. quid designet? A. 146. *Pulsus frigoris febrilis* quis? B. 17. *Hujus* a caloris febrilis *pulsu* disparitas. B. 20. *Ejus rythmus* in frigore febrili cur saepe non distinguatur? B. 20. *Pulsus undosus & mollis* in febribus quid indicet? B. 87. *Durus* autem quid? B. ibid. *Pulsuum differentiae* non ita possunt verbis describi ac in aegris demonstrari? B. ibid. *Pulsus intermittens* instante crisi quid denotet? B. 89. pro varia *ejus* intermissione quid? B. ibid. Instante crisi *intermittens* cum tensione & duritie *pulsantis arteriae* quid designet? B. ibid. cum mollitie quid? B. ibid. *Pulsus durities* densitatis humorum est signum. A. 146. B. 294. Quibus *densior*? quibus *mollior*? B. ibid. *Ejus magnitudo* quid doceat, & unde desumatur? B. 295. *Plenus* esse potest, licet non sit *magnus*. B. 295. Inaequalitas unde? & quibus in morbis observetur? B. 424. 425. *Debilior* in morbis quid indicet? B. 428. *Fortior* quid? B. ibid. & 429. *Frequentior*, *inaequalior* &c. quid? B. 429. In morientibus *qualis*? B. ibid. In magnis animi motibus *quis*. C. 467. In laetitia, in melancholia *quis*. C. ibid. In epilepsia *qualis*? C. 398. *Qualis* in phthisi? D. 76. *Quis* in scorbuto? C. 625. *Durus* quibus in morbis observetur? B. 593. C. 3. *Qualis* in phreniticis obtineatur? B. ibid. Cur *debilis, vacillans*, in debilitate circa vitalia haerente? B. ibid. *Pulsus dicrotus* quid? B. 463. Quam indicare soleat haemorrhagiam? B. ibid. *Uterinus* quid? D. 419. 420. quid indicet? D. ibid.
- PULVIS pyrius accensus** in epidemicis prodest. E. 169.
- PURGANTIA** Dantur in cancro ventriculi. A. 898. In ileo. C. 178. In dysenterio. C. 194. 195. In aphthis. C. 215. In apoplexia. C. 298. 299. 305 ad 309. In epilepsia. C. 441. In rabie canina. C. 572. In cachexia. C. 649. In scorbuto. C. 623. 624. In hydrocephalo. D. 123. 127. In hydrope. D. 262. 263. 264. In tympanitide. D. 276. In mensium suppressione. D. 441. 442. 443. In Gonorrhoea Venerea. E. 478 ad 483. In Rheumatismo E. 666. 667. In delirio. B. 332. An in Podagrae cura indicentur? D. 347. 348. 349. 377. 378. An in phthisi danda? D. 91. 92. Cur in acutorum initiis saburra praesente indicentur? B. 229. In nausea a spasmis cur contra *indicata*? B. 228. *Haec repetita* totum corpus exhaurire possunt. B. 376. In diarrhoea quando convenient, quando non? B. 391. saepe cur continuanda? B. 392. In exanthematicis morbis quando profint? B. 408. Ne intermittentem revocent, quid agendum? B. 535. In *ejus* sine *data*, contumaciorem saepe febrim faciunt. B. 536. In intermittentibus *indicata* quando porrigenda? B. 503. 504. Quibus titulis in intermittentibus profint? B. 547. 548. Quando obsint? B.

B. 549. 550. Purgatio in fine autumnalium qualis & cur necessaria? B. 558. *Hac neglecta* quid sequatur? B. *ibid.* Purgantia *antiphlogistica* quae vocentur? C. 305. Quibus conveniant? C. 306. Purgantia *fortiora* cur aliquando vertigines & animi deliquia sequantur? A. 678. Purgantia injici possunt clysmatis forma; sed qua doli? C. 178. *Sequitur purgatio ut supra.*

PUS quid? A. 230. In vasis non conficitur. A. *ibid.* *boni & mali* signa. D. 70. *Boni* dotes. A. 230. C. 341. *Hoc* quid boni praestet? A. 230. Vix refoberari potest. B. 769. Si refobeat cachexiam purulentam vix sanabilem producere potest. C. 640. *Item* humores dissolvere. C. 653. *Horum* infectio metuenda magis est in ulcere pulmonum quam in aliarum partium affectione. D. 85. *Bonum* raro in hepate cur fiat? C. 125. *Pus sub cruentum* quando bonum? quando malum? C. 684. *Puris facti* & in abscessu *Collecti* diagnosis. A. 701 ad 704 non *educti* effectus. A. 704 ad 708. *Huic* dum exitus conciliari debet, quomodo id faciendum? A. 710 ad 715. Ex abscessu cur non simul & semel exprimendum? A. 713. Apparet quandoque in partibus quibusdam absque in iisdem inflammatione praegressa. B. 81. *Puris* per inferiora secessus in peripneumonia quid designet? B. 769 *Pus* in quo thoracis latere haereat, cur adeo scitu necessarium? & quomodo id sciri possit? C. 672. 673. Per quas vias *natura* vel arte *educi* possit. C. 679 280. De caeteris vide Abscessus, & Vomica.

PUSTULAE quid? B. 397. Unde oriuntur? B. 78. *Harum* a maculis rubris disparitas. B. *ibid.*

PUTREDO quid? A. 116. 117. *Hujus* causae. A. 118. 119. Effectus in *primis viis*. A. 120. 121. 122. In *sanguine*. A. 123. 124. Diagnosis & prognosis. A. 125. Cura. A. 125 ad 129. *Putredo* in nobis viventibus raro reperitur. A. 131.

PUTRIDUM in ventriculo appetitum tollit. B. 219. Quibus caveatur aut emendetur? B. 224.

R.

RABIES *canina* ad quos morbos referenda? C. 535. Cur *ita dicta*? C. *ibid.* & 536. *Ejus* ortus. C. 536. 537. Quomodo propagari solet? C. 538. Animalia quae *huic* subjecta. C. 538. 539. Causae *antecedentes*. C. 539. 540. *Efficientes*. C. 542 ad 545. *Incipientis* signa, & gradus in animalibus. C. 540. 541. In homine. C. 550 ad 558. Diversitas temporis respectu invasionis quae? C. 546 ad 550. Diagnosis & prognosis. C. 558 ad 561. Indicatio. C. 566. 567. Prophylaxis. C. 568. 574. Cura dum venenum fit actuosum. C. 574 ad 577. Contra indicata. C. 577. 578. 579. An ad *rabiosum Venenum* antidotum dari possit? C. 579. An specificum detur? C. 583.

RABIOSI canis morsus quomodo a non *Rabiosi* morfu distinguatur? C. 541.

RACHITIS quid? E. 578. Magnam cum scorbuto affinitatem habet. A. 938. *Hujus* origo. E. 578 ad 583. Divisio. E. 579. Quo aetatis tempore invadat? E. 584. 585. Causa proxima. E. 611. 613. Praedisponentes. E. 585 ad 588. Procatarticae. E. 588 ad 592. Morbi *incipientis* in nondum *incedentibus* diagnosis. E. 590 ad 601. Disparitas inter *tumorem* abdominis *rachiticum* & *illum* qui febres longas excipit. E. 581 582. 590. *Rachiticorum* anatome. E. 595. 596. 597. 605. Diagnosis in *ambulare incipientibus*. E. 691. 692. 693. Mutationes procedente morbo observatae & effectus. E. 603 ad 613. Cura. E. 615 ad 635.

RANULA quid? B. 626. 627.

RAREFACTIO quid? A. 180.

RECIDIVA quibus in febribus expectanda? B. 92. Si expectatur, quomodo aeger tractandus? B. *ibid.*

REGIONUM *mutatio* quandoque epilepsiam sanat. C. 436.

REMEDIA an morborum genio, an nomini applicanda? C. 635. *Specifica* quid? E. 58. *Remedium nullum* absolute & semper utile, sed tempestivo tantum utile fit. B. 11.

RENUM *vulnera* non semper sunt lethalia. E e e e A,

I N D E X R E R U M.

- A. 262. 263. *Ulceræ* raro sanabilia. E. 310.
- RENUNCIATIO de vulneribus quid? & quomodo facienda? A. 284. 285.
- REFLENTIA in catalepti quando bona? C. 321.
- REPLETIONIS *sensus* cur in hypochondriacis? C. 483.
- RES *non Naturales* quid? & quot sint? A. 281. B. 116. Ad *illas* in morbis cur attendendum? B. 116. Peccatum in *illis* commissum febrim facere potest. B. *ibid.* *Illarum abusus* Chronicorum multorum causa. C. 346. Podagrae paroxysmum accelerat. D. 304 ad 309. *Iisdem* in haemoptoe utendi modus. D. 43. 44. 45.
- RESOLVENTIA quid? A. 70. 551.
- RESPIRATIO *sana, optima* quae & quid indice? B. 429. Fit absque voluntatis imperio B. 430. Haec tamen augeri, minui, imo fitti potest. B. *ibid.* *Respiratio velox & laboriosa* unde? A. 146. *Difficilis* quid denotet? B. 430. In valida febre quid? B. 74. *strangulans & sablimis* quid? & quid denotent. B. 430. 431. *Frequens, parva* quid indicet? B. 431. *Inordinata* quid? & cuius ominis? B. 431. *Frigida, fuliginosa* cuius? B. 432. *Fervida* vero summe periculosa est. B. *ibid.* *Respirationis* densitas, raritas, celeritas & densitas unde? B. 448. *Respiratio brevis, anhelosa* erecto corpore unde? & quid denotet? B. *ibid.* *Magna & longo tempore facta*, in acutis, quid indicet? B. 328. *Respiratio* apoplecticis cur augeatur? C. 281. solito *profundior* somni tempore quid saepe praeflagiat? C. 293. *Respiratio* scorbuticorum *difficilis a respiratione difficili* ab aliis morbis orta quomodo distinguatur? C. 603.
- REVELLENTIA quae dicantur & quomodo agant? B. 360.
- REVULSIO in angina quanti usus? B. 678. *Hæc* in inflammationibus utilis. A. 674. 675. In haemorrhagiis raro juvat, & quando. A. 352.
- RHEUMATISMUS quid? E. 638. Quomodo formetur? *ibid.* Ad fluxiones cur referatur? E. *ibid.* Pro arthritide olim habebatur. E. *ibid.* & 640. Arthritidi, podagrae, scorbuto *agnatus* dicitur. E. 638 ad 643. 690. Causa *ejus* proxima. E. 660. 661. 662. Antecedentes. E. 644 ad 647. Procatareticae. E. 644. 647 ad 653. *Incipientis & decurrentis* symptomata. E. 653 ad 657. Effectus. E. 657. 658. 659. Difficilis quandoque est diagnosis. E. 691. *Dolor* sub paroxysmo partem occupans non semper *fixus* ibidem manet. E. 653. 654. *Materiae* morbi vagae in partem se recipientis effectus. E. 655. Locus in *Rheumatismo* dolens non semper tumet. E. 656. Cura. E. 660. 662 ad 690. In *hoc morbo* Diathesis inflammatoria lentior habetur. E. 651. 652. *Rheumatismus* an periodicus? E. 657. Est quandoque epidemicus. E. 690. Rheumatismi *scorbutici* expositio. C. 600. E. 643. *Hujus* cura. C. 600.
- RIGOR quid? B. 488. *Ardenti superveniens* quid indicet? B. 488. 489. *Criticus* qualis esse debeat, & a *symptomatico* quomodo distinguatur? B. 489. *Rigore* ardens quidem solvitur, sed tamen raro vel nunquam solo *rigore* sanatur. B. *ibid.*
- RISUS Apoplexiam facere potest. C. 270. *Sardonius* unde oriatur? C. 75. Est paraphrenitidis peculiare symptoma. C. *ibid.* In dentitientibus quid designet? C. *ibid.*
- RODENTIA in angina scirrhusa *quae* optima, & ut applicanda? B. 645. ab *his* quando abstinendum? B. *ibid.*
- RUBIA *tinctorum* in rachitide utilis inventa. E. 630.
- RUCTUS quid? A. 84. *Acidus* ubi bonus. A. 129. vid. Flatus.
- RUSTICATIO in curanda phthisi optima. D. 98. 99. 100.
- PHAGMA quid? C. 668. *Hujus* circa thoracem effectus & prognosis. C. *ibid.*

S.

- SACCHARI *virtus*. E. 586. Solvit. A. 71. Qua ratione in *rachitide* noceat? E. *ibid.* Sacchari *saturni* usus colicam pictionum facit. C. 357.
- SALES *oleosi volatiles* quomodo parentur? C. 378. *Horum* in paralyfi usus. C. *ibid.*

SA-

SALIVA quibus constet? A. 639. *Hujus* proprietates. A. ibid. *Profluvii* effectus. A. ibid. *Expulio* a contagiis praeter-
vat. E. 42. *Suppressa* paralyfim fecit. C. 355. 356.

SALIVATIO in variolis, maxime confluen-
tibus; quid boni faciat? B. 87. E. 87.
88. 97. *Suppressam* quae mala sequan-
tur? B. 87. 88. In multis morbis saepe
critica est. B. 88. Salivatio per *artem* in
hydropse tentata est. D. 226. 227. Go-
norrhoeam non sanat. E. 479. Institui-
tur tamen in *tertia* ejus specie. E. 479.
480. Luem sanat. E. 517. Quae sub *su-*
livatione observentur phaenomena? E.
517. 518. Sani aequae ac morbofi hu-
moris per vias *salivales* prodeunt. E.
518. Tutius est *eam* per argenti vivi
usum internum instituere ac per exter-
num. E. 525. 526. Plures in uno con-
clavi inunctione mercuriali curare ma-
lum est. E. 526 ad 529. Hoc evitatur
si interne propinetur. E. 528. Aegri ad
salivationem praeparatio. E. 530. 531.
Qua ratione mercurius dandus? E. 532.
533. *Instantis salivationis* signa. E. 533.
534. Sputorum copia intra noctem
rum quae sit? C. 534. Si in minori co-
pia prodeant: quid agendum? E. 535.
Si autem in majori: quid? E. ibid. &
536. 537. Mercurio ad alvum ruente
quid faciendum? E. 538. 539. Gingi-
vae, os & fauces nimium tumentes &
dolentes quid exposcant? E. 539. 540.
A *salivatione* desistendum quodnam in-
dicium? E. 541. 542. *Hac finita* quid
superfit? E. 592. 593.

SALSA cur tantam sitim excitent? B. 208.
209.

SANGUIS quid? A. 134. Quibus partibus
constet? A. ibid. & 135. Principia *ejus*
chemica C. 464. Maxima pars est aquea.
B. 364. Igne tamen citius quam aqua
dissipatur. B. ibid. *Sanguis* est in concre-
tionem pronus. A. 136. 174. Haec ut
impediatur in vivente? C. 260. *Hujus*
rubedinis origo in embryone, quae? A.
136. 137. In sales & olea *resolutio* un-
de? A. 144. Quot diversae magnitudi-
nis partes habeat? A. 173. *ejus globuli*
unde sphaerici fiant? A. 175. *Soliditas*
unde? A. 175. 176. 177. Laxa autem

compages unde petenda? A. 175. *San-*
guinis iterum quo frigoris gradu conge-
letur? A. 176. Quo caloris gradu coagu-
letur? A. 177. *Sanguinis* massa quo frigi-
oris gradu coaguletur, difficulter deter-
minatur. A. 176. *crusta ejus* inflamma-
toria unde? A. 177. *Miscela* in aorta
unde? B. 48. *Despumatio* in morbis
quid? B. 51. *Sanguis* robustorum *den-*
sus, debiliu autem *tenuis*. B. 65. *San-*
guini quaecumque liquida nova miscen-
tur, per venas advehuntur. B. 74. *Hic*
in summe plethoricis cur fere accumu-
letur in arteriis? B. 145. *Crassus*, *in-*
spissatus in cadavere frigore febrili de-
functorum cur reperiantur? B. 176. *San-*
guinis impermeabilitas unde? *Hujus* signa.
B. 191. *Sanguinis* motus causa. A. 138.
139. Quibus aestimetur? B. 293. *Den-*
sitas unde? B. 294. C. 260 *Hujus* signum.
B. 294. *Velocitas* unde supputetur? B.
ibid. & 295. *Resistentia* ex quibus no-
scatur? B. 295. 296. *Moles* unde? B.
296. 297. *Motus* aucti & imminuti cau-
sae. Vide *Circulatorii motus* &c. *Motus*
cur retardetur in venis? C. 646. *San-*
guini sanissimi hominis e vena misso quid
contingat. B. 303. C. 610. *Ejus* mobi-
lissima & levissima pars quid sit? B. 303.
Haec in singulis hominibus diversa est,
& calore cito dissipatur. B. ibid. *Sanguis*
insula quid sit? A. 215. rubri defi-
cientis effectus. C. 261. *Sanguini* aqua
miscetur intime vasorum & viscerum
motu B. 365. Inflammatorie tamen *den-*
sus micelam ejus respuit. B. 366. *Ejus*
exsiccatio & viscositas *inflammatoria*
unde? A. 143. 144. Quomodo viscosi-
tatem atrabiliariam acquirat? C. 464.
Hujus ab inflammatoria visciditate dispa-
ritas. C. 464. 465. Quae pars in scor-
buto crassior fiat? Quae acrior? C. 619.
Sanguinem alvo excernere quibusdam
familiare est. B. 374. *Hujus* e naribus
stilla tertio, aut quarto die in ardente,
cur lethales? B. 458. *Rubra pars* per
intermittentes saepe dissolvitur. B. 519.
521. *Cacoehymia* ex intermittentibus na-
ta quos morbos producat? B. 522. *San-*
guis peripneumonicorum cur quandoque
tenuior, fluidior? B. 721. & tunc quid
denotet? A. 183. *Sanguinis stillicidium*

I N D E X R E R U M.

- in acutis quid designet? A. 650. etiam si leve sit, quando pravum tamen? B. 770. *Vitalis* totus quantus per pulmones transit, dum per alia viscera tantum una portio. B. 717. *Ejus serum* in angina inflammatoria, continuo ex ore depreuens quid indicet? B. 708. *Sanguis* per sputa ejectus ex pulmone veniens, qualis? D. 267. 268.
- SANITAS** quid? A. 1. 2. Cuique homini *privata* sua est A. 312.
- SANUS** perfecte difficilis inventu. A. 1.
- SAPo** quid? A. 204. *Sapones nativi* qui sint? A. ibid. *Horum* usus. A. ibid. Magna dosi in plethora oleosa *dandi*. B. 311. *Artificiales* quid? A. 204. C. 378. *eorum* usus. A. 204 & 205. Laudantur in acrimonia acida. C. 335. Cur salibus alcalinis *praeferendi*? C. ibid. *Sapones acescentes & horum* in melancholia usus C. 488. Sapo *venetus* datur in ventriculi scirrhu. C. 152. In melancholia? C. 487. Sapo *starkeyanus* quid? C. 378. Datur in paralyfi. C. ibid.
- SAPONACEA** laudantur in diarrhoea ab acri pingui orta. B. 388.
- SARCOTICA** quid, & an revera dentur? A. 332.
- SCABES** in melancholia profuit. C. 508. Rheumatismum sanavit. E. 645.
- SCARIFICATIO** celebratur in Hydrope. D. 150. 152. 153. In Hydrocephalo externo. D. 126. (Nocet autem in interno.) D. 126. 127. In emphisemate. A. 355. In gangraena & quomodo *instituenda*? A. 778. 788. 789. 790.
- SCARLATINAE** febris ab erysipelatosâ disparitas B. 401. Quibus imprimis contingat? B. ibid. Quo anni tempore magis observetur? B. ibid. *Hujus* signa, decursus & exitus. B. ibid.
- SCIALAGOGA** sine mercurio luem non sanant. E. 303.
- SCIRRHOIDES** quid? A. 844.
- SCIRRHUS** quid? A. 392. *Hujus* generis & sedes. A. 843 ad 850. Causa proxima. A. 666. 667. 847. Remotae A. 850 ad 859. Diagnofis. A. 859. 860. Prognofis. A. 860. 861. 862. Cura *resolutoria*. A. 862 ad 866. *Extirpatoria* quando celebranda? A. 866. Quomodo instituat? A. 867. 868. 869. Quando non *tentanda*? A. 869. 870. Palliatio. A. 870. 871. *Scirrhus* quis curatu difficilior? A. 845. 846. *Scirrhus benignus* quis dicatur? A. 863. *Malignus* quis? A. ibid. & 872. *Hujus* figura A. 869. 872. Malignitatis gradus unde desumantur? A. 881. 882. Vide. Cancer. *Scirrhus* extirpari non debet, nisi integre tolli possit. A. 866. 867. *Scirrhus* partus difficilis causa A. 858. *Item* volvuli. A. 858. 859. Hydropis. D. 199. *Scirrhus* febre exagitatâ in cancerum abit. B. 48 *Scirrhus* febris intermittentis saepe effectus. B. 523. *Scirrhi* subiti unde fiant? B. 82.
- SCORBUTUS** unde ita dictus. C. 590. 591. *An Veteribus* notus C. ibid. & 592. *Hujus* ut bona diagnofis habeatur, cur morbi historia praemittenda? C. 592. 593. Causa proxima. C. 619. 620. Praedisponentes. C. 593 ad 600. Diagnofis *primi gradus*. C. 600. 601. *Secundi*. C. 602 ad 606. *Tertii*. C. 606 ad 612. *Quarti*. C. 613 ad 618. *Scorbuti* effectus. C. 618. Indicatio. C. 621 ad 624. Cura *primi gradus*. C. 600. 601. *Secundi*. C. 626 ad 630. *Tertii*. C. 630. 631. *Quarti*. C. 631. Corollariorum solutio. C. 633. 634. 635. *Scorbuti* cum cacochymia atrabiliaria affinitas. C. 598. 599. *Item* cum peste. C. 603. 604. *Inveteratus* multa signa cum lue venerea communia habet. A. 938. *Scorbutici* fiunt pusillanimes. C. 599. Cur per acclivia, declivia, difficulter ambulare valeant? C. 603. *Scorbuti* signa ubi se manifestare primo soleant? C. 749. 938. C. 604. 605. *Hic morbus* varia sub morborum specie imperitos ludit. C. 606. ossa maxime infestat, & quomodo? C. 611. *An contagiosus*? C. 617. 618. *Inveteratus* Hydropis, tabis, convulsionis &c. causa. C. 615. 616. 617. *Item* gangraenae. A. 749. Apoplexiae. C. 276. *Scorbutus* ratione acrimoniae *quotuplex*? Quae causae, & cura? C. 619. 620.
- SCOTOMIA** quid? C. 292.
- SECUNDINAE** quid? D. 571. An post partum illico sunt educendae. D. 571. 572. 573. 585. 586. modus educendi. D. 574. 579. 580.
- SEMEN** dum generari incipit, quae fiant in cor-

I N D E X R E R U M.

- corpore mutationes? B. 46.
- SEMICUPIA quid? E. 303. Laudantur in ca culo. E. ibid.
- SENECTUS *Cita* unde? A. 50. 193. *Senectus* in marasmmum quae ex ratione ten- dat? C. 370. Prognosis. C. ibid.
- SENES decrefcunt. A. 43.
- SEN.UM *ultimum* quae mors excipiat? A. 193.
- SENSORIUM *commune* quid? B. 323. C. 253. 401. *Hujus* sedes, origo. C. 254. 455. Locus autem distinctus est, a pri- ma origine motuum. C. 455. 456. In aliquibus a causis, alios minime moven- tibus, cur turbetur? C. 402. In junio- ribus cur tam facile afficiatur? C. 403.
- SENSUUM *depravatio* post capitis concuf- fus, aut vulnera, quid indicet? A. 450.
- SETACEUM laudatur in capitis morbis. C. 296. In phthifi. D. 19. 20. 103. 104. nocet autem in hydrope aliquando. D. 255. In phthifi cum fructu *applicatum*. D. 19. 20.
- SICCITAS quando adesse dicatur? B. 207. 317. *Hujus* diagnosi & cura. B. ibid. & 318. *Siccitas* totius corporis in arden- te, unde? B. 448.
- SINAPISMI quid? A. 676.
- SINGULTUS quid? B. 265. *Causae hujus*. B. ibid. Quando *malus*? B. ibid. & 226. Cura. B. 226. In hepatitide quid in- dicet? C. 84. In aphthis quid? C. 216.
- SINUS quid? A. 716. *Hujus* a fistula di- sparitas. A. ibid. Origo, causa, natu- ra, locus, & effectus unde intelligen- tur? A. ibid. & 717. 718. Diagnofis *Aperti* & *Clausi*. A. 719. 720. Cura. A. 720 ad 727.
- SITIS quid? B. 207. *Sitis febrilis* causae & diagnofis. B. 207 ad 211. Prognofis. B. 211. Indicatio. B. 212. 213. Cura. B. 213 ad 218. *Sitis* in hydrope mala? B. 208. D. 202. 215. 216. In intermit- tentium frigore cur adfit? B. 208. *Sitis* caufis praefentibus & tamen non *Sitire*, malum. B. 211. 450. *Sitis* ab immeabi- litate liquorum, ubi primo se manife- fet? B. 211. *Sitis* febris symptoma, an fedanda aut negligenda? B. 212. 213. *Sitis* phthificorum unde? D. 77.
- SITUS corporis frequenter erectus in mor- bis quantae fit utilitatis? B. 493. In apo- plexia *bonus*. C. 306. In empyemate. C. 672.
- SMEGMA *cutaneum* in fuis folliculis in- spiffatum steatomatis caufa. C. 340.
- SOLLICITUDO quando ad melancholiam difponat? C. 466.
- SOMNAMBULI quomodo ab epilepticis di- ftinguantur? C. 457.
- SOMNUS quid? B. 338. C. 323. Quibus cum phoenomenis obrepit? B. 346. Quomodo impediatur. B. 344. *Hujus* effectus boni. A. 322. *Deficientis* in vul- neratis reftitutio quae? A. ibid. & 323. *Somnus multus* corpus debilitat. A. 45. Plethoram facit. A. 153. modum *exce- dens* morbofus est. C. 323. *Hic* varios habet gradus. C. ibid. Per feptimanas *durans* ad lethargum referri potest. C. 327. Cura tentata. C. 328.
- SOPOR an ubique malus? C. 325.
- SPASMI cur venae fectionibus non tollen- di? B. 243.
- SPHACELUS quid? A. 736. *Hujus* a gan- graena difparitas. A. 738. Sedes. 736. 737. Caufa proxima. A. 666. Remotae. A. 738 ad 753. Signa *futuri*. A. 755. *praefentis*. A. 755 ad 758. Prognofis. A. 758 ad 772. Indicatio. A. 800. 801. Cura. A. 801 ad 831. *Sphaceli* praefen- tia determinatu faepe difficilis est. A. 755. 756. Nifi *arte* vel *natura* Limes ponatur, proferpit. A. 757. *Proferpen- tis* signa. A. 758. *Sphacelus* extremorum tendinosorum in fenio cur lethalis? A. 769. *Lethalem* symptomata comitantia quae? A. 770. 771. *Sphacelus artuum* nisi citiffime ascendat, cur citam extir- pationem non pofcat? A. 800.
- SPINAE *bifidae* defcriptio. D. 127. Unde lympham in *spinae bifidae* tumore conten- ta? D. 128. *Spina ventofa* quid? A. 917. 918. Nominis ratio. A. 919. 920. *ejus* caufae. A. 920. Diagnofis. A. ibid. prognofis. A. 921. Cura. A. 201. 921 ad 924: Prophylaxis. A. 924. 925.
- SPIRITUS *noftri* qua arte a natura repa- rentur? A. 322. Spirituum *ardentium* proprietates, & effectus in corpus no- strum. B. 136. *Abufus* fcirrhofa viscera reddit. A. 36. 177. Tremorem facit.

I N D E X R E R U M.

- B. 186. *Fossilium* halitus *hausti* saepe mortem inferunt. C. 278.
- SPISSITUDO *inflammatoria* cruoris quid? C. 260 Vide. Lentor. Glutinosum.
- SPLENIORUM in fracturis usus. A. 587.
- SPLENIUM arteriae crurali applicatum mentes promovit. D. 439.
- SPORADICUS morbus quid? E 4. 187.
- SPUMA ante os in angina quid denotet? B. 707. 708. sub sine paroxysmi epileptici, an epilepsiae causa? C. 399. Sanguine *tincta* in hoc paroxysmo, quando prodeant & unde? C. 429.
- SPUTA in ardente quando, & qualia locum habeant? B. 480. 481. *Sputorum* cum urinarum sedimentis in morbis pectoris comparatio. B. 732. C. 5. *Sputa* qua ratione peripneumoniam solvant, demonstratur. B. 732. 733. *Haec qualia* esse debeant? B. 733 ad 736. *Quae mala* sint? B. 772. 773. 774.
- SPUTATIO in melancholia cur tantopere noceat? C. 507. 508. *Frequens & indocora* in adstantes apud aegros quid indicet? B. 599. 610.
- SPUTUM flavum, sincerum, nec album, viscidum rotundum peripneumoniam cur non solvat? B. 743. 744. *Biliosum* cum pure in peripneumonia post sextum diem quid indicet? B. 772. valde *cracrum* quid? B. 772. *Flavum, sincerum* quid? & in peripneumonia quando prodeat, & quid indicet? B. ibid. *Album rotundum* quid; & cur non malum, sed inutile tantum. B. 773. *Spumiosum* quando dicatur? & cur in peripneumonia adeo malum? B. 773. *Fuscum caenosum, amurcosum, nigrum* in peripneumonia quando malum? B. ibid. & 774. *Sputa* a quibus supprimantur? B. 794. *Suppressorum* effectus. B. 796. Quomodo *revocanda*? B. 797. 798. *Sputa* in pleuritide quo tempore & qualia prodire debeant? C. 27. 29. 30. 31. *Purulenta, subsanguinea* in valida pleuritide quid indicent? C. 60. *Nulla, vel difficilia* quid? C. 61. In initio *varia*, quid? C. 61. *Suppressa* manente dyspnoea quid? C. 63. *Sputorum* in phthisi foetor est nocivus. D. 72. *Haec* si majori copia prodeant, quam, quae ulceris aperti magnitudini respondeat, quod indicium? D. 82. *Sputum sanguinis* unde? D. 3. *Sputum* in vomica quo magis degenerat, eo minor Curationis spes. D. 70. *Dulce* in phthisi suspectum. D. 71. *Sputorum foetor* in phthisi instantem mortem non temper designat. D. 72. *Sputa* phthilicorum in aqua salia fundum petentia sunt mala. D. 70. 71. *Insipida* sunt optima. D. 72. *Suppressa* mali ominis. D. 79. *Sputa* in morbis pectoris sollicitate a medicis examinantur. D. 83.
- STATURAE diversitas unde petatur? C. 255.
- STEATOMA quid? A. III. 165. est anginae aquosae causa. B. 636.
- STERCUS e vulneribus abdominalibus effluens quid denotet? A. 522
- STERILITATIS causae in utroque sexu esse possunt. A. 857. In sexu foemineo cur frequentiores. A. ibid. *Sterilitatem absolutam* non semper faciunt vaginae & uteri scirrhi. A. 858.
- STERNUTATIO quomodo fiat? A. 445. Singultum quandoque solvit. B. 266. In paralyti *bona*. C. 381. Quibus excitetur? C. ibid. *Nimia* quomodo compefcatur? C. ibid. Quando in partu laudetur? D. 524.
- STERTOR in pleuriticis quid indicet? C. 61.
- STIBIUM *diaphoreticum* quibus constet? B. 797. *ejus vis* in quo consistat? B. ibid. usus in morbis. B. ibid.
- STILLICIDIUM narium in senibus unde? C. 262.
- STIMULANTIA intermittentes aliquando in continuas vertunt. B. 31. 32. Quibus evacuationibus prosint, quibus obsint? B. 280. 281. Quando in apoplexia dentur & quae? C. 302. 320. suntne etiam recens natis *porrigenda*? D. 663. Post partum puerperae *data* non sunt tuta. D. 588.
- STOMACHUS vide Ventriculus.
- STRANGULATI qua ratione apoplectici pereant. C. 273.
- STRANGURIAE causae. C. 613. Quae boni ominis? C. ibid. & 614. est ilei causa. C. 230. 231.
- STUPOR quid designet? C. 292. Apoplexiam saepe praecedat. C. ibid. In parte contusa quid denotet? A. 545.

SUB-

I N D E X R E R U M.

SUB-ALCALIA *salia* quid? A. 899. Quomodo parentur & quibus conveniant? A. *ibid.*

SUBLUXATIO quid? A. 598.

SUBMERSIO in mania quando tentanda? C. 524. 525.

SUCTIONIS ex parte foetus *impedimenta*, horumque cura. D. 674 ad 679.

SUDOR bonus quis? B. 86. 484. *Critici sudoris* notae. B. 86. quando *expectandus*? B. *ibid.* & 363. 364. *Hujus* in febribus signa. B. 86. *ejusdem* a symptomatice disparitas. 364. *Sudor* cur nihil boni indicet in februm initiis? B. 363. damnatur. A. 177. Adeoque non *exprimendus*. B. 62. Quandoque tamen elicitus est cum successu. B. 367. *Sudoris febrilis* causae. B. 364. 365. Effectus. B. 365. 366. Indicatio. B. 366. 367. Ablatio. B. 368. 369. 370. *Sudor frigidus* cum pallore & debilitate omni momento auctus in pectoris vulneribus quid indicet? A. 130. *Frigidus, partialis*, in guttas *collectus*, nec *stillans* in facie & capite acutorum quid? B. 86. 484. *Sudoris* guttulis obsita facies in ardente cur malum signum? B. 485. *Sudore* diffluentibus quis conveniat potus? B. 217. *Sudoris* ex debilitate corporis morbum diuturnum passi cura. B. 370. *Sudor* in intermittenti paroxysmi sine utilis est. B. 555. Cur arte *eliciendus*? B. *ibid.* & 556. Quis Phrenitidem solvat? B. 610.

SUDOR *anglicus* quomodo tractandus? B. 367.

SUDORIFERA quotuplicia? B. 642. Cur diarrhoeam curent? B. 374. Saepe intermittentem tollunt, & quomodo? B. 550. 551. Quando *his* tentari non debeant? B. 552. profuntne in podagra? D. 349. 350. In phthisi? D. 90. 91.

SUGILLATIO quid? A. 539. *Hujus* ab ecchymosi disparitas. A. *ibid.*

SULPHUR pessima venena domat. B. 126. *Hujus vapor* qua ratione corrigendus, ne suffocet? B. *ibid.* nam *tractus* illico suffocat B. 715. *Sulphuris spiritus* per campanam quid sit? B. 241. quando *indicatus*. B. *ibid.* Quas anginas curet? B. 683.

SUPPURANS *universale* non datur. A. 699.

SUPPURATIO quid? A. 281. Veram *haec*

musculorum substantiam non occupat. A. 712. Quibus in corporis partibus *caevenda*, & quare? B. 80. *Suppurationis internae* incoeptae signa prima. B. 745. De caeteris vid. Abscessus.

SURDITAS post morbos acutos observata. C. 356.

SUSPIRIA unde, & quid indicent? B. 193.

SUTURARUM cranii usus. A. 393. *Harum vulnera* sunt periculosa. A. *ibid.*

SYMPTOMA quid? B. 98. 150. *Symptomata* aegris molestiora, peculiarem a morbo curam quandoque poscunt. B. 98. Quando negligenda? quando particulariter tractanda? B. 166. 167. 170. *Crisim concomitantia* non sunt turbanda. B. 169. 170. *Critica* a morbois quomodo distinguantur? B. *ibid.* *In-tempestitiva*, nimis *saeva* sunt tollenda. B. 170. 171. *Symptomatum* perpetua in phreniticis mutatio quid denotet? B. 601. *Symptomatum* magnitudo quid denotet? B. 414. *Symptomata* externe in morbis observata, internis partibus applicata cujus utilitatis? B. 86.

SYNCOPE mortem saepe mentitur. D. 549. 550. In *Syncopen* delapsus quomodo excitandus? C. 365.

SYNCOPTICI cur polyposi? C. 340.

ΣΥΝΑΓΧΗ quid? B. 618. 619.

ΣΥΝΕΧΗΣ quid? B. 442.

ΣΥΝΟΧΟΣ quid? B. 442.

T.

TABACUM qua ratione a contagiis praeservet? E. 42.

TABES *dorsalis* quos corripit? B. 46. *Hujus* symptomata. B. *ibid.*

TABIDORUM *febris* quae? B. 436. 437.

TACTUM in acutis refugientes quam prognosim dent? B. 436. 437.

TAENIA quid? D. 702. 703. 704. *Species ejus*. D. 704. 705. Cura. vid. *Verimes*.

TALPAE quid? A. 165.

TEMPERIEI *biliosae* signa. C. 338. *Melancholicae*. C. 505. *Phlegmaticae*. B. 803. *Siccaae*. B. 299. *Melancholica* ad *cataplexim* disponit. C. 315.

TEMPESTAS aultrina, calida, humida, sine ventis quid faciat? A. 180. *Tempe-*
F f ff f 2 pe-

I N D E X R E R U M.

- pestatis* in calidam & frigidam repentinae vicissitudines quae mala producant? B. 119.
- TEMPORUM *vulnera* cur adeo periculosa? A. 252. 393. In his cur terebratio non sit tuta? A. *ibid.*
- TEMULENTIAE cura. B. 136. 137.
- TENDO tot fibrillis constat quot musculus ipse. A. 240. *Laesus* eadem fere ac nervus symptomata exhibet. A. *ibid.* & 241. Hinc eandem poscit curam. A. 242. *Tendinis Bicipitis* sive a poneurosis *ejusdem* in venae sectione pertusi signa & symptomata. A. 238. 239.
- TERRA *calcareae* magnam cum aëre fixo habet affinitatem. E. 317. experimenta. E. *ibid.* & 318. *Terrae medicatae* qua vi agant? B. 389. Valent in diarrhoea ab aëri orta. B. *ibid.*
- TERRORIS effectus. D. 26. *Summus subitus* catalepsiae causa. E. 316. *Terrore* percussus videtur catalepticus. C. *ibid.*
- TESTES venerei & *horum* diagnosi. E. 444. causae. E. 445. 446. 447. Cura. E. 499. 500.
- TETANUS quid? A. 375. C. 457. *Hujus* ab epilepsia disparitas. C. 458. expositio & cura. B. 203. C. 357. 358. 359. *Tetano*-correpti qui pereant? qui effugiant? B. 355.
- THEAE *potus* abusus sanitati nocet. E. 587.
- THERMAE laudantur in chronicis. C. 345. *Carolinae* in scorbuto. C. 631. In podagra. D. 368. *Hae* calculum vesicae minuerunt. E. 340. 341. *Proficientes* in paralyti proficuae. C. 386.
- THORACICI *ductus* decursus. A. 277. *ejus vulnera*, horumque effectus. A. 276.
- THORAX quid? A. 490. Experimenta circa *ejus vulnera* instituta. A. 270. 271. 272. *Vulnerum* in cavum non *penetrantium* diagnosi. A. 490 ad 493. Effectus. A. 493. 494. Cura. A. 494. 495. 496. In cavum *penetrantium* diagnosi. A. 496 ad 499. Effectus. A. 499 ad 502. *horum* signa. A. 502. 503. 504. Cura. A. 504 ad 513. *Thoracis paracenthesis* in pectoris vulneribus quando indicetur? A. 507. Ubi loci instituenda? A. 507. 508. Institutiendi modus. A. 509. *Instituta* quid agendum? A. *ibid.* & 511. 512. *Cele-*
- brata* ubi pulmo pleurae adhaeret quid praestandum? A. 509. 510. Thorax *placior* ad phthisim disponit. D. 9. *Hujus* angustiae signum. D. *ibid.* Thoracis hydrops. D. 128. 129. *Hujus* sedes. D. 130. 131. Diagnosi. D. 131. 132. Cura. D. 135 ad 140.
- TIMOR scorbuticis nocet. C. 599.
- TINEA quid? E. 191. *suppressa* rachitidem fecit. E. *ibid.* Intempeitive *sanata* epilepsiam. C. 422.
- TITILLATIO in pedibus facta epilepsiam fecit. C. 402.
- TOPHUS quid? A. 166. 940. E. 473. Quibus familiaris? A. 166. Cur in lue venerea adeo *molestus*? A. *ibid.* Cura. E. 555. 577.
- TORPOR in graviditate unde? D. 467. In hydrope mali ominis. D. 202.
- TREMORIS idea. B. 180. *Is* est duplex. B. *ibid.* *Uterque* unde oriatur? B. *ibid.* & 181. A Paralyti, spasmō, & tetano, qua ratione distinguatur? B. 180. In morborum initio quid designet? in fine quid? B. 181. 182. Tremoris *febrilis* causae. B. 180 ad 183. Effectus. B. 183. Diagnosi & prognosi. B. *ibid.* & 184. 185. 186. Cura pro vario febris tempore, *duplex*. B. 187. 188. *Tremorem* diu toleratum cur defatigatio sequatur? B. 183. cur comitetur frigus? B. 184. *Tremor* in febrium acutarum decursu ortus quid indicet? B. 184. Cur in majoribus animi affectibus adsit? B. 185. Cur circa mortem? B. *ibid.* In phreniticis quid significet? B. *ibid.* A magnis evacuationibus cur oriatur, & quid denotet? B. 185. 186. A nimio potu cur fiat? B. 186. *Convulsivus* partis paralyticae quotuplici capite bonus? C. 373. 374. Quando apoplexiam praedicet? C. 291.
- TREPANI descriptio. A. 473. 474. Quando indicetur? A. 464. 465. Applicationis locus quis? A. 465. 466. 469. 470. 471. Quibus locis non sit *applicandus*? A. 466. 467. 468. Saepius repetita fuit variis in plagis applicatio, felici cum successu. A. 471. Praeparatio ad *operationem*. A. 471. 472. *Hanc* institutiendi modus. A. 473. ad 477. *Instituta* quid agendum super sit? A. 478. 479.

I N D E X R E R U M.

TRISTITIA melancholiam generat. C. 467.
TRITICO *crudo* non fermentato tenax gluten inest. B. 33. Quos effectus in corpore producat? B. *ibid.*

TUBAE *Eustachianae* descriptio. B. 666. Membranae *ejus* internae inflammatae effectus & cura. B. *ibid.*

TUMOR quid? A. 164. *Hujus* species. A. 164 ad 167. *Tumores* in encephalo fecerunt apoplexiam. C. 268. Sub axillis paralyfim. C. 356. Circa mesenterii exortum, atrophiam. C. 648. *Tumor albus* quid? A. 102.

TURUNDAE in thoracis vulneribus quando profint, & quando noceant? A. 510. 511. *Harum* in abdominis vulneribus usus nocet. A. 520.

TUSSIS in pleuritide fere perpetua. C. 4. *Tussis* non semper ab affecto pulmone est. C. 8. 9. In hepatitide, dum adest, unde? C. 93. In hydrope est *mala*. D. 201. 202. Gravidis nocet. D. 499.

TYMPANITES D. 170. 171. *Hujus* ab Ascite disparitas. D. 134. Sedes. D. 172. Genesis. D. 172. 178. Prognosis. D. 273. 274. Cura. D. 274 ad 279.

V.

VAGINAE concretio; *Hujus* effectus & cura. D. 532. 534. *Prolapsus*. D. 431. 529. *Hujus* cura. D. 529. 530. *Tumores*; *horum* effectus & cura. D. 528. 530.

VALERIANA sylvestris laudatur in epilepsia. C. 413. In vermibus. C. 418.

VARIOLAE quid? A. 731. Unde? E. 1. *Harum* antiquitas. E. 1. 2. 3. Sunt plerumque *epidemicae*. E. 4. 5. Pro vario anni tempore varie grassantur. E. 5. 6. 7. *His decumbens* solo afflatu adstantes inficit. B. 64. Nulli sexui, aetati parcunt. E. 7 ad 15. Neque foetui in utero haerenti. E. 8. 9. *Has* semel *passi* sive naturali; sive artificiali via, an *iisdem* adhuc *subjeti*? E. 10 ad 14. B. 61. *Variolae* quibus leniores? E. 7. 15. 16. *Piores* quibus? E. 7. 16. *Harum* inoculatio, quo anni tempore, & qua aetate fieri soleat? E. 15. *Variolae* in *tria stadia* dividuntur. E. 82. *Stadium primum*. Contagium quomodo suscipiatur? E. 17 ad 28. *Hujus* symptomata

& diagnosi. E. 42 ad 49. Duratio variat. E. 49 ad 52. Effectus. E. 35 ad 49. Causa proxima. E. 52. Indicatio. E. 56. 57. Cura. E. 58 ad 72. *Variolae* per contagium non semper communicantur. E. 18. 19. Varias circa primam fomitis *Variolosi* originem, sententiae harumque solutio. E. 21. 22. 23. *Variolosa materia* est subtilissima. E. 29. 30. 31. Corollaria de *Contagio Varioloso* exposita. E. 29. 30. 31. *Variolae* benignae *benignas* non semper produciunt; sic etiam *malignae* non semper *malignas*. E. 30. 31. *Pabulum Variolosum* in humoribus an praeeexistat? E. 34. 35. *Variolosum Contagium* non semper sensibilem illico effectum producit. E. 36. 37. Ad nares internas *applicatum* periculosum. E. 39. 40. 41. Cur raro superficiei pulmonis adhaereat? E. 41. Frequentius cardia affigitur. E. *ibid.* Fundit quandoque humores. E. 46. 47. *Variolae* an inflammatoriorum morborum classi adscribendae? E. 52 ad 54. Quae disparitas? E. 54. 55. *Methodus universalis* in morbo inflammatorio, cur adhiberi possit in hoc stadio? E. 64 ad 72. In quo consistat? E. 72 ad 80. Quid praestet? E. 80. 81. *Variolosa* febres sine *Variolis* quandoque contingunt. C. 508. 509. *Stadium secundum*. E. 94. *Ejus* decursus, symptomata, & effectus. E. 80 ad 94. Duratio variat. E. 94. Signa *futurarum* papularum. E. 54. 55. *Praesentium*. E. 81. 82. Prognosis *ejusque* regulae. E. 98 ad 105. exitus in *Suppurationem*. E. 81. 93. In *gangraenam*. E. 94. 95. Indicatio. E. 105. 106. Cura. E. 105 ad 112. *Variolae* cur serius erumpant, si *acutus* in aliqua corporis parte *dolor*? C. 18. *Harum eruptio* subinde in infantibus paroxysmum epilepticum excitat. C. 419. *Variolae* gravidis periculosae. E. 91. *Stadium tertium*, *ejusque* effectus. E. 112 ad 142. Indicatio *quadruplex*. E. 117. Cura *primae*. E. 117 ad 122. *Secundae*. E. 122 ad 127. *Tertiae*. E. 127 ad 131. *Quartae*. E. 131. 132. 133. *Variolae maturae* an aperiendae? E. 120. 121. Cur in facie foveolae sub in plures, alibi pauciores. E. 121. Manuum tumor in variolis quid indicet? E. 124.

I N D E X R E R U M.

- Symptomatum Variolas comitantium Cura. E. 133 ad 139. Variolae *simplices* quid? E. 48. 102. *Malignae*? E. 48. 102. *Discretae*? E. 95. 99. *Confluentes*? E. 95. 100. *Spuriae*? E. 97. 99. 102. *Sanguineae*? E. 92. *Anomalae*? E. 97. 99. 102. *Crystallinae*? E. 103. *Siliquosae*. E. 105. *Verrucosae*. E. *ibid.*
- VARIX quid? A. 166. *Haec* aneurismate frequentior. A. *ibid.* Melancholicis *salutaris* cur? C. 509. *Varices* podagram praecedunt. D. 302. 303. Gravidis *familiares*. A. 166. Unde proveniant? D. 480. *Harum* effectus & medela. D. *ibid.*
- VASORUM genesis. A. 48. 49. 50. *Harum* divisio attingi non potest. A. 187. *Angustiae* rationes. A. 161. 162. *Contractilitas* unde? A. 170. 171. *Actio* in liquida unde pendeat? C. 339. *Collapsus* effectus. A. 189. *Amplitudo* unde? A. 170. 171. *Haec* quomodo mensuretur? A. 26. *Vasa exhalantia*, quot in spatio unius fabuli hiare dicantur? A. 202. *Vasorum debilitas* quid? A. 52. Quomodo liquida vitiet? C. 330. *Hujus* causae. A. 52. 53. 54. Effectus. A. 54 ad 58. Cura. A. 58 ad 62. Est cachexiae causa. C. 640. *Vasorum rigiditas* quid? A. 63. qua ratione liquida inficiat? C. 330. 331. *Hujus* causae. A. 63. 64. Effectus. A. 64 ad 67. Anamnesis, Diagnosim & prognosim. A. 67. Cura. A. 67 ad 71. *Vasa* in encephalo rupta apoplexiae causa. C. 274. 275.
- VECTIS *Roonhuysiani* descriptio & usus. D. 547. 548.
- VEGETABILIA in calculum agere quae dicantur? E. 342.
- VEGETO-MINERALIS aqua quid? E. 496. Bubones resolvit. C. 496. 497.
- VENARUM nomine quid intellexerint *Veteres*? A. 629. In *venis pulsantibus* quid contineri crediderint? A. *ibid.* *Venarum vulnera* quam prognosim dent? A. 244. *Venae azygos* in cavam insertio. C. 28. An materia pleuritica per os rejecta, per *hanc* in tracheam deferatur? C. 29. *Venae sectionis* utilitas Quae? A. 68. *Haec* repetita ad plethoram disponit. A. 154. 155. In homine sano cautela gratia institui non debet. A. 155. *Venae sectio-*
- nes* consuetae, cur non simul & semel sint omittendae? A. 159. *Venae sectio* in acutis, si indicata, cur purgantibus, vomitoriis, praemitti debeat? B. 32. *Hujus* in diversis morbis usus. B. 156. An in febris impetu celebrari possit? B. 156. 157. Ad quem diem instituere liceat? B. 157. *Hujus* in pleuritide *instituendae* rationes. C. 35. 36. 37. *Haec* in pleuritidis initio naturae inolimina non impedit. C. 35. Hoc tempore *neglecta* etiam serius instituenda. C. 36. Regulae circa *hanc* observandae. C. 37 ad 42. In pleuritide epidemica nocuisse visa est. C. 40. In *symptomata* cur quandoque minus proffit? C. 63. In apoplexia quando conveniat; quando non? C. 303. 304. 305. Regulae circa *hujus* institutionem. C. 304. 305. Quando in ileo? C. 174. In catalepsi? C. 321. In epilepsia? C. 441. In hydrophobia? C. 575. In podagra? D. 344. 345. 346. In mensium suppressione? D. 439. 440. An in scorbuto conveniat? C. 627. 628. In melancholia? C. 511. In gravidis si instituatur, quando id faciendum? D. 469 ad 472. Quis locus ad hanc instituendam eligendus? D. 472. 473. Quo tempore & qua copia? D. 473. 474. *Venae sectio* repetita Haemoptysim recidivam praecavet? D. 46. 47. Ad obesitatem disponit. C. 338. *Venae sectio* in Rheumatismo magni habetur. E. 662 ad 666. Non tamen semper requiritur in Gonorrhoea. E. 480. 481. In calculo renali laudatur. E. 307. 308.
- VENENA *alia* ad quamdam acrimoniam reduci possunt, *alia* non. B. 32. *Horum* operandi modum ignoramus. A. 751. B. 32. *Venena* aëris igne odorato saepe destruantur. B. 124. 125. Ventis etiam saepius dissipantur. B. *ibid.* *Venena* quaedam hepar magis turbant, quam alia viscera. C. 86. *Venena* apoplexiae causa. C. 277. *Item* chronicorum morborum. C. 334. Gangraenae. A. 751. Epilepsiae. C. 420. Atram bilem subito movent. C. 495. *Venenum rabidum* per *cadaverum sectionem* an communicetur? C. 561. Quandoque tota hyeme silet calore autem verno extricatur. C. 548.
- VENTRICULUS habet nervos in sensorium com-

I N D E X R E R U M.

- commune magnam vim habentes. A. 371. *Repletus* situm suum mutat. A. 523. *Hujus distenti* effectus. A. 185. A nimio cibo *paralytici* cura. B. 134. *ejusdem* spasmodica *contractio* ex ciborum copia quomodo curanda? B. 334. Quae mala producat? B. *ibid.* *Imbecillitas* quorum morborum causa? C. 318. *Dolores* apud gravidas unde? & quae his medela? D. 465. 466. *Ventriculi inflammatio* diagnosis. C. 144. 145. *Causae*. C. 145. 146. *Prognosis*. C. 147. *Exitus*. C. *ibid.* & 148. *Cura* resolutoria. C. 148. 149. In *suppurationem* abeuntis signa, effectus, & cura. C. 149. 150. *Scirrhusi* vel *cancrosi* facti signa, & effectus. C. 150. 151. *Cura*. C. 151. 152. *Ventriculi inflammatio* hydrophobiam repetita venae sectione sanatam, produxit. C. 567. 568. *ejus paralyxis* causa unde quandoque? C. 366. *Prognosis* & effectus? C. *ibid.* *Haec* famem caninam fecit. C. 367.
- VENTUS quid? E. 162. prodesse & nocere in epidemicis potest. E. 162. 163. 164.
- VENUS epilepticis cur noceat? C. 412. *Immoderata* est causa Epilepsiae. C. *ibid.* *Melancholiae*. C. 469. *Podagrae*. D. 296. 305. & aliorum malorum plurimorum. B. 45. 46. *Venere nimia* abutentes, ex quibus signis noscas. C. 469.
- VERMES D. 690. 691. *Horum* generatio & sedes. D. 691 ad 697. Quibus *familiares* minus? D. 697. 698. *Species*. D. 698 ad 711. *Effectus*. D. 711 ad 719. C. 417. 418. *Prognosis*. D. 717. 718. 719. *Diagnosis*. D. 717 ad 722. *Indicatio triplex*. D. 722. 723. 736. *Primae cura*. D. 722. 723. *Secundae*. D. 723 ad 736. *Tertiae*. D. 736 ad 741. *Vermes* in canum visceribus an ad rabiem disponant? C. 540. *Cucurbitini* unde dicti? C. 89. Ex intestinis ad hepâr quomodo venire possint? C. *ibid.*
- VERRUCARUM a Carunculis disparitas. E. 453. *Venerearum* sedes. E. *ibid.* & 503. *Cura*. E. 503 ad 506. 554. *Cautela* in hac requisita. E. 504. 505.
- VERTIGO quid? A. 433. *Hujus* gradus. A. *ibid.* C. 260. 291. *Sedes*. C. 292. *Morborum capitis initium* saepe & finis est. A. *ibid.* C. 260. 273. A morbi acuti impetu *nata* sanguinis e naribus fluxu solvitur. A. 434. *Vertigo idiopathica* quando dicatur? C. 292. *Hujus signa*. C. *ibid.* *Sympathica* quid? C. *ibid.* *Tenebricosa* quid? A. 433. *Vertigo* gravidarum unde? D. 465. *ejus medela*. D. *ibid.*
- VESICAE felleae tumor, quomodo ab hepatis abscessu distinguatur? C. 107. 108. 109. *Vesicae urinariae* Hydrops. D. 183. *Hujus* diagnosis. D. *ibid.* *Cura*. *vid.* Hydrops. *Haec distenta* partum retardat. D. 528 529. *Hujus paralyxis* prognosis. C. 368. *Vulnera* non semper sunt lethalia. A. 265.
- VESICATORIA quid? A. 676. 677. *Horum* actio & usus. A. *ibid.* *Pleuriticis* quando *applicanda*? & ubi? C. 46. 47. 48. Quando minus *tuta*? C. 47. In apoplexia quando *adhibenda*? C. 309. In hydrope duplici modo profunt. D. 255. *Laudantur* in podagra retro pulsa. D. 388. In rachitide vix *utilia*. E. 623. 624. In Rheumatismo cum *successu applicata*. E. 671. 672.
- VICTUI saepe debentur causae febrium communes, pestis, & alia. B. 28.
- VIGILIARUM effectus. B. 138. 139. *Cura*. B. 139. *Hae* melancholicis valde nocent. C. 478.
- VINUM quid? B. 135. *Hujus* proprietates. B. *ibid.* & 136. In corpus & mentem effectus. A. 32. 33. 149. *Ingurgitatio* actiones animales pro tempore tollit. C. 254. *Austerum* contracturae causa. C. 335. *Vina meraca pura* larga dosi epota calefaciunt. B. 120. *diluta* vero refrigerant, & vires instaurant. B. *ibid.* *acidula* multum diluta etiam febricitantibus dari possunt. B. *ibid.* *Nova petulca* senile instaurans sunt. B. 135. *Vino* dediti cur non subito ab hac vivendi ratione avocandi? B. 110.
- VIRIUM in aegro magnitudo unde colligatur? B. 96.
- VIROSA quae dicta? C. 378. Quibus profunt? quibus noceant? C. *ibid.* & 379.
- VISCOSITAS humorum quid? A. 163.
- VISCUS quid? A. 52. *Viscerum* actio qualis? A. 53. *Debilitas* & rigiditas. *Vide*: G g g g 2 Va-

I N D E X R E R U M.

- Vasa. Debilitas* variis acrimoniis locum dat. D. 11. 12. *Illas* jam pulmonem afficere signa. D. 12. 13.
- VITA** *perfecta, laesa, abolita* quid? A. 2. *se ipsam* destruit. A. 3. *Vitae vis* unde mensuretur? *Vita* dum febris adest, in ipso *sui* fonte afficitur. B. 17. 18. Quando *augenda*, vel *minuenda* pro abscessus maturatione? A. 697. 698. *Vita lauta* ad podagram disponit. D. 215. *Sedentaria* ad scorbutum. C. 596.
- VOLVULUS** quid? C. 165. *Hujus* causa. C. ibid. & 166. 174. *Perfectus & imperfectus* quid? C. 166. 192. Effectus. C. 167. 186. Cura. C. 174 ad 181. Prophylaxis. C. 182. *Volvulo* cur tot pereant infantes? C. 160.
- VOLUNTAS** directo in vitales functiones imperio caret. C. 254.
- VOMICA** *aperta* quid? C. 665. *Clausula* quid? C. ibid. *Vomicae empyema* facientes quae? C. 666 ad 670. *Vomica facta* quae symptomata dispareant? quae maneant? C. 671. 672. *Vomicae pulmonalis tectae & apertae* diagnosis. D. 54. 55. *Tectae* effectus. D. 62 ad 69. *Item ruptae*. D. 69 ad 73. *Ruptae* in cavum thoracis sequelae. D. 73 ad 80. *Vomica* ab haemoptysi minor est *Vomica* a peripneumonia. D. 84. *Major* minus periculosa saepe quam tubercula minora. D. 63. 64. *Vomica interna, externa* curatu difficilior. D. 85. Indicatio in vomica pulmonali *triplex*. D. 84. 85. 86. *Primae* cura. D. 87 ad 95. *Secundae*. D. 95 ad 105. *Tertiae*. D. 105 ad 111.
- VOMITORIA** in diarrhoea quando indicentur? quando non? B. 389 ad 392. *Item* in delirio? B. 331. Profuntne in podagra? D. 348. 349. Tentantur in hydrope. D. 260. 261.
- VOMITUS** quid? B. 252. *Hujus* materia. B. ibid. & 253. Causa proxima. B. 253. 254. Unde *Vomitus* praecipue pendeat? B. 254. *Vomituro* quae contingant? B. 255. Causae remotae. B. 255 ad 258. Has exacerbat febris. B. 256. Effectus. B. 258 ad 261. Cura. B. 261. 262. Quaestionum de vomitu variarum solutio. B. 262 ad 267. *Vomitus validus* repleto ventriculo periculosus. B. 134. *Vomitus* gravidarum unde? D. 463.
- Medela. D. ibid. & 464. *Frequentior & validior* abortum facere potest. D. 469. *Vomitus* sub salivatione malus. E. 536. An ad curandam podagram *ciendus*? D. 347. 348. 349. *Vomitus* in febribus quando & quis bonus, quando & quis malus? B. 88. 258. 259. *Vomitus critici* futuri signa. B. ibid.
- VOX** *clangosa* in morbis unde? & quid denotet? B. 151. 152.
- VULNUS** quid? A. 217. *Hujus* ab ulcere, fractura, fissura &c. disparitas. A. 217. 218. 536. 537. Causa. A. 218. *Subiectum*. A. ibid. Effectus. A. ibid. & 219. *Vulnus lethale* quid? A. 219. *Absolute lethale* quid? A. ibid. & 220. *Vulnerum absolute lethaliu* enumeratio. A. 249 ad 277. *Per se lethaliu*, arte vero curabiliu expositio. A. 220. 277 ad 280. *Ex non lethaliu* *Lethalia* fieri possunt, quare? A. 221. 280 ad 284. *Vulnerum* diversitates unde desumantur? & quae sint? A. 221 ad 225. *Phoenomena Vulneribus* corpori sano &c. inflictis propria. A. 226 ad 233. *Horum* causa. A. 286. 287. *Vulnus recens* cur vix doleat? A. 228. *Huic* cur superveniat inflammatio, & quae bona? A. ibid. *Labia ejus* cur retorqueantur? A. 229. In robustis magis hiant. A. 48. *Vulnus purum* quid? A. 231. *Vulnera* non ars sed natura curat. A. 232. *Vulneris* oculo patentis praesentia & natura quomodo noscatur? A. 294. *Abconditi* quomodo? A. 245. 246. 247. *Profunditas*, ut exploretur, quis requiratur *Vulnerati* situs? A. 246. *Vulnerum* prognosis. A. 247 ad 286. Sanatio quid? *Ad hanc* quid requiratur? A. ibid. & 303. Quomodo instituitur? A. 303 ad 343. An semper requirat causae *Vulnerantis* educationem? A. 304. 305. *Vulnus purum* cur abstergi non debeat? A. 308. *Hujus sanantis* phoenomena. A. 309. 310. *Vulneratorum* diaeta. A. 310 ad 316. *Remedia his* quae convenient? A. 316. 317. 318. Aer quis? A. 319. *Alvus* quae? A. 320. 321. Somnus quanti momenti? A. 322. 323. 324. *Vulnera* raro deliganda. A. 326. Singulis deligationibus accurate *lustranda*. A. 328. *Sordes in Vulnere*, unde? & quid fa-

I N D E X R E R U M.

- faciant? A. 329. Harum ablatio. A. 329. 330. 331. *Vulneris* labia dum uniantur, id fiat in tota superficie. A. 335. In adunatione quomodo *retinenda*? A. ibid. & 336. *ejus* perfectissima sanatio in quo consistat? A. 342. *Vulnus* nihil vel nimis tumens quid denotet? A. 383. *Vulneris* inter firmas corporis partes descendens tractatio. A. 386. 387. 388. *Vulnera profunda* quandoque in epilepsia profuere. C. 450. 451. *Vulnera* abdominis, intestinorum, thoracis. &c. vid. Abdomen. &c.
- VULVAE labiorum concretio, *Hujusque* cura. D. 430. 534. *Tumor oedematosus* unde? D. 480. *Hujus* prognosis & cura. D. ibid. & 481. Si *inflammatorius*, quem det prognosim? D. 481.
- ΥΔΡΟΚΗΛΕ Quid? D. 179. *Hujus* species *triplex*. D. ibid. *Prima*. D. 179. 180. 181. *Hujus* diagnosi. D. ibid. *Cura*. D. 279. 280. *Secunda*. D. 179. 181. 182. *Hujus* Diagnosi. D. 179. 182. *Cura*. D. 280. *Tertia*. D. 179. 184. 185. An detur adhuc alia species? D. 185. 186. *Cura* D. 280 ad 284.
- ULCERA *peffima* scorbuticis familiaria. C. 608. 609. *Annosa* copiam feri quotidie plorantia, cur non illico plorantia, cur non illico sananda? C. 642. *Ulcera* siccatas quid designet? A. 231. 277. *Ulcera* lustrantes Chirurgicus carnis consistentiam explorent? A. 945. *Ulcera venerei* in parte tecta cute haerentis signa. E. 407. 408. Effectus. E. 408. *Ulcera* faucium *Veneria*, quomodo ab aliis distinguenda? E. 402.
- UNCTIONUM effectus. B. 36. *Hae* cur olim adhibitae? B. 37. An semper noceant? B. ibid.
- ΥΠΟΣΑΡΚΑ D. 156. 157.
- URETHERUM dissectorum signa. A. 280.
- URINA quid in se contineat. C. 613. *ejus* officium quale? A. 772. *Haec* sanguinis sales & olea abluit. B. 61. Ex abdominali vulnere *effluens* quod signum? A. 522. *Hujus* effectus. A. 131. *Urina*, coctionis & cruditatis signa melius exhibet, quam crisis. B. 89. 90. An Tota morbi materia per *solas Urinas* evacuetur? B. 89. *Urina* in acutis quae mala? Bona quae? B. 90. *Urinarum turbidarum* Separatio, vel cito, aut tarde facta, vel omnino nulla, quid indicet? B. 90. *Urinae suppressionem* cur febris & Cerebri affectiones sequantur? B. 35. *Urina subrubra* in pleuriticis laeve sedimentum habens, Quid denotet? C. 24. 25. *Hepatitis* *solvens* qualis & quando? C. 100. *Pauca*, *tenuis* in nephritide quid denotet? C. 223. 232. *Tenuis aquosa*, *multa* in hysteris quid? C. 228. *Crassa*, *incocta* in nephritide quid? C. 232. *intercepta* cur ibidem mala? C. 230. *Urinae* in nephritide laudabilis conditio quae? C. 232. 233. *Urina* sani hominis in se rudimentum Calculi habet. C. 245. E. 203. sponte calculosas crustas deponit. C. 340. *Hujus suppressio* quotuplici ratione noceat? C. 340. *Incontinentia* post puerperium unde? C. 372. *Urina crassa*, *multa* in qua apoplexia utilis? C. 284. *Urinae* tenues & crudae praeter morem sine repletionem, cujus morbi invasionem denotent? C. 417. *Urinae* scorbuticorum quales? C. 606. 614. *Urina* inter praecipua scorbuti signa habetur. C. 614. *Urina* purulenta copiosa abdominis abscessum sanavit. A. 707.
- UTERUS quem situm & fabricam habeat? D. 400. *Gravidus* an suam conservet crassitiam? D. 456. 457. *Haec* cujus post partum utilitatis? D. 456. *Gravidi* mutationes successivae. D. 525. 526. *Moles ejus* aucta quae incommoda faciat? D. 450. 451. Quae his medela? D. 460. 461. *Uterus* male affectus omnes actiones turbare potest. D. 415 ad 419. *Ejusdem oris* concretio; *Hujusque* effectus, & cura. D. 533. 534. 535. *Collidurities* & angustia. D. 525. 526. *Cura*. D. 527. 528. *Uteri hydrops*. D. 150 ad 153. *Hujus* Diagnosi. D. 154. *Cura*. D. 155. 156. *Inflammatio*. D. 615. *Hujus* Diagnosi. D. 615. 616. *Prognosis*. D. 620. *Exitus*. D. ibid. *Cura*. 630. *Suppuratio*. D. 620. *Hujus* diagnosi. D. ibid. *Prognosis*. D. 620. 621. *Cura*. D. 622. 623. *Obliquitas* partus difficilis causa. D. 569. 570. *Causa hujus* praecipua quae? D. 570. *Diagnosi*. D. 570. *Emendatio*. D. ibid. *Ruptura*. D. 541. *Prognosis*. D. 542. 543. *Diagnosi*. D.

I N D E X R E R U M.

543. Signa foetum *rupto utero* in abdomine haerere. D. 543. 544. Haemorrhagiam ex *rupto*, vel *sano* venire. D. 544. *Hujus se* post partum contrahentis indicium quod? D. 572. Peculiaris in hoc viscere Dispositio abortus subinde causa. D. 501. *ejusdem* calor major foetum destruere potest. D. 502. Uteri *Tympanitis* & ejus cura. D. 154.
UVARUM recenter pressarum succus omnia

in corpore solvit. B. 132. Pessimam saepe diarrhoeam facit. B. ibid. *Fermentatus* autem: Vide Vinum.
UVULA in enormes scirrhus quandoque degenerat. A. 844.

Z.

ZARSAE PARILLA in lue profuit. E. 567 ad 571.

HERMANNI BOERHAAVE

L I B E L L U S

D E

MATERIE MEDICA

E T

REMEDIORUM FORMULIS,

QUAE SERVIUNT

A P H O R I S M I S

D E

COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS,

HERMANNI BOERHAAVE

L I B R U S

D E

MATERIE MEDICAE

E T

REMEDIORUM FORMULARUM

QUAE SEQUUNTUR

AT HONORIS

E T

COGNITIONIS ET QUAMVIS MORTIS

AUDITORIBUS SUIIS

S.

H. BOERHAAVE.

go, postquam animum Medicinae, ex Aucto-
ritate Procerum Academicorum, docendae ap-
plicui, id inprimis credidi mei esse muneris,
candide ut Vobis exponerem, simpliciterque illa,
quae, veris experimentorum successuumque e-
ventis, firma in arte cognoscuntur.

Sane, eo quidem proposito, perscrutabar relicta nobis ho-
die ex iis, quae sapienti industria explorata sibi fatisque specta-
ta tradidere Veteres. Illa vero, ubi composui rebus, quas
Medicinam faciendo deprehendebam, inveni observatae sollicitate
Naturae vestigia ubique pressa: neque adeo certius quid sperari
posse, neque aliunde colligi meliora.

Ferebat interim animus & illa utcumque perlustrare, quae do-
minante per Europam barbarie, Arabes, Priscorum nacti monu-
menta, Eorum inventis addiderunt, quaeque in Latinum versa
sermonem nostrae intelligentiae patebant. Sed dolui, Gentem
solertissimam, licet subnixa esset tam utilibus adminiculis ejus sub-
tilitas, parum boni, mali plurimum, Medicae attulisse disciplinae!

Neque perfunctorie deinde excussi Recentiorum placita, pul-

P R A E F A T I O.

cherrima profecto commendata specie, five Physices excultae fructus, five spectaveris artium liberalium Medicinae promovendae adhibitarum effectus. Gaudebat utique his intentus animus! interea tamen, licentia fingendi, assumendi audacia, festina nimis, & ambitiosa ad consummandam Medicinam properatione, Primorum vero Auctorum contemptu, neglectu, vel ignoratione, ipsa quidem scientia Medica damni plus, quam emolumenti, omni hoc molimine accepisse videbatur: materiem certe, unde instrui feliciter queat illa, liberalissime aggestam a nostris ut gratamur arti, ita deploramus ejus fata, quod tumultuaria opum collectione obruta verius, quam adjuta, fiet.

Instituto itaque hoc rerum examine, quid, quaeso, rationi consentaneum magis, quam ut conjicerentur in adversaria, quaecunque in omnibus hisce adeo sana, ut peritus nemo de fide horum ambigat? hac itaque perfuncto opera prius dein conandum fuit, ut, ex sparsis his, conficeretur corpusculum quoddam, ad leges disciplinae concinnatum: in quod & ipse intueri possem sedulo, quoties in artis exercitatione versarer, simulque eo referre, si quid novi forte aut insoliti appareret; postremo ut hac agendi ratione veri quid & digesti animo impressum meo vestros in usus fideliter effundere liceret.

His demum causis natum vidistis *Libellum*, quo ausus fui scri-

P R A E F A T I O.

pta aggravare Medica, *de cognoscendis & curandis Morbis*. Cujus profecto toties me puduit, quoties defectus ejus mihi nimis notos ipsi putare aggredior, Veterumve componere operibus. Hoc scilicet me metiens pede impar deprehendor, qui legitime Auctoris boni titulum ambire sustineam. Neque tamen abesse poteram ab audacia evulgandi hosce *Aphorismos*, nisi deesse voluissem muneri, quod mihi dederat publica Auctoritas, cui obsequia debeo.

Opus igitur aggressus quum cogitarem semper, sola ut esset cura mederi, atque cavere quam religiosissime, ne quid irreperet, quod periculoso semper hac in arte errori causam praeberet, necessarium duxi in toto opusculo nullum commemorare Medicamentum.

Nec injuria: namque id inprimis arbitrabar nocere, dum, audito remedii nomine & morbi, exercendae se pares arti jactant Empirici, impune in hominum perniciem grassantes, donec sero solo tandem cadaverum experimento sapiunt.

Quum interim Discipulis deberem exempla, praescripseram ideo in privatos horum usus pauca *de Materie Medica*, hujusque ordinandae legibus, tantum ut fervirent iis, Qui intento me animo audiverant differentem in scholis domesticis de occasione, qua sola utilia evaderent.

Estis vero idonei Vos testes, quanta circumspectione utar, quam saepe taediose fere ad fastidium usque minutiarum confide-

P R A E F A T I O.

ratione odiosus sim, priusquam Vobis titulo *Medicamenti* vel minimum quid laudare auserim: pulchre gnarus, nihil dari, quod ubique bonum; contra vero id, quod hac rerum facie salutare fuerat, mutata conditione, perniciosum saepe deprehendi.

Nefas itaque putavi *Medicaminum* nomine haec ipsa evulgare, sed cum admonitione severa modo describenda dare His, Qui, operam mihi sedulo dederant, pro tenuitate mea, idoneas cautelas inculcare conanti. Sed, quod doleo, longe aliter evenit: me quippe nec consulto, nec volente, in usus publicos extundenda curavit haec Londini Vir eruditus, alte nimis de vili hoc opusculo, ejusque Auctore, sentiens & scribens; neque tamen ita res gesta, quin errores simul bene multi, & noxii, in edendo contigerint.

Coactus ita recensui, correxi, amplificavi; nonnulla: unde describendi labore levati iis utamini. Audacter interim & moneo fideliter, morbi historiam fideliter edocti, scrutati *Materiae Medicæ* noxios aequè ac effectus salubres, ita demum auxilii utilis bonitatem affectetis assequi: caeteris nocebit magis quam proderit, quidquid hoc opellæ est. Cui, ut emaculatus prodiret, curam impendit, Vestrosque in usus indicem adscripsit Eruditissimus Vir, SAMUEL DU RY, Medicinæ Doctor, atque Excultor, laudatissimus. Valetè! scripsi Lugd. Bat. 17 $\frac{11}{2}$ 19.

IN CURATIONE MORBORUM FIBRAE DEBILIS ET LAXAE.

SECT. 28. No. 1.

M *Ateries, in qua elementa, apta constituendae fibrae forti, continentur.*

Lac Foeminae sanae, aetate integra, motu salubri exercitatae, victu laudabili utentis; si suctu hauritur, aut calidum bibitur ilicô, non mutatum igne. hoc reliqua superat, si, post coctionem in nutrice peractam, potatur. Proximum est Asininum. dein Caprinum, ac Bubulum. *usus definitur iisdem legibus.*

Ovi recentis albumen adhuc tepens, dilutum in lactis & aquae aequa portione, sine ullo igne adhibito. Jura carniū optima huic proposito, quae parantur ex carne â pinguitudine accuratè repurgata, animalis fani, junioris, exercitati, contusa, minutim scissa, in machina Papiniana elixa, frigefacta dein in hâc ipsa machina, iterum ab omni supernatante pingui & faecibus depurata.

Si olla haec deficit, ahenum substitui quidem potest, sed subtilius exhalando perit: unde patet causa ferociae animalium, quae ex raptu aliorum, quae viva devorant, aluntur.

Ex Gallinaceo genere paratum praefertur caeteris, Vitulinum dein, postea Ovillum, Bubulum denique, probantur: quae ex permistis fiunt, meraciora habentur reliquis.

Decoctum Panis.

℞. Panis tritici cum furfuribus rite fermentati, his cocti, unc. viij.

Aq. putealis purissim. ℞. iij.

Coque in vase figulino clauso per spa-

tium 1. horae, addendo semper, quantum coctione exhalat, aquae, dein cola per setaceum.

Gelatina Panis fit,

Si decoctum praecedens exhalat ad ignem, donec ejus pauxillum in lapide frigido fufum coeat.

Cremor Panis erit,

Si frigefactum decoctum spissitudinem cremoris induit.

Si hujus *Gelatinae* pauxillum lacti, jusculo, vino, cerevisiae, aut aquae miscetur, fiunt varia levis nutrimenti genera.

Si sumitur Decocti descripti ℞. j.

Succi Citrei. unc. ℥.

Aq. still. Cinnam. drach. ij.

Vini Rhenani. unc. iv.

Sacehari q. s. ad gratum saporem, habetur decoctum panis gratissimum, saluberrimum. *Cujus dosis unc. j. omni hora calide sumenda.*

Rursum, si eidem vitelli ovorum misceantur, fit aliud, sed viribus idem, edulii genus. *Cujus parcior, caeterum idem, usus.*

Vina Florentina austera, item Gallica rubra acerba, ut & Graeca nigrescentia adstringenti sapore praedita, commendantur: quia & uberrima spirituum copia, & roborante fibras virtute, praestant.

SECT. 28. N. 4.

Acido-austera Vegetabilia.

Acaciae fructus, succus, flos, cortex.

tex. *dos.* succi inspissati *a gran.* iv.
ad drach. j.
 Acaciae germanicae, seu Pruni syl-
 vestris, succus inspissatus. *gran.* vi.
ad drach. ij.
 Acetosae species, succus.
 Anserina.
 Belliricae *drach.* i. ad iv.
 Berberis fructus, succus.
 Bistortae radix.
 Capparis fructus, cortex, radix.
 Corni fructus immaturi, folia.
 Cupressi fructus, folia.
 Cynosbatos flores, fructus, spongia.
 Cydonia mala, & pyra, & horum
 mivae.
 Filicis radix.
 Fragaria.
 Fraxini cortex.
 Granatorum flos, poma, cortex.
 Hypericum totum.
 Hypocistidis succus inspissatus. *drach.*
 j. *ad v.*
 Lopathi folia, flos, semen, radix.
 Mespilorum fructus immaturi.
 Myrobalani omnes. *gran.* v. *ad drach.* ij.
 Myrti folia.
 Nymphaeae maj. folia, flores.
 Omphacium.
 Pimpinella.
 Portulaca.
 Pruna sylvestria.
 Pyra austera.
 Quercus folia, glandes.
 Quinquefolium.
 Rhabarbarum. *drach.* β. *ad drach.* ij.
 Rhus obsoniorum folia, grana.
 Rosarum rubrarum flores.
 Sanguisorba.
 Sedum majus.
 Sorbi fructus.
 Tamarindorum fructus. *unc.* j. *ad unc.*
 ij. pulpa ritè pressa, & purgata. *unc.*
 β. *ad unc.* ij.
 Tamarisci cortex,

Terra falso dicta Catechu.
 Tormentillae radix.
 Ex quibus infusa, decocta, extracta,
 pilulae, vina medicata, formae va-
 riae, facile parantur. v. gr.

Infusum adstringens.

℞. Anserinae. m. j.
 Pimpinellae, m. β.
 Tormentillae rad. unc. β.
 Conscissa infundantur cum ℥. ij. aq.
 quae fervidae spatio i. horae.
Dosis unc. j. omni triborio interdiu.

Decoctum simile.

℞. Fol. Oxylapathi. m. j.
 Flor. Rosar. rubr. unc. iv.
 Cort. Tamarisci. unc. ij.
 Rad. Acetosae. unc. iv.
 Sem. contusorum Lopathi. drach. ij.
 Coque cum aquae ferratae, libris viij.
 per $\frac{1}{4}$ horae. Colature unc. j. Capiat
 ter, quater, in die.
Capiat unc. j. ter, quater, in die.

Vel.

℞. Acetosae. m. ij.
 Rad. Bistortae. unc. β.
 Flor. Granator. drach. ij.
 Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{4}$ horae. ℥. i.
 admisce. Syrup. myrtini. unc. j. *Usus*
idem.

Conditum simile.

℞. Mivae Cydoneorum unc. j.
 Conserv. rosar. rubr. unc. β.
 Flor. Granat. drach. j.
 Syrup. myrtini q. s.
 F. Conditum.
Dos. drach. j. ter, vel quater, de die.

Extractum simile.

℞. *Acetosae*. m. viij.
Lapathi hortensis. m. iv.
Quinquefolii. m. vij.
 Minutim scissa, bene pura, in aquae
 q. f. cocta, fortiter pressa per prae-
 lum, in vase amplo exhalent in spif-
 sitatem extracti. a gran. x. ad drach.
 ij. vel adde huic extracto.
Radic. Bistortae siccae q. f.
 ad massam idoneam formandis pilulis.
 Dof. gran. iv. ad xv.

Vinum medicatum.

℞. *Sem. contus. Acetosae major.* drach. vj.
Flor. Granator. drach. v.
Rad. Cappar. unc. ij.
Cortic. Fraxini. drach. x.
Fol. Pimpinellae. m. ij.
 Conscissa & contusa infunde ad vini
Rubri Gravish dicti, vel *Pontacq*,
 ℥. iij.
 Capiat unc. j. ter, quater, in die.
 ℞. *Cortic. Radic. Capparid.*
Tamarisc. ana unc. j.
Flor. Hyperici cum stipit. unc. ij.
 F. S. A. vinum medicatum cum vini
 austeri rubri ℥. iij.

Acido austera Fossilia.

Acida in terrenis absorpta, quae eo
 potentiora, quò ponderosius acidum
 plus terrae absorbit.
Martis in vino Rhenano soluti. drach.
 j. ad drach. iv.
 — — aceto Vini soluti gut. x. ad
 xxx.
 — — oleo vitrioli soluti gr. i. ad vj.
Rubrica fabrilis.
Vitriolum album, nativum. gr. i. ad iv.
 — — Stanni. gr. i. ad vj.
Alumin. Romani. gr. i. ad xxx.
 Ex his infinitae fiunt formulae.

Pulvis.

℞. *Alumin.* gr. x.
Rhei. gr. v.
Cort. Granat. gr. iij.
 M. F. P. pro una dosi.

Pilulae.

℞. *Vitriol. Martis calcinati ad albed.*
 drach. β.
Gallar. Quercin. gr. x.
Rad. Tormentillae. drach. j.
Succi Hypocistidis q. f.
 ut fiant Pil. singulae gr. ij.
 Capiat Aeger unam ter, quater, de die.

IN MORBIS FIBRAE RIGIDAE ET ELASTICAE.

SECT. 35. N. 1.

α Decocta Panis dilutiora. vid. 28. N. 1.
 β Succi maturorum fructuum horaeo-
 rum crudi, vel cum aqua diluente
 parum cocti, & saccharo mitificati.
Aurant. malorum succus.
Baccarum sambuci succus.
Ceraforum dulcium omnia genera.

Citria poma bene matura, dulcia.
Cucumeres mites.
Cucurbitae mites.
Ficus.
Fraga.
Granata Poma matura.
Jujubae.
Limonia dulcia.
Mala Armeniaca.

10 IN MORBIS FIBRAE RIGIDAE ET ELASTICAE.

Melones.
Mora.
Persica mala.
Poma acido - dulcia.
Pruna dulcia.
Ribesia rubra, alba, nigra.
Rubi Idaci fructus.
Ex quibus coctione, affatione, &c.
multa *Edulia* praeparari possunt. e. g.

Decoctum Diaeteticum.

℞. *Pomorum maturorum decorticat.*
unc. x.

Cum aquâ decoct. spatio unius horae,
contere & per setaceum cola, tunc
hujus *unc. xxiv.* adde
Nucis myristicae contritae. drach. j.
Panis biscocti contriti. unc. j.
Vini Rhenani. unc. ij.
Sacchari. q. s.

Olera Mollissima, & Farinosa
Mollia.

Olera, vel his similia.

Atriplex.
Battatas.
Beta.
Borrago.
Brassica rubra.
Bulbocastana.
Chaerophyllum.
Cichorea omnia.
Cinara.
Cucumeres.
Dens Leonis.
Endiviae.
Lactucae omnes fere;
Pastinacae.
Portulacae.
Rapa.
Sifari radix.
Scorzonerae radix.
Spinachia.

Tragopogoni radix.
Valeriana pratensis.

Farinosa.

Amygdalae dulces.
Avena.
Fagopyrum vel
Frumentum saracenicum.
Hordeum.
Mays.
Miliium.
Oryza.
Panicum.
Pistachia.
Triticum.
Secale.
Spelta.

Ex his fiunt decoct. Cremor. Puls.
ut de Pane. 28. N. 1.

Ex iisdem fiunt crudis emulsa.

Emulsio emolliens.

℞. *Avenae excorticat. unc. iij.*
Amygdal. dulc. unc. j.
Cum aq. decoct. Hord. F. Emulsio, cu-
jus *unc. xxiv.* admisce.
Syrup. Violar. unc. β.
Aq. stillat. Cinnamom. drach. iv.
Capiat unc. j. omni hora diei.

Simile Decoctum laxans & emolliens.

℞. *Fol. recen. Borragin.*
Lactucae.
Valerianellae arvensis. a-
na. m. iβ.
Rad. recent. contusar. Scorzonerae.
unc. iv.
Sem. contus. Hordei. unc. ij.
Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{4}$ horae. ℞ *iv.*
admisce.
Syrup. Althaeae.
Violar. ana unc. j.
Bibat unc. ij. omni hora.

SECT. 35. N. 3.

*Aquosa, subfarinosa, suboleosa,
mollia, emollientia.*

A. Aq. decoct. cum farinosis N. i. hujus §.

B. — — — emollientibus N. i.
hujus §.

Abutilon.

Alceae rad. fol. flor. sem.

Alchimilla.

Alfina.

Altheae flor. fol. rad.

Bellis.

Bonus Henricus.

Branca urfina.

Consolida major.

minor.

media.

Cynoglossa.

Hyoscyami fol.

Liliorum albor. bulbi.

Linaria.

Linum.

Lotus haemorrhoidalis, & Lotus odora.

Malvae, Bismalvae fol. flor. rad.

Melilot. flor. fol.

Mercurialis.

Parietaria.

Populi folia, gemmae.

Prunella.

Pulmonaria.

Sambuci fol. flor.

Scabiosa.

Sigillum Salom.

Solanum.

Telephium.

Trifolium bituminosum.

Verbascum.

Violaria.

Vulneraria rustica.

C. Butyrum recens. Cremor lactis.

Pinguedo volucrum. Anat. Anser. Capon.

Medulla Bovis.

Olea lenia ex farinosis blandis.

Ol. Amygdal. amarar.
dulc.

Lini.

Mucaginum.

Olivar.

Palmae.

Papaveris albi.

Solani.

Trifolii odorati.

Violarum.

Syrupi similes.

Syrupus Althaeae Fernellii.

Borraginis.

Syrupus capillorum Veneris.

Jujubinus.

Papaveris albi.

erratici.

Symphyti Fernellii.

Violaceus simplex.

Mel Mercuriale.

Unguenta talia.

Unguentum Althaeae compositum.

Aureum.

Basilicon.

Populeum.

Ex his Balnea, Vapores, Fodus,
Litus, Decocta, Potus, Clysmata,
&c. fiunt. Cynoglossa verò & Hyoscyamus tantum externo profunt usu.

CONTRA MORBOS VISCERUM FOR- TIUM ET RIGIDORUM.

SECT. 54. N. 2.

Copia minuitur misso sanguine.

Densitas minuitur 1. per aquam tepidam & serum lactis; 2. per minuentia copiam; 3. per minuentia pressionem.

Pressio minuitur, 1. minuta copia. 2. minuta densitate. 3. minuto motu.

SECT. 54. N. 3.

Quies corporis & animi huc spectat.

SECT. 54. N. 4.

Humectantia sunt, quae multa aqua cum saponaceo vel farinoso admisso constant. e. g.

α Aq. decocta cum farinosis. ʒʒ. N. 1.

β ————— emollientibus ʒʒ. N. 1.

γ ————— fructibus horaeis ʒʒ. N. 1.

δ ————— oleribus. ʒʒ. N. 1.

ε ————— carne recent. insulsa. vel cum ossibus & cornibus.

ζ Aq. decocta cum piscibus fluviatilibus, vel marinis, cancris, ostreis, astacis, viperis, &c.

*Jus carniū humectans, leniens,
emolliens, resolvens.*

℞. *Carnis vitulinae macilentae bene contusae.* ℥. ij.

Hordei mundati. unc. ij.

Cum ℥ viij. aquae decoctis, spatio iij. horarum, vase ritē clauso, sub finem adde

Lactucæ recentissimæ sativæ ℥. β.

Agninae dictæ. unc. iv.

Radic. Scorzonerae. unc. vj.

Tum ebulliant rursū spatio $\frac{1}{4}$ horae, addendo semper tantum aquae, ut à coctione supersint ℥. vj.

*Jus Cancrorum fluviatilium, ad
humectandum, leniendum,
emolliendum.*

℞. *Cancror. fluviatil. vivor.* ℥. iij.

Coque spatio horae, cum aq. ℥ xij, tum exentos contunde unâ cum testis, atque coque in priori jure proprio adhuc per horas iv. addendo semper tantum aquae, ut a coctione ℥. viij. circiter supersint, tum jus fortiter exprime, atque ei infunde

Flor. Borragin. unc. iβ.

Buglossi. unc. j.

Radic. Tragopogon. unc. iijj.

Sisari. unc. ij.

Dein ebulliant simul spatio $\frac{1}{6}$ horae. Sumatur de utrovis horum ad unc. ij β. omni bihorio.

Decoctum Humectans.

℞. *Sem. Papaveris alb. contus.* unc. j.

Avenae integrae. drach. iv.

Cicer. rub. contusor. drach. xij.

Flor. Borragin.

Althaeae ana drach. vij.

Rad. Scorzonerae. unc. ij.

Glycyrrhizae. drach. ij.

Fol. Malvae,

Parietariae ana m. β.

cum Aq. decoct. spatio $\frac{1}{4}$ horae; pint. ij. admisce.

Rob. Ribesiorum.

Sambuci. ana unc. j.

Capiat unc. ij. omni hora diei.

Lenientia

Sunt, quae duritiem, i. e. rigiditatem, tollunt. vid. §. 35.

Emollientia

Fere eadem ac lenientia.

Diluentia

Sunt haec quidem primaria.

1. *Aq. pura* ad teporem sani corporis calida, balneo, fotu, vapore, clysmate, potu, applicata.

2. *Serum lactis recens* similiter usurpatum.

Resolventia

Sunt, quae id, quod prius fluidum, dein concretum, fuerat, iterum in fluidum reducunt.

1. Diluentia.

2. Salina ex sale marino, gemmae, nitro, ammoniaco, borace, alcalicis volatilibus vel fixis. Acida ritè fermentata &c. composita ex his, Sal Polychrestus, Tartarus tartarifatus, Tart. purgans Sennerti, Panacea duplicata Ducis Holsatiae, Nitrum stibiatum, Sal viperarum saturatus Tachenii, &c.

3. Saponacea, sales volatiles spirituosi, aromatici, oleosi.

4. Sapo Chemicorum ex ol. destillat. & alcali fixo. Domesticus ex ol. expresso & alcali fixo.

5. Mellita.

6. Succu horaci maturi, & Aloëtica.

7. Remedia mechanica, frictiones, &c.

Haec iterum tot diversis modis applicari possunt. v. g.

Forma Misturae, quae resolvit.

℞. *Aq. stillatit. Rutae.* unc. xij.

Borac. Venet. drach. ij.

Sal. volat. oleos. drach. iij.

Mellis puriss. unc. iij.

M.

Capiat unc. j. *omni hora diei.*

In Guttis.

℞. *Elix. pp. cum sale tartar. praeparat.*
Sal. vol. oleos.

Sal. purgant. Sennerti, ana unc. β.

Capiat. gut. xxv. *quater de die, ex vino.*

Pilulae resolventes, saponaceae.

℞. *Sapon. Venet.*

Boracis.

Aloës purae. ana drach. ij.

M. F. *Pil. singulae* gr. iij.

Capiat unam *quater de die.*

Decoctum simile.

℞. *Herbae recentis Saponariae* m. iij.

Becabungae m. ij.

Fumariae m. j.

Rad. recent. Graminis.

Cichorei. ana unc. ij.

cum *aq. decoct.* vase clauso spatio $\frac{1}{2}$ horae, per pannum expressi, per quietem depurati, decocti pint. iij. admisce.

Rob. Sambuci.

Oxymel. simplicis ana unc. ij.

Capiat ij. unc. *omni hora calidas.*

In Pulvere.

℞. *Spermat. Ceti.*

Boracis. ana drach. ij.

M. F. *Pulv. divid.* in dos. viij.

Capiat j. *omni biberio ex pauxillo Vini.*

Abstergentia.

Sunt, quae glutinosa fluida, vel semi corrupta solida, depellunt a locis, quibus sua tenacitate adhaeserunt, suntque

1. Diluentia.

2. Resolventia.

3. Maxime saponacea, lixiviosa, fixa, & mellita cum aceto.

AD MORBOS EX ACIDO SPONTANEO.

S E C T. 66. N. 1.

Jura ex avibus, piscibus, & quadrupedibus. Ipsae horum carnes imprimis assae. Gelatinae ex jure inspissato. Vinum cum sale pauco alcalino.

℞. *Sal. Absinthii* drach. ij.

Vini gallici albi unc. xxiv.

M.

Bibatur unc. j. *omni trihorio.*

Vegetabilia antacida.

Absinthium.
Alliaria.
Allia.
Anethum.
Anthora.
Angelica.
Anisum.
Apium Celeri.
Aristolochia longa
rotunda.
Armoracia.
Arum.
Asclepias.
Asparagus.
Asphodelus albus.
Basilicum.
Brassica.
Calamus aromat.
Calamentha.
Card. bened.
Carduus Mariae.
Carum.
Caryophyllata.
Caryophylli aromatici.
Cochlearia.
Cepae.
Centaur. min.
Dauci.
Eruca.

Eryngium.
Eryfinum.
Eupatorium.
Galanga major.
minor.
Helenium.
Lepidium.
Majorana.
Marrubium.
Matricaria.
Mezereon.
Napus.
Nasturtium.
Nepeta.
Origanum.
Piper.
Porrum.
Pyrethrum.
Raphani.
Ruta.
Saponaria.
Satyrion.
Serpillum.
Sabina.
Satureia.
Sedum acre vermic.
Sinapi.
Squilla.
Thymus.
Thlaspi.
Victorialis.
Urtica.
Zedoaria.
Zingiber.

S E C T. 66. N. 2.

Tales sunt aves & aviculae, quae pascuntur insectis, imprimis & pisciculis, ut Anas, Anser, Passer, Fringilla, Alauda, Turdus, Perdix rostrata, Larus, Coturnix. Harum omnium ova.

SECT. 66. N. 3.

Roborantia.

Sunt, quae fibris, vasis, membranis, visceribus, vim elasticam addunt: 28. N. 1. 4. Item spirituosa fermentata, cerevisia generosa, vina, hydromel, sp. vini.

SECT. 66. N. 5.

Absorbentia Acidi.

Quibus immerfa acida vim acrem amittunt ita, ut nec ut acida, nec ut acria, agere porro queant: dum interea nullam ipsa acrimoniam habent, quâ corpori noceant; inde aliis saepe praeferri solent. Uno hoc damno, si, inerti pituitae mista, mole nocent & pondere.

Sunt ossa sicca Piscium; mandibulae Lucii &c.

Lapis, Chelys, Testa Cancrorum, Astacorum.

Ostreodermata, Conchae Mytutorum, &c.

Corallia, Perlae, Mater Perlarum, &c.

Creta, Bolus, Osteocola, Marga.

Lapis haematitis. *gran.* xv.

Limatura stanni. *gr.* viij.

Limatura ferri. *gr.* xij.

Diluentia Acidi.

Aqua & aquosa. 54. N. 4.

Obtudentia Acidi.

Quae molli suo lentore inviscant acria acida ita, ut acies eorum hebetata amittat noxiam; dum simul defendunt membranas, ne offendantur a spiculis acidis; itaque & effecta horum jam impressa tollunt. Solum obsunt quandoque iis,

quibus laxa nimis corporis compages ultra labefactaretur.

1. *Oleosa.*

Amygdalae dulces & amarae.

Pistachiae.

Nuces avellanae, Juglandes, Cocos.

Sem. Papaver. alb.

Ol. expressa ex his, tum Olivarum, &c.

2. *Gelatinosa*, ex jusculis inspissatis carnis & piscium.

3. *Aromata oleosa, leniora, ratione olei.* vid. §. 66. N. 1.

Tum praeparata ex his infinita.

Immutantia Acidi.

Quae cum acidis mista statim cum hisce effervescent, itaque motum cient, stimulant, agitantque, fibras; postea vero ipsis cum acidis unita constituunt novam salis speciem, in quâ vis stimulans, diaphoretica, diuretica, resolvens, adhuc superest. Male cedunt tantum his, quibus nimius motus adest infestus.

Sales alcalini fixi, ex quocunque combusto vegetante parati. *gr.* vj.

— volatiles ex destillatione animalium, stirpium putrefactarum, aut plantarum antacidarum recentium, parati. vid. §. 66. N. 1. *gr.* x.

Saponacei fixi, Sapo venetus &c. *drach.* j.

— volatiles. *drach.* ß.

Qui triplices imprimis.

1. Spiritus volatiles, oleosi salini sanguinis, urinae, cornu cervi, ferici. &c.

2. Ossa Helmontiana ex alcohole vini purissimo & sp. salis Ammoniaci fortissimo mistis, & destillando unitis.

3. Sales volatiles alcalini fortissimi cum oleis aromatum saepe sublimati, atque ita uniti e. g.

æ. *Sal. C. C. purissimi, sicci*, unc. j.

Olei stillatit. Cortic. Citrei, drach. j.

Sublima aliquoties ex phialâ.

Tum praeparata ex hisce.

CONTRA MORBOS A GLUTINOSO SPONTANEO.

S E C T. 75. N. 1.

Aromata, quibus cibi potusque condi-
diri commode possunt, sunt primaria:

Cinnamomum.
Macis.
Nux myristica.
Cort. Aurantiorum.
Thymus.
Origanum.
Caryophyl. arom.
Zinziber.
Piper.
Galanga min.
Cortex Citri.
Anisum.
Coriandrum.
Serpillum.
Cardamomum.

*Haec pani, vino, cerevisiae, fermentan-
dis mista profunt.*

S E C T. 75. N. 2.

Vid. 66. N. 1. 2.

S E C T. 75. N. 3.

Vid. 28. & 47.

S E C T. 75. N. 5.

Diluentia, resolventia, vid. 54. N. 4.

Stimulantia.

Quae mole, densitate, figura, mo-
bilitate, fibrillis vasculorum impacta,
vim contractilem augent. Primaria sunt,

1. *Acida Salina.*

Nativa.

Succi Citri.
Aurantii.
Uvarum.
Horaci acidi.
Sales ex succis vegetantibus pressis
sola parati mora.

Fermentata.

Vinum Rhenanum.
Mosellanum.
Acetum Vini.
Cerevisiae.
Sp. Aceti.
Tartarus.
Crem. Tart.
Lac acefcens.
Serum lactis acidum.

Igne producta.

Sp. salis Marini.
Gemmae.
Nitri.
Vitrioli.
Sulphuris per Campanam.

2. *Alcalina Salina.*

Fixa.

Omnia ex cineribus Plantarum, ut,
Sal. Absinthii.
Card. bened.
Tartari.
Cineres Clavell. gr. vj.

Volatilia.

Omnia ex destillatis vel putrefactis
animalibus, ut,

Sal.

CONTRA MORBOS A GLUTINOSO SPONTANEO.

Sal. & sp. C. C.
 Humani sanguinis.
 Offium.
 Sal. Ammoniaci.

3. *Salina composita.*

Sal. marin.
 Gemmae.
 Ammoniac. Nat.
 ——— Artificial.
 Nitri.
 Borax.
 Tart. tartarifatus.
 ——— regeneratus.

4. *Olea acria Aromatica vel ambusta.*

Olea stillatit. Absinthii.
 Cortic. Citrei.
 ——— Aurantiorum.
 Cassiae lignae.
 Chamaemeli.
 Cinnamomi.
 Caryophyll. arom.
 Hyssopi.
 Ligni Guajac.
 ——— Juniperi.
 ——— Sassafras.
 Macis.
 Majoranae.
 Menthae.
 Nucis Myristicae.
 Origani Cretic.
 Pulegii.
 Olea stillatit. Rhodii ligni.
 Rorismarini. Rutae.
 Sabinae. Salviae. Spicae.
 Sem. Anisi, Anethi, Cari,
 Foeniculi.
 Succini. Tanaceti. Tere-
 binth.

Olea pressa.

Amygdalarum amararum.

Laurinum.
 Macis.
 Nucis myristicae.

Olea nativa.

Balsamus Hieruchuntanus.
 Tolutanus.
 Palmae.
 Peru.
 Copaibae.
 Meccae.
 Terebinth.

*Olea ambusta acria per retortam
 destillata.*

Ol. ambust. Sanguinis.
 Offium.
 Cornuum.
 Ovorum.
 Urinae.
 Lignorum.
 De Lateribus, &c.

5. *Spiritus inflammabiles fermentati.*

Farinae & Succorum horaeorum.

6. *Plantae acres aromat. dictae ;
 quae sale N. 2. oleoque N. 4.
 abundant.*

FOLIA Abrotani.
 Absinthii.
 Agerati.
 Anethi.
 Anisi.
 Aristolochiae.
 Ari.
 Betonicae.
 Calaminthae.
 Cardiacae.
 Chamadryos.
 Chamaepityos.
 Chelidon. maj.

FOLIA Cochleariae.
 Dictamni.
 Hepaticae nobilis.
 Erysimi.
 Eupator. cannab.
 Foeniculi.
 Hederæ terrest.
 ——— arbor.
 Hyssopi.
 Lauri.
 Levistici.
 Majoranae.
 Marrubii.
 Matricariae.
 Meliffae.
 Menthae.
 Nasturtii.
 Nepetae.
 Nicotianae.
 Origani.
 Piperitidis.
 Persicariae acris.
 Porri.
 Pulegii.
 Rorismarini.
 Rutae.
 Sabinæ.
 Salviae.
 Satureiae.
 Scordii.
 Serpilli.
 Soldanellae.
 Thymi.
 Tanaceti.
 Thlaspi.
 Veronicae.
 Urticae.

Stimulantia Aromat.

*Flores herbarum, quarum folia mox
 recensita sunt, imprimis*

FLORES Agerati.
 Aurantior.
 Calthae.

FLORES Caryophyl. hortensis.
 Centaur. minor.
 Chamaemeli.
 Citri.
 Croci.
 Eupatorii.
 Lilior. convall.
 Lupuli.
 Meliloti.
 Mari Syriaci.
 Salviae.
 Scabiosae.
 Schoenanthi.
 Spicae.
 Stoechad. Arab.
 Tanaceti.
 Tiliae.

Stimulantes Aromaticae Radices.

RADICES Acori.
 Allii.
 Angelicae.
 Anthorae.
 Aristoloch.
 Armoraciae.
 Carlinae.
 Caryoph. Mont.
 Ceparum.
 Chelidon. maj.
 Contrayervae.
 Costi hortens.
 — Oriental.
 Curcumae.
 Cyclaminis.
 Cyperi.
 Doronici.
 Fraxinelliae.
 Fumariae bulb.
 Galangae.
 Gentianae.
 Helenii.
 Imperator.
 Iridis.
 Levistici.

Mei.

RADICES Mei.
 Ninzing.
 Oxonidis.
 Petasitidis.
 Petroselini.
 Peucedani.
 Paeoniae.
 Porri.
 Ptarmicae.
 Pyrethri.
 Raphani.
 Rubiae.
 Rusci.
 Satyrionis.
 Scrophular.
 Sefeli.
 Squillae.
 Valerianae.
 Victorialis.
 Vincetoxici.
 Zedoariae.
 Zingiberis.

Stimulantia Aromatica Semina.

SEMINA Anacardii.
 Anethi.
 Anisi.
 Apii.
 Aquilegiae.
 Bardanae.
 Cardamomi.
 Cari.
 Celeri.
 Chermes.
 Coriandri.
 Cumini.
 Cubebae.
 Dauci.
 Erucae.
 Erysimi.
 Foenigraeci.
 Juniperi.
 Lauri.
 Levistici.

SEMINA Napi.
 Nasturtii.
 Nigellae.
 Pastinacae.
 Petroselini.
 Porri.
 Raphani.
 Santonici.
 Sefelios.
 Sinapi.
 Thlapfi.
 Nux myristica.
 Nuclei Perficorum.

Stimulantes Cortices.

CORTICES Guaiaci.
 Sassafras.
 Juniperi.
 Aurantiorum.
 Citreorum.
 Limoniorum.
 Cinnamomi.

Stimulantes Aromat. Succ.

Aloë.
 Ambra grisea.
 ——— liquida.
 Asa foetida.
 Ammoniac. Gum.
 Anime.
 Bdellium.
 Benzoin.
 Elemi.
 Galbanum.
 Juniperi.
 Lacca.
 Labdanum.
 Mastiche.
 Myrrha.
 Sagapen.
 Styrax.
 Tacamacha.
 Tus.

7. *Insecta, Aselli, Formicae, Vermes majales, Cantarides.*

Partes Animalium.

Castoreum, Zibethum, Moschus, Urina, Stercora avium parum bibentium.

8. *Stimulantia Composita.*

Sunt Decocta, Extracta, Conservae, Conditia, Tinctura, Spiritus, Aquae, Sales volatiles, oleosi, spirituosi, Pilulae, Pulveres.

Decoctum contra glutinosa stimulans.

℞. *Fol. Aristoloch. rotund.*

Chamaedryos.

Rutae. ana m. j.

Flor. Calthae.

Eupator. ana unc. β.

Rad. Angelic.

Imperator. ana drach. vj.

Sem. Celeri.

Raphan. hortens. ana drach. iv.

Cort. Sassafras. unc. j.

Magellanic. drach. ij.

Cum aq. infundantur fere fervida spatio ij. horar. dein decoct. vase clauso, spatio $\frac{1}{6}$ horae *unc. XLVI.* exhibe.

Capiat unc. j. omni hora calide.

Extractum contra Glutinosa stimulans & attenuans.

℞. *Flor. recent. Absinthii.*

Eupator. Cannab.

Marrub. albi.

Tanacet. ana q. f.

Conscissis minutim, contritis dein, per praelum succum exprime; hunc leni igne depura per secessum faecis, dein exhala ad spissitudinem mellis crassi, cui adde

Salis Absinthii Tacheniani $\frac{1}{40}$.

Dof. drach. ℞. bis de die, vacuo stomacho, ex Vin. Gall.

Similia Extracta fiunt ex Decoctis inspissatis, & per praelum pressis.

Conserva stimulans contra glutinosa.

℞. *Summitat. recent. Rutae,*

Tanacet. ana unc. j.

Flor. recent. Mari-Syriac.

Rorismar.

Lavand. ana drach. iv.

Rad. recen. Helenii,

Vincetox. ana unc. j.

Semin. Raphan.

Nasturtii. ana drach. iv.

Contufis admisce S. A.

Sacchar. alb. unc. iv.

Capiat drach. j. quater de die, vacuo stomacho, ex Vino Gallico albo, vel Hispanico, Malvatico, Canariensi &c.

Conditum, calidum, stomachicum, stimulans.

℞. *Zingiber. condit.*

Rad. Helen. condit.

Cortic. Magell. ana unc. j.

Syrup. Mentb. q. f.

Ut F. Conditum.

Capiat drach. β. sexies de die.

Tinctura stimulans, calefaciens.

℞. *Rad. Gentian.*

Anthorae. ana unc. j.

Flor. Centaur. min. unc. j.

Croci. drach. j.

Bacc. Lauri.

Juniperi.

Sem. Erucae.

Sinapi. ana unc. i β.

Cum sp. vini in phiala alta vitrea decoct. spatio xij. horar. ℞ iij. serva.

Dosis drach. ij. ter de die, vacuo stomacho. ex unc. j. Hydromell.

Spiritus aromaticus, stimulans.

℞. Flor. Lavand.
 Tanacet.
 Aurant.
 Rorismar. ana unc. j.
 Rad. Angelic.
 Helenii.
 Imperat.
 Levistic. ana unc. jß.
 Fol. Calaminth.
 Cochlear.
 Matricar. ana m. j.
 Sem. Cari,
 Celeri.
 Erucae.
 Nasturt. ana unc. j.
 Cort. Junip.
 Sassafras.
 Cinnam. ana unc. jß.
 Cum Sp. vini destill. ad dimidium, ut
 habeantur libr. iij. bis cohobando ex
 vesica.
 Capiat drach. ij. ex Vino, vel Hydro-
 melle, ter de die.

Aqua aromatica.

Si loco Sp. V. Aqua sumatur in prae-
 cedenti, habetur Aqua aromatica.
 Dos. unc. jß. ter de die.

Sal Volatile oleosum.

℞. Sp. praecedent. ℥ ij.
 Ciner. clavell. unc. iij.
 Sal. Ammon. unc. jß.
 Destil. ex retort. ad ℥ j. in hoc dissolve
 Ol. stillat. Cort. Citri. gut. vj.
 Lavand. gut. xx.
 Majoran. gut. vj.
 Dos. gut. lx, ter, quater, de die, ex
 Hydromellis vel Vini unc. j.

Pilulae Stomachicae stimulant.

℞. Gumm. Ammoniac.

Opopanac. ana drach. j.
 Bulbi Ari recentis. drach. ij.
 Sapon. Venet. drach. j.
 Ol. stillat. Tanaceti. gutt. x.
 M. F. Pilulae singl. gr. iij. deauran-
 dae. Capiat i. omni triborio de die.

Pulvis, calefaciens, stimulans.

℞. Ol. destill. Menthae.
 Majoran.
 Tanaceti. ana gutt. vj.
 Sacchari albi siccissimi. unc. j.
 F. S. A. Elaeosaccharum, cui admisce
 Rad. Zingib. alb.
 Cort. Magellanic. ana drach. iv.
 Capiat drach. ß. ter de die ex Vino.

Vinum Medicatum.

Fiat ut Spiritus hac sectione descri-
 ptus, vel ut Tinctura, decoquendo cum
 Vino, loco sp. Vini.

Dos. unc. ij. ter, quater, de die.

Cerevisia Medicata.

Eadem ingredientia Spiritus eadem
 copiâ infundantur in $\frac{1}{4}$ tonnae Cerevi-
 siae adhuc ferventis.

Pro potu adsiduo adhibeatur.

Biliosa.

Fel Animalium quadrupedum, &
 fel Piscium, Lupi imprimis & Anguil-
 lae. v. gr.

Pilulae biliosae, stimulant.

℞. Fell. Tauri.
 Lupi piscis. ana drach. iv.
 Leni igne lente exhalent in mellis spissi-
 tudinem, tum admisce
 Farinae bulb. Ari recentiff. q. s.
 F. Pil. singl. gr. iij. deaurandae.

Capiat j. mane, meridie, vesperi, una ante cibum hora.

Huc Lapis Hystricis, *Pedra del porco dictus*, referendus; cujus infusio in *Aq. stillatit. Card. bened.* vel & in *vino Rhenano*, facta, propinatur ad unc. ij. vel iij.

Item Helmontianum, ex *hepate & felle Anguillae* leni igne tostis in pulverem, dein *datis* ad drach. j. ex *Oblati involucro* cum *Vini Rhenani* unc. iij.

Saponacea.

Vid. §. 54. N. 4. inter *Resolventia.*

SECT. 75. No. 6.

Balneum ad Glutinosa.

- ℞. *Summitatum Rutae,*
Sabinae.
Absinthii,
Tanacet.
Chamaemel. ana. m. iij.

Cum *aq. decoct. Pintis xij.* admisce
Sapon. Venet. unc. iv.
Sal. sarmentor. unc. j.

Vesicatoria.

℞. *Raphani Rustican. recentis & succulenti,* contrit. unc. β.

Applica ad cutim per horae dimidium, aut tandiu, donec inflammationem satis magnam excitatam, dolor fervidus, & rubor partis tumens, testetur.

℞. *Sinapi cum aceto contriti.* drach. iv.
Applica per horas quatuor.

℞. *Cantharid. sine alis contritar. in pulv. tenuem.* drach. ij.

Accurate misceantur cum drach. vj.

Fermenti panis, pauxillo cum aceto subacti. Applica spatio xij. horarum, vel donec in vesicam manifesto epidermis elata sit.

CONTRA MORBOS EX ALCALINO SPONTANEO.

SECT. 76.

Herbae alcaliscentes.

Edules, condimentis servientes, venenata.

Absinthium.
Alliaria.
Allium.
Alysson.
Armoracia.
Arum.
Atriplex olida.
Asparagus.
Barbarea.
Brassicae.
Bryonia alba.
 ——— *nigra.*

Bunium.
Camelina.
Capfica.
Cardiaca.
Cardamine.
Cataputia.
Centaurium minus.
Chamaedrys.
Chelidonium majus.
Chelidonium minus.
Cochlearia.
Cepae.
Dentillaria.
Digitalis.
Erucae.
Erysimum.
Esula.

Stimulantia Acida Salina.

S E C T. 88. N. 5.

Decoctum leniens acescens.

℞. *Avenae cum cortic.* unc. ij.
Aq. purae ℥. iij.

Decoēt. ad residuum ℥. ij, transcolato
 admisce

Succi Citr. recentis. unc. j.

Aq. stillat. Cinnamom. drach. ij.

Syrup. Mororum. unc. j.

Utatur pro cibo & potu.

Aut.

℞. *Avenae excorticat.* unc. ij.
Aquae purae. ℥. iij.

Decoētum ad residuum ℥. ij. depu-
 ratum stet in tepore per horas xij, vel
 donec lenissimē acescat, tum adde

Syrup. Violar. unc. iβ.

Vini Rhenani ℥. β.

Aq. stillatit. Cortic. Citrei. unc. iβ.

In usus eosdem.

Emulsio similis, Anti-Alcalica.

℞. *Avenae excorticat.* unc. iij.

Fiat cum aq. q. s. Emulsio, cujus ℥. iβ.
 admisce

Nitri puri drach. β.

Syrup Violar. unc. j.

Aceti squillit. drach. ij.

Utatur pro potu familiari.

S E C T. 88. N. 6.

*Misturae saponaceae, abstergentes,
acidae, suboleosae.*

℞. *Oxymell. squillit.* unc. iij.

Aceti squillit. drach. ij.

Myrrhae in aceto in tincturam. drach. j.

Aq. stillit. Cichorei. unc. vj.

M.

Capiat unc. β. omni hora.

Vel.

℞. *Aceti in spissitudinem Mellis per coctio-
 nem redacti.* unc. β.

Mellis puri. unc. j.

Syrup. Cichorei. unc. iβ.

Aq. stillat. Fumar. unc. vj.

M.

Usus ut prioris.

Vel.

℞. *Rob. Ribesior.*

Sambuci. ana unc. ij.

Oxymell. simplic. una unc. j.

Sp. sal. commun. gutt. xx.

Aq. decoēt. hord. ℥. iij.

M.

Utatur pro potu assiduo ad libitum.

CONTRA MORBOS ORIUNDOS AB EXCESSU MOTUS
 CIRCULATORII SOLO.

S E C T. 105.

Dolorem tollentia.

Vid. §. 202. 228. 229. postea, ubi omnino de hac re agitur.

CONTRA MORBOS EX DEFECTU CIRCULATIONIS , ET EX PLETHORA.

SECT. 106. L. 2.

Cibi acres.

Vid. §. 67.

Condimenta Acria Aromatica, §. 75.
N. 1.

— — — Acida, §. 75. N. 5. classe
prima, sub titulo *Acida salina.*

CONTRA OBSTRUCTIONES.

SECT. 135. N. 3.

Sapones in Obstructione attenuantes.

Sapones *Nativi* ex oleo & alcali, sunt
fucci recentès, maturi, pressi, ex herbis
omnibus acrimonia alcalinâ validis. §. 76.
vel admodum aromaticis. §. 75. N. 6.

Sapones arte *Compositi* ex alcali & oleo.

Sapo niger.

Venetus.

drach. j. drach. ij.

Starkeyanus, five Helmontianus.

gran. iv. scrup. j.

Sapones *Fuliginosi volatiles.*

Sp. oleosi, alcalini, ex Aromatibus al-
calescentibus. §. 76. gutt. xv.

— — — Fuligine. gutt. xv.

— — — Omni humore, vel

solida parte animalium. gutt. xvij.

Fuligo ipsa.

Merc. sublimat. corrosivus, ad gr. $\frac{1}{8}$ di-
lutus.

— — — praecipitat. ruber. ad gr. ij.

— — — — — albus. ad gr. iv.

— — — Turbith. ad gr. ij.

— — — Niger. ad gr. xvj.

Attrahentia

Sunt, quae laxant locum, quò addu-
cendum, arctant unde deducendum,
Vid. §. 35. 28. N. 4.

Derivantia

Quae liquores pellunt in locum da-
tum; talia sunt evacuantia in loco, frictio
artificiosa in vicinis.

Propellentia

Sunt stimulantia. §. 75. N. 5.

SECT. 135. N. 4.

Merc. dulcis. ad gr. x.

I N V U L N E R I B U S.

SECT. 198.

Agrimonia.

Alchimilla.

Aristolochia.

Baccae Juniperi.

Betonica.

Buxus.

Beta.

Centaurium min.

Consolidâ regia.

— — — media.

D.

Conf.

Consolida Saracen.
 Cyclamen.
 Diapensia.
 Dracunculus.
 Hypericum.
 Limonium.
 Lil. Convallium.
 Ophioglossum.
 Pastinaca.
 Periclymenon.
 Persicaria.
 Polytrichon Apuleii.
 Sanicula alba.
 ——— fylvestris.
 Sophia.
 Symphytum.
 Valeriana.
 Veronica.
 Vinca pervinca.

Decocta Vulneraria & Potus.

1. Attenuans.

℞. Fol. *Daphnoid.*
       Veronicae.
       Rutae. ana. m. iβ.
       Rad. Caryophyllat. unc. j.
       Flor. Centaur. min. pug. ij.
 Decoct. ex aqua ℥. iij. admisce
       Sal. Card. benedict. drach. j.
       Syrup. 5. Rad. aper. unc. iij.
 Bibat. unc. iv. quater de die calidas.

2. Inspissans.

℞. *Teleph.*
       Consolid. maj.
       min.
       Malvae.
       Parietariae. ana m. j.
 Decoct. ex aq. ℥. iij. admisce
       Syrup. Altheae. unc. ij.
 Usus ut prioris.

Huc etiam referri possunt

Rheum.
 Rhaponticum.
 Hypericum.

3. Mitigans.

℞. *Sem. contusor. Papav. alb.* unc. iij.
       Flor. Verbasci. unc. ij.
       Fol. Bugulae. m. ij.
       Rad. Scorzonae. unc. ij.
       Glycyrrhizae. unc. j.
 Cum aq. decoct. ℥. iij.
 Exhibe in usum eundem.

4. Excitans.

℞. *Rad. Imperator.*
       Vincetox. ana unc. j.
       Fol. Rutae.
       Scordii ana m. j.
       Sem. contusor. Bardan. drach. x.
       Sem. contusor Cardamom. drach. iv.
       Flor. Lavendul.
       Centaur. min. ana unc. ij.
 Cum aq. decoct. ℥. iij.
 Exhibe ut prius.

5. Singulari virtute emendans.

1. Glutinosi. vid. *Attenuans.*
 2. Acidi.
 ℞. *Sem. Sinapi.* unc. β.
       Rad. Armorac.
       Fol. Erysimi.
       Fol. Nasturt. ana unc. ij.
 Vase clauso leviter decoct. ℥. ij. exhibe.
       Sumat. unc. ij. quater de die.
 3. Alkali.
 ℞. *Rad. Oxylapath.* unc. ij.
       Fol. Trifol. acetos. m. ij.
       Rad. Acetosell. unc. j.
       Flor. Borrage. drach. xij.
 Cum aq. decoct. leviter ℥. ij.
 Exhibe in eundem usum.
 4. Oleosi.
 ℞. *Tamarind.* unc. ij.

Cryſtall. Tartari. drach. vj.
Rad. Gramin. unc. v.
 Cum aq. decoct. ꝑ. ij. admisce.
Rob. Sambuci. unc. ij.
Uſus idem.
 5. *Aperiens* vid. *Attenuans.*
 6. *Laxans* vid. §. 54. N. 4. *Decoct. humectans.*
 7. *Adſtringens.* vid. §. 28. N. 4. *Titul. Decoct.*

S E C T. 201.

Emollientia Alvi.

α. *Jura carnis bubulae* recent. pinguia.
 β. *Olera lenia* Juri incocta. §. 35. N. 1.
 γ. *Emollientia & humectantia* epota & injecta. §. 35. N. 3. §. 54. N. 4.
 δ. *Olea inprimis preſſa, recentia, Amygdal. dulcium, Olivarum.*
Laxantia alvi fere eadem emollientibus.

Εμμοπρωτικα

α. *Fructus maturi, horaei, acido dulces, pulpoſi, ſucculenti.*

Alkekengi.

Baccae Ebuli.

Sambuci.

Caricae.

Ceraſa hortenſia quaecunque.

Chamaemora.

Chamaerubi.

Fraga.

Jujubae.

Mala Armeniaca, Perſica vulgaria.

Pruna hortenſia alba, coerulea, — Damascena, Gallica, Pri- gnolenſia, rubra.

Ribesia alba, nigra, rubra.

Rubi vulgares nigri.

Idaei albi, rubri.

Sebeſten.

Tamarindi.

Uvae vitis omnes ſpecies.

— *Gruinae.*

— *Criſpae.*

β. *Horum ſucci recentes & muſta.*

γ. *Caffiae.* unc. ij.

Mannae. unc. ij.

Tamarindi. unc. ij.

Pulpa Tamarindor. unc. ij.

Succi Roſar. pallidar. unc. j.

Aloës roſati. gr. vj.

Paſſulae. unc. iv.

Galban. ſcrup. β.

Radic. Polypodii Quercini. unc. iβ.

Rhabarbari. ſcrup. iβ.

Rhabarbari in infuſo. drach. j.

Syrup. Altheae Fernelii. unc. iij.

— *Cichorei cum Rheo.* unc. iβ.

— *Fumariae.* unc. ij.

— *Roſ. ſolutiv.* unc. iβ.

— *Violar. ſimpl.* unc. ij.

Mellis ſimplicis in aqua dilut. unc. ij.

Pilulae Rufi. ad gran. vj.

Electuarium ſucci Roſar.

— — *Diaphoenic.*

— — *Benedict. laxativ.*

S E C T. 202.

Anodyna ſunt,

Quae cauſas doloris tollunt, minuunt.

1. *Diluentia.* §. 54. N. 4.

2. *Laxantia.* §. 35. N. 1.

3. *Humectantia.* §. 35. N. 4.

4. *Acre emendantia.* §. 66. 88.

5. *Tumores diſtendentes reſolventia.* §. 54. N. 4.

Narcotica ſunt,

Quae acumen ſenſus obtundunt; & ſunt

1. *Paregorica mitiſſima, ut*

Sem. Papaver. alb. contuſor. unc. ij.

Syrup. capit. Papav. alb. unc. iβ.

Syrup. Diacod. unc. iß.

Florum Rhoeados. unc. iij.

Hinc varia commodè parari, adhiberi
tutò, queunt. V. G.

Haustus Paregoricus mitissimus.

℞. Aq. stillatit. flor. Rhoead. unc. iij.

Fabar. unc. j.

Aq. stillat. flor. Paeoniae.

Sambuci. ana unc. iß.

Tiliae unc. j.

Syrup. flor. Rhoeados. unc. iß.

M.

Idem paulò magis hypnoticus.

℞. In praecedenti misturâ loco Syrupi
Rhoeados, tantumdem Syrup. Diaco-
dii, vel Syrup. Capit. Papav. albi.

Emulsio Anodyna mitissima.

℞. Amygdal. dulc.

Strobilor. Pini.

Sem. papav. alb. ana unc. j.

Cum Aq. stillat. flor. Rhoead. q. f.

F. S. A. Emulsio cujus unc. x. admisce
Syrup. flor. Rhoead. unc. j.

Eadem paulò plus soperata.

℞. Loco Syrupi flor. Rhoead. eandem
dosin Syrup. Diacodii vel capit. Papav.
albi, in praecedenti Emulsione.

2. *Fortiora Narcotica.*

Pilulae narcoticae.

℞. Opii purissimi gr. ij.

F. Pil. iij.

Detur una pro dosi, repetendo post horam,
si prior nihil effecit, sic & tertio.

Pulvis similis.

℞. Opii puriss. parum siccati. gr. ij.

Corall. rubr.

Sacchar. perlat. ana drach. ß.

M. F. Pulv. dividatur in dos. iij.

Usus idem, qui in Pilulis modo de-
scriptus.

Conditum simile.

℞. Opii in pulverem redacti praecedentis.
dosin unam.

Mivae Cydoniorum. drach. j.

M. F. Bolus.

Hic usurpari geminarique potest eodem
modo.

Haustus in Guttulis.

℞. Opii parum siccati. drach. j.

Spir. vini rectificat. unc. j.

F. Tinctura.

Dos. gutt. xxx. ex

Aq. stillatit. Melissae. unc. ij.

Syr. flor. Rhoeados. unc. ß.

Vel.

℞. Opii parum siccati. drach. j.

Sp. Aceti. unc. j.

F. Tinctura.

Dos. gutt. xxx. ex

Aq. stillatit. flor. Rhoead. unc. ij.

Syrup. flor. Rhoead. unc. ß.

M.

Mistura Narcotica calida.

℞. Tinct. Opii cum Sp. Vini rectif. gutt.

LXX.

Syrup. Papav. albi. drach. vj.

Aq. stillat. cortic. Citri.

Aurantior.

Cinnamom. ana unc.

ij.

M.

Sumat. cochlear. i. omni $\frac{1}{2}$ hora, donec
sopiatur dolor.

Mi-

Mistura similis frigida.

℞. *Tinct. Opii cum Sp. aceti pp.* gutt.

LXXX.

Syrup. Moror. drach. vj.

Aq. stillatit. Borraginis.

Papav. erratic. ana

unc. iij.

M.

In eodem usus.

Emulsio Narcotica fortior.

℞. *Sem. Papav. alb. cont.* unc. ij.

Cum aq. decoct. Hord. F. Emulsio ,
cujus unc. x. admisce

Syrup. Diacod. unc. iβ.

Tinct. Opii cum Sp. Vini rectific. gutt.

xx.

Aq. stillat. Cinnamom. drach. ij.

Cortic. Citri. drach. x.

*Capiat unc. iβ. omni hora, donec incipiat
leniri dolor.*

Epithema Narcoticum.

℞. *Tinct. Opii in Sp. Aceti.* drach. iij.

Aq. stillat. flor. Sambuci.

Rosarum. ana unc. iij.

Aceti Sambucini.

Rosacei. ana unc. β.

M.

*Cum pannis applicetur temporibus utrin-
que.*

Juvat hic maxime parti dolenti de-
mulcentia ita apponere, ut tollatur cau-
sa, quae his aegris somnum arcet, qui
est dolor in ipsa hac parte. Eo inprimis
valent sequentia tepide applicata, atque
in eodem tepore bene conservata tam
diu, donec dolor levatus crit.

Cataplasma Narcoticum, emolliens.

℞. *Folior. recent. Papav. hortens.* m. j.

Hyoscyami nigri. m. β.

Altheae. m. iv.

Cum lacte recenti decoct. sub finem ad-
misce

Farin. sem. Lini. unc. j.

Olei recent. press. sem. Lini. unc. ij.

F. S. A. Cataplasma.

Fomentum simile.

℞. *Succum expressum ex decocto priori Ca-
taplasmatibus dilutius parato,* ℞. iij.

Admisce S. A.

Opii puri. drach. β.

F. Fomentum.

℞. *Aceti Rosacei, diu digesti cum radice
Hyoscyami.*

S E C T. 204.

*Balsami blandi Vulnerarii ad
vulnera pura.*

Colla in Vino soluta ilico consolidat.

1. *Balsami Nativi Copaybae.*

de Gilead.

Liquidambar.

de Mecha.

Opobalsamum.

Palmae.

de Peru.

-- Tolu.

-- Terebinthina.

Resina abiegna, & Laricea.

Butyrum.

Medulla.

Mel.

2. *Balsami artificiales simplices vulnera-
rii, blandi.*

Olea Rectificat. Cerae.

Terebinth. crassum,

Lini.

Hyperici.

Rosarum.

Solani.

Trifol. odorat.

D 3

Buty-

Butyrum recens, aut cum floribus, & patico sale.

3. Balsami artificiales compositi similes.

℞. Flor. Sulph. drach. iiij.
Ol. Lini vel Olivarum. unc. iiij.
Leni igne coq. ad dissolutionem Sulphuris integram.

℞. Gumm. Elemi purissimi minutissime conscissi p. i.
Leni igne lentè dissolut. admisce
Terebinth. venet. purae nativae p. i.
Soluta per linteum trajice; tum admisce
Medullae Bovin. coctae & separatae a membranis p. ij.

Est Balsamus universalis instar Arcei.

℞. Ligni Santali rubr. ℥. j.
Aq. communis. ℥. iv.

Coq. spatio 2. horarum, cola, inspissa in Extractum spissum, cui admisce
Sang. Dracon. minutissimam in farinam redacti. drach. ij.

Hujus aliquantum misce Balsamo praescripto, donec habeat gratum rubrum colorem. Erit Bals. ruber.

℞. Ol. Olivarum. ℥. iβ.
Lign. Santali rubr. unc. β.
Coque leniter, donec Ol. saturate rubrum, tum fervidum cola per linteum, in eo solve ad ignem lenem

Cerae Citrinae. ℥. j.

Terebinth. opt. ℥. iβ.

Est instar Balsami Lucatelli.

Si ei admisce

Balsam. Peru. unc. j.

Erit eo praestantior.

Usus Omnium: calefact. instilla Vulneri, superpone plumaceolum balsamo tintum, deliga semel singulis 24. horis.

℞. Mastiches.
Olibani.

Sarcocollae. ana q. pl.
M. f. Pulvis subtilissimus, inspergendus Vulneri.

SECT. 205.

Emplastrum defensivum rubrum.

℞. Ol. Rosac.
Cerae alb. ana unc. vj.
Bol. Armen.
Sang. Dracon. ana unc. iβ.
Rosar. rubr. pulveris. unc. β.
M. Agita donec refrigefacta.

Emplastrum defensivum Caeruleum.
— — de Minio.

SECT. 207.

Digestivum.

℞. Terebinth. Nativ. unc. j.
Vitell. Ovorum. N. i.
Exacte mistis adde miscendo
Mell. Rosar. unc. β.

Abstergens.

℞. Aloës. } minutiss. pulverisat.
Myrrhae. } ana drach. ij.
Fol. Scord. }
Sapon. Venet. tenuissime ras. drach. j.
Accurate contritis simul admisce
Digestivi praeced. unc. iij.

Corrodentia.

1. Mitissima.

Alumen ustum.

Cinis ligni viridis combusti.

Mercurius dulcis.

albus praecipitatus.

Vitriolum album.

2. Fortiora.

Mercurius ruber praecipitatus.

Vitrioli colcothar.
Trochisci de minio Vigonis.
3. *Fortissima.*
Butyrum Antimonii.
Lapis infernalis.
Mercurius sublimatus corrosivus.
Oleum Tartari per deliquium.
Oleum Vitrioli.
Quo fortiora, eo prudentius usurpanda.

Elixir Corrodens.

℞. Aloës.
Myrrh. ana drach. j.
Sal. Tartari. drach. ij.
Aq. comm. unc. ij.

M.

Coque in Elixir.

Unguentum exsiccans.

℞. Aerugin. unc. v.
Aluminis crudi. unc. j.
Aceti fortis. unc. vij.
Mellis puri. unc. xiv.
Coque in Unguentum.

Exsiccantia.

Alumen leviter calcinatum.
Aqua Calcis vivae.
Lapis Haematites.
Mastiche.
Sanguis Draconis.
Sarcocolla.

S E C T. 209.

Carnem generantia, Sarcotica dicta.

Balsami Vulnerarii §. 204.

℞. Cerae citrin.
Picis nigr.
Resin. vulg. ana lb. lb.
Ol. Lini lb. ij.

M.

Est Basilicon, seu Tetrpharmacum.

℞. Cerae citrinae. unc. vj.
Olei florum Hyperic. infusione parati. lb. iiß.

Lenissimo igne fufis adde
Resinae Pini siccae, contritae.
Colophoniae vulgaris electae. ana unc.
iß.

Ubi simul fluunt, remota ab igne, per
lintheum trajectis admisce
Terebinthinae Venetae purae. unc. ij.
Baculo mota, ubi densari incipiunt, in-
sperge
Mastiches electae.
Olibani puri. ana unc. j.
Crocii tenuissime contriti. drach. j.
Est Unguentum Aureum.

S E C T. 212.

Emplastra tenacia.

℞. Emplast. Diapalmae q. s.
Ol. Olivar. parum.
Solve.
℞. Picis vulgaris. q. s.
Extensa ad lintheum applicentur.

S E C T. 217.

Cicatrifans, Epuloticum dictum.

Unguentum desiccativum rubrum.
Diapompholyg.
Calcis.
Nutritum.
Album Rhafis.
Emplastrum album coctum.
de Lapide Calaminari,
feu griseum.
-- Minio rubrum.

Sparadrapum Gualtheri.
Colophonia ex Terebinth. cocta in fari-
nam redacta.

Tus.

Olibanum.

Mastiche.

CON.

CONTRA HAEMORRHAGIAM.

SECT. 218.

Corrosiva.

Vitriolum album.
Lapis Infernalis.
Oleum Vitrioli.

Adstringentia.

1. *Quae vasa contrahunt.*

Alcohol.
Sp. Terebinth.
Succus Cydoneorum recens immaturorum.
Sanguis Draconis.
Crepitus Lupi.
Crocus Martis.

2. *Quae cruorem coagulant.*

Alcohol.
Farina volatilis.
Spirit. Nitri.
—— Sulphuris.
Vitriolum calcinatum.
Sacchar. Saturni.
Granatorum cortex.
—— ——— Flores.
Lapis Haematites.

SECT. 219.

Mastiche.
Olibanum.
Sarcocolla.
Terebinthina ad duritiem cocta.

CONTRA DOLORES.

SECT. 228. & 229.

Vid. 202.

CONTRA CONVULSIONES.

SECT. 234. N. 2.

Vid. 66. 88.

SECT. 134. N. 4.

Tale est jus carniū recentium.

SECT. 235.

Antispasmodica.

1. Laxantia.
  2. Diluentia.
  3. Resolventia.
  4. Absorbentia.
- Lapis Cancrorum.

Margarita.

Ebur.

Cornu Cervi.

Sanguis Hirci.

Dens Apri.

Ungula Alcis, &c. §. 66. N. 5.

5. Opiata §. 202.

6. Nervos sopientia.

Oleum Terebinthinae.

—— Copaybae &c.

SECT. 236.

Diluitur cruor coagulatus, extravasatus, his vel similibus.

℞. Mell.

℞. Mell. commun. unc. ij.
Sapon. Venet. drach. ij.
Sal. Marin. drach. iv.
Aq. Pluviae. unc. xij.
M.

℞. Sal. Ammoniac.
Nitri. ana drach. iij.
Urinae recent. san. unc. xij.
Mel. commun. unc. ij.
M.

℞. Aloës in aqua solutae, a foecibus resinosis vite depuratae, iterum leniter inspissatae. drach. iv.

Ammoniacy salis. drach. ij.
Boracis. drach. ij.
Mellis puri. unc. ij.
Vini Gallici, albi. unc. ij.
Aq. pluviae. unc. ix.
M.

Horum tepefactorum prudens injectio, lenis dein in loco cum sanguine ibi stagnante conquassatio, diluit, resolvit, a putredine praeservat, egressum parat: unde summus horum usus, ubi cruor extra vasa elapsus in magnis cavitatibus stagnat, coit.

IN CAPITIS VULNERIBUS.

SECT. 247.

Unguentum Digestivum ad Contusa attenuans, antisepticum.

Valent, quae attenuant, diluunt, putredine servant.

1. Imponatur Unguent. hoc digerens plumaceolis exceptum.

℞. Terebinth. unc. ij.
Vitelli ovar. N. 1.

Exacte mistis admisce

Unguent. Basilici. unc. ij.
Aloës purae. drach. iv.

2. Huic superponatur Emplastrum hoc.

℞. Gum. Galban. depurati, & deincum Ovi vitello subacti. unc. iv.
Cerae citrin. unc. ij.
Ol. Hyperici. drach. iij.
M.

3. Tandem huic apparatusi superadde hoc Fomentum pannis laneis calidis exceptum, expressum, digerens, antisepticum, quantum ferri potest calidissime applicatum.

℞. Fol. recent. Ratae.
Scord. ana m. ij.

Flor. Centaur. min.

Sambuci.

Rosarum. ana unc. iij.

Cum aq. decoct. & express. unc. xxx. admisce

Sp. Vin. unc. v.

Sapon. Venet. drach. ij.

SECT. 252. N. 2.

℞. Sp. Vini semel rectificat. unc. j.

Aq. stillat. Rosar. unc. β.

Mastiches pulverisat. drach. iij.

In Phiala alta coctum. serva usui.

SECT. 279.

Purgatio hic conducens.

Hauftus aquam purgans, nec acriter tamen irritans, ad extravasatum in venas reforbendum.

℞. Scammon. Syriac. puri. gr. xiv.

Sp. Reginae Hungariae. drach. ij.

In mortario vitreo S. A. tritis, & a faece separatis, admisce

E.

Sj-

Syrup. Rosar. solut. cum Senna.
drach. vj.
F. Haustus.
℞. *Radic. Jalapp. pulv.* drach. j.
Sacchari puri. drach. ij.
In mortario vitreo diu tritis admisce sen-
sim, & divisim
Aq. pluviae unc. iij.
F. Emulsio S. A. cui dein affunde
Syrup. Rhei. unc. β.
F. Haustus.

Sassafras. unc. β.
Folia Rutae m. β.
Agrimom. m. j.
Flor. Staechnad. Arab.
Lavendul. ana drach. ij.
Rad. Foeniculi.
Petroselin.
Rusci. ana unc. j.
Cum aq. decoct. vase clauso spatio $\frac{1}{4}$ ho-
rae ℞. iv. exhibe.
Sumat. unc. ij. *omni semihorario, sorbendo.*

SECT. 281. N. 2.

Decoctum attenuans, diluens; aquosum,
hic bonum.

℞. *Lign. Santal. alb.* unc. β.
citrini. unc. j.

SECT. 281. N. 3.

Vid. 247. N. 2, 3.

SECT. 295.

De his Remediis singulatim in Histo-
ria horum morborum.

CONTRA VULNERA THORACIS.

SECT. 303. N. 3.

Vid. 236.

CONTRA VULNERA ABDOMINIS.

SECT. 315.

*Fomentum idoneum, sive Fodus anti-
septicus, calorem vitalem resuscitans,
Intestino per Vulnus Abdominis
egresso conveniens.*

℞. *Intestina pura Animalis junioris q. s.*
Coque in aqua q. s. spatio $\frac{1}{6}$ horae; dein
adde

Flor. Chamaemel.
Lavend.
Centaur. ana m. β.
Fol. Mentb. m. j.

Stent deinde in infusione, per $\frac{1}{6}$ horae.

Tum Decoctum inserviat pro Fomento
cum pannis applicando.

Extemporaneum.

Sit Lac recens tepidum.

SECT. 319.

Fodus.

Vid. 315.

SECT. 320.

*Clysmma lenissime stimulans in Vulne-
ribus Abdominis.*

℞. *Mell. commun.* unc. iij.

Sal.

Sal. maris. drach. j.
Aq. decoct. Hord. unc. vij.
 M. F. Clyster.
Mane, & vesperi, primis tribis a vul-

neris inflitu diebus, injiciendus.
Diaeta sit ex solo jure carniū, cum
pauillo salis.

A D C O N T U S A.

S E C T. 334.

Purgatio fortis nec inflammans.

℞. *Agarici.* drach. ijß.
Sal. polychrest. scrup. j.
 M. F. P.

℞. *Ebuli, vel Sambuci, corticis medii,*
cent. unc. j.
 Conterendo cum aq. pluv. deinde pa-
 rum coquendo, tandem exprimendo.
 F. Haustus: *unc. iv.*

℞. *Falapp. pp. ut Sect. 279.*
 ℞. *Falapp. radic. pulv.* drach. iß.
 ℞. *Mechoacann. rad. pulv.* drach. ij.
 ℞. *Soldanellae recentis fol.* unc. ij.

℞. *Agaric.* drach. ij.
Fol. Sennae. drach. iij.
Rad. Mechoacan. drach. j.
Tamarind. unc. ij.

Conscissa & contusa macera in aq. plu-
 via spatio $\frac{1}{4}$ horae, dein ebulliant le-
 niter, spatio $\frac{1}{8}$ horae, tum Decocti
 percolati *unc. ix.* admisce
Sal. prunel. drach. ß.
Syrup. Ros. solut. cum Senna. drach. ix.
Capiat unc. j. omni semihora, donec pur-
getur satis fortiter.

Minori formâ idem efficere.

℞. *Scammon. Syriac.* gr. xiiij.
Stib. diaphoret. gr. xx.
Syrup. Rosar. solut. cum Senna. drach.
 vj.

Exacte contritis admisce
Aq. stillat. Cichorei. unc. ß.
 F. Haustus.

Fomentum ad Contusa laxans, pe-
netrans, resolvens.

℞. *Rad. Bryon. alb.* unc. ij.
Aristoloch. rotund. unc. j.
Fol. Rutae recent.
Sabinae. ana m. j.
Flor. Tanacet.
Chamaemel.
Matricar. ana unc. j.

Cepar. recent. unc. vj.

Cum aquâ, vase clauso, in gradu calo-
 ris fere ebullientis, digere per horae di-
 midium, dein uno momento ebulliant;
 tum succi per pannum fortiter expressi
unc. xxv. admisce

Farin. Lini. unc. ß.

Ebulliant denuo parum: tum toti
 Decocto frigefacto admisce

Sp. vini Theriacal. unc. ij.

Sal. Ammon. unc. j.

Applicetur pannis laneis.

Cataplasma ad Contusa simile.

℞. *Ingredientia eadem,*
 Praepara in Cataplasma; sub finem ad-
 misce

Farin. Lini. q. f.

Galban. in vitello ovi soluti. unc. j.

Ol. Chamaemel. unc. iß.

Emplastrum ad eadem.

℞. *Rad. Bryon. in farinam redact.* unc. ij.

Flor. Sulphur. unc. j.
 Mercur. nigr. drach. iij.
 Galbani puri & S. A. soluti. unc. iv.
 Emplastr. de Melilot. unc. ix.
 Ol. Chamamel. q. s.
 Ut F. Emplastrum.

Bona hic.

Emplastra de Galbano, seu Ceratum
 Matricale, vel Antidotar. correctius
 Gandavense.

— — Baccis Lauri Mesuae.
 — — Betonicae.
 — — Cumino.
 — — Cephalicum.
 — — Diaphyl. cum gumm.
 Emplastrum Diaphoreticum.
 — — Ischiadicum.
 — — de Meliloto.
 — — Mucilaginis.
 — — Oxycroceum.
 — — de Ranis.
 — — — — cum Mercurio.

Resolventia interna.

Vid. in §. 54. N. 4.

Eo referri possunt.

Rhabarbarum.

IN INFLAMMATIONE.

SECT. 396. N. 2.

Purgatio antiphlogistica.

Cremor Tartari. drach. vj.
 Crystall. Tart. drach. vj.
 Ipse Tartarus. drach. vj.
 Sal. Polychrest. scrup. v.
 Pulp. Tamarind. unc. iij.
 Tamarindi. unc. iv.
 Rob. Sambuc. unc. iv.
 Rhabarbari. drach. iij.

Sperma Ceti.
 Gummi Liacca.
 Myrrha.
 Radix Asclepiad.

Sudorifera sunt

1. Diluentia calida epota; §. 54. N. 4.
2. Resolventia interna; §. 54. N. 4.
3. Stimulantia; §. 75. N. 5.
4. Laxantia; §. 35. N. 3.
5. Calor externus humidus ad cutim determinatus.

Diuretica sunt

1. Diluentia frigida & tepida epota; §. 54. N. 4.
2. Resolventia interna; §. 54. N. 4.
3. Stimulantia: inprimis Salina, Saponacea; §. 75. N. 5.
4. Laxantia; §. 35. N. 3. inprimis Fottu, Clysmate, renibus applicata.
5. Calor renibus, hypogastrio, perinaeo, applicatus, frigore vero reliquo corpori simul dato, paulo magis solito.

SECT. 336.

Vid. 88. N. 1. & 35. N. 1.

*Purgans antiphlogisticum, evacuans,
 revellens.*

℞. Rhei electi. drach. j.
 Sal. polychrest. scrup. iij.
 Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. j.
 S. A. accurate contrita simul dilue in
 Aq. stillatit. flor. Sambuc. unc. ij.
 Cinnamom. drach. ij.
 F. Haustus.

*Bolus purgans antiphlogisticus, impetum
cruoris minuens.*

Vesicantia.

℞. *Tamarind. elect. pulp. unc. ij.*
Crystall. Tartar. minutim pulveris.
drach. iij.
M.

*Capiat omni $\frac{1}{8}$ horae drach. j. donec com-
mode purgetur.*

Hauftus similis.

℞. *Fol. Senn. sine stipit. elect. drach. ij.*
Agarici optim. drach. j.
Tamarind. elect. unc. ij.

Cum aq. still. fl. Samb. vase clauso decoct.
spatio $\frac{1}{4}$ horae, tum Decocti per
pannum expressi unc. v. admisce

Nitri puri. drach. j.
Syrup. Rosar. solut. cum Senna. drach.
vj.

F. *Hauftus.*

Decoctum simile.

℞. *Fol. Sennae. drach. iij.*
Tamarind. unc. ij.
Agarici. drach. iij.

Cum aq. decoct. spatium $\frac{1}{4}$ horae, pint.
i. admisce

Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. j.

*Capiat unc. j. omni semihora, donec pur-
getur.*

Reliqua vid. §. 334.

SECT. 396. N. 4.

Epispastica

Constant Attrahentibus ad locum : §.
135. N. 4.

Derivantibus eo : §. 135. N. 4.

Propellentibus ab illo : §. 135.
N. 4. & §. 135. N. 5.

Vid. §. 75. N. 6.

SECT. 396. N. 5.

*Medicamentum diluens & refrigerans
simul, in hoc casu.*

Decocti formâ.

℞. *Rad. Acetosae. unc. ij.*
Gramin.

Scorzon. ana unc. iij.

Fol. Becabung.

Acetosellae.

Agrimon. ana m. j.

Cum aq. decoct. spatium $\frac{1}{8}$ horae, adde

Flor. Borragin.

Bugloss.

Rosar.

Violar. ana pug. i.

Stent in digestionem, vase clauso spatium
 *$\frac{1}{8}$ horae, tum depurati, pint. iij. ad-
misce*

Nitri puri. drach. ij.

Rob. Samb. unc. iij.

Capiat unc. iij. omni hora diei.

*Mistura diluens, refrigerans, an-
tiphlogistica.*

℞. *Aq. still. flor. Sambuci. unc. xv.*

Rob. Sambuci. unc. ij.

Nutri puri. drach. j.

M.

Capiat unc. j. omni hora.

Emulsio similis.

℞. *Semin. contus. Bardan. drach. iv.*

Petroselini. drach. vj.

Cichorei. unc. j.

Cum Aq. stillat. Petroselini.

F. *Emulsio, cujus unc. xij. admisce*

Nitri puri. drach. j.

Syrup. §. radic. aperient. unc. j.

Capiat unc. j. omni hora.

E 3

Pul-

Pulvis refrigerans, resolvens.

- ℞. *Stibii diaphoret. non ablut.* drach. j.
Lapid. Prunell. drach. ℥.
Rad. Zedoar. scrup. j.
 M. F. P. dividendus in vj. dof.
Capiat unam omni trihorio ex Ptisana.

SECT. 398. N. 1.

Liquidum tenue aromaticum, calide potandum.

- ℞. *Ligni Santali albi.*
citri.
rubr. ana unc. j.
Rad. Carlinae. unc. j.

Petrofelini

Foeniculi. ana unc. iij.

Ononidis. unc. ij.

Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{2}$ horae, adde

Ligni Sassafras rasi. unc. ij.

Fol. Betonic.

Rutae.

Scabiosae.

Tussilaginis. ana m. j.

Stent in digestionem fervida spatio $\frac{1}{2}$ horae, clauso vase, tum puri liquoris ℥ v. exhibe.

Sorbeat omni hora unc. ij. fervidas.

SECT. 389. N. 1, 2, 3.

Vid. §. 107. ad 144.

AD ABSCESSUS.

SECT. 403. N. 1, 2.

Maturantia in Pus.

1. *Gumm. Aromatica simplicia.*
Ammoniacum.
Bdellium.
Elemni.
Galbanum.
Opopanax.
Sagapenum.
 2. *Emollientia, laxantia, humectantia,*
 §. 54. N. 4.

Cataplasma emolliens & maturans.

- ℞. *Farin. Secales.* unc. iv.
Aceti. drach. ij.
Gumm. Galban. in vitello ovi solut.
 unc. j.

Cum aq. decoct. in Cataplasma, adde sub finem

Ol. Lil. alb. unc. j.

F. Cataplasma.

- ℞. *Fol. Acetos. recent.* m. iv.

Butyri insulsi. unc. j.

Ad ignem leniter decoctis parum adde
Fermenti panis. unc. ij.

Gumm. Sagapen. in vitello ovi solut.
 drach. iv.

F. S. A. Cataplasma.

Vel.

- ℞. *Mellis ad spissitudinem paulo majorem cocti.* unc. iv.

Ceparum sub cineribus assatar. unc. iij.

Ficum pinguium. unc. iv.

Cum pauxillo aq. S. A. decoct. in Cataplasma, adde

Farin. Lini. unc. i℥.

F. Cataplasma.

Vel.

- ℞. *Avenae excorticat.* unc. j.

Farin. Lini recentis. unc. ij.

Bulbor. Lil. albor. unc. iij.

Flor. Altheae. unc. j.

Cum lacte recenti decoctis S. A. adde

Bu-

Butyri infusi. unc. ij.
F. Cataplasma.

S E C T. 403. N. 3.

Ufus Decocti §. 898. N. 1. huic proposito motum excitat sufficientem.

S E C T. 409.

Cataplasma modice acre, emolliens, oleosum, tegumenta mortua resolvens.

℞. *Fermenti panis acris.* unc. ij.
Sapon. Venet. rasi. drach. ij.
Mellis. unc. β.
Ol. Chamaemel. infus. drach. ij.
M. F. S. A. Cataplasma.

Profunt & praescripta §. 403. N. 1. 2.

S E C T. 412.

℞. *Cinerum clavellat.* unc. iv.
Calcis vivae Leodiensis. unc. vj.
Contusa misce; dein in loco humido liquefiant: filtra, inspissa; fusa, ad ignem validum in crucibulo, effunde in lapillos, caute, in vase sicco bene obturato asservandos.

Horum paucillum abrasum, plumaceolo exceptum, applicetur spatio duarum horarum, dein applica, deterso priori, Butyrum.

Butyri Antimonii paucillum imponatur apici protuberantis Apostematis.

Aut teneatur Lapis infernalis eidem apici aliquamdiu applicatus.

I N F I S T U L I S C U R A N D I S.

S E C T. 415.

Injectio digestiva liquefacta.

℞. *Terebinth. nativ.* unc. ij.
Vitell. Ovorum. unc. j.
S. A. subactis, admisce
Mellis commun. unc. ij.
Sp. vini commun. drach. iv.
Aq. commun. unc. iv.
Calefactum & probe mistum injice.

Vel.

℞. *Balsami Arcaei.*
Vitell. Ovorum. ana unc. j.
Mista dilue in
Sp. Vin. commun. unc. viij.
Ufus, ut prioris.

Injectio Deterfiva.

℞. *Mellis Rosar.* unc. ij.

Elixir. propr. cum sale Tartari pp.
unc. β.

Lexivii barbitonsor. unc. viij.
M.

℞. *Aloës.*
Croci.
Myrrhae ana drach. j.
Salis communis. drach. iij.
Coctis in aqua, & filtratis. unc. x.
adde *vini.* ana.

Vel.

Decoctum Balsamicum, consolidans
Fistulam puram.

℞. *Rad. Aristoloch. major.* unc. ij.
Fol. sicc. Scordii. unc. xx. admisce
Baccar. Junip. contus. unc. j.
Cum *sp. Vini debili decoct.* in phiala alta, spatio 1. horae, unc. xx. admisce
Sapon. venet. unc. j.

Ufus,

Ufus, ut prioris.

Ubi pura Fistula, hanc consolidat sequens

Injectum.

℞. *Ol. infusi Hyperici.* unc. iv.

Aloës.

Myrrhae.

Olibani ana drach. ij.

Coquendo leniter, mista subige cum
Vitelli ovorum. unc. ij.

Dein, calefacta parum, in Fistulam puram injice.

I N G A N G R A E N A.

S E C T. 434. N. 1.

Mistura Spiritus excitans in Gangraena a causa calida, temperie alcalina.

℞. *Succ. rec. expressi Citri.* unc. ij.
Aurantior. unc. j.

Syrup. recent. Moror. unc. ij.

Aq. stillat. Citri totius. unc. iv.

Melissae. unc. ij.

Cinnamomi. unc. j.

Vini Rhenani. unc. vj.

Addito, si opus, *Saccharo.*

M.

Bibat unc. j. *omni hora vel ℞ semi hora.*

Vel.

℞. *Rob. Ribesiorum.*

Berberis. ana unc. ij.

Sp. salis. drach. β.

Aq. stillat. Melissae. unc. vj.

Vini Rhenani. unc. x.

M.

Capiat. unc. j. *omni hora.*

Si frigida laborat Gangraena, temperies plegmatica vel acida.

Mistura, spiritus excitans, calida.

℞. *Sal. vol. oleos.* drach. iij.

Elixir. propr. cum sale Tartari pp.
drach. ij.

Aq. stillat. vitae Matthioli. unc. iij.

Corticis Citrei. unc. vj.

Syrup. 5. rad. aperient.

Artemisiae Fernelii. ana unc. j

Confect. Alkermes completae. drach. ij.

In usum eundem.

S E C T. 434. N. 2.

In Temperie Acida; §. 66. N. 1, 2.

— — Alcalina; §. 88. N. 5, 6.

S E C T. 434. N. 3.

In casu alcalescente calido.

℞. *Vini Rhenani.* ℞. j.

Cinnamom.

Caryophyllorum.

Fel. Maceris.

Nucis myristicae. ana drach. ij.

Coq. in phiala alta vitrea, in arena.

Hoc Decocto imbue panem tostum.

In casu acido, frigido.

℞. *Sal. vol. oleos.* unc. β.

Sp. cortic. Citrei. unc. ij.

Sp. Lavendulae.

Menthae. ana unc. j.

Theriacal. unc. ij.

M.

Atque hoc tostum panem imbue.

SECT. 435. N. 2.

*Fomentum ad Gangraenam emolliens ;
antisepticum, resolvens, putrefacti
introitum in venas impediens.*

℞. *Fol. recent. Rutae.* m. iv.
Malvae. m. ij.
Alliariae. m. j.
Farin. Lini. unc. j.

Cum aq. decoct. vase clauso, ℥. iv. ad-
misce

Sapon. Venet. drach. ij.
F. Fomentum.

Laneis pannis applicandum.

℞. *Aceti Sambuci.* unc. ij.
Aq. flor. Sambuci. unc. x.
Salis Ammoniac. drach. ij.
Vini albi Gallici. unc. vj.
M. pro Fomento.

Cataplasma simile.

℞. *Flor. Meliloti.*
Sambuci.
Altheae.
Chamaemel.
Calend. ana unc. iij.

Cum aq. decoct. in Cataplasma adde
sub finem

Farinae Lini. unc. j.
Ol. Lini. unc. iß.

SECT. 438.

Condimentis talibus materiem praebent.

Sal Ammoniacus.
Borax.
Gemmae.
Nitri.

Maris regeneratus residuus a re-
stillatione Sp. sal. Ammon.

Acetum.

Calendulae.
Destillatum.
Dracunculi hortensis.
Lavendulae.

Rosaceum.
Rutaceum.
Sambucinum.
Scilliticum.
Theriacale.

Sp. Nitri.
Salis.
Sulphuris per
Campanam.
Vitrioli.

} simplex, vel,
cum triplo,
Alcoholis,
dulcis.

Vina Rhenana inprimis.

Aromata hic fere propria.

Abrotanum.
Absinthium.
Alliaria.
Angelica.
Balsamita.
Carduus Benedictus.
Centaurium minus.
Chamaedrys.
Dictamnus Creticus.
Geranium Robertianum.
Lavendula.
Majorana.
Marrubium album.
Myrtus.
Origanum.
Polium.
Pulegium.
Rosmarinus.
Ruta.
Sabina.
Salvia.
Scordium.
Tanacetum.
Thuya.

*Fomentum putredinem incipientem
corrigen.*

℞. *Fol. Rutae.*
Scordii.
Absinthii. ana unc. iv.
Menthae. unc. j.

F

Cum

Cum *Aq. & Aceti. ana* q. s. decoct. vase clauso, ℞. iv. admisce
Sal. Gemmae. drach. iv.
Sp. vini theriac. unc. ij.
 F. Fomentum.

Cataplasma Antisepticum ad Gangraenam.

℞. *Eadem.*

Coq. in Cataplasma: sub finem addendo
Sal. Ammon. drach. iv.
Farin. Lini. unc. ij.
Ol. infusi Rutae. unc. i ℞.
 F. Cataplasma, tempore usus irrorandum
Sp. Vini Theriac. vel Sp. Vini Campb.
tantillo.

SECT. 448.

Liquor calidus, corruptioni resistens.

℞. *Aceti Dracunculi hortens.* unc. vj.
Rosae. unc. ij.
Sp. vini theriacal. unc. j.
Sal. marini. unc. j.
Aq. decoct. Scordii. unc. xij.
 M.

Escharae Gangraenosae emolliendae optimum hoc Cataplasma.

℞. *Fol. Scord.* m. ij.
Malvae. m. j.
Fl. Lavend.
Altheae. una unc. j.
 Cum *Aceto* decoct. in Cataplasma, admisce
Farin. Lini. unc. iij.
Ol. Lini. unc. j.
Sal. Ammon. drach. j.

Ungentum Aureum.
Basilicon.

SECT. 450.

Cataplasma emolliens, diaphoreticum, anodynum.

℞. *Fol. rec. Abrotan. mar.*
Absinth. pontici.
Rutae hortens.
Scordii.
Alliariae.
Eupator. cannab.
Marrub. alb.
Nicotianae. ana m. ℞.
Hyoscyami. m. j.
Flor. Calthae terrestr.
Centaur. min.
Meliloti.
Matricariae.
Tanacet. ana unc. ij.
Altheae.
Papav. errat. ana unc. j.

Cum *aq. decoct. vase clauso,* ipatio $\frac{1}{4}$ horae, admisce
Farin. Lini. unc. iv.
Ol. infus. Rutae. unc. ij.
Sp. vini theriac. ana unc. j.
Sal. Ammon. drach. j.

SECT. 456.

Mistura Cardiaca, calida in Gangraena, a causa frigida.

℞. *Aq. stillat. Theriac.* unc. j.
Prophylact. Sylvii. drach. vj.
Vitae Matthiol. unc. j.
Rutae. unc. ix.
Syrup. Artemis. Fernelii.
Radic. 5. aperient. ana unc. i℞.
Elixir. propr. cum sale Tartari pp. drach. ij.
 M.

Capiat. cochleare j. *omni* $\frac{1}{8}$ *horae: super-*
bibendo unc. *unam vel alteram se-*
quentis.

℞. *Aq.*

℞. *Aq. decoct. Hordei.* pint. ij.
Vini Gallici. pint. j.
Zingiber. pulveris. drach. ij.
Syrup. Botryos. unc. iij.
 M.

℞. *Camphorae.* gran. viij.
Theriac. drach. ij.
Zingiberi drach. iij.
 M.
Scrup. j. omni bitorio.

A D S P H A C E L U M.

S E C T. 462.

Acre Lixivium.

℞. *Calc. viv. ex saxis exustis p. 1.*
 Hanc tege

Cinerum clavellat. p. iij.

In loco subterraneo liquefacta, filtra-
 taque serva.

*Aut & ipsa Calx viva tenuiter in polli-
 nem acta inspergi poterit.*

Sed & pulcherrimae separationes
 fiunt, si escharae mortuae applicatu
 putrefacientis remedii mollitae, in ta-
 bum solutae, diffluentes a sana parte re-
 cedunt; dum interea vivae partes fotu
 vivifico animantur. Vid. 435. N. 2.

S E C T. 469. N. 5.

Pulvis cardiacus, calidus, narcoticus.

℞. *Ol. stillat. Cinnamom.* gutt. ij.
Carophyll. gutt. j.
Cort. Citrei. gutt. ij

Sacchari puri. drach. ij.

F. S. A. *Elaeosaccharum,* cui admisce

I N C O M B U S T I O N E.

S E C T. 479.

*Mislura refrigerans, antiphlogi-
 stica.*

℞. *Fol. rec. Sedi maj.* unc. iij.

Corall. rubr. drach. j.

Laud. puri. gr. ij.

M. F. *Pulv. divid. in ij. dof.*

*Capiat unam hora una ante actionem, &
 si nihil sopivit, alteram $\frac{1}{4}$ horae ante
 eandem.*

S E C T. 471. N. 5.

*Pulvis adstringens, ad sistendam Hae-
 morrhagiam vulneris externi.*

℞. *Sang. Draconis.* drach. j.

Sarcocoll. drach. ij.

Lapid. Haematit. drach. β.

Bol. Armen. drach. viij.

M. F. *Pulv. tenuissimus.*

℞. *Farin. volatil. in molendinis, vel pi-
 strinis, collectae.* unc. iv.

*Colcothar. Vitrioli. fortiter exusti &
 edulcorati.* drach. β.

M. exacte.

℞. *Fungi Lycoperdi dicti bene maturi,
 atque siccissimi, collectum pulverem,
 eum vulneri insperge, mox aperti in-
 teriorem superficiem applica.*

*Contritis expressio succo, admisce,
 Syrup. Rosarum.*

Violarum. ana unc. j.

Nitri. scrup. β.

Spirit. Salis gutt. x.

Aquae pluvial. ℥. ij.

S E C T. 480.

Fotus partem combustam contra putredinem condiens.

℞. *Aceti Lithargyrii.* unc. ij.
Vini Gallici. unc. xij.
Aq. stillatit. flor. Sambuc. unc. xiv.
 M.

Fotus similis, resolvens, emolliens.

℞. *Flor. Sambuci.*
Meliloti.
Altheae. ana unc. j.
 Cum aq. decoct. & expressis, ℞. jβ.
 admisce
Sp. vini Theriac. unc. ij.
Aceti Sambuc. unc. j.
Sal. maris. drach. j.
Linteis calidis applicetur.

A D S C I R R H U M.

S E C T. 490. N. I.

Fotus ad Scirrhum resolvens, emolliens.

℞. *Flor. Altheae.*
Chamaemel.
Melilot.
Sambuc. ana m. j.
Centaur. min. m. β.
Fol. Absinth.
Marrub. alb.
Rutae.
Sabinae. ana m. j.
Rad. Bryon. alb. unc. iv.
Angelic. sativ. unc. j.
 Cum aq. decoct. vase clauso, & per pannum express. ℞. iv. admisce
Sp. vini Theriac. unc. iv.
Applicetur pannis laneis ad cutim nudam, superapponendo extrinsecus supra pan-

Cataplasma emolliens, resolvens.

℞. *Fol. Malv.*
Bismalv. ana m. ij.
Flor. Melilot. unc. ij.
 Cum aq. decoct. sub finem admisce
Farin. Lini. q. s.
Sp. vini Theriac. unc. j.
Ol. Lini. unc. β.
 F. Cataplasma.

Unguentum simile.

℞. *Butyri recentis.* q. pl. cum aqua frigida ablue, donec albescat.

℞. *Hujus Butyri.*
Spermat. Ranarum.
Succi Sedi. ana.
 M. S. A.

nos vesicam Suillam expansam, atque pauxillo olei prius inunctam.

Cataplasma simile.

Ex iisdem coque cum s. q. Aq. Cataplasma, sub finem addendo
Gumm. Galbani in vitello ovi subacti. unc. iij.
Farin. Lini. unc. ij.
Ol. Lini. unc. iij.

Emplastrum ad Scirrhum simile.

℞. *Gumm. Annon.*
Galban.
Sagapen.
Opopanac. ana unc. ij.
 Leni igne in testa soluta depura, tum admisce accurate
Vitel. Ovorum bene concussor. N. iv.
Cerae citrinae unc. ij.

Farin.

Farin. rad. Bryon. alb. unc. iij.
Ol. infus. Rutae. q. s.

Ut F. S. A. Emplastrum.

SECT. 490. N. 4.

Vitus esto ex Lacte recenti, Lacte e-
butyrato, & Sero lactis.

Ex Jure carniū quarumcunque recen-
 tium de quadrupedibus & volatilibus.

Ex Frumentaceis, Avena, Hordeo,
 Milio, Phalaride, Secali, Tritico,
 Zea.

Ex Oleribus, §. 35. N. 1.

Ex Fructibus mitibus, maturis, ho-
 raeis, acido dulcibus, imprimis co-
 ctis.

Ex Hordeatis, Panatellis &c.

Potus esto Decoctum ex Rad. Chinae,
Sarsaparillae, Lignorum Santalorum
trium &c.

Decoctum Anodynum in Scirrbo non
movendo.

℞. *Semin. Papaver alb. contus. unc. ij.*

Rad. Foenicul. unc. iv.

Flor. Papav. errat. drach. vj.

Fol. Malvae. m. j.

Cum aq. decoct. vase clauso, spatio $\frac{1}{4}$
 horae, pint. ij. admisce

Syrup. Papav. alb. unc. iij.

Bibat subinde unc. iij. vel iv.

Pulvis similis.

℞. *Spermat. Ceti.*

Corall. rubr.

Stibii diaphoret. non abluti. ana
drach. j.

Laudani puri. gr. ij.

M. F. Pulv. tenuissim. dividendus in iv.
 dof. aequales:

Quarum unam capiat mane & vesperi,
urgente dolore.

Haec pro internis.

Externe Fomentum simile.

℞. *Flor. Hyoscyami.*

Meliloti.

Papaver. rhoead.

Sambuci. ana pug. j.

Cum aq. decoct. vase clauso, pint. iij.
 admisce

Aceti Sambuci.

Rosac. ana unc. ij.

Sp. Vin. rectific. drach. iv.

Unguentum Anodynum, Saturninum,
blandum ad Litum.

℞. *Aceti Lithargyrii. unc. j.*

Ol. express. femin. Hyoscyami.

Papav. alb.

Rosar. infus. ana drach. ij.

F. S. A. Nutritum, cui sub finem ad-
 misce

Opii puri. gr. vj.

Emplastrum.

Emplastrum de Minio.

Unguentum Diapompholygos.

Emplastrum Anodynum, blandum, mo-
tum sedans, ad Scirrbum, nec
resolutione, nec exstirpatione,
medicabilem.

℞. *Succi, recent. expressi & puri,*

Fol. Hyoscyami.

Papaver. hortens.

Phellandrii. ana unc. iv.

Leni igne coque, inspissa, sub finem ad-
 misce

Cerae albae. unc. viij.

Ol. infus. Rosar. unc. j.

F. S. A. Emplastrum.

*Emplastrum Saturninum, mercuriale
blandum.*

℞. *Sacchar. Saturni.
Cerussae.*

*Amalgam. Mercur. & Saturn.
ana drach. ij.*

*Cerae albae. unc. iv.
Ol. infus. Rosar. drach. ij.*

M. F. *Emplastrum.*

I N C A N C R O.

S E C T. 507. N. 1.

Vid. *Emplastrum. §. 490. N. 4.*
*Aq. Stillat. Spermatis Ranar.
Sperma Ranarum.*

S E C T. 507. N. 2.

*Pulvis purgans, in cancro nondum
exulcerato.*

℞. *Resin. Jalapp. gr. vj.
Diagrydii. gr. vij.
Stibii diaphoret. non ablut. gr. xxiv.*
M. F. *Pulv.*

Similis mercurialis.

℞. *Mercur. dulc. gr. xv.
Diagryd. gr. xij.
M. F. Pulv.*
Capiat semel in septimana.

S E C T. 507. N. 3.

*Decocta ex Bardana.
China.
Foeniculo.
Petroselino.*

I N M O R B I S O S S I U M.

S E C T. 529. N. 1.

*Infuso-Decoctum abstergens, antisepti-
cum, in spina ventosa.*

℞. *Ligni Guajaci virid. ponderos. rasi.
unc. x.*

*Sarsaparilla.
Scorzonera.*

Pulvis aperiens, blandus.

℞. *Antimon. diaphoret. non ablut. gr.
vij.*

*Sperm. Ceti. drach. j.
M. F. Pulv. divid. in ij. dof.*

Sumat unam mane & vesperi.

S E C T. 509.

Fomenta & Litus.

Fomentum lene, Saturninum, Anodynum.

℞. *Aq. stillat. Papaver. Rhoead.
Rosar.*

Sambuci. ana unc. ij.

Sacchar. Saturni. drach. j.

Tinct. Opii. drach. j.

Sp. Vini Theriacal. drach. ij.

M.

Linimentum Saturninum, lene.

℞. *Aceti Lithargyrii. drach. vj.*

Ol. Rosacei. drach. iv.

F. *Nutritum.*

Sal. Tartari. drach. β.

*Cum aq. comm. ℥. vj. spatio xxiv. ho-
rar. digestum in diplomate, decoque
spatio 2. horar. sub finem admiscendo
Sp. vin. rectific. unc. iv.*

Ebul-

Ebulliant iterum parumper, tum exhibe.

Super residuo decocti novae aq. ℞. iij. affusae ebulliant, per iv. horas

Prioris decocti unc. iv. sumat quater de die vacuo stomacho: mane hora septima, dein hora undecima, iterum quarta pomeridiana, & ultimo hora septima vespertina.

Altero Decocto utatur pro potu quotidiano.

Sic ex ligno Juniperino, Sassafras, Buxi, Quercino, &c. Decoctum fieri potest.

Lintea his decoctis madida Fomenta sunt.

IN CURATIONE FEBRIUM IN GENERE.

SECT. 599.

Vid. 28. N. 1, 4.

SECT. 603.

Fomentum mucosum, anodynum, blandum, leniter aperiens.

℞. *Semin. Pomor. Cotoneor. N. vj. Cum aq. stillat. flor. Rosar.*

Sambuc. ana unc. iij.

F. S. A. Emulsio, cujus puro liquori admisce

Sp. Vin. rectific. unc. β.

Tinct. Opii. drach. j.

Unguentum Aureum.

Basilicum.

Diapompholyg.

Nutritum.

Populeum.

Rosarum.

SECT. 605. N. 1.

Ptisanae.

Decoctum laxans.

SECT. 605. N. 2.

Mistura subacida, nitrosa, in Febris a nimio calore.

℞. *Aq. decoct. Hord. unc. xxv. Nitri puri. drach. j.*

Vini Rhenani. unc. vj.

Rob. Ribesior.

Sambuci. ana unc. ij.

M.

Capiat omni $\frac{1}{4}$ horae unc. j. vel ij.

℞. *Aq. stillat. Cichorei.*

Fumar.

Meliss. ana unc. iij.

Sp. Salis comm. drach. j.

Syrup. Moror. unc. ij.

Nitri puri. drach. β.

M.

Capiat cochlear. j. omni semihorio.

Pulvis similis.

℞. *Crystill. Tartari. drach. ij.*

Nitri puri. drach. β.

M. F. Pulv.

Capiat scrup. β. omni triborio ex Ptisana.

Reliqua vid. in Cap. de Putredine

Alcalina, & de Excessu circulationis.

SECT. 605. N. 3.

Pulvis temperans, aromaticus, in Febris ab aëre humido.

℞. *Herb. recent. Majoran.*

Menth. crisp.

Origani.

Rorismar. ana m. ij.

Flor.

Flor. Chamaemel. roman.

Rosar. rubr.

Tanacet.

Lavend. ana m. j.

Mari Syriaci. m. β.

Rad. Irid. Florent.

Angelic. sativ.

Imperat. ana unc. iij.

Rasur. lign. Sassafr. unc. ij.

Semin. contus. Celeri. unc. iij.

Conscifforum F. Pulv.

Spargendus in loco ubi aeger est.

SECT. 605. N. 10.

Vomitoria lenia in Febris ex copia ciborum.

℞. *Aq. decoct. Hord. levis. unc. xxxvj.*

Oxymell. squillit. unc. iij.

Tart. vitriolat. non acidi. drach. ij.

M.

Capiat unc. ij. omni semihorio.

Vel.

℞. *Rob. Samb. unc. iij.*

Aceti squillit. unc. j.

Aq. stillat. Meliss. unc. vj.

M.

Capiat unc. β. omni semihorio.

℞. *Tartar. Emetici. gr. v.*

Pro una dosi.

℞. *Vini Emetici. unc. iβ.*

Pro una dosi.

℞. *Rad. Ypecacuanh. alb. scrup. j.*

F. Pulvis.

Pro una dosi.

*Hauftus Emeticus, Ventriculo cibus
nimium insarcto.*

℞. *Rad. Ypecacuanh. pulveris. scrup. iv.*

Cum Vini albi. unc. iij.

*Coque in phiala alta per hor. quatuor.
Colaturam exhibe pro una dosi.*

Vel.

℞. *Fol. recent. Asari consciff. N. v.*

*Cum aq. fervida infusis spatio ½ horae
absque ebullitione,*

Succum expressum exhibe pro una dosi.

SECT. 610.

*Clyisma motum temperans, refrigerans,
in Febris.*

℞. *Nitri puri. drach. ij.*

Mell. Rosar. unc. j.

Seri Lactis recent. unc. xij.

M.

Vel.

℞. *Aceti comm. unc. j.*

Nitri nativ. drach. iij.

*Syrup. Rosar. solutiv. cum Senna.
unc. ij.*

Aq. decoct. Hord. unc. ix.

M.

Vel.

℞. *Lact. Ebutyrati. unc. x.*

Syrup. Ros. pallid. unc. ij.

M.

Vel.

℞. *Decocti comm. emollient. unc. xj.*

Nitri puri. drach. iij.

Mell. Mercurial. unc. iβ.

M.

SECT. 611.

*Medicamenta in languore Febrili.
Mistura aromatica, cardiaca.*

℞. *Oxymell. squillit. unc. iij.*

Sp. Vitae Matthiol. drach. iij.

Aq.

Aq. stillat. Menthae. unc. iv.
Cinnam. unc. j.
M.
Capiat unc. j. omni hora.

Similis calida.

℞. *Diascord. Sylvii. scrup. iß.*
Theriac. Androm. drach. iß.
Syrup. ʒ. Radic. aperient. unc. ij.
Aq. stillat. Cardui bened. unc. vj.
M.

In eundum usum.

Conditum calidum, aromaticum, exci-
tans, in eodem casu.

℞. *Confect. Alkerm. drach. j.*
Zingib. condit. drach. vj.
Rad. Contrajerv.
Serpentar. virgin. ana drach. j.
Syrup. ʒ. radic. aperient. q. s.

Ut F. Conditum.

Capiat drach. ʒ. omni quadrihorio.

℞. *Pulv. Comitissae Kent. scrup. iß.*
Detur omni quadrihorio.

Pulveres similes in eodem casu.

℞. *Zing. alb.*

Cortic. Winteran.
Rad. Zedoar.
Contrajerv.
Serpent. virgin. ana drach. j.
Trochisc. de Viperis. drach. ij.
M. F. Pulv. tenuis divid. in doses scrup. ʒ.
Capiat unam omni quadrihorio.

℞. *Sal. Card. bened. drach. ʒ.*
C. C. alb. drach. j.
Corall. rubr. scrup. ij.
Ol. stillat. Cinnam.
Cortic. Citrei. ana gutt. iij.
M. F. Pulv. divid. in x. doses.
In eodem usus.

S E C T. 614.

Amara lactescentia frigida.

Chondrillae.
Cichorea.
Hieracia.
Intubi.
Lactucæ.
Scorzonera.
Sonchi.
Taraxaca.
Tragopogona.

I N F R I G O R E F E B R I L I.

S E C T. 625.

Emulsio in eundem finem.

Potus in Frigore Febris sumen-
dus.

℞. *Aq. decoct. Hord. unc. xxx.*
Nitri puri. drach. ij.
Oxymell. simpl. unc. iij.
Aq. stillat. Caryophyll. arom. unc. ij.
M.

Capiat unc. ij. omni $\frac{1}{4}$ horae, calide
valde sorbendas.

℞. *Quatuor Sem. frigid. maj.*
min. ana drach. ij.
Cum aq. F. Emulsio, cujus ʒ. iij. ad-
misce.
Aq. stillatit. Foeniculi. unc. iv.
Sal. Prunell. scrup. ij.
Syrup. ʒ. Rad. aper. unc. ij.
Violarum. unc. ʒ.

Usus idem.

G

Misturæ

Misura similis.

℞. *Aq. stillat. Borragin.* ℥j.
flor. Rosar. unc. j.
Sambuc. unc. viij.
Cinnam. unc. iβ.
Sp. vitæ Matth. unc. β.
Syrup. Artemis. Fernel. unc. ij.
 M.

Usus ut supra.

Decoctum Coffe.

— — Ligni Sassafras.

— — — Santali.

& similia hic valent, inprimis si

pauillum Aromatis circa fine m addis.

Decoctum simile.

℞. *Ligni Santali albi.*
citrin.
rubr. ana unc. j.
 F. Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{4}$ horæ, tum
 adde
Radic. Foenic. unc. iv.
Rasur. Sassafr. unc. ij.
Glycirrhiæ. unc. β.
 Ebulliant iterum uno momento, dein
 Decocti. ℥. iv. exhibe
In eundem usum.

I N A N X I E T A T E F E B R I L I .

S E C T. 634.

Vomitoria in Febre commoda.

℞. *Oxymell. Scillit.* unc. iij.
Aq. stillat. Cichorei. unc. v.
 M.

Pro Haustu.

℞. *Fol. Asari recent.* N. viij.
 Cum *Aq. stillat. Card. bened.*
 F. Infusio, spatio quatuor horarum;
 dein

Expressæ tincturæ. unc. v.

Exhibe

Pro Haustu.℞. *Vitrioli alb.* gr. xxv.

F. Pulv.

Ex pauillo *Cerevisiæ hauriendus.**Purgantia in Febris.*℞. *Crystall. Tart.* drach. v.*Ex sero Lactis tepefacto.**Pulvis lenissime purgans.*℞. *Crystall. Tartar.* drach. ij.*Sal. prunell.* gr. xij.*Polychrest.* gr. xvj.

M. F. Pulv.

Haustus similis, fortior.

℞. *Scammon.* gr. vij.
 Cum *Aq. stillat. Cichor.* unc. β.
 F. S. A. Emulsio, cui adde
Syrup. Ros. solutiv. cum Senna.
 drach. xij.

F. Haustus.

Decoctum simile.

℞. *Tamarind.* unc. iij.
Agaric. trochisc. drach. iij.
Fol. Sennæ. drach. j.
Scrophular. maj. aquat. unc. β.
 Cum *Aq. decoct. & express. unc.* viij.
 adde
Sal. Prunell. drach. β.
Syrup. Ros. solutiv. cum Senna. unc.
 iβ.

Capiat unc. ij. omni $\frac{1}{2}$ hora, donec purgari incipiat.*Decoctum simile.*℞. *Prunor. acido-dulc.* unc. iv.*Tamarind.* unc. j.*Fel.*

Fol. Senn. drach. ij.

Scrophular. aquat. drach. vj.

Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{2}$ horae, deinde
per pannum express. unc. xij. admisce

Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. ij.

Capiat unc. iij. omni $\frac{1}{2}$ hora, donec pur-
gari incipiat.

Bolus purgans.

℞. Electuar. Diaprun. Sylvii. drach.
iβ.

Fol. Senn. pulv. scrup. j.

M. F. Bolus.

Electuarium Diaprun. seu Cholago-
gum Sylvii unc. β.

Confectio Hamech. drach. iv.

Hiera picra Galeni. drach. iβ.

Electuarium lenitivum. unc. j.

————— Succi Rosarum. unc. β.

Sudorifera in Febribus.

Sunt semper diluentia & aperientia.

Decoctum sudoriferum.

℞. Rad. Apii. unc. β.

Bardan.

Chinae. ana unc. j.

Cichor.

Gramin.

Napor.

Petroselin.

Rapar.

Rusci. ana unc. β.

Sarsaparill. unc. j.

Scorzon. unc. β.

Fol. Acetof.

Cichor.

Endiv.

Taraxaci. ana m. j.

Flor. Sambuc. unc. ij.

Sem. contus. Apii.

Petroselin. ana unc. j.

Cum aq. decoct. pint. iij. exhibe.

Hauriat unc. iij. calidas omni quadrante
horae, donec leviter sudet.

Ex hac Formula infinitae aliae con-
cinnari possunt.

Diuretica.

Hydrogala ex Lactis recent. p. j. Aquae
p. iij.

Serum lactis.

Lac ebutyratum.

Lachryma Betulae.

Succi maturi rec, horaci, aqua diluti.

Sal Nitrum.

Nitrum antimoniatum.

Sal Polychrestum.

Decocta praecedentia sudorifera cum re-
gimine ad Diuresin.

Abstersiva.

Sunt eadem.

IN SITI FEBRILI.

SECT. 640.

Potus commodissimi in Febribus.

℞. Aq. Hord. comm. simpl. unc. XL.

Rob. Ribesior. unc. iv.

Sp. Salis tot guttas, quot sufficiunt
ad gratum acorem.

Aq. stillat. Cinnam. unc. j.

M.

Pro Potu assiduo.

G 2

Ribes

℞. Gela- tinae, Rob. Syrupi	}	Ribefiorum.	} Horum cujuslibet, unc. iv.
		Pomorum Cydonior.	
		Ceraforum nigr.	
		Berberis.	
		Mororum.	
		Baccarum Rubi Idaei.	
		Pomorum Granator.	
		Limonior.	
		Citriorum.	
		Aurantior.	
Chinensium.			

Praepara ut prius; v. gr.

℞. Gelatinae Cydonior. unc. j.
Diamori Nicolai. unc. ij.
Syrup. Acetos. Citrei. unc. j.
Aq. stillat. Borrag.
Melissae. ana unc. iv.
simplicis unc. xxiv.
Vini Rhenani. unc. iij.
M.

Hydrogala.
Serum Lactis.
Lac ebutyratum.
Cerevisia tenuissima.

Potus Coffe.
Vini p. i. Aq. purae p. xij. succi Citri
parum.

S E C T. 641.

*Decoctum in valida siti & debilitate
summa.*

℞. Pomorum elect. rec. Citri, expurga-
tis seminibus, N. ij.
Cum cortice conscissa, abjecta alba,
fungosa, carne, contusaque immitte
Aq. decocti Hordei simpl. unc. xxxij.
Adde Syrup. Mororum unc. iß.
Vini Rhenani. unc. viij.
Panis tost. unc. ij.
In vase fictili clauso ferventur,
Pro Potu assiduo.

Vel.

℞. Syrup. de Limon. unc. iij.
Sp. Vini puri unc. iß.
Vini Rhenani. unc. iv.
Aq. comm. purae. unc. xiv.
M.

A D N A U S E A M F E B R I L E M .

S E C T. 644.

Potus ad Primum.

Vid. §. 640. 641.

Potus ad secundum & Medicamina.

Vid. §. 634.

Ad Quintam speciem.

Mistura austera, Anodyna.

℞. Mivae Cydonior. unc. iv.
Syrup. Limon. unc. ij.

Aq. still. vitae Matthioli. unc. j.

Cinnam. drach. vj.

Cort. Citrei. unc. vj.

Tinct. Opii. gutt. LX.

M. accurate.

Capiat unc. j. donec Nausea sedetur.

℞. Aq. stillatit. Menthae fortis q. s.
Bibat unc. j. omni $\frac{1}{4}$ horae frigidam.

℞. Mivae Cydonior. q. s.
Assumat drach. j. omni semihora.

Haustus Anti-Emeticus.

℞. Succis recentis Citrei. unc. ß.

Vini Rhenani. unc. j.
Bene mistis adde
Salis Absinthii. drach. j.
In ipso actu effervescentiae potentur.

℞. *Talcolas tenues Citrei,* saccharo re-
sperfas, impositas linguae ore deti-
neat.

In omnibus interim juvant fere Epithe-
mata, Fomenta, Cerata, Stomachi-
ca, inprimis ubi inflammatio abest.

℞. *Succi Menthae cum aceto extracti.*
cum pane cocto applica.

Scutum Stomachicum, ad Nauseam
a motu Liquidi Nervosi inordi-
nato ortam.

℞. *Pulv. Aromatic. Rosac.*
Diagalang.
Diarrhod. abb. ana unc. j.
M.

Insuta sindoni applica epigastrio.

Emplastrum in Nausea Febrili, ex
Liquido Nervoso turbato, Stoma-
chicum.

℞. *Cerati Stomachici Galeni q. s.*
Ut extensum ad alutam F. Emplastr.
stomach.

Valet quamdiu adhaerescit.

Epithema ad Nauseam ab inordi-
nato Liquidi Nervosi motu
ortam.

℞. *Aq. Vitae Matthiol. unc. j.*
Sp. Rad. Angelic.
Carmin. Sylv.
Menthae. ana unc. ij.

Taleola panis triticei tosti, bene irrorata
his, applicetur calide epigastrio, super
applicetur vesica Suilla oleo humectata;
Et dein supra hanc ligatura. renovetur
post xij. horas.

I N D E B I L I T A T E F E B R I L I.

S E C T. 667.

Jus ex carne Bubula,
Vitulina,
Ovilla,

Galinacea. ana.
Decocta in Aq. resperge pauco sale &
succo Citri.
Lac recens.
Decocta §. 28. N. 1.

I N F E B R I I N T E R M I T T E N T E.

S E C T. 758.

Medicamenta huc referenda.

Sales herbarum Tacheniani omnes, quo-
rum praecipui ex Absinthio, } paran-
Carduo bened. } tur.
Stipitibus Fabarum }

Nitrum.

——— Stibiatum, &
Stibium diaphoreticum non ablutum.

Sal Ammoniacus.
Prunellae.
Polychrestus.
Tartarus regeneratus.
tartarifatus.
Sal Tartari cum Ol. Terebinth. in sa-
ponaceam massam redactus.
Herbae omnes Aromaticae in omnibus
suis partibus. Vid. totum §. 75. N. 5.
§. 54. N. 4. maxime ad titulum *Re-*
solventium.

SECT. 759.

Vomitorium in Febri intermittente.

℞. *Tart. Emetic.* gr. v.
F. Pulv.

*Una dosi sumendus.**Pilulae Emeticae.*

℞. *Tart. Emetic.* gr. v.
Micæ Panis q. s.

Ut F. Pil. N. v.

*Pro una dosi.**Hauftus Emeticus, valde movens.*

℞. *Vini Emetici.* unc. ij.
Oxymell. scillit. drach. vj.
M. F. *Hauftus.*

℞. *Tart. Emetici.* gr. v.
Gelatinae Ribesior. unc. ℞.
Ol. Cinnam. gutt. j.
M. F. *Bolus.*

*Purgans.**Pulvis.*

℞. *Pulv. Cornachin.* scrup. ij.
Pro una dosi.

Potus.

℞. *Pil. Coch. maj.* scrup. ij.
Syrup. Rosar. solut. unc. ℞.
Aq. stillat. flor. Sambuci. unc. ij.
F. *Hauftus.*

Pilulae.

℞. *Aloës lotae.* gr. xij.
Myrrhæ. gr. x.
Opopanac. gr. v.
Sal. Gemmae. gr. v.
M. F. *Pil. N.* ix.

SECT. 761.

Sudoriferum Antipyreticon, raro fallens, Misturæ forma.

℞. *Sal. Polychrest.* drach. ij.
Syrup. 5. Rad. aperient. unc. ij.
Opii puri gr. ij.
Aq. stillat. ferment. Card. bened.

*Absinthii.**Rutæ.**Majoranae.**Menthae* ana
unc. j.*Extract. Absinthii.* unc. ij.
M.

Capiat Cochleare j. omni quadrante ho-
rae: superbibendo unc. iv. sequent.
Decocti post singula quæque.

Simile, Decocti forma.

℞. *Rad. Imperat.* drach. vj.
Ligni Sassafr.
Santal. rubr. ana unc. ij.
Fol. Virgæ aureae. m. ij.
Flor. Centaur. min. unc. ℞.
Semin. contus. Dauci Cretici. drach.
vj.

Infusa vase arcte clauso per horas ij. abs-
que ebullitione, sed fere fervida, dein
parum ebulliant, tum Decocti pint. ij.
exhibe.

SECT. 763.

Vid. 643. 640.

SECT. 767.

Pulvis in Febri Autumnali diuturna, corpore debilitato, sumendus.

℞. *Cortic. Peruviani boni.* unc. j.
F. Pulv. dividend. in xij. doses; exhibe.
Capiat omni biberio unam ex vino.

De-

Decoctum in eodem casu.

℞. *Cortic. Peruviani.* unc. iij.
Aq. comm. unc. xij.
 Infusa, spatio duarum horarum, dein
 per horam ebulliant: tum adde
Vini Gallici. unc. iv.
 Ebulliant rursum parum in vase alto;
 dein *Decoctum* purum exhibe.
Capiat unc. iß. *omni bihorio.*

℞. *Cortic. Peruviani.* unc. iij.
 Vase clauso spatio 2. horar. in *Aq. comm.*
decoctae, unc. xvj. exhibe.
Capiat ut praecedens.

Extractum simile.

℞. *Decoctum, praeced.*
 Exhala ad Mellis spissitudinem,
Sumat divisum in iv. doses.

℞. *Extractum praeced.*
 Dilue in *Syrupi* ʒ. *Rad. aperient.* unc. j.
 Erit Syrupus;
Usus ut extracti.

℞. *Extractum praeced.*
 Admisce pulv. *Glycirrh.* q. f.
 Ut F. Pil. gr. iv.
Consumat omnes spatio απυρεξίας.

S E C T. 768.

*Linimentum calidum ad spinam dorsi
 inungendam.*

℞. *Ol. Scorpionum.*

Castorei.

Baccar. Juniperi.

Camphorae de Radicibus Cinna-
moni.

Laurinum.

Terebinth.

Balsam. Sulphur. Terebinth. ana unc.
 ʒ.

M. pro Linimento descripto.

Decoctum adstringens.

℞. *Plantagin. totius latifol.* unc. x.
Rad. Tormentill. rec. unc. ij.
 Decoct. in *Aq. pint.* ij. exhibe.
Bibat unc. iij. *omni bihorio.*

Pulvis similis.

℞. *Alumin. rup.* drach. j.
Nucis myristic. drach. ij.
Pulv. Boli Armen. gr. xij.
 M. F. Pulv.

Hora una ante paroxysmum hauriendus.

Epithemata.

℞. *Uvar. Corinthiae.*
Summit. Lupuli.
Sal. marin. ana unc. ij.
 Contusa in Pulvem,
Pulsuum locis applica ad Arterias.

℞. *Summit. Rutae virid.* unc. ij.
Semin Sinapi. drach. ij.
 Contusa exhibe ad *Epicarpia.*

I N A N G I N A A Q U O S A.

S E C T I O 796.

Vid. ad { N. 1. §. 54. N. 4.
 { N. 2. §. 201:

I N A N G I N A S C I R R H O S A.

S E C T. 797.

℞. Ol. Tartari per deliquium.
 Penicillo ex linteo carpto, ad calamum

aptato, per cannulam applicato, eo hu-
 mectato, locus sensim erodatur.
 Id fortius paratur cum Calce viva, sed
 plus discriminis habet applicatio.

I N A N G I N A I N F L A M M A T O R I A.

S E C T. 809. N. 2.

Hauftus purgans.

℞. Diagryd. gr. xvij.
 F. Cum Aq. Emulsio, cujus unc. β.
 admisce
 Syrup. Sennae. unc. iβ.
 F. Hauftus.

Clyfma simile.

℞. Fol. Senn. unc. j.
 Decoct. cum aq. unc. viij. admisce
 Nitri unc. j.
 Syrup. Senn. unc. j.
 F. Clyfma.

S E C T. 809. N. 5.

*Vaporarium particulare, emolliens,
 resolvens.*

℞. Aceti Samb.
 Rosar.
 Calendul. ana unc. j.
 Aq. still. Samb. unc. vj.
 M.
 Vapor calidus hauriatur infundibuli ope
 in fauces.

S E C T. 810.

Cataplasma laxans, emolliens.

℞. Lentis palustr. unc. vj.
 Fol. Nymphaeae rec. unc. v.
 Papav. hortensf. unc. viij.
 Bismalvae. unc. vj.
 Flor. Sambuc.
 Melilot. ana unc. iv.
 Cum aq. decoct. sub finem adde
 Nid. Hirundin. N. ij.
 Semin. Lini. q. s.
 Ol. Lilior. alb. unc. iij.
 F. Cataplasma.

Decoctum esto pro Fomento.

S E C T. 811.

*Gargarisma emolliens, attenuans,
 nitrosum.*

℞. Decoct. a Cataplasma. praeced. unc.
 xij.
 Aceti Samb. unc. ij.
 Syrup. Althaeae.
 Nitri puri. drach. ij.
 M.

IN ANGINA INFLAMMATORIA. 17

℞. *Ficum pinguium*. N. xxij.
Fol. Althaeae. unc. ij.
 Decoctis diu, unc. xxx. expressis utatur.

SECT. 813.

Clysmata Nutrientia.

℞. *Jus Carnium*. ad unc. x.

IN PERIPNEUMONIA VERA.

SECT. 850.

Potus lenis, resolvens.

℞. *Aq. decoct. Hord.* unc. xl.
Nitri. drach. ij.
Oxymell. unc. iv.
 M.

Bibat unc. ij. calidas omni quadrante horae.

SECT. 851.

Decoctum emolliens, sputorum excretionem promovens.

℞. *Fol. Parietar.*
Agrimon.
Tarraxac. ana m. j.
Semin. contus. Papav. alb.
Foeniculi. ana unc. j.

Glycirrhizae. unc. is.
 Cum aq. Decoct. unc. l. exhibe.
Usus ac praecedentis.

SECT. 853.

Decoctum aperiens, diureticum.

℞. *Rad. Gramin.*
Rusci.
Petroselini.
Foeniculi. ana unc. ij.
Imperator. drach. ij.

Sal. Nitri. gr. x.
Sp. Salis. gutt. vj.
 M.

Injiciatur octava quaque hora, postquam primo Clysmate purgante elotus fuit.

Semin. contus. Bardanae.
Petroselini ana unc. j.

Cum aq. decoct. unc. xl. exhibe.
In eundem usum.

SECT. 855. N. 2.

Victus.

Olera.
Farinosa.
Pisa.
Fructus horaei maturi. } *Vid. §. 35. N. 1.*

SECT. 855. N. 3.

Sunt vapores §. 809. N. 5.

SECT. 855. N. 4.

Mistura attenuans, tussim lenit et movens.

℞. *Aceti scillit.* drach. vj.
Oxymell. scillit. unc. iij.
Sal. Polychrest. drach. j.
Aq. decoct. Hord. unc. viij.
stillat. Hyssopi. unc. iv.
 M.

Bibat unc. j. omni hora dimidiata.

℞. *Potus Coffe.* lb. ij.
Mellis. unc. ij.
Aceti Sambuc. unc. β.
 M.

Sorbeat fervida quantum juvat.

H

SECT.

SECT. 858.

Aperientia Detersiva ad Ulcus apertum Pulmonis.

FOLIA Adianthi vulgaris.
 — — albi. f. Rutae murariae.
 — — nigri.
 — — Adianthi aurei.
 Agrimoniae.
 Alchimillae.
 Becabungae.
 Betonicae.
 Bellidis Pratensis.
 Borriginis.
 Botryos.
 Bugulae.
 Ceterach.
 Chamaedryos.
 Chamaepityos.
 Cichorei.
 Dentis Leonis.
 Endiviae.
 Erysimi.
 Foeniculi.
 Fumariae.
 Hederae terrestris.
 Hepaticae nobilis.
 — — terrestris.
 Hippofelini.
 Hyperici.
 Hyssopi.
 Isatidis.
 Lactucae.
 Linguae Cervinae.
 Marrubii albi.
 Morsus diaboli.
 Nummulariae.
 Ononidis.
 Primulae veris.
 Prunellae.
 Pulmonariae maculatae.
 Saponariae.
 Scabiosae.

FOLIA Scordii.
 Sigilli Salomonis.
 Sophiae Chirurg.
 Tussilaginis.
 Valerianae hortensis.
 — — sylvestris.
 Verbenae.
 Veronicae.
 Vincae pervincae.
 Virgae aureae.

GUMMI Ammoniacum.
 Galbanum.
 Opopanax.
 Sarcocolla.

Mastiche.
 Myrrha.
 Olibanum.
 Terebinthina.

Decoctum aperiens detersivum.

℞. Fol. recent. Agrimon.
 Virgae aureae.
 Betonicae.
 Valerian. hortens. ana
 m. j.
 Marrubii alb. m. $\frac{3}{4}$
 Rad. ʒ. aperient. ana unc. j.
 Flor. Centaur. min.
 Agrimon.
 Hyperici. ana. m. j.
 Cum aq. decoct. pint. iv. exhibe.
 Bibat unc. ij. omni bitorio diei.

Aliud.

℞. Rad. Bardan.
 Chinae.
 Sarsaparill. ana. unc. iij.
 Cum aq. decoct. spatio semihorae, adde
 Ligni Sassafr. unc. iij.
 Ubi iterum parum ebullierint, admisceto Decoct. ꝑb. iij.
 Syrup. ʒ. Rad. aperient. unc. ij.
 Usus ut prius.

Pilu-

Pilulae in eundem usum.

℞. Myrrh. lucid. elect. drach. ij.
Cum Vitelli Ovi rec. scrup. j.
In mortario vitreo diu contritis simul,
admisce
Turis elect. scrup. ij.
F. Pil. sing. gr. iij.
Capiat unam vel alteram ante usum De-
cocti.

Pulvis similis, emolliens.

℞. Myrrh. elect. drach. ij.
Spermat. Ceti. drach. j.
M. F. Pulv. dividend. in xij. dof.
aequales.
Capiat unam mane & vesperi cum De-
cocto.

Electuarium simile.

℞. Myrrhae.
Olibani. ana drach. j.
Mellis albi. unc. ij.
M. S. A.
Sumat drach. j. omni hora.

Lenia Opiata vespertina.

℞. Pilul. de Cynogloss. scrup. j.
F. Pil. N. vj.
Capiat unam vel alteram vesperi ante
somnum.

℞. Pilul. de Styrace, simili dosi:
In eundem usum.

Pulvis Narcoticus.

℞. Opii lamellatim tenuiter scissi & len-
te exsiccati. gr. j.
Corall. rubr. gr. xij.
Olibani. gr. vj.
M. F. Pulv. tenuis.

℞. Syrup. Diacodii. unc. β.
Aq. Vitae Matthiol. drach. j.
stillat. Hyssopi. unc. j.
M. F. Haustus.
Vesperi sumendus.

℞. Opii. gr. j.
F. Pilul. 2.
Capiat unam vesperi.

℞. Opii. gr. j.
Syrup. Capill. Veneris. drach. iv.
Aq. stillat. Flor. Papav. Rhoad.
unc. j.
M. F. Haustus.

Vapores Emollientes.

℞. Fol. Malvae.
Bismalvae.
Mercurial.
Parietar. ana m. ij.
Farin. semin. Lini. unc. ij.
Cum aq. decoct.
Vaporem excipe cum aëre adducendo.

SECT. 859.

Vid. Decoctum secundum. §. 858.

Mistura emolliens & aperiens.

℞. Choerophyll. recentis expressi succi.
Lactis dulc. ana unc. iv.
Syrup. Hyssop. unc. j.
M.
Bibat unc. j. omni bitorio.

SECT. 861.

*Decoctum post suppurationem, vergente
pure ad Hepar, magis aperiens, de-
tersivum.*

℞. Lychnid. Saponar. maj. m. ij.
Endiv. recent. m. iv.
Fol. Cichor. sylvestr. m. iij.

Cum aq. decoct. & express. pint. iij
exhibe.

Bibat omni bihorio. unc. ij

S E C T. 866.

Vapor.

Vid. 858.

Mistura aperiens, resolvens.

℞. Oxymell. simpl. unc. iij.
Syrup. 5. Radic. aperient. unc. ij.
Decoct. Hederae terrestr. unc. x.
Nitri puri. drach. j.

M.

Bibat unc. j. omni hora.

Pulvis leniter, sputo suppresso, resoluens, antipyreticus.

℞. Laudani puri gr. ij.
Flor. Sulph.
Spermat. Ceti.
Stibii diaphoretici non abluti ana
drach. j.

M. F. Pulv. tenuis, divid. in
xij. partes aequales.

*Capiat unam omni trihorio cum uncia
una, vel altera, Misturae praecedentis.*

Vel.

℞. Flor. Sulph. drach. ij.
Olibani. scrup. j.
Spermat. Ceti. drach. β.
Stib. diaphor. non abluti. drach. j.
M. F. P. divid. in xij. doses.
*Sumat unam omni hora cum unc. j. Mi-
sturae prioris.*

*Linctus valde emolliens, & lubricans,
ad sputa suppressa.*

℞. Olei Amygdalar. dulc. recent. press.
unc. iβ.
Syrup. Violar.
Mell. Virgin.
M. accurate.

*Lingat unc. β. omni hora, donec sputa
redeunt.*

PERIPNEUMONIA NOTHA.

S E C T. 873. N. 2.

Clyisma hic esto hocce.

℞. Mell. unc. iij.
Nitri drach. j.
Vitell. Ovor. N. i.
Aq. decoct. Hordei. unc. viij.

F. S. A. Clyisma.

S E C T. 873. N. 4.

*Decoctum diluens, abstergens, lenissime
aperiens.*

℞. Radic. Foenicul. unc. ij.
Gramin. unc. iv.

Fol. Parietar.
Agrimon. ana m. iβ.

Sem. contus. Papaver. alb. unc. j.
Glycirrhizae. unc. iβ.

Cum aqua decoct. spatio $\frac{1}{4}$ horae p. iβ.
exhibe.

Capiat unc. ij. omni bihorio.

I N P L E U R I T I D E .

S E C T. 887.

Vid. *Decoët.* §. 873. N. 4. 861. 859.

S E C T. 890. N. 2.

Fomentum laxans, resolvens, mitificans, Paregoricum.

℞. *Fol. Malvae.*
Bismalvae.
Parietar. ana m. ij.
Papaver. hortens.
Hyoscyami. ana m. j.
Flor. Sambuci.
Chamaemel.
Melilot. ana unc. iij.
 Cum *lacte dulci* decoët. est *Fomentum.*
 Hinc *Bahea* & *Tepefactoria* intelliguntur.

Linimentum ad inungenda latera, laxans, resolvens, avertens.

℞. *Sacchari Saturni.* drach. iv.
Aceti. drach. vj.
Ol. Rosac. infus. unc. j.
M. F. Nutritum.

℞. *Unguenti Popul.* unc. ij.

℞. *Emplastr. Diapomphol.* q. s.
 Exstende ad *alutam.*

S E C T. 890. N. 3.

Decoëtum laxans, resolvens, leniter aperiens.

℞. *Fol. Tussilaginis.*
Malvae. ana m. ij.
Flor. Papaver. errat.
Altheae. ana m. ß.

Rad. Petroselin.
Sarsaparill. ana unc. iij.
Sem. Lini contus. drach. iv.
Laëtucæ.

Card. Mariae. ana unc. j.
 Cum *aq. decoët.* Pintas iij. exhibe.
Bibat unc. ij. *omni hora.*

Emulsio similis.

℞. *Sem. 4. frigid. maj.*
min. ana drach. iij.
Papaver. alb. unc. ij.
 Cum *Aq. decoët. Hordei F. S. A.* Emulsio, *cujus unc. xiv.* admisce
Nitri puri. drach. iß.
Syrup. Capill. Veneris. unc. j.
Bibat unc. j. *omni hora, vel* E^{S} *omni* $\frac{1}{4}$ *horæ.*

Mistura in eundem usum.

℞. *Aq. stillat. flor. Rhoeados.*
Sambuc. ana unc. viij.
Borraginis. unc. v.
Lapid. Cancror. drach. ij.
Prunellæ. drach. j.
Syrup. flor. Rhoead.
Papav. alb. ana unc. j.
 M.
Bibat uncias ij. *omni semihora.*

S E C T. 903.

Decoëtum antisepticum, aperiens.

℞. *Fol. Scordii.*
Alliariae!
Marrub. alb. ana unc. ij.
 Cum *aq. decoët.* pint. ij. admisce
Oxymel. scillit. unc. viij.
Nitri. drach. iij.
Aceti Theriacal. unc. j.
Bibat unc. ij. *omni* $\frac{1}{2}$ *horæ calidissimas.*

IN HEPATITIDE ET ICTERO MULTIPLICI.

S E C T. 922.

Vide de Reso-
lutione §.

{	54. N. 4.
	75. N. 5.
	88. N. 5. 6.
	135.

S E C T. 924.

Vid. §. { 54. N. 4.
88. N. 5. 6.

S E C T. 927.

Stipticum hic necessarium in Haemorrhagia narium.

1. *Lenius.*

℞. *Alumin. rup.* drach. j.
Aq. stillat. Plantag. unc. j.
M. solve.
Turundis ingestis applicetur cavo Narium.

2. *Fortius.*

℞. *Sacchar. Saturn.* drach. j.
Aq. stillatit. Rosar. unc. j.
M.
In eosd. usus.

3. *Fortissimum.*

℞. *Vitriol. commun.* drach. j.
Aq. stillat. Rosar. drach. vj.
M.
Similes in usus.

S E C T. 928.

Vid. 54. N. 4.

S E C T. 930.

Remedia hic fere propria.

Acetosa hortensis.
pratensis.
rotundifolia.

Acetofella.

Atriplex sylvestris.

Bonus Henricus.

Chondrilla.

Cichoreum agreste.
fativum.

Dens Leonis.

Endivia.

Fumaria.

Hieracium.

Lactuca.

Oxylapathum.

Portulaca.

Syrupus Borriginis. unc. ij.

Cichorei cum Rhab. unc. iij.

Fumariae. unc. ij.

5. *Rad. aperient.* unc. ij.

Decoctum antiphlogisticum, aperiens,
leniter album movens.

℞. *Tamarind.* unc. j.

Prunor. acido-dulc. unc. iij.

Uvar. passular. sine gigartis.

Corinthiacar. ana unc. ij.

Flor. Taraxac.

Cichorei sylvestris. ana unc. j.

Rad. Scorzoner. unc. iv.

Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{4}$ horae ℞. ij.
admisce

Sal. Polychrest. drach. j.

Syrup.

Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. iß.
Bibat unc. j. omni semiborio, donec leniatur abtus, cum regimine.

Mistura similis.

℞. *Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. jß.*
Sal. Prunell. drach. j.
Aq. stillat. Cichorei.
Fumar. ana unc. ij.

M.

Capiat cochleare j. omni semiborio, in eosdem usus.

SECT. 944.

Æstivo tempore.

Hauftus refrigerans, putredini resistens, vires refocillans, sitim sedans.

℞. *Baccar. matur. Mori.*
Ribesior.
Sambuci.
Cerasor.
Berberis. ana unc. iv.
Contufis expressum succum decoque, tum unc. j. hujus succi admisce
Vitell. Ovorum. N. j.

Succi Citrei. drach. j.
Vini Rhenani unc. j.
Panis tosti tenuissime contriti. q. s.
Sacchari. q. s.
F. Haustus.

Hyemali tempore.

Similis, sed paulo calidior.

℞. *Rob. ex iisdem. unc. j.*
Elaeosacch. de Nuce Myrist. gr. v.
Aq. stillat. cortic. Citrei unc. ij.
Vini Rhen. unc. j.
Vitell. Ovorum. N. j.
Sacchar. q. s.

Haec cum pauxillo Panis tosti infusa, expressa exhibe.

Ad idem.

℞. *Fol. elect. rec. & calium Lactucae.*
Endiviae.
Taraxac.
Portulac. ana
unc. vj.
Acetosae unc. iij.
Mundata, lota, iterum excussa aqua,
cum Jure carniū & pauxillo Butyri,
Salis & Nuc. Myristicae, leniter,
vase clauso, cocta comedat.

AD VENTRICULI INFLAMMATIONEM.

SECT. 954.

Clysmma leniens, emolliens.

Potus leniens &c.

℞. *Fol. rec. Trifol. Acetos. unc. iij.*
Malvae. m. jß.
Avenae integrae. unc. j.
Cum sero lactis rec. decoct. unc. xiiij. adde
Vitell. Ovorum. N. ij.
Rob. Ribesior. unc. j.

℞. *Fol. recent. Endiv.*
Cichor.
Fumar.
Malvae.
Bismalvae. ana m. j.
Cum sero lactis decoct. & express.
unc. x.
Adbibe pro Clysmate bis vel ter de die.

AD INTESTINORUM INFLAMMATIONEM.

S E C T. 966.

Viētus medicamentofus.

℞. Rad. Scorzoner.
 Tragopog.
 Sifari.
 Petroselin.
 Cichor. ana unc. ij.
 Cum Jure Carnis S. A. decoct. ad
 unc. xxx. Jusculo admisce
 Vitell. Ovorum. N. ij.
 Salis. q. s.

Decoctum balsamicum, detergens.

℞. Rad. Valerian. hortens. unc. ij.
 Fol. Levistici. m. ij.
 Flor. Hyperici. m. j.
 Agrimon. unc. ij.
 Cum aq. decoct. ℞ij. exhibe.
 Bibat unc. ij. omni hora.

Ex eodem etiam fit Clyfma.

A D A P H T H A S.

S E C T. 990. N. 1.

Potus emolliens, leniens.

℞. Amygd. dulc. excortic. contuf. unc. ij.
 Pistachior. unc. j.
 Semin. 4. frigid. maj. } contuf. ana
                                   min. } drach. ij.
 Avenae excortic. drach. iij.
 Cum aq. vase claufo decoque fpatio i
 horae, tum adde
 Rad. excortic. Glycirrhiz. unc. j.
 Ebulliant denuo parum, tum decocti
 accurate contriti ℞ij. exhibe.
 Hoc bibat, fauces eo colluat &c.

*Vel.**Decoctum magis aperiens & abftergens.*

℞. Rad. Pafinacae tenuifol. rubr.
 Sifari.
 Chinae.
 Sarsaparillae.
 Raparum. ana unc. iv.
 Hord. integri. unc. j.

Minutim contufa cum aq. decoct. &
 fortiter expreff. unc xxx. admisce
 Syrup. Altheae. unc. j.
 In ufus eofdem.

Succus diluens, refolvens, abftergens.

℞. Bulb. Rapar. cum cortice q. s.
 Tyrocnefti, vel radula, ex bractea fer-
 rata, radantur: tum exprimatür fuc-
 cus, qui ebulliens leniter defpumetur;
 hujus unc. xvj. admisce
 Vitell. Ovorum. N. ij.
 Syrup. Violar. drach. iv.
 Bibat unc. ℞. omni femihora.

Cibi optimi.

Vid. §. 35. N. 1. 3.

S E C T. 990. N. 2.

Decoctum emolliens, detergens.

℞. Fol. Malvae.
 Branc. Urfin.

Altheae.

Altheae.
Parietar.
Verbasc.
Mercurial.
Alchimill. ana unc. ij.

Rad. Altheae. unc. j.
Bulbor. Rapar. unc. x.
 Cum aq. decoct. & express. *unc. xxxvj.*
 admisce

Vitell. Ovorum. N. iv.
Mell. Rosar. unc. ij.
 F. Collutorium semper in Ore tenendum, & Gargarisma assiduum.

Fiat ex faece residua *Cataplasma*, externe faucibus applicandum.

Clyfma, ex iisdem.

S E C T. 990. N. 3.

Mistura emolliens, anodyna, parum roborans.

℞. *Syrup. Papav. alb. unc. ij.*
Cremor. lact. dulc. unc. ij.
Vitell. Ovorum. N. ij.
Aq. stillat. Rosar. unc. ij.
 M.

Hujus pauxillum Ore assiduo contineat.

Vel.

℞. *Gelatinae CC. aut*
Carnis, bene spissae, in frustra
conscissae parum, q. f.
Assiduo imponatur linguae, ut soluta ibi
oblinaat: & sic lente deglutiatur.

I N N E P H R I T I D E.

S E C T. 997. N. 2.

Decoctum antiphlogisticum, leniens, aperiens.

℞. *Fol. recent. Chaerophyll.*
Becabung.

Haec leniunt excoriata.

Decoctum in Aphthis deciduis, resolvens, cor roborans.

℞. *Decoct. Fol. rec. Agrim. unc. vij.*
Mell. Rosar. unc. j.
 M.

In eodem usus.

Hoc laxata roborat.

S E C T. 990. N. 4.

Decoctum post Aphthas, adstringens, magis roborans.

℞. *Rad. Oxylapath. unc. j.*
Cortic. Peruvian. drach. vj.
Tamarisc. drach. vj.
Fol. Agrimon. m. j.

Cum aq. decoct. ℥jβ. admisce.

Syrup. Kermes. unc. j.

Bibat unc. β. omni hora.

Hoc intestinorum laxata vascula roborat.

S E C T. 990. N. 5.

Haustus purgans, & simul, post operationem, roborans.

℞. *Rhei. drach. iβ.*
Myrobalan. citrin. sine nucleis. unc. iβ
 Cum aq. decoct. & express. *unc. iij.*
 admisce
Syrup. Cichor. cum Rheo. drach. xij.
 F. Haustus.

Parietar. ana unc. ij.

Rad. Acetosell.

Cichor.

Bardan. ana unc. ij.

Cicer. rubr. unc. iβ.

Semin. contus. Papav. alb.

I

Carē.

I N N E P H R I T I D E.

Card. Mariae. ana
drach. vj.
Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{2}$ horae ℞. iij.
exhibe.
Capiat unc. ij. omni $\frac{1}{4}$ horae.

Simile.

℞. *Rad. Gramin.* unc. vj.
Semin. contus. Melonum. unc. iß.
Glycirrhiz. unc. j.
Cum aq. decoct. ℞. iij. exhibe
In usus eisdem.

S E C T. 1000.

Remedia hic propria.

Agrimonia.
Alcea.
Alchimilla.
Althea.
Becabunga.
Bellis minor.
Bugula.
Chaerophyllum.
Daucus Sylvestris.
Dens Leonis.

Foeniculum.
Fraga.
Glycirrhiza.
Gramen.
Herniaria.
Lactuca.
Lingua Cervina.
Mercurialis.
Nummularia.
Nymphaea.
Ononis.
Parietaria.
Perficaria.
Scabiosa.
Virga aurea.
Urtica.

Syrup. *Altheae Fernelii.*
Capillor. Veneris.
Cichorei cum Rho.
Papav. alb.
—— *erratici.*
Violaceus.

Sal Ammoniacus.
Gemmae.
Marinus.

I N A P O P L E X I A.

S E C T. 1025.

Collutoria & Gargarismata, in hoc casu.

Decoctum sialogogum, impetum sanguinis a capite revellens, ingruente Apoplexia frigida utilissimum.

℞. *Rad. Imperator.*
Pyrethri.
Galang. ana unc. j.
Fol. recent. Origani.
Rutae.
Thymi. ana m. j.

Flor. Lavendul.

Matricar. ana unc. j.
Cort. Magellan. drach. vj.
Cum aq. decoct. vase clauso ℞. iij. admisce
Sp. Sal. Ammon. drach. iij.

Masticatoria salivam moventia.

℞. *Mastich.*
Cerae alb.
Zingib. ana unc. j.
F. S. A. parvi Pastilli.

Apoplegmatisantia fiunt ex iisdem.

S E C T. 1026.

Vomitoria.

- ℞. *Vini Emetici.* unc. ijs̄.
- Oxymell. scillit.* unc. j.
- M. F. *Hauftus.*
- ℞. *Cremor. Tartari Emet.* gr. vij.
- F. *una dosis.*
- ℞. *Succi ex Raphan. rustic. express.* unc. j.
- Oxymell. scillit.* unc. ij.
- M. F. *Hauftus.*
- ℞. *Mercurii Vitae.* gr. ij.

Purgans.

- ℞. *Diagryd.* gr. x.
- Resin. Falapp.* gr. x.
- Sp. Vini rectific.* drach. ij.
- Accurate tritis, & solutis, admisce
- Syrup. Rosar. solutiv. cum Senn.*
- drach. vj.
- F. *Hauftus.*

S E C T. 1028.

Vapor stimulans Nares.

- ℞. *Tinct. Castor.*
- Sp. Sal. Ammon.* ana drach. ij.
- M.
- Subolfaciat saepe.*

I N P A R A L Y S I .

S E C T. 1068.

Vid. 75. N. 5. §. 54. N. 4.

S E C T. 1069.

Pulvis aromaticus, pro suffimigio.

- ℞. *Mastiches.*

- ℞. *Aceti acerrimi.*
- Tinct. Castor.* ana drach. ij.
- M.
- In eosdem usus.*

Balsamus, in Apopl. lenta, calidus.

- ℞. *Ol. stillat. Rorismar.*
- Tanacet.*
- Lavend.*
- Rutae.*
- Absinth.* ana gutt. iv.
- Infusi Castor.* drach. j.
- Unguent. Nervini.* unc. j.
- Sal. vol. oleos.* drach. j.
- M. F. S. A. *Balsamus.*
- Pro suffitu sub naribus, & circa tempo-*
- ra, affricandus.*

Acre Clyisma.

- ℞. *Pulp. Colocynth.* drach. β.
- Fol. Tabaci.* drach. ijs̄.
- Aq. unc. x.* incoctis, admisce
- Salis Gemm.* drach. ij.
- F. *Clyisma.*

S E C T. 1030. N. 2.

Inprimis vero ex Senna & Tamarindis.

Vid. §. 396. N. 2.

S E C T. 1030. N. 3.

Vide §. 954. 966.

Olibani.

- Succini.* ana unc. β.
- M. F. *Pulv.*

Hujus drach. j. *super prunam sparsae,*
fumus excipiatúr panno sicco, calido,
ex lana. Quo dein fortiter fricentur
partes.

*Mistura penetrans, nervina, ad partes
flaccidas stimulandas.*

℞. *Sp. Lavendulae.* unc. iij.
Sal. Ammon. drach. ij.
Tinctur. Castorei. drach. iv.
Aq. stillat. Lavendulae. unc. vj.
M.

Perfricentur hac cum mistura partes.

*Emplastrum acre, aromaticum, ca-
lidum.*

℞. *Emplastr. de Cumin.*
Melilot.
Galbani purati. ana unc. j.
Olei Castorei. unc. β.
M. F. *Emplastrum ad alutam.*
Parti affectae, prius fricatae, apponatur.

*Linimentum ad Paralyfin nervinum,
penetrans.*

℞. *Olei infus. Absinth.*

I N T E R A N I A.

S E C T. 1126.

Conditum roborans, cardiacum.

℞. *Cortic. Peruvian.* drach. ij.
Magellan. drach. iij.
Conserv. Anthos. unc. j.
Syrup. Kermes. q. s.
Ut F. *Conditum.*
Capiat drach. β. *omni triborio de die.*

Vel simile.

℞. *Diascord. Sylvii.* drach. j.
Elaeosacchar. ex Ol. Citri. drach. ij.
Rad. Helenii condit. unc. j.
Syrup. 5. Rad. aperient. q. s.
Ut F. *Conditum.*
Ufus idem.

Anethi.

Chamaemel.

Nepetae.

Rutae.

Trifol. odorat. ana drach. j.

Castorei.

Crocini.

Iriini.

Lumbricor. terrestr.

Nardini.

Terrae. ana drach. j.

Unguent. Agrippae.

Arthanitae.

Martiat.

Nervin. ana drach. vj.

M. F. *Linimentum.*

Emplastra acria,

De Cumino.

Galbano.

Meliloto &c.

Vel magis aromaticum.

℞. *Rad. Zingib. condit.* unc. iij.
Cortic. Aurant. condit. unc. ij.
Nucis Myrist. drach. iv.
Syrup. Artemis. Fernel. q. s.
Ut F. *Conditum.*
Capiat ut prius.

Vel simile.

℞. *Theriac. Androm.*
Diateffar. Mesuae. ana unc. j.
Conserv. Absinth. unc. β.
Rad. Angelic. drach. ij.
Syrup. Tunicae. q. s.
F. *Conditum.*
Sumat drach. j. *quater interdium.*

Vi-

Vinum medicatum cardiacum, calidum, roborans.

℞. Cortic. Peruvian.
Magellan.
Citrei.
Aurantior.
Chinae.
Cinnam. ana unc. j.
Summit. Serpill.
Thymi.

Mari Syriac. ana unc. ℞.

Fl. Stoechad. Arab.

Lavend.

Tanaset. ana unc. j.

Lini Agalloch.

Sassafr. ana drach. vj.

Cum Vini Hispan. ℥vj.

F. S. A. Vinum medicat.

Capiat unc. ij. quater de die, vacuo stomacho.

I N R A B I E C A N I N A.

S E C T. 1143. N. 6.

Potus Parati ex pomis, Prunis sylvestribus, Limonibus, Aceto rosaceo. Victus Brassica muria condita. &c.

Mell. Rosar. ana unc. j.

Aq. decoct. Hord. unc. x.

M. F. Clyfma.

Simile.

S E C T. 1144.

Clyfma refrigerans.

℞. Nitri. drach. ij.
Aceti Sambuc.

℞. Sal. marin. drach. ij.

Aceti flor. Calend. drach. vj.

Mell. commun. unc. j.

Aq. stillat. Rutae. unc. x.

F. Clyfster.

A D S C O R B U T U M.

S E C T. 1160. L. α.

Pulvis Purgans.

℞. Tartar. Vitriol. non acid.
Cristall. Tartar.
Sal. Polychrest. ana drach. ℞.
M. F. Pulv.

Mane hauriendus ex Sero Lactis: superbibat dein Seri unc. xij.

Aliud purgans, haustus forma.

℞. Sal. Polychrest. drach. ij.
Pil. Coch. maj. scrup. j.
Syrup. Rosar. solut. cum Senn. drach. vj.

Aq. stillat. Cichor. unc. ij.

M. F. Haustus.

Similis virtutis.

℞. Elixir. propr. cum sale Tart. pp. drach. ij.

Syrup. Rosar. solut. cum Senn. drach. vij.

Aq. still. Fumar. unc. ij.

M. F. Haustus.

Pilulae Purgantes in Scorbuti principio.

℞. Pil. Coch. Maj. drach. j.
F. Pil. N. XXI.

*Capiat duas vesperi ante somnum, mane
quinque ante jentaculum.*

S E C T. II 60. L. β.

Attenuantia digerentia.

Tinctura falis Tartar. Helmontiana.
drach. j.

Ex vini unc. ij.

————— Harveiana. *drach. iv.*

Ex vini unc. iij

————— Martis Ludovici. *drach. j.*

Ex vini unc. j.

Tartarus Vitriolatus. } *Singula*
CrySTALLI & Cremor Tar- } *sumi*
tari. } *possunt ad*
Vitriolum Martis. } *drach. β.*

Sal Polychrestus.

Sales Tacheniani ex Vegetabil. *drach. j.*

Ex Vini unc. iij.

Elixir propr. cum Sp. Aceti pp. *drach. ij.*

Sale Tartar. pp. *drach.*

ij.

Aquis aromat. pp.

drach. iij.

Sales volat. oleofi, aromatici. *drach. j.*

Sapo Venetus. *drach. iv.*

Starkeianus. *scrup. β.*

Oxymel. simplex. *unc. iv.*

Scilliticum simplex. *unc. iij.*

compositum. *unc. ij.*

Conserva Acetofae.

Lujulac.

Poma Aurantia.

Chinensia.

Citrea.

Limonia.

Granata.

S E C T. II 60. L. γ.

Specifica Antiscorbutica leniora.

Abrotanum mas.

foemina.

Abfinthium latifolium.

tenuifolium.

Acetofae omnes species.

Acetofellae omnes species.

Ageratum.

Agrimonia.

Anagallis mas.

foemina.

Artemisia.

Balsamita.

Bardana.

Becabunga.

Botrys.

Brassica rubra, capitata.

Bunium.

Buxus.

Chaerophyllum.

Chamaedrys.

Chamaepitys.

Cichorea.

Crambe.

Cuminoides.

Endivia.

Eupatorium Cannabinum.

Foeniculum.

Fumaria.

Galegae ambae species.

Hedera terrestris.

Lapatha.

Levisticum.

Majorana.

Melissa.

Mentha.

Nasturtium aquaticum.

hortense.

Nummularia.

Rheum - barbarum.

Salvia.

Scabiosa.

Scordium.

Sophia.

Veronica.

Urtica.

Poma aromatica odorata.

Aurantia.
Citrea.
Granata.
Limonia.

Fructus Berberis.

Cerasa matura quaecun-
que.
Fraga.
Grossulariae.
Mori.
Poma acido dulcia.
—— Armeniaca.
—— Perfica.
Pruna matura quaecun-
que.

Fructus Rubi vulgari caesii.

—— ——— rubri.
—— ——— Idaei.
—— Sambuci
—— Tamarindi.
—— Vitis Idaeae.

S E C T. II 61.

Scorbutica acriora.

Acriviola.
Allia.
Alliaria.
Arum.
Armoracia.
Absinthium.
Cepae.
Chelidon. majus.
Cochlearia.
Enula.
Erysimum.
Eruca.
Gentiana.
Gratiola.
Isatis.

Piperitis vel Lepidium.

Porum.
Ptarmica draco.
Raphanus hortensis.
—— rusticanus.

Ruta.

Sabina.
Santonicum.

Saponaria.

Sedum minus vermiculare acre.

Sinapi.

Trifolium aquaticum.

Succus expressus, antiscorbuticus.

℞. *Raphan. rustican. radula rasi. unc. iv.*

Fol. rec. Cochlear.

Nummular.

Urticae. ana m. iv.

Succum S. A. exprime & Saccharo mi-
sce.

Capiat drach. ij. quater vel sexies de die.

Spiritus similis.

℞. *Semin. Sinapi.*

Raphan. hortensf.

Erucae.

Erysimi.

Nasturt. hortensf. ana unc. j.

Fol. Cochlear.

Lepidii.

Raphan. rusticani. ana m. ij.

Conscissis & contusis adde

Sal. marini. unc. ij.

Flor. Cerevisiae. unc. j.

*Sp. Vini q. s. ad excessum duorum
digitorum.*

Destilla & cohoba ter.

Sal Volatile.

Praecedentibus, loco Sal. marin. &

Flor. Cerevisiae, admisce

Sal.

Sal. Ammon. contusi.
Cinerum clavellat. unc. vij.
 Destilla ut ante.

Cerevisia medicata, antiscorbutica.

℞. *Fol. recent. Cochlear.*
Erucae.
Erysimi.
Trifol. aquat. ana m. j.
Semin. recent. contus. nasturt. hortens.

Raphani hortens. ana unc. ij.

Flor. Centaur. min. unc. j.
Rad. Raphan. rustic. unc. v.
 Conscissa reconde in Cerevisiae recentis & fervescentis $\frac{1}{2}$ dolio:
 Pro potu assiduo.

Vinum medicatum, simile.

℞. *Bulb. Ari recent. effossi. unc. β.*
Raphan. rustic. unc. j.
Fol. Cochlear.
Trifol. aquatic. ana m. j.
Semin. Sinapi. unc. ij.
Vini Rhenani. ℥. vj.
 F. S. A. Vinum Medicatum.

S E C T. 1162.

Antiscorbutica modice adstringentia.

Capparis.
Flos Genistae.
Fraxinus.
Lapathum, omnesque ejus species.
Lupulus.
Polypodium quercin.
Rhabarbarum.
Tamariscus.

Antiscorbutica frigidiuscula.

Poma odorata. {
Aurantia.
Citrea.
Limonia.
Chinenfia.
Granata.

Fructus horaei acido dulces.

Acetosa.
Acetofella.
Cichorea.
Endivia.
Lujula.
Lactucae.
Taraxaca.
Hydrogala, aestate.
Serum Lactis.
Lac ebutyratum.

Tartarus & omnia Acida tartarifata.

Calida & Acris.

Vid. §. 1161.

S E C T. 1163.

Collutoria Oris.

In Calidis.

℞. *Myriae Limonum.*
Mell. rosac. ana unc. ij.
Sp. sal. dulc. drach. β.
Aq. stillat. Rutae. unc. ij.
 M.

℞. *Sp. Salis marini. drach. ij.*
Aq. stillatit. Salviae. unc. viij.
 M.

℞. *Succi Limon. recent. unc. j.*
Salis Ammoniac. drach. j.
Aq. stillatit. Rutae. unc. vj.
 M.

In Frigidis.

℞. *Sp. Theriacal.*

Cochlear. ana unc. j.

Mell. Anthosat. unc. ij.

M.

℞. *Sp. Vini Camphorati. unc. β.*

Tinctur. Myrrhae unc. j.

Rob. Juniperin. unc. β.

Aq. stillatit. Absinth. unc. iv.

Sal. Gemmae. drach. j.

M.

S E C T. II 64.

Decoctum in Scorbuto acri lene, anti-septicum.

℞. *Fumariae.*

Acetosae.

Becabungae.

I N P H T H I S I P U L M O N A L I.

S E C T. 1200. N. 2.

Conditum incrassans, stypticum.

℞. *Conserv. Ros. rubr. unc. iij.*

Bol. Armen. laevigat. drach. ij.

Syrup. Myrtin. q. s. ut

F. Conditum.

Capiat drach. i. omni biberio.

Conserva refrigerans, styptica.

℞. *Fol. Teneror. Plantagin. unc. iij.*

Flor. Papaver. Rhaead. unc. iβ.

Semin. Plantag. rec. unc. j.

M. S. A. cum s. q. *Sacchari*, ut

F. Conserva.

Dosis ut supra.

Trifol. aquat. ana m. j.

Seri Lactis.

Lactis ebutyrati. ana pint. ij.

F. Decoctum.

Serum Lactis Anti-Scorbuticum.

℞. *Acetosellae. m. jβ.*

Betonicae.

Chaerophylli. ana m. β.

Tamarindor. unc. jβ.

Conscissa infunde cum

Seri lactis aestivi ℥iij.

Spatio horae, in calore fere fervido,

absque ebullitione tamen, dein per

lintheum expresso, admisce

Syrup. e succo Citri.

Rubi Idaei.

Violacei. ana. unc. j.

Bibat de alterutro omni semihorio inter-

diu unciam unam.

Decoctum refrigerans, antisepticum.

℞. *Fol. Acetosae. m. ij.*

In Seri Lactis ℥. j. decocti, & expressi,

Unc. j. bibatur omni hora diei.

Simile, stypticum.

℞. *Rad. Tormentill. unc. ij.*

Pentaphylloides argentinae. m.

ij.

Flor. Pentaphylloid. rubr. palustr.

unc. j.

Semin. contus. Acetosae. unc. β.

Cortic. Tamarisci. unc. ij.

Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{4}$ hor. ℞. iv.

admisce

Syrup. Myrtin. unc. ij.

Bibat unc. ij. omni biberio diei.

K

Bal-

*Balsamica lenissima.**Oleum expressum, lenientissimum.*

- ℞. *Amygdal. dulc.*
Nucleor. Cocos.
Pistachior.
Semin. Papav. albi. ana unc. iv.
 Accurate contufis S. A. sine multo igne,
 exprime Oleum.
Hujus Ol. drach. j. bibatur omni biberio,
vel quadrihorio, cum regimine.

Pilulae balsamicae, lenes.

- ℞. *Terebinth. nativ. unc. β.*
Glycirrhiz. q. f. ut
 F. Massa Pil. formandis idonea.
Capiatur una gr. iv. omni quadrihorio.

Vel.

- ℞. *Terebinth. nativ. unc. β.*
Gumm. Tragacanth. pulveris. drach. v.
Amyli. q. f. ut
 F. Massa, *in eisdem usus.*

Balsamus Lucatellae. *Capiat drach. β.*
ter quotidie, vacuo ventriculo, super-
bibendo unciam j. Mulsae sequentis.

Mulsa Balsamica.

- ℞. *Flor. purorum, recentium, Betonicae.*
Hyperici.
Paralyfios.
ana. pug j.
 Cum aq. calida fiat Infusio, vase clau-
 so, spatio semihorii, tum Infusi pu-
 ri ℞. iβ. admisce
Mellis Massiliensis. unc. ijβ.

S E C T. 1200. N. 3.

- ℞. *Aq. purae. ℞. ij.*
Lactis recens mulsi. ℞. j.

M.

Hoc solo utatur pro potu, quantum lu-
bet.

- ℞. *Lactis recens mulsi. ℞. ℥.*
Panis biscocti. unc. j.
Sacchari. drach. ij.
 Cruda misce.
Sumatur quater quotidie, nec utatur alio
cibo.
Pulvis antacidus.

- ℞. *Lapid. Cancror. drach. ij.*
Sapon. Veneti. drach. ℥.
Sacchari perlati. drach. ij.
 M. F. Pulv. divid. in xij. dof.
Capiat semper unam ante usum lactis cum
pane.

S E C T I O 1209.

Mistura aperiens, acida.

- ℞. *Oxymell. simpl. unc. iv.*
Tart. Vitriolat. drach. j.
Syrup. ℥. Rad. aperient. unc. ij.
Aq. stillat. fermentatae Absinthii.
Card. bened.
Hyssopi. ana
unc. iv.

M.

*Bibat unc. iij. omni biberio.**Thea medicata, anti-Phtisica.*

- ℞. *Lignor. trium Santalor. ana unc. j.*
Sassafr. unc. jβ.
Rad. Chinae.
Sarsaparil. ana unc. iij.
Flor. Centaur. min. unc. β.
 Cum aq. decoct. vase clauso S. A. spa-
 tio $\frac{1}{2}$ horae, adde
Glycirrhiz. decortic. unc. j.
 Ebulliant denuo parum: dein Decocti
 ℞jv. exhibe.

Si-

Similis magis composita.

℞. Rad. Caryophyllat. montan. unc. ij.
Apii.

Bardanae.

Eryngii.

Graminis.

Liquiritiae.

Mei Athamant.

Petroselini.

Phu.

Rubiae tinctor. ana unc. j.

Fol. Agrimoniae.

Artemisiae.

Capill. Veneris.

Chamaedryos.

Chamaepityos.

Hyssopi.

Parietariae.

Scabiosae.

Tussilaginis.

Urticae.

Chaerophylli. ana m. j.

Semin. Apii.

Hyperici.

Poeoniae. ana unc. j.

Flor. Betonicae.

Hyperici.

Centaur. min. ana pug. j.

Ex his vel ex quibusdam horum F. Decoctum S. A.

Cujus unc. iij. bibantur omni triborio.

*Pilulae balsamicae, sanguinis corruptio-
ni ab admisto pure resistentes.*

℞. Myrrhae tenuissime contritae. drach.
ij.

Spermat. Ceti. drach. iv.

Accurate trita permisce

Terebinth. nativ. unc. β.

Admisce

Pulveris Olibani q. s. ut

F. Massa formandis Pil. apta.

Capiat gr. iij. omni triborio.

℞. Balsam. Peruvian. albi.

Copayb. albi. ana drach. ij.

Vitell. Ovor. unc. β.

Accurate subactis adde

Pulv. Glycirrhz. q. s. ut

F. Massa Pilularis.

Capiat gr. ij. mane, meridie, vesperi.

℞. Mastiches.

Myrrhae.

Olibani. ana drach. ij.

F. Pulv. subtilis, interim fluat in fictili
ad ignem lenissimum.

Succi Glycirrhz. inspissatae.

Therebinthinae purissimae. ana unc. β.

Tum admisce pulverem praescriptum sub
finem addendo

Balsami. ex Mecha. drach. j.

F. Massa copioso Glycirrhz. pulvere
respergenda.

Sumat quotidie, quater, vacuo ventri-
culo, massulam granor. vj. superbiben-
do uncias vj. sequentis potus.

Infusum vulnerarium, balsamicum.

℞. Fol. tenerior. Agrimon.

Betonicae.

Botryos.

Hederac terrestr.

Scabiosae.

Tussilaginis.

Veronicae. ana unc. β.

Glycirrhz. unc. jβ.

F. Infusum, sine ebullitione, in magno
calore, vase accurate clauso, cum
aquae ℔ij.

SECT. 1210.

Vid. Omnia praescripta §. 1209.

Decoctum deterfivum, aperiens.

℞. Fol. recent. Veronic. maris. m. jβ.

Parietar.

Rutae. ana m. j.
Valerian. bortenf. m. β.
Semin. Papaver. contus. unc. iij.
Rad. Petroselin. unc. vj.
 Cum aq. S. A. decoct. βjv. adde
Syrup. Capill. Veneris. unc. ij.
Bibat unc. iv. *omni trihorio.*
 Vesperi sumat *Pilulam* unam harum;
 ℞. *Pilul. Cynogloss.* drach. j.
 F. *Pil. gr.* iv.

*Consolidans Paregoricum, dandum ubi
 jam desinit Pus cum levamine,
 Decocti forma.*

℞. *Fol. recent. Borragin.*

Symphyti min.
Malvae. ana m. j.
Flor. Papav. rhoead.
Verbasci.
Hyperici. ana unc. j.
Rad. Symphyt. maj. unc. β.
Altheae. unc. . . .
Semin. contus. Melon.
Papav. alb. ana unc. j.
Cortic. Peruvian. drach. vj.
 Cum aq. decoct. βjv. exhibe.
Bibat unc. iij. *omni quadrihorio.*

I N H Y D R O P E .

S E C T. 1233.

*Vinum medicatum ex stomachicis &
 roborantibus, ad fluorem stagnanti
 lymphae conciliandum.*

℞. *Rad. Imperator.*
Aristoloch. utriusque.
Zedoar.
Siler. montan. ana unc. j.
Zingib. drach. vj.
Flor. Centaur. minor. unc. ij.
Rorismar. unc. j.
Gratiol. Germanor. drach. iv.
Baccar. Lauri.
Juniperi. ana unc. jβ.
Thymi.
Serpilli.
Mari Syriaci ana unc. j.
Semin. Absinth.
Tanacet.
Santon. ana unc. j.
 M. F. S. A. omnium Pulv. tenuis, tum
 ℞. *Pulv. praescript.* unc. vj.
Vini Gallici meri. βjv.

F. S. A. *Vinum Medicatum.*
Bibat unc. ij. *quater de die, vacuo Sto-
 macho, cum regimine.*

Vel conditum simile.

℞. *Pulv. praescript.* unc. ij.
Conserv. Anthosf. unc. j.
Syrup. Artemis. Fernelii. q. f. ut
 F. *Conditum.*
Dosis drach. β. *omni quadrihorio.*

Aut.

℞. *Pulv. praeced.* unc. xij.
Cerevisiae meracioris $\frac{1}{4}$ tonnae.
 F. *Cerevisia Medicata,*
In usus quotidianos.

Quin.

℞. *Pulv. ejusd.* drach. iv.
Vini albi generosi. unc. viij.
 F. S. A. *Infusio.*
Bibat unc. j. *omni bihorio.*

Huc,

Huc, Elixiria propriet.
Sales vol. Oleofi.

————— Aromatici.
Sp. vol. ——— Oleofi.
————— Aromatici.
————— Cephalici.
————— Matricales.
————— Stomachici.

&c. pertinent.

Vide §. 75. N. §. 54. N. 4. §. 135.

S E C T. 1234.

*Mistura aromatica, cardiaca, acida,
stim sedans, vires vitales excitans,
lymphae fluorum concilians.*

℞. Ol. stillat. cortic. Citrei.
    Aurant.
    Cinnam. ana gutt.
    iii.
    Flor. Lavend.
    Juniperi. ana gutt. ij.

Cum Sacchari. drach. vj.
F. S. A. Elaeosaccharum, quod admisceto dein

Rob. Samb.
    Juniperi.
Sp. Salis. drach. j.
Aq. stillat. cortic. Citrei.
    Aurant.
    Cinnam. ana unc.
    ij.

Menthae. unc. x.

Capiat unc. j. omni biberio.

Decoctum aperiens, acidum.

℞. Succo rec. ex-

}	Fumariae.	}	ana ℥. j.
	Cichorei.		
	Taraxaci.		
	Acetosae.		

 pressi ex tota
 rec. herba con-
 scissa.
 Cremor. Tartari. ℥. β.

Leni igne decoque ad $\frac{1}{2}$; dein depurati
hujus Decocti unc. x. admisce

Rob. Sambuci. unc. x.
Capiat unc. β. omni biberio.

Mistura cardiaca, aperiens, acida.

℞. Sp. Nitri dulcis. drach. iv.
    Cochleariae. drach. vj.
    Syrup. Cichorei cum Rheo.
    §. Rad. aperient. ana unc. j.
    Vini Rhenani. ℥. j.
    M.

Bibat unc. j. omni biberio.

S E C T. 1237. N. 3.

*Pulverum purgantium mercurialium
formulae.*

℞. Turbith. mineral. gr. β.
    Zingib. albi. gr. x.
    M. F. Pulv.
Mane sumendus alterno die, ex pauxillo
pulpae Pomi tosti.

℞. Mercur. praecipit. rubri. gr. j.
    Nucis myrist. gr. vj.
    M. F. Pulv.
In usus eosdem, sumendus ut prior.

℞. Mercur. sublim. dulc. gr. vij.
    Cortic. Magellan. gr. viij.
    M. F. Pulv.
In usus eosdem.

Pulvis Emeticus.

℞. Tartari Emetici. gr. β.
    Elaeosacchari Citrei gr. vj.
    M. F. Pulv.
Tertio quoque die sumendus.

℞. Emetici mitissimi, ex Antimon. p. ij.
    Nitri p. v. detonando praeparati. gr. iv.
    F. Pulv.

Omni mane assumendus.

Tinctura diuretica, solvens.

- ℞. *Limatur. Cupri.* gr. x.
Sal. vol. oleosi. drach. vj.
 M. F. *Tinctura coerulea.*
Capiat gutt. xij. ter de die, vacuo stomacho,
ex Syrup. 5. Rad. aperient.
 unc. β.

S E C T. 1243.

Vid. 334.

S E C T. 1245.

Medicamenta fortia, saepe, sine longa mora interposita, repetenda.

- ℞. *Vini Emetici vulg.* unc. ijβ.
 Una dosi.
- ℞. *Tartari Emetici.* gr. vj.
 Una dosi.
- ℞. *Turbith. mineral.* gr. vij.
 Una dosi.
- ℞. *Succi recent. expressi Cortic. medii.*
Sambuci. unc. j.
Syrup. Violar. unc. β.
 Pro una dosi.
- ℞. *Fol. Soldanellae marin.* unc. j.
 Comedat una vice.
- ℞. *Elaterii.* gr. iv.
Syrup. de Baccis Rhamni catharrt.
 unc. j.
 M.
 Pro una dosi.

S E C T. 1247.

Tinctura fortiter purgans.

- ℞. *Resin. Jalapp.*
Scammon. ana drach. j.

Fol. Sennae pulv.
Semin. contus. Carthami. ana drach.
 iv.

Sp. Vini rectific. ℥. j.

- F. S. A. *Tinctura, cui purae admisce*
Syrup. Rosar. solut. cum Senna. unc.
 vj.
Bibat unc. j. mane.

- ℞. *Lunae purgativae Boyleanae.*

Micae Panis. ana gr. iv.

M. F. *Pil.* gr. ij.

- Capiatur una omni semihorio, donec incipiat purgatio.*

S E C T. 1250.

Vinum medicatum roborans.

- ℞. *Limaturae Ferri rec. novæ rubigin.* unc.
 ij.
Cortic. Peruviani.
Magellan. ana unc. ij.
Rad. Rhei exsiccatae. unc. β.
Vini Rhenani generosissimi. ℥. ij.
 F. S. A. *Vinum Medicatum.*
Dos. unc. ij. *ter de die, vacuo Stomacho.*

S E C T. 1252. N. 2.

Cataplasma valde discutiens.

- ℞. *Rad. elect. Bryon.*
Jalapp.
Fol. Rutae.
Absinthii.
Cinarae hortens. ana unc. ij.
Flor. Melilot.
Centaur. min.
Bulb. Ceparum.
Allior. ana unc. ij.
 Cum aq. comm. q. f. decoct. S. A. in
Cataplasma, sub finem admisce
Galbani in vitello Ovi s. a. subacti.
 unc. ij.

Farin. Lini. unc. j.
Ol. Lini. drach. iv.
Sal. Ammon. drach. iv.
 M.

Fomentum in eandem usum.

℞. *Sapon. Venet.* drach. iv.
Sp. Vini theriacal. unc. xij.
 M. accurate pro Fomento,
Cum laneis pannis applicando.

Epithema siccum ad Hydrocelem, se-
rum dissipans, educens.

℞. *Sal. marin. decrepit. siccissimi, cali-*
di, tenuissime triti q. s.

Intra lintea consuta applicetur, renovan-
do simulac maduerit.

Pulvis pro suffimigio, discutiens, ad
Hydrocelem.

℞. *Benzoin.*
Olibani.
Sarcocollae.
Resin. Guajaci. ana unc. ℞.
Camphorae. drach. ℞.
Mastiches. unc. j.
Salis Ammoniac. scrup. ij.

M. F. *Pulv. Cujus incensi vapor exci-*
piatur nudo Scroto, dein panni lanei
fumo hoc vaporosi, calidi, superappli-
centur.

I N P O D A G R A.

S E C T. 1275. L. α.

Vid. 1233.

S E C T. 1275. L. β.

℞. *Alcabest. Glauberi.* unc. j.

Sumat, omni mane, gutt. ix. ex Jure
vitulino.

℞. *Ciner. Genistae.* unc. j.
Vini Rhenani. ℞. i℞.
 M.

Bibat depurati liquoris unc. ℞. omni mane.

I N M O R B I S V I R G I N U M.

S E C T. 1291. N. 3.

Aloë.
Myrrha.
Bryonia.
Colocynthis.
Gumm. Ammon.
Bdellium.
Sagapenum.
Opopanax.
Galbanum.
Asa foetida.

Elixir proprietatis quodcunque.

S E C T. 1291. N. 4.

Omnia hic supra N. 3.

Aristolochia.
Artemisia.
Cardiaca.
Chamaemelum.
Juniperus.
Majorana.
Marum.
Matricaria.
Pulegium.
Ruta.
Sabina.
Salvia.
Sambucus.
Serpillum.
Tanacetum.
Thuya.

Thymus.

Tum §. 75. N. 5. §. 54. N. 4.

S E C T. 1291. N. 5.

Emplastra de Cumino.
 Meliloto.
 Galbano.
 Baccis Lauri.
 Labdano.
 Oxycroceum.

Applicata cavis pedum, umbilico & inguinibus.

Fotus, ex Saponē Venet. & Decoct. herbarum

N. 4. §. 1291.

Linimenta ex Unguento Martiato.
 Nervino.
 Enulato sine Mercur.
 Agrippae.
 De Arthanita.

Olea Aromatica stillatitia vid. §. 75.
 N. 5. inter Stimulantia praecipue vero

Oleum stillatit. Baccar. Juniperi.
 Hyssopi.
 Macis.
 Majoranae.
 Origani Cretici.

Rosmarini.
 Sabinae.
 Spicae.
 Tanaceti.
 Succini.

Olea infusa Absinth.
 Anethi.
 Chamaemeli.
 Nepetae.
 Rutae.
 Castorei.
 Crocini.
 Irini.
 Lumbricor. terrestr.

V. G.

Linimentum stimulans.

℞. Unguent. Martiat.
 Nervini. ana unc. j.
 Olei stillatit. Baccar. Juniperi. drach. j.
 Sabinae.
 Infusi Rutae.
 Castorei. ana unc. β.

M. F. Linimentum in hoc casu,
Umbilico, pubi, inguinibus applicandum!
 Vapores, ex decocto N. 4. Utero excepti.

S E C T. 1291. N. 6.

Vid. 1250.

A D G R A V I D A R U M M O R B O S.

S E C T. 1360.

Vinum medicatum, aromaticum, cardiacum.

℞. Cortic. elect. depurat. Citrei.
 Aurantior.
 ana unc. ij.
 Cinnam. drach. vj.
 Magellan. drach. ij.
 Vini Hispan. lb. iij.

F. Vin. Medicatum.
 Capiat unc. ij. vespere itura cubitum.

Tinctura cardiaca, antihysterica.

℞. Sal. vol. oleos. drach. j.
 Tinct. Gumm. Lacc. drach. ij.
 Castor. drach. β.
 M.

Capiat gutt. xij. in Paroxysmo Hysterico.
 Mi-

Mistura cardiaca, aromatica, acida.
 ℞. *Succ. Citrei rec. expressi.* unc. iv.
Syrup. Kermesin. unc. iv.
Vini Rhenani. ℥. iij.
Tinct. Cinnam. unc. ij.
Cortic. Citrei. unc. ij.
 M.
Capiat unc. i℥. in languore.

Similis.

℞. *Rob. Ribesior.*
Mivae Cydonior.
Syrup. Berberis condit.
Acetof. Citrei. ana unc. ij.
Sp. Vitae Matthioli. unc. j.
Aq. stillat. cortic. Citrei. unc. xij.
 M.
Capiat unc. ℥. in languore.

SECT. 1302.

Linimentum emolliens.

℞. *Unguent. Popul.*

Rosac. ana unc. j.
Nutrit. drach. vj.
Sacchar. Saturni. scrup. j.
Ol. infus. Rosar.
Violar.
Hyperici. ana unc. ℥.
 M. F. *Linimentum*, huic casui aptum.

SECT. 1307.

Mistura adstringens, opiata.

℞. *Lapid. Haematit.*
Bol. Armen.
Sang. Dracon. ana drach. j.
Syrup. Myrtini. unc. j.
Laud. puri. gr. iij.
Aq. stillat. Plantag. unc. vj.
 M.
Capiat unc. ℥. omni $\frac{1}{2}$ horae, donec inceperit leniri malum, si medicamento hujusmodi superabile sit.

A D P U E R P E R I O S M O R B O S.

SECT. 1316.

Linimenta.

Vid. §. 35. N. 3. §. 1302.

I N P A R T U D I F F I C I L I.

SECT. 1324.

Mistura cardiaca, antacida anodyna, ad dolores a partu.

℞. *Lapid. Cancr.* drach. iij.
Corall. rubr. drach. ij.
Margarit. drach. j.
Laud. puri. gr. iij.
Syrup. Kermes. drach. vj.
Aq. stillat. cort. Citrei.

Meliss.
Majoran. ana unc. iij.
 M.
Capiat unc. ℥. omni $\frac{1}{4}$ horae, donec sopiatur dolor; superbibendo unc. ij. sequentis.
Decoctum cardiacum, diluens, levissime nutriens.

℞. *Hord. mund.*
Avenae integrae. ana unc. j.
 L

Cum

Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{2}$ horae ℥. iij.
admisce

Vini Rhen. ℥. j.

Aq. stillat. Cinnam. unc. ij.

Syrup. Kermesin. unc. i℥.

Pulvis antacidus, anodynus.

℞. *Olei stillat. Cinnam.* gutt. ij.

Sacchari perlati. drach. j.

F. S. A. *Elacosaccharum*, cui dein admisce

Margarit. Occid. drach. ℞.

Matris perlar. drach. j.

Corall. rubr. drach. ℞.

Laudani puri. gr. iij.

M. F. *Pulv. subtiliss. divid. in vj. dof. acq.*

Sumat unam omni semihora ex Vini Rhenani unc. ℞. donec dolor mitescit; dein detur una tantum, mane & vesperi, per binos dies.

S E C T. 1336. N. 1.

Antacida.

Vid. §. 66. N. 5. §. 67. & §. 1324.

S E C T. 1336. N. 2.

Diluentia.

Vid. §. 54. N. 4.

I N M O R B I S I N F A N T U M .

S E C T. 1342.

Mistura glutinosa, dissolvens.

℞. *Mell.*

Vini Gall.

Hydromell. ana unc. ℞.

M.

Una dosis.

Similis leniter purgans.

℞. *Syrup. Cichor. cum Rheo.* drach. iij.

S E C T. 1336. N. 3.

Discussientia hic bona.

℞. *Flor. Chamaemel.*

Sambuc.

Melilot.

Lavend. ana unc. ij.

Croci. drach. j.

Cum *Lacte dulc.* decoct. in Cataplasma admisce

Sapon. Venet. drach. ij.

Micae Panis albi. q. f.

S E C T. 1336.

℞. *Sp. flor. Rorismar.* q. f.

Applicetur cum linteo.

Linimentum leniens, discussiens.

℞. *Ol. Amygdal. dulc.*

Infusi Hyperici.

Violar.

Rosar. ana unc. ℞.

M. F. *Linimentum.*

℞. *Unguent. Rosar.*

Popul.

Nutrit. ana unc. ℞.

M.

Sapon. Venet. drach. ℞.

Aq. stillat. Melissae. unc. ℞.

M.

Una dosis.

S E C T. 1343.

Tinctura aromatica, spirituosissima, pro Epithemate.

℞. *Cinnam.*

Maceris.

Nucis myrist.

Mastich.

Olibani. ana drach. ij.

Sp. Vini Theriacal. unc. iv.

F. Tinctura.

*Epithema Aromaticum, promovens
suburrae intestinalis excretionem
in infante recens nato.*

Dein

℞. *Vitell. Ovi. N. j.*

Tincturae praescriptae. unc. ℞.

Aq. stillat. Rosar. drach. ij.

*Excepta pauxillo micae panis Stomacho
applicentur.*

℞. *Flaved. cortic. Citrei rasi. unc. ℞.*

Nucis myrist. drach. ij.

Vini Hispan. drach. iij.

M. conterendo simul in mortario.

Et mica panis excepta applica ut prius.

SECT. 1346.

*Syrupus leniter purgans, expellendo
meconio idoneus.*

℞. *Cassiae rec. extract. drach. ℞.*

Rhei. gr. iij.

Syrup. Cichor. cum Rheo. drach. ij.

M.

Pro una dosi.

Mistura in eundem finem.

℞. *Mannae Calabrin. drach. ij.*

Syrup. Rosar. solut. drach. j.

Aq. stillat. Flor. Sambuci. drach. iv.

M.

Pro una dosi.

℞. *Mell. albi. drach. iij.*

Syrup. Rosar. solut. cum Senna.

drach. j.

Aq. stillat. Cichor. drach. iv.

M.

Pro una dosi.

℞. *Rhei elect. gr. vj.*

Agaric. elect. gr. ij.

Syrup. Violar. drach. ij.

Exacte contritis admisceto

Aq. stillat. Meliss. drach. ij.

Pro una dosi.

℞. *Sapon. Venet. parum in globulum
vel conum formati.*

℞. *Globulum exiguum vel Conulum, fa-
ctum ex Saccharo coniformi.*

℞. *Mel ad duritiem coctum & in Sup-
positorium exiguum formatum.*

℞. *Sebi Candelarum parum; forma in
speciem debitam.*

*Cardiaca hic bona, haustus Meconium
propellentes cardiaci.*

℞. *Mell. drach. j.*

Vini Hispan. drach. ij.

Vitell. Ovi. drach. ij.

M. F. Haustus.

℞. *Aq. stillat. Cinnam. drach. ij.*

*Elixir. propr. cum sale Tartar. pp.
gutt. vj.*

Syrup. Kermes. drach. j.

M. F. Haustus.

SECT. 1347.

Haustus Meconii duritiem emolliens.

℞. *Seri lact. rec. drach. vj.*

Mellis. drach. j.

M. F. Haustus.

Clyisma in eundem finem.

- ℞. *Seri Lact.* rec. unc. ij.
Sapon. Venet. drach. iß.
Mell. drach. ij.
 M. F. *Clyisma.*

SECT. 1348.

Linētus oleosi ad intestina, duro Meconio repleta, lubricanda.

- ℞. *Ol. Lini.* drach. j.
Syrup. Altheae. drach. ij.
 M.
Pro una dosi.

- ℞. *Ol. Olivar.*
Syrup. capillar. Vener. ana drach. ij.
 M.
Pro una dosi.

- ℞. *Ol. Amygdal. dulc. rec.* drach. iij.
Syrup. Glycyrrhiz. drach. ij.
Pro una dosi.

Clyisma in eundem usum.

- ℞. *Olei Lini.* unc. ß.
Vitell. Ovi. drach. ij.
Mell. Mercurial. unc. ß.
Seri Lactis recent. unc. i.
 M. F. *Clyisma,*
Applicandum semel quotidie, donec lubricitas apparet.

Linimentum in eundem finem.

- ℞. *Unguent. Altheae compos.* unc. j.
Olei Lini. unc. ß.
 M. F. *Linimentum.*
Quo Abdomen inungatur mane & vesperi.

SECT. 1350.

Pulvis antacidus absorbens.

- ℞. *Lapid. Cancror.*
Osteocoll.

Cretae.

- Mandibul. Lucii piscis.*
Ostracoderm. Ostreor. ana drach. ij.
 M. F. *Pulv.*
Dosis, gr. vij. bis vel ter de die.

Mistura antacida.

- ℞. *Aq. stillatit. flor. Rhoead.*
Foeniculi. ana unc. ij.
Lapid. Cancror. drach. ij.
Sapon. Venet. gr. vij.
Syrup. Altheae. unc. ß.
 M.
Bibat drach. ij. omni hora, si non dormit.

SECT. 1356.

Mistura antacida, lac coagulatum resolvens, Album leniter stimulans.

- ℞. *Sapon. Venet.* drach. ij.
Vitell. Ovor. drach. iv.
Lapid. Cancror. drach. iij.
Rhei. drach. ß.
 Bene terendo misce cum
Aq. stillat. Mentb. unc. iv.
Syrup. Altheae. unc. iß.
Capiat unc. ß. omni hora, donec sedentur symptomata.

Clysmatum formulae, ad lac in intestinis coagulatum dissolvendum.

- ℞. *Sapon. Venet.* drach. ß.
Sal. Gemm. gr. iij.
Mell. Anthosat. unc. ß.
Aq. stillatit. Foeniculi. unc. iß.
 M. F. *Clyisma.*

- ℞. *Fellis Bubuli.* drach. ß.
Mell. Mercurial. unc. ß.
Aq. stillatit. Mentb. unc. iß.
 M. F. *Clyisma.*

Oleosa interna.

Vid. §. 1348.

Oleosa externa hic.

Ung. Martiat.
Nervin.

Olea infusa Absinthii.
Anethi.
Chamaemeli.
Rutae.

Olea pressa Lauri.
Macis.
Nucis myristicae.
Palmae.

SECT. 1369.

Mistura attenuans, nidum vermium destruens.

℞. Gumm. Opopanac. drach. j.
Vitell. Ovor. drach. ij.
M. S. A. dein adde
Sapon. Venet. drach. j.
Syrup. Artemis. unc. iß.
Aq. stillat. Foeniculi. unc. iij.
Capiat drach. j. omni quadrihorio, uno
vel altero die, cum regimine.

*Pulvis purgans, mercurialis antihel-
minticus.*

℞. Mercur. nigri.
Agarici trochisc. ana drach. j.
Sacchari puri. drach. iß.
M. F. Pulv. dividendus in x. par-
tes.

Capiat unam mane & vesperi, vacuo
Stomacho.

Mistura attenuans, antihelminthica.

℞. Sal. Card. bened. drach. ij.

Syrup. ʒ. Rad. aperient. unc. j.
Aq. stillat. Fumar. unc. iv.
M.

Capiat drach. iij. omni trihorio.

Electuarium simile.

℞. Semin. Absinth. vulg.
Santonic.
Tanacet. ana drach. ij.
Mell. unc. ij.
M.

Sumat drach. ij. omni mane.

SECT. 1370.

*Linimentum nidum vermium destruens,
& simul purgans.*

℞. Unguent. Agripp.
Arthanit. ana unc. j.
M. F. Linimentum;
Cujus pauxillo inungatur subinde locus
Umbilici.

*Unguentum purgans, antihelminthi-
cum.*

℞. Fellis Taurini.
Aloës pur. ana drach. j.
Unguent. Althaeae. unc. j.
M.

In similes usus.

*Simile, valde aromaticum, sed sine
purgantibus.*

℞. Ol. Tanaceti.
Castorei. ana unc. ʒ.
Unguent. Nervin. unc. j.
M.

In eundem effectum.

In quibus observandum, an nimis tur-
bet alvum; id quippe accidit saepe:
ne in Dysenteriam prolabatur Infans,
ex usu nimio, cavendum tunc erit.

SECT. 1371.

Mistura vermes necans.

- ℞. Mell. unc. ij.
 Sal. Gemm. drach. iβ.
 Aq. still. Cichor. unc. iv.
 M. F. Potus,
 Cujus unc. β. bibat omni hora diei.

Pulveres similes.

- ℞. Corn. Cerv. ustum., ad scrup. j.
 Capiat quater de die, quo tempore vacuus
 est stomachus, ex
 Syrup. Rosar. pallid. drach. ij.

- ℞. Corallin. marin. drach. ij.
 Limatur. Martis. drach. β.
 M. F. Pulv. dividendus in dof.
 xvj.
 In usum eundem.

- ℞. Semin. Santonici.
 Rutae.
 Tanaceti.
 Absinthii. ana drach. j.
 Sacchari. drach. iij.
 M. F. Pulv. dividendus in dof.
 xvj.
 In usus eosdem.

Vinum Medicatum, antihelminthicum.

- ℞. Hydromell. rec. ℥. j.
 Semin. Santonici.
 Tanacet. ana unc. j.
 F. S. A. Vin. Medicatum; cui dein
 puro admisceto
 Mellis albi. unc. ij.
 Capiat unc. j. mane, vacuo Stomacho.

Pulveres Mercuriales, antihelminlici.

- ℞. Mercur. nigr. gr. viij.
 Vitriol. Martis parum calcinati. gr. ij.

M. F. Pulvis, dividendus in ij.
dof.*Capiat unam mane, alteram vesperi, ina-
ni stomacho.*

- ℞. Mercur. dulc. gr. vij.
 Diagryd. gr. v.
 M. F. Pulv.
 Mane hauriendus ex Hydromelle.

Similis, sed sine Mercurialibus.

- ℞. Tartar. vitriolat. gr. iv.
 Vitriol. Martis. gr. iij.
 M. F. Pulv. tenuissimus, divide
 in dof. iij.

*Capiat unam mane, circa meridiem,
vesperi, vacuo stomacho.*

- ℞. Vitriol. comm. gr. ij.
 Syrup. Violar. drach. iv.
 M.
 Pro una dosi, mane, jejuno stomacho,
assumenda.

SECT. 1372.

*Pulveres Mercuriales ad vermes necan-
dos, & per album expellendos.*

- ℞. Diagryd. gr. iv.
 Mercur. dulc. gr. vj.
 M. F. Pulv. tenuis.
 Pro una dosi.

- ℞. Rad. Jalapp.
 Mercur. nigri. ana gr. xij.
 M. F. Pulv.

Ut prius.

- ℞. Agaric. gr. viij.
 Mercur. nigri. gr. xij.
 M. F. Pulv.

Ut prius.

Pulvis purgans, antihelmincticus.

- ℞. Aloës. gr. iij.
Resin. Jalapp. gr. j.
Vitriol. Martis. gr. ij.
M. F. Pulv.

Ut prius.

SECT. 1373.

Clysmatum antihelminthicorum formulæ.

- ℞. Ol. Lini. unc. iij.
F. Clysmata.
- ℞. Mell. unc. ij.
Aq. still. Cichor. unc. ij.
F. Clyster.
- ℞. Decoct. Tanacet. unc. iij.
Aloës. gr. vj.
M. F. Enema.

- ℞. Vitriol. Martis. gr. xv.
Aq. stillat. Cichor. unc. iv.
M. F. Lavamentum dictum.

Suppositorium simile.

- ℞. Mell. cocti ad spissitudinem debitam.
unc. iv.

Aloës. unc. β.

Vitrioli Martis. drach. ij.

M. S. A. F. parva Suppositoria,
Applicanda post alvum exoneratum.

IN VARIOLIIS.

SECT. 1392.

*Pulveres Mercuriales & Antimoniales,
forti veneno varioloso antidoti.*

- ℞. Antimon. diaphoret. una cum suo Nitro fixante conservati. drach. vj.
Mercur. dulc. drach. β.

Unguenta externa.

Vid. §. 1370.

SECT. 1377.

Misturæ refrigerantes, antiphlogisticae.

- ℞. Nitri. gr. xx.
Sp. Sal. gutt. v.
Syrup. Violar. unc. j.
Aq. stillat. flor. Sambuc. unc. iij.
M.

His foveantur Gingivæ.

- ℞. Cremor. Lactis rec.
Vitell. Ovor. ana unc. j.
Syrup. Violar. drach. vj.
Aq. stillat. Rosar. unc. iij.
M.

In eisdem usus.

- ℞. Flor. recent. Rosar.
Sambuci. ana pug. β.

Includantur linteo, appenso, ut in fundo maneat, plumbo, tum immittantur vitro longo, cylindrico; affundatur Lac recens; ponantur in digestionem; Cremor supernatans adhibeatur inflammatis ad gingivas.

SECT. 1378.

- ℞. Spirit. Corn. Cerv. gutt. iij.
Bibat ex Syrup. Kermes. drach. ij. ter de die

Sal. Polychrest. veri. drach. j.

Diu terendo F. Pulv. tenuissimus, dividendus in xxiv. dof. æquales.

Capiat unam tertiam quaque hora; superbibendo, post singulas, Seri Lact. rec. unc. iv.

℞.

℞. *Flor. Sulphur.* drach. j.
Cinnabar. Antimon. scrup. j.
Stibii diaphoret. nitrati.
Salis polychrest. ana drach. iß.
 M. F. Pulv. subtilissimus, di-
 videndus &
Sumendus ut prius.

S E C T. 1394. N. 2.

Clyisma laxans.

℞. *Flor. Malvae.*
Altheae.
Taraxaci.
Verbasci.
Lychnid. saponar. ana unc. ß.
Farin. Lini. drach. ij.
 Coq. cum aq. ad unc. xij.
 F. Clyisma.
Injiciendum duodecima quaque hora.
Panni lanei eodem Decocto madidi, ex-
pressique iterum, calidi applicentur
corpori inferiori, pedibus, poplitibus,
inguinibus, cruribus, femoribus.
Eodem Os, Nares, Fauces, colluantur,
humectentur, foveantur.

S E C T. 1394. N. 3.

Decoctum diluens, acidulum, nitrosum,
ad stimulum variolosum expellendum.

℞. *Flor. Papaver. errat.*
recentiff. Sambuci. ana unc. j.
Avenae integrae. unc. ß.
 Cum aq. decoct. unc. xx. admisce
Nitri stibiati, h. e. ab Antimon. dia-
phoretico lavando, & crystallizando,
separati. unc. ß.
Succi Citrei recent. unc. j.
Syrup. Violar. unc. iß.
Bibat quantum lubet.

S E C T. 1394. N. 4.

Vid. 28. N. 1.

S E C T. 1399. N. 1.

Vid. 28. N. 1.

S E C T. 1399. N. 2.

Vid. 1394. N. 3.

S E C T. 1399. N. 3.

Succus antipyicius in statu Phlogistico
Variolarum.

℞. *Succi recens expressi Cichorei.*
Lactucae.
Taraxaci.
Fumariae. ana
 unc. ij.
Radic. Scorzoner.
 unc. iv.

Nitri puri. drach. iß.
 M.

Bibat unc. j. omni hora diei.

Decoctum simile.

℞. *Radic. Sarsaparill.*
Chinae.

Gramin. ana unc. ij.
Scorzoner. unc. viij.

Flor. Sambuci. unc. j.

Cum aq. decoct. spatio 1. horae, pint.
 vj. exhibe.

Bibat unc. v. omni hora.

S E C T. 1399. N. 4.

Epispasticum, impetum humorum a no-
bilioribus partibus derivans.

℞. *Emplastr. de Meliloto.*
Galbani.

Sagapeni. ana unc. j.
M.

Extensa ad alutam applica cavis Pedum.

Idem fortius.

℞. Fermenti acidi Panis. unc. vj.
Rutae. m. j.
Semin. Sinapi contusi. drach. vj.
Salis. drach. iv.
Aceti. drach. iv.
M.

*Applica ad cava Pedum & Poplitum
noctes atque dies.*

A D C A L C U L U M.

S E C T. 1425.

Olera hic bona.

Borrago.
Chaerophylla.
Chondrilla.
Lactuca.
Petrofelinum.
Radices Dauci.
Raparum.
Sifari.
Sonchus.
Scorzonera.
Taraxacum.
Tragopogon.

*Haec, horumve quaedam, cum Jure
carnium cocta, pro Victu optima.*

Serum Lactis. } Animalium solo gra-
Lac. } mine pastorum.
Lac ebutyratum. }

*Plurimum valet usus horum tam diu con-
tinuatus, donec Alvus fit, manetque,
aliquamdiu laxa; licet debilitas inde*

S E C T. 1399. N. 6.

Hauftus anodynus.

℞. Syrup. Papav. albi. unc. j.
F. Hauftus.

℞. Laudani puri. gr. j.
F. Pilula.

℞. Laudani puri. gr. j.
Aq. stillat. Melissae. unc. ʒ.
M. F. Hauftus.

S E C T. 1402.

Vid. scripta ad 1394. & 1399. N. 6.

*quaedam successerit: haec quippe felix
saepe solvit vel inveteratum malum.*

S E C T. 1426.

*Clyisma aperiens, laxans, molliens,
Calculum leniter propellens.*

℞. Fol. Malvae.
Althaeae.
Ibisci.
Mercurialis.
Parietariae.
Brancae Ursinae.
Atriplicis. ana m. iv.

*Ex eodem Decocto fiant Clysmata, &
etiam potulenta assidua; nam, la-
xant, aperiunt, molliunt, pellunt.*

Decoctum oleosum ad lubricandum.

℞. Amygdal. dulc. N. xxx.
Pistachior. N. xx.
Semin. Papav. contus. unc. iij.
Excorticata, & contusa, decoque cum
Aq. vulgari q. s. spatio $\frac{1}{2}$ horae, tum

M

for-

fortiter & diu contritis simul S. A.
adde

Sapon Venet. drach. iv.

Glycirrhiz. unc. ij.

Ebulliant denuo parum, dein Decocti
℞. iij. exhibe.

Bibat unc. viij. quater dedie, vacuo Sto-
macho, & dein parum leniter deam-
bulet.

Opiatum, Anodynum, Aperiens.

℞. *Syrup.* ʒ. *Rad. aperient.* unc. iʒ.

Laudani puri. gr. ij.

Nitri puri. gr. xx.

Aq. stillat. Petroselini. unc. vj.

I N L U E V E N E R E A.

S E C T. 1458.

*Balneum, ex antisepticiis, ad partes
affectas a putredine servandas,
pro Viris.*

℞. *Fol. rec. Rutae.*

Scordii.

Alliariae.

Malvae. ana m. ij.

Cum aq. decoct. & expressa admisce
ad ℞. ij.

Sapon Venet. drach. j.

Sp. Vin. comm. drach. vj.

*In hoc tepido Virga, & Scrotum, im-
mergantur ter quaterve de die, spatio
 $\frac{1}{2}$ horae, dein panni lanei praescripto
Decocto immersi, & expressi, omni
applicentur Pubi, Scroto, Perinaeo.
Fiant ex iisdem Injections.*

*Injection detergens, ad Urethram ulcere
venereo erosam.*

℞. *Mell. Rosar.* unc. j.

Aloës puriss. gr. x.

M.

Bibat unc. ʒ. *omni hora.*

Propellens Diureticum.

℞. *Cicer. rubr. contus.* unc. ij.

Semin. Petroselini. unc. j.

Rad. Gramin.

Petroselini. ana unc. iv.

Fol. Agrimon.

Virg. aureae.

Veronic. maris. ana m. ʒ.

Glycirrhiz. unc. j.

Cum aq. decoct. spatio $\frac{1}{2}$ horae ℞iij.
admisce

Nitri drach. ij.

Bibat unc. ij. *omni hora.*

Sal. Ammon. gr. iv.

Aq. stillat. Foenicul. unc. vj.

M. pro Iniectione.

Purgatio.

℞. *Rad. Jalapp.* drach. j.

Mercur. dulc. scrup. j.

F. Pulv.

Pro una dosi.

℞. *Scammon.* gr. xij.

Rad. Jalapp. gr. xviiij.

Mercur. dulc. gr. xxv.

M.

Ut prius.

℞. *Pil. Coch. maj.* gr. xl.

Praecipit. albi. gr. iij.

M. accurate; F. *Pil. N.* ix.

Summa aurora devorandae.

Emulsio refrigerans.

℞. *Semin. 4. frigid. major.* &

minor. ana drach. iij.

Cum

Cum *Aq. Hordei* F. Emulsio, cujus
unc. xxij. admisce
Nitri drach. j.
Syrup. Diacod. unc. ß.

*Pilulae balsamicae, per epicrasin pur-
gantes.*

℞. *Terebinth. vulg.* unc. j.
Rhei-barb. drach. iv.
Glycyrrhiz. siccae. q. s. ut F. massa
ad formandas Pilul.
Capiat j. omni hora gr. iv.

S E C T. 1460.

Cataplasma discutiens, anodynum.

℞. *Flor. Samb.*
Melilot.
Chamaemel.
Papav. errat.
Althaeae. ana unc. ij.
Cum *Lacte ebutyrato* coctis admisce
Farin. Lini. unc. j.
Ol. Lini. unc. ß.
Sp. Vini Theriacal. unc. j.
F. Cataplasma.

S E C T. 1461.

Emplastrum Dissipans.

℞. *Flor. Sulph.* unc. ij.
Mercur. nigr. drach. ij.
Sacchar. Saturni. drach. iij.
Emplastr. de Meliloto.
Cumino.
Galbano.
Ammoniac.
Sagapeno. ana unc. ß.
M. F. S. A. Emplastr.
Cum aluta applicandum.

℞. *Flor. Sulph.* drach. iv.
Sacchari Saturni. drach. j.

Picis Sutoriae. unc. ij.
M.

In eisdem usus.

*Cataplasma suppurans, ad Bubonem
venereum.*

℞. *Ficus molles, maturas,* ad ℥ß.
Mell. recent. unc. ij.
Galbani in vitello Ovi soluti. unc. j.
F. S. A. cum aq. coquendo Cata-
plasma.

*Pulvis depurans, ad Bubonem vene-
reum apertum.*

℞. *Pulv. fol. siccator. Scordii.* unc. ij.
Vitrioli albi. drach. ij.
Alcös. drach. j.
M. F. Pulv.
*Aperto Ulceri, deterso prius, inspergen-
dus ad depurandum.*

S E C T. 1462.

℞. *Emplastr. de Meliloto.*
Diapamphol. ana q. s.
℞. *Emplastr. Vigon.-cum Mercur. du-
plic.* q. s.
Extens. ad alutam exhibe.

S E C T. 1463.

℞. *Mercur. sublimati.* drach. j.
Aq. Calcis vivae. unc. ij.
M.
*Hac aqua tangatur lenissime una vel al-
tera vice.*
Dein fiat aucta copia *Aq. Calcis* sensim
lenior.

S E C T. 1466.

Fomentum detergens, antisepticum.
℞. *Fol. recent. Scordii.*
M 2

Flor. recent. Absinth.
Alliar.
Rutae.
Rorismar. ana m. ij.
Tanacet.
Centaur. min.
Card. bened. ana m. iß.

Rad. Imperator.
Hellebori nigri. ana unc. j.
 Cum aq. decoct. ñ.v. admisce
Sapon. Venet. unc. iß.
Hoc Fomento pudenda depurentur.

℞. *Mell. Rosar. unc. iv.*
Mercur. sublim. corrosiv. drach. ß.
Aq. stillat. Rutae. unc. x.
 M.

In eundem usum.

SECT. 1468.

Decoctum diluens, aperiens, ante Salivationem sumendum.

℞. *Rad. Gramin.*
Chinae.
Sarsaparill. ana unc. ij.
Hord. mundati. drach. vj.
Glycirrhiz. unc. iß.
 Cum aq. decoct. spatio 2. horar. ñij. exhibe.

Bibat de hoc Decocto unc. iv. omni hora diei.

SECT. 1469.

Bolus Sialogogus.

℞. *Mercur. dulc. triti. gr. iv.*
 F. una dosis.

SECT. 1473.

Clyisma purgans, Salivationis impetum minuens.

℞. *Fol. Sennae. unc. j.*

Agarici. drach. iv.
Semin. Carthami. drach. ij.
Rad. Jalapp. drach. j.
 Cum aq. decoct.
 Unc. xij. injice pro Clysmate.

Hauftus purgans in eundem finem.

℞. *Diagryd. gr. xv.*
Syrup. Rosar. solut. cum Senna. drach. vj.
 M.

Pro una dosi.

℞. *Diascord. Sylvii. gr. xxiv.*
 F. una dosi pro sudorifero.

SECT. 1474.

Pulvis anodynus, ad fluxum Alvi, a Salivatione, cobibendum.

℞. *Laudan. puri. gr. iij.*
Corall. rubr. drach. j.
Sacchari perlati. drach. ij.
 M. F. Pulv. tenuissimus divid. in vj. dof. aequales.
Capiat unam omni $\frac{1}{4}$ horae, donec sedetur dolor Alvi, & Diarrhaea.

Vel Mistura anodyna & diaphoretica in eundem finem.

℞. *Diascord. Sylvii. drach. j.*
Syrup. Diacod. drach. ij.
Aq. stillat. Cortic. Citrei. unc. iv.
 M.

Capiat unc. ß. omni $\frac{1}{4}$ horae, donec sedentur modo dicta.

℞. *Theriac. Andromach. unc. ij.*
Extensam ad alutam applica Abdomini in usum eundem.

SECT. 1475.

Vid. 1426.

I N R A C H I T I D E.

S E C T. 1489.

Cibus optimus.

1. Panis bene fermentatus, biscoctus, cum admisto pauco Croco, Nuce myristica, Cardamomo, Cinnamomo, semine Celeri, atque similibus gratissimis, & roborantibus, aromatibus.

2. Caro Columbarum, Gallinaceorum, Cuniculorum, Ovilla, Hoedina, Vitulina, macilentior, leniter assa, minutum incisa; dein intermisto Pane biscocto, Sale, & pauco Petroselini, Thymi, Nucis myristicae, aut similibus, parata.

3. Oryza, Milium, Hordeum, cum Aqua, & Uvis passis, cocta; dein cum pauxillo Vini, & leniorum Aromatum, condita.

Potus optimus.

Vinum Gallicum maturum, rubrum, adstringens, *ter quaterve de die ad unc. j. exhibitum.*

Vinum Hippocraticum *ita datum ad unc. β. eodem tempore.*

Cerevisiae { Mumma Brunsvicensis.
recen- { Ale Brittannorum.
tes, ut { Cerevisia Batava, quae xij.
          { florenorum pretio venalis.

Hisce aestivo tempore aequa portio Aquae ferratae medicatae admisceri potest, imprimis vero Acidularum Spadana- rum.

Pulvis aromaticus, roborans, exsiccans, pro Lectulo & Pulvinari roborante.

℞. Folior. recent. in umbra siccatorum, Filicis maris. ℥iij.

Folior. recent. Majoranae.

Meissae.

Menthae. ana m. ij.

℞. Flor. recent. in umbra siccatorum, Meliloti.

Trifolii odorati.

Sambuci.

Rosarum. ana unc ij.

Terantur in Pulverem tenuem, misceantur duplo tanto *Paleae Hordei*, atque dein his linteo immixtis fiant Lectuli & Pulvinaria, quibus incumbant, quique ab humido rite defendantur, & saepe exsiccentur.

Similis pro suffimigio.

℞. Benzoini.

Mastiches.

Olibani.

Succini.

Turis. ana unc. j.

M. F. Pulv.

De hoc Pulvere insparsum parum prunae fumet, super hoc fumo Panni lanei detenti, fricandis partibus adhibentur.

Haustus emeticus, mitior, pro Infante.

℞. Radic. Ypecacuanhae. scrup. j.

Vini albi Gallici. unc. j.

Sacchari. drach. ij.

Infusa totam noctem, depurata exhibe mane.

Hoc repetatur quarta quaque die, in vicem quintam.

Similis purgans, & simul roborans.

℞. Rhei selecti. unc. β.

Myrobolani Citrini sine nucleis. drach.

ij.

Agarici trochiscati. scrup. ij.

M 3

In-

Infundantur frigida cum *Cerevisiae fortioris* ℥iv.

Post xxiv. horas paratus erit potus, quo utatur pro familiari quotidiano, spatio iv. septimanarum.

Si vero nimis inde purgetur, aqua copiae *Cerevisiae alterius* dilui poterit, aut etiam majore, si usus indicat.

Herbae roborantes, siccantes, excitantes, antiscorbuticae, Rachitidi sanandae propriae.

Agrimonia.
 Betonica.
 Capparidis cortex ex radice.
 Ceterach.
 Cichoreum.
 Cuscuta.
 Diapensia.
 Endivia.
 Filix mas.
 Hepatica.
 Lingua cervina.
 Melissa.
 Myrobalani pruna.
 Osmunda Regalis.
 Polypodium.
 Quercus folia, glandesque.
 Rhabarbarum.
 Rubi folia & radix.
 Ruta muraria.
 Scabiosa.
 Tamarisci cortex, flores, folia.
 Trichomanes.
 Veronica.

Ex his *Cerevisiae, Vina, Infusa*, medicata parari queunt, maximo cum fructu, aut & *Condita*, & similia componi ex gr.

Cerevisia medicata excitans, roborans, siccans.

℞. *Agrimoniae.*

Ceterach.

Filicis radic.

Linguae Cervinae.

Polypodii radic.

Rutae murariae. ana unc. ij.

Minutim scissa, mista, linteo immissa, infundantur frigida, cum ℥xij. *Cerevisiae.*

Utatur pro potu communi.

Vel Vinum ex similibus.

℞. *Folior. & Flor. Betonicae.* unc. iij.

Cortic. radic. Capparidis.

Tamarisci.

Rubi sylvestris.

Trichomanis. ana unc. ij.

Limaturae Martis. unc. β.

Cum *Vini* ℥viiij. in frigore infusa adhibeantur, ter de die, ad unc. j.

℞. *Entis Veneris Boylei.* gr. ij.

Exhibe vesperi, ex *Vino Canariensi*, quotidie, spatio iij. septimanarum.

Tinctura martialis, roborans.

℞. *Limatura Martis.* unc. j.

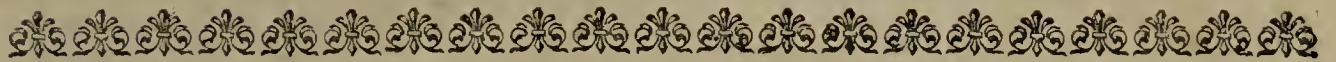
Aceti stillatit. acerrimi. unc. x.

Sacchari. unc. iij.

In phiala alta ebulliant leniter spatio xxvj. horarum; filtratus liquor servetur vase clauso.

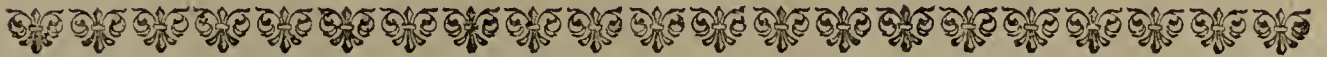
Dentur gutt. vj. horis quotidie, horis medicis, ex pauxillo *Vini Hispanici.*

E T Y P O G R A P H I A

D A M M E A N A.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

